Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Corpus Tannaiticum

Lipsiae, 1917-

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-7832

Visual Library

5083

5083

BD 3600 HOR
PM

Bücherei der
Isr. Religionsgem. Leipzig

Schriften, herausgegeben von der Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaft des Judentums

Corpus Tannaiticum

Sectio Tertia:

Continens Veterum Doctorum ad Pentateuchum Interpretationes Halachicas

Pars Tertia:

SIPHRE D'BE RAB

Fasciculus primus:

Siphre ad Numeros adjecto Siphre zutta

Cum variis lectionibus et adnotationibus

edidit

H. S. HOROVITZ

Lipsiae
Libraria: Gustav Fock, G. m. b. H.
MCMXVII

קובץ מעשי התנאים

מערכה שלישית:

מדרשי התנאים

חלק שלישי:

ספרי דבי רב

מחברת ראשונה:

ספרי על ספר במדבר וספרי זוטא

עם חלופי גרסאות והערות

מאת

חיים שאול האראוויטץ

Bücherei der
Isr. Religionsgem. Leipzig

לייפציג תרעז לפ"ק

לזכרון נשמת א״מ מור׳ ר׳ יצחק

בן מור׳ ר׳ יחיאל הלוי וא״מ דרעזע

בת מ״ור הרב ר׳ אלעזר

ולה״ה

1420

Universitäts-
bibliothek
Potsdam

Inventarnr.

95058424

Einleitung

I.

Mit dem Namen Sifre bezeichnet der babylonische Talmud eine Midraschsammlung, welche nicht bloß zum vierten und fünften, sondern auch zum zweiten Buche Moses midraschische Erklärungen enthält. Daher neben Sifra und Sifre im babylonischen Talmud die Mechilta nirgends erwähnt wird[1]. Im Gegensatz zu der Bedeutung des Namens im Babli ist bei uns für den Midrasch zu Exodus der Name Mechilta gebräuchlich, während der Midrasch zu Num. und Deut. unter dem Namen Sifre oder Sifre d'be Rab auf uns gekommen ist[2]. Welcher Midrasch nun unter dem Sifre des Talmud gemeint sei, und in welchem Verhältnis unser Midrasch zu demselben stehe, können wir auf sich beruhen lassen. Jedenfalls ist die bekannte Überlieferung, wonach Sifre der Lehrmethode R. Akibas folge und dem Grundstocke nach ein Werk des Mischnalehrers R. Simeon sei, nicht auf unsern Midrasch zu beziehen[3]. Denn unser Midrasch stellt, wie von verschiedener Seite längst bemerkt wurde, überhaupt kein einheitliches Werk dar, sondern ist aus verschiedenen Schulen hervorgegangen. Und

[1] In der bekannten in Babli häufig vorkommenden Zusammenstellung הלכתא וספרא וספרי ותוספתא וכו (Berachot 47b, Chag. 3a, Kidd. 49b, Schebuot 41b). Ebenso wird in dem gleich zu erwähnenden Ausspruch R. Jochanans die Mech. mit Stillschweigen übergangen, weil eben der Midrasch zu Exod. im Sifre eingeschlossen ist; vgl. Frankel, Darke Ham. S. 310 Anm. 1, Friedmann, Mech. Einleit. S. LXXIII, Weiß, Mech. Einleit. S. XVIII, welcher die von vornherein unwahrscheinliche Konjektur ausspricht, daß überall in den anfangs genannten Stellen הלכתא aus מכילתא korrumpiert sei. Ausdrücklich wird der Midrasch zu Exod. unter Sifre mitbezeichnet von Hal. Ged. Ende, סדר תנאים ואמוראים Ende (Machsor Vitry II, S. 492). Vgl. Lewy, Über einige Fragmente aus der Mischna d. Abba S., S. 6 Anm. 8 und Respons. d. G. ed. Harkawy Nr. 66 und Nr. 229.

[2] Als Sifre d'be Rab zitieren unseren Midrasch R. Chananel zu Schebuot 37 Raschi Erachin 21a u. A. Mit der Bezeichnung „d'be Rab" wird Rab als derjenige genannt, in dessen Schule der Midrasch allgemeine Aufnahme fand; vgl. Lewy, Ein Wort über die Mech. d. RS. S. 1 Anm. 1. Über den Ausdruck שאר ספרי דבי רב, Joma 74a und Baba b. 124b, vgl. RSBM. zur letzteren Stelle, Lewy, Über einige usw. a. a. O. und Hoffmann, Einleitung in die halachischen Midraschim, S. 40 und 91.

[3] Synhedrin 86a im Namen R. Jochanans: סתם מתני' ר' מאיר וכו' סתם ספרא ר' יהודה סתם ספרי ר"ש וכולהו אליבא דר"ע. Bezüglich der Überlieferung sind verschiedene Zweifel aufgetaucht. Zunächst erscheint es fraglich, ob auch die Fortsetzung und nicht bloß der Anfang von R. Joch. herrühre, da die Namen Sifra und Sifre in Palästina nicht üblich

zwar trägt derselbe zu Num. und im ersten Teil zu Deut. (bis zum Abschn. ראה) alle Merkmale eines Midrasch aus der Schule R. Jismael's an sich, während die Fortsetzung von ראה ab ebenso entschieden sich als ein Midrasch aus der Schule R. Akiba's kundgibt[4]. Wie aus verschiedenen Stellen im jerusalemischen Talmud hervorgeht, herrschten zwischen R. J. und R. A. hinsichtlich der Auslegung der heiligen Schrift in vielen Punkten prinzipielle Meinungsverschiedenheiten, häufig sogar werden diese Differenzen ohne jede nähere Angabe als bekannt vorausgesetzt[5]. Auch im Babli werden einzelne dieser Kontroversen namhaft gemacht. Geht man nun von diesen prinzipiellen Unterschieden aus, so gelangt man zu dem sicheren Ergebnis, daß Sifre zu Num. nur aus der Schule R. J's stammen kann.

a) Von großer Tragweite ist die Meinungsverschiedenheit zwischen R. J. und R. A., betreffend die Anwendung der Wortanalogie (גו"ש), die der Erstere nur dann für zulässig erklärt, wenn das betreffende Wort überflüssig dasteht und daher als eigens zum Zwecke der גו"ש gesetzt erscheint (מופנה), während R. A. bei Anwendung der Wortanalogie von dieser Bedingung gänzlich absieht[6]. Wir besitzen an dieser Kontroverse ein untrügliches Merkmal, um zwischen den Midraschim aus den beiden Schulen zu unterscheiden, insofern als die Midraschim aus der Schule R. J.'s bei Anwendung

---

waren. Aber selbst der Anfang ist zweifelhaft, da nach der Version des Jer. R. Joch. gerade die entgegengesetzte Ansicht סתם מתני' רבנן vertritt, was zu der in Babli im Namen R. Joch.'s tradierten Ansicht הלכה כסתם משנה besser paßt. Vgl. Lewy, Über einige Fragm., S. 11 Anm. 15; Hoffmann, Einleitung S. 15, Anm. 1.

[4] Den Unterschied zwischen Sifre Num. und Deut. hat bereits Frankel, Darke Ham. S. 309 herausgefühlt, doch kommt er über den allgemeinen Eindruck nicht hinaus und gibt keine näheren unterscheidenden Merkmale an. In aller Kürze deutet er seine Ansicht an, daß der Sifre zwei verschiedene Verfasser habe, nämlich R. Ismael und R. Simeon, wobei er auf die LA. des R. Simson aus Chinon סתם ספרי ר' ישמעאל hinweist, — ein mehr als zweifelhafter Beweis, da die beiden Lesearten sich gegenseitig ausschließen und im Text des Babli doch nur die eine oder andere gestanden haben kann. Nichts Neues bietet Weiß, Mech. Einl. S. XXII; hingegen werden von ihm Dor Dor Wedorschaw II, S. 237 einzelne Beweise für die Verwandtschaft des Sifre mit der Mechilta gebracht, ohne daß jedoch hierbei auf einen Unterschied zwischen den einzelnen Teilen des Sifre hingewiesen wird. Hingegen wird dieser Unterschied von Hoffmann hervorgehoben, von dem auch zuerst an der Hand untrüglicher Merkmale die Zugehörigkeit von Sifre Num. zur Schule R. J.'s so überzeugend dargetan wird, daß seinen Ausführungen nur wenig hinzuzufügen sein dürfte. Nach Lewy, Ein Wort über die Mech. d. RS. S. 34 gehört auch, wie im Text angegeben, Sifre Deut. bis zum Abschn. ראה der Schule R. J.'s an, doch haben wir es hier vorläufig nur mit Sifre zu Num. zu tun.

[5] Die Formel, mit welcher Jer. dies andeutet, lautet gewöhnlich: עד כדון כר"ע כר"י. Vgl. das Verzeichnis dieser Stellen bei Hoffmann, Einleit. S. 6 Anm. 1. Einzelne der dort angeführten Stellen, wie z. B. Chagiga 77a, Sabbat 15b haben auf diese Auslegungsdifferenzen zwischen R. J. und R. A. keinen Bezug.

[6] Vgl. Jer. Joma 45a und Synhedrin 24d. Auf diese Differenz wird stillschweigend angespielt in Jer. Ber. 11a (Megilla 74a) und Schebuot 38d. Abweichend wird diese Streitfrage von Babli dargestellt, vgl. Jebamot 70b und die das. verzeichneten Parallelstellen.

der גו״ש sich immer der Formel מופנה להקיש ולדון גו״ש bedienen, während in den Midraschwerken aus der Schule R. A.'s diese Formel fehlt[7]. Sifre zu Num., welcher besagte Formel konsequent anwendet, gibt sich demnach als ein Midrasch aus der Schule R. J.'s zu erkennen[8].

b) Ein charakteristisches Zeichen für die Midraschim aus der Schule R. J.'s ist ferner die Anwendung des Grundsatzes אין עונשין מן הדין. Nach Jerusch. scheint R. J. allein diese Ansicht vertreten zu haben[9]. Daher die Erscheinung, daß ebenso wie in der Mechilta und in dem der Schule R. J.'s angehörigen Abschnitt über die Verwandtschaftsgrade auch im Sifre zu Num. dieser Grundsatz immer wiederkehrt[10], während in den Midraschim aus der Schule R. A.'s, wie beispielsweise Sifra und Sifre zutta, besagter Grundsatz nirgends zur Anwendung gelangt.

c) Auch die unter den dreizehn Middot des R. J. aufgeführte Regel דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש וכו' wird, wie wir aus Jer. Pea 16 c und Sota 23 d erfahren, nicht allgemein anerkannt, und als Gewährsmann derselben erscheint R. J. Dieser Satz wird in der Mechilta und im Sifre zu Num. anonym angeführt[11], während er im Sifra, soweit uns bekannt ist, zweimal und zwar mit dem ausdrücklichen Vermerk משום ר״י אמרו erwähnt wird, womit ausgesprochen ist, daß derselbe keine allgemeine Anerkennung gefunden und lediglich von R. J. vertreten wird[12].

d) Eine Differenz von weittragender Bedeutung ist auch die Kontroverse, betreffend למד מן הלמד; das ist die Frage, ob eine abgeleitete, erst auf dem Wege der Hermeneutik von anderswoher gewonnene Bestimmung als Ausgangspunkt für neue Folgerungen dienen darf, um von der sekun-

---

Für unseren Zweck kommt lediglich die Darstellung des Jer. in Betracht, die in der Verschiedenheit der Midraschwerke ihre Bestätigung findet.

[7] Vgl. Hoffmann a. a. O. S. 6 Anm. 3. Der Unterschied springt besonders in die Augen, wenn ein und dieselbe גו״ש in den Midraschwerken der beiden Schulen vorkommt; vgl. Mech. Bo, Abschn. 15 מופנה להקיש ולדון גו״ש נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר תושב ושכיר בתרומה, hingegen Sifra Emor Per. IV.18 ר׳ ישמעאל אומר נאמר כאן תושב ושכיר ונאמר תושב ושכיר בפסח ומה וכו׳. Hier hat der Redaktor des Sifra den ursprünglichen Wortlaut im Sinne der Schule R. A.'s geändert.

[8] Vgl. Sifre S. 32_{14}, 34_{1}, 38_{19}, 61_{13} u. s.

[9] Jer. Jebamot 11d und Aboda zara 45b דר״י אמר למדין מק״ו ואין עונשין מק״ו. In Babli herrscht über diesen Punkt eine gewisse Dunkelheit, vgl. Synhed. 54a und die Parallelstellen. In Makkot 17b und Zebachim 106b wird zwar vorausgesetzt, daß eine Meinungsverschiedenheit besteht, aber wir erfahren nirgends, wer die Kontroversanten sind. Außer dem sind die Worte: אפילו למ״ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין, der Darstellung des Jer. gerade diametral entgegengesetzt. Vgl. Graetz, 4. Aufl., Bd. IV, S. 396 und Weiß a. a. O., S. 237, Anm. 1.

[10] Vgl. für Sifre S. 28_{19}, 159_{13} und $_{20}$, 162_{1}, 212_{5} u. s. Außer diesen anonymen Stellen wenden einzelne Tannaim, z. B. ר׳ יאשיה u. ר׳ יונתן diesen Satz gleich im Anfang Seite 2_{9} und 3_{8} an.

[11] Vgl. für Sifre S. 24_{2}, 39_{17} und 41_{5}.

[12] Vgl. Sifra Nedaba Per. XIX.4, Zaw Par. V.4, wo es nach der LA. von מ״ח gleichfalls משום ר״י אמרו heißen muß für דר״י אמרו לו.

dären Stelle auf eine dritte übertragen zu werden. R. A. erklärt ein solches Verfahren für zulässig, während R. J. solche weithergeholte Deduktionen verbietet[13]. In Übereinstimmung mit der Ansicht R. J.'s setzt Sifre zu Num. S. 165[2] die Unzulässigkeit einer solchen mittelbaren Übertragung voraus.

e) Eine Verschiedenheit in der Interpretationsweise, die auch in der Terminologie beider Schulen sich kundgibt, drückt der babylonische Talmud so aus, daß er sagt, R. J. habe das ganze Gesetz nach der Regel von כלל ופרט gedeutet, während R. A. überall ריבה ומיעט angewendet habe (Tosifta Schebuot I.7, Schebuot 26a, vgl. Jer. Maaser scheni 52d). Auch in dieser Beziehung verrät Sifre seine Zugehörigkeit zu der Schule R. J.'s, vgl. Sifre S. 14_{18} und S. 139_{7}.

f) Schließlich sei die wichtigste Differenz hervorgehoben, durch welche sich die Interpretationsmethode R. J.'s von der R. A.'s von Grund aus unterscheidet, und die den Midraschwerken der beiderseitigen Schulen ein ganz verschiedenes Gepräge verleiht. R. A. deutet alle sprachlichen Besonderheiten und findet in gewissen Pleonasmen, wie beispielsweise die Verdoppelung einzelner Ausdrücke, in eigentümlichen Wortverbindungen, ja sogar in einzelnen Partikeln und Buchstaben eine Handhabe zu neuen Gesetzesbestimmungen und Folgerungen, während R. J. in allen jenen Erscheinungen nichts Auffälliges und in ihnen lediglich Eigentümlichkeiten des menschlichen Sprachgebrauchs finden kann[14]. Gerade dieser Gegen-

---

[13] Vgl. Sifre S. 141_{18}, wo R. J. die Unstatthaftigkeit des למד מן הלמד gleichsam wie selbstverständlich ausspricht, und Jer. Kidduschin 59a. Abweichend gibt Babli die Differenz zwischen R. J. und R. A. wieder, vgl. Zebach. 57a und 49b, während Jer. die von Babli gemachten Unterschiede nicht kennt. Als bekannt wird dieser Gegensatz zwischen R. J. und R. A. Jer. Orla 62a und Sabbat 9d vorausgesetzt, worauf bereits נועם הירושלמי zu Jebamoth Abschn. VIII hinweist. Diese beiden Stellen brauchten daher von Hoffm. a. a. O. S. 6 unter Rubrik a nicht besonders erwähnt zu werden. Das Gleiche gilt vom Zitat das aus Berach. 11a, welche Stelle auf dem Gegensatz von מופנה beruht. Auf die Kontroverse von למד מן הלמד bezieht sich auch Jer. Sota 22b, wo die Worte עד כדון כר״ע דו אמר korrumpiert sind und es vielmehr heißen sollte כר״ע לשונות רבויין הן כר״י דו אמר לשונות כפולין הן דאית ליה למד מן הלמד, da nämlich die Ableitungsstelle ונגשו הכהנים בני לוי selbst erst aus ועגו הלוים ואמרו Deut. 27,14 gefolgert wird. Auffallend ist Jer. Jebamot 8c, wo auf die Frage אי מה תושב ושכיר האמור בפסח פסל בו את האונן אף וכו׳ בתרומה נפסול בו את האונן die Antwort erfolgt א״ר הילא לא למדו תחת תחת אלא דברים האמורים בפרשה טומטום ואנדרוגינס ממקום אחר באו אונן ממעשר שני בא, während es doch einfach genügt hätte, da es sich um R. J. handelt, auf den Grundsatz von למד מן הלמד hinzuweisen. Dies ist um so auffälliger, als Jer. selbst einige Zeilen später sich auf die Regel von למד מן הלמד bezieht, während es hier, wo es im Hinblick auf R. J. eigentlich am Platze war, nicht geschieht. Zur Erklärung vgl. Babli Bechor. 57a und dementsprechend ist auch zu lesen: כיי דא״ר הילא וכו׳ באו [וכא לא למדו תושב תושב אלא לדברים האמורים בפרשה] אונן וכו׳. Die Kommentatoren, welche תושב תושב in תחת תחת emendieren und daher mit טומטום ואגדרוגינס ins Gedränge kommen, verfehlen den Sinn der Stelle gänzlich.

[14] Babli hat für die Ansicht, welche die Deutung gewisser Pleonasmen verwirft, die Formel: דברה תורה כלשון בני אדם; vgl. Sifre 121_{13} und Berach. 31b u. Tossaf. Sota 24 s. v. ור׳ יונתן wo die verschiedenen Stellen zusammengetragen sind. Jer. bezeichnet den Gegensatz

satz erstreckt sich über das ganze Gebiet der Schriftauslegung, verzweigt sich nach verschiedenen Richtungen und unterscheidet aufs schärfste die Midraschim der beiderseitigen Schulen. Dieser Unterschied läßt sich weniger an einzelnen Beispielen dartun, denn es handelt sich vielmehr um das ganze Aussehen, den ganzen Charakter der Midraschim, der dadurch ein anderer wird, höchstens könnten gewisse stereotype Wendungen, die den Midraschim der einen Schule im Gegensatze zur anderen eigen sind, hervorgehoben werden[15]. Im allgemeinen jedoch läßt sich bloß soviel sagen, daß die Midraschim aus der Schule R.J.'s dadurch, daß sie nicht jede sprachliche Eigentümlichkeit, jeden überflüssig scheinenden Ausdruck urgieren, sich von dem einfachen Schriftsinn weniger entfernen als die Midraschim aus der Schule R. A.'s. Auch wenn wir diese Verschiedenheiten der Deutungsweise als Kriterium in Betracht ziehen, erweist sich unser Sifre als ein Midrasch aus der Schule R. J.'s. Er deutet gewisse Pleonasmen und Partikeln nicht, die S. z. nach der Weise R. A's verwertet. Ebenso hat er gewisse stereotype Deutungen nicht, die Sifre und S. z. gemeinsam sind. Einen scheinbaren Widerspruch bildet zu unseren Darlegungen die Deutung der pleonastischen Ausdrucksweise S. 26_3. Wie bereits Jerusch. Ned. 36c und Babli das. 3a ausdrücklich hervorheben, ist diese Deutung ausschließlich im Sinne R. A.'s. Aber bei dem Umstande, daß der Sammler Erklärungen aus verschiedenen Lehrhäusern aufnahm, ist es nicht auf-

---

durch לשונות כפולין und לשונות רבויין; vgl. Sabbat 17a und Jebamot 8d, Ned. 36c, Sota 21d. Stillschweigend vorausgesetzt wird diese Kontroverse Pesachim 29c und 36c. Über die Deutung des Waw der Verbindung vgl. Sota 20a und 23a, Kidd. 59d, Synh. 21c, Scheb. 38b, Babli Synh. 51b und Joma 45a. Über die Deutung von Partikeln vgl. Scheb. 26a und Jer. Ber. 14b. An die Streitfrage, welche Babli Synh. 4a und sonst durch יש אם למקרא oder למטורת wiedergibt, erinnert die Kontroverse zwischen R. J. u. R. A. hinsichtlich יטמא = יטמֵא; und תשכב = תישכב; vgl. Jer. Sota 20a, Pesachim 27d und Sifra Ked. Per. IX.14, Jer. Synh. 25a Z. 15, wo es heißen muß: אזהרה לנשכב מנין ר״י מן אתריה ר״ע מן אתריה כרת לנשכב מנין כי כל אשר יעשה עד כדון כר״ע כר״י כרת לנשכב על דר״י לית משכח.

[15] So ist die Deutung von זאת תורת dem Sifra und S. z. gemeisam; vgl. S. z. 244_3, 246_{21} u. Sifra Zaw Par. II,1 und die Parallelstellen bei Malbim das. Anders hingegen Sifre 38_{23} und 41_8. Auffällig ist daher an letzter Stelle die LA. von מדרש חכמים. Ebenso stereotyp ist die Deutung von הגר, S. z. 283_5, Sifra Achare Per. VII 9 Par. VIII,1 u. s.; ebenso ונכרתה הנפש ההיא, S. z. 260_{19} und Sifra Zaw Per. IV-Ende und Per. XV-Ende u. s., Mech. d' RS. 15, hingegen Sifre 66_{15} wie Mech. Bo c. 8 und Ki Tisa (vgl. Hoffmann S. 31 und Lewy, Ein Wort usw., S. 9 Anm. 6). Von stereotypen Deutungen, welche den Midraschim aus der Schule R. A.'s gemeinsam sind, sei im Anschluß an das Obige noch erwähnt die Erklärung מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ (v. קבל עליך) עשה zu Ausdrücken wie: והיה כי יביאך, כי תבא, כי תבואו und dergleichen, S. z. 280_{16}, 283_{10} und Sifre Deut. c. 156 und die Parallelstellen (vgl. Lewy a. a. O. S. 28 Anm. 2); ebenso Mech. d'RS. S. 32, während Mech. d'RJ. zur letzten Stelle anders erklärt. Wie sich aus S. z. 283_{10} ergibt, war diese Erklärung auch da üblich, wo es sich um ein Gebot handelt, das eingestandenermaßen erst im heiligen Lande selbst Geltung hatte, im Gegensatz zu זית רענן Anf. כי תבא. Zur Erklärung selbst vgl. Raschi Gittin 90a. Schließlich sei auf eine dem Sifre und der Mech. im Gegensatze zu Sifra gemeinsame Eigentümlichkeit hingewiesen, auf die Weiß in seinem Kommentar zur Mech. Bo c. 4 aufmerksam macht.

fallend, einmal einer Deutung zu begegnen, welche auf der Methode R. A.'s beruht. Soviel von den prinzipiellen Unterschieden zwischen R. J. und R. A, die uns darüber orientieren können, welche Midraschim der einen oder der anderen Schule angehören[16].

Ein weiterer Beweis für die Herkunft unseres Sifre aus dem Lehrhause R. J.'s ist die Tatsache, daß fast alle תני דבי ר״י im Babli oder תני ר״י im Jer., die sich auf das vierte Buch beziehen, sich in unserem Sifre nachweisen lassen[17], wobei lediglich hervorzuheben ist, daß zuweilen die Zitate im Talmud mit unserem Sifre nicht vollständig übereinstimmen[18].

Es stimmen ferner viele teils längere, teils kürzere Stellen in Mech. und Sifre miteinander überein und lassen darüber keinen Zweifel, daß sie aus einer gemeinsamen Quelle geflossen sind[19]. Schließlich weist

---

[16] Nach einer Emendation REW.'s zu Sifre 5_2 wird der von R. J. ausgesprochene Grundsatz כל פרשה שנאמרה ונשנית וכו׳ von R. A. bestritten. Aber der Unterschied zwischen beiden kann in jedem Falle nur ein relativer sein, denn auch R. A. wird nicht jede Wiederholung deuten können, und auch R. J. deutet in den wiederholten Abschnitten die einzelnen Bestimmungen nur so weit er kann. Für uns kann jedenfalls der angebliche Unterschied nicht als Kriterium in der uns beschäftigenden Frage dienen.

[17] Vgl. S. 1_{11} und Kidd. 29a, 4_{29} und Sota 3a, 5_3 und Pes. 43a, 17_2 und Ketub. 72a, 20_{18} und Kidd. 27b, 39_7 und Men. 78a, 46_6 und Jeb. 65b, Sifre das. Z. 8 und Wajjikra raba Abschnitt 9, 58_{20} und Men. 29a, 61_6 und Jer. Rosch hasch. 56a (statt תני שמואל lies תני ר׳ ישמעאל, Hoffmann S. 53), 64_3 und Jer. Pes. 33c, 68_{17} und Jer. Rosch hasch. 58d, 105_1 und ברייתא דר״י, 106_3 und Kidd. 37a, 113_{14} und Jer. Challa 57a, 116_{14} und Hor. 8a, 121_8 und Synh. 99a, 122_{16} und Synh. 41a, 148_{14} und Synh. 90b, 171_2 und שהש״ר zu 4,13, 176_{20} und Baba b. 120a, 178_9 und Jer. Baba b. 15d, 179_5 und Baba b. 111b (nach der LA. von RSBM, Hoffmann a. a. O.), 181_{15} und Sota 13a, 185_{23} und Sabbat 64a, 193_{13} und Pes. 35a, 208_{19} und Ned. 68a, 210_{11} und Jer. Gittin 49b, 219_{10} und Jer. Synh. 21c; vgl. Hoffmann a. a. O. und Friedmann, Mech. Einleit. LXIV. Irrtümlich wird von Hoffmann Jer. Sota 21a genannt, da dort kein תני ר״י, sondern eine Ansicht des R. J. mitgeteilt wird, die in einem Halachawerk ihre Stelle hatte und sich tatsächlich im Sifre nicht findet. Wohl aber entspricht Sifre 12_{11} dem, was kurz vorher im Jer. als Ansicht R. J.'s bezeichnet wird.

[18] Dahin gehört gleich das erste Beispiel Sifre 1_{11} und Kidd. 29a. Sifre spricht von צו, wo der Ausdruck pleonastisch steht, während die Stelle in Kidd. von צוה im allgemeinen handelt. Auch kann offenbar im Sifre nicht der Schriftvers von שלח gemeint sein, von dem vorher gar keine Rede ist, obgleich die Schwierigkeit des Ausdruckes ופרט לך הכתוב באחת וכו׳ unter der Voraussetzung, daß auf die Schriftstelle in שלח Bezug genommen wird, auf die einfachste Weise beseitigt wäre. Andererseits läßt sich nicht leugnen, daß für צוה im allgemeinen in der Tat die Belegstelle aus שלח eine sehr passende Anlehnung ist. Ein anderes Beispiel einer nicht gänzlichen Übereinstimmung ist Sifre 176_{20} und Baba b. 120a.

[19] Vgl. Sffre 3_{10} und Mech. Mischp. c. 9, 5_3 und M. Mischp. c. 6, 19_7 und M. Mischp. c. 16, 20_6 und M. Mischp. c. 20, 22_{14} und M. Bo c. 7, 47_{c1} und M. Beschal. מס׳ דשירה c. 8, 61_6 und M. Bach. c. 1, 61_{15} und M. Bo c. 5, 66_8 und M. Bo c. 15, S. 67 Z. 6 u. 10 und M. Bo c. 15, 81_7 und M. Schir. c. 6, 82_{18} u. 222_{20} und M. Bo c. 15, 93_{12} und M. Beschal. c. 1, 105_5 und M. Beschal. c. 1, 105_{20} und M. Beschal. Wajjassa c. 3, 107_{15} und M. Bo c. 4, 112_{15} und M. Bo c. 10, 116_7 und M. Bo c. 5, 138_{16} und M. Bo c. 18, 188_{12} und M. Bo c. 5, 193_7 und M. Bo c. 2, 193_{13} und M. Bo c. 8, 211_{18} und M. Beschal. c. 5.

Sifre Tannaim auf, die der Mechilta eigentümlich sind, hingegen in den Midraschim der Schule R. A.'s nicht vorkommen [20].

Wenn aber auch nach den angeführten Beweisen unser Sifre seinem Grundstocke und seinem ganzen Charakter nach als ein Midrasch aus der Schule R. A.'s anzusehen ist, so ist damit selbstverständlich nicht gesagt, daß der Sammler nicht manches von anderwärts aufgenommen hat. Namentlich hat derselbe vieles aus der Aggada R. Simeons seiner Sammlung einverleibt. Dafür spricht die Tatsache, daß viele Aggadas, die als תני ר״ש zitiert werden, sich in unserem Sifre finden [21]. Ferner lassen sich viele anonyme Aggadas als von R. S. herrührend nachweisen, namentlich kommen solche Stellen in Betracht, die anonym beginnen und durch die Fortsetzung sich als Ansichten R. S.'s hinterher verraten [22]. Ebenso dürfte der Sammler aus anderen Quellen geschöpft haben, die uns weiter nicht bekannt sind.

Über die Art und Weise, wie er seine Quellen benützt hat, läßt sich vielleicht hie und da aus einzelnen Stellen Aufschluß gewinnen. So kommt in dieser Beziehung in Betracht S. 78_{11} in Verbindung mit 79_2. Hier werden zwei Aussprüche R. S.'s unmittelbar aneinander gereiht, und man sieht sozusagen den Redaktor bei der Arbeit, wie er Aussprüche, die er aus verschiedenen Stellen entlehnt hat, miteinander verbindet, da ursprünglich beide Aussprüche nicht in dieser Weise ohne jede Verknüpfung nebeneinander gestanden haben können. Charakteristisch für das Verfahren des Bearbeiters ist auch 81_{11}, wo die drei Belegstellen aus Ps. 73,27, 74,23 und 92,10 stehen geblieben sind, obgleich die Bemerkung, worauf sie sich beziehen, und die in der Mech. d'RSBJ S. 63 sich erhalten hat (הרסת קמיך אין כתיב כאן אלא תהרום קמיך לעתיד לבא), fehlt. Die Bemerkung wurde, weil den Zusammenhang störend, weggelassen, die Belegstellen jedoch beibehalten in dem Bestreben, an dem Wortlaut so wenig als

---

[20] איסי בן עקביא und איסי בן מנחם, אבא חנין משום ר׳ אליעזר, ר׳ יאשיה, ר׳ יונתן (vgl. Pesachim 113b), ר׳ יצחק, ר׳ נתן (vgl. Hoffmann a. a. O. 52).

[21] Sifre 4_{14} u. Wajjikra rabba c. 18, 47_{12} und Jer. Rosch hasch. 58a, 48_4 und Midr. Samuel c. 32, 83_1 und Jer. Taanit 64a, 86_9 und Bereschit rabba c. 26, 91_1 und Jer. Taanit 68d, 92_{16} und Schemot r. c. 5, 94_1 und Ber. r. c. 49, 144_8 und Kohelet r. c. 7 (vgl Hoffmann a. a. O. S. 94). Doch beruhen vielleicht die Angaben in den späteren Quellen bereits auf der Annahme, daß der Sifre von R. S. ist.

[22] Vgl. 80_6 u. 84_4 und Tanchuma נשא, 86_{16} u. 95_3, 94_{14} und Schemot r. c. 18, ferner 85_1, 85_{13}, 87_8, 91_{17}, 94_{16} nach der Variante daselbst (vgl. Hoffm. a. a. O. und Weiß „Dor Dor usw." II., S. 236 Anm.1). Auch der Ausdruck כיוצא בדבר (90_{19}) ließe sich vielleicht unter der Voraussetzung, daß das Vorhergehende von ר״ש ist, als ungenaue Ausdrucksweise für וכן היה רש״א erklären (Weiß das.). Es kann aber auch als Anlehnung an das Vorhergehende ואח״כ וחם השמש ונמס, womit ausgesprochen ist, daß von einem Tage nichts für den anderen zurückblieb, aufgefaßt werden, nämlich ebenso erklärte R. S., warum das Manna nicht mit einem Mal fürs ganze Jahr fiel. Beachtenswert ist ferner 97_4, wo מלמד וכו׳ eine Erklärung ist für die vorhergehende Ansicht R. S.'s, so daß es eigentlich א״כ למה נאמר וכאמתים על פני הארץ מלמד וכו׳ hätte heißen können.

möglich zu ändern. Ebenso sei hingewiesen auf die auffällige Erscheinung S. 83_7, wo der Ausspruch Rabbi's, der inhaltlich zu dem Absatz am Anfange des Abschnitts S. 80_{17} gehört, aus keinem ersichtlichen Grunde ans Ende verwiesen wurde. Es ist, als ob der Ausspruch Rabbi's als Ergänzung aus einer anderen Quelle ans Ende hinzugefügt worden wäre. Übrigens begegnen wir einer ähnlichen Seltsamkeit Mech. Jitro Amalek c. 1, wo der Ausspruch R. Chanina b. G.'s am Ende viel früher s. v. ושמת עליהם וכו' hätte stehen müssen.

Besonders beachtenswert ist die Tatsache, auf die bereits von verschiedener Seite hingewiesen wurde[23], daß nämlich Midraschim von der ursprünglichen Stelle häufig ohne jede Änderung des Wortlauts nach den Parallelstellen übertragen werden, wodurch vielfach Mißverständnisse und Irrtümer entstehen. Es ist daher die Feststellung, wo ein Midrasch ursprünglich gelehrt wurde, für das Verständnis von entscheidender Bedeutung. Manche Stellen sind nur als Übertragung verständlich, wie beispielsweise der Absatz S. 31_{12} und der folgende Absatz Zeile 17, weil hier trotz der vorgenommenen Umgestaltung, um den Midrasch der Stelle in Num. anzupassen, wir in Wirklichkeit für diese Stelle nichts aus Lev. erfahren, sondern nur umgekehrt die Stelle in Lev. von der Stelle in Num. Licht empfängt.

Die Terminologie, deren sich der Sammler bedient, gleicht der der Mechilta, und wir heben aus derselben hervor: למה נאמרה פרשה זו (למה נאמר), gleich im Anfang und sonst sehr häufig, wobei mit der Frage lediglich ausgesprochen werden soll, daß der betreffende Abschnitt oder Vers zu einem bestimmten Zwecke diene, nicht aber etwa eine Schwierigkeit aufgeworfen wird in dem Sinne, daß der Abschnitt oder Vers überflüssig sei[24].

למה נאמר מניין אתה אומר ... ת"ל (5_{21} u. s.); למה נאמר שהיה בדין ... ת"ל (14_2 u. s.); שומע אני ... ת"ל (2_6 u. s.); אתה אומר ... או אינו אלא ... כשהוא אומר ... הרי אמור ... הא מה ת"ל (31_8 u. s.)[25].

Im Anfange des Satzes sehr häufig:

הרי אתה דן ... אם למדתי ... אף (9_9) ללמדך, בא הכתוב ולמד (ללמדך), מגיד, מלמד

Am Schluß der Diskussion:

הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון (12_5); דנתי וחלפתי בטל או חילוף וכיתי לדון כבתחלה (140_8); אמרת הפרש ... אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר (9_{21})

---

[23] Friedmann, Mech.-Anfang und an verschiedenen Stellen zur Mech., ebenso Weiß in seiner Mech. Bo c. 13 u. s.

[24] Dies wird bereits von R. Soliman bemerkt; vgl. das Zitat in den Glossen des Sohnes von זרע אברהם zu Sifre Abschn. 143. Trotzdem bemüht sich derselbe oft unnützerweise למה נאמר so zu erklären, als ob die Schriftstelle überflüssig wäre.

[25] In einer ganz eigentümlichen Bedeutung findet sich diese Formel angewendet auf S. 66_3. Hier hat הרי מצות שעל גופו אמורות nicht positiven Sinn, sondern es bedeutet gerade im Gegenteil, es sei aus der Belegstelle erwiesen, daß **nicht** מצות שעל גופו gemeint seien. In der gleichen ungewöhnlichen Bedeutung steht Mech. Bo c. 7 הרי חפזון ישראל אמור und c. 13 הרי שירי פסח אמור.

Von den Deutungsregeln, die erwähnt werden, seien genannt:
בנין אב (1_{11}): הרי אתה דן הואיל ונאמרו ... ופרט לך הכתוב ... אף פורט אני הרי אתה דן בנין אב מבין שניהם ... לא ראי ... ולא ראי ... הצד השוה שבהן (64_4): זה בנה אב (6_8): כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט[26] (14_8): ואת היא מדה בתורה כל כלל ופרט שדרך הדין לוקה בו נתקיימו זה וזה ואל תלקה דרך הדין (15_4): כלל שאתה מוסיף (שמוסף) על הפרט אי אתה יכול לדונו כעין הפרט להוציאו מן הכלל (30_8); כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט (139_9): יש פרשיות שכולל ופורט בסוף וכו' (142_8): היה בכלל יצא מוצא מן הכלל ולמד על הכלל (2_{18}): כל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש וכו' (41_8): וו מדה בתורה שני כתובים זה כנגד זה והר הם סותרים זה ע"י זה יתקיימו במקומם עד שיבא כתוב אחר ויכריע ביניהם (56_4); מופנה להקיש ולדון גו"ש (38_{19}): במה הענין מדבר (38_1): ה"ו בא ללמד ונמצא למד (147_{10}).

Die sehr häufige Anwendung des ק"ו braucht nicht besonders hervorgehoben zu werden[27]. Im Übrigen macht die Zusammenstellung auf Vollständigkeit keinen Anspruch, da für eine derartige Aufzählung ein besonderes Register erforderlich ist, das wir uns für später vorbehalten.

Aus der ganzen Anlage unseres Midrasch ergibt sich deutlich, daß es dem Ordner hauptsächlich um die Halacha zu tun war, denn er beginnt seine Erklärungen erst mit c 5, dem ersten gesetzlichen Abschnitt, weshalb der Sifre auch bei einigen Autoren wie Aruch, RABD den Namen Midrasch וישלחו führt, und verbreitet sich auch in der Folge über alle gesetzlichen Partieen, während er die erzählenden Abschnitte nur mit Auswahl behandelt. Im Abschnitt Pinchas Seite 179 wird Vers 12 eine längere Aggada über den Abschied Moses eingeschaltet, die eigentlich nach Deut. in den Abschnitt ואתחנן gehört. Ein späterer Zusatz, der ursprünglich an den Rand geschrieben war und dann in den Text hineingekommen ist, ist der Absatz S. 47_{15} bis 48_{15}. Der Text ist in mehrere längere oder kürzere Sektionen (פיסקאות) eingeteilt und enthält nach der ed. pr. 161 solcher Abschnitte. Außerdem finden sich an drei Stellen über die Zahl der בריתות Angaben, die Friedmann miteinander in Übereinstimmung zu bringen und zu begründen sucht[28].

---

[26] Schwierig ist S. 29_{18}, wo אין בכלל אלא מה שבפרט dem Zusammenhange nach so viel bedeuten muß, wie אי אתה דן אלא כעין הפרט, während es auf der anderen Seite doch nicht angeht, direkt so lesen, da doch die Regel von כלל ופרט in Wirklichkeit anders lautet. Vielleicht ist im Anfange nach מדרש חכמים zu lesen (לפי שהוא אומר מיין וכו'), und muß es am Ende פרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט heißen, d. h. wenn die Regel von כלל ופרט וכלל der von פרט וכלל gleich wäre, würde sich eine Schwierigkeit ergeben. Daraus folgt, daß פרט וכלל im Unterschiede von כלל ופרט וכלל alles einschließt, wodurch die Schwierigkeit beseitigt ist.

[27] Auffällig ist S. 38_{18} הואיל וחזר הדין חלילה in der Bedeutung, daß dadurch der ק"ו hinfällig wird, während in der Regel derartige ק"ו unbedenklich zugelassen werden Vgl. eine ähnliche Frage Zebachim 10b in bezug auf die dort zitierte Tosifta. Es mag sein, daß Sifre diesem ק"ו gegenüber die גו"ש vorzieht, aber immerhin bleibt der Ausdruck auffällig, der den Eindruck erweckt, als ob eo ipso der ק"ו hinfällig würde.

[28] Mitte נשא S. 49 findet sich die Angabe: מן רישא ועד כאן צח בריתא, Ende קרח S. 150: סליק ספר וידבר והן קלו בריתות. Friedmann Ende מסעי סליק ספר וידבר שו"ח בריתא, Ende des Buches meint nun, an erster Stelle müsse es נח statt צח heißen, entsprechend der Zahl der

Zum Schluß muß ich über die Hilfsmittel berichten, die mir zu Gebote standen. Dem Text zugrunde gelegt habe ich ed. pr. Venedig 1545. Ich hätte es vorgezogen, den Text unverändert abzudrucken und die Varianten hinzuzufügen, aber die geehrten Mitglieder des Ausschusses waren sämtlich der Ansicht, daß es dem Leser lieber ist, wenn er einen rezensierten Text in die Hand bekommt, und so habe ich mich dieser Ansicht gefügt. Ich habe jedoch nicht verschiedene LAA. miteinander kombiniert, damit der Leser einen Überblick habe, wie der Text im Ganzen nach den einzelnen Vorlagen lautet. Nicht hervorgehoben zu werden braucht, daß nichts hinzugefügt wurde, selbst ein וגו׳, wenn es nicht zu belegen ist. Da alle späteren Editionen aus der ersten geflossen sind, konnten diese unberücksichtigt bleiben. Eine Eigentümlichkeit der ed. pr. ist, daß sie am Anfange einer Piska gewöhnlich den ganzen Vers zitiert, während die anderen Vorlagen, die ich hatte, den Vers nur soweit zitieren, als der Midrasch sich auf ihn bezieht, wodurch häufig das Verständnis gefördert wird, vgl. beispielsweise 26_{14}. Wir haben aber doch zumeist den Text der ed. pr. beibehalten, von der Annahme ausgehend, daß wahrscheinlich die Kürzung von den Abschreibern herrührt. Daß der Text fehlerhaft ist und vielfach Lücken aufweist, ist bekannt. Mit ed. pr. stimmt zumeist die Handschrift des Brit. Museums add. 16006 überein, eine äußerst schlechte Handschrift, in der unzählige Auslassungen durch Homoioteleuton vorkommen. Eine Eigentümlichkeit hat dieselbe, daß sie häufig zwei verschiedene LAA. unmittelbar nebeneinander stellt, z. B. 5_{21}, 23_{4} u. s. Trotz der Minderwertigkeit der Handschrift hat sie doch hie und da beachtenswerte Lesearten, z. B. 50_{9}, 99_{20}, 209_{10}. Von mittlerem Wert ist die Vatikanische Handschrift Nr. 32. Sie scheint zuweilen ältere LAA. zu haben, vgl. 1_{15} und 26_{9}. Anstatt וכן הוא אומר hat sie immer כן הוא אומר, was nicht jedesmal besonders hervorgehoben wurde. Nur 22_{4} hat sie וכה״א, wo כה״א entschieden richtiger wäre. Wörter, wie רשאי וכאי schreibt sie רשיי זכיי. Von besonderem Nutzen war für mich das handschriftliche Werk מדרש חכמים, im Besitze des Herrn Epstein in Wien, dem ich hiermit für sein freundliches Entgegenkommen meinen aufrichtigen Dank ausspreche. Das Werk exzerpiert zum großen Teile den Sifre und weist vorzügliche LAA. auf, nur ist es an einzelnen Stellen fraglich, ob nicht der Text nach Babli oder andern Quellen vom Verfasser selbst emendiert ist, vgl. beispielsweise S. 118_{3}. Die LAA. des Jalkut habe ich

---

Verse von Anfang bis dorthin. An zweiter Stelle will er ק״ע וג״ח statt שו״ח lesen, d. h. ק״ע von Mitte נשא bis Ende קרח. Die dritte Angabe schließlich bezieht sich auf die Zahl der ברייתות von חקת bis Ende. Die Richtigkeit der Erklärung lassen wir dahingestellt, da es uns nicht klar geworden ist, in welcher Weise die ברייתות gezählt wurden, deren Zahl sich mit der Zahl der פיסקאות doch nicht deckt. Wir fügen bloß hinzu, daß in der von uns mit ד bezeichneten Handschrift sich noch besondere Angaben über die Zahl der ברייתות an verschiedenen Stellen findet, wo ed. pr. und die anderen Handschriften keinen Vermerk haben. Solche Angaben finden sich Ende בלק (173) ח ברייתות, Mitte פינחס י״ב ברייתא (179$_{18}$), Ende פינחס (197) טז ברייתא, Mitte מטות (208) כ ברייתא, Ende גי ברייתא.

nach der ed. pr. gesammelt. Auch vom Kommentar des R. Hillel (Mscr. der Frankfurter Stadtbibliothek) konnte ich für die Feststellung der LA. Nutzen ziehen. Da derselbe jedoch den Sifre nur stückweise zitiert und es oft fraglich ist, wie weit das Zitat reicht und wo der Kommentar beginnt, war für mich der Gewinn nicht so groß, wie ich von vornherein erwarten konnte. Ebenso diente mir רבה und פסיקתא זוטרתי, wenn auch in beschränktem Maße, als Mittel zur Ergänzung der LAA.

Von Werken, die ich sonst benutzt habe, habe ich zu erwähnen אות אמת; ברית אברהם u. זית רענן zum Jalkut; Sifre mit dem Kommentar זרע אברהם von R. Abraham Lichtenstein; den Kommentar ספרי דבי רב von R. David Pardo (רד"ף); den Kommentar אהלי יהודה von R. Jehuda Nagara; die Sifre-Ausgabe von Friedmann, Wien 1864, mit den Anmerkungen מאיר עין; die Wilnaer Ausgabe 1866 mit den Glossen von REW und den als Nachtrag abgedruckten Glossen und Erklärungen von R. Soliman (מהר"ם); den Kommentar ספר התורה והמצוה von Malbim. Zum Schluß bemerke ich, daß ich den רבה nach der Wilnaer Ausgabe 1878, die Tosifta nach der Ausgabe von Zuckermandel zitiere.

II.

Der S. z. hat sich nicht vollständig erhalten, und wir besitzen nur Fragmente desselben in den Exzerpten des Jalkut, des Midrasch rabba zu נשא, des aus Jemen nach Europa gebrachten Midrasch Haggadol und in den Zitaten einzelner mittelalterlicher Autoren, bei denen er auch den Namen ספרי של פנים שניים od. וישלחו וטא führt. Als מכילתא דר' ישמעאל wird er mehrere Male von Maimuni im Buche der Gesetze angeführt. Daß jedoch diese Bezeichnung nur irrtümlich und S. z. nicht aus der Schule R. J.'s hervorgegangen ist, braucht nach dem, was früher in bezug auf Sifre bemerkt wurde, nicht erst ausführlich nachgewiesen zu werden. Die oben beigebrachten Beweise für die Zugehörigkeit des großen Sifre zum Kreise R. J.'s sind zugleich ein indirekter Beweis für die Zugehörigkeit des S. z. zur Schule R. A.'s. Schon eine oberflächliche Betrachtung zeigt, daß S. z. sich der Deutungsmethode R. A.'s anschließt und alle Merkmale eines aus seiner Schule hervorgegangenen Midrasch an sich trägt, wie des Näheren von Hoffmann a. a. O. S. 63 ausgeführt wird. Es wird גו"ש ohne מופנה angewendet (S. 235_5, 240_4, 250_{12}, 262_{13}, 284_{22}, 287_{14}). Pleonasmen werden gedeutet, so besonders häufig ו, ferner את 234_6, או 239_{22} (wo es im Text des Jalkut fehlerhaft איש איש für איש או אשה heißt), מות יומת S. 334_{10}, das partitive מן zur Einschränkung (283_{20}), und zu den oben erwähnten stereotypen Deutungen, die S. z. mit Sifra gemeinsam hat, sei hier noch hinzugefügt לאו אמור = לאמר (S. 232_{17} und Sifra Emor Per. VII.8). Auch die gerade in der Mechilta und in den anderen Midraschim aus der Schule R. J.'s auftretenden Tannaim erscheinen, abgesehen von איסי בן יהודה, der einmal erwähnt wird (259_4), im S. z. nicht.

Ist so die Zugehörigkeit des S. z. zum Kreise R. A.'s gesichert, so zeigt doch derselbe andererseits in formaler wie inhaltlicher Beziehung gewisse Eigentümlichkeiten auf, die ihm ein spezifisches Gepräge verleihen. In sachlicher Hinsicht nimmt der Midrasch insofern eine Sonderstellung ein, als er in den talmudischen Quellen nur äußerst selten und zumeist nicht in wörtlicher Übereinstimmung mit dem uns vorliegenden Text zitiert wird; vgl. 287_{13} und Baba batra 119b, 317_{1} und Jer. Ber. 15d, 321_{23} und Joma 73b, 332_{6} und Synh. 73b, 334_{14} und Ketubbot 30b, 334_{15} und Jer. Makkot 31d. Man scheint also in den Lehrhäusern sich nur wenig mit ihm befaßt zu haben. Auch die Midraschim scheinen nur wenig aus ihm geschöpft zu haben. Abgesehen von רבה zu נשא, sind mir nur zwei Stellen in מדרש אספה aufgefallen, die eine Entlehnung aus S. z. bekunden, vgl. S. 276 Anm. 3 und 277 Anm. 14. Bemerkenswert ist auch der Umstand, daß in unserem Midrasch manche Tannaim genannt werden, die in anderen halachischen Midraschim überhaupt nicht oder nur selten vorkommen. Ferner ist es für den S. z. charakteristisch, daß in ihm Mischnajot zitiert werden, die von der Mischna Rabbis sehr wesentlich abweichen; vgl. beispielsweise $S. 228_{10}$ mit Kelim I.1, $S. 284_{6}$ mit Challa I.8, $S. 304_{21}$ mit Para X.4. Wir erfahren von Streitigkeiten zwischen ב״ש und ב״ה, von denen wir sonst nichts wüßten, so z. B. $S. 244_{7}$ und 286_{9}. Daß der in der Mischna Sabbat XI.7 als allgemein gültige Norm aufgestellte Satz bestritten wurde, würde man von vornherein nicht vermuten, während jetzt für uns das Gegenteil feststeht, nachdem es von S. z. ausdrücklich bezeugt wird. Höchst auffällig ist auch $S. 334_{8}$ verglichen mit Synh. 89a. Eine Eigentümlichkeit schließlich, die S. z. mit dem Midrasch zu Deut. von Abschnitt ראה ab teilt, besteht darin, daß er bei den verschiedenen Gesetzen es sich angelegen sein läßt nachzuweisen, daß sie sowohl ein Gebot wie ein Verbot einschließen (עשה ול״ת).

Ebenso weist S. z. in formaler Hinsicht durch seine eigenartige Terminologie Besonderheiten auf. Dahin gehört ובצד השני = ד״א. Merkwürdig ist, daß diese Form sich einmal in einer Beraita des Babli, Baba mezia 115a erhalten hat, nur daß es dort mit geringer Veränderung לצד שני heißt, was von Raschi durch כמו ד״א erklärt wird. Ob die Form sonst noch einmal vorkommt, wissen wir nicht, es mag jedoch sein, daß sie überhaupt nicht so selten war und lediglich von den Abschreibern durch das geläufigere ד״א ersetzt wurde, denn selbst an der angeführten Stelle hat Scheeltot Abschn. מקץ, ד״א anst. לצד שני. Ferner sind zu erwähnen: מכל צד = מכל מקום, והיה בדין oder והלא אומר וכי דין הוא = והלא דין הוא, אין במשמע אלא = אין לי אלא, אמרת oder אמרת לא אמרתי אלא = ת״ל, יכול in affirmativem Sinne, = ק״ו ועוד ק״ו, הואיל ויש בזה מה שאין בזה אל ידונו זה מזה, וכשאמר . . . ריבה, הא מה הדבר = הא כיצד

Von den genannten Eigentümlichkeiten werden uns nun vielleicht einzelne als Anhaltspunkte bei der Beantwortung der Frage dienen können,

wem wohl innerhalb der Schule R. A.'s die Urheberschaft des S. z. mit einiger Wahrscheinlichkeit zugeschrieben werden könnte. Hoffmann will R. S. als Urheber unseres Midrasch angesehen wissen und bezieht darauf die oben erwähnte Angabe des Babli Synh. 86 סתם ספרי ר״ש. Allein diese Annahme scheint uns wenig begründet zu sein. Daß zahlreiche סתמות im Sinne R. S.'s sind, darauf kann nach unserem Dafürhalten kein Gewicht gelegt werden, da es auch nicht an סתמות im Sinne anderer Tannaim, wie beispielsweise R. Jehudas und des gleich zu erwähnenden R. Elieser b. Jakob fehlt[29]. Hingegen stimmt von den zahlreichen im Talmud und Midrasch vorkommenden תני ר״ש (Hoffm. S. 48) nur eine einzige Stelle Jer. Ber. 14d teilweise mit S. z. S. 316 überein, und diese Stelle beweist um so weniger, weil es sich um eine aggadische Auslegung handelt und die aggadischen Partieen bekanntlich oft verschiedenen Sammlungen einverleibt waren. Viel mehr Wahrscheinlichkeit hat daher für uns die Annahme, daß wir in S. z. einen Midrasch des vorerwähnten REBJ vor uns haben. Die im Namen dieses Tanna oder aus seiner Sammlung im Talmud und Midrasch angeführten midraschischen Auslegungen stehen hinter denen R. S's an Zahl bei weitem zurück, und doch finden sich von den wenigen Auslegungen, die zum vierten Buche angeführt werden, fast alle im S. z. Dahin gehört Jer. Makkot 31d verglichen mit S. z. 334_{15}, worauf bereits Hoffm. selbst S. 65 Anm. 1 hinweist; ferner das. die Deutung zu בפגעו בו finden wir gleichfalls in S. z. 333_{18}; ferner Baba batra 119b verglichen mit S. z. 287_{18}. Ja selbst Zeb. 91b wird von Midr. Hag. angeführt und ist vielleicht ein Exzerpt aus S. z. Dazu kommen, wie bereits oben angedeutet, einzelne äußere Anhaltspunkte. Zunächst der Gebrauch von אמרת im Munde REBJ.'s an der eben angeführten Stelle in Zeb. (nach Dikduke Soph. das., vgl. Hoffm. a. a. O.). Noch auffälliger ist der Terminus אמרת לא אמרתי אלא, dessen sich REBJ in einer von Machsor Vitry angeführten Stelle (vgl. S. z. 289 Anm. 5) bedient, und der außer S. z. wohl nirgends vorkommt. Auch auf die dem S. z. eigene Gewohnheit, bei einzelnen Gesetzen auf die Verbindung von עשה und ל״ת hinzuweisen, stoßen wir bei REBJ, vgl. Sifre zu Deut. Nr. 82: ראב״י אומר ליתן ל״ת על כל עשה האמור בפרשה, ebenso Mech. d'RS. S. 157. Aus allen diesen Gründen neigen wir daher zur Ansicht, daß S. z. aus dem Lehrhause REBJ.'s hervorgegangen sei[30].

[29] Als סתמות, die mit RS. übereinstimmen, lassen sich anführen: 230_{18} verglichen mit Mech. משפטים c. 15; 240_{19} und Nazir 46a; 252_{8} und Pesikta r. ed. Friedmann 26b, 267_{28} und Pes. r. 18b; 280_{15} und Schekalim VII.5; 291_{7} und Sifra Zaw Per. XVIII.1; 306_{15} und Tosifta Schebuot I.7, vgl. Hoffmann a. a. O. S. 65 und Königsberger S. z. S. 24a Anm. 118. Aber auch סתמות, die mit R. Jehuda übereinstimmen, lassen sich nachweisen: 245_{5} und Sifra Ned. Par. X.6; 253_{12} und Sifra Zaw Per. XVIII.1; 281_{9} und Menachot XIII.1; 306_{6} und Tosifta Para VIII.2; 310_{6} und Oholot III.4; 335_{4} und Makkot II.6. — Als סתמות, die den Ansichten REBJ.'s entsprechen, lassen sich anführen: 237_{5} verglichen mit Sifre zu Deut. No. 300; 245_{6} und Sifra Ned. Par. X.6; 282_{26} und Keritot II.1; 297_{11} und Sifre zu Deut. No. 109.

[30] Vgl. auch den eigentümlichen Gebrauch des Wortes כיון S. 258_{6} mit Traktat

Auch über die Mischna, die von S. z. zitiert wird und von der Mischna Rabbis verschieden ist, könnte vielleicht eine Vermutung ausgesprochen werden. Wie S. z. 284 Anm. 4 bemerkt wird, handelt es sich bei dem Gegensatz zwischen Challa I.8 und der Mischna des S. z. um einen allgemeinen, von der Mischna in Taharot VIII.6 ohne jeden Widerspruch hingestellten Grundsatz, von dem wir erst durch die Tosifta Nidda VI.11 und Pesachim 45b erfahren, daß er von ר' נתן bestritten wurde. Da nun die Mischna des S. z. mit der vereinzelt dastehenden, von der Halacha nicht rezepierten Ansicht R. Natans übereinstimmt, könnte man vielleicht annehmen, daß wir in S. z. ein Zitat aus der Mischnasammlung R. Natans (vgl. Scherira-Brief ed. Neubauer S. 16) vor uns haben, und es drängt sich dann des Weiteren die Vermutung auf, daß auch die anderen von unserer Mischna abweichenden Mischnajot des S. z. aus dieser Sammlung entlehnt sind. Diese Annahme liegt umsoweniger fern, als es auch sonst nicht an Stellen fehlt, welche auf Beziehungen zu R. N. hinweisen. So erinnert die schöne Schilderung S. 316, die Vergleichung der Töchter Zlafchads, die einen Anteil am heiligen Lande fordern, mit den Männern, welche nach Ägypten zurückzukehren wünschen, an einen Ausspruch R. N.'s im Sifre S. 177_{14}, auf den ja auch die Inversion von עת לעשות לה' וכו' am Schluß deutlich genug hinweist (vgl. Berachot IX.5-Ende). Desgleichen ist die längere Auseinandersetzung in S. z. 231_{12} mit Sifre S. 7_{14} היה ר' נתן אומרה בלשון אחרת וכו' zu vergleichen. Zwar sind beide Stellen inhaltlich von einander ganz verschieden, aber hier kommt es lediglich auf die Form des Raisonnements an, die in Sifre besonders hervorgehoben wird, und mit der S. z. übereinstimmt. Ganz eigenartig ist die Deutung, die S. z. 258_{12} zu ככל חקותיו וככל משפטיו gegeben wird, das zerlegt wird in בחקות בחקותי וככל חקותיו, in welcher Weise dann auch mit וככל משפטיו verfahren wird, und wir gehen wohl nicht irre, wenn wir annehmen, daß man dieser Auslegungsweise in den älteren Midraschim nicht allzuhäufig begegnen wird. Merkwürdigerweise finden wir, daß R. Natan sich dieser Deutungsart bedient, indem er Mech. Bo c. 7 שפטים in שפט שפט zerlegt. Wenn sich nun auch, namentlich aus der Aggada, einzelne Stellen werden anführen lassen, in denen gleiche Deutungen vor-

Kalla Ende, wo die Erzählung in betreff des R. Chanina b. Teradion vielleicht von den vorher genannten REBJ. herrührt. Nicht unerwähnt wollen wir lassen, daß 240_6 von Jer. Nazir 51a als תני ר' ישמעאל angeführt wird; da aber S z. ganz offenbar ein Midrasch aus der Schule R. A.'s ist, kommt diese Stelle nicht weiter in Betracht. Die Stelle ist übrigens eine verkürzte Wiedergabe von Nedarim 36c, und danach scheint es überhaupt zweifelhaft, ob die LA. richtig ist. Ferner sei darauf hingewiesen, daß eine der Deutung zu 28,7 S. 324_8 ähnliche Auslegung in der Pesikta d'RK. ed. Buber 57b als תני ר' חייא erwähnt wird. Aber wenn S. z. zuweilen mit Tosifta übereinstimmt, manches auch mit Sifra gemeinsam hat, so unterscheidet er sich doch im Allgemeinen auch in der Ausdrucksweise von letzterem so sehr, daß an eine etwaige Schlußredaktion durch R. Chijja gar nicht zu denken ist. Im Übrigen ist es uns fraglich ob der Midrasch, um den es sich handelt, noch zum Zitat des Jalkut aus S. z. gehört.

kommen[31], so bleibt es doch immerhin angesichts der nicht grade zahlreichen Beispiele bedeutungsvoll, daß R. N. es ist, von dem wir mit Sicherheit behaupten können, daß er sich jener Methode bedient, und von dem möglicherweise auch die anonymen Stellen herrühren.

Auch die Tatsache kann angeführt werden, daß mehrere סתמות in S. z. sich auf R. N. zurückführen lassen[32]. Nichtsdestoweniger lassen sich aus all den angeführten Momenten keine weitgehenden Schlüsse ziehen über etwaige Beziehungen R. N.'s zum S. z. und über den Kreis, in welchem dieser verbreitet war. Ja, selbst die Annahme einer Entlehnung der im S. z. zitierten Mischnajot aus der Mischnasammlung R. N.'s, von der wir ausgegangen sind, kommt nicht über die Bedeutung einer bloßen Vermutung hinaus, solange sie nicht auf eine breitere Basis gestützt ist, als lediglich auf die oben nachgewiesene Übereinstimmung von S. z. mit R. N. im Widerstreit gegen die Mischna Challa I.8. Jedenfalls bleibt das Faktum bestehen, daß eine Anzahl von Auslegungen im S. z. vorkommen, die anderwärts als Ansichten R. N.'s belegt sind, während er selbst im S. z. nirgends genannt wird.

Was den Text des S. z. betrifft, so ist derselbe im großen und ganzen aus Exzerpten des Jalkut und Ergänzungen aus Midr. Hag. zusammengestellt[33]. Diese Ergänzungen jedoch sind in vielen Fällen sehr zweifelhaft, da der Verfasser des Midr. Hag. nicht bloß seine Quellen nicht namhaft macht, sondern oft auch durcheinander wirft und auf sehr willkürliche Weise mit ihnen verfährt. Ein krasses Beispiel hierfür ist die Kombinierung von Sifre und S. z. 304 Anm. 13, trotzdem deren Auslegungen an der betreffenden Stelle ursprünglich auseinander gehen. Obendrein ist auch das Verhältnis vom Midr. Hag. zu Sifre besonders dunkel. Einerseits erscheint es nicht einleuchtend, daß ihm Sifre vorgelegen habe, weil er ihn dann wohl mehr exzerpiert hätte, andererseits begreift man nicht, woher er gewisse Stellen, die Sifre angehören, entlehnte. Jedenfalls waren wir bei dem eigentümlichen Verfahren von Midr. Hag. sehr häufig, wenn wir einzelne Stellen als dem S. z. angehörig betrachteten, nur auf Vermutungen angewiesen. Wenn wir uns jedoch bei den halachischen Partieen von ge-

[31] Vgl. die gleiche Deutung zu וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים in Mech. מס׳ דבחדש c. 9, wo Jalkut zur Stelle und Jalkut Hammachira Psalmen ed. Buber 14a die richtige LA. erhalten haben: קול קולי קולות ולפיד לפידי לפידים, u. dementspr. ist auch Mech. zu ויהי קולות וברקים zu emendieren. Ferner Sifra Bechuk. Per. VI.4 und Per. V.7 nach der LA. des מדרש חכמים (דרך דרכי דרכיהם), Bereschit raba c. XIX.7. Aber wenn es auch einige solcher Stellen gibt, so werden sie doch nicht allzu zahlreich sein.

[32] Vgl. S. z. 230_{15} und Sifre 6_4; S. z. 231_1 und Sifre 7_3; S. z. 256_9 und Sifre 59_{14}; S. z. 259_{16} und Pesachim 93a; S. z. 274_7 und Sifre 98_8 (doch gehört vielleicht אמרו noch zu den Worten R. S.'s); S. z. 274_{30} und Sifre 99_{11}; S. z. 292_{15} und Sifre 134_{19}. Vgl außerdem S. z. 333, Anm. 25; S. z. 262_{14} und Sifre 71, Anm. 1.

[33] Aus anderen Quellen stammen bloß S. z. 234_5 nach einem Zitat bei R. S. Negaim XIV.12, 235_{15} aus Rabba, 288_{14} aus Machsor Vitry, 305_{11} aus der Kommentar des RH. zu Sifre.

wissen Anzeichen leiten lassen konnten, so fehlte uns fast jedes sichere Kriterium bei der Aggada. Wir haben daher die sehr ausführliche Aggada im Abschnitt בהעלותך, in welcher ein sehr großer Teil mit Sifre übereinstimmt, in den Text aufgenommen und mit Rücksicht auf den Nutzen, welchen einzelne Varianten bieten, unverkürzt wiedergegeben, obgleich wir über die Zugehörigkeit dieser Stücke zum S. z. nichts Bestimmtes wissen. Da die aggadischen Partieen in den verschiedenen Midraschim oft einander gleichen, wie wir dies beispielsweise an mehreren der Mech. und der Mech. d'RS. gemeinsamen Aggadas sehen, so ist es wohl möglich, daß die fraglichen aggadischen Stücke zum Teil wenigstens auch dem S. z. einverleibt waren. Von einzelnen Stellen läßt sich dies durch das Zeugnis R. Hillels mit Bestimmtheit nachweisen (vgl. 266 Anm. 2, 7 und 8). Von anderen ist mit Sicherheit das Gegenteil anzunehmen (vgl. beispielsweise 271_{36} und 273_{32} miteinander), aber wir haben es vorgezogen, den Text vollständig zu geben, anstatt uns in längere Auseinandersetzungen einzulassen, die viel Raum einnehmen und trotzdem den Leser nicht aufklären, wenn ihm das Substrat, um das es sich handelt, nicht vor Augen liegt.

Es wird aus dem Gesagten hinlänglich klar geworden sein, daß vieles in den Text aufgenommen sein dürfte, was nicht aus S. z. stammt, aber mit eben solcher Bestimmtheit läßt sich behaupten, daß in demselben vieles fehlen dürfte, was ursprünglich im S. z. enthalten war. So fehlen einzelne Stücke, die Aruch zum Abschn. ציצית zitiert (vgl. S. 289 Anm. 5), und die Jalkut aus unbekannten Gründen weggelassen hat. Insbesondere sei hervorgehoben, daß der von uns reproduzierte Text des Jalkut im Anfange des Abschn. פינחס stark defekt ist. Das ist aus einem Zitat des R. Hillel zu ersehen, welches, weil unvollständig und korrumpiert, zur Einfügung in den Text an Ort und Stelle sich nicht eignete und daher hier von uns mitgeteilt werden soll[34]. Danach scheint es, daß die Auslegungen

---

[34] Die Stelle lautet: ובס״ז תני הרי מי שיצאו עמו חמשה בנים ממצרים ובכניסתן נמצאו חמשה דחמשה מתו קורא אני עליו למעט תמעיט נחלתו וכיון דביציאת מצרים הוו חמשה בנים אע״ג דבכניסתן לארץ הוו וכו׳ לא שקול אלא חמשה חלקים דקסבר האי תנא ליוצאי מצרים נתחלקה. Die Stelle ist offenbar korrumpiert und eignete sich ohnedies nicht zur Wiedergabe im Text. Die Erklärung von Midr. Hag. stimmt mit Sifre überein und lautet: לרב תרבה נחלתו הרי מי שיצא ממצרים ועמו עשרה בנים ובכניסתן לארץ נמצאו חמשה קורא אני עליו ולמעט תמעיט נחלתו ת״ל לרב תרבה את נחלתו ולמעט תמעיט את נחלתו הרי מי שיצא ממצרים ועמו חמשה בנים ובכניסתן לארץ נמצאו עשרה קורא אני עליו לרב תרבה את נחלתו ת״ל ולמעט תמעיט את נחלתו. Wegen des bereits berührten zweifelhaften Verhältnisses von Midr. Hag. zu Sifre sei noch erwähnt, daß im Midr. Hag. der ganze Abschnitt mit Sifre übereinstimmt, und zwar beginnt er mit ויאמר ה׳ אל אהרן וכו׳ und fährt dann fort ganz wie Sifre S. 174 Zeile 3—17, nur daß er im Wortlaut der Baraita ר׳ יאשיה אומר sich Babli Baba b.117a anschließt. Hierauf folgt der zitierte Passus לרב וכו׳ und dann fährt M. Hag. fort wie Sifre S.175 Z. 4—16: איש יצאו וכו׳ לפי מה שהוא שנ׳ וידברו בני יוסף אל יהושע לאמר מדוע נתתי לי גורל אחד ואני עם רב: יתן שומע אני וכו׳ ת״ל בגורל יכול מפי עצמו ת״ל על פי הגורל מלמד שלא נתחלקה וכו׳ על פי המקום כשהוא אומר אך יצאו יהושע וכלב שנ׳ ויתנו וכו׳ משה ונאמר ע״פ ה׳ נתנו וכו׳ שאל: לשמות מטות וכו׳ למעט מלמד שלא נחלקה א״י אלא בשיוויה בית כור וכו׳. Soll man annehmen, daß S. z. hier ganz mit Sifre übereinstimmte und darum vom Jalk. wegegelassen wurde? Wir halten es nicht für wahrscheinlich.

des S z. zum Abschnitt über die Verteilung des Landes, d. i. zu Num. c. 26, 52—56 vom Jalkut gänzlich weggelassen wurden. Nur da, wo durch einen glücklichen Zufall der Text des S. z. sich im Original erhalten hat, wie in dem auf S. 330ff. mitgeteilten Fragment aus der Geniza, haben wir die Gewähr, den Text des S. z. in seiner ursprünglichen Gestalt ohne Verkürzung und ohne Veränderung vor uns zu haben. Aus dem erwähnten Fragment ist nebenbei auch zu entnehmen, daß der Text des S. z. in פרשיות eingeteilt war.

Die zweifelhaften aus Midr. Hag. mitgeteilten Stellen sind durch ein Zeichen (o) kenntlich gemacht. Ein Trennungsstrich gibt an, wie weit der zweifelhafte Text reicht. Zur Literatur vgl. Zunz: Die gottesdienstlichen Vorträge, 2. Aufl. S. 51ff.; Brüll: Jubelschrift zum 70. Geburtstage von Prof. Graetz, S. 179ff.; Epstein: מקדמוניות היהודים, Wien 1887, Seite 71; Königsberger Sifre zutta.

Erklärung einzelner Zeichen und Abbreviaturen

In den Varianten zu Sifre:

ד = דפוס, ed. pr. Venedig 1545.
ט = ילקוט.
ל = London, Ms. des britisch. Museums.
מ = מדרש חכמים.
ר = Rom, Ms. des Vatikans.

In den Varianten zu Sifre zutta:

פ"ז = פסיקתא זוטרתי.
ט = ילקוט.
ג = מדרש הגדול, Ms. der Königlichen Bibliothek in Berlin No. 1207.
ח' = חסר.
נ' = נוסף.

Ein Zeichen nach einer Klammer ohne jede nähere Erklärung bedeutet, daß das Eingeklammerte sich nur in der betreffenden Vorlage findet; z. B. Seite 61 zu Zeile 11 עד] ד bedeutet, daß עד nur in דפוס sich findet. — In S. z. zum Abschnitt נשא habe ich, weil in diesem Abschnitt S. z. häufig auch von Rabba zitiert wird, im Anfange eines jeden Absatzes die Quellen angegeben, in welchen der betreffende Absatz zitiert wird; z. B. Seite 229 zu Zeile 13 ויעשו עד סה"ד] טג ורבה פ"ז ס"ט bedeutet, daß der betreffende Absatz im Jalkut, Midr. Hag. und Rabba zitiert wird. Vom Abschnitt בהעלותך ab, wo es sich nur um Jalk. und Midr. Hag. handelt, war eine solche Angabe im Anfang überflüssig. Auf einzelne Nachträge wird durch ein Sternchen * im Buche hingewiesen.

אות' אמת' = א"א
אהלי יהודה von R. Jehuda Nagara = א"י
ברית אברהם = ב"א
ואינו נראה = וא"נ
וכן הוא = וכ"ה
וכן נראה = וכ"נ
ושם נסמן = וש"נ
זרע אברהם = ז"א
זית רענן = ז"ר
חלופי גרסאות = ח"ג
מדרש אגדה = מ"א
מדרש הגדול = מה"ג
מאיר עין = מ"ע
סוף הדבור = סה"ד
ספר המצות = סה"מ
ספר התורה והמצוה von Malbim = סהתו"ה
פרקי דר' אליעזר = פדר"א
ר' אליה מזרחי = רא"ם
ר' דוד לוריא = רד"ל
ר' הלל = ר"ה
ר' שמוא שטראשין = רש"ש
שאר גרסאות = ש"ג
תרגום אונקלוס = ת"א
תרגום יונתן = ת"י

ספרי על ספר במדבר

נ ש א

וידבר ה׳ אל משה לאמר צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת״ל צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה הרי זה אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש בטומאה.

צו, הציווי מיד בשעת מעשה ולדורות אתה אומר הציווי מיד בשעת מעשה ולדורות או אינו אלא לאחר זמן ת״ל צו את בני ישראל וישלחו וגו׳ מזכר ועד נקבה תשלחו וגו׳ ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה הא למדנו שהציווי מיד בשעת מעשה ולדורות מנין ת״ל צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך וגו׳ (ויקרא כד ב) מחוץ לפרוכת העדות וגו׳ הא למדנו שהציווי מיד בשעת מעשה ולדורות מציווי הזה מנין לכל הצוואות שבתורה היה ר׳ ישמעאל אומר הואיל ונאמרו צוואות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא מיד בשעת מעשה ולדורות אף פורטני בכל הצוואות שבתורה שלא יהו אלא מיד בשעת מעשה ולדורות רבי יהודה בן בתירה אומר אין הציווי בכל מקום אלא זירוז שנ׳ וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו (דברים ג כג) לפי דרכנו למדנו שאין מחזקין אלא המוחזקין ואין מזרזין אלא למזורזין רבי שמעון בן יוחי אומר אין ציווי בכל מקום אלא חסרון כיס שנ׳ צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך (ויקרא שם) צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם (במדבר לה ב)

(א) 2 ט לפי שנ׳ | דל איש | 3 ר ואזהרה | לא שמענו] מ סמ״ג לאוין שד׳ מנין ר״א״ב שכ״ה לא שמענו מנין | 4 זה] ט ח׳ ר זו | 6 בשעת מעשה] טמ ח׳ | אתה וכו׳ ולדורות] טל ח׳ | מ המעשה וכן בסמוך | 7 ולדורות] מ ח׳ | מזכר וכו׳] ר ח׳ | ועד] כן הוא בר אף לקמן ובשאר נוסחאות פעם עד כבמקרא ופעם ועד | 11 מציווי וכו׳] מ והציווי הזה בנין אב לכל צוואות שבתורה, ט רמז שע״ז מציווי הזה נמצינו למדין לכל הצוואות שבתורה | היה] מ ח׳ | ל ר׳ שמעון | 12 לך הכתוב] ר״ה ט | ולדורות] מ ח׳ וכן בסמוך | 13 מטר פורט אני | מר לכל | 14 למר ציווי | 15 מ ולפי | מ ורבה פ״ז ס״ו מחזיקין | ל את המוחזקין ··· את המזורזין טמ ורבה המחוזקין ··· המזורזין ר אלא מן המחוזקין ··· מן המזורזין | 17 שנ׳] מ ח׳ |

(א) 5 למקדש בטומאה. מכות טו: 6 בשעת מעשה ולדורות. ת״כ ריש צו ואמור פרשה יג א ובריית׳א דר׳ ישמעאל פ״ו וירושלמי ריש ב״ק ובבלי קידושין כט. וס״ז לקמן פנחס כח ב: 7 ולדורות. במ״ע מוחק מלת ולדורות וא״צ דרק סגנון דלעיל נקט: 10 מחוץ וכו׳. ומסיים חקת עולם לדורותיכם ואפשר דנרות אין צריך ללמוד משלוח טמאים אע״ג דלא כתיב בהו מיד במקומן רק בפ׳ בהעלתך ולפ״ז אתי שפיר לקמן בדברי ר׳ ישמעאל ופרט באחת מהן וגם לסברא השניה בספר כריתות לר״ש מקינון (בתי מדות בית ד) דכל חד וחד גמר מחבריה יש לומר דנקט לשון זה בדברי ר״י משום דסמך אמאי דסליק מניה הא למדנו שהצווי וכו׳ ור״ל דכל אחד מלמד על חברו ואח״כ לומד מאחד משניהם לכל התורה. ולפי גרסת המ״ח דלא גרס בדברי רבי ישמעאל ולדורות בלא״ה לא קשה מידי. אבל יש לפקפק בגרסא זו ועיין במפרשים ובפירוש הראב״ד לבריית׳א דר׳ ישמעאל לעיל ועוד Schwarz, Die herme-neutische Induktion, S. 30ff: 13 ולדורות. קדושין כ׳ ט׳ וצ״ע: 15 אלא המוחזקין. ראוי להיות למחוזקין ···. למזורזין או המחוזקין ··· המזורזין ואולי הגרסא העקרית בבכי״ר עיין לקמן פ׳ כד וכט: 16 למזורזין. ספרי דברים פ׳ כט: 17 שמן זית וכו׳. ושביק קרא דצו את אהרן דקדים משום דמאמרו של ר״ש עליו נשנה ונעתק משם לכאן בלי שנוי מ״ע ריש מכילתא:

צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי (שם כח ב) הא אין ציווי בכל מקום אלא חסרון כיס חוץ מאחד ואיזה זה זה צו את בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם באים אל הארץ כנען (שם לד ב) תזרום לענין חילוק הארץ ורבי אומר אין ציווי בכל מקום אלא אזהרה שנ׳ ויצו ה׳ אלהים על האדם לאמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו.

וישלחו מן המחנה, ממחנה שכינה או שומע אני ממחנה לויה ת״ל אל מחוץ למחנה תשלחום הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם נדחו טמאים ממחנה הארון הקל ק״ו ממחנה שכינה חמור אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר וישלחו מן המחנה ללמדך שאין עונשין מן הדין ר׳ אומר אין צריך ק״ו הוא אם נדחו טמאים ממחנה הארון הקל ק״ו ממחנה שכינה חמור א״כ למה נאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב אלא בא הכתוב ליתן להם את המחיצות.

וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, שומעני שלשתן במקום אחד ת״ל במצורע בדד ישב מחוץ למחנה מושבו (ויקרא יג מו) מצורע היה בכלל יצא מיצא מן הכלל ולמד על הכלל מה מצורע שהוחמרה טומאתו וחמור שילוחו משילוח חבירו אף כל שהוחמרה טומאתו חמור שילוחו משילוח חבירו מכאן מנו חכמים למחיצות כל שהוב מטמא מצורע מטמא חמור מצורע שמטמא בביאה כל שהמת מטמא הזב מטמא חמור הוב שהוא מטמא תחת אבן מסמא כל שטבול יום מטמא טמא מת מטמא חמור טמא מת שהוא מטמא את האדם כל שמחוסר כיפורים פוסל טבול יום פוסל חמור טבול יום שהוא פוסל את התרומה.

וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, למה נאמר אין לי אלא אלו שאר טמאים מנין היה רבי יאשיה אומר אמרת ק״ו אם נדחו טמאים ממחנה ארון הקל ק״ו ממחנה שכינה חמור אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר וישלחו מן המחנה ללמדך שאין עונשין מן הדין.

בכל אדם, הכתוב מדבר, או אינו מדבר אלא בלוים נושאי ארון ת״ל מזכר ועד נקבה תשלחו בכל אדם הכתוב מדבר אחד גדולים ואחד קטנים במשמע

2 בכל מקום. אשגרת לשון מלעיל ואצו דשלוח טמאים קאי דאינו אלא אזהרה ובסהתר״ה נדחק: 9 ללמדך וכו׳. דאין סברא לומר דכלל זב ומצורע עם טמא נפש שלא לצורך עצמן רק ללמד על טמא נפש וע״כ דללמד על עצמן באו וחלוק מחיצות ממילא נלמד ע״פ המדה דדבר שהיה בכלל ולרבי סגנון הכתוב כך דבתחלה כולל ואח״כ פורט: 15 חבירו. עיין בפ׳ המשנה לרמב״ם פ״ק דכלים מ״ח: 17 מסמא. ת״כ מצורע פ׳ ג יב: 19 התרומה. פ״ק דכלים פסחים סז. וס״ז כאן ורבה פרשה ז ס״ח: 21 ק״ו וכו׳. לפי הענין נראה דצ״ל אם נדחו טמאים הקלים טמאים החמורים לא כ״ש כלומר מאחר דסופנו לרבות הקלים (כמו טומאת שרץ ודומה לזה) ממלת כל נכתוב הקלים ואתו החמורים בק״ו ועפ״ז אולי צריך להגיה גם בדברי ר׳ יונתן לקמן הראוים להיות כאן ואולי סדרן לקמן יען כי הדרשות שבנתיים הם רק אליבא דר׳ יאשיה ועיין במפרשים והגר״א ובלשון הפ״ז בדבור הסמוך וצ״ע ועיין בס״ז: 24 בכל וכו׳. נראה דצריך להשלים לפי הפ״ז או המ״ח: 25 אחד וכו׳. נראה דצ״ל כבפ״ז:

1 ד להם | 2 ד מאחת | 3 הארץ] ט אבל שאר נוס׳ ארץ | תזרום] רבה תייחס? ל לזרזם | טר רבי | 4 שנ׳] ר ח׳ | ה׳] ד ח׳ | לאמר] דטל ח׳ | 6 ממחנה] ד מחנה, ר פ״ז במחנה | או] ד ח׳ | 7 תשלחום] מ נ׳ הרי מחנה לויה אמור | מ ממחנה לויה קל | 8 ד דחמור ל אמור | 9 דמ הא | הוא וכו׳ חמור] ט ח׳ | 10 מ ממחנה לויה כי הם נושאי הארון הקל | ל מה ת״ל | 11 כל וכו׳] למ ח׳ | זב ר נ׳ וכל טמא לנפש | אלא] מ ח׳ | 12 ר שומע אני | ד ששלשתן | 14 מוצא] דמ ח׳ | מה] דלר ח׳ | מ חמור | 15 ר וחמור | 16 מ אמרו חכ׳ | 17 כל שהמת] ט וכ״מ ביאת המקדש פ״ג ה״ב ורמב״ם שם ה״ג אבל שאר נוסחאות כל שטמא מת | מ מוסמא | 20 וישלחו וכו׳ הדין] ט ח׳ | כל וכו׳ ד ח׳ | ט נאמרה | 21 אמרת ק״ו] ר ח׳ | נדחו] ד נ׳ זבים ומצורעים | 24 מ רבה מזכר עד נקבה תשלחו בכל פ״ז וישלחו מן המחנה בכל | או אינו וכו׳ מדבר שורה כה] למ ח׳ | 25 אחד וכו׳] פ״ז רבה מזכר עד נקבה תשלחו אחד גדולים | פ״ז במשמע אלא שלא ענש הכתוב א״כ הזהיר שנ׳ ואיש וכו׳ ונכרתה מ״מ מצוה לשלחם הא מה ת״ל מזכר עד נקבה תשלחו להביא מחנה שנייה אל מחוץ למחנה תשלחום להביא מחנה שלישית מלמד שאין עונשין מן הדין שאם ממחנה ארון משתלחין ק״ו ממחנה שכינה

אתה אומר אחד גדולים ואחד קטנים במשמע או אינו אלא כענין שענש מה מצינו במטמא מקדש שלא ענש אלא גדולים שנ׳ ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונברתה הנפש (במדבר יט כ) אף כאן לא נוהיר אלא גדולים ת״ל מזכר ועד נקבה תשלחו אחד גדולים ואחד קטנים במשמע רבי יונתן אומר מזכר ועד נקבה תשלחו למה נאמר לפי שהוא אומר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש אין לי אלא אלו שאר טמאים מנין אמרת קל וחומר הוא אם נדחו טמאים ממחנה ארון הקל קל וחומר ממחנה שכינה חמור אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין] לכך נאמר מזכר ועד נקבה ללמדך שאין עונשים מן הדין.

מזכר ועד נקבה תשלחו, אין לי אלא זכר ונקבה טומטום ואנדרוגינוס מנין ת״ל אל מחוץ למחנה תשלחום אין לי אלא שיכול להשתלח שאין יכול להשתלח מנין ת״ל אל מחוץ למחנה תשלחום אין לי אלא אדם כלים מנין ת״ל אל מחוץ למחנה תשלחום. ר׳ עקיבא אומר מזכר ועד נקבה תשלחו אחד אדם ואחד כלים במשמע ר׳ ישמעאל אומר הרי אתה דן הואיל ואדם מטמא בנגעים ובגדים מטמאים בנגעים מה אדם טעון שילוח אף כלים טעונים שילוח לא אם אמרת באדם שמטמא על גבי משכב ומושב לפיכך טעון שילוח תאמר בכלים שאין מטמאין על גבי משכב ומושב לפיכך לא יטענו שילוח הרי אבן המנוגעת תוכיח שאינה מטמאה על גבי משכב ומושב וטעונה שילוח ואל תתמה בכלים שאע״פ שאין מטמאים על גבי משכב ומושב לפיכך יטענו שילוח ר׳ יוסי הגלילי אומר מזכר ועד נקבה תשלחו מה זכר ונקבה מיוחדים שהם ראויים לעשות אב הטומאה וטעונין שילוח אף כל שראוי ליעשות אב הטומאה <טעון שילוח יצא פתות משלש על שלש שאין ראוי לעשות אב הטומאה> בכל התורה רבי יצחק אומר הרי הוא אומר ואם לא יכבס ובשרו לא

לפיכך הוצרך לומר שלש מחנות | 1 אתה וכו׳ במשמע] טמ ח׳ | 2 דמר בטמא | ל איש | 3 נזהיר] ד״ל נאמר ט הזהיר | 4 מ גדול ··· קטון | 5 טמ לפי שנ׳ | 6 מ מנין ת״ל מזכר עד נקבה ומעתה ק״ו | אמרת] ט ח׳ | ט ומה אם | ד ואם | 7 ד דחמור | ד כן אמרת | 8 מ נקבה וכתב וישלחו ללמדך שאין עונשין מן הדין בשניהם | ללמדך וכו׳ הדין לט ח׳ | 9 מזכר וכו׳ תשלחו] טל ח׳, ט זכר ונקבה אין לי | ר ואנדרוגינס | 10 ט ת״ל תשלחו | אין וכו׳ תשלחום שורה יא] ל ח׳ וכן פ״ז אינו מעתיק רק הדרש דכלים | 12 ר״ע וכו׳ תשלחום צד ד שורה ו] מ ח׳ | 13 ט משמע | ובגדים] טר וכלים ל, ובגדים וכלים | 14 טל יטענו | ר, שמיטמא | 15 לפיכך טעון שלוח] ט ח׳ | 16 ר בשילוח | 17 ואל וכו׳] טר היא תוכיח לכלים שאע״פ | ד ע״ג מושב | 18 לפיכך] ל ח׳ וכ״נ | ד יטענו | 19 ר ליעשות | 20 המוסגר ד ח׳ | שאין] ל שהוא |

7 לכך וכו׳, לפי האמור לעיל הערה לצד ב׳ שורה כ״ב ראוי להיות לכך נאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע ללמדך וכו׳ ומשמע ליה מזכר ונקבה כל טומאות שבזכר ונקבה, ועיין ס״ז: 10 ת״ל וכו׳, לפי גרסת הילקוט אפשר דצ״ל ת״ל מזכר עד נקבה תשלחו עיין במ״ע ורלב״ג דכ׳ דבלשון עד נכלל טומטום ואנדרוגינוס הממוצע בין זכר לנקבה ואולי כך היתה הגרסא לפניו בספרי ולפי הגרסא שלפנינו אפשר לומר דס״ל דהכנוי מן תשלחום חוזר אתחלת] הכתוב כל צרוע וכו׳ וכל טמא לנפש ואפילו טומטום ואנדרוגינוס במשמע או סוף הפסוק ולא יטמאו וכו׳ דורש ועיין נדה כח, ובכורים פ״ב ז ותוספתא זבחים פ״ב ז: — שאין יכול וכו׳, כגון זקן וחולה, וכעין זה מכילתא משפטים פ״ט על הפסוק לחפשי ישלחנו: 11 תשלחום, אולי הלמוד מסיפא דקרא ולא יטמאו את מחניהם וכן לקמן לענין כלים, עיין סהתו״ה: 13 במשמע, אינו מובן ואפשר דצ״ל וכל טמא לנפש אחד אדם וכו׳ וקצת ראיה מלשון הרבה פ״ז ס״ח טמא לנפש זה אדם שהוא יכול להשתלח כל טמא לרבות כלים הנוגעים במת וכל טמא לרבות כלים הנוגעים שרץ וי״א טמא לנפש זה אדם וכלים הנוגעים כל טמא לרבות הנוגעים בשרץ ובתלמוד תורה לר׳ יעקב סקלי כ״י מביא הרבה בזה״ל טמא לנפש וכו׳ להשתלח כל טמא לרבות כלים הנוגעים בשרץ וי״א טמא לנפש וכו׳ כל טמא לרבות כלים הנוגעים בשרץ וכל טמא לרבות שאר הטמאים ומאחר דשיטת הי״א לקוחה מן הס״ז קרוב לומר כי הסתם הוא מן הספרי (כעין זה ברבה סוף פ״יב), והדרשה לרבות כלים הנוגעים בשרץ אפשר דהיא אליבא דר׳ יאשיה או רק אשגרה מן הי״א ועיין במפרשים והגר״א: 14 אף כלים, ר״ל בגדים המנוגעים דיטענו שלוח חוץ לשלש מחנות רד״ף ושאר כלים לענין טומאות מגע לומד ממ״א או ג״כ בבנין אב מאדם הואיל ואדם מיטמא במת וכו׳ ונקט נגעים משום רישא דקרא ור׳ יוסי הגלילי יליף בגדים המנוגעים מסמיכות הכתוב והבגד לפסוק מחוץ למחנה מושבו ת״כ תזריע פרק יב יד (כעין זה זבחים פג: מכילתא בא פט״ז משפטים פי״ז ספרי דברים פ׳ קצ חגוך מצוה מ״ז אין כסף ומכה איש ומת ונשמט במכילתא שלפנינו משפטים סוף פ״ג עיין בהשמטות המ״ע שם) ועיין תוספתא נגעים פ״ז טו: — באדם וכו׳, עיין לקמן פ׳ לא: 16 המנוגעת, ת״כ מצורע פרק ב ט׳ נדה נד: 20 על שלש, הבא מבגד מוחלט ר״ה על פי המשנה דנגעים פרק יא יב וצ״ע: 21 בכל התורה, כן ג׳ ג״כ בתוספות

ירחץ (ויקרא יז טו) על רחיצת גופו ענש הכתוב כרת אתה אומר על רחיצת גופו ענש הכתוב כרת או לא ענש אלא על כיבום בגדים אמרת מה טמא מת חמור לא ענש בו על כיבום בגדים האוכל מנבילה קלה דין הוא שלא יענש בו על כיבום בגדים.

אל מחוץ למחנה תשלחום, למה נאמר לפי שהוא אומר וישלחו מן המחנה שומעני לא יגעו לא בארון ולא בנושאין אבל יקצו להם מקום בפני עצמם ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום.

ולא יטמאו את מחניהם, מבאן אמרו ג' מחנות הן מחנה ישראל ומחנה לויה ומחנה שכינה מפתח ירושלים ועד הר הבית מחנה ישראל מפתח הר הבית עד העזרה מחנה לויה מפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה.

אשר אני שוכן בתוכם, חביבים הם ישראל שאע"פ שהם טמאים שכינה ביניהם וכן הוא אומר השוכן אתם בתוך טומאתם (ויקרא טז טז) <ואומר בטמאם את משכני אשר בתוכם> (שם טו לא) ואומר ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם ואומר ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה (במדבר לה לד) ר' יוסי הגלילי אומר בוא וראה מה כח עבירה קשה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה לא היה בהם זבים ומצורעים ומשפשטו ידיהם בעבירה היו בהם זבים ומצורעים לפי דרכנו למדנו ששלשה דברים אילו אירעו בו ביום ר' שמעון בן יוחי אומר בוא וראה מה כח עבירה קשה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה מה נאמר בהם ומראה כבוד ה' כאש אוכלת (שמות כד יז) לא יראים ולא מזדעזעים משפשטו ידיהם בעבירה מה נאמר בהם וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו (שם לד ל).

ויעשו כן בני ישראל, להודיע שבחן של ישראל שבשם שאמר להם משה כן עשו מה ת"ל כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל מלמד שאף הטמאים לא עכבו (סליק פיסקא)

(ב) וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם, למה נאמרה פרשה זאת לפי שהוא אומר נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וגו' (ויקרא ה כ) או מצא אבידה וכיחש בה ונשבע על שקר אבל בגזול הגר לא שמענו בכל התורה תלמוד לומר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם למעול מעל בה' בא הכתוב ולימד על גזול הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח זו מדה בתורה כל

ריי"ד סוף עירובין אבל בברייתא דגמרא שם וכן נדה כח: הג' פרט לכלי חרס: 2 לא ענש וכו': דלא כתיב ביה ואם לא יכבס ונשא עונו: 3 דין הוא וכו': עיין ברא"ם אחרי מות י"ז ט"ז ות"כ אחרי פרק יא יג ירושלמי נזיר נו ע"ד: 4 למה נאמר: תיבת מחוץ דייק ועיין רבה פרשה ז סימן ח: 7 מכאן וכו': תוספתא כלים פ"א יב וזבחים קטו: ורבה פרשה ז סימן ח: 10 חביבים וכו': לקמן פ' קסא ורבה שם: 16 בו ביום: רבה פ"ח ס"א וס"ו מכילתא יתרו פ"ז ופ"ט: 18 לא יראים: פסיקתא א וב פ' החדש ושה"ש רבה פ"ג ורבה כאן פי"א סימן ג ת"כ מצורע פרק ט הלכה ז: 23 לא עכבו: ס"ז רבה פ"ז ס"ט:

(ב) 29 למזבח: ב"ק קט: ירושלמי שם ז ע"א רבה פרק ח סימן ה:

1 גרסת הרא"ם אתה אומר כן או אינו אלא אף על כיבוס אמרת | 2 ד טומאת | 3 בגדים] ר נ' מיכן ענש לשילוח בגדים | 4 אל וכו'] רבה ולא יטמאו את מחניהם למה | ל ולמה | 5 ד בנשיאים | דט ר"ה יקנו | רבה ת"ל ולא יטמאו וכו' | 8 ב"ז עד פתח הר הבית | מ מהר הבית | 10 חביבים הם ישראל] מ ח' | שכינה] ט נ' שרויה | 11 טל שנ' | המוסגר רק מ | 13 במקרא תטמא ר תטמ' | את] ד ח' | אשר וכו' בתוכה] דלטר ח' | 14 מ כמה | מ עד | 16 למר שלשה | אלו] מ ח' | 17 מט שמות רמז שס"ב כמה | פשטו] מ נ' ישראל | ל מה כת' בהן | 19 והנה] פ"ן ר כי | 21 ד הודיע | 22 כאשר וכו' משה] ר"ה ח'; (ב) 26 מעל] ד ח' | וגו'] ד ואומר | או וכו' ישראל] ט ח' | 27 למ בגזל | בכל התורה] מ ח' | 28 הכתוב] ט ח' | 29 ומת] ט | מ ישלם |

פרשה שנאמרה במקום אחד וחיסר בה דבר אחד וחזר ושנאה במקום אחר לא שנאה אלא על שחיסר בה דבר אחד ר' עקיבא אומר כל מקום שנ' בה לאמר צריך לידרש.

ר' יאשיה אומר איש או אשה למה נאמר לפי שהיא אומר וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור (שמות כא לג) אין לי אלא איש אשה מנין ת"ל איש או אשה להשוות אשה לאיש לכל חטאות ונוקים שבתורה ר' יונתן אומר אינו צריך שכבר נאמר בעל הבור ישלם ואומר שלם ישלם המבעיר את הבעירה (שם) מה ת"ל איש או אשה לתלמודו הוא בא.

כי יעשו מכל חטאות האדם, למה נאמר לפי שהוא אומר נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וגו' או מצא אבידה וגו' (ויקרא שם) אין לי אלא במשכר באלו כמשקר במקום בשאר כל דבר מנין ת"ל כי יעשו מכל חטאות האדם.

למעול מעל, אין מעילה בכל מקום אלא שיקור וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם (ד"ה א' ה כה) ואומר וימעלו בני ישראל מעל בחרם (יהושע ז א) ואומר וימת שאול במעלו אשר מעל בה' (ד"ה א' י יג) ואומר בעוזיה צא מן המקדש כי מעלת (שם ב' כו יח) ואומר ומעלה בו מעל (במדבר ה יב) הא אין מעילה בכל מקום אלא שיקור.

ואשמה הנפש ההיא, למה נאמר לפי שהוא אומר איש או אשה אין לי אלא איש או אשה טומטום ואנדרוגינם מנין ת"ל ואשמה הנפש ההוא.

הנפש ההיא, הכל במשמע האנשים והנשים והגרים במשמע משמע מביא את אלו ומביא את הקטן אמרת מה אם ע"ז חמורה פטר בה את הקטן ק"ו לכל מצות שבתורה.

ואשמה הנפש ההיא, למה נאמר מנין אתה אומר בגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שהיורשים פטורים ת"ל ואשמה הנפש ההיא או בשם שפטורים מן האשם כך יהיו פטורים מן הקרן ת"ל ונתן לאשר אשם לו.

1 טר והסר | 2 על] טמ ח' | שחיסר בה] מ שחסרה | ר"ע וכו' בא שורה ז מ ח' | בה] טר ח' ל בו | 3 ל או אשה להשוות וכו' | טר כי | 4 ט את האשה כאיש | 6 ישלם] ר"ה ר נ' בין איש בין אשה | 8 רבה האדם למעול מעל בה' למה | 9 טרמ משקר באלו (מ נ' כאלו) משקר, ר"ה המשקר באלו כמשקר | ד כמשקר וכו' | מ למקום | ד ובשאר | האדם] רבה נ' למעול מעל בה' וגו' | 11 ל ואין | מעילה] ר מעל | וימעלו] ט נ' בני ישראל | 12 למר אבותם | מ וכן הוא אומר | מעל] מ ח' | בחרם] ט בה' | 13 מ וכן בעוזיה | 14 בכל מקום] ד ח' | 16 ל לפי שנ' | איש] ד ח' | 17 מר איש ואשה | 18 הנפש ההיא] ר ח' | ט ואשמה הנפש ההיא ההיא הכל | ט משמע | ד ואנשים | במשמע משמע] מ ח' | 19 מ אלו ואף את הקטן | מ בע"ז | 20 ט האמורות בתורה | 21 למה וכו' בגוזל] ד מנין לגוזל ל למה נאמר מנין אתה אומר מנין לגוזל | 33 ת"ל וכו' הקרן] ט ח' | למ וכשם | 24 לו] ל ח' | ואולי כצ"ל וכן בר"ה ומ"ח אין הפסק נקודות בין האדם ות' למעול: — שקור. עיין לקמן פ' ז וס"ז לקמן פסוק יב ורבה שם: 19 פטר וכו'. דכתיב (דברים יז ה) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא ועיין רבה פ"ח ס"ה: 21 את הגר. הגר"א מוחק את הגר: 23 או כשם וכו'. משמע דאין חייבין רק קרן ולא חומש ועיין ת"כ חובה פרשה יג ה וכן הוא להדיא תוספתא ב"ק

1 כל פרשה וכו'. סוטה ג' וש"נ ורבה שם: 3 לידרש. כלומר שנ' בה שנית וידבר ה' אל משה לאמר ולא אמרה משה מפי עצמו כמו במשנה תורה רד"ף והגר"א מגיה כל מה שנ' בה צריך לידרש וצ"ע דהרי גם הספרי דהוא אליבא דר"י דורש כאן כל מה שיכול לדרוש ובאיזה אופן פליגי ועיין סוטה שם ולהפך שבועות י"ח: ובמ"ע הגיה לאמר ר"ע וכו' ומפ' דמלתא באפי נפשה היא וקשה אמאי נטר עד הכא והלא גם בפ' שלוח טמאים כתיב לאמר ועיין מכילתא מס' דויהי בשלח פ"א דפליגי ר"ש ורבי כל היכא דכתיב דבר אל בני ישראל ולא כתיב לאמר או ואמרת אליהם אי הוה לדורות וכאן אחד מן הג' מקומות דהוה לדורות אף דלא כתיב אחריו לאמר ואולי הברייתא קטיעא ויש לדברי ר"ע איזו שיכות לפלוגתא זו ועיין עוד מכילתא מס' דפסחא פתיחא וסוטה פ"ה מ"ד ות"כ ויקרא פרק ב יג וספרי פ' קה ופ' קלח וספרי דברים פ' כו וס"ז לקמן פ' יב וירושלמי נזיר נג ע"ד ובבלי פסחים מ"ב. ויומא ד': 5 שבתורה. מכילתא משפטים פ"ו ופי"ד ב"ק טו. וירושלמי שם סוף פ"ק ורבה פ"ח ס"ה: 6 ישלם. מה דמוסיף בכי"ר ור"ה בין איש בין אשה כנראה רק פירוש: 7 לתלמודו. לגופו: 10 כמשקר במקום. ת"כ חובה פכ"ב ד: — כל דבר. תוספתא שבועות פ"ג ו רבה שם: 11 אין. לפי גרסת כי"ל הוא דבור אחד עם דלעיל

ואשמה הנפש ההיא, למה נאמר מנין אזה אומר המדליק נדישו של חבירו ביוהכ"פ שאעפ"י שאין ב"ד נפרעים ממנו שהוא נידון בנפשו ת"ל ואשמה הנפש ההיא.

וההתודו, למה נאמר לפי שהוא אומר והתודה אשר חטא עליה (ויקרא ה ה) אין לי אלא חטאת שטעונה וידוי אשם מנין ת"ל ואשמה הנפש ההיא והתודו ר' נתן אומר זה בנה אב לכל המתים שטעונים וידוי (סליק פיסקא)

(ג) והתודו את חטאתם אשר עשו, ולא על מה שעשה אביו שאם אמר לו תן לי פקדון שהפקדתי אצל אביך והוא אומר לא הפקדת משביעך אני ואמר אמן לאחר מיכן נזכר שומע אני שהוא חייב ת"ל והתידו את חטאתם אשר עשו ולא על מה שעשה אביו.

והשיב את אשמו בראשו, למה נאמר לפי שהוא אומר ושילם אותו בראשו (ויקרא ה כד) אין לי אלא עיקר דמים חומש מנין ת"ל והשיב את אשמו בראשו.

וחמישיתו יוסיף עליו, עד שיהיה הוא וחומשו חמשה משום ר' יאשיה אמרו <חומשו של סלע>

ונתן לאשר אשם לו, למה נאמר לפי שהוא אומר לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו (שם) אין לי אלא לו ושלוחו מנין לרבות שליח בית דין והיורש ת"ל ונתן לאשר אשם לו <ר' נתן אומר> הרי שהיה חייב לחבירו מנה ובא בב"ד ולא הספיק לתננו עד שבא בעל חוב של נגזל מנין שמוציאים מיד הגזלן ונותנים לבעל חוב של נגזל ת"ל ונתן לאשר אשם לו מכל מקום (סליק פיסקא)

ס"י יב ופליגא אברייתא בב"ק קד: ועיין רבה שם: 2 נידון בנפשו. לשלם לצאת ידי שמים אף דפטור מדיני אדם וס"ל דכרת פוטר מן התשלומים או צ"ל בשבת במקום יו"כ כאשר הגיה הגר"א ועיין רש"י בבא מציעא צ"א: 5 המתים. דלשון ואשמה הנפש משמע מי שמתחייב בנפשו ועיין ס"ז כאן ושבת ל"ב. ומסכת שמחות פ"ב הלכה ט' וסנהדרין פ"ו מ"ב ורבה:

(ג) 7 לאחר מיכן. הגר"א מוחק לאחר מיכן נזכר והרד"ף פ' נתן לב להודות ואפשר להגיה ג"כ ולאחר מיכן הודה ודוחק לומר דהספרי פליג על ההלכה השנויה בסתם בכמה מקומות (שבועות פ"ה מ"א ותוספתא שם פ"ב י' ות"כ חובה פרשה יג ז, ועיין בדרכה של תורה דף פה שהמציא לעצמן פי' חדש במתנ' כנגד התוספת' ואינו נראה) וסובר דחייב על שגגת פקדון אף דלפי ההנחה הזאת הוי אתי שפיר אמאי חלקה תורה בין האב לבניו דהאב הוה ליה למידע וחייב משא"כ בבניו אבל לא מצינו מי שחולק בפ' על ההלכה הנ"ל ועוד דגם פשטא דקרא ונשבע על שקר משמע דבמזיד מיירי ואף ר"ש דאמר בת"כ פרק יא ג דבשבועות הפקדון לא עשה שוגג כמזיד אזדון שבועה ושגגתה קאי אבל לא אשגגת פקדון ועיין ג"כ לקמן פ' כח וב"ק קד. כגון שהיתה דיסקייא של אביו מופקדת ביד אחרים וכו' ורשב"א שם ותרוצו דחוק ולענין קושית הגמרא עיין תוספתא שם פ"י יג אמר לבניו וכו' ע"ד אביהן פטורין ע"ד עצמן חייבין (נ"א להפך) ודברי התוספתא סתומים ומה שפ' במ"ב שם דע"ד עצמן פטורין היינו דנשבעו דהם לא גזלו ופטורין משום דבקושטא משתבעי אינו נראה דא"כ פשיטא אלא נראה לפרש דע"ד אביהן היינו שנשבעו שאביהן לא גזל ופטורים וע"ד עצמן שנשבעו דאין לך בידנו ואז חייבין וגזה"כ הוא ועיין רבה: 10 עיקר וכו'. אדרבה והשיב משמע דהגזלה בעין ושילם דאינה בעין ודוחק. והגר"א גורס אין לי אלא לדמים עיקר וחומש מנין פ' מנין שצריך לשלם חומש אף אם משיב הגזלה בעין. והגר"א גורס אין לי אלא לדמים עיקר גזלה מנין ת"ל והשיב ולא אדע למה מחק ת' חומש ועיין רבה פ"ח ס"ה: 12 של סלע. ת"כ חובה פרק יג יב ובחוקותי פרק יב י ותוספתא מ"ש פ"ד ה"ב ורבה וב"מ נד. ושם נשנה פלוגתתם להפך: 14 ושלוחו. שעשאו הנגזל שליח ודקתני במתנ' ב"ק פ"ט מ"ה ולא לשלוחו במי שרגיל להיות שלוחו כגון שכירו ולקיטו ולפ"ז הא דנותן לשליח ב"ד אפילו עשאו הגזלן שלא כדעת רשב"א בתוספתא פ"י יא ובגמרא שם ק"ד: וירושלמי יבמות טו ע"ב ועיין ג"כ ת"כ חובה פרשה יג יב וצ"ע: 15 שהיה חייב. ע"י כפירה והודאה סהתו"ה ואין הלשון משמע כן והגר"א הגיה הרי שגזל את חברו אבל לפי ג' הרבה הפ' דהנגזל היה חייב וכן צריך לפרש אף לפי גרסתנו אף דהלשון סתום ובא לב"ד לתבוע הגזלה ולא הספיק הגזלן לשלם לו עד שבא ב"ח של נגזל: 17 ונתן וכו'. דמשמע כאלו ספק למי הוא חייב והלא פשיטא דחייב לנגזל אלא ע"כ לומר דבאמת לפעמים אין הנגזל בעל חובו רק איש אחר היינו מי שהוא ב"ח של נגזל ועיין כתובות י"ט. ובפ' רש"י שם ובספר הכתב והקבלה לר' צבי מעקלענבורג כאן: — מכל מקום. עיין

1 הנפש ההיא] ל ח' | ההיא] ט ח' | 2 מ אע"פ | שאין ב"ד] ר"ה שב"ד | ב"ד] מר ח' | ד שיהיה | 3 ד ואשמה הנפש ההיא והתודו | מ והתודה על הנפש אין לי | ר והתודה את אשר | 5 זה] טל ח' | מ בנין אב | טמ פ"ז המומתין וברי"צ גיאת ריש הל' אבלכבפנים למר שיטענו:

(ג) 7 טמ פקדוני | ט לאחר זמן | 8 ד ת"ל והתודה אשר חטא עליה | 10 חומש] טלר ר"ה ח' | אבל דמ רבה כבפנים | 11 מ וחמישיתו הוא וחומשו חמשה | עד] ד | הוא כו'] ד חומש וחומשה, ל הוא וחומש וחומשה, טר חומשו (ר הוא חומשו) חמשה | 12 חומשו של סלע] מ ר"ה אבל טל חומשה וכו' ר וחומשה וכו' ד חומשה שלם לעולם | 14 ט אלא הוא שלוחו מנין | ל אלא לשלוחו מנין | מר ר"ה ולשלוחו | ולשון הפ"ז ונתן לאשר אשם לו להביא שליח ב"ד והשליח והיורש | 15 ר' נתן אומר] רק רבה | מ שחייב] רבה שהיה הנגזל חייב | למר רבה מנה לחברו | 16 טלר רבה ליתנו מ ליתנו לו | שבא] בנוסח' שנמצא (ל שאמצא) | מ בעל חובו | מ שמוציא | מ מיד הגזל, ל מן הגוזל ר ממנו | מ ונותנין לבעל חובו ת"ל | 17 ר בכל | מכל מקום] מ ח':

(ד) ואם אין לאיש גואל, ר' ישמעאל אומר וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל ומה ת"ל ואם אין לאיש גואל בא הכתוב ולימד על הגוזל את הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח ר' נתן אומר ואם אין לאיש גואל אין לי אלא איש אשה מנין ת"ל להשיב האשם אליו אבא חנין אומר משום ר' אליעזר בנגזל הכתוב מדבר אתה אומר בנגזל הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בגוזל ת"ל להשיב האשם אליו הא בנגזל הכתוב מדבר.

האשם המושב לה' לכהן, בכסף הכתוב מדבר אתה אומר בכסף הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשם כשהוא אומר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו הרי אשם אמור הא מה ת"ל האשם המושב לה' לכהן בכסף הכתוב מדבר.

לה' לכהן, קנאו השם ונתנו לכהנים.

לכהן, באנשי משמר הכתוב מדבר אתה אומר באנשי משמר הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכל כהן שירצה ת"ל מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו את שמכפרים בו עליו אלו הן אלו אנשי משמר הרי שגוזל כהן יוכה בו והדין נותן אם וכה בשל אחרים לא יוכה בשל עצמו היה ר' נתן אומר בלשון אחרת אם דבר שלא וכיתי בו עד שלא בא לתוך ידי משבא לתוך ידי <אין אחר מוציאו מידי דבר שוכיתי בו עד שלא בא לידי משבא לידי> דין הוא שלא יהא אחר זוכה ומוציאו מתחת ידי אמרו לו לא אם אמרת בזה שאין לאחרים בו חלק תאמר בזה שיש בו לאחרים חלק הואיל ויש בו לאחרים חלק דין הוא שיצא מתחת ידו ויתחלק לאנשי משמר.

מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו, מנין אתה אומר בגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שהיורשים פטורים ת"ל מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו כך היה ר' עקיבא שונה עד שלא בא לופרונה אבל משבא מזופרין אמר אפילו אם נתן הכסף לאנשי משמר ומת היורשין פטורין אין מוציאים מיד כהן וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה והכהן אומר לו הבא אשם והקרב והוא אומר האשם המושב לה' לכהן וגו' את שצריך כפרה יצא מת שביפרה לו נפשו.

(ד) 1 ואם וכו' למזבח] ט ח' | 2 מ גואלין | 3 ר נתן אומר] רבה ח' | טמ אם | 4 חנין] כן הוא דל אבל שאר נוסחאות בכל הספר חנן | 5 אתה וכו' מדבר] ד טמ ח' | או אינו] ט ואינו | ד ת"ל והשיב האשם אלא הא | 6 הא בנגזל] ר ובנגזל | 7 האשם וכו' עליו שורה יט] ט ח' | ד לכהנים | 9 מ לכהן | 10 מ קנאן | ר לשם | מר ונתנן | מ לכהן | 11 לכהן] ד ח' | ר לאנשי | אתה אומר וכו' מדבר] ר | 13 מ המכפרים | למ ואלו | אלו בפעם הב'] ר | ל שהיה גזל מר ר"ה שגזל | כהן] ר נ' אתהא? | יזכה] ל וזכה | 14 מ אם זוכה | ר"ה משל אחרים | היה מ ח' | ר אומרו | 15 המוסגר דלר ח' | 16 ר דין הוא שלא יהא אחר מוציאו מידי ודבר שזכיתי בו עד שלא בא לתוך ידי משבא לתוך ידי דין הוא וכו' (ושבוש) | למר אחר מוציאו | 17 ד אמר ל אמרת אמ' לו | 19 מלבד וכו' נפשו שורה כה] מ ח' | אשר וכו' עליו] ל ח' | לר את חברו | 21 אשר וכו' עליו] טל ח' ר וגו' | 22 ר הלך לזיפרין ··· משהלך לזיפרין ל בא למזופרין···משבא למזפרין ט בא מכופרי ··· משבא מכופרי | משבא] ד מי שבא | 23 ל ואיש כי יתן וכן בסמוך ר איש איש אשר | ט הוא | וגו'] דלר ח' | 25 מת וכו' יצא צד ח' שורה ב'] ל ח' |

כתובות שם וש"נ ובמכילתא דרשב"י דף קמו ורבה כאן פ"ח ס"ה:

(ד) 3 למזבח· ב"ק קט: וירושלמי ז ע"א: 4 אליו· בגמ' שם קט: כשהוא אומר המושב הרי כאן שנים ועיין ברש"י שם ובס"ז ורבה שם: 7 בכסף· ב"ק קי· רבה שם: 13 אנשי משמר· שם קט: רבה שם: 15 שלא זכיתי בו· כגון תרומה וחלה רש"י ותוספ' שם: 17 אמרו לו· בגמ' ליתא אמרו לו וכן נראה יותר או צ"ל אמרת: 18 לאנשי משמר· וכן מסיים בבריית'שם ומתחלק לכל אחיו הכהנים אבל בתוספתא מנחות פי"ג יז נותן גזלו לכל כהן שירצה והיינו דקא מתמה בגמ' שם והא כתיב ואיש את קדשיו לו יהיו אבל אין ר"ל דמטעם זה יעכב הגזלה לעצמו כאשר נראה בהשקפה ראשונה: 22 לזפרונה· צ"ל מזפרון: 23 פטורין· אבל מקודם סבר דאם כבר נתן הכסף מקריבין גם האשם מהר"ס ודוחק והגר"א הגיה משבא מופרון אמר נתן הכסף לאנשי משמר ומת אין מוציאין היורשין מיד הכהן ועיין ב"ק פ"ט מי"א ריב ותוספתא שם פ"י יז יח ובס"ז: 24 והוא אומר וכו' הגר"א הגיה והוא אומר אשר יכפר בו עליו ואף לפי הנוסחא

מלבד איל הכפורים, וגו׳ מכאן אתה אומר נתן הכסף ליהוריב ואשם לידעיה יצא וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה או אפילו נתן את האשם ליהוריב וכסף לידעיה יצא וקורא אני עליו איש אשר יתן לו לכהן לו יהיה ת״ל מלבד איל הכפורים <יחזור הכסף אחר האשם ר׳ יהודה אומר> יחזור ויביא אשם אחר ויתננו לידעיה ויובה יהוריב בשלו: (סליק פיסקא)

(ה) וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל, ר׳ ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך על בקדיש עד שלא מירח שהוא פטור מן התרומה ומן המעשרות או אף משמירח ת״ל ראשית דגנך תירושך ויצהריך (דברים יח ד) ר׳ עקיבא אומר בא הכתוב ללמדך שאם בא לעשות כל גורנו תרומה רשאי ובלבד שישייר מקצת.

וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל בא הכתוב ולימד על התרומה שתהא נוהגת בכל איסי בן עקיבא אומר אם מעשר הקל הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה אינו דין שתהא נוהגת בכל ד״א אם מעשר הקל שאינו נוהג בראשית הגז הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה אינו דין שנוהגת בכל איסי בן מנחם אומר אם מעשר שני שאינו בא אלא משום תלמוד ויראה הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל.

אשר יקריבו לכהן לו יהיה, ר׳ ישמעאל אומר וכי תרומה מקריבים לכהן מה ת״ל אשר יקריבו לכהן לפי שהוא אומר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך (שמות כג יט) אבל לא שמענו מה יעשה בהם ת״ל אשר יקריבו לכהן לו יהיה בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהו נתונים לכהנים (סליק פיסקא)

שלפנינו הכוונה כך: 4 יחזור ויביא וכו׳. אולי צ״ל יחזור האשם אחר הכסף ר״י אומר אם קיים אשם יחזור הכסף אחר האשם ויקריב יהוריב את האשם ואם לאו יחזור ויביא אשם אחר וכו׳ דא״כ מה בין ת״ק לר״י ועיין במשנה ובתוספתא הנ״ל ובגמ׳ קיא. מפ׳ דפליגא אם קבל ידעיה את הכסף במשמרתו דיהוריב אבל בירושלמי תרין אמוראין לר׳ חזקיה בשתי שבתות פליגין ולר׳ יוסי בשבת אחת ואמר דלר׳ חזקיה מהא דקתני בתוספתא רבי אומר אם כדברי ר׳ יהודה אם הקריבו בני יהוריב את האשם לא נתכפר בו אלא אם קיים אשם וכו׳ מוכח דאנשי משמר שזכו בקרבן בשבתן ונתעצלו ולא הביאוהו אין מוציאין אותו מידן והא דקתני עוד אם עבר משמרו של יהוריב וכו׳ צריך לפרש דאם קבלו האשם לאחר שעברה משמרתו (ע״ש כיני מתני׳ לאפוקי מן הפירוש שעברה משמרתו לאחר שקבלו האשם) ומוכח מניה דאנשי משמר שזכו בקרבן שלא בשבתן מוציאין אותו מידן ולר׳ יוסי הוא להפך דאם זכו בקרבן שלא בשבתן אין מוציאין אותו מידן אבל אם זכו בשבתן ונתעצלו ולא הביאו מוציאין אותו מידן והיינו דקתני אם עבר משמרו של יהוריב וכו׳: 5 בשלו. בעורו וכדמפרש בבבלי שם וכו׳ חנינא סגן הכהנים הרשב״א בשם הראב״ד שם:

(ה) 7 פטור. דקדשי בני ישראל כתיב למעוטי מה שהוא ממון גבוה: 8 דגנך וכו׳. דמיד דאידגן חלה עליו חובת תרומה ז״א וסהתר״ה ואף דבדוחק יש לפרש כן נראה כדעת הרד״ק והגר״א דצ״ל להפך דמכאן נלמד לחיוב ומראשית דגנך לפטור ולפ״ז אפשר להגיה ר׳ ישמעאל אומר לפי שהוא אומר ראשית דגנך וכו׳ בא הכתוב וכו׳ או אף משמירח ת״ל וכל תרומה, ועיין במדרש תנאים דברים דף קח ושם ג״כ הנוסחא משובשת וצריך להגיה ר׳ ישמעאל אומר מנין למקדש ערמתו עד שלא מירח פטור מן המעשרות [ת״ל ראשית דגנך] או יכול משמירח ת״ל (ראשית דגנך וכו׳ תתן לו) [וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל], ועיין פאה פ״ד מ״ה וחלה פ״א מ״ג: 9 מקצת. תרומות פ״ד מ״ה ולענין מרוח הקדש לר״ע, עיין ירושלמי חלה נט ע״ב ובבלי מנחות סו: 11 בכל. רבה פ״ח ס״ו: 12 בראשית הגז. הגר״א הגיה שאינו נוהג בשנת שלש ושש ואין הכרח: 14 ויראה. הגרסא למען תלמד ליראה נראה יותר וכן הגיה הא״א אבל גם לקמן פ׳ קיט מצינו מכח תלמוד ומכח יראה: 15 בכל. ספרי דברים פ׳ קה ות״כ סוף בחוקותי וירושלמי ריש מעשרות ותוספ׳ בכורות נד ד״ה ושני ויראים עמוד קעב: 19 מקריבים עיין רש״י ורמב״ן על התורה ואולי הביאהו לדרוש כן ביחוד הפסוק ובאת אל הכהן דכתיב גבי בכורים: 19 לכהנים. והא דנשנה בפ

1 ר ליהוריב | 2 או אפילו וכו׳ יהיה] לר ח׳ | או אפילו] מ ח׳ | מ נתן אשם וכו׳ לידעיה יכול יצא וכו׳ | 3 וכסף] ד ואשם | 4 המוסגר ח׳ דטל ואיתא ר״ה מר ובמקום יחזור ג׳ מר יחזיר | דר יחזיר ויביא | 5 טלי ויתנהו | ט יזכה:

(ה) 6 ישראל] ר ח׳ ד אהרן | ל ר׳ יהודה | ט אמר ר׳ ישמעאל | 7 מר ולמד | ר״ה המקדיש | ל שלא הומרח | טמר פטור מן] המעשרות | מ או אינו פטור עד שמירח | 8 ל אפילו | ד מי שמירח ט משמירחה | 9 בא] ד שאר נוס׳ רצה | ל ששם ושייר | 11 מ עקביא | 12 הקל] ד שאר נוסחאות ח׳ | ר מעשר שהוא נוהג בראשית הדגן | ד״א וכו׳ בכל] מ ח׳ | 13 ד תרומה שהיא | בלמר דין הוא שתהא נוהגת | איסי] ד אשר יקריבו ד״א איסי ל ד״א איסי | מנחם] ל יהודה | 14 שני] רק ט | ר משם | מ תלמד ליראה ט אלא למען תלמוד ליראה וכן הגיה הא״א אלא משום למען תלמד ליראה | 15 מ אינו דין | 16 ט אמר ר׳ ישמעאל | לכהן] ברבה פ״ח ס״ח ח׳ | 17 לכהן] ברבה ח׳ | 18 בהם] טמר להם | 19 רבה נתונים כלם | בלמר ניתנין | לר לכהן מ לכהן שבאותו משמר:

(ו) ואיש את קדשיו לו יהיו, כל הקדשים היו בכלל שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו משך הכתוב כל הקדשים ונתנן לכהנים ולא שיר מהם אלא תודה ושלמים והפסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים.

ואיש את קדשיו לו יהיו, מיכן אתה אומר כהן שהקריב את הזבח אפילו במשמר אחר הרי הוא שלו ועבודתו שלו.

ואיש את קדשיו לו יהיו, למה נאמר לפי שהוא אומר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה' (ויקרא יט כד) קודש לבעלים או קודש לכהנים ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו בנטע רבעי הכתוב מדבר שיהא לבעלים דברי ר' מאיר ר' ישמעאל אומר קודש לבעלים אתה אומר קודש לבעלים או קודש לכהנים הרי אתה דן מעשר שני קרוי קודש ונטע רבעי קרוי קודש אם למדתי למעשר שני שאינו אלא של בעלים אף נטע רבעי לא יהא אלא של בעלים והרי תרומה תיכיח שקרויה קודש ואינה אלא של כהנים והיא תוכיח לנטע רבעי שאעפ"י שקרוי קודש לא יהא אלא של כהנים אמרת הפרש מעשר שני טעון הבאת מקום ונטע רבעי טעון הבאת מקום אם למדתי למעשר שני שאינו אלא של בעלים אף נטע רבעי לא יהיה אלא של בעלים הרי בכורים יוכיחו שטעונים הבאת מקום ואינן אלא של כהנים והם יוכיחו לנטע רבעי שאעפ"י שטעון הבאת מקום לא יהיה אלא של כהנים אמרת הפרש מעשר שני קרוי קודש וטעון הבאת מקום ופדיון ונטע רבעי קרוי קדש וטעון הבאת מקום ופדיון ואל תבוא תרומה ותוכיח שאעפ"י שקרויה קדש אינה טעונה הבאת מקום ולא ביכורים שאעפ"י שטעונים הבאת מקום אינן קרוין קדש <הרי בכור שקרוי קדש וטעון הבאת מקום ואינו אלא של כהנים והוא יוכיח לנטע רבעי שאעפ"י שקרוי קדש וטעון הבאת מקום> לא יהו אלא של כהנים אמרת הפרש אדון בשלשה לשונות כאחד מעשר שני קרוי קדש וטעון הבאת מקום ופדיון ונטע רבעי קרוי קדש וטעון הבאת מקום ופדיון ואל תוכיח תרומה שאעפ"י שקרויה קדש אינה טעונה הבאת מקום ולא בכורים שאעפ"י שטעונים הבאת מקום <אינן קרוין קדש ולא בכור שאעפ"י שקרוי קדש וטעון הבאת מקום> אבל אין להם פדיון אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר אלמוד דבר ששוה בשלשה דרכים מדבר ששוה בשלשה דרכים ואל אלמוד דבר השוה בשלשה דרכים

(ו) 1 יהיו] טל יהיה וכן בסמוך | כל הקדשים היו] ט ח' | שנאמר] ר"ה ח' | שנאמר וכו' הקדשים] מ ח' | 2 יהיו] ד יהיה | משך וכו' יהיו שורה ד] ל ח' | ט הכתוב ונתן כל הקדשים לכהנים | ד בכל | מ בהן | 3 מ רביעי שיהיו של בעלים | 4 לו יהיו] מ ח' | ט יהיה | ט את הזבח שלו אפילו במשמרה שאינה שלו | 5 הוא] ט ח', ד הן | ועבודתו שלו] מ ח' | ועבודתו] ל ושיר? | 6 ואיש וכו' בעלים עמוד י שורה ב] מ ח' | טל יהיה | ר לפי שנ' | ל ובשנת | 7 ת"ל וכו' לכהנים שורה ט] ל ח' | 8 דטל יהיה | טר שיהו | ט של בעלים | ט ר' שמעון | 9 אתה וכו' לבעלים] ט ח' | 10 ד למעשר שני למדתי, טל מעשר שני למדתי | ל שלא יהא | לר אלא לבעלים | 11 ד לא יהיו | לר אלא לבעלים | והרי] ט ח' | שקרויה] ר ח', ד שקרוי | אלא] ל ח' | 12 ט היא | ל אלא לכהנים 13 הבאת בפעם הא'] ר ח' | ונטע וכו' מקום] ל ח' | 17 ט ואל תוכיח תרומה שאע"פ | 19 אינן קרוין קדש] כ"ה בר"ה אבל דטלר אבל אין להם פדיון | המוסגר בר"ה | 20 דטל ולא יהו | 21 אמרת הפרש] ט ח' | ט שלש, ר שלשה | 22 ונטע וכו' ופדיון] ל ח' | ט יוכיח | 23 ט מקום ופדיון | 24 המוסגר ר"ה | 25 ד דבר מדבר ששוה | 26 ר"ה לשלשה דברים וכן בסמוך | ר ואל אלמוד דבר מדבר ששוה |

קרח עיין ברמב"ן אבל הרבה פ"ח ס"ו ג' נתונים כולם לכהנים ובזה מתרץ דהכא אשמעינן דאין למזבח בהם כלום וגרסת המ"ח לכהן שבאותו משמר תלויה בפלוגתא דבכורים פ"ג מ"ו:

(ו) 3 לבעלים· עיין בס"ז: 5 ועבודתו שלו· ספרי דברים פ' קסח ועיין תוספתא מנחות פי"ג יז וב"ק ק"ט וירושלמי יבמות יב ע"א והג' הנכונה בירושלמי רק במקום לכל משמר שירצה צ"ל לכל כהן שירצה: 17 ופדיון· מיותר וכן בסמוך: 25 להם· צ"ל לו:

מדבר שלא שוה בשלשה דרכים אלא בדרך אחד או בשנים אם למדתי למעשר שני שאינו אלא של בעלים אף נטע רבעי לא יהא אלא של בעלים ר׳ יהושע אומר קדש של בעלים אתה אומר קדש של בעלים או קדש לכהנים ת״ל ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו (שם) למי מוסיפים למי שכבר נתנו לו.

ואיש את קדשיו לו יהיו למה נאמר לפי שהוא אומר כל תרומת הקדשים אשר יקדישו בני ישראל (במדבר יח יט) שומע אני יטלום בזרוע ת״ל ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד שטובת הנאת קדשים לבעליהם.

ואיש את קדשיו לו יהיו הרי שמדד להם בארץ וניתוספו אחרים עליהם יכול קורא אני עליו ואיש את קדשיו לו יהיו ת״ל ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה או אפילו מדד בקופה ונתוספו אחרים עליהם קורני עליו ואיש את קדשיו לו יהיה ת״ל ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה ר׳ יוסי אומר הרי שפדה את בנו בתוך שלשים יום ומת יכול קורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה ת״ל ואיש את קדשיו לא יהיו לאחר שלשים יום אין מוציאים מיד כהן וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה (סליק פיסקא)

(ז) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו, למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר כי יקח איש אשה ובעלה וגו׳ לא שמענו אלא בזמן שיש לו עדים והתרו בה שיוצאה ממנו בגט אבל ספק נבעלה ספק לא נבעלה לא שמענו מה יעשה לה ת״ל דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו הרי הכתוב ווקקה שתהא שותה המים המרים לכך נאמרה הפרשה.

איש איש, לעשות אשה כאיש דברי ר׳ עקיבא.

3 ובשנה וכו׳. ת״כ קדושים פרשה ג׳ ח׳ ט׳ בשם ר׳ יוסי הגלילי ירושלמי מ״ש נד ע״ב בבלי קידושין נ״ד: ברכות ל״ה.: 7 לבעליהם. רבה פ״ח סימן ז: 10 מדד. צ״ל מדד לו בקופה ונתוספו אחרים עליו או מדד להם ונתוספו אחרים עליהם: 11 יהיה. לפי נוסחא האחת בארץ קנאו הכהן ובקופה לא קנאו היינו בקופה של בעה״ב אבל בז״ר וז״א ורד״ף פ׳ דבקופה של כהן מיירי והגיהו ברישא יכול קורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה ת״ל ואיש את קדשיו לו יהיו וכן הגיה הגר״א ולפ״ז נראה דגם ציון המקרא בתחלה צ״ל איש אשר יתן לכהן לו יהיה הרי וכו׳ כאשר הוא בכי״ל וס״ל להספרי דכליו של לוקח ברשות מוכר קנה וכן התוספתא ב״ב פ״ה ה״א המובאה בבבלי שם פ״ה. יש לפרש באופן זה והא דקתני בד״א וכו׳ אבל ברשות מוכר לא קנה לא קאי אבבא שלפניה רק תוזר לתחלת הענין וכן מוכח מן הירושלמי מ״ש נ״ו ע״ז דכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה ומניה דכליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח וצ״ע בתוספתא פאה פ״ד ג דשם אינו מחלק בין מדד בארץ למדד בקופה וצ״ל דהתם לאו דינא קתני אלא מנהג שהנהיגו הכהנים בעצמן: 12 לאחר וכו׳. צ״ע דבהאי גוונא אפילו לא נתן יתן כמבואר במשנה בכורות פ״ח מ״ו ואולי צ״ל ביום שלשים וכ״ע שם ועיין ברד״ף וכל הדרשה מדויקת יותר לענין אם מת ביום שלשים ואליבא דר״ע ואולי חסורא מחסרא ודורש מתחלה מאיזא מקרא (כמו ופדויו מבן חדש תפדה) דאם מת בתוך ל׳ אפילו נתן יחזיר ולאחר ל׳ אפילו לא נתן יתן והמקראות שלפנינו לענין מת בל׳ דאם לא נתן לא יתן ואם נתן לא יחזיר אבל לפי סברא זאת צ״ל דבתוך ל׳ מטעם נפל פטור וביום ל׳ הוי ספק ועיין מכילתא דרשב״י פ׳ בא דף לו וס״ז לקמן פ׳ קרח יח טז ובמ״א הלשון משובש ועיין רבה פ״ח סימן ז:

(ז) 16 והתרו בה. נראה דצ״ל ולא התרו בה וכן הגיה הב״א ומ״ע אבל צ״ע מלקמן פ׳ יט ודרכו של הגר״א בהגהותיו כאן ולקמן לא זכיתי להבין דנראות כסותרות זא״ז: 19 לעשות וכו׳. דכמו דאינו משקה אם הוא סומא דכתיב מעיני אישה כך אם

1 אלא וכו׳ שאינו] ט ח׳ | ר או בדרך | 3 טלמר לבעלים | אתה וכו׳ בעלים] ט ח׳ | למר לבעלים | מ או אינו אלא קדש | 4 לכם] ל ח׳ | למי בפעם הא׳] ט ח׳ | 5 מ איש | לו יהיו] מ ח׳ | דלט יהיה | למה וכו׳ לו יהיו] ל ח׳ | רבה מ וכל | 6 במקרא ירימו, רבה יקריבו | בני ישראל] מ ח׳ | טר יטלם, רבה יטלו | 7 דט יהיה | מגיד וכו׳ לבעליהם] ט ח׳ | הנאת] רל ח׳ | מ לבעלים | 8 ואיש וכו׳ יהיה שורה יא] מ ח׳ | ואיש וכו׳ יהיו] ט ח׳, ל יתן לכהן לו יהיה | הרי וכו׳ יהיו] ר ח׳ | להם] רבה פ״ח ס״ז לכהן | ר״ה עמהם | 9 יכול] ל ח׳ | ל קורא אני עליו ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה או אפילו וכו׳ | ט ת״ל אשר יתן | רבה או יכול אפילו | 10 טלר רבה מדד לו, ר״ה מדד להם | עליהם] רבה ח׳, ל עליו | רבה יכול קורא | עליו] ל עליהם | ואיש וכו׳] טלר רבה ר״ה ואיש (טר איש) אשר יתן לכהן לו יהיה ת״ל (ט ח׳) ואיש את קדשיו לו יהיו | 11 מ אומר אפילו שפדה בנו | ל נפדה | 12 יכול] רבה | איש] לם ואיש | ת״ל וכו׳ יהיו] ל ח׳ | 13 מוציאים] ר ג׳ אתם | וקורא] ל קורא | איש] טל רבה ואיש

(ז) 15 ל ובעלה אין לי אלא בזמן | ד לא שמענו וגו׳ | 16 ט התירו | ל והתרה בו | ספק לא נבעלה] ל ח׳ | מ או ספק וכו׳ | ט לא נבעלת ולא שמענו | 17 לה] ל ח׳ | מ ת״ל דבר אל בני ישראל הכתוב וכו׳ | 18 הכתוב] ל ח׳ | מ מי המרים, דר מים המרים | ר פרשה, טלמ פרשה זו | 19 איש וכו׳ עקיבה] מ ח׳ | ל איש

כי תשטה אשתו, בראויה לאישות הכתוב מדבר להוציא אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכדברי עקביא בן מהללאל אף המשוחררת ואשת גר אמרו לו והרי כרכמית שפחה משוחררת היתה בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון בלשון הזה אמר להם דוגמה השקוה ונידוהו ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו.

ומעלה בו מעל, מעילה על דבר ערוה או מעילה על דבר ממון כשהוא אומר ושכב איש אותה שכבת זרע הרי מעילה על דבר ערוה ולא מעילה על דבר ממון.

ומעלה בו מעל, אין מעילה בכל מקום אלא שיקור וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם (ד"ה א' ה כה) ואומר וימעלו בני ישראל מעל בחרם (יהושע ז א) ואומר וימת שאול במעלו אשר מעל (ד"ה א' י יג) וכן הוא אומר בעוזיה מלך יהודה צא מן המקדש כי מעלת (שם ב' כו יח) ואומר ומעלה בו מעל הא אין מעילה בכל מקום אלא שיקור: ושכב איש, להיציא את הקטן שאינו איש.

אותה, ולא את אחותה שהיה בדין אם כשבא איסור הקל על איסור הקלה אסר את אוסרו כשבא איסור חמור על איסור חמורה אינו דין שהוא אוסר את אוסרו ת"ל אותה ולא את אחותה אבא חנין אומר משום ר' אליעזר אותה ולא את חמותו אותה ולא את הערוה שהיה בדין ומה אם במקום שאין האוסר איסר כל ימיו כשבא איסור הקל על איסור הקלה אסר את איסריו מקום שהאוסר אוסר כל ימיו כשבא איסור חמור על איסור חמורה אינו דין שהוא איסר את אוסריו ת"ל אותה ולא את חמותו אותה ולא הערוה.

איש כי תשטה לעשות אשתו כאיש | 1 אשתו] ר נ' כאן מה איש אם היה סומה אלם וחרש אין משקה אף האשה כיוצא בו (גליון ונכנס בפנים שלא במקומו) | מ הראויה לו לאישות | 2 מ ר' עקביא, דלר ר' עקיבא | רבה פ"ט סכ"ח והגיורת ומוסיף וחכ"א משקים | 3 ר והרי שפחה כורכמית משוחררת | ל רבה כורכמית, מ שונמית | שפחה וכו' ונידוהו] ט ח' | 4 כלשון הזה] ל ח' | ר"ה ל דוגמא ר דוכמה | 5 ומעלה וכו'] מ ח' | מעל] ל ח' | מעילה ד ח' | ערוה] ר נ' אתה אומר מעילה על דבר ערוה | מעילה] דט ח' | 6 מעילה בפעם הב'] רק ר | 7 בו] מ ח' | 8 מ בה' אלהי | דל אבותם | ואומר] מ ח' וכן בסמוך | 9 ל וכן בעז' הוא אומר | מלך יהודה] למר ח' | 10 ואומר ומעלה בו מעל] מ ח' | 11 איש] מ רבה שם נ' אותה | תנחומא ולמי שאינו | 12 שהיה בדין וכו' אחותה שורה טו] מ ח' | הקלה] ט ר"ה הקל | 13 אוסרו לר פ"ז אוסריו, ט אוסרה | טלר פ"ז שיהא | אוסרו] ט אוסרה לר אוסריו | 14 ט אמר | ר' אליעזר] ד נ' אומר | ל חנן משום ר' אליעזר אומר | טלר ולא חמותו, מ ולא חמותה | מ אותה לא הערוה | 15 שהיה בדין וכו'] מ ח' | ר"ה מה אם כשבא איסור קל על איסור קל שאין האוסרה אוסרה כל ימיו אינו דין וכו' | לר שאין האוסרה | אוסר] ל אוסרה | 16 אוסריו וכו' אוסריו] ל ח' | ט שהאוסרה | ר שהוא אוסרה אוסר וכו' | 17 טר שיהא | טלר ולא חמותו | טר את הערוה |

היא סומא ר"ה ושאר מפרשים ומראה מקום לסוטה כ"ז ושם דרשו כן מן הפסוק אשר תשטה אשה תחת אישה וא"נ דאי לזה כוונתו היה לו לפרש ועוד קשה דאיך גרמז זה ברבוי דאיש איש והגר"א מוחק וג' ברייתא אחריתא ולי נראה דקאי אפלוגתא אם האשה שותה ושונה וקאמר כמו דהאיש משקה ושונה אם יש לו שתי נשים אף האשה שותה ושונה ויש לפרש דר"ל אם היתה נשואה לשני אנשים בזה אחר זה והיינו דכתיב איש איש כי תשטה אשתו אשה אחת שהיתה נשואה לאיש אחר איש ואולי יש לפרש גם כן דאף באיש אחד קאמר ועיין ירושלמי סוטה יח ע"ב אמר ר"ע אני אפרש מאיש אחד אין האשה שותה ושונה משני אנשים האשה שותה ושונה ואיך שיהיה הפ' אם רצה לומר בנשואה לשני אנשים או משני בועלין עיין בבלי י"ח: ופ' רבא שם מכל מקום חזינן דר"ע נשא ונתן בדבר וא"כ אין רחוק לומר דגם כאן מיירי לענין זה: 2 הדיוט. סוטה פ"ד מ"א וס"ז פ' כט: — גר. עדיות פ"ה מ"ו ושם הג' הגיורת ותוספתא פ"ה ד' ועיין ירושלמי סוטה יח ע"ב ובבלי כ"ו. וברכות י"ט: 4 דוגמה. עיין שני פירושים בערוך ובירושלמי מועד קטן פא ע"ד ושם הגרסא דכמה אבל בתוספ' ברכות שם ג' בירושלמי דוגמא: 10 ואומר. אשגרה הוא מלעיל פ' ב ועיין גרסת מ"ח: 11 שאינו איש. וכן גרס הפ"ז ותנחומא ב' (הוצאת בובער) אבל בתנחומא הנדפס מכבר, וכן ברש"י גרס פרט לקטן ומי שאינו איש וממעט קטן ובהמה ועיין סוטה פ"ד מ"ד וגמרא שם כ"ו: וס"ז כאן: 17 הערוה. יבמות פ"י מ"ד ותוספתא שם פי"א ט' ובבלי שם צ"ה. וירושלמי יא ע"א וס"ז ופ"ז ולכאורה נראה דצ"ל ברישא ומה במקום שאין האוסר אוסר כל ימיו אסר את אוסרו מקום שהאוסר אוסר כל ימיו אינו דין שיהא אוסר את אוסרו ובסיפא בדברי ר"א אם כשבא איסור הקל עלאיסור הקלה אסר את אוסרו כשבא איסור חמור על איסור חמורה וכו' עיין בהגר"א וגרסת ר"ה אבל גם בגמרא שם הגרסא כלפנינו וצ"ל דברישא קורא אחותו איסור חמור לגבי אשת איש משום דחמותו בשרפה ואשת איש בחנק ועוד מצד אחר חמורה חמותו דאסורה לעולם:

ונעלם מעיני אישה, להוציא את הסומא.

ונעלם מעיני אישה, ולא שיהא בעל רואה ומעמעם הא אם ידע בה בעלה אין רשאי להערים עליה ולהשקותה.

ונסתרה והיא נטמאה, אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה או אין עדים לטומאה ולא לסתירה אם אמרת כן אף היא מותרת לבעלה הא אין עליך לומר בלשון האחרון אלא בלשון הראשון ונסתרה אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה.

ונסתרה, אבל לא שמענו שיעור סתירה כמה ת"ל ונסתרה והיא נטמאה סתירה כדי טומאה כדי להקיף הקל דברי ר' ישמעאל ר' אליעזר אומר כדי מזיגת הכוס ר' יהושע אומר כדי לשתותו בן עזאי אומר כדי לצלות ביצה ר' עקיבא אומר כדי לגמותה ר' יהודה בן בתירה אומר כדי לגמות שלש ביצים זו אחר זו.

ועד אין בה, בשני עדים הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בעד אחד ת"ל לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת (דברים יט טו) שאין ת"ל אחד אלא זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד.

והיא לא נתפשה, להוציא את האנוסה או בין בישראל ובין בכהונה אמרת אם המטמאה טומאה קלה עשה בה אונס כרצון בכהונה סוטה חמורה דין הוא שנעשה אונס כרצון בכהונה.

ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו, רשות דברי ר' ישמעאל ר' אליעזר א'מר חובה.

או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה, ר' עקיבא אומר מה ת"ל נטמאה נטמאה שלש פעמים אלא טמאה לבעל וטמאה לבועל וטמאה לתרומה ר' ישמעאל אימר אינו צריך ומה אם גרושה קלה שמותרת לחזור למגרשה בישראל פסולה מן הכהונה סוטה חמורה דין הוא שתהא פסולה מן הכהונה

1 הסומא· סוטה כ"ז· תנחומא: 3 ולהשקותה· רבה פ"ט ס"י: 4 נטמאה· צריך להשלים ועד אין בה מ"ע: 10 שלש וכו'· תוספתא סוטה פ"ב ב' ירושלמי טז ע"ג בבלי ד'· ורבה פ"ט ס"י וס"ז: 13 אחד· ירושלמי כ ע"ד ומסיק שם דלר"י אין עד אחד דטומאה נאמן בסוטה אבל בבבלי ב· מרכיב דרשה זו דר"י עם הדעה דעד אחד נאמן בסוטה וצ"ע דאדרבה לר"י נשמע מן הכתוב להפך מאחר דכ"מ שנ' עד שנים במשמע וא"כ צריך לדייק איפכא דכל זמן שאין כאן שני עדים אף אם יש כאן עד אחד היתה שותה ובמ"א קאמר בפשיטות ועד אין בה צריכה שני עדים לפי שנ' לא יקום עד אחד באיש וכו' זה בנין אב שכ"מ שנ' בו עד סתם אינו אלא שנים: 15 קלה· נבעלה לפסול לה ר"ה אבל בירושלמי סוטה יט ע"ד מה אם שרצים הקלים: 16 בכהונה· יבמות פ"ג מ"י וירושלמי שם ה ע"א בבלי לה· נ"ו: 18 חובה· סוטה ג' ושם הג· ר"ע ובירושלמי טז ע"ב המלוגתא בין ר"א ור' יהושע: 20 פעמים· בפסוק יד כז כט ולא קחשיב ונסתרה והיא נטמאה בפסוק יג משום דאיצטריך לגופיה או ללמד דשעור סתירה כדי טומאה אבל יש לפרש ג"כ דפסוק יג מכלל השלשה ולא קחשיב והיא נטמאה בפסוק יד משום דכאן לא בא אלא לפרש צדדי הספק מפני מה הוא משקה אותה ועיין לקמן: 21 גרושה· בסוטה כ"ח הג' מה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה זו שאסורה

2 ל ולא שהיה, מ שלא יהא | בעל] ט ח', למר בעלה | מ רואה ומראה שאינו רואה, ט רואה ומערים | מ יודע | בה] למ ח' | 4 והיא נטמאה] מ ח' | או וכו'] למ ח' | 5 ט לא לטומאה | 6 אלא] ט ולא | 7 אבל] מר | כמה] מ | מ ת"ל והיא נטמאה | 8 ר' אליעזר] מ ר' אלעזר, ר ר' עקיבה | ל כוס | 9 ר' עקיבא] ר ר' אליעזר | 10 טמ ר"ה לגומעה | בן בתירה] מר ח' | טמ לגמוע | דמ שלשה | מ זה אחר זה | 11 ועד אין וכו'] ט ח' | מדבר] לר וכן רבה סימן כ"ט ג' אתה אומר בשני עדים הכתוב מדבר | מ או אינו אלא | 12 לכל וכו'] למר ח' | ר שאין ת"ל אחד מה ת"ל אחד | אלא] לר ח' | זה] ל רבה ח' | מ בנין | 13 ל בכל | הוא] ד ח' | 14 או וכו' בכהונה] ד או בין בישראל או בין בכהונה, ר"ה או בין בישראלית ובין בכוהנת, טר בין בישראל בין בכהונה, מ ובאשת ישראל הכתוב מדבר אתה אומר בישראל או בין בישראל בין בכהונה | 15 מ המיטמאה, ל המטמא | בכהונה] ד ח' | סוטה וכו'] ל ח' | מ אינו דין שנעשה בה | 17 ועבר וכו' ספיקו טהור עמוד יג שורה יד] ט ח' | עליו] ד עליה | וקנא את אשתו] ל ח' | ר"א] ר ר"ע | 19 וקנא וכו'] דר ח' | 20 דמר שלשה | אלא] מ ח' | מ ר"ה טומאה ··· טומאה ··· וטומאה | 21 ר לתרומות, לשון פ"ז ר' ישמעאל אומר והיא נטמאה והיא לא נטמאה מיכן שאין | מ מה גרושה שמותרת עד שלא גרשה ובישראל פסולה מן הכהונה

מה ת״ל והיא נטמאה והיא לא נטמאה אם היא טמאה למה אינו משקה ואם טהורה היא למה הוא משקה אלא בא הכתוב ללמדך שלעולם אין משקים אלא על הספק ומיכן אתה דן לשרץ ומה אם במקום שלא עשה אונס כרצון עשה ספק כוודאי כאן שעשה אונס כרצון דין הוא שנעשה ספק כוודאי ומה כאן רשות היחיד אף להלן רשות היחיד מה כאן דבר שיש בו דעת לישאל אף להלן דבר שיש בו דעת לישאל מיכן אמרו ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור את שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא ואת שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור (סליק פיסקא)

(ח) והביא האיש את אשתו אל הכהן, מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן אלא אמרו מוסרים לו שני תלמידי חכמים בדרך שלא יבא עליה ורבי אומר בעלה נאמן עליה מקל וחומר ומה נדה שחייבים על ביאתה כרת בעלה נאמן עליה סוטה שאין חייבים על ביאתה כרת אינו דין שיהא בעלה נאמן עליה אמרו לו כל שכן הואיל ואין חייבים על ביאתה כרת לא יהא בעלה נאמן עליה ד״א לא אם אמרת בנדה ש״ש לה היתר אחר איסורה תאמר בסוטה שאין לה היתר אחר איסורה ד״א נחשדו ישראל על הסוטות ולא נחשדו על הנדות.

והביא את קרבנה עליה, כל קרבן שעליה דברי ר״י וחכ״א קרבן שמכשירה לו כנון זבה ויולדת הרי זה מביא משלו ואין מקיז מכתובתה וקרבן שאין מכשירה לו כנין שקיפחה נזירות בראשה או שהיללה את השבת הרי זה מביא משלו ומקיז מכתובתה.

כו׳ | 1 מה וכו׳] ר״ה א״כ מה ת״ל והיא נטמאה וכתיב וקנאו את אשתו והיא לא נטמאה | מה] לר ח׳ | דר היא נטמאה | והיא לא נטמאה] ל ח׳ | ר״ה מ אם טמאה | אינו] ר״ה ח׳ | למ ואם טהורה למה | 2 הוא] מ ח׳ | מ לעולם | ל אלא הספיקות | ומיכן וכו׳] מ ח׳ | 3 ר כודיי וכן בסמוך | כאן וכו׳ כודאי] ל ח׳ | 4 ר אינו דין הוא שנעשה | 5 בו] ר לו | 6 ספקו] דר ח׳ | ספק טומאה בר״ה] ל ספק רשות הרבים | ר ורשות:

(ח) 8 מן התורה וכו׳ הכהן] ל ח׳ | האיש] מ ח׳ | 9 מ חכמים שמא יבא עליה בדרך | למ רבה ר׳ יהודה | 10 מ שחייבים עליה כרת נאמן | 11 אמרו לו וכו׳ עליה] מר רבה ח׳ | 12 ל וכל שכן | ד״א] כ״ה ר״ה אבל ש״נ אמרו לו | לא] ל ח׳ | 13 מ לאחר ··· לאחר | 14 ד״א] מ רבי אומר | ד״א נחשדו וכו׳] ר״ה אינו מעתיק ואולי לא ג׳ לה | 15 עליה] ט על | ל עליה על כל | ר קרבן חוב שעליה הבעל מביא | 16 ד זו מביאה וכן בסמוך | 17 מ שקפחה לה נזירות | ד משלה |

בתרומה אינו דין שאסורה לכהונה ועל ג׳ זו יש להקשות הא גופא מנא ליה דאסורה בתרומה אבל גם לגרסתנו קשה דקאמר ר״ע תרומה ואהדר ליה ר״י כהונה ועל צד הדוחק יש לומר דנקט ר״ע תרומה וה״ה לכהונה וכן להפך לר״י, והק״ו אינו אלא גלוי מלתא בעלמא דמצינו דהחמירה תורה לכהונה יותר מן לביתה ואם מחזקינן אותה מספק כוונה ודאי לביתה מכש״כ דהדין כן לכהונה, ומעתה אין סברא לחלק בין תרומה לכהונה דמטעם זונה נפסלה בשתיהן, ועיין בתוספ׳ שם כ״ט ד״ה שכן ובירושלמי טז ע״ג מובא בתוספ׳ שם וצ״ע: 1 מה ת״ל. ג׳ ר״ה א״כ מה ת״ל וכן היתה הג׳ בגמ׳ אבל רש״י מחקה לפי סוגית הגמ׳ שם וג׳ מה ת״ל ופ׳ דמלתא באפי נפשה היא ולאו ר״י לחודיה קאמר לה אבל הספרי בפני עצמו מתפרש שפיר לפי ג׳ זו דלר״י אייתר ליה חד ונטמאה בפ׳ ועבר עליו רוח קנאה וכו׳ ודרש ליה לענין דאין משקין אלא על הספק וכן צריך לפרש לפי פ׳ הראשון לעיל צד יב הערה לשורה כ אבל לפי פשוטו של מקרא יותר נכון לומר דהסיום מה ת״ל הוא בין לר״י בין לר״ע ופלוגתתם בשלשה הכתובים האוזרים דר״ע דורש ג׳ פעמים ונטמאה ולר״י הכתוב ראשון לגופיה ולא חש להשיב והרי אנו רואין דגם רבי סוטה פ״ה מ״א אינו דורש רק ונטמאה האמור שתי פעמים בפרשה: — אינו משקה, לא שלחתי יד בג׳ הדפ׳ אע״ג דודאי משבשתא אבל אולי יש לברר על ידה הגרסא העקרית דלפי הענין ראוי להיות למה אינו משלחה או אינו מגרשה והמפרשים תפסו בגרסת הגמ׳ שם למה שותה אבל גם בגרסא זו לא הרווחנו כלום דע״כ אינו שואל על האשה דע״ז לא תירץ כלום משום דלדידה אין ספק וא״כ אף לפי הגרסא שותה הכוונה על האיש כלומר למה משקה ויותר נכון לפ״ז להגיה למה משקה כג׳ ר״ה: 7 ספיקו טהורה, תוספתא טהרות פ״ו י״ז וירושלמי סוטה טז ע״ג ובבלי שם:

(ח) 10 שלא יבא עליה, סוטה פ״א מ״ג ושם ר׳ יהודה אומר בעלה נאמן וכו׳ תוספתא פ״א ב׳ וירושלמי טז ע״ד ובבלי ז׳: 12 ד״א, הגהתי ע״פ ר״ה וכן בתוספתא שם לפי גרסת הדפוס אמרו לו ד״א לא אם אמרת בנדה וצ״ל ד״א אמרו לו: 14 ד״א, משתמש בלשון זה כמה פעמים אף במקום שאין שינוי בענין רק בלשון: 15 שמכשירה לו, לא שייך רק אזבה וצ״ל זבה וכל דדמי לה כגון יולדת שמכשירה לאכול בזבחים ועיין ירושלמי סוטה יז ע״ד מימרא דר׳ אחא בשם ר׳ אילא אינו מפריש עליה עולת העוף אלא חטאת העוף מפני שהיא מכשרתה לאכול בזבחים ואח״כ מביא ברייתא בזה״ל תני אינו מפריש עליה אלא דבר שהוא מתירה לה בזה אמר ר׳ יוסי אין לך אלא זה תני מה זה וכו׳ ונראה דבכל אלו המקומות נשתבש זה ובזה מן זבה והפ׳ לפ״ז דמקשה לר׳ אילא והתני אינו מפריש עליה אלא דבר שהוא מתירה לה (צ״ל לו) ואר״י אין לך אלא זבה ומתרץ כזבה מה זבה שמתירה לו ה״ה במקום שהיא מעוכבת מלאכול בזבחים (המלות ומכיון שהוא מעוכב מלשמוח עמה אולי הם רק אשגרה ממאי דסמיך ליה): 17 שקיפחה, בירושלמי שם תני (צ״ל והתני) אפילו הקפת נזירות על ראשה ועיין בתוספ׳ סוטה כ״ג ד״ה כל: — מכתובתה, נגעים פרק י״ד משנה י״ב ת״כ מצורע פרשה ד׳ ט״ז ותוספתא כתובות פרק ד׳ י״א וירושלמי יבמות יד

עשירית האיפה, אחד מעשרה באיפה.

קמח, למה נאמר שהיה בדין הואיל ומנחת חוטא באה על חטא ווו באה על חטא אם למדתי למנחת חוטא שאינה באה אלא סולת אף זו לא תבוא אלא סולת ת״ל קמח.

שעורים, למה נאמר שהיה בדין הואיל ומנחת חוטא באה על החטא ווו באה על החטא אם למדתי למנחת חוטא שאינה באה אלא חטים אף זו לא תבוא אלא חטים ת״ל שעורים אמר רבן גמליאל הניחו לי סופרים ואומרה כמין חומר אבל נראה הוא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה.

לא ישים עליה שמן, מגיד שאם נתן עליה שמן עובר בלא תעשה כשם שעובר על שמנו כך עובר על לבונתו אמרת על השמן יהא עובר שאין יכול לחזור וללקטו על הלבונה לא יהא עובר שיכול לחזור וללקטה ת״ל לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה מגיד שאם נתן עליה שמן ולבונה עובר בלא תעשה ומפני מה טעמו של דבר מגיד כי מנחת קנאות הוא.

מנחת קנאות, שתי קנאות כשם שקנאה לבעל כך קנאה לבועל כשם שקנאה למטה כך קנאה למעלה.

מנחת זכרון, שומע אני זכות וחובה ת״ל מזכרת עון כל הזכרונות שבתורה לטובה ווו לפורענות דברי ר׳ טרפון ר״ע אומר אף זו לטובה שנאמר ואם לא נטמאה האשה אין לי אלא מזכרת עון מזכרת זכות מנין ת״ל מנחת זכרון מכל מקום ר׳ ישמעאל אומר מנחת זכרון כלל מזכרת עון פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט

ע״ד וכתובות כט ע״א וסוטה יז ע״ד (וכאן לפי הג׳ שמוחק רש״י) ובבלי נדרים לה: ונזיר כד: ב״מ קד: וס״ז כאן: 7 בהמה: סוטה טו: והוראת מלת חומר עדיין לא נתבררה כל צרכה עיין בערוך ובספר Die exegetische Terminologie לבאכער עמוד סא: 8 שמן וכו׳. כ״ה במ״ח וכצ״ל: — כשם נראה דצ״ל ולא יתן עליו לבונה כשם וכו׳ ולג׳ הדפ׳ אפשר דצ״ל או כשם שעובר על שמנו ופוסל כך עובר על לבונת׳ ופוסל (עיין ת״כ חובה פרק יט ה) וחסרה התשובה (ויש לתרץ משום דשמן אינו יכול לחזור וללקט משא״כ בלבונה) וע״ז חזור ושואל דמהאי טעמא יש מקום לומר דעל השמן יהא עובר משום דאינו יכול לחזור ולקטר דנפסלת המנחה בכך אבל בלבונה לא יהא אפילו בעבירת הלאו אם חזר וסלקה דאין המנחה נפסלת בכך ומתרץ ת״ל לא ישים וכו׳ משמע דעובר משעת נתינה כמו בשמן אבל כ״ז רחוק וראוי להתבונן היטב בג׳ המ״ח בסוף אבל אפשר דהוגהה ונתקנה מידי המחבר: 11 בלא תעשה: עיין בס״ז: 13 כשם וכו׳. כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל מהר״ס אבל אין זה במשמעות הלשון והרד״ף נדחק והגרי״א הגיה קנאה לה וקנאה לבעל (וט״ס וצ״ל לבועל) ואולי העקר כג׳ הילק׳ כשם שקנאה לבועל כך קנאה לבעל פ׳ כמו דנפרעין ממנה (ומן הבועל) על כל ביאה שהיא מקבלת מן הבועל כך נפרעין ממנה (ומן הבועל) על כל ביאה שהיא מקבלת מן בעלה לאחר שנטמאה עיין ירושלמי סוטה טז ע״ד כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה שהיא מקבלת את בעלה לאחר הבועל כך הן בודקים אותו אבל אין לפרש כמו דנפרעין מן הבועל כך נפרעין מן הבעל אם בא עליה לאחר שנטמאה דא״כ העקר דנפרעין מן האשה חסר ועיין רבה פ״ט סי״ג: 14 למעלה: תוספתא סוטה פ״ב ג ורבה שם: 16 לטובה וכו׳. פ׳ דנבדקת אם נטמאה ולהפך נזכרת לזכות אם לא נטמאה ואין הכוונה דזכות וחובה כאן כמו לקמן בדברי ר׳ ישמעאל ובתוספתא סוטה פ״א ו׳ וירושלמי יח ע״ד ליתא הך דשומע אני עד ת״ל מזכרת עון רק כל זכרונות וכו׳ ולשון זה מתוקן יותר ועיין רבה שם: 17 האשה: ובתוספתא שם מסיים וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע וכצ״ל: — אין לי אלא מזכרת עון: כאן מתחיל דבור חדש והיה ראוי להיות מזכרת עון אין לי וכו׳ ונראה דרבי ישמעאל סובר דמזכרת עון היינו אף שאר עבירות ולא עון נאוף לחודיה דאל״כ ק״ו פריכא הוא ועיין ירושלמי סוטה יח

1 ד מעשירית | 2 דל קמח שעורים | טלר החטא מ חט וכן בסמוך | וזו וכו׳ החטא שורה ה] ל ח׳ | 3 ט תביא | 4 ד למנחת | ט חטא וכן בסמוך | וזו] ד ומנחה זו | 5 דטל תביא | 6 ט רב גמלא, ד ר׳ שמעון בן גמליאל, פ״ז גרס לבסוף דברי ר׳ גמליאל הזקן | לי] טל ח׳, מ לו ט סופרים לי | ואומרה] כן הוא ל אבל בשאר נוסחאות ואומר | מ ונראה | 8 ט לא יצוק עליה שמן, פ״ז לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה וכ״ה במקרא | עליה] טלר עליו | שמן עובר] כ״ה מ, אבל דטלר פ״ז שמן ולבונה | כשם] כן הוא טר פ״ז, אבל דל או כשם, מ וכשם ובסה״מ ל״ת קה כמו שעובר | 9 מ שעוברין ··· עוברין | ל מן שעובר עד ת״ל האותיות מטושטשות | 10 וללקטו] ד ולקטו, ט ללקטו | וללקטה] מר וללקטו, ט וללקוט | ת״ל לא ישים וכו׳ מגיד וכו׳ שמן ולבונה] מ ת״ל ולא יתן עליה לבונה מגיד שאם נתן עליה לבונה | ישים] ט יצוק | 11 ומפני וכו׳] ט מה טעמו של דבר כי מנחת וכו׳ | 12 של דבר] ל ח׳ | כי] דל ח׳ | הוא] מ ח׳, ט לר היא | 13 מנחת קנאות] ר | לבעל וכו׳ לבועל] כ״ה הגירסא גם בפ״ז ובשאר נוסחאות אבל ט לבועל ··· לבעל | מ וכשם | 15 שבתורה] ט ח׳ | 16 דלמ אם | 17 מזכרת זכות וכו׳ מזכרת עון שורה יח] ל ח׳ | ר׳ ישמעאל אומר וכו׳] מ ח׳ | 18 ל פרט וכלל ובפרט אין בכלל וכו׳ |

<אם אומר את כן לא נמצאת מדת הדין מקופדת> שהיה בדין לבעל הדין לחלוק וכי איזה מדה מרובה מדת טובה או מדת פורענות הוי אומר מדת הטוב אם מדת פורענות ממועטת הרי היא מזכרת עון מדה טובה מרובה דין הוא שתהא מזכרת זכות זאת היא מדה בתורה כל כלל ופרט שדרך הדין לוקה בו נתקיימו זה וזה אל תלקה דרך הדין כיצד נתקיימו זה וזה אל תלקה דרך הדין אם היתה טמאה פורענות פוקדתה מיד ואם יש לה זכות זכות תולה לה <שלשה חדשים כדי הכרת העובר> דברי אבא יוסי בן חנן ר' אליעזר בן יצחק איש הדרום אומר תשעה חדשים שנאמר ונקתה ונורעה ורע מה זרע בן תשעה חדשים אף זכות תשעה חדשים ר' ישמעאל אומר שנים עשר חודש ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר להן מלכא מלכי ישפך עלך וגו' כולא מטא על נבוכדנצר מלכא לקצת ירחין תרי עשר (דניאל ד' כד, כה, כו) ר' שמעון בן יוחי אומר אין זכות תילה במים המרים אם אומר אתה שהזכות תולה במים המרים המאררים מדהה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו ויאמרו טמאות היו אלא שתלתה להם זכות רבי אומר אני אכריע אם היתה טהורה סופה למות כדרך בני אדם ואם היתה טמאה סופה למות וצבתה בטנה ונפלה ירכה רבי שמעון בן יוחי אומר וכי מי מודיע לכל העומדים שסוף זו למית וצבתה בטנה ונפלה ירכה אלא כיון שהיתה שותה פניה מוריקות ועיניה בולטות וכמין שרביטין היו מורקין בה והן אומרים מהרו והוציאוה שלא תטמא העזרה (סליק פיסקא)

(ט) והקריב אותה הכהן, מיכן אמרו אין משקים שתי סוטות כאחת.

והעמידה, שלא יעמיד עמה לא עבדיה ולא שפחותיה מפני שלבה סמוך עליהם.

לפני ה', בשערי נקנור מיכן אמרו ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשערי נקנור <ששם משקין את השוטות> (סליק פיסקא)

1 אם אומר את כן וכו' הדין מקופחת] כן הוא בירושלמי סוטה יח ע"ד רבה | בדין] רבה ח', ר"ה ל הדין | 2 טובה] ט רבה הטוב | ט הפורענות | ר"ה הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות | הטוב] ל טובה | 3 טל מועטת, ד ממעטת | ל אינו דין שתהא | 4 ר זו מדה טובה שבתורה | ר"ה רבה ט זו מדה בתורה, ל זאת מדה שבתורה | נתקיימו] בקצת נוסחאות יתקיימו וכן בסמוך | רבה ואל, ר"ה ולא | 5 ד פוקדה, טל בודקתה | 6 זכות בפעם הב'] ט ח' | תולה] ל ח' | שלשה וכו' העובר] כן הוא ר"ה רבה וסוטה כ': אבל ד ט ל ר ששה חדשים מפני תיקון הולד | 7 יוסי] ל ח', ר בן יוסי | 7 ר ור' אלעזר | ל איש הדרתי אומר, ד אומר איש הדרתו | ר' אליעזר וכו' זכות שורה יג] ט ח' | חדשים] ל ח' | 8 ר אף זכות בן תשעה וכו', ל אף זכות תולה לה תשעה וכו' | 9 חדש] ר ח' | וגו'] ד ח' | ל וכולא | 10 מלכא] ד ח', ל מלך בבל | עשר] ל ח' | 11 ר במים המאררים | אם אומר וכו'] ל שאין אתה אומר שהזכות | המרים] ר ח' | המאררים] ל רבה ח' | 12 מדהה] רל מדחה, ר מבזה | השותות] כן הוא ל ובמשנה אבל דר ושותות | ר"ה ועוד אתה מוציא | 13 ל שיאמרו | ר מכריע | אם וכו' אדם] ל ח' | 14 ר כל בני | ל אם | ל למות באותה מיתה שנאמר וצבתה | 15 ד ור', רבה אמר רשב"י | ר מה | ל שסופה | דר זה | 16 ר ששותה | היו] ל הן | 17 מזרקין] כן הוא גם ר"ה, מאירי סוטה כ', מזורקין, אבל ד מורקין, רבה ל מוריקין | בה] ט בהו | טל את העזרה:

(ט) 19 מ עבדה··· שפחתה | ט סומך | ל עליה | 20 טמ פ"ז בשער | ראש המעמד] ט ח' | 21 פ"ז בשער | מ בשערי מזרח בשער ניקנור | המוסגר רק פ"ז:

ע"ד מלמד שכל עונות שיש לה נזכרין לה באותה שעה: 5 טמאה, נראה דיש להוסיף אם אין לה זכות: 9 ואע"פ וכו' זכר לדבר, משתמש בלשון זה כל היכי דמביא ראיה מן הכתוב לענין מה והכתוב לא בא ללמד על זה רק אגב אורחיה נלמד כמו הכא לדוגמא דכוונת הכתוב רק לספר הדברים כהוייתן שמעתי (ממ"ור הרב ר' ישראל הלוי שליט"א): 17 העזרה, עיין כ"ז סוטה פ"ג מ"ד וה' וירושלמי שם יח ע"ד ובבלי כ, ולקמן פ' יט וכא וס"ז פ' ל:

(ט) 18 כאחת, תוספתא סוטה פ"א ו ובבלי שם ח, וס"ז פ' יט: 19 סמוך עליהם, משנה שם פ"א מ"ו רבה פ"ט סי"ג: 20 בשערי נקנור, משנה שם פ"א מ"ה ותוספתא פ"א ד ועיין ת"כ מצורע פרשה ג ה: 21 השוטות, הוספתי ע"פ הפ"ז ולפ"ד ההכרח להגיה כן אע"ג דליתא לפנינו לשון זה במשנה דתמיד סוף פ"ה ולא בציון הגמ' דפסחים פב, ולא באבות דר"נ נ"ב פ' לט: דאל"כ מה נלמד משם לכאן דבאיזה טמאים מיירי אי כפ' הרמב"ם במצורעים מחוסרי כפרה קשה דהא במצורע גופיה כתיב לפני ה' ואי בשאר טמאים הא אינם רשאים להכנס עד שער נקנור אבל לפי ג' הפ"ז ניחא ויהיה מכאן

(י) ולקח הכהן מים קדושים, אין קדושים אלא שקודשו בכלי ואלו הם אלו מי כיור.

בכלי חרש, מגיד שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרש שהיה ברין הואיל ועפר ומים מקדשים בפרה ועפר ומים מקדשים בסוטה אם למדתי לפרה שעשה בה כל הכלים ככלי חרש אף סוטה אינו דין שנעשה בה כל הכלים ככלי חרש ת״ל בכלי חרש מגיד שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרש: <בכלי חרש, כלי חרש חדש דברי ר׳ ישמעאל>

ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, מגיד הכתוב שאם לא היה שם עפר מביא עפר ממקום אחר ונותנו למקום מפני שהמקום מקדשו איסי בן עקביה אומר להביא את קרקע בית עולמים איסי נן מנחם אומר אם המטמאו טומאה קלה עשה בה בית המקדש במשכן סוטה חמורה דין הוא שנעשה בה בית המקדש במשכן ומה ת״ל ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח.

לפי שהוא אומר ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וגו׳ (במדבר יט יז) נאמר כאן עפר ונאמר להלן עפר מה עפר האמור כאן עפר על פני המים אף להלן עפר על פני המים מה להלן אם הקדים עפר למים יצא אף כאן אם הקדים עפר למים יצא.

יקח הכהן ונתן אל המים, כדי שיראה שלשה דברים בתורה כדי שיראו אפר פרה ועפר סוטה ורוק יבמה ר׳ ישמעאל אומר אף דם הצפור (סליק פיסקא)

(יא) והעמיד הכהן את האשה לפני ה׳, מקום שמעמידה בתחלה שם מעמידה בסוף.

אמרו פה כמו וזו היא שאמרו כלומר דע״י כך יובן מה ששנינו במ״א ששם משקין את השוטות (כעין זה לקמן פ׳ קל״א מכאן אמרו הפוער וכו׳) ועיין רבה פ״ט סי״ג:

(י) 6 ככלי חרש· סוטה פ״ב מ״ב רבה פ״ט סי״ד: — דברי ר״י· ירושלמי סוטה יז ע״ד אשכח תני בכלי חרש חדשה ר׳ ישמעאל אומר וצ״ל דברי ר׳ ישמעאל והיינו ברייתא דילן וכן בבלי טו: בשם ר׳ ישמעאל ובג׳ הדפ׳ כאן יתור לשון ואולי יש לקיים הג׳ ולהגיה שהיה בדין הואיל וכו׳ אם למדתי לפרה שעשה בה כל הכלים ככלי חדש (במקום חרש) אף סוטה אינו דין ועיין הגר״א: 8 מקדשו· סוטה טו: ובירושלמי שם יח ע״א רבה פ״ט סט״ו: 9 בית עולמים· בבבלי שם להביא קרקע שילה נוב וגבעון ובית עולמים וכן הוא בירושלמי אבל רש״י שם מוחק שילה נוב וגבעון ועיין בתוספ׳ ד״ה לרבות ובס״ז פ׳ כט: 11 ומה ת״ל· חסר ובבבלי שם מסיים א״כ מה ת״ל בקרקע המשכן שלא יביא מתוך קופתו וכן מגיה ר״ה ומה דאיתא ברש״י שם ובספרי לא תבי הכי להך ברייתא ואומר אני מדרש שני הוא בפנים אחרים לא קאי אדברי איסי בן מנחם רק ארישא דברייתא מלמד שהיה מתקן מבחוץ ומכניס ועיין בהגר״א וט״ס בדבריו וצ״ל ופ׳ רש״י שם שהספרי פליג על ברייתא שנייה (במקום ראשונה) ולולי דברי הגמ׳ היה נראה דבלשון אשר יהיה פליגי דלאיסי בן עקביה בא לרבות קרקע בית עולמים ולאיסי בן מנחם ק״ו הוא ולא בא אלא ללמד דאם אין שם מכניס מבחוץ ומניח שם אבל מה נעשה אחרי כי הספרי לפנינו קטיעא ומסיום דברי איסי בן מנחם בגמ׳ יוצא להדיא דבתיבת קרקע פליגי וקשה טובא דהא אינו מיותר כלל דבזה ודאי ליתי מאן דפליג דפשוטו של מקרא הוא שיקח לכתחלה מקרקע המשכן ועיין ברד״ח: 12 לפי שהוא אומר וכו׳· נראה דצ״ל ומן העפר למה נאמר לפי וכו׳ ור״ה נראה דג׳ ומן העפר נאמר כאן וכו׳: — מעפר· נראה דצ״ל כמו לקמן פ׳ קכח וכי עפר הוא וכו׳: 14 יצא· בר״ה מסיים הא כיצד רצה זה נותן רצה זה נותן ועיין פ׳ קכ״ח וש״נ: 16 הצפור· תוספתא פ״א ה״ח ומשנה שם פ״ב מ״ב וירושלמי ח ע״א בבלי ט״ז: רבה פ״ט סט״ו וירושלמי פאה טו ע״א:

(יא) 18 בסוף· רבה פ״ט סט״ז ירוש׳ יז ע״א קרייא אמר מקרין (אולי צ״ל מקדשין היינו נתינת העפר על המים וכן בסמוך)

(י) 1 קדושים] ד ג׳ אל כלי חרס, ר נ׳ בכלי חרש | אין קדושים] ל ח׳ | ד רבה פ״ט סי״ד אין מים קדושים | רבה שנתקדשו, מ שקדשן | מ בכלי והוא כלי כיור | ואלו] טר ח׳ | הם] ט ח׳ | 2 אלו] רבה ר ח׳ | 3 טר בכלי חרס וכן בכולן בסמוך | 5 אף וכו׳ ככלי חרש] ר ח׳ | ט דין הוא שלא נעשה | ת״ל וכו׳] ל ת״ל בכלי חרש מגיד שלא עשה כל הכלים בכלי חרש דברי ר׳ שמעון, ר ת״ל בכלי חרש מגיד וכו׳ ככלי חרש דברי ר׳ ישמעאל, ט ת״ל בכלי חרש מגיד שלא וכו׳ ככלי חרס בכלי חדש דברי ר ישמעאל, ד ת״ל בכלי וכו׳ ככלי חרס שהיה בדין הואיל ועפר ומים מקדשים בפרה ועפר ומים מקדשים בסוטה אם למדתי בפרה שעשה בה כל הכלים ככלי חרס אף סוטה אינו דין שיעשה בה כל הכלים ככלי חרס ת״ל בכלי חרס בכלי חרס דברי ר׳ ישמעאל | 7 ומן העפר וכו׳] ט ח׳ | 8 ל מביאו ממקום | מ במקום ר שם למקום | מל עקיבא, פ״ז יעקב | 9 מ להביא קרקע של בית עולמים | ר העולמים | איסי בן מנחם וכו׳] מ ח׳ | רבה סל״ב איסי בן יהודה | ר המיטמי, ל ר״ה המטמא | 12 מעפר וכו׳ וגו׳] ד ח׳, מ לטמא מעפר ונאמר כאן וכו׳ | נאמר וכו׳] ר״ה ומן העפר נאמר כאן וכו׳ | 13 ל מה כאן עפר | ד האמורה | כאן ··· להלן] דר להלן ··· כאן | ר״ה אף עפר האמור להלן | 15 שיראו] מ שיראה | 16 ר ור׳ | ל ר׳ שמעון | מ ציפור:

(יא) 17 לפני ה׳] ל ח׳ | ל במקום | למ שהעמידה | מ תחלה | שם] דמ ח׳ וכלפנינו גם רבה פ״ז ר״ה | 18 ל העמידה |

ופרע את ראש האשה, כהן נפנה לאחוריה ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה דברי ר' ישמעאל ד"א לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהן ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ותקח תמר אפר על ראשה (שמואל ב' יג יט) ר' יהודה אומר אם היה בית חליצתה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרו היתה מכוסה לבנים מכסה שחורים היו שחורים נאים לה כפשיטן ומלבישים אותה כעורים היו עליה כלי זהב קטלאות ונזמים וטבעות מסלקם הימנה כדי לנוולה ר' יוחנן בן ברוקה אומר אין מנוולים בנות ישראל יותר ממה שכתוב בתורה אלא לפני ה' ופרע את ראש האשה סדין של בוץ היה פורס בינו לבין העם כהן פונה לאחוריה ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה אמרו לו כשם שלא חסת על כבוד המקום כך אין חסין על כבודה אלא כל הניוול הזה מנוולה כל הרוצה לראות בא ורואה חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גם בהן אחד האנשים ואחד הנשים אחד קרובים ואחד רחוקים מותרים לראותה שנאמר ונסרו כל הנשים ולא תעשינה כזימתכנה (יחזקאל כג מח).

ונתן על כפיה, אבא חנין אומר משום ר' אליעזר כדי לייגעה כדי שתחזור בה והלא דברים קל וחומר אם כך חס המקום על עוברי רצונו על אחת כמה וכמה יחום על עושי רצונו.

וביד הכהן יהיו מי המרים המאררים, מגיד הכתוב שאין המים נהפכים להיות מרים אלא ביד הכהן ד"א נקראו מרים על שם סופן שממררין את הנפש ומעררין את העון (סליק פיסקא)

(יב) והשביע אותה הכהן, הכהן משביעה ואין נשבעת מאליה שהיה בדין

ואח"כ מבזין ומתגיתא אמרה מבזין ואח"כ מקרין. אמר ר' אילי מכיון דכתיב והעמיד והעמידה וכי יושבת היתה אלא מחמת עמידה הראשונה היה פורע את ראשה ולפ"ז פירש דהא דכתיב והעמיד הכהן את האשה בפ' י"ח חוזר למה שאמר בפ' ט"ז והעמידה לפני ה' היינו דמתחלה ספר דרך כלל ועכשיו חוזר ומבאר דמיד אחר שהעמידה לפני ה' היה פורע את ראשה ונותן על כפה את מנחת הזכרון וכו' ולפ"ז נכון הסדר במשנתנו וסרה קושית התוספתא דף י"ד. ד"ה מביא אבל הספרי נראה דמפרש דעמידה זו לאו היינו עמידה ראשונה ומלשון לבסוף משמע קצת דעמידה זו היינו אחר כל המעשים קודם השקאה ובהעמדה הראשונה היה משביעה ולא היתה עומדת שם כל הזמן וחוזרין מביאין אותה לשם וזה נוטה לסדר הרמב"ם פ"ג דסוטה הלכה י"א ואולי יצא לו כן מן הספרי בצרוף עם הירושלמי הנ"ל ורש"י פ' הספרי לפי הגמרא דמסיעין אותה ממקום למקום כדי ליגעה: 2 דברי ר"י. אף על גב דמקרא מפורש הוא אולי חדש ר' ישמעאל דכהן פונה לאחוריה או מטעם הרהור או משום דדרש אשה לפני ה' ואין הכהן לפני ה' (תוספתא סוטה פ"א ה"ה) רד"ק וצ"ע והגר"א הגיה אמר ר' ישמעאל לימד: — ד"א. לשון ד"א לא שייך כאן ובכ"י ר"ה באמת ליתא ובמ"ת גרס רבי אומר ועיין הגהת הגר"א לעיל: 3 אפר. פירוש אפר סודר כמו ויתחפש באפר (מלכים א כ לח) מ"ע ועיין כתובות ע"ב. ורבה פ"ט סט"ז: 4 סותרו. סוטה פ"א מ"ה תוספתא פ"א ה"ז ובגמרא שם ח'. וירושלמי י"ז ע"א: 6 כדי לנוולה. שם מ"ו וירושלמי שם ובבלי ח': 12 כזימתכנה. משנה שם ולעיל פ' ט': 13 לייגעה. סוטה פ"ב מ"א וירושלמי י"ז ע"ד רבה פ"ט סט"ז: 17 הכהן. דרש יהיו כמו יתהוו א"י ועיין רבה שם: 18 העון. רבו בכאן הנוסחאות ולשון שממררין קשה ואולי יותר נכון שממרין בהוראת נופחין ז"ר ועיין רבה שם:

1 פ"ז פונה | ר"ה לאחריה, מ לאחריו | 2 ל ר' שמעון, ט ר' יאשיה | ד"א] ר"ה אינו מעתיק ואולי לא גרס לה, מ רבי אומר | טמר שיהו, ל שהיו | ל מכסין | ר אע"פ | 3 ראשה] טלרנ' וכתונת הפסים אשר עליה קרעה | ר' יהודה וכו' לנוולה שורה ו] ט ח' | 4 ל היתה סותרה | מ אלא אם היתה מכוסה | 5 למ ואם היו | מ פרשטה ומלבישה כעורין לה, ר מפשיטה ומלבישה כעורים, ל היה מפשיט' ומלבישה כעורים | 6 פ"ז כלי כסף וכלי זהב | 7 מ ביותר | ביותר ממה] ר"ה אלא במה | אלא] ר ח' | לפני ה'] מ ח' | 8 ר האשה וגו' סדין | מ לאחריה | 9 כבוד] ט ח' | המקום] מ קונה | 10 אלא ד ח' | ד היה מנוול אותה | כל וכו'] ט ח' | מל וכל | ד לראות בה רואה, לר לראות (ל לראותה) יבא ויראה (ל נ' אותה) | מ מעבדה ושפחתה | 12 לראותה] מ ח' | שנאמר] לר ח' | מ משום שנאמר | ר והשבתי זמה מן הארץ ונוסרו וכו' | 13 ט רבה מפני | כדי בפעם הב'] ר ח', מ שמא תחזור | 14 כך]מ ח' | ט הב"ה | 15 ט עושה | 16 המאררים] דטלר ח' וכלפנינו הוא גם פ"ז | 17 ט רבה פ"ט סט"ז בידי | מ בידיו של כהן ולמה נקרא שמם מרים | טמ שממרין, ל שמררין, רמב"ן רבה שם שמאררין | 18 ומעררין את העון] כ"ה ט ורמב"ן, רבה ומבערין את העון, דלמר ר"ה ומרעידין (דלר ומרעדים) את העין:

(יב) 19 אותה הכהן] ל ח' | נל פ"ז ואינה | שהיה בדין וכו'] מ ח' |

נאמר כאן שבועה ונאמר להלן שבועה מה שבועה האמורה להלן היא נשבעת מאליה אף שבועה האמורה כאן היא נשבעת מאליה ת"ל והשביע אותה הכהן הכהן משביע ואינה נשבעת מאליה.

ואמר אל האשה, בכל לשון שהיא שומעת דברי ר' יאשיה שהיה בדין ומה אם יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות כלשון הקודש סוטה חמורה אינו דין שלא נעשה בה כל הלשונות כלשון קודש ת"ל ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת דברי ר' יאשיה ר' ישמעאל אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר ואמרה האשה אמן אמן אם אינה שומעת כיצד אמרה אמן אמן או אינה אומרת <אלא על אלה> כשהוא אומר יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך הרי שבועה אמורה הא מה ת"ל ואמר הכהן לאשה לימדה כהן סדר שבועה.

אם לא שכב איש אותך, מלמד שפותח לה בזכות אומר לה הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה קידמך ונשטפו אל תגרמי לשם הגדול הנכתב בקדושה שימחה על המים אומר לפניה דברי הגדה מעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם (איוב טו יח) ואומר לפניה דברים שאינן כדיי לשומען היא וכל משפחות בית אביה כדיי בהם רבי ישמעאל אומר בתחילה מודיעה כוחן של מים המרים אומר לה בתי אומר לך המים המרים האלו למה הם דומים לסם יבש הניתן על גבי בשר חי ואין מזיקו כשהוא מוצא מכה מתחיל לחלחל אף את אם טהורה את שתי ואל תמנעי ואם טמאה את הנקי ממי המרים המאררים האלה (סליק פיסקא)

(יב) 1 ונאמר להלן. גבי שבועת בטוי: 4 דברי רבי יאשיה. סוטה פ"ז מ"א וירושלמי כא ע"ב ושם הגרסא ואמר הכהן לאשה וכן בבלי ל"ב: אבל רש"י מוחק גרסא זו וכתב דצ"ל ע"פ הספרי ואמר אל האשה ומפרש דאל האשה משמע דברים הנכנסין בלבה והיה אפשר לפרש ג"כ דאל האשה (או לאשה לפי הגרסא השניה) מיותר לגמרי: 7 ר' ישמעאל. נראה דצ"ל ר' יונתן: 8 אלה. נראה דצ"ל או אינה אומרת אמן אלא על האלה או אחר האלה לפי הילקוט: 9 לאלה ולשבועה. אינו מובן דהא שבועה זו גופה מכלל האלה היינו שיהו נשבעין בה ואין לה ענין כלל לשבועה שלא נטמאה והגר"א מוחק וג' כשהוא אומר אמן אמן ואולי יש לפרש לפי הגרסא שלפנינו דה"ק מדכתיב לאלה ולשבועה שמעינן דהשוותה התורה שבועה לאלה כמו שדורש לקמן לענין שבועת העדות ע"ש וא"כ צריך אמירת אמן על השבועה כמו על האלה אבל הלשון הרי שבועה אמורה משמע דמפורש בכתוב ואולי צ"ל כגרסת הגר"א והמ"ח והסופרים קטעו סוף פסוק: 10 לאשה. נראה דצ"ל ואמר אל האשה, ועיין לקמן: — סדר שבועה. ענין השבועה כמו דאיתא בסוטה ל"ב: על מה היא שותה וכו' ובירושלמי שם דורש ר' יונתן שלא יאמר לה ע"י תורגמן וביותר תמוה גרסת הרבה פ"ט סימן ל"ד וז"ל ואמר אל האשה ילמדה הכהן סדר שבועה דברי ר' ישמעאל ר' יונתן אם אינה שומעת לשונו יאמר לה ע"י תורגמן והנה בסיפא בקל יש להגיה שלא יאמר לה על ידי תורגמן אבל הרישא קשה ולענין השינוי שבין הספרי והברייתא דירושלמי ובבלי אפשר לומר דבאמת דרשות שונות הן, ור' ישאיה דורש ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת לענין השבועה וכן הפסוק השני ואמר הכהן לאשה לענין האלה ור' יונתן דורש הפסוק הראשון ללמדה כהן סדר שבועה, והפ' השני שלא יאמר לה על ידי תורגמן מדכתיב הכהן משמע הכהן ולא אחר: 11 בזכות. סנהדרין ל"ב. רבה פ"ט סי"ז: 12 ונשטפו. על ידי זנות מהר"ם. פ"א על ידי שלא הודו רד"ק: — אל תגרמי וכו'. סוטה פ"א מ"ד רבה שם: 18 ואם טמאה וכו'. הגר"א מגיה ואם טמאה את סופך לצבות ממי וגו', ולי נראה דצ"ל לכך נאמר הנקי (או לכך נאמר אם טהורה את הנקי ואינו מעתיק הפסוק כצורתו רק לפי הענין) ועיין תוספתא פ"א ה"ו ירושלמי ט"ז ע"ד בבלי ז'. רבה פ"ט סי"ז:

2 אף וכו' מאליה] ל ח' | 3 טר ואין | 4 ט ואמר הכהן לאשה בכל | שהיה וכו' דברי ר' יאשיה] מ ח' | 5 טר אינו דין שנעשה | ד שלא עשה | 6 טר הקודש | 7 דברי ר' יאשיה] ט ח' | ל הרי הוא אומר ואמרה | 8 טל ואם] | טלר כיצד היא אומרת | מ אמן אמן על האלה ועל השבועה (יותר אינו מעתיק) | אמן אמן] ר"ה נראה דג' כאן ומה ת"ל ואמר אל האשה ללמדה כהן סדר שבועה | ר"ה לר או אינו אומר (ל ח' אומר, ר אר') | אלא על אלה] ד אלה אלה, ר אל' אלה, ר"ה אלא אלה, ט אלא אחד לה | 9 טל אמור | 10 ר אל האשה | רבה ילמדה | שבועה] ל ח' | 11 אם לא וכו'] ט ח' | ל אותה שכבת זרע מלמד | לה] ר בה | ל לה הכהן בזכות | מ פ"ז ואומר | רבה סכ"ז היין | 12 מ ונשטפו עמך | מ לשמו הגדול הכתוב | 13 מ ואומר פ"ז אומרים מ אגדות | מעשים] ר דברים, ל מה, מ רבה ומעשים | פ"ז מעשה שאירע | 14 למר אומר | מ שאין כדי לשומען שאין היא ואין כל משפחת בית אביה כדי בהן לשומען | 15 ר משפחת | בית] ר ח' | כדי בהן] ר רבה ח' | מר היה מודיעה | 16 אומר לה] מ ח' | המרים] מ ח', ל המאררים | למר הללו | 17 למ נתן, ר רבה הנתון | מכה] ד ח' | אף את אם] ד אף אם, ל אף אם את | 18 מ תמנעי עצמך | ואם טמאה את] מ ואם את טהורה, ל ואל טמאה את, ולשון פ"ז אם טמאה את שתי והנקי ואם טהורה

(יג) ואת כי שטית, אין לי אלא כדרכה שלא כדרכה מנין ת"ל וכי נטמאת: ויתן איש בך את שכבתו, להביא את הסרים: מבלעדי אישך, להביא את אשת הסרים על הכל היה מתנה עמה (סליק פיסקא)

(יד) והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה, מיכן אתה דן לכל השבועות שבתורה הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהן שאינה אלא באלה ובשבועה אף פורטני בכל השבועות שבתורה שלא יהו אלא באלה ובשבועה. הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהן שאינה אלא ביו"ד ה"א אף פורטני בכל השבועות שבתורה שאינן אלא ביו"ד ה"א.

יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך, למה נאמר לפי שהוא אומר נפש כי תחטא ושמעה קול אלה (ויקרא ה א) אין לי אלא אלה מנין לעשות שבועה כאלה הרי אתה דן נאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה מה אלה האמורה כאן עשה שבועה כאלה אף אלה האמורה להלן עשה שבועה כאלה ומה אלה ביו"ד ה"א אף שבועה ביו"ד ה"א הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהם שאינה אלא ביו"ד ה"א אף פורטני בכל שבועות שבתורה שלא יהו אלא ביו"ד ה"א: בתוך עמך, ועמך שלום: בתוך עמך, ולא בזמן הזה: בתוך עמך, הפרש בין אדם המתגוול במקום שמכירין אותו לאדם המתגוול במקום שאין מכירין אותו (סליק פיסקא)

(יג) 1 שלא כדרכה וכו' ס"ז פ' י"ט סוטה כ"ה: רבה פ"ט ס"ז: 2 הסריס. סוטה שם ורבה שם: 3 עמה. סוטה פ"ד מ"ד וירושלמי י"ט ע"ד (וט"ס שם) בבלי כ"ו. ס"ז פ' ל' ורבה שם:

(יד) 6 באלה ובשבועה. ופליג על הס"ז פ' כ"א ועיין ירושלמי י"ח ע"ב אית תני תני מה זו באלה ובשבועה אף כל הנשבעין באלה ובשבועה ואית תני תני זו באלה ובשבועה ואין כל הנשבעין וכו' והברייתא הראשונה בשטת הספרי וקאי אשבועת הדיינין דלעניין שבועת העדות הספרי בעצמו מרבה שבועה בלא אלה: 7 באחת מהם. דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם (שמות כ"ב) ועיין מכילתא שם פט"ז וגרסת הרבה בכאן ונמשך אחריו המ"ע וא"נ והגר"א מוחק מן מכאן אתה דן עד בתוך עמך שורה ט': 9 למה נאמר וכו'. בשבועות ל"ה: הגרסא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה מה ת"ל אותך והלא כבר נאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה לפי שנ' וכו' ובילקוט ויקרא רמז תע"ו לא גרס אותך, רק מה ת"ל סתם וכן נראה גרסת רש"י דפ' מדכתיב בשבועת האלה משמע דתתא לאלה ולשבועה וא"כ למה כתיב יתן ה' ירבך נופלת ואינו מובן דהא משבועת האלה עדין לא ידעינן ענין האלה והוצרך לפרש דיהא זכרה לקללה וירכה נופלת ואפשר דקשיא ליה להספרי אמאי כתיב לאלה ולשבועה דהא בחד מניהו סגי דע"כ אין ר"ל שיהא תולין השבועה עצמה באשה רק תנאי השבועה (יארע לך כשם שאירע לפלונית אם עשית כך וכך) וא"כ היינו אלה ובאמת מן הס"ז משמע קצת דלאלה ולשבועה הוא רק עניין אחד פ' שתהינה הנשים אלין בה בשעה שנשבעות ואף אם נרצה לחלק ולומר דאלה כאן היינו קללה סתם יארעיך כשם שאירע לפלונית ולשבועה היינו בתנאי יארעיך אם עשית כך וכך מ"מ היה די באחת משתיהן והראיה דבאמת בפסוק כ"ז אינו מזכיר רק אלה ומש"ה דורש דלשבועה כאן לא בא אלא ללמד דשבועה כאלה ועיין ת"כ חובה פרשה ח' ב' וע"פ הת"כ צריך להגיה בירוש' שבועות לה ע"ד ועיין בבלי שם ל"ה: ותוספתא שם פ"ג ה"ז: 13 שבועה. פ' אף בשבועת העדות ולעיל למד לענין שבועת הדיינין ומשום דשבועת העדות אינה שוה לשבועת הדיינין בכמה דברים הוצרך ללמוד בשתיהן ומאי דמוסיף הואיל וכו' מיותר ועיין שבועות פ"ד מי"ג ותוספתא הנ"ל ובגמרא שם: 15 שלום. וכן דורש מכילתא פ' כי תשא ובת"כ צו סוף פרק י"ד וסוף פט"ו ואחרי פרק ט' ה"ב ופרשה ח' ה"ד וקדושים פרשה י' הט"ו ולקמן פ' ע' וקי"ב: — בזמן הזה. אינו מובן ונראה כגרסת הרבה בתוך עמך ולא בעם אחר הפרש וכו' ועיין ירושלמי סוטה כ"ד ע"א והיתה האשה לאלה בקרב עמה בזמן שעמה שלום לא בזמן שעמה פרוצים אבל קשה לומר דהיינו כוונת הספרי דהלשון ולא בזמן הזה סתם לא משמע כן: 16 שאין מכירין. גרסתי על פי כי"ל אבל אפשר דהעיקר כגרסת רש"י את הנקי ממי המרים, רבה אם טהורה את שתי ולא תמנעי שתהיה נקייה ההיד הנקי ממי וגו' ובמיא אף את בתי אם טהורה את הנקי ממי המרים ואם לא יתן ה' אותך לאלה | ד ממים | האלה] לר ח':

(יג) 1 שטית] מ ג' תחת אישך:

(יד) 4 בשבועת האלה] ל ח' | מ מכאן אתה למד לכל שבועות | 5 מ ר"ה ופרט לך, ל ופרט לך הכתוב | דמ שאינו, ר שאינן | 6 מ אף אני פורט לכל וכן בסמוך | 7 רבה סל"ה ואמר הכהן לאשה יתן ה' אותך הואיל וכו' | מ והואיל | למ ופרט לך (להכתוב) | דמ שאינן, ר רבה שאינו | 8 שבתורה] ט ח' | שאינן] טר שלא יהו, ל שלא יהא | 9יתן וכו'] ט ח' | יתן ה' אותך] רבה ח' | בתוך עמך] מ רבה ח' | 10 נפש כי תחטא] ד ח' | ושמעה וכו' נאמר כאן אלה] ל ח' | 11 ר נעשה ... נעשה | 12 מ אף שבועה ביי | ופרט אני לכל שבועות שבתורה שאינן אלא ביי | 14 דמר שאינן | אף וכו'] ל ח' | ד שבתורה סתם אינן אלא | 15 בתוך וכו' שלום] ט ח' | למ בשלום | ד ולא בזמן הזה הפרש וכו', רבה סל"ה ולא בעם אחר הפרש וכו' | 16 מ שמתגוול וכן בסמוך, רבה שם המתגבל וכן בסמוך | במקום וכו'] ד שמכירים אותו במקום לאדם המתגויל למקום שאינו מכירים אותו, ט במקום שמכירים לו לאדם וכו', אבל ר רבה במקום שמכיר וכו' במקום שאינו (רבה שאין) מכיר מ ורש"י במקום שניכר וכו' במקום שאינו ניכר:

(טו) בתת ה׳ את יריכך נופלת וגו׳ ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך, ר׳ יוסי הגלילי אומר זה בטנו ויריכו של בועל אתה אומר זה בטנו ויריכו של בועל או אינו אלא בטנה ויריכה של נבעלת כשהוא אומר וצבתה בטנה ונפלה יריכה הרי בטנה ויריכה של נבעלת אמור הא מה ת״ל לצבות בטן ולנפיל ירך זה בטנו ויריכו של בועל מניד הכתוב כשם שהפורענות פוקדתה כך הפורענות פוקדתו והלא דברים ק״ו אם מדת פורענות ממועטת המביא תקלה לחבירו הרי הוא ביוצא בו ק״ו למדת הטוב מרובה.

ואמרה האשה אמן אמן, אמן שלא נטמיתי אמן שלא אטמא דברי ר׳ מאיר ואין חכמים מודים בדבר אלא אמן שלא נטמאתי ואם נטמאתי יבאו לה אמן עם איש זה אמן עם איש אחר אמן אם ארוסה אמן אם נשואה אמן אם שומרת יבם אמן אם משנתיבמתי זה הכלל כל שתיבעל ותהא אסורה לו על אותה השעה הוא מתנה עמה הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינה אלא באלה ובשבועה כך פורטני בכל שבועות שבתורה שלא יהיו אלא באלה ובשבועה הואיל ופרט באחת מהם שאינה אלא ביו״ד ה״א אף פורטני בכל שבועות שבתורה שאינן אלא ביו״ד ה״א והואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינה אלא באמן אף פורטני בכל שבועות שבתורה שאינן אלא באמן אבא חנין אומר משום ר׳ אליעזר להביא את שבועת הדיינים שתהא באמן שאם אין עונה אתה אחריו אמן אתה עושה שבועת שוא הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שמגלגלים עליה את הישן אף פורטני בכל שבועות שבתורה שיגלגלו עליה את הישן והלא דברים ק״ו ומה סוטה שלא נתבעה מקודם מגלגלים עליה את הישן גזילות שנתבעו מקודם אינו דין שיגלגלו עליה את הישן (סליק פיסקא)

(טז) וכתב את האלות הכהן, שומע אני כל אלות שבתורה ת״ל האלה.

(טו) 1 בתת וכו׳ עמה שורה יא] ט ח׳ | ל נופלת ואת בטנך ובאו המים המאררים | 2 לצבות וכו׳ ירך] כן הוא פ״ז | זה] מ ח׳ וכן בסמוך, לר׳ זו וכן בסמוך | 3 כשהוא אומר וכו׳] רש״י כשהוא אומר בתת ה׳ את ירכך נופלת ואת בטנך צבה | 3 בטנה ויריכה] מ ח׳ | 5 זה] מ ח׳, לר׳ זו | בועל] ד נ׳ הא מה ת״ל לצבות | מר רבה פ״ז שכשם | 7 מ על חברו הרי זה | ד הטו׳ ל למדה טובה, מ למדה הטובה | 8 מ האשה אמן אמן שלא נטמאתי ושלא אשמא | 9 מ ואם נטמאת | לה] כ״מ פ״ז בה | ר פ״ז מאיש זה ··· מאיש אחר | ל האיש זה | 10 מ אמן ארוסה אמן נשואה אמן שומרת יבם אמן משנתיבמתי | ל אמן משנתייבמתי | 11 השעה] ל שבועה | לר היה | 12 ל ופרט לך הכתוב | דמ שאינו, ר שאין | 13 מ ובשבועה ומה כאן בי״י אף להלן בי״י ומה כאן באמן אף לכל השבועות באמן אבא חנן וכו׳ | ר הואיל וגו׳ שבועה שבתורה סתם ופרט הכת׳ באחת וכו׳ | ל ופרט לך הכתוב | 14 ר שאינן, ט שאינו | ל כך וכן בסמוך | ל כל וכן בסמוך | טלר שלא יהוא אלא | 15 ט הואיל | ד ונאמר | ר שבתורה | ד סתם בתורה | ל ופרט לך הכתוב | 16 ר השבועות | ט שאינה אלא | ר שלא יהו אלא באמן שאינה אלא באמן | 17 טל אין אתה עונה | אתה] מר ח׳ | אתה וכו׳] מר אתה עושה שבועתו שוא, ל עושה שוא | 18 עליה] טמ ח׳ וכן בסמוך | מ כך פורט אני לכל השבועות | 19 ט פורטני בכל התורה | מ שמגלגלין עליהם 20 מ קודם לכן | מ גזלות וחבלות שנתבעו מקודם לכן | טלמר דין הוא:

(טז) 22 וכתב וכו׳ ת״ל האלה] ט ח׳ | מ האלות האלה שומע, לר האלות האלה הכהן | ל רבה כל האלות |

ומ״ח דגרס שניכר ··· שאינו ניכר ומגרסא זו נראה דנתהוו הנוסחאות השונות:

(טו) 3 כשהוא אומר וכו׳. כ״ה גם בגמרא סוטה כ״ח. אבל גרסת רש״י כשהוא אומר בתת ה׳ את ירכך נופלת נראה יותר: 6 פוקדתו. סוטה פ״ה מ״א וירושלמי ובבלי שם: 11 מתנה עמה. סוטה פ״ב מ״ה ותוספתא פ״ב ה״א וה״ב ורבה פ״ט סי״ט: 13 הואיל. צ״ל הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם: 16 באמן. נראה דאגב גררא חזר וכולל כל הדיינים הנלמדים מסוטה ומשבועת הדיינים, ועיין ירושלמי י״ח ע״ב: 17 שוא. צריך להגיה ע״פ המכילתא משפטים פ״כ ואולי צ״ל הרי הוא אומר לא תשא שמע שוא להביא וכו׳ וכבר העיר ע״ז בסהתו״ה ובא״י ובמקום עושה אותו שבועת שוא ג׳ במ״ח שם עשה אותו שמע שוא: 20 שיגלגלו. עיין ירושלמי סוטה יח ע״ב ובבלי קדושין כ״ז:

(טז) 22 את האלות. כלומר אלו היה כתוב כן ולא כתיב האלה ובתנם הגיה במ״ע: — האלה. סוטה פ״ב מ״ג רבה

הכהן, למה נאמר שהיה בדין נאמר כאן וכתב ונאמר להלן וכתב ומה וכתב האמור להלן כשר בכל אדם אף וכתב האמור כאן כשר בכל אדם ת"ל הכהן.

בספר ומחה, בדבר הנמחה <מכאן אמרו אין כותבים לא על על הלוח ולא על הנייר ולא על הדיפתרא אלא במגילה שנ' בספר ואינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום אלא בדיו שנ' ומחה אל מי המרים כתב שיכול לימחות> והלא דברים ק"ו ומה אם להטיל שלום בין איש לאשתו אמר המקום ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים ספרי מינים שמטילים איבה ושנאה וקנאה ובעלי דבבות עאכ"ו שימחו מן העולם ר' ישמעאל אומר ספרי מינים כיצד הוא עושה קודר את האזכרות ושורף את השאר ר' עקיבא אומר שורף את כולו מפני שלא נכתב בקדושה: ומחה אל מי המרים מגיד שהכתב עושה את המים מרים (סליק פיסקא)

(יז) והשקה את האשה, למה נאמר והרי כבר נאמר ואחר ישקה את האשה מה ת"ל והשקה את האשה שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערים אותה ומשקים אותה בעל כורחה דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים ואחר ישקה את האשה למה נאמר והלא כבר נאמר והשקה את האשה ומה ת"ל ואחר ישקה את האשה שלשה דברים מעכבים בסוטה עד שלא נמחקה המגילה ועד שלא קרב הקומץ ועד שלא קיבלה עליה את השבועה נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני המים נשפכים והמנחה מתפזרת אבית הדשן ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת ר' אחי בר' יאשיה אומר משקים בה סוטה אחרת: ולקח הכהן מיד האשה, ולא מיד שלישה: מיד האשה, שאם פירסה נדה לא היתה שותה.

ע"ט ס"כ: 1 להלן, גבי גט: 2 הכהן, רבה פ"ט ס"כ ועיין ס"ז: 5 לימחות, סוטה פ"ב מ"ד וספרי דברים פיס' ק"ס ורס"ט וירושלמי סוטה יח ע"א וגרסת כי"ל וכי"ר שנאמר בספר על ספר צריך ביאור ואולי ר"ל דלשון בספר הוא כמו על ספר האמור לענין כתיבת ספר תורה (דברים יז יח) ועיין רבה שם: 9 בקדושה, תוספתא שבת פי"ג ה"ה ובבלי שם קטו, וירושלמי שם טו ע"ג ורבה פ"ט סל"ו: 10 מרים, אולי הגרסא שהכתוב כאשר הוא ברמב"ן עקרית ומגרסא זו נתהוו שאר הגרסאות ונראה דדורש כן מדכתיב אל מי המרים ולא במי המרים רד"ף ועיין סוטה כ:

(יז) 14 שלשה דברים וכו', ר"ע ס"ל כר"ש דמקריב ואח"כ משקה וחכמים כת"ק דמתנ' סוטה פ"ג מ"ב דמשקה ואח"כ מקריב דוהשקה קמא עיקר וקרא דואחר ישקה לא בא אלא ללמד דאין המים בודקין אותה אלא לאחר הקטרת הקומץ אבל בברייתא דבבלי שם י"ט הגרסא משונה וגורס ג"כ ר"ש במקום וחכמים וע"כ הוצרכו לפרש באופן אחר ועיין ירוש' יח ע"ד והלשון בריש הענין מ"ט דרבנן ובאו בה וכו' משובש דאיך שביק טעמא דרבנן משום דכתיב והשקה ונקט טעמא אחרינא והא דנקט בספרי עד שלא נמחקה המגילה בתחלה לא קפיד למנותן כסדר דהא עכ"פ מאחרינן המחיקה כל כמה דאפשר, ועיין רבה פ"ט סכ"א: 18 משקים בה וכו', סוטה פ"ג מ"ג, ובברייתא שם כ', ותוספתא פ"ב ה"ב וג': 19 האשה, ברבה פ"ט סל"א ליתא מיד האשה וגרסא זו נראה יותר וכן הגיה הגר"א והגרסא שלפנינו מתפרשת רק בדוחק ועיין ג"כ רבה פ"ט סכ"ב:

1 מ ונאמר וכתב לה ספר כריתות מה וכתב | 2 טר ת"ל האלה הכהן | 3 בדבר הנמחה] ט ח' | מכאן אמרו וכו'] ד אחר דברי ר"ע אבל בש"ג ציון המשנה כאן וכצ"ל, ט ח' לגמרי | מ בספר מכאן אמרו אין כותבין לא על הלוח ולא על הנייר אלא על מגילה ומחה בדבר שנמחה מכאן אמרו אין כותבין לא בקומוס ולא בקנקתוס ולא בכל דבר שהוא רושם אבל בדבר שכתב ומחה והרי דברים ק"ו וכו', לר בספר ומחה בדבר הנמחה מכאן (ר והלא דברים ק"ו מיכן) אמרו אין כותבין לא על לוח (ר הלוח) ולא על נייר (ר הנייר) אלא על מגילה (ר המגילה) שנ' (ר ח') בספר על ספר ומחה בדבר הנמחה והרי דברים ק"ו וכו' | 6 טלמ הקב"ה | 7 ובעלי דבבות] מ ח', ט ובעלי ריבות, ל ודבבות, ד ועול דבבות | ל ר' שמעון | 8 מ האזכרות שבהן, רבה: האזכרות שבו עמו | 9 מ כלם מפני שלא נכתבו | ל מפני מה שלא ומחה] מ ח' | מגיד שהכתב וכו'] כ"ה טמ וכן לר מגיד שהכתוב וכו' את המים המרים (ר את מי המרים) וכן רמב"ן מגיד שהכתוב עושה וכו' אבל ד פ"ז רבה סל"ו מגיד הכתוב עושה (פ"ז שעושה, רבה עושה) את המים (פ"ז ח' את) מרים:

(יז) 11 מ האשה את מי המרים המארירים | ל את האשה את המים ומה | 12 ל אינו יודע שותה | 13 טר על כרחה | ל אחר | ל האשה מים | 14 והלא כבר נאמר] ד ח' | ומה ת"ל ואחר ישקה את האשה] מ ח' | מ אלא שלשה | 16 למ ומנחתה | 17 ל על בית, ר אל בית | מ ר' אחאי | ט בן, ר בר | 18 טלר משקה | ולקח וכו' שותה] ד לעיל קודם והשקה את האשה | שלישה] כ"ז מר רבה סל"ח אבל דטל שלוחה | מיד האשה] רבה ח' | 19 היתה] מ ח'

והניף את המנחה, מוליך ומביא מעלה ומוריד מניין שנאמר אשר הונף ואשר הורם (שמות כט כז) מקיש הרמה לתנופה מה תנופה מוליך ומביא אף הרמה כן ומה הרמה מעלה ומוריד אף תנופה מעלה ומוריד מיכן אמרו מצות תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד זה היא מצות תנופה.

לפני ה', במזרח שבכל מקום שנאמר לפני ה' הרי הוא במזרח עד שיפרוט לך הכתוב.

והניף את המנחה לפני ה' והקריב אותה אל המזבח, למד על מנחת סוטה שטעונה תנופה והגשה.

וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה, זו הקטרת הקומץ שקרוי אזכרה.

ואחר ישקה את האשה, לענין שאמרנו (סליק פיסקא)

(יח) והשקה את המים וגו' וצבתה בטנה ונפלה ירכה, אין לי אלא בטנה וירכה שאר איבריה מנין ת"ל ובאו בה אני אקרא ובאו בה מה תלמוד לומר וצבתה בטנה ונפלה ירכה אבר שהתחיל בעבירה ממנו יתחיל הפורענות כיוצא בו אתה אומר וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה (בראשית ז כג) מי שהתחיל בעבירה ממנו התחיל הפורענות כיוצא בו אתה אומר ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים (שם יט יא) מי שהתחיל בעבירה ממנו היתה מתחיל הפורענות כיוצא בו אתה אומר ואכבדה בפרעה ובכל חילו (שמות יד ד) פרעה התחיל בעבירה ממנו התחיל הפורענות כיוצא בדבר אתה אומר הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב (דברים יג טז) מי שהתחיל בעבירה ממנו התחיל הפורענות אף כאן וצבתה בטנה ונפלה יריכה אבר שהתחיל בעבירה ממנו הוא מתחיל הפורענות והלא דברים קל וחומר אם מדת פורענות ממועטת אבר שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות קל וחומר למדת הטוב מרובה.

1 מנין שנאמר] מ ח' | מנין] טל ח' | שנאמר] ר ח' | רבה: מנין ת"ל | 2 ל מקיש הנפה להרמה | ל ומביא מעלה ומוריד אף הרמה כן מכאן אמרו וכו' | אף וכו'] ט מכאן הרמה מוליך ומביא ומה וכו', מר אף הרמה מעלה ומוריד מכאן וכו' | 3 מיכן וכו'] ט ח' | 4 ר זו, ל וזו, מ וזו מדת תנופה | 5 מ הרי זה מזרח | מר שיפרט, ל שפרט | 9 ט המזבח | 10 ד שקרויה | 11 ד ואח"כ.

(יח) 12 מ המים וצבתה, ד המים עד וצבתה, לר והשקה את האשה (ר וגו') וצבתה | ונפלה ירכה] מ ג' כיון שהיתה שותה פניה מוריקות ועיניה בולטות וכמין שרביטין זורקין בה והם אומ' הוציאוה הוציאוה שלא תטמא את העזרה ירכה אין לי וכו' | ונפלה ירכה] ל ג' והיתה האשה וגו' | 13 למ איברים | אני וכו' בה] ל ח' | 14 ט שהתחילה | למ בעברה תחלה | יתחיל] טלמר התחיל | מ הפורענות תחלה | מ כיוצא בדבר אתה אומר | אתה אומר] ל ח' | 15 את] ל ח' | כל] מ ח' | אשר וכו' בהמה] טד, במקרא עד | מי שהתחיל וכו'] ל וצבתה בטנה ונפלה ירכה משהתחיל בעברה וכו' | 16 ט התחילה | מ הפורענות תחלה | מ כיוצא בדבר ואת האנשים | ל פרש"ת דאדכל | 17 ל משהתחיל | היתה מתחיל] ל מתחיל, ט התחילה, מר התחיל | מ הפורענות וכן וצבתה בטנה ונפלה ירכה ירך שהתחיל בעברה וכו' | הפורענות] דט בפורענות | 18 ארצה אומר] טל ח' וכן בסמוך | פרעה וכו' הפורענות] ט ח' | ל בעברה תחלה | 19 ארצ] ד נ' כל | במקרא: ההוא | ל העיר וגו' מי שהתחיל | ט העיר וגו' והלא דברים ק"ו וכו' | 20 ל בעברה תחלה | ר התחילה | לר אף כאן ארצה אומר | 21 יריכה] ל נ' והיתה האשה וגו' | למ בעברה תחלה | ממנו וכו'] מ תלקה תחלה והרי דברים ק"ו וכו' | לר ממנו התחיל | 22 מה אם | פורענות] ר הרע | מ מועטת דבר שמתחיל בעברה לוקה תחלה | 23 למ למדה טובה |

4 תנופה· מנחות פ"ה מ"ו ותורת כהנים צו פרשה י"א הי"א ופרק ט"ז ה"ג ופירוש הראב"ד שם וקובץ תשובות הרמב"ם ח"א ס' ס' ולקמן פ' ל"ז: 5 במזרח· משנה שם ות"כ שם, מצורע פרשה ג' ה"ז, מנחות סא·, תוספ' ד"ה אבל, יומא מה·, תוספ' ד"ה הוה, ספרי לקמן פ' לז, רבה פ"ט סכ"ב: 8 תנופה והגשה· מנחות פ"ה מ"ו, ת"כ נדבה פרשה י"א ה"ב וכו' ומנחות ס: ורבה שם: 10 אזכרה· רבה: (יח) 13 ובאו בה· ירושלמי סוטה יה ע"ד וס"ז פ' כב ורבה פ"ט סכ"ג וס"מ: 14 הפורענות· ס"ו וש"נ:

והיתה האשה לאלה, שיהו אלין בה יארעיך כשם שאירעה לפלונית לשבועה שיהו נשבעין בה שיארעך כשם שאירע לפלוני׳ וכן הוא אומר והנחתם שמכם לשבועה לבחירי (ישעיה סה טו) נמצינו למידים שהרשעים שבועה לצדיקים ומנין שהצדיקים ברכה לרשעים שנאמר והתברכו בו גוים ובו יתהללו (ירמיה ד ב) ואימר ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך (בראשית יב ג) ואומר ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל (שם מח כ) (סליק פיסקא)

(יט) ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, ר׳ ישמעאל אומר יכי מי טמאה שהכתוב מטהרה ומה תלמוד לומר ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא אלא מגיד הכתוב כיון שיצא עליה שם רע אסורה לבעלה רשב״י אומר לא תעלה על דעתך שהזכות תולה במים המרים אלא אם לא נטמאה וטהורה היא למה נאמר לפי שהוא אומר ואיש אשר ינאף את אשת איש (ויקרא כ י) לא שמענו אלא בזמן שיש לה עדים והתרו בה שהיא במיתה יש לה עדים ולא התרו בה פטורה מן המיתה הואיל ופטורה מן המיתה תהיה מיתרת לבעלה אמרת ספק נבעלה ספק לא נבעלה אסורה לבעלה ק״ו לשנבעלה ודא׳ אלא הרי היא בכלל שנאמר כי יקח איש אשה ובעלה (דברים כד א).

ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, טהורה לבעל וטהורה לבועל וטהורה לתרומה: ונקתה, אף מן האלות ואף מן השבועה.

ונורעה זרע, שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר׳ עקיבא אמר לו ר׳ ישמעאל אם כן ילכו כל העקרות ויקלקלו בשביל שיפקדו וזו שישבה לה הפסידה אלא מה תלמוד לומ׳ ונקתה ונורעה זרע שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדת וזכרים

2 שיארעך׳ הגר״א הגיה שיארעני ועיין רש״י פ׳ כ״א וג׳ הפ״ז: 3 נמצינו למדים וכו׳ רבה פ״ט ס״מ פ״ז מ״א: (יט) 9 אסורה לבעלה׳ ואע״ג דכבר שמעינן דאסורה מן ונטמאה ונטמאה התם מדרשה אבל הכא פשטא דקרא מפרש מהר״ם וצ״ע: — רשב״י אומר וכו׳ צריך להשלים מקודם ד״א וטהורה היא זו טהורה לא שתלת לה זכות ירוש׳ סוטה יט ע״א בבלי ו׳: וע״ז קאי ר״ש מ״ע והפ״ז מסיים בדברי ר׳ ישמעאל לפיכך צריך לומר ואם לא נטמאה האשה לא מפני שזכות תולה לה אלא מפני שטהורה היא לגמרי: 12 יש לה עדים׳ והיינו הדרשה דהתם בירושלמי ובבלי וטהורה היא ולא שיש לה עדים שזו צריכה גט עיין רד״ק ומ״ע וצ״ע: 14 בכלל שנ׳ וכו׳ כלומר השתא דאסורה לבעלה מפרשינן דאם מצא בה ערות דבר דחובה לגרשה ולולי כן הייני אומרים דלא מיירי כלל מחובה רק מרשות אבל אין לומר דהוה מפרשינן הפרשה דגט בעדים והתראה דזה הוא דבר שאין הדעת סובלת כלל ובלא״ה אין סברא לומר דר״ש מפרש הכתוב כב״ש והגר״א הגיה כל המאמר ועיין במפרשים וצע״ג: 17 השבועה׳ מן ענוש המפורש באלה בעבור שנטמאה ומן ענוש שבועת שקר אם היתה נשבעת לשקר ובז״ר פ׳

1 מ לאלה בה מקללין תארעיך כדרך שאירעה | ד שהיו | ר לאלה בקרב עמה שיהו לייטין האילין בזה יארע כשם ט שיהו הכל אלין בה ואומרין אירעיך | ל כמה וכן בסמוך | ט שאורעה | לשבועה וכו׳ לפלונית] טמר ח׳ | 2 דל שאירעך | לפלונית] פ״ז ג׳ אם כך וכך | ד את שמכם | מ שמכם שבועה וגו׳ נמצאנו | 4 שנ׳] ט ח׳, דר וכן הוא אומר, ל שנ׳ כן הוא אומר, וכאשר לפנינו כ״ה גם רבה | ואומר] ל ח׳ | ל ונברכו בו כל גויי הארץ, ר ונברכו בו כל משפחות ואומר וכו׳ | 5 ובזרעך] טמ ח׳ וכן ליתא במקרא | בך יברך ישראל] כ״ה למ (ל נ׳ לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה):

(יט) 7 וטהורה היא] רק רבה, ט וגו׳ | ל ר׳ שמעון ט וכי מי מטמאה, רמ וכי מטומאה שהכת׳ (מ הכתוב) מטהרה, ל וכי מאיזו טומאה הכתוב מטהרה, ולשון פ״ץ ואם לא נטמאה האשה מכלל שהיא טהורה מאי וטהורה היא | 8 ומה ת״ל וכו׳] מ מה ת״ל וטהורה היא, רבה שהוא אומר וטהורה היא | האשה] ט ח׳ | וטהורה היא] ל ח׳ | אלא וכו׳] מ מגיד שכיון שיצא עליה שם זנות אסורה לבעלה | מגיד הכתוב] ל ח׳ | 9 רע] ר ח׳ | לבעלה] מ נ׳ והרי היא בחזקת טומאה ועכשיו טהורה לגמרי | 10 ט תלה | האשה] ט ח׳ | 12 ט בו שהוא | מ והואיל | 13 דל לבעל | 14 מ שנבעלה | טר הרי הוא | ובעלה] מ נ׳ וכתיב כי מצא בה ערות דבר ושלחה | 16 ואם וכו׳] לפני ר״ה היו כאן שתי גרסאות ולפי גרסא השניה הדרשה מפ׳ י״ד וכ״ח והיא לא נטמאה ואם לא נטמאה | האשה] מ ח׳, ד היא | וטהורה היא] ט נ׳ למה נאמר | לבועל] מ למי שאמרו שנבעלה אצלו | 17 דר לתרומות | אף] ר | ואף מן] ר אף מן, למ ומן | דלר השבועות | 18 ונזרעה וכו׳ לילד צד כד שורה ב] ט ח׳ | 19 ויקלקלו] מל ויסתרו | למ כדי | שישבה לה] ד שיש בה | אלא] לר ח׳ | 20 לר אלא שאם |

אחד יולדת שנים שחורים יולדת לבנים קצרים יולדת ארוכים ד״א ונקתה ונזרעה זרע להוציא את איילונית ושאינה ראויה לילד ד״א ונקתה ונזרעה זרע מפני שהיתה בכלל ויצתה לידון בדבר החדש החוירה הכתוב לכללה (סליק פיסקא)

(כ) זאת תורת הקנאות, אין לי אלא לשעה לדורות מניין ת״ל זאת תורת דברי ר׳ יאשיה ר׳ יונתן אומר כחותם הדברים.

אשר תשטה אשה תחת אישה, להביא אשת חרש ואשת שיעמום שבית דין מקנים להם לפוסלם מכתובתם או אף להשקותם ת״ל והביא האיש את אשתו אל הכהן האיש משקה ואין ב״ד משקים.

תחת אישה, להוציא את הארוסה משמע מוציא את הארוסה ומוציא את היבמה ת״ל איש איש כי תשטה אשתו להביא את היבמה דברי ר׳ יאשיה ר׳ יונתן אומר איש איש כי תשטה אשתו להוציא את היבמה משמע מוציא את היבמה ומביא את הארוסה ת״ל תחת אישה להיציא את הארוסה (סליק פיסקא)

(כא) או איש אשר תעבור עליו רוח קנאה וקנא את אשתו, למה נאמר לפי שהוא אומר ועבר עליו רוח קנאה וקנא או כשם שעד שלא קינא לה רשות אף כך משקינא לה רשות ת״ל או איש אשר תעבור עליו רוח קנאה וקנא את אשתו חובה ולא רשות.

והעמיד את האשה לפני ה׳ וגו׳ ונקה האיש מעון, אם עשה לה וניקה ואם לא עשה לה לא נקה.

ונקה האיש מעון, שלא יאמר אוי לי שהרגתי בת ישראל אוי לי שנולתי בת ישראל אוי לי שהייתי משמש עם הטמאה לכך נאמר ונקה, שמעון בן עזאי אומר בטהורה הכתוב מדבר הואיל והביאה עצמה לידי דברים הללו אף היא לא תצא מידי

1 מר קצורים ב | ד״א וכו׳] ל ד״א דאיילונית אחר ד״א מפני שהיתה בכלל וכו׳ | ונקתה] ר ח׳ | 2 למ האיילונית | דל לולד | ד״א] מ רבי אומר | ונקתה] דר ח׳ | מפני] ט ח׳ | מ בכלל כי מצא בה ערות דבר ושלחה | 3 מ חדש להשקותה והחזירה | ד לכלל, מ לכללה בפירוש שאם נקתה מותרת לבעלה:

(כ) 4 הקנאות] ל נ׳ אשר תשטה | הקנאות] מ ח׳ | ת״ל וכו׳] מ ת״ל תורת, ל וזאת, ט ת״ל זאת תורת הקנאות | 5 ל הדבר | 6 אשה] למ אשתו | תחת אשה] דלמר ח׳ | ר ושל משומם, ל ואת שעמום | למר ושבית | 7 ר״ה לה לפוסלה | ד אף לפוסלן | או] ל יכול | האיש] מ ח׳ | 8 ר ב״ד משקה | 9 להוציא] מ לא | משמע מוציא] מ משמע | ומוציא] מד או מוציא | 10 להביא וכו׳ אשתו] מ ח׳ | 11 ומביא] ר ומוציא:

(כא) 13 קנאה] מ ח׳ | וקנא את אשתו] דטמ ח׳ | למה וכו׳ וקנא] ל ח׳ | 14 וקנא] ט ח׳ | או] ר ח׳, למ יכול | כשם] ט קנה | אף] רל ח׳, טמ ר״ה כך אף | 15 לה] מ ח׳ | רבה פ״ט סמ״ג ת״ל אשר תעבור]עליו וגו׳ חובה | ד עליו חובה וכו׳ | אשתו] ר נ׳ וקנא | 17 מ האשה ונקה אם, ד והעמיד הכהן את האשה לפני ה׳ ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאות הוא אם וכו׳, טר ה׳ (ר וגו׳) ונקה אם | וניקה], ל בשאר נוסח׳ ניקה | 18 לה] טלמר ח׳ | 19 ד יאמר לה | אוי לי שהרגתי וכו׳ ישראל] מ ח׳ | מ שנולתי אותה | 20 ד נקה, ר ונקה האיש, מ ונקה האיש מעון | מ והאשה ההיא תשא את עונה העון ההוא שמעון בן ששח אומר וכו׳, רבה פ״ט סכ״ז והאשה ההיא תשא את עונה שמעון וכו׳ | ל ר׳ שמעון | 21 מ והואיל והביאה לדברים הללו אף הוא לא יצא מן הפורענות | טר רבה סכ״ז את עצמה | ל לדברים |

דסד״א דכיון דאשכחן דאף על שבועת אמת יש קצת עונש ה״ג תיעגש קמ״ל ועיין רד״ף: 1 ארוכים. תוספתא סוטה פ״ב ה״ג ירושלמי יח ע״ד בבלי כ״ו. וברכות ל״א: ורבה פ״ט סכ״ה וס״ז פ׳ כ״ח: 2 לילד. סוטה פ״ד מ״ד תוספתא פ״ה ה״ד ס״ז בבלי שם וירושלמי יח ע״ג: 3 לכללה. ס״ז שם:

(כ) 5 כחותם הדברים. לקמן פ׳ ל״ח: 6 להביא וכו׳. סוטה סוף פ״ד ירושלמי יט ע״ד בבלי כ״ו. רבה פ״ט סכ״ו: 13 הארוסה. סוטה פ״ד מ״א תוספתא פ״ה א׳ בבלי כ״ד. ירושלמי יט ע״ג ס״ז פ׳ י״ב וי״ט ורבה פ״ט סכ״ו:

(כא) 14 וקנא. נראה דצריך להשלים רשות ועיין לעיל פ׳ ז׳: 15 וקנא את אשתו. נראה דצריך להשלים והעמיד את האשה לפני ה׳ ועיין הגר״א: 19 אוי לי וכו׳. אם נמצאת טמאה אוי לי שנולתי וכו׳ אם נמצאת טהורה סהתו״ה ועיין מ״א: 20 הטמאה. ס״ז פ׳ ל׳ — שמעון בן עזאי וכו׳. נראה דצריך להשלים והאשה ההיא תשא את עונה שמעון בן וכו׳ כגרסת הרבה פ״ט סכ״ז או כגרסת המ״ח אבל אינו מוכרח:

פורענות לכך נאמר ונקה האיש מעון <והאשה ההיא תשא את עונה> ר' עקיבא אומר בא הכתוב ללמדך שסוף זו למות וצבתה בטנה ונפלה ירכה למה נאמר ונקה האיש מעון כשהאיש מנוקה מעון האשה ההיא תשא את עונה ולא כענין שנאמר לא אפקד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו ועם לא יבין ילבט (הושע ד יד) אמר להם הואיל ואתם רודפים אחר הזנות אף המים לא יבדקו את נשיכם לכך נאמר ונקה האיש מעון את עון ההוא

(סליק פיסקא)

(כב) וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו (במדבר ל ג) שאם נדר יום אחד אסור יום אחד שנים אסור שנים מאותו המין שנדר מאותו המין אסור שומעני אף בנזירות כן ת"ל דבר אל בני ישראל שאם נזר יום אחד או שעה אחת אסור שלשים יום ואסור לשתות יין וליטמא למתים ואסור בתגלחת לכך נאמרה פרשה זו.

איש או אשה, לעשות נשים כאנשים שהיה בדין מה אם במקום שעשה קטנים כגדולים לא עשה נשים כאנשים כאן שלא עשה קטנים כגדולים אינו דין שלא נעשה נשים כאנשים ת"ל איש או אשה לעשות נשים כאנשים.

איש או אשה, להוציא את הקטנים שהיה בדין ומה אם במקום שלא עשה נשים כאנשים עשה קטנים כגדולים כאן שעשה נשים כאנשים אינו דין שנעשה קטנים כגדולים ת"ל איש או אשה להוציא את הקטנים אם כן למה נאמר כי יפליא להביא את מי שיודע להפלות מיכן אמרו <בן שתים עשרה שנה ויום אחד נדריו נבדקין>.

כי יפליא, לרצונו ולא אנוס או אפילו אנוס הרי אתה דן נאמר כאן הפלאה ונאמר להלן הפלאה מה הפלאה האמורה להלן בנדר ובנדבה אף הפלאה האמורה כאן בנדר ובנדבה מכאן אמרו <מרצונו ולא אנוס>.

1 עונה. ס"ז שם וירושלמי י"ט ע"א ותוספתא פ"ב ה"ג ומלשון שהביא את עצמה לידי ספק הזה משמע שיש שם איזה חסרון: 2 שסוף זו וכו'. אם תלתה לה זכות ועיין לעיל פ' ח' (והגר"א הגיה רבי במקום ר"ע) וס"ז שם: — למה וכו'. צ"ל ד"א למה וכו': 3 ולא וכו'. במ"ע הגיה ולא כשאין האיש מנוקה מעון כענין שנ' וכו': 6 את עון ההוא. עיין גרסת כי"ל ואולי צ"ל ונקה האיש מעון מעון ההוא והאשה ההיא תשא את עונה את העון ההוא ועיין סוטה פ"ט מ"ט ירושלמי כג ע"א ובבלי כ"ח. וש"ב:

(כב) 14 שעשה קטנים וכו'. בטומאת מת לכהן ר"ה: 20 מיכן אמרו וכו'. נראה דצ"ל בן שתים עשרה וכו' נבדקין בן וכו' י"ג קיימין נדה פ"ה מ"ו ותוספתא שם פ"ה הט"ו וט"ז בבלי מ"ו. וירושלמי תרומות מ ע"ג ויבמות י"ג ע"ד וס"ז וספרי לקמן פ' קנ"ג וס"ז שם. ל' ד' ות"כ בחוקותי פרשה ג' ה"ג ורבה פ"י ס"ז: 21 להלן הפלאה. ויקרא כ"א כ"ב:

1 ל הפורענות | המוסגר ח' דלמ | ד ורבי | מ שסופה למות כשהאיש מנוקה מעון וצבתה בטנה ומנין שהאשה ההיא תשא עונה לא כענין וכו' | 2 ירכה] ד ג' והיתה האשה לאלה בקרב עמה | האיש מעון] ר ח' | 3 מעון] ט ח', ל ג' והאשה ההיא תשא את עונה | עונה] ר ג' ההוא | לר לא | 5 אמר] מ ג' הנביא | ר רדיפין על הזונות | 6 דטל זנות | את] ל ידי | האיש מעון] מנ"ח' | [את העון ההוא] טמ ח' | ל האיש מעון מעון ההוא את עונה האיש ההוא את עונה האשה ההיא:

(כב) 10 מאותו המין שנדר] ט ח' | ל אסור מאותו המין | 11 מ הנזירות | כן] ד ח' | ד נדר | 12 ואסור] למ ח', ט־ אסור | ואסור בפעם הב'] ר אסור | 13 מ הפרשה | זו] ר ח' | 14 שהיה וכו'] מ ח' | 15 ר דין הוא | 16 ת"ל וכו' שנעשה קטנים כגדולים] ט ח' | 17 איש וכו'] כן הוא גם פ"ז אבל דל איש ולא קטן | שהיה וכו' הקטנים שורה יט] מ ח' | 18 כגדולים] ד ג' ת"ל איש ולא קטן כאן שעשה נשים כאנשים אינו דין שנעשה קטנים גדולים | 19 מי] ר ח' | 20 מיכן אמרו וכו'] כ"ה מ אבל דטלר בן שלש עשרה שנה ויום אחד נדרין קיימין, רבה מופלא הסמוך לאיש נדריו קיימין | 21 יפליא] ל ג' לנדור | או] מ יכול | הרי אתה דן] ל ח' | 22 טר־ האמור וכן בסמוך | ר"ה נדר נדבה | ט ונדבה | 23 מכאן אמרו וכו'] כ"ה ט אבל דלמר

כי יפליא לנדור נדר, או אפי׳ נדר בקרבן יהיה נזיר ת״ל נזיר עד שידור בנדרו של נזיר: להזיר, יכול אפילו יזיר את אחרים ת״ל נזיר את עצמו הוא מזיר ואין מזיר את אחר ם אם כן למה נא״ר נדר נזיר להזיר לעשות כינוי נזירות כנזירות אף בנדרים כיוצא בהם <מה בנדרים עובר על בל יחל ועל בל תאחר אף בנזירות כיוצא בהם> מה בנדרים האב מפר נדרי בתו והאיש מיפר נדרי אשתו אף בנזירות כיוצא בהם ר׳ יהושע בן קרחה אומר להזיר אף את אחרים.

להזיר לה׳, המצוה להגזר לשם אמר שמעון הצדיק לא אכלתי אשם נזירות מעולם אלא אחד כשבא אחד מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו תלתלים נמתי לו מה ראית להשחית שער נאה ונם לי רועה היתי בעידי והלכתי למלאות מים מן המעין ונסתכלתי בביאה שלי פחז לבי עלי בקש להעבירני מן העולם נמתי לו רשע הרי אתה מתנאה בשאינו שלך של עפר ושל רמה ושל תולעת הוא הרני מגלחך לשמים מיד <מכתי> את ראשי ונשקתיו על ראשו נמתי לו כמותך ירבו בישראל עושים רצון המקום ועליך נתקיים איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה׳ (סליק פיסקא)

(כג) מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה וגו׳, לעשות יין מציה כיין רשות שהיה בדין הואיל ואונן אסור בשתיית יין ונזיר אסור בשתיית יין אם למדתי לאונן שלא עשה בו יין מצוה כיין רשות אף נזיר לא נעשה בו יין מצוה כיין

מכאן אמרו בן שלש עשרה שנה (רל ח׳) ויום אחד נדריו קיימין | 1 ל איש כי יפליא | נדר] לז׳ח׳ | ת״ל נזיר] ד ת״ל לנדור ל ת״ל נדר נזיר | עד וכו׳] טלר או (ל ח׳) עד שידור בנדרו של נזיר ת״ל להזיר או עד שיזיר את אחרים וכו׳ | 2 להזיר] כ״ה מ רבה וח׳ ד | מ יכול עד שידור, רבה יכול שיזיר את אחרים ת״ל | הוא] ד ח׳ | 3 ל ואינו | ט ואם כן | להזיר] ט ח׳ | כינוי] מ ח׳ | ל כינוי נזירות כנזירות וידות נזירות כנזירות | ד בנזירות | 4 המוסגר ח׳ ד | ל מה נדרים עובר על כל משום לא יחל | מ עובר בבל יחל יבל תאחר | 5 מה בנדרים האב וכו׳ בהם] מ ח׳ | 6 בן קרחה] מ ח׳ | אף] מר ח׳ | 7 מ המצוה לי״י להזיר לשם | ט לנזיר | דל ר׳ שמעון | לא וכו׳] למ מימי לא אכלתי אשם נזירות אלא אשם (ל ח׳) אחד | 8 מעולם] ר מימי, ט מימי ויותר אינו מעתיק | למ שבא | מ וקווצותיו סדורות לו נמתי, ר מסודרות לו תלתלים, ל כתלתלים סדורין | נמתי] ל אמרתי | 9 ר להשחית לו | לר שער זה נאה, מ רבה את שערך (רבה השער) הנאה הזה | ר למלות מן הנעייב | 10 לבבבואה | ל ופחז | מ ונתגאה דעתי עלי | למ ובקש | 11 ר בשל עפר, מ אלא של עפר רמה ותולעה | לר תוליעה | הוא] מר ח׳ | ר מגלחו | 12 מיד וכו׳ ראשי] מ ח׳, ר״ה מיד עמדתי וחבקתיו ונשקתיו | מכתי] ר וכן בתוספתא נזיר פ״ד מ׳ הימבתי, רבה והרכנתי וכן ירוש׳ והרכנתיו אבל דל פ״ז גלחתי | מ אז נשקתיו וכו׳ ונמתי | ר״ה לר ירבו עושי (ר עושין) רצון המקום בישראל:

(כג) 14 חומץ יין-וגו׳] טלמר ח׳ | לעשות] ר לאסור לו לעשות | 15 שהיה וכו׳ יזיר עמ׳ כז שו׳ יא) מ ח׳ | ד שהרי | 16 ר לאונן שלא התיר בו עשה יין מצוה וכו׳ |

1 נדר בקרבן. אם אמר הרי עלי קרבן נזיר המפרשים וא״נ והמ׳ פשוט דממעט אם אסר עצמו במיני נזיר בלשון קרבן כגון שאמר קונם או קרבן יין שאני טועם וקרבן הוא כינוי לנדרי איסור בניגוד לנזיר ושבועה עיין ריש נדרים כנדרי רשעים נדר בנזיר בקרבן ובשבועה וכפ׳ שמואל שם ומבואר בירושלמי אבל בבבלי סתום עיין דף ט ע״א וע״ב וכן ת״כ חובה ריש פרשה ט׳ יכול הנודר בנזיר ובקרבן וכו׳ הכוונה ג״כ על נדרי איסור ועיין עוד נדרים פי״א מ״ה ונזיר פ״ב מ״ג וביר׳ש׳ שם נב ע״א: 2 להזיר. הוספתי ע״פ המ״ח ורבה וג׳ הדפוס אפשר לקיים אי גרסינן לעיל ת״ל נזיר להזיר ומהר״ם החזיק בגרסת הילקוט ופ׳ או עד שידור בנדרו של נזיר היינו עד שיאמר הריני נזיר והרי עלי קרבן נזיר וא״נ והיה אפשר לפרש גם כן עד שידור בעיקר הנדר של נזיר ולא בכינוי ועל פי זה צריך להגיה לקמן א״כ למה נאמר נדר נזיר לעשות נזירות כנדרים מה בנזירות עשה כינוי נזירות וכו׳ וכ״ז לפרש הגרסא אבל באמת גרסת הילקוט משובשת דאיך אפשר לומר דשואל או עד שידור וכו׳ ועדיין לא פירש היאך צריך לידור בנזירות: 4 כיוצא בהם. חסרון הניכר בכאן ואולי צ״ל לעשות כינוי נזירות כנזירות ולהקיש נדרים לנזירות מה בנזירות עשה כינוי נזירות כנזירות אף בנדרים וכו׳ והגר״א מגיה על פי הגמרא דנדרים ג׳. וגורס לעיל א״כ למה נאמר נזיר להזיר לעשות וכו׳ נזירות אין לי אלא בנזירות בנדרים מנין ת״ל נדר נזיר להקיש נדרים לנזירות ונזירות לנדרים מה נזירות וכו׳ ותמצית הדבר דמן להזיר ילפינן כינוי נזירות ומן נדר הקישא דנדרים לנזירות ועיין לשון הרבה והפ״ז בכאן: — כיוצא בהם. בבל תאחר קרבנותיו כדמ׳ מר זוטרא נדרים ד׳. או אם קבל עליו לנהוג נזירות ולא קבע זמן: 5 כיוצא בהם. עיין כ״ז בבלי ג׳. וירושלמי ריש נדרים: 6 אף את אחרים. דהאב מדר את בנו נזיר, נזיר פ״ד מ״ו ותוספתא שם פ״ג הי״ז וירושלמי נג ע״ג ובבלי כ״ח: 12 מכתי. יותר נראה גרסת התוספתא הימכתי: 13 להזיר לה׳. עיין תוספתא וירושלמי נדרים ל״ו ע״ד ובבלי ט׳:

(כג) 14 יין מצוה. כגון קידוש והבדלה: 15 בשתיית יין בחול כמו דאיתא ריש פ׳ מי שמתו בבלי וירושלמי ומותר בשבת ולאו ק״ו גמור הוא דלא מציבו דאונן אסור מן התורה ביין ב״א ז״ר ורד״ף ולפי פ׳ זה נראה דצ״ל אח״כ ומה אונן שעשה בו אכילת מצוה היינו אכילת קדשים ומ״ש כיין רשות (במקום כיין מצוה) נזיר וכו׳ אכילת מצוה כיין רשות פ״א הביאו מהר״ם בשם הראב״ד אונן אסור בשתיית יין היינו יין של מ״ש ואם למדתי שלא השוה יין מצוה ליין רשות

רשות ק"ו ומה אם אונן שעשה בו אכילת מצוה כיין מצוה לא עשה בו יין מצוה כיין רשות נזיר שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה אינו דין שלא נעשה בו יין מצוה כיין רשות הרי העובד יוכיח שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה ועשה בו יין מצוה כיין רשות והוא יוכיח לנזיר שאף על פי שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה נעשה בו יין מצוה כיין רשות ועוד ק"ו מה אם עובד שלא עשה בו פסולת האוכל כאיכל אכילה כשתייה ואכילת ענבים כשתית יין עשה בו יין מצוה כיין רשות נזיר שעשה בו פסולת האוכל באוכל אכילה כשתייה ואכילת ענבים כשתית יין אינו דין שנעשה בו יין מצוה כיין רשות לא אם אמרת בעובד שענש בו מיתה לפיכך עשה בו יין מצוה כיין רשות תאמר בנזיר שלא ענש בו מיתה <הואיל ולא ענש בו מיתה> לפיכך לא נעשה בו יין מצוה כיין רשות ת"ל מין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות רבי יוסי הגלילי אומר מין ושכר יזיר למה נאמר לפי שהוא אומר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך (דברים יד כג) אף הנזיר במשמע ומה אני מקיים <מין ושכר יזיר> בשאר כל היינין חוץ מין מצוה או אף בין מצוה ומה אני מקיים ואכלת לפני ה' אלהיך בשאר כל אדם חוץ מן הנזיר או אף בנזיר ת"ל מין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות אבא חנין אומר משום רבי אליעזר למה נאמר מין ושכר יזיר שהיה בדין הואיל ואסור בטומאה ואסור ביין אם למדתי לטומאה שלא עשה בה מת מצוה כמת רשות אף היין לא נעשה בו יין מצוה כיין רשות <ת"ל מין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות>

מין ושכר יזיר, והרי יין היא שכר ושכר הוא יין אלא שדברה תורה שתי לשונות כיוצא בו אתה אומר שחיטה היא וביחה וזביחה היא שחיטה קמיצה היא הרמה הרמה היא קמיצה עמוקה היא שפלה שפלה היא עמוקה אות הוא מופת מופת הוא אות אלא שדברה תורה שתי לשונות אף כאן אתה אומר מין ושכר יזיר והרי יין הוא שכר ושכר הוא יין אלא שתי לשונות דברה תורה ר' אלעזר הקפר אומר יין זה מזוג שכר זה חי אתה אומר יין זה מזוג שכר זה חי או אינו אלא יין זה חי ושכר זה מזוג ת"ל ונסכו רביעית ההין לכבש האחד בקודש הסך נסך שכר לה' (במדבר כח ז) חי אתה מנסך ואי אתה מנסך מזוג הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כ־שון הראשון יין זה מזוג שכר זה חי.

דיין מצוה מותר ויין רשות אסור כמו כן נאמר להפך בנזיר דיין מצוה מותר ויין רשות אסור ולפי זה הק' שאחר כך לא יתיישב כלל ובשני הפירושים אין הדעת נוחה. ודרך הס"ז בכאן הפך מדרך הספרי דאדרבה מאונן רוצה ללמוד היתה ליין מצוה בנזיר אבל קשה להגיה הספרי ע"פ הס"ז ולגרוס הואיל ואונן מותר בשתיית יין וכו' אם למדתי לאונן שלא עשה בו יין מצוה כיין רשות (דיין של מ"ש חמור מיין רשות) לא נעשה בנזיר יין מצוה כיין רשות (שלא יהא יין מצוה לכל המחות חמור כמו יין רשות) מה לאונן שעשה בו אכילת מצוה וכו' אבל כ"ז דוחק דאם בק"ו בא ללמוד לא היה לו להאריך כ"כ והיה לו לומר בפשיטות ומה אונן שמותר ביין רשות אסור ביין מצות וכו' וצ"ע: 6 כשתיה. בילקוט חסר כאן אכילה כשתייה ונראה דמאי דקאמר אכילת ענבים כשתיית יין אינו רק פירוש להא דאכילה כשתייה: 18 כיין רשות. נזיר פ"ו מ"ז וירושלמי שם ותוספתא פ"ד מ"ז ובבלי ג': 21 הוא מופת. רמב"ן דברים י"ג ב': 26 מזוג. לקמן פ' קמ"ג תוספתא מנחות פ"ט ה"ט וב"ב צ"ז:

1 ט וק"ו | ל ק"ו ביין אם | ר אונן שאסר לו שעשה בו בכור מעשר אכילת מצוה | 3 ר יוכיח שלא אסר בו (לו?) עשה בו אכילת וכו' | אכילת וכו'] ל יין אכילת מצוה כיין ועשה בו | ד ועושה | 4 והוא יוכיח וכו' כיין רשות שורה ה] ל ח' | 5 אכילה כשתיה] ט ח' | 6 עשה בו יין וכו' כשתית יין שורה ז] ל ח' | 7 ר שלא נעשה | 8 דכ שנענש | 9 המוסגר ט | לפיכך] ר | ד שלא נעשה, ט לא עשה | 11 מ כי למה | 12 מעשר וכו' ויצהרך] ר רבה | ר יכול אף | ד הנזירות | 13 ד מקיים ואכלת לפני ה' אלהיך | טמר היינות, רבה ס"ח המינים | 14 או אף בנזיר] ט ח' | מ או יכול אף | 15 אבא וכו'] מ ח' | 16 דר אסור ביין | לטומאה] ר בטומאה | 17 המוסגר ד ח' | 19 טלמר והלא | ט אלא שריבה | 20 מ כיוצא בדבר אתה אומר | 21 למ והרמה | מ ושפלה | דל ומופת | מ הוא אות וכן יין ושכר אלא שדברה תורה שתי לשונות ר' אלעזר וכו' | 22 ט שריבה התורה | אף כאן וכו' תורה] לר ח' | 23 ט שריבה תורה שתי לשונות | ט ר' אליעזר | הקפר] ט ח' | ל זה יין מזוג | 24 ט או יין | אלא] ד ח' | ונסכו] דט רבה נ' יין | רבה ההין ואומר הסך | 26 טל אחרון | ל

יזיר, אין נזירה בכל מקום אלא פרישה וכן הוא אומר וינזרו מקדשי בני ישראל (ויקרא כב ב) ואומר את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזיריך לא תבצור (שם כה ה) ואומר המה באו בעל פעור וינזרו לבושת (הושע ט י) ואומר האבכה בחודש החמישי הנזר (זכריה ז ג) הא אין נזירה בכל מקום אלא פרישה: יזיר, שומע אני מסחורתו ומרפואתו <ת"ל לא ישתה> מותר הוא בסחורתו וברפואתו.

חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה, מניד שעשה בו חומץ כיין שהיה בדין הואיל ועובד אסור בשתיית יין ונזיר אסיר בשתיית יין אם למדתי לעובד שלא עשה בו חומץ כיין אף נזיר לא נעשה בו חומץ כיין ועוד ק"ו ומה אם עובד שענש בו מיתה לא עשה בו חומץ כיין נזיר שלא ענש בו מיתה אינו דין שלא נעשה בו חומץ כיין ת"ל חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה מניד שעשה בו חומץ כיין וכשם שעשה בו יין מצוה כיין רשות כך נעשה בו חומץ מצוה כחומץ רשות.

וכל משרת ענבים לא ישתה, וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו והרי כבר נאמר מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה ומה ת"ל וכל משרת ענבים לא ישתה מניד שאם שרה ענבים במים שהם בנותן טעם ומיכן אתה דן לכל איסורים שבתורה ומה אם היוצא מן הגפן שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש לו היתר לאחר איסור עשה בו טעם כעיקר שאר איסורים שבתורה שאיסורם איסור עולם ואיסורם איסור הנאה ואין להם היתר אחר איסורם אינו דין שנעשה בו טעם כעיקר.

וענבים, למה נאמר יש לי בדין עד שלא יאמר אם חייב על היוצא מן הפרי לא נחייב על פרי עצמו אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין ת"ל וענבים ללמדך שאין עונשין מן הדין.

לחים, להביא את הבוסר אתה אומר לחים להביא את הבוסר או לחים להוציא את היבשים כשהוא אומר ויבשים הרי יבשים אמורים הא מה ת"ל לחים להביא את הבוסר שהיה בדין הואיל וחייב ביין וחייב בענבים מה יין פרי גמור אף ענבים פרי גמור ת"ל לחים להביא את הבוסר איסי בן עקביא אומר אלו נאמר יבשים הרי כל יבשים במשמע כשהוא אומר לחים ויבשים במה ענין מדבר ביוצא מן הגפן (סליק פיסקא)

ראשון | ר המזוג | 1 נזירה] ט נזירות, ל יזיר | ל רבה פרישות | דר ואת ספיח | 3 המה] ד והמה | ל לבעל | 4 ר הנזר וגו' | טל נזירות | ל פרישות | פרישה] ד ג' של יין | 5 ט מסחורותיו ומרפואותיו | ת"ל וכו'] כ"ה רבה אבל דט מר ת"ל מיין ושכר יזיר (מ ח') | לא ישתה וכו' וברפואתו] ל ח' | מ ומותר בסחורתו | רבה בשתייה היא אסור ומותר בסחורתו | 6 לא ישתה] ר | בו] ט ח' | ד יין חומץ | שהיה וכו' כיין שורה י] מ ח' | ד שהרי | 7 בשתיית יין] ל ביין וכן בסמוך | 8 ד עשה | ד שנענש | ט ענש | ט שלא | 9 ד נענש | ד עשה | ט וחומץ | 10 ר וכשם שאסר לו יין | מ מצוה כרשות | 11 ד עשה | בו] מ ח' | 12 מ אמר | טלמר והלא | כבר נאמר] ר כתיב | 13 טמר מה | 14 מגיד] ל ח' | ענבים] ל יין | במים] ר"ה ביין | שהן] ט ח', ר ג' אסורין | מ והן בנותן טעם אסור | טלמ מכאן, ר מיכן | 15 ט ואין האיסור | 16 לו] ר"ה ג' בו | למ ויש היתר (ל התיר) לאיסורו | ר התיר איסורו | 17 להם] מ ח' | ד היתר להם | טר לאחר | בו] מ בהם | 18 טלמר ענבים | מר הא (ר ח') עד שלא יאמר יש לי בדין | לא] ר ג' אינו | 19 מ נתחייב | טמ הפרי | אלא] מ לא | טמר ענבים | 21 מ אומר להביא | מ או אינו אלא להוציא | 22 לר אומר יבשים | ד הרי כל יבשים ולשון פ"ז לחים להביא את הבוסר ויבשים להביא כל יבשים | למ אמור | 23 שהיה וכו' הבוסר] למ ח' | 24 ט הרי כל יבש במשמע, ל הרי אילו יבש במשמע, מ הרי יבשים אמורים במשמע | 25 מ וכשהוא אומר וענבים לחים וכו' | ר אומר ענבים לחים יבשים לא | ט הענין:

1 מקדשי בני. ת"כ מצורע פ"ט ה"ו ואמור פרשה ד' ה"א 5 וברפואתו. ביראים עמוד שי"ח גרס כגרסת הדפוס ת"ל מיין ושכר יזיר ופ' דהואיל וכתיב שכר אינו אסור אלא בדבר המביא לידי שכרון וכ"ז דוחק ופשוט דצ"ל כברבה: 11 חומץ מצוה. חומץ של מ"ש ר"ה: 17 כעיקר. ירושלמי נזיר נה ע"א ובבלי ל"ו: 24 הבוסר. ירושלמי שם ועולה פ"א מ"ז ובבלי ברכות ל"ו: 25 במשמע. שאר פירות דר' וצריך עיון:

(כד) כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין, בא הכתוב ללמדך שאם אכל כזית מכולם שהוא לוקה את הארבעים ומיכן אתה דן לכל איסורים שבתורה ומה אם היוצא מן הגפן שאין איסוריו איסור עולם ואין איסוריו איסור הנאה ויש היתר לאחר איסורו הרי הם מצטרפין זה עם זה בכזית שאר איסורים שבתורה שאיסורם איסור עולם ואיסורם איסור הנאה ואין להם היתר לאחר איסורם דין הוא שיצטרפו זה עם זה בכזית.

מכל אשר יעשה מגפן היין, שומעני מן העלים והלולבים במשמע ת"ל מחרצנים ועד זג מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי ולהוציא את העלין ואת הלולבין שאינן פרי ופסולת פרי ר' אליעזר אומר כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין אף העלים והלולבים במשמע.

מחרצנים ועד זג לא יאכל, מיעוט חרצנים שנים וזג אחד דברי ר' אלעזר בן עוריה אלו הם החרצנים ואלו הם הזגין החרצנים אלו החיצונים והזגים אלו הפנימים דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר שלא תטעה בזוגים של בהמה החיצון זג והפנימי עינבל.

מחרצנים ועד זג לא יאכל, מגיד שלא פטר בו אכילת צער שהיה בדין ומה אם יום הכפורים חמור פטר בו אכילת צער נזיר הקל אינו דין שיפטור בו אכילת צער ת"ל מחרצנים ועד זג לא יאכל מגיד שלא פטר בו אכילת צער.

מחרצנים ועד זג, למה נאמר לפי שהוא אומר מכל אשר יעשה מגפן היין כלל מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי להביא את החרצנים

(כד) 6 בכזית. נזיר פ"ו מ"א ותוספתא פ"ד ה"א וירושלמי שם נד ע"ג ברם הכא לצורך גכללו ולמה לצירופין ותוספתא מעילה פ"א הכ"ט והרד"ק פ' ע"פ המאמר דר' יוחנן בשם ר"מ (ירושלמי ערלה סב ע"ד) כל האיסורין מצטרפין ללקות עליהן בכזית וא"צ דכאן מיירי ממינין שהם משם אחד: 10 במשמע. בדפוס גרס א"כ למה נאמר מחרצנים וכו' מיעוט וכו' וטעות דמוכח הוא דהא מסיים דברי ר' אלעזר בן עזריה ואם באנו לקיים ג' הדפוס היה אפשר לומר דברייתא דלקמן לענין אכילת צער שייכה לכאן וצ"ל א"כ למה נאמר מחרצנים ועד זג מגיד שלא פטר וכו' אבל א"צ לכל זה דבכל הספרים ליתא א"כ למה נאמר. ועיין ירושל' נזיר נה ע"א ובבלי ל"ד: 11 ר"א בן עזריה. נזיר פ"ו מ"ב. 13 עינבל. דע כי הפרש גדול בין הגרסא בזוג בבי"ת והגרסא כזוג בכ"ף. וראיתי להעיר על ענין מתמיה שמצאתי במפתח לר"נ שבת נ"ח דהוא ג' במשנתנו שלא תטעה בזוג (בבי"ת) ומפרש שלא תחליף זוג האמור בנזיר עם זוג הבהמה לומר כי שוורין הם ולפ"ז ר' יוסי לא פליג אדר' יהודה רק אדרבה נותן סימן לדבריו וגרסא זו בעצמה עם הפ' הזה מצאתי ג"כ בספר השרשים לר' יונה ע' פעם ומבבלי וירושלמי במקומו יוצא להדיא דר' יוסי פליג אר' יהודה ועיין ת"א: 14 אכילת צער. אכילה גסה ר"ה: 18 שבפרט. כלומר אלו היינו דנין פרט וכלל כמו כלל ופרט לא אתרבו מן הכלל רק חרצנים וזגים וא"כ קרא

(כד) 1 מגפן היין] מ ח' ל ג' מחרצנים ועד זג לא | 3 ל ביוצא | מ שאינו איסור עולם | איסוריו] לר' איסורו, ד איסורם | למר ואין איסורו, ד ואין איסורם | ויש] טר רבה פ"י ס"ט ג' לו | לאחר איסורו] ל לאיסירו | מר אחר | 4 ט איסור | זה עם זה בכזית] מ ח' | לר' כזית וכן בסמוך | 5 מ ואין היתר לאיסורן | מ אינו דין | ד שיצטרף | 6 בכזית] מ ח' | 7 מן] טלמר רבה אף | 8 מה הפרט וכו'] ט ח' | ופסולת פרי] ד ופסולת | אף וכו' ופסולת פרי] מ ח' | ופסולת פרי] ל ופסולת | 9 ולהוציא] כן הוא גם ר"ה, רבה פ"י ס"ט ר להוציא, דל להביא | מ את הלולבין ואת העלין | ד שאינו | ופסולת פרי] מ ג' אף הכלל כן | מ ור' אליעזר | כל וכו' היין] מ ח' | 11 מחרצנים וכו'] כאן מתחיל דבור חדש אבל ד א"כ למה נאמר מחרצנים וכו' ושייך לעיל לדברי ר' אליעזר | לא יאכל וכו' הזגין שורה יב] מ ח' | ד רבי אליעזר | 12 ר זוגין | 13 ר' יוסי] רבה ור' יוסי אבל דלמר ר' יוחנן | מ עד שלא תטעה, ט כדי שלא תטעה | טמ בזוג, לר רבה כזוג | ד החיצונים מ חיצון | 14 לא יאכל] למ ח' | בן] ד ח', ט בה | ר"ה בו הכתוב | 15 יום הכפורים] ד כפורים | ר שהוא חמור | הקל מ ח' | אינו דין] ט לא כ"ש | ל שיפטר | בו] ל ח' | 16 מגיד וכו'] דלמ ח' | 17 מחרצנים ועד זג] ד ל ח', מ לא יאכל | מ אומר מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר פרט מכל אשר יעשה הגפן כלל פרט וכלל אין בכלל, ר"ה אומר מיין ושכר יזיר מכל אשר יעשה מגפן היין כלל ופרט וכלל עשה כלל מוסף על הפרט מה הפרט מפורש וכו' | 18 חומץ וכו' שכר] ל ח' | 19 מ מפורש פרי ופסולת פרי להביא את החרצנים ואת הזגים שהם פרי ופסולת פרי אף הכלל כן (ויותר אינו מעתי ק) ט אף כלל |

ואת הזנים שהם פרי ופסולת פרי או מה הפרט מפורש פרי גמור אף אין לי אלא פרי גמור אמרת וכי איזהו פרי גמור שלא אמרו הא אין עליך לדון כלשון האחרון אלא כלשון הראשון מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי להביא את החרצנים ואת הזנים שהם פרי ופסולת פרי אם זכיתי מן הדין מה ת"ל מחרצנים ועד זג לא יאכל אלא ללמדך כלל שאתה מוסיף על הפרט אי אתה יכול לדונו כעין הפרט להוציאו מן הכלל עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנזיר.

כל ימי נזרו, לעשות ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן שיכול לא יהיה חייב <אלא> עד שישלים את נזירותו ת"ל ואחר ישתה הנזיר יין אחר כל המעשים דברי ר' אליעזר (סליק פ"סקא)

(כה) כל ימי נדר נזרו, הרי הכתוב משיאו מכלל היין ובא לו ללמד על התגלחת: כל ימי נדר נזרו, נדרו תלוי בנזירותו ולא נזירותו תלויה בנדרו: תער לא יעבור על ראשו, לעשות המגלח כמתגלח: תער לא יעבור על ראשו, אין לי אלא תער תלש סיפסף וסיפר מנין שהוא לוקה את הארבעים ת"ל קדוש יהיה מכל מקום דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר בתער הכתוב מדבר הא אם תלש וסיפסף ואינו לוקה את הארבעים.

עד מלאות הימים אשר יזיר לה', מנין אתה אומר שאם אמר הריני נזיר סתם מגלח יום שלשים ואחד ואם גילח יום שלשים יצא ת"ל עד מלאות הימים אשר יזיר לה' וכבר מלאו ימי נזירותו או אפילו אמר הריני נזיר מאה ימים אם גילח ביום

1 טל אי | ט אף כלל | 2 אמרו] ר אמרת | ל בלשון | טל אחרון | 3 ל ראשון | ופסולת פרי] ל ופסולת | ט אף כלל | 4 ט שהם פסולת_פרי | 5 ר"ח שכל כלל שמוסיף, טלר כלל שמוסף | 6 שיפרוט] כ"ה גם ר"ה ל שיפרט, ד שיפרוש | ר"ה וכדרך | ד שפירש, ל שפרט לך הכתוב | 7 כל וכו'] במ דרשה זו אחר הדרשה דנדרו תלוי בנזירותו | מ ימי נדר נזרו | 8 מ הקרבן | שיכול] לר ח', מ"יכול, ט ר"ה או | לא יהיה] ל אינו | אלא] רק מ, ר אלא חייב | דמר שישלם | את] טלמר ר"ה ח' | ל נזירות | 9 ט ר' אלעזר | ר' אלעזר] מ ג' כאן כל ימי נדר נזרו לעשות ימים של אחר נזירות כימים שבתוך הנזירות עד הבאת הקרבן יכול לא יהא חייב אלא עד שישלים נזירותו ת"ל ואחר ישתה הנזיר יין וכי הנזיר שותה יין אלא מופנה להקיש ולידון גזירה שוה נאמר כאן נזיר ונאמר להלן נזיר מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת הקרבן אף נזיר האמור כאן נעשה בו ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת הקרבן:

(כה) 10 נדר] טל ח' | נזרו] ד נדרו וכן בסמוך | ט הכותב | משיאו] דט מוציאו | לו] ט ח' | 11 ט תגלחת, למ התגלחו | ר ואין | תלויה] מרל תלוי | 12 ראשו] ר נ' חייב | תער וכו' הארבעים שורה טו] ט ח' | תער וכו' ראשו] מ ח' | 13 מ_שפשף | לוקה] למ_סופג | 14 אומר] ד ח' | 15 ל סופג | הארבעים] ל נ' ת"ל קדוש מכל מקום | 16 ר יכול אם | 17 ד יצאת, מ לא יצא | אשר יזיר לה'] ט ח' | 18 וכבר וכו'] טלמר עדיין (טמ ועדיין) לא מלאו ימי, ולשון הרבה סתם וכו', שלשים לא יצא ת"ל יזיר לה' ועדיין לא מלאו ימי נזירותו | או אפילו וכו'] טלר או אפילו אמר הריני נזיר שלשים (ל יום שלשים) ואחד ואם (ל ח') גלח ביום (ל יום) שלשים יצא ת"ל(ר"ן ח') עד מלאת הימים עדיין

דחרצנים וזגים מיותר וע"כ דפרט וכלל מרבה הכל ואיצטריך קרא למעט ועיין בנוסחאות וגרסת הדפוס נראה יותר מן גרסת המ"ח אע"ג דבהשקפה ראשונה משמע להפך: 2 פרי גמור. ולא פסולת דהוה אמרינן פרטא דיין דוקא וא"כ ע"כ הוצרך לכתוב מחרצנים וזגים: 6 בנזיר. והכלל אינו מרבה כלום ולא בא אלא ללמד דאסורי נזיר מצטרפין ובבלי ל"ה: הברייתא בשנויים ועיין ברייתא דר' ישמעאל ומכילתא משפטים פט"ו וירושלמי נזיר. נה_ע"א רבי_אליעזר כרבי ישמעאל דר"י אומר כלל ופרט (וצ"ל פרט וכלל) הכל בכלל ורובה מן דר' ישמעאל אפילו כלל ופרט הכל בכלל (וצ"ל ורובה מן דר"י דו אמר אפילו פרט וכלל ופרט הכל בכלל) עיין ק"ע שם ועיין ירושלמי תרומות מז ע"ד וגם שם הגרסא צריכה תקון ועיין בבלי ל"ה: 9 ר' אליעזר. נזיר פ"ו מ"ט ובריייתא בבלי שם מ"ו. וירושלמי נג ע"ג ולשון עד הבאת קרבן ברישא_לאו דוקא א"נ אחר דברי ר"א צריך_להשלים וחכ"א אחר מעשה יחידי וקרא דואחר ישתה מפרש לקרא דהכא ובקרא דואחר ישתה לתודיה לא סגי דלולי קרא דהכא לא הוה קם אלא בעשה ובאמת כן דעת ר' יוחנן בירושלמי שם דלאחר_שהשלים נזירותו ניתק מלא תעשה לעשה והיינו_טעמא_דרייב"ח בבבלי י"ה: אך צריך טעם מאי שנא טומאה דלוקה ועיין א"י שנגע קצת בזה: (כה) 11 בנדרו. שאם מזיר עצמו לדבר אחד הוה נזיר לכל, נזיר פ"ב מ"ד ותוספתא פ"ב ה"ב: 12 כמתגלח. נזיר מ"ד: 15 את_הארבעים. ואינו עובר אלא בעשה בבלי ל"ט, ועיין ס"ז וש"נ: 18 ימי נזירותו. בז"א מוחק בילק' מלת_ואחד וגרס או_אפילו אמר הריני_נזיר שלשים יום אם

שלשים ואחד יצא ת״ל עד מלאות הימים ועדיין לא מלאו ימי נזירותו אין לי אלא מי שיש לו הפסק לנזירותו נזיר עולם מנין ת״ל כל ימי נזרו קדוש הוא להביא את נזיר עולם.

קדוש יהיה, זו קדושת שער אתה אומר זו קדושת שער או אינו אלא קדושת הגוף כשהוא אומר קדוש הוא לה׳ הרי קדושת הגוף אמור הא מה ת״ל קדוש יהיה זו קדושת שער.

קדוש יהיה, למה נאמר לפי שהוא אומר וגלח הנזיר פתח אהל מועד אין לי אלא המגלח כמצוותו ששערו אסור ואוסר גלחוהו ליסטים מנין ת״ל קדוש יהיה מכל מקום.

קדוש יהיה, למה נאמר לפי שהוא אומר גדל פרע שער ראשו אין לי אלא מי שיש לו שער שתנהוג בו קדושת שער מי שאין לו שער מנין ת״ל קדוש יהיה מ״מ דברי ר׳ יאשיה ר׳ יונתן אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר כי נזר אלהיו על ראשו בין שיש לו שער בין שאין לו שער הא מה ת״ל קדוש יהיה לענין שאמרנו.

גדל פרע שער ראשו, למה נאמר לפי שהוא אומר והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו (ויקרא יד ט) אף הנזיר במשמע ומה אני מקיים גדל פרע שער ראשו בשאר כל הנזירים חוץ מן המנוגע או אע״פ מנוגע ומה אני מקיים יגלח את כל שערו בשאר כל המנוגעים חוץ מן הנזיר או אף הנזיר ת״ל יגלח אע״פ נזיר.

גדל פרע שער ראשו, למה נאמר לפי שהוא אומר והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע (ויקרא יג מה) פרוע יגדל פרע אתה אומר פרוע יגדל פרע או אינו אלא פרוע כמשמעו הרי אתה דן נאמר כאן פרוע ונאמר להלן פרוע מה פרוע האמור להלן גידול שער אף פרוע האמור כאן גידול שער.

כל ימי נזרו, לעשות ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן או לא יהיה חייב אלא עד שישלים נזירותו הרי אתה דן הואיל ואסור בין ובשכר

גלח יום שלשים יצא ת״ל עד מלאת הימים וכו׳ ועדיין לא מלאו וכן הגיה הגר״א ולולא דמחתפינא הייתי אומר דטעות בלשון הספרי ויליף לנזיר סתם דאם גלח ביום שלשים יצא מן ביום מלאת ימי נזרו וכבר מלאו ולמפרש דלא יצא מן עד מלאת וכו׳ ועיין ס״ז פ׳ י״ג ונזיר פ״ג מ״א ותוספתא פ״ב ה״י בבלי ז׳. וט״ז. וירושלמי נא ע״ג ונב ע״ג ולשון הפ״ז עד מלאת הימים אשר יזיר לה׳ שאם אמר הריני נזיר וגלח בתוך שלשים יכול יצא ת״ל עד מלאת ועדיין לא מלאו: 2 נזיר עולם. נזיר פ״א מ״ג: 4 קדושת הגוף. שלא יטמא למתים: 7 מכל מקום. רבה פ״י ס״י: 9 קדושת שער. אשגרת לשון הוא והגר״א מוחק הד׳ מלות האחרונות וכן במ״ח אינן ועיין גרסת הילקוט: 11 שאמרנו. דאם תלש וספסף עובר בעשה ועיין תוספתא פ״א ה״ה וירושלמי נ״ה ע״ד ובבלי מ״ו. ומאי דאיתא בקצת נוסחאות סתם נזירות וכו׳ נראה דאינו מעיקר הספרי רק הוספה ועיין לקמן הערה לשורה כא: 12 גדל. ברייתא זו והסמוכה לה עקרן בפרשה תזריע ומצורע והועתקו משם לכאן ע״כ אין הלשון מדויק ועיין ת״כ מצורע פרק ב׳ ה״ד ונזיר מ״א. וש״נ: 20 גידול שער. כדעת ר״א בת״כ תזריע פרק ב׳ ה״ו: 21 נזרו. צ״ל נדר נזרו וברייתא זו נשמטה ממקומה ומפרידה בין הדרשות על גדל פרע וראויה להיות לעיל בתחלת הפיסקא קודם הדרשה דלעשות המגלח כמתגלח ואם מאיזה טעם בכיון

(לר הימים אשר יזיר לה׳ עדיין) לא מלאו ימי נזירותו או אפילו (ל ח׳ או אפילו) אמר הריני נזיר מאה יום וכו׳ | מ מאה יום | ביום] טמ יום | 1 ר הימים אשר יזיר, ל הימים וגו׳, מ הימים אשר יזיר לה׳ קדוש יהיה ועדין | ד מלאה | ל מה | 2 לו] טל ח׳ | ט פסק, לר ר״ה ספק | קדוש הוא] מ ח׳, לר נ׳ לה׳, ולשון פ״ז כל ימי הזירו לה׳ להביא את נזיר עולם | 4 אמור] דר ח׳ | 6 פתח אהל מועד] ר ח׳ | 7 ט גלוחו | יהיה] מ ח׳ | 8 מ אלא וודאי שיש | 9 ר שיש בו | שתנהוג וכו׳ שער] מ ח׳ | שתנהוג] ל, ש״ג שינהוג | ר קדושת השם, ט קדושה | מי] מ ח׳, ט את | 10 מ הרי | ד בין שאין לו שער ובין שיש לו שער | 11 שאמרנו] דל נ׳ סתם נזירות שלשים שנ׳ קדוש יהיה, יהיה בגימטריא שלשים יום (ל ח׳), ר נ׳ גדל פרע שער ראשו למה נאמר לפי שהוא אומר סתם כו׳ בגימטריא שלשים יום הוו | 12 ראשו] מ ח׳ | 13 את כל שערו וכו׳ עיניו] מ ח׳, את ראשו וכו׳ עיניו] דט ח׳ | אף] ר יכול | טמ הא מה | 14 ט אפילו | כ המנוגע | 15 למר ר״ה וגלח | ל בשאר מנוגעין | 16 יגלח] ט, ש״ג וגלח, ר״ה נראה דג׳ ת״ל את כל שערו יגלח | ט אפילו | נזיר] ל שנזר | 18 בגדיו וכו׳ יהיה פרוע] מ ח׳ | יהיה] ד יהיו | מר אומר יגדל | 19 למ אלא פרע | כאן פרוע וכו׳] ל בכולן פרע במקום פרוע | 21 כל ימי וכו׳] מ ח׳ | 22 ט קרבנותיו | אלא] טלר ח׳ | טר שישלם |

ואסור בתגלחת אם למדתי על היין שעשה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן אף תגלחת נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן ועוד ק"ו מה היין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן תגלחת שהיא סותרת אינו דין שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן לא אם אמרת ביין שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן תאמר בתגלחת שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן הרי טומאה תוכיח שהיתרה מכללה ועשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן והיא תוכיח לתגלחת שאעפ"י שהותרה מכללה נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן לא אם אמרת בטומאה שהיא סותרת את הכל לפיכך עשה בה ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן תאמר בתגלחת שאינה סותרת את הכל לפיכך לא נעשה בה ימים של אחר הנזירות כימים שבתוך הנזירות עד הבאת קרבן לא וכיתי מן הדין ת"ל ואחר ישתה הנזיר יין וכי הנזיר שותה יין אלא מופנה לדין להקיש נזירה שוה נאמר כאן נזיר ונאמר להלן נזיר מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן אף נזיר האמור כאן נעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן.

גדל פרע שער ראשו, למה נאמר לפי שהוא אומר עד מלאות הימים שאם אמר הריני נזיר סתם קורא אני עליו עד מלאות הימים שומע אני מיעוט ימים שנים ת"ל גדל פרע שער ראשו כמה הוא גדול פרע אין פחות משלשים יום אבל מחודש ולמעלה או חודש ויום אחד או חודש ושני ימים (סליק פיסקא)

(כו) כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבוא, הרי הכתוב משיאו מכלל תגלחת ובא לו ללמד על הטומאה.

על נפש מת לא יבוא, שומע אני נפשות בהמה במשמע ת"ל לאביו ולאמו במה ענין מדבר בנפשות אדם ר' ישמעאל אומר אינו צריך שכבר נאמר לא יבא בנפשות המטמאות בביאה הכ' מדבר אלו הם אלו נפשות אדם ומה ת"ל לאביו ולאמו לא יטמא לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה הא עד שלא יאמר יש לי ברין

1 טר למדתי ליין | ד שעל היין | נזירות] בקצת נוס' נזירותו וכן בכולן | 2 ט קרבנו | בה] ט ח', ל בו | 3 סותר] דטל מותר אבל ר"ה ור כלפנינו | בו] ל ח' | 4 שהיא סותרת] דטל שמותרת | בה] ל ח', טר בו | 5 ל שהותר מכלל | 10 ט ימים שלאחר מלאת כימים שבתוך מלאת עד הבאת קרבן | 11 ד מתרת | ט ימים שלאחר מלאת כימים שבתוך מלאת עד הבאת | 14 ל רבה מופנה להקיש לדון הימנו, ר ולהקיש | 15 שבתוך] ד שלפני וכן בסמוך | 16 כאן] ד להלן | נעשה בו] ל עשה בו, ד עשה | 20 מ גדול שער | 21 ד אי ... אי:

סדרה המסדר לבסוף הברייתא שלאחריה לענין סתם נזירות עכ"פ שייכה לעיל ואולי נסדרה מתחלה אחר הברייתא דמי שאין לו שער מנין וזכר לדבר במאי דאיתוסף שם בקצת נוסחאות סתם נזירות וכו': 14 כאן נזיר. דרש נזרו כמו נזיר כתנא דבי ר"י דזו היא שיבה וזו היא ביאה: 17 קרבן. לעיל צד ל' פ' כ"ד: 20 משלשים יום. נזיר פ"א מ"ג ובבבלי וירושלמי שם וס"ז פ' י"ב ורבה ופ"ז: — אבל וכו'. טעות הוא בספרים ר"ה ובאמת הוא מיותר ועיין תוספתא ערכין פ"א הי"ב ומשנה הנ"ל:

(כו) 24 במשמע. עיין מכילתא בא פ"ט: — ולאמו. בגמרא נזיר מ"ח גרס ת"ל על נפש מת לא יבא:

(כו) 22 כל וכו'] ט ח' | 24 על נפש וכו'] ט נמשך בכאן כנראה אחר לשון הגמ' בנזיר | שומע] מ יכול | ל על נפש בהמה | במשמע] ר"ה ג' כענין שנ' מכה נפש בהמה ישלמנה, וכ"ה בגמ' ורבה | ר ולאמו לא יטמא | 25 מ הענין | ל מר שהרי כברֵ | 26 ד המטמא | בביאה] ד ח' | ד נפש | לא יטמא] ל ח' | 27 ל ולאמו הוא דלא יטמא | מ ולאמו לא יטמא | הא וכו' מצוה עמוד לג שורה יח] מ ולאחותו לכדתניא ר"ע אומר נפש אלו רחוקים מת אלו קרובים לאביו ולאמו אם היה כ"ג לאביו ולאמו אין מיטמא אבל מיטמא למ"מ ולאחותו אם היה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאחותו אין

הואיל וכ״ג בל יטמא לקרובים ונזיר בל יטמא לקרובים אם למדתי לכ״ג שמטמא למת מצוה אף נזיר מטמא למת מצוה ועוד ק״ו ומה כהן גדול שקדושתו קדושת עולם הרי הוא מטמא למת מצוה נזיר שקדושתו קדושת שעה אינו דין שיטמא למת מצוה לא אם אמרת בכ״ג שאינו מביא קרבן על טומאתו לפיכך מטמא למת מצוה תאמר בנזיר שמביא קרבן על טומאתו לפיכך לא יטמא למת מצוה ת״ל לאביו ולאמו לא יטמא לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה או לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא לשאר מתים אמרת ק״ו ומה כהן הדיוט שמטמא הוא לקרובים אין מטמא לשאר מתים נזיר שאין מטמא לקרובים אינו דין שלא יטמא לשאר מתים הא מה ת״ל לאביו ולאמו לא יטמא לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה הא עד שלא יאמר יש לי בדין נאמר כלל בכ״ג ונאמר כלל בנזיר מה כלל האמור בכ״ג בל יטמא לקרובים אף כלל האמור בנזיר בל יטמא לקרובים אתה דן מכ״ג ואני אדון מכהן הדיוט נאמר כלל בכהן הדיוט ונאמר כלל בנזיר מה כלל האמור בכהן הדיוט הרי הוא מטמא לקרובים אף כלל האמור בנזיר הרי הוא מטמא לקרובים אתה דן מכהן גדול ואני אדון מכהן הדיוט ת״ל לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם <ר׳ עקיבה אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא וגו׳> אם היה כ״ג לאביו ולאמו אין מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה <אם היה נזיר לאביו ולאמו אין מטמא אבל מטמא למת מצוה> אם הלך לשחוט את פסחו לאחיו אין מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה אם היה כהן הדיוט ולאחותו אין מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה אבל לבנו ולבתו לא נאמר <שאף> הקטנים ניזורים.

לא יטמא להם במותם, במותם אינו מטמא אבל מטמא הוא בניגעם ובויבתם אין לי אלא בנזיר בכ״ג מנין ת״ל לאמו בכ״ג שלא הייתי צריך שכבר ק״ו הוא ומה אם במקום שכהן הדיוט מטמא לאחיו מאביו אין כ״ג מטמא לאביו מקום שאין כהן הדיוט מטמא לאחיו מאמו דין הוא שלא יהא כ״ג מטמא לאמו אם זכיתי מן הדין מה ת״ל לאמו

1 יש לי בדין. הלשון מגומגם דלעיל היה לו לומר מה ת״ל לאביו ולאמו עד שלא יאמר וכו׳: 15 לא וגו׳. וצריך להגיה ע״פ הגמרא דנזיר מח: שהרי כבר נאמר על נפש מת לא יבא נפש אלו הרחוקים מת אלו הקרובים (בזבחים ק: הגרסא להפך, נפש אלו הקרובים מת אלו הרחוקים) ומה ת״ל לאביו ולאמו וכו׳ וכן לקמן צריך להגיה ע״פ הגמרא דזבחים (וכן גורס רש״י מגילה ג. בספרי) לאביו לאביו אינו מטמא אבל מטמא למ״מ ולאמו שאם היה כהן ונזיר וכו׳ לאחיו שאם היה כהן גדול ונזיר וכו׳ ולאחותו אם היה הולך לשחוט ולפי גרסא זו לא נדע איך דורש ר׳ ישמעאל הכתוב ומצד הסברא אפשר לומר דלדידיה לאביו ולאמו אינו מיותר ומן לאחיו יליף דמטמא למ״מ ואיידי דכתב לאחיו כתב נמי ולאחותו א״נ דלאחותו אתיה גם אליביה לענין פסח כמו אליבא דר״ע כ״ז לפי גרסת כי״ל וכי״ר אבל לפי גרסת הדפוס כולה דר״י וכבר הקשו בגמרא שם דלר״י איצטריך לאביו דאינו מיטמא לקרובים והעולה מן תירוץ הגמרא שת דר״י יליף מן לאחיו דנזיר מיטמא למ״מ ומן ולאחותו מי שהולך לשחוט את פסחו ולישב הברייתא לפי גרסת הדפוס אפשר לומר דלאמו מלמד על נזיר ולאחיו על נזיר וכ״ג ולאחותו על מי שהולך לשחוט את פסחו ודוחק לקיים הג׳ אם היה כ״ג וכו׳ אם היה נזיר ולפרש דברישא יליף דכ״ג מיטמא למ״מ מן לאביו ולאמו דכתיב בכ״ג והדר יליף מן לאמו דכתיב הכא דנזיר מיטמא למ״מ ומסברא נדע דה״ה לכ״ג ונזיר דקשה לומר דקאי בנזיר ומבוא קרא דכ״ג עוד דהעיקר אם היה כ״ג ונזיר חסר ועיין במהר״ס ורד״ף והגר״א, וצ״ע: 19 שאף. כצ״ל כאשר הוא במ״ח וכן הגיה הז״ר מדעת עצמו:

מיטמא אבל מיטמא למ״מ | 1 ל בלא | ר בקרוביו, דל לקרוביו | ר ונזיר בל יטמא למתים בקרוביו | למדתי] ד נ׳ לקרובים | 4 ד לכ״ג | ל שאין מקריב קרבן על טומאה | ר יטמא | 5 ל טומאה | לפיכך לא] ד שלא | לא יטמא בפעם הב׳] ל ח׳ | 6 לאביו וכו׳ יטמא] ר ח׳, ל אינו מטמא | הוא] ל ח׳ | ולאמו] ל ח׳ | 7 הוא | 9 לאביו וכו׳ אינו מטמא] ר ח׳ | 10 בפעם הב׳] ל ח׳ | ל נאמר ועל כל נפשות מת כלל | ל כלל בנזירות | 11 לקרובים] ר״ה נ׳ אבל מטמא למ״מ וכן בסמוך | 13 ד מכהן הדיוט ואני אדון מכ״ג, בכי״ר כבד׳ ונמחק | 14 לאחיו לאחותו] ר ח׳, ל לאביו ולאמו | 15 המוסגר ד ח׳ | לאחיו ולאחותו לא וגו׳] ל ח׳ | 16 אם היה כ״ג] ל ח׳ | המוסגר ד ח׳ | 17 לר אם היה הולך | פסחו] ל נ׳ ולמול את בנו | 18 דר לאחותו | 19 ר לבניו ולבנותיו | שאף] מ, אבל ש״ג שאין | ל נזירים | 20 לא וכו׳] ל ח׳ | מ אין מיטמאין | ט לנגען ולזיבן | 21 שלא וכו׳

בכ״ג מופנה להקיש ולדון ג״ש נאמר כאן אמו ונאמר להלן אמו מה אמו האמור להלן מטמא בניגעים וכויבתם אף אמו האמור כאן מטמא בניגעם ובזיבתם: לא יטמא להם במותם, במותם אין מטמא אבל עומד הוא בהספד ובשורה: כי נזר אלהיו על ראשו, בין שיש לו שער ובין שאין לו שער דברי רבי נתן (סליק פיסקא)

(כז) כל ימי נזרו קדוש הוא לה׳ למה נאמר לפי שהוא אומר עד מלאות הימים אשר יזיר לה׳ אין לי אלא מי שיש לו פסק לנזירותו נזיר עולם מנין ת״ל כל ימי נזרו להביא נזיר עולם.

קדוש הוא לה׳, זו קדושת הגוף אתה אומר זו קדושת הגוף או אינו אלא קדושת שער כשהוא אומר קדוש יהיה הרי קדושת שער אמור הא מה ת״ל קדוש הוא לה׳ זו קדושת הגוף (סליק פיסקא)

(כח) וכי ימות מת עליו, להוציא את הספק שהיה בדין ומה אם במקום שלא עשה אונם כרצון עשה ספק כוודאי כאן שעשה אונם כרצון אינו דין שנעשה ספק כוודאי ת״ל וכי ימות מת עליו להוציא את הספק.

בפתע, להביא את האונם שהיה בדין ומה אם במקום שעשה ספק כוודאי לא עשה אונם כרצון כאן שלא עשה ספק כוודאי אינו דין שלא נעשה אונם כרצון ת״ל בפתע להביא את האונס, פתאום להביא את השוגג והדין נותן ומה אם במקום שלא חייב את המזיד חייב את השוגג כאן שחייב את המזיד אינו דין שנחייב את השוגג ומנין שחייב את המזיד אמרת ק״ו ומה שבועת הפקדון שלא חייב את השוגג חייב את המזיד כאן שחייב את השוגג אינו דין שנחייב את המזיד לא אם אמרת בשבועת הפקדון שאינו לוקה תאמר כאן שלוקה הואיל ולוקה לא יביא קרבן ת״ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש דברי ר׳ ישיה ר׳ יונתן אומר בפתע זה שוגג פתאום זה אונס.

וטמא ראש נזרו, במי שהיה טהור ונטמא הכתוב מדבר הרי זה חייב בהעברת שער ובהבאת קרבן ולפטור את שנזר בבית הקברות שהיה בדין מי שהיה טהור ונטמא הרי זה חייב בהעברת שער ובהבאת קרבן מי שהיה טמא מתחילתו אינו דין שיהיה

בכ״ג שורה א] מ ח׳ | 1 מ מופנה הוא לדון | ר לדון לג״ש | מ כאן בכ״ג אמו ונאמר להלן בנזיר אמו | 2 מ מיטמא וכן בסמוך | 3 ר הוא בהם בהספד | בהספד] מ במעמד | 4 מ ר׳ יונתן:

(כז) 6 אשר יזיר לה׳] ד ח׳ | מי] דר ח׳ | לו] מ ח׳ | ר״ה מ הפסק, ר ספק | 7 למ את נזיר | 8 לה׳] מ ח׳, ט ג׳ יהיה | 9 ד חמורה | ל ומה:

(כח) 11 עליו] ד נ׳ בפתע פתאם | שהיה וכו׳] מ ח׳ | 12 שנעשה] ר נ׳ בו | ל שעשה | 13 ל כי | 14 בפתע] דטל נ׳ פתאם | שהיה וכו׳ האונס שורה טז] מ ח׳ | 15 נעשה] ר נ׳ בו | 16 מ השוגג ומנין שחייב במזיד ת״ל וכפר וכו׳ | 18 את המזיד] ט ח׳ | הפקדון] ר״ה טל העדות וכן בסמוך, ר העדות ונמחק ורשום למעלה הפקדון וכן בסמוך | 19 ד שנתחייב | 20 ט קרבן על המזיד | על הנפש] ט ח׳ | 22 וטמא וכו׳] ט ח׳ | ל ומטמא | למ הרי הוא חייב | ד בעברת | 23 מ לפטור את שמנזר | ר שניזור | ר״ה רבה מר בקבר | שהיה וכו׳] מ ח׳ | 24 ל הרי הוא חייב |

2 ובזיבתם· נזיר מת, רבה פ״י סי״א, פ״ז: 3 ובשורה· רבה שם, פ״ז וקמ״ל דאינו ככ״ג, מ״ע: 4 דברי רבי נתן· לעיל פ׳ כה, פ״ז:

(כז) 7 נזיר עולם· נזיר פרק א משנה ב, רבה פ״י סימן יב, פ״ז, ס״ז פ׳ יג: 10 קדושת הגוף· לעיל פ׳ כה, רבה שם פרק ז:

(כח) 12 ספק כוודאי· בסוטה: 13 הספק· דאינו סותר אם נטמא בטומאת התהום ונודע לו לאחר גילוח לר״א או לאחר הבאת קרבנותיו לרבנן נזיר פ״ט מ״ב ומיירי אפילו נטמא בודאי וכיצד דקתני במתני׳ מילתא באפי נפשה היא (עיין דוגמתו ריש פ״ג דטהרות) ור״ל כמו דמחלקינן בנזיר בין טומאה גלויה לטומאת התהום כמו כן לענין ספק דאע״ג דספק טומאה בר״ה טמא אבל בספק האהיל על טומאת התהום טהור אם לא נזקק לטומאה אבל לענין סתירה אפילו נטמא ודאי אינו סותר ופ׳ המפרשים לא הבינותי· ועיין תוספתא פ״ו ה״ג, פסחים פ״ו ה״ח, זבים פ״ב ה״ח, משנה פסחים פ״ז מ״ז, בבלי נזיר סג·, ירושל׳ שם נז ע״ד, פ״ז, רבה פ״י סי״ג: 17 את המזיד· בדבר שזדונו כרת, ר״ה: 18 הפקדון· עיין בחלופי גרסאות ובשבועות לז· ובתוספות שם ד״ה מאי: 21 זה אונס· כריתות ט·, ירושלמי נזיר נז ע״א, רבה פ״י סי״ג:

חייב בהעברת שער ובהבאת קרבן ת״ל וטמא ראש נזרו במי שהיה טהור ונטמא הכתוב מדבר הרי זה חייב בהעברת שער ובהבאת קרבן ולפטור את שניזור בקבר.

וגלח ראשו, ראשו הוא מגלח ואין מגלח כל שערו שהיה בדין הואיל ומצורע מגלח ומביא קרבן ונזיר מגלח ומביא קרבן אם למדתי למצורע שמגלח כל שערו אף נזיר יגלה כל שערו לא אם אמרת במצורע שמגלח תגלחת שנייה לפיכך יגלח כל שערו תאמר בנזיר שאין מגלח תגלחת שנייה לפיכך לא יגלח כל שערו הרי לוים יוכיחו שאין מגלחין תגלחת שנייה ומגלחים כל שערן והם יוכיחו לנזיר שאע״פ שאין מגלח תגלחת שנייה יגלח את כל שערו ת״ל וגלח ראשו ראשו הוא מגלח ואין מגלח כל שערו.

ביום טהרתו, ביום הזייתו בשביעי אתה אומר ביום הזייתו בשביעי או בשמיני ת״ל בשביעי אי בשביעי ואע״פ שלא הזה ת״ל ביום טהרתו ביום הזייתו.

השביעי, אין לי אלא שביעי שמיני תשיעי ועשירי מנין ת״ל יגלחנו.

יגלחנו, אין לי אלא ביום בלילה מנין ת״ל יגלחנו אין לי אלא תגלחת טומאה תגלחת טהרה מנין ת״ל יגלחנו מיכן אמרו תגלחת טומאה כיצד מגלח ואח״כ מביא ואם הביא ואח״כ גלח לא יצא (סליק פיסקא)

(כט) וביום השמיני, להוציא את השביעי אתה אומר להוציא את השביעי או אינו אלא להוציא את התשיעי אמרת ק״ו הוא אם הסמוך לאסור מותר הסמוך למותר אינו דין שיהיה מותר והרי זמן אכילת פסח יוכיח שהסמוך לאסור מותר והסמוך למותר אסור אף אתה אל תתמה על זה שאף על פי שהסמוך לאסור מותר והסמוך למותר יהיה אסור לא זכיתי אדוננו מן הקריבים קבע זמן לקריבים וקבע זמן למקריבים מה זמן שנאמר בקריבים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה (ויקרא כב כז) אף זמן שנאמר במקריבים נכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה ועוד ק״ו ומה זמן שנאמר בקריבים שריבה הכתוב את הפסולים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה זמן שנאמר במקריבים שמיעט הכתוב את הפסולין אינו דין שנכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה לא אם אמרת בזמן שנאמר בקריבים שנוהג בכל הקריבין לפיכך הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה תאמר בזמן שנאמר במקריבים שאין נוהג בכל המקריבין לפיכך לא נכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה לא זכיתי מן הדין ת״ל שמיני נאמר כאן שמיני ונאמר להלן שמיני מה שמיני האמור להלן הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה אף שמיני האמור כאן נכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה.

2 בקבר. נזיר פ״ג מ״ה, בבלי יח., רבה פ״י ס״ג: 8 כל שערו. רבה שם: 14 לא יצא. נזיר פ״ו מ״ו, רבה שם:
(כט) 21 שריבה הכתוב. כנגן רובע ונרבע ומוקצה ז״ר:
25 בכל המקריבין. רק בנזיר טמא, ז״ר: 28 ומשמיני והלאה. רבה פ״י ס״ד:

1 ד בעברת וכן בסמוך | טהור] ר נ׳ מתחלתו | 2 לר הרי הוא | ט שנזר | 3 וגלח ראש נזרו | ל אבל אינו | שערו] פ״ז בשרו | שהיה וכו׳] מ ח׳ | 5 ל בנזיר | לפיכך וכו׳ שערו] טר ח׳, ל לפיכך מגלח את כל | 6 תאמר בנזיר] ט אבל בנזיר | לפיכך] ט ח׳ | ל לפיכך מגלח את כל | הרי] ד ח׳ | 7 ר ומגלח | דר שערו | ד אע״פ | 8 כל] ט ח׳ | לר וגלח את ראשו | 9 ביום טהרתו] ל ח׳ | בשביעי וכו׳ יגלחנו שורה יב] מ ח׳ | לר או אינו אלא | 10 ל ואי, טר או | ל אע״פ | ד הזה, ל היזה | 11 ד בשביעי, רבה ביום השביעי | 12 יגלחנו] טר רבה פ״י סי״ג ח׳ | 13 יגלחנו] ל ח׳, מ נ׳ מכל מקום:
(כט) 15 מ או להוציא | 16 אמרת וכו׳ הדין שורה כו] מ ח׳ | אם] ר את | 17 אינו וכו׳] טלר, ר״ה לא יהא מותר | 18 והסמוך] ט הסמוך | 19 יהיה] ל ח׳ | ד זכיתי | זכיתי] ר״ה נ׳ מן הדין | 20 בקריבים] ל, ש״ג לקריבים | שנ׳] ל ח׳ | 21 טר למקריבים | דט הכשיר | ר ק״ו הוא | 23 ד בו משמיני והלאה | ל בזמן שנ׳ במקריבין שנוהג בכל המקריבין לפיכך | 24 ד בכל הקרבנות | ד תאמר במקריבים | 25 בזמן וכו׳ והלאה] ל ח׳ | ר״ה בזמן של מקריבים | המקריבין] ד הקרבנות | ד הכשיר | 26 ר ת״ל שמיני מיד נאמר | 27 נכשיר] דט הכשיר |

שתי תורים או שני בני יונה, מיכן אמרו אין מביאים תורים כנגד בני יונה ולא בני יונה כנגד תורים.

אל הכהן אל פתח אהל מועד, מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתם עד שיביאם אל פתח אהל מועד (סליק פיסקא)

(ל) ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה, שיפרישם הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה אין לי אלא הפרשה בכהן הפרשה בבעלים מנין אמרת ק״ו הוא אם מי שאינו רשאי בהקדשתו רשאי בהפרשתו מי שרשאי בהקדשתו [אינו דין שיהא רשאי בהפרשתו וכן הוא אומר ביולדת ולקחה שתי תורים או שני בני יונה (ויקרא יב ח) נמצינו למדים הפרשה בכהן והפרשה בבעלים נמצינו למדים קן סתומה וקן מפורשה.

וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, <ר׳ אלעזר הקפר אומר> וכי על איזו נפש חטא זה שצריך כפרה על שציער נפשו מן היין והלא דברים ק״ו ומה אם המצער נפשו מן היין צריך כפרה ק״ו למצער נפשו על כל דבר ר׳ ישמעאל אומר בנזיר טמא הכתוב מדבר שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש שנטמא למתים.

וקדש את ראשו ביום ההוא והזיר להי את ימי נזרו, נמצינו למדים שמתחיל למנות מיום שגילח (סליק פיסקא)

(לא) והזיר להי את ימי נזרו, כל אשמות שבתורה מעכבים את הכפרה חוץ מזה ר׳ ישמעאל אומר אף זה מעכב שנאמר והזיר להי אימתי והזיר בזמן שהביא כבש בן שנתו לאשם.

והימים הראשונים יפלו, מי שיש לו אחרונים סותר מניין אם אמר הריני נזיר מאה ימים נטמא יום מאה חסר אחד סותר את הכל ת״ל והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר או אפילו נטמא ביום מאה סותר את הכל ת״ל והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר או אפילו נטמא בתחילת מאה סותר את הכל ת״ל והימים הראשונים יפלו מי שיש לו ראשונים סותר.

כי טמא נזרו, הטומאה סותרת את הכל ואין תגלחת סותרת את הכל שהיה

1 ט ושתי | 2 ל שתי תורים | 3 מ אל פתח אהל מועד אל הכהן | שהוא] כ״ה גם פ״ז ורבה אבל ד שיהא | מ הבאתו, ט הבאה בו | מ שיביאום:

(ל) 5 ואחד לעולה] ד ח׳ | מ מלמד שמפרישם שיפרישם וכו׳ לעולה] טל ח׳ | 6 ל והפרשה בבעלים | מנין] ר ג׳ אתה אומ׳ | הוא] טמ ח׳ | ט ומה אם | 7 ר רשיי וכן בסמוך | מ בהקדשתן רשאי בהפרשתן בעלים שהם רשאים בהקדשתן וכו׳ | ד מי שרשאי בקדושתו | ר״ה בהקדשו | מ שיהו רשאין בהפרשתן | 9 טלמ הפרשה | וקן מפורשה] ט מפורשת | 10 וכפר וכו׳ דבר] ט ח׳ | המוסגר ד ח׳ | מר ר׳ אליעזר | ל וכי באיזה | 11 זה] מ ח׳, ד בה | על וכו׳] מ זה שציער, ר אלא שציער | נפשו] ל מ עצמו | 12 ל למצ׳ עצמו | מ נפשו בכל | 13 ל עליו הכהן | דר׳ שמטמא | 14 והזיר וכו׳ נזרו] ל ח׳ | ד נזרו | 15 שגילח] רבה פ״י סט״ו נ׳ דברי ר׳ יוסי בר יהודה רבי אומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא ביום הבאת קרבנותיו:

(לא) 16 והזיר וכו׳] ט ח׳ | את] ל כל | את] ד ח׳ | 17 לר׳ ורבה משום ר׳ ישמעאל אמ׳ | ל מעכב את הכפרה | מר׳ לה׳ את ימי נזרו | רבה סט״ו למר אימתי והביא (מ יביא) כבש, פ״ז שנ׳ והביא כבש בן שנתו לאשם אימתי והזיר בזמן וכו׳ | 19 ר״ה מ שאם | 20 ימים] למ יום | למ מטמא | למ מאה יום | ת״ל] לר׳ ח׳ | 21 ל הימים | 24 ד הטמא ר טומאה | ד סותר | ר״ה לר׳ התגלחת | פ״ז דט סותר | שהיה וכו׳] מ ח׳ |

2 תורים. עיין ס״ז פסוק י׳, וש״נ: 4 אהל מועד. ת״כ נדבה פרשה ג׳, הי״ג, תזריע פרק ג׳ ה״ד, חובה פי״ח ה״ח:

(ל) 9 וקן מפורשה. ת״כ חובה פרק יח ה״ד, זבים פרק ה הט״ו ופרק ט ה״ה עירובין לז: יומא מא. נזיר כו. כריתות כח.: 11 כפרה. והלא באונס נטמא, מ״א: 13 למתים. תוספתא נזיר פ״ד ה״ז, ירושלמי נדרים לו ע״ד, נזיר נא ע״ג, בבלי נדרים י׳, ורבה פ״י סט״ו: 14 מיום שגילח. נראה דצ״ל כגרסת הרבה פ״י סט״ו דמשלים דברי ר׳ יוסי בר יהודה רבי אומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא ביום הבאת קרבנותיו וכן הגיה הגר״א על פי הגמרא. עיין נזיר יח., ירושלמי נה ע״ב, ס״ז פסוק יא:

(לא) 18 לאשם. תוספתא נזיר פ״ד ה״ח, בבלי יח: 23 סותר. נזיר פ״ג מ״ד ומ״ה, תוספתא פ״ב הי״ג, בבלי יט:

בדין הואיל ואסור בטומאה ואסור בתגלחת אם למדתי לטומאה שסותרת את הכל אף התגלחת תסתור את הכל ועוד ק״ו אם טומאה שלא עשה בה המטמא כמיטמא הרי היא סותרת את הכל תגלחת שעשה בה המגלח כמתגלח אינו דין שתסתור את הכל ת״ל כי טמא נזרו הטומאה סותרת את הכל ואין התגלחת סותרת את הכל אין לי אלא ימי טומאתו שאין עולים לו מן המנין ימי חליטה מנין ודין הוא הואיל וימי טומאתו טעון תגלחת ומביא קרבן וימי חלוטו טעון תגלחת ומביא קרבן את למדתי לימי טומאתו שאין עולים לו מן המנין אף ימי חלוטו לא יעלו לו מן המנין לא אם אמרת בימי טומאתו שמבטל בהם את הקודמים לפיכך אין עולים לו מן המנין תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהם את הקודמים לפיכך יעלו לו מן המנין אמרת ק״ו הוא אם מי שנזור בקבר ושערו ראוי לתגלחת נזירות אין עולים לו מן המנין ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת נזירות אינו דין שלא יעלו לו מן המנין הוא הדין לימי ספרו או כשם שאין ימי חלוטו עולים לו מן המנין כך ימי הסגירו לא יעלו לו מן המנין והדין נותן הואיל וימי חלוטו מטמא משכב ומושב וימי הסגירו מטמא משכב ומושב אם למדתי לימי חלוטו שאין עולים לו מן המנין אף ימי הסגירו לא יעלו לו מן המנין לא אם אמרת בימי חלוטו שטעון הוא תגלחת ומביא קרבן לפיכך אין עולים לו מן המנין תאמר בימי הסגירו שאין טעון תגלחת ומביא קרבן לפיכך יעלו לו מן המנין מכאן אמרו ימי חלוטו של מצורע וימי ספרו כיוצא בהם אבל ימי הזב והזבה וימי הסגירו של מצורע הרי אלו עולים לו מן המנין.

והזיר לה׳ את ימי נזרו, לעשות ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן או שלא יהא חייב עד שישלים את נזירותו הרי אתה דן הואיל ואסור ביין ואסור בטומאה אם למדתי ליין שעשה בו ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן אף טומאה נעשה בו ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן ועוד ק״ו ומה היין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן טומאה שסותרת את הכל דין הוא שנעשה בו ימים של אחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן לא אם אמרת ביין שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת

ירושלמי נב ע״ג, ס״ז פ׳ יב: 4 את הכל. נזיר פ״ו מ״ג, תוספתא פ״ד ה״ד, בבלי מד׳, ירושל׳ נה ע״א: 13 ומושב. ת״כ תזריע פ׳ נגעים פ״ב ה״י וכבס בגדיו מלטמא משכב ומושב ומלטמא בביאה (ונראה דמכאן יצא לו להרמב״ם פ״ו הי״א מהלכ׳ ט״צ דבגדים עושים מו״מ ומטמאים בביאה וצ״ע דהם׳ הפשוט הוא דשוב אינו עושה מו״מ ואינו מטמא בביאה) ומצורע פרשה ב ה״ו ות״כ זבים פרק ב כט (מובא בנדה נד:) הזב ולא אבן המנוגעת משמע ג״כ דמצורע עושה מו״מ ונדה פ״י מ״ד הזב וכו׳ והמצורע שמתו מטמאין במשא ומפרש שם באבן מסמא. ועיין פסחים סז: זב חמור שמטמא מו״מ, והאריכו המפרשים לישב הסתירה בין סתמא דגמרא שם ומקומות אחרים, עיין רש״י שם ויומא ו:, בתוספות שם ד״ה שמטמא, בפ׳ הראב״ד לת״כ מצורע פ״ב ה״ו, ס׳ יראים עמ׳ שכה, תוספות רי״ד מגילה ח׳: 18 מן המנין. נזיר פ״ז מ״ג, בבלי שם נו׳ ונו׳, ירושלמי נו ע״ג: 20 עד שישלים. צ״ל אלא עד שישלים:

2 ר מה אם | ט הטומאה | בה] ט ח׳ | ל את הטמא | ד כמטמא | 3 דר הוא סותר | בה] ט ח׳ | ד כמגלח | 4 את] ד ח׳ | ד סותר | 5 ימי טומאתו] ט מטמאתו, לר ימי טומאה | ל חלוטה, טר חלוטו | 6 ל טומאה | 7 ל אמרתי | ט טומאה במבטל בהן את הקרבנות לפיכך | 8 ר שמבטלין | 9 אמרת] ר ח׳ | הוא] ט ח׳ | אם] ד אי, לר את | ל שניזר, ר שנזיר | 10 לתגלחת] ד נ׳ ימי | 11 לו] ד ט ח׳ | ל ספירו | ל כשם שימי חלוטו אין | חלוטו] ד נ׳ אין | 12 המנין בפעם הא׳] ר נ׳ הוא | 15 הוא] טלר ח׳ | 17 מצורע] ד נ׳ וימי ספרו כיוצא בהם | לו] רק ל | 19 נזירות] בקצת נוסחאות נזירותו וכן בכולן | מ שבתוך הנזירות | 20 מ הקרבן שלא יהא רשאי ליטמא ויותר אינו מעתיק | או] לר ח׳ | או וכו׳] ר״ה או לא יהא חייב בטומאה, ד ומנין שיהיה חייב על הטומאה | ר שישלם | את] לר ח׳ | את נזירותו] ט ח׳ | 21 ד לטומאה | בו] ד ח׳, ל בה | 22 בו] ט ח׳ | 25 ל שכן לא | 26 בו] ד ח׳, ר לו |

קרבן תאמר בטומאה שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן הרי תגלחת תוכיח שהותרה מכללה ועשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן היא תוכיח לטומאה שאעפ״י שהותרה מכללה נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן ועוד ק״ו ומה תגלחת שאינה סותרת את הכל עשה בה ימים של אחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן טומאה שסותרת את הכל דין הוא שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן לא אם אמרת בתגלחת שעשה בה המגלח כמתגלח לפיכך עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן תאמר בטומאה שלא עשה בה המטמא כמיטמא לפיכך לא עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן והרי היין יוכיח שלא עשה בו את המשקה כשותה ועשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן והוא יוכיח לטומאה שאעפ״י שלא עשה בה המטמא כמיטמא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן ועוד ק״ו ומה היין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן טומאה שסותרת אינו דין שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן לא אם אמרת בין שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן תאמר בטומאה שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן הואיל וחזר הדין חלילה ת״ל ואחר ישתה הנזיר יין וכי נזיר שותה יין אלא מופנה להקיש ולדון נזירה שוה נאמר כאן נזיר ונאמר להלן נזיר מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן אף נזיר האמור כאן נעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן (סליק פיסקא)

(לב) ואת תורת הנזיר, אחד נזיר ימים ואחד נזיר עולם: ואת, לקרבן טהרה או אף לקרבן טומאה ת״ל ביום מלאות ימי נזרו לא אמרתי אלא במי שיש פסק לנזרו, יביא אותו, וכי אחרים מביאים אותו והלא הוא מביא את עצמו זו אחת משלש אתים שהיה ר׳ ישמעאל דורש בתורה כיוצא בו אתה אומר והשיאו אותם עון אשמה

1 ד שהותר מכללו | לא] ל ח׳ | ל עשה | 3 ר והיא | ר אע״פ | 5 בה] ל בו] | 6 בה] ל ח׳, ר בו | 8 ר את המגלח | 9 טר את המטמא | ד כמטמא | 10 ר יין | ל תוכיח | בו] ט ח׳, ל בה | 11 את] ד ח׳ | בו] ט בה | 12 קרבן] ד ג׳ ועוד ק״ו | דט והיא תוכיח | בה] דר ח׳ | בה] ל ח׳, דר בו | 13 ל ק״ו ליין ומה | 15 בה] דר בו | שבתוך] ט שלפני | 17 ט שהותר מכללו | לא] דלר ח׳ | 18 ת״ל] ר״ה לכף נאמר | 19 ר וכי הנזיר | ט לדון, ר לדין | 21 דר עשה:

(לב) 23 במקרא וזאת | זאת] מר פ״ו ח׳, רבה זאת תורת | מ לקרבן טומאה או יכול אף לקרבן טהרה ת״ל וכו׳ | 24 אף] ר ח׳ | לר שיש לו | מ הפסק, לר ספק | ט למר לנזירותו, מ ג׳ יצא נזיר עולם שאין הפסק לנזירותו | 25 וכי] דר ח׳ | הוא] ט ח׳ | ד זה, מ זהו | טמ אחד | ד משלשה | 26 מ אתים בתורה | פ״ו ר׳ עקיבה | בתורה] למ ח׳ |

22 קרבן. לעיל פיסקא כה ורבה:

(לב) 23 טהרה וכו׳. עיין מהר״ם ואין הלשון סובל פירושו ורד״ף פ׳ דנזיר עולם אינו סותר ימים הראשונים וג״ז דוחק (ובעיא הוא בירוש׳ נזיר נא ע״ב) ונראה דמלתא באפי נפשה היא וממעט דנזיר טמא אינו מביא קרבנות טהרה ביום שמיני לטהרתו. וכן צריך לפרש לפי הרבה פ״י סי״ז שהשמיט הדרשה דאחד נזיר ימים ואחד נזיר עולם, וכעין זה פ׳ הז״ר. הגר״א מגיה וגרס בתחלה זאת לקרבן טהרה וכו׳ פסק לנזרו זאת תורת הנזיר אחד נזיר ימים וכו׳. ועיין בגרסת המ״ח דגרס להפך לקרבן טומאה או יכול אף לקרבן טהרה ואע״ג דפשט הכתוב בנזיר טהור מיירי הרי גם בס״ז דורש וזאת תורת הנאמר כאן כאלו נסמך אנזיר טמא שלפניו. ועיין נזיר פ״א מ״ב, רבה פ״י סי״ז, פ״ז וס״ז פיס׳ יג:

(ויקרא כב טז) וכי אחרים משיאים אותם והלא הם משיאים את עצמם כיוצא בו אתה אומר ויקבור אותו בניא (דברים לד ו) וכי אחרים קברו אותו והלא הוא קבר את עצמו אף כאן אתה אומר יביא אותו הוא יביא את עצמו ואין אחרים מביאים אותו (סליק פיסקא)

(לג) והקריב את קרבנו לה׳ כבש בן שנתו תמים, להוציא את בעל מום: וכבשה אחת בת שנתה תמימה, להוציא את בעלת מום: ואיל אחד תמים לשלמים, לימד בנזיר שיטען בשלש בהמות (סליק פיסקא)

(לד) וסל מצות, כלל סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שהיה בדין הואיל ותודה טעונה לחם ואיל נזיר טעון לחם אם למדתי לתודה שטעונה ארבעת מינים אף איל נזיר יטען ארבעת מינים ת״ל וסל מצות כלל סולת חלות בלולות בשמן פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט.

ומנחתם ונסכיהם, לעולה ולשלמים או אף לחטאת ולאשם והדין נותן הואיל ומצורע מגלח ומביא קרבן <ונזיר מגלח ומביא קרבן אם למדתי למצורע שחטאתו ואשמו טעונים נסכים> אף הנזיר יהיה חטאתו ואשמו טעונים נסכים ת״ל ואת האיל יעשה וזבח שלמים לה׳ על סל המצות <ועשה הכהן את מנחתו ואת נסכו> איל היה בכלל יצא מוצא מן הכלל ולימד על הכלל מה איל מיוחד שהוא בא בנדר ונדבה טעון נסכים כך כל הבא בנדר ונדבה טעון נסכים יצאו חטאת ואשם שאינם באים בנדר ונדבה שלא יטענו נסכים. <ועשה הכהן את מנחתו ואת נסכו> מפני שהיה בכלל יצא לדון בלחם החוירו הכתוב לכללו (סליק פיסקא)

(לה) וגלח הנזיר פתח אהל מועד, בשלמים הכתוב מדבר שנאמר ושחטו פתח אהל מועד (ויקרא ג ז) אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר או פתח אהל מועד כמשמעו אם אמרת כן הרי זו דרך בזיון הא מה ת״ל וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר או פתח אהל מועד כמשמעו אמרת אמרה תורה לא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ כג) ק״ו שלא יגלח הא

2 את עצמו· שנכנס במערה, ר״ה: 3 אותו· עיין רבה וספר הרקמה לר׳ יונה עמ׳ קפה:

(לד) 10 שבפרט· מנחות עח·: 13 נסכים· שם צא·: 17 נסכו· הוספתי ע״פ הילק׳ וצ״ל ד״א כאשר הגיה הגר״א וראג״ח הביאו הרד״ק וקצת מפרשים (מהר״ס רד״ק וז״א) נתייגעו לעשות פשרה בין דרשה זו ודרשה דלעיל ופ׳ כי הדרשה מפני שהיה בכלל קאי על מנחתם ונסכיהם ונסתייעו בזה מלשון רש״י ונכנסו בדחוקים, והעיקר כי אין להשוות בין שתי הדרשות כי לפי הברייתא דלעיל יצא איל ללמד על הכלל ולפי הדרש שלפנינו יצא ללמד על עצמו:

(לה) 22 אתה אומר· צריך להגיה ע״פ הגמרא דנזיר מה·, ר׳ יאשיה אומר בשלמים הכתוב מדבר אתה וכו׳· ועיין

1 אחרים] ד ג׳ אומרי׳ | מ אותו | 2 ר קוברין | את] דר ח׳ | 3 מ הוא מביא:

(לג) 4 מ והביא את | ל המום | 5 את] דר ח׳ | 6 לשלמים] ל ח׳, ר לעולה | טר שיטען | פ״ז טמר שלש:

(לד) 7 כלל] ר ח׳ | בלולות וכו׳ מצות] ר״ה אבל שאר נוס׳ בקצור | כלל ופרט] ר״ה ח׳, ר וכלל ופרט, ל וכלל, מ פרט וכלל | 8 שהיה וכו׳] מ ח׳ | 9 איל] ל | נזיר] ל ח׳ | לר יטען | 10 ר מצות חל׳ בלולות בשמן כלל סלת חלות פרט כלל ופרט | 11 ל ומנחתו ונסכו, ר ומנחתו סלת ונסכו | והדין וכו׳ נסכים שורה יג] מ ח׳ | 12 המוסגר ד ח׳ | ונזיר וכו׳ קרבן] ר ח׳ | ל שחטאת ואשם | 13 ט יהו | 14 ד מצות | המוסגר ברבה פ״י סי״ט, מ המצות . . . את מנחתו ואת נסכו | 15 ט ויצא | מן] ד על | ט על הכלל כולו | 16 נסכים] מ ג׳ יצא חטאת ואשם שאינן באין בנדר ובנדבה וטעונין נסכין | כך] למ אף | מ יצא | שאינם] ד שהם | 17 ט לא | המוסגר ט | ר״ה ומפני | 18 פ״ז טל ויצא | פ״ז מ והחזירו, ל החזירן | דלר לכללן:

(לה) 19 וגלח וכו׳] ט ח׳ | מועד] ל ג׳ את ראשו וגו׳ | 21 זו] ל ח׳ | הא] ט ח׳ | 23 אמרת] מ ח׳ | אמרה תורה] ל אם כן אומרת תורה, מר אם כך אמרה תורה | מ יגלח הנזיר | ל יגלה | הא] מ ח׳, ד הוא |

מה ת״ל וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר רבי יצחק אומר בשלמים הכתוב מדבר אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר או אינו אלא פתח אהל מועד כמשמעו ת״ל ולקח את שער ראש נזרו מקום שהיה מבשל שם היה מגלח אבא חנין אומר משום ר׳ אליעזר וגלח הנזיר פתח אהל מועד הא אם אין שם פתח פתוח לא היה מגלח. ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, אין לי אלא תחת זבח השלמים תחת חטאת תחת אשם מנין ת״ל תחת זבח מכל מקום אין לי אלא במקדש בנבולים מנין ת״ל ונתן על האש מכל מקום (סליק פיסקא)

(לו) ולקח הכהן את הזרוע בשלה, אין בשלה אלא שלימה ר׳ שמעון בן יוחי אומר אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל: וחלת מצה אחת מן הסל, שאם נפרסה או חסרה פסולה: ורקיק מצה אחת, שאם נפרם או חסר פסול: ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו, אלו אחר התגלחו את נזרו ואין הבאת קרבנותיו אחר התגלחו את נזרו (סליק פיסקא)

(לז) והניף אותם הכהן תנופה לפני ה׳, מוליך ומביא מעלה ומוריד מנין שנאמר אשר הונף ואשר הורם (שמות כט כז) מקיש הרמה לתנופה מה תנופה מוליך ומביא אף הרמה מוליך ומביא ומה הרמה מעלה ומוריד אף תנופה מעלה ומוריד מיכן אמרו מצות תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד זו היא מצות תנופה: לפני ה׳, במזרח שבכל מקום שנאמר לפני ה׳ הוי אומר במזרח עד שיפרוט לך הכתוב.

קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה למה נאמר לפי

1 ר׳ יצחק וכו׳ מדבר בפעם הב׳] ר ח׳ | 2 מ או פתח | 3 ל שם שם מגלח | 4 הא] ל ח׳ | אם] ד ח׳ | 5 ט ולקח וכו׳ השלמים] ט ח׳ | ונתן וכו׳ השלמים] ל ח׳ | אשר] ד ח׳ | השלמים] ד נ׳ מכל מקום | 6 השלמים] מ ח׳ | מ תחת אשם תחת חטאת | 7 מ במדינה | מ ונתן הכהן על | מכל מקום] מ ח׳:

(לו) 9 ל חלת, ט וחלה | אחת] ל ח׳ | מן הסל] רק מ פ״ז ורבה | ד אם | 10 ט נפרס, רבה נפרצה | ד נחסרה | מ מצה] מ ח׳ | אחת] לר ח׳, מ אחד וכן הוא במקרא ותרגומים | שאם] דלמר מן הסל (ד נ׳ היה, ר נ׳ היה מצה אחד, מ נ׳ מצה אחת) שאם | מ נפרסה או חסרה פסולה | 11 נזרו וכו׳ נזרו] ל ח׳ | אלו] כ״ה גם פ״ז ורבה, אבל ד אין לי אלא, ובדפוסים מאוחרים אין לי אלא זה | ד קרבנות, רבה טל קרבנו:

(לז) 13 הכהן] ד ח׳ | טמ הכהן אותם | לפני ה׳] מ ח׳ | מנין] דל ח׳ | 15 לר אף הרמה מעלה ומוריד מיכן וכו׳, מ אף הרמה מוליך ומביא מעלה ומוריד מיכן | 16 מצות] מ ח׳ | מ וזו | 17 מ שבמקום | הוי אומר] למ ח׳, ט הרי הוא | 18 ר״ה נאמר והלא כבר נאמר |

בפירוש הרא״ש שם: 4 מגלח. גמרא שם: 7 מכל מקום. נזיר פ״ו מ״ח ואם גלח במדינה היה משלח תחת הדוד וב״א לא היה משלח וכו׳, ועיין ס״ז וש״נ:

(לו) 8 אלא שלימה. כלומר לא היה מבשל לה אלא שלמה כדכתיב מן האיל וכ״ה להדיא בירושל׳ נזיר נה ע״ג אבל אין ר״ל דבשלה עצמה שלמה משמע (שמעתי). ועיין חולין דף צח:, ס״ז, רבה, ת״י: 10 פסול. ת״כ צו ריש פרשה ז׳: 11 אלו. אף על גב דהגרסא אלו נראה יותר נכונה יש לקיים גם הגרסא אין לי אלא זה דאולי לשון שאינו רגיל הוא ועיין לקמן פיס׳ סא והגר״א הגיה זה אחר וכו׳: 12 נזרו. משמע דמגלח אחר הבאת כל קרבנותיו אע״ג דמן המשנה פ״ו מ״ז משמע דבין לר״י ובין לר״א היה מגלח על זבח אחד ולא פליגי אלא דלר״י היה שוחט את השלמים בתחלה ומגלח עליהם ולר״א החטאת קדמה והיה מגלח עליה דלפ׳ השני בתור״ט דלר״י היה שוחט את השלמים ומגלח על כל הקרבנות קשה מאי קאמר ר״א שהחטאת קודמת הרי בזה לא נחלק ר״י וגם נדחה פ׳ זה מן הס״ז דשם איתא להדיא דלר״י היה שוחט את השלמים בתחלה וגם לפ׳ המאירי דפ׳ להפך דלר״א היה מגלח אחר שחיטת כל הקרבנות הלשון לא היה מגלח אלא על החטאת קשה וכן משמע מן הירושלמי דלר״י היה שוחט את השלמים בתחלה ומגלח עליהם. ועיין גם כן מי״א שם מי שנזרק עליו אחד מן הדמים ונטמא ר׳ אליעזר אומר סותר את הכל והיה אפשר לומר דטעמא דר״א משום דאינו ראוי לתגלחת קודם שהביא כל קרבנותיו, עיין בתוספתא שם. אבל אחר העיון נראה דאינו כן רק טעמא דר״א משום דלא גלח והא דנקט אחד מן הדמים לרבותא דחכמים נקט אבל לר״א אפילו אחר כל קרבנותיו כ״ז שלא גלח סותר וכן נראה מן הירושלמי נה ע״ד. אלא שהלשון פשיטא דא בלא נטמא כשר לא בדא כשר ואח״כ נטמא צריך תקון וצ״ל פשיטא דא גלח ואח״כ נטמא לא בדא נשר (במקום כשר) ואח״כ נטמא וכו׳ וא״כ הכל תלוי בגילוח:

(לז) 16 תנופה. לעיל פיס׳ יז וש״נ: 17 לך הכתוב. שם:

שהוא אומר כי את חוה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי (ויקרא ז לד) אף שלמי נזיר במשמע הרי הכתוב מוציאם מכללם <שיטענו> הפרשת זרוע אין לי אלא הפרשת הזרוע הפרשת חזה ושוק מנין ודין הוא ומה אם שלמי יחיד שאין טעונין הפרשת הזרוע טעונין הפרשת חזה ושוק שלמי נזיר שטעונים הפרשת הזרוע אינו דין שיטענו הפרשת חזה ושוק אם זכיתי מן הדין מה ת״ל קודש הוא לכהן על חזה התנופה אלא כל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו דברי ר׳ אליעזר (סליק פיסקא)

(לח) זאת תורת, אין לי אלא לשעה לדורות מנין ת״ל זאת תורת דברי רבי יאשיה ר׳ יונתן אומר כחותם הדברים.

קרבנו לה׳ על נזרו, ולא נזרו על קרבנו: קרבנו לה׳ על נזרו, ולא קרבן אחרים על נזרו.

מלבד אשר תשיג ידו, מנין אתה אומר שאם אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאה עולות ועל מאה שלמים קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור ת״ל כן יעשה על תורת נזרו או אפילו אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאה חטאות ועל מאה אשמות קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור ת״ל מלבד אשר תשיג ידו לא אמרתי אלא קדשים הבאים בנדר ובנדבה או אפילו אמר הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין ומטמא למתים קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור ת״ל כן יעשה על תורת נזרו או אפילו אמר הרי עלי חמש נזיריות על מנת שאגלח תגלחת אחת ותעלה לכולם קורא אני עליו כפי נדרו ת״ל כן יעשה על תורת נזרו. שאלו ר׳ אלעזר בן שמוע ור׳ יוחנן הסנדלר את ר׳ שמעון בן יוחי הרי שהיה נזיר ומצורע מהו שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו אמר להם וכי היאך אפשר אלו זה מגלח לגדל שער וזה מגלח לגדל שער יפה אתם אומרים אלא שהמצורע מגלח לגדל שער ונזיר מגלח להעביר שער היאך אפשר לו לגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו <אמרו לו אף אנו אומרים לא עולה לו בימי

7 דברי ר׳ אליעזר· עיין ברבה פ״י סכ״ג, וכאן אנו רואים דלפעמים מדת הק״ו והמדה דדבר שהיה בכלל מתגדות זו לזו, ועיין ירושלמי פאה טז ע״ג ותוספ׳ יומא מ׳: ד״ה מה במקום:

(לח) 9 כחותם הדברים· לעיל פ׳ כ״ו ורבה וצ״ע בג׳ המ״ח ועיין ס״ז פ׳ כ״א: 10 על קרבנו· אם הפריש קרבנותיו ונדר אח״כ בנזיר תוספתא פ״ב ה״ו ירושלמי נב ע״ב ורבה: 11 על נזרו· נזיר פ״ד מ״ז ותוספתא פ״ג הי״ח בבלי ל׳, וירושלמי נג ע״ב ת״כ חובה פרשה ו׳ ה״ג ורבה: 15 תשיג ידו· אולי צ״ל קורא אני עליו כן יעשה על תורת נזרו (או מלבד אשר תשיג ידו) ת״ל כפי נדרו אשר ידור (או לפי גרסת הרבה ת״ל אשר ידור) לא אמרתי: 17 תורת נזרו· נזיר פ״ב מ״ד: 19 תורת נזרו· מדיליף ליה מן כן יעשה על תורת נזרו משמע דרוצה לפטור עצמו מן כולן בקרבן אחד ופלוגתא דר׳ יוחנן ורבנן דתמן בירושלמי נזיר נב ע״ב (תמן אמרין מגלח תגלחת אחת על שתיהן ר׳ יוחנן אמר מגלח וחוזר ומגלח) באופן אחר וע״ז קאי ג״כ מאמרו של ר׳ חסדא בבלי י״ד: הכל מודים שאם קדש שער בדם אין

1 לקחתי] ט נ׳ וגו׳, ר״ה מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם | 2 שיטענו] ד שמענו, ט שומע אני, ל ושיטענו | הזרוע | 4 הפרשת] דלר ח׳ | ד שטעונה | ד שיהיה טעון | הפרשת] ל ח׳ | 5 טל למה נאמר | טמ התנופה ועל שוק התרומה | 6 דר יצא | ר בחדש | אי וכו׳] מ צריך להחזירו לכללו | ט שיחזירהו:

(לח) 8 ל וזאת וכן בסמוך | מ תורת הנזיר | לדורות בשילה ובית עולמים מנין | מ ת״ל תורת יכול אף בבמה ת״ל זאת תורת דברי | 10 ולא נזרו] ט ח׳ | 11 אחרים] כ״ה גם ר״ה ופ״ז אבל ד אחד, ל אחר | מ ולא נזרו על קרבן אחרים | 12 ע״מ לגלח] ר ח׳ | 13 לשון הרבה שלמים שצריך להביא את כולם ת״ל כפי נדרו או אפילו אמר וכו׳ | ת״ל] ד ח׳ | 14 ט נדרו | על מנת לגלח] ל ח׳ | מ הריני מגלח על | ט חטאת ועל אשם | רבה אשמות שיהא חייב להביאן ת״ל אשר ידור לא אמרתי וכו׳ | 15 אשר ידור] ט ר״ה ח׳ | ידור] ל נ׳ כן, ר״ה נ׳ כפי נדרו | 16 או אפילו וכו׳] רבה כן יעשה על תורת נזרו או אפילו וכו׳ | אפילו] ד ח׳ | מ הריני מגלח ע״מ | לר נזיר לגלח | לר ואיטמא | 17 אשר ידור] טר ר״ה רבה ח׳ | 18 דר נזירות | על מנת] רק למ | ד וכפי | נדרו] ל נ׳ אשר ידור | 19 שאלו וכו׳] מ ח׳ | ד ר׳ אליעזר | 21 היאך] ד ח׳ | 22 לגדל··להעביר] לר להעברת שער··לגדל שער | 23 המוסגר ד ח׳ | ט אמר לו | אף] ל אם | טל אני אומר

גמרו עולה לו בימי ספרו אמר להם וכי היאך אפשר אלו זה מגלח לפני זריקת דמים וזה מגלח לפני זריקת דמים יפה אתם אומרים אלא שמצורע מגלח לפני זריקת דמים ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים היאך אפשר לו ליגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו> אמרו לו אף אנו אומרים לא עולה לו בטהור עולה לו בטמא אמר להם וכי היאך אפשר אלו זה מגלח לפני ביאת מים וזה מגלח לפני ביאת מים יפה אתם אומרים אלא שמצורע מגלח לפני ביאת מים ונזיר מגלח לאחר ביאת מים היאך אפשר שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו אמרו לו הקן הדבר לא עולה בימי גמרו עולה בימי ספרו לא עולה בטהור לא עולה בטמא (סליק פיסקא)

(לט) וידבר ה׳ אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו לפי שכל מעשה הפרשה באהרן ובניו הביא את אהרן והביא את בניו לכלל דיבור שזה כלל שכל זמן שדיבר לכהנים מעשה בכהנים דיבר לישראל כולו מעשה בישראל דיבר לישראל ומעשה בכל אדם צריך להביא מן הגרים.

כה תברכו את בני ישראל, בלשון הקודש שכל מקום שנאמר עניה ואמירה כה ככה בלשון הקודש.

כה תברכו את בני ישראל, בעמידה אתה אומר בעמידה או אינו אלא בעמידה ושלא בעמידה ת״ל ואלה יעמדו לברך את העם (דברים כז מב) נאמר כאן ברכה ונאמר להלן ברכה מה ברכה האמורה להלן בעמידה אף ברכה האמורה כאן בעמידה ר׳ נתן אומר אינו צריך שכבר נאמר ונגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר ה׳ לשרתו ולברך בשם ה׳ (דברים כא ה) מקיש ברכה לשירות מה שירות בעמידה אף ברכה בעמידה.

כה תברכו את בני ישראל, בנשיאות כפים אתה אומר בנשיאות כפים או אינו אלא בנשיאות כפים ושלא בנשיאות כפים ת״ל וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם (ויקרא ט כב) מה אהרן בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים ר׳ יונתן אומר אי מה

1 היאך] ט ח׳ | אלו וכו׳ אפשר] ל ח׳ | זריקת המים] כ״ה ר״ה אבל טור ג׳ בבבא זו לפני ביאת מים ולאחר ביאת מים | 3 ט שיגלח | 4 דט אמר לו | אף אנו אומרים] ד א״כ, ט אף אני אומר | ל בטהרה | ר״ה תעלה לו בטמא | היאך] ר ח׳ | 5 לפני ביאת מים] כ״ה ר״ה אבל שאר נוס׳ ג׳ לפני זריקת דמים ולאחר זריקת דמים | 8 ל עולה לו בימי ספרו וכן ר״ה יהא עולה לו בימי ספרו | לא עולה בטמא] ד אבל שאר נוס׳ וכן ר״ה פ״ז עולה בטמא:

(לט) 9 לאמר בפעם הא׳] ד ח׳ | כה תברכו] טמ ח׳, ר נ׳ את בני ישראל] 10 ר פרשה | ובניו] פ״ז, ש״ג ח׳ | מ בכלל | 11 ר רבה כל | טר שדיבור | לכהנים] פ״ז בכהנים | מעשה וכו׳ לישראל] ל ח׳ | בכהנים] כן הוא מ ר״ה ופ״ז אבל דטר לכהנים | לישראל] ר, ש״ג בישראל | כולו] טלמר פ״ז ח׳ | 12 בישראל] ר לישראל | לישראל ומעשה] ט ח׳, למ פ״ז בישראל מעשה (פ״ז ומעשה), דר לישראל מעשה | מ ובכל | מן] דמ, ש״ג את | 13 את בני ישראל] מ ח׳ | ר שבכל | ענייה וכו׳] דר ענייה ואמירה וככה, רבה ענייה ואמירה וכה, פ״ז ענייה בכה ואמירה בכה, מ אמירה וענייה בכה ככה | 14 ל אינו אלא לשון הקדש | 15 את בני ישראל] מ רבה ח׳ וכן בסמוך | 16 במקרא אלה | את העם] מ ח׳, דל את ישראל | 17 מ אף כאן | 18 ר״ה מ שהרי כבר נאמר, ל פ״ז הרי הוא אומר | במקרא בחר ה׳ אלהיך | כי וכו׳ בשם ה׳] מ ח׳ | דר לוי וגו׳ (ד ח׳) ולברך (ר ח׳) בשם ה׳ אבל ר״ה פ״ז ורבה מביאין המקרא (דברים י ח) לשרתו ולברך בשמו | 21 אינו אלא] רק ל | מ אינו בין בנשיאות כפים בין שלא וכו׳ | 22 אל העם ויברכם] דמ ח׳ | 23 אן] דר ח׳ |

לו תקנה ור״ל אם אמר הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר והשלים נזירותו ונזרק עליו הדם ולא הספיק לגלח עד שנולד הבן: 8 עולה בימי ספרו. צ״ל לא עולה בימי ספרו וכו׳ תוספתא פ״ה ה״ב וירושלמי נב ע״ד בבלי ס״ב. פ״ז ורבה:

(לט) 11 שזה כלל. עיין לקמן פ׳ נ״ט קט״ז קי״ז וס״ז כאן: 12 הגרים. לענין הגרסא עיין לעיל צד א׳ הערה ש׳ טו וצד כט ש׳ ז ועיין מכילתא בא פ״י ספרי לקמן פ׳ ק״ט וקי״א ותוספ׳ סוכה כ״ח: ד״ה לרבות וסהתו״ה ויקרא חובה פרשה א׳: 14 בלה״ק. מכילתא יתרו פ״ט ופ״ב וספרי דברים פ׳ ר״י רצ״א וש״א ומדרש תנאים דף קכ״ה וסוטה דף ל״ב. ל״ג: ל״ח. וירושלמי כא ע״ג וכג ע״ב: 20 ברכה בעמידה. סוטה ל״ח. ושם מביא הפסוק דפ׳ עקב לשרתו ולברך בשמו וכ״ה בס׳ והזהיר פ׳ נשא ות״כ שמיני פרש׳ א׳ כ״ט אבל ספרי דברים פ׳ ר״ח יליף מן הפסוק דשופטים וביירוש׳ תענית סז ע״ג מרכיב ב׳ המקראות כי בם בחר ה׳ אלהיך לשרתו ולברך בשמו: 23 בנשיאות כפים. סוטה ל״ח:

להלן ראש חודש וקרבן צבור וכהן גדול אף כאן ראש חודש וקרבן צבור וכהן גדול ת״ל כי בו בחר ה׳ אלהיך מכל שבטיך וגו׳ (דברים יח ה) מקיש בניו לו מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים.

כה תברכו את בני ישראל, בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי ת״ל ושמו את שמי על בני ישראל במקדש בשם המפורש ובמדינה בכינוי דברי ר׳ ישישה ר׳ יונתן אומר הרי הוא אומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי (שמות כ כ) זה מקרא מסורס בכל מקום שאני נגלה עליך שם תהא מזכיר את שמי והיכן אני נגלה עליך בבית הבחירה אף אתה לא תהא מזכיר את שמי אלא בבית הבחירה מיכן אמרו שם המפורש אסור לאומרו בגבולים.

כה תברכו את בני ישראל, אין לי אלא ברכה לישראל ברכה לגרים לנשים ולעבדים מנין ת״ל ואני אברכם ברכה לכהנים מנין ת״ל ואני אברכם.

כה תברכו את בני ישראל, פנים כנגד פנים אתה אומר פנים כנגד פנים או מול כנגד פנים ת״ל אמור להם פנים כנגד פנים.

כה תברכו את בני ישראל, שיהא כל הקהל שומע או בינן לבין עצמן ת״ל אמור להם שיהא כל הקהל כולו שומע ומנין שחזן צריך לומר להם אמרו ת״ל אמיר להם (סליק פיסקא)

(מ) יברכך ה׳, בברכה המפורשת בתורה וכן הוא אומר ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה וגו׳ ברוך טנאך ומשארתך ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך

1 וקרבן צבור· ר״ל כל ישראל והמפרשים נדחקו עיין בתו׳ סוטה שם ד״ה והכתיב וברד״ח: 3 בנשיאות כפים· ומסיים בגמ׳ שם וכתיב כל הימים ואיתקש ברכה לשירות ופרש״י שם ולא תקשי לך תו שכן כ״ג דאין משיבין על ההקש ועוד שם וכתיב כל הימים ולא תקשי לך תו ראש חדש ועבודת צבור וכן מהר״ס בשם הראב״ד· ואפשר דהלמוד מיוסד אדרשה דספרי במקומו שם כל הימים בין בארץ בין בחו״ל דמיירי לענין ברכת כהנים דעבודה אחרת בחו״ל ליכא ועיין ת״כ שמיני פ״א ז׳ על הכתוב וישא אהרן וכו׳ באותה שעה זכה במתנות כהונה וזכה בנשיאות כפים לו ולדורותיו ופירש הראב״ד שם דכתיב כי בו בחר וכו׳ לשרת בשם ה׳ וכו׳ אי זהו שירות שהוא בשם ה׳ הוי אומר זו ברכת כהנים וא״כ דמיירי לענין ברכת כהנים אף בחו״ל תו ליכא לאקשוי אי מה להלן כהן גדול ועבודת צבור ואולי גם בגמרא הוסיפו וכתיב כל הימים לכוונה זו והא דאתקש ברכה לשירות ניתוסף אח״כ, ועיין תוספתא תענית פ״ד א׳: 5 בשם המפורש· צריך להגיה ע״פ הגמרא שם יכול אף בגבולין כן נאמר כאן וכו׳ במקדש בשם המפורש וט״ס בגמרא שם וצ״ל ונאמר להלן לשום את שמו במקום לשום את שמי: 6 בכינוי· בתוספ׳ שם ד״ה או אינו דחו פ׳ ר״ה שפ׳ דכינוי דהכא היינו אל או אלהים וכו׳: 9 בגבולים· עיין מכילתא יתרו בחדש פי״א ובמשנה סוטה פ״ז מ״ו ובגמרא שם ל״ח, ושמות האומרים נשנו שם בהפך ונראה כגרסת הגמרא דדרכו של ר׳ יאשיה לסרס את המקרא עיין פ׳ ס״ח ופ׳ קל״ח ועיין בספרי דברים פ׳ ס״ב דשם דורש הקרא דבכל המקום אשר אזכיר אגבולין ולומד דברכת כהנים גם בגבולין וסתמא דמכילתא יתרו מס׳ דבחדש פ׳ י״א כדעת האומר דאבית הבחירה קאי ובמכילתא דרשב״י שם דף קט״ו הנוסחא משובשת דזה לשונה: מכלל שנאמר לשום את שמו שם ואומר ושמו את שמי וכו׳ יכול לא יהא ברכת כהנים נוהגת אלא במקדש בגבולין מנין ת״ל בכל המקום אשר אזכיר את שמי או יכול מזכיר את השם בגבולין ת״ל אבא אליך וברכתיך סרס את המקרא זה והפכיהו בכל המקום אשר אבא אליך שם תזכיר את שמי בברכתיך מכאן אמרו במקדש מזכיר ככתבו ובמדינה בכינויו· ושתי אלו הדרשות סותרות זו את זו דאם מסרס המקרא היאך יכול ללמוד ממנו דב״כ בגבולין ע״כ נראה דצ״ל כמו שהוא בספרי דברים או יכול מזכיר את השם בגבולין ת״ל לשום את שמו שם מכאן אמרו במקדש מזכיר ככתבו ובמדינה בכינוי ותנא אחר (ונשמט שם הדורש) דרש סרס את וכו׳ וצ״ע ועיין תוספות סוטה שם ד״ה הרי הוא אומר וברש״י ות״י לשמות שם ובמורה נבוכי הזמן ובדרכה של תורה לפינליש דף צ״ד ובפ׳ מדות סופרים למכילתא הנ״ל ועיין ג״כ במדרש שמואל לאבות פ״ג מ״ו שהביא בשם ריטב״א דאשר אזכיר נדרש באת״ב״ש כמו אשר תזכיר: 11 אברכם· בגמרא שם הגרסא ולעבדים משוחררין ומסיים שם ת״ל אמור להם לכולהו ועיין ס״ז: — ת״ל ואני אברכם· סוטה שם וחולין מ״ט: 18 כנגד פנים· סוטה שם: 16 ת״ל אמור להם· וכן ת״א כד תימרון להון אבל ת״י בהדין לישן יימרון להון:

1 ר וקרבנות | אף וכו׳ גדול] ר ח׳ | 2 בו] ל בם | אלהיך] ר ח׳ | מכל וכו׳ וגו׳] דמר ח׳ | 4 את בני ישראל] מ ח׳ | 5 במקדש] ד ח׳ | 6 דברי וכו׳ אומר] מר ר׳ יאשיה אומר | הרי הוא אומר] ר ח׳ | מר מקום | 7 מ הרי זה | ל והמקרא | בכל מקום] ד, ש״ג שבכ״מ | 8 ד אכין | ר בבית הבירה וכן בסמוך | ד לא תזכיר | ד כי אם | 9 ד לומר, ר ליאמר | 10 ד לגרים מנין ולעבדים ולנשים מנין | לנשים] מ ח׳ | 11 ברכה וכו׳ כנגד פנים שורה יג] מ ח׳ | ברכה וכו׳ שומע שורה טו] ט ח׳ | ת״ל] ד ח׳ | 12 את בני ישראל] מר ח׳, ל נ׳ אמור להם | 14 את בני ישראל] מ ח׳ | ל הקהל הזה | ל או אינו אלא | ר ובין | דל בינו לבין עצמו | 15 כולו] מ ח׳ | מ שהחזן | מ שיאמר | טלר אמרו:

(מ) 17 למ ה׳ וישמרך | בתורה] רק ט רבה | 18 דטמ ברוך | וברוך וכו׳ בצאתך] ד ח׳ |

ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך אימתי כי תשמע בקול ה' אלהיך (דברים כח
ג): יברכך ה', בנכסים וישמרך בנכסים ר' נתן אומר יברכך בנכסים וישמרך בגוף
ר' יצחק אומר וישמרך מיצר הרע וכן הוא אומר כי ה' יהיה בכסלך ושמר רגלך
מלכד (משלי ג כו) דבר אחר וישמרך שלא ישלטו אחרים עליך וכן הוא אומר יומם
השמש לא יככה וירח בלילה ואומר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ואימר ה'
שומרך ה' צילך על יד ימינך ואומר ה' ישמרך מכל רע ואומר ה' ישמור צאתך ובואך
(תהלים קכא) ד"א וישמרך מן המזיקים וכן הוא אומר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך
בכל דרכיך (שם צא יא) ד"א וישמרך ישמור לך ברית אבותיך וכן הוא אומר ושמר
ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך (דברים ל יב) ד"א וישמרך
ישמר לך את הקץ וכן הוא אומר משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר
מה מליל אמר שומר אתא בוקר וגם לילה (ישעיה כא יא) ד"א וישמרך ישמר את
נפשך בשעת המיתה וכן הוא אומר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים (שמואל
א' כה כט) שומע אני בין הצדיקים בין הרשעים ת"ל ואת נפש אויביך יקלענה בתוך
כף הקלע (שם) ד"א וישמרך ישמור רגלך מגיהנם וכן הוא אומר רגלי חסידיו ישמור
ורשעים בחשך ידמו (שם ב ט) דבר אחר וישמרך ישמרך בעולם הבא וכן הוא אומר
וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים (ישעיה מ לא) (סליק פיסקא)

(מא) יאר ה' פניו אליך, יתן לך מאור פנים ר' נתן אומר זה מאור השכינה
שנא' קומי אורי כי בא אורך וגו' כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים (ישעיה ס
א–ב) אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה (תהלים סו ב) ואומר אל ה' ויאר לנו
(שם קיח כז) ד"א יאר זה מאור תורה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו כג).

ויחונך, יחונך במשאלותיך וכן הוא אומר וחנותי את אשר אחון ורחמתי את
אשר ארחם (שמות לג יט) ד"א יתן חנך בעיני הבריות וכן הוא אומר ויהי ה' את יוסף
ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר (בראשית לט כא) ואומר ותהי אסתר
נושאת חן בעיני כל רואיה (אסתר ב טו) ואומר ויתן האלהים את דניאל לחן ולחסד
ולרחמים (דניאל א ט) ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם (משלי ג ד) ד"א
ויחונך בדעת ובבינה ובהשכל ובמוסר ובחכמה ד"א ויחונך יחנך בתלמוד תורה וכן
הוא אומר תתן לראשך לויית חן (משלי ד ט) ואומר כי לויית חן הם לראשך וענקים

(מ) 1 אימתי וכו'· הכתובים באו שלא כסדר: 4 מלכד· מאמר ר' יצחק ברבה בשינוי: 6 ובואך· הכתובים באו שלא כסדר: 8 דרכיך· עיין תרגום יונתן: 14 כף הקלע· עיין לקמן פ' קל"ט ואבדר"נ נ"א פי"ב שבת קנ"ב: וקהלת רבה פ"ג: 15 בעולם הבא· כ"ה גם ברמב"ן שער הגמול ונראה דעיקר הגרסא יברכך ה' בעוה"ז וישמרך בעוה"ב: 16 אבר כנשרים· בתנחומא מובא בילקוט המכירי ישעיה במקומו שם דרש הכתוב לענין עוה"ב ועיין סנהדרין צ"ב: (מא) 24 לחן· במקרא ליתא:

1 ה'] מ ח' | 2 ל בנכסיך ··· בנכסיך | 4 מר ישליט, ל ישלוט | 5 ואומר] למר ח', ט ועוד כתיב | ישראל] מ ח', ט נ' ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך | ואומר] טלמר ח' | 6 ואומר ··· ואומר] טלמר ח' | 8 ד פ"ז וישמור | ר פ"ז אבות | וכן הוא אומר] ד שנ' | 11 ד"א] ר ח' | וישמרך] ט ח' | ישמר את נפשך] ר ח' | 13 מ בין צדיק בין רשע, ט בין הרשעים בין הצדיקים | ת"ל ד שנאמר | בתוך כף הקלע] ר ח', ל וגו', ד בכף הקלע | 14 וישמרך] ל ח' | 15 ורשעים בחשך ידמו] רק ט | וישמרך] טל ח' | ד בעולם הזה | וכן הוא אומר] ל שנ' | 16 וקווי וכו'] מ יאר ה' פניו אליך:

(מא) 17 ט ד"א יאר | מ אליך ויחנך | פנים] כ"ה גם בילקוט המכירי ישעיה ס' אבל דל פ"ז ורבה עינים | ט ר' יונתן, ל ר' יוחנן | זה] ל ח' | 18 וגו'] ד ח', מ ואומר | 19 ואומר] טלר ח' | 20 ד"א] מ רבי אומר | יאר] למר ח', ט נ' ה' | 21 יחונך] ד ח' | 22 ד"א] מ רבי אומר | ר בריותיו | 24 לחן] טלמר ח', וכן ליתא במקרא | 25 ואומר וכו' ואדם] מ ח' | ומצא וכו' תורה] ל ח' | 26 ובבינה ··· ובחכמה] ד, ש"ג ובחכמה ··· ובבינה | 27 ואומר טמר ח' |

לגרגרותך (שם א ט) ד"א ויחונך יחנך במתנת חנם וכן הוא אומר הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכעיני שפחה אל יד גבירתה כן עינינו אל ה' אלהינו עד שיחונינו (תהלים קכג ב) ואומר חנ:ו ה' חננו כי רב שבענו בוז (שם ג) ואומר ה' חנינו לך קוינו (ישעיה לג ב) (סליק פיסקא)

(מב) ישא ה' פניו אליך, בשעה שאתה עומד ומתפלל שנאמר ויאמר אליו הנה נשאתי פניך (בראשית יט כא) והרי דברים ק"ו ומה אם ללוט נשאתי פנים בשביל אברהם אוהבי לך לא אשא פנים מפניך ומפני אבותיך <וזה הוא שאמר הבתוב ישא ה' פניו אליך> כתוב אחד אומר ישא ה' פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים (דברים י יז) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו בשישראל עושים רצונו של מקום ישא ה' פניו אליך וכשאין ישראל עושים רצונו של מקום אשר לא ישא פנים ד"א עד שלא נחתם גזר דין ישא ה' פניו אליך ומשנחתם גזר דין אשר לא ישא פנים כתוב אחד אומר שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו (תהלים סה ג) וכתוב אחד אומר סכותה בענן לך מעבור תפלה (איכה ג מד) כיצד יתקיימו שני מקראות הללו עד שלא נחתם גזר דין שומע תפלה משנחתם גזר דין סכותה בענן לך. כתוב אחד אימר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת (תהלים קמה יח) וכתוב אחד אומר למה ה' תעמוד ברחוק (שם י א) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו עד שלא נחתם גזר דין קרוב ה' לכל קוראיו משנחתם גזר דין למה ה' תעמוד ברחוק. כתוב אחד אומר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (איכה ג לח) וכתוב אחד אומר וישקוד ה' על הרעה (דניאל ט יד) כתוב אחד אומר כבסי מרעה לבך ירושלם למען תושעי (ירמיה ד יד) וכתוב א' אומר כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני (שם ב כב) כתוב אחד אימר שובו בנים שובבים (שם ג כב) וכתיב אחד אומר אם ישוב ולא ישוב (שם ח ד) כיצד יתקיימו שני מקראות הללו עד שלא נחתם גזר דין שובו בנים שובבים משנתחתם גזר דין אם ישוב ולא ישוב. כתוב אחד אומר דרשו ה' בהמצאו (ישעיה נה ו) וכתוב אחד אומר חי אני אם אדרש לכם (יחזקאל כ ב) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו עד שלא נחתם גזר דין דרשו ה' בהמצאו משנחתם גזר דין חי אני אם אדרש לכם. כתוב אחד אומר כי לא אחפיץ במות המת (שם יח לב) וכתוב אחד אומר כי חפץ ה' להמיתם (שמואל א' ב כה) כתוב אחד אומר ישא ה' פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר

3 לך קוינו· רבה פי"א ס"ו:
(מב) 8 אליך· וזה הוא שאמר וכו' מיותר ובאמת בכמה נוסחאות ליתא אבל איתא גם ברבה פי"א סימן ז': 10 פנים נדה ע': (תוספ' שם ד"ה כתיב) ברכות כ': ראש השנה י"ז: ותנחומא א' כאן ופ' צו והאזינו ותנחומא ב' כאן ופ' צו וכבר כתבו בתוספ' ר"י החסיד ברכות כ': בשם הרשב"ם דלפי הפשט לא קשה מידי ועיין מאור עינים דף ר"ה: 20 לפני· ר"ה י"ח תנחומא האזינו: 13 ולא ישוב· וכתיב בתריה מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת: 26 להמיתם· נדה ע'·

1 יחנך] רק ל | 3 ואומר] למ ח' | ה'] ד ח' | ד כי לך: (מב) 5 אליך] ד נ' וישם לך שלום | 6 ר את פניך | ר נשא, ל נושא | בשביל] ד, וש"ג מפני | 7 ל אברהם אוהבו, ד אוהבו אברהם | לך] מ ח' | פנים] מ פניך | המוסגר ח' טמ ובאמת הוא מיותר | לר זהו | שאמר הכתוב] לר שני | 8 וכתוב וכו'] מ וכאן הוא אומר | ל אחר | 9 מ יתקיימו שניהם | 10 ישראל] דמ ח' | מ רבי אומר | 11 טר נתחתם | ר משנתחתם, ט כשנתחתם, ל נחתם | 12 למ אחר וכן בסמוך | 16 כיצד וכו'] מ כאן קודם גז"ד כאן אחר גז"ד וכן בכולן | טר נתחתם ··· משנתחתם | 17 ד דין הוא ברחוק | 18 טר הרעה כיצד וכו' כתובים הללו (ר ח') עד שלא נתחתם גז"ד מפי וכו' והטוב (ר נ' משנתחתם וכו' הרעה) | ל הרעה ויביאה וגו' עד שלא נחתם וכו' וכן בסמוך | 20 כי] ד ח' | עונך לפניך] ד ח' | 21 טר"ל לא | 23 כתוב וכו' לכם] מ ח' | 24 ד חי ה', טר חי אני נאם ה' | 25 חי אני] ט ח', ד חי ה' | ט וכתוב | 26 כי] ל אם | ל וכתי' כי חפץ | ל להמיתך | 27 למ רבה ד"א כתוב (מ כתי') | ט כתוב וכו' אשר לא ישא פנים וכתוב אחד אומר ישא וכו' | מ כתי' ישא וכו' וכתיב אשר |

לא ישא פנים כיצד יתקיימו שני מקראית הללו ישא ה׳ פניו אליך בעוה״ז אשר לא ישא פנים לעולם הבא ד״א ישא ה׳ פניו יעבור כעסו ממך.

וישם לך שלום, בכניסתך שלום וביציאתך שלום שלום עם כל אדם ר׳ חנניה סגן הכהנים אומר וישם לך שלום בביתך ר׳ נתן אומר זה שלום מלכות בית דוד שנ׳ למרבה המשרה ולשלום אין קץ (ישעיה ט ו) ד״א זה שלום תורה שנאמר ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום (תהלים כט יא) גדול השלום ששינה מעשה שרה שנאמר ואני זקנתי (בראשית יח יג) גדול השלום ששינה קדוש מפני שלום גדול השלום ששינה מלאך מפני שלום גדול השלום ששם שנכתב בקדושה נמחה על המים מפני שלום בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו ר׳ אלעזר אומר גדול השלום שלא נטעו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום ר׳ שמעון בן חלפתא אומר גדול השלום שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום שנאמר ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום (תהלים שם) ר׳ אלעזר הקפר אומר גדול השלום שאין חותם כל הברכות אלא שלום שנאמר יברכך ה׳ וישמרך יאר ה׳ פניו אליך ויחונך ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום ר׳ אלעזר בנו של ר׳ אלעזר הקפר אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדין עבודה זרה ושלום ביניהם כביכול אמר המקום אין השטן נוגע בהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד יז) אבל משנחלקו מה נאמר בהם חלק לבם עתה יאשמו (שם) הא גדול השלום ושנואה מחלוקת גדול השלום שאפילו בשעת מלחמה צריכים שלום שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (דברים כ י) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום ואמת (שם ב כו) וישלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמור מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי ויאמר מלך בני עמון אל מלאכי יפתח וגו׳ מהו אומר ועתה השיבה אתהן בשלום (שופטים יא יב)

1 כיצד וכו׳ הללו] טלמר ח׳ | ישא וכו׳] מ כאן בעוה״ז כאן בעוה״ב | 2 ד״א] מר רבי אומר, ל ורבי אומר | ט למר ויעביר | כעסו ממך] ל כעס וחמה | 3 בכניסתך וכו׳] מ בכניסתך ושלום ביציאתך מה כניסתך בעולם בלא חטא אף יציאתך בעולם בלא חטא ושלום ועם וכו׳, רבה שלום בכניסתך שלום ביציאתך שלום וכו׳ | שלום בפעם הד׳] רבה | מ חנינא, ל חנינה | 4 מ ישים לך בביתך שלום | מ ר׳ יונתן | 5 ד״א] טר רבה רבי אומר, ל אומר | 6 השלום] בקצת נוס׳ שלום וכן בכולן | ששינה] מ נ׳ הכתוב | 7 גדול וכו׳ קדוש מפני שלום] מ רבה ח׳ | קדוש] לר קודש, ט ר״ה הקב״ה | 8 מ ששמו הנכתב, ר שאמר המקום שמי שנכתב, ל ששמו נכתב | בקדושה] ל ח׳ | נמחה] ר ימחה, מ צוה לימחות, טל אמר המקום (ל ח׳) ימחה | מפני שלום] למר ח׳, ט בשביל שלום | 9 בשביל] טמ ח׳, ל כדי | ל ור׳ | נטעו] כ״ה גם ר״ה פ״ז רבה אבל ד טענו | 10 מ מחזיק | 11 ה׳ יברך וכו׳ בשלום] ד ח׳ | מ בן הקפר | מ בכל | 13 מ ר׳ אלעזר אומר, ט ר׳ אלעזר הקפר אומר | 14 הקפר] ל ח׳, ר קפר | ל אמר | ל שאפילו חס ושלום | ישראל] ד ח׳ | דמ עובדי | 15 אמר המקום] דל ח׳, מ המקום אומר, ט אמר הב״ה | 16 מ מה כתיב | בהם] דמ ח׳ | 17 ד ושנוי | מ המחלוקת | גדול וכו׳ ובמשרפות אבותיך] מ ח׳ | 18 עליה] ד נ׳ לתפשה ואשגרת לשון הוא מפסוק אחר | 19 ואמת] כ״ה ד, ט ח׳, ש״ג אינן מביאין המקרא במלואו ובמקרא ליתא | 20 אל מלך וכו׳ וגו׳] דר ח׳, ל וגו׳ | 21 מהו אומר] ט ח׳ |

תנחומא א׳ וב׳ צו: 2 לעולם הבא: נראה דמן כתוב אחר אומר שומע תפלה וכו׳ עד כאן נעתק מקובץ אחר והעתיק כל הענין בלי שינוי דאל״כ היה לו להסמיך דרשה זו לדרשות אחרות לעיל ועיין ברבה פי״א סימן ז׳ ומדרש שמואל פ״ז: — ממך: ג״ז ברבה שם: 7 ואני זקנתי: יבמות ס״ה: בשם תנא דברי ר״י, ירושלמי פאה טז ע״א בראשית רבה פנ״ח ויקרא רבה פ״ט תנחומא תולדות פ״א: — קדוש: גרסת ר״ה כפי מה שהביא המ״ע משמו מלאך אבל בכ״י שלפני הגרסא הקב״ה ופ׳ דאמעשה שמואל קאי וכן ראב״ד מובא במהר״ס ועיין ב״א שכתב דהא עדיפא מדרשה שצוה הקב״ה לשנות, וברבה ובמ״ח ליתא לבבא זו כלל ועיין יבמות שם: 8 ששינה מלאך וכו׳: מ״ע: ור״ה גרס שליח וג״ז לא מצאתי בכ״י שלפני רק פ׳ דאאחי יוסף קאי ועיין ירושלמי פאה שם בראשית רבה פ״ק ויקרא רבה פ״ט וברבה פ׳ דאמעשה מנוח קאי ועיין ויקרא רבה שם: 9 איש לאשתו: לעיל פ׳ ט״ז חולין קמ״א וש״נ: 10 שלום: שהנביאים מזהירים את הבריות לחזור בתשובה כדי שיהא להם שלום ב״א: ר״ה לענין שאלת שלום ברכות נ״ד: וצ״ע: 11 בשלום: סוף עוקצין תנחומא א׳ וב׳ צו בשם ר׳ לוי: 17 מחלוקת: בראשית רבה פל״ח וילקוט שם רמז ס״ב תנחומא א׳ וב׳ צו ותנחומא שפטים: 17 שלום: עיין ספרי דברים פ׳ קצ״ט ופ׳ השלום: 19 שלום: ספרי שם:

גדול השלום שאפילו מתים צריכים שלום שנא' ואתה תבוא אל אבותיך בשלום (בראשית טו טו) ואומר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך (ירמיה לד ה) גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנא' בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב (ישעיה נז יט) גדול השלום שניתן בחלקם של צדיקים שנא' יבא שלום ינוחו על משכבותם (שם ב) גדול השלום שלא ניתן בחלקם של רשעים שנ' אין שלום אמר ה' לרשעים (שם כא) גדול השלום שניתן לאוהבי התורה שנא' שלום רב לאוהבי תורתיך (תהלים קיט קסה) גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנא' וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (ישעיה נד יג) גדול השלום שניתן לענוים שנא' וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום (תהלים לז יא) גדול השלום שניתן לעושי צדקה שנ' והיה מעשה הצדקה שלום (ישעיה לב יז) גדול השלום ששמו של הקב"ה קרוי שלום שנא' ויקרא לו ה' שלום (שופטים ו כד) ר' חנניה סגן הכהנים אומר גדול השלום ששכול כנגד כל מעשה בראשית שנא' <יוצר אור ובורא חשך עושה שלום> (ישעיה מה ז) גדול השלום <שדרי> עליונים צריכים שלום שנא' המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו (איוב כה ב) והרי דברים ק"ו ומה אם במקום שאין איבה ותחרות ושנאה ובעלי דבבא צריכים שלום ק"ו לנוקום שיש בו כל המדות הללו כתוב אחד אומר עושה שלום במרומיו וכתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו (שם ג) וכתוב אחד אומר אלף אלפין ישמשוניה ורבוא רבבן קדמוהי (דניאל ז י) כיצד יתקיימו הפסוקים הללו עד שלא נלו מארצם היש מספר לגדודיו משנלו מארצם אלף אלפין ישמשוניה כביכול נתמעטה פמליא של מעלה. רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי כתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו וכתוב אחד אומר אלף אלפין ישמשוניה כיצד יתקיימו שני כתובים הללו אלף אלפין ישמשוניה זה גדוד אחד וכמה הן גדודיו היש מספר לגדודיו כתוב אחד אומר מונה מספר לכוכבים לכלם שמות (תהלים קמז ד) וכתוב אחד אומר שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא (ישעיה מ כו) בשהקב"ה קורא הכל עונים מה שאי אפשר לו לבשר ודם לקרוא שתי שמות באחת וכן הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר (שמות כ יא) ואומר אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי (תהלים סב יב) ואומר הלא כה דברי כאש

5 רשעים. בתשובות חכמי צרפת ולותיר סכ"ג הג' ולא ניתן בחלקן וכו': 10 שלום. שבת י': 11 עושה שלום. עיין ת"כ בחוקותי סוף פ"א מגיד שהשלום שקול כנגד הכל וכן הוא אומר עושה שלום ובורא רע אבל בילקוט ובפירש"י שם ג' עושה שלום ובורא את הכל וכן ג' הגר"א כאן אבל בפסוק זה לא נמצא בתנ"ך: 12 שלום. עיין ספרי שם והג' שם שדרי רום ובמ"ח נשתבש שם שהרי במקום שדרי: 10הללו. ספרי דברים פמ"ז ועיין כ"ז פ' השלום ומדרש גדול וגדולה פ"כ: — כ"א אומר. מכאן עד שהם כוריים ביבש הוספה מאוחרת ונדפס באותיות קטנות והראיה כי סוף הפ' וכן הוא אומר בושי צידון וכו' שייך כאן אחר שיש בו כל מדות הללו ונשאר זכר לדבר בגרסת כי"ל דמוסיף כאן וכן הוא אומר בושי צידון וכו' ואולי גם הסיום וכן הוא אומר בושי צידון וכו' לא היה כתוב בקצת כ"י ומי שהוסיף מתחלה כל אלה הדרשות הציגן בסוף הפיסקא: 15 כ"א אומר. אלו השלשה מלות צריכין לימחק, א"א: 19 לגדודיו. חגיגה י"ג: וברבה פסיקתא רבתי פכ"א ויקרא רבה סל"א:

2 בשלום] ט נ' תקבר בשיבה טובה | 3 ל לעושה | מ לבעלי תשובה | 19 מ שניתן לצדיקים | ינוחו] ד ינוח | 4 מ ניתן לרשעים | 6 גדול וכו'] ד בבא זו קודם בבא דלומדי תורה | 8 והתענגו] דטל ויתענגו | גדול וכו' שלום] ט ח' | 9 ל לעושה, ד אל עושי, מ לבעלי | 10 הקב"ה] ר ורבה מקום | מ נקרא | מ חנינא, ל חנינה | 11 שנאמר וכו'] ד שנ' כי הנה יוצר הרים ובורא רוח עושה שלום ובורא רע | 12 עושה שלום] ל נ' וגו' | שדרי] ד ר שהרי, מ שאפילו דרי מעלה | ר העליונים | צריכים שלום] ד צריכים לו | 13 המשל ופחד עמו] רלט ח' | 14 ותחרות] טרמ ח' | ל ושנאה ותחרות | ל ובעל, דר ובעיל | טל דבבה, מר דבבות | הללו] ל נ' וכן הוא אומר בושי צידון | 15 כתוב אחד וכו' עד סוף הפיסקא] ליתא לא ט ולא מ | אומר בפעם הא'] רבה פי"א ח' | 16 גלו] ר נ' ישראל | 17 משגלו] ר רבה נ' ישראל | רבי אומר וכו'] ר ד"א משום וכו' דוסאי אומר | 18 ל ר' אבא יוסי בן דוסאי, ד אבא בן יוסי | ר אחר | 19 ר"ה כתיב מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא וכתיב שאו מרום עיניכם (ומסיים לכולם בשם יקרא) | 20 לכולם שמות] רבה, דר ח', ל לכולם בשם יקרא | שאו וכו' יקרא] ד שאו וכו' צבאם, ר שאו וכו' וראו וגו', ל המוציא במספר כל צבאם וגו' | 21 ר את הכל | רבה קורא אותם הוא קורא שמות כולם כאחת והם עונין מה | 22 לו] ד ח' | ר רבה שני | ד כאחד | אלהים] ר ח' | 23 שמעתי] ד שמענו | ר אלהים וגו' ואומר |

נאום ה׳ וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג כט). רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי כתוב אחד אומר המוציא במספר צבאם וכתוב אחד אומר מונה מספר לכוכבים כיצד יתקיימו שני כתובים הללו מגיד שאין שם שם שנוי לא השם שנקרא עבשיו נקרא הוא לאחר זמן וכן הוא אומר ויאמר אליו מלאך ה׳ למה זה תשאל לשמי והוא פליא (שופטים יג יח) איני יודע לאיזה שם אני מתחלף כתוב אחד אומ׳ ויקן דוד את חלקת הגורן בכסף שקלים חמשים (שמואל ב׳ כד כד) וכתוב אחד אומר ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל שש מאות (ד״ה א׳ כא כה) כיצד יתקיימו שני מקראות הללו מקום הגורן בשש מאות ומקום המזבח בחמשים. רבי אומר משום אבא יוסף בן דוסתאי כתוב אחד אומר ויקן דוד את הגורן וכתוב אחד אומר ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל שש מאות כיצד יתקיימו שני כתובים הללו הן שנים עשר שבטים היו ולקח מכל אחד ונטל חמשים שקל מכל שבט ושבט נמצא שש מאות שקלים מכל השבטים ר׳ אלעזר בן שמוע אומר ויקן דוד את הגרן ואת הבקר במפורש בענין ומהו מפורש בענין ויתן דוד לארנון אבל הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים בחמשים שקלים. כתוב אחד אומר ויהי לשלמה ארבעים אלף אורוות סוסים (מלכים א׳ ה ו) וכתוב אחד אומר ארבעת אלפים אורוות סוסים (ד״ה ב׳ ט כה) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו ארבעת אלפים סטבלאית של ארבעים אלף סוסים כתוב אחד אומר מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל (שם ד ה) וכתוב אחד אומר אלפים בת יכיל (מלכים א׳ ז כו) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו אלפים בלח שהן שלשת אלפים ביבש מיכן אמרו חכמים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש. וכן הוא אומר בושי צידון כי אמר ים מעוז הים לאמר לא חלתי ולא ילדתי ולא גדלתי בחורים רוממתי בתולות (ישעיה כג ד) אמר הים ומה אני שאיני מתיירא שמא אוחיל ושמא אוליד בנים ובנות ושמא אקבור חתנים וכלות מה אמור בי האותי לא תיראו נאום ה׳ אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חוק עולם לא יעברנהו (ירמיה ה כג) אמר הים ומה אני שאין בי אחת מן כל המדות הללו הריני עושה רצון קוני על אחת כמה וכמה בושי צידון (סליק פיסקא)

(מג) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, למה נאמר לפי שהוא אומר כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי ת״ל ושמו את שמי במקדש בשם המפורש במדינה בכינוי.

1 סלע. מכילתא מס׳ דשירה פ״ח ומס׳ דבחודש פ״ז ולקמן פיסקא קי״א תנחומא א׳ וב׳ פרשת ויקהל ילקוט ישעיה רמז תמ״ו: 4 אני מתחלף. בילקוט המכירי ישעיה מ׳ גרס שנוי בלי יו״ד אחר השי״ן ולפ״ז היה אפשר לגרוס שאין שֵׁם שָׁנוי פ׳ שאינו נשנה פעמים ומהר״ס הביאו הרד״ק מגיה שאין שם שם שאין בו שינוי ובבראשית רבה פרק ע״ח גרס מלמד שיש שם שינוי וכן מגיה הא״א ובמ״ח פרשה וישלח גרס מלמד שאין שם שינוי בכוכבים אבל במלאכים לא כשם שהוא נקרא עכשיו נקרא לאחר זמן וכ״ג, ועיין ילקוט שם ושם הגרסא רבי מאיר אומר משום ר׳ דוסתאי ופ״ז וישלח ושכל טוב בראשית דף קע״ה: 11 בחמשים שקלים. ספרי דברים פ׳ ס״ב וש״נ ושנ״ב זבחים קט״ז: מדרש שמואל ל״ב: 13 סוסים. עיין סנהדרין כ״א. ורבה: 16 ביבש. ערובין י״ד: כלים פט״ו מ״א: — בושי צידון. ספרי דברים פ׳ ל״ו, ילקוט ישעיה רמז תכ״ג:
(מג) 24 בכינוי. לעיל פ׳ ל״ט:

1 וכפטיש יפוצץ סלע] דר ח׳ | רבי אומר] ר ד״א | ר דוסאי | ר אומר מונה מספר לכוכבים וכתוב אחד אומר המוציא במספר צבאם | 3 שאין שם שם] ל, אבל ד רבה שאין שם, ר״ה שאין שום, ד שאין אדם שם | ל ולא | הוא] ד ח׳ | אליו] במקרא לו | 4 ר פלי | לר ואיני | אני] ר ח׳ | את חלקת וכו׳ דוד] ל ח׳ | 5 חלקת] ר ח׳ ובמקרא את הגרן ואת הבקר | ד לארונה היבוסי | 7 רבי אומר] ר ד״א | ר וכתוב אחר | 8 ד לארונה היבוסי | הן] רל רבה ח׳ | 9 היו] ל ח׳ | ולקח מכל אחד] רל רבה ח׳ | ר ונמצאו, רבה נמצאו | ר מכל ישראל | 10 בן שמוע] ד ח׳ | 11 רל בכסף שקל חמשים | 12 ר ורבה ארבעת אלפים | לר וכתוב אחר | ר ורבה ארבעים אלף | 13 רבה אסטבלאות, ד טסבלאות, ל מטבלאות | ל של ארבעים אלף אורות סוסים | אלף] ר ח׳ | סוסים] ד ח׳ | 14 אומר] ד ח׳ וכן בסמוך | יכיל] ל ח׳ | 15 אלפים וכו׳] ר בלח אלפים ביבש ג׳ אלפים | 16 ר״ה שני כורים בלח שהם שלשה כורים ביבש | שהם] ר ח׳ | 19 בי] ר בו, ד כי | 20 לא] במקרא ולא | אמר] ר ד״א אמר | אחת] דר ח׳ | מן כל] ד כל, ל מכל:
(מג) 22 על וכו׳ אברכם] דט ח׳ | ואני אברכם] מ ח׳ | נאמר] ר נ׳ ושמו | 23 בשם וכו׳ שמי] ט ח׳ | אתה וכו׳

ואני אברכם, למה נאמר לפי שהוא אומר כה תברכו את בני ישראל אין לי אלא ברכה לישראל ברכה לגרים לנשים ולעבדים מנין ת"ל ואני אברכם ברכה לכהנים מנין ת"ל ואני אברכם: ואני אברכם, שלא יהיו ישראל אומרים ברכותינו תלויות בכהנים ת"ל ואני אברכם, שלא יהיו הכהנים אומרים אנו נברך את ישראל ת"ל ואני אברכם אני אברך את עמי ישראל וכן הוא אומר כי ה' אלהיך ברכך בכל מעשה ידיך (דברים ב ז) <כי ה' אלהיך ברכך> כאשר דבר לך (שם טו ו) ואומר ברוך תהיה מכל העמים (שם ז יד) ואומר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב מן השמים (שם כח יב) ואומר במרעה טוב ארעה אותם (יחזקאל לד יד) ואומר אני ארעה צאני (שם כח טו) (סליק פיסקא) מן ריש[א] ועד כאן צ"ח ברייתא

(מד) ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, מגיד הכתוב שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן ובכל בוקר ובוקר מושחו ומפרקו ואותו היום העמידו משחו ולא פרקו רבי יוסי בר' יהודה אף בשמיני העמידו ופרקו שנאמר ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן (שמות מ יז) נמצינו למדים שבעשרים ושלשה באדר התחילו אהרן ובניו המשכן וכל הכלים לימשח בראש חודש הוקם המשכן בשני נשרפה פרה בשלישי הזה ממנו תחת הואה שנייה גילחו הלוים בו ביום שרת שכינה בבית שנאמר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וגו' (שם מ לד) בו ביום הקריבו נשיאים את קרבנם שנאמר ויהי המקריב ביום הראשון שאין ת"ל ראשון אלא ראשון לכל ימות השנה בו ביום ירדה אש מן השמים ואכלה את הקרבנות שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת השלמים (ויקרא ט כד) בו ביום הקריבו בני אהרן אש זרה שנאמר ויקחו בני אהרן נדב ואביהו וגו' (שם י א) וימותו לפני ה' מיתתם לפני ה' ונפילתן בחוץ כיצד יצאו היה רבי יוסי אומר המלאך מדדן מתים עד שיצאו ונפלו להן בעזרה שנאמר ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש (שם י ד) מאת פני ה' לא נאמר אלא מאת

2 אברכם· לעיל שם: 3 אברכם· חולין מ"ט· ורבה: 5 עמי ישראל· ס"ז פ' כ"ז:

(מד) 12 ופרקו· נראה דצ"ל העמידו משחו ופרקו: 13 המשכן· פ' דכתיב אחריו ויקם ר"ה והגר"א מגיה ואומר במקום שנ' וטעמו איני יודע ועיין ת"כ מכילתא דמלואים פ' צו ל"ו סדר ע"ר פ"ז פ' רבתי (הוצאת פריעדמאן) פ"ה ופ' דר"כ פ"א: וירושלמי יומא לח ע"ג וברבה וס"ז: 16 הלוים· גיטין ס': — אהל מועד· מכילתא דמלואים פרשת שמיני י"ד:

וכו' המפורש] ג ח' | 1 את בני ישראל] ד ח' | 2 ברכה בפעם הב'] טמל ח' | לגרים] ר ח' | ברכה לכהנים וכו' אברכם] דמ ח' | 3 ואני אברכם] טמ ח' | ר ליש' | ד ברכותים | למ ברכתינו תלויה | 4 ד בכוהניהם | אברכם] ר ג' אני אברך | שלא וכו' אברכם] ל ח' | מ אומרים ברכתן של ישראל תלויה בנו לכך נאמר | 5 ישראל] למר ח' | וכן הוא אומר] ד שנ' | בכל מעשה ידיך] טלר ח' | 6 המוסגר רק מ, ד נתערבו שני פסוקים שונים | 7 ואומר יפתח וכו' השמים] ל ח' | את אוצרו וכו' השמים] ר ח' | מן השמים] מ ח', ט וגו', במקרא את השמים | 8 טוב] ד הטוב | אותם] דמר אתכם | ט ואומר ואתנה צאני והשאר נשמט | ד מ את צאני:

(מד) 10 להקים את המשכן] דט ח' | 11 מ בכל | מושחו] מ ח' | 12 טמר אותו | ל מעמידו | מר ומשחו | בר' יהודה] ט ח' | בשמיני] למ בשביעי | העמידו] ד משחו, ט העמיד | 14 מ ובניו למשוח את המשכן | המשכן] ל ח', טר משכן | 15 לימשח] מ ח' | מ וברי"ח ניסן | מ הפרה | תחת] מ ח', ר אחת | 16 הלוים] דלר ח' | שרת] ק"נ שרתה | 17 מ הנשיאים | את קרבנם] רק ד | 18 מר אין | ראשון] לר ג' ומה ת"ל ראשון | אלא] ר ח' | ראשון] ל ראש | מ של כל | בו ביום] ל ח' | 19 מ את כל הקרבים | מלפני ה'] ל מן השמים | ותאכל] ד נ' אותם | את וכו' השלמים] טר ח', ל וגו', מ ח' ואת השלמים, במקרא ואת החלבים | 20 ויקחו] דמר נ' שני | 21 מ מיתתן בפנים ונפילתן | 22 מ ר' יוסי הגלילי | לחן] ד ח' | 23 מ פני ה' אין כתיב כאן |

פני הקדש רבי ישמעאל אומר דבר למד מענינו שנאמר וימותו לפני ה׳ מיתתם לפנים ונפילתם לפנים כיצד יצאו גררום בחבי ברזל.

וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו, שומע אני ראשון ראשון שנמשח היה קדוש ת״ל וימשחם ויקדש אותם מגיד שלא קידש אחד מהם עד שנמשחו כולם וימשחם, משיחה מבפנים ומבחוץ ר׳ יאשיה אומ׳ מדות הלח נמשחו מבפנים ונמשחו מבחוץ ומדות היבש נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ ר׳ יונתן אומ׳ מדות הלח נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ ומדות היבש לא נמשחו לא מבפנים ולא מבחוץ תדע לך שאין מקדשות שנאמר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים (ויקרא כג יז) הא אימתי הן לה׳ לאחר שנאפו. רבי אומר וימשחם ויקדש אותם למה נאמר והלא כבר נאמר וימשח אותו ויקדש אותו ומה ת״ל וימשחם ויקדש אותם מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא (סליק פיסקא)

(מה) ויקריבו נשיאי ישראל, שומע אני שהיו הדיוטות ונתמנו ת״ל ראשי בית אבותם ולא ראשי בית אבותם בלבד אלא אף נשיאי שבטים נשיאים בני נשיאים: הם נשיאי המטות, הן הן שהיו ממונים עליהם במצרים שנאמר ויכו שוטרי בני ישראל (שמות ה יד).

שש עגלות צב, אין צב אלא מטוקסין שלא היו מחסרים כלום רבי אומ׳ אין צב אלא מחופים וכמנסקי פסקאות היו מחופים ואעפ״י שאין ראיה לדבר זכר לדבר והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה׳ בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות (ישעיה סו כ): שש עגלות צב, שומע אני עגלה על כל אחד ואחד ת״ל עגלה על שני הנשיאים שומע אני שור על שני הנשיאים ת״ל ושור לאחד. באו ועמדו

1 ט ר׳ שמעון | דבר] מ ח׳ | ט הלמד | מ נפילתן ומיתתן בפנים היה, ט מיתתן לפני ה׳ ונפילתן בחוץ | 2 ל מר הא כיצד | יצאו] ל ח׳ | ר וגררום | ט בקני | 3 ואת כל כליו] ר ח׳ | מ נמשח | 4 קידש] טלמ קדש | 5 משיחה] ד ח׳ | ל משחם מבחוץ ומבפנים, ר משיחתן מבחוץ ומבפנים | ר׳ יאשיה וכו׳ שנאפו] מ ח׳ | מדות] כן הוא גם ר״ה, דט מדת וכן לקמן | 6 היבש וכו׳ ומדות] ל ח׳ | 7 לך] ל ח׳ | 8 ל מקדשין, דט מקודשות | 9 שנאפו] ל שהונפו | למה וכו׳ מגיד] מ ח׳ | 10 ל והרי כבר נאמר וימשח אותם מגיד | ויקדש אותו] ט ח׳ | ומה וכו׳ אותם] ר ח׳ | ויקדש אותם] ט ח׳ | 11 ר״ה שמשיחת, ר שמשיחתן, ט שמשיחה:

(מה) 12 מ שיהיו | ט שנתמנו | 13 אבותם בפעם הב׳] ר רבה אבות | מר השבטים | 14 הם] ל ח׳ | המטות] ט נ׳ הם העומדים על הפקודים | הן הן] דט הם | שנ׳] טלר ח׳ | 15 ישראל] מ נ׳ אשר שמו עליהם וגו׳ | 16 שש עגלות צב] ט ח׳ | אין וכו׳ אומר] ל ח׳ | אין וכו׳ כלום] מ ח׳ | ט מטוקסי, רבה מטוקסות | ט רבה מחוסרות | 17 מחופים] רבה קמורות, ט מחופה, ל מחפין | וכמנסקי] מ ובמטקסי, ל ובמכסי, ט וכמין | ט סקיסאות, מ מן פקיסאות | 18 מ שנ׳ והביאו | ברכב] ט ח׳, במקרא וברכב, לר מביאין המקרא בקצור | דט בצבים | 19 ט לכל | ד אחת ואחת | 20 מ נשיאים | ר על כל שני | רבה שני שורים לנשיא אחד | מ נשיאים | ט שור |

2 בחבי ברזל. מכילתא דמלואים שם ל״ה: 4 כולם. רבה פי״ב סט״ו: 9 שנאפו. מנחות נ״ז: ורבה שם וראוי לשים לב לגרסת כי״ל דגרס שהונפו דנראה דלגרסא זו יש לה איזה יסוד דלסתמא דמתני׳ מנחות פי״א מ״ב אין אפית שתי הלחם דוחה שבת ואי תנור מקדשן היה להן ליפסל בלינה ובפיר׳ אמרו כן שם דף ע״ב: דהא בהא תליא דלרבי דאמר דאפיית שתי הלחם דוחה שבת (ת״כ אמור פי״ג י״ז) היינו משום דס״ל דתנור מקדש ועיין מעילה פ״ב מ״ו ובחלופי נוסחאות שם: 11 לעתיד לבא. שבועות ט״ו. סנהדרין י״ד: ס״ז פסיקתא דר״כ פ״א רבה שם:

(מה) 13 בני נשיאים. לשון הפ״ז שמא תאמר לא היו ראשי שבטים ת״ל הם נשיאי המטות הם שהיו ממונים וכו׳ וכן ברבה פי״ב סט״ז נשיאי שבט הה״ד הם נשיאי המטות נשיאים בני וכו׳ והגר״א מגיה אף נשיאי שבטים שנאמר נשיאי המטות ומה ת״ל ראשי בית אבותם נשיאים בני וכו׳ והמ״ע מגיה הם נשיאי המטות נשיאים בני נשיאים הם העומדים על הפקודים שהיו ממונים וכן פ׳ הרד״ף לקמן דמן הם העומדים על הפקודים דייק שהיו ממונים וכו׳ וצ״ע ונראה יותר דלקמן רק מלת הם דרש: 15 ישראל. דאל״כ הם למה לי (א״י ועיין ברא״ם) ועיין בפ׳ דר״כ פ״א ובת״י דמתמנן במצרים אמרכלן על מניינייא: 16 כלום. עיין פסיקתא שם: 17 מחופים. בריטב״א ערובין פ״ח. מביא בשם הספרי שש עגלות צב קמורות ובתחלה חשבתי דנתחלף לו הס״ז בספרי אבל את״כ ראיתי דאינו דגם הרבה נראה דג׳ קמורות וכן מביא הספרי בזה״ל הרמב״ם בפ׳ המשנה לכלים פי״א מ״א ופי״ח מ״ב ועיין פ׳ הנ״ל ובהערת המו״ל שם: — פסקאות. במקום וכמנסקי פסקאות צ״ל וכמין סקיפסטאות כאשר העיר ר״ש בובער בהערה הנ״ל ועיין ת״א ות״י שהרכיב ב׳ הפרושים ובס״ז, וש״נ: 19 אחד ואחד. ולא התנדבו רק שש נשיאים, ז״ר: 20 הנשיאים. דלקחו שור

לפני המשכן ולא קיבל משה מהן עד שנאמר לו מפי הקדש קח מאתם הא הסבימה דעתן לדעת העליונה ר׳ נתן אומר וכי מה ראו נשיאים להתנדב לכתחילה כאן ובמלאכת המשכן לא נתנדבו בתחילה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ציבור מה שמתנדבים ומה שמחסרים הן אנו משלימים כיון שראו נשיאים שהשלימו ציבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים (שמות לו ד) אמרו הנשיאים מה עלינו לעשות והנשיאים הביאו את אבני השוהם לכך התנדבו כאן תחילה (סליק פיסקא)

(מו) ויקח משה את העגלות ואת הבקר, הרי משה נוטלם ומחלקן לפי דעתו: את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשם ואת ארבע העגלות ואת שמונת הבקר נתן לבני מררי, לפי שהם ששה עשר לאלעזר ושמונה לאיתמר שנאמר וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מבני איתמר ויחלקום מבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבותם שמונה ויחלקום בגורלות אלה עם אלה ויכתבם שמעיה בן נתנאל הסופר מן הלוי לפני המלך והשרים וצדוק הכהן ואחימלך בן אביתר (דה״א א׳ כד ו).

ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, רבי נתן אומר מיכן שנתעלם מעיני דוד שלא נשאו לוים את הארון אלא בעגלה שנאמר וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה וגו׳ (שמואל ב׳ ו ג) ויחר אף ה׳ בעוזא ויכהו שם האלהים על השל וימת שם עם ארון האלהים (שם ו ז) ויחר לדוד על אשר פרץ ה׳ פרץ בעוזא (שם ו ח) אמר לו אחיתיפל לדוד לא היה לך ללמוד ממשה רבך שלא נשאו הלוים את הארון אלא בכתף שנאמר ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו הרי דוד משלחו ומעלו בכתף שנאמר ויקרא דוד לצדוק ולאביתר הכהנים וללוים לאוריאל עשיה ויואל שמעיה ואליאל ואבינדב ויאמר להם אתם ראשי האבות לכהנים וללוים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון אלהי ישראל כי למבראשונה לא אותם פרץ ה׳ ויתקדשו הכהנים והלוים ויעלו את ארון אלהי ישראל אשר צוה משה

אחד בשותפות וחזרו ולקחו שור אחד בשותפות ז״ר, ועיין גרסת הרבה והחזיק בה הרד״ף: — לאחד. פס׳ דר״כ פ״א ורבה פי״ב סי״ז: 2 העליונה. רבה שם וס״ז: 6 תחלה. רבה שם סט״ז ורש״י: — — בר״ה הפיסקא קודם את שתי העגלות וכו׳:

(מו) 13 בן אביתר. ר״ל דמצינו דוגמא לדבר בחלוקת המשמרות והגר״א מגיה במקום לפי שהם ששה וכו׳, וגרס וכן מצינו בדוד שמחלקן לכהנים ראשי משמרות שנ׳ וכו׳

1 טמ פ״ז מפי הגבורה | מאתם] מ נ׳ והיו לעבד | הא] למ ח׳ | 2 ד דעתו | ד עליונה, מ העליונים, ר המקום | לכתחלה] ט ח׳, מ תחלה | כאן] רק מ ופ״ז | מ ולמלאכת | 3 בתחלה] ט תחלה, ל כתחלה, ר מתחלה | מ הנשיאים | צבור] ד ישראל | מ שהן מתנדבין | 4 ל שמחוסרין | הן] רק מ | מ הנשיאים | 5 לעשות] ט נ׳ שנ׳ | 6 מ לפיכך | כאן] ד בו:

(מו) 7 העגלות] ד נ׳ צב | מ נטלם | 8 ד דעתם | את וכו׳] מ ח׳ | גרשם] במקרא נ׳ כפי עבודתם | ארבע] ד טל ארבעת | 9 מררי] ל נ׳ כפי עבודתם | עשר] ל ח׳ | 10 ר רבים בני אלעזר | ד הגבורים | במקרא מן בני איתמר, ל מבית איתמר, ר לבני איתמר | 11 ויחלקום וכו׳ שמונה] ט ח׳ | ר לבני אלעזר, וכ״ה במקרא | ר אבותם | ולבני] ד ומבני | לבית] ר ראשים לבית | 12 ל בגורל | אלה] טר נוסף שהיו שרי קדש ושרי האלהים מבני אלעזר ומבני איתמר, במקרא כי היו וכו׳ ובבני איתמר | ד הסופר בן נתנאל | 13 ל ואחימעץ | אביתר] ט נ׳ וראשי האבות לכהנים וללוים בית אב אחד אחוז לאלעזר והאחד אחוז לאיתמר, ובמקרא בשינוי | 14 ולבני וכו׳ עד סה״ד] ט ח׳ | כי וכו׳ ישאו] ר ח׳, דל וגו׳ | 15 דל נתעלם | לר הלוים | בעגלה] ל נ׳ חדשה | 16 את] מ ח׳ | מ על | דלר העגלה | ר החדשה וישאו מבית וכו׳ חדשה | ה׳] מ ח׳ | 17 האלהים] ד ח׳ | ויחר] ד נ׳ אף | 18 לו] למר ח׳ | 20 ל משלח | מ ומעלה | ל הכהן | 21 ד והלוים | לאוריאל וכו׳ ואבינדב] מ ח׳, ר לאוריאל וגו׳ | ל לאוריה ולשעשהאל | ד אליאל | במקרא ועמינדב | לר ויאמר להם (ל ח׳) וגו׳ עד כמשפטם ביד וכו׳ | מ אליהם | 22 לכהנים וכו׳ והלוים] מ ח׳ | לכהנים וללוים] במקרא ללוים | אלהי וכו׳] במקרא בשנויים | 23 מ ישראל בכתף במוטות עליהם כמשפטם וכו׳ |

עבד ה' בכתף ובמוטות עליהם (דה"י א' ט'—יא וכו') ואלה פקודתם לעבודתם לבוא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו ה' אלהי ישראל (שם כד יט) והיכן צוהו ולבני קהת לא נתן הא לא חידשו הלוים כלום אלא הכל מפי משה ומשה מפי הגבורה (סליק פיסקא)

(מו) ויקריבו הנשיאים את חנוכת המזבח, מגיד הכתוב שכשם שנתנדבו הנשיאים למלאכת המשכן כך נתנדבו לחנוכת המזבח: ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח, באו ועמדו לפני המזבח ולא קיבל משה מהם עד שנאמר לו מפי הקדש יקריבו את קרב"ם לחנוכת המזבח ועדין לא היה יודע משה כיצד יקריבו אם למטות אם לתולדות עד שנאמר לו מפי הקב"ה יקריבו למטות <שנאמר ויהי אין ויהי אלא שנאמר לו מפי הקדש יקריבו למטות> ועדין לא היה יודע משה כיצד יקריבו נשיאים אם כולן כאחד או כל אחד ואחד יומו עד שנאמר לו מפי הקדש יקריבו כל אחד ואחד יומו שנאמר נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום <נשיאים מתנדבים ואין הדיוטות מתנדבין ומה ת"ל נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום> לפי שהיה נחשון מלך והוא הקריב תחילה לא יאמר הואיל והקרבתי תחילה אקריב עם כל אחד ואחד יומו לכך נאמר נשיא אחד ליום (סליק פיסקא)

(מח) ויהי המקריב ביום הראשון, שאין ת"ל ראשון אלא ראשון לכל ימות השנה: נחשון בן עמינדב למטה יהודה, יחסו הכתוב על שם שבטו או שגבה משבטו והביא ת"ל זה קרבן נחשון בן עמינדב משלו הוא הביא ולא שגבה משבטו והביא הא כה ת"ל נחשון בן עמינדב למטה יהודה יחסו הכתוב על שם שבטו (סליק פיסקא)

(מט) וקרבנו קערת כסף אחת, מגיד שלא נעשו מתחילה אלא על שם קרבנות: מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש, אין לי אלא מזרק שנתפרש בו בשקל הקדש קערה מנין ת"ל שניהם מלאים מה זה בשקל הקדש אף זה בשקל הקדש ר' חגיה בן אחי ר' יהושע אומר אין צריך שהרי כבר נאמר כל כסף

1 במקרא אלה | 2 ל אהרן הכהן אביכם | מ כאשר צוה | ר היכן | 3 ד לוים | הכל] מ ח' | 4 הגבורה] לר הקדש:
(מז) 5 המזבח] ר נ' ביום המשח אותו | מ המזבח כשם | 6 ויקריבו וכו' ועמדו לפני המזבח] ט ח' | את וכו' המזבח] דלר ח' | 7 מהם] למ ח' | ט שנאמרה | 8 ל הקדוש, מ הגבורה | יקריבו וכו'] מ מתחיל כאן דבור חדש וג' נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנם עדין | ר קרבנות | טלר משה יודע וכן בסמוך | 9 ט שנאמרה | ר רבה יקריבו אותם | שנ' וכו' למטעות] ד ח', מ שנ' ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון | 10 כיצד וכו' כאחד] מ אם יקריבו כלם כאחת | 11 נשיאים] לר ח' | נשיאים וכו' או] ט ח' | או] לר רבה אם | מר מפי הגבורה (ר הקדש) נשיא וכו' | 12 ליום בפעם הא'] ד ח' | נשיא אחד ליום] טר רבה ח' | המוסגר ח' ד | רבה והלא נשיאים היו מתנדבין ולא הדיוטות | 13 טלר רבה מה ת"ל | ליום] ר ח' וכן בסמוך | נשיא אחד ליום בפעם הב'] טל רבה ח' | 14 ואחד] מ ח' | 15 מ רבה ביומו:
(מח) 16 ויהי וכו' השנה] טמ ח' | הראשון] ל נ' את קרבנו | לר אין | ל ת"ל ראשון מה ת"ל ראשון | 17 שבטו] ר נ' אתה אומר יחסו הכתוב על שם שבטו | מ או אינו אלא | 18 הוא] דטר ח' | מ מביא | ר לא | טר גבה:
(מט) 21 טמר קרבנו | דמ תחלה | 22 ט קרבן, ל קרבנו | אין וכו' הקודש] ט ח' | 23 ט קערת, ל קערות | מלאים] ד ח', ל נ' סולת | 24 ר' חגניה וכו' מלאים בעמוד הסמוך שורה ג] מ ח' | ר' חגניה בן] ר ח', טלר ר' חנינא |

ועיין במ"ע: 3 מפי הגבורה: עיין סה"מ שרש ג', רבה פרק י"ב סימן כ':
(מז) 6 לחנוכת המזבח: רבה פי"ב סכ"א: 9 למטעות: אע"ג דסדר מטעות לא היה עד אחד באייר אבל מתחלה נאמר לו, רא"ם: 15 ליום: רבה שם:
(מח) 17 ימות השנה: לעיל פמ"ד: 19 שבטו: תרגום יונתן דקריב מנכסוי, עיין רבה פי"ג סימן ז':
(מט) 21 קרבנות: דקרבנו מיותר או מדכתיב וקרבנו

הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש ומה ת״ל שניהם מלאים לפי שהוא אומר שלשים ומאה משקלה שומע אני הואיל ולא שוה לו במשקל לא תשוה לו במדה ת״ל שניהם מלאים ומה הפרש בין קערה למזרק קערה גילדה עבה מזרק גילדו דק.

שניהם מלאים סולת זו מן הנדבה: כף אחת שעשה מה שבתוכה אחת: עשרה והב היא של זהב ומשקלה של כסף או היא של כסף ומשקלה של זהב ת״ל כל והב הכפות עשרים ומאה הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון היא של זהב ומשקלה של כסף: מלאה קטורת, זו קטורת נדבה (סליק פ׳סקא)

(נ) פר אחד בן בקר, שלא היה בעדרו כמוהו: איל אחד, שלא היה בעדרו כמוהו: כבש אחד בן שנתו לעולה, מגיד שכולם כשרו לעולה או כבש שנתפרש בו כשר לעולה ושאר כולם לא הוכשרו לעולה ת״ל פר אחד איל אחד כבש אחד מגיד שכולם כשרו לעולה (סליק פיסקא)

(נא) שעיר עזים אחד לחטאת, לכפר על קבר התהום: ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה מגיד שכולם כשרו לזבח השלמים או בקר שנתפרש בו כשר לזבח השלמים ושאר כולם לא הוכשרו לזבח השלמים ת״ל ולזבח השלמים מגיד שכולן כשרו לזבח השלמים.

זה קרבן נחשון בן עמינדב, משלו הביא ולא שגבה משבטו והביא: זה קרבן, זה מביא קטורת נדבה ואין היחיד מביא קטורת נדבה: זה קרבן נחשון, זה מביא חטאת שלא על חטא ואין היחיד מביא חטאת שלא על חטא.

זה קרבן נחשון, זה דוחה את השבת ואת הטומאה ואין קרבן יחיד דוחה את השבת ואת הטומאה (סליק פיסקא)

(נב) ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא ישששכר הקריב את קרבנו מה ת״ל לפי שבא ראובן ועירער אמר דיי שקדמני יהודה למסעות אקריב אני לתולדות

קודם, רבה פי״ג סי״ג: 3 גילדו דק. רבה שם: 4 מן הנדבה. ולא מנחת נסכים (רא״ם) רבה שם: — אחת. וצ״ע אמאי לא דרש כן מפסוק מזרק אחד, יעיין רד״ק וס״ז: 5 זהב. ת״א היא דדהב: 7 קטורת נדבה. רבה מנחות נ׳:

(נ) 10 לעולה. מדכתיב לעולה ולא לעולות: — כבש אחד. צ״ל ת״ל כל הבקר לעולה הגר״א עיין לקמן פ׳ נ״ו 11 כשרו לעולה. שלא אירע בהן פסול רד״ק אבל הלשון הן הן שהתנדבו וכו׳ לקמן פ׳ נ״ו משמע שתי דרשות ניגנהו:

(נא) 12 קבר התהום. רבה: 15 השלמים. נראה דגם כאן צריך להגיה ת״ל וכל בקר זבח השלמים, עיין לקמן פ׳ נ״ז: — והביא. לעיל פ׳ מ״ח: 17 קטורת נדבה. לעיל פ׳ מ״ט: 18 חטא. כ״ה גם בחזקוני: 20 ואת הטומאה. מועד קטן דף ט׳:

1 ר אומר קרבנו קער׳ כסף אחת שלשים וכו׳ | 2 לא] ט ל ר ח׳ | ט שוה | ת״ל שניהם מלאים] ט וכן ר״ה ת״ל שניהם אבל דלר ח׳ | 3 דק] לר רך | 4 שניהם וכו׳ סולת] פ״ז רבה סולת בלולה בשמן למנחה (רבה ח׳) | זו] דט ח׳ | מן] פ״ז ח׳ | מ פ״ז נדבה | ל הנדבה סליק פסוק | כף וכו׳ שבתוכה אחת] ט ח׳ | כף וכו׳ כסף שורה ז׳] מ ח׳ | אחת] ר ג׳ עשרה זהב | 5 ר זו היא | כסף] לר נ׳ אתה אומר היא של ז׳ ומש׳ של כ׳ או | ט או אינו אלא | 6 ט בלשון ··· בלשון:

(נ) 8 בקר] מ נ׳ מיוחד | מ יהא | ל כמותו, וכן בסמוך | איל וכו׳ כמוהו] מ ח׳ | 9 ד כשירים, ט הוכשרו | מ הכבש | 10 לעולה בפעם הב׳] ד ח׳ | דל ואיל | איל אחד] מ ח׳ | כבש אחד] רק ט רבה | 11 דל כשירים:

(נא) 12 דט ושעיר | לחטאת] ד ח׳ | ל טומאת קבר | ט השלמים וגו׳ מגיד | מ השלמים כבשים | 13 אילים וכו׳ שנה חמשה] רק ל | 14 טמ שלמים | או וכו׳ עד סה״ד] ט ח׳ | מ הבקר | ושאר כולן] ר רבה וכולן | 15 ולזבח] דר לזבח | ל כשרו לשלמים | 16 בן עמינדב] ד ח׳ | ר לא | משבטו] ד משלו מן שבטו | זה קרבן וכו׳ עד הטומאה שורה כ] ט קודם ולזבח השלמים לעיל | 17 קטורת בפעם הא׳] ד ח׳, ט פ״ז קרבן | ואין היחיד וכו׳ על חטא] ט ח׳ | קטורת בפעם הב׳] ד קרבן | זה קרבן נחשון] מ ח׳ | נחשון] ד ח׳ | 18 מ חטאת נדבה ··· חטאת נדבה | דלר של חטא וכן בסמוך, רבה שלא חטא וכן בסמוך | חטאת] ט קרבן | 19 זה קרבן נחשון] דטמ ח׳ | ואת הטומאה] רבה ח׳ וכן בסמוך | ד ואין היחיד:

(נב) 21 נשיא ישששכר] רק ט | את] מ ח׳ | 22 אמר] ד ח׳, ל ואמר | טמ דיי, ל דיי לי | ט מקריב |

נוף בו משה ואמר לו מפי הקודש נאמר לי להקריב למסעות שנאמר הקריב אין הקריב אלא שנאמ׳ לו מפי הקודש הקרב למסעות: נשיא ישׁשכר לפי שוכה נתנאל בעצת נשיאים העלה עליו הכתוב כאלו הוא הקריב תחילה אבא חנין אומר משום רבי אליעזר לפי שוכה נתנאל בעצה וכה שניתן בינה בשבטו שנאמר ומבני ישׁשכר יודעי בינה לעתים (ד״ה א׳ יב לג) ואומר ושרי בישׁשכר עם דבורה וישׁשכר כן ברק בעמק (שופטים ה טו) וכן הכתוב משבחו בבתי דינים במצרים שנאמר לישוב משפחת הישובי (במדבר כו כד) ואין ישוב אלא בתי דינין שנאמר ויבואו אליך כמבוא עם וישבו לפניך עמי (יחזקאל לג לא) ואומר ויעקב איש תם יושב אהלים (בראשית כה כז) ואומר ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך וישׁשכר באהליך (דברים לג יח) (סליק פיסקא)

(נג) זאת חנוכת המזבח ביום המשׁח אותו, ביום שנמשׁח בו ביום הקריב אתה אומר ביום שנמשׁח בו ביום הקריב <או לא בא ללמד אלא שביום נמשׁח> כשהוא אומ׳ אשׁר צוה ה׳ לתת להם ביום משׁחו אותם (ויקרא ז לו) הא למדנו <שביום נמשׁח> הא מה ת״ל ביום המשׁח אותו ביום שנמשׁח בו ביום הקריב: מאת נשיאי ישׂראל, מניד הכתוב שכשם ששׁוו כולם בעצה אחת כך שוו כולם בזכות: קערות כסף שתים עשׂרה, הן הן שנתנדבו ולא אירע בהם פסול (סליק פיסקא)

(נב) 1 למסעות׳ רבה ורש״י: 9 באהליך׳ ס״ז, וש״נ:

(נג) 13 בו ביום הקריב׳ רבו הנוסחאות בכאן, וג׳ רש״י נכונה מכולן׳ וז״ל ביום המשׁח אותו בו ביום שנמשׁח הקריב ומה אני מקיים אחרי המשׁח שנמשׁח תחלה ואח״כ הקריב או אחרי המשׁח לאחר זמן ולא בא ללמד ביום המשׁח אלא לומר שנמשׁח ביום כשהוא אומר ביום משׁחו אותם למדנו שנמשׁח ביום ומה ת״ל ביום המשׁח אותו ביום שנמשׁח הקריב אבל אין להכריע מדבריו אם מעתיק לשון הספרי ממש או רק לפי הענין וגרסת הילקוט נראה יותר מגרסת הדפוס אבל גם היא צריכה תקון דחסר הדרש על הפסוק דאחרי המשׁח אותו ויש להשלים החסרון בתחלה ע״פ גרסת רש״י או לבסוף עיין גרסת הרבה פי״ד סי״ג וכי״ר (ביום שנמשׁח בו ביום הקריב יכול קודם שנמשׁח הקריב ת״ל אחרי המשׁח וכו׳) ואפשר להגיה ג״כ בסוף ע״פ לשון כ״ה (או אלו מושחין ואלו מקריבין ת״ל אחרי המשׁח) וכי״ל מרכיב גרסת הדפוס עם גרסת הילקוט וברד״ף טרח לישב גרסת הדפוס ולשון הרבה אתה אומר ביום שנמשׁח בו ביום הקריבו או לא בא ללמדך אלא ביום שנמשׁח בו זכו הכהנים לקבל מתנות כשהוא אומר וכו׳ משׁחו אותם וא״ר שמעון מניין שמפרישין היו ישׂראל מתנות כהונה ולא זכו אהרן ובניו בהן עד שנמשׁחו בשמן המשׁחה ת״ל אשׁר צוה וכו׳ אותם הא למדנו שביום שנמשׁח בו ביום זכו הכהנים לקבל מתנות הא מה ת״ל ביום המשׁח אותו וכו׳, ועיין בהגר״א:
14 בזכות׳ רבה פי״ד סי״ג: 15 פסולי׳ רבה שם:

1 מ אמר | לו] טל ח׳ | ל הקדוש, מ הגבורה | מ נאמר לי לפיכך נאמר הקריב בוא והקרב | להקריב] ל הקריב ר אקריב, ט יקריבו | 2 אלא] ל ח׳ | ט הקדושה | ד הקריב, ל להקריב | נשיא עד סה״ד] מ ח׳ | ט נתנאל בן צוער | 3 בעצת נשיאים] כן הוא בר״ה ורבה אבל לר בעצת נסיכים, ט בעצה, ד בבינה | הוא] ד ח׳ | 4 בעצה] ר בעצה טובה, ל בבינה | זכה] כ״ה ט ורבה אבל דלר מעלה (ל העלה) עליו הכתוב (ל ח׳) כאלו הוא (ל ח׳) הקריב תחלה וזכה (דר זכה) | בשבטו] ר משבטו, ד בחלקו | 5 ד שרי | וישׁשכר וכו׳ בעמק] טלר ח׳ | 6 שנ׳] ט ח׳ | 7 ט היושבי | ד בית דין | ד כמביא, ט במבוא | 8 ד וישובו | ר לפני | 9 ואומר] דטר ח׳:

(נג) 10 ביום המשׁח אותו] דטר ח׳, מ בקצור ביום המשׁח אותו מה ת״ל ביום המשׁח אותו שיכול אחרי המשׁח אותו אחר זמן ת״ל ביום המשׁח ביום שנמשׁח בו ביום הקריב | ל שנמשׁח אותו | הקריב וכו׳] לשון ר״ה הקריבו דהיינו בר״ח ניסן אלא ללמד האי דכתיב ביום המשׁח ביום שנמשׁח בו ביום הקריבו או אלו מושחין ואלו מקריבין ת״ל אחרי המשׁח אותו או אחר המשׁח אותו לאחר זמן ת״ל ביום המשׁח אותו בו ביום שנמשׁח בו ביום הקריב | 11 או לא וכו׳ כשהוא אומר וכו׳ שביום נמשׁח] כ״ה ט, ר או לא בא ללמד ביום שמשׁח כשהוא אומר וכו׳ שביום שנמשׁח, אבל דל או אינו אלא אחרי המשׁח אותו, לאחר זמן היה הצווי כשהוא אומר וכו׳ למדנו (ל למדת) שביום שנמשׁח היה הצווי וע״פ גרסא זו הם דברי הרבה ועיין ג״כ ברש״י | 12 אשר] דל כאשר | 13 הא מה וכו׳] ר הא מה ת״ל וכו׳ אותו לאחר זמן ת״ל ביום המשׁח אותו בו ביום הקריב, ל הא מה ת״ל ביום שנמשׁח אותו בו ביום הקריב או לא בא אלא ללמד שביום שנמשׁח כשהוא אומר כאשר צוה וכו׳ אותם הא למדנו שביום שנמשׁח מה ת״ל ביום המשׁח אותו בו ביום הקריב | ביום שנמשׁח] כ״ה ברבה וז׳ דט | הקריב] רבה נ׳ אי ביום המשׁח אותו יכול קודם שנמשׁח הקריב נחשון ת״ל זאת חנוכת המזבח אחרי המשׁח אותו אי אחרי המשׁח אותו יכול לאחר זמן ת״ל ביום המשׁח אותו הא למדנו שביום שנמשׁח הקריבו נשיאים ולאחר שנמשׁח | 14 הכתוב] דט ח׳ | כולם] מ ח׳ | אחת] דמ ח׳ | ד השוו | דל בברכות | 15 הן הן] מ נ׳ שוות | ד שנתערבו, ל שמתנדבו:

(נד) שלשים ומאה הקערה האחת כסף למה נאמר לפי שהוא אומר קרבנו קערת כסף אחת וגו׳ אין לי אלא מזרק שנתפרש בו בשקל הקודש קערה מנין ת״ל כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקודש ללמדך שלא ככלי הדיוט כלי בית עולמים כלי הדיוט שקלן אחד אחד וחזר ושקלם כאחד או ריבה או מיעט אבל כלי בית העולמים שקלן אחד אחד וחזר ושקלן כאחד לא ריבה ולא מיעט ר׳ נתן אומ׳ כלי בית עולמים שקלם כלים חזר ועשאן סימן חזר ועשאן כלים לא ריבה ולא מיעט

(סליק פיסקא)

(נה) כפות זהב שתים עשרה למה נאמר לפי שהוא אומר כף אחת עשרה זהב היא של זהב ומשקלה של כסף אתה אומר היא של זהב ומשקלה של כסף או היא של כסף ומשקלה של זהב ת״ל כל זהב הכפות עשרים ומאה הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון היא של זהב ומשקלה של כסף מעלים על כל אחד ואחד שהקריב י״ב כפות זהב הן הן שנתנדבו ולא אירע בהן פסול (סליק פיסקא)

(נו) כל הבקר לעולה שנים עשר פרים למה נאמר לפי שהוא אומר פר אחד בן בקר מלמד שכולם כשרו לעולה או כבש שנתפרש בו כשר לעולה ושאר כולם לא כשרו לעולה ת״ל כל הבקר לעולה מגיד שכולם כשרו לעולה מעלים על כל אחד ואחד שהקריב שנים עשר פרים אילים שנים עשר כבשים בני שנה שנים עשר הם הם שנתנדבו ולא אירע בהם פסול (סליק פיסקא)

(נז) וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים למה נאמר לפי שהוא אומר ולזבח השלמים בקר שנים מלמד שכולם כשרו לזבח השלמים או בקר שנתפרש בו כשר לזבח השלמים ושאר כולן לא הוכשרו לזבח השלמים ת״ל וכל בקר זבח השלמים מגיד שכולם כשרו לזבח השלמים מעלין על כל אחד אחד שהקריב עשרים וארבעה פרים אילים ששים הן הן שהתנדבו ולא אירע בהם פסול: ואת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו לענין שאמרני (סליק פיסקא)

(נח) ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו למה נאמר לפי שהוא אומר

(נד) 3 בשקל הקודש· רבה פי״ד סי״ד ורש״י ולעיל פ׳ מ״ט: 6 ולא מיעט· רבה שם ורש״י ורמב״ן על התורה:
(נה) 10 כסף· רבה פי״ד סט״ו ולעיל פ׳ מ״ט: 11 זהב· רבה שם: 12 פסול· רבה שם ורש״י:
(נו) 17 פסול· לעיל פ׳ נ׳ ורבה פי״ד סט״ז:
(נז) 22 פסול· רבה שם סי״ז: 23 לענין שאמרנו· לעיל פיסקא נ״ג:

(נד) 1 שלשים וכו׳ פסול שורה יב] מ ח׳ | כסף] ד ח׳ | ד לפי שנ׳ | 2 וגו׳] דרל ח׳ | מזרק] ד נ׳ אחת | בו] טר שמו | ל קערות | 3 ר מלמד | ד שלא ככלי בית עולמים כלי הדיוט שקלן, ל שלא כלי הדיוט ככלי בית עולמים שקלן | 4 ר אם שקלן | ד אחד ואחד ··· אחד אחד, ט כאחד ··· אחד אחד, ל אחד ··· אחד | או בפעם הא׳] ט ח׳ | אבל וכו׳ לא] דל אבל אלו לא, ר אבל כלי הקדש שקלן וכו׳ לא | אבל] ט ח׳ | 5 ר׳ נתן וכו׳ עד סה״ד] כל ח׳ | 6 כלים בפעם הא׳] כ״ה בר״ה אבל דר כולם וכן ברמב״ן על התורה | חזר בפעם הא׳] ר ח׳, ר״ה וחזר וכן בסמוך:
(נה) 11 ט בלשון | ר האחרון] טר הראשון | על] ל עם | 12 ואחד] ד ח׳ | י״ב] רק ברבה | רבה והן הן | ד שהתברכו:
(נו) 14 ר כבשים, ל כבש בן שנתו | ד נתפרש] ושאר כולן] ר ושאר, דטל וכולן | 15 כשרו] ד, ש״ג הוכשרו | כל הבקר לעולה] כ״ה ברבה אבל דטלמ־ פר אחד (לר נ׳ בן בקר) | לעולה] ד למעלה | מ רבה ומעלים | על] ל עם | 16 אילים שנים עשר] טלר ח׳ | כבשים וכו׳ עשר] ד ח׳, טר ושנים עשר כבשים, ל שנים עשר כבשים כבשי בן שנה שנים עשר | 17 מ רבה והן הן | מ ר שהתנדבו | פסול] ד נ׳ זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו לענין שאמרנו:
(נז) 18 עשרים וכו׳ פרים] דל ח׳ | 19 השלמים בפעם הב׳] דר שלמים | 20 כולן] דר ח׳ | מ כשרו | ת״ל וכו׳] כ״ה ברבה אבל דטלמר ת״ל ולזבח השלמים | 21 ר הוכשרו | ד שמעלין, ר או מעלין, מ ומעלין | על] ל עם | ד אחת ואחת | 22 אילים ששים] ד ח׳, ל נ׳ עתודים ששים, מ ששים אילים | מ והן הן | טלר שנתנדבו | 23 אחרי] טר ביום:
(נח) 24 ובבוא וכו׳ מכולם בעמוד הסמוך שורה יג] ט ח׳ | לדבר אתו] דמ ח׳ | למה נאמר] ר ח׳ |

וידבר ה׳ אליו מאהל מועד לאמר (ויקרא א א) שומע אני מאהל מועד ממש תלמוד לומר וגועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפירת (שמות כה כב) אי אפשר לומר מאהל מועד שכבר נאמר מעל הכפורת ואי אפשר לומר מעל הכפורת שכבר נאמר מאהל מועד כיצד יתקיימו שני כתובים הללו זו מדה בתורה שני כתובים זה כנגד זה והרי הם סותרים זה על ידי זה יתקיימו במקומם עד שיבא כתוב אחר ויכריע ביניהם מה ת״ל ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו מגיד הכתוב שהיה משה נכנס ועומד באהל מועד והקול יורד משמי שמים לבין שני הכרובים והוא שומע את הקול מדבר אליו מבפנים ר׳ יהודה בן בתירה אומר הרי שלשה עשר מיעוטים מיעט אהרן מכל דברות שבתורה ואלו הן ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו, וידבר אליו ונועדתי לך שם ודברתי אתך (שמות כה כב) אשר אועד <לך> שמה (שם ל ו) לדבר אליך שם (שם כט מב) ביום צוותו (ויקרא ז לח) את אשר יצוה (שמות לד לב) את כל אשר אציה אותך (שם כה כב) ואחת במצרים ואחת בסיני ואחת באהל מועד הרי שלשה עשר מיעוטים מיעט אהרן מכולם.

וישמע את הקול, שומע אני קול נמוך ת״ל את הדברים האלה דבר ה׳ אל כל קהלכם וגו׳ (דברים ה יט) כתוב אחד אומר ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים (שמות יט טז) וכתוב אחד אומר קול דממה דקה (מלכים א׳ יט יב) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו כשהקב״ה מדבר הכל שותקים שנאמר דומו יושבי אי כוחר ציון עובר ים מלאוך (ישעיה כג ב) ואומר וידום אהרן (ויקרא י ג) דברי רבי יאשיה ר׳ יונתן אומר כתוב אחד אומר קול גדול ולא יסף (דברים ה יט) וכתוב אחד אומר ואחר האש קול דממה דקה (מלכים א׳ יט יב) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו כשהקב״ה מדבר בקול גדול מלאכי השרת מדברים בקול נמוך שנאמר על חומיתיך הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את ה׳ אל דומי לכם ואל תתנו דומי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ (ישעיה סב ו–ז)

(סליק פיסקא)

1 ה׳] מ ח׳ | 4 רטל נתקיימו | כיצד וכו׳ ע״י זה] מ ח׳ | הללו] רק ל | 5 ד על זה | ל הכתוב | דר אחד | 6 ד ומה | לדבר אתו] דטר ח׳ | 7 טר וקול | 8 אליו] ט ח׳ | מבפנים] ר״ה מן הכפורת | ר׳ יהודה וכו׳] ברבה משלים לדבר אתו ר׳ יהודה וכו׳ | בן בתירה] מ ח׳ | לר את אהרן | 9 ואלו הן] ד ח׳ | אל וכו׳ אתו] מ ח׳ | 11 לך] ד לכם | שמה לדבר אליך] ר ח׳ | מ שם | אליך] ל אותך | 12 אותך] ל ח׳, ר אתך, ד אליך | 13 ל שמיעט | ר את אהרן | 14 הקול] ל נ׳ מדבר אליו | 15 וגו׳] רק ט | ויהי וכו׳ הבוקר] ד ח׳ | 16 ל כת׳ אחר | 17 הללו] דר ח׳ | 18 ואומר] ר ח׳, מ ונאמר | 19 אחד] טל ח׳ | אחד] ל אחר | 21 ל קול גדול | מלאכי] מ, ש״ג ומלאכי | ר שרת | מדברים] ד טר ח׳ | דטלר שנאמר (ר נ׳ לא יחשו) המזכירים | במקרא תומותיך ירושלם | 23 ואל] ר אל, מ וכתיב אל, ד ואומר אל:

(נח) 8 מבפנים· ת״כ נדבה פרק ב׳ י״ב וס״ז כאן רבה פי״ד סכ״ב: 13 מכולם· ת״כ שם ריש פרק ב׳ מכילתא ריש פ׳ בא ורבה סכ״א וגם בת״כ שם לפנינו הגרסא אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם, אבל במ״ח גם שם הג׳ לך במקום לכם:

בהעלתך

(נט) וידבר ה׳ אל משה דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר והעלה את נרותיה והאיר על עבר פניה (שמות כה לז) שומע אני יהו כל הנרות דולקים על פני כל המנורה ת״ל אל מול פני המנורה יאירו שיהיו נרות מקבילים את המנורה ומנורה את הנרות הא כיצד שלשה כלפי מזרח ושלשה כלפי מערב ואחד באמצע נמצאו כולם מקבילים את האמצעי מיכן היה ר׳ נתן אומר האמצעי מכובד: דבר אל אהרן, לפי שכל מעשה הפרשה באהרן הביא את אהרן לכלל דבור: ואמרת אליו, הרי זו אזהרה לאהרן: בהעלתך את הנרות, עשה לה מעלות: אל מול פני המנורה, עשה לה מול ופנים: יאירו שבעת הנרות, שומע אני שיהו דולקים לעולם ת״ל מערב עד בוקר (ויקרא כד ג) אי מערב עד בוקר <יכול יכבם ת״ל לפני ה׳ תמיד הא כיצד יאירו שבעת הנרות מערב עד בוקר> לפני ה׳ תמיד שיהיה נר מערבי תדיר שממנו ידליק את המנורה בין הערבים (סליק פיסקא)

(ס) ויעש כן אהרן, להודיע שבחו של אהרן שכשם שאמר לו משה כן עשה: אל מול פני המנורה, עשה לה מול ופנים: העלה נרותיה, עשה לה מעלות מיכן אמרו אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליה הבהן עומד ומטיב את הנרות הניח את הבוז על מעלה שניה ויצא.

(נט) 3 כל המנורה. כל אחד לצד שכנגדו. 5 מערב. בתוספ׳ רי״ד יומא דף ל״ט מגיה שלשה כלפי צפון ושלשה כלפי דרום, דבגמרא מנחות צ״ח: משמע דלא היו מצדדים רק לראב״ש דס״ל דצפון ודרום היו מונחים אבל למ״ד מזרח ומערב היו מונחים כולם היו נוטים לצד מערב וכן הגיה הגר״א וכ״ג, אבל ראוי להעיר כי גם בברייתא דמלאכת המשכן פ״י איתא מערבים ומזרחים היו דולקים כנגד נר האמצעי, עיין מנחות שם ושבת כ״ב: ומגילה כ״א: וס״ז: 7 לכלל דבור. עיין לעיל פ׳ ל״ט: 8 מעלות. נראה דהג׳ הנכונה עשה לך מעלות כבכי״ר ופ״ז: 9 ומול פנים. האמצעי קרוי פנים והנרות מזה ומזה מול ז״ר וריב״ש ס׳ ת״י. ולי נראה דר״ל דהנר האמצעי לא היה זקוף כלפי מעלה אלא לצד אחד (למ״ד מזרח ומערב כנגד השולחן ולמ״ד בצפון ודרום כנגד מערב) והצד שכנגדו לאחוריו הוא מול, עיין לעיל פ׳ ל״ט או מול כנגד פנים: 10 לפני ה׳ תמיד. שתי הנוסחאות אינן מתפרשות אלא בדוחק דלהגרסא יאירו וכו׳ קשה היאך דורש מן יאירו שבעת הנרות דלא היה מכבם ולג׳ ת״ל לפני ה׳ תמיד היה לו לומר יכול יכבה כולם (וכן פ׳ השואל בתשובת הרשב״א שם) וא״כ העיקר הסר והגר״א מגיה יכול כולם מערב עד בקר ת״ל לפני ה׳ תמיד, ועיין תמיד פ״ג מ״ט ופ״ו מ״א מנחות פ״ט. ות״כ אמור פרשה י״ג ה״ז וחגיגה כ״ו: והרשב״א האריך לישב הסתירה שבין המשניות והיותר נכון לפ״ד פ׳ התוספ׳ רי״ד ביומא אלא שהוא משבש כל הנוסחאות וג׳ שתי נרות מערביות: (ס) 16 ויצא. תמיד שם:

(נט) 1 וידבר וכו׳ למה] ד למה, ט בהעלותך למה | מ בהעלתך את הנרות אל וכו׳ המנורה למה | במקרא אל משה לאמר | 2 למה וכו׳] טמ למה נאמר לפי | זו] ר ח׳ | לפי שהוא אומר] ר״ה והלא כבר נאמר | 3 ט שיהו נרות | המנורה] ר ח׳, ט ר״ה הרוחות, למ רא״ם הנרות | 4 ט כל הנרות | את המנורה] ל פני המנורה | 5 ואחד] מ, ש״ג ואחת | 6 מכובד] ט משובח | אהרן] ד נ׳ ואמרת אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה וגו׳ | 7 הפרשה] ר דיבור, ט פרשה | מ הדבור | זו] רט ח׳ | 8 לה] לר פ״ז לך | לה בפעם הב׳] ל לך | 9 ד פנים | ר דליקין | ד ועד וכן לקמן | 10 ל או | המוסגר ח׳ ד | יכול] ט ח׳ | מר יכבה | ת״ל וכו׳ תמיד] כ״ה גרסת הרמב״ן שבת כ״ב וכן ג׳ השואל בתשובות הרשב״א ס׳ ע״ט אבל כלמר וכן ג׳ הרשב״א שם ור״ה ורמב״ן פ׳ תצוה ת״ל יאירו שבעת הנרות | הא כיצד וכו׳ הנרות] ר ח׳ | הא וכו׳ בקר] מ ח׳ | 11 מערב וכו׳ המנורה] ט ח׳ כאן ואיתא בפ׳ תצוה | ר דולק תדיר, רמב״ן דולק תמיד | 12 רמב״ן מדליקין

(ס) 13 ט כשם | עשה] ד נ׳ את המנורה | 14 אל וכו׳ המנורה] ד ח׳ | ד פנים | ד את נירותיה | דל מעלה | 15 ד שעליהן | ט כ״ג | ל כהן מטיב | 16 ל יצא |

כאשר צוה ה׳ את משה, חצי לוג לכל נר ונר אין לי אלא מנורה שעשה בה את הבנים כאב הקטורת מנין הרי אתה דן נאמרה עבודה באהל מועד במנורה ונאמרה עבודה באהל מועד בקטורת אם למדתי למנורה שעשה בה את הבנים כאב אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב הרי עבודת יום הכיפורים תוכיח שאע״פ שנאמר בה עבודה באהל מועד לא עשה בה את הבנים כאב היא תוכיח לקטורת שאע״פ שנא׳ בה עבודה באהל מועד לא נעשה בה הבנים כאב לא אם אמרת בעבודת יוהכ״פ שלא נאמר בה בגדי זהב באהרן נילף דבר שנאמר בו עבודה באהרן ובגדי זהב מדבר שנאמר בו עבודה באהרן ובגדי זהב אם למדתי למנורה שעשה בה את הבנים כאב אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב והרי פר העלם דבר של משיח יוכיח שנאמר בו עבודה באהרן ובבגדי זהב ולא עשה בה את הבנים כאב היא תוכיח לקטורת שאף על פי שנאמר בה עבודה באהרן ובבגדי זהב לא נעשה בה את הבנים כאב אמרת הפרש אדון שלשה לשונות כאחת נאמרה עבודה באהל במנורה ובבגדי זהב ונאמר בה תמיד ונאמרה עבודה באהל מועד בקטורת ובבגדי זהב ונאמר בה תמיד ואל תבא עבודת יום הכיפורים ותוכיח שנא׳ בה עבידה באהל מועד אבל אינה בבגדי זהב ולא עבודת פר העלם דבר של משיח שאע״פ שנא׳ בה עבודה באהל מועד ובבגדי זהב אבל לא נאמר בה תמיד אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר אלמוד דבר ששה בשלשה דרכים מדבר ששה בשלשה דרכים ואל אלמוד דבר ששה בשלשה דרכים מדבר שאינו שוה בשלשה דרכים אלא בדרך אחד או בשנים אם למדתי למנורה שעשה בה את הבנים כאב אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב (סליק פיסקא)

(סא) וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא במראה וגו׳, רבי עקיבא אומר זה אחד משלשה דברים שהקשה בהם משה והראה

1 נר ונר׳ ת״כ אמור פרש׳ י״ג הי״א מערב עד בקר תן להן מדתן שיהו דולקין מערב עד בקר, ומנחות פ״ט׳: — אין לי׳ חסרון בכאן והגר״א הגיה אין לי אלא אהרן בניו מנין ת״ל יעריך אותו אהרן ובניו אין לי אלא מנורה וכו׳: 2 באהל מועד׳ ר״ל עבודת פנים: 10 הבנים כאב׳ סותר למה דאיתא בת״כ חובה פ״ג ה״ו דכשר בכהן הדיוט ועיין יומא ע״ג׳ דברים שבין כהן גדול לכהן הדיוט פר כהן משיח ופר הבא על כל המצוות ורש״י מוחק שם פר כהן משיח משום דהיינו פר הבא על כל המצוות דמשיח שחטא מביא פר והדיוט כשבה או שעירה ולפי שיטת הספרי יש לקיים הגרסא ולפרש דפר הבא על כל המצות היינו דאינו כשרה הקרבתו אלא בכהן גדול, ועיין ריטב״א שם ומגילה ט׳: בתוספ׳ ד״ה אין בין ובתוספתא הוריות פ״ב ה״א גרס כגרסת רש״י:

1 ל צוה אל משה | 2 למ לקטורת | מ הריני דן | ט נאמרה עבודה בפנים | דמ נאמר ... ונאמר | באהל מועד] כ״ה דל אבל טמר ר״ה באהרן וכן בכולן ואולי צ״ל באהרן באהל מועד | במנורה] ר״ה, ש״ג ובמנורה | 3 באהל מועד] מ ח׳ | בקטורת] מ ר״ה, ש״ג ובקטורת | למנורה] ל ח׳, מ במנורה | כאב] ט נ׳ היא תוכיח לקטורת | 4 הרי וכו׳ עד סה״ד] מ ח׳ | ר יוכיח | שאע״פ] טר ח׳ | 5 טמר ולא | לר והיא | 6 לא וכו׳] ט ר״ה אמרת הפרש נאמרה (ר״ה נאמר) עבודה באהרן ובמנורה (ר״ה במנורה) ובבגדי זהב ונאמרה עבודה באהרן ובקטורת (ר״ה עבודה בקטורת) ובבגדי זהב אם למדתי | לא וכו׳] ל מה לעבודת יוהכ״פ | 7 בה] דט בו | ל עבודה בבגדי זהב אדון דבר | באהרן] אולי צ״ל באהל מועד או באהרן באהל מועד וכן בסמוך | 8 ובגדי זהב] ד ח׳ | ל אלא אם | למנורה] ל נ׳ שנ׳ בה ואולי צ״ל שנ׳ בה עבודה באהרן (באהל מועד) ובגדי זהב | 9 ל אף קטורת שנ׳ בה עבודה באהרן ובגדי זהב נעשה | טלר הרי פר] דל נ׳ עבודת | 10 בו] דר בה | ל ובגדי וכן בסמוך | ולא וכו׳ זהב] ר ח׳ | ל והיא יוכיח | 11 דל עשה | 12 ט שלש | דל כאחד | נאמרה] ל, ש״ג נאמר | במנורה] ר״ה, ש״ג ובמנורה | 13 ונאמרה וכו׳ מועד] ט ח׳ | באהל מועד] ל באהרן | בקטורת] ר״ה, ש״ג ובקטורת | ד ונאמרה | ר ולא נאמר בה | 14 ט אע״פ שנ׳ | 15 עבודת] ד ח׳ | ר שאף לפי שנ׳ | דל בו וכן בסמוך | 16 דר דבר מדבר ששה | 18 טר שלא | בשלשה דרכים] ט ח׳ | ר או בדרך | ד את המנורה:

(סא) 20 מקשה וכו׳ וגו׳] טלמר ח׳ | 21 מ אמר ר״ע | לר שקישה, ט שנתקשה | והראה לו הקב״ה] ר והראה

לו הקב״ה כאילו באצבע כיוצא בו אתה אומר החודש הזה לכם ראש חדשים (שמות יב ב) כיוצא בו אתה אומר וזה לכם הטמא (ויקרא יא כט): מקשה, אין מקשה אלא מין קשה מעשה אומן מעשה קורנס: עד ירכה עד פרחה, אין לי אלא ירכה ופרחה גביעיה כפתוריה ופרחיה מנין ת״ל ועשית מנורת זהב טהור וגו׳ (שמות כה לא) או יעשה איברים איברים ת״ל ממנה יהיו (שם): מקשה היא עוד למה נאמר והלא כבר נאמר מקשה זהב ומה ת״ל מקשה היא לפי שמצינו בכלי בית עולמים שאם אין להם מין קשה עושים מין גרוטי שומע אני אף במנורה כן ת״ל מקשה היא שנה עליו הכתוב לפסול מיכן אמרו אין של זהב עושים של כסף ושל ברזל ושל נחושת ושל בדיל ושל עופרת דברי רבי ר״י בר׳ יהודה אומר אף של עץ ושל חרס אבל אין להם מין קשה אל יעשו מין גרוטי מה שאין כן בחצוצרות שבחצוצרות אין של כסף לא יעשו של זהב אבל אין להם מין קשה עושים מין גרוטי נמצא כשר במנורה פסול בחצוצרות כשר בחצוצרות פסול במנורה. אין במנורה נרות גביעים כפתורים ופרחים אלא בזמן שהיא מן הכבר מין זהב מין קשה: כמראה אשר הראה ה׳ את משה כן עשה, להודיע שבחו של משה שבשם שאמר לו המקום כן עשה. ר׳ נתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר וראה ועשה (שמות כה מ) מגיד הכתוב שהראהו הקב״ה למשה כלים עשוים ומנורה עשויה ונעשית כמה שנאמר כמראה אשר הראה ה׳ את משה כן עשה את המנורה (פליק פיסקא)

(סב) זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה, שנים פוסלים בלוים ואין המום פוסל בלוים שהיה בדין מה אם במקום שלא פסלו שנים פסלו מומין כאן שפסלו שנים אינו דין שיפסלו מומים ת״ל זאת אשר ללוים שנים פוסלים

(סא) 2 הטמא. עיין מכילתא בא פ״א ושם הג׳ והראהו המקום את כולן באצבע וצ״ל כאילו באצבע ומנחות כ״ט. פדר״כ פ״ה פס״ר פט״ו שמ״ר פט״ו ובמד״ר פט״ו ס״ד ותנח׳ א׳ וב׳ כאן ושמיני: 3 קורנס. הגר״א מגיה מן קשה אבל גם בת״י איתא מינא קשיא ונראה דלפי הספרי מקשה כולל ג׳ הוראות מין קשה ומה שקשה לעשות וצריך אומן בעשייתו ומה שנעשה ע״י שמקיש בקורנס מגזרת נקש ועיין רד״ק ת״א ופ״ז: 4 ופרחיה. דפרחה לא משמע ליה אלא פרחה העליון, ועיין רד״ק: 5 ממנה יהיו. ר״ל בפסוק ל״ו: 6 בכלי בית עולמים. הגר״א הגיה שמצינו בחצוצרות ובאמת קשה דהיכן מצינו בשאר כלים דצריכין לכתחלה מקשה ולפי ג׳ הב׳ בילק׳ מחלק בין מנורה של בית עולמים ומנורת משה אבל הלשון לא משמע כן: 12 במנורה. תוספתא חולין פ״א הי״ח וס״ז ומנחות כ״ח: 13 מין קשה. נראה דגרסא העקרית היתה אין לי במנורה נרות וכו׳ ופרחים אלא בזמן (עיין לשון דומה לזה לעיל פ׳ ל״ו) ועל ידי כך נשתבשה הגרסא וברייתא זו סותרת לברייתא דלעיל דמין קשה אפילו בדיעבד מעכב ויותר מפורש בברייתא דמלאכת המשכן כשהוא בא זהב טעונה מקשה כשאינה באה זהב אינה טעונה מין קשה ובמנחות כ״ח. מביא ברייתא זו ובאותו הדף בעצמו ברייתא דלעיל ולא מקשה אהדדי והרמב״ם פ״ג מהלכות בית הבחירה ה״ד נראה דהרגיש בזה ובא לישב הסתירה וז״ל שם וכן מנורה הבאה זהב תהיה כולה ככר עם נרותיה כולה מקשה מן העשותות ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה ואם היתה חלולה כשרה ומיד אח״כ כתב ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות וא״כ מחלק בלשון מקשה אם בא למעט חלול או גרוטאות וצ״ע: 14 כן עשה. בצווי ע״י בצלאל, ועיין ת״י ורש״י ורמב״ן: — אין צריך. כלומר הכתוב מיותר שהרי כבר

מקום, ט והראהו הקב״ה, מ והראהו | 1 כאילו] דמ ח׳ | כיוצא וכו׳ חדשים] לר ח׳ | מ כיוצא בדבר וכן בסמוך | 2 ר הטמא בשרץ | 3 מין] למ מן | דטר ועד פרחה, ל על ירכה על פרחה | 4 כפתוריה] ט פ׳ תרומה ח׳ | זהב טהור וגו׳] דל ח׳ | 5 מקשה] ל ח׳ | 6 שאם אין] ט, ש״ג שאין וכן ט פ׳ תרומה | 7 מר ועושין כמין גרוטי | ל מן גרוטי | במנורה] ט מנורת, וילק׳ דפ׳ וויניציאה במנורת משה אבל ט פ׳ תרומה במנורה | ד שינה | מ עליה | 8 ל לפוסלו | מ אמרו עושין של זהב של כסף | ושל נחשת ושל בדיל] ד ח׳ | ושל בדיל] טמ ח׳ | 9 רבי] ל ח׳ | ושל חרס] ט ח׳, מ ולא של חרש | 10 ל אין עושין | ט יעשה | מ כמין גרוטי | שבחצוצרות] ד ח׳, ט שכן שבחצוצרות | 11 טר אל | ט אם אין | טמר עושה, ל יעשו | 12 ד אין לי אלא מנורה נרות גביעיה כפתוריה ופרחיה מנין | ט גביעיה כפתוריה פרחיה | 13 מ שהן | ד מין הכבר | טר מן זהב | ל של זהב | ר מן קשה, למ ומין קשה | את משה] ר למשה | כן עשה] רק ט | 14 ר של אהרן | ט הקב״ה, מ הקב״ה למשה | 15 מ הרי | מ ועשה בתבניתם | ר המקום, ל הב״ה | 16 ונעשית] ט ח׳ ואיתא לעיל פ׳ תרומה | כמה] טר ח׳, מ כמוה | ר למשה | 17 מ עשה בצלאל את המנורה:

(סב) 18 זאת וכו׳ לעבודה בעמוד הסמוך שורה ד] ט ח׳ | מבן וכו׳ ומעלה] ד ח׳ | ר פוסל | 19 מה אם] ד ומה | 20 ד במומין · · · במומין | זאת] ד ח׳ | ר פוסל |

בלוים ואין מומים פוסלים בהם: ומבן חמשים שנה, ר' נתן אומר כתוב אחד אומר מבן חמש ועשרים שנה ומעלה וכתוב אחד אומר מבן שלשים שנה (במדבר ד כג) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו מבן חמש ועשרים שנה לתלמוד ומבן שלשים לעבודה (סליק פיסקא)

(סג) ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה, שומע אני מכל עבודה במשמע ת"ל ולא יעבור עוד ושרת את אחיו באהל מועד מלמד שחוזר לנעילת שערים ולעבודת בני גרשום ר' יהודה אימר הואיל ואמרה תורה יעבוד ואמרה לא יעבוד עוד אני למדתי שהעובד בשלשים אינו עובד בעשרים וחמשה כך הכהן לא יעבוד בעשרים וחמשה ת"ל ולא יעביד עוד.

ושרת את אחיו באהל מועד ועבודה לא יעבוד ככה תעשה ללוים שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהנים שהיה בדין ומה אם במקום שלא פסל מומים פסל שנים כאן שפסל מומים אינו דין שיפסול שנים ת"ל ושרת את אחיו שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהונה שעד שלא נכנסו לארץ היו הלוים כשרים מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה והכהנים משביאו שתי שערות עד עולם אבל משנכנסו לארץ אין הלוים נפסלים אלא בקול (סליק פיסקא)

(סד) וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ

1 למ המומים | ר המום פוסל | בהם] מ בלוים ונ' וי"א ת"ל ושרת את אחיו | בהם] ד ר נ' סליק פיסקא וצ"ל לקמן | ר מן חמש שנ' | שנה] מ נ' ישוב | ר' נתן אומר] דל ח' | 2 ד ומבן | לר אחר | 3 הללו] דר ח' | ל מבן עשרים וחמש:

(סג) 5 מצבא העבודה] דמ ח' | מכל] ד, ש"ג כל | 6 מ משמע | מ ת"ל עוד ושרת | מלמד] ד, ש"ג מגיד | 7 מ הגרשוני | ר"י עד סה"ד] מ ח' | ר"י] ד, ש"ג רבי | יעבוד] ד ח', ט עבוד | ואמרה] ל נ' תיוה | 8 עוד] טלר ר"ה ח' | אני וכו'] דל (רק גרסת ל אם למדתי), ט אם למדתי שהוא עובד בשלשים אינו עובד בכ"ה יכול יעבוד כולו לכ"ה ת"ל וכו', ר את למדתי שהעובד בעשרים כך לא יבא בעשרים וחמש ת"ל וכו' | 9 ל לא | עוד] ט נ' ושרת ועבודה לא יעבוד | 10 ושרת עד סה"ד] ט ח' | ושרת וכו' יעבוד] מ ח' | ככה וכו' ללוים] רק מ | 11 שהיה וכו' שנים שורה יב] מ ח' | פסל ... פסל] ל פסלו ... פסלו | 12 ל שנפסלו ... שנפסלו | ר"ה שיפסלו בשנים | ת"ל וכו'] מ שנ' אשר ללוים ולא אשר לכהנים שעד שלא וכו' | 13 ר פוסל וכן בסמוך | בכהונה] ד, ש"ג בכהנים | ר"ה עד | נכנסו] דל נ' לוים, ר נ' ישראל | 14 ר משהביא:

(סד) 16 בשנה וכו' לאמר] טלר ח' | לצאתם וכו' סיני] מ ח' |

נאמר וע"כ דבא לומר דלא פעם אחת בלבד הראה הקב"ה למשה את המנורה ויותר מבואר בס"ז ע"ש, ולשון הפ"ז רבי נתן אומר הראה לו הב"ה למשה כלים עשוין ומנורה עשויה וכן עשה בצלאל את המנורה לרבות משמשי מנורה ועיין מ"ע וא"ג והא"א מותק ת' ונעשית וא"נ:

(סב) 1 פוסלים בהם. חולין פ"א מ"ו תוספתא שם פ"א הט"ז ובגמרא שם כ"ד. ת"י פ"ז: — ומבן. צ"ל ומבן חמש ועשרים שנה: 4 לעבודה. חולין שם תוספתא שקלים פ"ג הכ"ו פ"ז ורמב"ן:

(סג) 7 שערים. כלומר לשמירה דהא לא היו שם שערים רד"ק: — בני גרשום. נראה דה"ה בני מררי עיין רא"ם ורד"ק וא"י ועיין לקמן פ' קט"ז וצריך לומר דקודם נ' היו אסורין לסייע וא"ז אבל לאח"כ מיכן שנפסלו רשאין לסייע וצ"ע למה נפקדו גם בני גרשום ומררי מבן שלשים ועד חמשים מאחר דכשרים לעבודתם גם לאחר חמשים וצ"ל דעד חמשים עיקר החיוב מוטל עליהם ולאחר מיכן רק הם מסייעים לעת הצורך ואי אמרינן דלשיר פסולין אתי שפיר ועיין רש"י וסה"מ מ"ע ל"ד וברמב"ן שם ועיין חולין כ"ד. ומסוף הספרי כאן אבל משנכנסו לארץ וכו' משמע דבמדבר גם לשיר נפסלין בשנים: 9 יעבוד עוד. אינו מובן, וכתב ר"ה הכי נ"ל למתני אם למדתי שהעובד מבן חמש ועשרים לא יעבוד בעשרים וחמש (משום דכתיב מבן חמש ועשרים שנה ומעלה) כך לא יעבוד בחמשים ת"ל ומבן חמשים שנה וגו' ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דבחמשים נמי עובד וכן מהר"ם בשם הראב"ד, ומביא שם עוד גרסא אחרת אם למדתי שהעובד בחמשים (ט"ס במקום בעשרים כדמוכח מדבריו אח"כ) כך לא יעבוד בעשרים אבל יעבוד מכאן ולהלן ת"ל עוד. והוא כעין גרסת כי"ר ופירש שם דס"ד כשם שעובד עשרים דהיינו מן שלשים עד חמשים כך לא יעבוד עשרים ולסוף שבעים יחזור לעבודתו וכן פ' בברית אברהם והגר"א מגיה הואיל ואמרה תורה עבוד בכ"ה ולא יעבוד בחמשים אם למדתי שעובד בחמש ועשרים כל עבודות כך לא יעבוד מחמשים כל עבודות ת"ל לא יעבוד עוד ושרת את אחיו: 12 את אחיו. נראה דצ"ל ת"ל ככה תעשה ללוים ועיין גרסת הגמרא חולין שם וגרסת המ"ח כאן: 15 אלא בקול. עיין חולין שם ותוספתא שם פ"א הט"ז ודברי הספרי כאן סותרין למה שאמרו בירושלמי ברכות ז ע"ב והלא אין עולמו של לוי אלא חמשים שנה וכבר העיר ע"ז באהבת ציון וירושלים שם ובספר תורה תמימה כאן:

מצרים בחודש הראשון לאמר, בגנות ישראל הכתוב מדבר שהיה להם אחד עשר חודש שהיו הונים לפני הר סיני וללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה שבתחלת הספר הוא אומר וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני וכאן הוא אומר בחודש הראשון ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה רבי אומר אין צריך שהרי כבר נאמר ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת ועדיין לא אכלו אלא ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה וללמדך שהיו מונים עם יציאתם ממצרים שנאמר בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים באו לארץ התחילו מונים לביאתם שנאמר כי תבואו אל הארץ (ויקרא כג י) נבנה הבית התחילו מונים לבנייתו שנאמר ויהי מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים (מלכים א׳ ט י) חרב הבית התחילו מונים לחורבנו שנאמר אחרי אשר הוכתה העיר (יחזקאל מ א) תקף עליהם עול השיעבוד התחילו מונים לשיעבודם שנאמ׳ בשנת שתים לדריוש המלך (חגי א א) ואומר ובשנת שתים למלכות נבוכדנצר (דניאל ב א) וכשם שהיו מונין לשנים כך היו מונים לחדשים <שנאמ׳ בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים> (סליק פיסקא)

(סה) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו למה נאמר לפי שהוא אומר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל (שמות יב ו) שומע אני בין בחול בין בשבת ומה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר כל המלאכות חוץ משחיטת דפסח או אף בשחיטת הפסח מה אני מקיים ושחטו אותו בשאר כל הימים חוץ מן השבת או אף בשבת ת״ל ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו דברי רבי יאשיה. נם לו ר׳ יונתן ממשמע הזה עדיין לא שמענו. נם לו רבי יאשיה לפי שהוא אומר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי (במדבר כח א) אם ללמד על התמיד שדוחה את השבת אינו צריך שהרי כבר נאמר וביום השבת שני כבשים בני שנה (שם ט) ומה תלמוד לומר במועדו אלא מופנה להקיש לדון מימנו גזירה שוה נאמר כאן במועדו ונאמר להלן במועדו מה מועדו האמור להלן דוחה את השבת אף מועדו האמור כאן דוחה את השבת.

(סד) 1 הכתוב מדבר· שלא חשו ליכנס לארץ ר״ה ובמ״ע פ׳ שלא היו ראוין למלחמת כנען והגר״א מגיה בשבה ועיין גרסת כי״ל וספרי דברים פ״ב: — אחד עשר חודש· אינו מכוון ונראה דנאמר מתחלה על הפסוק שמביא אח״כ באחד לחדש השני: 8 אל הארץ· עיין בגרסת המ״ח ולפ״ז הפ׳ דהתחילו למנות שמיטין ויובלות ועיין תוספתא מנחות פ״ו ה״כ והא״א הגיה ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנים ועיין מכילתא בחדש פ״א ומכילתא דרשב״י דף צ״ג וירוש׳ ר״ה נו ע״א:

(סה) 16 עדת ישראל· כ״ה במקרא וכגרסת הדפוס עדת בני ישראל איתא גם במכילתא דרשב״י דף ח׳ עיין בהערת המו״ל שם: 25 דוחה את השבת· מכילתא בא פ״א ספרי פ׳ קמ״ב תוספתא פסחים פ״ד ה״ב ירושלמי לג ע״א בבלי

1 בגנות] ל בזכות | שהיה] ר, ש״ג שהרי | 2 טר חדשים | וללמדך] מ, ש״ג ללמדך | 3 באהל וכו׳ השני] ט ח׳ | ר בחדש השני וגו׳ | באחד וכו׳ השני] דל ח׳ | 6 אלא] דמ ח׳ | בתורה] ט בפסוק, ל ג׳ ללמדך שאין מונין זמן בתורה | דל ללמדך | 7 עם יציאתם] ט מיציאתן | שנ׳ עד סה״ד] ט ח׳ | מ כשבאו | 8 מונים] ל למנות | שנ׳] ל ח׳ | הארץ] מ ג׳ אשר אני נותן לכם וספרת לך שבע שבתות שנים | מ כשנבנה | התחילו] מ ח׳ וכן בכולן | 9 מ ארבעים שנה | את שני הבתים] דר ח׳, ל את הבית וגו׳ | 10 מ כשחרב | ל למנות בחורבנו | ר אחר | אשר הוכתה] ל הכות׳ | 11 ל למנות | 12 ואומר] רק מ | ובשנת] ר בשנת | מ בשנת שנים | מ נבוכדנצר חלם | ד שמונים | 13 המוסגר ח׳ ד:

(סה) 15 במועדו] טלמר ח׳ | 16 ד עדת בני ישראל | 17 כל] מ ח׳ | טמ־ מלאכות | מ או יכול אף | 18 ר לפסח | מ חוץ משבת ת״ל | 19 בני וכו׳ במועדו] דלר ח׳ | במועדו] מ ח׳ | נם] ד אמר | 20 ממשמע וכו׳ שמענו] ל עדין לא שמענו ממשמע הזה | לפי] דל מפני | 21 ט להם | ואמרת אליהם] מ ח׳ | 22 את] דמ ח | מ שבת | ל שכבר | 23 אלא] מ ח׳ | טלמ ולדון | ממנו] מר ח׳, ל הימנו | 24 להלן ··· כאן] דל כאן ··· להלן | מועדו] ר במועדו | מועדו] ט במועדו |

בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אותו במועדו למה נאמר והלא כבר נאמר ויעשו מה ת״ל במועדו אלא בא הכתוב ולימד על פסח ראשון שכשם שדוחה את השבת כך דוחה את הטומאה הא עד שלא יאמר יש לי בדין ומה פרה שאינה דוחה את השבת דוחה את הטומאה פסח ראשון שדוחה את השבת אינו דין שידחה את הטומאה הרי פסח שני יוכיח שדוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה והוא יוכיח לפסח ראשון שאף על פי שדוחה את השבת לא ידחה את הטומאה תלמוד לומר במועדו בא הכתוב ולימד על פסח ראשון שכשם שדוחה את השבת כך דוחה את הטומאה: ככל חקותיו, אלו מצוות שבגופו שה תמים וכר בן שנה: וככל משפטיו, אלו מצוות שעל גופו לשבעה למצה ולביעור חמץ (סליק פ׳סקא)

(סו) וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח למה נאמר לפי שהוא אימר וידבר משה את מועדי ה׳ אל בני ישראל (ויקרא כג מד) ומה ת״ל וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח אמר להם שמרו את הפסח בזמנו נמצאו מועדות בזמנם ד״א מלמד ששמע פרשת מועדות מסיני ואמרה לישראל וחזר ושנאה להם בשעת מעשה ד״א אמר להם הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג מיכן אמרו משה תקן להם לישראל להיות שואלים בענין ודורשים בענין

(סליק פ׳סקא)

(סז) ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחודש, בנגות ישראל הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה בלבד וכן הוא אומר הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר וגו׳ (עמוס ה כה) ר׳ שמעון בן יוחי אומר ישראל לא היו מקריבים ומי היה מקריב שבטו של לוי שנאמר וישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך (דברים לג י) ואומר ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי לה׳ אלי (שמות לב כו) ישראל עבדו עבודה זרה ושבטו של לוי לא עבדו עבודה זרה שנאמר כי שמרו אמרתך (דברים לג ט) ואומר כי מולים היו כל העם היוצאים ממצרים וגו׳ (יהושע ה ה) ישראל לא היו מולים ומי היה מל שבטו של לוי שנאמר ובריתך ינצורו (דברים לג ט).

1 יום] ט ח׳ | בחדש] דטלר לחודש | בין הערבים וכו׳ במועדו] דלר ח׳ | ט הזה במועדו | 2 ויעשו] מ נ׳ בני ישראל | ט מה ת״ל ויעשו מה ת״ל במועדו | 3 כך] ט ח׳ | הא עד וכו׳ עד סה״ד] מ ח׳ | 5 הרי] ל ח׳ | 8 שבגופו] ר ח׳ | ל וכל | 9 שעל גופו] ר״ה שבגופו | ד לר ולמצה, ר״ה גראה דג׳ למצה ולמרור | מ לביעור, ט ולשיעור:

(סו) 11 אל בני ישראל] דל ח׳, ט אל בני ישראל את מועדי ה׳ | ומה ת״ל וכו׳ לעשות הפסח] מ ח׳ | 12 מ שמרו הפסח בזמנו ויבא בזמנו ד״א וכו׳ | ר״ה ונמצאו, ד נמצאת | ד מועדים | 13 בזמנם] ט בתיקונן | פרשת מועדות] ט פרשה זו | ואמרה] ל וחזר ואמרה | לישראל ט להם, ר״ה להם לישראל | 14 ט המעשה | ד״א אמר להם] מ ח׳ | 15 תקן להם לישראל] ר הקנה את ישראל | להם] מ ח׳ | בענין בפעם הא׳] דמ ח׳ | ל כענין...כענין:

(סז) 17 ויעשו] ט נ׳ בני ישראל | 19 וגו׳] דטמר ח׳ | ט ור׳ שמעון | טר מי | 20 וכליל על מזבחך] רק ר | 22 ושבטו של לוי] דל ולוים | שנאמר] דל ח׳ | אמרתך] ד נ׳ ובריתך ינצורו | 23 ואומר] ד ח׳ | ישראל לא היו מולים] ר ח׳ | 24 ט מלין | מ ומי היו מולים | מל] ד ח׳ |

ס״ו: ת״כ אמור פרק י״ז י״ג: 4 דוחה הטומאה: דהרי פרה ראשונה נעשית בטמאים: 5 את הטומאה: לקמן פיסקא ע׳ 8 את הטומאה: פסחים פ״ז מ״ד ירושלמי פסחים לד ע״ב בבלי עז: יומא נ״: 9 ולביעור חמץ: עיין ברש״י וברמב״ן שכתב דט״ס וצ״ל מצות שבגופו שה וכו׳ שעל גופו צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו שחוץ לגופו מצה וביעור חמץ וראיתו מפ״ש שנאמר בו חקותיו ומשפטיו ומצה וחמץ עמו בבית תמוה דבפ״ש לא כתיב ומשפטיו ועיין לקמן פ׳ ס״ט:

(סו) 10 שהוא אומר: גרסת רש״י והלא נאמר: 13 בזמנם: בספרי דברים קכ״ז דרש כן על הפסוק דשמור את חודש האביב: 14 ד״א: לפי הגרסא בספרי לקמן משמע דצריך למחוק מלת ד״א אבל במדרש תנאים גרס גם שם ד״א ולפ״ז אפשר דצ״ל אמר להם הוו שונין הלכות וכו׳ ועיין ת״כ אמור פרק י״ז י״ב (וצ״ע קצת עיין רד״ק) ותוספתא מגילה פ״ד וירוש׳ פסחים כו ע״ב (ושם בבית ועד שואלין קודם לשלשים יום) ובבלי שם ו׳:

(סז) 18 בלבד: עיין ברמב״ן ובפירושו ולפ״ז צריך להשלים בין הערבים במדבר סיני ועיין בס״ז: 24 ובריתך ינצורו: עיין בס״ז ובנסמן שם:

ככל אשר צוה ה׳ את משה כן עשו בני ישראל, להודיע שבחן של ישראל שכשם שאמר להם משה כן עשו (סליק פיסקא)

(סח) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר׳ ישמעאל ר׳ עקיבא אומר מישאל ואלצפן היו שנטמאו לנדב ואביהוא ר׳ יצחק אומר אין צריך אם נושאי ארונו של יוסף היו יכולים ליטהר ואם מישאל ואלצפן היו יכולים ליטהר <ומי> היו למת מצוה נטמאו שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא לא היו יכולים לעשות בו ביום אבל היו יכולים לעשות ביום שלאחריו נמצינו למדים שחל שביעי שלהם להיות ערב פסח.

ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא, אם משה לא היה יודע אהרן היה יודע אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר׳ יאשיה אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר בבית המדרש היו יושבין ובאו ועמדו לפניהם.

ויאמרו האנשים ההמה אליו, מגיד שהיו בני אדם כשרים וצדיקים וחרדים על המצוות רבי אומר אין צריך הרי הוא אומר ויאמרו האנשים ההמה אליו שאין ת״ל ההמה אלא מגיד שאין נשאלים אלא לבעל המעשה.

למה נגרע, אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה אמרו לו אם לאו יורק הדם על הטמאים והבשר יאכל לטהורים והדין נותן ומה חטאת שהיא קדשי קדשים דמה נורק על הטמאים ובשרה נאכל לטהורים הפסח שהוא קדשים קלים דין הוא שיזרק הדם על הטמאים והבשר יאכל לטהורים אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה אמרו לו אם קדשים שיש להם אחריות יהו קרבים קדשים שאין להם אחריות לא יהו קרבים אמר להם לא שמעתי.

עמדו ואשמעה, כאדם שאומר אשמע דבר מפי רבי אשרי ילוד אשה שכך היה מובטח שכ״ז שהיה רוצה היה מדבר עמו אמר ר׳ חירקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר״ע ואמר יודע היה משה שאין טמא אוכל את הפסח על מה נחלקו אם יזרק הדם עליהם אם לאו ראויה היתה פרשת טמאים שתאמר על ידי משה אלא שזכו אלו שתיאמר על ידיהם לכך שמגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב (סליק פיסקא)

(סח) 8 ערב פסח. סוכה כ״ה. פסחים צ׳: ס״ז ות״י: 11 לפניהם. לקמן פיסקא קל״ג: 13 לבעל המעשה. כשיכול ללכת בעצמו, מהר״ס בשם הראב״ד ועיין ס״ז: 20 שמעתי. פסחים ס״ב. ות״י: 25 חייב. לקמן פ׳ קי״ט וקל״ג ומסכת שמחות פ״ח:

1 כן עשו בני ישראל] דל ח׳: (סח) 3 ויהי עד סה״ד] ט ח׳ | ל מי שהיו | 4 ואלצפן] ל נ׳ בני עוזיאל | היו] ל ח׳ | מ בנדב | 5 מ שאם | 6 ומי] ד למי | 7 ביום ההוא וכו׳] מר ביום ההוא ביום ההוא לא היו יכולין לעשות (מ ח׳) יכולין הם לעשות ביום וכו׳ (מ ביום שלאחריו יכולין) | לעשות בפעם הב׳] ל ח׳ | 8 למ בערב | מ הפסח | 9 ביום ההוא] מ״ר ח׳ | אם משה] ד שאלו את משה | אבא וכו׳] ד ד״א ר׳ אבא אומר משום ר״א | ל משום ר״א אומר | 11 היו יושבין ובאו] דל באו, מ היו, ר היו ובאו | ט ובאין | 12 ל מגיד שבני אדם צדיקים וכשרים וחרידין בכל המצות היו | מ שהיו אנשים כשרים למקום וצדיקים וחרדים במצות | וצדיקים] ד ח׳ | 13 אליו] טר ר״ה ח׳ | שאין ת״ל] ר״ה מה ת״ל | ל שאין ת״ל ההמה ומה ת״ל ההמה | 14 אלא] מר ח׳ | מר ר״ה נשאל | למ מעשה | 15 נגרע] ט נ׳ לבלתי הקריב וגו׳ | להם] ט ליה | אמרו לו] ר ח׳ | אם לאו] דל א״כ | 16 הטמאים] דל הטומאה | ט יזרק הדם עלינו | יאכל] מ, ש״ג נאכל | ל קודש קדשים | 17 הטמאים] דל הטומאה | 18 ל הטומאה | יאכל] מ, ש״ג נאכל | אמר להם] ט אמר ליה וכן בכולן | 21 ואשמעה] ר נ׳ וגו׳, ט נ׳ מה יצוה ה׳ לכם | דבר] מ ח׳ | היה] מ הוא | 22 טמ מ שהוא | שמעון השקמוני] מ ח׳ | שמעון] ד ח׳ | 23 טמא אוכל] ד, ש״ג טמאין אוכלין | ט נזרק | 24 מ או לאו | מ ורואיה וכו׳ טמאים שתאמר על ידו לפיכך מגלגלין וכו׳ | שתאמר על ידי משה וכו׳ אלו] דל ח׳ | אלא וכו׳ ידיהם] ר ח׳ | 25 שתיאמר על ידיהם] ל שנ׳ על ידם | לכך] ט ח׳ | ט זכאין | ט חייבין:

(סט) וידבר ה׳ אל משה דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש זה דבר ששאל או בדרך רחוקה זה דבר שלא שאל:

כי יהיה טמא לנפש, אין לי אלא טמא מת שאר טמאים מנין ת״ל או בדרך רחוקה הרי אתה דן בנין אב מבין שניהם לא ראי טמא מת כראי דרך רחוקה ולא ראי דרך רחוקה כראי טמא מת הצד השוה שבהם שלא עשה את הראשון יעשה את השני כך כל שלא עשה את הראשון יעשה את השני.

בדרך רחוקה, אני יודע איזו היא דרך רחוקה שיערו חכמים כל שהיה בשעת שחיטת הפסח מן המודיעים ולחוץ וכן לכל מדתה רבי עקיבא אומר נאמר טמא מת ונאמר דרך רחוקה מה טמא מת רצה לעשות ואין יכול אף דרך רחוקה רצה לעשות ואין יכול ר׳ אליעזר אומר נאמר ריחוק מקום במעשר ונאמר ריחוק מקום בפסח מה ריחוק מקום האמור במעשר חוץ למקום אבילתו אף ריחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום אבילתו איזהו מקום אבילתו מפתח ירושלים ולפנים ר׳ יהודה אומר משמו נאמר ריחוק מקום במעשר ונאמר ריחוק מקום בפסח מה ריחוק מקום האמור במעשר חוץ למקום הכשירו אף ריחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום הכשירו ואיזה מקום הכשירו מפתח העזרה ולפנים.

או בדרך רחוקה, נקוד על הה״א שאפילו בדרך קרובה והוא טמא לא היה עושה עמהם את הפסח כיוצא בו ישפוט ה׳ ביני ובינך (בראשית טו ה) נקוד עליו שלא אמרה לו אלא על הגר בלבד ויש אומרים על המטילים מריבה ביני לבינה כיוצא בו ויאמרו אליו איה שרה אשתך (שם יח ט) נקוד עליו שהיו יודעים היכן היא כיוצא בו ולא ידע בשכבה ובקומה (שם יט לג) נקוד על בשכבה לומר בשכבה לא ידע ובקומה

(סט) 1 במקרא אל משה לאמר | וידבר וכו׳ לנפש] ר דבר אל בני ישראל איש כי וכו׳ לנפש | וידבר וכו׳ לאמר] טמ ח׳ | אל משה] ל ח׳ | איש איש] ט איש | 2 זה וכו׳ שלא שאל] ל ח׳ | זה בפעם הא׳] ד וזה | דבר בפעם הב׳] ט הדבר | מ לא | 3 מ איש איש כי יהיה אין לי | אין לי אלא טמא מת] ר זה טמא מת | טמאים] ר הטמאין, ל טמא | 4 הרי וכו׳ עד סה״ד] מ ח׳ | 5 יעשה] ד ועשה | 6 כך וכו׳ השני] ל ח׳ | כל] ר ח׳ | יעשה] ד ועשה | 7 בדרך] מ דרך | היא] דל ח׳ | ד ושיערו | מ כל שלא היה בשעת וכו׳ המודיעים ולפנים | 8 ר ר״ה המודיעית | ולחוץ] דר ולפנים ור״ה היתה לפניו הג׳ ולפנים וכתב דצ״ל ולחוץ | וכן לכל מדתה] ט ח׳ | 9 למ אינו ... אינו | 11 האמור] מ שנ׳ וכן לקמן | 12 משמו] ד ח׳ | 13 במעשר...בפסח] דל בפסח...במעשר | האמור] מ שנ׳ וכן לקמן | 15 ולפנים] דלר ולחוץ | 16 ל נקוד עליו | שאפילו] ד אפילו | קרובה] ט רחוקה | והוא טמא] מ ואינו יכול ליכנס בשעת שחיטה והוא טהור | 17 נקוד עליו] דט ח׳, מ הנקוד עליו וכן לקמן | 18 מ המטיל| מריבה] דל, אבל ש״ג איבה | מ כיוצא בו אתה אומר וכן לקמן | 19 נקוד עליו] דטל ח׳ | היכן] ל איה | 20 נקוד על בשכבה] ל ח׳ | נקוד וכו׳ לומר] רמ נקוד (מ

(סט) 6 יעשה את השני׳ פסחים פ״ט מ״א ותוספתא פ״ח א׳ ירוש׳ לו ע״ג ובבלי צ״ג: 15 ולפנים׳ פסחים פ״ט מ״ב ותוספתא שם פ״ב ה״ב וה״ג ועיין ס״ז פ׳ י״ג דדורש ר״א לענין כרת דאינו חייב כרת אם לא היה בעזרה בשעת שחיטה וכן אפשר לפרש המשנה, עיין ירושלמי שם לג ע״ב ולו ע״ד ר׳ זעירה בשם ר״י וכו׳ וכן מוכרח לפרש הספרי כאן דאם לא היה בעזרה בשעת שחיטה הוא בכלל דרך רחוקה לפוטרו מכרת ודוחק לפרש דה״ק דאם לא היה יכול ליכנס לעזרה מפני הטומאה כדמתרגם יונתן דמרחק באורח עלמא בקריות ליליא וכדמפרש ג״כ לקמן נקוד על הה״א ובבלי צ״ג: דלפי הפשט משמע דדרשה דלקמן מילתא באפי נפשה היא וכן הוא ברבה פ״ג סי״ג, ועיין מ״ע וג״כ Geiger Urschrift, S. 186 : 17 את הפסח׳ איצטריך לשאר טמאים חוץ מטמא מת ר״ה ונראה דאטומאת קרי קאי כדמתרגם יונתן מ״ע ובמדבר רבה פ״ג סי״ג איתא נקוד על החי״ת וא״ג ועיין מסכת סופרים פ״ו ה״ג ובאבות דר״נ נ״א פל״ד ונ״ב פל״ז ומדרש משלי פ׳ כ״ו: — נקוד עליו׳ יו״ד השני של ובינך: 18 בלבד׳ אולי בא להוציא מן הפ׳ דביני ובינך היינו דברים שבינו לבינה כלומר דהמקום יכריע דהמניעה מאברהם אם אינה יולדת, עיין תוספתא סוטה פ״ה הי״ב ובמנחת בכורים שם׳ ונראה דלפי הנקוד כאלו כתיב ביני ובינה ולסברת הי״א מגופיה דקרא נפק דביני ובינך היינו העומדים ביני ובינך אי נמי יש לומר דלי״א כוונה שרה גם על הבן העתיד להוולד לאברהם מן הגר: 19 נקוד עליו׳ על איו שבאליו ובמס׳ סופרים הגרסא איה והגיה בנ״י שם איו: — היכן היא׳ בבא מציעא פ״ז ע״ש פ׳ רש״י ותוספות וב״ר פמ״ח סט״ו ופ״ז בראשית

שם: 20 ובקומה ידע׳ נזיר כ״ג׳ ובראשית רבה פנ״א ס״ח ובמדבר רבה פ״ג סי״ג מפורש דוא״ו שבאמצע ובקומה נקוד

ידע כיוצא בו וישקהו (שם לג ד) נקוד עליו שלא נשקו בכל לבו ר״ש בן יוחי אומר הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב אלא נהפכו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו כיוצא בו וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם (שם לז יג) נקוד עליו שלא הלכו אלא לרעות את עצמם כיוצא בו כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן נקוד עליו שלא היה אהרן מן המנין כיוצא בו ונשים עד נופח אשר עד מידבא (במדבר כא ל) נקוד עליו שאף מלהלן היה כן כיוצא בו עשרון עשרון (שם כט טו) נקוד על עשרון שלא היה אלא עשרון אחד בלבד כיוצא בו הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם (דברים כט כח) נקוד עליו אמר להם עשיתם הגלוים אף אני אודיע לכם את הנסתרים אף כאן אתה אומר בדרך רחוקה נקוד עליו שאפילו היה בדרך קרובה והיה טמא לא היה עושה עמהם את הפסח: או לדרתיכם שינהוג הדבר לדורות.

וג׳ הדפ׳ נקוד על בשכבה משובשת ועיין שנוי הנוסחאות באדר״נ ובמדרש משלי שם ובת״י דמפרש דבשכבה ובקומה לא ידע אבל בלילה ידע ועיין ילקוט וירא ר׳ פ״ז בשם הילמדנו׳: 1 בכל לבו׳ ב״ר פע״ח ס״ט ושיר השירים רבה פ״ז ס״ד ובת״י בראשית: 3 לרעות את צאן׳ נקוד על את: 4 עצמם׳ ב״ר פ׳ פ״ד סי״ג ואדר״נ נ״א פל״ד גרס לאכול ולשתות ולהתפתות אולי צ״ל ולהתפנג ובז״א פ׳ בדרך רחוק: — נקוד עליו׳ לפי הרבה על וא״ו של ואהרן וכן כ״י אדר״נ נ״א פל״ד, עיין הערת המו״ל שם אבל לפי הגמרא בכורות ד׳׳ משמע דכל התיבה נקודה: 5 מן המנין׳ שלא היה מן המונים אבל מן הגמרא דבכורות יוצא להדיא דר״ל שלא היה מן הנמנין ועיין ז״ר וגרסת המ״ח: — נקוד עליו׳ במס׳ סופרים אשר רי״ש נקוד וכן ברבה ואדר״נ נ״א אבל בכי״א שם נקוד על ד׳ שבעד וכן בנ״ב: 6 היה כן׳ וכן רבה ומוסיף וי״א שלא החריבו האומות אלא המדינות ובאדר״נ נ״א מלמד שהחריבו האומות ולא החריבו המדינות ונוסחא אחרת כברבה ובנ״ב שם שלא הגיעו עד מידבא ובמדרש משלי מלמד ששיירו שם פליטה ובמה״ג חקת מלמד ששיירו מקצת ולא החריבו הכל: — עשרון׳ מנחות פ״ז, למה נקוד וי״ו שבאמצע עשרון של עשרון ראשון של יו״ט הראשון של החג׳ ולפ״ז קאי אקרא דבמדבר כ״ט ט״ו, ובמסכת סופרים ועשרון עשרון שבחג ביו״ט הראשון וי״א שבעשרון השני ומגיה בנחלת יעקב שם וי״ו שני שבעשרון הראשון ובמדרש משלי ועשרון עשרון עשרון השני נקוד עליו וגם שם הגיה המו״ל עשרון הראשון ובאדר״נ נ״א ועשרון עשרון של יו״ט הראשון של חג הסוכות נקוד עשרון בוי״ו אבל גרסת הכ״י שם עשרון עשרון לכבש האחד (במקרא תעשה לכבש האחד) נקוד על עשרון אחד (נראה דצ״ל ראשון) של יו״ט של פסח וכן ברבה עשרון עשרון תעשה נקוד על עשרון ראשון של ראשון של פסח ובאדר״נ נ״ב ועשרון עשרון והוא לשון הכתוב בסוכות ובמסורה שלפנינו נקוד עשרון הראשון שבחג הסוכות: 7 בלבד׳ לפי הגמרא הנקוד בא ללמד שלא ימדוד לא בשלשה לפר ולא בשל שנים לאיל אבל לפי הספרי הנקוד בא לאפוקי מדעת ר״מ דסובר דהיו שתי עשרונות במקדש ולומד כן מן הכתוב עשרון עשרון לכבש האחד עיין מנחות שם ולפנינו במקרא לא נמצא כן אבל לשון הכתוב בפסח עשרון עשרון תעשה לכבש האחד ובקרא דסוכות ועשרון עשרון לכבש האחד וכאשר הוא בספרי כן הוא ברבה ובאדר״נ נ״א וכן אדר״נ נ״ב ומדרש משלי נובע מן הספרי אף כי טעו בכוונת הספרי כי לשון נ״ב שם יכול שהוא טעון שני עשרונים על כל כבש וכבש הנקיד עליו שאינו טעון אלא אחד על כל כבש וכבש וכן במדרש משלי מלמד שלא היה טעון שני עשרונות ובז״ר פ׳ עשרון אחד ולא היה שם מדה של ג׳ עשרונים לפר אבל הלשון לא משמע כן: 8 נקוד עליו סנהדרין מ״ג: למה נקוד על לנו ולבנינו ועל ע״ן שבעד וכן רבה ואדר״נ נ״א ובנ״ב שם משובש והלא אינו נקוד אלא עד הא ובמס׳ סופרים ע״ן שבעד נקוד: — הגלוים׳ מצות הנגלות מ״כ פ״א אם עשיתם משפט באותם שעשו עברה בגלוי ז״ר וכן מסיים ברבה אבל בסנהדרין שם מפרש הנקוד באופן אחר ועיין ירושלמי סוטה כב ע״א ובאדר״נ נ״ב יכול שהן גלוין לנו בעולם הזה ובעולם הבא אינן גלוין לנו שנ׳ (ומגיה המו״ל ת״ל) הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו לפי שבעולם הזה אינן גלוין לנו אבל גלוין לנו לעתיד לבא והלשון בתחלה משובש ובנ״א שם למה נקוד וכו׳ ועל ע״ן שבעד אלא כך אמר עזרא אם יבא אליהו ויאמר לי מפני מה כתבת כך אני אומר לו כבר נקדתי עליהן ואם יאמר לי יפה כתבת אעבור נקודה מעליהן ועיין סברת הי״א ברבה ולפי זה משמע דהאותיות המנוקדות כאלו לא נכתבו כלל וא״כ הנסתרות והנגלות לה׳ ואולי לפי סברא זו מסיים במדרש משלי מלמד שאמרו ישראל לפני הקב״ה רבון העולמים על מה שבגלוי מצווין ואין מצווין על מה שבסתר אמר להם הקב״ה אף על מה שבגלוי אין אתם יכולים לעמוד, ועיין מכילתא יתרו מסכתא דבחדש פ״ה וילקוט המכירי משלי כ״ו ומחזור ויטרי דף תרפ״ד ותרצ״ה: 10 לדורות׳ וכן דורש לקמן פ׳ ק״ט קי״ז קי״ח קי״ט קכ״ד קכ״ט קס״א ומכילתא בא ס׳ פ״ז ת״כ נדבה פרק כ׳ ה״ו אחרי פרק ט׳ ה״ט אמור פרשה י׳ הי״א:

הנקוד) עליו, ט נקוד על וי״ו לומר | ובקומה] מר בקומה, ט אבל בקומה | 1 נקוד עליו] דטר ח׳ | ט מכל וכן בסמוך | ר״ש וכו׳ עצמם] ל ח׳ | 2 הלכה] ד וכן הוא רש״י בראשית לג׳ ג׳ אבל ש״ג והלא | מ שעשו הרשע שונא את יעקב | נהפכו] מ נכמרו | בכל לבו] מ ח׳ | 3נקוד עליו] מ ח׳, ט נקוד על את | 4 כיוצא בו כל פקודי וכו׳] ד הכתוב ונשים עד וכו׳ קודם הפסוק כל פקודי הלוים | 5 מן המנין] ר במנין, מ נ׳ ולא בא הכתוב אלא לחלוק כבוד לאהרן | ד כיוצא בהם ונשים | אשר עד מידבא] ר ח׳ | 6 עליו] ר ח׳ | מ להן | עשרון עשרון] ר עשרון, מ נ׳ לכבש | נקוד על עשרון] טל ח׳, ר נקוד עליו, מ הנקוד עליו | ט על שלא | 7 אלא] ד נ׳ על | 8 עולם] ל ח׳ | נקוד עליו] ר ח׳, ד נקוד | נקוד עליו] ל למה נקוד | להם] מ ח׳ | טלמר גלויים | מ מודיע | לכם] ר ח׳, ט אתכם | 9 דמל הנסתרות | רט נקוד על ה״א | מ שאפילו בדרך קרובה והוא טהור ולא היה יכול ליכנס בשעת שחיטה לא היה | 10 והיה] טר והוא | או לדורותיכם] כ״ה גם פ״ז אבל דר ד״א בדרך רחוקה, ל ד״א או בדרך רחוקה | ל שינהג את הדבר |

בחדש השני בארבעה עשר יום, הוסיף בו הכתוב שתי מצות חוץ ממצוה האמורה בגופו ואיזו זו ועצם לא ישברו בו: ככל חקת הפסח, במצות שבגופו הכתוב מדבר אתה אומר במצוות שבגופו הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא במצות שעל גופו כשהוא אומר ככל חקותיו וככל משפטיו יעשו אותו הרי מצות שעל גופו אמורות הא מה ת״ל ככל חקת הפסח יעשו אתו במצות שבגופו הכתוב מדבר או אף לשבעה ולמצה ולביעור חמץ ת״ל ועצם לא ישברו בו עצם היה בכלל יצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה עצם מצוה שבגופו הכתוב מדבר אף כשהוא אומר ככל חקת הפסח יעשו אותו במצות שבגופו הכתוב מדבר איסי בן עקביא אומר חוקה האמורה בפסח אינה אלא בגופו (סליק פיסקא)

(ע) והאיש אשר הוא טהור, שומע אני אחד יחיד ואחד צבור עושה פסח שני ת״ל ויהי אנשים היחיד עושה פסח שני ואין הצבור עושה פסח שני ר׳ נתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר והאיש היחיד עושה פסח שני ואין הצבור עושים פסח שני: וחדל, אין וחדל אלא כל שיכול לעשות ולא עשה שיערו חכמים כל שהיה בשעת שחיטת הפסח מן המודיעים ולפנים וכן לכל מדתה: ונכרתה, אין ונכרתה אלא הפסקה: הנפש ההיא, מזידה דברי ר״ע: מעמיה, ועמה שלום.

כי קרבן ה׳ לא הקריב במעדו, על פסח ראשון הכתוב ענש כרת אתה אומר על פסח ראשון <או לא ענש אלא על פסח שני אמרת איזהו מועדו זה ראשון ד״א כי

1 ט בארבע | בו] ט כאן | ד שני | ר״ה חוץ ממצות האמורות | 2 בגופו] ד לגופו, ט בו | ד ואיזה זה זה, ל ואיזה | למ עצם | ישברו] כ״ה ר ובמקרא, אבל דטלמ תשברו | ככל וכו׳ הפסח] דלמר ח׳ | 3 הכתוב מדבר וכו׳ הכתוב מדבר] ל ח׳ | אתה וכו׳ מדבר] ט ח׳ | מ שבגופו או אינו אלא וכו׳ | טל אינו אלא | 4 כשהוא וכו׳ שעל גופו] ל ח׳ | יעשו אותו] מ ח׳ | הרי טר הא | 5 ד אמור | הא] ד והא | הא וכו׳ מדבר] מ ח׳ | מה ת״ל וכו׳] דלר מה ת״ל ככל (ר בכל) חקותיו (ר ג׳ וככל משפטיו יעשו אותו) 6 דל תשברו | ל ויצא | 7 מוצא] מ ח׳ | ר במצוה | כשהוא אומר וכו׳] דל כשהוא אומר בכל (ל ככל) חקותיו, מר ככל חקותיו וככל משפטיו (ר ג׳ יעשו אותו) | 8 במצות] דטמ במצוה | ט בן יהודה, ל בן עקביא:

(ע) 10 אחד ··· ואחד] מ בין ··· בין | 11 אנשים] ט ג׳ אשר היו טמאים לנפש אדם | ט הצבור אין | ר׳ נתן וכו׳ ואין הצבור עושים פ״ש] ל ח׳ | 12 והאיש] מ ג׳ אשר הוא טהור | ט הצבור אין | 13 וחדל] דל ג׳ מעשות (ר ג׳ הפסח) | כל] טל ח׳ | ר ואין עושה | מ ושיערו | 14 ר המודיעית | ט מדות | מ אין הכרתה אלא לשון הפסקה | 15 ההיא] ל ח׳ | טמ בשלום | 16 הכתוב] ד ח׳ | מ ענש הכתוב | כרת וכו׳ זה ראשון שורה יז] מ ח׳ | אתה אומר וכו׳ ראשון] טר ח׳ | 17 המוסגר ד ח׳ | ל אמרת איזה יום מועדו זה יום ראשון | כי וכו׳ במועדו] ר ח׳ | מ כי קרבן ה׳ וגו׳ לא בא הכתוב וכו׳ |

1 שתי מצוות· מצות ומרורים ר״ה, אבל ז״ר לא ישאירו ועצם לא ישברו בו ור״א נחום מפרש מצות ומרורים דחשיב להו כחדא ולא ישאירו והגר״א מגיה כל המאמר ומן המכילתא בא פ״ו נראה כר״ה דשם איתא כלשון שלפנינו על הפסוק דצלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו ונראה קצת דכל הלשון נעתק לשם מכאן ועיין בא״י ולשון הפ״ז על מצות ומרורים יאכלוהו אלו מצות שעל גופו לא ישאירו ממנו עד בקר זו מצות שבגופו: 5 אמורות· ומאחר דמשפטיו מצות שעל גופו כאן דלא נאמר כמשפטיו במצות שבגופו מדבר: 6 או אף· הוא כמו ד״א והיה ראוי להיות, ד״א במצות שבגופו הכתוב מדבר או אף לז׳: — ולמצה· צ״ל למצה ז״ר: 8 מדבר· ירושלמי פסחים לו ע״ד והלמוד אליבא דר׳ ישמעאל שם (ת״ל על מצות ומרורים וכו׳) משובש ועיין בבלי צ״ה: 9 בגופו· בבלי שם יעשו אותו במצות שבגופו הכתוב מדבר ועפ״ז הגיה הגר״א וכן לשון ר״ה הכי תניגן איסי בן עקיבא אומר ככל חקת הפסח יעשו אותו במצות שבגופו הכתוב מדבר אבל יש לפקפק בהגהה זו דכלשון שלפנינו איתא ג״כ מכילתא בא פט״ו ושם א״א להגיה כן ונראה דהפ׳ שם פשוט וה״ק דבזאת חקת הפסח בפ׳ בא לא נזכרו רק מצות שבגופו ואולי ס״ל כר׳ יאשיה שם דזאת חקת הפסח אפסח מצרים ואפסח דורות קאי והוצרך לחזור ולהזהיר בפ׳ בהעלתך ככל חקותיו וככל משפטיו משום דחוקה לא משמע אלא דברים שבגופו והמאמר נעתק משם לכאן לענין פסח שני מאחר דחוקה לא משמע אלא דברים שבגופו ממילא נתמעטו דברים שחוץ לגופו ועיין סהתו״ה שם שפירש כעין זה ועיין מכילתא דרשב״י צד יא וכח:

(ע) 10 טהור· ר״ה נראה דגרס יעשו אותו שומע וכו׳ וכן הגיה הגר״א: 11 אנשים· והא דכתיב יעשו אותו קאי אנשים דלעיל ז״ר ודוחק ועיין ס״ז פסוק ז׳: 12 והאיש· הגר״א מגיה איש ועיין תוספתא פ״ח ה״ד וה״ה ירושלמי לו ע״ג בבלי ס״ו: פ״ז: 14 לכל מדתה· לעיל פ׳ סט ופ״ז: 15 הפסקה· מכילתא בא פ״ח ופ׳ כי תשא ולקמן פ׳ קי״ב: — דברי ר״ע· עיין במקומות המצוינים לעיל ובת״כ צו סוף פרק יד וסוף פרק טו ואחרי פרק ט׳ ה״ב ופ״ז: — שלום· עיין לעיל עמוד יט שורה טו פ״ז: 17 זה ראשון· תוספתא פסחים

קרבן ה׳ לא הקריב במועדו בא הכתוב ולימד על פסח שני> שדוחה את השבת או ידחה את הטומאה אמרת כל עצמו אינו בא אלא מפני הטומאה.

חטאו ישא האיש ההוא, אין לי אלא איש אשה מנין ת״ל ונכרתה הנפש ההוא להביא את האשה <רשב״י אומר חטאו ישא האיש ההוא להוציא את האשה>

(סליק פיסקא)

(עא) וכי יגור אתך גר ועשה פסח, שומע אני כיון שנתגייר יעשה פסח מיד ת״ל כאורח מה אורח בארבעה עשר אף הגר בארבעה עשר ר׳ שמעון בן אלעזר אומר הרי שנתגייר בין שני פסחים שומע אני יעשה פסח שני ת״ל כאורח מה אורח שלא עשה את הראשון יעשה את השני כך כל שלא עשה את הראשון יעשה את השני.

כחוקת הפסח וכמשפטו כן יעשה, אין לי אלא הפסח שהשוה את הגר לאורח בכל מצות שבתורה מנין ת״ל חוקה אחת יהיה לכם ולגר בא הכתוב והשוה את הגר לאורח בכל מצות שבתורה (סליק פיסקא)

(עב) וידבר ה׳ אל משה לאמר עשה לך שתי חצוצרות כסף, למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר על פי ה׳ יחנו ועל פי ה׳ יסעו (במדבר ט כג) שומע אני הואיל ונוסעים על פי הדיבר וחונים על פי הדיבר לא יהיו צריכים חצוצרות ת״ל עשה לך שתי חצוצרות כסף מגיד הכתוב שאף על פי שנוסעים על פי ה׳ וחונים על פי ה׳ צריכים היו חצוצרות.

עשה לך, משלך ויקחו אליך משל צבור דברי ר׳ יאשיה ר׳ יונתן אומר אחד זה ואחד זה משל צבור הכתוב מדבר ומה ת״ל קח לך עשה לך <ויקחו אליך בזמן שישראל עושין רצון המקום ויקחו אליך וכשאין ישראל עושין רצונו של מקום קח לך עשה לך> בשלך אני רוצה יותר מבהם. אבא חנין אומר משום ר׳ אליעזר למה נאמרה פרשה זו

פ״ח ה״ז, ירושלמי לו ע״ד, בבלי צ״ג: 2 הטומאה. פסחים פ״ט מ״ד, תוספתא פ״ח ה״ז, ירושלמי לו ע״ד, בבלי צ״ה: יומא נ״א. ובתוספות שם ד״ה דוחה פ״ז ולעיל פ׳ ס״ה: 4 את האשה. תוספתא פ״ח ה״י ירושלמי לה ע״ד פסחים צ״א: פ״ז:

(עא) 6 וכי יגור וכו׳. במקרא אתכם אבל בפ׳ בא אתך וכל המאמר נעתק משם, עיין הערה הסמוכה: 7 כאזרח. לפנינו רק ולאזרח אבל בפ׳ בא שני פסוקים והיה כאזרח הארץ ועוד תורה אחת יהיה לאזרח ולגר והלמוד הוא מן הפסוק והיה כאזרח הארץ ונסתלקה קושית הא״י אבל גרסת רש״י כאן חקה אחת וגו׳ ולשון הפ״ז ת״ל כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה בזמן שישראל עושין וכו׳ וכן בדברי רשב״י גרס ת״ל חקה אחת יהיה לכם ולגר מה אתם לא עשה וכו׳ ובילקוט גרס בשתי הפעמים ולאזרח והגרסא שבפנים עיקר: — בארבעה עשר. מכילתא בא פט״ו פ״ז: 9 את השני. מכילתא שם, תוספתא פ״ח ה״ד, בבלי צ״ג, ס״ז כאן פ״ז: 12 מצות שבתורה. מכילתא שם (וקצר כאן בלשון) לקמן פ׳ ק״ט ולעיל פ׳ ל״ט, פ״ז ועיין תוספ׳ ב״מ קי״א: ד״ה מגרך:

(עב) 21 מבהם. יומא ג׳: מנחות כ״ח: ובת״י ותנחומא סתמו כדעת ר׳ יאשיה: — פרשה זו. בז״ר מוחק הד׳ מלות האחרונות וא״צ כי לשון המורגל הוא בפי אבא חנין בשם

1 או] ד ח׳ | 2 ידחה] ל דוחה | הטומאה] ד נ׳ או לא אמר אלא על פסח שני | עצמו] מ נ׳ של פסח שני | בא] ל ח׳ | הטומאה] מ נ׳ מפני הטומאה דחיתיו יחזור ויעשנו בטומאה | 3 ההוא] ר ח׳ | ההוא] כ״ה ל ובמקרא אבל ש״ג ההיא | 4 המוסגר ח׳ ד | ההוא] ר ח׳:

(עא) 6 ועשה פסח] רק ט | יעשה] ל ועשה | 7 כאזרח] ט לאזרח | דל גר | בארבעה בפעם הב׳] ט בארבע | 8 ל הרי גר | שני בפ׳ ג] מ ח׳ | ט ת״ל ולאזרח | 9 יעשה את השני] ר ח׳ | כל] מ הגר | 10 וכמשפטו כן יעשה] דלר ח׳ | ד שוה הגר | מ אין לי אלא שהשוה את הגר לאזרח אלא לזו לכל | 11 בכל] טר ח׳ | ולגר] דל ח׳, מ לגר | 12 מ לכל:

(עב) 14 זו] ר ח׳ | ל שומעין אנו | 15 מ והם נוסעים | הדיבר] ט הדבור | וחונים וכו׳ הדיבר] ל ח׳ | לא] ד יכול לא | מ היו | 16 שתי חצוצרות כסף] דמ ר ח׳ | מגיד וכו׳ יותר מבהם, שורה כא] ט ח׳ | מגיד הכתוב] מ ח׳ | שאע״פ וכו׳ וחונים על פי ה׳] מר שאע״פ שנוסעין (ר נוסעין וחונין) על פי הדיבר | וחונים על פי ה׳] ל ח׳ | 17 היו] ד ח׳, מ הם | מר לחצוצרות | 18 משלך] לר משל עצמך | אחד זה וכו׳] מ אין זה ואין זה אלא משל צבור ומה ת״ל | 19 דל עשה לך קח לך | המוסגר ח׳ ד | בזמן] מ בשעה | 20 מקום] ר מקום | ל רצונו של מקום | ויקחו] מ ח׳ | 21 בשלך וכו׳] מ משלך איני רוצה משלהן | ל כביכול בשל׳ אם רוצה משל מקום | יותר] ד ח׳ | אבא חנין וכו׳ עד סה״ד] מ ח׳ | זו] ר ח׳ |

לפי שהוא אומר בעת ההיא אמר ה׳ אלי פסל לך לא היו אלא משל צבור הא מה ת״ל קח לך עשה לך בשל צבור הכתוב מדבר.

חצוצרות, מיעוט חצוצרות שתים או אם רצה להוסיף מוסיף ת״ל שתי חצוצרות שלא להוסיף ושלא לגרוע: שתי חצוצרות, שיהו שוות במראה ובקומה ובנוי: מקשה, אין מקשה אלא מין קשה מעשה אומן ומעשה קורנס: והיו לך למקרא העדה, שתהא מזמן בהן את העדה ומסיע בהן את המחנות (סליק פיסקא)

(עג) ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה ואם באחת תקעו, אבל לא שמענו להיכן הרי אני דן נאמרה תקיעה בעדה ונאמרה תקיעה בנשיאים מה תקיעה האמורה בעדה בפתח אהל מועד אף תקיעה האמורה בנשיאים בפתח אהל מועד יכול כל הקודם במקרא קודם במעשה ת״ל וידבר משה אל ראשי המטות (במדבר ל ב) הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים אף פורטני בכל דברות שבתורה שיהיו הנשיאים קודמים ר׳ יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר ויקרא אליהם משה וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי כן ננשו כל בני ישראל (שמות לד לא) הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים אף פורטני בכל דברות שבתורה שיהיו הנשיאים קודמים אלא מה ת״ל וידבר משה אל ראשי המטות בא הכתוב ללמדך שאין התרת נדרים אלא מפי מומחים.

ותקעתם תרועה, תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה אתה אומר תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה או תקיעה ותרועה כאחת כשהוא אומר ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו הרי תקיעה אמורה הא מה ת״ל ותקעתם תרועה תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה או אין לי אלא תקיעה לפני תרועה תקיעה לאחר תרועה מנין ת״ל תרועה יתקעו למסעיהם נאמרה כאן תרועה ונאמרה להלן תרועה מה תרועה האמורה להלן תקיעה לאחר תרועה אף תרועה האמורה כאן תקיעה לאחר תרועה

1 ט לפי שנאמר | ר״ה יהיו | 2 טל ועשה | 3 מ עשה לך חצוצרות | מוסיף] טמר יוסיף | 4 ט שלא למנוע ותו לא | להוסיף] ד ג׳ עליהם, ל עליו | ד ולא לגרוע מהם | ל שהיו | ובקומה] ט ח׳, פ״ז ובאורך | 5 דל אלא מעשה אומן ומין קשה | 6 בהן את] ד ח׳ | בהן] דל ח׳:

(עג) 7 מ אבל איני יודע | 8 מ לאיכן תוקעין | 9 יכול] למ או | 11 מ ונאמרו בתורה דברות סתם | ל ופרט לך הכתוב | ל לפי שהנשיאים | מ פורט אני לכל | 13 ט משה אליהם | וידבר משה אליהם] דט ח׳ | 14 כל בני ישראל] ד בני אהרן | טר נגשו וגו׳ | בני] מ ח׳ | ופרט] מ וסתם | 15 מ אף אני פורט לכל | 16 אלא מה] למר ח׳, ט מה | שאין וכו׳] מר שלא הותרו | 17 ט במומחין | 18 ותקעתם עד סה״ד] ט ח׳ | תקיעה וכו׳] דר תרועה בפני עצמה ותקיעה בפני עצמה | אתה וכו׳ תרועה בפני עצמה] ר ח׳, מ אתה אומר כן | 19 או] ל מה | כאחת] ר ג׳ הכתוב מדבר | 20 אמורה] ר״ה ג׳ בפני עצמה | תקיעה...ותרועה מ תרועה...ותקיעה | 21 לפני] ר״ה ר בפני | תקיעה לאחר] ד ותקיעה לאחר | 23 למ אף תקיעה | תקיעה לאחר תרועה] ד תרועה לאחר תקיעה |

ר״א ועיין פ׳ קי״ח והמ״ע שער לומר כי דברי ר״א שייכים לעיל קודם הפלוגתא דר׳ יאשיה ור׳ יונתן ועוד נוטה לומר כי כל הפלוגתא באה מן הגליון לפנים הספר וא״צ לכל זה: 2 הכתוב מדבר, ביומא שם מובאים דברי ר״א בסגנון אחר אבל קרוב לומר כי גם לפי גרסתנו הראיה הוא מסוף הפ׳ ועשית לך ארון עץ דאל״כ היה לו להביא הפסוק דשמות ל״ד א׳ ועיין בא״י ולקמן פ׳ קכ״ג: 5 ובנוי, מדכתיב שתי ולא כתיב שתים ז״ר ועיין יומא פ״ו מ״א ונגעים פי״ד מ״ה ות״כ אחרי פרשה ב׳ ה״א ומצורע פרשה א׳ הי״א וירושלמי ובבלי יומא שם ובילקוט לא גרס ובקומה ואולי רק אשגרה הוא מלשון המשנה שם ולשון הפ״ז ובאורך: — קורנס, לעיל פיסקא ס״א ותרגום יונתן כאן: 6 המחנות, עיין פ״ז:

(עג) 9 אהל מועד, עיין פ״ז: 17 מפי מומחים, לקמן פ׳ קנ״ג וברש״י ריש מטות וס״ז שם: 19 כאחת, שאינה אלא אחת מהר״ס ר״ל היינו תקיעה היינו תרועה ועיין ירושלמי ר״ה נח ע״ד אין תומר היא תקיעה היא תרועה ועיין בבלי שם ל״ד, ובפ׳ רש״י: 20 תקיעה אמורה, ר״ה מוסיף בפני עצמה ואולי כך היתה גרסתו ועל כל פנים הכוונה דמכאן למדנו דהקפידה התורה לחלק בין תקיעה לתרועה: 22 תרועה, כאן בתקיעת מזרח ומערב להלן ברוח צפון ודרום, ר״ה:

ומה כאן תקיעה לפני תרועה אף להלן תקיעה לפני תרועה הא למדנו שתוקע ומריע ותוקע ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר הרי הוא אומר ותקעתם תרועה שאין ת״ל שנית אלא זה בנה אב לתקיעה שתהא שנייה לתרועה הא למדנו שתוקע ומריע ותוקע אין לי אלא במדבר בראש השנה מנין נאמרה כאן תרועה ונאמרה להלן תרועה מה תרועה האמורה כאן תוקע ומריע ותוקע אף תרועה האמורה להלן תוקע ומריע ותוקע. שלש תרועות נאמרו בראש השנה שבתון וזכרון תרועה (ויקרא כג כד) והעברת שופר תרועה (שם כה ט) יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט א) שתי תקיעות לכל אחת ואחת נמצינו למדים לראש השנה שלש תרועות ושש תקיעות שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה מן התורה יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא ר׳ שמואל בר נחמני אומר אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים שבתון זכרון תרועה מן התורה והעברת שופר תרועה ויום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא: ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים תימנה או כשם שתוקע למזרח ולדרום כך תוקע לצפון ולמערב ת״ל תרועה יתקעו למסעיהם תקיעה אחת לשתיהם ו״א שלש לכל רוח ורוח (סליק פיסקא)

(עד) ובהקהיל את הקהל למה נאמר לפי שהוא אומר והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות מה מקרא העדה בשתים אף מסע המחנות בשתים או מה מסע המחנות תוקע ומריע תוקע אף הקהל את העדה תוקע ומריע ותוקע ת״ל ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו (סליק פיסקא).

(עה) ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות למה נאמר לפי שהוא אומר ואם באחת יתקעו שומעני אף ישראל במשמע ת״ל ובני אהרן הכהנים.

2 שנית· נראה דצ״ל כבגמ׳ ר״ה ל״ד· תרועה שנית שאין ת״ל שנית: 6 שופר תרועה· אע״ג דביובל כתיב מידרש נמי לעניו ר״ה מדכתיב בחדש השביעי ת״כ אמור פרשה י״א ה״ו ובהר פרשה ב׳ ה״ג, ועיין מורה נה״ו שער י״ג: 10 הוא בא· דאין תוקעין בלילה, מהר״ס: 11 לתלמודו הוא בא· יום תרועה כדאמרן והעברת שופר תרועה לגופו דתוקעין ביובל, ועיין ראש השנה ל״ד· וסוכה נ״ג· ושם הגרסא והעברת מן התורה ויום תרועה ושבתון זכרון תרועה מדברי סופרים ועוד שנויים אחרים· ועיין ג״כ ירושלמי שם: 15 לכל רוח ורוח· ר״ה גרס ג׳ תרועות שהן תשע לכל רוח ורוח עם התקיעות ואינו נראה דמזה לא מיירי הספרי כאן ועיין ירושלמי ראש השנה נ״ח ע״ד תני ר׳ ישמעאל וכו׳ נראה משם דסובר דהיו שלשה תרועות לכל מחנה וכן הוא להדיא בס״ז אבל הספרי כאן לא נחית לזה ועיין לשון הפ״ז שלש לכל רוח ורוח כדרך שהיה עושה למזרח ולדרום:

(עד) 19 תריעו· ר״ה והראב״ד פ׳ לפי ג׳ הדפ׳ דבהקהיל את הקהל היינו בחנייתן מן הנסיעה ודוחק, ואולי היה ג״כ ספק אם בהזמנת הנשיאים היתה תרועה כמו במסע המחנות או לא וע״ז קאי ג׳ הדפ׳ המשובשת:

1 להלן] ד כאן | לפני] ד לאחר | 2 הרי הוא אומר] ד ל ח׳ | לר ר״ה אין ת״ל שנית, ר״ה נ׳ מה ת״ל שנית | שנית] ד ח׳ | 3 ר שתוקעין ומריעין ותוקעין | 4 מנין] ר נ׳ ת״ל תרועה נאמרה וכו׳ להלן תרועה] ר ח׳ | 5 דמר להלן ··· כאן] ל תקיעות | 6 נאמרו] ר ח׳ | 7 דל אחד ואחד | 8 ג׳ תרועות וכו׳] מר שש תקיעות (מ ח׳) ושלש תרועות | 9 זכרון תרועה] ר נ׳ מן התורה | מ זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם מן התורה והעברת שופר תרועה לתלמודו הוא בא | 10 ר׳ שמואל עד סה״ד] מ ח׳ | ר׳] ר ח׳ | 11 ד יום | לכם וכו׳] ד לכם מדברי סופרים ולתלמודו וכו׳ | 13 שנית] דל ח׳ | 14 טמ למערב ולצפון | 15 ורוח] ד ח׳:

(עד) 16 ובהקהיל] ל נ׳ תתקעו ולא | דט ובהקהל | למה נאמר] מ ח׳ | לפי שהוא וכו׳] כ״ה מ ורש״י וכעין זה גרסת כי״ל דגרס לפי שהוא אומר ותקעו בהן ונועדו מה הקהל העדה בשתים אף נסיעת העדה בשתים או מה נסיעת העדה תוקע ומריע ותוקע אף הקהל הקהל תוקע ומריע ותוקע ת״ל וכו׳, אבל גרסת דטר לפי שהוא אומר ותקעו בהם ונועדו אליך (ט נ׳ כל העדה) מה הקהל את (ט הקהלת) העדה בשתים אף הקהל את הקהל בשתים או (ר אי) מה הקהל את העדה תוקע ומריע ותוקע אף הקהל את (ט הקהלת) הקהל וכו׳ ת״ל, וגרסא זו היתה לפני מ כי בסוף הדבור אחר ולא תריעו מוסיף ותקעו בהן ונועדו אליך מה הקהל העדה בשתים אף הקהל הקהל כו׳ אי מה הקהל העדה וכו׳ כג׳ דט | 17 או] מ יכול | 18 מ העדה כן ת״ל | דט ובהקהל:

(עה) 21 דלמ אם | הכהנים] טל נ׳ יתקעו (ל נ׳ בחצוצרות) |

הכהנים, בין תמימים בין בעלי מומים דברי ר' טרפון, ר' עקיבא אומ' תמימים ולא בעלי מומים נאמר כאן כהנים ונאמר להלן כהנים מה כהנים האמורים להלן תמימים ולא בעלי מומין אף כהנים האמורים כאן תמימים ולא בעלי מומין א"ל רבי טרפון עד מתי מגבב ומביא עלינו עקיבא איני יכול לסבול אקפח את בניי אם לא ראיתי שמעון אחי אימא שהיה חגר ברגלו אחת שהיה עומד ומריע בחצוצרות אמר לו הין רבי שמא בהקהל ראית שבעלי מומין כשרין בהקהל וביום הכיפורים וביובל א"ל העבודה שלא בידיתה אשריך אברהם אבינו שיצא מחלציך עקיבא טרפון ראה ושכח עקיבא דורש מעצמו ומסכים להלכה הא כל הפורש ממך כפורש מחיין.

והיו לכם לחוקת עולם למה נאמר לפי שהוא אומר עשה לך שתי חצוצרות כסף שומע אני הואיל ועשה אותם יהיו ירושה לבניו ת"ל והיו לכם: לחקת עולם לדרתיכם <לחקה ניתנו לדורות ולא מתנה לדורות> מיכן אמרו כל הכלים שעשה משה במדבר כשרים היו לדורות חוץ מן החצוצרות (סליק פיסקא)

(עו) וכי תבאו מלחמה בארצכם במשמע בין שאתם יוצאים עליהם ובין שהם באים עליכם.

על הצר הצרר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר אתה אומר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכל המלחמות שבתורה ת"ל ונושעתם מאויביכם אמרת צא וראה איזו היא מלחמה שישראל נושעים ממנה ואין אחריה שעבוד אין אתה מ'צא אלא מלחמת גוג ומגוג וכן הוא אומר ויצא ה' ונלחם בגוים ההם (זכריה יד ג) מהו אומר והיה ה' למלך על כל הארץ ר' עקיבא אומר אין לי אלא מלחמה שדפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה המטרפת בים מנין ת"ל על הצר הצורר אתכם על

1 הכהנים] דלמ ח' | 2 להלן כהנים] ל נ' מה כאן כהנים אף להלן כהנים | האמורים] דל האמור | 3 דל אף כאן | מ אמר לו עקיבא עד | 4 מגבב] ר"ה נ"א מרדד | ל ומביאין | עלינו] טמר ח' | עקיבא] מ ח' | איני] ד אינו | מ יקפח את בניו | 5 אימא] ר אבא, ט דומה, מ ופ"ז אמה | שהיה] טמר ח' | מ מרגלו | אחת] ד ל ח' | ט שהוא | מ וחצוצרתו בידו | 6 הין וכו'] כן הוא גרסת הראב"ד ופ"ז ור"ה טמר, אבל ד הין שמא בר"ה וביום הכפורים וביובל, וכן ל הין רבי שמא בתקיעת ר"ה שבעלי מומין כשרין בתקיעת שופר בר"ה וביוהכ"פ וביובל | הין] מ ח' | ראית] רק מ | וביום] ט ביום, מ יום | וביובל] ר"ה ביובל, ראב"ד וביום הכפורים שביובל | 7 שלא] למ לא | טמ בריתה | 8 להלכה] מ לשמועה | למ מחיים | 9 עולם] לר ח' | 10 ועשה אותם] דל, ש"ג ועשאן | והיו] ד ח' | 11 לדרתיכם] רק מ | לחקה וכו'] ט, רק ג' חקה במקום לחקה אבל דלמר לחקה ניתנו ולא לדורות, וג' פ"ז והיו לכם לחקת עולם לדורותיכם לחקה ולא לדורות שלא היו ירושה לבניו:

(עו) 13 בארצכם] ר ח' | במשמע] ד ח', מר ר"ה משמע | עליהם וכו' באים] ל ח' | 14 באים] ד יוצאים | 15 על הצר הצרר] ט, ש"ג ח' | ומגוג] לר ח' וכן לקמן | 16 או אינו מדבר אלא] דל או, מ או אינו אלא | בכל] טר מכל | המלחמות] טלר מלחמות, מ מלחמה | שבתורה] ט ח' | 17 ממנה] ל ח', ד בה | 18 ההם] ט נ' כיום הלחמו ביום קרב | 19 אומר] ד ח', מ נ' אחריו | ד אין לי אלא מלחמת גוג ומגוג מלחמת שדפון וכו' | מלחמה] ל ח' | 20 מ המקשה | וספינה וכו' בים] מ ח' | ר המיטרפת |

(עה) 2 כהנים. וזרקו בני אהרן הכהנים ר"ה והיה לו להביא והקריבו בני אהרן הכהנים המוקדם בכתוב (ויקרא א ה) ובב"א פ' דהכוונה אל הכתוב אלה שמות בני אהרן הכהנים המשחים (במדבר ג ג) ועיין זבחים י"ג. ותוספתא שם פ"א ח': 6 ביום הכפורים וביובל. צ"ל ביובל כגרסת ר"ה וגרסת הראב"ד מביאו מהר"ס שביובל ופ' דהא דקתני וביום הכפורים ביובל לא קאי אחצוצרות דאין תוקעין אלא בשופר אלא אהא דבעלי מומין כשרין ועיין תוספתא סוטה פ"ז הט"ו וט"ז וירושלמי יומא לח ע"ד ור"ש ת"כ ריש מצורע ועיין דה"מ לרז"ף עמוד ק"א: 11 מתנה לדורות. נראה דכל זה דרשה אחת וכן הוא במ"ח ולפי לשון הפ"ז אבל ק"ק דאינו מסיים במאי דפתח ויש לתרץ בדוחק עיין מהר"ס והגר"א הגיה לדורות במקום לבניו אבל קשה להגיה כן דנקט טעמא הואיל ועשה אותם והמ"ע עשה מן לחקת עולם וכו' מאמר בפני עצמו וכ"ה בפנים ועיין רד"ף: 12 החצוצרות. מנחות כ"ח. רבה פט"ו סט"ו וקהלת רבה פ"ח ותנחומא א' וב' כאן ופ' ויחי וילקוט יהושע רמז ט"ו:

(עו) 16 שבתורה. בילק' ח' ונראה דאינו אלא אשגרה:

כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור: והרעותם בחצוצרות וגו', ר' עקיבא אומר וכי חצוצרות מוכירות <והלא דמים מוכירים> אלא שאם יכולים להריע ולא הריעו מעלה אני עליהם כאלו לא הזכרו לפני המקום: ונזכרתם ונושעתם, הא כל זמן שנזכרים ישראל אין נזכרים אלא לתשועות (סליק פיסקא)

(עו) וביום שמחתכם אלו שבתות ר' נתן אומר אלו תמידים: ובמועדיכם אלו שלש רגלים: ובראשי חדשיכם כמשמעו.

ותקעתם בחצוצרות בשל צבור הכתוב מדבר אתה אומר בשל צבור הכתוב מדבר או אחד ליחיד ואחד לצבור אמרת כמה ענין מדבר בשל צבור שמעון בן עזאי בשל צבור הכתוב מדבר אי אחד ליחיד ואחד לצבור ת"ל על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם מה עולות קדשי קדשים אף שלמים קדשי קדשים <או יכול עולת אחד של יחיד ואחד של צבור> ת"ל על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם מה שלמים משל צבור אף עולות משל צבור.

והיו לכם לזכרון לפני ה' אלהיכם למה נאמר לפי שהוא אומר ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם שומע אני קרבנות שתקעו עליהם יהיו כשרים ושלא תקעו עליהם לא יהיו כשרים ת"ל והיו לכם לזכרון לזכרון נתנו ולא נתנו להכשיר קרבן.

אני ה' אלהיכם למה נאמר לפי שהוא אומר דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה (ויקרא כג כד) אבל מלכות לא שמענו ת"ל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כג כא) זה שופר ומלכות ר' נתן אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר ותקעתם בחצוצרות הרי שופר והיו לכם לזכרון זה זכרון אני ה' אלהיכם זה מלכות אם כן מה ראו חכמים לומר מלכיות תחילה ואחר כך זכרונות ושופרות אלא המליכהו עליך תחילה ואחר כך בקש מלפניו רחמים

1 על הצבור· אולי הגרסא חעקרית הצרה כגרסת כי"ר ופ"ז ועיין תענית פ"ג מ"ה וז' ותוספתא שם פ"ב הי"ב ובבלי כ"ב·: 2 מזכירים· דם ישראל השפוך כדכתיב כי דורש דמים ר"ה פ"א דם הקרבן ונ"א מביאה מהר"ס והלא דברים מזכירים ופ' תפלה:

(עז) 5 אלו תמידים· צ"ע, איך דורש תמידים מן וביום שמחתכם ובפ"ז גרס דברי ר' נתן לבסוף (ובראשי חדשיכם כמשמעו ר' נתן וכו') ואולי דברי ר' נתן נשמטו ממקומן וצ"ל ובמועדיכם וכו' רגלים ר' נתן אומר אלו תמידים והגר"א מגיה וביום אלו שבתות ר' נתן אומר אלו תמידים שמחתכם אלו שלש רגלים ובמועדיכם אלו ר"ה ויוהכ"פ ובראשי חדשיכם כמשמעו, ועיין ס"ז: 12 משל צבור· תפסתי בגרסת המ"ח עיין ערכין י"א: זבחים נ"ה· ס"ז פ"ז: 20 זה מלכות· נראה דהעיקר כגרסת הפ"ז והגר"א מחליף שיטת הדורשים וגורס בחדש השביעי וגו' זכרון אלו זכרונות

1 צרה] ר פ"ז הצרה | וצרה] טמר ח' | שלא תבא] ל פ"ז שתבא | 2 המוסגר ח' ד | שאם] ד שאין | יכולים] מ באו | 3 אני] דל ח' | הזכרו] מ הזכרנו | ונושעתם] למר ח' | הא] לר ח' | מ כל זמן שישראל מזכירין | 4 טמר לתשועה:

(עז) 5 שמחתכם] ר נ' ובמועדיכם | 7 בשל בפעם הא'] ל משל | 8 ט או אינו אלא | דל אחד לצבור ואחד ליחיד, מ אחד של יחיד ואחד של צבור, וכן ר"ה או אחד של יחיד | טמ ר"ה הענין | ל הכת' מדבר בשל צבור הכתוב מדבר | דל ר' שמעון | 9 מר או אינו אלא | אחד וכו'] מ של צבור ושל יחיד | ל לצבור··· ליחיד, ד צבור··· יחיד | 10 ט עולותיכם | או יכול וכו'] דטלר אי (טר או) מה עולות (ט עולה) אהד של צבור ואחד של יחיד (טר אחד של יחיד ואחד של צבור) אף שלמים אחד של צבור ואחד של יחיד (טר אחד של יחיד ואחד של צבור) | 11 דטלר מה עולות (ט עולה) ··· אף שלמים | 13 לפני ה' אלהיכם] טמר ר"ה ח', ל לפני וגו' | מ מה תלמוד לומר | 14 על עולותיכם] רק ר"ה | דל קרבן | 15 דל להכשר | 16 לאמר] דל ואמרת אליהם | 17 באחד וכו' תרועה] דלר ח', מ וגו' | אבל] מ ח' | טמ מלכיות | 18 ד זה שופרות ומלכיות, ט אלו שופרות ומלכיות | 19 בחצוצרות] למ נוסף על עולותיכם | הרי] ל זה | שופר] דל שופרות | 20 זה] ל הרי | זכרון] דל זכרונות | אני ה' אלהיכם] מ לפני אלהיכם, פ"ז לפני ה' אני אלהיכם | זה מלכות] דט זה (ט זו) מלכיות | מלכיות] דלר מלכות | 21 עליך] למ ח' | רחמים] טמר ח' |

כדי שתזכר לו ובמה בשופר של חירות ואין שופר אלא של חירות שנאמ׳ והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול (ישעיה כז יג) אבל איני יודע מי תוקעו ת״ל וה׳ אלהים בשופר יתקע (זכריה ט יד) ועדין אין אנו יודעים מהיכן התקיעה יוצאה זה שנאמר קול שאון מעיר וקול מהיכל קול ה׳ משלם גמול לאויביו (ישעיה סו ו) (סליק פיסקא)

(עח) ויאמר משה לחובב בן רעואל, חובב היה שמו רעואל היה שמו שנאמר ותבואנה אל רעואל אביהן (שמות ב יח) כשהוא אומר וחבר הקיני נפרד מקין מבני חובב חותן משה (שופטים ד יא) חובב היה שמו ולא רעואל היה שמו ומה ת״ל ותבואנה אל רעואל אביהן מלמד שהתינוקות קורים לאבי אביהם אבא ר״ש בן מנסיא אומר רעואל היה שמו ריע של אל שנא׳ ויבוא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה לפני האלקים ר׳ דוסתאי אומר קיני היה שמו ולמה נקרא שמו קיני שפירש ממעשה קיני דבר שמקנאים בו למקום שנ׳ הם קנאוני בלא אל (דברים לב כא) ואומר אשר שם מושב סמל הקנאה המקנה (יחזקאל ח ה) ר׳ יוסי אומר קיני היה שמו ולמה נקרא שמו קיני שקנה את השמים ואת הארץ ואת התורה ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי אומר רעואל היה שמו ולמה נקרא שמו רעואל שריעה לאל שנאמר ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי כז י) ר׳ שמעון בן יוחי אומר שני שמות היו לו חובב ויתרו יתרו על שם שיתר פרשה אחת בתורה שנאמ׳ ואתה תחזה מכל העם (שמות יח כא) והלא אף בידי משה היו מסיני שנאמר אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלהים (שם) ולמה נתעלם מעיני משה לתלות זכות בזכאי כדי שיתלה הדבר ביתרו חובב על שם שחיבב את התורה שלא מצינו בכל הגרים שחיבבו את התורה כיתרו וכשם שחיבב יתרו את

1 שתזכר לו] ל שתיזכר לך, טמר שיזכור לך | ואין וכו׳ חרות] מ ח׳ | 2 גדול] מר וגו׳ | תוקעו] טמר תוקע | בשופר] ט ח׳ | 3 יתקע] למר נ׳ ה׳ צבאות יגן עלינו (ל עליכם, מ עליהם ועלינו) | ועדין] למר אבל | אין אנו יודעין מהיכן] ד, אבל ש״ג איני יודע מאין | התקיעה יוצאה] ט היא תקיעה יוצאה, למר היא התקיעה (למר תקיעה) | זה שנ׳] למר שנ׳, ט ת״ל | 4 וקול] במקרא קול | וקול מהיכל וכו׳ לאויביו] למר ח׳, ט וגו׳:

(עח) 5 בן רעואל] רק מ | רעואל היה שמו] רד״ף נ״א או רעואל וכו׳, מ ורעואל וכו׳ | 7 דל וכי חובב וכו׳ והלא רעואל היה שמו | ולא] ר לא | ולא רעואל היה שמו] ר״ה מ ח׳ | 8 ל אלא מלמד | ט רמז קס״ט מ שהיו תינוקות (ט התינוקות) | אבא] מ ח׳, ר אבה | מ שמעון | 9 ריע של אל] מ שנעשה ריע לה׳ | לאכול וכו׳ האלקים] רק מ | 10 ולמה וכו׳ קיני] ט ח׳ | 11 ממעשה] ד מעשה | קיני] דל קניי, ר קיניי, ט קינאי, מ קין | דבר] ט ח׳, מ ד״א | ר המקנין, ר״ה שהמקום מתקנא בו | למקום] דל ח׳ | 12 מושב] ט ח׳ | המקנה] ט ח׳, ל והמקנא | 13 ולמה וכו׳ קיני] ט ח׳ | שמו] ד ח׳ | ר שקינה | את השמים וכו׳ התורה] ר״ה, ד שמים וארץ | ואת הארץ] טלמר וילק׳ המכירי משלי כ״ז ח׳ | ר׳ ישמעאל וכו׳ תעזוב] מ ח׳ | יוסי] ט ח׳ | 14 ולמה וכו׳ רעואל] ט ח׳, לר ולמה (ר ולא) ממי שריע אל שנ׳ | 15 ר׳ שמעון] ט ר׳ ישמעאל | בן יוחי] מ ח׳ | 16 ל שויתר | אחת] טל ח׳ | שנאמר] טלמ ח׳ | והלא וכו׳ אלהים] מ ח׳ | ט והרי אף למשה הי׳ מסיני שנ׳ וכו׳ | 17 אם] דל ואם | וצוך אלהים] ד ח׳ | 18 ט נתעלמום עיני | ל אלא לתלות | מ הזכות | על שם] לר ח׳, ד על | 19 יתרו] טר ח׳, מ הוא |

תרועה אלו שופרות אבל מלכות לא שמענו ת״ל ותקעתם בחצוצרות והיו לכם לזכרון וגו׳ אני ה׳ אלהיכם ותקעתם בחצוצרות זה שופרות זכרון זה זכרונות אני ה׳ אלהיכם זה מלכיות כ״מ שזכרון ושופרות יהיה מלכות עמהם ר׳ נתן אומר א״צ הה״א ה׳ אלהיו עמו ותרועת מלך בו זה שופרות ומלכיות ואולי יש לקיים הנוסחא שלפנינו ולומר דהדרשה נשנית מתחלה על הפסוק בפ׳ אמור ונעתקה משם לכאן ועיין ת״כ אמור פרשה י״א ה״א וב׳ ור׳ יוסי בר יהודה שם בשיטת ר״ן דדורש מלכיות מן אני ה׳ אלהיכם, ועיין בבלי ר״ה ל״ב: 4 גמול לאויביו. ר״ה ט״ז. ל״ב:

(עח) 5 רעואל היה שמו. צ״ל או רעואל היה שמו כג׳ הרא״ם ויש להגיה ג״כ וכי חובב היה שמו ואפשר לפרש ג״כ ע״פ ג׳ המ״ח (ורעואל) בתמיהא: 11 ממעשה קיני. עיין בח״ג והכוונה לכל הנוסחאות ממעשה צורף פ׳ מסכה (מ״ח) כדמתרגם ישעיה מ יט וירמיה י יד: 13 התורה. במכילתא יתרו פ״א שקנא לשמים וקנה לו תורה ובמכילתא דרשב״י יתרו צד פ״ו שקנה העולם הבא ובפ״ז יתרו גרס שקינא לשמים וקנה לו תורה: 19 כיתרו. ועיין עוד רבה שמות פ״א סל״ב פכ״ז ס״ח תנחומא א׳ יתרו ותנחומא ב׳

התורה כך חיבבו בניו את התורה שנאמר הלוך אל בית הרכבים ודבר אליהם דברי ה' (ירמיה לה ב) הואיל ובית זה עתיד ליחרב רואים אותו כאלו הוא חרב עכשיו ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו וגו' ונשמע בקול יונדב וגו' ונשב באהלים ונשמע ונעש ככל אשר צונו יונדב אבינו ועל ששמעו למצות יונדב אביהם העמיד מהם המקום סופרים שנאמר ומשפחת סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים (דברי הימים א' ב נה) תרעתים על שם ששמעו תרועה מהר סיני, תרעתים על שם שהיו מתריעים ומתענים, תרעתים על שם שלא היו מגלחים, תרעתים על שם שהיו יושבים בפתח שערי ירושלם, שמעתים על שם ששמעו מצות אביהם, סוכתים על שם שלא סכו את השמן, סוכתים על שם שהיו יושבים בסוכות, יושבי יעבץ שהניחו את יריחו והלכו להם אצל יעבץ לעדר ללמוד הימנו תורה שנאמר ויקרא יעבץ לאלהי ישראל וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (שם ד יא) הם חסרים ממי ילמדו והוא חסר למי ילמד באו חסרים ללמוד אצל חסר למי ילמד שנאמר ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו' (שופטים א טז) ומנין שבניו של יונדב בן רכב הן הן בניו של יתרו שנאמ' המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב מה שכר נטלו על כך ולבית הרכבים אמר ירמיה כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל יען אשר שמעתם אל מצות יהונדב אביכם לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים ר' יהושע אומר וכי גרים נכנסים להיכל והלא כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבים בסנהדרין ומורים בדברי תורה וי"א מבנותיהם נשואות לכהנים והיו מבני בניהם מקריבים על גבי מזבח והרי דברים ק"ו ומה אלו שקירבו את עצמם כך קירבם המקום ישראל שעושים את התורה ואת"ו ובן אתה מוצא ברחב הזונה מהו אומר ומשפחות בית עבודת הבוץ לבית אשבע (דה"י א' ד כא)

שמות פ"ז כאן ופ' יתרו ילק' שופטים רמז ל"ח: 2 רואים אותו: לפי כי"ר צריך לומר היו רואים אותו או לפי כי"ל אמרו הואיל ובית זה עתיד ליחרב אנו רואים אותו כאלו וכו' אבל בילקוט שופטים גרס כ"ז לקמן שורה ט בסוכות אמרו הואיל וכו' רואים אנו אותו וכו', וגרסא זו נראה עיקר: 6 מהר סיני: במכילתא יתרו מס' דעמלק פ"ב דורש כן מן שומעתים ובמ"ע שיער לומר דצ"ל תרעתים שומעתים ששמעו וכו' ועיין סוטה י"א: ובתוספ' שאנ"ן שם מביאים דברי הספרי: — ומתענים: עיין בח"ג: 7 שלא היו מגלחים: עיין בח"ג: 12 מעיר התמרים: עיין מכילתא יתרו שם וילקוט שופטים ותמורה טז: וסנהדרין קו: ואדר"נ נ"א פרק

1 ודבר וכו' מזבח שורה יח] ט ח' | ודבר וכו' ה'] ר ח' | מ הרכבים ודברת אותם בית ה' וכו' אותם יין ויאמרו לא נשתה יין וכו' לא תשתו יין הואיל, ל הרכבים והבאת אותם בית ה' אמרו הואיל | 2 עתיד] מ ראוי | מר היו (מ והיו) רואין | כאלו וכו'] למר מעכשיו (ל עכשיו) כאלו חרב | 3 מ ולא תזרעו | וגו'] דל ח', מ וכרם לא תטעו כי באהלים תשבו כל ימיכם | בקול] דמ לקול | יונדב] במקרא יהונדב | יונדב וכו' צונו] מ ח' | וגו'] דל בן רכב (ל נ' אבינו) | ונעש] ד ונעשה | 4 ועל] דלר על | ל להם | 5 מ וממשפחות | סוכתים] במקרא שוכתים מ נ' המה הקנים מחמת אבי רכב | 6 שם] רק ר | ר"ה מתריעין ונענין וכן הוא במכילתא וילקוט שופטים | 7 שלא היו מגלחין] טר שהיו מגלחין, מ שהיו נזירין ומגלחין בתער | למ יושבין בשערי | 8 ל סוכתים על שהיו יושבין בסוכות עד שלא סכו את השמן | מ שלא היו סכין בשמן | 9 ר בסוכה | ל על שהניחו | יריחו] דל נ' המה הקנים הבאים היו (ר שהיו) בארץ ישראל | מ והלכו ללמוד תורה אצל יעבץ לעדר | 10 דל לעריד | וגו'] ד ח', מ לאמר אם ברך תברכני ה', ר וגו' הם חסרין וכו' | ויבא] דמ נ' לו | מ את כל אשר | 11 מ הם היו | דל חסידים | מ ממי שילמדו | מ היה חסר | דל חסיד | למי] ל ממי | חסרים] ד חסידים, ל חסירים | ללמוד] ר נ' תלמודן | מ ולמדו אצל מי שהוא חסר | ל ללמוד ילמדו אצל | 12 דל חסיד | ל ולמי | למי ילמד] ד ח', מ למי ילמוד | ד משה ומנין וכו' | עלו] מ ח' | וגו'] מ ח', ל אל בני יהודה, במקרא כתיב את בני יהודה | 13 המה וכו'] מ המה היוצרים יושבי נטעים | 14 אבי בית רכב] ד ח' | בית] ל ח' | מ שנאמר ולבית | 15 ר צבאות לכן לא יכרת וכו' | אלהי ישראל] דל ח' | במקרא שמעתם על, דל שמרתם (ל נ' את) | יהונדב] דל ח' | איש] מ ח' | 16 מ ר ר' יהודה ובילקוט שופטים רמז ל"ח וירמיה רמז שכ"ב ר' יונתן | וכי] ד ח' | כל] ר ח', טמ אף | 17 מ אין נכנסין, ל לא נכנסין | מ שיהיו, ל שהוא | ד כסנהדרין | ד דברי | טמר בנותיהן | 18 דל לגבי מזבח | 19 מ ישראל שהן בני שלשה אבות והן מקיימין את התורה | וכן אתה וכו' עד סה"ד] טמ ח' | 20 ד ומשפחת, ר משפחת | ד אשבוע |

עבודת הבוץ שהטמינה את המרגלים בבוץ לבית אשבע שנשבעו לה המרגלים ר' אליעזר אומר זו רחב הזונה שהיתה עסוקה באכסנאי' שמונה כהנים ושמונה נביאים עמדו מרחב הזונה ואלו הם ירמיהו חלקיהו ושריה ומחסיה וברוך ונריה וחנמאל ושלום רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה היתה מבני בניה של רחב הזונה שנאמ' וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה אל חלדה הנביאה אשת שלם בן תקוה (מלכים ב' כב יד) ואומר הנה אנחנו באים בארץ את תקות חוט השני הזה תקשרי (יהושע ב יח) והרי דברים ק"ו ומה מי שהיתה מעם שנ' בו לא תחיה כל נשמה (דברים כ טז) על שקירבה עצמה כך קירבה המקום ישראל שעושים את התורה עאכ"ו וכן אתה מוצא בגבעונים מהו אומר ויוקים ואנשי כוזיבא (דה"י א' ד כב) ויוקים שקיים להם יהושע ברית כוזיבא שכיזבו ליהושע ואמרו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך ולא באו אלא מארץ ישראל והרי הדברים ק"ו ומה אלו שהיו מעם שחייב כלייה על שקירבו עצמם קירבם המקום ישראל שעושים את התורה עאכ"ו וכן אתה מוצא ברות המואביה מה אמרה לחמותה עמך עמי ואלהיך אלהי באשר תמותי אמות (רות א טז—יז) אמר לה המקום לא הפסדת כלום הרי המלכות שלך בעולם הזה הרי המלכות שלך בעולם הבא ויואש ושרף אשר בעלו למואב יואש ושרף זה מחלון וכליון יואש שנתייאשו מן הגאולה, יואש שנתייאשו מדברי תורה, שרף ששרפו בניהם לעבודה זרה אשר בעלו למואב שנשאו נשים מואביות אשר בעלו למואב שהניחו ארץ ישראל ונהפכו בשדה מואב והדברים עתיקים כל אחד ואחד מפורש במקומו. ויושבי נטעים זה שלמה שהיה דומה לנטיעה במלכותו. וגדרה זו סנהדרין שהיתה יושבת וגודרת בדברי תורה עם המלך במלאכתו ישבו שם מנין אתה אומר שלא מתה רות המואביה עד שראתה שלמה בן בנה שהיה יושב ודן דינן של זונות שנא' עם המלך במלאכתו ישבו שם והרי דברים ק"ו ומה אם מי שהיתה מן העם שנ' בו לא תבואו בהם והם לא יבואו בכם (מלכים א' יא ב) על שקירבה את עצמה כך קירבה המקום, ישראל שעושים את התורה עאכ"ו. ואם תאמר בישראל לא היה כן והרי כבר נאמר ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' (שמית א טו) שפרה זו יוכבד פועה זו מרים, שפרה שפ"ה ורבה, שפרה שמשפרת את הוולד, שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה, פועה שהיתה פועה ובוכה על אחיה

1 בבוץ] דל ח', ילק' דה"י בפשתי העץ | לבית אשבע] ד עבודת הבוץ, לר בעבודת (ר עבודת) הבוץ לבית אשבע | 2 ר באכסניין, ל באכסנאין | ושמונה] ר ח' | 4 של רחב וכו' חלקיהו] ל ח' | 5 ואחיקם] ל ואחיהו | ועכבור] ר ח', ד בן עכבור | אל חלדה וכו' תקוה] כ"ה בילקוט יהושע רמז ט', ד ח', לר וגו' | 6 ואומר] ר ח' | 7 ר אם מי | 9 מוצא] ד אומר | ד ויהויקים, ל ויויקים (וכן בסמוך) | במקרא כוזבה, ר כזבא | 10 ברית] ד ח' | כוזיבא] ר ואנשי כיזבא | ר ואמרו לו | מאד] ל ח' | ולא וכו' ישראל] ר ח' | 11 אלא] ד ח' | ד ח' | ד שהם מעם שחייבים | ר כלאה | 12 ל את עצמן | 13 אמות] לר ג' וגו' | 14 לה] ד ח' | ל הקב"ה | המלכות וכו'] ד המלוכה שלך היא בעה"ז ובעה"ב | 15 אשר וכו' ושרף] לר ח' | יואש וכו' הגאולה] ל ח' | 16 מד"ת] ל מן התורה | ר ושרף | אשר וכו' מואביות] ל ח' | 17 בשדה] ר בארץ | 18 שלמה] ר נ' המלך | 19 ר במלאכתו | שהיתה] ל שהיא | 20 מנין אתה אומר] ד נמצאת אומר | ר את שלמה | 21 שהיה] ד ח' | ד דינו | עם המלך] ד ח' | 22 ר מעם | 23 כך] דל ח' | את התורה] ד רצונו של מקום | 24 בישראל] ל ח' | היה] ד היתה | 25 וגו'] ד ח' | ר שפרת ורבת | ר שהיתה משפרת |

ל"ה: 1 המרגלים· ילקוט יהושע רמז ט' וד"ה תתרע"ד: 2 באכסנאי· מהר"ס נ"א דכסין ועיין ס"ז: — ושמונה נביאים· כ"ה גם בילקוט יהושע אבל בילקוט דה"י עשרה ומונה יחזקאל וברוי עמהן, ועיין בספרי זוטא ומגילה י"ד: 4 רחב הזונה· ילקוט דה"י שם רמז תתרע"ו: 7 כל נשמה· תוספ' סוטה ל"ה: ד"ה לרבות: 12 עאכ"ו· בבא בתרא צ"א: ילקוט דה"י רמז תתרע"ז: 18 מפורש במקומו· אדר"נ נ"א פרק א': 23 עאכ"ו· בבא בתרא שם וילק' שם וילק' רות

שנ׳ ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו (שם ב ד) ויאמר בילדכן את העבריות והראן המילדות את האלהים וגו׳. בתים אלו איני יודע מה הם כשהוא אומר מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים (מלכים א׳ ט י) את בית ה׳ זו כהונה ואת בית המלך זו המלכות, זכתה יוכבד לכהונה ומרים למלכות שנ׳ וקוץ הוליד את ענוב ואת הצבבה ומשפחות אחרחל בן הרם (דה״י א׳ ד ח) אחרחל זו מרים שנאמר ותצאן כל הנשים אחריה (שמות טו כ) בן הרום זו יוכבד שנאמר כל חכם בישראל לך יהיה (במדבר יח יד) נשאת מרים לכלב שנאמר ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור (דה״י א׳ ב יט) ואלה היו בני כלב בן הור (שם) ואומר ודוד בן איש אפרתי הזה מבית לחם יהודה (שמואל א׳ יז יב) נמצא דוד מבני בניה של מרים הא כל המקרב עצמו מן השמים מקרבין אותו: חותן משה, זו יפה לו יותר מכולם שנקרא חותנו של מלך:

נוסעים אנחנו, נוסעים אנחנו מיד לארץ ישראל לא כשם שבראשונה נוסעים וחונים אלא מיד לארץ ישראל וחכמים אומרים מפני מה שיתף משה עצמו עמהם נתעלם מעיני משה וכסבור שנכנס עמהם לארץ ישראל ר׳ שמעון בן יוחאי אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר כי אנכי מת בארץ הזאת (דברים ד כב) שאין תלמוד לומר אינני עיבר את הירדן (שם) אלא שאף עצמותיו אינן עוברות את הירדן אלא מפני מה שיתף משה עצמו עמהם אמר עכשיו ישראל אומרים אם מי שהוציאנו ממצרים ועשה לנו נסים וגבורות אינו נכנס אף אנו אין נכנסים ד״א מפני מה שיתף משה עצמו עמהן מפני יתרו שלא יאמר משה אינו נכנס אף אני איני נכנס.

אל המקום אשר אמר ה׳ אותו אתן לכם ואין לנרים בו חלק ומה אני מקיים והיה השבט אשר גר הגר אתו שם תתנו נחלתו (יחזקאל מז כג) אלא אם אינו ענין לירושה תניהו ענין לכפרה שאם היה בשבט יהודה מתכפר לו בשבט יהודה בשבט בנימין מתכפר לו בשבט בנימין ד״א אם אינו ענין לירושה תניהו ענין לקבורה ניתן לנרים קבורה בארץ ישראל.

רמז ת״ר ורות רבה ריש פ״ב: 9 של מרים. עיין כ״ז סוטה י״א: ילקוט שמות רמז קס״ד שמות רבה פ״א סי״ג וסי״ז ופדר״א פמ״ה: 11 של מלך. מדלא כתיב חותנו, ז״ר: 13 וחכ״א. צ״ל אחרים אומרים כגרסת הילקוט או חכמים אומרים בלא וא״ו: 16 את הירדן. לא אתברר לי דהא עדיין לא נגזרה גזרה ועוד מה שייך כאן הא דאף עצמותיו אינן עוברות וקשה לומר דכל הענין רק אשגרה ודצ״ל ר״ש אומ׳ אינו צריך יודע היה משה שאינו עובר את הירדן אלא מפני מה וכו׳, ופירוש יודע דלבו אמר לו כמו ברוח נבואה כמו שדרשו על תביאמו ותטעמו. ועיין ברש״י ופ״ז ובמפרש׳ והגהת הגר״א וא״א להגיה כן בס״ז, ומכילתא בשלח מסכ׳ דעמלק פ״ב ולקמן פ׳ קל״ה וספרי דברים פ׳ שמ״א ושנ״ז ומדרש תנאים עמוד י״ט: 21 השבט. במקרא בשבט: 23 בנימין. לענין טעית צבור בהוראה ז״ר ועיין ס״ז לקמן ט״ו כ״ו:

2 לר ותיראן המילדות וייטב אלהים למילדות (ר ח׳) ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים | אלו] ל ח׳ | כשהוא אומר] ר כשאומ׳, ד שנ׳ | 3 ל שלמה המלך | שני] ד ח׳ | זו] ל נ׳ בית | 4 ר מלכות | 5 ר ענוב וגו׳ אחרחל זו מרים | הצבבה] ד הובבה | בן וכו׳ אחרחל] ד ח׳ | אחרחל זו מרים] ל ח׳ | 6 ר חרום | 8 ואלה] במקרא אלה | ואומר] דר ח׳ | 9 הזה] דל היה | 10 ר הא למדתי | ד מקריבים | לו] ר ח׳, מ נ׳ ליתרו | יותר מכולם] מר ח׳ | 12 ל נוסעים מיד אנחנו מיד לארץ | נוסעים אנחנו] טמר ח׳ | מ לא כבראשונה שנוסעים | לא וכו׳ לא״י] ל ח׳ | 13 מיד] מ עכשיו מיד, ט עכשיו אנו נכנסים | וחכמים] טר אחרים | וחכמ׳ וכו׳ מפני | ומפני | 14 מ אלא שנתעלם מעיניו | טר וסבור | 15 שאין ת״ל וכו׳] מ ומה ת״ל אינני עובר שאף וכו׳ | 16 הירדן] ר נ׳ מה ת״ל אינני עובר הירדן | אלא] טמר ח׳ | אלא מפני] מ ומפני | 17 משה] מ ח׳ | אמר וכו׳ אומרים] ט שלא יהו ישראל אומרים, מ אלא כך אמר משה אם איני משתף עצמי עמהם עכשיו יאמרו ישראל ומה אם וכו׳ | 18 וגבורות] מ ונפלאות | מפני וכו׳ עמהן] רק ד | 19 מפני וכו׳ יאמר] ד שלא יאמר יתרו | נכנס בפעם הב׳] דט בא | 20 למ אין | מ לגוים | ל לגרים חלק ונחלה בו | 21 ר הגר אלא וכו׳ | שם וכו׳ נחלתו] רק ט | אלא] ט ח׳ | 22 בשבט יהודה בפעם הב׳] מ ח׳ | 23 בשבט בנימן] מ ח׳ | מ שניתן לגוים |

לכה אתנו והטבנו לך, וכי יש בן ביתו של בשר ודם שאין מטיבים לו והרי דברים קל וחומר אם לבן ביתו של בשר ודם מטיבים לו קל וחומר לבן ביתו של מי שאמר והיה העולם.

כי ה׳ דבר טוב על ישראל, וכי עד עכשיו אין ה׳ דבר טוב על ישראל והרי מעולם ה׳ דיבר טוב על ישראל אלא פיקד המקום לישראל להיטיב לגרים ולנהוג בהם ענוה (סליק פיסקא)

(עט) ויאמר אליו לא אלך, אמר לו אם מפני נכסים או מפני ארץ איני בא יש לך אדם שיש לו ארץ ואין לו נכסים יש לו נכסים ואין לו משפחה אבל אני יש לי ארץ ויש לי נכסים ויש לי משפחה ודיין הייתי בעירי אם איני הולך מפני ארצי אלך מפני נכסי ואם איני הולך מפני נכסי אלך מפני מולדתי (סליק פיסקא)

(פ) ויאמר אל נא תעזוב אותנו, אין נא אלא לשון בקשה אמר לו אם אין אתה מקבל עליך בקשה גוזר אני עליך גזירה עכשיו ישראל אומרים לא נתגייר יתרו מחיבה כסבור היה יתרו שיש לגרים חלק בארץ ישראל עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו <ד״א אם אין אתה מקבל עליך דושנה של יריחו גוזרני עליך גזירה עכשיו יהו ישראל אומרים לא נתגייר יתרו מחבה כסבור היה יתרו שמתנתו מרובה עכשיו שראה שמתנתו מועטת הניחן והלך לו> ד״א כסבור אתה שאתה מרבה כבוד המקום אין אתה אלא ממעט כמה גרים ועבדים אתה עתיד להכנים תחת כנפי השכינה. והיית לנו לעינים, שלא תנעול דלת בפני הגרים הבאים לומר אם יתרו חותנו של מלך לא קיבל עליו ק״ו לשאר בני אדם.

כי על כן ידעת חנותינו במדבר, אמר לו אלו אחר שלא ראה נסים וגבורות במדבר והניח והלך לו כדיי הוא הדבר אתה שראית תניח ותלך לך אל נא תעזוב אותנו, ר׳ יהודה אומר אמר לו אתה הוא שראית חן שניתן לאבותינו במצרים שנאמר

6 ענוה· עיין תרגום יונתן:
(פ) 17 כבוד המקום· לגייר גרים בארצך ר״ה ועיין מכילתא יתרו מסכתא דעמלק פ״ב ומכילתא דרשב״י עמוד צ״א: 21 תעזוב אותנו· עיין תרגום אונקלוס:

1 לכה אתנו] למ ח׳ | לך] מ נ׳ למה אמ׳ | מ בן בית שאין מטיבין | ד של אדם | 2 אם] מ מה | ד של אדם | מ לבני | 4 אין] מ לא | ה׳] דמ ח׳, ט הקב״ה | והרי וכו׳ ישראל] מר ח׳ | 5 ה׳] ל ח׳, ט המקום | ישראל] ל נ׳ ... והטבנו לך מה ת״ל כי ה׳ דבר טוב על יש׳ | אלא] ד ח׳ | מ שהפקיד | לישראל] ט ח׳ | מ לעשות טובה עם הגרים | 6 ענוה] ט נ׳ כאן והטבנו לך זה דושנה של יריחו שהיו אוכלין אותו_בני בניו של יתרו כשחלק יהושע ארץ ישראל לשבטים הניח דושנה וכו׳ כלקמן פיסקא פ״א:

(עט) 7 לו] דר להם | טמר אם מפני ארץ ונכסים אני בא (מ איני צריך, ר איני בא) יש לך | 8 ד יש לי משפחה וכו׳ ארץ ... נכסים | 9 מ נכסים ומשפחה | ד ודיינא | הייתי] מ ח׳ | בעירי] ד בארצי | טמר ואם | 10 מ ואם לא אלך | ואם וכו׳ נכסי] ל ח׳ | מולדתי] ט נ׳ אמר לו למחר כשתחלק ארץ ישראל לשבטים איזה שבט מכם שיתן לי כרם אחד בתוך שלו אלא הריני הולך לארצי ואוכל פירות מארצי ושותה יין מכרמי:

(פ) 11 א״ל] ר ח׳ | מ אם אינך מקבל | 12 בקשה] ד ח׳, מ ברצון | גוזר אני] מ איני גוזר | ד גזירה עליך | עכשיו וכו׳] מ שמא יאמרו ישראל | ד אומרים ישראל | ל שלא | 13 כסבור וכו׳ נתגייר יתרו] מ ח׳ | דל חלק לגרים | 14 ר הניח | ד״א וכו׳ והלך לו] ד ח׳ | 15 כסבור וכו׳] מ אלא סבור היה שיקבל מתנה מרובה בארץ ישראל עכשיו וכו׳ | טר שמתנה מרובה עכשיו שמתנה | 16 הניחן] טמר הניח | 17 המקום] ד ח׳ | מ בכבודו של מקום | לר ואין, ט ואי | ועבדים] מ ח׳ | אתה עתיד וכו׳] ד עתידים להיכנס | 18 הבאים וכו׳] מ העתידים לבוא ולומ׳ | דל חתנו | 19 מלך] מ משה | מ לשאר כל אדם | 20 מ אלו היה אחר | ר אחד | מ וגבורות שעשה לנו המקום והיה מניח אותנו והולך כדאי | 21 לו] ד ח׳ | הדבר] ט ח׳, ר דבר | מ אבל אתה | ל אתה הוא שראית | לך] דלמ ח׳ | 22 ט אמר ר׳ יהודה | אמר לו] רק ט | אתה הוא] ר ח׳ | הוא] ט למ ח׳ | ל ראיתה | שנ׳] ר ח׳ |

וה׳ נתן את חן העם בעיני מצרים (שמות יב לו) תניח אותנו ותלך לך אל נא תעזוב אותנו <ד״א והיית לנו לעינים אפילו אין דייך אלא שתהא יושב עמנו בסנהדרין ותהא מורה בדברי תורה> ד״א והיית לנו לעינים אפילו אין דיינו אלא שכל דבר ודבר שנתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו בו כענין שנאמ׳ ואתה תחזה מכל העם (שם יח כא) והלא אף ביד משה היה מסיני שנאמר וצוך אלהים ויכלת עמוד (שם כג) ולמה נתעלם ממשה לתלות זכות בזכאי כדי שיתלה הדבר ביהרו. ד״א והיית לנו לעינים שתהא חביב עלינו כגלגל עינים שנאמר ואהבתם את הגר (דברים י יט) וגר לא תלחץ (שמות כג ט) וגר לא תונה ולא תלחצנו (שם כב כ) (סליק פיסקא)

(פא) והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא, וכי מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקים את הארץ הניחו דושנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה אמרו כל מי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו נתנוהו ליונדב בן רכב חלק בראש והיו אוכלים אותו ארבע מאות שנה וארבעים שנה שנאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים (מלכים א׳ ו א) צא מהם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר נמצאו אוכלים אותו ארבע מאות וארבעים שנה וכיון ששרת שכינה בחלקו של בנימין באו בני בנימין ליטול חלקם עמדו ופינו אותו מפניהם שנא׳ ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים (שופטים א טז) (סליק פיסקא)

(פב) ויסעו מהר ה׳ דרך שלשת ימים אין צריך לומר שהרי כבר נאמר אחד עשר יום מחורב (דברים א ב) ומה ת״ל ויסעו מהר ה׳ מלמד שהילכה שכינה בו ביום שלשים ושמה מיל כדי שיכנסו לארץ משלו משל למה הדבר דומה לבני אדם

6 הדבר ביתרו· עיין לעיל פיסקא ע״ח: 8 ולא תלחצנו· עיין תרגום יונתן:

(פא) 16 מעיר התמרים· עיין לעיל פ׳ ע״ח וספרי דברים פ׳ ס״ב ופ׳ שנ״ב וילקוט שופטים רמז ל״ח ואדר״נ נ״א פל״ה:

(פב) 17 שהרי· הלשון מגומגם ובמ״ע הגיה אפשר לומר כן והרי כבר ולשון הס״ז וכי מהלך שלשת וכו׳· והיה סבור לומר דהכתוב בכאן פ׳ למה שאמר בפסוק י״ב ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן: 20 שיכנסו לארץ· עיין ספרי דברים פ׳ ב׳ ומביאו הילקוט כאן אחר שהביא הכתוב ויסעו מהר ה׳ דרך שלשת ימים וז״ל דבר אחר (בהשקפה ראשונה נראה כטעות המעתיק שהיה רגיל לעשות לעצמו סימן כזה במקום שהרכיב שתי דרשות ובאמת בספרי שם ליתא) אחד עשר יום מחורב וכי מהלך י״א יום וכו׳ והלא אינו אלא ג׳ ימים שנ׳ ויסעו מהר ה׳ דרך שלשת ימים, ר׳ יהודה אומר וכי לשלשה ימים היו ישראל מהלכין י״א מסעות והלא אינו אלא מהלך מ׳ יום כענין שנאמר באליהו ויקם וכו׳ ארבעים יום אחר שאמרתי (בספרי שם שאמר ובמדרש תנאים שם שלמדתה) אי אפשר חזור לך לענין הראשון דבר אחר (במדרש תנאים שם חסר ד״א ובספרי הגרסא ד״א י״א יום מחורב) אלו זכו ישראל לי״א יום היו נכנסין לארץ אלא מתוך שקלקלו מעשיהם גלגל המקום עליהם מ׳ שנה שנ׳ במספר הימים וכו׳ רבי יהודה אומר אלו זכו ישראל לג׳ ימים היו נכנסים לארץ שנ׳ וארון ברית ה׳ נוסע וכו׳ לתור להם מנוחה ואין מנוחה אלא א״י וכו׳ עד אל תירא ואל תחת (ע״כ לשון הספרי דדברים)· ד״א מה ת״ל ויסעו מהר ה׳ מלמד שהלכה שכינה וכו׳ (לשון הספרי שלפנינו) ומה מאד נתיגעו המפרשים בפ׳ הספרי דדברים ואינו צריך אלא תקון קל ועל ידי הלשון שבילקוט כאן נשאר לנו זכר לגרסא האמתית כי במקום ד״א בפעם הראשונה והשניה צ״ל ר׳ אליעזר אומר ומעתה הפ׳ פשוט כי ר״א ור״י שניהם הקשו איך אפשר לפרש הכתוב דאחד עשר יום היינו מרחק הדרך ואחר שלמדתה דאי אפשר לפרש כן ר״א מפרש לטעמיה ור׳ יהודה לטעמיה וכשתמצי לומר

1 תניח וכו׳ לך] ט | אותנו] רק מ | לך] כ״ה ר | אל וכו׳ אותנו] דל ח׳ | 2 המוסגר ח׳ ד | ד״א] מ ח׳ | מ אפילו אין לך אלא וכו׳ תורה דייך | אלא] ר ח׳ | עמנו] ר עמם, ל עמהן | 3 ד דיינים | שכל] טמ כל | 4 תהיה וכו׳] מ אתה מאיר את עינינו בו | בו] ט כן | כענין] טלמר ח׳ | 5 למ ר בידי | היה] ר היו | שנ׳] מ ח׳ | 6 מ ע״י זכאי | והיית לנו לעינים] כ״ה ל | 7 עינים] טמר עינינו:

(פא) 9 והיה הטוב ההוא] ד ח׳, ל נ׳ וגו׳ | לר׳ מה היתה (ל היה) טובה שהטיבו | לר׳ אמרו לו | 11 אמרו] דר א״ל | מר בית המקדש | טמ ונתנוהו, ל נתנו | טר לבני יונדב, ל בפני יונדב | 12 למר מראש | וארבעים שנה] ט ושמונים שנה | שנ׳ וכו׳ מצרים] ט ח׳ | 13 מארץ מצרים] ד ממצרים | 14 שהיו] ד שהלכו | ישראל] דמ ח׳ | ד ארבעים שנה וארבע מאות שנה | שנה] כאן נוסף ט שנ׳ ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה | 15 באו וכו׳ חלקם] ט ח׳ | עמדו] דל באו, ר ח׳ | 16 עלו מעיר התמרים] ד ח׳, ט נ׳ וגו׳:

(פב) 17 ויסעו וכו׳] הילקוט מעתיק כאן בתחלה הספרי דברים ומסיים ד״א מה ת״ל ויסעו מהר | 19 מר מילין | טל שיכנסו לארץ | משלו] מ ח׳, טל מושלו,

שיוצאים למלחמה בשעה שהם יוצאים הם שמחים וכל זמן שהם מתייגעים ידיהם מתרשלות אבל ישראל אינו כן אלא כל זמן שהם מתייגעים הם שמחים ואומרים נלך ונירש את ארץ ישראל ד"א אמרו אבותינו חטאו נגורה עליהם גורה במדבר הזה יפלו פגריכם (במדבר יד כט) אבל אנו לא נחטא ונמות במדבר אלא נלך ונירש את ארץ ישראל.

וארון ברית ה' נוסע לפניהם ארון זה שיצא עמהם במחנה היו בו שברי לוחות שנאמר וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה (שם מד) ר' שמעון בן יוחי אומר ארון ברית ה' נוסע לפניהם לא נאמר אלא וארון ברית ה' משל לאנטיקיסר שהיה מכדים לפני חיילותיו מתקן להם מקום שישרו כך היתה השכינה מקדמת לישראל ומתקנת להם מקום שישרו.

לתור להם מנוחה מה ת"ל לפי שנא' וישמע הכנעני מלך ערד וגו'(שם כא א) כיון ששמעו כנענים שמתו מרגלים אמרו מתו מרגלים שלהם נלך ונלחם בם ר"ש בן יוחי אומר כי בא ישראל דרך האתרים <דרך התרים לא נאמר אלא דרך האתרים>

ר מושלין | 1 ל היוצאין | ר במלחמה | ר ובשעה | טמר שיוצאין | הם] ר ח' | ט כל | ט שמגיעין. למר שהיו מגיעין (ל מתיגעין) | 2 אינו] מר אינן | ד מייגעים | טמר שהיו מגיעין היו שמחין, ל שהיו מתייגעין היו שמחין | טלמ אמרו, ר אומרים | 3 ד נירש, מר ונדרוש | ד"א אמרו] ד וארון ברית ה' נוסע לפניהם אמרו, טר ד"א, ל אמ' | טמ נגזר, ל ונגזרה | גזירה] ט מר ח' | במדבר וכו' פגריכם] ל למות במדבר הזה | 4 אבל] ל ח', מ אף | למ ולא נמות | במדבר] ד ח' | אלא נלך] ד ונלך | מר ונדרוש | 5 ארון] רק ד | ט מר שיוצא | ט במחנות, מ במלחמה | ט היה, מל והיו | בו] מ שם | 6 שנ'] מ ח' | 7 ארון] דלר וארון | לא נאמר] ד למה נאמר | לא] ל ח' | אלא] לר ח' | וארון וכו'] ר וארון ברית אלא משל | ט משל למה הדבר דומה | ד לאנטיקוסר | 8 לפני] ד ח' | ר ומתקין | כך וכו' שישרו] טל ח' | מ מוקדמת | מר לפני (מ ג' בני) ישראל | 10 וגו'] דר ח' | 11 כיון וכו'] מ כששמעו הכנענים | מ המרגלים | מ ר"ה מתו התרים (ר"ה התיירים) | 12 המוסגר דטל ח' | התרים] מ האתורים |

ג' שטות בענין והצד השוה שבר"א ור"י דאחד עשר יום לאו היינו מרחק הדרך מה שאין כן לפי שטת הספרי שלפנינו דהכתוב דאחד עשר יום מדבר ממרחק הדרך והכתוב דויסעו בא ללמדנו דהלכו ביום אחד מהלך שלשה ימים וכן מפורש בס"ז אבל מלשון הספרי משמע קצת דלא קאי רק אשכינה על כן הגיה הגר"א שהלכו בו דרך שלשה ימים והשכינה מקדמת לפניהם ועיין ס"ז לקמן י"א ל"א ובת"י ובמ"א וברש"י כאן ודברים ורשב"ם שם ובראב"ע כאן ועיין עוד בסדע"ר פ"ג ובירוש' תענית סח ע"ד ובבלי שם כ"ט: 1 שהם מתיגעים. הג' מגיעין נראה עקרית אבל אין הכרע, ולפי הג' מגיעין צריך להשלים למלחמה כמו שהוא בס"ז או אולי הוא ג"כ מלשון יגיעה, עיין לקמן: 3 ד"א אמרו. תפסתי בג' המ"ח וג' הדפוס משובשת כי המאמר דאבותינו חטאו נמשך אל המשל ולא אל המקרא כי הך מעשה קודם למרגלים הוה וסדר הדברים כך הוא דמתחלה דרש דהלכו בזריזות ואח"כ אמר דלא בנסיעה הראשונה אחרי חנייתן בהר סיני בלבד אלא אף אחרי כן כל כמה שהיו יותר קרובים אל הארץ יותר היו מזדרזים שלא כדרך בני אדם היוצאים למלחמה וע"ז אמר ד"א ואפשר דצ"ל מקודם כמו שהוא בס"ז אלו אנו נכנסים לארץ ומתים מיד וכו' ואז הלשון ד"א עוד יותר נכון. והגר"א הגיה וכן הוא אומר וימהרו העם ויעברו (יהושע ד י) אמרו אבותינו וכו' אבל לפי הגרסא לא נחטא ונמות במדבר (בדפ' ח' ת' במדבר) אי אפשר להגיה כן ועיין ס"ז: 6 מקרב המחנה. לכאורה נראה דמביא הכתוב לראיה דארון אחד דרכו היה לצאת לפניהם למלחמה ולפי שהלכו שלא ברצון לא מש הארון ממקומו וארון אחר היה מהלך עמהם בתוך המחנה כדמשמע מפשטא דקראי לעיל דהארון היה נוסע אחר שני דגלים אבל מכמה מקומות מוכח דהראיה היא להפך ומפרש הכתוב דשלח אארון שהיה בתוך המחנות (ולפ"ז חסרון בכאן וצ"ל וארון אחר שהיה עמהן בתוך המחנה שנ' וארון ברית וכו') עיין תוספתא סוטה פ"ז יח וירושלמי שקלים מט ע"ג וסוטה כב ע"א ובבריית דמלאכת המשכן פ"ו ספר והזהיר תצוה ופ"ז ויקהל וס"ז כאן וצריך לומר לפ"ז דדייק מדלא כתיב וארון ברית וכו' לא נסעו לפניהם משמע דאפילו אם היתה הליכתם ברצון לא היה הארון מהלך רק בקרב המחנה ועכשיו לא מש ממקומו ודוחק ועיין עוד תרוצים אחרים במפרשים אבל קשה לשבש כל המקומות כדי לקיים הפ' הראשון ובגוף הענין נראה דנסתייע ר' יהודה בן לקיש בעל השטה דשני ארונות מן הכתובים בפרשת עקב הנראים כסותרים לכתובים שבפ' תרומה עיין ברש"י דברים וכאן וברמב"ן שם ותוספ' עירובין ס"ג. ד"ה כ"ז ובתוספ' ר' יהודה החסיד ברכות ח': שמביא הספרי בזה"ל נוסע לפניהם זהו הארון שהיו בו שברי לוחות ובראב"ע פ' עקב ובפ' תרומה ובפ' האברבנל כאן ובפ' המ"ע לברייתא דמלאכת המשכן וראיתי להעיר דלפי רוב הנוסחאות הארון שהיה יוצא עמהן למלחמה היו בו שברי לוחות וכן נקט בפשיטות הספרי דברים פ' ל"ח והארון האחר היה בו ס"ת ולפי נ"א הוא להפך וצריך ביאור ג"כ דבכל המקומות אינו מזכיר לוחות האחרונות כלל והגר"א בירושלמי לשקלים מגיה לוחות במקום ס"ת ובכ"י עפשטיין ג' בברייתא דמלאכת המשכן היו בו ס"ת ולוחות האחרונות ועיין עוד סוטה פ"ח מ"א ובגמ' שם ובספרי פ' קנ"ז ותוספתא סוטה פ"ח א' דהיא שלא כשיטת ר"י בן לקיש ובמדבר רבה פ"ד סכ"ט דחולק על הירושלמי: 9 שישרו. עיין ס"ז: 11 נלך ונלחם בם. כל הפיסקא הזאת עד הרי שעה שנלך ונלחם בם עקרה בפ' חקת לפרש לשון האתרים ונעתקה משם לכאן ע"כ הלשון בתחלה מגומגם והגר"א מגיה זו שנ' וישמע וכו' וצ"ע איך דורש מן האתרים שמתו המרגלים ואולי דורש כאן כמו לקמן דרך התרים לא נאמר וכו' ופ' האתרים כמו האיתרים לשון אי כבוד (שמואל א' ד כא) היינו אין תרים ועיין מ"ע הערה י':

כיון שמת אהרן אמרו מת כהן גדול שלהם הלך התייר הגדול שלהם ועמוד הענן שהיה עושה להם מלחמה הרי שעה שנלך ונלחם בם. רבי שמעון בן יוחי אומר גנות גדולה היתה בידן של ישראל בשעה שאמרו נשלחה אנשים לפנינו (דברים א כב) אמר להם המקום אם כשהייתם בארץ ערבה ושוחה זנתי ופרנסתי אתכם כשאתם נכנסים בארץ טובה ורחבה בארץ זבת חלב ודבש עאכ"ו שאזן ואפרנס אתכם (סליק פיסקא)

(פג) וענן ה' עליהם יומם מיכן אמרו שבעה עננים הם וענן ה' עליהם יומם וענך עומד עליהם (במדבר יד יד) ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם (שם) ובהאריך הענן (שם ט יט) ובהעלות הענן (שמות מ לו) ואם לא יעלה הענן (שם) כי ענן ה' על המשכן (שם) הרי שבעה עננים היו, ארבעה מארבע רוחותם ואחד מלמעלה ואחד מלמטה ואחד מלפניהם הגבוה מנמיכו והנמוך מגביהו ומכה את הנחשים ואת העקרבים ומכבד ומרבץ לפניהם ור' יהודה אומר שלשה עשר היו שנים מכל רוח ורוח ושנים מלמעלה ושנים מלמטה ואחד מלפניהם ר' יאשיה אומר ארבעה רבי אומר שנים.

וענן ה' עליהם יומם על החיגרים ועל הסומים ועל הזבים ועל המצורעים: וענן ה' עליהם יומם מנין אתה אומר שאם היה אחד מישראל נמשך מתחת כנפי הענן <עמוד הענן היה> נמשך עמו לאחוריו עד שעה שחוזר ת"ל וענן ה' עליהם <או כשם שמנין על ישראל כך מנין על אימות העולם ת"ל עליהם על ישראל הוא מנין ואין מנין על אומות העולם> או כשם שמנין עליהם ביום כך מנין עליהם בלילה ת"ל יומם ביום הוא מנין ואין מנין בלילה אמור מעתה עמוד ענן לא היה מנין עליהם בלילה <אבל עמוד האש היה מאיר להם בלילה או יכול שהיה מאיר להם ביום ת"ל> ואש תהיה לילה בו (שמות מ לח) בלילה הוא מאיר ואין מאיר ביום או כשם שמאיר לישראל

2 שנלך ונלחם בם. תוספתא סוטה פרק י"א א' וירושלמי יומא לח ע"ב וסוטה יז ע"ג ובבלי ראש השנה ג' ותענית ט'. וסע"ר פ"ט ורבה פי"ט ס"כ ותנחומא א' וב' פ' חקת ותרגום יונתן שם ואולי יותר נכון לגרוס והלך וכו' שלהם עמוד הענן וכו' דהתייר הגדול הוא הענן וקרא דלתור עליו קאי וכן משמע לפי הרבה ועיין ג"כ מדרש תנאים דברים עמוד י"א אבל בירושלמי קורא לאהרן התייר הגדול: 5 ואפרנס אתכם. הגר"א מגיה תרתי לפניכם כשאתם וכו' וכמה שאתייר לפניכם ועיין ספרי דברים פ' כ' ומדרש תנאים ובאו כאן שני מאמרים של ר"ש בזה אחר זה ונראה דהראשון עקרו בפ' חקת והשני נמצא כאן ונמשך למאמר דר"ש לעיל כך היתה השכינה מקדמת וכו':

(פג) 12 שנים. מכילתא בשלח פ"א ומכילתא דרשב"י דף מ' ותנחומא ובספר והזהיר שם ופ"ז כאן ופ' בשלח ורוקח ס' רכ"א ועיין עוד תוספתא סוטה פ"ד ב' ובריייתא דמלאכת המשכן פי"ד (ובשתיהן מונה ענן שכינה שביניהם במקום הענן דלמטה) ומ"א ושוחר טוב ק"ה (ושם רבי מאיר שני עננים היו שנ' כי ענן ה' על המשכן יומם) וצ"ע למה בחר דוקא באלה השבעה עיין רא"ם פ' בשלח ובמפרשי הספרי ולשון ר"ה בס"ז: 13 המצורעים. שנתאחרו ושהיו חוץ למחנה ז"ר וזבים אשגרת לשון וס"ל כמ"ד מנחות צ"ה. דאף בשעת סלוק מחנות זבים ומצורעים משתלחים א"י ורד"ף (ואינו מוכרח) והלמוד הוא מן בנסעם מן המחנה

ר דרך האתרים לא נאמר דרך האתרים אלא כיון | 1 מת] ט ח' | טר אהרן כהן גדול (ט הכהן הגדול שבהם) | מ אמרו מת התייר וכו' | הלדוכו'] ל נלך ונלחם בם מי התייר הגדול שבהן ועמוד וכו' | 2 להם] ר ח', דל עמהם | מלחמה] מ נ' נסע | שנלך] מ נלך | ר' שמעון עד סה"ד] מ ח' | 3 ד בידו | 4 אתכם] ר לכם | ר עכשיו שאתם | 5 טר לארץ | בארץ וכו' ודבש] ט ח' | לר ארץ:

(פג) 6 וענן עד סה"ד] ט ח' | עליהם בפעם ב'] ד להם| 7 וענך עומד עליהם] ל ח' | יומם] למר נ' ובעמוד אש לילה | 8 ובהעלות הענן] ל ח' | על המשכן] ר ח', ל נ' יומם | 9 הרי] ד ח' | היו] ל ח', מ הם | למ ארבע | מארבע] ד מארבעה | מ רוחותיו | ואחד] דל ואחת, וכן בכולן | ד למעלה | 10 מלמטה] ד למטה | ר מלפניו | מ ומכה] ד ומכבד, ל ומכבה | 11 ור' יהודה וכו' מלפניהם] מ ח' | לר ר' יהודה | ר שנים שנים מכל | 12 ל מלמעלן ... מלמטן | ארבעה] ד ארבע, מ ארבע עשרה | מר ורבי | 13 וענן וכו' יומם] ט ח' | עליהם יומם] מ ח' | 15 עמוד הענן] ד ח' | היה] רק מ | עמו] ל ח' | טמ לאחריו | ט שחוזר לאחורים | ת"ל] ל שנ' | עליהם] טר נ' יומם | המוסגר ח' ד | מ או יכול כשם | 18 הוא] ד ח' | ט ואין מגין עליהם | אמור וכו' בלילה] ט ח' | אמור מעתה] רמ אמרת, ל אמרו | אבל וכו' ת"ל] ר אבל עמוד האש היה מאיר להן ביום ת"ל, ל אלא מגין עליהם עמוד האש או עמוד האש יכול יהא מאיר עליהם ביום ת"ל, דט יכול עמוד האש יהא (ר יהיה) מאיר עליהם (ט להם) ביום ת"ל | 20 ט להן לישראל ... להן לאומות |

כך מאיר לאומות העולם ת״ל לעיני כל בית ישראל (שם) על ישראל הוא מאיר ואינו מאיר לאומות העולם ר׳ שמעון בן אלעזר אומר מנין אתה אומר כל אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נצרכו לנר אלא אפילו נכנס אדם חדר לפנים מן החדר כמו פנס נכנס עמו עד שעה שחוזר ת״ל לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם (שם) הא אפילו אדם נכנס חדר לפנים מן החדר עמוד האש מאיר לפניו (סליק פיסקא)

(פד) ויהי בנסוע הארון נקוד עליו מלמעלה ומלמטה מפני שלא היה זה מקומו רבי אומר מפני שהוא ספר בעצמו מיכן אמרו ספר שנמחק ונשתייר בו שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים ר׳ שמעון אומר נקוד עליו מלמעלה ומלמטה מפני שלא היה זה מקומו ומה היה ראוי ליכתב תחתיו ויהי העם כמתאוננים משל למה הדבר דומה לבני אדם שאמרו למלך הנראה שתגיע עמנו אצל מושל עכו הגיע לעכו הלך לו לצור הגיע לצור הלך לו לצידון הגיע לצידון <הלך לו לבירי הגיע לבירי> הלך לו לאנטוכיה הגיע לאנטוכיה התחילו בני אדם מתרעמים על המלך שנתלבטו על דרך זו והמלך צריך להתרעם עליהם שבשבילם נתלבט על דרך זו כך הלכה שכינה בו ביום שלשים וששה מיל כדי שיכנסו ישראל לארץ התחילו ישראל מתרעמים לפני המקום שנתלבטו על דרך זו והמקום צריך להתרעם עליהם שבשבילם הילכה שכינה בו ביום שלשים וששה מילין כדי שיכנסו ישראל לארץ.

ויאמר משה קומה ה׳ וכתוב אחד אומר על פי ה׳ יחנו ועל פי ה׳ יסעו (במדבר ט כג) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו משל למלך בשר ודם שאמר לעבדו הנראה שתעמידני בשביל שאני הילך ירושה לבני ד״א למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה מהלך בדרך ונהג אוהבו עמו כשהוא נוסע אומר איני נוסע עד שיבא אוהבי וכשהוא חונה אומר איני חונה עד שיבא אוהבי נמצאת מקיים על פי משה יחנו ונמצאת מקיים על פי ה׳ יחנו ועל פי משה יסעו ועל פי ה׳ יסעו.

1 דל ת״ל ואש וכו׳ בו לעיני | בית] ד ח׳ | על] ל בלילה על | 2 אותם] טלמר ח׳ | 3 מר צרכו | לנר] מ למו אור, ט לאור הנר | אפילו] טמ ח׳ | טמר אדם נכנס | 4 כמו] טר כמין, מ וכמין | ר פניס | בית] ד ח׳ | מ לכל מסעיהם, לר בכל מסעיהם לכל מסעיהם | 5 מ היה מאיר | לפניו] טלמר לו:

(פד) 6 מלמעלה ומלמטה] ר ח׳, מ מלמעלה | ויהי וכו׳ כמתאוננים שורה י] ט ח׳ | ר מפני שאינו מקומו | מ שלא זהו | 7 מ ר׳ מאיר | למר בפני עצמו | ל ספר תורה | מ ונשתיירו בו | 8 מ וחמשה | מר רבי ישמעאל | מ הנקוד | 9 מ מפני שאינו מקומו | ומה היה עד סה״ד] מ ח׳ | תחתיו] דל ח׳ | 10 טר לו למלך | 11 ט הגיעו לעכו | הלך לו לצור הגיע לצור] ט ח׳ | המוסגר דל ח׳ | ר לבורי | 12 הגיע לאנטוכיה] טר ח׳ | ל ג׳ הלך לבירה | 13 ל שנתבטלו | ט על הדרך | ד המלך | ל נתבטל | 14 זו] ט ח׳ | ר הילכה וכן לקמן | ר מילין | כדי] טר בשביל | ישראל] טלר ח׳ | 15 ל שנתבטלו | 16 בו ביום] ד ח׳ | ט מיל | טל בשביל | 17 וכתוב וכו׳] ט וכתוב אחר אומ׳ על פי ה׳ יסעו, מר כתוב אחד אומר על פי ה׳ יחנו וכתוב אחד אומר ויסעו בראשונה על פי ה׳ ביד משה, וכן ל קומה ה׳ ויפוצו אויביךכתוב וכו׳ יחנו (ונמצאת אלו הנכנסין וינוסו משנאיך מפניך אלו הרודפין) וכתוב אחר אומר ע״פ משה יסעו | 18 מ הכתובים | הללו] ר ח׳ | למלך וכו׳ דומה שורה יט] למ ח׳ | 19 ר לבניו | 20 ט ונוהג, ל והל׳ | מ ואוהבו נוהג עמו, ל והלך אוהבו עמו | מ אהובי וכן לקמן | ט אוהבי עמי | 21 נמצאת וכו׳] כ״ה טר (רק ח׳ ר ע״פ משה יסעו וע״פ ה׳ יסעו) ד נמצית מקיים

פ׳ אלו שמחוץ למחנה הגר״א וא״י ולשון הפ״ז ד״א ועגן ה׳ עליהם על הזבים ועל המצורעים שחוצה למחנה מיכן אמרו אחד מישראל וכו׳: 5 לפניו. ת״כ אמור פרשה י״ג ט׳ שבת כ״ב: ברייתא דמלאכת המשכן פי״ד:

(פד) 8 מטמא את הידים. שבת קט״ז: וקט״ז. ידים פ״ג מ״ה תוספתא שם פ״ב י׳ אדר״נ נ״א פל״ד ומסכת סופרים פ״ו מדרש משלי פ׳ כ״ו וס״ז כאן ב״ר פס״ד ס״ח וי״ר פי״א ס״ג מ״א כאן: 10 שתגיע עמנו. נראה דהוא במובן יגיעה כמו תתיגע וכעין זה בתוספתא טהרות פ״ו הי״ד ומשהגיע (בר״ש שם פ״ה מ״ט משהגיעוהו) והוא ג״כ במובן יגיעה כדמוכח מת״כ חובה פרק ז׳ ה׳: 11 הלך לו לצור. הגיע המלך הלך לו המושל ר״ה, ולא נתברר לי הדמיון בין המשל להנמשל אבל לפי הס״ז משמע דבני המדינה מעצמן אמרו כשהגיעו לעכו נלך לצור וכן כאן הטריחו את

קומה ה׳ ויפוצו אויביך, אלו המכונסים: וינוסו משנאיך, אלו הרודפים: מפניך, מפניך הם נסים ואין אנו כלום לפניהם אלא כשפניך אתנו אנו כלום לפניהם וכשאין פניך אתנו אין אנו כלום לפניהם וכן הוא אומר ויאמר אליו אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה (שמות לג טו) וכמה יודע איפוא ואומר ויהי בנוסם מפני ישראל הם במורד בית חורון וה׳ השליך עליהם אבנים גדולות (יהושע י יא) ואומר אלהי שיתימו כגלגל כקש לפני רוח כאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים (תהלים פג יד—טו).

וינוסו משנאיך, וכי יש שונאים לפני מי שאמר והיה העולם אלא מגיד הכתוב שכל מי ששונא את ישראל כאלו שונא את מי שאמר והיה העולם כיוצא בו אתה אומר וברוב גאונך תהרוס קמיך (שמות טו ז) וכי יש קמים לפני מי שאמר והיה העולם אלא מגיד הכתוב שכל מי שקם על ישראל כאלו קם על המקום וכן הוא אומר אל תשכח קול צורריך שאון קמיך עולה תמיד (תהלים עד כג) <כי הנה אויביך ה׳ (שם צב י) כי הנה רחקיך יאבדו (שם עג כז)> כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש (שם פג ג) מפני מה על עמך יערימו סוד (שם ד) הלא משנאיך ה׳ אשנא ובתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי (שם קלט כא—כב) וכן הוא אומר כי הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו (זכריה ב יב) ר׳ יהודה אומר בבת עין לא נאמר אלא בבת עינו בביכול כלפי מעלה הכתוב מדבר אלא שכינה הכתוב כיוצא בו למה שמתני למפגע לך ואהיה עלי למשא (איוב ז כ) אלא שכינה הכתוב כיוצא בו והנם שולחים את הזמורה אל אפם (יחזקאל ח יז) אלא שכינה הכתוב כיוצא בו הלא אתה מקדם ה׳ אלהי קדושי ולא נמות (חבקוק א יב) אלא שכינה הכתוב כיוצא בו

השכינה והלכה עמם ממסע למסע: 22 ע״פ וכו׳. עיין בח״ג ולשון הפ״ז כתוב אחד אומר על פי ה׳ יסעו וכתוב אחד ע״פ ה׳ ביד משה אלא מלמד שהיה משח אומר קומה ה׳ ומיד הענן מתנשא משמע דג׳ כג׳ המ״ח וכי״ר: 11 עולה תמיד׳ מחקתי מלות מפני מה שבדפ׳ וכי״ל כאן וכבר מחקם הא״א והגר״א וכן לתנייתו במכילתא בשלח מס׳ דשירה פ״ו: 12 יאבדו׳ המוסגר חסר בדפ׳ והכתוב כי הנה רחקיך יאבדו ג׳ לקמן אחר הכתוב דעל עמך יערימו סוד וכן במכילתא שם ליתא לא הכתוב הראשון ולא השני ובאמת הכתוב דכי הנה אויביך וכי הנה רחקיך נראים כמיותרים לגמרי ובכל זאת אין לפקפק באמתת הגרסא שהצגתי בפנים ורא״יתי מן המכילתא דרשב״י עמוד ס״ג וז״ל הרסת קמיך אין כתיב כאן אלא תהרוס קמיך לעתיד לבא וכן הוא אומר אל תשכח קול צורריך וכו׳ כי הנה אויביך יאבדו כי הנה רחקיך יאבדו אמור מעתה כי כל זה חסר במכילתא שלנו ולא נמצא ממנו רק הכתוב הראשון ובספרי כאן גם שני הכתובים האחרונים והראיה מן הכתוב הראשון מדכתיב שאון קמיך עולה תמיד א״כ עדיין הם קיימים ומן הכתובים האחרים מדכתיב יאבדו בלשון עתיד ועוד שם במכילתא דרשב״י ד״א הרסת קמיך אין כתיב וכו׳ והך ד״א גם במכילתא שלנו בסוף המאמר ועיין ג״כ בפ״ז בשלח שמביא המכילתא בקיצור ומוכח דהיה לפני המחבר במכילתא הפסוק דכי הנה רחקיך יאבדו: 14 אתקוטט׳ צריךלהשלים מפני מה כדאיתא

ע״פ ה׳ יחנו וע״פ ה׳ יסעו, מ נמצאת מקיים השני כתובים ל נמצאת מקיים ע״פ משה יחנו נמצאת והשאר ח׳ | 1 קומה ה׳ ויפוצו] ל ח׳ | ל הנכנסין | פ״ז הרודפנין | 2 מפניך בפעם הב׳] רק ט | כלום] דל כלים | ל מפניהם | כשפניך וכו׳] מ כשפניך אתנו אנו כלום לפניהם והם אינם כלום לפנינו ותו לא, דלר כשפניך אתנו אין אנו נסים לפניהם (ר אתנו הם כלים לפנינו) וכשאין פניך אתנו אנו כלים לפניהם (ל אתנו אין כלים מלפניהם) | 3 וכן הוא עד סה״ד] מ ח׳ | ויאמר אליו] דל ח׳ | דר הולכים ואומר (ר ח׳) ובמה וכו׳ | 4 ואומר] לר ח׳ | ד בני ישראל | הם וכו׳ חורון] טר ח׳, ד והם וכו׳ | 5 ואומר] דלר ח׳ | 7 מ לפני המקום | 8 ל לישראל | כאלו] דל כמי | ד ששונא את המקום | טמ כיוצא בדבר | אתה אומר] ר ח׳ | 9 וכי יש וכו׳ מדבר, בעמ׳ הס׳ שורה ו] ט ח׳ | דמ לפני המקום | 10 ל שקם לפני מי שאמר והיה העולם | וכן הוא וכו׳ היו לי שורה יד] מ ח׳ | וכן הוא אומר] ר כיוצא בו | 11 שאון קמיך עולה תמיד] ר ח׳ | תמיד] דל נ׳ מפני מה | המוסגר ח׳ ד | 13 סוד] ד נ׳ כי הנה רחקיך יאבדו | 15 כי] מ, אבל דלר וילקוט המכירי חבקוק דף י׳ כל | בכם] דר וכן מכילתא בשלח והמכירי בהם | כנוגע] במקרא נוגע | ר׳ יהודה אומר] דמ ח׳ | ר״י אומר] ר נ׳ אין צריך | 16 ד עינו של מקום | דר למעלה אלא | כיוצא בו וכו׳ הכתוב מדבר, בעמוד הסמוך שורה ו] מ ח׳ | 17 ואהיה עלי למשא] ר ח׳ | 19 ולא] במקרא לא | נמות] ד אמות | כיוצא בו וכו׳ הכתוב, בעמוד הסמוך שורה ד] ל ח׳ |

וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב (תהלים קו כ) אלא שכינה הכתוב כיוצא בו ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי (במדבר יא טו) אלא שכינה הכתוב <כיוצא בו ועמי המיר כבודו (ירמיה ב יא) אלא שכינה הכתוב> כיוצא בו אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו (במדבר יב יב) אלא שכינה הכתוב <אף כאן אתה אומר בבת עינו ר' יהודה אומר בבת העין לא נאמר אלא בבת עינו כביכול כלפי מעלה הכתוב מדבר> וכל מי שעוזר את ישראל כאלו עוזר את מי שאמר והיה העולם שנאמ' אורו מרוז אמר מלאך ה' אורו ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים (שופטים ה כג) רבי שמעון בן אלעזר אומר אין לך חביב בכל הגוף כעין ומשל בה את ישראל משל אדם לוקה על ראשו אינו אומץ אלא עיניו הא אין לך חביב בכל הגוף כעין ומשל בה את ישראל וכן הוא אומר מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי (משלי לא ב) ואומר כי בן הייתי לאבי רך ויחיד לפני אמי (שם ד ג) ר' יוסי בן אלעזר אומר כאדם שמושיט אצבעו לתוך עינו ומחטטה פרעה שנגע בכם מה עשיתי לו מרכבות פרעה וחילו ירה בים (שמות טו ד) סיסרא שנגע בכם מה עשיתי לו מן שמים נלחמו הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא (שופטים ה כ) סנחריב שנגע בכם מה עשיתי לו ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור (מלכים ב' יט לה) נבוכדנצר שנגע בכם מה עשיתי לו ועשבא כתורין יאכל (דניאל ד ל) המן שנגע בכם מה עשיתי לו ואותו תלו על העץ (אסתר ח ז) וכן אתה מוצא כל זמן שישראל משועבדים כביכול שכינה משתעבדת עמהם שנאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שמות כד י) וכה"א בכל צרתם לו צר (ישעיה סג ט) אין לי אלא צרת צביר צרת יחיד מנין ת"ל יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה (תהלים צא טו) וכן הוא אומר ויקח אדני יוסף אותו וגו' ויהי ה' את יוסף (בראשית לט כ–כא) וכן הוא אומר מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו (שמואל ב' ז כג). ר' אליעזר אימר עבודה זרה עברה בים עם ישראל ואיזה זה זה פסלו של מיכה ר' עקיבא אומר אלמלא מקרא שכתוב אי אפשר

3 המוסגר ח' ד | 4 אל נא תהי כמת] רק ל | ויאכל חצי בשרו] ר ח' | 5 המוסגר ח' ד | ר אף כאן אתה אומר בבת עינו והשאר ליתא | 6 ד וכל העוזר ליש' כאלו עוזר למקום | וכל] לר כל | 7 את מי וכו'] טר לפני מי וכו', ל למי שאמר וכו' | שנ'] ל ח' | 8 אורו וכו' ומחטטה שורה יג] מ ח' | 9 לך] ד לי | ט בו | משל אדם] ד ומה שאדם, ט אדם | 10 ראשו] ר ג' או על גופו | ט אין עומץ את עיניו | 11 ברי] ד בטני | ומה בפעם הא'] ט מה | ואומר] ר ח' | 12 ד לבני אמי, ל לאמי | ר בר' אליעזר | 13 בכם] ד ח' וכן בכולן, טל בהן וכן בכולן | לו] מ בו | 14 סיסרא וכו' סיסרא] מ ח' | ד שנ' מן | טל השמים | 17 טמר עשבא | ר ייכול, מ יטעמוניה | מ המן תלו אותו ואת בניו על העץ | 18 ר שכל | ל שהיו ישראל | מ שישראל בצרה | כביכול] ד ח' | 19 ד עמהם משועבדת | משתעבדת] מ ח', ל משועבדת | כמעשה] ל כמראה | 20 טמר ואומר | 21 עמו וכו' פרעה, בעמוד הסמוך שורה ב] מ ח' | וכן הוא אומר] ר ח', טל ואומר | ויקח וכו'] ט ויקח יוסף וגו' אומר מפני עמך | 22 וגו'] דר ח' | ויהי וכו' יוסף] לר ח' | לר ואומר | ט פדית גוי | ל פדית בגדלך גוי | 23 לך] ר ח' | ר' אליעזר וכו' מיכה] ט ח' | ר עברה עם ישראל בים | 24 מקרא] ר ח' | ל כתי', ר כת', ט אלמלא לא כתוב |

במכילתא: 8 בגבורים· מכילתא בשלח פ"ו ותנחומא שם ולקמן פ' ק"ה אדר"נ נ"ב פמ"ד ובילקוט שמות רמז רמ"ז ושמואל רמז צ"ט ומאור עינים פי"ט: 12 לפני אמי· פ' הכתוב אקב"ה וכנסת ישראל וכעין זה ברכות ל"ה: ועיין וי"ר פי"ב ס"ה ורבנן אמרין ודאי אמו מוכיחתו וכו' משמע מנה דיש לפרש דאמו לאו אמו ממש אבל אין ראיה משם דיש לומר דשטת רבנן היא כנגד הפ' דאמו זו תורה במדבר רבה פ"י ס"ד: 23 גוי ואלהיו· במקרא כתוב גוים ואלהיו: 24 מיכה· מכילתא מס' דויסע פ"א:

לאומרו אמרו ישראל לפני המקום פדית את עצמך וכן את מוצא שכל מקום שגלו שכינה עמהם שנ' הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים בבית פרעה (שמואל א' ב כז) גלו לבבל שכינה עמהם שנ' למענכם שולחתי בבלה (ישעיה מג יד) <גלו לעילם שכינה עמהם שנ' ושמתי כסאי בעילם (ירמיה מט לח)> גלו לאדום שכינה עמהם שנ' מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה (ישעיה סג א) וכשהם חוזרים שכינה חוזרת עמהם שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך (דברים ל ג) והשיב לא נאמר אלא ושב ה' ואומר אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי (שה"ש ד ח). רבי אומר כאן אתה אומר קומה ה' וכאן אתה אומר שובה ה' כיצד יתקיימו שני כתובים הללו מגיד הכתוב כשהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מקופל <ועומד ולא היה מהלך עד שמשה אמר לו קומה ה' וכשהם חונין היה עמוד ענן מקופל ועומד> ולא היה פורס עד שהיה אומר שובה ה' נמצית מקיים קומה ה' ונמצית מקיים שובה ה'.

ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל, מגיד הכתוב כשהיו ישראל נוסעים אלפים וחונים רבבות כביכול אמר משה לפני המקום אינני מניח את השכינה <לשרות> עד שתעשה לישראל אלפים ורבבות שמתשובה שאמר אתה יודע מה אמר להם ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים (דברים א יא) אמרו לו משה רבינו הרי אנו מובטחים בברכות הרבה <שכך הבטיחנו ככוכבי השמים וכחול הים וכצמחי אדמה> ואתה נותן קצבה לברכותינו אמר להם אני בשר ודם יש קצבה לברכותי זו משלי אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם כחול ימים וכצמחי אדמה וכדני הים וככוכבי השמים לרוב: ובנחה יאמר, מגיד הכתוב שאין שכינה שורה למעלה אלא באלפים ורבבות שנא' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים סח יח)

3 שולחתי· לפנינו נקוד שלחתי וצ"ע: 7 תבואי· מכילתא בא פי"ד ושם הג' שנ' ויראו את אלהי ישראל וכו' וכשנגאלו מהו או' וכעצם השמים לטוהר ועיין ירוש' סוכה גד ע"ג וי"ר פכ"ג ס"ח שהש"ר פ"ד ס"ח וג' אחרת בירוש' להפך הביאה המ"כ וי"ר שם וכן הוא תנחומא ב' בשלח ומכילתא דרשב"י ריש שמות וס"ז כאן וספרי לקמן פ' קס"א מגילה כ"ט· ושה"ש מדרש זוטא (הוצאת בובער) דף ל"א שמות רבה פט"ו סט"ז ופכ"ג ס"ה תענית ט"ו· ושוח"ט צ"א: 8 ב' כתובים הללו· כלומר בתר דנסע ובתר דנח האיך אמר משה וכו' מהר"ס בשם הראב"ד וכן ר"ה ולישנא דכיצד יתקיימו אין ענינה כמו בעלמא דר"ל שהכתובים מכחישים זה את זה רד"ק אבל הגר"א מגיה כתוב אחד אומר ע"פ ה' יחנו וע"פ ה' יסעו וכאן אתה אומר קומה ה' שובה ה' וכו' נמצא מקיים ע"פ ה' יסעו וע"פ ה' יחנו ומקיים קומה ה' שובה ה' וכה"א ע"פ ביד משה ועיין רש"י ט' ל"ח ומ"א, Schwarz, Die hermeneutische Antinomie S. 128: 11 שובה ה'· ברייתא דמלאכת המשכן פי"ג ות"י ומ"א ורש"י ט' י"ח: 13 רבבות· ג' המ"ח כאן יותר מיושרה אבל גם גרסת הדפוס מתפרשת בדוחק קצת: 14 ורבבות· הרד"ק מגיה אלפים לרבבות וא"צ עיין בס"ז ולפי הגרסא רבבות ואלפים יתכן לפרש דהתפלל שיעשה כל רבוא מישראל לאלף רבוא והיינו כמו שאמר יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים אבל לפ"ז צ"ל דהוא ד"א ולא כמו שמפרש בתחלה שיסעו אלף ובחנייתן יהיו רבבה ולא משמע כן בס"ז: 15 אמר וכו'· אתה יודע מה ברכן אמר להם וכו' (מהר"ס) וצ"ע מה ראיה משם הא התם קודם לזה אמר יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים ועיין

1 ר כביכול אמרו | ט המקום כביכול | טר עצמך פדיתה | וכן] דל ח' | טלר שבכל | 2 עמהם] ט ג' גלות מצרים שכינה עמהן | בבית] במקרא לבית, טלר ח' סוף הפסוק | 3 שנ' וכו' עמהם] ר ח' | מ שלחתי וכ"ה במקרא | המוסגר ח' ד | 6 אלהיך] ט ח' | ה'] טלמר ח' | ואומר וכו' תבואי] מ ח' | 7 ט א"ר | למר כתוב אחד אומר וכו' וכתוב אחד אומר | ל קומה ה' ויפוצו | 8 ה' בפעם הב'] ד ח' | 9 עמוד] מ ח' וכן בסמוך | טלמר ענן | המוסגר ח' ד | ל עד שהיה משה אומר | לו] למר ח' | 10 וכשהם וכו' שובה ה'] ל ח' | מ היה מהלך ופורש | טמר עד שמשה אומר לו (מר ח') | 11 שובה] ד קומה | ט מקיים שובה ··· מקיים קומה | ל ונמצאת | 12 שובה וכו' ישראל] רק מ | ר שכשהיו | ישראל וכו'] מ נוסעים יש' אלפים וכשהיו חונים רבבות | 13 ט אלפים אמה? | כביכול] רק ר ור"ה | לפני המקום] ד ח' | 14 לשרות] ד ח', ר לשאת | לישראל] ט ח' | דל רבבות ואלפים | מ שמן התשובה | 15 ה'] מ ח' | ל ה' אלהיכם | דל יוסיף | 16 הרי] מ ח' | דטמר לברכות | המוסגר רק מ | 17 ל לברכתינו | 18 ט לברכתי | מ וזה | ט ויברך | ט כצמח האדמה | 19 ד וכוכבי | השמים] ד ג' אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם | מר השכינה | 20 למעלה

וכשם שאין שכינה שורה למעלה אלא באלפים וברבבות כך אין שכינה שורה למטה אלא באלפים ורבבות <לכך נאמר ובנחה יאמר שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל>

(סליק פיסקא)

(פה) ויהי העם כמתאוננים, אין ויהי אלא שהיה להם דבר מתחלה מלמד שהיו מקולקלים וחזרו לקלקולם הראשון.

ויהי העם, אין העם אלא הרשעים שנאמ׳ מה אעשה לעם הזה (שמות יו ד) עד אנה ינאצוני העם הזה (במדבר יד יא) העם הזה הרע המאנים לשמוע את דברי (ירמיה יג י) <כה אמר ה׳ לעם הזה כן אהבו לנוע (שם יד י)> וכשהוא קוראן עמי אין עמי אלא כשרים שנאמר שלח עמי ויעבדני (שמות ז טז) עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי (מיכה ו ג) עמי זכר נא מה יעץ (שם ה).

כמתאוננים, אין מתאוננים אלא מתרעמים מבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום שכן הוא אומר ביורם בן אחאב כי אך דעו נא וראו כי מתאנה הוא לי (מלכים ב׳ ה ז) וכן הוא אומר בשמשון כי תואנה הוא מבקש מפלשתים (שופטים יד ד) ר׳ אלישור אומר אין כמתאוננים אלא כמתלהמים וכן הוא אומר דברי נרגן כמתלהמים (משלי כו כב) וכן הוא אומר ותרגנו באהליכם (דברים א כו) והם היו כמתלהמים אבל סכין ירדה מן השמים ובקעה את כריסם שנאמ׳ והם ירדו חדרי בטן (משלי כו כב) ר׳ יהודה אומר אין כמתאוננים אלא כמדוים את עצמם שנאמר לא אכלתי באוני ממנו (דברים כו יד). רבי אומר כמתאוננים רע אין רע אלא עבודה זרה שנאמר כי תעשו את הרע בעיני ה׳ להכעיסו במעשה ידיכם (שם לא כט).

מ ח׳ | 1 מ וכשם שאינה שורה | ר השכינה | למעלה] ר ח׳ | מ ורבואות | אין שכינה] ר ח׳, מ אינה | 2 אלא] ר ח׳ | מ ורבואות | המוסגר ח׳ דטל | ובנחה יאמר] מ ח׳:

(פה) 4 כמתאוננים וכו׳] מ כמתאוננים משל לבני אדם שאמרו למלך הנראה שתגיע עמנו וכו׳ הגיעו לעכו הלך לצור וכו׳ הלך לצידון והלך לאנטוכיא והיו בני אדם מתרעמין וכו׳ שנתלבטו בדרך זו והמלך וכו׳ כי בשבילם נתלבט על הדרך הזה וכו׳ שלשים ושתה מילין בשביל שיכנסו לארץ התחילו מתרעמין לפני וכו׳ בשביל שיכנסו לארץ... ויהי אין ויהי | העם כמתאוננים] טלר ח׳ | למר אלא שלא היה להם, ט אלא אם לא היה להם | דבר] ר״ה כבר | 5 מ ר״ה שהיו מלומדין והיו (ר״ה היו) מקולקלין | 6 ויהי מר ח׳ | מר רשעים | שנ׳] ר ח׳ | 7 העם הזה הרע וכו׳ דברי] ר העם הזה המאנים לשמוע, ר העם המאנים | מ העם הרע הממאנים | 8 המוסגר ח׳ דטמ | כן אהבו לנוע] ר ח׳ | טר כשהוא קורא אותן | מ עמו אינם אלא | 10 דטמ זכור | מה יעץ ר ח׳ | 11 אין וכו׳ אלא] מ ח׳ | ר אין כמתאוננים | ר כמתרעמין | מ שמבקשין | היאך] דל ח׳ | 12 ר מאחורי מקום שכך | ל וכן | כי אך] רק ט וראו] מ ח׳ | 13 וכן וכו׳ מפלשתים] ר ח׳ | בשמשון] טמ ח׳ | 14 וכן הוא וכו׳ באהליכם] ר ח׳ | וכן וכו׳ כמתלהמים] ט ח׳ | מ שנ׳ דברי | 15 וכן וכו׳ באהליכם] מ ח׳ | והם היו וכו׳] ד מהו כמתלהמים סכין וכו׳, ר והן או׳ כמתלהמים אבל סכין וכו׳, ל והן אומ׳ כמתלהמים אלא סכין וכו׳ | 16 מ מתלהמים | שנ׳] ר ח׳ | ט שנ׳ דברי נרגן כמתלהמים והם וכו׳ | 17 ר׳ יהודה אומר] ל ח׳ | ר אינן אלא כמדוים | כמתאוננים] דלמ כמתלהמים | ט על עצמם | 18 כמתאוננים] ר ח׳ | מ אומר אין כמתאוננים רע אלא ע״ז | אין רע] ל אין | 19 את] ד ח׳ | להכעיסו וכו׳ ידיכם] ד ח׳ |

ספרי דברים פי״א ובמדרש תנאים שם וברבה שם פ״א סי״ג: 2 אלפי ישראל. הוא כמו ד״א רד״ף ועיין ס״ז שני אלפים ושני רבבות כדמוכח ממכילתא דיתרו מס׳ דבחדש פ״ג ויבמות ס״ד. ב״ק פ״ג. ועיין פסיקתא דר״כ פי״ב ופס״ר פכ״א ושוח״ט ס״ח ומדרש זוטא (בובער) עמוד י״ב ושמ״ר פכ״ט ס״ב וש״נ ועיין פ״ז ולשון המ״א שאין השכינה שורה פחות מששים רבוא מישראל:

(פה) 5 הראשון. עיין בח״ג וצ״ל אין ויהי אלא דבר שלא היה להם תחלה פ׳ בפעם ראשונה וכ״ה בס״ז וראיה מכרעת מלשון הספרי דברים פ׳ של״ג ולא זו תחלה להם אלא שכבר רגזו מקדם ועיין תנחומא (הוצאת בובער) נשא סכ״ד פלוגתא דרבי ורשב״י בלשון ויהי וכן תנחומא א׳ שם ופס״ר פ׳ ויהי ביום כלות משה ובמדבר רבה פי״ב ס״ו: 14 כמתלהמים. וצ״ב איך מפרש לשון מתלהמים והרד״ף מפרש דאון לשון חוזק וכן מתלהמים כמו מתחזקים דגזרת להם כמו הלם וצ״ע: 18 ממנו. ספרי דברים פ׳ כ״ד ומדרש תנאים שם ות״א (כפ׳ הראשון) ות״י (כדעת ר״י) וס״ז וצ״ע בפ׳ רש״י משלי על הפ׳ דברי נרגן וכו׳: 19 במעשה ידיכם. פ׳ מתאוננים מלשון מחשבות אונך מ״ע:

באוני ה׳, מלמד שהיו ישראל מתכוונים להשמיע את המקום היה ר׳ שמעון אומר משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מקלל את המלך היה המלך עובר אמרו לו שתוק שלא ישמע המלך אמר להם מי יאמר לכם שלא היתה כוונתי כי אם להשמיעו אף ישראל מתכוונים להשמיע למקום.

וישמע ה׳ ויחר אפו, שמע המקום ונתמלא עליהם חימה: ותבער בם אש ה׳, ירדה אש מן השמים והיתה קופלת בהם מתחתיה עד שלא עמדו לא בין החיים למתים ולא בין המתים לחיים <להלן הוא אומר ויעמוד בין המתים ובין החיים אבל כאן לא עמדו לא על בין המתים לחיים ולא על בין החיים למתים> אבל אי אתה יודע במי נגעה האש תחלה הרי הוא אומר ותאכל בקצה המחנה יש אומרים אלו הגרים הנתונים בקצה המחנה. ר׳ שמעון בן מנסיא אומר ותאכל בקצה המחנה במוקצים שבהם בגדולים שבהם וכה״א וישימו העם אותו עליהם לראש ולקצין (שופטים יא יא)

(סליק פיסקא)

(פו) ויצעק העם אל משה, וכי מה היה משה מועילם והלא אין ראוי לומר אלא ויצעק העם אל ה׳ ומה תלמוד לומר ויצעק העם אל משה היה ר׳ שמעון אומר משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו והלך לו הבן ההוא אצל אוהבו של מלך אמר לו צא ובקש לי מאבא כך הלכו ישראל אל משה אמרו לו בקש עלינו מלפני המקום יכול שעיכב משה בידו ת״ל ויצעק משה אל ה׳ יכול שעיכב בידו המקום ת״ל ותשקע האש ששקעה האש במקומה אלו חורה לה לשמים סופן היו חוזרים לקלקולם ואלו חורה לה לאחת מכל הרוחות היתה קופלת את כל הרוח והולכת אלא ותשקע האש ששקעה האש במקומה.

ויקרא שם המקום ההוא תבערה, אין תבערה אלא כאדם שהוא אומר תבער אש פלוני במקומו כך אמר להם משה לישראל עשיתם תשובה ותשקע האש ואם לאו עדין היא במקומה.

4 למקום. עיין ת״י: 6 מתחתיה. צ״ל מאחת יד פ׳ מרוח אחת כמו פאה פ״ג מ״ג עיין ס״ז: 11 לראש ולקצין. ס״ז תנחומא א׳ וב׳ ורבה פט״ו ס״ד ורש״י ולשון מ״א בקוצים שבמחנה וי״א בקצינים שבמחנה ופ״ז ועיין ירושלמי גיטין מג ע״ד ועבודה זרה לט ע״א ובבלי קדושין ע״ה: וב״ר פצ״ט ס״ד:

(פו) 17 ויצעק וכו׳. במקרא כתוב ויתפלל משה אל ה׳:

20 במקומה. ת״י:

1 ישראל] מ ח׳ | מ ר׳ ישמעאל | 2 מ משל לאדם | ר מקלל למלך | 3 שלא] מר שמא | אמר וכו׳] מ אומר להם ואני לא נתכוונתי אלא להשמיעו | טלר אלא להשמיעו | 4 אף וכו׳] טלמר כך היו ישראל | ד להשמיעו | למר את המקום, ט המקום | 5 ויחר אפו] ד ח׳ | המקום] מ ח׳ | ל אש ה׳ ותאכל | 6 מ השמים ואכלה בהם | והיתה וכו׳ למתים שורה ח] מ ח׳ | בהם] טל ח׳ | מתחתיה] ל נ׳ והולכת, ר מחתה והולכת, ט ומחתה בהם והולכת, ר״ה ג׳ מחת יד | טל לא בין (ט על בין) המתים לחיים ולא בין (ט על בין) החיים למתים | 7 המוסגר ד ח׳ | ל ולהלן | להלן וכו׳] ר שנ׳ ויעמד | אבל כאן וכו׳ למתים] ל ח׳ | 8 ר לא עמדו אלא בין מתים | ר ולא בין חיים | 9 נגעה] ט נבער | ד והרי | ר המחנה במוקצין שבהן בגדולין שבהן כן הוא אר׳ וישימו העם אתו לראש ולקצין וי״א | ל וי״א | מ גרים | 10 טמ שנתונים, ר שהן נתונים | ר׳ שמעון וכו׳] ר ח׳ | ט בקצינים | 11 ל אתו העם | עליהם] למ ח׳:

(פו) 14 ויצעק העם] מ ח׳ וכן בסמוך | היה] מ ח׳ | מ ר׳ ישמעאל | 15 מ משל למלך שכעס | לו] טמר ח׳ | 16 טלמר של אביו | מ ובקש את אבי | טלמר אצל משה | ר צא בקש לנו | מ עלינו רחמים | 17 ר מידן, טל בידן | בידו המקום] ר מקום ביד משה, ט הקב״ה בידו, למ ביד המקום | 18 טר שקעה | למ ואלו | סופן] ר ח׳, ט ספק | 19 ל לקלקולן הראשון | לה] דל ח׳ | 20 האש בפעם הב׳] דמ ח׳ | 21 טלר שאומר (ל נ׳ לחברו), מ האומר | תבער אש] ר תבאש, מ תבא אש | 22 ל פלונית | טמר למקומו, ל במקומן | טר תשקע |

כי בערה בם אש ה׳, על מה שאירע נקרא ולא כך היה שמו מקודם כיוצא בו ויקרא שם המקום מסה ומריבה (שמות יו ז) יכול כך היה שמו מקודם ת״ל על ריב בני ישראל (שם) על מה שאירע נקרא שמו כיוצא בו ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה (במדבר יא לד) יכול כך היה שמו מקודם ת״ל כי שם קברו את העם המתאוים (שם) על מה שאירע נקרא <ולא כן היה שמו מקודם> אבל עדיין אי אתה יודע מי היו אותם המרגילים את ישראל לדבר עבירה הרי הוא אומר והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה אלו הגרים המאוספין מכל מקום רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו הזקנים שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל (שם טז) אם כך היו הזקנים עושין ק״ו לשאר בני אדם כיוצא בו ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו ב) מה היו בני הריינים עושים היו אוחזים נשים מן השוק ומעניים אותם אם כך היו בני הדיינים עושים ק״ו לשאר הטרטין.

התאוו תאוה, יכול שהיו מתרעמים על דבר שלא טעמו אותו מימיהם ת״ל התאוו תאוה היו מתרעמין על המן שהיה יורד להם בכל יום ולא היו מתרעמים על דבר שלא טעמו אותו מימיהם.

וישובו ויבכו גם בני ישראל, מלמד שאף הראשונים היו בני ישראל: ויאמרו מי יאכילנו בשר, וכי מפני שלא היה להם בשר היו מתרעמים והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד (שמות יב לח) יכול שאכלום במדבר והלא בכניסתן לארץ הוא אומ׳ ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד (במדבר לב א) אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום (סליק פיסקא)

(פו) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, וכי יש בענין שהיו המצריים נותנים להם דגים בחנם והלא כבר נאמר ועתה לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם (שמות ה יח) אם תבן לא היו נותנים להם בחנם ודגים היו נותנים להם בחנם ומה אני אומר חנם, חנם מן המצוות.

את הקשואים, רבי שמעון אומר מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו

1 מ שאירע בם | ט ולא היה כן שמו, מ ולא היה שמו כך | 2 המקום] ד ג׳ ההוא | יכול] דמר ולא | ת״ל] מ אלא | 3 ל על שם שאירע | במקרא את שם | הזהוא] לר ח׳ | 4 את וכו׳ המתאוים] רק ד | 5 המוסגר ח׳ דר | ל ולא היה כך שמו | מ נקרא שמו כן ולא היה שמו מקודם] עדון] רק ד | מ אין אתה | טלמר מי היו (ל ח׳) אלו | 6 מ שהיו מרגילין | טלמ לידי עברה | מ שנ׳ והאספסוף | 7 התאוו תאוה] רק ל | דל המוסיפים, ר המוספין | מ המוספין על ישראל ר׳ שמעון | לר בכל | טמר זקנים (מ הזקנים) שבהן | 8 עושין] ד ח׳ | 9 בני] טמר כל | מה וכו׳] מ מה אם בני הדיינים היו אוחזין נשים מן השווקים ומעניין אותם ק״ו | 10 טר שהיו | 11 טמ לשאר כל אדם | לשאר] ר ח׳ | לר הטרטין, ר״ה הטרטנין | 12 אותו] ד ח׳ | 13 היו וכו׳] טמר על המן שהיה וכו׳ יום היו מתרעמין ולא וכו׳ | להם] ד ח׳ | מ אלא על דבר | 14 מימיהם] ד ג׳ שנאמר | 15 מלמד] מ ח׳ | היו בני ישראל]מ היו בכלל | 16 היו] ד ח׳ | 17 ל גם | עלה וכו׳ מאד] ט ח׳ | דל צאן | ד אכלום | 18 והלא וכו׳] טלמר ת״ל בכניסתן לארץ ישראל (למ ח׳) ומקנה (ל מקנה) | לבני וכו׳ גד] ר ח׳, מ וגו׳, ד לבני גד ולבני ראובן | 19 ט מבקשים | ר מאחורי | ד מן המקום:

(פו) 20 אשר וכו׳ חנם] רק ט | 21 טמר חנם] וכן בסמוך | ועתה] מ ח׳, דל ואתם | 22 ודגים] ד, ש״ג דגים | מ האיך היו | ומה וכו׳] מ אלא חנם מן המצוות | ל ומה אני מקיים | 24 ד ואת | מ מפני שהיה המן | מפני מה] ר ח׳ | טר היה המן | להם] מ ח׳, ט ג׳ לישראל | טר שהן |

7 המאוספין. ת״י: 11 הטרטין. מוצא המלה עדיין לא נתברר ועיין ב״ר פכ״ו ס״ה: 14 מימיהם. לא נתברר לי עיין רד״ק וז״ר והגר״א: 15 בני ישראל. מהר״ס מביא ג״א מלמד שהראשונים לא היו בני ישראל, עיין בס״ז ופ״ז: 19 המקום. לעיל פ׳ פ״ה:

(פז) 20 בענין. נראה דצ״ל בעיניך כאשר הוא בס״ז:

23 המצות. ת״י יומא ע״ה. ולשון מ״א חנם מן העריות

רוצים חוץ מחמשת המינים הללו משל למלך בשר ודם שמסר בנו לפידגוג והיה יושב ומפקדו ואומר לו הנראה שלא יאכל מאכל רע ולא ישתה משקה רע ובכל כך היה הבן ההוא מתרעם על אביו לומר לא מפני שאוהבני אלא מפני שאי אפשר לו שאוכל וחכמים אומרים כן היה משתנה להם לישראל לכל דבר שרוצים אלא שלא היו רואים בעיניהם אלא מן שנאמר נפשינו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו, אמרו אין לנו אלא מן בשחר ומן בערב (סליק פיסקא)

(פח) ועתה נפשינו יבשה אין כל, אמרו עתיד המן ליתפח בתוך כריסנו להרגנו יש לך ילוד אשה שאין מוצא מה שאוכל אמרו לו לרבי שמעון ומה אתה מקיים ויתד תהיה לך על אונך (דברים כג יד) אמר להם מה שתגרי אומות העולם מוכרים להם יוצא מהם אבל המן אין יוצא מהם לעולם שנאמר לחם אבירים אכל איש (תהלים עח כה) לחם המובלע באבירים.

אין כל בלתי אל המן עינינו, את סבור מי שאמר זה אמר זה לא מי שאמר זה אמר זה ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו והמקום מפיים את כל באי העולם ואומר להם בואו וראו על מה אלו מתרעמים עלי והמן כורע גד הוא ועינו כעין הבדולח כענין שנאמר וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדולח (בראשית ב יב) כיוצא בו אתה אומר ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני (שם לח כו) והמקום <הכתיב> על ידו ולא יסף עוד לדעתה (שם) כיון שידע שכלתו היא לא יסף עוד לדעתה כיוצא בו אתה אומר ואתה עיף ויגע (דברים כה יח) על ישראל הוא אומר ואתה עיף ויגע ועל עמלק הוא אומר ולא ירא אלהים (שם) כיוצא בו מדוע בושש רכבו לבוא (שופטים ה כח) אמרה אמו של סיסרא חכמות שרותיה תענינה אף היא תשיב אמריה לה (שם כט) אמרה אשתו הלא ימצאו יחלקו שלל (שם ל) נתגלו דברים שאמרה אמו של סיסרא לדבורה ברוח הקודש אמרה לה אל תצפי לבנך סיסרא מעתה כן יאבדו כל אויביך ה׳ (שם לז) כיוצא בו אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה

1 המינים הללו· לשון רש״י חוץ מאלו שהן קשים למניקות אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק משל למלך ועיין לשון רש״י יומא ע״ה· ד״ה הללו לא טעמו ומ״א ולקמן פ׳ פ״ט: 6 ומן בערב· לקמן פ׳ פ״ט מכילתא בשלח פ״ה יומא ע״ה:

(פח) 8 להרגנו· מלת יבשה דייק מהרא״ן הביאו רד״ק ועיין שוח״ט ע״ח וילק׳ המכירי שם וג׳ ר״ה מובאה במ״ע: 11 באיברים· מכילתא בשלח מס׳ ויסע פ״ג מכילתא דרשב״י דף ע״ז יומא ע״ה: ובתנחומא ב׳ בשלח: 19 ולא ירא אלהים· תנחומא פ׳ כי תצא:

1 הללו] רק ד | טר משל למה״ד | 2 ואומר לו] ר ח׳ | הנראה וכו׳] מ השמר שלא תאכל · · · תשתה | טלמר וכל | 3 ההוא] טמ ח׳ | ר לאביו | מ אומר | ד שלא | טמר שהוא אוהבני | מפני] דל ח׳ | מ שאין רצונו שאוכל | 4 מ המן | מר שהיו רוצין | 5 אלא מן] ד מ ח׳ | נפשנו יבשה] דטלר ח׳ | אמרו] רק מ | 6 מ בשחר ובערב | לר בשחר אין (ל ואין) לנו אלא מן בערב | ומן] ט מן:

(פח) 7 אין כל] טמר ח׳, ל נ׳ בלתי אל המן עינינו | מ אמרו סופינו להיתפח בתוך מעינו ולהרוג אותנו וכי יש וכו׳ | המן] רק ט | 8 מ אשה שמכניס ואינו מוציא את שהוא אוכל | טר את מה שהוא אוכל | אמרו לו לר׳ שמעון] מ ח׳ | ומה אתה] מ א״כ מה אתה | אתה] ל אני | 9 דטל אזניך | אמר להם] טמ ח׳ | טמר גוים | 10 טלמר לא היה (ר ח׳) יוצא | 11 לחם המובלע] ד במובלע | 12 מ עינינו והמקום מכריז ואומר בואו | מי] דלר כל (ל שכל) מה | אמר זה] ל ח׳ | לא וכו׳] דר אלא מה (ר אלא על מה) שלא אמר זה לא (ר ח׳) אמר זה, ל אל זה על מה שאמר זה אומ׳ זה | 13 ישראל] ד יש, ל ויש | ל לכל באי | 14 עלי] טלמר לפני | הוא וכו׳ ה׳ שורה כג] מ ח׳ | 15 טלר ההיא | 16 בו] ט בדבר | הכתיב] ד הסכים | 17 ט על ידיו | כיון וכו׳ לדעתה] ל ח׳ | 18 אתה] ל הוא | 20 אף וכו׳ לה] טר ח׳ | 22 טר אף הוא אמרה לה | ד אמר | טר לסיסרא בנך | 23 מ האלה עד כאן דברי הרשעים אבל הצדיקים אמרו אלה המה האלקים |

(שמואל א׳ ד ח) ער כאן אמרו צדיקים אבל רשעים אמרו אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר (שם) אמרו עשר מכות היו לו והביאם על המצריים שוב אין לו מכה מעתה אמר להם המקום אתם אומרים שאין לי מכה מעתה מכה אביא עליכם שלא נהייתה מעולם והיה אחד מהם יושב בטחור ועכבר יוצא מן התהום ושומט את בני מעיו וחוזר לתהום וכן הוא אומר ותכבד יד ה׳ על האשדודים (שם ה ו) כיוצא בו ויאמרו השרים וכל העם אל הכהנים ואל הנביאים אין לאיש הזה משפט מות כי בשם ה׳ אלהינו דבר אלינו מהו אומר ויקומו אנשים מזקני הארץ ויאמרו אל כל קהל העם לאמר מיכה המורשתי היה ניבא בימי חזקיה ההמת המיתוהו חזקיה מלך יהודה (ירמיה כו טו יז) עד כאן אמרו צדיקים אבל רשעים מהם אומרים גם איש היה מתנבא בשם ה׳ אוריהו בן שמעיהו וגו׳ וישמע המלך יהויקים וכל גבוריו וכל השרים את דבריו ויבקש המלך להרוג וישלח המלך יהויקים אנשים על מצרים ויוציאו את אוריהו ממצרים ויביאוהו אל המלך יהויקים ויכהו אמרו כשם שאוריה נהרג כך ירמיהו חייב ליהרג אך יד אחיקם בן שפן היתה את ירמיה לבלתי תת איתו ביד העם להמיתו (שם כ—כג) כיוצא בו חי ה׳ שכבי עד הבוקר (רות ג יג) לפי שהיה יצר הרע יושב ומצערו כל הלילה ואומר לו אתה פנוי ומבקש אשה והיא פנויה ומבקשת איש ואתה למד שהאשה נקנית בבעילה עמוד ובוא אליה ותהי לך לאשה נשבע ליצרו הרע ואמר לו חי ה׳ אם אגענה ולאשה אמר שכבי עד הבוקר אף כאן אתה אומר אין כל בלתי אל המן עינינו את סבור מי שאמר זה אמר זה לא מי שאמר זה אמר זה ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו והמקום מפיים את כל באי העולם ואומר להם בואו וראו על מה אלו מתרעמים לפני והמן כורע גד הוא ועינו כעין הבדלח כענין שנאמר וזהב הארץ ההיא טוב שם הבדולח (סליק פיסקא)

(פט) שטו העם ולקטו, יכול מפני שמצטערים עליו בשעת לקיטתו היו מתרעמים ת״ל שטו העם לפתח ביתו היה יוצא ומלקט פרנסתו ופרנסת ביתו ואחר

1 האלהים] ר ח׳ | המכים וכו׳ האשדודים] מ ח׳ | ר המכים עשר וכו׳ | 2 ד המצרים | אמרו] ר ח׳, דל ג לו | 3 טר אין | מעתה] ד ח׳ | טלר אני אביא (ר מביא) עליכם מכה | 4 ט שלא נראתה | טלר בעולם | בטחור] רק ט, ש״ג בטבור | 5 על] וכן במדרש שמואל ובתרגום, אבל במקרא אל | ט על פלשתים וישימם ויך אותם בטחורים | 6 השרים] דטל כל השרים | ר והעם אין | ואל הנביאים] דל ח׳, ט ואל הנביא | 7 כי וכו׳ אלינו] דר ח׳, ל וגו׳ | מ אלקיו | מהו אומר] דל ח׳ | מהו כו׳ יהודה] מ ח׳ | ט מזקני העם | 8 ויאמרו וכו׳ לאמר] ר ח׳ | לאמר] ד ח׳ | ר מיכיהו | ד היה נביא וכן במדרש שמואל | בימי חזקיה] רק ט | ד המיתו | 9 מ הרשעים | מהם] טמר ח׳ | טמ אמרו | גם] במקרא וגם | 10 היה] דמ ח׳ | וגו׳] דר ח׳, מ מקרית יערים וינבא | מ וישמע המלך ויוציאוהו את אוריהו וכו׳ | ר יהויקים וישלח המלך אנשיו וגו׳ אמרו | ד יהויקים ויבקש המלך וכו׳ | 11 ל השרים וישלח | להרוג] במקרא המיתו, ט וגו׳ | יהויקים] ט ח׳ | על] במקרא ליתא, טל אל | 12 דל אוריהו אמרו, ט אוריה וגו׳ כשם | 13 ט אחזקם | 14 טמר וכן הוא אומר | ל בו הוא אומר חי | טר יצרו | מ יצרו של בועז | 15 לו] ד ח׳ | ד ומבקשת | 16 ואתה למד שהאשה] מ והאשה, ד לר מלמד שהאשה | טר ובועלה, מ ובעלה | מ נשבע בועז | 17 ואמר לו] דל ח׳ | טלמר שלא אגע בה | טלר ואל האשה | אף כאן עד סה״ד] מ ח׳ | ל ועתה נפשנו יבשה אין | 18 דלר סבור שעל (- על, ל שכל) מה שאמר זה לא (לר ח׳) אמר זה ועל (ל לא על, - לא כל) שאמר זה לא (לר ח׳) אמר זה | 19 את וכו׳ העולם] ד ח׳ | ואומר להם] ר ח׳ | 20 על וכו׳] ד כולם כדכתיב לעיל עד שם הבדולח ואבן השוהם:

(פט) 22 מפני] ל נ׳ מה | 23 מ ת״ל איש לפתח אהלו לפתח | יוצא] דל יושב | למ אנשי ביתו |

4 יושב בטחור· כן גרסת הילקוט וכן הוא בס״ז ובמדרש שמואל פ״י וג׳ הרד״ק שמואל א׳ ד ח יוצא בטחור ועיין שוח״ט ע״ח: 5 האשדודים· עיין מדרש שמואל הערה י״ד בהוצאת בובער: 21 שם הבדולח· תוספתא סוטה פ״ט ב׳ מדרש שמואל פ״י ילקוט שופטים רמז נ״ח שמואל רמז ק״ג רות תר״ו וס״ז כאן:

כך וחם השמש ונמס: וטחנו בריחים, והלא לא ירד לריחים לעולם אלא מלמד שנשתנה להם לכל הנטחנים שבריחים.

או דכו במדוכה, והלא לא ירד למדוכה לעולם אלא מלמד שנשתנה להם לכל הנידוכין במדוכה יכול לא היה משתנה להם אלא לאלו בלבד מנין אתה אומר כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא צרכה אשה למיני בשמים אלא מן המן היתה מתקשטת ת"ל דכו או דכו ואומר זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר (דברים ב ז) <מלמד שלא היו חסרין דבר>

ובשלו בפרור, והלא לא ירד לקדירה לעולם אלא מלמד שנשתנה להם לכל המתבשלים בקדירה.

ועשו אותו עוגות, והלא לא ירד לתנור לעולם אלא מלמד שנשתנה להם לכל המתאפים בתנור יכול לא היה משתנה אלא לאלו בלבד מנין לשאר הנלקטין שבשדה ת"ל לקטו ולקטו משל לאדם שאמר רוצה אני שאוכל ענבים רוצה אני שאוכל תאנים: והיה טעמו כטעם לשד השמן, זהו לשון טורקום ד"א משמש שלש לשונות הלייש והשמן והדבש כלייש זה שערוך בשמן ומקוטף בדבש כך היתה בריתו של מן וכך היו ישראל כשרים אוכלים אותו ד"א והיה טעמו כטעם לשד השמן מה הדד הזה עיקר לתינוק והכל טפילה לו כך היה המן עיקר לישראל והכל טפילה לו ד"א מה הדד הזה אפילו תינוק יונק הימנו כל היום כולו אינו מזיקו כך המן אפילו ישראל אוכלים ממנו כל היום כולו אינו מזיקן ד"א מה הדד הזה שהוא מין אחד ומשתנה למינים הרבה כך היה המן משתנה להם לישראל לכל דבר שהם רוצים משל אומר לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק ד"א מה הדד הזה תינוק מצטער בשעה שפורש ממנו כך היו ישראל מצטערים בשעה שפירשו מן המן שנאמר וישבות המן ממחרת

(פט) 1 וחם השמש ונמס. במכילתא בשלח מס' דויסע פ"ב ובמכילתא דרשב"י דף ע"ה דורש מן ויצא העם ולקטו להפך שהיו יוצאין למדברות ועיין יומא ע"ה: וע"פ הגמרא שם מגיה כאן הגר"א ת"ל ויצא העם ולקטו וא"צ: 7 דבר. יומא ע"ה.: 12 תאנים. מכילתא בשלח מס' דויסע פ"ה ויתרו מס' דעמלק פ"א ומכילתא דרשב"י דף ע"ח יומא שם: 13 לשון טורקוס. נראה דצ"ל נוטריקון כמו שהוא בילקוט ואעפ"כ חושש אני להגיה משום דגם לקמן פיסקא קס"א נמצאת הנוסחא טורקוס כמו כאן במקום נוטריקון וד"א כאן הוא דבר אחד: 15 אוכלים. מכילתא בשלח שם פ"ה ומכילתא דרשב"י דף ע"ט: 19 רוצים. מהר"ס מגיה חוץ מן הכרתי והבצלים והשומין וכעין זה מגיה במ"ע חוץ מחמשה מינים האלו לפי שהן קשים ועיין גרסת המ"ח ולעיל פיסקא פ"ז בהערה, אבל מלשון הס"ז משמע דהמשל לא בא אלא לבאר איך הדד משתנה לכמה מינים לפי מה שהאשה

1 ל בעולם | 2 ט שמשתנה וכן בסמוך | טלמר בריחים | 3 ד לא דכו | דטל במדוכה | ר מעולם | 4 ד הדוכים | מ ומנין | מ שכל | 5 מ אלא המן מקשט אותן | טר היו מתקשטות | 6 טמ ת"ל או דכו (מ ג' במדוכה) | ואומר וכו' עמך] מ ח' | 7 המוסגר ח' ד | דבר] ט ל ח' | 8 והלא] ד והוא | ט מר מעולם | מ שהיה משתנה וכן בסמוך | 10 והלא] ד והוא | טלמר מעולם | 11 ט המתאפה | מ יהא | מנין] ל ולא | לשאר] מ לכל | הנלקטין] כ"ה גם בר"ה אבל ד המלקטים, ל המתלקטין | ל בשדה, טמר מן השדה | 12 ר ת"ל לקטו לחם משנה | לקטו] ט ח' | מ שאומר | לר לאכול תאנים (ר ג' ועגבים) והיה טעמו וכו' | ט לאכול תאנים ונותנין לו רוצה אני לאכול ענבים ונותנין לו, מ לאכול ענבים והיה אוהבו מאכילו ענבים תאנים והיה אוהבו מאכילו תאנים | 13 למר ר"ה זה אמור (ר"ה אומר) לשון | טמ נוטריקון | ד"א] מ שהוא | ד לשלשה | מ הלש | 14 מ כלוש | טמר הזה | שערוך וכו' בדבש] מ ח' | דמ היה | מ ברייאתו | וכך וכו' ישראל] ר ח' | ט כך | 15 ישראל] טלמ ח' | אותו] מ ג' שהיה ערוך כאלו נילוש בשמן ומקוטף בדבש | והיה וכו' השמן] מ ח' | ד לתינוק עיקר | 16 עיקר] מ ג' להם | ל אף כאן המן עיקר | לו] כ"ה פ"ז, ש"ג להם | 17 מ אפילו כל היום יונק תינוק אין | ט ניזוק | ל אף | טר היה מן אפילו | מ המן לישראל אפילו אוכלין | 18 ממנו] ד מהם, ט אותו | מר לא היה מזיקן | ל ומשתנה לכמה מינין | 19 היה] טמר ח' | מ לישראל למינין הרבה ולכל מין שירצה חוץ מן הכרישין והבצלים והשומים שהם רעים לחלב משל | טלר שהיו | מ משל לאשה שאומרין לה | 20 ט תאכלי בצל | 21 ד וישבות העם |

וגו׳ (יהושע ה יב) משל אומרים לאדם מפני מה אתה אוכל פת שעורים אמר להם מפני שאין לי פת חטים מפני מה אתה אוכל חרובים אמר להם מפני שאין לי דבילה כך אלו היתה בידן של ישראל מאותה קמיצה שקמצו ביום שמת בו משה שאכלו ממנו כל ארבעים יום לא רצו לאכול מתבואת ארץ כנען.

ובדרת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו, מלמד שהיה יורד על האיסקופים ועל המווזות <או לפי שהיה יורד על האיסקופין ועל המווזות> יכול יהיו אוכלים אותו מטונף ומלוכלך ת״ל והנה על פני המדבר דק מחוספס (שמות טז יד) כגליד היה יורד תחילה ונעשה לארץ כמין אסקוטלא והמן יורד עליו ומשם היו ישראל מלקטים ואוכלים הרי למטה אבל למעלה יכול יהיו השקצים והזבובים שוכבים עליו ת״ל ותעל שכבת הטל (שם) מלמד שהיה מונח כאלו מונח בתוך דלוסקמא והם קורים קריאת שמע ומתפללים ואדם יוצא לפתח ביתו ומלקט פרנסתו ופרנסת ביתו ואח״כ וחם השמש ונמס כיוצא בדבר ר׳ שמעון אומר מפני מה לא היה יורד מן לישראל פעם אחת בשנה כדי שיהפכו את לבן לאביהם שבשמים משל למה הדבר דומה למלך שגזר על בנו להיות מפרנסו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא בשעת פרנסתו פעם אחת חזר וגזר עליו להיות מפרנסו בכל יום אמר הבן אפילו איני מקבל פני אביו אלא בשעת פרנסתי דיי לי כך ישראל היו בביתו של אדם חמש וכרים או חמש נקבות היה יושב ומצפה ואומר אוי לי שמא לא ירד המן למחר ונמצינו מתים ברעב יהי רצון מלפניך שירד ונמצאו הופכים את לבם לשמים כיוצא בדבר ר׳ דוסתאי בר׳ יוסי אומר מפני מה לא ברא המקום חמים בירושלים כחמי טבריה כדי שלא יאמר אדם לחבירו נלך ונעלה לירושלם הא אם אין אנו עולים אלא בשביל רחיצה אחת דייו ונמצית עלייה שלא לשמה (סליק פיסקא)

1 וגו׳] דלמר ח׳ | ט אומר, מ אומרים לו | אמר להם] ד ח׳ וכן בסמוך | ל אומר וכן בסמוך | 2 ר שאין לי לאכול | מר ומפני (בפעם הב׳) | טר לאכול דבלה | 3 כך] ר כל | היתה] ר היו, לר היה | מ היתה להם לישראל מאותה | ט בידם כלום מאותה | דל אותה | ר בו ביום | 4 כל] טמ ח׳ | יום] כ״ה ר אבל דטלמ שנה | ר ולא רצו מתבואת, מ לא היו רוצים | 5 ל ד״א ובדרת | על וכו׳ עליו] ד ח׳ | 6 מ האסקופין | המוסגר ח׳ ד | טר היו | 7 אותו] ד ח׳ | טמר מלוכלך ומטונף | 8 מ הגליד | לארץ] מ ח׳ | ר ר״ה סקוטלא, מ סקטולא, ד ל סק בקוטלא | ט היה יורד עליו והיו ישראל | ומשם] מר וממנו | 9 ט מ ר מלמעלה | יכול וכו׳] מ תאמר שקצים וזבובים שוכנים עליו | ט שקצים וזבובין, ר שקצים ורמסים וזבובין, ל הזבובין והשקצים | 10 ד מונח כמין דלוסקמא כאלו וכו׳ | ר כאלו בתוך | מ דלוסיקיא | והם וכו׳] מ וקורא קריאת שמע ומתפלל ויוצא | 11 ט אדם | ר שיוצא | ר״ה מפתח, ל בפתח) למ אנשי ביתו | 12 כיוצא בדבר] ט ח׳ | היה] ר ח׳, ד יהיה | למ לא ירד | מן לישראל] ד ח׳ | ד בפעם אחד | 13 בשנה וכו׳ לשמים שורה יח] ט ח׳ | למר שלא יהפכו לבם מאביהם | מר למלך ב״ו | 14 דל מפרנסתו | ולא וכו׳ שירד] ל ח׳ | מר היה הבן | 15 פעם אחת] מר ח׳ | ד מפרנסתו | ר יום ויום | ר הבן ההוא אפילו מקביל פני אבה אלא בשביל פרנסתו דיי כך, מ אפילו איני אלא שאני מקביל פני אבי בכל יום די כך | 16 ישראל וכו׳] מר יש בביתו | חמש וכו׳] מ ארבעה או חמשה בנים יושב | 17 אוי לי] ד ח׳ | מ ונמצאו בנים מתים | מ מלפניך ה׳ אלהי | 18 מ שירד המן | ונמצאו וכו׳] ל כדי שלא יהפכו את לבן מאביהם שבשמים | מר לאביהן שבשמים | ט אמר ר׳ דוסתאי | ברבי יוסי] מ ח׳, לר בר׳ יניי, ט בר רבי ינאי | 19 כדי] טמר ח׳ | לחברו] מ ח׳ | 20 מ בירושלים ונרחץ בחמין | ר הא אין עולין | מ הא אין עולין לה אלא בשביל רחיצה ואומרין אלו לא עלינו אלא בשביל רחיצה דיינו | 21 טר עלייתן:

אוכלת: 4 ארץ כנען. גרסתי יום כפי מה שהוא בכי״ר ועיין מכילתא בשלח פ״ה ותוספתא סוטה פי״א ב׳ קדושין ל״ח. ר״ה יג. תוס׳ ד״ה דאקריבו: 12 ונמס. מכילתא בשלח מס׳ דויסע פ״ג מכילתא דרשב״י דף ע״ו ויומא ע״ה: — כיוצא בדבר. ליתא בילקוט ואינו מתפרש אלא בדוחק עיין מ״ע הערה י״ח: 13 לאביהם שבשמים. עיין בח״ג וכן מהר״ס נ״א כדי שלא יהפכו לבן מאביהם: 16 אביו. צ״ל אבי: — דיי לי. במ״ע מוחק חזר וכו׳ בכל יום לעיל וגרס אלו המלות כאן וא״נ עיין מכילתא דרשב״י ובס״ז ויומא ע״ו: 21 שלא לשמה. פסחים ח׳:

(צ) וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו, היה רבי נהוראי אומר מלמד שהיו ישראל מצטערים בשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות ומלמד שהיה אדם נושא את אחותו ואחות אביו ואחות אמו ובשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות היו מצטערים.

בוכה למשפחותיו, לפי שגבה לבם בחט נודווגו משפחות משפחות והיו אומרים את הדבר ברבים.

איש לפתח אהלו, מלמד שהיו ממתינים למשה עד שיוצא מפתח בית המדרש והם יושבים ומתרעמים.

ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע, כאן הקב"ה ממיך ומשה מגביה אבל במעשה הענל הקב"ה מגביה ומשה ממיך (סליק פיסקא)

(צא) ויאמר משה אל ה' למה הרעות לעבדך האנכי הריתי את כל העם הזה ואם אנכי ילדתיהו, והיכן דבר לו כן בשעה שאמר לו ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך (שמות לב לד) עדין דבר תלי בדלא תלי ת"ל וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל (שם ו יג) אמר להם היו יודעים שסרבנין וטרחנין הם אלא על מנת שתקבלו עליכם שיהו מקללים אתכם וסוקלים אתכם באבנים: מאין לי בשר, וכי אחד הוא או שנים לסובלם.

לא אוכל אנכי לבדי וגו' ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג, לפי שהראה הקב"ה למשה סדר פורענות העתידה לבוא עליהם היה ר' שמעון אומר משל למה הדבר דומה לאחד שיצא ליהרג הוא ובניו אמר לספקלטור הרגני עד שלא תהרוג את בניי לא כשם שנ' בצדקיהו וישחט מלך בבל את בני צדקיהו לעיניו ואחר כך ואת עיני צדקיהו עור (ירמיה נב יא) כך אמר משה לפני המקום אם ככה את

(צ) 4 היו מצטערים. בס"ז לא גרס מלמד פעם שנייה ועיין ת"כ אחרי פרק י"ג ה"ד ירושלמי תענית סח ע"א בבלי שבת ק"ל. ויומא ע"ה. ח"י תנחומא א'. וב' רבה פט"ו סי"ד ופ"ז בשם ר' יהודה: 6 ברבים. פליג אדר' נהוראי א"י ומ"ע ועיין פ"ז ורש"י: 10 ומשה ממיך. עיין גרסת הילקוט ומכילתא בשלח מס' דויסע פ"ז ומכילתא דרשב"י דף פ"א:

(צא) 13 בדלא תלי. הדבר תלוי במה שאין ראוי לתלות שאף שם אין הענין מפורש מהר"ס: 16 באבנים. ילק' שמות רמז קע"ז:

(צ) 2 מלמד] דל מנין | ישראל] ט ח' | ומלמד וכו' העריות] ט ח' | דל מלמד | 3 ובשעה וכו'] מ ח' | ר בשעה | 5 לפי] מ מלמד | למר ונזדווגו | ד והוא אומ' | 7 טמר שיצא | ל מבית המדרש | 8 טלמר והיו | 9 ויחר וכו'] ט ויאמר משה אל ה' למה הרעות לעבדך כאן | כאן] ר כן, ל וכן | טלמ המקום, ר מקום | טמר ממאיך וכן בסמוך:

(צא) 11 ויאמר וכו' לעבדך] ט ח' | ד ה' אל משה | מ ה' וגו' האנכי הריתי היכן | ר הרע' האנכי הריתי וגו' היכן | ל לעבדך וגו' האנכי וכו' הזה וגו' היכן | ט את העם הזה וגו' היכן | 12 במקרא אם | ועתה] דטמ ח', ר עתה | מר נחה וגו' (מ את העם) לפניך | 13 עדיין כו'] ל לפיכך דבר תלוי בך וכן הוא אומר וידבר, ד לפיכך הדבר תלי בך או לא תלי בך ת"ל וידבר, ט עדין דבר תלוי בך וכן הוא אומר וידבר | 14 ישראל] ל נ' ועל פרעה מלך מצרים | לר שסורבנין | ט בני סרבנים הם, מ שבני סרבנים וטרחנים הם | 15 ל וטורחנין | לר אלא ע"מ כן | אלא ע"מ] מ וע"מ | ר היו מקבלין עליהן, ל תקבלו עליכם, ט תהיו מקבלין, מ שתהיו מקבלין | מ ושיהיו | 16 באבנים] מ ח' | מאין וכו' לבדי וגו'] מ ח' | וכי] ר יכול | לסובלם] ר ח', ל לסובלו | 17 אנכי] ר ח' | וגו'] לר ח', ד שאת אתכם | ואם] דטר אם | הרוג] ל נ' אם מצאתי חן בעיניך | 18 ט למר שהראהו | ט פורעניות העתידין | עליהם] מ אמר משה רבונו של עולם אם אדבר נגדם הורגין אותי ואם כנגדך הרוג אני בבקשה ממך הרגני נא הרוג כלומר הרוג נא את ההרוג מכאן ומכאן הרוג אני ר' שמעון וכו' | 19 טמר שיצא הוא ובניו (מ ובנו) ליהרג (ט להריגה) | מ אמר להם הרגוני עד שלא תהרגו | ל אמר לו לאיספקלטור | ט אומר לסקלפטור | 20 לא וכו' עור] מ ח' | לא] ל ח' | מלך בבל] ד ח' | ואחר כך] טר ח' | 21 ר מקום | המקום] טר נ' רבוני | ל הקב"ה רבונו של עולם |

עושה לי הרגני נא הרוג הא יפה לי להרגני תחילה ואל אראה בפורענות העתידה לבוא עליהם (סליק פיסקא)

(צב) ויאמר ה׳ אל משה אספה לי שבעים איש למה נאמר לפי שהוא אומר לא אוכל אנכי לבדי אמר לו המקום מה שבקשת נתתי לך.

אספה לי שתהא סנהדרין לשמי שבכל מקום שנאמר לי הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים בכהנים הוא אומר וכהנו לי (שמות כח מא) בלוים הוא אומר והיו לי הלוים (במדבר ח יד) בישראל הוא אומר כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה נה) <בארץ הוא אומר כי לי הארץ (שם כג)> בבכורות הוא אומר כי לי כל בכור בבני ישראל (במדבר ח יז) במקדש הוא אומר ועשו לי מקדש (שמות כה ח) במזבח הוא אומר מזבח אדמה תעשה לי (שם כ כד) בשמן המשחה הוא אומר שמן משחת קודש יהיה זה לי (שם ל לא) במלכות הוא אומר כי ראיתי בבניו לי מלך (שמואל א׳ טז א) בקרבנות הוא אומר להקריב לי במועדו (במדבר כח ב) הא בכל מקום שנאמר לי הרי זה קיים לעלם ולעולמי עולמים.

שבעים איש, שתהא סנהדרים של שבעים: שבעים איש, שיהו בעלי חכמה בעלי גבורה וותיקים ופסיפים.

מזקני ישראל, לא במקום אחד ולא בשנים המקום חולק כבוד לזקנים ובכל מקום שאתה מוצא זקנים המקום חולק כבוד לזקנים כיוצא בו אתה אומר לך ואספת את זקני ישראל (שמות ג טז) וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני בני ישראל (שם ד כט) ואל משה אמר עלה אל ה׳ אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל (שם כד א) ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם (שם יד) ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל (ויקרא ט א) הא בכל מקום שאתה מוצא זקנים המקום חולק כבוד לזקנים רבי שמעון בן יוחי אומר מנין שאף לעתיד לבא כן המקום חולק

1 הא] ד הוא | טלמר שתהא הורגני | מ ולא אראה | אראה] ר ג׳ ברעתי | טמר שעתידה | 2 עליהם] ט נ׳ כאן בשם הספרי ואל אראה ברעתם היה לו לומר אלא שכינה הכתוב וכן הוא אומר כל הנוגע בכם וכו׳ (עיין לעיל פיסקא כ״ד) בבבת עין לא נאמר וכו׳ כיוצא בדבר אתה אומר למה שמתני למפגע וכו׳ כיוצא בו אתה אומר והנם וכו׳ כיוצא בו אתה אומר הלא אתה מקדם קדוש אלהי ולא נמות וכו׳ כבודם אלא שכינה הכתוב כיוצא בו אשר בצאתו מרחם אמו אף כאן ואל אראה ברעתם אלא שכינה הכתוב:

(צב) 3 למה נאמר] מ ח׳ | מ לפי שאמר משה לא | 4 אנכי] ט ח׳ | ר מקום | 5 מ שתהא ממנה סנהדרין | ט בכל | הרי זה] ד ח׳ | 6 בכהנים עד סה״ד] ט ח׳ | ל בכהונה הוא אומר | 8 המוסגר ח׳ ד | מ בארץ ישראל נאמר, ל ג׳ הבבא דארץ קודם מקדש | 10 ר כי שמן | 11 יהיה] ר תה׳ | מ במלכות בית דוד כתיב | 12 ל תשמרו להקריב | מ ר כל | 13 הרי זה] ד ח׳ | זה] ל ח׳ | ולעולמי עולמים] מ ח׳ | 14 איש] טלר ח׳ | של] מר ח׳ | שבעים איש שיהו] מ ח׳ | איש] ל ח׳ | 15 ל ובעלי גמרה | וותיקים וכו׳] מ וותיקים ויפים, טל ובעלי כשפים, ר ותיקין בפסיפוס (או כפסיפוס) | 16 לא] ל ולא | ט בשתים | מ הקב״ה | ובכל עד סה״ד] ט ח׳ | ובכל וכו׳ לזקנים] ל ח׳ | ר בכל מקום | מ אלא בכל מקום אתה מוצא שחולק כבוד וכן ילקוט שמות רמז ק״ע בכל מקום אתה מוצא שהב״ה חולק כבוד לזקנים | 17 זקנים] ר ח׳ | כיוצא בו אתה אומר] מ שנ׳ | 18 וילך וכו׳ ישראל] ד ח׳ | ר ואהרן וזקני ישראל | ואל וכו׳ ישראל] מ ח׳ | 21 לאהרן ולבניו] ר ח׳ | ר לזקני | ל הא אתה מוצא שבכל מקום חילק הקב״ה כבוד לזקנים, מ הא למדת שבכל מקום אתה מוצא שחלק כבוד לזקנים | זקנים] ר ח׳ |

(צב) 5 לשמי· שיהיו דנין דין תורה ז״ר: — שבכל מקום· ג׳ הילק׳ בכל מקום וג׳ הפ״ז בכל מקום שנאמר לי מקודש לשם: 10 שמן משחת וגו׳· כריתות ז׳: 13 עולמים· מכילתא דמלואים פרשה א׳ ט׳, מכילתא דרשב״י דף קט״ו וי״ר פ״ב ס״ב, רבה כאן פט״ו סי״ז, תנחומא א׳ וב׳ כאן ותצוה ותרומה, מדרש שמואל פי״ט: 14 של שבעים· ריש סנהדרין: 15 ופסיפים· בס״ז הגרסא ובעל גבורה חתיכה ופסיפס וכן הוא לקמן בס״ז פ׳ פינחס כ״ז ט״ו ועיין ספרי דברים פי״ג ומדרש תנאים שם דף ז׳ ואולי חתיכה ופסיפס הוא כמו אבן פסיפס אבות דר״נ פכ״ח וקורא כן מי ששנה מדרש והלכות ואגדות וכו׳, ועיין ס״ז:

כבוד לזקנים שנ׳ וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה׳ צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד (ישעיה כד כג) <נגד מלאכיו נגד נביאיו לא נאמר אלא ונגד זקניו כבוד> והרי דברים ק״ו ומה אם מי שאמר והיה העולם עתיד לחלוק כבוד לזקנים ק״ו בשר ודם <שחייב> לחלוק כבוד לזקנים וכן אתה מוצא שהמקום מצטער על זקן אחד כנגד כל ישראל שנאמר קצפתי על עמי חללתי נחלתי כביכול מחוללים על הכל אבל על זקן הכבדת עולך מאד (ישעיה מז ו).

אשר ידעת כי הם זקני העם, אתה צריך לידע אם ברורים הם לפני: כי הם זקני העם, מלמד שאין אדם יושב בישיבה של מטה אלא א״כ יושב בישיבה של מעלה עד שהבריות מרננות עליו ואומרות איש פלוני כשר וחסיד ונאה להיות חכם.

ושוטריו, כמה שנאמר ויראו שוטרי בני ישראל אותם ברע לאמר אמר המקום הואיל וראו עמהן בצער ההוא של מצרים יבואו ויראו בריוח עמהן.

ולקחת אותם אל אהל מועד, אמר לו קחם בדברים תחילה אמור להם דברי שבח אשריכם שנתמניתם וחזור ואמור להם דברי פגם היו יודעים שטורחנים וסורבנים הם על מנת כן תהו מקבלים עליכם שיהו מקללים אתכם וסוקלים אתכם באבנים מה שהתנתי עמך התנה עמהם.

והתיצבו שם עמך, הכניסם עמך אל אהל מועד ויהיו כל ישראל נוהגים בהם אימה ויראה וכבוד כמו שנוהגים בך ויהיו אומרים חביבים אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב״ה (סליק פיסקא)

6 מאד׳ עיין בח״ג ובילקוט המכירי ישעיה מ״ז הג׳ כיוצא בו יכול מחוללין אבל על זקן וכו׳ ומהר״ס גרס כביכול להם מחול על הכל ומביא נ״א יכול מחוללין על הכל ת״ל על זקן ורוצה להגיה יכול מחוללין הכל ת״ל על זקן וכו׳ וצ״ל כמו שהוא בס״ז כביכול מחול לך על הכל (בס״ז על כל מה שעשית) ועיין מכילתא דרשב״י בא דף פ׳ ספרי דברים פ׳ מ״ז, וי״ר פי״א ס״ח, שמ״ר פ״ג ס״ח פ״ה סי״ב פט״ו ס״ד פט״ז ס״א, תנחומא שמות, ילקוט ישעיה רמז רצ״ב רצ״ג ושכ״ז: 9 להיות חכם׳ במ״ע מגיה לעיל ע״פ הילקוט ברורים הם לפני העם אבל מלשון הס״ז משמע דשני פירושים בכאן והפ׳ הראשון הוא דאת צריך לידע אם הם ברורים אבל גלוין הם לפני (ואולי א״צ רק למחוק מלת אם בספרי) והפ׳ השני הוא דאלו אשר תדע דהם מרוצים לעם גם רוח המקום נוחה מהם ועיין ספרי דברים פ׳ י״ג ומדרש תנאים שם: 11 עמהן׳ לעיל פ׳ מ״ה ורבה פט״ו ס״כ תנחומא א׳ וב׳ כאן ות״י: 12 אהל מועד׳ לפי ג׳ המ״ח (שכן כתוב ולקחת) ופ״ז הוא דיבור אחד עם הך דלעיל: 13 שנתמניתם׳ ספרי דברים פט״ו: 15 התנה עמהם׳ צ״ע דברי פגם היאך רמיזי בכאן ורש״י פירש כן על הקרא דונשאו אתך ועיין לעיל פיסקא צ״א:

1 שנ׳] ר ת״ל | למ שנ׳ נגד (ל ונגד) | 2 המוסגר ח׳ ד | ל מלאכיו ונביאיו | ונגד] למ נגד | 3 כבוד] למ ח׳ | מ העולם חולק | לזקנים כו׳] ר לזקנים ולצדיקים על אותת כמה וכמה ב״ו צריך לחלוק כבוד לצד׳ | 4 שחייב] ד | עתיד | וכן עד סה״ד] מ ח׳ | ל וכן אתה אומר | 5 כל] ל ח׳| לר ישראל כולן (ר כולו)| כביכול וכו׳] ל יכול מחוללין על הכל ת״ל על וכן ילק׳ ישעיה רמז תס״ה ושמות קע״ה | 7 כי וכו׳ העם] מ פ״ז ח׳, ל נ׳ וגו׳ | זקני העם] ר ח׳, מ צריך אתה | ר הם ברורים | ברורים] מ כשרים | לפני] ט נ׳ העם | ל בפני | כי הם] טר ח׳ | 8 העם] דל נ׳ ושוטריו | אדם] ל ח׳ | ט למטה | טמר למעלה | 9 מ ועד | ר שבריות מרננין אחריו, מ שהבריות מרננין אחריו ואומרין עליו | עליו] ט אחריו | ואומרות] ל, ש״ג ואומרים | איש וכו׳] טלר כשר איש פלוני | מ שהוא כשר ונאה וכו׳ | 10 ד ושוטר | טר כמו | מ ישראל הם שהיו במצרים אמר הקב״ה הואיל | אותם וכו׳ המקום] ר ח׳ | אותם וכו׳ לאמר] ל ח׳ | אמר המקום] ר ח׳, ד ואמרת, ל אמרת | 11 וראו] ל ח׳ | עמהן וכו׳] טל ועמדו בצער ההוא של מצרים | עמהם] דל עצמם | בצער וכו׳] מ בצרה במצרים | ר ויראו עמהן בריוח שכאן, מ ויראו עמהן בשמחה, ט ויראו כאן בריוח | 12 מ שכן כתוב ולקחת, פ״ז שנאמר ולקחת | אמר לו] מ ח׳, ט אמר להם | טמר בתחלה | אמור להם] ט אומר לו | 13 מ שנתמניתם על ראשי עם קודש | ד וחוזר | דר ואומר | טל הוו | טמ שסרבנים וטרחנים, ל ר שסורבנין וטורחנין | 14 כן] מ ח׳ | טמ שתהיו | מ עליכם שאפילו סוקלין | 15 מה] מ כמו | מ כן תתנה | 16 מר שתכניסם | ל בהם כבוד | 17 ויראה] מר ח׳ | ר כשנוהגין, מ כדרך שנוהגין | 18 מ הדיבור, ר דיבר | טל הקדוש, מ הגבורה:

(צג) וירדתי, זו אחת מעשר ירידות שכתובות בתורה: ודברתי עמך ולא עמהם: ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח על גבי מנורה ודלקו ממנו נרות הרבה ולא חסר אורו כלום כך לא היתה חכמתו של משה חסרה כלום: ונשאו אתך במשא העם למה נאמר לפי שהוא אומר איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם (דברים א יב) לכך נאמר ונשאו אתך במשא העם (סליק פיסקא)

(צד) ואל העם תאמר התקדשו למחר, אין התקדשו אלא התקינו עצמכם לפורענות כשם שהוא אומר התיקם כצאן לטבחה והקדישם ליום הריגה (ירמיה יב ג) ואומר קדשו צום קראו עצרה (יואל ב טו) ואומר וקדשתי עליך משחיתים איש וכליו (ירמיה כב ז).

כי בכיתם באזני ה' לאמר מי יאכילנו בשר לא יום אחד תאכלו עד חודש ימים, בכשרים הוא אומר עד חודש ימים כשמתמצים ומתמטים על מטותיהם ואח"כ היתה נשמתם יוצאה ברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין שיניהם כיון שהיה נותנו לתוך פיו לא היה מגיע לפוסקו עד שנשמתו יוצאה: והיה לכם לזרא שתהו מרחיקים אותו יותר ממה שהייתם מקרבים איתו.

יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם, אמר להם המקום לישראל מי גרם לכם שתיכנסו לדברים הללו שנתתי שכינתי ביניכם שאלו סלקתי שכינתי מביניכם לא נכנסתם לתוך דברים הללו לכך נאמר יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם (סליק פיסקא)

(צה) ויאמר משה שש מאות אלף רגלי, רשב"י אומר ר' עקיבא היה

(צג) 1 זו מר ח' | ל הכתובות | ודברתי] ד וירדתי | 2 דל הרוח למה וכו' | מר עליך למה וכו' | 3 לנר] ט לכד | מ הרבה ואורו לא חסר כלום, טר הרבה ולא היה אורו חסר כלום | מ כן חכמתו של משה לא חסרה, ל כך משה לא היתה חכמתו חסרה | 4 במשא העם] כ"ה ט | למה נאמר] מ ח' | 5 טרחכם וכו' וריבכם] ט למר ח' | לכך נאמר] טלמר אמר לו המקום (ר מקום, מ הקב"ה) | 6 במשא העם] טלמר ח':

(צד) 7 למחר] ט ח' | מ הזמינו | ל עצמן | 8 ד כשהוא אומר, למר וכן (ר כן) הוא אומר | התיקם וכו'] דטמ הקדישם וכו', ל התיקם וכו' ואומר הקדישם וכו' | 9 ואומר בפעם הב'] ר ח' | מ עליהם | איש וכליו] דלר ח' | 11 כי וכו' ימים וגו'] ט ח' | מי וכו' בשר] ד ח' | תאכלו] כ"ה דל ש"ג המקרא בקצור, במקרא תאכלון | 12 מ זהו בכשרים שמתמצצין | ט ברשעים | ר משמתמצצין, ט שמתמצצין, [ר"ה כשמתמצצים, ל כשתמצצין | ומתמטים] ט ח', מ ומתמסין | 13 ט בכשרין מהו אומר | מ אבל ברשעים הבשר | שיניהם] ט נ' טרם הכרת | 14 מ שנותנו | פיו] ד שיניו | לא היה וכו'] דל היתה נשמתו יוצאה | מגיע] טמ מתחיל | מ עד שתצא נשמתו | ט לזרה | 15 ר מרחקים | טר מקריבין | 16 ל את דבר ה' | ה'] ד נ' שאלו סלקתי שכינתי מביניכם לא נכנסתם | אשר בקרבכם] דמ ח', ר וגו' | ט אמר לו הב"ה | לישראל] דלמ ח' | 17 דל לכם (ל נ' שנכנסתם) לומה דברים הללו | ר לתוך הדברים | שנתתי שכינתי ביניכם] ט ר"ה שכינתי שביניכם, מר היה ר' שמעון אומר משל למר הדבר דומה למלך שהיו בניו (מ משל למי שבניו) ועבדיו גונבין ומביאין אצלו והיה מקבל מידן והיו הכל אומרין אלו לא היה שפוי במעשיהן (מ במעשה שלהן) לא היה מקבל מידן (מ מהן) כך אמר להם מקום (מ המקום לישראל) מי גרס לכם שתיכנסו לתוך הדברים (מ דברים) הללו שכינתי שביניכם | מ שאילולי | 18 מ לדברים | ר הדברים | לכך וכו' בקרבכם] ט ח' | כי] ל ח' | אשר בקרבכם] דלמר ח':

(צה) 20 ל רגלי וגו' | ר אמר |

(צג) 1 בתורה: מכילתא יתרו מס' דבחדש פ"ג אבות: דר"נ נ"א פל"ד ונ"ב פל"ז ופדר"א פי"ד וב"ר פמ"ט סל"ח וילקוט בראשית רמז כ"ז: 4 חסרה כלום: תנחומא א' וב' ורבה פט"ו סי"ט:

(צד) 14 יוצאה: בילקוט ג' להפך וכן לפי המכילתא בשלח מס' דויסע פ"ג ויומא ע"ה: הוא להפך ועיין ברש"י 18 בקרבכם: רש"י אם לא שנטעתי שכינתי ביניהם לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים הללו וכן מוכרח לפרש לפי ג' הדפ' אבל מלשון הס"ז משמע דה"ק מפני שכינתי שביניכם ע"כ אני נפרע מכם שלא יאמרו הבריות שאני מרוצה במעשיכם:

דורש בו דבר אחד ואני דורש בו שני דברים ודבריי נראים משל רבי הרי הוא אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אפילו אתה מכנים להם כל צאן ובקר ספיקין הן להן ואני אומר וכי מפני שאין להם בשר לאכול הם מתרעמים והלא כבר נאמר ביציאתם ממצרים וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר (שמות יב לח) יכול שאכלום במדבר ת״ל ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד (במדבר לב א) אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום אם את כל דגי הים יאסף להם אפילו אתה מכנים להם דגים לאכול היו מתרעמים והלא הלכה עמהם באר במדבר והיתה מעלת להם דגים שמנים יותר מצרכם אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום ד״א לפי שהראהו המקום למשה סדר פורענות העתידה לבוא עליהן אמר משה לפני המקום אדוני כלום הגון להם שתתן להם ותהרגם אומרים לחמור טול כור של שעורים ונחתוך ראשך אומרים לאדם טול ככר <זהב> ורד לשאול אמר לו אם לאו מה אתה אומר אמר לו הריני הולך ומפייסם אמר לו עד שאתה כאן אני אומר לך שאין שומעים לך כיון שהלך משה אצלם אמר להם היד ה׳ תקצר הן הכה צור ויזובו מים ונחלים ישטופו הגם לחם יוכל תת אם יכין שאר לעמו (תהלים עח כ) אמרו פשרה היא זו אין בו כח לתת אלינו שאלתינו.

ויצא משה וידבר אל העם וירד ה׳ בענן וישארו שני אנשים במחנה, יש אומרים בקלפי נשתיירו לפי שאמר לו הקב״ה למשה לבור לו שבעים זקנים אמר משה מה אני עושה הרי הם נופלים ששה וששה לכל שבט ושבט וחמשה חמשה לשני שבטים איזה שבט מקבל עליו לבור ממנו חמשה עשה משה תקנה נטל שבעים פיתקים וכתב עליהם זקן ונטל שני פיתקים חלקים ובללן והטילם לתוך קלפי אמר להם באו וטלו פיתקיכם כל מי שנטל פיתק וכתוב עליו זקן היה אומר לו משה כבר קידשך המקום וכל מי שהיה נוטל פיתק שלא היה כתוב בתוכו זקן היה משה אומר לו מן השמים הוא מה

(צה) 1 שני דברים· גרסת הילקוט דבר אחד וכן בס״ז ד״א ולפי הג׳ שני דברים צ״ל הא דאיתא לקמן בלשון ד״א הוא ג״כ מר״ש ועיין בתוספתא סוטה פ״ו ז׳ וספרי דברים פ׳ ל״א: 7 להם· צ״ל להם כל דגי הים ספיקין הן להן ואני אומר וכי מפני שאין להם דגים לאכול וכו׳: 11 ככר זהב· הוספתי אע״ג דבכמה נוסחאות ובתוספתא ליתא ובפ״ז הגרסא ככר זה בו תרד וצ״ל ככר זהב ותרד: 13 הן וגו׳ נראה דצ״ל אמרו לו הן וכו׳ עיין ס״ז ובפ״ו בקצת שנוים: 17 נשתיירו· פ״ז בין הכתובים זקן ועלה בידם נייר חלק

1 ד שנים | שני דברים] מר ח׳, ט דבר אחד | מ ונראין דברי | מ מדברי ר׳, ט מדבריו | רבי] ד רבן | 2 ד אין ספיקין | 3 מ שלא היה להם | לאכול] ד ט ח׳ | הם] ל מ ר היו | 4 ט ביציאת מצרים | 5 ת״ל] ר ח׳, ט והלא כבר נאמר, ל והלא נאמר לטוף ארבעים שנה בכניסתן לארץ | היה וכו׳ גד] מר ח׳ | דל לבני גד ולבני ראובן | אלא וכו׳ המקום] ט ח׳ | ר כמבקשים | 6 ר נפרוש מאחורי | אם] ד ח׳ | יאסף להם] רק ד | אפילו וכו׳] ט וכי מפני שאין להם דגים לאכול הם מתרעמים והלא | 7 הלכה] טלמר באר היתה (למ נ׳ עמם) במדבר (ט ח׳) | טל והיה | מעלת] טמ מעלה | להם] מ עליהם, ד בהן | 8 טל מכדי צרכם | ר כמבקשים | ר מאחורי | ל הקב״ה, מ ה׳ | ד״א] ר ר״א? | 9 סדר] מ ח׳ | 10 אדוני] טלמר רבש״ע כלום] טמר ח׳ | להם] ל לך | ד חטים | 11 אומרים] מ נ׳ לו | זהב] דל ח׳, מ זה | מר וירד | אם לאו] מ ח׳, ט ואם לאו | 12 אמר לו עד וכו׳] מ עד שאתה כאן אמר לו אין שומעין | ט שאתה אומר כן | כאן] ר כן | 13 ל הנה | מ צור אמרו לו פשרה, ר מים וגו׳ פשרה, ט מים אמרו וכו׳ | מים] ד מימיו, ל מימיו מים | 15 אלינו] ט ח׳, למר לנו | 16 ויצא עד סה״ד] ט ח׳ | מ העם וישארו שני אנשים ר״א | בענן] דל בעמוד ענן, ל ג׳ ויעמד פתח האהל | 17 לבור וכו׳] מ אספה לי שבעים איש | 18 מ עושה הריני נוטלן ששה ששה | נופלים] ל ח׳ | מ לשנים | 19 מ יקבל | לבור ממנו] מ ח׳ | עשה וכו׳] מ יש קנאה וקפדה בדבר הזה נעשה על פי הגורל מה עשה משה נטל | ל משה רבנו | ר דבר תקנה | שבעים] רק מ | 20 ונטל וכו׳] מ ושנים חלקין | שני] לר ח׳ | מ לתוך הקלפי ואמר להם | ר פיתוקותיכם | 21 מ וכל מי שנוטל פתקו | ר והיה כתוב | היה וכו׳] מ ואמר לו משה, ר היה משה אומר לו | המקום] ר מקום, מ שמים | ר וכל מי שנטל פיתק חלק היה משה, מ ומי שנוטל פתקו חלק | 22 ל כתוב בו | היה וכו׳] למ אמר לו משה מן | מ הוא לך ומה |

אני יכול לעשות לך כיוצא בו אתה אומר ואת פדויי השלשה והשבעים והמאתים (במדבר ג מו) אמר משה מה אני אעשה עכשיו כל אחד ואחד אומר כבר פדאני לוי עשה משה תקנה נטל פיתקים וכתב עליה׳ לוי ונטל פיתקים וכתב עליהם כסף חמשת שקלים ובללם והטילם בקלפי אמ׳ להם באו וטלו פיתקיכם כל מי שנטל פיתקו וכתוב היה עליו בן לוי אומר לו כבר אתה פדוי ומי שנטל פיתקו וכתוב עליו כסף חמשת שקלים היה משה אומר לו צא ותן פדיונך ר׳ שמעון אימר במחנה נשתיירו לפי שראו את משה שמברר לו הזקנים אמרו אין אנו כדיי לגדולה זו הלכו והטמינו את עצמם אמר להם המקום אתם מעטתם את עצמכם אני אגדל אתכם יותר מכולם בשבעים זקנים אומר ויתנבאו ולא יספו נתנבאו לפי שעה <ופסקו> באלדד ומידד הוא אומר ויתנבאו במחנה שהיו מתנבאים עד יום מותן ומה היו אומרים משה מת ויהושע מכנים את ישראל לארץ (סליק פיסקא)

(צו) וירץ הנער ויגד למשה, יש אומרים זה יהושע כענין שנאמר ומשרתו יהושע בן נון נער (שמות לג יא) ר׳ שמעון אומר הרי הוא אומר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה כלאם הא לא היה ראשון יהושע.

אדני משה כלאם, אמר לו רבוני משה כלם מן העולם לבני אדם שבשרוני בשורה רעה זו ד״א אוסרם בזיקים ובקולרות כמה שנאמ׳ ונתתם אותו אל בית הכלא (ירמיה לז יח).

ויאמר לו משה המקנא אתה לי, אמר לו יהושע בך אני מקנא לואי אתה כיוצא בי ולואי כל ישראל כיוצא בך ומי יתן כל עם ה׳ נביאים.

ויאסף משה אל המחנה, מלמד שלא הביא עליהם המקום הפורענות עד שנכנסו כל הצדיקים במחנה (סליק פיסקא)

(צז) ורוח נסע מאת ה׳ ויגז שלוים, מלמד שהיתה פורחת כגיזים האלו

1 לך] מ ח׳ | ר את | והשבעים והמאתים דלר ח׳ | 2 ל מר עושה | ואחד] ל ח׳ | ד אמר | מ אומר לי | כבר] ד ח׳ | למ בן לוי (ל ג׳ במדבר) | 3 עשה וכו׳] מ מה עשה משה עשה להן תקנה שלא תהיה קנאה גטל | ר משה להן | לר דבר תקנה | כסף] מ ח׳ | 4 מ בללן | והטילן] ל ח׳ | מר לתוך קלפי (מ הקלפי) | מ להם משה | ר פיתוקותיכם | מ וכל מי שנוטל וכתוב עליו לוי אמר לו משה כבר | ל שהיה נוטל | לר פיתק | 5 היה] לר ח׳ | בן לוי וכו׳ עליו] ל ח׳ | ר והיה משה אומר | אתה פדוי] מר פדאך בן (ר ח׳) לוי | ר וכל מי | מ שנוטל | ר פיתק | כסף] מ ח׳ | 6 היה וכו׳] מאמר לו משה צא והבא פדיונך | 7 מ מברר, ל שהיה מברר | לו] מ ח׳ | מ אמרו לו | אנו] ר לנו | 8 בשבעים וכו׳] מ לפי שבשבעים זקנים כתיב ויתנבאו | 9 ר הוא אומר | ל שנתנבאו | ופסקו] ד ח׳ | מ לפי שעה נתנבאו ופסקו | מ ובאלדד ומידד כתיב מתנבאים | 10 שהיו] מ ח׳:

(צו) 12 למשה] למ ג׳ ויאמר וגו׳, ר ג׳ אלדד ומידד | מ שנ׳ ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל | 13 יהושע] ל ח׳ | נער] ר מש׳ | ל ר׳ שמעון בן יוחי | 14 ד משרת משה הא וכו׳ | 25 אמר לו] מ ח׳ | לו] ד ח׳ | משה] דטלמ ח׳ | דמ כלאם | דל בני | דל שמבשרים | 16 ד זו רעה | מ רעה כזאת | ד״א] ל ח׳, ד רבי אומר | מ כלאם אסרם בזיקים ובקולריות | טמ כמו | ונתתם אותו במקרא כי נתתם אותי | אל] ד ח׳ | ל הכלוא | 18 יהושע בך, וכו׳] מ ולואי שהייתי מוצא כיוצא בך מי וכו׳ | בך] ר ר״ה כך | טל ולואי | אתה כיוצא בי וכו׳] ד ר״ה בני (ד ח׳) אתה כיוצא בו ולואי וכו׳, ר אני כיוצא בך ולואי וכו׳ כיוצא בי, ל אתה וכו׳ ולואי אתה כיוצא בך | 19 דט מי | דט את כל | 20 טמ ויאסוף | המקום] דל ח׳ | 21 טמר למחנה:

(צז) 22 ורוח וכו׳ ה׳] ט ח׳ | ויגז שלוים] רק ט |

ועיין ברא״מ ורד״ק וא״י: 11 לארץ. ירוש׳ סנהדרין יט ע״ג בבלי י״ז. רבה פט״ו סכ״ה ותנחומא ות״י:

(צו) 14יהושע. רבה פט״ו סי״ט תנחומא א׳ וב׳ ורש״י: 19 נביאים. תפסתי בג׳ הילקוט והג׳ אצלי בספק ולשון הפ״ז יהושע אין אני מקנא בם הלואי בני כיוצא בך והלואי כל ישראל כיוצא בך ועיין ג״כ ס״ז ונראה יותר הג׳ הלואי בני כיוצא בך במקום הלואי אתה כיוצא בי:

של צמר: ויגו שלוים מן הים, י״א הרגה בירידתה יותר ממה שהרגה באכילתה: ויטוש על המחנה כדרך יום כה, כלפי צפון וכדרך יום כה כלפי דרום ר׳ שמעון אומר כדרך יום כה מלמעלן וכדרך יום כה מלמטן.

וכאמתים על פני הארץ, מלמד שהיתה פורחת ועולה על רום מן הארץ שתי אמות כדי שלא יהו מצטערים עליה בשעת לקיטתה (סליק פיסקא)

(צח) ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת ויאספו את השלו הממעיט, אל תהי קורא הממעיט אלא הממעט העצלים הקטעין והחיגרים שבהם כנסו להם מאה כור.

וישטחו להם שטוח, רבי יהודה אומר אל תהי קורא וישטחו אלא וישחטו מלמד שטעונים שחיטה רבי אומר אין צריך שהרי כבר נאמר וימטר עליהם כעפר שאר וכחול ימים עוף כנף (תהלים עח כז) מלמד שטעונין שחיטה ומה ת״ל וישטחו להם שטוח מלמד שהיתה עשויה משטיחים משטיחים סביבות המחנה. יכול כדרך שכנסו הימנו הרבה כך אכלו ממנו הרבה ת״ל הבשר עודנו בין שיניהם כיון שהיה נותנו לתוך פיו לא היה מתחיל לפוסקו עד שנשמתו יוצאה כענין שנאמר לא זרו מתאותם עוד אכלם בפיהם ואף אלהים עלה בהם ויהרוג במשמניהם (שם לא).

ואף ה׳ חרה בעם וגו׳, מלמד ששלח עליהם המקום מכה קשה שלא היה כיוצא בו מיום שיצאו ממצרים.

ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה, יכול שהיה שמו מקודם תלמוד לומר כי שם קברו את העם המתאוים על מה שאירע נקרא ולא היה שמו מקודם.

מקברות התאוה נסעו העם חצירות, הרי זו היתה בשעה שנצטרעה מרים (סליק פיסקא)

(צט) ותדבר מרים ואהרן במשה, אין דיבר בכל מקום אלא לשון קשה וכן הוא אומר דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות (בראשית מב ל) וידבר העם באלהים ובמשה (במדבר כא ה) הא אין דיבר בכל מקום אלא לשון קשה ואין אמירה בכל מקום אלא תחנונים וכן הוא אומר ויאמר אל נא אחי תרעו (בראשית יט ז) ויאמר

(צז) 1 של צמר· עיין פ״ז: — באכילתה· שהיו גוזזים ראשם ז״ר והגר״א מגיה ויטוש על המחנה י״א וכו׳ ועיין תרגום יונתן:

(צח) 7 הממעט· גרסת הילקוט נראה יותר אבל לפ״ז צריך לגרוס ג״כ הסומין במקום העצלין ועיין ת״י: 8 מאה כור· בפ״ז איתא מאה איפות וכן כתב ר״ה דמאה איפות היה לו לומר דחומר י׳ איפות: 12 סביבות המחנה· יומא ע״ה: 19 מקודם· לעיל פ׳ פ״ו: 20 שנצטרעה מרים· עיין לקמן פ׳ ק״ו:

1 ר שהרגה, מ הרגה בהם | מ יותר מבאכילתה | 2 ר׳ שמעון וכו׳ לקיטתה שורה ה] מ ח׳ | 4 דל סני כל הארץ | 5 ד עליהם:

(צח) 6 מ ויקם כל העם וכו׳ | וכל וכו׳ הממעיט ד ח׳, ט וגו׳ | מר הלילה הממעיט וכו׳ | 7 אל וכו׳] ר אין הממעיט אלו העצלין | ל אל תקרי | הממעיט] מ ח׳ | אלא] ד ח׳ | אלא הממעט] ט אלא הממועט, ל אלא הממעיט | העצלין] ט הסומין, מר העצלנין | הקטעין] דל ח׳ | 8 מ הכניסו, ט נכנסו | 9 וישטחו וכו׳ המחנה] ט ח׳ | מ ר׳ שמעון בן קרחה | ר אל תהי אר׳ כן אלא וישחטו להם שחוט מלמד | 10 ר שהיו טעונין | 11 וכחול וכו׳ כנף] דל ח׳, ר וגו׳ | ר״ה ים | ר שהיו טעונין | 12 ר משטוחין סביבות | טמ יכול כשם | 13 דר שנכנסו, ט שכינסו, מ שהכניסו | ר שיניהם וגו׳ | 14 מתחיל] ל מפסיק (צ״ל מספיק) | 16 וגו׳] רק מ | ט ל מ ר מלמד שלא הביא עליהם המקום (מ הקב״ה) מכה קשה (ט קשה מכה) כיוצא בזו (מ כזו, ט כיוצא בה) | 18 במקרא את שם | טל יכול כך היה | מ שמו כן | 19 ל נקרא שמו | מ נקרא כן ולא היה שמו כן | לר ולא כך (ר כן) | ר שמו נקרא | 20 מקברות וכו׳ מרים] מ ח׳ | ט היית:

(צט) 22 טלמר דיבור | 24 הא וכו׳ קשה] טמר ח׳ | למר אין | 25 ר לשון תחנונים, ט לשון תחינה | וכן הוא אומר] ר שנ׳ |

שמעו נא דברי (במדבר יב ו): ותדבר מרים ואהרן במשה, מלמד ששניהם דברו בו אלא שמרים פתחה בדבר שלא היתה מרים רגילה לדבר בפני אהרן אלא מפני צורך השעה כיוצא בו אתה אומר ובאת אתה וקראת במגילה אשר כתבת מפי (ירמיה לו ב) ולא שהיה ברוך רגיל לדבר בפני ירמיה אלא מפני צורך השעה.

ותדבר מרים ואהרן במשה, מנין היתה מרים יודעת שפירש משה מפריה ורביה אלא שראת את צפורה שאינה מתקשטת בתכשיטי נשים אמרה לה מה לך שאין את מתקשטת בתכשיטי נשים אמרה לה אין אחיך מקפיד בדבר לכך ידעה מרים ואמרה לאחיה ושניהם דברו בו <ר' נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנא' ויראו הנער כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהם של אלו בכך ידעה מרים ואמרה לאחיה ושניהם דברו בו> והרי דברים ק"ו ומה מרים שלא נתכוונה לדבר באחיה לגניי אלא לשבח ולא למעט מפריה ורביה אלא לרבות ובינה לבין עצמה כך נענשה המתכוון לדבר בחבירו לגניי ולא לשבח ולמעט מפריה ורביה ולא לרבות ובינו לבין אחרים ולא בינו לבין עצמו עאכ"ו והרי דברים ק"ו ומה עוזיה המלך שלא נתכוון ליטול לו גדולה בשביל כבוד עצמו אלא בשביל קונו כך נענש המתכוון ליטול לו גדולה בשביל כבוד עצמו ולא בשביל קונו עאכ"ו.

על אודות האשה הכושית, מניד הכתוב שכל מי שהיה רואה אותה היה מודה בנוייה וכן הוא אומ' אבי מלכה ואבי יסכה (בראשית יא כט) <שאין ת"ל יסכה> אלא שהכל סכין ביופיה שנא' ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה (שם יב טו). ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר צפורה צפו וראו מה נאה: האשה הכושית, וכי כושית היתה והלא מדיינית היתה שנאמר ולכהן מדין שבע בנות (שמות ב טז) ומה ת"ל כושית אלא מה כושי משונה בעורו כך צפורה משונה בנויה

(צט) 1 שמעו נא דברי· מכילתא יתרו מס' דבחדש פ"ב: 15 עאכ"ו· לקמן פיסקא ק' ודברים פ"א ופ' רע"ה אדר"נ נ"א פ"ט ילק' תשל"ז ילק' המכירי עמוס דף ר' תנחומא א' צו ותנחומא א' וב' פרשת מצורע, תוספ' יבמות ס"ב· ד"ה דכתיב: 17 בנויה· דורש כושית כמו שוכית רד"ף ולשון הפ"ז כאלו סמך על הדרשה צפו וראו ונראה דדורש כושית כמו לקמן והא דלקמן הוא ד"א ואין חלוק ביניהם רק בסגנון הלשון: — ואבי יסכה· הגר"א מגיה יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה אלא ובמ"ע מגיה והלא שרה שמה, מגילה י"ד· סנהדרין ס"ט: 19 האשה וכו'· לשון הפ"ז ד"א

2 ד בדיבר | מ בדבר תהלה | רגילה] ד יכולה | 3 במגילה] ר וכ"ה במקרא אבל דמ את המגילה, טל המגילה· | ד כתבת אתה | מפי] מ ח', דל ג' ירמיה וליתא כן במקרא | 4 ולא] טר לא | מ ולא היה רגיל ברוך | השעה] ד ח', ל ג' כיוצא בו | 5 ותדבר וכו' במשה] מ ח', ט על אודות האשה | מר וכי מנין | מ משה מן האשה | 6 מ לה מרים מה זה שאין את מתקשטת כקדמתך | ל ליך | 7 בתכשיטי נשים] ט ח' | בתכשיטי] ר בקישוטי, ל בתכסיס | מ בדבר הזה | מ לכן, טר בכן וכן בסמוך | 8 לאחיה] מ לאהרן | המוסגר ח' ד | מרים וכו'] מ בצד צפורה היתה יושבת בשעה, ר בצד צפרה מרים בשעה | 9 ל הנער אל משה ויאמר כיון | כיון וכו'] מ אמרה מרים אשרי בניהם ואשרי נשיהם של אלו שזכו לנבואה אמרה לה ציפורה אשרי בניהן ואוי להם לנשותיהן של אלו מעתה בכן ידעה | ל ווי | מ מרים הדבר | מ ר ואמרה לו (מ ח') לאהרן | 10 לדבר באחיה] מ ח' | 11 ולא] ט ח' | טלמר פריה | מ להרבות | ובינה] דל בינה, מ ובאחיה ובינה, ט באחיה החן (צ"ל הקטן) ממנה ובינה | עצמה] ט ג' שנ' וישמע ה' | 12 ולמעט וכו' ולרבות] מ ח' | ט לרבות במי שגדול ממנו ולפני אחרים וכו' עאכ"ו | ובינו] ד בינה, ר בינו | 13 ולא וכו' עצמו] מ ח' | והרי וכו' ק"ו] מ ח', ד ודברים ק"ו, טל ועוד ק"ו | ומה] ד ח' | מ מלך יהודה | מ ליטול הגדולה לעצמו אלא בשביל קונו כך | 14 גדולה] ד ג' ולא | טר כבוד קונו | נענש] מ ח' | מ המתכוון לכבוד עצמו עאכ"ו | 15 ולא בשביל קונו] ט ח' | ר כבוד קונו | 16 ד שהוא | מ שרואה | 17 טר פ"ז לנויה, מ ליופיה | ט בת חרן אבי | המוסגר ח' דטל | ר אין ת"ל | 18 אלא] ט ח' | סכין] כ"ה גם פ"ז אבל דל טוכים | ביפיה] טלמ בה | 19 מ ראו | מה] ל כמה | 20 טלמר אשה (ל אשת) כושית | והלא] ד אלא | 21 ומה ת"ל כושית] ט ח' | אלא] דלמ ח' | ל מה כושית | מר כושי זה | כך] ל אף | ר היתה משונה | מ ביופיה |

יותר מכל הנשים כיוצא בו אתה אומר שניון לדוד אשר שר לה׳ על דברי כוש בן ימיני (תהלים ז א) וכי כושי היה אלא מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במראיו שנאמר משכמו ומעלה גבוה מכל העם (שמואל א׳ ט ב) כיוצא בו אתה אומר הלא ככבני כושיים אתם לי בני ישראל (עמוס ט ז) וכי כושים היו אלא מה כושי משונה בעורו אף ישראל משונים במצוות יותר מכל אומות העולם כיוצא בו אתה אומר וישמע עבד מלך הכושי איש סריס (ירמיה לח ז) וכי כושי היה אלא מה כושי משונה בעורו כך היה ברוך בן נריה משונה במעשיו יותר מכל בני פלטין של מלך.

כי אשה כושית לקח עוד למה נאמר <והלא כבר נאמר> על אודות האשה הכושית אלא מה ת״ל כי אשה כושית לקח יש לך אשה נאה ביופיה ולא במעשיה במעשיה ולא ביופיה כמה שנאמר נום והב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם (משלי יא כב) ואת נאה בנויה ונאה במעשיה לכך נאמר כי אשה כושית לקח (סליק פיסקא)

(ק) ויאמרו הרק אך במשה, והלא אף עם האבות דבר הקב״ה ולא פירשו מפריה ורביה: הלא גם בנו דבר ולא פירשנו מפריה ורביה: וישמע ה׳, מלמד שלא היתה שם בריה אלא בינן לבין עצמן דברו בו שנא׳ וישמע ה׳. ר׳ נתן אומר אף בפניו של משה דברו בו שנאמר וישמע ה׳ והאיש משה עניו מאד אלא שכבש משה על הדבר (סליק פיסקא)

(קא) והאיש משה עניו מאד, עניו בדעתו אתה אומר עניו בדעתו או עניו בגופו ת״ל ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי (במדבר כא לד) ירד על סיחון והרגו ירד על עוג והרגו ד״א עניו מאד עניו בדעתו אתה אומר עניו בדעתו או עניו בממונו <ת״ל גם האיש משה גדול מאד וגו׳ (שמות יא ג) וכן> מצינו שהספיר של

הכושית וכי וכו׳ ואולי הוסיף ד״א מעצמו או כך ג׳ בספרי: 7 מלך׳ מ״ק ט״ז: שוח״ט ז׳ סי״ד וילק׳ המכירי שם ס״א וס״ו וילק׳ המכירי עמוס דף ע״ז, פ״ו (וי״א על צדקיהו) ילק׳ שמואל קנ״ז וירמיה שע״ז, אדר״נ נ״ב פמ״ג: 11 נאה׳ בגרסת הדפוס נתערבו ב׳ נוסחאות: — לקח׳ שוח״ט שם סי״ח וילק׳ המכירי שם ס״ט:

(ק) 15 והאיש משה׳ אין ר״ל דהאיש משה נמשך למעלה (רד״ף) אלא פשוטו של מקרא דורש דמפני ענותנותו שמע ושתק:

(קא) 20 גם וכו׳. לעיל מניה כתיב ויתן ה׳ את חן העם עיני במצרים דהעשירו מביזת מצרים משמע דאיהו גמי עשיר היה ועיין מכילתא דרשב״י דף כ״ה׳ ולשון הפ״ז והרגו שמא תאמר ענו בחכמה שלא היה חכם ת״ל גם האיש משה גדל מאד ע״כ וצ״ע: — שהספיר׳ הלשון מגומגם דהיה לו לומר מצינו שהלוחות של משה ושל ספיר היו וג׳

1 יותר] מ ח׳ | 12 מר כושי זה | אף] למר כך | מ ר היה שאול | 3 מ במראהו, ל במראה | 4 בני] למר בית | מה] ד ח׳ | ר כושי זה | 5 טר כך ישראל | משונין] ר מצויינין, מ משונין ומצויינין | יותר] ר תורה | מ מכל האומות, ט מכל אומה ולשון | 6 ל מלך עבד | היה] מ ג׳ והלא ברוך בן נריה היה | מר כושי זה | 7 יותר] ט ח׳ | מלך] טמר צדקיה | 8 עוד] דמ ח׳ | והלא כבר נאמר] ד לפי שהוא אומר | האשה] דלמ ח׳ | 9 הכושית] ל ח׳ | אלא] טלמר ח׳ | למ ומה ת״ל | ד ל ת״ל אשה (ד ח׳) כושית | אשה] דלר ח׳ | נאה] ד נוחה, ר נוה | 10 במעשיה ולא] מ ויש במעשיה ולא | כמה וכו׳ טעם] מ ח׳ | 11 זאת] מר אבל זאת, ט זו | ד נאה נוחה בנויה ונוחה במעשיה | ר נאת . . . ונאת | ל ר ביפיה | כן] ד ח׳:

(ק) 12 במשה] ר נ׳ דבר, ל נ׳ דבר ה׳ הלא גם בנו דבר | מ אמרו והלא | אף טלמר ח׳ | למר אבות, ד אבותינו | 13 מפריה ורביה] מ ח׳ | הלא] מ ח׳, ר והלא | ל בנו הקב״ה | דבר] ר נ׳ עמנו דבר הקודש | מפריה ורביה] מ ח׳, ט מפריה | 14 טלמר היה | ד בינו לבין עצמו | שנ׳] דמ ח׳ | וישמע וכו׳] מ וישמע ה׳ אף בפניו של משה שנ׳ | ר׳ נתן וכו׳] ה׳] ל ח׳ | 15 עניו מאד] רק מר | אלא] ר מלמד | אלא וכו׳] מ וכבש משה הדבר | 16 ד הדיבר, ר בדבר, ר״ה את הדבר: (קא) 17 עניו בדעתו] מ ח׳, ט בדעתו | ר או אינו אלא | 18 האמורי] ד נ׳ ולעוג מלך הבשן | 19 ירד] דמ ח׳ | ד״א וכו׳] לר ד״א משה עניו מאד מה ת״ל והאיש משה עניו עניו (ר ח׳) בדעתו | ד״א וכו׳] מ הא מה ת״ל והאיש משה עניו מאד עניו בדעתו וכן ט ת״ל משה עניו מה ת״ל והאיש משה עניו מאד עניו בדעתו | אתה וכו׳ בדעתו] טמר ח׳ | מ או אינו אלא | 20 ד ת״ל והאיש משה עניו מאד | ל וגם | מ והאיש | וגו׳] רק ט | וכן] כ״ה ט ור״ה | מ שהספיר שנשאר מן הלוחות | שהספיר וכו׳] ל שפסולת לוחות של משה |

לוחות של משה היה שנאמר בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים (דברים י א) <ובמקום אחר הוא אומר והלוחות מעשה אלהים המה (שמות לב טז) ואומר> ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שם כד י) מקיש מעשה למעשה מה מעשה האמור להלן של ספיר אף מעשה האמור כאן של ספיר: מכל האדם אשר על פני האדמה ולא מאבות ר' יוסי אומר אף מאבות <א"כ מה ת"ל> מכל האדם ולא ממלאכי השרת (סליק פיסקא)

(קב) ויאמר ה' פתאם אל משה ואל אהרן ואל מרים, ר' שמעון בן מנסיא אומר פתאום נתירא משה בפתאום נדבר עמו.

צאו שלשתכם אל אהל מועד, מלמד ששלשתם נקראו בדבור אחד מה שאין הפה יכולה לדבר ומה שאי אפשר לאזן לשמוע וכן הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר (שמות כ א) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי (תהלים סב יב) ואומר הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג כט).

וירד ה' בעמוד ענן ויעמוד פתח האהל, שלא כמדת בשר ודם <מדת הקב"ה> מדת בשר ודם כשהוא יוצא למלחמה יוצא בבני אדם מרובים וכשהוא יוצא לשלום אינו יוצא אלא בבני אדם מועטים אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא כשהוא יוצא למלחמה אינו יוצא אלא יחידי שנאמר ה' איש מלחמה ה' שמו (שמות טו ג) וכשהוא בא בשלום באלפים ורבבות הוא בא שנאמר רכב אלהים רבותיים אלפי שנאן (תהלים סח יח).

ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם, מפני מה לא יצא משה עמהם שלא יהיו ישראל אומרים אף משה היה עמהם בכלל הכעס ד"א בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שכל ומן שאדם רוצה לדבר עם חבירו לא יאמר לו קרב אליך אלא מושכו במה שרוצה ומדבר עמו ד"א שלא ישמע גנותו של אהרן ד"א שאין אומרים שבחו של אדם

1 שני וכו' כראשונים] ל ח' | אבנים] מ נ' הפסולת שלך | 2 כראשונים] כ"ה גם בר"ה אבל דמ ח' | ובמקום וכו'] ד והלא מעשה אלהים היה שנאמר ויראו וכו' | ר"ה טלר במקום | טר אחד | 4 כאן] מ שם | 5 ספיר] מ נ' ומשם נתעשר משה | דל אדם | מ ולא מן האבות | מ אפילו מאבות | 6 המוסגר רק מ | מכל האדם] ט ח', ל ומכל האדם:

(קב) 7 אל וכו' מרים] רק ל | 8 פתאום] מ ח', ל נ' א"ל | ט שנתיירא | נדבר] כ"ה גם בר"ה אבל מ שנדבר, ד וידבר | 9 ר מגיד שלשתם | טלמר מה שאי (ר אי) אפשר לפה לומר (ר ח', ט ולדבר) | 10 ומה שאי אפשר] ל ומה שאיפשר, טמר ואי אפשר לה (טמ ח') | לאוזן] ד אוזן | 11 כל] ל ח' | מ ושתים | שמעתי כ"ה ט ובמקרא אבל דלמ שמענו, ר שמע' | 12 ואומר] רק מ | הלא וכו'] ט ח' | וכפטיש וכו'] דל ח' | 13 מ בענן | ויעמוד פתח האהל] רק למ | ט שלא כמדת הב"ה מדת ב"ו ב"ו כשיוצא | מדת הקב"ה] דל ח' | ר מדת המקום ב"ו | 14 מדת ב"ו] ל ח' | יוצא · · · יוצא] מ יורד · · · יורד | 15 טמ ר אינו בא אלא | מ עם בני אדם | ט מעוטין | דל אבל הקב"ה כשהוא, מ אבל הקב"ה אינו כן כשהוא | 16 ה' שמו] רק טר | 17 מ וכשהוא נכנס | מר ר"ה לשלום | טלמר בא באלפים ורבבות (מ ורבואות) | ר"ה בא לאלפים | 19 ר יצאו | שניהם] מ ח' | 20 ר במשה | היה עמהם] מ ח' | טלר כעם | 21 דל לחברו | ט אל | מ יאמר לו אלא א"כ מושכו | לו] ל ח' | טל קרב אלי | ר"ה מושכו למשה | ל כמה | 22 ט לדבר | מ אין |

הכי"ל שפסולת יותר מיושרה ואעפ"כ לא שלחתי יד בג' הדם' יען כי הדרשה לך משלך יותר היא לפי דרך הספרי (עיין לעיל פ' ע"ב) ועיין ירושלמי שקלים מט ע"א ובבלי נדרים ל"ח, פדר"א פ' מ"ו, שמ"ר פמ"ו ס"ב, וי"ר פל"ב ס"ב, קה"ר פ"ט וסוף פ"י, תנחומא כי תשא ועקב, ילקוט שמות שצ"ב ודברים תתנ"ד: 6 האדם· נראה דצ"ל האדם אשר על פני האדמה, ועיין מ"א וחולין פ"ט·: — השרת· עיין ס"ז:

(קב) 8 משה· כשאמר לו אנכי אלהי אכיך וכתיב כי ירא מהביט ובפתאם נדבר עמו כאן מהר"ס ואפשר דצ"ל מפתאם נתירא משה בפתאם נדבר עמו, ועיין ז"ר ורד"ף והגר"א וס"ז ופ"ז: 9 מה וכו' לעיל פיסקא מב וס"ז כאן: 14 למלחמה וכו' ס"ז לעיל נשא ו' כ"ז: 21 לדבר· הלשון מגומגם ונראה דצ"ל לדבר עם אדם אל יאמר לחברו קרב אליך אלא מושכו למי שרוצה לדבר עמו ועיין הגר"א ולשון הפ"ז מושכו למה שהוא רוצה לדבר עמו ולא שיאמר לקרב

כפניו ר' אלעזר בן עוריה אומר מצינו שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו שכן מצינו בנח שנא' כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה (בראשית ז א) ושלא בפניו הוא אומר אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו (שם ו ט) ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מצינו שאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם שנאמר אמרו לאלהים מה נורא מעשיך (תהלים סו ג) אם אומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם קל וחומר לבשר ודם (סליק פיסקא)

(קג) ויאמר שמעו נא דברי, אין נא אלא לשון בקשה והרי דברים קל וחומר ומה אם מי שאמר והיה העולם דבר בתחנונים ק"ו לבשר ודם ר' שמעון בן יוחי אומר מה ת"ל שמעו נא דברי אלא שבקשו ליכנס לתוך דברי המקום אמר להם המקום המתינו לי עד שאחריש ק"ו שלא יהיה אדם נכנס לתוך דברי חבירו.

אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע או כשם שאני <מדבר עם הנביאים> בחלום ובחזיון כך <אני> מדבר עם משה ת"ל לא כן עבדי משה.

בכל ביתי נאמן הוא חוץ ממלאכי השרת ר' יוסי אומר אף ממלאכי השרת: פה אל פה אדבר בו, פה אל פה אמרתי לו לפרוש מן האשה.

במראה, זה מראה דיבור אתה אומר זה מראה דיבור או אינו אלא מראה שכינה ת"ל ויאמר לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי (שמות לג כ) ר' עקיבא אומר האדם כשמועו וחי אלו מלאכי השרת אמר ר' שמעון התימני איני כמבטל דברי ר' עקיבא אלא כמוסיף על דבריו אדם כשמועו וחי אלו חיות הקודש ומלאכי השרת ר' אלעזר ברבי יוסי אומר לא שאינן רואים אלא אף שאינן <יודעין את מקומו שנאמר ברוך כבוד ה' ממקומו (יחזקאל ג יב)> ומה ת"ל כי לא יראני האדם וחי כשהוא חי אינו רואה אבל רואה הוא בשעת מיתה וכן הוא אומר לפניו יכרעו כל יורדי עפר

אליך: 6 לב"ו, ב"ר פל"ב ס"ג אבל ג' המ"ח מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם שנא' אמרו וכו' מעשיך ואומר הודו ובז"ר פ' דשלא בפניו אומר האל הגדול הגבור והנורא ועיין ערובין דף י"ח:

(קג) 10 שאחריש. כ"ה פ"ז וכן הגיה הגר"א שאחרוש. — ק"ו. בפ"ז מיכן וכצ"ל ועיין אבות פ"ה מ"ו ואדר"נ נ"א פל"ז ונ"ב פ"מ: 13 השרת. עיין ס"ז: 14 לפרוש וכו'. שבת פ"ז, יבמות ס"ב, אדר"נ נ"א וב' פ"ב שמ"ר פמ"ו ס"ג ס"ז: 15 דבור. שהיה רואה הדבור בפ' ולא כעין משל, ר"ה ורש"י: 17 מלאכי השרת. בת"כ נדבה פרק ב' י"ב דורש ר"ע חי אותיות הקדש ור"ש מוסיף דבכלל חי גם המלאכים שחיים חיי עולם ועיין גרסת המ"ח ובודאי יש לה איזה יסוד אבל מאחר דאמר ר"ש התימני דלא בא אלא להוסיף אדברי ר"ע אינו נראה למחוק הא דהאדם כשמועו לגמרי אבל אפשר דצ"ל אדם כשמועו האדם אלו חיות וכו' כבמ"ח ועיין ירושלמי יומא מב ע"ג: 19 שנ' וכו'. כן הוא ג' המ"ח ונראה דהג' העקרית היתה שנ' ותשאני רוח וכו' ממקומו והסופרים קטעו סוף הפסוק שהוא העקר ועיין לשון ר"ה ומהר"ס וחגיגה י"ג:

1 ר' אלעזר וכו' בפניו] למ ח' | מצינו] ר מנין | בפניו] ט נ' וכולו שלא בפניו | 2 מ בנח שאמר השם בפניו כי | שנ'] דל ח' | טר שלא | ט מהו אומר | 3 ל ר' אלעזר, ד ר"א | 4 מקצת] מר ח' וכן בסמוך | 5 שנ' וכו' העולם] ט ח' | מ כי טוב מה | מ ואם | אומרים] ד אומר, לר אומ' | מ של הקב"ה ק"ו ב"ו שאומרין אותו:

(קג) 7 ויאמר וכו' השרת שורה יג] ט ח' | ויאמר] ר ח' | ל מר והלא | 8 דבר] ר אמר דבריו | בן יוחי] מ ח' | 9 למר אין ת"ל | דברי] מ ח' | ל בתוך | ר מקום | מ ואמר להם המתינו עד | 10 שאחריש] כ"ה פ"ז, ש"ג שאדרוש | 11 ה' וכו' אתודע] למר ח' | או] מ אם | המוסגר ח' ד | ל מדבר בחלום ובחזיון עם הנביא | 12 מר בחלומות ובחזיונות | אני] ד היה | 13 בכל וכו' הוא] למר ח' | 14 פה וכו' בו] ל ח' | ד אדבר בו במראה ולא בחידות אמרתי לו וכו' | ל ר' יוסי אומר פה וכו' | האשה] מ נ' שנ' ואתה פה עמוד עמדי | 15 דמ זו | אתה וכו' דבור] טמ"ח' | זה] ד ח' | שכינה] טמ פנים | 16 ת"ל] ר ח', ט הרי כבר נאמר | את] דל ח' | כי וכו' וחי] טל ר ח' | 17 טלמ ר"ה כמשמעו | אר' שמעון עד סה"ד] ט ח' | ר אמר שמעון | מ מבטל | 18 ר"ע] מר רבי | אדם וכו'] מ האדם אלו חיות הקדש שנ' ודמות פניהם פני אדם וחי אלו מלאכי השרת | ל כמשמעו | ד מלאכי | 19 אף] מ ר"ה ח' | ד שאינן שומעין שנאמ' ותשאני רוח ואשמע אחרי קול, לר שאינן יודעין שנ' (ל ח') ותשאני רוח וגו' (ל רוח ואשמע אחרי) וכן ר"ה ג' יודעין וז"ל שם רוח ומסיים ברוך כבוד ה' ממקומו | 20 כשהוא] ל כשאדם |

ונפשו לא חיה (תהלים כב ל): ולא בחידות למה נאמר לפי שהוא אומר בן אדם חוד חידה ומשול משל (יחזקאל יז ב) או כשם שאני מדבר עם הנביאים בחידות ובמשלים כך אני מדבר עם משה <ת"ל ולא בחידות>

ותמונת ה' יביט, זה מראה אחוריים אתה אומר זה מראה אחוריים או אינו אלא זה מראה פנים ת"ל והסירותי את כפי וראית את אחורי (שמות לג כג)<זה מראה אחוריים ופני לא יראו (שם) אילו מראה פנים ואומר> ויפרוש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור (יחזקאל ב י) והלא אף קלי הדעת וההדיוטות עושים כן ומה ת"ל פנים ואחור פנים בעוה"ז ואחור לעוה"ב פנים שלוותם של רשעים ויסורים של צדיקים בעוה"ז ואחור מתן שכרן של צדיקים ופורענותם של רשעים לעוה"ב וכתוב אליה קינים והגה והי (שם) קינים של רשעים שנאמר קינה היא וקננוה בנות וגו' (שם לב טז) והגה של צדיקים שנאמר עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכינור (תהלים צב טז) והי של רשעים שנאמר הוה על הוה תבוא (יחזקאל ז כו).

ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי, אין ת"ל בעבדי במשה אלא שתחת שדברתם בי דברתם בעבדי משה משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו אפוטרופוס במדינה והיו בני המדינה מדברים בפניו אמר להם המלך לא בעבדי דברתם אלא בי דברתם ואם תאמרו איני מכיר במעשיו זו קשה מן הראשונה

(סליק פיסקא)

(קד) ויחר אף ה' בם וילך, מאחר שהודיעם סרחונם אחר כך גזר עליהם גדוי והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאמר והיה העולם לא כעס על בשר ודם עד שהודיעו סרחונו ק"ו לבשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיעו סרחונו. רבי נתן אומר מפני מה הודיעם סרחונם ואח"כ גזר עליהם גדוי שלא יאמרו כדרך שאמר איוב הודיעני על מה תריבני (איוב י ב) (סליק פיסקא)

1 ונפשו וכו'] מר ח' | למה נאמר] מ ח' | 2 ומשול משל] דל ח' | ט משול | או כשם] מ וכשם (או כשם?) | 3 ובמשלים] דל ח', ר ובמשלות | ת"ל ולא בחידות] דל בחידות ת"ל | מ ת"ל ומראה ולא | 4 אחוריים] מ ג' שנ' וראית את אחורי | 5 מ ת"ל ויפרוש וכו' | ת"ל] ט הרי כבר נאמר | ר כפי וגו' ואומר וכו' | המוסגר ח' ד | 7 והלא] ל והא | אף] מ ח' | עושים כן] טלר כותבין כן, ד עושים כן כותבים | 8 ואחור וכו' בעוה"ז] ל ח' | ר בעוה"ב | פנים] מ פ"ז אדר"נ ד"א פנים | ד ל בשלוותם, ט שלוות | של רשעים] ד ח' | 9 ואחור] ט ג' לעולם הבא | צדיקים] ל נ' בעולם הבא | ט ופורענות | לעוה"ב] טמ ח' | וכתוב עד סה"ד] מ ח' | ל עליה | 10 של רשעים] ר לרשעים | קינה] ד קינים | בנות וגו'] רק ר | 12 תבוא] ט ח', ד באה | 13 לדבר בעבדי] דלר ח', ט וגו' | במשה] טמר ח' | שתחת] ד ח', ט תחת | שתחת וכו'] מ מאחר שדברתם בעבדי כאלו דברתם בי משל | 14 ט שדברתם בעבדי משל, ל שדברתם כן בעבדי במשה דברתם משל | במשה] ר ח' | 15 אפוטרופוס] ט עבד, ר אפיטרופוס | בפניו] טמ עליו | 16 אלא] ט ח' | דברתם] מ ח' | דלר תאמר | ר"ה וכי תאמרו | איני] כ"ה ברש"י אבל ש"ג אין | ט מעשיו, ר במעשי | ד זה | הראשונה] מ ג' ד"א בעבדי במשה ואם אינו משה ואם אינו עבדי:

(קד) 18 ל שהודיע | מ הסרונם | ר סורחנן | אח"כ] מר ח', ל ואח"כ | 19 עד] ט קודם | ל שהודיע, דמ שהודיעם | 20 דלמ סרחונם, ר סורחונו | ד על בשר | מ ק"ו אדם עם חברו שלא יכעוס | מר ק"ו שלא יכעוס אדם על וכו' | טלמ שיודיענו | 21 מפני מה] דל ח' | ל סרחונן וגזר:

1 לא חיה· שוח"ט תהלים כב ורש"י שם וילך' המכירי שם ואדר"נ נ"א פ' כ"ה, פדר"א פל"ב פ"ז שמות לג (ונראה דהפסוק שם בטעות) ערובין כ"א· וספרי סוף וזאת הברכה: 12 תבוא· ערובין כ"א· ושם הגרסא קינים זה פורענותן של צדיקים בעוה"ז ולפי הגרסא בספרי קינים מתן שכרן של רשעים בעוה"ז ונ"א בערובין שם פורענותן של רשעים בעוה"ז וכ"ה באדר"נ שם והא ודאי ליתא דאי ארשעים קאי כוונתו למתן שכרן ומנוסחת כי"ר משמע דדורש ג"כ סיפא דקרא (בנות הגוים) וא"כ נראה יותר כגרסת הספרי, ועיין ספרי דברים שם ושמ"ר פמ"ה ס"ו וילקוט שמות שצ"ג: 14 שדברתם וכו'· היה ראוי להיות תחת שדברתם בעבדי משה דברתם בי, ועיין ג' המ"ח ולשון הפ"ז לא דברתם בעבדי משה אלא בי, ועיין הגהת הגר"א ור"ה מפרש שרצו לדבר בהקב"ה ודברו במשה: 16 הראשונה· עיין ס"ז וג' המ"ח, רש"י ותנחומא צו:

(קה) והענן סר מעל האהל, משל למלך בשר ודם שאמר לפרגוג רדה את בני אבל משאלך לי רדהו מפני שרחמי האב על הבן והרי דברים ק"ו אם חס המקום על הצדיקים בשעת כעס ק"ו בשעת רצון שנאמר כה אמר ה' בעת רצון עניתיך (ישעיה מט ח): והנה מרים מצורעת כשלג, מלמד שנצטרעה בעזה ללמדך שנקית בשר היתה וכן הוא אומר ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך וגו' (שמות ד ט) ללמדך שנקיי בשר היו: ויפן אהרן, שנפנה מצרעתו רבי יהודה בן בתירה אומר עתיד ליתן את החשבון כל מי שאומר נתנגע אהרן אם מי שאמר והיה העולם כסה עליו ואתה מגלה עליו ועתיד ליתן את החשבון כל מי שאומר צלפחד מקושש היה אם מי שאמר והיה העולם כסה עליו ואתה מגלה עליו ועתיד ליתן את הדין כל מי שאומר עקביה בן מהללאל נתנדה: ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת, מניד הכתוב שכל זמן שהיה רואה אותה היתה פורחת בה.

ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל נא תשת עלינו חטאת, אמר לו אם שוגגים היינו מחול לנו כמזידים.

אל נא תהי כמת, מה המת מטמא באוהל אף מצורע מטמא בביאה אמר אהרן נמציתי מפסיד לאחותי שאיני יכול לא לסוגרה ולא לטמאה ולא לטהרה לפי דרכנו למדנו שהיה אהרן דורש אין אדם רואה בנגעי קרוביו: אשר בצאתו מרחם אמו, מרחם אמנו אלא שכינה הכתוב בדבר: ויאכל חצי בשרו, חצי בשרנו היה צריך לומר כענין שנאמ' כי אחינו בשרנו הוא (בראשית לז כז).

ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה, בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שכל זמן שאדם רוצה לבקש שאלותיו צריך שיאמר שנים שלשה דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו.

(קה) 3 שנ' וכו'. אינו מובן ועיין ז"ר ואפשר דכל ראיתו אינו אלא דיש עת לטובה עיין סנהדרין ק"ב. והגרסא שם משובשת, עיין ד"ס וילקוט המכירי ישעיה מט ח ולקמן פ' קל"ז: 6 שנקיי וכו'. ולכך לקו בעזה דאל"כ היתה למטה מן המראות, רד"ף ועיין במ"ע: 10 נתנדה. שבת צ"ו, עדיות פ"ה מ"ה, ופ' קי"ג וקל"ג וס"ז: 13 כמזידים. לשון הפ"ז אם שוגגין היינו אל נא תשת עלינו חטאת כמזידים שלא נתכוונו אלא מפני פריה ורביה ולפ"ז אולי צ"ל מחול לנו אל נא תשת עלינו חטאת כמזידים: 14 בביאה. כלים פ"א מ"ד ות"כ תזריע פי"ב י"ד: 16 קרוביו. זבחים ק"ב. תוספ' ד"ה אני, נגעים פ"ב מ"ה, ספרי דברים פ' ר"ח: 18 הוא. צריך להשלים אלא שכנה הכתוב כבפ"ז ועיין לעיל פ' פ"ד: 19 בא. לשון הפ"ז מהו לאמר לימד לדורות שכ"ז

(קה) 1 ר משל למה הדבר דומה | מ לפדגוגו שלו | 2 מ בני משאלך אבל לא בפני מפני | אבל] ט אבל לא בפני ומשאלך לי | ר משאלך אני רדה אותו מפני | מ ק"ו ומה אם המקום אומר על הצדיקים כך בשעת | 3 מ הכעס, ל כעסו | 4 והנה וכו' כשלג] ל והענן סר מעל האהל | בעזה] ד כעזה | ט וללמדך | 5 שנקית וכו'] ט, ש"ג שנקיי בשר היו | ט כן, ל כאן | וכן הוא אומר] ר ח' | מ וכן אתה אומר במשה עוד הבא | ט ה' אל משה | עוד] טר ח' | נא] ר ח' | ר אל תיקך | וגו'] דלר ח', מ ויוצא ידו מצורעת כשלג | 6 ללמדך וכו' היו] מ ח' | אהרן] ט נ' אל מרים | 7 מ אומר כל מי שאומר שנתנגע אהרן עתיד ליתן את הדין מי שאמר וכו' | ט הדין | כל] ד על | ד שאמר | 8 עליו] מ אותו | טל אתה מגלה, ר את המגלה | עליו] למ אותו | עתיד וכו'] מ וכל מי שיאמר צלפחד מקושש היה עתיד ליתן את הדין הקב"ה כסהו ואתה מגלהו | ר עתיד | ט הדין | כל] ד על | 9 ט ל אתה, ר את המגלה | עליו] ל אותו | ועתיד וכו'] מ ח' | לר החשבון | כל] ד ח' | ר כל האומר | 10 ד שאמר | ט שעקביה | והנה מצורעת] דטמ ח' | 11 ל היה | 12 אל משה] ל ח' | אל וכו' חטאת] רק ל | 13 היינו] מ ר"ה אנו | ר לנו מחול | 14 אף] ר כך, ט אף כן | מ אף היא מטמאה בביאה | אמר אהרן] מ ח' | 15 ל לאחותך | לא] מ ח' | ל לא לטהרה ולא לסוגרה ולא לטמאה | טמר ר"ה להסגירה | ולא לטהרה] מ ח' | 16 מ שאין | ט נגעי | מ קרובו | מרחם אמו] ט ח' | 17 אמנו] טלמ נ' יצאתה, ר נ' היית, פ"ז נ' היה צריך לומר | בדבר] ט ל מ ר ח' | טר ויאכל חצי בשרו (ר בשרינו) זו (ר ח') היא כענין | מ בשרנו אלא שכנה הכתוב | 18 הוא] פ"ז נ' אלא שכנה הכתוב | 19 ה'] ד נ' כענין שנאמר | לאמר] ד ח' | לאמר וכו'] טמר לא (ט לאמר) בא | מ אלא דרך ארץ | 20 ט לר ושלשה | מ דברים של תחנונים | 21 כך] ד ח' | שאלותיו] ד נ' שנ' אל נא רפה נא לה בא

אל ה׳ לאמר, ומה ת״ל לאמר אלא שאמר לו השיבני אם מרפא אתה אותה אם לאו עד שהשיבו הקב״ה ויאמר ה׳ אל משה ואביה ירוק ירק בפניה רבי אלעזר בן עוריה אומר בארבעה מקומות ביקש משה מלפני הקב״ה והשיבו על שאלותיו כיוצא בו אתה אומר וידבר משה לפני ה׳ לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי (שמות ו יב) אין ת״ל לאמר אלא שאמר לו השיבני אם אתה גואלם אם לאו עד שהשיבו הקב״ה עתה תראה את אשר אעשה לפרעה (שם א) כיוצא בו אתה:אומר וידבר משה אל ה׳ לאמר יפקוד ה׳ אלהי הרוחות לכל בשר (במדבר כז טו) שאין ת״ל לאמר אלא שאמר לו השיבני אם אתה ממנה פרנסים עליהן אם לאו עד שהשיבו המקום שנאמר ויאמר ה׳ אל משה קח לך את יהושע בן נון (שם) כיוצא בו אתה אומר ואתחנן אל ה׳ בעת ההיא לאמר (דברים ג כה) אין ת״ל לאמר אלא שאמר לו השיבני אם אכנס לארץ אם לאו עד שהשיבו המקום רב לך (שם כו) אף כאן אתה אומר אין ת״ל לאמר אלא אמר לו השיבני אם מרפא אתה אותה אם לאו עד שאמר לו הקב״ה ואביה ירוק ירק בפניה.

אל נא רפא נא לה, מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא יהו ישראל אומרים <מפני שהיא אחותו הוא עומד ומרבה בתפלה ד״א שלא יהו ישראל אומרין> אחותו נתונה בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה ד״א לא זהו משה שמתפלל והמקום שומע תפילתו כמה שנאמר ותגזר אומר ויקם לך (איוב כב כח) ואומר אז תקרא וה׳ יענה (ישעיה נח ט) שאלו תלמידיו את ר׳ אליעזר עד כמה יאריך אדם בתפלה א״ל אל יאריך יותר ממשה שנאמר ואתנפל לפני ה׳ כראשונה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה (דברים ט יח) ועד כמה יקצר בתפלה א״ל אל יקצר יותר ממשה שנאמר אל נא רפא נא לה יש שעה לקצר ויש שעה להאריך (סליק פיסקא)

(קו) ויאמר ה׳ אל משה ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת

הכתוב ללמדך דרך ארץ | 1 אל וכו׳ לאמר] ד ח׳ | אל ה׳] מר ח׳ | אל ה׳ וכו׳] ל אל נא מה אל נא אלא שאמר לו | ט מה ת״ל | ומה ת״ל וכו׳] מר שאין (־ אין) ת״ל לאמר (ר ח׳) אלא השיבני | אלא] ט ח׳ | אותה] דלר ח׳ | 2 מ שהשיבו המקום ואביה | ר׳ אלעזר וכו׳] ט אינו מעתיק כאן רק שמות קע״ז | ר״א בן עוריה אומר] ר ח׳ | 3 והשיבו] ד נ׳ לו | 4 כיוצא וכו׳ ט שנ׳ וידבר | אומר מ מוצא | ל ויאמר משה | 5 ט שאין ת״ל, מ שאין ת״ל לאמר מה ת״ל לאמר אלא אמר | 6 ר הקדש, טמ המקום מ נ׳ ואמר לו) | עתה] ט ויאמר ה׳ אל משה עתה | את] ל ח׳ | וידבר וכו׳] ט הפסוק דמרים קודם הפסוק דוידבר | וידבר וכו׳ לאמר] ר ח׳ | דל ויאמר | 7 אל ה׳] ד ל מ לפני ה׳ | לר אין ת״ל | 8 שאמר לו] ר ח׳ | מ אמר | לו] מ ח׳ | ל ממנה אתה | מ פרנס | עליהן] ד ח׳ | טר שהשיבו (ר נ׳ הקדש) קח | ל הקב״ה ויאמר, מ המקום ואמר לו קח | 9 את] מ ח׳ | בן נון] ר ח׳, מ נ׳ איש אשר רוח בו | 10 ט מ שאין ת״ל, ל מה ת״ל | שאמר לו] ר ח׳, ט אמר לו | טמ אני נכנס, לר נכנס אני | 11 מ או לאו | מ שהשיבו ואמר לו רב | לך] ט נ׳ וגו׳ יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבא שמה, למ נ׳ אל תוסף דבר (ל נ׳ יהושע וכו׳ הוא וגו׳) | אתה אומר] מ ח׳, ד אני אומר | 12 אלא] ד ח׳ | אמר לו] ר ח׳ | אותה] דלר ח׳ | ל עד שהשיבו הקב״ה ואביה | 15 המוסגר ח׳ דל | הוא] מר ח׳ | ד״א וכו׳ בתפלה] ר ח׳ | 16 ד היא נתונה | מ ד״א שלא יהו ישראל אומרים זהו משה המתפלל | לר זה הוא (ל נ׳ אומ׳) | דלר שמשה מתפלל | 17 כמה] מ ח׳ | ואומר] ר וגו׳ | 18 שאלו עד סה״ד] ט ח׳ | ל של ר״א | מר בתפלתו | מר לא 19 מ יאריך אדם | מר ואתפלל לפני ח׳ את (מ ח׳) ארבעים יום ועד כמה וכו׳, ל ואתנפל לפני ה׳ ארבעים יום ועד כמה וכו׳ | את וכו׳] במקרא כתוב ארבעים יום וארבעים לילה | 20 בתפלה] מ ח׳, לר אדם בתפלתו (ל בתפלה) | ר לא יקצר פחות | מ לא יפחות ממשה:

(קו) 22 ט ויאמר ה׳ לה ואביה | הלא וכו׳ ימים] רק ט |

וכו׳ עיין לעיל צד ה׳ הערה ג׳ ולקמן פיס׳ קל״ד, ע״ז ז׳ 6 עתה וכו׳. אולי ס״ל דמוקדם וצ״ל אחר כך עיין לקמן פ׳ קל״א והגר״א הגיה והוצאתי את צבאותי את עמי ישראל: 13 בפניה. לקמן פ׳ קל״ח ודברים פ׳ כ״ו ושם בדברים חושב ג״כ שמות יז ד (וכ״ה בס״ז כז טו) וכבר נתקשה הרא״ם בזה בסוף וזאת הברכה ועיין בא״י כאן ורד״ק דברים שם: 16 ד״א נראה דצ״ל ד״א שלא יהו ישראל אומרים לא וכו׳ עיין ג׳ המ״ח: 21 להאריך. מכילתא מס׳ דויהי בשלח פ״ג ומס׳ דויסע פ״א ומכילתא דרשב״י עמוד מ״ז וע״ב:

ימים, ר' אחי בר' יאשיה אומר שתי נזיפות נזפה אלו אביה ב"ו נזפה עד שתהא מוכלמת שבעה או מה אביה ב"ו שבעה מי שאמר והיה העולם ארבעה עשר דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה אביה ב"ו שבעה אף מי שאמר והיה העולם שבעה.

תסגר, הקב"ה הסגירה והקב"ה טימאה והקב"ה טיהרה: שבעת ימים והעם לא נסע, ללמדך שבמדה שאדם מודד בה מודדים לו מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר ותתצב אחותו מרחוק (שמות ב ד) לפיכך עיכב לה המקום שבינה וארון כהנים ולוים וישראל ושבעה ענני כבוד שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים יוסף זכה בעצמות אביו ואין באחיו גדול הימנו שנאמר ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים (בראשית נ ז—ט) מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה עצמו <משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו שנא' ויקח משה את עצמות יוסף וגו'> מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה שנאמר ויקבור אותו בגיא בארץ נבו (דברים לד ו). ר' יהודה אומר אלמלא מקרא שכתוב אי אפשר לאמרו הרי היא אומר עלה אל הר העברים הזה הר נבו (שם לב מט) זה נחלת בני ראובן שנאמ' ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלה ואת קריתים ואת נבו (במדבר לב לז) ולא נקבר אלא בתוך נחלתו של גד שנא' ולגד אמר ברוך מרחיב גד וגו' וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון (דברים לג כא) אלא מלמד שהיה משה נתון על ידו של הקב"ה ארבעת מילין מחלקו של ראובן לחלקו של גד ומלאכי השרת מקלסים אותו ואומ' צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל (שם) ולא משה בלבד אלא כל הצדיקים הקב"ה אוספם שנאמר והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך (ישעיה נח ח).

ואחר נסעו העם מחצרות, וכי שתי חצרות היו שנסעו מזו וחנו בזו אלא כיון שנסעו ישראל לא הספיקו להלוך עד ששמעו שנצטרעה מרים וחזרו וחנו לאחוריהם לכך נאמר ואחר נסעו העם מחצרות (סליק פיסקא)

(קו) 2 דיו· ברייתא דר' ישמעאל פ"ג, ב"ק כ"ה· וש"נ, ואדר"נ נ"א פ"ט, ונ"ב פכ"ד: 19 יאספך· מכילתא ויהי בשלח פ"א סוטה פ"א מט ותוספתא שם פ"ד ז—ח וירושל' שם יז ע"ג ובבלי יג: וספרי דברים פ' שנ"ה ואדר"נ נ"ב פכ"ה ותנחומא בשלח: 22 מחצרות· לעיל פ' צח ומכילתא בשלח מס' דויסע פ"ג והקושי מבואר ועיין במפרשים והגר"א ופ"ז ורשב"ם וחזקוני, והפ' היותר קרוב דקשיא להו מדכתיב נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות ולא כתיב ויסעו מקברות התאוה ויחנו בחצרות משמע דנסעו מחצרות לחצרות וע"ז מתרץ דלא היו בדעתם להתעכב שם וכבר נסעו קצתם ושבו לאחוריהם מפני מרים, ובכי"ר ג' כאן חצרות במקום מחצרות וכן גם בכי"ל ומ"ח אח"כ ולפ"ז הקושיא פשוטה אבל בוראי אין כאן אלא טעות המעתיק ורחוק לומר כי היתה המסורה שלהם בכאן משונה משלנו וגם הלשון וכי שתי חצרות וכו' אינו כפי נוסחא זו:

1 ד אמר | מ נזף בה | ד ב"ו נזף, טמר ב"ו נזף בה | עד וכו'] מ כדי היתה שתכלם שבעת ימים | עד] ט צריכה | 2 טר נכלמת | או מה וכו'] ר"ה ל אם (ל או אם) אביה שבעה ק"ו למי (ל מי) שאמר והיה העולם ארבעה עשר (ל שבעה) | מ אף מי | מי שאמר וכו'] ט ק"ו הב"ה ארבעה עשר | מ אלא דיו | דיו וכו'] ל ח' | 3 שבעה] ד יד' | 4 תסגר וכו' טהרה] ט ח' | תסגר] מ ג' מרים שבעת ימים | שבעת ימים] ט ח', מר תסגר שבעת ימים | והעם לא נסע] רק ט | 5 ל מלמד | 6 המקום] ד ח', ט הב"ה | טכמ ארון ושכינה, ר וארון ושכינה | 7 וישראל מ ג' וזקנים | מר וענני כבוד | 8 מ זכה לקבור את אבי מי באחיו גדול | ויעל עמו וכו' פרשים] טמ ח', ר וגו' | 9 מי וכו' וגו'] ל ח' | מ ומי | מיוסף] ר כיוסף, מ ממשה | מ שלא טרח בו אלא משה | 10 עצמו] טמר ח' | המוסגר ח' ד | משה זכה וכו' ממנו] מ ח' | 11 מ ומי גדול לנו ממשה | 12 בארץ נבו] טלמר ח', לפנינו כתוב בארץ מואב | ר"י אומר] מר ח' | ר אלמלא כתוב דבר אי אפשר וכו' | ל קרא | טמ כתיב, ל כת' | לאומרו וכו' אומר] ד ח' | הרי הוא אומר] ל ח' | 13 מ זאת, ר זו | שנ' וכו' נבו] ט ח' | 14 מ בנו את נבו ואת בעל מעון ולא וכו' | ר בנו ולא וכו' | במקרא אלעלא | ד קיריית | ל לא | 15 ל בנחלתו של גד, מ בנחלת בני גד, ר בשדה נחלתו | ט אלא שדה נחלתו | וגו'] ד ח', מ ואומר | 16 אלא] רק ד | 17 מ הקב"ה מחלקו וכו' גד ארבעת מילין | ד מיל | אותו] טמר לפניו | 18 ואומ'] ט ואומר, מ ח' | 19 הקב"ה] דר ח' | במקרא כבוד | 20 מחצרות] ר חצרות | מ מזה | טמ בזה | 21 ל וחזרו יחנו | 22 מ לכך נסעו חצרות | מחצרות] לר חצרות, ט וגו':

ש ל ח

(קז) דבר אל בני ישראל כי תבאו אל ארץ מושבותיכם, ר׳ ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו ישראל בנסכים אלא מביאתן לארץ ואילך אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכניסתם לארץ מיד ת״ל כי תבואו אל הארץ אשר ה׳ אלהיך נותן לך וירשתה וישבתה בה (דברים יז יד) הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהם שאינו אלא לאחר ירושה וישיבה <אף פורט אני לכל ביאות שבתורה שלא יהו אלא לאחר ירושה וישיבה> ללמדך שבכל מקום שנא׳ משבותיכם בארץ הכתוב מדבר. א״ל ר״ע לפי שהוא אומר שבת הוא לה׳ בכל משבותיכם (ויקרא כג ג) שומע אני בין בארץ בין בח״ל א״ל ר׳ ישמעאל אין צריך מה אם מצות קלות נוהגות בח״ל ובארץ שבת חמורה אינו דין שתהא נוהגת בארץ ובח״ל אמר אחד מתלמידי ר׳ ישמעאל בא הכתוב ללמדך שלא נתחייב היחיד בנסכים אלא מביאתן לארץ ר״ש בן יוחי אומר בא הכתוב ללמדך על הנסכים שיהו קרבים בבמה אבא חנין אומר משום ר״א למה נאמר לפי שהיה בדין הואיל ומצינו שריבה כלי בית עולמים מכלי אהל מועד כך נרבה נסכי בית עולמים מנסכי אהל מועד ת״ל ועשיתם אשה לה׳ עולה או זבח מגיד הכתוב שאעפ״י שריבה כלי בית עולמים מכלי אהל מועד לא ריבה בנסכים.

ועשיתם אשה לה׳, שומע אני שכל הקרב לאישים יטעון נסכים ת״ל עולה אין

(קז) 1 דבר וכו׳ ובח״ל שורה י] ט ח׳ | דבר וכו׳] לר וידבר (ל ג׳ ה׳) דבר וכו׳, מ כי תבואו וכו׳ | במקרא ואמרת אליהם כי | ר׳ ישמעאל אומר] ד ח׳ | ל ר׳ שמואל | 2 אלא וכו׳] מ עד ביאתן לארץ ואחר וכו׳ | 3 וישיבה] ד ח׳ | 4 מדבר] למר ח׳ | במקרא תבא | ד ל הארץ אשר אני נותן לכם וירשתם אותה וישבתם בה | מ הארץ וירשתה וכו׳ | 5 מ והואיל | לך הכתוב] רר ח׳ | 6 ר באחד | למ שאינן | אף וכו׳ וישיבה] ד ח׳ | לכל] ר בכל | 7 מר מושבות | ל בכל מושבות אינו מדבר אלא בחוצה לארץ | 8 א״ל ר״ע וכו׳ ובח״ל שורה י] מ ח׳ | לר היא | בכל מושבותיכם] דל ח׳ | 9 ר בין בח״ל ובין בארץ | אם] דל ח׳ | ל בח״ל כבארץ | 10 לר דין הוא | ל בחוצה לארץ כבארץ | אמר וכו׳ ישמעאל] מ ר׳ ישמעאל אומר | 11 ר ללמדך על הנסכים שלא נתחייב יחיד בהן אלא מביאתן לארץ | 12 ר ללמד | דל נסכים | ט שהם | אבא עד סה״ד] מ ח׳ | 13 כך נרבה] ד כך ריבה | 15 כלי] ד ח׳ | ט לא ריבה הכתוב בנסכי בית עולמים מנסכי אוהל מועד | 16 ועשיתם וכו׳ קרבנו שורה יח בעמוד הסמוך] ט ח׳ | לה׳] ר ח׳ | מ כל | מ יטען, לר יטענו | נסכים] מ נ׳ ואפילו מנחה |

(קז) 7 ללמדך. במ״ע מגיה וללמדך ורד״ף ד״א ללמדך ולי נראה דצ״ל אשר אני נותן לכם ללמדך: 9 בין בח״ל. ואלמוד משם דמושב בכ״מ משמע מ״ע וא״נ דא״א לפרש שומע אני בניחותא והגר״א מגיה ע״פ הגמרא דקדושין וע״ש, ואפשר דצ״ל שומע אני וכו׳ בח״ל [ת״ל אשר אני נותן לכם בארץ ולא בח״ל] א״ל ר״י א״צ [שבת ק״ו] מה אם מצות וכו׳ פ׳ לר״ע מושבות בכ״מ משמע כמו בשבת ואיצטריך גבי נסכים אשר אני נותן לכם למעט בח״ל ולר״י משבת לא ילפינן ואדרבה מנסכים ילפינן דכ״מ שנ׳ מושבות בכ״מ משמע ואפשר לומר דנ״מ בנסכים גופייהו דלר״י מושבות בארץ משמע וא״כ אשר אני נותן לכם בא למעט במת יחיד ומושבות מרבה במת צבור ור״ע ס״ל דמושבות אף ח״ל משמע וא״כ אשר אני נותן לכם בא למעט במת ח״ל אבל במת יחיד בארץ חייב ועיין ס״ז כאן ולעיל ט׳ ד׳ ובתוספתא זבחים פי״ג הי״ג ובקדושין ל״ז: ובזבחים קי״א. ומורה נה״ז שער י״ג (דפ׳ לעמבערג דף קע״ב): 11 היחיד. פליג את״ק אליבא דר״י דס״ל דלא נתחייבו כלל בנסכים קודם ביאתן לארץ: 13 שריבה וכו׳. עשרה שולחנות, ר״ה:

לי אלא עולה מנין לרבות את השלמים ת"ל וזבח <תודה מנין ת"ל או וזבח> משמע מביא אלו ומביא חטאת ואשם ת"ל לפלא נדר או בנדבה לא אמרתי אלא קדשים הבאים בנדר ובנדבה משמע מוציא אני את אלו ומוציא את עולת חובה הבאה ברגלים כשהוא אומר במועדיכם להביא את עולת חובה הבאה ברגלים משמע מביא את עולת חובה הבאה ברגלים ומביא את חטאת חובה הבאה ברגלים ת"ל וכי תעשה בן בקר עולה או זבח בן בקר היה בכלל ויצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה בן בקר שהוא בא בנדר ובנדבה וטעון נסכים כך כל הבא בנדר ובנדבה יטעון נסכים יצאו חטאת ואשם שאין באין בנדר ובנדבה שלא יטענו נסכים.

לעשות ריח ניחוח לה' מן הבקר או מן הצאן למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם אשה לה' עולה או זבח שומע אני אף עולת העוף תטען נסכים ת"ל מן הבקר או מן הצאן יצאת עולת העוף שלא תטען נסכים דברי ר' ישיה, ר' יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר או זבח מה זבח מין בהמה אף עולה מין בהמה ומה ת"ל לעשות ריח ניחוח לה' מן הבקר או מן הצאן לפי שהוא אומר ועשיתם אשה לה' עולה או זבח שאם אמר הרי עלי עולה ושלמים שומע אני יביא משניהם כאחת ת"ל מן הבקר או מן הצאן מגיד שמביא מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו <ומכאן אתה למד לפסח לפי שהוא אומר שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו (שמות יב ה) מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו> אתה אומר מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו או יביא משניהם כאחת ת"ל ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים (ויקרא א י) והרי דברים ק"ו ומה עולה חמורה כשרה לבא מין אחד פסח הקל דין הוא שיכשר לבא מין אחד הא מה ת"ל מן הכבשים ומן העזים תקחו מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו איסי בן עקביא אומר לעשות ריח ניחוח לה' מן הבקר ומן הצאן מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו אתה אומר מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו או יביא משניהם כאחד אמרת ק"ו ומה כבשי עצרת שהם זקוקים לבא שנים כשרו לבא מין אחד עולה

5 ת"ל וכו'. אולי ס"ל דמן הבקר או מן הצאן קאי ג"כ או במועדיכם דסמיך ליה וא"כ הא דהדר כתיב לפלא נדר גבי בן בקר להשמיענו דצאן דומיא דבן הבקר דמה מוספין דבן בקר עולה דמינה באה בנדר ונדבה אף מן הצאן דוקא עולות ולא חטאות: 7 חטאת וכו'. ואימעוט בכלל זה ג"כ חטאות הבאות ברגלים ועיין לקמן וס"ז ומנחות צ: 13 ועשיתם וכו'. בגמ' שם לפי שנ' אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן וכ"נ. ואע"ג דכתיב התם אם עולה קרבנו מן הבקר וכו' ואם מן הצאן ה"א דוקא במפרש אבל בסתם מביא משניהם גמ' שם: 21 בפ"ע. מכילתא בא פ"ד: — לעשות וכו'. נראה דס"ל איסי בן עקביא אומר מן הבקר

מוצא] מ ח' | ל הבקר | 7 ל וטעין | ר בנסכים | ר יטען, מ טעין, ל טעין | ל חטאות ואשמות שאינן | 8 ר לא | 9 לעשות] דל נ' אשה | מן וכו' הצאן] מ ח' | ל או מן הבקר | לפי וכו' הצאן שורה יג] מ ח' | 10 אשה] ד נ' עולה | ר יטען, ל טעין | 11 דל תטען | 12 ר זבח בבהמה אף עולה מן בהמה מה ת"ל | 13 לעשות] ל נ' אשה | מן הבקר וכו' הצאן] ר ח' | 14 שאם אמר] מ הרי שאמר | שומע אני] מר ח' | ר שניהם | מ כאחד | 15 ר"ה מזה בעצמו ומזה בעצמו | המוסגר רק בר"ה | 17 אתה וכו' עצמו] דמ ח' | ומזה בפני עצמו] ר ח' | 18 מ כאחד | מ אם | מן הכבשים וכו' העזים] דל ח' | או מן העזים] ר ח' | 19 ר הפסח | מ אין דין | 20 ט שכשר | מ או מן העזים מזה וכו' | 21 איסי עד סה"ד] מ ח' | לעשות וכו' הצאן] לר ח' | לעשות] ד נ' אשה | מן הבקר ומן הצאן] ד ח' | 22 ל שניהם | 23 ט נזקקין |

1 את] ד ח' | ת"ל זבח] ל ת"ל או זבח | המוסגר רק בר"ה מ | מביא וכו'] ר מביא את אלו ומוציא את אלו חטאת ואשם, ל מוציא את אלו ומוציא חטאת ואשם | 2 ומביא וכו'] מ ומביא גם בכור ומעשר ופסח וחטאת ואשם | בנדבה] ד נדבה, ל לנדבה | ל בקדשים | 3 ובנדבה] מ או בנדבה | אני] למר ח' | ומוציא] מ נ' גם, ר ומביא | ד הבאים | כשהוא אומר וכו'] מ ת"ל או במועדיכם | 4 להביא וכו' ברגלים] מ ח' | ד הבאים | משמע] ד ח', ל ומשמע | משמע וכו' ברגלים] ר ח', ר"ה משמע מביא את אלו | 5 ומביא] מ וגם מביא | ד כי | 6 בן בקר] דמ ר בקר, ל והלא בן בקר | מ בכלל היה | מר יצא |

שאינה וקוקה לבא שנים אינו דין שתכשר לבא מין אחד <לא אם אמרת בשני כבשי עצרת שמעט הכתוב על הבאתן לפיכך כשרו לבא מין אחד> תאמר בעולה שריבה הכתוב על הבאתה לפיכך לא תכשר לבא אלא מין שנים והרי שעירי יוהכ״פ ושעירי ר״ח יוכיחו <שריבה הכתוב על הבאתם וכשרו לבא מין אחד והן יוכיחו לעולה שאע״פ> שריבה הכתוב על הבאתה תכשר לבא מין אחד לא אם אמרת בשעירי יוהכ״פ שאע״פ שריבה הכתוב על הבאתן אינן באים בכל ימות השנה כולה לפיכך כשרו לבא מין אחד תאמר בעולה שריבה הכתוב על הבאתה ובאה בכל ימות השנה כולה <לפיכך לא תכשר לבא אלא מין שנים הרי חטאת תוכיח שריבה הכתוב על הבאתה וכשרה לבא בכל ימות השנה> וכשרה לבא מין אחד והיא תוכיח לעולה שאע״פ שריבה הכתוב על הבאתה ובאה בכל ימות השנה שתכשר לבא מין אחד לא אם אמרת בחטאת שמיעט הכתוב על הבאתה שאינה באה בנדר ובנדבה לפיכך כשרה לבא מין אחד תאמר בעולה שריבה הכתוב על הבאתה ובאה בנדר ובנדבה לפיכך לא תכשר לבא אלא מין שנים הא מה ת״ל מן הבקר או מן הצאן מוה בפני עצמו ומוה בפני עצמו.

והקריב, אין לי אלא איש אשה מנין ת״ל המקריב מכל מקום: והקריב המקריב, ר׳ נתן אומר זה בנה אב לכל המתנדב במנחה שלא יפחות מעשרון ולוג שמן: והקריב המקריב קרבנו לה׳ ויין לנסך רביעית ההין, שמן לבילה ויין לנסך.

תעשה על העולה או לזבח למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם אשה לה׳ עולה או זבח שאם אמר הרי עלי עולה הרי עלי שלמים שומע אני יביא נסך אחד לשניהם ת״ל תעשה על העולה או לזבח מגיד שמביא לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו אבא חנין אומר משום ר״א למה נאמר לפי שהיה בדין ומה אם במקום ששוה מעשה

1 המוסגר ד ח׳ | 2 על] ר ח׳, ט את | 3 על] טר את, וכן בכולן | אלא מין שנים] ר מין אחד, ל אלא מין אֶחד | והרי] ר ח׳, טל הרי | שעירי יום הכפורים ושעירי ר״ח] כ״ה גרסת ר״ה אבל דט שעירי י״ה, ר בשעירי י״ה, ל שעירי ר״ח | 4 המוסגר ד ח׳ | ל והוכשרו | 5 ר תכשיר | ל בשעירי ר״ח | שאע״פ וכו׳] ד שומע אני שמיעט הכתוב בהבאתה ואין, טר שמיעט הכתוב את הבאתן ואינן | 6 ימות] דלר ח׳ | כולה] ד ח׳ | 7 הבאתה] ד נ׳ וכשרה לבא בכל השנה | כולה] דלר ח׳ | המוסגר ד ח׳ | 8 ר יוכיח | טלר הבאתה ובאה בכל וכו׳ | 11 דלר ואינה | כשרה וכו׳] ד לא תכשר לבוא מין אחד | 13 ד מה ת״ל לעשות אשה ריח ניחוח לה׳, לר מה ת״ל מן הכבשים ומן העזים תקחו, ר״ה מה ת״ל ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה זכר תמים | ומזה בפ״ע] ל נ׳ מן הבקר או מן הצאן | 14 והקריב] דלר נ׳ המקריב, מ נ׳ המקריב קרבנו לה׳ | ת״ל וכו׳] דמר ת״ל והקריב המקריב | 15 זה] מ ח׳ | ט בנין | ט במנחות, ר שבמנחה, ר״ה פ״ז מ מנחה | ר תפחות | מ מעשרון סלת | ולוג שמן] פ״ז ח׳ | 16 והקריב וכו׳ לה״] טמ ח׳, ר והקריב המקריב וגו׳ | קרבנו] ד קרבן | רביעית ההין] מ ח׳ | 19 מ ואם | הרי עלי עולה] ד נ׳ הרי עלי מנחה, ל נ׳ מנחה, ר גורס הרי עלי מנחה ואינו ג׳ הרי עלי עולה | 20 לשניהם] מ ח׳, ד לשנים | ל יעשה | מגיד שמביא] מ ח׳, ל מגיד | ל למזה ... רלמזה | 21 אבא וכו׳ בנסכים, בעמוד הסמוך שורה ד] מ ח׳ | ר אמר | נאמר] ט נ׳ תעשה על העולה או לזבח | לפי] טלר ח׳ |

ומן הצאן וקאי על הפסוק דויקרא: 1 שנים. דבמפרש ודאי סגיא באחד ז״ר. ואפשר לפרש ג״כ דר״ל דממין אחד ודאי אינו צריך להביא שנים והספק אינו רק אם צריך להביא משני מינים: 2 הבאתן. דאין לנו שלמי צבור כיוצא בהן: 4 על הבאתם. דחטאות נינהו ולפ״ז צריך להשלים ושעירי הרגלים וכן לקמן צ״ל לא אם אמרת בשעירי יוה״כ ושעירי רגלים ור״ח ובכי״ל לא גרס כאן ולקמן רק שעירי ר״ח. ולפי גרסא זו יש לומר דדוקא נקט שעירי ר״ח מפני שבאין כמה פעמים בשנה וכנגד זה אמר דכבשי עצרת מיעט הבאתן משום דאינן באים רק פעם אחת בשנה: 11 ובנדבה. נראה דצ״ל אע״פ שריבה הכתוב על הבאתה אינה באה וכו׳: 13 ת״ל וכו׳. עיין בח״ג והרד״ף האריך להוכיח דהגרסא מה ת״ל ואם מן הצאן וכו׳ עקרית וא״נ ומאן דג׳ הכי סבר דהספק הוא אם צריך להביא מן הכבשים ומן העזים ולא כמו שפ׳ הרד״ף בעצמו*: 14 אשה מנין. דאימא בני ישראל ולא בנות ישראל, ר״ה: 15 שלא יפחות וכו׳. סוף הפסוק דורש ר״ה ועיין מנחות פי״ג מ״א וס״ז ונראה כג׳ הפ״ז דלא ג׳ ולוג שמן ולפי הג׳ שלפנינו צ״ל דאגב גררא תני

שיר עולה למעשה כבש עולה לא שוה לו בנסכים מקום שלא שוה מעשה כבש עולה למעשה כבש שלמים אינו דין שלא ישוה לו בנסכים ת״ל תעשה על העולה או לובח מגיד הכתוב שאעפ״י שלא שוה מעשה כבש עולה למעשה כבש שלמים שישוה לו בנסכים. ר׳ נתן אומר תעשה על העולה זו עילת מצורע לובח זו חטאתו או לובח זו אשמו ר׳ יונתן אומר לכבש האחד להביא עולת יולדת שתטעון נסכים שלא שמענו לה בכל התורה כולה או אינו מדבר אלא באיל כשהוא אומר או לאיל תעשה מנחה הרי איל אמור הא מה ת״ל לכבש האחד להביא את עולת יולדת שתטעון נסכים שלא שמענו לה בכל התורה כולה ד״א לכבש האחד להביא את אחד עשר שבמעשר.

או לאיל תעשה מנחה, בא הכתוב לחלוק בין נסכי כבש לנסכי איל שהיה בדין בן בקר טעון נסכים ובן הצאן טעון נסכים אם למדתי לבן בקר שלא חלקה תורה בין נסכי עגל לנסכי שור כך לא תחלוק בין נסכי כבש לנסכי איל ת״ל או לאיל תעשה מנחה בא הכתוב לחלוק בין נסכי כבש לנסכי איל. אבא חנין אומר משום ר׳ אליעזר למה נאמר לפי שהיה בדין ומה אם במקום שריבה בנסכים לא ריבה בין עגל לשור מקום שמיעט בנסכים אינו דין שלא נרבה בין כבש לאיל ת״ל או לאיל תעשה מנחה מגיד הכתוב שאע״פ שמיעט בנסכים ריבה בין כבש לאיל ד״א או לאיל תעשה להביא איל עולה כו׳.

תעשה מנחה סולת שני עשרונים למה נאמר לפי שהיה בדין הואיל וכבש העומר טעון שני עשרונות ואיל העולה טעון שני עשרונות אם למדתי לכבש העומר שאף על פי שכפל עשרונותיו לא כפל נסכיו <אף איל העולה אף על פי שכפל עשרונותיו לא יכפיל נסכיו> ת״ל או לאיל תעשה מנחה <ויין לנסך שלישית ההין מגיד הכתוב שכשם שכפל עשרונותיו כך כפל נסכיו:> ויין לנסך שלישית ההין, שמן לבילה ויין לניסוך: תקריב ריח ניחוח לה׳, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני: וכי תעשה בן בקר, בן בקר היה בכלל יצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה בן בקר שהוא בא בנדר ובנדבה וטעון נסכים כך כל הבא בנדר ובנדבה יטעון נסכים יצאו חטאת ואשם שאינן באים בנדר ובנדבה שלא יטענו נסכים.

עולה או זבח למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם אשה לה׳ שאם אמר הרי

נמי דינא וממ״א הוא למד עיין מנחות פ״ט׳: 6 אלא באיל וכו׳. שהוא יותר מן שנה כיון דכתיב סתמא לאפוקי יולדת דדוקא בן שנה, מ״ע: 8 התורה כולה. מנחות צ״א: 16 איל עולה כו׳. במ״ע הגיה איל עולת כהן ומראה מקום למנחות צ״א: והרד״ק בשם מהר״ם מגיה ד״א או לאיל תעשה מנחה וכו׳ להביא איל עולה שהיה בדין וכו׳ כדלקמן בדבור הסמוך: 21 כפל נסכיו. מנחות פ״ט מ״ד, ת״כ אמור פרשה י׳ ה״ז, מנחות פ״ט: 25 שלא יטענו נסכים. עיין

1 ר העולה | שוה] ד ג׳ לו | מעשה] ד ח׳ | 3 שאע״פ] ד שאעפ״כ | 4 ר׳ נתן עד סה״ד] ט ח׳ | העולה] ל נ׳ או לזבח | ל או לזבח | ל חטאת | 5 ל אשמות | לר׳ את עולת | מ שתטען, ר שטעון, ל שתהא טעונה | 6 לה] דל ח׳ | כולה] ר ח׳ | או אינו עד סה״ד] מ ח׳ | מנחה] ר ח׳ | 7 הא מה] ד ומה | 8 ד״א] ל ר׳ אומר, ר ר׳ א׳ | ד במעשר | 9 טר לחלק | שהיה בדין עד סה״ד] מ ח׳ | 10 לבן בקר] רק ל | 12 ט לחלק | ט אמר | 13 לפי] רק ל | 14 מנחה] ר ח׳ | 15 ל שמיעט הכתוב | ד״א וכו׳ עולה כו׳] טלר ח׳ | 17 תעשה] מ ח׳ | לפי] טר ח׳, ד להביא | 18 ל שתי עשרונות וכן בסמוך, טמר שנ׳ עשרונים וכן בסמוך | מ ואם | ר לכבש העולה אע״פ שכפל עשרונתיו לא יכפיל נסכיו ת״ל וכו׳ | 19 עשרונותיו] ט עשרונות | מ עשרונים נסכים · · · וכן בסמוך | לא וכו׳ עשרונותיו] ל ח׳ | אף וכו׳ נסכיו] ד ח׳ | מ כך האיל אע״פ | 20 מ יכפול | או] ד ח׳ | ויין וכו׳ נסכיו] ד ח׳ | ויין לנסך שלישית ההין] רק ט | 21 ויין לנסך] כ״ה מ ובמקרא, ש״ג ויין תקריב לנסך | 22 לפני וכו׳ רצוני] מ לפני מי שאמר והיה העולם | 23 מוצא] דמ ח׳ | 24 וטעון] טל טעון | כך] טל אף | יטעון] טלמר טעון | 25 מ חטאות ואשמות | ד יטענו | 26 לה׳] ד ג׳ עולה או זבח | מ ואם |

עלי עולה הרי עלי שלמים שומע אני יביא נסך אחד לשניהם ת״ל עולה או זבח מניד הכתוב שמביא לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו או אפילו אמר הרי עלי חמשה שוורים לעולה חמשה שוורים לשלמים שומע אני יביא נסך אחד לכולם ת״ל עולה או זבח מניד שמביא לכל אחד ואחד בפני עצמו אבא חנין אומר משום ר׳ אליעזר למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום ששוה מעשה כבש עולה למעשה שור עולה לא שוה לו בנסכים מקום שלא שוה מעשה שור עולה למעשה שור שלמים אינו דין שלא ישוה לו בנסכים ת״ל עולה או זבח מניד הכתוב שאעפ״י שלא שוה מעשה שור עולה למעשה שור שלמים שוה לו בנסכים.

וכי תעשה בן בקר והקריב על בן הבקר ויין תקריב לנסך שמן לבילה ויין לניסוך: אשה ריח ניחוח לה׳, על גבי ספלים אתה אומר על גבי ספלים או אינו אלא על גבי האשים אם אמרת כן נמצאת מכבה את המדורה והתורה אמרה אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ויקרא ו ו) הא מה ת״ל אשה ריח ניחוח לה׳ <על גבי ספלים: אשה ריח ניחוח לה׳> נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני.

ככה יעשה לשור האחד, מניד הכתוב שלא חלקה תורה בין נסכי עגל לנסכי שור שהיה בדין בן הצאן טעון נסכים ובן הבקר טעון נסכים אם למדתי שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי איל כך תחלוק בין נסכי עגל לנסכי שור ת״ל ככה יעשה לשור האחד מניד שלא חלקה תורה בין נסכי עגל לנסכי שור אבא חנין א׳מר משום רבי אליעזר למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום שמיעט בנסכים ריבה בין כבש לאיל מקום שריבה בנסכים אינו דין שירבה בין עגל לשור ת״ל ככה יעשה לשור האחד מניד הכתוב שאע״פ שריבה בנסכים לא ריבה בין עגל לשור.

או לאיל האחד למה נאמר שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה בין נסכי בני שנה לנסכי בני שתים כך תחלוק לנסכי בני שתים לנסכי בני שלש ת״ל או לאיל <האחד> מניד הכתוב שאע״פ שחלקה תורה בין נסכי בני שנה לנסכי בני שתים לא תחלוק בין נסכי בני שתים לנסכי בני שלש: או לשה בכבשים למה נאמר שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי איל כך תחלוק בין נסכי כבשה

2 חמשה שוורים לעולה] דל ח׳ | 3 ר וחמשה, מ או חמשה | חמשה שוורים לשלמים] ר״ה ולשלמים | 4 אבא וכו׳ עד סה״ד] מ ח׳ | 5 ר ששוו | 6 מקום שלא שוה] ד ק״ו שלא ישוה, ל ק״ו שלא שוה | דר אינו דין שישוה (ר׳ רשום למעלה שלא) | 7 ד שאעפ״כ | 9 וכי וכו׳ בקר] מ ח׳ | וכי וכו׳ הבקר] ט ח׳ | לר בן הבקר מנחה סולת (ל נ׳ שני עשרונים) | למ לנסך חצי ההין | 10 לר תקריב אשה וכו׳ | ל תקריב אשה וכו׳ | אשה וכו׳ לה׳] מ ויין לנסך וכן ג׳ בסוף הא מה ת״ל ויין לנסך לספלים | ט אשה ריח רע לגבי שפלים | אתה וכו׳ ספלים] מר ח׳ | ט שפלים | 11 ל אישים | אם וכו׳ ספלים] ט ת״ל ריח ניחוח על גבי שפלים וכו׳ (ויותר אינו מעתיק) | אם וכו׳] ר ת״ל אשה ריח ניחוח לה׳ ועל גבי ספלים אם אמרת וכו׳ | המדורה] כ״ה כ״מ מעה״ק פ״ב אבל דלר ור״ה המנורה, מ המערכה | 12 על המזבח לא תכבה] רק מ | אשה] ד נ׳ לה׳ | ריח ניחוח] ל ח׳ | לה׳] ר ח׳ | על גבי ספלים] כ״ה גם פ״ו אבל ד ח׳, ר על גבי האישים | 13 אשה וכו׳ לה׳] ד ח׳ | לה׳] טמ ח׳ | מר ועשו | 14 האחד] מ ח׳ | מ התורה | 15 שהיה עד סה״ד] מ ח׳ | 18 ריבה] ר״ה חלק | 19 שריבה] מר, ש״ג שריבה | 20 שריבה] דל נ׳ הכתוב | בנסכים] דר ח׳ | 21 או לאיל וכו׳ לוגין בעמוד הסמוך שורה ג] ט ח׳ | שהיה וכו׳ שחלקה] ל ומה שחלקה | ומצינו] ד נ׳ ומה במקום שמיעט בנסכים | ל תורה לנסכי בן שנה לנסכי בן שתים | 22 בני] ר בן וכן בסמוך, מ ח׳ וכן בסמוך | או] מ ח׳ | 23 האחד] ד תעשה מנחה | 24 בכבשים] ד נ׳ או בעזים | 25 בין נסכי כבשה] ל לנסכי כבשה |

לעיל עמוד ק״ז: 12 גבי ספלים. זבחים צ״ג: סוכה פ״ד מ״ט ותוספתא שם פ״ג הי״ד ס״ז רש״י והגר״א: 20 בין עגל לשור. לעיל עמוד ק״ט, מנחות צ״א: 24 בני שלש. מנחות

לנסכי רחל ת״ל או לשה בכבשים: או בעזים למה נאמר שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי איל כך החלוק בין נסכי נדי לנסכי תיש ת״ל או בעזים מקיש נדול שבעזים לקטן שבכשבים מה זה שלשה לונין אף זה שלשה לונין.

כמספר אשר תעשו, אין לי אלא אלו תמורותיהם מנין ת״ל כמספר אשר תעשו: כמספר אשר תעשו, שלא ימעיט או אם רצה לרבות ירבה ת״ל ככה תעשו לאחד כמספרם דברי ר׳ יאש״ה ר׳ יונתן אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר כל האזרח יעשה ככה את אלה שלא ימעיט או אם רצה לרבות ירבה ת״ל כמספר אשר תעשו או אם רצה לכפול יכפול ת״ל ככה תעשו לאחד כמספרם מיכן אמרו מערבים נסכי פרים בנסכי פרים נסכי אילים בנסכי אילים נסכי כבשים בנסכי כבשים של יחיד בשל צבור של יום בשל אמש אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים מיכן אמרו האומר הרי עלי יין לוג לא יביא שנים לא יביא שלשה יביא ארבעה יביא חמשה לא יביא ששה יביא מיכן ואילך יביא כשם שהצבור מביא חובה כך יחיד מתנדב נדבה ד״א ככה תעשו לאחד כמספרם להביא את אחד עשר שבמעשר.

כל האזרח יעשה ככה את אלה למה נאמר לפי שהוא אומר ומעוך וכתות ונתוק וכרות וגו׳ ומיד בן נכר לא תקריבו וגו׳ (ויקרא כב כה) אלה אי אתה מקבל מהם אבל אתה מקבל מהם תמימים אחר שלמדנו שהגוי מביא עולה וביתי לדון כבתחלה ישראל מביא עולה והגוי מביא עולה אי מה ישראל מביא נסכים אף הגוי מביא נסכים ת״ל כל האזרח יעשה ככה את אלה ישראל מביא נסכים ואין הגוי מביא נסכים <יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים ת״ל ככה> מיכן אמרו גוי ששלח עולתו ממדינת הים ולא שילח עמה נסכים יקרבו נסכים משל צבור (סליק פיסקא)

שם: 1 בכבשים. שם: 3 שלשת לוגין. שם: 4 תמורותיהם. מנחות צ״א: 6 ר׳ יונתן וכו׳. וג׳ הפ״ז ר׳ נתן אומר כל האזרח יעשה ככה שלא ימעט ושלא ירבה: 8 מיכן וכו׳. מנחות פ״ט מ״ד תוספתא פ״י מאחר דילפינן שלא ירבה בנסכים נלמוד דאין מערבין נסכין שבלילתן עבה עם נסכים שבלילתן רכה ז״א וא״נ רק מלתא באפי נפשה היא ות׳ כמספרם דרש כדמשמע מן הס״ז ועיין בהגר״א ואפשר ג״כ להגיה נ״פ בנ״פ נ״א בנ״א נ״פ בנ״א נסכי כבשים וכו׳: 12 מיכן וכו׳. שם פי״ב מ״ד ובגמרא שם ק״ד. ותוספתא שם פי״ב ה״י ועיין בג׳ המ״ח שהיו לפניו כאן כנראה שתי נוסחאות: 13 נדבה. עיין בס״ז: — שבמעשר. עיין לעיל דף ק״ט: 19 ת״ל ככה. הוספתי ע״פ המ״ח ועיין מנחות ק״ד. ופ״ז ובדבריו סתירא מרישא סיפא ועיין שקלים פ״ז מ״ו

1 ת״ל] דר ח׳ | בכבשים] ל נ׳ מצינו הכתוב שאע״פ שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי איל כך תחלוק לנסכי כבשה לנסכי רחל | ג או לשה בעזים | 2 ל בין נסכי איל לנסכי כבש | ד כבשים | ר״ה נחלוק | בין וכו׳] ד לנסכי נדי או לנסכי תיש | ת״ל או בעזים] ר ח׳ | או] מ ח׳ | 3 מ לקטן שבעזים | 4 ט במספר וכן בסמוך | אלו] ל הן | מ תמוריהן | ת״ל] ד שנ׳ | 5 כמספר אשר תעשו] רק ר | טמ ימעט | מ ירצה להרבות | מר תעשה | 6 ט במספרם וכן בסמוך | 7 את אלה] ט ח׳ | שלא] ט אין לי אלא שלא | טמ ימעט | או אם רצה לרבות וכו׳ או אם] ד ולא ירבה ומה ת״ל כמספר אשר תעשו יכול אם | ט במספר | 8 ט יכפיל | ד תעשה | 9 ל נסכי יחיד בנסכי צבור, ר ביחיד של צבור | 10 ד כבש | ט בשל פר ואיל | ל ואיל | 11 האומר הרי עלי יין] ד ור״ה | לוג וכו׳] ד דמשמע לוג אחד יביאו שנים שנים יביא שלשה שלשה יביא ארבעה ארבע יביא חמשה חמשה יביא ששה מיכן וכו׳, ל לוג לא יביא שנים שלשה יביא ארבעה ארבעה יביא חמשה יביא ששה מיכן וכו׳, וג׳ ר״ה לוג א׳ יביא ארבעה לוגין יביא חמשה לא יביא | 12 ששה יביא] מ נ׳ אזרח מלמד שמתנדבין יין וכמה שלשת לוגין מנין שאם רצה להוסיף יוסיף ת״ל יהיה יכול יפחות ת״ל ככה מכאן אמרו לוג יביא חמשה לא יביא ששה יביא | ט מכאן ואילך כשם | ל מביאין | מ חובתו | 13 מתנדב נדבה] דל מתנדב חובה, ר״ה מביא חובה | ד״א וכו׳ שבמעשר] מ ח׳ | ר תעשה | כמספרם] ט ח׳ | 14 את אלה] רק טל | 15 וגו׳ וכו׳ וגו׳] רק ט | אלה] טל אלא, מ אלא את אלו | 16 מהם] ד ח׳ | אבל] ט ח׳ | טר מקבל אתה | תמימים] כ״ה מ אבל דר תמידים, טל עולה | ט שלמדתנו | דל לדין | 17 אי] טלר או | 18 את אלה] ר אתה או׳ | טר אין | 19 המוסגר רק מ | ד עולותיו | 20 לר נסכיה | ט יקריב | נסכים] ד ח׳, ל נסכיה, ר נסכ׳, מ נסכיו:

(קח) וכי יגור אין לי אלא המתגייר שנתגייר מן ת״ל או אשר בתוככם לדורותיכם: ועשה אשה מן דמים אתה אומר מן דמים או אינו אלא מן מנחה ת״ל ככם מה אתם מן דמים אף הגרים מן דמים אי מה ישראל בדם בהמה אף הגרים בדם בהמה ת״ל לכם לכם הקדשתים בדם בהמה ולא הקדשתים לגרים בדם בהמה רבי אומר מה ישראל שלא באו לברית אלא בשלשה דברים במילה ובטבילה ובהרצייית קרבן אף הגרים כיוצא בהם אי מה ישראל בדם עולה ובובחי שלמים אף הגרים בדם עולה ובובחי שלמים ת״ל ועשה אשה ריח ניחוח להי אמרת צא וראה איזה הוא מן דמים שכולו עולה לאשים ואין לך הימנו היתר אי אתה מוצא אלא בעולת העוף אמר להביא פרידה אחת אינו יכול שלא מצינו פרידה אחת קריבה בכל התורה כולה מיכן אמרו כל הקנין שבתורה חציין עולה חציין לחטאת חוץ משל גר מפני שכולו כליל לאשים: כאשר תעשו כן יעשה למה נאמר לפי שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה את קרבנותיו כך תחלוק את נסכיו ת״ל כאשר תעשו כן יעשה מה אתם ששה לפר וארבעה לאיל ושלשה לכבש אף הגרים כיוצא בהם (סליק פיסקא)

(קט) הקהל אין לי אלא אנשים נשים מנין ת״ל הקהל חקה אחת לכם: ולגר הגר לפי שמעשה בישראל צריך להביא את הגרים <שבכל מקום שמעשה בישראל צריך להביא את הגרים:> חקת עולם לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות: ככם כגר יהיה לפני ה׳ למה נאמר לפי שנאמר והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני

(קח) 1 יגור] ל ג׳ אתך, מר ג׳ אתכם גר | מ שמתגייר | ד גר המתגייר גר שנתגייר | מ נתגייר | 2 לדורותיכם] ר ח׳ | ד ועשיתם, מ יעשה | מין] ט, ש״ג מן וכן בסמוך | דל הדמים וכן בסמוך | דלמר המנחה | 3 ככם] מ ג׳ אי | למר מן וכן בסמוך | ישראל] ל אתם | בדם בהמה] ט מין בהמה וכן בסמוך | 4 ת״ל לכם] ד ת״ל, ר״ה ת״ל ככם כגר יהיה | לכם הקדשתים וכו׳ בהמה] כ״ה מ וכן ר ד לכם הקדשתים לא הקדשתים (ר ולא הגרים הקדשתים) בדם בהמה, ל לכם הקדשתם ולא הקדשתם בדם בהמה, אבל ט לכם הקשתים ולא הקשתים לדם בהמה וכן ר״ה לכם הקשתיו לא הקשתיו | 5 מה] מ ח׳ | טמ לא | 6 אי] מ ח׳ | עולה] ד מילה וכן בסמוך | מ ודם שלמים | 7 ר ת״ל ועשיתם | ריח ניחח] מר ח׳ | 8 לר מן | מ לעולה | טלר עולת | 9 אמר] ל אמר, טמר ח׳ | אינו יכול] ר ח׳, מ אי אתה יכול | ל שהרי לא מצינו | 10 ל לעולה, מר עולות | חציין לחטאת] ט ר ח׳ | מ חטאות, ולשון הרמב״ם בהקדמה לס׳ קדשים חצייה עולות חוץ משל גר | ד חוץ מן הגר | מפני] מ ורמב״ם ח׳ | 11 טל שכולן | כליל] ד ח׳, ט כלין | כאשר תעשו] ל ככה תעשו | 12 ט את קרבנו, ר״ה בקרבנות | ר״ה הנסכים | ל ככה תעשו כן יעשה:

(קט) 14 הקהל בפעם הב׳] דלר ח׳ | דל יהיה לכם | 15 לפי וכו׳ הגרים) ד להביא שבמעשה כישראל צריך וכו׳ | מר להביא (מ ג׳ כל דבר) שמעשה וכו׳, ל להביא את הגרים שמעשה בישראל להביא גרים | המוסגר רק לר | 16 ככם] רק ל | 17 ד מצח אהרן | תמיד] ט ח׳ | להם] ד ח׳ |

ות״כ אמור פרשה ז׳ ב׳, ותוספתא שקלים פ״א ז׳, וזבחים מ״ה, מנחות נ״א: וע״ג: ותוספ׳ ד״ה אי, ובתוספתא זבחים פ״ה נ׳ איתא להדיא שאין עושין תמורה אבל טעונין נסכים· ועיין ירושל׳ שקלים מ״ו ע״ב ותדב״א פ״ז וי״ר פ״ב ס״ט וס״ז ט״ו ב׳, והרמב״ם מעה״ק פ״ג ה״ה ושקלים פ״ד ה״ג נראה דסותר את עצמו:

(קח) 1 אין לי וכו׳· דיגור לעתיד משמע מניין דדין זה נוהג אפילו במי שנתגייר כבר, ור״ה פ׳ דאתי לרבות אפילו גר שנתגייר במצרים קודם הדבור, וז״ר פ׳ מניין דאפילו נתגייר כבר ולא הביא קרבנו שצריך לחזור ולהביא וכן פ׳ ברד״ף: — או אשר וכו׳· משמע שהוא כבר בתוכם ז״ר ועיין בס״ז: 2 ת״ל ככם· בגמרא כריתות ט׳: ת״ל כאשר תעשו כן יעשה: 4 ת״ל לכם וכו׳· עיין בח״ג וג׳ הגמרא שם, ולפי שתי הג׳ לא הבינותי אופן הדרש ואולי הוא כמו רבוי אחר רבוי למעט· ועיין כריתות פ״ב מ״א ותוספתא פ״א י״ב ושקלים פ״ג כ״א וירושל׳ שקלים נ״א ע״ב ובבלי ראש השנה ל״א: ומס׳ גרים פ״ב ה״ה: 9 אמר· צ״ל אמרת: 11 לאשים· ומשמעות דורשין בין הת״ק ורבי ואפשר לומר ג״כ דפליגי עיין כריתות ח׳: כל הקינין וכו׳ כאן שתיהן עולות הביא חובתו (ג״א חובתו אחת) מן הבהמה יצא עולה ושלמים יצא מנחה ושלמים לא יצא לא אמרו קן אלא להקל עליו ולפי פ׳ רש״י שם אם הביא עולה אחת יצא והא דקתני עולה ושלמים משום דבעי למתני מנחה ושלמים לא יצא אבל מן התוספתא לא משמע כן דאיתא התם רצה להביא חובתו מן (בשקלים הג׳ מין) בהמה יביא הביא עולות בהמה לכפורים (בשקלים עולת בהמה לכפוריו) יצא ונראה דהביא חובתו ר״ל עולה ושלמים והביא עולות בהמה היינו שתיהן עולות דאל״כ מאי קמ״ל ולפ״ז אפשר לומר דלרבי לא יצא בבהמה אחת אלא בעולה ושלמים או שתיהן עולות כמו קן דהוא שנים:

(קט) 15 שבכל מקום וכו׳· עיין לעיל פיסקא ל״ט: 16 לדורות· לעיל עמוד סה הערה י ועוד מכילתא כי תשא פ״א ומכילתא דרשב״י דף ט״ו וי״ח וק״ס ות״כ צו פרק ג׳ ה׳

ה' (שמות כח לח) אין לי אלא הציץ מרצה לישראל לגרים מנין ת"ל ככם כגר יהיה לפני ה': תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם, בא הכתוב והשוה את הגר לאורח בכל מצות שבתורה (סליק פ"סקא)

(קי) וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, ר' ישמעאל אומר שינה הכתוב ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכל ביאות שבתורה הוא אומר והיה כי תבאו אל הארץ והיה כי יביאך ה' אלהיך וכאן הוא אומר בבואכם ללמדך שביון שנכנסו ישראל לארץ מיד נתחייבו בחלה: אשר אני מביא אתכם שמה, מיכן אתה אומר פירות ח"ל שנכנסו בארץ חייבים בחלה יצאו מיכן לשם ר' אליעזר מחייב ור' עקיבא פוטר. ר' יהודה אומר פירות ח"ל שנכסו לארץ ר' אליעזר פיטר שנא' והיה באכלכם מלחם הארץ <להוציא את של ח"ל ור"ע מחייב שנ' שמה בין של ארץ בין של ח"ל יצאו מיכן לשם ר"א מחייב שנ' והיה באכלכם מלחם הארץ בין בארץ ובין בח"ל ור"ע פוטר שנ' שמה שם אתה חייב חוץ לשם אתה פטור>

והיה באכלכם מלחם הארץ למה נאמר לפי שהוא אומ' ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה שומע אני אף שאר פירות במשמע הרי אתה דן נאמר כאן לחם ונאמר להלן לחם מה לחם האמור להלן חמשת המינין אף לחם האמור כאן חמשת המינין ואלו הן חיטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון יצאו אורז ודוחן והפרגים והשומשמים שאינן באים לידי מצה וחמץ אלא לידי סרחון.

תרימו תרומה לה', בתרומה גדולה הכתוב מדבר או אינו אלא בתרומת חלה כשהוא אומר חלה תרימו תרומה הרי תרומת חלה אמורה הא מה אני מקיים תרימו תרומה לה' בתרומה גדולה הכתוב מדברי ר' יאשי"ה ר' יונתן אומר לפי שהוא אומר <ראשית דגנך תירשך ויצהרך (דברים יח ד) חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל תרימו תרומה לה' חובה ולא רשות.

ופרק י"ח ב' ולקמן פ' ק"י ופ' קל"ד וס"ז בהעלתך ט' ו': 1 אין לי וכו' עיין ס"ז: 3 שבתורה. עיין לעיל פ' ע"א: (קי) 8 נתחייבו בחלה. לעיל פ' ק"ז וירושל' חלה נח ע"ב וערלה ס ע"ד ובבלי כתובות כ"ה. נדה מ"ז. ותוספתא מנחות פ"ו ה"כ: 9 בחלה. עיין מלאכת שלמה חלה פ"ד מ"א שכתב מצאתי מוגה במתנ' חייבין בחלה ובמעשרות וזה כג' הדפוס המשובשת כאן, ועיין רמב"ם פ"א מהלכות תרומות פ"א הכ"ד ובהשגות שם: 13 פטור. עיין במשנה שם וביר'שלמי: 18 סרחון. חלה פ"א מ"א ומנחות פ"י מ"ז מכילתא בא פי"ז וירושלמי ריש חלה ופסחים ל"ה. ות"י ועיין פ' רגמ"ה מנחות ע': שם' סרחון שמתגדלין אבל אין מחמיצין: 21 בתרומה גדולה וכו'. דצריך להפריש חלה מת"ג אם עשה עיסה מן הטבל רד"ף לפי הירושל' נז ע"ד וא"נ רק כפשוטו דתרומה דהכא היינו ת"ג אע"ג דהדרש בהשקפה ראשונה רחוק מפשוטו של מקרא: — לפי שהוא אומר ראשית וכו'. כ"ה בכל הנוס' חוץ מג' הדפ' וכ"ה גם בהשגות הרמב"ן לסה"מ שרש י"ב ובג' זו אחזו המפרשים ולפ"ז יש לומר דדברי ר' יונתן לקמן פ' קכ"א אשנרה מכאן או שכל מתנות כהונה נשנו שם ד"ר אבל מצד הסברא נראה לי יותר לקיים ג' הדפ' ולפרש דהא דאמר לקמן הרי שלא הפריש חלה מן העיסה וכו' מקומו לעיל קודם מכאן אמרו וכו' ושייך לדברי ר' יונתן וע"י הראיה מן המשנה נפסק המשך הדבור וה"ק דאי מן הכתוב והיה באכלכם וכו' לא הוה ידעינן מתי יכול להפריש חלה ואצטריך קרא דראשית עריסותיכם ואי מן הכתוב דראשית עריסותיכם לא הוה

2 תורה וכו' לכם] מ ח' | יהיה וכו' אתכם] ד ח' | 3 למ לכל: (קי) 4 לאמר וכו' אליהם] ד ח' | 5 ר' ישמעאל] מ ח' | 6 טר שכל | לר תבא | 7 אלהיך] ד ח' | בבואכם] ט נ' אל הארץ | ישראל] ד ח' | 8 מיד] מ ח' וכן אר"ז הלכ' חלה סרי"ג | ל נתחייבו ישראל | ט מכאן אמרו | 9 מ של ח"ל | טר לארץ | בחלה] ד נ' ובמעשר | 10 אומר] ד נ' אפילו, ל נ' אף | מ מח"ל | שנכנסו לארץ] טלר אר"ז שם ח' | 11 המוסגר ד ח' | ר להוציא את שבחוצה לארץ | שנ' שמה וכו'] ר שנ' והיה באכלכם מלחם הארץ בין בארץ בין בחוצה לארץ ור"א פוטר שנ' שמה שמה אתה חייב חוץ לשם אתה פטור יצאו מכאן וכו' | שנ' וכו' פוטר] ט ח' | ל אר"ז שם שנ' שמה שם אתה חייב חוץ לשם אתה פטור | 12 מ שנ' מלחם הארץ ואפילו בח"ל | 14 והיה וכו' הארץ] ד ח' | 15 חלה תרימו תרומה] רק ט | ד כאן לחם עוני | 16 אף] ט נ' כאן | 18 ט לידי חמוץ אלא | 19 לה'] ד ח' | או אינו וכו' מדבר שורה כא] ל ח' | אינו] מ נ' מדבר | 20 תרומת] דל ח' | טמ מה ת"ל | 21 ד תרומת ה', ר תרומת לה' | ר' יונתן אומר] מר ח' | 22 המוסגר ד ח' | ראשית] ל מעשר]

ראשית עריסתכם למה נאמר לפי שהוא אומר <והיה באכלכם מלחם הארץ שומע אני אף הקמחים במשמע ת״ל ראשית עריסתכם משתתערם מיכן אמרו אוכלים עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחיטים ותיטמטם בשעורים גלגלה בחטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה כיון שנותנת מים מגבהת חלתה ובלבד שיהא שם חמשת רבעים קמח ועוד כדי שיהא בהן כשיעור שאין מפרישים חלה מן הקמח איזו היא גמר מלאכתה קרימתה בתנור דברי ר׳ עקיבא ר׳ יוחנן בן נורי אומר משתגלגל בחיטים ותטמטם בשעורים הרי שלא הפריש חלה מן העיסה שומע אני שלא יפריש חלה מן הלחם ת״ל והיה באכלכם מלחם הארץ <מכל מקום או יפריש מן העיסה אחת ומן הלחם אחת ויפריש שתי חלות ת״ל> כתרומת גורן כן תרימו אותה מה תרומת גורן אחת אף תרומת חלה אחת מה תרומת גורן עולה באחד מאה אף חלה כיוצא בה ומה תרומת גורן אם נפלה לתוך מאה מדמעת וחייבת בחומש אף תרומת חלה כיוצא בה דברי ר׳ יאשיה נם לו ר׳ יונתן אתה מקישו לתרומת גורן סתומה אני אקישנו לתרומת מעשר המפורשת א״ל ותינטל אחד מעשרה א״ל תינטל א״ל הרי הוא אומר כתרומת גורן כן תרימו אותה לתרומת גורן הקשתיה ולא הקשתיה לתרומת מעשר: מראשית עריסותיכם למה נאמר לפי שהוא אומר ראשית עריסותיכם שומע אני את הראשונה שבעיסות ת״ל מראשית עריסותיכם מקצתה ולא כולה.

מראשית עריסותיכם, להביא לקט שכחה ופאה שחייבים בחלה שהיה בדין ומה שאר הפירות שחייבים במעשר פטורים מן החלה לקט שכחה ופאה שפטורים מן המעשר אינו דין שיהו פטורים מן החלה ת״ל מראשית עריסותיכם להביא לקט שכחה ופאה שחייבים בחלה.

2 במשמע] מ ח׳ | ד ל מ ר מראשית | ד משיתערס | לר מכאן אתה אומר | 3 ר ערייי | גלגלה] ד בלבלה, ל גלגל | 4 כיון] ד כאן | ר שהיא נותנת | דל שתהא | 5 ועוד] מר ח׳ | כדי] טמר ח׳ | שיהא] מר ש״ש | בהן] ד ח׳ | ד קמח מן החלה | 6 ל מלאכה | ד עד שיתגלגל, ל עד שתיתגלגל, ט שתגלגל | 7 ד ומטמטם ל וטימטמה | 8 חלה] טמר ח׳ | ט ת״ל מלחם הארץ תרימו תרומה | ת״ל וכו׳ ת״ל] ר ח | והיה וכו׳ ת״ל] ל ח׳ וכן יראים עמוד קפ״ז וסמ״ג עשין קמ״א וא״ז סי׳ רכ״ז | המוסגר רק מ | 9 כן תרימו אותה] ר ח׳ | 10 תרומת בפעם הא׳] ט תרימו | תרומת] דל ח׳ | למ ומה | ד גורן מדמעת עולה | מ במאה ואחד | אף חלה וכו׳ גורן] טמר ח׳, ד אף זו | 11 אם] ט ואם, מ שאם | מ מדומעת | ד וחייבים | 12 ד ר׳ יונתן אומר | מ ואני אקישו, ל ואני מקישו, ט אני אקיש בו | 13 ט מ מפורשת | א״ל] ט ח׳ | ותינטל] למ תינטל, ר א״כ תינטל | מ אחת | 14 מ הקשתי אותו | דל הקשתה־ הקשתה | הקשתיה בפעם הב׳] מר ח׳ | 16 את] ט ח׳, למ אף | הראשונה] מ ראשית | מ שבעריסות | עריסותיכם מ ח׳ | מקצתה וכו׳ עריסותיכם] ר ח׳ | 17 מראשית] ט ח׳ וכן סמ״ג שם | 18 טלר פירות, מ מינין | ר במעשרות | 19 מ המעשרות |

ידעינן דיכול להפריש מן הלחם ואיצטריך קרא דוהיה באכלכם ולג׳ הספרים קשה דא״כ הדרשה דלקמן על והיה באכלכם אתיא דלא כר׳ יאשיה ודלא כר׳ יונתן ועיין גרסת המ״ח לקמן וצ״ע: 2 הקמחים. דקמח נקרא ג״כ לחם רד״ק אבל לא הביא שום ראיה לדבריו ולכאורה היה אפשר לומר דה״ק דבקרא דוהיה באכלכם אינו מפורש מתי יפריש חלה וס״ד דיכול להפריש על הלחם בעודו קמח (ולפ״ז מכאן אמרו קאי אסיפא) אבל מאחר שלמדנו מראשית עריסותיכם דאינו יכול להפריש מן הקמח ע״כ דהכתוב והיה באכלכם בא ללמד דיכול להפריש אף מן האפוי וג״ז דוחק ועוד דלפי פ׳ זה יותר היה לו לומר לפי שנ׳ כתרומת גורן תרימו אותה שומע אני אף החטים והקמחים במשמע והגר״א מסרס ומגיה כל המאמר: — מיכן אמרו. חלה פ״ג מ״א ובמשנה שם נ״א ובלבד שלא יהא שם חמשת וכו׳ ועיין בירושׁ שם: 5 איזו היא וכו׳. חלה שם מ״ו: 8 מכל מקום וכו׳. הגרסא שבפנים לא מצאתי רק במ״ח ולכאורה נפלאה היא עד מאד דרק לפ״ז מדויק הלשון מה תרומת גורן אחת וכו׳ אבל קשה דא״כ מאי אהדר ליה ר׳ יונתן לר״י אתה מקישו לתרומת גורן סתומה וכו׳ וכי מאי נ״מ בין סתומה למפורשת הא ר׳ יאשיה לא מיירי כלל בשעור חלה ואם באנו לקיים ג׳ המ״ח צ״ל דאיזה חסרון בכאן ואולי אחר הדרשה דאף חלה צ״ל דבור חדש. כתרומת גורן כן תרימו אותה מה תרומת גורן אין לה שעור אף חלה אין לה שעור (עיין ברש״י) מה תרומת גורן עולה וכו׳ וצ״ע: 10 עולה וכו׳. חלה פ״א מ״ט: 14 לתרומת מעשר. עיין תוספ׳ יומא כ״ד. ד״ה מתרומת מעשר: 16 הראשונה שבעיסות. כשבא לארץ וקשה דהא כתיב לדורותיכם ועיין רד״ק ואולי יש ליישב לפי הג׳ אף הראשונה וכו׳ ובסהתו״ה פ׳ דס״ד

מראשית ערסותיכם, להוציא שאר פירות שפטורים מן החלה שהיה בדין ומה לקט שכחה ופאה שפטורים מן המעשר חייבים בחלה שאר פירות שחייבים במעשר אינו דין שיהו חייבים בחלה ת"ל לחם <נאמר כאן לחם ונאמר להלן לחם> מה לחם האמור להלן מחמשת המינים אף לחם האמור כאן מחמשת המינים.

מראשית ערסותיכם, שומע אני אף עיסת תרומה ועיסת מעשר שני במשמע ת"ל חלה תרימו תרומה את שהמורם קודש והשאר חולין ולא שזה וזה קודש אבל אמרו עיסת מעשר שני בירושלם חייבת בחלה.

תתנו להי תרומה למה נאמר לפי שהוא אומר חלה תרימו תרומה אבל לא שמענו שיעור חלה ת"ל תתנו להי תרומה עד שיהא בה כדי מתנה לכהן מיכן אתה אומר שיעור חלה של בעל הבית אחד מעשרים וארבעה ושל נחתום אחד מארבעים ושמונה <אמר ר' יהודה מפני מה אמרו חלה של בעל הבית אחד מכ"ד ושל נחתום אחד מארבעים ושמונה> לפי שהאיש עינו יפה והאשה עינה רעה וכשתפחות לא תפחות מארבעים ושמונה לכך נאמר תתנו להי תרומה עד שיהא בזה כדי מתנה לכהן ובזה כדי מתנה לכהן מיכן אמרו בעל הבית שעושה משתה לבנו אחד מעשרים וארבעה והאשה שהיא עושה ומוכרת בשוק אחד מארבעים ושמונה נטמאת עיסתה שוגגת או אנוסה אחד מארבעים ושמונה נטמאת מזידה נוטלת אחד מעשרים וארבעה כדי שלא יהיה חוטא נשכר ר' שמעון בן יוחי אומר אפילו לא עלה בידו אלא אחד מששים יצא ובלבד שלא יתכוין.

לדורותיכם, להביא את עיסת שביעית שהיא חייבת בחלה שהיה בדין מה שאר פירות שחייבים במעשר פטורים מן החלה עיסת שביעית שפטורה מן המעשר אינו דין שתהא פטורה מן החלה והרי לקט שכחה ופאה יוכיחו שפטורים מן המעשר וחייבים בחלה והן יוכיחו לעיסת שביעית שאע"פ שפטורה מן המעשר שתהיה חייבת בחלה לא אם אמרת בלקט שכחה ופאה שמינם חייבים במעשרות לפיכך חייבים בחלה תאמר בעיסת שביעית שמינה פטור מן המעשרות לפיכך תהיה פטורה מן החלה

דאם לש כמה עיסות דיתן הראשונה והשאר פטורות וצ"ע ועיין ברש"י ורא"ם: — ולא כולה. חלה פ"א מ"ט: 17 מראשית וכו'. כל הכתוב מיותר והגר"א מגיה ראשית: 20 שחייבים בחלה. חלה פ"א מ"ג: 1 מראשית וכו'. הגר"א מוחק כל זה וג' או יהיו שאר פירות חייבין בחלה ומה לקט וכו': 5 ועיסת מ"ש. שלש חוץ לירושלים ועיין תוספתא חלה פ"א ה' וסנהדרין ק"ב: 12 לפי שהאיש וכו'. עיין חלה פ"ב מ"ז ובתוספתא פ"א ז' ושם הג' משובשת וצריך להגיה ע"פ הירושלמי נח ע"ד: 13 לכך נאמר וכו'. נראה דצריך להשלים ע"פ התוספתא שם וחכמים אומרים לא מן השם הוא זה אלא ב"ה עיסתו מעוטה נחתום עיסתו מרובה לכך נאמר וכו' ועיין במ"ע: 17 נשכר. חלה שם: — יצא. עיין תוספתא פ"א ח': 19 לדורותיכם וכו'. כמו כן דורש

1 מראשית] ג' ר"ה אבל דטלמר ראשית | להוציא] ט ר"ה אבל דלמר להביא | ר את שאר הפירות | ט הפירות | 2 חייבים] ד וחייבים | ר הפירות | 3 המוסגר ד ח' | 6 שהמורם] ל, ש"ג שמורם | ט חול | ט זה וזה | 7 ט חייבין | 9 ת"ל] דל ח' | מתנה] ט תרומה | ט לר מכאן אמרו | 10 מר ושל נחתומים, טר ונחתום | אחד] מ ח' | מ ארבעים | 11 המוסגר ד ח' | חלה] ר ח' | חלה של] מ ח' | מ ושל נחתומים, טר ונחתום | 12 אחד] למ ח' | מ ארבעים | טר מפני | מ ואשה | טר ושל אשה | וכשתפחות] ט ובבית תפחות | 13 לכך נאמר] מ ח', טר נאמר, ל שנאמר | תרומה] מ ח' | ט שיהו | ד בה כדי תרומה | 14 ל מאיכן אתה אומר | ל שעשה | דל לבניו | 15 מ ואשה היא | טל שעושה | בשוק] ט ח' | 16 ט אונסת | נטמאת] למ ח' | מזידה] ר מן ידה | אחד] ר ח' | כדי טלר ח' | 17 טלר עלת, מ עלתה | בידו] דל ח' | 19 את] למ ח' | עיסת] ט פירות | ט מ ר שתהא | ל שחייבת | שהיה בדין וכו' בחלה בעמ' הסמוך שורה א] מ ח' | 20 ד ופטורים | 21 ל שפטורה | מן החלה] ד בחלה | טלר הרי | ל שפטורה מן המעשר וחייבת | 22 ט שפטורים | 23 שמינם] ט שאינם | חייבים] ד חייבת, ר"ה חייב | ר ר"ה במעשר | 24 שמינה] ד שמינן, ט שאינה | פטור] ד פטורים, ט פטור' | טלר המעשר:

ת״ל לדורותיכם להביא את עיסת שביעית שתהא חייבת בחלה מיכן אמרו האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה (סליק פיסקא)

(קיא) וכי תשגו ולא תעשו ע״ז היתה בכלל כל המצוות שהצבור מביא עליה פר והרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר עליה ולידון בקבועה שיהא צבור מביא עליה <פר ושעיר> פר לעולה ושעיר לחטאת לכך נאמרה פרשה זו: וכי תשגו ולא תעשו, בע״ז הכתוב מדבר אתה אומר בע״ז הכתוב מדבר או אינו אלא באחת מכל מצות האמורות בתורה ת״ל והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה יחד הכתוב מצוה זו אמורה בפני עצמה ואיזו זו זו ע״ז אתה אומר זו ע״ז או אינו אלא אחת מכל מצות האמורות בתורה ת״ל וכי תשגו ולא תעשו באו כל המצות ללמד על מצוה אחת מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה אף העובר על מצוה אחת פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה <ואיזו זו ע״ז> שנ׳ לעבור בריתו (דברים יז ב) ואין ברית אלא תורה שנ׳ אלה דברי הברית (שם כח סט). רבי אומר נאמר כאן כל ונאמר להלן כל מה כל האמור להלן בעבודה זרה הכתוב מדבר אף כל האמור כאן בעבודה זרה הכתוב מדבר: אשר דבר ה׳ אל משה, מנין אתה אומר שכל המודה בע״ז כופר בעשרת הדברות ת״ל אשר דבר ה׳ אל משה ולהלן הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר (שמות כ א) אחת דבר אלהים וגו׳ (תהלים סב יב) הלא כה דברי כאש נאם ה׳ (ירמיה כג כט). מנין אף במה שנצטוה משה ת״ל את כל אשר צוה ה׳ אלהים ביד משה מנין אף במה שנצטוו נביאים ת״ל מן היום אשר צוה ה׳ ומנין אף במה שנצטוו אבות ת״ל והלאה לדורותיכם ומהיכן התחיל הקב״ה לצוות את <האבות> שנ׳ ויצו ה׳ אלהים על האדם (בראשית ב טז) מגיד הכתוב שכל המודה בע״ז כופר בעשרת הדברות ובמה שנצטוה משה ובמה שנצטוו הנביאים ובמה שנצטוו אבות וכל הכופר בע״ז מודה בכל התורה כולה.

(קיא) 3 מ בכלל כל המצות היתה וכל מצוה שהצבור] דל מביאים | 4 מ והכתוב | מ הצבור | ל שהצבור מביאין | 5 פר ושעיר] ד ח׳ | ל נאמר | זו] ר ח׳ | וכי וכו׳ תעשו] מר ח׳ | וכי וכו׳ הברית שורה יב] ט ח׳ | 6 אתה וכו׳ מדבר] למ ח׳ | הכתוב מדבר] ד ח׳ | 7 ל המצוות | האמורות בתורה] ר שבתורה | והיה] ל ח׳ | לשגגה] מ ח׳, לר ר״ה בשגגה | 8 אמורה] רק ר״ה | זו ע״ז בפעם הב׳] ל זה ע״ז, ד ע״ז, מ בע״ז | מר באחת | 9 ר מצות שבתורה | מצוה] ל ח׳ | 10 מה] ל מן | על כל] מ מכל | בתורה] ד נ׳ ואיזו זו ע״ז שפורק עול ומפר ברית | אף וכו׳ בתורה] לר ח׳ | 11 בתורה] מ ח׳ | ואיזו זו ע״ז] רק ל | 13 ל כאן...להלן | הכתוב מדבר] טר ח׳ וכן בסמוך | הכתוב] ד ח׳ וכן בסמוך | 14 דבר] מ אבל ש״ג צוה | לר את משה | ט צוה ה׳ אליכם | 15 ר בעשר דברות | 16 כל] ל ח׳ | האלה לאמר] ר ח׳ | לאמר] טמ ח׳ | וגו׳] רק ט | 17 מ ומנין אף בכל מה שנצטוה | ד שנ׳ וכן בסמוך | 18 את וכו׳ אלהים] מ ח׳ | אלהים] ל אליהם, ר אלהם, במקרא אליכם | מ ומנין גם במה | מ הנביאים | מ למן | ר״ה ת״ל והלאה לדורותיכם | 19 ה׳] ל נ׳ והלאה | במה] לר ח׳ | ר״ה ת״ל אשר צוה ה׳ והלאה | והלאה] ל רשום בסימני המחיקה | ל והיכן | ד שהתחיל | 20 את האבות] ט ל ח׳, ד את האדם | אלהים] מ ח׳ | 21 מ ככופר | ר בעשר דברות | 22 מ האבות | מ הכופר בה כאלו מודה | כולה] מר ח׳ |

לדורותיכם בעומר לענין שביעית מנחות פ״ד: ועיין לעיל פ׳ ק״ט: 1 מיכן אמרו וכו׳. שביעית פ״ט מ״ט בכורות י״ב: (קיא) 4 ולידון בקבועה. הגר״א מוחק ב׳ תיבות אלו ואולי צ״ל להחמיר עליה שיהא צבור וכו׳ לחטאת ולידון בקבועה ועיין לקמן פ׳ קי״ב ופ׳ בקבועה דמביא שעירה ת״כ חובה פרק י׳ ב׳ תוספתא הוריות פ״א י׳ ובבלי שם ט׳: 6 או אינו אלא וכו׳. צ״ל אלא בכל מצוות האמורות וכו׳ ז״א והגר״א ועיין מכילתא בא פ״ה וס״ז והוריות ח׳. ודרשת תנא דבי ר״י איזו היא מצוה שנאמרה בתחלה יש לפרש דר״ל מצוה שנאמרה לאדם הראשון ועיין לקמן: 8 אלא אחת וכו׳. כלומר מצוה אחרת חמורה: 10 ומפר ברית. שכרת הקב״ה עם ישראל: — ומגלה פנים בתורה. שמחציף פניו כנגד התורה, ר״ה ועיין לקמן פיסקא קי״ב: 12 דברי הברית. עיין מדרש תנאים דברים שופטים שם: 13 כל. כל תמונה, ר״ה: 17 נאם ה׳. עיין לעיל פ׳ מ״ב: 18 נביאים. נראה דצ״ל אבות ולקמן נביאים ז״ר והגר״א או דג׳ בתחלה ת״ל והלאה לדורותיכם ולקמן ת״ל מן היום אשר צוה ה׳, עיין ג׳ ר״ה: 20 האדם. הוריות ח׳, סנהדרין נ״ו, ב״ר פט״ז ס״ו: 21 המודה בע״ז. ירושלמי נדרים לח ע״ב

והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה, יחד הכתוב מצוה זו אמורה בפני עצמה ואיזו זו ז״ז: ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר לעולה מביא פר לחטאת כאן שהצבור מביא פר לעולה אינו דין שיביא פר לחטאת ת״ל ועשו כל העדה פר וגו׳: ומנחתו ונסכו, לעולה או אף לחטאת ת״ל כמשפט כסדר האמור: ושעיר עזים אחד לחטאת למה נאמר שהיה בדין ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר לעולה מביא שני שעירים לחטאת כאן שהצבור מביא פר לעולה אינו דין שיביא שני שעירים לחטאת ת״ל ושעיר עזים אחד לחטאת.

וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל, מנין אתה אומר שאם עיכב אחד מן השבטים ולא הביא שהוא מעכב את הכפרה ת״ל וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל ונסלח להם שומע אני בין שוגגין בין מזידין ת״ל כי שגגה היא. ר׳ אליעזר אומר בא הכתוב לעשות ודון הצבור כשגגה <שאפילו הן מזידין יהו לפניו כשגגה> לכך נאמר כי שגגה היא. רבי אומר מנין אתה אומר שאם היו מקצת צבור שוגגים ומקצתן מזידים שיהיו לפניו כשגגה ת״ל כי שגגה היא.

והם הביאו את קרבנם אשה לה׳, ר׳ יאשיה אומר שבט שעשה על הוראת בית דינו ועשו שאר שבטים מנין שיהו מביאים על ידיו ת״ל והם הביאו את קרבנם אשה לה׳. ר׳ יונתן אומר אין לי אלא אותו שבט שעשה על הוראת בית דינו שהוא מביא עשה על הוראת בית דין הגדול מנין ששאר שבטים מביאים על ידיו ת״ל והם הביאו את קרבנם אשה לה׳. ר׳ יהודה אומר שבט שעשה על הוריית בית דינו אותו שבט חייב ושאר כל השבטים פטורים עשה על הוריית בית דין הגדול אותו שבט מביא פר ושאר כל השבטים מביאים על ידיו ומה הן מביאים על ידיו שנים עשר פרים. ר׳ שמעון בן יוחי אומר <שלשה עשר שר׳ שמעון בן יוחי אומר> פר אחד לב״ד בד״א בשאר מצות אבל בע״ז מתחייב פר ומתחייב שעיר פר לעולה ושעיר

3 שאין הצבור וכו׳. בשאר כל המצוות: 7 לחטאת. בי״כ: 12 זדון הצבור וכו׳. הוריות פ״א מ״ד וצ״ע, ואולי יש ליישב לפי הירושלמי דמשמע דלאו בכל ענין במזידים פטורים מדפריך וכי יש שוגג למזיד (נראה דצ״ל ומזיד) ליחיד אצל הוראת ב״ד: 13 מקצת צבור שוגגין. ס״ל דבמקצתן שוגגין כאלו רובן שוגגין ועיין רד״ף: 17 אין לי וכו׳. אינו מבואר ובמ״ע פ׳ דר׳ יונתן ור׳ יהודה פליגי אדר׳ יאשיה וס״ל דבהוראת בית דינו של שבט לעולם רק אותו השבט חייב ובהוראת בית דין הגדול ר׳ יונתן אית ליה דשבטים שעשו מעצמן מביאין ע״י השבט שעשה ע״פ ב״ד הגדול ורבי יהודה אית ליה דאפילו לא חטאו כלל מביאין ע״י השבט שעשה ע״פ ב״ד אבל הלשון אין לי וכו׳ משמע דר׳ יונתן להוסיף אדר׳ יאשיה בא. ונראה דהעיקר כג׳ המ״ח דלא גורס עשה על הוראת ב״ד הגדול ולפ״ז הפ׳ פשוט דרבי יונתן אית ליה גרירה אפ׳ בהוראת ב״ד של שבט כר׳ יוסי בר יהודה בתוספתא הוריות פ״א ח׳, ור׳ יהודה לית ליה גרירה אלא דוקא בהוראת ב״ד הגדול: 21 ומה הן מביאין. מלשון המשנה הוריות פ״א מ״ה משמע דשאר שבטים שלא חטאו אינם מביאים רק פר אחד וכן משמע מת״כ פרשה י״ד אבל לשון הגמרא שם ושאר שבטים וכו׳ מביאים ע״י פר פר. ועוד שינוי אחר שם דממתניתן משמע דר״ש לית ליה גרירה וכן משמע מן הת״כ, וכן איתא להדיא בירושל׳ ואולי מה הן מביאין מלתא באפי נפשה היא וצריך למחוק מלת ע״י. והשתא אתי שפיר סוף הברייתא רוב השבט וכו׳ רוב הצבור וכו׳ וה״ק אימתי מביאים י״ב פרים אם כל

1 והיה וכו׳ לחטאת שורה ח] מ ח׳ | נעשתה לשגגה] ר ח׳ | טל בשגגה | אמורה] טר ח׳ | 2 אחד לעולה] כן הוא בר״ה, דר ח׳ | אחד] ט ח׳ | לעולה] ל ח׳ | 3 ל מביאין וכן בסמוך | 4 ד שמביא, ל שמביאין | וגו׳] רק ר | 5 או] ל ומנין | 6 לחטאת] ד ח׳ | לר מביאין | ל מביאין וכן בסמוך | 7 ל שיביאו | 8 ט שעיר | 9 בני ישראל] מר ח׳ | שאם] ט ח׳ | 10 ד שהיה | 11 ונסלח להם] מ ח׳ | ד שוגג ··· מזיד | 12 המוסגר ד ח׳ | ל יהא | למר לפני | 13 היא] ל ח׳ | מ הצבור | טר מזידין···שוגגין | ד ומקצת | 14 דלמר לפני | ר שנ׳ | 15 את] ר ח׳ | 16 דינו] דל דין | רמב״ן ידם | 17 אותו] רק מ | טמ בהוראת | ד דין | דינו] ל נ׳ אותו שבט חייב וכן ד | 18 מ שהוא חייב ומביא | עשה וכו׳ הגדול] מ ח׳ | עשה] ט ח׳ | ר״ה ע״פ הוראת | מ מנין שאר שבטים שמביאין | ד ידו | 19 ד שנ׳ | אשה לה׳] מר ח׳ | 20 חייב] ט מביא | למ שאר | כל טמר ח׳ | טר שבטים | 21 טמר ושאר שבטים | על ידיו בפעם הב׳] מ ח׳ | דר ידו | 22 המוסגר דר ח׳ | ל עשרה | מ עשר פרים | 23 אחד] מ ח׳ | ט ע״ז | פר בפעם הב׳] ד ח׳ |

לחטאת לכך נאמרה פרשה זו, רוב השבט ככל השבט רוב הצבור ככל הצבור: והם הביאו את קרבנם אשה להי' זו עולה, וחטאתם זו חטאת, על שגגתם זה <פר העלם דבר של צבור על שגגתם שיהא> חטאתן כשגגתן מה שגגתן בכל המעשים אף חטאתם בכל המעשים.

ונסלח, אין לי אלא אנשים נשים מנין ת"ל ונסלח לכל עדת בני ישראל: ולגר הגר בתוכם, לפי שמעשה בישראל צריך להביא את הגרים <שבכל מקום שמעשה בישראל צריך להביא את הגרים> כי לכל העם בשגגה, להוציא את המשיח שהיה בדין הואיל וצבור מביא קרבן על כל המצות ומביא קרבן על ע"ז ומשיח מביא קרבן על כל המצות ומביא קרבן על ע"ז אם למדתי לצבור כשם שמביא קרבן על כל המצות <כך מביא קרבן על ע"ז> אף משיח הואיל ומביא קרבן על כל המצות יביא קרבן על ע"ז ועוד ק"ו ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר משיח מביא פר כאן שהצבור מביא פר אינו דין שמשיח מביא פר, ת"ל כי לכל העם בשגגה להוציא את המשיח (סליק פיסקא)

(קיב) ואם נפש אחת תחטא בשגגה, ע"ז היתה בכלל כל המצות שהיחיד מביא עליהם כשבה או שעירה נשיא מביא שעיר משיח ובית דין מביאים פר הרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר עליה ולידון בקבועה שיהו יחיד ונשיא ומשיח מביאים עליה עז בת שנתה לחטאת לכך נאמרה פרשה זו. בע"ז הכתוב מדבר אתה אומר בעבודה זרה הכתוב מדבר או אינו אלא באחת מכל מצות האמורות בתורה אמרת במה הענין מדבר בע"ז. ר' יצחק אומר בע"ז הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באחת מכל מצות האמורות בתורה הרי אתה דן צבור היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו ושינה את קרבנותיו ויחיד היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו ושינה את קרבנותיו מה להלן

1 זו] טמר ח' | 2 להי'] ר ח' | וחטאתם] ר וחטאת | ט זה חטאת | זו חטאת] מ זו שעיר | זה וכו' חטאתן] פ"ז ח', דטלר זו חטאתן | 3 ד ומה | דר ככל···ככל (ר בכל) פ"ז לכל ···לכל | 4 המעשים בפעם הב'] מ נ ביותרת ושתי כליות | 5 ונסלח] מ נ לכל עדת | ישראל] ד נ בשגגה | 6 בתוכם, ר אתכם | שבכל וכו' הגרים] דלר ח' | שבכל וכו'] ט ובכל מקום שמביא את ישראל וכו' | 7 מ המשיח שהציבור מביא קרבן על כל המצות ומביא קרבן על ע"ז ומשיח מביא קרבן על כל המצות ואינו מביא קרבן על ע"ז והשאר נשמט | 8 הואיל וציבור] טר ציבור | דט מביאים | 9 כל בפעם הא'] ד ח' | 10 המוסגר ד ח' | אף] ל כך | הואיל ומביא ··· יביא] ד, ש"ג כשם שמביא ··· כך (ר ח') מביא (ט מביאין) | 12 פר] ט נ' ושעיר | פר] בפעם הב'] ל ח' | ל להוציא כהן משיח:

(קיב) 14 מ ע"ז בכלל היתה בכל המצות | 15 עליהם] טלמר עליה | מביא] דלר ח' | 16 ד מוציאם מכללם | ר"ה שיהיה, ל שיהא | ר"ה היחיד | מ נשיא יחיד ומשיח | 17 זו] מר ח' | אתה וכו' מדבר] רק ד | 18 ר או באחת | אלא] ד ח' | 19 דלר ענין | מדבר בפעם הב'] ר נ' אתה אומר בע"ז הכתוב מדבר | מדבר בפעם הג'] למ ח' | באחת מכל] מ בכל | 20 בתורה] ר ח' | ד בכלל היתה | 21 ר"ה קרבנם | ר"ה קרבנו |

השבטים או עכ"פ רוב הצבור חטאו אבל לפי הג' שלפנינו קשה למאי צריך רוב הצבור אם גם בשבט אחד או רובו מביאים י"ב לר"י וי"ג לר"ש: 3 כשגגתן· זבחים מ"א, ת"כ חובה ריש פ"ד וס"ז: 7 הגרים· עיין לעיל פ' ל"ט: 8 והצבור וכו'· צ"ל והצבור מביא קרבן על כל המצוות ומשיח מביא קרבן על כל המצוות אם וכו' רד"ק, והגר"א מגיה והצבור מביא פר על כל המצוות ומשיח מביא פר: 11 שאין הצבור וכו'· ר"ל ביו"כ, נ"א הביאה הרד"ק בשם מהר"ם שאין הצבור מביא פר ושעיר היינו בשאר כל המצוות וא"נ: 12 ת"ל כי לכל העם בשגגה· דמשמע שגגת צבור ולא שגגת יחיד, וא"ת הא לקמן יליף לה מן תורה אחת תירץ בז"ר דהתם יליף דאינו מביא פר כמו בשאר מצוות וכאן דאינו מביא פר ושעיר כצבור, ועיין ג' הילקוט כאן שצבור מביא פר ושעיר ואפשר ג"כ דהלשון בתחלה נשתבש מלקמן והספק הוא אם חטא עם הצבור אם מתכפר לו עם הצבור דסד"א הואיל ויצא מכלל עם בשאר מצוות לדון בפר כצבור· ועוד דמצאנו ג"כ ביו"כ דכל העם מתכפרים בשעיר המשתלח והוא מתכפר בווידוי הפר (לדעת ר"ש) יהיה צריך כפרה לעצמו ועיין בס"ז וצ"ע:

(קיב) 16 להחמיר עליה· עיין לעיל פ' קי"א ואולי צ"ל להחמיר עליה שיהא צבור מביא פר ושעיר ולדון וכו':

בע״ז הכתוב מדבר אף כאן בע״ז הכתוב מדבר: ואם נפש אחת תחטא בשגגה, להוציא את המזידה: והקריבה עז בת שנתה לחטאת, זה בנה אב כל מקום שנאמר עז צריך שתהא בת שנתה: וכפר הכהן על הנפש השוגגת, חטאים שבידו הם גרמו לו שיבוא לבית החטאת: בחטאה בשגגה, להיציא את דקדוקי ע״ז שהיה בדין ומה אם מצות קלות הרי הוא חייב על דקדוקיהם ע״ז חמורה אינו דין שיהא חייב על דקדוקיה ת״ל בחטאה בשגגה להוציא את דקדוקי ע״ז: וכפר עליו, להוציא את הספק שהיה בדין ומה אם מצות קלות הרי הוא חייב על ספיקן ע״ז חמורה אינו דין שיהא חייב על ספיקה ת״ל וכפר עליו להוציא את הספק: ונסלח לו, סליחה גמורה ככל הסליחות שבתורה.

האזרח בבני ישראל למה נאמר לפי שהוא אומר כל האזרח בישראל ישבו בסוכות (ויקרא כג מב) שומע אני אף הנשים במשמע ת״ל כל האזרח בבני ישראל זה בנה אב בכל מקום שנאמר אזרח בזכרים הכתוב מדבר. ד״א האזרח בבני ישראל למה נאמר שהיה בדין ישראל נצטוו על ע״ז והגוים נצטוו על ע״ז אם למדתי לישראל שמביאין על שגגת ע״ז אף הגוים מביאים על שגגת ע״ז ת״ל האזרח בבני ישראל ישראל מביאין על שגגת ע״ז ואין הגוים מביאים על שגגת ע״ז: תורה אחת יהיה לכם ליחיד ולנשיא ולמשיח שהיה בדין הואיל וצבור מביא קרבן על כל המצות ומביא קרבן על ע״ז <ומשיח מביא קרבן על כל המצות ומביא קרבן על ע״ז> אם למדתי לצבור שכשם שמביא קרבן על כל המצות כך מביא קרבן על ע״ז ועוד ק״ו ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר<משיח מביא פר כאן שהצבור מביא פר> אינו

2 המזידה. בלא התראה, ועיין ת״כ חובה פרשה א—ב א״י: 3 חטאים שבידו. דשוגגת משמע דהרבה פעמים שגג ר״ה ולשון הפ״ז השוגגת בחטאה בשגגה לפני ה׳ חטאים וכו׳ ולפ״ז משמע דהשוגגת בחטאה בשגגה דורש ששגגה מפני שכבר חטאה בדברים אחרים ועיין ס״ז והגר״א וא״כ הדרשה להוציא דקדוקי ע״ז הוא כמו ד״א: 6 דקדוקי ע״ז. כגון גפוף ונשוק ודקדוקי שאר מצות כגון המערה בעריות ר״ה ז״א: 8 הספק. כבר נשאל הרשב״א (ס׳ תקנ״ג) על שיטת הספרי כאן דהא לא מצינו בתלמוד שום חלוק לענין אשם תלוי בין ע״ז ובין שאר מצות ועוד קשה איך יש למצוא דין אשם תלוי בע״ז שהיא ענין תלוי בלב ותירץ דאין הדברים אמורין אלא לענין משיח (ופ׳ זה המקור להג׳ צבור ומשיח וכו׳) ולענין קרושיא השניה תירץ דמשכחת לה דין אשם תלוי בע״ז כגון שהיו לפניו ב׳ גלים אחד של מרקוליס ואחד של אבנים דעלמא ורק ואינו יודע לאיזה זרק (והיה אפשר לתרץ ג״כ דמשכחת לה אליבא דר״א בהוריות פ״א מ״ב אבל כ״ז דוחק) ועיין במפרשים וצ״ע: — גמורה. כמו ת״כ חובה פרק ט׳ ה׳ ונסלח לו אין משיירין ליום הכפורים: 12 בזכרים וכו׳. כלומר דמשתמש במלת אזרח ומפרש בבני ישראל אבל אין ר״ל דבענין הפרשה לא נכללו נשים דהא ואם נפש כתיב ואף נשים בכלל ואפשר דהדרשה נעתקה מפ׳ אמור לכאן ונשנית שם בזה״ל שומע אני אף הנשים במשמע ת״ל האזרח וכו׳ ומאן דדרש הכי סבר דעיקר הכתוב למעט גוים אתי כמו דמפרש הכא בלשון השני אבל מדכתיב האזרח ומפרש בבני ישראל נלמד דאזרח לשון זכר הוא ובא״י פ׳ דאזרח ובני ישראל הוי מעוט אחר מעוט ואינו אלא לרבות ואזרח לחודיה הוי מעוט וכעין זה ירוש׳ ריש פ׳ מצות חליצה והגר״א מגיה כל המאמר ועיין ת״כ אמור פרק י״ז ט׳ ושם נ״א לרבות את הנשים ונ״ב להוציא כבגמ׳ סוכה כ״ח. ונתקשו שם ממאי דמצינו ביו״כ דהאזרח לרבות וצ״ע. ועיין אגרות יש״ר אגרת ח׳, וגם Schwarz, Die hermeneutische Induktion, S. 205: 15 הגוים וכו׳. ת״כ חובה פרשה א׳ א׳, שקלים פ״א מ״ה וס״ז: 17 ע״ז. צריך להשלים אף משיח הואיל ומביא קרבן על כל המצוות יביא קרבן על ע״ז, ועיין ההגהה לעיל פ׳ קי״א:

1 בע״ז בפעם הב׳] ט ע״ז | 2 לחטאת] ד ח׳ | זה] מר ח׳ | ל שבכל, טמר בכל | 3 עז] ט נ׳ לחטאת, ר נ׳ בת שנתה | צריך] טלר ח׳, מ עד | ט תהא | וכפר וכו׳ החטאת] מ ח׳ | 4 לו] ט ח׳ | לבית] ד לידי | ט החטא | 5 הרי הוא] ל ח׳ | 6 על דקדוקיה] ד בדקדוקיה, ל על דקדוקיהן | דט וחטאה | וכפר] במקרא לכפר | 8 ד ספיקם, ר הספק | וכפר עליו] ד לכפר | לו] ד נ׳ צבור ומשיח אין מביאין אשם תלוי | גמורה] ד חמורה | 9 דל בכל | דל סליחות | 10 בישראל] ל בבני ישראל | 11 מ נשים בכלל | כל האזרח] ד ח׳ | כל] טלר ח׳ | 12 זה] מר ח׳ | טמ כל מקום | ד זכרים | 13 מ שנצטוו | דל והגרים | 14 ד שמביא | דל הגרים | 15 דט מביא | דל הגרים | 16 שהיה עד סה״ד] מ ח׳ | הואיל וצבור] טר צבור | ט מביאין | כל] ד ח׳ | 17 המוסגר דט ח׳ | אם] ט ח׳ | 18 כך] דטר ח׳ | ר ומביא | קרבן] דטר ח׳ | ע״ז] ר נ׳ ומשיח שכשם שמביא קרבן על כל מצוות מביא קרבן על ע״ז | 19 פר] ל נ׳ אשם | המוסגר ד ח׳ | כאן וכו׳ פר בעמ׳ הסמ׳ שורה א] ל ח׳ | ט אינו דין שהמשיח, ר אינו דין שיביא משיח |

דין שיהא המשיח מביא פר ת״ל תורה אחת יהיה לכם ליחיד ולנשיא ולמשיח: לעושה בשגגה, ר׳ יהודה בן בתירה אומר הרי כל העושה מעשה בשגגה כע״ז מה ע״ז מיוחדת מעשה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת אף כל העושה מעשה בשגגה מעשה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת.

והנפש אשר תעשה ביד רמה, וה המגלה פנים בתורה כמנשה בן חזקיה את ה׳ הוא מגדף שהיה יושב ודורש בהגדה של דופי לפני המקום אמר לא היה לו לכתוב בתורה אלא וילך ראובן בימי קציר חטים (בראשית ל יד) ולא היה לו לכתוב בתורה אלא ואחות לוטן תמנע (שם לו כב) עליו מפורש בקבלה תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך (תהלים נ כא) כסבור אתה שמא כדרכי בשר ודם דרכי המקום אוכיחך ואערכה לעיניך (שם). בא ישעיה ופירש בקבלה הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבותות העגלה חטאה (ישעיה ה יח). תחילתו של חטא הוא דומה לחוט של כוביא אבל סופו היות כעבות העגלה חטאה. רבי אימר העושה מצוה אחת לשמה אל ישמח לאותה מצוה לסוף שגוררת מצות הרבה והעובר עבירה אחת אל ידאג לאותה עבירה לסוף שגוררת עבירות הרבה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה: את ה׳ הוא מגדף, ר׳ אלעזר בן עזריה אומר כאדם שאומר לחבירו גדפת את הקערה וחיסרתה. איסי בן עקביא אומר כאדם שאומר לחבירו גדפת את כל הקערה כולה ולא שיירתה ממנה כלום: ונכרתה, אין הכרתה אלא הפסקה: הנפש ההיא, מוידה דברי ר׳ עקיבא: מעמיה, ועמה שלום.

1 ד ולעושה | 2 מעשה רק מ | ר שגגה | כע״ז וכו׳] דל בע״ז כעושה בזדון מה וכו׳ | מיוחדת] ט אמרת | 3 מעשה] מ ח׳ | ד זדונו ··· שגגתו | מ כך | אף וכו׳ חטאת] ל ח׳ | מעשה] ה, ש״ג ח׳ | 4 מ זדונו ··· שגגתו | 5 והנפש וכו׳ חטאה שורה יב] ט ח׳ | ר זו מגלה | 6 את ה׳ הוא מגדף] ל ח׳ וכן ר״ה נראה דלא ג׳ לה | שהיה] למר ח׳ | מ באגדות | של] ר״ה ר על | מ לפי | מ ואמר, ר אר׳ | 7 אלא] דל ח׳ | 8 בתורה] דמ ח׳ | אלא] דל ח׳ | מ ועליו | ל מפרש | 9 ל אלא עשיתי | ד דמיתי היה אהיה | 10 שמא] מ ח׳ | 11 בחבלי וכו׳ חטאה] ר וגו׳ | השוא] ל ח׳ | וכעבותות וכו׳ חטאה] למ ח׳ | במקרא וכעבות | 12 תחלתו] ר כסבור | ר חט הזה דומה לכוכיא | מ חטא דומה | ל חטא למה הוא דומה | מ כחוט | למ כוביא | מ וסופו עתיד להיות | ר עבות, דל כעבותות | 13 לשמה] טל מר ח׳ | דל על אותה מצוה | מצוה] מ נ׳ בלבד | לסוף שגוררת] ד ר שלסוף גוררת, מ כי לבסוף גוררת | 14 לאותה עבירה] לר ח׳, ד עליה | עבירה] ב נ׳ בלבד | לסוף שגוררת] דר שלסוף גוררת, מ כי לבסוף גוררת | ר לעבירות | שמצוה וכו׳ עבירה] ר ח׳ | 15 עבירה] ד עבירות | את וכו׳ כלום] ט ח׳ | ר״א וכו׳ אומר] ל ח׳ | 16 מ לאדם | מ חבירו | גדפת] מ, אבל ר״ה גירפתה, דלר גררתה (ר גרבתה) מן הקערה | מ ולא חסרת | ל עקיבא | 17 גדפת] מ אבל דל גררתה, ר גרבתה | את וכו׳ כולה] מ ח׳ | כולה] לר ח׳ | ולא וכו׳] מ וחסרת | ל אין ונכרתה | 18 ד והנפש | במקרא מקרב עמה, ל מעמה | טמ בשלום |

2 מה ע״ו: ת״כ חובה פרשה א׳ ז׳, הוריות ח׳, וירושלמי שם מ״ו ע״ג: 6 את ה׳ וכו׳: בכ״ל ליתא וכן משמע דלא גרס לה ר״ה וכן ליתא סנהדרין צ״ט:, אבל במ״ח ודפ׳ ובכי״ר איתא, ובמ״ח מתחיל כאן דבור חדש ומדקאמר לפני המקום ראיה לגרסת הספרים דאת ה׳ הוא מגדף דרש בלשון נוטריקון שהיה דורש באגדות של דופי לפני המקום, ועיין באכער Die exeget. Terminologie I, S. 149 : 8 תשב וכו׳: וכתיב לעיל מניה ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי: 12 תחילתו וכו׳: עיין מדרש תנאים דברים דף קל״א וב״ר פכ״ב ס״ו, סנהדרין שם, סוכה נ״ב: 15 עבירה: לשון הפ״ז העושה מצוה אחת ישמח שסופו גורר וכו׳ עבירה אחת ידאג שסופו גורר וכו׳, וכן ילקוט המכירי ישעיה ה מצוה אחת ישמח לאותה מצוה לסוף שגוררת וכו׳ עבירה אחת ידאג שסופה להיות גוררת וכו׳ ופשוט דלפי הגרסא אל ישמח ואל ידאג דר״ל לאותה מצוה ולאותה עבירה בלבד כגרסת המ״ח אבות פ״ב מ״ד אדר״נ נ״א פכ״ה ונ״ב פל״ג, דברים רבה פ״ו ס״ד, תנחומא א׳ וב׳ כי תצא: 16 וחסרתה: ירושלמי סנהדרין כה ע״ב ובבלי כריתות ז׳: ופרש״י שם וחיסרתה גם את העץ אבל מלבד דעיקר הפירוש קשה אי אפשר לפרש כן בלשון הספרי ונראה דוחסרת כאן היינו שנטלת מקצת ואיסי בן עקביא אמר שלא שייר כלום וכעין זה יש לפרש לשון הברייתא בבבלי שם אלא דהתם נחית חד דרגא לראב״ע ולאיסי ולשון מ״א מן דדרש זה הכופר בעיקר כאדם האומר גדפת את הקערה ולא שיירת ממנה כלום ומן דאמר עבודה זרה כאדם האומר גדפת את הקערה ושיירת ממנה חצייה, ועיין ס״ז ותשובות הגאונים הוצאת הרכבי ס״ו: 18 שלום: לעיל פיסקא ע׳:

כי דבר ה' בזה זה צדוקי ואת מצותו הפר זה אפיקורוס. ד"א כי דבר ה' בזה זה המגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר. מיכן אמר רבי אלעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו אע"פ שיש בידו מצות הרבה כדיי הוא לדחותו מן העולם אמר כל התורה כולה אני מקבל עלי חוץ מדבר זה והו כי דבר ה' בזה אמר כל התורה אמר מפי הקודש ודבר זה משה מפי עצמו אמרו <והו כי דבר ה' בזה>. ד"א כי דבר ה' בזה ר' מאיר אומר זה הלמד ואינו שונה לאחרים ר' נתן אומר זה היכול ללמוד ואינו לומד ר' נהוראי אמר זה שלא השניח על ד"ת כל עיקר. ר' ישמעאל אומר בע"ז הכתוב מדבר שנאמר כי דבר ה' בזה שביזה על דבור הראשון שנאמר למשה מפי הגבורה אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ ב—ג): הכרת תכרת הנפש ההיא, הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב דברי ר' עקיבא אמר לו ר' ישמעאל לפי שהוא אומר <ונכרתה הנפש ההיא שומע אני שלש כריתות בשלשה עולמות מה ת"ל> הכרת תכרת הנפש ההיא דברה תורה כלשון בני אדם: עונה בה, כל המתים במיתה מתכפרים אבל זו עונה בה בענין שנאמר ותהי עונתם על עצמותם (יחזקאל לב כז) או אפילו עשה תשובה ת"ל עונה בה ולא כל זמן שעשה תשובה וכן הוא אומר שחת לו לא בניו מומם (דברים לב ה) כשמומם בם אינם בניו וכשאין מומם בם בניו הם ר' ישמעאל אומר עונה בה למה נאמר לפי שהוא אומר פוקד עון אבות על בנים (שמות כ ה) יכול אף ע"ז תהא נפקדת על בנים על שלשים ועל רבעים ת"ל עונה בה. בה עון תלוי ואין נפקדת לא על בנים ולא על שלשים ולא על רבעים. ר' נתן אומר סימן טוב הוא לאדם

1 צדוקי· שכופר בתורה שבע"פ: 3 המחלל וכו'· המפרשים נתייגעו מאד למצוא טעם לאלה השנים ר"ל המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות ועיין במדרש שמואל לאבות פ"ג מי"א שמביא כמה פירושים וכולם אינם נכוחים ומספיקים ונ"ל דהדבר פשוט והטעם לשניהם אחד משום דנסמכו בכתוב אצל ע"ז דבמועדות כתוב אלהי מסכה לא תעשה לך וסמיך ליה את חג המצות תשמור (שמות לד יז) ובפ' אמרו על זה במכילתא דרשב"י דף קס"ג מכאן אמרו כל המבזה את המועדות כאלו נטפל לע"ז וזה הטעם בעצמו שייך ג"כ במחלל את הקדשים שכן כתיב בפ' קדושים ואלהי מסכה לא תעשו לכם וסמיך ליה וכי תזבחו וכו' כי את קדש ה' חלל וכו' ונראה לי ברור כי דברי ר"א נוסדו על דרשת הכתוב ומטעם זה כלל אותן ביחד והדמיון שביניהם והצד השוה שבהם לדעת ר"א כי שניהן נוהגין מנהג חול בדברים שהם קדש לה' וע"כ גדול עונם מנשוא: 4 מן העולם· תוספתא סנהדרין פי"ב ט' ירושלמי שם כז ע"ג ופאה טז ע"ב, בבלי סנהדרין צ"ט, שבועות י"ג, אבות פ"ג מי"א, אדר"נ נ"א פכ"ו ונ"ב פל"ה, ת"י ועיין בית התלמוד ח"א עמוד ש"ל והלאה ובאכער במקום הנ"ל: 10 פני· עיין כ"ז בבלי סנהדרין שם והוריות ח'·: 13 אדם· סנהדרין צ"ו, ת"י פ"ז: 15 תשובה· משמע דשאר עבירות במיתה מתכפרים בלא תשובה· ועיין יומא פ"ח מ"ח וירוש' שם מה ע"ב, ובבלי שם פ"ה: וסנהדרין שם שבועות יג· ורמב"ן סוף אחרי מות: 16 בניו הם· ספרי דברים פ' צ"ו וש"ח: 17 יכול וכו'· ושקה דהא קרא דפוקד בע"ז כתיב ותירץ בו"ר פ' יתרו דפ' הכתוב הכי כי אנכי אל קנא בע"ז אבל בשאר עבירות פוקד וכו' ובמ"ע מוחק תיבת אף ומפרש דע"ז אין נפקדת על בנים לחודייהו, ועיין בא"י וצ"ע: 19 ר' נתן וכו'· דכיון דכתיב

1 ד כי את דבר וכן בסמוך | כי וכו' אפיקורוס] ט ח' | זה צדוקי וכו' בזה שורה ב] ל ח' | 2 מר בבשר | 3 המודעי] ר ח' | 4 אבינו] ר נ' והמגלה פנים בתורה | הוא] ט ח' | ר"ה לידחות | אמר וכו' בני אדם שורה יג] ט ח' | אמר] ל ח' | כולה] למר ח' | 5 עלי] דל ח' | זהו דכר ח' | ר"ה מדבר זה עליו הכתוב אומר כי וכו' | אמר וכו' בזה שורה ו] ל ח' | אמר] ר ח' | מ והאומר כל התורה משה אמרה מפי הגבורה | ר התורה כולה | ר הקב"ה | 6 ודבר וכו'] מ חוץ מדבר זה ומפי עצמו וכו' | משה] ר ח' | זהו] ר ח' | המוסגר ד ח' | ד"א וכו' בזה] למר ח' | ר' מאיר] ל רבי | 7 למ הלומד | לר למד | 8 ל ר' שמעון | 9 ד את דבר | למ ראשון | ל שנאמר כי דבר ה' בזה לו למשה מסיני מפי הקב"ה | ר הקב"ה שנא' אנכי | 10 הנפש ההיא] דר ח' | 12 המוסגר ד ח' | ונכרתה] ר תכרת | ר"ה ר בשלש | מר בשלש עולמות | מה] מ ח', ר"ה ל ומה | ר"ה תכרת אלא ונכרתה בעוה"ז הכרת תכרת דברה | 13 הנפש ההיא] רק ד | מ דבר הכת' | ר לשון | מ הם מתכפרין | טל מתכפרין להם, ר מתכפר להם | 14 אבל זו] טלר ח' | מ אבל כאן אין מתכפרין שנ' עונה וכו' | כענין] ל ח' | ל עונותיו חקוקים על עצמותיו | 15 מ עשו, ל עושה | ת"ל] מ ח' | ולא וכו' תשובה] ט ח' | מ ולא בזמן שעשו | 16 ד אינו, ר אין | טמר כשאין | ד הם בניו | ל ר' שמעון | 18 תהא] דל ח' | מ ואינה | ט אין נפקד | 19 לא בפעם הא'] ד ח' | מ בנים ועל בני בנים | הוא] רק ל |

שנפרעים ממנו לאחר מיתתו מת לא נספד ולא נקבר אכלתו חיה או שירדו עליו גשמים הרי זה סימן טוב שנפרעים ממנו לאחר מיתתו ואע״פ שאין ראיה לדבר וכר לדבר שנא׳ בעת ההיא נאם ה׳ יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ושטחום לשמש ולירח (ירמיה ח א). אמר ר׳ שמעון בן אלעזר מיכן זייפתי ספרי כותיים שהיו אומרים אין מתים חיים אמרתי להם הרי הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה שאין ת״ל עונה בה אלא שעתידה ליתן את החשבון ליום הדין (סליק פיסקא)

(קיג) ויהיו בני ישראל במדבר, בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא שמרו אלא שבת ראשונה ושניה חללו: וימצאו איש מקושש עצים, תולש מן הקרקע אתה אומ׳ תולש מן הקרקע או אינו אלא איש ושמו מקושש ת״ל ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עצים הא מה ת״ל וימצאו איש מקושש עצים תולש מן הקרקע ומי היה זה צלפחד דברי ר׳ עקיבא נאמר כאן מדבר ונאמר להלן מדבר מה מדבר האמור להלן צלפחד אף מדבר האמור כאן צלפחד. ר׳ יהודה בן בתירה אומר עתיד ליתן את הדין כל האומר צלפחד מקושש היה אם מי שאמר והיה העולם כיסה עליו ואתה מגלה עליו אלא מאין היה מן המעפילים היה שנאמר ויעפילו לעלות אל ראש ההר (במדבר יד מד): וימצאו איש מקושש עצים, מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש: ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עצים עוד למה נאמר והלא כבר נאמר וימצאו איש ומה ת״ל ויקריבו אותו המוצאים אותו מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו מיכן לכל אבות מלאכות שבתורה שמתרים בהם מעין מלאכתן ר׳ יצחק אומר אינו צריך מה ע״ז חמורה אינו חייב עד שיתרו בו ק״ז לכל מצות שבתורה ומה ת״ל ויקריבו אותו מלמד שהתרו בו ואחר כך הביאוהו אצל משה: אל משה ואל

1 למ מיתה | מת וכו׳ מיתתו] טמ ח׳ | 2 הרי זה וכו׳] ר סימן טוב לו שנפרע׳, ל סימן טוב הוא לאדם שנפרע׳ | מ אע״פ | 3 שנ׳] טל ח׳ | במקרא הכתיב ויוציאו | מר מלך יהודה והשאר ח׳ | 4 אמר עד סה״ד] ט ח׳ | מר מכאן סלקתי המינים (ר את ספרי מינין) | 5 אין] ר ח׳ | מ המתים | הרי הוא אומר] ל ח׳ | 6 ד שעתיד | מ דין וחשבון:

(קיג) 7 שמרו] מ ג׳ ישראל | 8 מ ראשונה בלבד | ושניה חללו] מ ח׳ | ר תלש···תלש | 9 תולש] ל ג׳ עצים | אינו אלא] דר ח׳ | דל איש עצמו שמו (ר ושמו), ר איש ששמו | 10 הא וכו׳ עצים] למ ח׳ | הא מה] ט ומה | ר בתולש | ומי וכו׳ ההר] ט ח׳ | ומי היה] ר ח׳ | 11 זה] דל ח׳ | ונאמר] ד נאמר | 12 מ אומר כל האומר צלפחד מקושש היה עתיד ליתן את הדין לפני מי שאמר והיה העולם הוא כסה וכו׳ | עתיד] ל ג׳ אתה | 13 הדין] לר החשבון | היה] ר והיה | אם] ל את | לר אתה | 14 עליו] למ אותו | מאין היה] מ ח׳, ר מי היה | שנ׳] ל ח׳ | 15 מקושש עצים] מר ח׳ | מ מגיד הכתוב | ל מלמד | טלר ומצאו את המקושש | 16 עצים] דמ ח׳ | עוד] טמ ר״ה ח׳ | 17 איש] ר אותו, ל ג׳ מקושש עצים | המוצאים אותו] רק ט | מגיד] ט ח׳, מ מלמד, ל מגיד הכתוב | ר שמתרין בו מעין מלאכתן | 18 ל מתרין | 19 ל שהתרו | 20 אותו דלר ח׳ | מלמד] מ ח׳, טר מגיד | ט שהתירו | אצל משה] ד ח׳, למ אל משה |

עונה בה אף לאחר מיתה א״כ סימן טוב שנפרעין ממנו, ז״ר ורד״ק, סנהדרין מז׳, וילקוט ירמיה רמז רע״ח: 6 ליום הדין. סנהדרין צ:

(קיג) 8 ושניה חללו. דמדכתיב במדבר משמע מיד שבאו אל המדבר ונצטוו על השבת והיינו שבת שניה ושבת ראשונה שמרו היינו מאי דכתיב וישבתו העם ביום השביעי וברי״ש ת״כ אמור פרשה יד ד מביא בשם ר״ה דטעות הוא בספרי וצ״ל שלא שמרו את השבת אלא שנה ראשונה ושניה חללו וא״נ ועיין שבת קי״ח: וס״ז בהעלתך ט׳ ה׳ וכאן: — תולש. ירושלמי סנהדרין כב ע״ד, בבלי שבת צ״ה וכן ת״י אבל ת״א מגבב והיינו מעמר: 9 מקושש. ומוליך עצים ביום השבת, ב״א ורד״ק: 11 להלן. פינחס כו ג: 12 עתיד וכו׳. שבת שם, לעיל פ׳ ק״ה, ת״י, מ״א, ס״ז: 14 המעפילים. דכתיב כי בחטאו מת אבל לא הרשיע כ״כ כחלול שבת, רש״י בשבת שם: 15 שמינה וכו׳. ס״ז; 18 ר׳ יצחק וכו׳. המפרשים נתייגעו מאד בפ׳ הספרי ונראה כהגהת הגר״א דצ״ל להפך בדברי ת״ק מגיד שהתרו בו ובדברי ר׳ יצחק מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו מכאן לכל אבות מלאכות וכו׳ ועיין ס״ז ולשון הפ״ז (ויקריבו אותו וכו׳ עצים מלמד שהתרו בו ולא רצה לקבל התראה עליו מיכן לכל חייבי מיתות שצריכין לקבל התראה) אינו מובן: 19 ע״ז חמורה. מדכתיב ע״פ שנים עדים או שלשה עדים וכו׳ (דברים יז ו) דמיירי בע״ז ולמדו ממנו התראה א״י. ועיין מכילתא משפטים פ״ד, מכות פ״א מ״ט, תוספתא סנהדרין פי״א א׳, ירושל׳ שם כב ע״ג: 20 משה. עיין ס״ז, בבלי

אהרן ואל כל העדה, אם משה לא היה יודע אהרן היאך היה יודע אלא סדרם את המקרא ודרשהו דברי ר' יאשיה. אבא חנין אומר משום ר' אליעזר בבית המדרש היו יושבין ובאו ועמדו לפניהם (סליק פיסקא)

(קיד) ויניחו אותו במשמר, מגיד שכל חייבי מיתות נחבשים: כי לא פורש מה יעשה לו, והלא כתוב מחלליה מות יומת (שמות לא יד) ומה ת"ל כי לא פורש אלא לא היה יודע באיזו מיתה ימות עד שנאמר לו מפי הקודש: ויאמר ה' אל משה מות יומת האיש לדורות: רגום אותו באבנים לשעה: כל העדה במעמד כל העדה אתה אומר במעמד כל העדה או כל העדה כשמועו תלמוד לומר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו הא מה ת"ל כל העדה במעמד כל העדה: ויוציאו אותו כל העדה, מלמד שכל חייבי מיתות נהרגים חוץ לבית דין: וירגמו אותו באבנים, כתוב אחד אומ' באבנים וכתוב אחד אומ' וירגמו אותו אבן (ויקרא כד כג) כיצד יתקיימו שני כתובים הללו בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו אם מת בה יצא ואם לאו הנד השני נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה (דברים יז ז) נמצית מקיים רגום אותו באבנים ונמצית מקיים וירגמו אותו אבן: כאשר צוה ה' את משה, אמר להם סקלוהו ותלוהו והלו אבל לא שמענו שיתלו עד שנ' וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ (שם כא כב) דברי ר' אליעזר. אמר ר' חידקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא ואמר יודע היה משה שמקושש במיתה אבל לא היה יודע באיזו מיתה יומת ראויה היתה פרשת מקושש שתכתב <על ידי משה> אלא שנתחייב מקושש שתיכתב על ידיו לכך מגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב (סליק פיסקא)

סנהדרין מא. ות"י: 3 ועמדו לפניהם. לעיל פיסקא סה: (קיד) 4 נחבשים. צ"ע היאך למד מכאן הא טעמו בצדו ועיין סנהדרין ע"ח: 6 באיזו מיתה. ת"כ אמור פי"ד ה' ירושלמי סנהדרין כב ע"ד, ובבלי ב"ב קי"ט, וסנהדרין ע"ח: פ"ז, ס"ז ות"י ולקמן: 7 לדורות וכו'. לאפוקי מדעת רשב"א בס"ז ועיין לקמן פ' קל"ד: 9 במעמד וכו'. ספרי דברים ר"כ ור"מ, ות"כ אמור פרק י"ט ג' וס"ז: 10 חוץ לב"ד. עיין ס"ז, וש"נ: 12 בית הסקילה. סנהדרין פ"ו מ"ד וירושלמי ובבלי שם, ותוספתא שם פ"ט ו', וספרי דברים צ' קמ"ט ר"כ ר"מ רמ"ב, ת"כ קדושים פרשה י ד, ואמור פ"כ י', ומדרש תנאים דף סו וס"ז: 17 שמענו. לשון הפ"ז כאשר צוה ה' את משה צוה מצות תלייה והיכן צוה וכי יהיה באיש חטא וכו', ועיין מדרש תנאים דברים דף קלא: 18 ר' אליעזר. סנהדרין פ"ו מ"ד ספרי דברים רכ"א ובבלי שם מה: וירוש' כג ע"ג: 20 יומת. עיין הערה ו' ולעיל פ' סח: 22 חייבי. תוספתא יומא פ"ה י"ב, ירוש' סנהדרין כח ע"ב, בבלי שבת ל"ב, סנהדרין ח', במד"ר פי"ג סי"ח:

1 ד כל עדת בני ישראל | האין] דלר ח' | 2 ד ר' חנין אומר | 3 יושבין] דל ח' | ובאו] טר ח' | ל לפני כולן:

(קיד) 4 מיתות] מ מיתה, ד כריתות | 5 מה יעשה וכו' אלא] ט ח' | מר והלא (ר והרי) כבר נאמר | 6 מ עד ששנאה מפי הקדש | ל הקדוש, ר הקב"ה | עד וכו' הקדש] ט ח' | 7 האיש] מ ח' | לדורות] ר ח' | 8 מ או אינו אלא | ר כשומעו, למ כמשמעו, ר"ה כמשמועו | 9 העדים] ט כל העדה | 10 כל העדה] ד ח' | טלמר מגיד | ל שחייבי | 11 באבנים] ט ח' | כתוב וכו' באבנים] טלמ ח' | כתוב וכו'] ר כאן אתה אומר וירגמו אותו באבנים וכאן אתה אומר וירגמו אותו אבן | וירגמו אותו] ד ח' | 12 הללו] דר ח' | היה] ד ח' | ט ואחד | 13 מר ונהפך | ר והופכו, מ והופך האבן על | מתניו] ל ח', ד ג' ואם מת יצא העד נוטל את האבן ונותנה על לבו | אם] ד ואם | בה] למר ח' | 14 בה] דל ח' | ד רוגמים אותו כל, מ רגום אותו כל | 15 יד וכו' להמיתו] ר ח' | 16 ונמצית מקיים] מ ח' | כאשר וכו' משה] מ ח' | 17 מ אומר להם | תלוהו] דטר תלו | עד] דלר ח' | מ אבל לא שמענו שיתלה ממשמע שנא' וכו' | וכי] דטלר כי | 18 מ מות ותלית אותו שמענו שתולין אותו דברי | 19 אמר עד סה"ד] ט ח' | מ שמעון התימני | 20 מר ימות | מ ורואיה | 21 ע"י משה] דר ח' | שתיכתב] ד שתיאמר ל ונכתבה, ר ונכתב | על ידיו] ד, ש"ג על ידו | לכך וכו'] מ לפי שמגלגלין, ל שמגלגלין:

(קטו) ויאמר ה׳ אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית, אף הנשים במשמע. רבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית מפני שמצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות שזה הכלל אמר ר׳ שמעון כל מצות עשה שהזמן גרמה נוהגת באנשים ואינה נוהגת בנשים בכשרים ולא בפסולים. ר׳ יהודה בן בבא אומר בייחוד בטלו חכמים את הרדיד של אשה מן הציצית ולא חייבו בטלית אלא מפני שפעמים שבעלה מתכסה בה: ועשו להם ציצית, אין ציצית אלא דבר היוצא ודבר כל שהוא וכבר נבנסו וקני בית שמאי וזקני בית הלל לעליית יונתן בן בתירה ואמרו ציצית אין לה שיעור כיוצא בו אמרו לולב אין לו שיעור: ועשו להם ציצית, שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו ת״ל גדילים (דברים כב יב) מכמה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה דברי בית הלל, בית שמאי אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת והלכה כבית שמאי. במה דברים אמורים בתחלתה אבל שיריה וגרדומיה כל שהוא: ועשו להם ציצית, <שומע אני יעשה כולה ציצית ת״ל גדילים> שומע אני יעשה כולה גדילים ת״ל ציצית. הא כיצד שתהא גדילה יוצאה מן הכנף וציצית מן הגדילה: על כנפי בגדיהם, שומע אני אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה במשמע ת״ל על ארבע כנפות כסותך (שם) יצאו

(קטו) 1 לאמר] ל ח׳ | לאמר וכו׳ אליהם] ד ח׳ | ואמרת אליהם] ל ח׳ | 2 ועשו להם ציצית] ט ח׳ | 3 מפני] מ מכאן | נשים וכו׳ גרמה] טמ ח׳ | נשים פטורות] לר ח׳ | 4 גרמה] דל נ׳ נשים פטורות | ד ונוהג, ר נוהג | ד ולא בנשים | ר ואינו נוהג | 5 בטלו] ד פטרן וטלים, ר״ה לר נטלו, מ פטרו | ד הדרדור, ל הדרור | ט לא | חייבו] כ״ה גם בר״ה אבל ד ל חייבן | ר אלא בטלית | 6 מפני] מר ח׳ | שפעמים] ט ח׳ | למ בעלה | ר מתכסה בה בעלה | דל בו | אין ציצית] ט ח׳ | 7 ודבר] ל נ׳ היוצא | ט ב״ש וב״ה | ל ר׳ יונתן, מ יוחנן | 8 ר אמ׳, ט אמרו | טל להן | כיוצא וכו׳ שעור] מ ח׳ | בו] ט בהן | 9 אחד] דל ח׳ | עצמו] ל ח׳, ט עצמה | גדילים] ט נ׳ תעשה | מכמה וכו׳] ר שומע אני כמה גדילים אתת נעשה | 10 אתה עושה] מ נעשית | ד ב״ש וב״ה | שלשה] ר ח׳ | 11 ורביעית] טר וארבעה, מ ואחד | טלמ כדברי ב״ש, ר כדברי ב״ה | בתחלתה] ל ח׳, ד בתחלתו, טר בתחלה | 12 מ כלם וכן בסמוך | המוסגר ד ח׳ | 13 דטר יוצא | 14 וציצית מן הגדילה] ל ומן הגדילים | ד מן הגדילים | ר ועשו להם ציצית על כנפי וכו׳ | שומע אני] טר ח׳, מ יכול ולא ג׳ לבסוף במשמע | בעלי] מ בעל וכן בכולן | ט בעלת שלש | ובעלי חמש] ט ח׳ | 15 ט ובעלת שש | דל ובעלי שבע ובעלי שש | במשמע וכו׳ שמנה] ל ח׳ | מ ת״ל על ארבע יצאו אלו מן המשמע |

(קטו) 2 במשמע. יתורא דואמרת אליהם דורש רד״ף וא״י אבל אין כן סגנון הספרי, ומן התוספתא קדושין פ״ב ה׳ ירושלמי שם ס״א ע״ג נראה דטעמא דרבנן משום דאית להו דציצית לא הוי מ״ע שהזמן גרמה, ובבבלי שם ל״ג: חשיב ציצית בין מ״ע שהזמן גרמה. אבל בתוספ׳ ר״י החסיד ברכות י״ד. כתבו דיש ספרים דלא ג׳ ציצית ברישא ועיין מנחות מ״ג. ותוספות מנחות מ׳: ד״ה משום ומסכת ציצית ולשון הפ״ז דבר אל בני ישראל פרט לנשים ואמרת אליהם להיות נוהגין לדורות ואינו מובן דהא בפ׳ כתיב לדורותם: 5 בטלו. כ״ה גם בתוספ׳ מנחות מ׳: ד״ה תכלת ומנוסחא זו נשתבש נוטלים ונטלו: 7 היוצא. מנחות מ״ב. וס״ז: 8 שעור. מנחות מ״א: 10 ב״ה וכו׳. ספרי דברים פ׳ רל״ד, ומדרש תנאים דף קל״ט וס״ז כאן, מנחות מ״א: בכורות ל״ט:, ובתוספ׳ מנחות ד״ה ב״ש ובכורות ד״ה כמה מביאים הג׳ דספרי דברים בש״א ד׳ של תכלת וד׳ של צמר ונסתפקו שם בכוונת דברי ב״ש וב״ה. אבל מלשון הברייתא בגמרא שם וכ״ה ברבה פי״ז ס״ה ותנחומא סט״ו ומס׳ ציצית משמע דלב״ש בין הכל לא הוו אלא ד׳ חוטין ולב״ה ג׳ ולפ״ז אפשר לומר דבהא פליגי דלב״ה גדילים משמע ג׳ ותכלת בכלל ולב״ש גדילים לא הוו אלא לבן כמו דאיתא בספרי דברים שם גדילים תעשה לך זה לבן (ועיין מדרש תנאים שם דף קל״ט ולשון המחזור ויטרי בס״ז כאן) ועם חוט של תכלת הוו ד׳, ובמחז״ו ח״ב דף תרל״ג מביא הספרי בזה״ל ולפי (צ״ל לפי) שנ׳ ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם שומע אני יעשה חוט בפני עצמו ויכרוך עליו אחד ת״ל גדילים וכמה גדילים נעשית אין גדילים פחות משנים דברי ב״ה ב״ש אומרים מד׳ חוטין גדיל שנים גדילים ארבע. ואפשר דידי המגיה חלו בנוסחא זו ואינה עקרית, ולפי ג׳ זו אפשר לומר להפך דלב״ה גדילים שנים חוץ מחוט אחד של תכלת ולב״ש גדילים ארבע ותכלת בכלל ואולי על ג׳ זו רמזו התוספ׳ במנחות בסוף הדבור ועיין עוד תוספ׳ מנחות ל״ח. ד״ה התכלת: 11 תכלת וכו׳. צריך להשלים של ארבע ארבע אצבעות ובה״א של ג׳ והלכה וכו׳ א״י, עיין בציונים לעיל ובלשון משולשת בגמ׳ נחלקו המפרשים אי הוי ענף או גדיל ומלשון הספרי דברים וכן מן הרבה ותנחומא ותנח׳ ב׳ ס״ל ומס׳ ציצית משמע דכל החוט לא הוי אלא ד׳ לב״ש וג׳ לב״ה כפ׳ הרא״ש ועיין ירוש׳ סנהדרין ל ע״ב: 12 שיריה וכו׳. ובתוספ׳ מנחות ל״ח: ד״ה כדי מביאים בשם הספרי דברים אבל בשיריים גרדומין כל שהוא ובסמ״ג עשין כ״ו שירי גרדומין כל שהוא ועיין פ׳ הגמ׳ מנחות ל״ט. ובפרה פי״א מ״ט ושם אי אפשר לפרש כן, עיין בר״ש שם ובתוס׳ מנחות ד״ה דאיגרדום וצ״ע ולשון הפ״ז בד״א בתלתליה אבל שיריה וגרדומיה כל שהוא: 14 מן הגדילה. מנחות ל״ט: תוספ׳ ד״ה או גדיל מנחות מ״ב. ס״ז: 15 יצאו וכו׳. ספרי דברים פ׳ רל״ד ומנחות [מ״ג: ל״ז: וזבחים י״ח: וברא״ש ה׳ ציצית ומגמ׳ דזבחים משמע דשתי

בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה מן המשמע משמע מוציא את אלו ומביא כרים וכסתות ת״ל אשר תכסה בה (שם) <פרט לכרים וכסתות או אשר תכסה בה> שומע אני אף כסות לילה במשמע ת״ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה ואם היתה מיוחדת ליום ולילה תהא חייבת בציצית משמע מוציא את כסות לילה ומוציא את כסות סומא ת״ל והיה לכם לציצית מכל מקום.

ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת <למה נאמר לפי שהוא אומר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה צמר כמות שהוא ת״ל ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת> טווי ושזור אין לי אלא תכלת טווי ושזור לבן מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור: ונתנו, על מקום האריג ולא על מקום הפתיל נתנה על מקום הפתיל כשרה. ר׳ יהודה פוסל על קרן כשרה ר׳ אליעזר בן יעקב פוסל לפי שאמרה תורה על ארבע כנפות כסותך ולא על שמנה: ונתנו על ציצית הכנף למה נאמר לפי שהוא אומר ועשו להם ציצית שומע אני יארגנה עמה תלמוד לומר ונתנו הא כיצד תופרה עמה. ארבעה ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת הן. ר׳ ישמעאל אומר ארבעתן ארבע מצות הם ר׳ שמעון בן אלעזר אומר למה נקרא שמה תכלת על שם שנתכללו המצריים בבכוריהם שנ׳ ויהי בחצי הלילה וה׳ הכה כל בכור (שמות יב כט) ד״א על שם שכללו המצריים בים ד״א למה נקרא שמה ציצית על שם שהציץ המקום על בתי אבותינו במצרים שנ׳ קול דודי הנה זה בא ואו׳ דומה דודי לצבי ואו׳ הנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים (שה״ש ב ח—ט). ר׳ חנינא בן אנטיגנוס אומר כל המקיים מצות ציצית מהו אומר בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי (זכריה ח כג) וכל המבטל מצות כנף מהו אומר לאחוז בכנפות הארץ וינערו

הברייתות פליגי אהדדי: 5 מכל מקום. מנחות מ״ג.: 9 ותן לבן. נראה דמפרש ונתנו על ציצית כמו עם הציצית וא״כ ונתנו קאי ג״כ אלבן ועיין לקמן: — ושזור. עיין רמב״ם הל׳ ציצית פ״א ה״י ובהשגות הראב״ד שם ובקובץ תשובות הרמב״ם ס׳ כ״ח: 10 הפתיל. מנחות מג. ושני פירושים ברש״י שם: — קרן כשרה. גרסתי ע״פ הילק׳ וכי״ל וכי״ר וכן הגרסא במחזור ויטרי ח״ב דף תרל״ד על הקרן כשרה ור׳ אליעזר פוסל אבל בדפוס הגרסא על הקרן ועל הגדיל ראב״י וכו׳ וכ״ה בגמרא שם על הקרן או על הגדיל אבל שם ליתא הרישא שלפנינו בספרי ולא על מקום הפתיל וכו׳, ועיין מס׳ ציצית: 13 עמה וכו׳. מהר״ם הביאו הרד״ף מגיה עמה ת״ל ונתנו אי ונתנו שומע אני יקשרנה עם הכנף ת״ל ועשו הא כיצד תופרה עמה פירוש שמכניס בתוך הכנף דהוא כעין תפירה: — ארבעה ציציות. במחזור ויטרי שם ג׳ וארבע, מנחות פ״ג מ״ז ובגמ׳ שם ל״ז: ומס׳ ציצית: 19 ר׳ חנינא וכו׳. שבת ל״ב:

1 ד ושבע ושמונה | משמע וכו׳] מ אשר תכסה בה להוציא כרים וכסתות | 2 ומביא] ד ר ומוציא, ל ח׳ | המוסגר דל ח׳ | פרט וכו׳] מ אשר תכסה בה שומע וכו׳ | 3 אף] ד ח׳ | 4 טר אם | טלמ ביום ובלילה, ר ליום ובלילה | ל במשמע | את כסות לילה] דל את אלו | 6 למה וכו׳ תכלת] הוספתי ע״פ מ ור״ה | 7 צמר] ר״ה ח׳ | מ כמו | ונתנו וכו׳ הכנף] ר״ה ח׳ | 9 מ תן | אף וכו׳] ל ח׳ | ונתנו וכו׳ שמנה] מ ח׳ | ל הארוג, ט האריגה | 10 נתנה וכו׳ הפתיל] ר ח׳, ט ואם הטיל | ר׳ יהודה] ט ור׳ נתן, לר ור׳ יהודה | קרן כשרה] כ״ה טלר וגם ר״ה נראה דלא גרס על הגדיל וכן בפ״ז ליתא אבל ד על הקרן ועל הגדיל | 11 ראב״י] ט ר׳ אבין | ראב״י] דל ג׳ אומר | ר״ה ראב״י פוסל בשתיהם | לפי] רק ל | כסותך] ט ל ר ח׳ | 12 הכנף] מ ר ח׳ | 13 ת״ל ונתנו] דלר ת״ל ועשו | הא] מ ח׳ | ארבעה ציציות] ר״ה ט, דלמר לפי (רלר ח׳) שארבע ציציות | 14 ט שהד׳ | ל ר׳ שמעון | ר׳ ישמעאל וכו׳ הם] ט | ארבעתן] ד ח׳, ר ארבע | ד ר״א בר״ש | 15 ט ולמה | ר״ה שנתייכלו, ל שנתכללו | ד המצרים בבכורות | 16 פ״ז שנתכללו | טר על הים | ד״א] ט־ רבי אומר | 17 למה נקרא שמה] מ ח׳ | ד שהניץ | 18 ואומר] רק דל | ר בא וגו׳ הנה | ואומר] רק דל | 19 ט חנניה | טר אנטיגנס | 2 בימים וכו׳] מ כה אמר ה׳ צבאות בימים ההם יחזיקו בכנף | טל ההם | אשר וכו׳ הגוים] ל ח׳ | ההמה] ד ג׳ נאמר | 21 יהודי] ל ג׳ עשרה אנשים מכל לש׳ הגוים | מצות כנף] מ מצות ציצית, ט מצות ציצית מצות כנף |

רשעים ממנה (איוב לח יג). ר' מאיר אומר וראיתם אותם לא נאמר כאן אלא וראיתם אותו מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאלו הקביל פני שכינה שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע והרקיע דומה לכסא הכבוד כענין שנא' וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא (יחזקאל א כו).

וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם, זו פרשת שמע אתה אומר זו פרשת שמע או אינו אלא פרשת והיה אם שמוע אמרת צא וראה איזוהי פרשה שיש בה קיבול מלכות שמים ומיעט בה ע"ז אין אתה מיצא אלא פרשת שמע. <תקדם פרשת שמע לפרשת והיה אם שמוע או> תקדם פרשת והיה אם שמוע לפרשת שמע אמרת תקדום פרשה שיש בה קיבול מלכות שמים ומיעט בה ע"ז לפרשת והיה אם שמוע שאינה אלא ללמד תקדום פרשת ציצית לפרשת והיה אם שמוע אמרת תקדום פרשה שהיא נוהגת ביום ובלילה לפרשת ציצית שאינה נוהגת אלא ביום או יהא קורא שלש בערב כדרך שקורא שלש בשחר ת"ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה. רשב"י אומר תקדום פרשת שמע שהיא ללמוד לפרשת והיה אם שמוע שאינה אלא ללמד ותקדום <פרשת והיה אם שמוע שהיא> ללמד לפרשת ציצית שאינה אלא לעשות שעל כך ניתנה תורה ללמוד וללמד ולשמור ולעשות: וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם, מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאלו קיים כל המצות כולן והרי דברים ק"ו ומה אם המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאלו קיים כל המצות ק"ו לכל מצות שבתורה.

ולא תתורו אחרי לבבכם, זו מינות כענין שנאמר ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה (קהלת ז כו) ואומר והמלך ישמח באלהים וגו' (תהלים סג יב): ואחרי עיניכם, זו זנות כענין שנאמר ויאמר שמשון אותה קח לי כי היא ישרה בעיני (שופטים יד ג): אשר אתם זונים אחריהם, זו ע"ז כענין שנאמר ויזנו אחרי הבעלים (שם ח לג). ר' נתן אומר שלא יהא שותה בכוסו

1 מ אין כתיב | כאן דטר ח' | 2 ט מעלה עליו הכתוב | כימקבל | 3 דומה בפעם הג'] ט ח' | הכבוד] ר ח' | כענין] דל ח' | 4 ד ראשיהם | כמראה וכו' כסא] דלר ח' | 5 ט וזכרתם וגו' זו | 6 זו] ד ח' | 7 קבול] דל ח' | מ ע"ז זו פרשת שמע | ל אי אתה | 8 בפרשת | המוסגר רק מ | תקדם] ד ותקדום, ט תקדים וכן בכולן, לר תקדום | 10 שאינה וכו' שמוע] ט ח' | מ ותקדום | לפרשת וכו'] מ להיה אם שמוע | 12 ד שלשה | ת"ל] ל ח' | בן יוחי] ט ח' | 13 תקדום] ר אם תקדום | ללמוד] ט נ' וללמד | 14 ותקדום] ר, ש"ג תקדום | פרשת וכו' שהיא] ד ח' | אם שמוע] ר ח' | שהיא ללמד] טר ח' | ללמד] ד ללמוד וללמד לשמור ולעשות | 15 מ התורה | את וכו' אותם] ד ח' | ר"ה ט וראיתם ועשיתם, מ וראיתם אותו ועשיתם אותם | 16 הכתוב] דל ח' | מגיד הכתוב] מ ללמדך | ט מעלה עליו הכתוב | מעלין עליו] מ ח' | 17 ל מקיים | כולן] דלר ח' | אם] דלמ ח' | ד מקיים | מצות ציצית] מ מצוה אחת | ט מעלה | 18 קיים] דל מקיים | מ לכל המקיים כל מצוות האמורות בתורה | 19 מינות] ב זנות | כענין שנאמר] ל וכן הוא אומר | שנאמר] ט נ' אמר נבל בלבו | ט מוצא | 20 ואומר] דל ח' | והמלך וכו' שנאמר שורה כא] מ ח' | 21 וגו'] דטר ח' | כענין] דר ח' | ל וכן הוא אומר | ויאמר שמשון] דל ח', במקרא נ' אל אביו | 22 היא] ט ח' | 23 טלר הבעל | ט יהא אדם | ל שלא ישתה |

1 ר' מאיר וכו'· ירושלמי ברכות ג ע"א ובבלי מנחות מג: וש"נ שוח"ט כ"ד רבה פי"ז ס"ה ופ"ד סי"ג ותנחומא סט"ו: 5 פרשת שמע· ר"ה רוצה להגיה פרשת שמע והיה אם שמוע או אינו אלא משאר פרשיות שבתורה אמרת וכו' הוי אומר שמע והיה אם שמוע תקדום וכו' דאי כגרסתנו קשה דאכתי לא עיילא לפרשת והיה אם שמוע שתהא נאמרת והיכי קאמר דתקדום, ועיין הגר"א וז"ר ומנחות מג: 10 אלא ללמד· בז"א מגיה שאינה אלא מיעוט ע"ז וכן רד"ק: 12 ולא בלילה· ברכות פ"ב מ"ב והא דתנן פ"א מ"ה מזכירין יציאת מצרים בלילות אאמת ואמונה קאי ולא אפרשת ויאמר (שמעתי), ועיין ירושלמי ברכות ג' ע"ד וד' ע"ב ובבלי ברכות יד: 15 ולשמור ולעשות· בבלי ברכות יד: 18 שבתורה· מנחות מ"ג: 20 ידיה· קה"ר שם: — והמלך וכו'· פ' דכתיב בסיפא דקרא יסכר פי דוברי שקר והגר"א מוחק וג' טוב לפני האלהים ימלט ממנה וא"צ דמירושלמי ברכות ט ע"ג מוכח דדרשו הפסוק דיסכר על המינים: 23 הבעלים· ברכות יב:

ומשתמש בכוסו של חבירו ד״א ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם מגיד שהעינים הולכות אחר הלב או הלב אחר העינים. אמרת והלא יש סומא שעושה כל תועבות שבעולם הא מה ת״ל ולא תתורו אחרי לבבכם מגיד שהעינים הולכות אחר הלב. ר׳ ישמעאל אומר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם למה נאמר לפי שהוא אומר שמח בחור בילדותך והלך בדרכי לבך (קהלת יא ט) בדרך ישרה או בדרך שתרצה ת״ל ולא תתורו אחרי לבבכם.

למען תזכרו ועשיתם, לעשות זכרון כמעשה: והייתם קדושים לאלהיכם זו קדושת כל המצות אתה אומר זו קדושת כל המצות או אינו אלא קדושת ציצית אמרת במה ענין מדבר בקדושת כל המצות. רבי אומר זו קדושת ציצית אתה אומר זו קדושת ציצית או אינו אלא קדושת כל המצות כשהוא אומר קדושים תהיו (ויקרא יט ב) הרי קדושת כל המצות אמורה הא מה ת״ל והייתם קדושים לאלהיכם זו קדושת ציצית מגיד שהציצית מוספת קדושה לישראל: אני ה׳ אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכי מה ענין יציאת מצרים לכאן אלא שלא יאמר הרי אני נותן צבעונים וקלא אילן והם דומים לתכלת ומי מודיע עלי בגלוי אני ה׳ אלהיכם דעו מה עשיתי להם למצריים שהיו מעשיהם בסתר ופרסמתים בגלוי והרי דברים ק״ו ומה אם מדת פורענות ממועטת העושה בסתר המקום מפרסמו בגלוי ק״ו למדת הטוב מרובה. ד״א למה מזכירים יציאת מצרים על כל מצוה ומצוה משל למה הדבר דומה למלך שנשבה בן אוהבו וכשפדאו לא פדאו לשום בן חורין אלא לשום עבד שאם יגזור ולא יהיה מקבל עליו יאמר לו עבדי אתה כיון שנכנס למדינה אמר לו נעול לי סנדליי וטול לפני כלים להוליך לבית המרחץ התחיל הבן ההוא מנתק הוציא עליו שטר ואמר לו עבדי אתה כך כשפדה הקב״ה את זרע אברהם אוהבו לא פדאם לשום בנים אלא לשום עבדים כשיגזור ולא יהיו מקבלים עליהם יאמר להם עבדיי אתם כיון שיצאו

1 חבירו· הגר״א מגיה ששותה בכוס זה ונותן עינו בכוס חבירו ולשון הפ״ז וחושב בכוס של חבירו, ועיין נדרים כ: 3 הלב· רבה פי״ז ס״ו תנחומא: 6 לבבכם· ק״ר שם ופ״א ס״ג וי״ר ריש פכ״ח מדרש משלי פכ״ה פס׳ דר״כ פ״ת: 7 כמעשה· ר״ל הלמוד במצוות שאינו יכול לקיימם במעשה כמו שאמרו מנחות קי· כל העוסק בתורת חטאת וכו׳ רד״ף: 9 כל המצוות· דכתיב ועשיתם את כל מצותי, ואעפ״כ הלשון קשה דהא אדרבה הענין מדבר בציצית ועיין רבה פי״ז ס״ו ותנחומא א׳ סט״ו ותנחומא ב׳ סל״א: 12 מוספת וכו׳· עיין מכילתא משפטים ריש פ״כ: 14 אני וכו׳· לשון הפ״ז אומר לו הקב״ה אני ה׳ וכו׳: 15 בגלוי· מכילתא בא פי״ג וכולן בכורים מרווקים ועיין ב״מ סא: 17 מרובה· עיין מכילתא שם וכמו שאמרו מ״ק טז: כל העוסק בתורה מבפנים וכו׳, רד״ף:

1 מ וישתמש, ד ומשמש | מ בכוס אחר, ט בכוס חברו | ואחרי עיניכם] ד ל ח׳ | 2 ד הולכים | ר או הלב הולך | והלא יש] ל שיש, ד וכי יש, ר והרי יש | ל שעשה | ר תועבה | 3 הא] ר ח׳ | מ מלמד | ד ט ר שעינים | ד הולכים | 4 ואחרי עיניכם] דלמ ח׳ | למה נאמר] מ ר ח׳ | 5 והלך בדרכי לבך] דלמ ח׳, ר וגו׳ | ד ישר | טלמר בכל דרך | 6 ל מ שירצה | אחרי לבבכם] מ ח׳, ר וגו׳ | 7 ועשיתם] מ ח׳, ר נ׳ את כל מצותי | 8 כל בפעם הב׳] ד ח׳ | ציצית] ל כל המצוות | 9 אמרת וכו׳ המצוות בשורה הסמוכה] ל ח׳ | אמרת] ט ח׳ | ט הענין, מ הכתוב | זו] מ ח׳ | 10 זו] מר ח׳ | ט אלא בקדושת | כל המצות] דל הגוף | 11 הרי וכו׳ אמורה] ר ח׳ | קדושת] ד ח׳ | ד אמורות, ט ל אמור | הא מה ת״ל] ר כשהוא אומר | 12 ל מוסיפות | אשר וכו׳ מצרים] דלמר ח׳ | 13 ענין] ט ח׳ | דל בכאן | אלא] טמר ח׳ | ל יאמר אדם | 14 מ שהם | טלר מי | בגלוי] מ ח׳ | 15 להם] דל ח׳, מ לכם | למצריים] מ ח׳ | 16 דמ מועטת | העושה] ל ח׳ | ל מפרסמה | ל למדה טובה, מ מדה טובה, ט מדת הטובה | 17 ד״א] מ ר׳ אומר | טל מזכיר | משל] ד ח׳ | 18 מ למלך בר״ד | ד ומשפדאו | מ ופדאו וכשפדאו | לשום···לשום] ד, ש״ג לשם··· לשם | לשום בן חורין] ל ח׳ | חורין] דר ח׳ | ט שכשיגזור, מר כשיגזור (מ ג׳ לו) | יגזור] ל נ׳ עליו | 19 ר מקבלו | ד א״ל | ל סנדלך | 20 טר והולך, מ והוליכם | לר למרחץ | מ זה הבן להיות מסרב | ר מנתיק | ואמר לו] ט לומר | ר אמר | 21 ד כשפדאו | ר המקום | אברהם] דל ח׳ | אוהבו] ט ח׳ | טמר פדאו | ט בני חורין | 22 מ לכשיגזור, ל שכשיגזור | ד אמר, טר אומ׳ |

למדבר התחיל לגזור עליהם מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות כגון שבת ועריות ציצית ותפילין התחילו ישראל להיות מנתקים אמר להם עבדיי אתם על מנת כן פדיתי אתכם על מנת שאהיה גוזר ואתם מקיימים: אני ה' אלהיכם עוד למה נאמר והלא כבר נאמר אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ומה ת"ל אני ה' אלהיכם עוד כדי שלא יהו ישראל אומרים מפני מה צונו המקום לא שנעשה ונ"טול שכר לא עושים ולא נוטלים שכר כענין שאמרו ישראל ליחזקאל שנאמר יצאו אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני (יחזקאל כ א) אמרו לו יחזקאל עבד שמכרו רבו לא יצא מרשותו אמר להם הין אמרו לו הואיל ומכרנו המקום לאומות העולם יצאנו מרשותו אמר להם הרי עבד שמכרו רבו על מנת לחזור שמא יצא לחוץ לרשותו. והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים אשר סביבותינו ובמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם (שם לב—לג), ביד חזקה זו הדבר כמה שנא' הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה (שמות ט ג), ובזרוע נטויה זו החרב כמה שנא' וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלם (דה"י א' כא טז), ובחימה שפוכה זו רעב אחר שאני מביא עליכם שלש פורעניות הללו זו אחר זו ואחר כך אמלוך עליכם על כרחכם <לכך נאמר עוד אני ה' אלהיכם>. ר' נתן אומר אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שאין מתן שכרה בצדה צא ולמד ממצות ציצית, מעשה באדם אחד שהיה והיר במצות ציצית שמע שיש וונה בכרכי הים והיתה נוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבעה לו זמן כיון שהגיע זמנו בא וישב לו על פתח ביתה נכנסה שפחתה ואמרה לה אותו האיש שקבעתה לו זמן הרי הוא יושב על פתח הבית אמרה לה יכנס כיון שנכנס הציעה לו שבע מטות של כסף ואחת של זהב והיא היתה בעליונה ובין כל אחת ואחת ספסלין של כסף ועליון של זהב כיון שהגיעו לאותו מעשה

1 מ למדבר גזר עליהם מצות קלות וחמורות | מצוות בפעם הב'] ד ח' | 2 מ תפילין וציצית | ד התחיל | להיות] מ ח', ל והיו, ר היו | ר על תניי כך | 3 על מנת] טמ ח', ר על תניי, ד על מנת תניי | עוד] מ ח' | 4 ומה וכו' עוד] מ ח' | 5 כדי] טלר ח', מ מפני | ציונו המקום] מ אמר הכתוב, טלר אמר הקב"ה (לר המקום) | לא] ר שלא | 6 ט ולא ניטול | שכר] ר ח' | מר כענין שהיו ישראל שואלין (ר שואלין ישראל) את יחזקאל (מ נ' הנביא) | שנ' וכו' יחזקאל] ר ח' | טלמ ויבואו (מ ויבא אליו) אנשים מזקני ישראל וישבו (ט נ' לפני, מ נ' לפניו), במקרא בשנוי] | 7 יחזקאל] ד ח', מ ליחזקאל | 8 ד שמכרנו | ד המקום יצאנו מרשותו לאומות העולם | העולם] מ נ' שנ' ומכרתי את העיר | 9 טמ יצא מרשותו | 10 טמר והעולה (מ העולה) על רוחכם אני ידעתיה חי אנ וכו' | לא תהיה וכו'] ל ולא תהיה אשר תאמרו נהיה כגוים כמשפחות אדמה לשרת, במקרא בשנוי | 11 ובזרוע נטויה מ ח' | ובזרוע וכו' עליכם] ר ח', ט וגו' | 12 ד דבר | כמה] רק ל | 13 במקנך וכו'] רק ל | ד בזרוע | טר זה | דט חרב | כמה] כ"ה ל, מ כמו | 14 ט זה | ל שאחר | 15 מ מרבה ומביא עליהם | ד שלשה | 16 לכך וכו' אלהיכם] דטל ח' | אלהיכם] ר נ' על כרחכם | ר' נתן עד סה"ד] ט ח' | לך] דמ ח' | שבתורה] דל ח' | 17 בצדה] מ בעולם הזה ובעולם הבא איני יודע כמה | צא וכו' ציצית] מ ח' | 18 שמע וכו'] מ פעם אחת שמע וונה אחת שהיתה נוטלת בשכרה ארבע וכו' | לר ונוטלת | 19מ ולקח עמה זמן | לו] לר לה | מ שהגיע לאותו זמן | 20 אותו] מ ח' | ד שקבעתי | מ שקבע ליך זמן הרי הוא עומד על הפתח | 21 לה] ל לו | מ מטות של זהב ובין כל אחת ספסל של כסף וקיתון של זהב כיון, ר מטות של כסף ועליון של זהב כיון | מטות] ד נ' ואחת | והיא היתה] ל ח' | 22 ל העליונה | ל ספסל | עליון] ל ואחת | ד שהגיע | מ המעשה מכוער |

3 מקיימים· ת"כ קדושים פרק ח' י' אמור פרק ט' ו' ובהר פרשה ה' ג': 6 לא עושים· צ"ל אנחנו לא עושים, הגר"א: 15 על כרחכם· ילקוט יחזקאל רמז שנ"ט ורש"י כאן וס"ז: 17 ציצית· מנחות מד: ושם כמו שהוא במ"ח שאין מתן שכרה בעוה"ז ולעוה"ב איני יודע כמה צא וכו' וגרסא זו נראה יותר דהא רק בשתים ושלש מצוות נאמר מתן שכרן בצדן, ועיין תוספתא חולין פ"י ט"ז ובבלי שם קמב· וקדושין לט: 21 של כסף· במנחות שם שש של כסף:

באו ארבע ציציותיו ונדמו לו כארבעה עדים וטפחו לו על פניו מיד נשמט וישב לו על גבי קרקע אף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע אמרה לו נפה של רומי איני מניחתך עד שתאמר מה מום ראית בי אמר לה העבודה לא ראיתי בך מום שאין כיפיך בכל העולם אלא מצוה קלה צונו ה' אלהינו וכתב בה אני ה' אלהיכם אני ה' אלהיכם שתי פעמים. אני ה' אלהיכם אני עתיד לשלם שכר, אני ה' אלהיכם עתיד ליפרע. אמרה לו העבודה איני מניחתך עד שתכתוב לי שמך ושם עירך ושם מדרשך שאתה למד בו תורה וכתב לה שמו ושם עירו ושם רבו ושם מדרשו שלמד בו תורה עמדה ובזבזה את כל ממונה שליש למלכות שליש לעניים ושליש נטלה עמה ובאתה ועמדה בבית מדרשו של ר' חייא. אמרה לו רבי ניירני אמר לה שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים הוציאה לו כתב שבידה אמר לו עמוד זכה במקחך אותן המצעות שהציעה לך באיסור תציע לך בהיתר זה מתן שכרה בעולם הזה ובעולם הבא איני יודע כמה

(סליק פיסקא)

2 גפה של רומי. פתרון המלה עדיין לא נתברר ועיין גרסת המ"ח וצ"ע: 5 ליפרע. צ"ל אני עתיד ליפרע, ועיין ת"כ אחרי פרשה ט' א' פרק י"ג ה': 6 עירך. במ"ע משלים ושם רבך: 9 ר' חייא. בתוספות מנחות שם ד"ה לבית, רוצין להוכיח דצ"ל של ר' מאיר ובמרדכי הל' ציצית ג' של רבי:

1 ונדמו וכו'] ד וטפחו לו על פניו נדמו לו כארבעה אנשים | לו] ר ח' | 2 אף וכו' קרקע] מ ח' | מ ספינדא דרומי | מ מניחך, ד מנוחתך, לר מנחתך | 3 ר שתאמר לי | מום] ר"מ ח' | ר שראיתה | ר שלא | מ שום דופי | ר אלא שאין | 4 ר העולם כולו | ר שציונו | אלהינו] ר ח' | אני ה' אלהיכם בפעם הב'] למ ח' | 5 ר"מ שני | מ פעמים שעתיד לשלם שכר ועתיד ליפרע | אני וכו' שכר] ל ח' | אלהיכם] ר ח' | ל עתיד אני דיין ליפרע, ר אני דיין ליפרע | 6 מ מניחך, לר מנחתך | מ עד שתאמר | 7 ר לומד | וכתב וכו' תורה] מ ח' | ושם עירו] ל ח' | ושם רבו] ר ח' | ר שהוא לומד | עמדה] מ מה עשתה עמדה | 8 מ נכסיה | ל לעניים... למלכות | לעניים] מ לעמלים בתורה | עמה] מ בידה, ר בידו | מר ועמדה ובאת (מ ובאתה) | 9 ר לבית | מ למדרשו | ל ר' מאיר | ר'] ל ח' | 10 לו] מ ח', ל לה | אמר לו] ד אמרה לו, מ אמרו לו, ר א' לו | עמוד] דמ ח' | דמר זכי | למר מצעות | 11 לך] ר לו | תציע לך] ר היציעה לו | מ שכרן | ר ולעולם הבא | מ ולעולם הבא על אחת כמה וכמה:

קרח

(קטז) ויאמר ה׳ אל אהרן אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש <ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם> ר׳ ישמעאל אומר למי הדבר מסור לאותו שמוהירים. ר׳יאשיה אומר מנין א־ה אומר שאם זרק את הדם כראוי ואינו ידוע לשם מי זרקו והקטיר את החלב כראוי ואינו יודע לשם מי הקטירו שהכהנים נושאים עון על כך ת״ל ואתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש. ר׳ יונתן אומר מנין אתה אומר שאם זכה בכשר קודם זריקת דמים בחוה ושוק קודם הקטר חלבים שהכהנים נושאים עון על כך ת״ל ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם וכן מצינו שלא נתחתם גזר דינן של בני עלי אלא על שנהגו בזיון בקדשים וכן הוא אומר גם בטרם יקטירון את החלב ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב ותהי חטאת הנערים גדולה מאד (שמואל א׳ ב טו—יז). וכן מצינו שלא נתחתם גזר דינן של אנשי ירושלם אלא על שנהגו מנהג בזיון בקדשים שנאמ׳ קדשי בזית (יחזקאל כב ח): ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם זה עון דבר המסור לכהונה אתה אומר זה עון דבר המסור לכהונה או זה עון דבר המסור לבית דין כשהוא אומר ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת עבדתם עבודת מתנה נתתי את עבודת כהונתכם זר הקרב יומת. הרי עון דבר המסור לבית דין

(קטז) 1 ט אהרן למי וכו׳ | ר אתך ר׳ ישמעאל וכו׳ | 2 המוסגר רק מ | 3 מסור] ד ג׳ מסור | ל־ מסור לא הן מזהירין, ר״ה מסור לו הן מזהירין, ט מסור לאהרן לאותן מזהיר, מ מסור למוזהרין | ר׳ יאשיה אומר] מ הוא היה אומר | 4 ידוע] טלר יודע | זרקו וכו׳ לשם מי] מ ח׳ | הקטירו] טמר הקטיר | 5 ר״ה טמר ת״ל אתה ובניך אתך (ט ח׳) תשאו, ל ת״ל ואתה ובית אביך אתך תשמרו את עון וכו׳ | את עון המקדש] מ ח׳ | ט ור׳ | מ ר׳ נתן | 7 חלבים] מ אמורים | פ״ז ת״ל תשאו את עון המקדש | טמ ת״ל אתה | ובניך] ל ובית אביך | את] ד ח׳ | 8 ט ל מ ר נחתם | טמ גזר דין על בני | ד גזר דינו של עלי | טר קדשים וכן בסמוך | 9 מ יקטירון החלב תנה בשר וכתיב ותהי חטאת וכו׳ | אליו] ט ח׳ | 10 ט גדולה עד מאד | טלמ נחתם | טמ גזר דין על אנשי (מ יושבי) ירושלם | 11 ד דינו | מנהג טלמר ח׳ | 12 ט אתה | תשאו וכו׳ כהונתכם] מ ח׳, טר וגר׳ | כהונתכם] ד ג׳ את עון המקדש | לכהונה] ד לכהנים וכן בסמוך | אתה וכו׳ לכהונה] ט מ ח׳ | 13 למ או אינו אלא עון | זה] ט ר ח׳ | דבר] מ ח׳ | ואתה] דט אתה | 14 דלר אתך (ל ח׳) תשאו את עון כהונתכם וכו׳ | עון] ל ח׳ | דבר] ד

(קטז) 3 שמוהירים. נ״א הביאה מהר״ס שמוזהרים, לפי ג׳ הילק׳ אפשר דצ״ל למי הדבר מסור לאהרן לאותו מזהיר עיין הגר״א ולשון הפ״ז למי שהדבר תלוי בו מזהירין עליו ונראה דר״ל דהדבור היה ג״כ לישראל והא דקאמר לאהרן משום דבו הדבר תלוי ודלא כסברת הסתר״ה שפ׳ דרוצה לומר דהדבור היה לאהרן עצמו ולא באמצעות משה ועיין רש״י ולעיל פ׳ ל״ט וס״ז שם וכאן: 4 ידוע. צ״ל בשתיהן ואינו ידוע או ואינו יודע: — הקטירו. צ״ע הא לא נזכר בשום מקום דהקטרת החלבים צריכה להיות לשם הבעלים וכן יוצא להדיא מן הירושלמי פסחים לא ע״ד. ואפשר דר״ל אם ערב חלבים בחלבים, ת״כ נדבה פרשה י״ד י׳ או אולי צ״ל קומץ במקום חלב: 5 המקדש. אולי מפרש עון המקדש כמו עון הקדשים ועיין ת״י: 7 כהונתכם. בפ״ז גרס גם כאן עון המקדש ולפי הסברא גם דרשה דר׳ יאשיה מכוונת יותר על הפסוק דכהונתכם דהא בעון המקדש אתה ובית אביך כתיב וגם לוים במשמע ואין להם עסק בעבודת הקרבנות (ועיין רד״ק וסהתו״ה) אבל מהא דדורש לקמן כהונתכם עון דבר המסור לכהונה משמע דעד כאן בעון מקדש מיירי ובגוף הענין. עיין ת״כ צו פרק ט״ז ד׳ ופרק ג׳ ב׳ וה׳, פסחים נט:, ועוד בת״כ שם פרק ט״ז ז׳ וח׳, וזבחים קב:, תוספ׳ ביצה כא: ד״ה מאי, רמב״ם מעה״ק פ״ט הי״א ופי״א ה״ד, ופסולי המוקדשין פי״ח ה״ז וס״ז י״ח ט׳: 11 בזיון בקדשים. יומא ט׳, מדרש שמואל פ״ו, ילקוט שמואל ר׳ פ״ו 13 לב״ד. לשמור יחוסם:

אמור הא מה ת״ל תשאו את עון כהונתכם זה עון דבר המסור לכהונה. אמרת ישראל לא ישאו עון כהנים אבל לוים ישאו עון כהנים ת״ל ועבר הלוי הוא את עבדת אהל מועד והם ישאו עונם (במדבר יח כג).

ונם את אחיך, שומע אני אף ישראל במשמע ת״ל מטה לוי שומע אני אף הנשים במשמע ת״ל <שבט אביך זכה עמרם שיקרא שבט על שמו. רבי אומר מטה לוי שומע אני אף הנשים במשמע ת״ל> את אחיך להוציא את הנשים: הקרב אתך רבי עקיבא אומר נאמר כאן אתך ונאמר להלן אתך מה אתך האמור להלן בלוים הכתוב מדבר אף אתך האמור כאן בלוים הכתוב מדבר להזהיר את הלוים בשיר על דוכנם: וילוו עליך וישרתוך, בעבודתם ומנה מהם נזברים ואמרכלים אתה אומר ישרתוך בעבודתם ומנה מהם נזברים ואמרכלים או ישרתוך בעבודתך ת״ל ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל. עדיין אני אומר ישרתוך בעבודתך ישרתוך בעבודתם ת״ל ואני הנה לקחתי את אחיכם הלוים מתוך בני ישראל לכם מתנה נתונים לה׳ לשם הם מסורים ולא לכהנים הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון ישרתוך בעבודתם ומנה מהם נזברים ואמרכלים: ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ אתה אומר הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ או אלו ואלו מבפנים ת״ל ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד הא מה ת״ל ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ.

ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל, זו היא שאמרנו ישרתוך בעבודתם ומנה מהם נזברים ואמרכלים: אך אל כלי הקדש, זה הארון ובה״א ולא יבאו

1 אמור ·עיין לקמן: 3 עונם· לקמן פ׳ קי״ט: 4 ישראל· שישמרו המקדש: 7 מה אתך וכו׳· ג׳ ר״ה להפך מה אתך האמור כאן וכו׳ להלן וכן הגיהו המפרשים ופ׳ להלן אתה ובית אביך אתך שלא תאמר דרך בני קהת בכלל ר״ה· פ״א דקאי אפסוק דלקמן אתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם ז״ר ויש לפקפק בשני הפירושים ועוד צ״ע במאי דסיים להזהיר וכו׳ דאין לו ענין להלשון דאתך ולקמן טרח למצוא רמז לדוכן ע׳ כ נראה קצת דכל המאמר לא נשנה כלל כאן ונעתק ממ״א· ולשון הפ״ז הקרב אתך להזהיר את הלוים על דוכנם: 9 בעבודתם· שיהיו שוערים ומשוררים: 10 בעבודתך· לחטוב עצים ולשאוב מים ז״ר, ולפי פ׳ זה קשה מאי ראיה מייתי מדכתיב ושמרו משמרתך וכו׳· הא אדרבה יותר יש לפרש משמרתך להפך שישרתו הכהנים· ור״ה פירש בעבודתך בעבודת כהונה ולפ״ז היה אפשר לומר דעיקר הראיה מסוף הפסוק אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו וכו׳ אבל לפ״ז אי אפשר לפרש הלשון לקמן עדיין אני אומר ישרתוך בעבודתך וכו׳ אלא בדוחק דהכוונה בעבודתך שם בעבודת הדיוט ועיין לשון הרבה פ״ד ס״ג והעמדת אותו וכו׳ ושרתו אותו ישרתוהו בעבודתו (צ״ל בעבודתם כמו שמעתיק הילקוט המכירי תהלים סה סט בשם הרבה) וימנה מהן גזברין וכו׳ יכול ישרתו בעבודתו שיעשו לו מלאכתו ת״ל ואני הנה לקחתי לשם הם מסורים וכו׳ ובתמיד כו׳ נשנית הברייתא בסנגון אחר והג׳ שם מסכמת יותר עם ג׳ הדפ׳ והפ״ז, ועיין רש״י פסוק ו׳ ואם באנו לקיים ג׳ הדפ׳ צריך לומר דבעבודתך היינו מלאכת הקדש ובנגוד לזה קורא למלאכת הדיוט בעבודתם היינו עבודה סתם וצ״ע: 14 ואמרכלים· עיין Büchler: Die Priester und der K ltus. Wie 1895, S. 94 : 17 מבחוץ· עיין תמיד ריש פ״א ומדות פ״א מ״א ומ״ט וג׳ הרע״ב שם ובן לוי יושב לו מבחוץ במקום (ישן) וס״ז: 19 ואמרכלים· ומסיים בפ״ז

טמ ח׳ | 1 מ הא מה אני מקיים תשאו | דבר] ט ח׳ | 2 מ את עון וכן בסמוך | טמ כהונה וכן בסמוך | ועבד וכו׳ מועד] רק מ | 3 עונם] כ״ה ר ובמקרא אבל דטלמ את עונם | 4 אף]מ גם | 5 לר במשמע ת״ל (ר ח׳) לוי שבט וכו׳ | המוסגר ד ח׳ | זכה וכו׳ אחיך] מ ח׳ | 6 ל ואת אחיך | 7 להלן בפעם הב׳] ד ח׳ | ר״ה כאן ··· להלן | 8 להזהיר וכו׳ דוכנם] מ ח׳ | 9 ד בעבודתך, ט בעבודתה | ומנה] ט פ״ז מנה, ר ומני, ל ומנו, ד ימנו | מהם] מ להם, פ״ז עליהם | אתה וכו׳ ואמרכלים] טמר ח׳ | 10 בעבודתן] ל ח׳ | ומנה] ראפ, אבל ד ימנו, ל ומנו | מ או יכול | בעבודתך] דל בעבודתן | ד את משמרתי | 11 מ וישרתוך בעבודתך | ישר׳ בעבודתך] ל ח׳ | ישרתוך בעבודתם] מ ח׳ | 12 הנה] ד ח׳ | ט לקחתי את הלוים נתונים נתונים המה לי לשם וכו׳ | מתך וכו׳ מתנה] ר ח׳ | לשם] ד ח׳ | ולא וכו׳] מר ואין מסורין לכהנים, ט והשם מסרן לכהנים | 13 לומר] מ ח׳, ל לדון | טר האחרון···הראשון | ישרתוך בעבודתם] ד ח׳ | 14 ר ומני, מ מנה, ל ומנו | מ אתה | העדות] דלר מועד | 15 אתה עד סה״ד] מ ח׳ | ד כהנים··· ולוים | ר ואתה | 16 ר״ה ושמרו את משמרתך ואת משמרת אהל מועד | ט־ ת״ל אתה | 17 ר־ לאהל | העדות] ל מועד | ד ולוים | 18 ושמרו וכו׳ ואמרכלים] מ ח׳ | ט זהו, ר זה הוא | ד פ״ז בעבודתך | 19 ל פ״ז ומנו, ר ומני | פ״ז בהן | הקדש] טל ג׳ ואל המזבח לא יקרבו | טמ לא |

לראות כבלע את הקודש (במדבר ד כ). ר' נתן אומר מיכן רמז לשיר מן התורה אלא שנתפרש ע"י עזרא. ר' חנניה בן אחי ר' יהושע אומר אין צריך שהרי כבר נאמר משה ידבר והאלהים יענו בקול (שמות יט יט) מיכן רמז לשיר מן התורה: אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו אזהרה, ולא ימותו עונש. אין לי אלא לוים שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים. כהנים על עבודת לוים מנין ת"ל גם הם גם אתם. מעבודה לחברתה מנין ת"ל גם אתם. וכבר בקש ר' יהושע בן חנניה לסייע את ר' יוחנן בן גודגדה אמר לו חזור לאחוריך שכבר אתה מתחייב בנפשך שאני מן השוערים ואתה מן המשוררים. רבי אומר אין צריך שהרי כבר נאמר אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי מתוך הלוים וזאת עשו להם וחיו (במדבר ד יח—יט) אין לי אלא בני קהת בני גרשון ובני מררי מנין ת"ל <את אהרן ואת בניו ושמרו את כהונתם והזר הקרב יומת (שם ג י) ושמרו את כהונתם אין לי אלא> לוים שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים. כהנים על עבודת לוים מנין ת"ל [ובנסוע המשכן יורידו אותו הלוים ובחנות המשכן יקימו אותו הלוים (שם א נא). מעבודה לחברתה מנין ת"ל והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב יומת (שם ג לח) ומה ת"ל גם הם גם אתם לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן הזהיר עליו הכתוב את כל הענין.

ונלוו עליך, זה שאמרנו הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ: וזר לא יקרב אליכם למה נאמר לפי שהוא אומר והזר הקרב יומת עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל וזר לא יקרב אליכם.

ושמרתם את משמרת הקודש ואת משמרת המזבח הרי זו אזהרה לב"ד של ישראל להזהיר את הכהנים שתהא העבודה נעשית כתקנה שכשעבודה נעשית

1 ר' נתן וכו'] ל מיכאן אמרו רמז לשירה אלא | 2 עזרא] ט נ' גם בכהנים | למ ר' חנינא | בן אחי ר'יהושע] מ ח' | למ שכבר | 3 משה ידבר] ל ח' | 5 ל שמזהירין ועונשין | מנין] לר ח' | מר סה"מ ל"ת ע"ב וחנוך ת"ל גם הם מעבודה וכו' ת"ל גם אתם וכבר, טל גם הם גם אתם וכבר | 6 ר"ה גם הם גם אתם, ולשון הס"ז גם הם גם אתם לימד על לוים שנענשים על עבודת כהנים והכהנים על עבודת הלוים גם הם להביא המשנה מעבודה לעבודה | 7 טלמ גודגדא, ר גדגדא | גודגדה] מ נ' בנעילת השערים, ט נ' בהגפת דלתות | מ ואמר | 8 מ שכבר | מר תכריתו וזאת, ט תכריתו וגו' וזאת | 9 משפחת] ד ח' | מתוך הלוים] ד ח' | דל זאת | וחיו] טלמר ח' | 10 ת"ל וכו'] ט ת"ל אהרן ובניו יבואו וגו' אין לי וכו', דלר ת"ל צו (ר ח') את אהרן ואת בניו (ל נ' לאמר מציון) לוים שענושים | את] במקרא ואת ונ' תמקוד אחר בניו | 12 ד מוזהרים | כהנים במעם הב'] ד וכהנים | המשכן] ד הארון | 13 ובחנות וכו' הלוים] רק מ | ל או מעבודה | 14 טר קדמה לפני (ר ח') וגו' מה ת"ל, דל קדמה לפני (ל ח') אהל מועד מזרחה (ל ח') מה (ד ומה) ת"ל | 17 וגלוו וכו' מבחוץ] ט ח' | ד וילוו | מ זהו | ר בפנים | 18 למה נאמר] מ ח' | ר"ה מה ת"ל והלא כבר נאמר והזר הקרב יומת ומהדר לפי שהוא אומר הרי אזהרה לב"ד (?) | ד לפי שנאמר | מנין] טל לא שמענו | 20 ושמרתם] כ"ה במ"ח ובמקרא אבל דטלר ושמרו | הרי] ל ח' | זו] מ ח', ט זה | ט לב"ד שלישית להזהיר | 21 מ נעשית כתיקן | ט כתקנה נעשית | מ שכשהעבודה כתקנה היא מכלה |

ומשמרת כל האהל ולא משמרת אהרן: — האהרן, לקמן פ' קנ"ז: 1 מיכן וכו'. מדכתיב גם הם גם אתם מה אתם בעבודת מזבח אף הם בעבודת מזבח ערכין יא:, ושם בשם ר' יונתן והגר"א ג' מאמר זה לקמן אחרי דברי רבי בזה"ל ד"א גם הם גם אתם מה אתם וכו' ר' נתן אומר וכו' חנניא: 2 עזרא. דכתיב ויעמידו הכהנים מלובשים בחצוצרות והלוים וכו' (עזרא ג י) ועיין ג' הילקוט ובמ"ע ור"ה רוצה להגיה אלא שנתפרש ע"י דוד: 3 בקול. ערכין שם במד"ר פ"ר ס"י: 6 ת"ל גם אתם. עיין בת"ג ובכ"מ פ"ג מהל' כלי המקדש, הי"א הגיה ת"ל גם אתם מעבודה לחברתה מנין ת"ל גם הם, ועיין בס"ז: 8 המשוררים. ערכין יא: 15 יומת. ערכין שם, ועיין ס"ז: 19 אליכם. זבחים טז: 21 ישראל. עיין לקמן פ' קי"ס ועיין בגרסת הילקוט ותוספתא סנהדרין פ"ז א' ואע"ג דיש לישב גרסת הילקוט ולומר דב"ד של לשכת הגזית הוא הב"ד השלישי אעפ"כ נראה דגרסת הילקוט אינה אלא ט"ס, ועיין Büchler: Das Synhedrion in Jerusalem, S. 21

כתיקנה הם כלים את הפורענות מלבא לעולם: ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל שאין ת״ל עוד אלא שכבר קצף כיוצא בו אתה אומ׳ ולא יהיה עוד מבול (בראשית ט יא) שאין ת״ל עוד ומה ת״ל עוד אלא שכבר היה. כיוצא בו אתה אומר ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים (ויקרא יו ז) שאין ת״ל עוד ומה ת״ל עוד אלא שכבר זבחו. כיוצא בו אתה אומר ולא יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד (במדבר יא כב) שאין ת״ל עוד אלא שכבר קרבו אף כאן אתה אומר ולא יהיה עוד קצף שאין ת״ל עוד אלא שכבר קצף שנאמר כי יצא הקצף (שם יו יא): ואני הנה לקחתי את אחיכם הלוים מתוך בני ישראל לכם מתנה נתונים לה׳, לשם הם מסורים ואין מסורים לכהנים.

ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח מיכן היה ר׳ אלעזר הקפר ברבי אומר כל דבר המזבח אל יהיה אלא בך ובבניך: ולמבית לפרוכת, מיכן אמרו מקום היה אחורי בית לפרוכת ששם בודקים יחוסי כהונה: ועבדתם, שומע אני מעורבבים ת״ל עבודת מתנה אתן את כהונתכם מה מתנה בפיים אף עבודה בפיים: עבודת מתנה אתן את כהונתכם לעשות אכילת קדשים בגבולים בעבודת מקדש במקדש מה עבודת מקדש במקדש מקדש ידיו ואחר כך עובר אף אכילת קדשים בגבולים מקדש ידיו ואחר כך אוכל. וכבר נשתהא ר׳ טרפון מלבא לבית המדרש אמר לו רבן גמליאל מה ראית להשתהות אמר לו שהייתי עובד אמר לו הלא כל דבריך תימה וכי יש עבודה עכשיו אמר לו הרי הוא אומר עבודת מתנה אתן את כהונתכם לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש. ר׳ אומר לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש מה עבודת מקדש במקדש מקדש ידיו ואח״כ עובד כך אכילת קדשים בגבולים מקדש ידיו ואח״כ אוכל אי מה להלן ידיו ורגליו אף כאן ידיו ורגליו אמרת מקום שצריך ידיו ורגליו מקדש ידיו ורגליו מקום שאין צריך אלא ידיו אינו מקדש אלא ידיו נמצינו למדים נטילת ידים מן

1 יהיה. לפי ג׳ הילי׳ דג׳ שנ׳ ולא יהיה וכו׳ הוא דבור אחד עם הדבור הקודם וגרסא נכונה היא אבל אין הכרח להגיה: 9 לכהנים. עיין לעיל: 11 כל דבר המזבח. אפילו תרומת הדשן, יומא כד׳, ירושלמי שם ז ע״ב: 13 מתנה בפיים. שחולקין קדשים בפיים ד״ר ומלשון הפ״ז מה מתנות כהונה בפיים אינו מבואר אי כוונתו אקדשי מקדש או אקדשי גבול כמו שפירש ברד״ק דבמתנה לא שייך ערבוביא דאז הוי עזיבה או הפקר ובא״י מראה מקום לשבת פכ״ג מ״ב ומטילין חלשין על קדשים ועיין בתוספ׳ שם קמט: ד״ה מטילין שהקשו מהא דתניא דאין חולקין מנה כנגד מנה בקדשים וצ״ע ועיין ת״י: 16 אוכל. הגר״א מוחק מן מה עבודת וכו׳ ע״כ ואפשר דהוה כעין סתם ואח״כ מחלוקת

1 ט לעולם שנאמר ולא יהיה וכו׳ | עוד] ד ח׳ וכן בסמוך | על בני ישראל] ד ח׳, מ לבני ישראל | 2 טר אין ת״ל, ל שאין ת״ל שאין ת״ל עוד | עוד] ד ח׳ | מ כיוצא בדבר וכן בסמוך | מ לא וכו׳ מבול לשחת, טלר ולא יהיה עוד המים (ט מים) למבול (ל מבול) | 3 טל אין | ומה ת״ל עוד] טלמר ח׳ וכן בסמוך | אתה אומר] דל ח׳ | 4 טלר אין | זבחו] ד היה | 5 אתה אומר] טל ח׳ | אל אהל מועד] רק מ | דר אין | שאין ת״ל וכו׳ שאין ת״ל] ט וגו׳ שאין ת״ל | 6 אף כאן וכו׳ הקצף] מ ח׳ ל אף כאן ולא יהיה וכו׳ | טלר אין | 7 שנ׳] ל ואומר | ר ואו׳ ואני | ואני וכו׳ מתנה] מ ח׳ | ד ואני נתתי את וכו׳, ל ואני הנה את וכו׳ | ט את הלוים נתונים המה לי | 8 ר הלוים נתונים וכו׳ | ד נתתים לה׳ | מ לשם הם נתונים | 10 מ תשאו ... לכל דבר | 11 ברבי] מ ח׳, טר בר׳, ל ביר׳ | ט של מזבח, מר שבמזבח | טלמר לא | ולמבית] כ״ה מ ובמקרא אבל ד אל מבית, טלר מבית | 12 מ הפרוכת, טר הכפורת | 13 אתן את כהונתכם] רק מ | פ״ז מה מתנות כהונה בפיים | 15 מקדש] מ קדש | עבודת] ל ח׳ | מקדש] מ קדש | מ את ידיו וכן בסמוך | 16 קדשים] ד קודש | וכבר וכו׳ במקדש שורה יט] ט ח׳ | ד לבוא | 17 מ לשהות | 18 הלא] מ ח׳, ר והלא | מ אינם אלא תימה | הרי הוא אומר] ר ח׳ | 19 לר ורבי | רבי וכו׳ במקדש] מ ח׳ | 20 כעבודת] ר כענין | במקדש בפעם הא׳] ד ח׳ | 21 ידיו] דל ופ״ז נ׳ ורגליו | כך] ד, ש״ג אף | ידיו] דל נ׳ ורגליו | אוכל] ד עובד | אי וכו׳ ידיו בשורה הסמוכה] ט ח׳ | 22 אף וכו׳ ורגליו] ד ח׳ | מ במקום | 23 טמ ומצינו | טלר לנטילת |

התורה: והזר הקרב יומת לעבודה אתה אומר לעבודה או לעבודה ושלא לעבודה אמרת ומה בעל מום שלא ענש בו מיתה לא ענש בו אלא לעבודה זר שענש בו מיתה אינו דין שלא יענש בו אלא לעבודה הא מה ת"ל והזר הקרב יומת לעבודה: והזר הקרב יומת אפילו עובד בטהרה <או אינו אלא כשעבד בטומאה> אמרת אם הנכנס בטומאה שלא לעבודה חייב קל וחומר לעבודה הא מה ת"ל והזר הקרב יומת אפילו עובד בטהרה: יומת, ר' ישמעאל אומר נאמר כאן יומת ונאמר להלן יומת מה יומת האמור להלן סקילה אף יומת האמור כאן סקילה. ר' יוחנן בן נורי אומר נאמר כאן יומת ונאמר להלן יומת מה יומת האמור להלן בחנק אף יומת האמור כאן בחנק: והזר הקרב יומת, עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל וזר לא יקרב אליכם

(סליק פיסקא)

(קיז) וידבר ה' אל אהרן, שומע אני שהיה הדבור לאהרן ת"ל וכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר וגו' (במדבר יז ה) הא למדנו שהדיבור למשה שיאמר לאהרן: ואני ברצון הנה בשמחה דברי ר' ישמעאל אמרו לו תלמידיו רבינו לפי שהוא אומר ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ (בראשית ו יז) שומע אני שיש שמחה לפני המקום אמר להם יש שמחה לפני המקום כשיאבדו מכעיסיו מן העולם וכה"א בטוב צדיקים תעלוץ קריה ובאבוד רשעים רנה (משלי יא י) ואומר שני רשעים שברת ואומר להי הישועה על עמך ברכתך סלה (תהלים ג ט) ואומר ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו (שם י טז) ואומר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה (שם קד לה). ר' נתן אומר ואני מוסיף על עבודתם הנה בשמחה וכן הוא אומר וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו (שמות ד יד): לכל קדשי בני ישראל, כרת הכתוב ברית עם אהרן על כל קדשי הקדשים לגזור דין ולכרות להם ברית לפי שבא קרח כנגד אהרן וערער על הכהונה משל למה

1 מ או אינו אלא לעבודה | 2 מ שלא ענש מיתה, ט שלא ענשנו מיתה | מ שענש מיתה | 3 ד דין הוא שיענוש בה לעבודה ושלא לעבודה | בו] מ ח' | הא מה ת"ל] מ האמורה ת"ל | לעבודה וכו' יומת שורה ד] ל ח' | 4 טמר עבד | בטהרה] ל נ' אתה אומר אפילו בטהרה | דטלר או אפילו עובד (טר עבד) בטומאה | 5 ט לעבוד וכן בסמוך | הא מה] דמ ומה, טר מה | 6 טמר עבד | טל ר' שמעון, וכן גרס הסמ"ג לאוין ש"ס | ט להלן מות יומת, מ להלן בחולם חלום יומת | 7 מ בסקילה וכן בסמוך | ד אמר | 8 מ להלן במכה אביו ואמו | מ חנק וכן בסמוך | 9 ל מ אזהרה מנין | וזר וכו' אליכם] ט ח' | 11 ל וישכם אברהם וידבר וכו' | ט ר"ה שהדיבור | מ שיהא | ד הדבר, ר דיבר | ל עם אהרן | מ לאהרן בלבד | 12 איש זר וגו'] דר ח' | וגו'] מ ח' | מ הא למדת | לר שהדיבר | 13 מ ואני הנה נתתי לך ואני ברצון | ל אני | הנה] ד הנני, ל והנה | רבה פ"ג ס"ד ואני בשמחה הנה ברצון | 14 ר הנה | על הארץ] דל ח' | 15 טמר יש | מ למקום | אמר וכו' המקום] טל ח' | מ להם שמחה היא לפני | מ שיאבדו, ט כשיאבד | 16 טמר תעלוז, ל יעלוז | 17 שברת] ט ג' וגו' | ואומר] מ מה כתיב אחריו | ואומר בפעם הב'] ר ח' | 18 ד לעולם | ואומר] ר ח' | ל חטאים וגו' ר' נתן | ורשעים וכו' הללויה] ר ח', ט וגו' | 19 את וכו' הללויה] מ ה' | ואני] ל הריני, ד אני | ר"ה ואני הנני מוסיף | ר מוסף, רבה מוסיף אני | עבודתם] רבה שם חבתן | 20 רבה שם חבתן | דל ח' | הוא] למ ח' | 21 לכל] ט ח' | מ הקב"ה כרת | כל] כ"ה מ | 22 ט לגזרן | דל לכרות | מ קרח וערער כנגד הכה׳נה על אהרן |

במשנה עיין לעיל פ' פ"ד ולקמן פ' קמ"ח: 1 התורה· פסחים עב:, ס"ז, ת"י, תגיגה פ"ב מ"ה: 2 שלא וכו'· ת"כ אמור פרשה ג' י"א: 3 לעבודה· סנהדרין פג:, ס"ז: 7 להלן· בנביא שהדיח, דברים יג ו, כ"ה לפי הגמ' סנהדרין מד:, אבל בסמ"ג לאוין ש"ט פ' דת"ק יליף ממקלל אביו ואמו ור"י בן נורי מנואף ונואפת: 8 בחנק· סנהדרין שם ואולי לשון הספרי קטוע ועיין משנה שם פ"ט מי"א וירוש' שם כז ע"ב והלשון שם משובש וס"ז ובת"א ות"י תרגמו יתקטל כמ"ד מיתתו בידי אדם:

(קיז) 13 לאהרן· עיין פ"ז, ורש"י מביא דרשה זו בתחלת הפרשה ועיין ס"ז פ"י י"ג וש"נ: — בשמחה· לקמן פ' קי"ט דברים פ' ש"א ס"ז ת"י: 14 המבול· ב"ר פל"א סי"ב וברד"ל שם: 19 הללויה· עיין שוח"ט שם ומזמור ק"ו, במד"ר פ"ד ס"ד, מכילתא מס' דשירה פ"א, תנחומא בשלח ס"י, שמ"ר פכ"ג סימן ז', איכ"ר פ"ח כ"ד סנהדרין לט:, ירושלמי שם כב ע"ג: — ואני וכו'· עיין גרסת הרבה וס"ז והגר"א:

הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו בן בית ונתן לו שדה אחת במתנה ולא כתב ולא חתם ולא העלה לו בערכיים בא אחד וערער כנגדו על השדה אמר לו המלך כל מי שירצה יבוא ויערער כנגדך על השדה בוא ואני כותב ואני חותם ואני מעלה לך בערכיים כך בא קרח וערער על הכהונה כנגדו אמר לו המקום כל מי שירצה יבא ויערער כנגדך על הכהונה בוא ואני כותב ואני חותם ואני מעלה לך בערכיים לכך נאמרה פרשה זו סמוך לקרח. זכרון לבני ישראל הא למדנו שהיה קרח מן הבלועים ומן השרופים: לך נתתים בזכותך: למשחה. אין משחה אלא גדולה שנא' ואת משחת אהרן ומשחת בניו (ויקרא ז לה). ר' יצחק אומר אין משחה אלא שמן המשחה שנאמר כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן (תהלים קלג ב): ולבניך, בזכות בניך: לחק עולם, שינהוג הדבר לדורות.

זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש, אמרת צא וראה איזהו מקודש הקדשים שכולו עולה לאישים ויש לך הימינו היתר אין אתה מוצא אלא עולת בהמה:

כל קרבנם אלו שתי הלחם ולחם הפנים. לכל מנחתם זו מנחת חוטא ומנחת נדבה. ולכל חטאתם זו חטאת יחיד וחטאת צבור וחטאת העוף וחטאת בהמה. ולכל אשמם זה אשם ודאי ואשם תלוי ואשם נזיר ואשם מצורע. אשר ישיבו לי זה נזל הגר. קדש קדשים זה לוג שמן של מצורע. לך הוא ולבניך בזכותך ובזכות בניך: בקדש הקדשים תאכלנו, כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשי הקדשים שלא יהיו נאכלים אלא במקום קדוש. ר' יהודה בן בתירה אומר הרי הגוים שהקיפו את העזרה מנין לקדשי הקדשים שנאכלים אפילו בהיכל ת"ל בקדש הקדשים תאכלנו: כל זכר יאכל אותו, כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשי הקדשים שלא יהיו נאכלין אלא לזכרי כהונה: קודש יהיה לך, מה ת"ל שיכול אין לי אלא דבר הראוי

4 בערכיים· לקמן פ' קי"ח: 6 זכרון· אולי צ"ל וכה"א זכרון, ומביא ראיה דמחלוקת קרח גרמה לפרשה זו שתאמר אבל הלמוד דקרח מן הבלועין ומן הנשרפין אשגרת לשון ממ"א ולמד דקרח היה מן הנשרפין מדכתיב גבי מחתות ולא יהיה כקרח· ועיין סנהדרין ק, תנחומא כאן ס"ט, תנחומא ב' סכ"ט, והגר"א מוחק מן זכרון עד סה"ד, ועיין במפרשים וצ"ע: 7 בזכותך· יתורא דלך דורש, רד"ק: — גדולה· ירושלמי תרומות מג ע"ג, בכורים סד ע"ד, בבלי סוטה טו, זבחים כח· צא, חולין קלב· ס"ז, ת"א ות"י לרבו: 8 שנא' וכו'· אינו מובן, והגר"א הגיה אין גדולה אלא שמן המשחה שנ' וכו': 11 אמרת· הגר"א מגיה איני יודע מה הוא אמרת וכו': 12 עולת בהמה· דעורה לכהנים, עיין ס"ז ובת"י מאי דאישתייר מעלתא דענא וצ"ע אמאי דוקא מן הצאן וכבר נתקשה בזה בא"י: 16 מצורע· זבחים מד, מנחות עג, ס"ז: 19 תאכלנו· זבחים סג, מנחות ח, ס"ז רש"י ורמב"ן: 21 לזכרי וכו'· ס"ז:

1 אחת] ד אחזה | 2 ט בערכאים, מ בערכים, ד בערבים, ל בעדים | לן] ל ח' | 3 מ מי שיבא | טל כנגדו | מ על שדה זו | על השדה בערכיים] ל ח' | בוא ואני] ט כאן אני | לך] דט ח' | 4 ד בערבים | כך] דמר ח' | על וכו'] ד, ש"ג כנגדו על הכהונה | מ כל מי שיערער | ד שרוצה יערער, ל שירצה יערער | 5 כנגדך] ט כנגדו | בוא] ד ח' | בוא ואני] ט כאן אני | לך] ד ח' | בערכיים] ל עדים | מ לכך נאמר סמוך לקרח | 6 זו] טר ח' | לר סמך, ט סמוכה | ישראל] מ נ' למען אשר לא יקרב איש זר, ר נ' לפני ה' | 7 ד אין משיחה, ט אין למשחה וכן בסמוך | ל אין משחת | מ אלא משוח בשמן | ל בשמן | 9 הטוב] ד נ' היורד | יורד וכו' אהרן] ר ח' | יורד] ט שיורד, ל היורד | ד ולבניו בזכות בניו | 10 ד ל עד שינהוג | 11 זה] ד מה, ט רזה | מקודש הקדשים] ט מורם, ר מן דם, מ מן־הקדשים | 12 ל שכולן | עולה] ט ח' | ט אי, ר ואי | בהמה] מ נ' ויש לו היתר בעורה | 13 כל] כ"ה מ ור"ה אבל דטלר ופ"ז לכל | אלו] דל ח', מ נ' מותר העומר | ל וכל | 14 ולכל] טר לכל, ל וכל | ל היחיד | ט הצבור | ל הבהמה | 15 טלר לכל | ד זו | מ זה אשם נזיר ואשם ודאי ואשם מצורע ואשם תלוי | ודאי וכו'] ט ודאי ואשם מצורע ואשם תלוי, ר ודיי ואשם נזיר ואשם מצורע ואשם תלוי | 16 הוא] מ ח' | 17 הכתוב] מ הקב"ה, ט הב"ה | ברית] מ ח' | על וכו'] דל בקודש הקדשים | טמ קדשים | 18 מ אומר מנין שאם הקיפו גוים העזרה שיהו קדשי קדשים נאכלין אפילו וכו' | ט גוים | 19 ט שיהו נאכלין | ל יאכלנו | 20 זכר] ל נ' בבני אהרן | הכתוב] מ הקב"ה, ט הב"ה | ברית] מ ח' | ט על קדש קדשים, ל על קדשים שלא יהא, פ"ז על קדשים קלים | מ קדשים | 21 מ קדוש וכן בסמוך | טלמ־ שראוי |

לאכילה שיתנהג בקדושה שאין ראוי לאכילה מניין ת״ל קודש יהיה לך מכל מקום. וזה לך תרומת מתנם וגו׳, מגיד הכתוב שכשם שכלל הכתוב את קדשי קדשים לגזור דין ולכרות להם ברית כך כלל את קדשים קלים לגזור דין ולכרות להם ברית: לכל תנופות בני ישראל, להביא את הדבר הטעון תנופה: לך נתתים ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם, שינהוג הדבר לדורות: כל טהור בביתך יאכל אותו, כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשים קלים שלא יהיו נאכלים אלא לטהורים: כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן, מגיד הכתוב שכשם שכלל הכתוב את קדשי מקדש לגזור דין ולכרות להם ברית כך כלל הכתוב את קדשי הגבול לגזור דין ולכרות להם ברית: כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן זו תרומה ותרומת מעשר. ראשיתם זו ראשית הגז. אשר יתנו זה הזרוע והלחיים והקיבה. לה׳ זו חלה.

ביכורי כל אשר בארצם, בא הכתוב ולימד על הביכורים שתהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע שהיה בדין הואיל וקדושה חלה על התרומה וקדושה חלה על הביכורים אם למדתי על התרומה שאין קדושה חלה עליה במחובר לקרקע אף הביכורים לא תהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע ת״ל ביכורי כל אשר בארצם בא הכתוב ולימד על הביכורים שתהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע: אשר יביאו לה׳ לך יהיה, בא הכתוב ולימד על הביכורים שיהו נתונים לכהן: כל טהור בביתך יאכלנו למה נאמר והלא כבר נאמר כל טהור בביתך יאכל אותו ומה ת״ל כל טהור בביתך יאכלנו להביא את בת ישראל המאורסת לכהן שתהא אוכלת בתרומה או אינו מדבר אלא בנשואה כשהוא אומר כל טהור בביתך יאכל אותו הרי נשואה אמורה הא מה ת״ל כל טהור בביתך יאכלנו להביא את בת ישראל המאורסת לכהן שתהא אוכלת בתרומה משמע מביא את הארוסה ומביא את תושב ושכיר ומה אני מקיים מקרא תושב ושכיר לא יאכל בו (שמות יב מה) תושב <ושכיר>

1 מר שינהוג | ט שינהג בקדש | מ דבר שאינו | 2 ר זה | מתנם] ד ח׳, טל מתנה | וגו׳] כ״ה ל | הכתוב בפעם הא׳] מ ח׳ | שכשם וכו׳ קדשים] ל ח׳ | 3 מ הקדשים | ר״ה לגזור דין, ט לגוזרן וכן בסמוך | ל כלל הקב״ה | לגזור וכו׳ ברית] מ ח׳ | 4 ל להביא את שטעון | הטעון] ר״ה דט שיטעון, מר שיטען, ראי״ם כל דבר שטעון | פ״ז כל דבר שטעון תנופה שיהא טעון תנופה | 5 ד לבניך | ר ולבניך אחריך לחק וכו׳ | ד עד שינהוג | מ שינהג חק לדורות | 6 כרת הכתוב] ט כרת הב״ה, ד הקב״ה כרת | 7 וכל] ד ל כל | 8 הכתוב] מ ח׳ | ט לגוררן וכן בסמוך | 9 ד גבול | ר״ה לגזר דין | ל לכרות | כל וכו׳ יצהר] מ ח׳ | וכל וכו׳] ל כל חלב זו | ודגן] ר ג׳ ראשיתם | זו] מר ח׳ | ד זו תרומת מעשר | 10 ראשיתם] ל ראשית | מ זה | יתנו] מ פ״ז ג׳ לה׳ | 11 לה׳] לר ג׳ ברוך הוא | 12 בכורי וכו׳ בארצם] ט ח׳ | ד בארצכם | 13 ד הביכורים···התרומה | 14 מר למדתי לתרומה | ד עליו | 15 אף כן | דל ביכורים | ל לא תחול קדושה במחובר ת״ל | 16 בא וכו׳ לקרקע] טלמר ח׳ | 17 אשר וכו׳ יהיה] הוספתי ע״פ ט ופ״ז | לך] פ״ז ח׳ | יהיה] ט נתתים | בא וכו׳ הבכורים] ד ח׳ | ל שהיו | טמר ניתנין, ל נותנין | ט לכהונה, למ ר לכהניכ | 18 יאכלנו] ד יאכל | יאכלנו וכו׳ בביתך] ר ח׳ | 19 ומה ת״ל וכו׳ יאכלנו] ט ח׳ | כל וכו׳ יאכלנו] מ ח׳ ל 20 בתרומה] ד ג׳ משמע מביא את הארוסה | 21 אותו] מ ח׳ | טר אמור | מ מה אני מקיים | 22 משמע וכו׳ ברשותך שורה ד בעמוד הסמוך] מ ח׳ | טר ארוסה, ל המאורסה | ומביא] ט למביא | ל ומביא שכיר ותושב | 23 מקרא] טלר ח׳ | ט לא יאכל קודש | תושב ושכיר וכו׳] כ״ה ט, אבל ש״ג תושב שאינו ברשותך אבל שכיר שהוא וכו׳ |

1 שאין ראוי לאכילה· כגון נותר שלא יאכילנו לכלבים מהר״ס אבל בפ״ז מפרש כגון עצמות והגידין וצ״ע בתרומות פי״א מ״ה וירושלמי שם ועיין פסחים פ״ז מ״י ובגמ׳ שם פג׳, זבחים פו׳, ובתוספ׳ שם ד״ה ופליגא: 4 תנופה· כגון חזה ושוק, עיין ס״ז: 11 חלה· אבל בס״ז יליף תרומת מעשר וחלה מן תרומת מתנם: 16 לקרקע· בכורים פ״ג מ״א וירושלמי שם ותוספתא פ״ב ח״: 17 לכהן· עיין לעיל פיסקא ה׳:

שאינו ברשותך אבל<תושב ו>שכיר שהוא ברשותך יאכל בו<או משמע מוציא את תושב ושכיר ומביא את ארוסה> ומה אני מקיים כל טהור בביתך יאכל אותו חוץ מתושב ושכיר או אף תושב ושכיר ת״ל עוד במקום אחר תושב כהן ושכיר לא יאכל קודש (ויקרא כב יב) בין ברשותך בין שאינו ברשותך וכבר שלח יוחנן בן בג בג אצל ר׳ יהודה בנציבים אמר לו שמעתי עליך שהייתה אומר על בת ישראל המאורסת לכהן שהיא אוכלת בתרומה שלח לו ואתה<אין אתה אומר כך> מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה ולידון בק״ו אי אתה יודע ומה שפחה כנענית שאין ביאתה קונה אותה לאכול בתרומה כסף קונה אותה לאכול בתרומה בת ישראל שביאתה קונה אותה לאכול בתרומה אינו דין שיהא כסף קונה אותה לאכול בתרומה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה ונכנסה לחופה אע״פ שלא נבעלה אוכלת בתרומה ואם מתה בעלה יורשה:

כל חרם בישראל לך יהיה, אין לי אלא חרמי ישראל חרמי גרים נשים ועבדים מנין ת״ל כל חרם בישראל. ר׳ יוסי הגלילי אומר סתם חרמים לכהנים שנאמר כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו (ויקרא כו כב) או אפילו פירש לבדק הבית ת״ל אך כל חרם (שם כח) אך חלק. ר׳ יהודה בן בתירה אומר סתם חרמים לבדק הבית שנא׳ כל חרם קודש קדשים הוא לה׳ (שם כט) או אפילו פירש לכהן ת״ל כשדה החרם לכהן (שם כב). ר׳ יהודה בן בבא אומר סתם חרמים לכהנים שנאמר כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו (שם) או אפילו פירש לשם ת״ל כל חרם קודש קדשים הוא לה׳ (שם). ר״ש אומר סתם חרמים לשמים שנא׳ כל חרם קודש קדשים הוא לה׳ (שם) או אפילו פירש לכהן ת״ל כל חרם בישראל לך יהיה (סליק פיסקא)

4 ברשותך. המפרשים נדחקו מאד לפי שפ׳ דתושב ושכיר היינו ישראל ותושב הוא נרצע ושכיר קנוי קנין שנים ע״ע הנמכר לשש וע״י כך הוכרחו לומר דלפ״ד הספרי גם קרא דפסח מיירי לענין ישראל ואם אינו ענין לפסח הנהו ענין לתרומה ז״ר רד״ף ומהר״ם ופ׳ זה נדחה מעצמו דאיך יעלה על הדעת דהספרי יוציא הכתוב בפסח מפשוטו לגמרי בלי הכרח. והגר״א הגיה כל המאמר ולפי דעתי תושב ושכיר דכאן היינו נכרי שהוא משועבד לכהן וכן תושב ושכיר דקרא בכ״מ לפי שיטת הספרי אינו ישראל וכן איתא לחדיא במכילתא בא פט״ו תושב זה גר תושב ושכיר זה הגוי ומזה יש לדון דבבית מדרשו של ר׳ ישמעאל גם תושב ושכיר דתרומה בפ׳ אמור פ׳ כן גר תושב או נכרי משועבד לכהן ולא זו בלבד אלא לפי הפ׳ המקובל בבית מדרש של ר״ע דתושב זה קנוי קנין עולם ושכיר זה קנוי קנין שנים, (עיין מכילתא דרשב״י דף כ״ט ות״כ אמור פרף ד׳ ז׳) אין הכוונה על ישראל הנמכר לשש ונרצע רק על נכרי הנמכר לשעה או לעולם אבל לא מל וטבל לשם עבדות והראיה דבת״כ בעצמו שם פרשה ב׳ ממעט ע״ע מתרומה מלשון כסף וע״כ דפ׳ הכתוב דתושב ושכיר שם בנכרי ובמ״א הארכנו אבל כאן די במה שכתבנו לבאר דברי הספרי: 11 יורשה. תוספתא כתובות פ״ה א׳, ירושלמי שם כט ע״ד, ומסיים שם וסמכו להם מקרא כמה שנ׳ כל טהור בביתך יאכלנו, בבלי קדושין י״, ועוד כתובות פ״ה מ״ג ותוספתא פ״ד ד׳ ובבלי מ״ח: וס״ז: 12 גרים. ס״ז: 15 ת״ל אך וכו׳. הגר״א מגיה כל חרם קדש קדשים הוא לה׳: 16 ת״ל כשדה וכו׳. הגר״א מגיה ת״ל אך וכו׳: 17 שנ׳ כשדה וכו׳. הגר״א מגיה כל חרם בישראל וכו׳: 20 יהיה. ערכין פ״ח מ״ו ושם שנויה דעת ר׳ יהודה בן בתירא כבכאן אבל בת״כ בחוקותי פרק י״ב ד׳ ובתוספתא ערכין פ״ד ל״ב להפך ועיין

1 ט אוכל | המוסגר רק ט אבל דמר ח׳, ל או אלא אפילו שהוא ברשותך יאכל בו | 2 אותו] ט בו | חוץ] ט אטו | 3 עוד] טל ח׳ | ט אחד | 4 ד שאין, ט שלא | יוחנן] מ ח׳, דל ר׳ יוחנן | 5 טמר לנציבין | עליך] מ ח׳ | מ שאתה אומר | 6 שלח וכו׳] כ״ה פ״ז, ד שלח לו ואתה מוחזקני, טלר ש׳ לו ואמר (ט ח׳, ל ואומר) מוחזק אני, מ ש׳ ואמר לו מוחזק אני | 7 ל ולדרוש | ר״ה טלמ ק״ו | טמר מה | ביאתה] ד ח׳ | 8 לאכול בתרומה] ט ח׳ | לאכול וכו׳] ל ותאכל בתרומה אבל מה אעשה שאמרו (שורה י) | כסף וכו׳] ד כספה מאכילה בתרומה | 9 לאכול בתרומה בפעם הא׳] ט ח׳ | לאכול] ד שתהא אוכלת | 10 ארוסה] רק ד | 12 לך יהיה] ר ח׳ | מ אלא חרם בישראל | גרים] מ פ״ז, דטר גוים, ל הגוים | 13 בישראל] למ ח׳, טר נ׳ לך יהיה | הגלילי] פ״ז ט ח׳ | 14 לכהן] מ ח׳, ד נ׳ לו | לבדק הבית] למר ח׳, ר״ה ט לשם | 15 אך חלק] מ ח׳ | טלמ בתירא | 16 לה׳] מ לכם, ר נ׳ ר׳ שמעון אומר סתם חרמים לשמים | ד לכהנים | 17 לכהן] ר ח׳ | מ לכהן | 18 מ קדש הוא לה׳ | 19 ל ר׳ שמעון יכול אפילו פירש ת״ל וכו׳ | פ״ז ר׳ ישמעאל | כל חרם] דמ ח׳ | 20 לכהן] ר ח׳:

(קיח) כל פטר רחם לכל בשר, שומע אני אף היה במשמע ת״ל אשר יקריבו להי להוציא את החיה משמע מוציא את החיה ומוציא את בעל מום ת״ל באדם ובבהמה להביא את בעל מום.

באדם ובבהמה, את שיש לך בו באדם יש לך בו בבהמה יצאו לוים שאין לך בהם באדם לא יהיה לך בהם בבהמה <באדם ובבהמה> מקיש בכור אדם לבכור בהמה מה בכור בהמה נפלים פוטרים מן הבכורה אף בכור אדם נפלים פוטרים מן הבכורה מה בכור אדם רשאי נותנו לכהן בכל מקום שירצה אף בכור בהמה רשאי נותנו לכהן בכל מקום שירצה לפי שהוא אומר והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם וגו׳ ובכורות בקרכם (דברים יב ו) שומע אני אף ברחוק מקום יהיה חובה עליו ליטפל בו ולהביאו לבית הבחירה ת״ל באדם ובבהמה מה בכור אדם רשאי נותנו לכהן בכל מקום שירצה אף בכור בהמה רשאי נותנו לכהן בכל מקום שירצה ומה בכור אדם מיטפל בו שלשים יום אף בכור בהמה מיטפל בו שלשים יום.

אך פדה תפדה, זו היא שאלה שנשאלה לפני חכמים בכרם ביבנה בכור שמת מהן בעלים לפדותו ולהאכילו לכלבים. דרש ר׳ טרפון אך פדה תפדה פודה אתה את החיה ואי אתה פודה את המתה פודה אתה את הטמאה ואי אתה פודה את הטהורה.

אך פדה תפדה, שומע אני אף שאר בהמה טמאה במשמע ת״ל ופטר חמור תפדה בשה (שמות יג יג) פטר חמור אתה פודה ואי אתה פודה בכור כל שאר בהמה טמאה או פטר חמור תפדה בשה ושאר כל בהמה טמאה בכסות וכלים ת״ל עוד

(קיח) 2 ט יקריב | ר משמע להוציא | מ ומוציא גם ב״מ | ל ומוצא אני | באדם וכו׳ מום] ט ח׳ | 3 ובבהמה] מ ג׳ יהיה לך | 4 באדם ובבהמה] מ ח׳ | את] מ ואת | בו בפעם הא׳] מ ח׳ | ט לו בהן ··· לו כהן | 5 לך בפעם הא׳] ט ח׳ | המוסגר ד ח׳ | פ״ז ד״א באדם וכו׳ | 6 ד״ר נפל פטור | פ״ז מה אדם פוטרין את הנפלים וכו׳ אף בהמה כך | ל פטורין | ד בכורי | ר מ נפל פטור, ל נפלים פטורין וכן ר ומוגה נפל פטור | 7 רשאי] דל ח׳ | ט ליתנו | ד בכורי בהמה | 8 רשאי] ד ח׳ | טל ליתנו | מ שמה וגו׳ שומע | 9 וגו׳ וכו׳ בקרכם] דלר ח׳ | ל עליו חובה, מ חייב עליו | 10 ד בבית | לר הבירה | ל מה בכור בהמה | 11 דטר ליתנו | אף וכו׳] ל כך בכור אדם | דטל ליתנו | לכהן] ד ח׳ | 12 ל בה עד שלשים יום | 13 אך וכו׳ הבית בעמוד הסמוך שורה ג] ט ח׳ | מ זו היא אשר נשאלה, ד זהו שנשאלה, ל זהו שנשאל | ד בכרם ביבנה לפני חכמים | 14 מהן וכו׳] מר (מ מהו בעליו), ש״ג מהו שיהיו הבעלים חייבים לפדותו וכו׳ | 14 פודה וכו׳] ר פודה אתה ואי אתה פודה פודה אתה את החיה וכו׳, דל אותה (ר אותו אותו) אתה פודה ואי (ר אי) אתה פודה את החיה ואת המתה, ולשון הפ״ז דרש ר׳ טרפון אך פדה תפדה יכול אתה פודה את החיה ואין פודה את המתה ת״ל פדה תפדה | 16 פדה תפדה] ר רשום למעלה ואת בכור הבהמה הטמאה | טמאה] ד ח׳ | מ ח׳ | כל] ר ח׳ | כל שאר] ל ח׳ | 17 פטר] דטל ח׳ | בכור כל] מ חמור וגו׳ פטר חמור וכו׳ | 18 או פטר] דל ופטר | מ או אינו אלא פטר חמור וכו׳ | מ שאר | כל] מר ח׳ | ת״ל עוד וכו׳] ל א״כ מה ת״ל אך פדה במקום אחר ופטר וכו׳ |

(קיח) 3 בעל מום. דמקיש בהמה לאדם, ר״ה: 4 הלוים וכו׳. בכורות פ״א מ״ב ופ״ב מ״א ותוספתא פ״א ב׳ מכילתא בא פס״ז ומכ׳ דרשב״י דף לא וס״ז: 5 באדם. כג׳ הפ״ז גם במכילתא שם: 6 לבכור בהמה. צריך להשלים ובכור בהמה לבכור אדם כבמכילתא שם פס״ז ומכילתא משפטים פי״ט: — מה בכור וכו׳. דכתיב כל פטר שגר וילפינן כל שהבהמה שוגרת, מכילתא בא פי״ח. ועיין גרסת הפ״ז ולפי גרסא זו ילפינן דנפלים פטורים מן הבכורה בבהמה מן אדם דנפל פטור מדכתיב ופדויו מבן חדש וס״ל דפחות משלשים מטעם נפל פטור: 12 שלשים יום. עיין כ״ז במקומות הנרשמים לעיל ומכילתא דרשב״י דף קנג, בכורות פ״ד מ״א, תוספתא פ״ג מ״א ובגמ׳ שם כו: 15 הטהורה. אינו מבואר אי אפטר חמור שאלו או אבכור בהמה טהורה או סתם שאלו. והגר״א מגיה פודה אתה את הטמאה ואי אתה פודה את הטהורה לא חיה ולא מתה, ואף לפי הגרסא שלפנינו יש לפרש כן דבא למעט טהורה אפילו מתה. ועיין ביצה פ״ג מ״ה בהמה שמתה וכו׳ מעשה ושאלו את ר׳ טרפון עליה וכו׳ ופירש בירושלמי שם דבבכור היה המעשה ועיין זבחים קד:, וכן לענין פטר חמור שמת מכילתא דרשב״י דף ל״ו ופלוגתא דר״א וחכמים בבכורות פ״א מ״ו דמשמע דאם עדין לא הפריש טלה כ״ע לא פליגי דאינו יכול לפדותו עכשיו. עיין בהערת המו״ל במכילתא דרשב״י שם ותוספתא פ״א י״ד כשם וכו׳ כך אין פודין בפטר חמור שמת וצ״ל פטר חמור שמת ועיד תוספתא תמורה פ״ד י״א ופסחים כט:, וש״נ וירושלמי שם כז ע״ב: 16 ופטר. צ״ל וכל פטר:

במקום אחר ופטר חמור תפדה בשה בשה אתה פודה ואי אתה פודה בכסות וכלים א״כ מה ת״ל אך פדה תפדה אם אינו ענין שפודים בהמה טמאה תניהו ענין שמקדישים בהמה טמאה לבדק הבית וחוזרים ופודים אותה מהקדש בדק הבית.

תפדה מיד אתה אומר תפדה מיד או אינו אלא לאחר זמן ת״ל ופדויו מבן חדש תפדה בערכך המשת שקלים הנפדה בחמש סלעים נפדה לאחר זמן הא מה ת״ל תפדה תפדה מיד.

ופדויו מבן חדש תפדה, כלל בערכך כסף חמשת שקלים פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וכל בכור אדם בבניך תפדה (שם יג) חזר וכלל או כלל בכלל ראשון אמרת לאו אלא כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט לומר לך מה הפרט מפורש נכסין המטלטלים שאין להם אחריות אף הכלל אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות מיכן אמרו בכל פודים בכור אדם חוץ מעבדים ומשטרות ומקרקעות. רבי אומר אף בכל פודים בכור אדם <חוץ מן השטרות>

עשרים גרה הוא למה נאמר לפי שהוא אומר ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף אין לי אלא כסף שוה כסף מנין ת״ל עשרים גרה הוא: אך בכור שור, שור שור גמור, או בכור כשב כשב גמור, או בכור עז עז גמור להוציא את הכלאים.

לא תפדה, יכול אם פראו יהיה פדוי ת״ל קודש הם. ר׳ יאשיה אומר קודש הם למה נאמר להביא את המעשר ואת הפסח שיטעון שפיכה אחת שלא שמענו להם בכל התורה כולה. ר׳ יצחק אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר ודם זבחך ישפך על מובח ה׳ אלהיך (דברים יב כז) להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת ומה ת״ל קודש הם להביא את המעשר שיטעון הקטר חלבים שלא שמענו בכל התורה

1 בשה אתה פודה. עיין מכילתא בא פי״ח ושם ג׳ במ״ח פטר חמור אי אתה פודה ואי אתה פודה בכור שאר בהמה טמאה, וגרסא זו עדיפא ועיין בכורות ה: תוספתא פ״א ג׳: 6 תפדה מיד. שאין צריך ליטפל בו, ר״ה ועיין בכורות יב:, תוספתא פ״א י״ד: 8 וכל בכור. בבכורות נא. הגרסא תפדה חזר וכלל אבל במכילתא בא פי״ח הגרסא כלפנינו: 13 השטרות. ועיין בכורות פ״ח מ״ח ובתוספתא פ״ו י״ג ובגמרא שם ובת״י בא על הפסוק וכל בכור אדם בבניך וכו׳ ודבריו תמוהין וכבר העיר ע״ז במ״ע למכילתא שם ולשון הפ״ז ופדויו וכו׳ כלל כסף חמשת אלפים (ט״ס במקום שקלים) בשקל הקדש פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, מה הפרט מפורש מטלטלין שאין להם אחריות אף אין לי אלא כיוצא בהן. מיכן אמר רבי בכל פודין בכור אדם חוץ מעבדים ושטרות והקרקעות: 15 מנין וכו׳. כלומר מנין דאף שוה כסף צריך להיות עשרים גרה, ועיין תוספתא בכורות פ״ו י״ג קדושין ח׳, ולשון הפ״ז עשרים גרה להביא שוה כסף עשרים גרה: 16 הכלאים. בכורות פ״א מ״ב ופ״ב מ״ה, ותוספתא פ״א ה׳, וגמרא שם הג, ולשון הפ״ז אך בכור שור שור גמור להוציא את הכלאים או בכור כשב להביא את הנדבה (צ״ל להוציא את הנדמה) או בכור עז עז גמור שיהא הוא ואביו עז: 17 פדוי וכו׳. תמורה ה: 18 להביא וכו׳. דהרי מצד קדושתן אמרה תורה תזרוק את דמן וה״ה מעשר ופסח, סהתו״ה: — שפיכה אחת. וס״ל דזריקה ושפיכה אחת דהא בקרא מסיים ואת דמם תזרוק, ועיין זבחים פ״ה מ״ח ותוספתא שם פ״ו ט״ו וספרי דברים פ׳ ע״ח ומדרש תנאים שם דף ס׳ (והלשון שם משובש) וס״ז כאן זבחים לו: נו: פסחים סה: ירושלמי שם לב ע״ג: 21 המעשר. נראה כג׳ הספרים דג׳ את הפסח והמעשר וא״ת הא בפסח הקטר חלבים בגופיה כתיב י״ל דס״ל לר׳ יצחק דקרא ולא ילין חלב חגי משפטים כ״ג י״ח מיירי בחגיגה וקרא דלא ילין לבקר זבח חג הפסח, כי תשא ל״ד כ״ה מיירי בבשר. ועיין בסמוך ומכילתא דרשב״י דף קכ״ט וקס״ד ופסחים נט: וס״ג: וירושלמי לג ע״ב ועיין הגהות מצפה איתן לזבחים לו: ויפה עינים שם ומ״ל ה׳ קרבן פסח

1 ד אבל אי אתה וכו׳ | 2 מ לענין וכן בסמוך | 4 תפדה עד סה״ד] מ ח׳ | טר תפדה תפדה | אתה וכו׳ מיד] ט ח׳ | ר אלא תפדה | ת״ל וכו׳ לאחר זמן] ט ח׳ | 5 חדש וכו׳] דלר חדש וגו׳ (דל תפדה) הקודש נפדה בחמש וכו׳ | בחמש סלעים] ר״ה בחמשת שקלים | נפדה] ד ונפדה | 7 ופדויו עד סה״ד] ט ח׳ | תפדה] מ ח׳ | בערכך] דל ח׳ | 8 ר ת״ל וכל | וכל וכו׳ לומר לך] מ ח׳ | 9 כלל] ר ג׳ אחרון | 12 למ ושטרות וקרקעות | אף] ד ח׳ | המוסגר דל ח׳ | 14 מבן וכו׳ כסף] דלמ ח׳, ר וגו׳ | 15 הוא] מ ח׳ | אך עד סה״ד] ט ח׳ | בכור שור] ר ג׳ וגו׳ | שור בפעם הב׳] למ ח׳ | 16 או בכור] רק מ וכן בסמוך | 18 מ להביא מעשר ופסח שלא יטענו | טר שיטענו | 19 כולה] רק ט | על וכו׳ אלהיך] דלמ ח׳ | 21 ר״ה ט את המעשר והפסח, ר המעשר ורשום מלמעלה והפסח | ר״ה שיטענו חלבים לגבי מזבח | שמענו] מ ג׳ לה

כולה. אבא חנין אומר משום ר״א למה נאמר לפי שהיה בדין ומה שאר קדשים שלא שוו מתן דמם שוו הקטר חלבם מעשר ופסח ששוו מתן דמן אינו דין ששוו הקטר חלבם הא מה ת״ל קודש הם לענין שאמרנו.

את דמם תזרוק על המזבח, מתנה אחת אתה אומר מתנה אחת או שתי מתנות של ארבע אמרת ק״ו ומה אם במקום שרבה בחלבים מיעט בדמים כאן שמיעט בחלבים אינו דין שנמעט בדמים או חלוף ומה אם במקום שמיעט בחלבים ריבה בדמים כאן שרבה בחלבים אינו דין שנרבה בדמים ת״ל וזרקו בני אהרן הכהנים (ויקרא א יא) שתי מתנות שהן ארבע <דנתי וחלפתי בטל או חילוף ווכיתי לדון כבתחילה ומה אם במקום שריבה בחלבים מיעט בדמים כאן שמיעט בחלבים אינו דין ש:מעט בדמים ומה ת״ל את דמם תזרוק על המזבח מתנה אחת.>

ואת חלבם תקטיר, בחלב תותב קרום ונקלף הכתוב מדבר <אתה אומר בחלב תותב וקרום נקלף הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בשומן שבו אמרת ק״ו ומה אם במקום שריבה בדמים מיעט בחלבים כאן שמיעט בדמים אינו דין שנמעט בחלבים ת״ל ואת חלבם תקטיר בחלב תותב קרום ונקלף הכתוב מדבר>

אשה, אע״פ שאתה נותן לאשים אינו נרצה עד שישרף באש: ר יח ניחוח לה׳, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני.

ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין לך יהיה, בא הכתוב והקיש

1 מ משום ר״א אומר | לפי] למר ח׳ | 2 ל שוה מתן דמן שוה הקטר חלבים | מעשר וכו׳ חלבם] ל ח׳ | דמן] ד דמים | ר״ה להקטיר | שישוו וכו׳] ר״ה שהשוו להקטר חלבים, טר שישוה הקטר חלבין | 3 ר״ה הא מה אני מקים | 4 דטל ואת | טמ או אינו אלא | 5 של] ד, ש״ג שהן | ר הא מה אם | 6 שנמעט] ר שנמעיט, דל שמיעט, ט שימעט | או חלוף עד סה״ד] מ ח׳ | אם] ד ח׳ | 7 שרבה] ל שמיעט | שנרבה] ד ל שרבה | בני אהרן] ד ח׳ | 8 המוסגר ד ח׳ | ט בטל החילוף | 9 ל כתחילה, טר בתחילה | 10 ל שימעט, ר שנמעיט | ומה] ל ח׳ | ל ואת דמו | 11 ד חלב | מ וקרום | ל וקרום נקלף | המוסגר דמ ח׳ | אתה וכו׳ מדבר] טר ח׳ | 13 ר דין הוא שנמעט | 14 ל וקרום נקלף | 15 אשה וכו׳] מ אשה לריח ניחוח לה׳ נחת רוח וכו׳ | נותן לאשים וכו׳] לר נותן לאשים לאבד (ל ח׳) ריח ניחוח לה׳ נחת וכו׳ | באש] ט אינו נכר אם גרס כאשי או באשי | 16 לפני] ד ג׳ המקום | 17 ובשרם וכו׳ כולה שור׳ כג בעמ׳ הס׳ ט ח׳ | לר יהיה לך בא וכו׳ | ד התנופה בא וכו׳ |

פ״א ה״ז ועוד ת״כ נדבה פרק כ׳ ה׳ דשם יליף ר׳ ישמעאל חלבן של מעשר ופסח מן כל חלב לה׳: 1 למה נאמר וכו׳. הגר״א מגיה א״צ שהרי בדין וכו׳, ועיין לעיל צד ס״ז שורה כ״א: — שאר קדשים וכו׳. כמו חטאת ואשם דאשם שתי מתנות וחטאת ד׳ שוו להקטר חלבים מעשר ופסח ששוו לבכור במתן דמים מדם זבחיך ישפך כ״ש ששוו בהקטר חלבים רד״ף ולפ״ז ראוי לגרוס גם לעיל בדברי ר׳ יצחק מעשר ופסח אבל אפשר לפרש ג״כ דה״ק מעשר ופסח ששוה מתן דמן להדדי וס״ל דהקטר חלבים בפסח בגופיה כתיב ויליף מעשר מפסח (ונראה דבמקום ששוו בפנים יותר נכון להיות ששוה וכן שישוה במקום שישוו): 3 שאמרנו. דאם פדאו אינו פדוי: 5 שריבה בחלבים. עולה דכולה כליל, ולפי מה שמבואר לקמן אפשר לומר דקאי אשלמים וקאמר דבשלמים ריבה בחלבים משום דבכור אינו טעון כליות ויותרת ואליה בכבש: 6 אינו דין וכו׳. וצ״ע, אי מק״ו אתיא עדין נימא דצריך ב׳ מתנות שהן ד׳ כמו עולה ופ׳ בא״י וסהתו״ה דה״ק דאת דמם תזרוק ע״כ ר״ל מתנה אחת ולאפוקי מעלה דצריכה שתי מתנות דאי ב׳ שהן ד׳ קאמר ולאפוקי מחטאת פשיטא מק״ו מעולה ויש להקשות ע״ז הפירוש דמנא ליה דאת דמם תזרוק מעוטא הא איצטריך לגופיה ועל צד הדוחק יש לומר דאולי צ״ל או ד׳ מתנות ומסקא ליה הכי משום דקרא סתמא כתיב ואינו מפורש אי מתנה אחת או ד׳ מתנות אבל לא מספקא ליה דיהא טעון ב׳ מתנות שהן ד׳ משום דלא כתיב גביה בכור סביב כמו בעולה ושלמים ואשם דהוו שלשה כתובים, ועיין זבחים נח: וצ״ע: 7 כאן. נראה דצ״ל מקום: 8 הכהנים לפי הפ׳ דקאי אעולה ק״ק דאינו מביא הכתוב וזרקו את הדם (ויקרא א ה) דכתיב ברישא אבל לפי הפ׳ דקאי אשלמים והכוונה אל הכתוב דכתיב גבי שלמים (ויקרא ג ב) א״ש: 11 תותב וכו׳. עיין ת״כ נדבה פרשה י״ד ו׳ חולין מט. וממעט חלב הדפנות והראב״ד צדד לומר דממעט אף אליה וכליות ויותרת והקשה מהא דתניא בת״כ אם כבש לרבות פסח לאליה וכן נקט בפשיטות בפסחים ה: דאליה לגבוה סלקא וכן לענין כויליא פסחים סד: ובאמת דמן הלשון שבספרי כאן אין ראיה אבל בגוף הדבר יש לומר דס״ל להספרי כן וממעט כליות ויותרת ואליה משום דבכל מקום פרט אותם הכתיב בפני עצמן וא״כ אינן בכלל חלב סתם לענין הקטרה ולפי סברא זו מתיישב יותר לשון הספרי לעיל ואפשר ג״כ לחלק בין בכור למעשר ופסח דלדעת רבי ישמעאל דיליף הקטר חלבים בפסח ומעשר מן כל חלב דכתיב גבי שלמים יש לומר דפסח ומעשר דינן כשלמים משא״כ בבכור דיש לו מקרא בפני עצמו, וצ״ע: 15 באש. דכיון דכתיב תקטיר מה ת״ל אשה אלא לאשמעינן דלא הורצו עד שנעשו כאש וצריך להחזיר אברים הפוקעין מע״ג מזבח ועיין לקמן פ׳ קמ״ג וזבחים פ״ט מ״ו וגמ׳ שם פו׳: 16 רצוני. לקמן פ׳ קמ״ג:

את הבכור לחזה ושוק של שלמים מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף הבכור יהיה נאכל לשני ימים ולילה אחד <וזו שאלה נשאלה לחכמים בכרם ביבנה בכור לכמה נאכל דרש ר׳ טרפון לשני ימים ולילה אחד> אמרו לו תלמידיו רבינו למדנו אמר להם בכור קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף הבכור יהא נאכל לשני ימים ולילה אחד. היה ר׳ יוסי הגלילי שם כשבא תחילה לשמש את חכמים אמר לו רבי חטאת מתנה לכהן ובכור מתנה לכהן מה חטאת נאכלת ליום ולילה אף בכור יהא נאכל ליום ולילה אמר לו בני אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר אלמוד דבר שהוא קדשים קלים מדבר שהוא קדשים קלים ואל אלמוד דבר שהוא קדשים קלים מדבר שהוא קדשי קדשים. אמר לו רבי אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר שמתנה לכהן ואל אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר שמתנה לכל אדם. נסתלק ר׳ טרפון וקפץ ר׳ עקיבא אמר לו בני כך אני דורש. ובשרם יהיה לך כחזה ההנופה בא הכתוב והקיש בכור לחזה ושוק של שלמים מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור יהא נאכל לשני ימים ולילה אחד אמר לו רבי אהה מקישו לחזה ושוק של שלמים ואני מקישו לחזה ושוק של תודה מה חזה ושוק של תודה נאכל ליום ולילה כך דבכור יהא נאכל ליום ולילה אמר לו בני כך אני דורש ובשרם יהיה לך כחזה התנופה אין ת״ל לך יהיה אלא ריבה בו הכתוב הוייה אחת שיהא נאכל לשני ימים ולילה אחד. ר׳ ישמעאל אומר וכי תודה מאין למידה לא משלמים ודבר הלמד ממקום אחר אתה בא ללמד הימנו למד מן הלמד הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון ובשרם יהיה לך בא הכתוב והקיש את הבכור לחזה ושוק של שלמים מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף הבכור יהא נאכל לשני ימים ולילה אחד. ד״א אין ת״ל לך יהיה אלא להביא את הבכור בעל מום שמתנה לכהן שלא שמענו לו בכל התורה כולה. ר׳ אלעזר אומר לשני ימים ולילה אחד אתה אומר לשני ימים ולילה אחד או אינו אלא

11 לכל אדם. עיין בח״ג וזבחים נז.: 22 ד״א. בגמרא שם ליתא וכן ר״ה ור׳ ישמעאל הוא דמסיים למלתיה אבל בשאר נוסח׳ וכן פ״ז איתא ומסתברא כגרסת ר״ה וז״ל הפ״ז מקיש בכור לחזה ושוק של שלמים מה אלו נאכלין לשני ימים ולילה אחת אף אלו כיוצא בהן לכן נאמר לך יהיה כלומר יהיה לך ליום ראשון לך יהיה ליום שני ולילה בנתים ד״א לך יהיה אין לי אלא להביא בכור בעל מום וכו׳:

1 ד מה שוק שלמים וחזה נאכלים | 2 המוסגר דל ח׳ | ר ונשאל דבר זה לפני ר׳ טרפון בכרם ודרש כך אמרו | מ וזאת השאלה | מ לפני חכמים | 3 מ לכמה הבכור | מ נענה ר׳ טרפון ואמר לשני וכו׳ | 5 יהא] ד ח׳ | מ היה שם ר״י הגלילי | 6 שם] דל אומר | למר שבא | מ בתחלה | מ החכמים | 7 ר וללילו, ל ולילו וכן בסמוך | לר׳ הבכור | יהא] דל ח׳ | 9 קלים בשעם הא׳] ד ח׳ | קדשי] מ קדש | 10 ר הקדשים | רבי] ל ח׳ | אלמוד וכו׳] מ אדון דבר מדבר ואלמוד דבר מדבר | מ שהוא מתנה וכן בכולן | ר״ה דבר שמתנה לכהן ואינו בא בנדר ונדבה מדבר שמתנה לכהן ואינו בא בנדר ונדבה ואל וכו׳ | 11 לכהן בשעם הב׳] ד נ׳ ואל אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר שאין מתנה לכהן | ר״ה ואל אלמוד דבר שמתנה לכהן ובא (צ״ל ואינו בא) בנדר ונדבה מדבר שאינו מתנה לכהן ובא בנדר ונדבה | ד מדבר שאין מתנה לכהן שמתנה לכל אדם | 12 נסתלק] ד שתק | 13 לר׳ את הבכור | 14 לר׳ הבכור | יהא] דמ ח׳ | ל יהא נאכלין | 15 רבי] ד ח׳ | מר אקישנו | 16 מה וכו׳ נאכל] ד כשם שאלו נאכלין | ר וללילו וכן בסמוך | למר אף | יהא] דמ ח׳ | ל יהו נאכלין | מ אמר לו ר׳ עקיבא כך | 17 ל לכך | אין ת״ל] ד אין צריך לומר, ל שאין ת״ל | לך יהיה] כ״ה גרסת ר״ה, דמ יהיה | 18 ל שיהא נאכלין | ר אחת | ד אר״ש | ר אמר לו ר׳ ישמעאל שגית וכי | 19 למדה] מ למדים | ד אחד | ל אתה למד | מ הלמד | למד וכו׳] ל הלמד או על הלמד הא וכו׳ | 20 אלא] ל או | 22 יהא] דל ח׳ | ד״א] ר״ה ח׳, ר ר׳ אומר | מ שאין ת״ל | לך יהיה] ר, ר״ה מ יהיה לך, דל יהיה | 23 לו] לם ח׳, ד בו

ליום ולילה ת״ל לפני ה׳ אלהיך תאכלנו שנה בשנה (דברים טו כ) מלמד שנאכל לשני ימים ולילה אחד.

כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל, יש פרשיות שכולל בתחלה ופורט בסוף פורט בתחלה וכולל בסוף וזו כוללה בתחלה וכוללה בסוף ופורט באמצעו: נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם שינהוג הדבר לדורות: ברית מלח עולם היא לפני ה׳, כרת הכתוב ברית עם אהרן בדבר הבריא ולא עוד אלא שמבריא את אחרים (סליק פיסקא)

(קיט) ויאמר ה׳ אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל למה נאמר לפי שהוא אומר לאלה תחלק הארץ (במדבר כו נג) הכל במשמע כהנים לוים וישראלים וגרים ונשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס במשמע. ויאמר ה׳ אל אהרן בארצם לא תנחל יצאו כהנים. ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה יצאו לוים. לשמות מטות אבותם ינחלו (שם נה) יצאו גרים ועבדים. איש לפי פקודיו (שם נד) יצאו נשים טומטום ואנדרוגינוס.

ויאמר ה׳ אל אהרן בארצם לא תנחל בשעת חילוק הארץ וחלק לא יהיה לך בתוכם בביזה. אני חלקך ונחלתך על שולחני אתה אוכל ועל שילחני אתה שותה משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שנתן לבניו מתנות ולבנו אחד לא נתן שום מתנה אמר לו בני אע״פ שלא נתתי לך מתנה על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה וכן הוא אומר חלקם נתתי אותה מאשי (ויקרא ו י) אשי ה׳ ונחלתו יאכלון (דברים יח א).

אני חלקך ונחלתך, עשרים וארבע מתנות כהונה נתנו להם לכהנים שתים עשרה במקדש ושתים עשרה בנבולים. ומה אלו שתים עשרה במקדש חטאת ואשם וזבחי שלמי צבור ועור העולה ומותר לוג שמן של מצורע ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות ותרומת תודה ותרומת חזה ושוק וזרוע איל נזיר ומה אלו שתים עשרה שבנבולים תרומה ותרומת מעשר וחלה וביכורים וראשית הגז והמתנות בכור אדם ובכור בהמה טהורה ופטר חמור והחרמים ושדה אחוזה וגול הגר כל אלו

1 דל שנאכלים | 3 אשר וכו׳ ישראל] טל ח׳, ר וגו׳, מ ג׳ נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך | ל פרשה | ר תחלה, ל בתחילתה וכן בכולן | 4 ל ופורש | וכולל] ד ופורש | וזו וכו׳ באמצעו] ט ח׳ | לר זו | ופורט באמצעו] למ״ח׳ | 5 ולבנותיך] ל ח׳ | אתך] ד ח׳ | ד עד שינהג | 6 עולם וכו׳ ה׳] טלמ ח׳, ר וגו׳ | הכתוב] ט הב״ה | ברית] ר ח׳ | אהרן] דל נ׳ לך ולזרעך אתך (ר ג׳ אהרן) | הבריא] דל הברית | ולא וכו׳ אלא] ט ועוד | 7 שמבריא] דל שמביא | ר״ה ולא עוד שאינו מסריח אלא שמבריא.

2 אחד. עיין ספרי דברים קכ״ה, זבחים שם, בכורות כז: תמורה כא: 5 באמצעו. מכילתא בא פט״ו וספרי לקמן פ׳ קכ״ג תנחומא בא ס״י וגרסתו אינה נכונה:

(קיט) 13 ואנדרוגינוס. לקמן פ׳ קל״ב: 15 בביזה. ספרי דברים פ׳ קס״ג, וס״ז כאן, ורמב״ם פי״ג מהלכ׳ שמיטה הי״א, והשגות הראב״ד שם ורמב״ן פ׳ מסות: 25 וגזל הגר. תוספתא בכורים פ״ב ה״א, ירושלמי חלה ס׳ ע״ב, בבלי ב״ק קי:, חולין קלג׳, והכא חטאת העוף וחטאת בהמה בחד מני להו וכן אשם ודאי ותלוי אבל תרומת תודה וחזה ושוק וזרוע איל נזיר בשלשה, ושם הוא להפך דמונה תרומת

(קיט) 8 ר״ה למר תנחל למה וכו׳, ט תנחל וגו׳ למה | 11 מ ואנדרגינוס וכן בסמוך, ר ואנדרוגינס | מ הכהנים··· הלוים | 12 ר אבותיו | 13 גרים] ל ג׳ ונשים | נשים] רק ר ור״ה | 17 נתן] ט נ׳ לו | שום] טמר ח׳ | ל לא נתן מתנות | ר מתנה לו | ל שלא נתן מתנות | 18 אותה] ד לך | מ מאשי וגו׳ | אשי] טל אשה | 19 יאכלון] מ ח׳, ד טל יאכלו | 20 כהונה] לר ח׳ | נתנו] ט נתתי | להם] למר ח׳ | 21 במקדש] ל במדבר | ל ושתים עשרה שנה בגבולים | טמר מה | ל חטאות ואשמות | 22 ומותר וכו׳ מצורע] טמר ח׳ | 23 מ המנחות | ט לחמי תודה | דלר ואיל | נזיר] טלמר נ׳ ולוג שמן של מצורע | טר מה | 24 ט בגבולין | ט תרומה גדולה | טר ראשית | ל ומתנות | 25 ופטר חמור] ר ח׳ | ר הגר פטר חמור |

עשרים וארבע מתנות כהונה נתנו לכהנים חוץ מדבר שיש לו זיקת תרומה שמחה גדולה היתה לו לאהרן ביום שנכרתה לו ברית במתנות. ר' ישמעאל אומר משל הדיוט אומר לטובתי נשברה רגל פרתי לטובתו של אהרן בא קרח וערער על הכהונה כנגדו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו בן בית ונתן לו שדה אחת במתנה ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכים כתיבה לעיל לכך נאמרה פרשה זו סמוך לקרח זכרון לבני ישראל הא למדנו שהיה קרח מן הבלועים ומן השרופים. ר' אלעזר הקפר אומר מנין אתה אומר שהראה הקב"ה ליעקב אבינו בית המקדש בנוי וקרבנות מוקרבים וכהנים משרתים ושכינה מסתלקת שנאמר ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (בראשית כח יב) אין חלום אלא שיש לו פתרון. ויחלום והנה סולם מוצב ארצה זה בית המקדש וראשו מגיע השמימה אלו הקרבנות קריבים שריחם עולה לשמים והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו אלו כהנים המשרתים שעולים ויורדים בכבש והנה ה' נצב עליו ראיתי את ה' נצב על המובח (עמוס ט א). חביבים ישראל כשהוא מכנן אין מכנן אלא בכהנים שנאמר ואתם כהני ה' תקראו משרתי אלהינו יאמר לכם חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו (ישעיה סא ו). <חביבין כהנים> כשהוא מכנן אין מכנן אלא במלאכי השרת שנא' כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב ז) בזמן שהתורה יוצאה מפיו הרי הוא כמלאכי השרת ואם לאו הרי הוא כחיה וכבהמה שאינה מכרת את קונה. חביבה תורה שכששאל דוד מלך ישראל לא שאל אלא תורה שנא' טוב אתה ומטיב למדני חקיך (תהלים קיט סח) טובך עדיף עלי ועל כל באי העולם יעדיף טובך עלי ולמדני חקיך ואומר סעדני ואושעה ואשעה בחקיך תמיד (שם קיז) שלא אהא לומד תורה ושוכח שלא אהא לומד ויצר הרע אינו מניח לי לשנות או שמא אטמא את הטהור ואטהר את הטמא ונמצאתי בוש לעולם הבא או שמא ישאלוני מגויי הארץ וממשפחות האדמה ואיני יודע להשיבם ונמצאתי בוש

תודה וחזה ושוק ואיל נזיר באחד וחטאת בהמה ועוף ואשם ודאי ותלוי בארבעה והא דחשיב בכורים ובכור בהמה טהורה בהדי הנך דבגבולין משום דבכורים ובכור ב"מ אין מהם למזבח, ז"ר: 1 תרומה. מדומע שמוכר לכהנים בזול ר"ה ויותר נראה לפרש סאה שמרים מן המדומע בק"א: 6 השרופים. לעיל פ' קיז: 13 המזבח. שוח"ט ע"ח, ב"ר פס"ח סי"ב (ושם תני בר קפרא), ילקוט שם ר', קיט ושם דורש סולם זה כבש: 18 קונה. פ"ז, ילקוט המכירי ישעיה ס"א: 19 עדיף וכו'. הגר"א מגיה עודף על כל וכו' וכן בכי"ל וכי"ר ופ"ז ריש פ' חקת ליתא תיבת עלי:

1 ד וארבעה | כהונה] טמר ח' | נתנו] ל מתנות | לו] טמ ר עליו | ר"ה התרומה | 3 אומר] טמר ח' | מר לטובתו ··· פרתו | מ ויעורר | כנגדו] ד, ל ח', ש"ג ג' כנגדו אחר תיבת קרח | 4 משל וכו' לעיל] מ ח' | 5 ולא כתב וכו'] ר משל שבערכיים כול' כדכתיב לעיל, ל וכו' כדכת' לעיל | ט בערבאים וכו' כדלעיל | לעיל] ד ח' | ד כך פרשה זו נאמרה, ר לכך פרשה סמך לקרח | 6 ט ישראל וגו' | הא וכו' השרופים] טמ ח' | ר ר' אליעזר | 7 ר שהראו, טל שהראהו | בית המקדש] מ מקדש | 8 ט מקריבין, מ קריבין | ושכינה וכו' המזבח שורה יג] ט ח' | 9 ב"ר פס"ח סי"ב חלום שאין לו פתרון | לו] ר בו | 11 למר קרבנות | קריבים] מ ח', שוח"ט ע"ח שקריבין | עולים ויורדים בו] רק ל | 12 ל מר משרתים | והנה ה'] למ ח' | מ שנאמר ראיתי, ר ויאנר ראיתי | 13 ר המזבח וגו' | כשהוא] ד כשהם, מ כשהכתוב | מ בשם כהנים | ל אינו מכנן אלא כמלאכי השרת וכו' | 15 ר וילקוט המכירי תהלים קי"ט חביבין ישראל | חביבין כהנים כשהוא] ד וכשהוא | מן בשם מלאכי | 17 טמר יוצא | ל הרי הוא כמלאך ואם לאו וכו' | הוא] ד הם | 18 דל כששאל | 19 שנ'] לר וילקוט המכירי וכן הוא אומר | טובך וכו' חקיך] טמ ח' | ר עדף על כל וכו', ל עדיף לכל וכו' | 20 ל ועדף, ר יעדף | ואשעה וכו' תמיד] דל ח', טר וגו' | 21 ט למד | תורה] מ ח' | ל שלא אהא ללמד תורה ואהא שכח | מ ושוכח ואין יצר וכו' | טלר למד | ר למד תורה | טר ואין יצר וכו' | 22 אטמא וכו'] מ אטהר את הטמא ואטמא את הטהור | ואטהר את הטמא ילקוט המכירי לר ח' | ט ומטמא את הטהור | 23 מ או שמא נשאלתי ממשפחות הארץ ואיני | האדמה] ד הארץ, ר הארצות |

לעיניהם וכן הוא אומר ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש (שם מו) ואומר זמירות היו לי חקיך (שם נד) שומע אני <נפשי שליוה> ת"ל בבית מגורי (שם) במערות ובמצדות וכן הוא אומר בברחו מפני שאול במערה (שם נז א) וכן הוא אומר נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי (שם קיט קיט) אבל משלמד דוד תורה ונתרגל בה מהו אומר טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף (שם עב) שוהב וכסף מוציאים את האדם מן העולם הזה ומן העולם הבא אבל תורה מביאה את האדם לחיי העולם הזה ולחיי העולם הבא וכה"א ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם (שם קלט יז) ואומר ואת תורת האדם ה' אלהים (שמואל ב' ז יט). נמצאת אומר שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה וכה בו אהרן ונטלו כתר מלכות וכה בו דוד ונטלו הרי כתר תורה מונח כדי שלא ליתן פתחון פה לבאי העולם לומר אלו היה כתר כהונה וכתר מלכות מונחים היתי וכה בהן ונוטלן הרי כתר תורה <תוכחה> לכל באי העולם שכל מי שזוכה בו מעלה אני עליו כאלו שלשתם מונחים וזכה בכולם וכל מי שאין זוכה בו מעלה אני עליו כאלו שלשתם מונחים ולא זכה באחד מהם ואם תאמר מי גדול משניהם היה ר' שמעון בן אעזר או <מי> גדול הממליך או המולך הוי אומר הממליך העושה שרים או העושה שררה הוי אומר העושה שרים כל עצמן של שני כתרים הללו אין באים אלא מכחה של תורה וכה"א בי מלכים ימלוכו וגו' בי שרים ישורו וגו' (משלי ח טו–טז) גדולה ברית שנכרתה לו לאהרן מברית שנכרתה לו לדוד. אהרן וכה לבנים צדיקים ורשעים ודוד וכה לצדיקים ולא לרשעים וכן הוא אומר אם ישמרו בניך בריתי ועדותי זו אלמדם גם בניך עדי עד

1 מ בעיניהן | ואומר וכו' אבל שורה ד] מ ח' | ואומר] ל וכן הוא אומר | 2 חזקיך] ד ל ר ג' בבית מגורי, אבל ט ר"ה וילקוט המכירי ח' | נפשי שליוה] ילקוט המכירי, ד בשלום | בבית מגורי] ילקוט המכ' דר ח' | ל ובמצודות, ט במצודות | 3 וכן הוא אומר] כ"ה בר"ה וז' דלר וילקוט המב', אבל ט שנ' | ד ונפשי | 4 ל לא אשכח | ילקוט המכירי ונתגדל | בה] רק מ ופ"ז | 5 מהו אומר] מ אמר | ר"ה שהכסף והזהב | 6 ל והעולם הבא | דט האדם לחיי העולם הבא | 7 ר"ה הבא כו' בהתהלכך תנחה אותך בעה"ז והקיצת היא תשיחך לעולם הבא | וכן וכו' האדם] מ ח' | ל ומה | 8 ואומר] דל ח' | במקרא וזאת | ד' אלהים] דל ח' | מ נמצאת אלו שלשה | 9 מר כתר כהונה וכתר מלכות וכתר תורה | זכה וכו'] מ בא אהרן ונטלו | בו] דל ח' | ט אהרן בדד | ונטלו] ילקוט המכירי ח' וכן בסמוך | 10 בו] דלמ ח' | הרי] מ ח', ל כ"ת הריהו | דט יתן | ל ר לכל באי | למ עולם | ילקוט המכירי פה לבעל הדין | 11 ד כתר מלכות וכתר כהונה | הרי כתר וכו'] ל אלא תורה תוכיח לכל | 12 תוכחה] דט מונח | מי] ד ח' | ט שיזכה | בו] ל ח', מ בה | 13 בו] למ בה | מ מונחים לפניו | ל ואינו זוכה | 14 דט באחת | טר אם תאמר | משניהן] מ משלשתן | מי] ד ח' | 15 המולך] ד המלך | הוי אומר] ילקוט המכירי דמר ח' | הוי אומר הממליך] ט ח' וכן חסר לקמן הוי אומר העושה שרים | הוי אומר] ילקוט המכירי מר ח' | שרים] ד שררה | 16 ד עצמן | הללו] ד ח' | מ אינן | 17 וגו'] דט ח', ר ואומ' | ד ובי | בי וכו' וגו'] ל ח' | וגו'] בפעם הב'] דט ח' | 18 מ לדוד המלך | לבנים וכו'] ד וילקוט המכירי, ש"ג לבניו לצדיקים ולרשעים | זכה] למר ג' לבניו | 19 ט בניך ארץ דרכם ואומר | מ בריתי וכו' לך] מ וגו' | דל ארץ בריתי | ועדותי וכו' לך]

2 בבית מגורי· עיין בח"ג ולשון הפ"ז שם ואומר זמירות וכו' בבית מגורי שמא תאמר בשלוה ת"ל נפשי וכו' לא שכחתי נתנו רשעים פח וכו' לא נטיתי בזמן שהיה בורח במערות ובמצודות בברחו מפני שאול: 4 ונתרגל· הגר"א מגיה ונתגדל וכן הוא בילקוט המכירי: 8 שלשה כתרים· אבות פ"ד מי"ג, אדר"נ נ"א פמ"א נ"ב פמ"ח, יומא עב:, מדרש שמואל פכ"ג (ושם הג' כ"ת מונח לתוכחת), במד"ר פ"ד סי"ג, קה"ר פ"ז ס"ב, תנחומא ויקהל ס"ח, ילקוט קהלת תתקע"ג, ורמב"ם ת"ר פ"ג ה"א: 14 משניהם· ד"גר"א מגיה משלשתם ואינו מוכרח דאפשר דבדיוק נקט משניהם דמאחר דבין כולן לא הוו אלא שלשה ע"כ אין נכון לומר אלא משניהם פ' מי מהם גדול משנים האחרים או מי גדול בשלשתם בבי"ת· עיין ירוש' תרומות מב ע"ד (השוקל משובח משלשתן וכו' תפתר בשלשתן ואע"ג דיש לחלק קצת נראה כמו שכתבתי) ור"ה מפרש משניהם כ"ת או כ"מ משום דפשיטא ליה דכ"מ גדול מכ"כ: 16 מלכים וכו'· ובשרים נכללו כהנים א"י, אבל בפ"ז ריש חקת גרס לעיל מי שזוכה בו כאלו זכה בשלשתם שנ' בי מלכים ימלוכו ואומר כהני ה' תקראו ויש לומר דהראיה מפסוק זה שייך לכאן וה"ק מצינו דהכתוב קורא לישראל כהנים וע"כ הטעם משום דעוסקים בתורה וא"כ כתר כהונה בא מכחה של תורה: 17 גדולה וכו'· מכילתא דיתרו מס' דעמלק פ"ב ושוח"ט קל"ב:

ישבו לכסא לך (תהלים קלב יב) ואומר סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם (קהלת יב יג): ברית מלח עולם היא לפני ה' לך ולזרעך אתך ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל, מגיד הכתוב שכשם שהברית כרותה לכהונה כך ברית כרותה ללויה. כל מצות כהונה נאמרה בשמחה מהר סיני וזו בתחלה נאמרה דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר אף זו בשמחה נאמרה שנאמר ולבני לוי הנה נתתי אין הנה אלא שמחה שנאמר וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו (שמות ד יד). כל מצות כהונה קנאן השם ונתנן לכהונה וזו חלף עבודתם דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר אף זו קנאה השם ונתנה ללוים שנאמ' וכל מעשר הארץ וגו' לה' הוא (ויקרא כו ל) ואומר ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל לנחלה מה נחלה אין משתנה ממקומה אף מעשר ראשון אין משתנה ממקומו: חלף עבודתם אשר הם עובדים, אם עבד יטול ואם לא עבד לא יטול: ולא יקרבו עוד בני ישראל, אזהרה לשאת חטאת למות עונש.

ועבד הלוי הוא למה נאמר לפי שהוא אומר חלף עבודתם אשר הם עובדים שומע אני רצה יעבוד לא רצה לא יעבוד ת"ל ועבד הלוי הוא בעל כורחו. ועבד הלוי למה נאמר לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי וגו' אין לי אלא שנים שהמעשרות נוהגין בהם שמיטין ויובלות מנין ת"ל ועבד הלוי הוא ר' נתן אומר הרי שלא היה שם לוי שומע אני יעבוד כהן והדין נותן ומה אם במקום שלא כשרו לוים כשרו כהנים

1 ואומר סוף דבר וכו'. כלומר מדכתיב בד"ת סוף דבר משמע דהם עקר כל דבר מכ"כ וכ"מ, ר"ה ובמ"ע פ' דה"ק דמסופן של דברים הכל נשמע דכ"כ וכ"מ כבר בטילין וכתר תורה עדיין קיימת והגר"א מגיה דצ"ל לעיל אחר ובי שרים ישורו וכוונתו להדרשה בברכות ו: שדרשו מכאן דכל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין ובפ"ז ליתא הראיה מכתוב זה אלא מסיים ובד"ת כתיב יראת ה' טהורה עומדת לעד ועיין לקמן וצ"ע: 3 אתך. נראה דטעות הוא בספרים ומן ברית מלח ע"כ שייך לעיל להא דאמר גדולה ברית שנכרתה לאהרן וצ"ל אבל באהרן הוא אומר ברית וכו', ועיין ג' כי"ר ולשון הפ"ז בכאן משובש דבתחלה ג' ברית וכו' לפני ה' מגיד וכו' כרותה ללוים ומסיים בכאן הפיסקא וחוזר וג' ולבני לוי הנה נתתי מוסיף על ענין ראשון ברית ללוים כברית לכהנים: 5 בתחלה נאמרה. לפי הענין משמע דר"ל דמצות כהונה נאמרה מסיני וע"כ אני הנה האמור גבי אהרן לעיל מורה על שמחה אבל הנה האמור כאן מורה על דבר שנתחדש עכשיו דעכשיו נאמרה ור' יונתן ס"ל דאף הנה לחודיה הוא לשון שמחה, אבל הלשון מגומגם ועיין סהתו"ה, מ"ע ופ"ז: 9 שנ' וכו'. צ"ע דהא קרא במ"ש כתיב כדמוכח מדכתיב בתריה ואם גאול יגאל וכו' וכן נקט בפשיטות בקדושין נג, ב"ק סט:, ועוד קשה אמאי שביק קרא המפורש כאן כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה. ועיין בא"י שמראה מקום לסה"מ עשין קכ"ז והשגות הרמב"ן שרש י"ב ונראה דצריך להגיה כי את מעשר וכו' במקום וכל מעשר ואם באנו לקיים הג' צריך לומר דחסרון לקמן אחר מלת ואומר וצ"ל ואומר כי את מעשר וס"ל לתאי תנא דהכתוב וכל מעשר מיירי בשני מעשרות וקרא דאם גאול יגאל קאי על מעשר לחודיה: — ואומר. הגר"א מוחק מלת ואומר ועיין לעיל ועכ"פ הדרשה על ולבני וכו' לנחלה מלתא באפי נפשה היא: 11 ממקומו. ספרי ראה קט, ס"ז, ר"ה יב: — לא יטול. לקמן פ' קכב תוס' דמאי פ"ב ז', בכורות לז, ועוד ת"כ צו פרק ט"ז ט', חולין קלב:, מנחות יח:, ובפ"ז מסיים וכן הוא אומר ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת הכהנים והלוים: 14 ועבד. צ"ל ד"א ועבד הלוי הוא למה וכו', עיין ג' הפ"ז: 16 ת"ל וכו'. לשון הפ"ז ת"ל הוא מ"מ הוא מה ת"ל ר"ב אומר וכו':

דר וגו' | בניך] במקרא בניהם | 1 ואומר וכו' האדם] מ ח' | 2 ברית וכו'] ר רשום למעלה מן השטה ובאהרן נאמ' | היא] טמר ח' | לפני וכו' אתך] רק ר | 3 הנה וכו' בישראל] דטר ח', מ וגו' | את] במקרא ליתא | 4 ר"ה מר לכהנים | ר הברית | ללויה] ל, אבל ר"ה ד טמר ללוים | ר מצוות | ר נאמרו | 5 ל כתחלה | נאמרה] ד נאמר לו | ר' יאשיה] ד ר'נחמיה | 6 ל נתתי את כל מעשר בישראל לנחלה ואין | מ בשמחה | לר לשון שמחה | שנ'] ל וכה"א | יוצא] מ הולך | 7 כל] פ"ז הנה נתתי וכו' לנחלה כל | קנאן] כ"ה גם ג' ר"ה, אבל דט קנאו | ד לשם | דט ונתנו, ל ונתנם | טלמר לכהנים | 8 וזו] ד ח', מ זו | ל ונתנה לכהנים וללוים | 9 שנאמר וכו'] מ שנ' וכל מעשר בקר וצאן וגו' ואומר, ר שנ' וכל מעשר הארץ וגו' ולמעלה מן השטה כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים | וגו' לה' הוא] ד ח' | נתתי] ל נ' וגו' | כל] ד ח' | 10 למ אינה···אינו | 11 אשר הם] ד שהם | ואם] ל אם | 12 ולא יקרבו וכו'] ר למעלה מן השטה ולא יקרבו עוד יכול אם ירצו יש' לומר יהא המעשר שלנו ואנו עובדין עבודה יכול שומעין להם ת"ל ולא יקרבו עוד והשאר נמחק ואולי היה כתוב מאי דסמיך ליה בס"ז | ל לא | דל יקריבו | 13 אשר הם עובדים] רק ל | 14 מ אם רצה | לא רצה] טל רצה | הלוי הוא] מ ח' | ועבד הלוי למה] דט ועוד למה, ל למה, ר ועבד למה, פ"ז ד"א ועבד הלוי הוא אין לי אלא וכו' | 15 וגו'] דר ח' | 16 דטמ נוהגות | ר"ה מ הלוים | מ הכהנים |

כאן שכשרו לוים אינו דין שיכשרו כהנים ת״ל ועבד הלוי הוא: והם ישאו את עונם אמרת ישראל לא ישאו עון לוים אבל כהנים ישאו עון לוים ת״ל והם ישאו עונם.

חקת עולם לדורותיכם, שינהוג הדבר לדורות: ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה למה נאמר לפי שהוא אומר לאלה תחלק הארץ שומע אני אף הלוים במשמע ת״ל ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה.

כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה׳ תרומה, קראו הכתוב תרומה עד שיוציא ממנו תרומת מעשר ד״א בא הכתוב ללמדך שאם רצה לעשותו תרומה על מקום אחר רשאי מיכן אתה דן לתרומה מה אם מעשר הקל הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל. ד״א ומה אם מעשר שאינו נוהג בראשית הגו הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל. איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא מכח תלמוד ומכח יראה הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל: נתתי ללוים לנחלה למה נאמר לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי וגו׳ אין לי אלא בפני הבית שלא בפני הבית מנין ת״ל לנחלה מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית: על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה למה נאמר והלא כבר נאמר ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה מה ת״ל על כן אמרתי להם שיכול אין לי אלא בשעת חלוק הארץ אבל משיחלקו שומע אני יקצה לו כל שבט ושבט בפני עצמו ת״ל על כן אמרתי להם. ד״א על כן אמרתי למה נאמר לפי שנאמר ונשל גוים רבים מפניך וגו׳ (דברים ז א) אבל קיני וקנזי וקדמוני לא שמענו ת״ל על כן להזהיר כ״ד על כך (סליק פיסקא)

(קכ) ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם למה נאמר לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר, בפירות הארץ הכתוב מדבר אתה אומר בפירות הכתוב מדבר או אינו אלא

1 מ הלוים | הוא] דמ ח׳, ר וגו׳ | והם וכו׳ עונם] ד למר ח׳ | את] במקרא ליתא | 2 דטל את עונם | 6 כי את] ד מאת | ט את כל | דר תרומה לה׳ | הכתוב] ד המקום | 7 דמר שיוצא, ל שיצא | למ תרומה ומעשר | ט תרומת ה׳ מעשר | תרומה] ל תרומת מעשר | 8 על מקום אחר] ל ממקום | ד והרי | 9 ט אינו דין | מ שתנהוג | ד״א וכו׳ תרומה וכו׳ בכל] ל ח׳ | מ מעשר הקל | 10 מ שתנהוג | 11 ל מעשר הקל | 12 מ שתנהוג | 13 הנה וכו׳ וגו׳] ר ח׳ | וגו׳] ד ח׳ | ר ללוים לנחלה | 15 בתוך וכו׳ נחלה] רק מ | והלא וכו׳] ד לפי שהוא אומר | 16 מה וכו׳ להם] מ ח׳ | להם] ד ח׳ | 17 ל משעת | ר״ה יקנה | ר״ה נראה דג׳ מקום בפני עצמו | 18 להם] דט ח׳, מ וגו׳ | מ ד״א על כן להזהיר ולמה נאמר וכו׳ | אמרתי] טלר ח׳ | 19 וגו׳] ד ח׳ | ר מפניכם החתי והגי והאמי והכנעני החוי והיבוסי | מר הקיני והקנזי והקדמוני | ט בקיני ובקניזי:

(קכ) 21 ר וידבר וגו׳ ואל הלוים וכו׳ | ט וידבר ה׳ בפירות הכתוב וכו׳ | 23 הארץ] רק ר״ה | אתה וכו׳ מדבר] טמ ח׳ | הכתוב מדבר] ד ח׳ | ר או אינו מדבר אלא

1 ת״ל וכו׳ לשון הפ״ז ת״ל הוא, כהנים בעבודתם: 2 עונם׳ לעיל פיסקא קטו ולשון הפ״ז והם ישאו עונם הם ישאו ולא הכהנים: 5 נחלה׳ עיין עמ׳ קמב: 7 עד שיוציא׳ ואסור הטבול למ״ר והגר״א מוחק מלת ד״א״: — תרומה׳ ר״ל תרומה גדולה, ועיין ס״ז: 8 מיכן וכו׳ כתב ר״ה דאין מקומו כאן אלא לקמן וכן מגיה הגר״א ואולי יש לקיים הגרסא וה״ק מדקורא הכתוב למעשר תרומה שמעינן דכמו דמעשר נוהג בכל אף תרומה כן, ועיין לעיל פ׳ ה׳ ולקמן פ׳ קכ״א: 14 ושלא וכו׳ עיין ס״ז: 17 יקצה וכו׳ והא דחייב הכתוב לכל שבט ליתן מנחלתו ערים ללוים אינו סותר לזה דרק ערים לשבת נתנו להם וערים גופייהו לצורך ישראל היו כדפ׳ רשב״ם ב״ב קכב׳, עיין א״י: 19 וקדמוני וכו׳ ר״ל דאף לעתיד לא ינחלו נחלה ועיין ס״ז וב״ב קכב׳ ורשב״ם שם ד״ה שבתחלה ותוספ׳ ד״ה ואידך שכתבו דלעתיד לוים יטלו חלק אחד בארץ ובשטה מקובצת שם דחה פ׳ הרשב״ם ורמב״ן פ׳ וזאת הברכה ועיין א״י: — ת״ל וכו׳. צ״ל ת״ל על כן אמרתי וכו׳ ד״א על כן אמרתי וכו׳ להזהיר וכו׳ ועיין הגר״א ולשון הפ״ז:

(קכ) 23 או אינו וכו׳. מדכתיב לנחלה וס״ד דקרא ה״ק דחלק עבודתם ינחלו יותר מהראוי להם דהוא אחד מי״ב

באחר מעשרה בארץ ת״ל ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם מניד שבפירות הארץ הכתוב מדבר לפי שלא ניתן להם חלק בארץ ניתן להם אחד מעשרה בפירות.

והרמותם ממנו ממין על מינו ולא ממין על שאינו מינו: והרמותם ממנו מופנה להקיש ולדון ממנו גזירה שוה: והרמותם ממנו שלא יתרום מן המחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש: והרמותם ממנו שלא יתרום מפירות הארץ על פירות ח״ל ולא מפירות ח״ל על פירות הארץ <ומנין שלא יתרום מפירות הארץ על פירות ח״ל ולא מפירות ח״ל על פירות הארץ> ת״ל וכל מעשר הארץ מורע הארץ (ויקרא כז ל) שלא יתרום מפירות הארץ על פירות ח״ל ולא מפירות ח״ל על פירות הארץ: והרמותם ממנו תרומת ה׳ וכי מה למדנו לתרומת מעשר מעתה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה תרומת מעשר חובה אף מעשר ראשון חובה (סליק פיסקא)

(קכא) ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב, רבי ישמעאל אומר אימתי נחשבת לכם תרומה כשהפרשתם אותה כראוי לא הפרשתם אותה כראוי לא נחשב לכם תרומה. אבא אלעזר בן גמליאל אומר בא הכתוב ללמדך שכשם שהתרומה עולה במדה כך עולה באומד ובמחשבה: כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת ה׳ שומע אני יתרום

ת״ל ואל הלוים וכו׳ וכאן ע״כ בפירות מדבר מדכתיב כדגן מן הגורן ומדקאמר אשר נתתי לפרושא אתא דהיינו מעשר דלעיל, ועיין ז״ר ורד״ף: 3 מינו׳ תרומות פ״ב מ״ד ותוס׳ שם פ״ב ד׳, ירושלמי שם מא ע״ג, בכורות נג:, תמורה ה׳ וס״ז: 4 גזרה שוה׳ ללחמי תודה, ת״כ פרשה ז׳ א׳ וגרסת המ״ח שם נאמר כאן תרומת ה׳ ונאמר בתרומת מעשר ממנו תרומת ה׳ מה תרומת ה׳ האמור להלן אחד מעשרה וכו׳ ועיין מנחות עז: תנא דבי ישמעאל וכו׳ וירושלמי פאה כ ע״ג והגר״א מוחק הך בבא כאן וג׳ לה לקמן שורה ט אחר תיבת הארץ בזה״ל ד״א ממנו מופנה לדון ממנו גזירה נאמר כאן ממנו ונאמר בפסח ממנו מה ממנו האמור כאן אונן אסור בו אף ממנו האמור בפסח אונן אסור בו: — מן המחובר׳ כלומר מן המחובר אל המחובר פשיטא דלא מהני דלא שייך הרמה במחובר וה״ה במחובר על התלוש ולא בא אלא להשמיענו כל הני גוונא דאין התרומה תרומה משום דאין התרומה והחולין שווין ואסמכינהו אקרא דממנו כגון מן החדש על הישן ולהפך ואגב גררא דתלוש על המחובר נקט נמי מן המחובר על התלוש, ועיין תוספות קדושין סב׳ ד״ה אין וס״ז: 5 על החדש׳ תרומות פ״א מ״ה, תוספתא שם פ״ב ה—ט, ספרי דברים פ׳ קה, מדרש תנאים שם דף עו, ת״כ בחוקותי פרק יב יג, תוספתא בכורות פ״ז א׳, ר״ה יב׳, בכורות נג: 7 ומנין וכו׳ כלומר רמז לעקר הדבר דיש חלוק בין פירות הארץ לפירות ח״ל מנין אבל מהר״ם מוחק לעיל הבבא דוהרמותם ממנו לענין פירות א״י וח״ל וכ״כ מן מדרש תנאים שם: 8 הארץ וכו׳ ואע״ג דקרא במ״ש כתיב נלמד ממנו גם מ״ר, ועיין לעיל עמ׳ קמה: 9 וכי מה וכו׳ כלומר מהא דקורא הכתוב לתרומת מעשר מעשר דכתיב מעשר מן המעשר והגר״א מוחק המאמר כאן וגרס לקמן קודם אבא אליעזר ד״א ונחשב לכם תרומתכם וכי מה למדנו מתרומה לתרומת מעשר ה״ו בא ללמד וכו׳ מה ת״מ חובה אף תרומה חובה:

(קכא) 13 תרומה׳ הגר״א מגיה תרומתכם כדגן מן הגורן וכן בסמוך: — כראוי׳ במדידה ופליג אאבא אלעזר רד״ף וז״א, אבל מסתימת הלשון משמע דמלתא באפי נפשה היא וכראוי היינו כמצותה לכל הדיעין הנלמדין מן הכתוב: 15 באומד׳ לפי הלשון שלפנינו ע״כ צריך לפרש דנטלת ג״כ מאומד אבל לא דמצותה מאומד׳ אבל לפי לשון הברייתא בגמרא ביצה יגי, גיטין לי, מנחות נה׳, בכורות נח: אפשר לפרש דמצותה מאומד ועיין בתוספ׳ מנחות שם ד״ה נטלת וע״פ הגמרא שם מגיה הגר״א והו״א כאן כשם שהתרומה עולה באומד ובמחשבה כך ת״מ עולה באומד ובמחשבה׳ ועיין תרומות פ״א מ״ז ופ״ד מ״ז, ירושלמי שם מ ע״ד ומב ע״ד, והגר״א מגיה שם בירושל׳ מ ע״ד אחר ריב״ל רי״א כאן וכאן בת״מ הא ר״א והא רבנן ולפי הגהה זו צ״ל דלר״א תרומת מעשר מצותה מאומד: — ובמחשבה׳ נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר או אומר ב׳ לוגין שאני עתיד להפריש, עיין רש״י ותוס׳ בכורות שם אבל מהא דבלשון הברייתא בירושלמי לא נקט רק מלת מחשבה משמע דמחשבה היינו מאומד וא״כ באומד ובמחשבה אינו אלא כפל הענין במלות שונות כלומר שמחשב ומשער בדעתו לפי ראות העין:

1 ר לארץ | ר מדבר בפירות | הארץ] רק ל | 2 ד מעשר | 3 והרמותם וכו׳ על החדש שורה ה] ט ח׳ | ל ממין במינו | והרמותם וכו׳ גזרה שוה] ל ח׳ | 4 ממנו] מר ח׳ | ממנו] מ ח׳ | 5 ר לא מן החדש | 6 ממנו] מ ח׳ | ל פירות שבארץ | ולא מפירות ח״ל וכו׳ הארץ] מ ח׳ | ל ולא פירות | 7 המוסגר ד ח׳ | מפירות וכו׳] טלמ מפירות ח״ל על פירות הארץ ולא מפירות הארץ על פירות ח״ל (מ ולא מפירות ח״ל על פירות הארץ) | 8 מזרע הארץ] רק ט | שלא וכו׳] מ שלא יתרום מזה לזח | 9 מפירות ח״ל] ד מח״ל | וכי] מ ח׳ | 10 אלא] ט זז׳ | תרומת] ד תרומה, ר תרומת מעשר ורשום מלמעלה הארץ:

(קכא) 12 כדגן וכו׳ היקב] טמר ח׳, ל ח׳ וכמלאה וכו׳ | 13 מ ונחשב | טמ תרומתכם | 14 למר אין נחשבת | אבא וכו׳ במחשבה] ט ח׳ | מר אליעזר | ל גומל | 15 מ כשם | למ שתרומה | 16 תרומת ה׳] רק ל |

שבלים של חטים וענבים מן היין וזתים מן השמן ת״ל כדגן מן הגורן מן הגמור מיכן אמרו התבואה משתמרת והיין משיקפה והשמן משירד לעוקה.

כן תרימו גם אתם תרומת ה׳ למה נאמר לפי שהוא אומר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל, ישראל נותנים מעשר ללוים אבל כהנים אין נותנים מעשר ללוים הואיל ואין נותנים מעשר ללוים שומע אני יהיו אוכלים אותו בטיבולו ת״ל כן תרימו גם אתם תרומת ה׳. ר׳ שמעון אומר אין צריך מה חלה שאינה נוהגת בכל הפירות נוהגת בפירות כהנים מעשר ראשון שנוהג בכל הפירות אינו דין שינהוג בפירות כהנים ומה ת״ל כן תרימו גם אתם <אין לי אלא מעשר של ישראל מעשר של עצמן מניין ת״ל כן תרימו גם אתם תרומת ה׳>

מכל מעשרותיכם בא הכתוב ולימד על תרומת מעשר שהוא נוהג בכל. איסי בן עקביא אומר אם מעשר הקל הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל ד״א אם מעשר שאינו נוהג בראשית הגז הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה אינו דין שתהא נוהגת בכל. איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא מכח יראה ומכח תלמוד הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל: ונתתם ממנו את תרומת ה׳ לאהרן הכהן, מה אהרן חבר אף בניו חברים מיכן אמרו אין נותנים מתנות אלא לחבר.

מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה׳ מכל חלבו את מקדשו ממנו בתרומה גדולה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בתרומת מעשר כשהוא אומר מכל מעשרותיכם הרי תרומת מעשר אמור הא מה ת״ל מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה׳ בתרומה גדולה הכתוב מדבר דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן

1 טלמר שבולין על חטין (ל החטין) וענבים על היין וזיתים על השמן (ט שמן) וכן גרסת הרמב״ם תרומות פ״א מ״ד | 2 ד משתקפה | לעוקה] ט לבור | 3 תרומת ה׳] מ ח׳, ר״ה תרומה לה׳, לר׳ את תרומת ה׳, ט תרומה | 4 ואמרת וכו׳ בני ישראל] מ ח׳, ל וגו׳ | כי וכו׳ בני ישראל] דר ח׳ | מעשר] ד תרומה | אבל] מ ח׳ | אבל וכו׳] ל ואין כהנים | 5 מ והואיל שאין | טמר בטבלו | ל יהו נאכלים בטבלן | 6 ר את תרומת | ד ר׳ ישמעאל | 7 בפירות] ר בפירות ורשום למעלה בעיסת | ראשון] ד ח׳ | ד שנוהגת | 8 ד בכל פירות | כהנים] ל מ ר נ׳ ת״ל כן תרימו (ל נ׳ גם אתם, ר נ׳ גם אתם את תרומת ה׳) | כן תרימו] מ ח׳ | אתם] ל נ׳ תרומת ה׳ | המוסגר ד ח׳ | 9 ר של עממין | ל את תרומת | ת״ה] טר ח׳ | 10 תרומת מעשר] כ״ה בר״ה אבל ד ט ל ר מעשר, מ המעשר | ל שיהא | 11 ל עקיבא | ל ומה אם | הרי הוא] מ ח׳ | ל אינו דין | הוא] ד ח׳ | מ שתנהוג | 12 ל מה אם | ד נוהגת | 13 טמר דין הוא | מ שתנהוג | ל מה אם | 14 מר שתנהוג | ונתתם וכו׳ אלא לחבר] ט ח׳ | ונתתם] ל והרמותם | 15 את] דלר ח׳ | בניו] ד כהנים | 16 מ מתנה | ל לכהן חבר | 17 תרימו וכו׳ ממנו] מ ח׳ | כל] דטל ח׳ | מכל חלבו את מקדשו ממנו] רק ד | 18 הכת׳ מדבר] ר נ׳ אתה אומר בתרומה גדולה הכתוב מדבר | 19 ט מעשרות | מ אמורה | מכל מתנותיכם] ד טלמ ח׳ | 20 כל] דל ח׳ | ר׳ יונתן עד סה״ד] מ ח׳ |

1 של חטים. כלומר שלא יתרום חטין בעודם בשבלים וכן ענבים על ענבים ועתיד לדורכן והיינו תורם מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו ואתי שפיר הראיה ממתניתין דאיזה גרנן למעשרות מעשרות פ״א מ״ו אבל לא מיירי בתורם מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו כגון ענבים על היין (תרומות פ״א מ״ד). ואף לפי הגרסא השניה שבלים על חטים וכו׳ יש לומר דהכוונה כמו שכתבנו: 2 משירד לעוקה. מעשרות שם, תרומות פ״א מ״י, תוספתא שם פ״ג י״א וכו׳, ירושלמי שם מא ע״א: 4 כהנים וכו׳. ועיין תוספתא פאה פ״ב י״ג, חולין קלא:, והא דקתני מלוי ללוי לאו דוקא אלא אפילו מכהן ללוי, ועיין ס״ז ורמב״ם מעשרות פ״א ה״ד: 7 בפ׳ כהנים. דוהיה באכלכם מלחם הארץ סתמא כתיב: 9 עצמן. ועיין ס״ז וגרסת כי״ר גראה דאינה אלא ט״ס: 10 תרומת מעשר. עיין בח״ג וגרסת הגר״א ולמד על מעשר שהוא נוהג בכל מכאן אתה דן לתרומה ומה מעשר הקל וכו׳ ועיין לעיל פיסקא קיט: 11 תרומה. פירש תרומת מעשר: 16 אלא לחבר. סנהדרין צז:, חלה פ״ד מ״י, ירושלמי ס ע״ב: 18 בתרומה גדולה. כגון שהקדימו ישראל בכרי ברכות מז. וש״נ, ירושלמי חלה נז ע״ג, ועיין ברש״י כאן ואפשר לפרש ג״כ דבפירות של עצמן קאמר: 20 ר׳ יונתן. אולי רק אשגרה מלעיל פ׳ ק״י והגר״א מוחק המלות דברי ר״י ר׳ יונ׳ אומר וגרס לבסוף דברי ר׳ יאשיה וצ״ע:

אומר לפי שהוא אומר ראשית דגנך תירושך ויצהריך (דברים יח ד) חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל תרימו את כל תרומת ה' חובה ולא רשות.

מכל חלבו את מקדשו ממנו, שאם נפל לתוכו הרי הוא מקדשו מיכן אמרו תרומה עולה באחד ומאה אין לי אלא תרומה טהורה תרומה טמאה מנין אמרת ק"ו הוא אם יעלה איסור מן האיסור להיתר ק"ו לאיסור מן המותר להיתר. רבי אומר אין צריך ק"ו הוא אם יעלה איסור מן המותר להיתר ק"ו למותר מן המותר להיתר אין לי אלא תרומה שהיא עולה ערלה וכלאי הכרם מנין נאמר כאן מלאה ונאמר להלן מלאה מה מלאה האמורה להלן שהיא עולה אף מלאה האמורה כאן שהיא עולה אי מה להלן במאה ואחד אף כאן במאה ואחד אמרת מקום שכפל את האיסור כפל את העלאה מקום שלא כפל את האיסור לא כפל העלאה מיכן אמרו תרומה עולה באחד ומאה ערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים (סליק פיסקא)

(קכב) ואמרת אליהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואת יקב הרי זו אזהרה לב"ד של לוים שלא יהו תורמים אותו אלא מן המובחר: ונחשב ללוים וגו' למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת ה' שומע אני הואיל וקראו הכתוב תרומה יהא בקדושתו עולמית ת"ל ונחשב ללוים וגו' מה תרומת גורן מפריש תרומה והשאר חולין אף מעשר ראשון מפריש תרומה והשאר חולין.

ואכלתם אותו בכל מקום אפילו בקבר שהיה בדין הואיל ותרומה קרויה תרומה ומעשר ראשון קרוי תרומה אם למדתי לתרומה שאינה נאכלת אלא במקום

4 ומאה· תרומות פ"ד מ"ז: — טמאה· תרומות פ"ה מ"ב: 5 מן האיסור· פ' בשעה שמפריש תרומה מן הטבל וקורא לתרומה איסור משום דאסורה לזרים: 6 איסור מן המותר· צ"ל היתר מן האיסור הגר"א, וקורא לתרומה דמפריש מן הטבל היתר דמותרת לכהנים וק"ו למותר מן המותר היינו תרומה טהורה שנפלה לחולין ורבי אריסא קמהדר ועיין בגרסת הילקוט ולפי ג' זו רבי אתרומה טמאה קאי והחלוק שבין ת"ק לרבי הוא דלת"ק תרומה שמפריש מן הטבל הוא היתר מן האיסור ולרבי איסור מן האיסור הואיל ותרומה אסורה לזרים, ועיין ירושלמי ערלה סא ע"ד ור"ש תרומות פ"ה מ"א: 7 כאן· שמות כב כח: 8 להלן· דברים כב ט: 11 באחד ומאתים· ערלה פ"ב מ"א וירושלמי שם סב ע"א תוספתא תרומות פ"ה ט:

(קכב) 13 לוים· עיין Hoffmann, Der Oberste Gerichtshof, S. 40 Anm. 1; Büchler, Die Priester und der Kultus, S. 99 Anm. 2: — מן המובחר· עיין בח"ג והגרסא מן המחובר יש לפרש דהיינו מן המוקף אף דקיימא לן דת"מ אינה צריכה מוקף ועיין ס"ז ותרומות פ"ב מ"ו: 14 לפי וכו'· עיין גרסת רש"י ור"ה וכצ"ל והגר"א מגיה לפי שהוא אומר ונחשב לכם, ועיין ס"ז רמב"ם הל' מעשר

1 דל לפי שהוא מכל מעשרותיכם חובה, ר לפי שהוא אומר דגן חובה | 2 כל] טל ח' | ר"ה ת"ל את כל תבואת זרעך תרומה לה' (להכי שנה עליה לאשמעינן דחובה ולא רשות [?]) | 3 ל בתוכו | הרי הוא] ט ח' | מיכן וכו'] מ ממנו מה שאתה מרים ממנו מכאן וכו' | 4 ר במאה ואחד | תרומה טמאה] ד טמאה | 5 הוא] טלמ ח' | ד אם יעלה היתר את האיסור ק"ו את האיסור להיתר | ט אם יעלה היתר את האיסור להיתר ק"ו לאיסור מן המותר להיתר אמר רבן וכו' | להיתר בפעם הא'] ר"ה לר להתיר וכן בסמוך | רבי וכו' ק"ו למותר וכו' להיתר] ר ח' | 6 הוא] ל ח' | ד אם עלה | ט אם יעלה איסור מן האיסור להיתר ק"ו לאסור מן המותר להיתר | ד ק"ו מן המותר למותר להתיר | 8 ד מה להלן ···אף כאן|להלן···כאן] ר רשום למעלה כאן···להלן וכן בסמוך | שהיא] ט ח' וכן בסמוך | שהיא בפ' הב'] ל ח', ר שהוא | 9 ל באחד ומאה וכן בסמוך | ד האסור וכן בסמוך | מ כפל את ההיתר כאן שלא כפל את האיסור כפל את ההיתר מכאן | 10 ט העלייה, ל המלאה | מקום שלא וכו' העלאה] ט ח' | ר שאין כפל | ר אין כפל | ר את העלייה, ל את הערלה | 11 ר הכרם עולין באחד:

(קכב) 12 ונחשב וכו' יקב] רק ד | 13 דטל זה | של לוים] ד ח' | 14 דל המחובר, ר המחובר ורשום מלמעלה המובחר | וגו'] כ"ה ר | והרמותם וכו'] ר"ה נראה דג' כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה וכן נראה גרסת רש"י | 15 ד תהא בקדושת, ט תהא בקדושתה, ל תהא בקדושתו | 16 וגו'] דמ ח', ל כתרומת גורן וכתבואת יקב | תרומת] בכ"י בן ז"א תבואת | והשאר] מ, ש"ג ושאר, ר ושאר ומוגה והשאר וכן בסמוך | אף] מ ג' תרומת | 19 אם למדתי] ד למדתני | דר שאין | במקום] ד נ' אחד |

טהור אף מעשר ראשון לא יהיה נאכל אלא במקום טהור ת״ל ואכלתם אותו בכל מקום אפילו בקבר: אתם וביתכם, להביא את בת ישראל המאורסת ללוי שתהא נותנת רשות <או תאכל במעשר אמרת אם אוכלת בתרומה לא תאכל במעשר ת״ל אתם וביתכם להביא את בת ישראל המאורסת ללוי שתהא נותנת רשות:> כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם, אם עבד יטול אם לא עבד לא יטול מיכן אמרו בן לוי שקבל עליו כל עבודת לויה חוץ מדבר אחד אין לו חלק בלויה.

ולא תשאי עליו חטא, מנין אתה אומר שאם הפרשתם אותו שלא מן המובחר שאתם בנשיאות עון ת״ל ולא תשאו עליו חטא וגו׳. אין לי אלא בן לוי ישראל שנטל רשות מלוי מנין ת״ל ולא תשאו עליו חטא: בהרימכם את חלבו ממנו למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת ה׳ מעשר מן המעשר אין לי אלא תרומה טהורה תרומה טמאה מנין ת״ל בהרימכם את חלבו ממנו הרי זו אזהרה לכהנים וללוים דברי ר׳ יונתן ר׳ יאשיה אומר ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו

(סליק פיסקא)

סליק ספר וידבר שו״ח ברייתות

2 ד אף | אתם וכו׳ רשות שו׳ ד] ט ח׳ | דר ובתיכם | ד שנותנת | 3 מ רשות לתרום | המוסגר ד ח׳ | אוכלת] ר תאכל | 4 ר ובתיכם | 5 חלף עבודתכם] דל ח׳, ר וגו׳ | מר ואם לא | 6 כל] טל ח׳ | ל מעבודת | לויה] ט לוים, מ הלוים | 7 מ שאם לא | ד הפרשת | אותו] מ ממנו | שלא] מ ח׳ | דלר המחובר | 8 וגר׳] רק ט | אין וכו׳ חטא] ל ח׳ | 9 בהרימכם וכו׳ ממנו] ר ח׳, ל ולא תשאו עליו חטא | ממנו] דט ח׳ | 10 מ את תרומת | 11 הרי זו] ט ח׳ | מ זה | 12 ר׳ יונתן] פ״ז ר׳ ישמעאל ויותר אינו מעתיק, ט ר׳ יאשיה ר׳ יונתן | למר ר׳ יאשיה ר׳ עקיבא, ור״ה נראה דג׳ ג״כ ר״ע ודברי ר׳ יאשיה לא ג׳ כלל | ואת] ר ח׳, ד טל את | 14 ר בריאתא, ל ברייתא:

פ״א ה״ב: 2 בקבר· עיין ס״ז ירושלמי מ״ש נו ע״ב, בבלי יבמות פו:, מדרש תנאים דברים דף עו: 4 רשות· יבמות פ״ט מ״ד, בבלי שם פ״ו, ירושלמי שם י ע״א: 6 בלויה· עיין לעיל פ׳ קיט: 8 חטא· יבמות פט: 11 מנין· שצריך להפריש מן המובחר ר״ה ורמב״ן סה״מ במצות ל״ת ששכח הרמב״ם סי׳ ז׳ ולפ״ז הא דקאמר לפי שהוא אומר והרמותם וכו׳ אע״ג דמפסוק זה לא שמעינן מן המובחר צריך לפרש דה״ק לפי שהוא אומר בתחלת הפרשה תרומת ה׳ ס״ד דאזהרת מן המובחר שאת״כ לא קאי אלא אתרומה טהורה, עיין רד״ק· ודוחק לומר דאעקר ההפרשה קאי הואיל וכתיב תרומת ה׳ דא״צ להפריש תרומה טמאה כלל· ולשון הפ״ז ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו להביא תרומה טמאה מתרומה טהורה הרי זו אזהרה וכו׳ ר״ל שלא להפריש מן הטמא על הטהור· והגר״א מגיה בהרימכם ארת חלבו ממנו אין לי אלא ת״מ ת״ג מנין ר״ל ואת קדשי וכו׳ ולא תמותו הרי זו אזהרה ללוים וישראל: — הרי· צ״ל ואת קדשי בני ישראל לא תחללו הרי: 12 תמותו· צריך להשלים ה״ז אזהרה לישראל פ׳ דאף ישראל חייבים על חלול קדשים כגון שאמר לכהן או ללוי הילך סאה וחלל על גרני שבשכר סאה אחת יוציא תרומות ומעשרות משלו על של ישראל ויעכבם לעצמו ולומד כן מדכתיב בני ישראל (ואולי הוא לדעתו מקרא מסורס וכאלו כתוב בני ישראל קודם את קדשי) והמפרשים נדחקו לל״צ ועיין בס״ז וש״נ:

ח ק ת

(קכג) וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן לאמר זאת חקת התורה אשר צוה ה׳ לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול יש פרשיות שכולל בתחלה ופורט בסוף פורט בתחלה וכולל בסוף וזו כללה בתחלה וכללה בסוף. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות יט ו) פרט אלה הדברים אשר תדבר אל בנ״י (שם) כלל זאת חקת הפסח (שם יב מג). כלל כל בן נכר לא יאכל בו (שם) פרט זאת חקת התורה כלל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט.

זאת חקת התורה, רבי אליעזר אומר נאמר כאן חקה ונאמר להלן חקה מה חקה האמורה להלן בבגדי לבן הכתוב מדבר אף חקה האמורה כאן בבגדי לבן הכתוב מדבר. שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי באילו כלים פרה נעשית אמר להם בבגדי זהב אמרו לו והלא למדתנו רבינו בבגדי לבן אמר להם אם מה שראו עיני ומה ששרתו ידי שכחתי ק״ו למה שלמדתי וכל כך למה כדי לחזק את התלמידים. ויש אומרים הלל הזקן היה אלא שלא היה יכול לומר מה ששרתו ידי.

ויקחו, מתרומת הלשכה. אליך, שתהא גיזבר לדבר וכשם שהיה משה גיזבר לדבר כך היה אהרן גיזבר לדבר כיוצא בו אתה אומר בשמן המשחה.

(קכג) 4 וכללה בסוף. סותר למה שאמר בסמוך, ר״ה ובכ״י בן ז״א גרס ופורטה בסוף ואולי זאת התורה פסוק י״ד הוא הכלל האחרון, ועיין לעיל סוף פיסקא קי״ח: — וגוי קדוש. נראה דר״ל מן אתם ראיתם אשר עשיתי וכו׳ עד גוי קדוש וכולל בסוף אלה הדברים והגר״א מגיה וגורס ופורט בתחלה וכולל בסוף כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל פרט אלה הדברים כלל וכו׳, ועיין במ״ע: 8 להלן, בי״כ: 13 שלא וכו׳. לאו משום שלא היה כהן דהא ריב״ז נמי לאו כהן הוה אלא לפי שלא שרפו פרה בימיו תוספ׳ מנחות כא: ד״ה שהכהנים משא״כ בריב״ז כדאיתא בתוספתא פרה פ״ג ח׳ אבל לפ״ז נראה דצ״ל שלא היה יכול לומר מה שראו עיני ושרתו ידי, ועיין ס״ז: 14 הלשכה. שלא תאמר דאליך משלך קמ״ל דאליך שתהא גיזבר לדבר ועיין ספרי לעיל פ׳ עב וס״ז כאן ות״י ושקלים פ״ד מ״ב וצ״ע בתוספתא פרה פ״ב ד׳ אם מתרומת הלשכה היתה באה משמע דלפעמים היתה באה משל יחידים עיין ראש השנה ז. ויומא לה: ובתוספות שם ד״ה ניחוש ובת״י שם ור״ש פרה פ״ב מ״ג: 15 המשחה. בא״י רוצה להגיה בשמן המאור משום דגביה כתיב ויקחו אליך אבל גבי שמן המשחה כתיב ואתה קח לך ונדרש לעיל פיסקא עב באופן אחר ואינו מוכרח דבמכילתא דרשב״י דף ו דרשו כן על קטורת הסמים דכתיב ביה ג״כ ואתה קח לך, ועיין בהערת

(קכג) 1 לאמר] דר ח׳ | 3 פורט] ר ופורט, ד ופטור | 4 וזו וכו׳ בסוף] ל ח׳, ר״ה וזו כללה בתחלה ופרטה וכללה בסוף (וכתב דלא מתרצתא היא) | וגוי וכו׳ בנ״י שורה ה] ל ח׳ | וגוי קדוש] מ ח׳ | ד וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל פרט אלה הדברים כלל | 5 אשר וכו׳ בנ״י] מ ח׳ | זאת וכו׳ פרט] ט ח׳ | 6 כלל בפעם הא׳] ל ח׳ | פרט] ר ח׳ | 8 התורה] טמר ח׳ | ר ר׳ אלעזר | ר נאמרה · · · ונאמרה, ל נאמ׳ · · · ונאמ׳ | 10 ט שאלו רבן | דט באיזו | למ נעשית פרה | 11 אם] ט ח׳ | ר משראו | 12 ט ושרתו | שכחתי] ד נ׳ כך | מר שלימדתי | כדי] טמר ר״ה ח׳ | לחזק] כ״ה גם כן בר״ה אבל דמ לחדד | 13 מה] ל ח׳ | 14 ויקחו] טלמר נ׳ אליך | אליך] לר ח׳ | ט כשם | 15 למר כיוצא בו

פרה, ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים וחכמים אומרים עגלה בת שתים ופרה בת שלש ובת ארבע ר' מאיר אף בת חמש כשרה וקנה כשרה אלא שאין ממתינים לה שמא תשחיר שלא תיפסל.

פרה, שומע אני שחורה או לבנה ת"ל תמימה תמימה לאדמימות או תמימה למומים כשהוא אומר אשר אין בה מום הרי מומים אמורים הא מה ת"ל תמימה תמימה לאדמימות.

אשר אין בה מום למה נאמר הא עד שלא יאמר יש לי בדין מה מוקדשים שאין מלאכה פוסלת בהם מום פוסל בהם פרה שמלאכה פוסלת בה אינו דין שיהא מום פוסל בה. לא אם אמרת במוקדשים שעשייתן בטהרה לפיכך מום פוסל בהם תאמר בפרה שעשייתה בטומאה לפיכך לא יהיה מום פוסל בה הרי פסח יוכיח שעשייתו בטומאה ומום פוסל בו והוא יוכיח לפרה שאע"פ שעשייתה בטומאה שיהא מום פוסל בה. לא אם אמרת בפסח שיש לו זמן קבוע לפיכך מום פוסל בו תאמר בפרה שאין לה זמן קבוע לפיכך לא יהיה מום פוסל בה ת"ל אשר אין בה מום. איסי בן עקביא אומר אשר אין בה מום למה נאמר הא עד שלא יאמר יש לי בדין ומה מוקדשים שאין נפסלים בשחור ולבן מום פוסל בהם פרה שנפסלת בשחור ובלבן אינו דין שיהיה מום פוסל בה אם וכיתי מן הדין מה ת"ל אשר אין בה מום שהיה בדין לעגלה ערופה שתיפסל במומים ומה מוקדשים שאין מלאכה פוסלת בהם מום פוסל בהם עגלה שמלאכה פוסלת בה אינו דין שיהיה מום פוסל בה ת"ל אשר אין בה מום בה אין מום הא אם יש מום בעגלה הרי זו כשרה. ור' יהודה בן בתירה אומר ומה חטאת העוף שמקריביה טהורים אין מום פוסל בה פרה שמקריביה טמאים אינו דין שלא יהא מום פוסל בה ת"ל אשר אין בה מום בה אין מום הא אם יש בעבודה הרי זו כשרה. אמר רבי יאשיה נמתי לפני ר' יהודה בן בתירה כיצד המום בעבודה והראני בין שתי אצבעותיו יוצא לו שני זנבות.

אמרו | ל שמן | 1 ד ט פרה אדומה | 2 מ בת חמש וכשרה הזקנה אלא וכו' | טר וזקנה | כשרה] לר ח' | 3 שאין וכו'] למ שממתינין | ד שלא ממתינים | ל ותיפסל | 4 או לבנה] ה, ל לבנה, ש"ג ולבנה | ת"ל וכו'] ר"ה נראה דג' ת"ל אדומה תמימה, מ ג' ת"ל אדומה שומע אני שחור ולבן כשרה ת"ל תמימה לאדמימיות | תמימה בפעם הב'] רק ד | דלר לאדמות | 5 ד במומין | מום] דל נ' אשר לא עלה עליה עול | תמימה] דר נ' שתהא | 6 תמימה] מ ח' | לאדמימות] ד לאדמות, לר למומין | 7 אשר וכו' ת"ל בע' הס' שו' ן] מ ח' | מום] ל נ' אשר לא עלה עליה עול | הא עד] ל והלא עד | יאמר] ד נאמר | 8 ר"ה המלאכה | ט מומין פוסלין, ל שאר מומין פוסלין | 10 ט הפסח | 11 טר הוא | ד אע"פ | ד שעשייתו | ר שהמום | ל המום | 13 ט בן יעקב, ל בן עקיבא | 14 ר למה נאמר אשר אין בה מום | 15 ר ובלבן | ט שנפסלה | 16 ט בעגלה | 18 בה אין מום] ט ח', ר אין בה מום | 19 מום בפעם הב'] ט ח' | ד בעגל | ור' יהודה] ר"ה טלר ר' יהודה | 20 שלא יהא] דר שיהיה | 21 ר אין בה מום הא | דל בעובדיה, ר בעובריה וכן בסמוך | 22 ל גומיתי | ל המום פוסל | טלר הראני | 23 לו] ל, ש"ג ולו | טלר שתי |

המר"ל שם ואולי חסרון בכאן ונשמט שמן המאור וקשורת הסמים. ועיין ס"ז כאן ות"כ אמור פרשה יג א: 3 תיפסל. ספרי דברים פיסק רו, פרה פ"א מ"א, ותוספתא שם פ"א ופ"ב ו', ת"כ חובה פרק ג' א', סוטה מו, ר"ה י, ות"י כאן: 4 ת"ל תמימה. צ"ל ת"ל אדומה תמימה וכו', א"י: 10 בטומאה. בטבול יום: 19 כשרה. פרה פ"ב מ"ג, תוספתא שם פ"ב ו', סוטה שם ובירושלמי שם כג ע"ד: 21 ת"ל וכו'. ריב"ב אדלעיל קמהדר וקאמר דאי מן הדין הייתי אומר דאין המום פוסל בפרה מק"ו דחטאת העוף, ר"ה: — בעבודה. נראה דצ"ל בעבורה וצריך להשלים אשר אין בה מום בה אין מום הא וכו' פ' בדבר היוצא מגופה ופ' ריב"ב דהיינו כמין ב' זנבות יוצא (שמעתי), ועיין במפרשים:

אשר לא עלה עליה עול, בעול שלא לעבודה הכתוב מדבר ואם תאמר בעול של עבודה אמרת קל וחומר הוא ומה ענלה שאין המום פוסל בה עול פוסל בה פרה שהמום פוסל בה אינו דין שיהא העול פוסל בה. הרי מוקדשים יוכיחו שהמום פוסל בהם ואין עול פוסל בהם והן יוכיחו לפרה שאע״פ שהמום פוסל בה לא יהיה עול פוסל בה לא אם אמרת במוקדשים שאין נפסלים בשחור ובלבן לפיכך אין העול פוסל בהם תאמר בפרה שנפסלת בשחור ובלבן לפיכך יהי עול פוסל בה ת״ל אשר לא עלה עליה עול בעול שאינו של עבודה הכתוב מדבר ומנין לעשית שאר מלאכה כעול אמרת קל וחומר הוא ומה ענלה שאין המום פוסל בה עשה בה שאר מלאכה כעול פרה שהמום פוסל בה אינו דין שנעשה בה שאר מלאכה כעול או חילוף הן הדברים ומה פרה שהמום פוסל בה לא עשה בה שאר מלאכה כעול ענלה שאין המום פוסל בה אינו דין שלא נעשה בה שאר מלאכה כעיל ת״ל אשר לא עובר בה (דברים כא ג) דנתי וחלפתי בטל או חילוף זכיתי לדון כבתחלה ומה ענלה שאין המום פוסל בה עשה בה שאר מלאכה כעול פרה שהמום פוסל בה דין הוא שנעשה בה שאר מלאכה כעול.

ונתתם אותה אל אלעזר הכהן, בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא נעשית בסגן תדע שכן הוא שהרי אהרן קיים ואלעזר שורף את הפרה. ונתתם אותה אל אלעזר הכהן זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בכהן גדול דברי ר׳ מאיר ר׳ יוסי בר׳ יהודה ור׳ שמעון ור׳ אליעזר בן יעקב אומר זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בין בכהן גדול ובין בכהן הדיוט.

והוציא אותה, שלא יוציא אחרת עמה מיכן אמרו שאם לא היתה פרה רוצה לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא יאמרו שחורה שחטו ולא אדומה שלא יאמרו שתים שחטו רבי אומר לא מן השם הוא זה אלא משום שנאמר והוציא אותה לבדה, אל מחוץ למחנה, להר המשחה.

ושחט אותה, בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא מלאכה פוסלת בשחיטתה. ושחט אותה מגיד שאם נתנבלה בשחיטתה פסולה. ושחט אותה מיכן אמרו אין עושים שתי פרות כאחת: ושחט אותה לפניו, שיהיה אחר שוחט ואלעזר רואה.

1 שלא לעבודה· תוספתא פרה פ״ב ד׳, סוטה מו׳, ירושלמי שם כג ע״ד: 9 כעול· ספרי דברים פ׳ רו, פרה פ״ב מ״ג, ותוספתא שם פ״ב ג׳ וס״ן: 19 בכהן הדיוט· פרה פ״ד מ״א, תוספתא פ״ד ר׳, יומא מב׳, ת״י, וס״ן, ומפרה פ״ג מ״ח יוצא דע״פ הרוב הפרה נעשית בכ״ג: 22 לבדה· פרה פ״ג מ״ן, יומא מב׳, חולין לב׳, ת״י: 23 להר המשחה· יומא סח׳, זבחים קה: 24 מלאכה וכו׳· עיין לקמן פ׳ קכד: 25 נתנבלה וכו׳· דסד״א כיון דלא לאכילה ולא להקרבה קיימא כשרה אפ׳ נתנבלה ז״ר, ועיין תרגום יונתן: 26 כאחת· פרה פ״ד מ״ב, תוספתא פ״ד ח׳, ס״ז ה׳ יט: — רואה·

1 ל לעוברה, ד לעובדה | 2 ל שלא לעוברה | ד עובדה | אמרת וכו׳ ומה] ל ח׳ | 3 העול] טר עול | ל שהמומין | 4 טלר העול | 5 לא אם] ל אלא אם | 6 לפיכך יהא וכו׳] ל לפיכך אין העול פוסל בה תאמר בפרה שנפסלת בשחור ובלבן לפיכך לא יהא עול פוסל בה ת״ל וכו׳ | 7 ר בעול של עבודה, מ בעול שלא בעבודה | ד מנין | מ מלאכות, ד עבודה | 8 ל לא עשה | 9 מ מלאכות | מ דין הוא | בה בפעם הב׳] ד ח׳ | ל שיעשה | מ מלאכות | או חלוף עד סה״ד] מ ח׳ | אן] ד ח׳ | 10 הן הדברים] טר ח׳, ל ח׳ הן | בה בפעם הב׳] ד ח׳ | ל מלאכות | 11 בה בפעם הב׳] ר ג׳ וגר׳ | 12 ט בטל החילוף | לדון] ד ח׳ | 13 ל מלאכות | 14 ל מלאכות | 15 ונתתם וכו׳ הפרה שורה טז] ט ח׳ | ד שנעשית | ל שהו׳ | 16 הוא] ל ח׳ | מ שהרי אלעזר שורף את הפרה ואהרן עדיין קיים | תדע וכו׳ אותה] ר ח׳ | פ״ז ד״א ונתתם | אל וכו׳ הכהן] דל ח׳ | 17 הכהן] מ ח׳ | כל] ד ח׳ | ד הפרות נעשות | 18 בר׳ יהודה] ט ח׳ | וראב״ע] ט ור׳ אבין | ט אומרים | כל] ד ח׳ | 19 מ כ״ג··· כ״ה | 20 והוציא וכו׳ לבדה] ט ח׳ | ד ולא שיוציא | שאם] מר ח׳ | 21 שלא] מר שמא וכן בסמוך | שלא בפעם הב׳] ד ושלא | 22 רבי וכו׳ לבדה] מ ח׳ | משום שנאמר] ד משנאמר, ל שנאמר | 23 ט והתציא אותה אל | 24 ד הפוסלת | 25 שאם] ד שלא, ל שנ׳ שאם | 26 לפניו] ל נ׳ מגיד | אחר] ל ח׳, ד אחד |

ולקח אלעזר הכהן עוד למה נאמר והלא כבר נאמר ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ומה ת"ל הכהן בכיהונו.

מדמה באצבעו מצות יד ולא מצות כלי שהיה בדין הואיל ולוג שמן מכשיר ודם פרה מכשיר אם למדתי ללוג שמן שאין כשר אלא ביד אף דם פרה לא יהיה כשר אלא ביד אתה דן מלוג שמן ואני אדון מדם האשם אמרת הפרש לוג שמן כשר ומוכשר להכשיר <ודם פרה כשר ומוכשר להכשיר> אם למדתי ללוג שמן שאין כשר אלא ביד אף דם פרה לא יהא כשר אלא ביד וממקום שבאת אי מה להלן מכלי ליד אף כאן מכלי ליד ת"ל מדמה באצבעו מצות יד ולא מצות כלי.

אצבעו, ימנית שבידו ימנית אתה אומר אצבעו שבידו ימנית או כל אצבעות במשמע ת"ל וטבל הכהן את אצבעו הימנית (ויקרא יד טז) הואיל ונאמרו אצבעות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהם שאינה אלא ביד הימנית אף פורטני בכל אצבעות שבתורה שלא יהו אלא ביד הימנית הימנת המיומנת שבימין הרגילה שבאצבעות.

והזה אל נכח פני אהל מועד שיהא מתכוון ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם: והזה אל נכח פני אהל מועד שאם לא הוקם המשכן או אם קיפלה הרוח את היריעה לא היתה פרה נעשית חטאת: והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה עוד למה נאמר והלא כבר נאמר מדמה באצבעו ומה ת"ל מדמה לפי שהוא אומר שבע פעמים שומע אני שבע הזיות וטבילה אחת ת"ל מדמה שבע פעמים מגיד שחוור לדם שבע פעמים.

שבע פעמים שיהו מעכבות זו את זו שהיה בדין הואיל ונאמרו הזיות בפנים ונאמרו הזיות בחוץ אם למדתי לפנימיות שהם מעכבות זו את זו אף החיצונות יהיו

1 הכהן] ט נ׳ מדמה | עוד] מ ח׳ | הכהן וכו׳ הכהן בפעם הב׳ שו׳ ב] ל ח׳ | 2 ד ומה ת״ל ולקח אותה אלעזר הכהן | 3 מצוותה] מ ח׳ | ט ולא מצוותה מצות | שהיה עד סה״ד] מ ח׳ | 4 ל שאינו | 5 אתה וכו׳ אף וכו׳ ביד שורה ז] ל ח׳ | ואני אדון וכו׳] ר ואני אדיננו מלוג השמן אתה דן מלוג השמן ואני אדין מדם האשם אמרת וכו׳ | אדון] ד נ׳ מלוג האשם | 6 המוסגר דט ח׳ | 7 טר ממקום | אי] ד, ש״ג או | 8 ט ולא מצוותה מצות | 9 אצבעו וכו׳ הימנית שורה י] ט ח׳ | ימנית בפעם הב׳] ד ח׳ | אתה וכו׳ ימנית] מ ח׳ | ד אתה אומר ימנית או | מ או אינו אלא כל אצבע | 10 במשמע] דל ח׳ | מ אצבעו בדם | 11 מ באחד מהם שאינו, ר באחד מהן שאינה | ביד הימנית] דמר ימנית | ד כל | 12 ביד] דמר ח׳ | דטר ימנית | הימנית המיומנת] טל, ש״ג רק המיומנת | 13 ר באצבעות, ל שבאצבעותיה | 14 והזה וכו׳ הדם] ל ח׳ | ר על פתחו | 15 טמר הזיית | ט דם | 16 פרה וכו׳] ד פ״ז, ש״ג פרת חטאת נעשית | והזה וכו׳ מועד] למ ח׳ | 17 מדמה עוד] ד ח׳ | ר והרי | מדמה] ל ח׳ | טלמר מה | 18 שבע פעמים בפעם הב׳] ל ח׳ | 20 מ שהיו | שהיה עד סה״ד] מ ח׳ | ל בפנים והזיות בחוץ | 21 ל למדנו | יהיו מעכבות] טר יעכבו | יהיו] ל ח׳ |

ס״ז, יומא מב, ת״י: 2 בכיהונו. פרה פ״ד מ״א, תוספתא פ״ד ו׳, ת״י, ס״ז פסוק ג, יומא מג, ועיין עוד ת״כ חובה פרק ח׳ ג׳: 4 ומוכשר להכשיר. נראה דר״ל דשאני דם האשם דנזרק ממנו גם למזבח להתיר בשר באכילה ואמורים למזבח. והגר״א מגיה אמרת הפרש לוג שמן טעון ז׳ הזאות ופרה טעונה ז׳ הזאות אם למדתי וכו׳ ודרך הספרי הפך מדרך הס״ז דבס״ז אדרבה מדם האשם רוצה ללמוד דמצותה מצות יד. ועיין ת״כ מצורע פרק ג׳ ג׳ נגעים פי״ד מ״ח תוספתא שם פ״ט ב׳ וזבחים פ״א י׳, זבחים מז, יומא סא:, ואולי ס״ל להספרי דגם הדם שהיה נותן על המצורע היה מקבל בכלי, ועיין ז״ר ורד״ף: 8 מצות כלי. עיין פרה פ״ג מ״ט, תוספתא שם פ״ג י׳, זבחים פ״א ט׳, ת״י, זבחים צג:, מנחות ז: מקנח אצבעו בשפת מזרק משמע דבכלי היה מקבל ופליג על הספרי ת״י ריש יומא ועוד תרצו דהספרי ר״ל דההזאה היתה ביד וא״נ דהא פשיטא והראב״ד פרה פ״ג ה״ב דחה ראיה זו דא״א בלא מזרק משום דצריך לשרוף הכל ולא לזרוק וראשית דבריו לא הבנתי: 9 אצבעו. צ״ל באצבעו אצבעו וכו׳: 13 שבאצבעות. עיין ס״ז ופרה פ״ג מ״ט תוספתא פ״ג י׳ ות״י ופ״ז ועוד ת״כ חובה פרשה ג׳ ח׳ מצורע פ״ג ח׳ אחרי פרק ג׳ י״ב זבחים נג:: 15 הדם. מדות פ״ב מ״ד, פרה פ״ד מ״ב, תוספתא פ״ד ב׳, וזבחים פ״א ט׳, ומנחות כו: 19 שבע פעמים. עיין במקומות הנרשמים לעיל ופרה פ״ג מ״ט, וס״ז, ובת״י בטיבולא חדא שבע זימנין:

מעכבות זו את זו לא אם אמרת בפנימיות שהם מכפרות לפיכך מעכבות זו את זו תאמר בחיצונות שאין מכפרות לפיכך לא יעכבו זו את זו ת״ל שבע פעמים שיהו מעכבות זו את זו (סליק פיסקא)

(קכד) ושרף את הפרה לעיניו את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרף, בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא מלאכה פוסלת בשריפתה הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם פוסלת בשחיטתה לא תפסול בשריפתה אם זכיתי מן הדין מה ת״ל ושרף את הפרה לעיניו אלא בא הכתוב ולימד על הפרה שתהא מלאכה פוסלת בה משעת שחיטתה עד שתיעשה אפר.

ושרף את הפרה לעיניו, לא פרים הנשרפים שהיה ברין ומה אם פרה שאין נעשית בפנים מלאכה פוסלת בשריפתה פרים הנשרפים שנעשים בפנים אינו דין שתהא מלאכה פוסלת בשריפתם לא אם אמרת בפרה שהמלאכה פוסלת בשחיטתה לפיכך פוסלת בשריפתה תאמר בפרים הנשרפים שאין מלאכה פוסלת בשחיטתן לפיכך לא תפסול בשריפתם ותפסול בשחיטתן והדין נותן ומה פרה שאין נעשית בפנים מלאכה פוסלת בשחיטתה פרים הנשרפים שנעשים בפנים אינו דין שתהא מלאכה פוסלת בשחיטתם ת״ל ושחט את הפרה ושרף את הפרה ולא פרים הנשרפים.

ושרף את הפרה לעיניו שיהא אחר שורף ואלעזר רואה: את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה מה פרשה במקומו אף כולם במקומו מיכן אמרו הדם כל שהוא יחזיר ואם לא החזיר לא פסל ור׳ נתן אומר מקנח ידיו בגופה של פרה.

ושרף את הפרה להביא את הפקיעין מיכן אמרו הבשר כל שהוא יחזיר ואם לא החזיר פסל עצם כל שהוא יחזיר ואם לא החזיר לא פסל בכזית יחזיר ואם לא החזיר פסל.

ישרוף, רבוי אחר רבוי ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט דברי ר׳ ישמעאל ר׳

2 ת״ל וכו׳. הגר״א מגיה ת״ל ז׳ פעמים ולהלן הוא אומר ז׳ פעמים לפני ה׳ מה להלן מעכבין זא״ז אף כאן מעכבין זא״ז וכן הגיה הרד״ק אבל קשה מאי אולמיה דפר כהן משיח מפרה ובגמ׳ מנחות כו׳ אמרו בפרה תוקה כתיב ועיין מנחות פ״ג מ״ו תוספתא שם פ״ו י״א ופרה פ״ד ב׳:

(קכד) 8 אפר. עיין ס״ז פרה פ״ד מ״ד תוספתא פ״ד מי״א רמב״ם פרה פ״ד הי״ז: 15 ושחט את. ר״ל ושחט אותה לפניו: 16 רואה. עיין לעיל פ׳ קכג, יומא מב:, ת״י ור״ש פ״ג דפרה מ״ט ושם הגרסא אחד שוחט וכהן רואה: 18 כל שהוא. כ״ה גם גרסת הר״ש שם והגר״א מחזיק בג׳ הדם׳ וגורס לא יחזיר ואם החזיר פסול כיצד עושה מקנח ידו וכו׳: 19 ושרף וכו׳. נראה דצ״ל ישרף להביא כגרסת הר״ש שם וכן הוא בס״ז ולשון הפ״ז את הפרה לרבות את הפקיעי׳ משמע דס״ל דמאת מרבה: 20 בכזית וכו׳. הראב״ד מביאו מהר״ם פ׳ לפי הג׳ בכזית כל שהוא דאם פקע כזית בתחלה והחזירו אפילו נשתייר ממנו כל שהוא יחזיר ודוחק

1 טר אמרתי | 2 שאין] ד שהין, ל שאינן | ד פעמים לפני ה׳:

(קכד) 4 לעיניו] מ ח׳ | את עורה וכו׳ ישרוף] רק ד | 5 מ פוסלת בה משעת שחיטתה עד שתעשה אפר | הא עד סה״ד] מ ח׳ | 6 טל בשרפה | ט זכית | 8 משעת] כ״ה מ ר״ה אבל ד כשעת, טר בשעת | משעת שחיטתה] ל ח׳ | ט שחיטה | 9 לעיניו] רק ד | טלמר ולא | מ הנשרפים שנעשים בפנים | שהיה עד סה״ד] מ ח׳ | אם] דטל ח׳ | 10 הנשרפים] ד ח׳ | ד הנעשים | 11 דטר בשריפתה | ד פוסל | 12 לפיכך וכו׳ בשחיטתם שורה טו] ל ח׳ | 13 בשחיטתן] ד בשחיטתה, ט בשחיטה | 15 ד בשחיטתה | ושחט וכו׳ הנשרפים] ט ח׳, ד ושרף את הפרה ושחט את הפרה, ל ושחט אותה ושרף את הפרה | 16 אחר] דטר אחד | ט עורה וגו׳ מה, דר עורה ואת פרשה מה, ל עורה על פרשה מה | 17במקומו] מ במקומה, ל במקומן | במקומן] ד במקומו | 18 ד כל שהוא לא יחזיר ואם החזיר פסל, ר כל שהוא יחזיר ואם יחזיר פסל | החזיר] למ יחזיר | טלמ ר׳ נתן, ר ר׳ יהודה | ר מקניח | דל ידו | 19 את הפרה] ר״ה למר ח׳ | הפרה] ט ח׳ | ט ור״ה הפוקעין, ל פיקעין, ר הפקעין | ואם] ל ח׳ | ר ואם החזיר פסל | 20 עצם וכו׳ פסל] ט ח׳ | ואם בפעם הא׳] דל ח׳ | ר ואם לא יחזיר | לא פסל] מ פסל | בכזית יחזיר וכו׳] כ״ה ט, דלמ בכזית (מ וכזית, ל כזית) כל שהוא יחזיר וכו׳, ר בכזית כל שהוא יחזיר ואם החזיר פסל | 22 ישרוף] כ״ה ט ור״ה אבל דלמר ושרף (ר ג׳ את הפרה) | ישרוף] ט ג׳ הוי | ואין רבוי וכו׳ אלא] למר ח׳ |

עקיבא אומר משיצת האור ברובה ור׳ יהידה אומר ושרף ישרוף שלא ימעיט לה עצים מרבה הוא לה חבילי אזוב וחבילי אזוב יון בשביל לרבות את העפר.

ולקח הכהן, נאמרה כאן לקיחה ונאמרה להלן לקיחה מה לקיחה האמורה להלן שלשה אף לקיחה האמורה כאן שלשה.

עץ, שומע אני כל עץ במשמע תלמוד לומר ארז אי ארז שומע אני אפילו ענף תלמוד לומר עץ הא כיצד זו בקעת של ארז.

אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב כוחלית ולא אזוב מדברית ולא אזוב רומית ולא כל אזוב שיש לו שם לווי: ושני תולעת, ששנתו תולעת ולא ששנתו דבר אחר.

והשליך אל תוך שריפת, שומע אני משתיעשה אפר ת״ל הפרה <אי הפרה שומע אני אף על פי שלא נשרפה ת״ל והשליך אל תוך שריפת הפרה הא כיצד משיצת האור ברובה דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר והשליך אל תוך שרפת שומע אני משתיעשה אפר ת״ל הפרה> אי הפרה יכול יקרענה ויתנם לתוכה ת״ל והשליך אל תוך שריפת הפרה הא כיצד משתיבקע.

וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים, בא הכתוב ולימד על המשליך את האזוב שמטמא בגדים: ואחר יבוא אל המחנה, מה כאן אטור לבוא אל המחנה אף להלן אטור לבוא אל המחנה: וטמא הכהן עד הערב, מה כאן עד הערב אף להלן עד הערב.

והשורף אותה יכבס בגדיו, בא הכתוב ולימד על השורף את הפרה שמטמא בגדים הא עד שלא יאמר יש לי ברין אם המשליך את האזוב מטמא בגדים

1 ר״ה משתצית, ט משיצאת, ד עד שיצת | ד ברובו | למ ר ר׳ יהודה | ושרף ישרף] כ״ה גרסת הרמב״ם פרה פ״ג מ״י, דטר ישרף, למ ושרף | טמ ימעט | לה עצים] ד את העצים | 2 מרבה עד סה״ד] מ ח׳ | וחבילי] טל חבילי | לר אזובין | רמב״ם ור״ה האפר | 3 הכהן] ט לר ח׳ | טמ נאמר ... ונאמר, לר נאמ׳ ... ונאמ׳ | ר האמור ... האמור | 4 טמר כאן ... להלן | 5 מ ואפילו | 6 ל עץ ארז כיצד | ט בקעה | 7 ולא] ר לא וכן בסמוך | ר אזובין | 8 כל] ד ח׳ | ד ותולעת שני | ר״ה ששני תולעת ולא ששניתי של דבר אחר | מר לדבר | 9 שריפת] כ״ה רמב״ם פרה פ״ג מ״ט, ש״ג נ׳ הפרה | ל עפר | המוסגר ד ח׳ | 10 רמב״ם ת״ל שרפת הא | והשליך] מ ר ח׳ | הפרה] למ ח׳ | 11 ט משיצאת, ר״ש פרה פ״ג מ״י משיוצת | ר ברובן | ט ר׳ יהושע, ר ר׳ שמעון | שרפת] טר נ׳ הפרה | 12 ויתנם] כ״ה מ אבל דטלר ויתננה | טמ בתוכה | ל ת״ל שריפת הא | 14 ורחץ וכו׳ במים] למ ח׳ | ד את בשרו | 15 מ שיהא מטמא | ל ואחר כך יבא | ד יבואו | 16 וטמא עד סה״ד] מ ח׳ | כאן ... להלן] כ״ה בר״ה אבל דטלר להלן ... כאן | 18 בא הכתוב וכו׳ בגדיו בעמ׳ הס׳ שו׳ ב] מ ח׳ | 19 בגדים

ועיין ס״ז ותוספתא פרה פ״ג ה״י: 1 ור׳ יהודה. עיין לקמן בד״ה והשליך והגר״א מגיה ואין רבוי וכו׳ אלא למעט עד שיצית האור ברובו דברי ר׳ ישמעאל ומהר״ס פירש דהכא לענין עצים מיירי ולפ״ז יש לפרש דר׳ ישמעאל סובר שאין מרבה לה עצים יותר מן השיעור הצריך לשרפתה ור״ע סבר דממעט לה עצים משיצת (או כפ׳ הרד״ף דקודם צריך למעט ואח״כ יכול לרבות) ור׳ יהודה סבר דלעולם מרבה לה עצים וצ״ע ולשון הפ״ז ישרף רבוי אחר רבוי שלא ימעט לה עצים דברי ר׳ יהודה ר״ע אומר להביא משיצית האור ברובה: 2 העפר. עיין ס״ז פרה פ״ד מ״ג ומ״ד ותוספתא פ״ז ה״י: 3 להלן. שמות יב כב, ומה התם שלשה קלחים דאין אגודה פחות משלשה אף כאן ועיין לקמן פ׳ קכט ומכילתא בא פי״א ומכילתא דרשב״י דף ך׳, וכפ׳ הראב״ד הביאו מהר״ס שוההזאה צריכה עץ ארז ואזוב ושני תולעת הוא לפי הגרסא מה כאן וכו׳ אף להלן ולשון הפ״ז ונאמר להלן לקיחה ולקח אזוב וטבל במים מה כאן שלשה ארז ואזוב ושני תולעת אף לכולם שלשה בשעת הזייה וכבר כתב מהר״ס דפירוש הראב״ד תמיהה גדולה: 6 בקעת. עיין ס״ז ות״כ מצורע פרשה א׳ י״ב: 8 לווי. עיין לקמן פ׳ קכח וס״ז ות״כ שם פרשה א׳ ט״ז מכילתא בא פי״א ומכילתא דרשב״י דף ך׳ סוכה יג׳, זבחים כב: — ששינתו ד״א. עיין ס״ז ות״י: 13 משתיבקע. פרה פ״ג מ״י תוספתא פ״ג י״ב: 15 בגדים. פרה פ״ד מ״ד: 16 להלן. גבי שורף ואוסף, ועיין בהערה הסמוכה: 17 להלן. גבי שורף פר ושעיר של יו״כ (ר״ה) ועיין ס״ז. ואפשר ג״כ דקאי אקרא דואחר תבואו אל המחנה דכתיב גבי טמא מת (מטות לא כד) עיין ספרי שם ולשון הפ״ז כאן (א״י) ולשני הפרושים קרוב לומר דצריך למחוק מלות וטמא עד הערב ולפ״ז הכל דבור אחד ודורש דמה מצינו דאסור לבא אל המחנה כאן וכן בשורף פר ושעיר של יו״כ (או בטמא מת לפ׳ הב׳) ע״כ שוין ג״כ לענין זה דכמו דאסורו כאן עד הערב אף להלן עד הערב. ובז״ר פ׳ לפי הג׳ מה להלן ור״ל דאסור לבא עד הערב אע״ג דוטמא עד הערב נכתב אח״כ ודוחק:

השורף את הפרה לא יטבא בגדים אם זכיתי מן הדין מה ת״ל והשורף אותה יכבס בגדיו בא הכתוב ולימד על העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף שיהיו טעונים תכבוסת בגדים ורחיצת הגוף והערב שמש.

והשורף אותה יכבס בגדיו ולא השורף בגדים המנוגעים שהיה בדין ומה פרה שאינה מטמאה במגע השורפה מטמא בגדים בגדים המנוגעים שמטמאים במגע אינו דין שהשורפן מטמא בגדים ת״ל והשורף אותה יכבס בגדיו ולא השורף בגדים המנוגעים: יכבס בגדיו במים ולא בשרו במים במים שני פעמים מה ת״ל שהיה בדין הואיל ואדם טעון טבילה וכלים טעונים טבילה מה אדם טובל בראוי לו אף כלים טובלים בראוי להם ת״ל במים במים שני פעמים מקום שאדם טובל שם ידים וכלים טובלין <בד״א במקוה אבל במעין אדם טובל בראוי לו וכלים טובלין> בראוי להן.

ואסף איש טהור, לפי שמצינו שכל מעשה פרה בכהן שומע אני אף אסיפת האפר תהיה בכהן ת״ל ואסף איש טהור מגיד שאסיפת האפר כשרה בכל אדם: ואסף איש להוציא את הקטן. משמע מיציא את הקטן ומוציא את האשה ת״ל טהור להביא את האשה דברי ר׳ ישמעאל, ר׳ עקיבא אומר ואסף איש להוציא את האשה <משמע מוציא את האשה> ומביא את הקטן ת״ל והניח מחוץ למחנה לא אמרתי אלא במי שיש בו דעת להניח טהור שר׳ ישמעאל אומר טהור למה נאמר הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם המוה טהור האוסף לא יהא טהור הא מה ת״ל טהור טהור מכל טומאה ואי זה זה טבול יום. ר׳ נתן אומר נאמר כאן טהור ונאמר להלן טהור מה

3 והערב שמש. פרה פ״ד מ״ד וחולין כט: פסדר״כ פ״ד שוח״ט ז׳ וילקוט המכירי שם במד״ר פי״ט ס״ב ותנחומא חקת ס״ג ותנחומא ב׳ ס״ד: 7 המנוגעים. ס״ז: 10 בד״א וכו׳. עיין ס״ז ות״כ שמיני פרשה א׳ א׳: 13 בכל אדם. ס״ז פרה פ״ד מ״ד תוספתא פ״ד מי״א כל מעשיה בכהנים חוץ וכו׳ וג״א באנשים בר״ש שם פ״ד מ״ד יומא מג. יבמות עב. אבל ת״י ויכנוש גבר כהין: 17 להניח. ולפ״ז לר״ע בין אשה בין קטן פסולים אבל בס״ז מכשיר בקטן כאן וכן פרה פי״ב מ״י מכשיר קטן להזאה ופוסל באשה וכן דעת הס״ז לקמן בהזאה וא״כ משנתנו לא כר״י ולא כר״ע דלכאורה משמע דשטתן של ר״י ור״ע בהזאה כשטתן לענין אסיפה עיין לקמן פ׳ קיט ועוד קשה דנקט כאן בפשיטות דקטן אין בו דעת ובמשנה שם מחלק בין קטן שיש בו דעת לאין בו דעת. ועיין ירושלמי תרומות מ ע״א ומכח אלו הקושיות אפשר לומר דצ״ל בדברי ר״ע משמע מוציא את האשה ומוציא את הקטן ת״ל טהור להביא את הקטן יכול שאני מביא את הקטן שאין בו דעת ת״ל והניח וכו׳: — טהור שר׳ ישמעאל. צ״ל שר״ע אומר טהור מ״ע ורד״ף ובא״י מוחק שר״י אומר טהור לגמרי וג׳ טהור למה נאמר והכל מדברי ר״ע והגר״א מגיה טהור טהור למעשר וטמא לתרומה ולהלן הוא אומר וטבל במים איש טהור אמר ר״ע למה נאמר וכו׳ אם האוסף טהור המוה לא יהיה טהור: 18 מכל. צ״ל מכלל הגר״א וא״י עיין יומא מג: (ולפי השערתנו לעיל היה אפשר לומר דצ״ל שר״י אומר טהור וכו׳ הא מה ת״ל טהור להביא את האשה ר״ע אומר טהור למה נאמר וכו׳ מכל טומאה ואי זה זה קטן פ׳ שלא היה טמא מעולם וזה אי אפשר אלא בקטן שלא ראה קרי מימיו עיין בכורות כז. ומובן מעצמו כי כל זה אינו רק השערה בעלמא): 19 להלן. פסוק יט וחטאו ביום וכו׳ ורחץ במים וטהר ר״ה ויותר נראה דקאי אקרא דכתיב גבי מצורע ורחץ את בשרו במים וטהר (ויקרא יד ט) רש״י יבמות עג. או אקרא דשמיני יא לב רד״ף א״י ועיין פ׳ קכט:

בפעם הב׳] ד את בגדיו | 1 ד את בגדיו | יכבס בגדיו] ד ח׳ | 2 ר לא בא | העוסקין] דל, ש״ג העסוקין | 3 ד גוף | 4 ל וכבס | מ ולא בגדיו | השורף] רק ט | שהיה עד סה״ד] מ ח׳ | 5 ט השורף אותה | 6 שהשורפן] ל, ש״ג ששורפן | השורף] רק ט | בגדים] ר ח׳ | 7 יכבס] מ ח׳, דר וכבס | במים וכו׳] טל במים ורחץ בשרו במים במים שני (ל שתי) פעמים מה ת״ל | 8 בראוי] כ״ה מר ור״ה אבל דטל כראוי וכן בסמוך | 9 ר״ה ר טבולין | מ ת״ל במים מקום | שני פעמים] טל ח׳ | ידים] ט בגדים | 10 ד מטבילים | המוסגר דר ור״ה ח׳ | בד״א וכו׳ בראוי להן] טל ח׳ | 11 בראוי להן] ד כראוי להן, ר״ה ולא בראוי להן | 12 טהור] טלר נ׳ את אפר הפרה | שמצינו] מ ח׳ | פרה] מ הפרשה, ר פרשה | 13 האפר] מ אפר, ר אפר הפרה, ל אפרה | תהיה] ל ח׳ | ר טהור את אפר הפרה | ל אפרה | כשרה] ט ח׳ | 14 ואסף] ל ר ח׳ | איש] דמ נ׳ טהור | משמע וכו׳] ל ומשמע מוציא את האשה ת״ל | 15 להביא] ל להוציא | איש] דמר נ׳ טהור | 16 המוסגר ד ח׳ | מ להוציא | מחוץ למחנה] רק ד | 17 בו] ל לו | שר׳ ישמעאל] מר ר״ה ר׳ ישמעאל | הא] ד ח׳ | 18 המזה] ל נ׳ יהיה | הא מה] מ ח׳ | טהור טהור מכל] ר טהור מכל | מכל] ט מכלום | 19 ד ואיזהו זה, טלמ ואיזה זה | ט שר׳ נתן |

טהור האמור להלן טמא לתרומה וטהור לחטאת אף טהור האמור כאן טמא לתרומה וטהור לחטאת.

את אפר הפרה ולא את האודים מיכן אמרו חולקים אותו לשלשה חלקים אחד נותן בחיל ואחד נותן בהר המשחה ואחד מתחלק לכל המשמרות: אל מחוץ למחנה, להר המשחה.

אל מקום טהור שיהא מקומו טהיר מיכן היה ר׳ אלעזר הקפר ברבי אומר כלל של חטאת שמוקף צמיר פתיל ונתון באהל המת טמא שנאמר אל מקום טהור ואין זה מקום טהור.

והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה למה נאמר שיכול אין לי אלא שמלאכה פוסלת בפרה במים מנין ת״ל והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה או אפילו קידשו ת״ל למי נדה <כבר הם למי נדה.>

והיתה לעדת בני ישראל מיכן אמרו פרה ששתה מי חטאת בשרה טמא מעת לעת. ר׳ יהודה אימר בטלו במעיה שנאמר והיתה לעדת בני ישראל וגו׳ וכבר הלכה זו נשאלה לפני שלשים ושמונה זקנים בכרם ביבנה וטיהרו את בשרה. והיתה לעדת בני ישראל זה אחד מן הדברים שהיה רבי יוסי בן הגלילי דן לפני רבי עקיבא וסילקו רבי עקיבא ואחר כך מצא לו תשובה אמר לו מה אני לחזור אמר לו לא לכל אדם אלא לך שאתה יוסי הגלילי. אמר לו הרי הוא אומר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה כשהם שמורים הרי הם מי נדה. אמר רבי טרפון ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל (דניאל ח ד) זה עקיבא, ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב על

1 לחטאת] ל למעשר וכן בסמוך | 3 ט האוד | מיכן] ט והניח מכאן | ר״ה מכאן אמרו נשרפה חובטין אותה וחולקין אותה | אותו] מאותה | 4 מר ניתן ··· ניתן | דלמר אל מחוץ | 5 ד חוץ להר | ט בהר | 6 ט במקום וכ״ה במקרא | ד שהיה | מ מקומן | ר ר׳ אליעזר הקפר | הקפר] ד ח׳ | ברבי] דמ ח׳ | קלל] דל דלי של מי חטאת | 7 ל ונתנו | 8 טר אין | 9 למשמרת] טר ח׳ | למי נדה] ד ח׳ | נדה] ר נ׳ נדה | ט אין מלאכה פוסלת אלא בפרה, מר אין לי (מ נ׳ אלא) מלאכה פוסלת אלא בפרה, ל אין וכו׳ פוסלת אלא בעפרה | 10 מ ת״ל למי נדה, ל ת״ל למשמרת למי נדה | למשמרת] ט ח׳ | 11 ר״ה קדש, ל מ קדשו | המוסגר ד ח׳ | ל וכבר | 12 ל טמיאה | 13 טר ור׳ | שנאמר] הוספתי ע״פ ר״ה אבל ליתא גם בר״ש פרה פ״ט מ״ג | והיתה וכו׳ וגו׳] טמ ח׳ | וגו׳] ד ח׳ | וכבר וכו׳ זה שורה טו] ל ח׳ | 14 ט שלשים ושנים | בכרם] מר ח׳ | ר ביבני | והיתה עד סה״ד] מ ח׳ | והיתה וכו׳ ישראל] ט ח׳ | ר והיתה לעדת וגו׳ זה וכו׳ | 15 ר״ה זו אחד מחמשה דברים | הגלילי] ל ח׳ | 16 וסילקו וכו׳] ד וחילקו לפני ר״ע | ד ואחרים מצאו לו תשובה, ר״ה ואח״כ מצאו לו לר׳ יוסי הגלילי תשובה | אמר לו בפעם הב׳] ט ח׳ | ד אמר לו לכל אדם אחזור ולא לך | לא] ל ח׳ | 17 אדם] ר״ה נ׳ ראוי לחזור | 18 את] דר ח׳ | 19 ט המנגח | ל צפונה זה עקיבא | ט וצפונה וכל החיות לא יעמדו מפניו זה עקיבא וכו׳ | 20 והגדיל] ר והציל | ד ר״ע | ל העזים וגו׳ עד ולא היה מציל איש מידו זה יוסי הגלילי | ט המערב ויך את האיל בעל הקרנים וגו׳ עד וירמסהו ולא היה מציל לאיל מיד זה יוסי הגלילי |

3 האודים. פרה פ״ג מי״א תוספתא פ״ג הי״ג: — מיכן וכו׳. עיין בח״ג והגר״א מגיה מכאן אמרו שחור שיש וכו׳ אל מחוץ למחנה בהר המשחה מכאן אמרו חולקין וכו׳: 4 לכל המשמרות. עיין משנה שם ותוספתא שם הי״ד וס״ז ות״י: 7 קלל וכו׳. פרה פ״י מ״ג ופי״א מ״א ור״ש שם ורמב״ם (ושם במקום טהור) ותוספתא פ״ט ה׳ וס״ז: 11 כבר וכו׳. פרה פ״ג מ״ד וברי״ש ורמב״ם שם: 12 והיתה וכו׳. הרמב״ם פרה פ״ט מ״ה גורס חטאת היא מכאן וכו׳ וגרסא נכונה היא והם׳ דמלשון היא דרש דבקדושתן קיימו אע״פ שנשתנו בגוף ולפ״ז דורש כאן חטאת כמו מי חטאת ולקמן דורש חטאת כמו פרת חטאת: 13 וכבר וכו׳. בתוספתא מקואות פ״ז ר״א איתא זו היה מעשה ונמנו ל״ב זקנים בלוד:

פני כל הארץ ואין נוגע בארץ והצפיר קרן חוות בין עיניו ויבא עד האיל בעל הקרנים אשר ראיתי עומד לפני האובל וירץ אליו בחמת כחו וראיתיו מניע אצל האיל ויתמרמר אליו ויך את האיל וישבר את שתי קרניו ולא היה כח באיל לעמוד לפניו וישליכהו ארצה וירמסהו ולא היה מציל מידו זה יוסי הגלילי.

חטאת היא מניד שמועלים בה <היא בה מועלין באפרה אין מועלין:> חטאת היא מניד שאם שינה באחד מכל מעשיה פסולה: חטאת היא מניד שאם נשחטה שלא לשמה פסולה: חטאת היא מניד שנשרפת בלילה כביום אי חטאת היא יכול תהא נסכלת בלינה ת״ל והיתה לעדת בני ישראל למשמרת <מניד שמשתמרת> ימים על ימים ושנים על שנים.

וכבם האוסף את אפר הפרה בא הכתוב ולימד על האוסף את אפר הפרה שמטמא בגדים הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם המשליך את האזוב מטמא בגדים האוסף את אפר הפרה לא יטמא בגדים אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר וכבם האוסף את אפר הפרה ללמדך שאין עונשים מן הדין ד״א בא הכתוב ולימד על האוסף את האפר שמטמא בהיסט.

והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם, לפי שמעשה בישראל צריך להביא את הגרים <שכל מקום שמעשה בישראל צריך להביא את הגרים:> לחקת עולם שינהוג הדבר לדורות (סליק פיסקא)

(קכה) הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים, בא הכתוב ולימד על המת שמטמא במגע הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם מטמא באהל לא יטמא במגע אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר הנוגע במת ללמדך שאין עונשים מן הדין.

4 יוסי הגלילי. פרה פ״ט מ״ה, תוספתא מקואות שם, ס״ז, פסחים יז: 5 היא בה וכו׳. כן ג׳ הילקוט וכ״ה במנחות נא: ואשר דרק הוספה היא ע״פ הגמ׳ והר״ש פרה פ״ד מ״ד ג׳ בגמ׳ שם חטאת מלמד וכו׳ (בלי מלת היא) וכן הגיה הגר״א כאן ובס״ז דורש מן היא להפך ומלשון המשנה פרה שם אין להכריע אי עד שתעשה אפר הנאמר לבסוף קאי גם אלעולם מועלין בה או אדרבה לעולם היינו אפילו לאחר שנעשית אפר בנגוד לשאר דברים המנוים שם והרמב״ם שם פ׳ לעולם בין קודם שרפתה בין לאח״כ עד שתעשה אפר ועיין שקלים פ״ז מ״ו וירושלמי שם: 7 שלא לשמה. פרה פ״ד מ״א ור״ש שם: — שנשרפת בלילה. כהקטרת אימורין של חטאת ר״ש פרה פ״ד מ״ד אבל מתוספתא פ״ד י״א משמע דשרפתה ביום וכן הוא להדיא יומא מב: והגר״א מגיה כגרסת הילקוט: 8 בלינה. אם נשהטה היום ושרפה למחר מהר״ס ועיין תוספתא פ״ד א׳ ור״ש פרה פ״ד מ״ב אבל הלשון שמשתמרת ימים וכו׳ קשה דזה בודאי שייך יותר אאפר ולא אפרה גופה וצ״ע: 11 אם המשליך. הגר״א מגיה אם השורף: 12 אלא וכו׳. כ״ז מוחק הגאון וג׳ אלא בא הכתוב וכו׳ וא״צ והרד״ק רוצה לומר דהאמור לעיל גבי שורף צ״ל כאן (אלא בא הכתוב ולימד על העוסקים וכו׳) ולעיל צ״ל אלא אם אמרת כן וכו׳: 14 בהיסט. ס״ז: 16 את הגרים. לעיל פ׳ לט: 17 לדורות. לעיל עמוד קיב הערה טז:

1 תוספתא עיניו זה יוסי הגלילי ותשובתי | 2 ראיתי] ר הייתי, ד ג׳ הייתי | ד וראיתי | 3 את בפעם הב׳] כ״ה ר ומקרא אבל ד ח׳ | ר קרנותיו | תוספתא קרניו זה עקיבא ויהושע בן ננס | באיל] דר לאיל | 4 בתוספתא וירמסהו זה יוסי הגלילי ולא היה מציל לאיל ׳מידו אלו שלשים ושנים זקנים שנמנו בלוד וטהרוהו | ד ר׳ יוסי | 5 היא בה מועלין באפרה אין מועלין] רק ט | 6 באחד] ד אחד | מ פסלה וכן בסמוך | 7 חטאת היא] ל ח׳ | מגיד] מ ח׳ | ט מגיד שאין נשרפת בלילה אי חטאת וכו׳, ל מגיד שאם נשחטה שאינה נשרפת בלילה אלא ביום | מ שנשרפה | ר כיום | 8 ד שתהא, ל יהא | ל ת״ל למשמרת | המוסגר ד ח׳ | 10 בא וכו׳] ל מגיד שהאוסף | ר כת׳ וכן בסמוך | 12 אפר הפרה] ט אפרה, ר האפר, ל הפרה | אלא] ל אבל | ר אם כן | 15 לר לעדת בנ״י | בתוכם] ד ח׳, ר בתוככם | טל שמעשיה, ד שמצות מעשה | 16 המוסגר רק מ:

(קכה) 18 לכל וכו׳ ימים] רק ד | 19 ל שיטמא | 20 אלא] ל הא | ל נענשת | ל נענשין |

לכל נפש אדם להביא את בן שמונה משמע מביא את בן שמונה ומביא את דמו ת״ל בנפש האדם להוציא את דמו דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר לכל נפש אדם להביא את דמו.

וטמא שבעת ימים, בא הכתוב ולימד על המת שמטמא טומאת שבעה: הוא יתחטא בו אין ת״ל בו אלא בו באפר שנעשה כתיקנו.

ביום השלישי וביום השביעי, בא הכתוב ולימד על המטמא במת שטעון הוייה שלישי ושביעי אתה אומר לכך הוא בא או לא בא אלא אם הזה בשלישי יטהר ביום השביעי ואם לא הזה בשלישי לא יטהר בשביעי ת״ל ואם לא יתחטא וגו׳ ועדיין אני אומר מפני מה לא טהר בשביעי מפני שלא הזה בשלישי אבל אם הזה בשלישי יטהר בשביעי ת״ל וחטאו ביום השביעי שנה עליו הכתוב לפסול.

ואם לא יתחטא ביום השלישי למה נאמר לפי שהוא אומר ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה על טומאת מקדש וקדשיו הכתוב ענש כרת או לא ענש כרת אלא על הוייה ת״ל ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר עונשו לא יטהר ואין עונשו כרת.

כל הנוגע במת בנפש האדם והו שאמרנו להביא את בו שמונה: אשר ימות מגיד הכתוב שאין מטמא עד שעה שימות מיכן אתה דן לשרץ מה מת חמור אינו מטמא עד שעה שימות שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שעה שימות או חלוף מה שרץ הקל הרי הוא מטמא כשהוא מפרפר מת החמור אינו דין שיטמא אפילו מפרפר ת״ל כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות שאין ת״ל אשר ימות ומה ת״ל אשר ימות מגיד שאין מטמא עד שעה שימות דנתי וחילפתי בטל או חלוף וכיתי לדין כבתחילה מה מת חמור אין מטמא עד שעה שימות שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שעה שימות.

ולא יתחטא, רבי אומר לא יתחטא בדמים אתה אומר לא יתחטא בדמים או

(קכה) 2 דמו׳ דם קטן אע״פ שאין בו רביעית: — ת״ל וכו׳. דאין רבוי אחר רבוי אלא למעט ר״ה ועיין ס״ז ואהלות פ״ב מ״ב תוספתא פ״ג ב׳ וירושלמי נזיר נז ע״ג (מן דמר דמן מטמא ברביעית [צ״ל בפחות מרביעית] יש להן רקב ומן דמר אין דמן מטמא ברביעית [צ״ל אלא ברביעית] אין להן רקב דברקב פחות ממלא תרווד מיירי) ות״י: 10 לפסול׳ לקמן פ׳ קכ״ט וס״ז: 15 להביא׳ הגר״א מגיה להוציא: 6 שימות׳ אהלות פ״א מ״י:

1 אדם] ל ח׳ | ל שמונת וכן בסמוך | שמונה] ד נ׳ ימים, מ נ׳ חדשים | ומביא] ט או מביא | 2 ר״ה ת״ל למטה כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות להוציא | ד אדם | לכל נפש אדם] מ ח׳ | לכל] כ״ה ט ור״ה, דלר ח׳| 3 ר״ה האדם | ל להוציא | ר את הדם | 4 טל יטמא | 5 בו בפעם הא׳] למר ח׳ | בו בפעם הג׳] מ ח׳ | ד שנעשית | ל כתיקונו, ט כתקונן | 6 ל ולימד על טומאת מת | מ המיטמא טמא מת, ר המטמא מת | שטעון] ל שצריך | 7 טלמ הזאה | הוא] רק ד | או לא וכו׳] טלמר או אינו אלא וכו׳ | אם] ט ח׳ | ט ביום שלישי | 8 טלמר בשביעי | ואם] טלר אם, ד או אם | לא יטהר] ט יטהר | דל ת״ל אם | וגו׳] רק מ | ר עדן | 9 טהר] מ טיהר, ל יטהר | ט הזה··· הזה | אם] מ ח׳ | 10 בשביעי] ל נ׳ אם לא היזה בשלישי לא יטהר ברביעי ת״ל אם לא יתחטא ועדיין אני אומר מפני מה לא יטהר בשביעי מפני שלא היזה בשלישי אבל אם הזה בשלישי יטהר בשביעי ת״ל וכו׳ | מ ת״ל למטה וחטאו | דמ שינה | הכת׳] ל נ׳ שנענש | 11 ביום השלישי] רק ד | 12 ונכרתה] ד ח׳, ר נ׳ הנפש ההיא | וקדשיו] רק ד | כרת] ר נ׳ אתה אומר על טומאת המקדש הכת׳ ענש כרת | או עד סה״ד] ל ח׳ | 13 וביום] ד ביום | 15 האדם] דט ח׳ | ל בנפשו זהו | מ שאמרו | שמונה] ל שמונת, ד נ׳ ימים | 16 הכתוב] למר ח׳ | ל ומיכן | מה] ד מת | ט החמור | 17 ל אף שרץ | שעה בפעם הב׳] ד ח׳ | או חלוף עד סה״ד] מ ח׳ | 18 כשהוא] טר ואפילו | ר״ה טלר המת חמור | אפילו] ל ח׳, ר ואפילו | 19 ט לר בנפש (טר נ׳ האדם) שאין | 20 דט בטל התחלוף | ט לדון בתחלה | 21 ל אינו | ל הקל אינו מטמא עד שימות | 23 ל אומר לא נתחטא במים אתה אומר לא נתחטא במים כשהוא וכו׳ | מ או אינו לא יתחטא אלא במים |

לא יתחטא במים כשהוא אומר מי נדה לא זורק עליו הרי מים אמורים הא מה ת״ל ולא יתחטא לא יתחטא בדמים להביא את מחוסר כפרה.

את משכן ה׳ טמא למה נאמר לפי שהוא אומר את מקדש ה׳ טמא אין לי אלא מקדש משכן מנין ת״ל את משכן ה׳ טמא: ונכרתה, מפני מה ענש להלן מיתה וכאן כרת ללמדך שמיתה היא כרת וכרת היא מיתה.

טמא יהיה <אין לי אלא טמא מת שאר טמאים מנין ת״ל טמא יהיה> לרבות שאר טמאים דברי רבי ישיה, רבי יונתן אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם (ויקרא טו לא) טמא מת היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו וענש עליו מיתה וחייב עליו קרבן אין לי אלא טמא מת שאר טמאים מנין אמרת אם טמא מת היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו וענש עליו מיתה וחייב עליו קרבן אף שאר הטמאים דין הוא שנעניש עליהם מיתה ונחייב עליהם קרבן מה ת״ל טמא לפי שהוא אומר כי מי נדה לא זורק עליו אין לי אלא שלא הזה כל עיקר הזה ולא שנה מנין ת״ל טמא יהיה הזה ושנה ולא טבל מנין ת״ל טומאתו בו הזה ושנה וטבל ולא העריב שמשו מנין ת״ל עוד טומאתו בו (סליק פיסקא)

(קכו) זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים, בא הכתוב ולימד על המת טומאה חדשה שמטמא באהל <אין לי אלא באהל> חוץ לאהל מנין ת״ל זאת התורה אדם כי ימות באהל דברי איסי בן עקיבא ר׳ ישמעאל אומר אינו צריך אם עד שלא נזקק לטומאה הרי הוא מטמא משנזקק לטומאה דין הוא שיטמא מנין לעשות כל המאהילים כאהל היה רבי יצחק אומר מה מצורע הקל עשו בו כל המאהילים כאהל מת חמור אינו דין שנעשה בו כל המאהילים כאהל.

כל הבא אל האהל זה הבא מקצתו וכל אשר באהל זה הבא כולו הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם הבא מקצתו טמא הבא כולו לא יהיה טמא אלא אם אמרת

2 מחוסר כפרה. עיין ס״ז: 4 טמא. עיין ס״ז: — להלן. מצורע ט״ו ל״א ולא ימותו: 5 שמיתה. כלומר מיתה דהכא ז״ר, ועיין רמב״ן שער הגמול וירושלמי בכורים סד ע״ג, בבלי מ״ק כח:, שבת כה:, ובתוספ׳ שם ד״ה כרת, פסחים לב:, חולין לא:, כריתות כג: 7 טמאים. לעיל עמוד ב: 12 ונחייב. אגב גררא נקט כן דקרבן בהדיא כתיב (ויקרא ה ב) א״נ מרבה טמאים שלא נזכרו שם: 15 בו. עיין ס״ז ומפתח לר״ן (הוצאת גאלדענטהאל) דף י״א:

(קכו) 18 חוץ וכו׳. פ׳ מת חוץ לאהל והכניסוהו, ר״ה: 20 דין וכו׳. צ״ע הא אין עונשין מן הדין ואולי צ״ל רבי במקום ר׳ ישמעאל ובלא״ה יש לפקפק בג׳ שלפנינו דמביא דברי ר״י אחר איסי בן עקיבא: 21 הקל. דאינו מטמא אלא טומאת ערב ר״ה ועיין לעיל ע׳ ב: 22 כל וכו׳. עיין ס״ז: 23 מקצתו וכו׳. דאל״כ תרי קראי למה לי (ומש״ה במצורע דלא כתיב אלא והבא אל הבית לא מרבינן מקצתו, ת״כ מצורע פרק ה׳ ד׳) ואע״ג דלא נפקא לן מקצתו אלא משום דכתיב ג״כ אשר באהל מקשה דעד שלא יאמר יש לי בדין משום דלא מסתבר ליה לומר דאשר באהל לא אצטריך לגופיה רק לגלוי אקרא דכל הבא אל האהל, וכעין זה צד ב׳ ט׳ ועיין בא״י: 24 אלא אם וכו׳. הגר״א מוחק גם כאן התירוץ דאין עונשין מן הדין ובדברי ר״א ג׳ אומרה בלשון אחרת אם הבא אל האהל טמא אשר באהל לא יטמא ומה

1 יתחטא] ד ג׳ אלא | ל אמור | 2 ל לא נתחטא | 4 ונכרתה] רק ד | 5 דל ללמוד | טלמר שכרת הוא (ר׳ היא) מיתה ומיתה הוא (ר היא) כרת | 6 המוסגר ד ח׳ | ל ת״ל יהיה לרבות | 7 ט הטמאים דברי ר׳ יהודה ר׳ שמעון אומר | ט והזהרתם | 8 טלמר מטומאתם טמא מת וכו׳ | 9 למר הוציאו] ט ויצא מכללו | מיתה] ט ח׳ | ל חייב קרבן | 10 ט הטמאים | מת בפעם הב׳] ד ח׳ | 11 ר הוציא, מ הוציאו | 12 ד שנענש, מ שיעניש, ט שיענש | טל עליו קרבן | כי] ד ח׳ | 13 ט לא | ד שינה וכן בסמוך | 14 ת״ל וכו׳ מנין] ט ח׳ | ושנה] דמ ח׳ :

(קכו) 16 כל וכו׳ ימים] רק ד | 17 שמטמא] ד, ש״ג שיטמא | 18 המוסגר ד ח׳ | ל ת״ל כי ימות | באהל] דלמ ח׳ | 19 איסי] ל ח׳ | ר עקיבה, ל עקביא | הרי הוא] ל ח׳ | ר מיטמא | 20 ל נזקק | 21 ל את כל | טמר המת | אינו דין] ד, ש״ג דין הוא | ל שתעשה | 22 כאהל] ט באהל המת | 23 כל] ל ח׳ | הבא] ד ש״ג שבא וכן בסמוך | ר״ה מקצת, ט מקצתן | 24 למר בא מקצתו | אמרת] דל ח׳ |

כן ענשת מן הדין לכך נאמר כל הבא אל האהל <וכל אשר באהל> ללמדך שאין עונשים מן הדין ר׳ אחי ברבי יאשיה אומר כל הבא אל האהל למה נאמר לפי שהוא אומר וכל אשר באהל הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם הבא לאהל טמא אשר באהל לא יהיה טמא מה ת״ל כל הבא אל האהל לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו.

כל הבא אל האהל דרך פתחו הוא מטמא ואין מטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח מיכן אתה דן לקבר מה אהל שהוא מקבל טומאה אין מטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח קבר שאין מקבל טומאה אינו דין שלא יטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח או חילוף מה קבר שאינו מקבל טומאה <הרי הוא מטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח אהל שהוא מקבל טומאה> אינו דין שיטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח ת״ל כל הבא אל האהל דרך פתחו הוא מטמא ואין מטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח דנתי וחילפתי בטל או חילוף וכיתי לדון כבתחילה מה אהל שהוא מקבל טומאה אין מטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח קבר שאין מקבל טומאה דין הוא שלא יטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח או לא יטמא טומאת ערב אמרת ק״ו הוא אם שלישי במת טמא השני דין הוא שיהא טמא.

וכל אשר באהל שומע אני אף הקש והחריות והעצים והאבנים והאדמה במשמע ת״ל ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות וגו׳ ועדיין כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה ונפשות בהמה במשמע ת״ל וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ (במדבר לא כ) הא למדנו לארבעה כלים לכלי מתכות מנין ת״ל אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העפרת (שם כב) הא למדנו לארבעה כלים ולכלי מתכות לכלי חרס מנין ת״ל וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו וגו׳ הא למדנו לארבעה כלים

1 ט לכך נאמר כל אשר באהל וכל הבא אל האהל | אל וכו׳ באהל] מ ח׳ | המוסגר דר ח׳ | ללמדך] ל לומר | 2 ד אמר | ט מה ת״ל כל הבא אל האהל לעשות קרקע וכו׳ | 3 מ באהל יטמא | ל אם בא באהל | מ כל אשר | אשר באהל] ר הבאהל (?) | 4 ר״ה נראה דג׳ אל האהל כל אשר באהל | 5 כמוהו] מ ח׳ | טלר כמוהו (ט כמותו) עד התהום | 6 ד הוא טמא | ר אין | ד בכל וכן בכולן | ט צדדין, ל צדין | 7 ל ומיכן | מקבל] ל ח׳ | טל צדדין וכן בסמוך, | 8 קבר וכו׳ פתוח] ל ח׳ | 9 או חילוף עד סה״ד] מ ח׳ | המוסגר ד ח׳ | ר״ה ר הרי הוא מקבל טומאה | 10 אהל וכו׳ צדדיו] ט ח׳ | דט ת״ל כל כלי פתוח (ט נ׳ וגו׳) | 12 ט בטל החילוף, ד בכלל או חילוף | לר לדין | ט בתחלה | 13 הוא] ד ח׳ | 14 פתוח] ד נ׳ ת״ל וכל כלי פתוח דרך פתוחו הוא מטמא ואין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח דנתי וחילפתי בכלל או חילוף זכיתי לדון כבתחלה מה אהל שהוא מקבל טומאה אין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח קבר שאינו מקבל טומאה דין הוא שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח | דט ח׳ | ר אם השני במת טמא שלישי במת דין הוא שיהא טמא וכן נראה ג׳ ר״ה וכתב דלא מסתברא | 15 ד שהוא | 16 והחריות] ר וחדין | 17 טל וטבל במים (ל ח׳) וגו׳ ועדין, דר טהור ועדין | 18 ועדין] ד נ׳ כלי אבנים | טלמ ת״ל כל | 19 דטל וכל עור | עץ] מ נ׳ תתחטאו | 20 למ ולכלי מתכות | אך] ט אף | ל אך הזהב | את הנחשת וכו׳ העפרת] רק מ | 21 הא] ל ח׳ | דר לכלי מתכות | לכלי חרס וכו׳ מתכות] ל ח׳ | לכלי חרס] ד לכלי אדמה, מ לכלי אחר, ר לכל אחד | 22 אשר וכו׳ וגו׳] דמ ח׳ |

ת״ל וכל אשר באהל לעשות וכו׳. 2 לפי וכו׳. נראה דצ״ל לפי שהוא אומר וכל אשר באהל אין לי אלא שהיה שם בשעת מיתה לא היה שם בשעת מיתה מנין ת״ל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל הא עד וכו׳ לא יהיה טמא ת״ל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל (וברמב״ם פ״ג דאהלות מ״ז הג׳ ת״ל כל אשר באהל) לעשות וכו׳. ועיין מהר״ם: 5 כמוהו. אהלות פט״ו מ״ה ות״י: 6 פתחו. היינו כשמאהיל עליו ואינו מטמא מצדדין ע״י בגיעה: 7 לקבר וכו׳. עיין לקמן פ׳ קכז וס״ז אהלות פ״ז מ״א תוספתא פט״ז י״ד ת״י ב״ב יב. וק: ובתוספ׳ שם ד״ה ורומן ברכות יט: תוספ׳ ד״ה מדלגין רמב״ם טומאת מת פ״ז ה״א וד׳ פ״ב ה״ו ותשובות רשב״א ס׳ קלו: 14 ערבי. אהלות פ״ז מ״ב ושלישי במת כאן היינו כלים בכלים וג׳ בין אדם בין כלים (אהלות פ״א מ״ב)

ולכלי מתכות ולכלי חרס לאדם מנין ת״ל ואתם חנו מחוץ למחנה (שם יט) או אלו לכלל חטוי ואלו לכלל טומאה ת״ל הוא יתחטא בו את שבא לכלל חטוי בא לכלל טומאה לא בא לכלל חטוי לא בא לכלל טומאה.

וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו בכלי חרס הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכל הכלים הרי אתה דן נאמרו ארבעה כלים בשרץ והוציא כלי אחד להקל ולהחמיר עליו ונאמרו ארבעה כלים במת והוציא כלי אחד להקל ולהחמיר עליו מה להלן בכלי חרס הכתיב מדבר אף כאן בכלי חרס הכתוב מדבר <דברי ר׳ יאשיה ר׳ יונתן אומר בכלי חרס הכתוב מדבר> או אינו מדבר אלא בכל הכלים ת״ל וכל כלי פתוח וגו׳ כלי שאם נטמא אין לו טהרה מטומאתו ואיזה זה זה כלי חרס מה ת״ל פתוח ואפילו כל שהוא רבי אליעזר אומר בכלי חרס הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכל הכלים ת״ל וכל כלי פתוח כלי שמקבל טומאה דרך פתחו ואיזה זה זה כלי חרס מה ת״ל טמא טמא לעולם. אבא חנין אומר משום רבי אליעזר כל כלי פתוח שומע אני אפילו כולו ת״ל פתוח על פתחו אמרתי ולא על כולו.

וכל כלי פתוח וגו׳, פתיל זה העודף צמיד זה הדופק ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא׳ ויצמד ישראל לבעל פעור (במדבר כה ג).

וכל כלי פתוח וגו׳, טמא הי׳א, מיכן אמרו כלים מצילים צמיד פתיל באהל המת אוהלים בכסוי.

וכל כלי פתוח, מיכן אמרו חבית שכפאה על פיה מירחה בטיט מן הצדדים טמאה שנא׳ צמיד פתיל עליו ולא צמיד פתיל על גביו.

ועיין מהר״ם: 1 לאדם וכו׳. כלומר מנין דבכלל גפשות דוקא אדם ולא בהמה ומתרץ משום דגבי מדין ואתם חנו כתיב ובהמה לא קחשיב והגר״א מוחק הא דלאדם עד מחוץ למחנה: 3 טומאה. נזיר סא: ות״י וכלי חרס שאני דרבתה התורה בפירוש: 6 להקל. דאינו מקבל טומאה מגבו ולהחמיר דמיטמא מאוירו מהר״ם פ״א להחמיר דאין לו טהרה עולמית: — להקל. דניצל בצ״פ ולהחמיר דאין לו טהרה רד״ף ומהר״ם פ׳ דטומאה נכנסת דרך פתחו דכתיב פתוח ואינו מובן דלענין טומאת מת גם שאר כלים מיטאין מאוירן בלא נגיעה: 9 אין לו וכו׳. מדכתיב טמא הוא משמע דעומד בטומאתו וא״כ ליכא למימר דמיירי בכל הכלים דהא כתיב לעיל שבעת ימים וע״כ דמיירי בכ״ח המפורש בו במקום אחר ואותו תשבורו: 10 מה ת״ל פתוח. משום דשמעיה לר״א דדרש פתוח קאמר דפתוח לאו להכי אתי וא״כ הסדר אינו כראוי והגר״א מגיה בדברי ר׳ יונתן או אינו וכו׳ ת״ל פתוח כלי שמקבלת טומאה לפתחו ראי״א בכלי חרס וכו׳ ת״ל טמא הוא טמא לעולם שאין וכו׳ ומה ת״ל פתוח אפילו כ״ש: — כ״ש. עיין ס״ז מי שהיה טח בתנור וכו׳: 13 אפילו כולו. הגר״א מגיה שומעני על כולו וכן ז״ר ע״פ כולו: — על כולו. דאם נפחת רובו והקיפוהו בצ״פ אינו מציל משום דבטל מתורת כלי מהר״ם כר״ת בתוספות שבת צה: ד״ה ולענין ואין הלשון משמע כן אלא נראה דה״פ דאם צ״פ עליו אע״פ דנקב מן הצד מציל כסוף פ״ט דכלים ולשון הם״ז ת״ל פתוח פתוח אמרתי ולא כולו: 14 העודף. טיט המחבר ודופק כיסוי ר״ה. אבל מכלים פ״י מ״ב משמע דצמיד הוא הכסוי ופתיל החבור רד״ף ואולי צ״ל צמיד זה העודף פתיל זה הדופק (הכסוי שהדופק על הכלי) והגר״א מגיה צמיד זה המוקף פתיל זה הפקק ולשון הם״ז אשר וכו׳ עליו זה הפקק ועיין רש״י כאן וחולין כה: ובת״א ות״י: 17 בכסוי. אהלות פ״ה מ״ו, רמב״ם שם מ״ג. ועיין גרסת הילקוט ונגעים פי״ג מי״ב ותוספתא פ״ז י״ג: 19 על גביו. כלים פ״י מ״א ורמב״ם שם, תוספתא שם פ״ו ו׳, וס״ז:

1 ולכלי חרס] מר ולכלי אחד | ד ולאדם | למחנה] טר נ׳ שבעת ימים וגו׳ (ר ח׳) | מ או אינו אלא לכלל חטוי | 2 ל מר ת״ל הוא יטמא והוא (מ הוא) יתחטא | בו] מר ח׳ | 3 טומאה בפ׳ הא׳] ל נ׳ לא בא לכלל טומאה | 4 דטלמ כל | הכתוב מדבר] ר נ׳ אתה אומר בכלי חרס הכתוב מדבר | 5 ט ארבע | 6 דט ונאמר | 7 המוסגר ד ח׳ | 8 מדבר] ר נ׳ אתה אומר בכלי חרס הכתוב מדבר | ר אינו אלא | 9 ל ת״ל טמא הוא כלי וכו׳ | ד כל | וגו׳] דמ ח׳ | שאם וכו׳ לו] ד שנטמא אין לי | ל מטומאתה | 10 מדבר] ר נ׳ אתה אומר בכלי חרס הכתוב מדבר | 11 מדבר] ר ח׳ | וכל] ד כל | פתוח] ר נ׳ אשר אין צמיד פתיל | ד פתוחו | ד ואיזהו זה | 13 פתוח] ל ח׳, ט נ׳ וגו׳ | אפילו] פ״ז ח׳ | ט כולן | ד על פתוחו | ל על פתח שאמרתי | 14 וכל וכו׳ וגו׳] ל ח׳ | וגו׳] דמר ח׳ | פתיל]ט פתוח | 15 שנאמר] טר ח׳ | 16 מ כל | פתוח וגו׳] ד ח׳ | וגו׳ טמא הוא] מ ח׳ | ל אמרו חכמים | ט כלים המצילין צמיד פתיל באהל המת מצילין בכסוי בבית המנוגע | 18 פתוח] ט נ׳ עליו ולא מצדדין | ד ממרחה, ר מורחה | 19 שנ׳] ל ת״ל |

וכל כלי פתוח, אין לי אלא כלי חרס כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה מנין ודין הוא ומה כלי חרש שהם עלולים לקבל טומאה הרי הם מצילים צמיד פתיל באהל המת כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שאין עלולים לקבל טומאה אינו דין שיצילו צמיד פתיל באהל המת ת״ל וכל כלי פתוח:

טמא הוא <אין ת״ל טמא הוא> מה ת״ל טמא הוא אלא הוא שיציל על עצמו צמיד פתיל באהל המת יציל על עצמו צמיד פתיל באהל השרץ (סליק פיסקא)

(קכו) וכל אשר יגע על פני השדה, להוציא את העובר שבמעי אשה דברי ר׳ ישמעאל, ר׳ עקיבא אומר להביא את גולל ודופק.

בחלל חרב, בא הכתוב ולימד על החרב שטמאה טומאת שבעה והנוגע בה טמא טומאת שבעה הא למדנו לכלים ואדם כלים ואדם וכלים מנין ת״ל וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם (במדבר לא כד) הא למדנו לכלים ואדם וכלים.

בחלל חרב או במת, אף המת בכלל חלל והרי הכתוב מוציאו מכללו לעשות את הפורש הימנו כמוהו דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר אין המת בכלל חלל לפי שמצינו שלימד על המת בפני עצמו ועל החלל בפני עצמו מנין לעשות אף את הפורש ממנו כמוהו אמרת ק״ו הוא ומה נבילה קלה עשה בה את הפורש ממנה כמוה המת חמור דין הוא שנעשה בו את הפורש ממנו כמוהו לא אם אמרת בנבילה שמטמא טומאת ערב מרובה תאמר במת שמטמא טומאת שבעה מועטת אמרת וכי היכן ריבה והלא במת ריבה שהמת מטמא טומאת שבעה ונבילה מטמא טומאת ערב מנין שמטמא בהיסט אמרת ק״ו הוא מה נבילה קלה הרי היא מטמאה בהיסט המת חמור דין הוא שיטמא בהיסט אי מה להלן טומאת ערב אף כאן טומאת ערב אמרת מקום שמגעו טומאת שבעה היסטו טומאת שבעה מקום שמגעו טומאת ערב היסטו טומאת ערב ר׳ מאיר אומר בהרגו ברבר שמקבל טומאה הכתוב מדבר שמטמא בהיסט או אפילו

1 ד גללים וכלי אבנים מנין וכלי אדמה | 3 ל כלי אבנים וכלי גללים וכלי אדמה | 4 ר פתוח וגו׳ | 5 ט ר טמא אין ת״ל הוא (מ טמא הוא) אלא, דמ טמא הוא מה ת״ל טמא (מ ח׳) הוא אלא ובמפתח לר״ן הוצאת גאל־ דענטהאל דף יז אין ת״ל הוא אלא הוא וכו׳ | אלא הוא] ל ח׳ | ל שמציל | על] ד ר את | 6 על] ר את | צמיד פתיל] ד ח׳ | טר בצמיד פתיל | באהל] דל במגע:

(קכו) 7 וכל עד סה״ד] ט ח׳ | להוציא] ד להביא | ד במעי | אשה] מ אמו | 8 את] ל מ ר ח׳ | 9 לר שמטמא | טר הנוגע | 10 ל יטמא | ואדם] כ״ה גם רמב״ם אהלות פ״א מ״ג אבל דטר ולאדם | כלים] ל ח׳ | כלים ואדם] מ ח׳ | וכלים] ט כלים | 11 ביום וכו׳ וכלים] מ ח׳ | 13 ד שפירש | ט כמותו | 14 ד מנין אף הפורש ממנו לעשות כמוהו | אף את] מ ח׳ | אף] טלר ח׳ | 15 הוא] רק ר | בה] טלמר ח׳ | ל כמותה | ל מת | 16 דין הוא וכו׳] ד אינו דין שתעשה הפורש ממנו לעשות כמוהו | בו] טלמ ח׳ | מ ממנה | מ כמוה, ל כמותו | לא אם וכו׳ ערב שורה כא] מ ח׳ | שמטמא] ד שנטמאה, ט שיטמ׳ | 17 ל בטומאת מת | ד שמטמאה | מועטת וכו׳ שבעה בשורה הסמוכה] ל ח׳ | 18 ד שמטמאה | 19 הוא] רק ר | היא] ד ח׳, ר הוא | המת] ר ומת | 20 ד שמטמא, ט שבמגעו | 22 ל רבי אומר | ל בהרגל דבר שמקבל טומאת ערב הכתוב וכו׳ | מר בהרוגי | ד שמטמאה | או] ט אומר |

4 ת״ל וכו׳ פתוח, ברמב״ם כלים פ״י מ״א ליתא וכן הגר״א מוחק אלו המלות ואינו מוכרח עיין ס״ז: 5 אין ת״ל, צ״ל אין ת״ל הוא מה ת״ל הוא עיין ח״ג והגר״א: 6 השרץ, ת״כ שמיני פרק ט׳ י״ב, כלים פ״ח מ״ו, רמב״ם פרק י׳ דכלים מ״א:

(קכו) 8 ודופק, חולין עב, ת״י ס״ז: 9 על החרב, שבת קא: וש״נ: 11 וכלים, לקמן פ׳ קל, אהלות ריש פ״א ורמב״ם פ״ב: 13 הפורש, ירוש׳ נזיר נו ע״ג בבלי שם נג: אהלות פ״ב מ״א ס״ז ת״י: — בכלל חלל, דמת מיתתו ביד שמים ר״ה: 15 קלה, שאינה אלא אב הטומאה משא״כ במת ועיין ת״כ שמיני פרשה י׳ ז׳ ירושלמי נזיר נו ע״ב ולא מן הנבלה למדו וכו׳ ס״ז: 16 שמטמא, צ״ל שמטמאה: 17 ערב מרובה, ת״כ שמיני פרק ח׳ ה׳: 18 ריבה וכו׳, אינו מובן דמאי מקשה ומאי מתרץ ואפשר דצ״ל והלא במת ריבה שמטמא באהל ונבלה אינה מטמאה באהל פ׳ דליכא למימר הואיל וטומאת מת משונה דרוב טומאות אינן אלא ט׳ ערב ע״כ מיעטה התורה במת במגע ולא במשא דהא חזינן דרבתה התורה בטומאת מת שמטמא באהל משא״כ בשאר מטמאים: 21 ערב, עיין ס״ז: 22 רמ״א, הגר״א מגיה

זרק בו החץ והרגו ת"ל כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו (במדבר לא יט) מקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי חיבורו אף הורג על ידי חיבורו.

או בעצם אדם זה אבר מן החי או אינו אלא עצם כשעורה כשהוא אומר וכל הנוגע בעצם הרי עצם כשעורה אמור הא מה ת"ל או בעצם אדם זה אבר מן החי ושני עצמות נאמרו בענין או בעצם אדם זה אבר מן החי וכל הנוגע בעצם זה עצם כשעורה ד"א מה המת כברייתו בשר וגידים ועצמות אף אבר מן החי כברייתו בשר וגידים ועצמות.

או בקבר, זה קבר סתום אתה אומר זה קבר סתום או אינו אלא קבר פתוח אמרת קל וחומר הוא ומה אהל שהוא מקבל טומאה אין מטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח קבר שאין מקבל טומאה אינו דין שלא יטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח או מה להלן טמא טומאת ערב אף כאן טמא טומאת ערב אמרת וכי אהל מהיכן למדנו לא מן הדין ודבר הלמד ממקום אחר אתה בא ללמד הימנו הלמד מן הלמד (סליק פיסקא)

(קכח) ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת, וכי עפר הוא והלא אפר הוא מפני מה שינה הכתוב במשמעו מפני שמקישו לדבר אחר נאמר כאן עפר ונאמר להלן עפר מה עפר האמור להלן עפר על פני המים אף עפר האמור כאן עפר על פני המים ומה להלן אם הקדים עפר למים יצא אף כאן אם הקדים עפר למים יצא דבר אחר שאם נשתנו מראיו כשר.

ונתן עליו מים חיים אל כלי, במי מעיין הכתוב מדבר אתה אומר במי מעיין הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא במים שהם חיים לעולם אעפ"י שאין ראיה לדבר וכר לדבר שנא' ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים (בראשית כו יט) הא מה תלמוד לומר ונתן עליו מים חיים <במי מעיין הכתוב מדבר>

אל כלי, מגיד שעשה בה כל הכלים ככלי חרש שהיה בדין הואיל ומים ועפר מקדשים בסוטה ומים ועפר מקדשים בפרה אם למדתי לסוטה שלא עשה בה כל

רמ"א הרי הוא אומר וכל הורג נפש בהורגו וכו': — שמקבל וכו'. צ"ל שאינו מקבל רד"ף והגר"א: 2 חיבורו. עיין רש"י ורמב"ן משנת: 3 וכלי. עיין תוי"ט פ"א דכלים מ"ה: 6 ד"א. בז"א מוחק מלת ד"א ולפי הג' שלפנינו יש לומר דמתחלה דרש מלת אדם וכאן יליף מהקישא דכתיב או במת או בעצם והגר"א מגיה או במת או בעצם: — כברייתו. עיין פ' קכט ולעיל צד קסד יג ושי"נ: 8 סתום. עיין לעיל פ' קכו ונזיר נג: ור"ש אהלות פ"ז מ"א: 12 הלמד. בכאן הוא סלוק הפיסקא לפי סדר הכתובים מ"ע:

(קכח) 16 ומה להלן. צ"ל ומה כאן ... אף להלן ועיין לעיל פיסקא י' וסוטה טז: תמורה יב: (ובמקום דלא כר"ש שם צ"ל כר"ש, שמעתי) תוספתא פרה פ"ו ג' ויומא מג: תוספות ד"ה הכל ורמב"ן: 17 נשתנו וכו'. תוספתא פרה פ"ט ח': 19 חיים לעולם. שאלמלא הן אין חיות לעולם ומיירי בכל מים מהר"ס וכ"נ ורד"ף פ' דהספק הוא דלמא לא מקרו מים חיים אלא מי גשמים ובא"י פ' דס"ד דלא מקרו מים חיים אלא מים שאין מכזבים לעולם ועיין ת"כ מצורע

1 ט את החץ | תתחטאו] ד ח' | 3 אדם] מ ח' | החי] ר ג' אתה אומר זה אבר מן החי | וכל] ל ח', טמר ועל | 4 הרי עצם] ד ח' | או] ר ח' | אדם] מ ח' | 5 ושני וכו' כשעורה] ט ח' | ר שני | בענין] ד ח' | או] ר ח' | אדם] מ ח' | וכל] טל ועל | 6 מ מת | כברייתו בפעם הא'] רק ל | כברייתו] ל ח' | דט החי בשר ועצמות וגידים (ט גידים ועצמות) כברייתו | 9 הוא] דמר ח' | ל שמקבל | למ אינו | ד בכל | ר צדדין | כשהוא פתוח] ט כשהוא או' פתוח | 10 למ שאינו | טמר דין הוא | שלא יטמא] מ שמטמא | ר בכל | ל צדדין | 11 טומאת בפ' הא'] ר בטומאת | מהיכן] ד, ש"ג מאין | טר למד | 12 ט לדבר | ודבר וכו'] ל ודבר אחר למד ממקום | טמ ללמוד | ד מן המלמד | סליק פיסקא] ד ח':

(קכח) 13 שריפת החטאת] טלמ ח' | ט עפר הוא אלא מלמד שאם נשתנו מראיו כשר (ויותר אינו מעתיק) | 14 ל ומפני | מ שינה במשמעו הכתוב, דל כמשמעו | לד"א] דלר ג' ד"א אבל מ ח' וגם ר"ה נראה דלא גרס לה | 15 עפר בפעם הג'] דל ח' | ד אף כאן | עפר בפעם הה'] דל ח' | 16 אם] מ ח' וכן בסמוך | ד"א] מ ר' אומ' | 17 כשר] ד ג' סליק פיסקא | 18 אל כלי] רק ד | 19 הכתוב מדבר] ד ח' | אע"פ] כ"ה מ ור"ה אבל דטלר ואע"פ | 20 שנ'] כ"ה מ | מ יצחק וימצאו מים חיים | 21 המוסגר ד ח' | 23 לסוטה] ט בסוטה |

הכלים ככלי חרס אף פרה לא נעשה בה כל הכלים ככלי חרס תלמוד לומר אל כלי מגיד שעשה בה כל הכלים ככלי חרס (סליק פיסקא)

(קכט) ולקח, נאמרה כאן לקיחה ונאמרה להלן לקיחה מה לקיחה האמורה להלן שלשה אף לקיחה האמורה כאן שלשה.

אזוב ולא אזוב יון אזוב ולא אזוב כוחלית אזוב ולא אזוב רומית אזוב ולא אזוב מדברית ולא כל אזוב שיש לו שם לווי: וטבל במים, שיהא במים כדי טבילה.

איש להוציא את הקטן משמע מוציא את הקטן ומוציא את האשה ת״ל טהור להביא את האשה דברי ר׳ ישמעאל ר׳ עקיבא אומר טהור למה נאמר הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם האוסף טהור המזה לא יהא טהור הא מה ת״ל טהור טהור מכל טומאה ואיזה זה זה טבול יום. רבי אומר נאמר כאן טהור ונאמר להלן טהור מה טהור האמור להלן טמא לתרומה וטהור לחטאת אף טהור האמור כאן טמא לתרומה וטהור לחטאת.

והזה על האהל, בא הכתוב ולימד על האהל שהוא מקבל טומאה: והזה על האהל ועל כל הכלים בשעת קיבול טומאה.

ועל הנוגע בעצם, זו עצם כשעורה אתה אומר זו עצם כשעורה או אינו אלא אבר מן החי כשהוא אומר או בעצם אדם הרי אבר מן החי אמור הא מה ת״ל ועל הנוגע בעצם זו עצם כשעורה: ועל הנוגע בעצם, מגיד הכתוב שכשם שהביא כולן לענין טומאה כך הביא כולן לענין הזאה

והזה הטהור על הטמא, טהור על הטמא טהור על הטהור טמא דברי ר׳ עקיבא.

1 אל כלי] דר ג׳ חרס וכן מ נ׳ כ׳ חרש | 2 ל שנעשה: (קכט) 3 ולקח] ט נ׳ אזוב, מ אזוב וטבל במים | טמא נאמר ··· ונאמר, לר נא׳ ··· ונא׳ | ר״ה להלן ולקח עץ ארז | ר האמור ··· האמור | 5 ט אזביון, ר אזובין | אזוב ולא אזוב כוחלית וכו׳] דטלמ ולא אזוב כוחלית ולא וכו׳ רומית ולא אזוב מדברית | 6 כל] דט ח׳ | לויי] ד נ׳ סליק פיסקא | במים] ד נ׳ איש טהור | 7 משמע וכו׳ הקטן] ל ח׳ | ל ת״ל טהור להביא | 9 ט מכלום טומאה | 10 ר טומאת | רבי] ד רבי עקיבא | 11 ד כאן ··· להלן | לחטאת] ט למעשר וכו׳ | 13 והזה וכו׳ מקבל טומאה] ר ח׳ | האהל] ל נ׳ ועל כל הכלים | ל שמקבל | והזה וכו׳] ד ד״א בא הכתוב ולמד בשעת קבול טומאה והזה על האהל ועל כל הכלים | 14 ועל כל הכלים] למ ח׳ | 15 זו] ד, ש״ג זה וכן בסמוך | אתה אומר וכו׳ כשעורה שורה יז] מ ח׳ | 16 אדם] ר ח׳ | ל הרי להביא אבר מן החי הא וכו׳ | 17 ר על וכן בסמוך | ר״ה ד״א ועל וכו׳ | ועל וכו׳ בעצם] ט ח׳ | 19 והזה וכו׳ ר״ע] ט ח׳ | טהור על הטמא וכו׳] ל ור״ה טהור על הטמא ועל הטהור (ר״ה טהור) טמא וכתב ר״ה דצ״ל על טמא טהור ועל טהור טמא, מ על הטהור טמא ועל הטמא טהור, ר על הטמא טהור על הטהור טמא |

פרק א׳ ד׳ ות״א ות״י: 2 חרס· פרה פ״ה מ״ה אבל ת״י מאן דמחר:

(קכט) 3 להלן· ולקחתם אגודת אזוב (בא יב כב) ועיין פרה פי״א מ״ט, ס״ז, ת״י, ולעיל פ׳ קכד: 6 לווי· פרה פי״א מ״ז, ולעיל פ׳ קכד, וגם כאן חלוק הפ׳ בדפ׳ אינו לפי סדר הכתוב׳ וראוי להיות לעיל קדם ולקח: —טבילה· פרה פי״ב מ״ב ומ״ד תוספתא פי״ב י״ג ס״ז יומא יד· ועיין ת״כ חובה פרשה ג׳ ח׳: 8 ר״ע וכו׳· חסרון בכאן ועוד קשה דהק״ו בכאן הוא הפך מהק״ו דלעיל פ׳ קכד וא״כ רק חד טהור מיותר דכתיב גבי מזה או גבי אוסף וצריך להגיה כאן או לעיל ואפשר דר׳ עקיבא ור׳ ישמעאל סברתן הפוכה גם לענין זה: 10 רבי· נראה דצ״ל כלעיל ר׳ נתן: 14 בשעת· צ״ל ועל הנפשות אשר היו שם בשעת וכו׳ לאפוקי אם הכניס בו כלים אחר שפינו המת ר״ה ועיין ס״ז פ׳ יד: 17 כשעורה· עיין לעיל פ׳ קכו ות״י: —ועל וכו׳· הר״ה ג׳ כאן ד״א וא״צ: 20 ר״ע· יומא יד׳, ומסיים שם וחכ״א אין הדברים הללו אמורין אלא בדבר המקבל טומאה ומפרש שם דפלוגתא דר״ע וחכמים בטהור שנפלה עליו הזאה דלר״ע טמא ולחכמים טהור ומתניתין דיומא דכ״ג עביד עבודה כל שבעה כחכמים אבל לפי מאי דמתרץ אביי שם וכן בירוש׳ דעביד עבודה כל היום ומזין עליו לפנות ערב יש לומר דלר״ע טהור שנפלה עליו הזאה טמא ור״ע וחכמים במזה פליגי, דר״ע דורש על הטמא לומר דמזה על הטמא טהור ומאי מזה דקרא דכתיב יכבס בגדיו היינו נושא וחכמים פליגי והלשון אין הדברים וכו׳ סתום ואולי ר״ל דהא דכתיב על הטמא להוציא קש וחריות ונפשות בהמה אע״ג דכתיב וכל אשר באהל וצ״ע· ואיך שיהיה הפ׳ חכמים פליגי אדרשת ר״ע בהא דסובר דמזה טהור ומוציא הכתוב ומזה מי הנדה מפשוטו לגמרי· ולפ״ז נאמר דההלכה דמזה טהור רק אליבא דר״ע והנה מן הספרי לקמן משמע דאינם מחלקים בין מזה לנושא שלא לצורך רק בין מים למים וגם במשנה לא נמצא דין זה

ביום השלישי וביום השביעי, בא הכתוב ולימד על טמא מת שטעון הזיה שלישי ושביעי אתה אומר לכך בא או אם הזה בשלישי יטהר בשביעי ואם לא הזה בשלישי לא יטהר בשביעי ת"ל וחטאו ביום השביעי שנה עליו לפסול אין לי אלא שביעי שמיני תשיעי עשירי מנין ת"ל <וחטאו מכל מקום: וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב מה ת"ל מפני שהיתי אומר אם קדמה טבילה להזאה יצא ת"ל> וחטאו ביום השביעי ואח"כ וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב.

ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה על טומאת מקדש הכתוב ענש כרת או לא ענש כרת אלא על ההזיה ת"ל ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר עונשו לא יטהר ואין עונשו כרת: והיתה לכם לחקת עולם שינהוג הדבר לדורות: ומזה מי הנדה יכבס בגדיו והנוגע במי הנדה יטמא בין מים למים הכתוב חולק בין מים שיש בהם כדי הזיה ובין מים שאין בהם כדי הזיה שהמים שיש בהם כדי הזיה מטמא אדם לטמא בגדים ומים שאין בהם כדי הזיה מטמא אדם לטמא אוכלים ומשקים אתה אומר לכך בא או לא בא אלא לחלוק בין מזה לנוגע שהמזה שלא נגע מטמא בגדים והמזה נוגע אין מטמא בגדים והרי דברים קל וחומר ומה אם המזה שאין נוגע מטמא בגדים המזה נוגע דין הוא שיטמא בגדים אין לי אלא טהורים טמאים מנין אמרת קל וחומר הוא אם טהורים מטמאים קל וחומר לטמאים אין לי אלא כשרים פסולים מנין אמרת קל וחומר הוא אם כשרים מטמאים קל וחומר לפסולים הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון בין מים למים הכתוב חולק

דמזה טהור מפורש בעצמו. ובתחלה חשבתי להביא ראיה להפך מן המשנה דבכורות פ"ד מ"י הנוטל שכר וכו' להזות ולקדש וכו' ואם היה כהן וטמאהו אבל באמת אינו כן דהגרסא הנכונה היא בתוספתא מטמאתו ולפ"ז הפ' מאחר דמימיו פסולין נמצא נושא שלא לצורך ע"כ מטמאתו משא"כ אם נושא מי חטאת כשרים (שמעתי). ובהדיא נקטו ההלכה כר"ע בתוספתא פרה פ"ח ו' טהור שהזה על הטמא טהור המזה וטהור הטמא וכן פי"ב י"ב אומרים למזה פרוש לאחריך וכו' וצ"ע בתוספתא אהילות פ"ד י"ב וחגיגה פ"ב טבל להזות ולא הזה אוכל בתרומות לערב משמע דוקא לא הזה ונראה קצת דצ"ל ולא הזה [אוכל בתרומה מיד הזה] אוכל בתרומה לערב אבל מאחר דהלשון עכ"פ משובש אין ראיה מכרעת משם: 1 בא וכו' חסר וצריך להיות למה נאמר לפי שחוא אומר ביום השלישי וביום השביעי יטהר וכו' עיין לעיל פ' קכה, ובחנם נתקשו הרא"ם וא"י: 3 ת"ל וכו' צ"ל כדלעיל ת"ל אם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר ועדיין אני אומר וכו' ת"ל והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו וכו': 5 ת"ל וחטאו. תרתי ש"מ או הוא כמו ד"א ומשמע דר"ל דלא קפדה התורה אלא שלא ימעיט מארבעה ימים בין הזאה ראשונה לשנייה ודרש וחטאו ביום השביעי שלא יהיה פחות משבעה ימים אבל אפשר ג"כ לפרש דאם הזה בשמיני היינו אם הזאה הראשונה היתה בד' ולפ"ז קפדה התורה שלא יהא בין הכל אלא שבעה ימים היינו דהזאה ראשונה לא תהיה פחות מג' ימים ובין הזאה ראשונה לשניה לא פחות ולא יותר מארבעה, ועיין ס"ז: 6 בערב. עיין פרה פי"ב מי"א ורמב"ן ור"ש שם ותוספ' מגלה כ. ד"ה ולא, ורמב"ם פרה פי"א ה"ב וראב"ד וס"ז לקמן ל"א כ"ג: 9 כרת. לעיל פ' קכה: 10 לדורות. לעיל דף קיב טז: 15 המזה וכו' מכל הענין משמע דס"ל דמזה אף נושא אבל אינו מוציא המקרא מפשוטו דדוקא נושא ולא מזה והא דמקשה מזה נוגע דין הוא משום דס"ל דא"א לנגיעה בלא היסט, ועיין ס"ז: — אין לי וכו'. הגר"א מגיה או בא הכתוב לחלק בין טהורים לטמאים אמרת וכו' וכן לקמן או בא הכתוב לחלוק בין כשרים לפסולים אמרת וכו': 16 לטמאים. עיין ס"ז: 17 לפסולים. עיין ס"ז:

1 טמא] ד טומאת | 2 ר ואתה | או] ר ח' | ד או הזה, ט או אינו אלא הזה | בשביעי] ר ח' | ,ואם] ט ח', לר אם | 3 דכ‍ש שינה, ר שנאו | 4 ר ועשירי | המוסגר ד ח' | ר"ה ת"ל תתחטאו מכל מקום | וכבס וכו'] ל ביום השביעי וכבס וכו' | 5 במים וטהר בערב] מ ח' | מה ת"ל וכו' אומר] ל לפי אומר | 6 ל ר יכבס | וטהר בערב] מר ח' | 7 ונכרתה] דלמ ח' | על טומאת וכו' יתחטא] ל ח' | ד מקדש וקדשיו הכתוב מדבר ועגש כרת | מ המקדש | כרת] ר ג' אתה אומר על טומאת מקדש הכת' ענש כרת_ | 8 כרת] טמר ח' | ד מ הזיה | 9 מר אין | דט שינהג | 10 יכבס בגדיו] מ ח' | והנוגע וכו' יטמא] דכמר ח'_ | בין מים למים] ט ח' | ד למים הכתוב מדבר וחילק הכתוב בין מים וכו' | 11 ר מים למים שיש | ט ובין שאין | מ שמים | 13 אתה עד סה"ד] מ ח' | ט לחלק] ט בין נוגע למזה שהמזה | 14 נגע] טר נוגע | ר"ה ומזה הנוגע_ | אין מטמא בגדים] דר דין הוא שיטמא בגדים, ל יטמא נוגע יטמא בגדים אם המזה ק"ו אם המזה שלא נגע מטמא בגדים והמזה נוגע דין הוא שיטמא בגדים והרי דברים ק"ו וכו' | והרי וכו'] טר אמרת ק"ו (ר ג' הוא) אם המזה שלא נוגע וכו' | 15 ל שלא נגע | המזה] לר והמזה_ | ל שנוגע | נוגע] ט בו גמר | בגדים] ר ג' מק"ו אם המזה שלא נוגע מטמ' בגד' והמזה נוגע דין הוא שיטמא בגדים | אין לי אלא] ל אלא אין לי אלא | 16 ט ואין | 17 הוא] טל ח' | 18 הא עד

בין מים שיש בהם כדי הוייה ובין מים שאין בהם כדי הוייה שהמים שיש בהם כדי הוייה מטמא אדם לטמא בגדים ומים שאין בהם כדי הוייה מטמא אדם לטמא אוכלים ומשקים (סליק פיסקא)

(קל) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא למה נאמר לפי שהוא אומר בחלל חרב בא הכתוב ולימד על החרב שהיא טמאה טומאת שבעה והנוגע בה טמא טומאת שבעה הא למדנו לכלים ואדם. כלים ואדם וכלים מנין ת״ל וכבסתם בגדיכם (במדבר לא כד) הא למדנו לכלים ואדם וכלים כלים וכלים מנין אמרת ק״ו הוא ומה כלים הנוגעים באדם הנוגע בכלים הנוגעים במת הרי הן טמאים כלים הנוגעים בכלים הנוגעים במת דין הוא שיהיו טמאים. כלים באדם מנין אמרת ק״ו הוא ומה אם כלים הנוגעים באדם הנוגע בכלים הנוגעים במת הרי הן טמאים כלים הנוגעים באדם הנוגע במת דין הוא שיהו טמאים או יהיה אדם מקבל טומאה מן המת לטמא את חבירו טומאת שבעה אמרת ק״ו הוא ומה כלים שאין מטמאין על גבי משכב ומושב הרי הם מקבלים טומאה מן המת לטמא אדם טומאת שבעה אדם שמטמא על גבי משכב ומושב אינו דין שיהא מקבל טומאה מן המת לטמא את חבירו טומאת שבעה ת״ל והנפש הנוגעת תטמא עד הערב טומאת ערב הוא מטמא ואין מקבל טומאה מן המת לטמא את חבירו טומאת שבעה. או שמטמא בהיסט אמרת ק״ו הוא ומה נבילה קלה הרי היא מטמאה בהיסט טמא מת חמור אינו דין שיטמא בהיסט ת״ל וכל אשר יגע בו הטמא יטמא במגע הוא מטמא ואין מטמא בהיסט (סליק פיסקא)

סה״ד] ט ח | ל בלשון אחרון | ד חילק | 1 ד שמים: (קל) 4 בו] ד בהם | יטמא] מ ח׳, ר״ה נ׳ והנפש הנוגעת תטמא עד הערב | מ שאומר | 5 והנוגע] דט הנוגע | 6 הא למדנו וכו׳ בגדיכם] מ ח׳ | כלים ואדם וכלים מנין] ל וכלים מנין | ר בגדיכם וגו׳, ל בגדיכם ביום השביעי | 7 ואדם וכלים] ל ואדם אדם | כלים וכלים] טמ כלים בכלים, ר אדם וכלים, ל וכלים כלים | 8 הנוגע] ד הנוגעים | כלים] מ ח׳ | בכלים הנוגעין בפעם הב׳] ט ח׳ | בכלים] ד נ׳ וכלים | 9 לר ומה (ל אם) כלים הנוגעים (ר נ׳ באדם) הנוגע (ר והנוגע) במת דין הוא וכו׳ ד ומה אם כלים הנוגעים בכלים טמאים כלים הנוגעים באדם הנוגע במת דין שיהו וכו׳ | 11 אדם] ט לאדם | מקבל] ל לקבל | 12 אמרת ק״ו הוא] ט וק״ו הוא | שאין מטמאין] ד שהם טמאים | ר ועל גבי מושב | 13 על גבי] ד ח׳ | מר ועל גבי מושב | ט שיקבל, ד שיהו מקבלים | 14 את] חברו] ל אדם | 15 ערב] ל ח׳ | הוא] רק ר | מ ואינו | לטמא] ד מלטמא | 16 למר שיטמא | הוא] ד ח׳ | ל מטמא | 17 טמא מת] כ״ה בר״ה אבל בשאר נוסחאות מת | ד שמטמא | יגע] ר ח׳ | בו הטהא יטמא] ד ח׳.

(קל) 4 יטמא. נראה דצ״ל כג׳ ר״ה וכל הכתוב מיותר ודורש מן והנפש הנוגעת דאדם באדם טומאת ערב ורישא דקרא וכל אשר יגע דטמא מת אינו מטמא בהיסט ולפ״ז צ״ל דכל אשר יגע כולל הכל ואח״כ מפרש דאדם אינו טמא אלא טומאת ערב דאם נאמר דלא מיירי אלא בכלים בנגוד לאדם כמו שנראה בהשקפה ראשונה א״א למעט היסט דהא בכלים לא שייך לומר שיהא הטהור מסיט את הטומאה וכל טומאות המסיטות טהורות חוץ מן הזב: 6 הא למדנו. עיין לעיל פ׳ קכו ור״ש פ״א דאהלות מ״ב ורמב״ם שם: 17 טמא מת. כצ״ל והג׳ המשובשת מת היתה גם לפני האו״ז הלכות אבלות ס׳ תכ״ה וכן הוא בתשובות מהר״ם בר׳ ברוך הוצאת מק״נ דף קלו:

ב ל ק

(קלא) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות, אין ישיבה בכל מקום כי אם קלקלה שנאמר וישב העם לאכל ושתו ויקומו לצחק (שמות לב ו) ואומר וישבו לאכל לחם וגו' (בראשית לו כה). ר' עקיבא אומר כל פרשה שהיא סמוכה לחברתה למידה הימנה. רבי אומר הרבה פרשיות סמוכות זו לזו ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב. כיוצא בו אתה אומר הן בני ישראל לא שמעו אלי (שמות ו יב) אמר לו המקום ושמעו לקולך (שם ג יח). כיוצא בו אתה אומר ובת איש כהן כי תחל לזנות וגו' (ויקרא כא ט) והכהן הגדול מאחיו וגו' (שם י) וכי מה ענין זה לזה אף הוא נשרף משל למה הדבר דומה לקיטרון שהשלים שניו ולא שימש פלומופילון שלו אלא ברח והלך לו שלח המלך והביאו וחייבו לקטוע את ראשו עד שלא יצא ליהרג אמר המלך מלאו לו מדה של דינרי זהב והוציאו לפניו ואמרו לו אלו עשית כדרך שעשו חביריך היית נוטל מדה של דינרי זהב ונפשך שלך עכשיו אבדת את נפשך ואבדת את ממונך כן בת כהן שזינתה יוצא כהן גדול לפניה ואומר לה אלו עשית כדרך שעשו אמותיך וכית שיוצא ממך כהן גדול כיוצא בזה ועכשיו אבדת את עצמך ואבדת את כבודך לכך נאמר ובת איש כהן וגו' והכהן הגדול מאחיו וגו' כיוצא בו אתה אומר כי אתם לא

(קלא) 2 קלקלה· סנהדרין קו, תנחומא א' וישב ס"א, תנחומא ב' כי תשא סי"ג, שמ"ר פמ"א ס"ז (ב"ר פל"ח ס"ז פפ"ד ס"ג) פדר"א פמ"ז ס"ז מ"א: 4 הימנה· וכן כאן דבלעם נתן עצה על הזנות כמפורש במ"א הן הנה היו לבני יש' וכו': 5 ממערב· נראה דחסרון בכאן, וה"ק יש פרשיות שסמוכות ואין להן ענין זו לזו ולהפך יש שרחוקות והם סמוכות בענין· ע"ז מביא ראיה מן הכתוב הן בני יש' וכו' (ולשון כיוצא בו אינו מדויק ואולי הוא רק אשגרה מלקמן או אפשר דהביא קודם לזה ראיה אחרת ונשמטה) וס"ל דאין מוקדם ומאוחר בתורה, עיין לעיל פיסקא סד ומכילתא מס' דשירתא פ"ז ומכילתא דרשב"י שם דף סד ול"ב מדות דר"א בנו של ר"י הגלילי מדה ל"ב וקה"ר פ"א פסוק יא ובא"י ומ"ע פ' דרבי מוסיף אדר"ע וקמ"ל דיש שהן סמוכות אע"פ שהן רחוקות וא"נ דא"כ איפכא הוה ליה למימר הרבה פרשיות רחוקות וכו' וסמוכות זו לזו ועוד דהלשון ורחוקות כרחוק מזרח ומערב משמע דקאי על ענין הפרשיות ולא על סדורן בכתוב: 6 כיוצא בו· חוזר לדברי ר"ע ועיין מהר"ס ונראה דט"ס בדבריו וצ"ל כאשר הוא ברד"ף: 8 פלומופילון· שר צבא, עיין: Perles, Etymologische Studien, S. 11 12 ואומר· נראה דצ"ל ואומרים:

(קלא) 1 ט ישראל אין, למר בשטים אין | כי אם] ד, ש"ג ור"ה אלא | 2 ושתו] מ ח', דטל ושתה | ויקומו לצחק] דטמ ח', ר וגו' | ואומר] לר ח' | 3 וגו'] דטמ ח' | ל כל מקום שפרשה סמוכה, ר וילק' רמז תרל"א שסמוכה, מ הסמוכה | 4 ר"ה למוד | רבי אומר] טר ר' מאיר אומר, אבל ילק' רמז קע"ז ר' | ט פרשיות הרבה | מ יש פרשיות סמוכות | 5 ט כיוצא בדבר אתה אומר | אלי] מ ג' ואיך ישמעני פרעה | ר ואמר לו מקום | 6 אתה אומר] מ ח' | 7 וגו'] רק טל | וגו'] רק לר | וכי וכו' לזה] ר ח' | הוא] ל ח' | נשרף] מ אפשר כן ור"ה נראה דג' מה זה נשרף אף זה נשרף | 8 ר"ה לקטרון | שניו] ר שמו | ר פלומופילין, ר"ה בפלומילון, מ פילו מופילון, ט פילי מרכוס | 9 ל להביאו | לקטוע] ל ח' | 10 לו] למר ח', ט לי | של] ט ח' | ד דינרים | ט והוציאוהו | ד אמרו | 12 ל יוצאה כהן לפניה | ר שעושות | 13 מ שיצא, ל יוצא | בזה] ט ח', ל בהן | עצמך] ל נפשך, ר זכותך | כבודך] ל ממונך, ד ממונך | ואת כבודך | 14 וגו'] רק ל | והכהן] ד ח' | וגו'] רק ל | אתה אומר] ל ח' | כי] ד ח' |

עמי (הושע א ט) ואומר והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם (שם ב א) וכי מה ענין זה לזה משל למלך שכעס על אשתו שלח אחר סופר לבוא ולכתוב לה גט עד שלא בא הסופר נתרצה המלך לאשתו אמר המלך אפשר שיצא סופר זה מיכן חלוק אלא אומר לו בוא כתוב שאני כופל לה כתובתה לכך נאמ׳ כי אתם לא עמי ואו׳ והיה מספר בני ישראל כחול הים. כיוצא בו אתה אומר תאשם שומרון כי מרתה באלהיה (שם יד א) ואומר שובה ישראל עד ה׳ אלהיך (שם ב) וכי מה ענין זה לזה משל למה הדבר דומה למדינה שמרדה על המלך שלח המלך פולימרכוס אחד להחריבה היה אותו פולימרכוס בקי ומיושב אמר להם טלו לכם ימים ואם לאו הריני עושה לכם כדרך שעשיתי למדינה פלונית ולחברותיה ולהפרכיא פלונית ולחברותיה לכך נאמר תאשם שומרון כי מרתה באלהיה ואומר שובה ישראל. דבר אחר וישב ישראל בשטים במקום השטות לפי שהיו ישראל במדבר ארבעים שנה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון באו ועשו מלחמה עם סיחון ועוג ונפלו בידן ונטלו כל מה שלהם. מלכות זו מתגאה ומשתחצת אין לה אלא ארבע מדינות שראויות למלכות ואלו הם אביא ואלכסנדריא וקרטיגני ואנטוכיא ואלו היו להם ששים עיר וכולם ראויות למלכות שנאמר ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן (דברים ג ד) <ובאו ישראל ועשו מלחמה עמהם ונפלו בידם ונטלו כל מה שלהם אבל> משנתמלאו ישראל בבזה התחילו מבזבזין את הבזה מקרעים כסות ומשליכים <מעקרין> בהמה ומשליכים לפי שלא היו מבקשים אלא כלי כסף וכלי זהב שנאמר וכל הבהמה ושלל הערים בזונו לנו (שם ז) באו וישבו להם בשיטים במקום השטות באותה שעה עמדו עמונים ומואבים ובנו להם קילין מבית הישימות ועד הר השלג והושיבו שם נשים מוכרות כל מיני כסנין והיו ישראל אוכלים ושותים באותה שעה אדם יוצא לטייל בשוק ומבקש ליקח לו חפץ מן הזקנה והיתה מוכרת לו בשוויו וקטנה קוראה לו ואומרה לו מבפנים בוא וקח לך בפחות והיה הוא לוקח הימנה ביום הראשון וביום השני. וביום השלישי אמרה לו

2 ר״ה אלא משל | 3 ד שלח סופר אחד לכתוב | לבוא ולכתוב] מ לכתוב | מר גיטה, ל את גיטה | ד ועד | 4 ל על אשתו | ל אמר לו | טר שיוצא | מ מכאן סופר זה | מ חלק | אלא] מ ח׳ | ד אמור, מ אמר | לו] ל ח׳ | טמ וכתוב, ל הכת׳ | 5 ט כתובה, מ על כתובתה | ואומר] רק ד | בני ישראל וכו׳ שובה ישראל שורה יא] מ ח׳ | 6 ל כיוצא בדבר | 7 ט אצל זה | ר משל למדינה | 8 ר פולימרגוס | אחד] ר ח׳, דל ואמר לו (ר ח׳) | ר פולימרגוס, ל פורימרכוס | 9 טלו] ל סגלו | ד מים | ואם לאו] ל ואמ׳ לא, ט אם לאו | לכם] ר לך | 10 ולחברותיה בפעם הא׳] ר ולחברתה | ולהפרכיא וכו׳ ולחברותיה] ט ח׳ | 11 ואומר] טלר ח׳ | ל ישראל עד ה׳ אלהים וגו׳ | 12 ר הסוטות, ר״ה השיטות | ארבעים שנה] דל ח׳ | מ שנה יושבין לא | באו] ד בא | 13 ד בידו | זו] ל ח׳, ט זה | 14 ואלו הם] ט ח׳ | אביא] מ עכו | ט ואכסרדיא | 15 ר וקרטיכני, מ וקרטיבני, ל וקרטיגנין | ט אלו, מר ולאלו | מ עיר כל חבל ארגוב וכולם | וכולם] ט ח׳ | 16 המוסגר טמ ליתא | לר באו ועשו מלחמה עם סיחון ועם עוג | 17 ט ומשנתמלאו | ד מן הבזה | בבזה וכו׳ מבזבזין] ל ח׳ | 18 דמ מבזים | את הבזה] ט ח׳ | מעקרין] כ״ה מ אבל ד ומקרעין, טלר מקרעין | היו] ל ח׳ | 19 וכל] טמר כל | 20 מ שטות, ר הסוטות | באותה שעה וכו׳ כאהבם, שורה ט בעמוד הסמוך] ט מעתיק מגמ׳ חלק | 21 קילין] כ״ה בר״ה, מר קולין, דל מקולין | לר הושיבו | ל זונות נשים | ד ומוכרים | כסנין] ד בשמים, ר״ה סינין | 22 בשוק] רק ר | מ חפץ והיתה זקנה מוכרת לו חפץ בשוויו | 23 ר בשווה | לו] דר ח׳ | ל קוראה לו מבפנים ואומרת לו בוא | מר ואומרת | 24 הוא] מר ח׳ | מר ראשון וביום (מ ויום) שני | למר ובשלישי] מ אומרת |

10 לכך וכו׳. עיין ילקוט הושע רמז תקי״ז: 12 השטות. סנהדרין קו׳, רבה פ״כ סכ״ב, תנחומא א׳ סט״ז, תנחומא ב׳ סכ״ה, פ״ז: 20 באותה וכו׳. בבלי סנהדרין שם וירושלמי שם כח ע״ד, רבה סכ״ג, תנח׳ א׳ סי״ח, תנח׳ ב׳ סכ״ז, פדר״א פמ״ז מ״א, פ״ז, ת״י: 21 כסנין. כ״ה גם בירוש׳ ות״י אבל בבלי כלי פשתן וכ״ה רבה ותנחומא א׳ וב׳:

היכנם לפנים וברור לך לעצמך אי אתה בן בית והוא נכנם אצלה והצרצור מלא יין אצלה מיין העמוני ועדיין לא נאסר יינן של גוים לישראל אמרה לו רצונך שתשתה יין והוא היה שותה והיה היין בוער בו ואומר לה השמיעי לי והיא מוציאה דפוס של פעור מתחת פסיקיא שלה ואומרת לו רבי רצונך שאשמע לך השתחוה לזה והוא אומר לה וכי לעבודה זרה אני משתחוה אמרה לו וכי מה איכפת לך אינו אלא שתגלה עצמך לו והוא מתגלה לו מיכן אמרו המפעיר עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו <והזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו> והיה היין בוער בו ואומר לה השמיעי לי ואומרת לו רצונך שאשמע לך הנזר מתורתו של משה והוא ניזור שנאמר והמה באו בעל פעור וינזרו לבושת ויהיו שקוצים כאהבם (הושע ט י) באחרונה חזרו לעשות להם מרויחים והיו קוראות להם ואוכלים שנאמר ותקראן לעם לובחי אלהיהם. רבי אלעזר בן שמוע אומר כשם שאי אפשר לו למסמר לפרוש מן הדלת בלא עץ כך אי אפשר להם לישראל לפרוש מן הפעור בלא נפשות. מעשה במנחם בן גובתא דאריח שהיה מעגיל בחביות ובא עליו שרו של פעור שמט עליו את השפוד וברח והלך לו ובא עליו בלילה שני אמר לו מנחם אף אתה מקללני נתיירא ממנו ואמר לו שוב איני מקללך מעתה. שוב מעשה בסבטיא מאולם שהשכיר את חמורו לאשה גויה כיון שיצתה לפתחה של מדינה אמרה לו המתן עד שתכנם לבית עבודה זרה שלה לאחר שיצתה אמר לה המתיני לי עד שאכנם ואעשה גם אני כדרך שעשיתה אמרה לו אפשר אי אתה יהודי אמר לה ומה איכפת לך נכנם וקינח עצמו בחוטמו של פעור והיו כל הגוים משחקים לו ואומרים מעולם לא עשה אדם אחד כיוצא בזה. שוב מעשה בשלטון אחד שבא ממדינת הים להשתחוות לפעור אמר להם לעבדיו של פעור הביאו לי פר אחד שאנו מקריבים לו או איל אחד שאנו מקריבים לו אמרו לו אין אנו נוקקים לו בכך אלא שתגלה עצמך לו גירה בהם סנגדודים והיו מפצעים את ראשיהם אמר להם

7 עבודתו· סנהדרין פ״ז מ״ו: 9 מרויחים· עיין רש״י עמוס ו ז: 15 בסבטיא· סנהדרין סד·: 22 סנגדודים· העקר כג׳ הילק׳, עיין: Kraus, Griechische und lateinische Lehnwörter II., S. 309

1 לך] מ ח׳ | מ אי אתה אלא בן בית | ד והיה | אצלה] דר ח׳ | יין] ל ח׳ | 2 מ עמוני | דל שעדיין | לישראל] ל ח׳ | 3 היה] למר ח׳ | מ והיין | מ אומר, לר אמר | דר השמעי | מ טפוס, ר טופוס | 4 ד פסיקין | לר אמרה | רבי] למר ח׳ | והוא אומר] ד ואומר, ל | אומר לה] ל ח׳ | 5 מ והיא אומרת | ר ומה עכבת, ל ומה אכפת | אינו] ל איני מבקשת | והוא מתגלה לו] רק מ | ד המפער, ר״ה מ הפוער | עצמו] מ ח׳ | דל ה״ז עבודה (ל עבודתו) | מ עבודה שלו וכן בסמוך | המוסגר ד ח׳ | 7 ר במרקוליס | ל הרי זה עבודתו | לר היה | מ אומר, ר אמר, ל והיה אומר | ר השמעי | ר א׳ לו, מ והיא אומרת | 8 ל מתורת משה רבך | והוא ניזור] ר ח׳ | והמה וכו׳ פעור] רק ר | 9 ל שקוצים באהליהם | ל מזריחין | 10 ד קוראים | מר אליעזר | ט א״ר אלעזר | 11 לו] דלמ ח׳ | ל כשם שאיפשר · · · אפשר | בלא עץ] ר מן העץ | 12 להם] דל ח׳, ט להו | דמ בפינחס | בן גובתא] ר מגובתא, מ בר גובתא | ט גבתא | טמ דאריא | 13 טלמ מעגל | ט לבא | ד ושמט | לו] ט ח׳ | מ בא | 14 מ בליל | ר״ה השנית, ל השני | לו] ל ח׳ | מנחם] רק מ | נתיירא ממנו ואמר] כ״ה מ אבל ש״ג אמר | 15 פ״ז בסרבטא, ירושלמי בסובתה מאולם, בבלי סנהדרין סד· סבטא בן אלם | מר חמורו לגויה אחת | לאשה] ט נ׳ אחת | 16 טמ שאכנס | לבית ע״ז] טל לע״ז | שלה] ט ח׳ | לאחר שיצתה] ט ומשיצתה | 17 המתיני לי] ט המתינו, מר המתן | גם אני] רק מ | מ כאשר עשית | 18 אי] ד ח׳ | א״ל וכו׳ לך] רק ט | עצמו] טל ח׳ | והיו וכו׳ לו] ט ח׳ | 19 לו] מר עליו | ל ואמרו לו, ט אמרו לו | מעולם] רק ר | אחד] טל מ ח׳ | ר אדם עבודה כיוצא בה | בזה] ט נ׳ והיו משחקין עליו | 20 לעבדיו של פעור] רק מ | לי] רק ט | ר פר או איל שאנו | 21 טמ שאני מקריב (מ מקריבו) לו | או איל וכו׳ לו] מר ח׳ | שאנו מקריבים לו] ט ח׳ | לו בפעם הד׳] טמ לך | 22 ר לכך | אלא] מ נ׳ עד | ר אלא לשתגלה | מ גער בהם וגירה, לר והיה גירא | בהם] ל להן | ר סנגדורין, למ סנגרורין שלו (ל ח׳) ט הסנגלרין, ירושלמי סניגורים | מ מפצעות |

או לכם ולטעותכם באותה שעה ויחר אף ה׳ בישראל: ויאמר ה׳ אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם להי׳ נגד השמש <אמר לו הושב ראשי העם> דיינים ויהיו צולבים את החטאים נגד השמש.

ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור בא לו שבטו של שמעון אצל זמרי אמר לו הרי אתה יושב שליוה ואנו נדונים בהרינה עמד ובינם עשרים וארבעה אלף משבטו ובא לו אצל כובי אמר לה השמיעי לי אמרה לו איני נשמעת אלא לגדול שבכם שהוא כיוצא במשה רבך אמר לה אף אני רב השבט ולא עוד אלא ששבטי גדול משבטו שאני לשני והוא לשלישי. אחזה בידו והעבירה באמצע כל ישראל שנאמר והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בוכים פתח אהל מועד נענה פנחס באותה שעה ואמר אין אדם כאן שיהרוג ויהרג היכן הם אריות גור אריה יהודה (בראשית מט ט) דן גור אריה (דברים לג כב) התחיל צווח כיון שראה שהיו הכל שותקים עמד מתוך סנהדרי שלו ושמט את הרומח והניחה בפונדתו והיה מסתמך במקלו והולך אמרו לו פינחס להיכן אתה הולך אמר להם אין לוי גדול משמעון בכל מקום <מצינו ששמעון גדול מלוי> אמרו הניחו לו ויכנם התירו פרושים את הדבר כיון שנכנם עשה לו המקום ששה נסים. נס ראשון שדרכן לפרוש זה מזה ודבקן המלאך זה בזה. נס שני שסתם המלאך את פיהם ולא היו יכולים לדבר. נס שלישי שכיון הרומח לתוך זכרות שלו ולתוך נקבות שלה והיו הכל רואים את זכרות שלו בקיבה שלה בשביל הנוקרנין שלא יהו אומרים <לא היתה שם טומאה> אף הוא נכנם לעשות צרכיו. נס רביעי שלא נשמטו מן הרומח אלא עמדו במקומם. נס חמישי שהגביה המלאך פתח שקוף כדי שיראו על כתיפו. נס ששי שהיה המלאך מחבל לפניו ויוצא כיון שיצא וראה פנחס את המלאך שהיה מחבל בעם יותר מדאי השליכן לארץ ועמד ופלל שנא׳ ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה (תילים קו ל).

1 מ חבל לכם | ד ולטעותיכם ונ׳ ויצמד ישראל | טלר חרה | מ שלט חרון אף | ויאמר וכו׳ שנאמר שורה ט] ט ח׳ | אל משה] מ ח׳ | קח] ר נ׳ לך | 2 כל] מ ח׳ | והוקע וכו׳ השמש] ד ר ח׳, מ וגו׳ | המוסגר רק מ | 3 דל והיו | דלר חטאים | נגד] ל ח׳ | דמ כנגד | 4 איש] ל ח׳ | 5 אמר לו] ד ח׳, ל אמרו לו | דל בשלוה, מ שליו | 6 לר בא | דר השמעי | 7 לגדול שבכם] למר לאדם גדול | שהוא] דל ח׳ | מ שהוא כמשה | במשה] ד כמשה | ר רוב, מ ראש | 8 השבט] ד נ׳ כמו כן ונשמעה לו, ל נ׳ ונשמעה לו | ששבטי] ד שאני | ל תפסה בידו, ר״ה תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה | 9 והעבירה] ר והחזירה, ד והעמידה | אל] ל את | 11 באותה שעה] ר ח׳ | ל אין בן אדם כן שיהרוג | טמר כאן אדם | ט שיהרוג זמרי היכן | ל היכיהו אריות | 12 ט לצווח, מר וצווח | טל מר שהכל שותקין | 13 ט סנהדרין, למר סנדרי | ושמט וכו׳ הדבר שורה טו] ט ח׳ | ד והניחו | 14 פינחס]מ ח׳ | ל גדול משבט שמעון | 15 המוסגר דל ח׳ | מ שמעון | דר אמרו לו הניחו לי (ר ח׳) ויכנס | ר והתירו | 16 ט הקב״ה | ד נסים ששה | ל עשרה נסים | לר ובא מלאך ודבקן | 17 ר פיהם המלאך | 18 טמר בתוך | ר הזכרות | מ ובתוך, טר בתוך | נקבות] למר קיבה | את זכרות וכו׳ שלה] ט ח׳ | לר הזכרות | 19 הנוקרנין] כ״ה גם בר״ה, ט הנקרבין, ל הניקרנין, ט התיקרנים | המוסגר רק ד ופ״ז | 20 נס רביעי וכו׳] ר נס חמישי קודם נס רביעי, ט כאן סדר אחר לגמרי נס ד׳ שנארך חנית של רומח עד שנכנס בשני גולמים ויצא למעלה. ה׳ שנתחזק זרועו של פינחס. ו׳ שלא נשבר הרומח. ז׳ שלא ירד דמו על ידו של וכו׳ (לשון ט בעצמו). ח׳ שלא מתו והן בידו שלא ישמא. ט׳ שדרך העליון להיות תחתון ברומח ונעשה נס ונהפך זמרי וכו׳ | 21 ר שיגביה | מ המשקוף | כדי] ר כיון | 22 מר כיון שראה | מ פינחס מלאך | בעם] רק ל | מ מיד השליכן | ל והשליכן | 23 ל צדקה | לצדקה] ר נ׳ כאן בא לו שבטו של שמעון וכו׳ אמר לו זכי וכו׳

3 דיינים. ירושלמי שם, בבלי סנהדרין לה׳, רבה סכ״ג, תנחומא א׳ סי״ט, תנחומא ב׳ סכ״ה, פ״ז ות״י: 6 ובא לו וכו׳. עיין כל הענין במקומות הנרשמים לעיל ובבלי סנהדרין פב.: 17 לדבר. ר״ל לצווח ועיין לשון הירושלמי והרבה ומ״א ות״י ובבלי:

ועוד ששה נסים אחרים נעשו לו, נם שביעי שנארך חנית של רומח עד שנכנם בשני גולמים ויצא למעלה. נם שמיני שנתחזק זרועו של פינחס. נם תשיעי שלא נשבר הרומח. נם עשירי שלא ירד מדמם על פנחס שלא יטמא. נם אחד עשר <שלא מתו והן בידו שלא יטמא. נם שנים עשר> שדרך העליון להיות תחתון על הרומח ונעשה נם ונהפך זמרי על כובי כשעת מעשה וראום כל ישראל וחייבום מיתה בא לו שבטו של שמעון אצל שבטו של לוי אמר לו וכי בן בתו של פוטי הזה מבקש לעקור שבט אחד מישראל וכי אין אנו יודעים בן מי הוא כיון שראה המקום שהכל מזלולים בו התחיל מייחסו לשבח שנא' פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל כהן בן כהן קנאי בן קנאי משיב חימה בן משיב חימה השיב את חמתי מעל בני ישראל.

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, מלמד שעמדו ממנו בבנין ראשון שמונה עשר כהנים גדולים <אבל בבנין אחרון עמדו ממנו שמנים כהנים> וכשביל שהיו שוכרין אותה בדמים התחילו שנותיהם מתקצרות. מעשה באחד ששלח ביד בנו שתי מדות של כסף מלאות כסף ומחוקיהם כסף שוב מעשה באחד ששילח ביד בנו שתי מדות של זהב מלאות זהב ומחוקיהם זהב אמרו כפה סייח את המנורה.

והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, אלו עשרים וארבע מתנות כהונה שניתנו להם לכהנים: תחת אשר קנא לאלהיו, תחת אשר הערה למות נפשו (ישעיה נג יב): ויכפר על בני ישראל, לכפר לא נאמר כאן אלא ויכפר על בני ישראל שעד עכשיו לא זז אלא עומד ומכפר עד שיחיו המתים (סליק פיסקא)

6 וכי וכו' במ"ע מגיה וגורס לקמן אחר מעל בני ישראל וכי אין אנו יודעים בן מי הוא אלא כיון שראה המקום שהכל מזלולים בו התחיל מיח' כהן וכו' וכ"נ: 9 בן קנאי בן לוי שקינא בעבור דינה ר"ה, אבל בפ"ז פ' משבטו של לוי שקינא על מעשה עגל: 11 כהנים. עיין ירושלמי יומא לח ע"ג ובבלי שם ט, ויק"ר פכ"א ס"ט ופסדר"כ פכ"ז דף קעז, ובתוספ' יומא שם ד"ה ולא, ותוספ' ישנים שם, ותוספ' זבחים קא: ד"ה ואידך, ובס' הישר לר"ת ס' רע"ו, ובפ' המיוחס לרש"י ד"ה א' ח' ל"ו ורשב"ץ ח"ג ס' קל"ה ועיין ח"ג ולפי רוב הנוסח' המספר י"ח וכן הוא בספר קדמוניות היהודים ליוסף הכהן ובסדר עולם זוטא עיין בספ' אהבת ציון וירושלים יומא דף ה: 13 שוב מעשה באחד. צ"ל ועמד אחר הגר"א, וכ"ה בפסדר"כ שם, ובויק"ר ועמד אחד, ובירושלמי שם ובא אחר, ואולי התחיל בשוב מעשה הספור דמנורה וסיח ונשמט באשמת המעתיקים: 14 כפה. עיין פסדר"כ פי"ד דף קכב שם מסופר המעשה מאשה אחת שכיבדה לדיין מנורה והלך בעל דין שלה ושלח לדיין סיח, ועיין שבת קטז: ובציונים לעיל: 16 נפשו. נראה דדרשו כל הענין על פינחס והברייתא קטיעא, מ"ע: 18 המתים. פדר"א פמ"ז:

מישראל כיון שראה מקום שהיו מזולזלין וכו' לשבח פינחס וכו' הכהן נס ז' וכו' | 1 מ שנתארך | ל לשני | 2 נס] ר ח' | מר נתחזק | מ הזרוע של פינחס | נס בפעם הב'] רק מ וכן בסמוך | 3 המוסגר ד ליתא | וזן בידו] ל ח' | 4 להיות] דל להמית | ד התחתון | על הרומח] מ ח', לר ברומח | 5 דלר בשעת | וראום כל ישראל] ד ח' | ט ורואין, מ וראו | טמ שחייבין | בא וכו' ישראל שורה ח] ר ח' | בא עד סה"ד] ט ח' | בא לו] דל באו | 6 מ אצל לוי | אמר לו] ד ח' | הזה] דל היה | 7 ל מישראל אמר לו כי אין וכו' | למ אלא כיון | למ שהיו מזולזלים | בו] ל אותו | ל התחילו | 8 דל בשבח | שנא'] ל ח' | אלעזר] מ מסיים כאן פ' בלק ומתחיל פ' פינחס | השיב וכו' ישראל] ל ח' | 9 ר פינחס כהן וכו' | 11 שמונה עשר] ל שמנה | כהנים גדולים] טל מר כהנים נביאים | המוסגר ד ח' | ט ובבנין שני שמונים | ר עמדו יותר ממ' כהנים | לר כהנים נביאים | 12 שוכרין] כ"ה מ אבל דטר מוכרין, ל מזכירין, בויק"ר משכירין | ד אותו | מתקצרות] מ ג' לכך שנינו שמונה עשר בבית ראשון ושמונים בבית שני ופנחס ואלעזר הרי מאה ועיין מהר"ס | מעשה וכו' המנורה] טמ ח' | 13 מדות וכו'] ל מנורות של זהב ותוקיהם זהב אמרו כפה וכו' | ר וחוקיהן וכן בסמוך | ד ומחוקיהן זהב | 14 מלאות זהב] ד ח' | ל שיח | 16 כהונה] ר ח' | כהונה וכו' לכהנים] ט ח' | להם] דל ח' | לאלהיו] ד ג' ויכפר על בני ישראל | 17 ויכפר עד סה"ד] מ ח' | ויכפר וכו'] כ"ה בפ"ז אבל דטלר לכפר (ט וכפר) על בני ישראל לא נאשר וכו' | כאן] ט ופ"ז ח' | 18 פיסקא] ר ג' ח' ברייתות:

פ נ ח ם

(קלב) וידבר ה׳ אל משה לאמר לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות, הכל במשמע כהנים לוים וישראלים גרים נשים ועבדים טומטום ואנדרוגינוס במשמע. כשאמר ויאמר ה׳ אל אהרן בארצם לא תנחל (במדבר יח כ) יצאו כהנים, בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה (שם כד) יצאו לוים. לשמות מטות אבותם ינחלו יצאו גרים ועבדים. איש לפי פקודיו יותן נחלתו יצאו נשים טומטום ואנדרוגינוס. רבי יאשיה אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו הא מה ת״ל לאלה תחלק הארץ מפני נשים מפני קטנים. רבי יונתן אומר לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר <אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף ואלף וכתיב> לאלה תחלק הארץ ומה תלמוד לומר לשמות מטות אבותם ינחלו שינה הכתוב נחלה וו מכל נחלות שבתורה שבכל נחלות חיים יורשים את המתים וכאן מתים יורשים את החיים. רבי אומר משל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שהיו בעיר לוה בן אחד ולוה שלשה בנים יצאו לגורן זה נטל סאה ואלו נטלו שלשה סאים והוליכו אצל אבותיהם וחזרו וחלקו בשוה <כיוצא בו אתה אומר בבאי הארץ זה נטל בית סאה ואלו נטלו ג׳ בית סאין והוריש את אבותיהם> וירשו מתים את החיים וחזרו וחלקו בשוה. רבי שמעון בן אלעזר אומר זה נטל חלקו וחלק אביו וזה נטל חלקו וחלק אביו נמצאת מקיים לאלה תחלק הארץ בנחלה ונמצאת מקיים לשמות מטות אבותם ינחלו.

(קלב) 1 ד פנחס בן אלעזר | וידבר וכו׳ לאמר] דר ח׳ | לאמר] מ ח׳ | 2 כהנים וכו׳] ד ישראל כהנים ולוים גרים וכו׳ | וישראלים] ל ח׳, מ וישראל | גרים] ר ח׳, מ וגרים | ד וטומטום | 3 טל במשמעו, ר כמשמעו | כשאמר] רק ט | 4 דטל ובתוך | ד אבותם תתנחלו | 5 יותן נחלתו] דלמר ח׳| נשים] ט נ׳ ועבדים | ר׳ יאשיה עד סה״ד] ט ח׳ כאן ואיתא יהושע רמז כ״ז | 6 ינחלו] מ ח׳, ד תתנחלו | הא] רק מ | 7 מר ומפני | טל וקטנים | קטנים] מ עבדים | 8 המוסגר ד ח׳ | וכתיב] טלר ח׳ | לאלה וכו׳ הארץ] ל ח׳ | 9 ינחלו] ד ח׳ | הכתוב] ד המקום | 10 למ נחלות שבעולם | מ שבכל הנחלות חיין | טלר שכל | ר כאן יורשין מתים את החיים | ל כאן המתים | 12 ולזה] ל ולשני | מ נוטל ··· נוטלין וכן בסמוך | 13 והוליכו וכו׳] דר והורישו את אבותיהם | המוסגר דר ח׳, מ ח׳ מן כיוצא בו עד בשוה וכאשר הוא בפנים כן הוא ל וברשב״ם ב״ב קיז | 14 בית] ח׳ ברשב״ם וכן בסמוך | 17 ינחלו] ר נ׳ פ׳, מ ח׳, ד תתנחלו |

(קלב) 1 וידבר· נמשכתי בחלוק הפרשיות אחר רוב הג׳ אבל מתוספות יומא ט ד״ה לעיל משמע דהפרשה מתחלת לעיל קודם לכן אמור, ועיין מ״ע: 2 ואנדרוגינוס· לעיל פ׳ קיט: 7 נשים· כדי נסבה דכבר אימעוט לעיל א״י וג׳ רשב״ם ב״ב קיז· מפני כשרים וקדושים כלומר להוציא רשעים כמו מרגלים ומתלוננים: 15 בשוה· תוספתא ב״ב פ״ז ח׳ וט׳, וירושלמי שם טז ע״א, ובבלי קיז·, ותוספ׳ שם ד״ה ומחזירין, וברש״י על התורה כאן, ונראה לפרש דרבי יאשיה ורבי יונתן תרווייהו ס״ל דליוצאי מצרים נתנה הארץ ולא פליגי אלא באיזה אופן נתחלקה ותרווייהו ס״ל דלשבטים נתחלק לענין שיטול כל שבט חלקו במ״א אבל לא היו החלקים שוים ואע״ג דחלקו בגורל כי הגורל לא בא אלא לברר המחוז (כדעת הראב״ד הביאו בש״מ ב״ב קיז·) ור״י ור״י בהא פליגי דלר׳ יאשיה לפי מנין היוצאים נתחלקה הארץ ושבט שהיה מרובה ביציאתו ממצרים נטל חלק גדול משבט המועט ולר׳ יונתן לפי מנין הבאין נתחלקה אבל לא שיהא כל אחד מבאי הארץ זוכה בחלקו רק אחר שהוברר כמה מגיע לשבט לפי מנין הבאים חזרו וחלקו נחלת השבט לפי מנין היוצאים וכל אחד מן היוצאים הוריש חלקו ליוצאי חלציו ולפ״ז המשנה דבנות צלפחד נטלו שלשה חלקים חלק צלפחד שהיה מיוצאי מצרים אפשר לפרש אליבא דכ״ע משום דגם ר׳ יונתן מודה דבאי ארץ לא זכו אלא מיוצאי מצרים וצ״ע אמאי נקטו בפשיטות בגמרא דתנן סתמא דלא כרבי יונתן ועיין בלשון התוספתא לפי שלא נתנה וכו׳ ובמנחת בכורים רוצה להגיה דנשמט קודם לזה שם התנא ומאמרו דפליג את״ק ור״א ולדעתי א״צ: 17 ינחלו· חסרון הגיהה בכאן ויש להשלים בקל ע״פ המקומות המובאים לעיל וס״ל לרשב״א דלאלו ולאלו נתחלקה:

לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו, הרי שיצאו עמו עשרה בנים ממצרים ובכניסתן לארץ נמצאו חמשה קורא אני עליו לרב תרבה נחלתו הרי שיצאו עמו חמשה בנים ממצרים ובכניסתם לארץ נמצאו עשרה קורא אני עליו ולמעט תמעיט נחלתו: איש, יצאו נשים טומטום ואנדרוגינוס: לפי פקודיו, מלמד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא לכל שבט ושבט לפי מה שהוא וכן הוא אומר וידברו בני יוסף את יהושע וגו' אני עם רב עד אשר כה ברכני ה' מהו אומר ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה ובראת לך שם בארץ הפריזי והרפאים כי אץ לך הר אפרים (יהושע יז יד—טו).

יותן נחלתו, שומע אני מעורבבים ת"ל אך בגורל אי בגורל שומע אני בינו לבין עצמו ת"ל על פי הגורל תחלק נחלתו שומע אני בינו לבין עצמם ת"ל על פי ה' (שם יט נ) מגיד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא ברוח הקודש ועל פי המקום.

אך בגורל, יצאו כלב ויהושע וכן הוא אומר ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה (שופטים א כ) ואומר ויתנו בני ישראל נחלה ליהושע בן נון בתוכם על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרח (יהושע יט מט—נ): לשמות מטות אבותם, יצאו גרים ועברים:

על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט, מגיד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא בשמיון בית כור כנגד בית סאה ובית סאה כנגד בית כור (סליק פיסקא)

4 נחלתו· מדמפ' לקמן הכתוב דאיש לפי פקודיו לענין השבטים משמע דכאן מיירי לענין סדר החלוקה בין אנשי השבט בעצמן ואע"ג דלכאורה איפכא מסתברא ועיין בת"י ועפ"ז תתבאר היטב קושית הגמרא שם קיז: שנדחקו בה המפרשים דבשלמא לר' יאשיה אע"ג דכבר שמעינן מן לשמות מטות אבותם דהארץ נתחלקה בין השבטים לפי מנין היוצאין אצטריך לאשמעינן דסדר הזה נוהג ג"כ לענין בני השבט דבית אב שנתרבה או נתמעט לא יטול כפי מנין הנכנסין רק כפי מנין היוצאין אבל לר' יונתן הרי כבר שמעינן סדר הירושה לשבטים לפי מנין הנכנסין מן לאלה תחלק הארץ וסדר החלוקה בין אנשי השבט לפי מנין היוצאין מן לשמות מטות אבותם דהרי זהו בעצמו ענין ההחזרה וא"כ קרא למה לי: — ואנדרוגינוס· עיין לעיל: 7 אפרים: ב"ב קיח· וקבא: ורש"י ורמב"ן עה"ת ורא"ם: 9 מעורבבים· דשקל כל שבט מאי דבעי, ר"ה וראיה לפ' זה לעיל פיסקא קטז: 11 המקום· הז"ר נראה דג' בילקוט כג' הדפ' ופ' לבין עצמו שהשבטים לא היו שם בשעת הגורל רק הכהן ע"כ למד מן נחלתו דהשבט יהיה שם ופ' בינן לבין עצמן דהשבטים יהיו שם ולא הכהן והגר"א מגיה שומע אני ע"פ עצמן ת"ל על פי מגיד שנתחלקה א"י ברוה"ק שומע אני בינו לבין עצמן ת"ל תחלק נחלתו ור"ה נראה ג"כ דג' בתחלה בינן לבין עצמן ולא ג' שומע אני וכו' ע"פ ה' לבסוף וכן ליתא בילקוט וכ"ל ואולי נשתרבב כאן מלמטה וראוי להיות לקמן שורה יג ויתנו וכו' בתוכם שומע אני בינו לבין עצמן ת"ל ע"פ ה' נתנו לו וכו' פ' אף דלא היה בגורל אבל היה ברוה"ק, ועיין ב"ב קכב·: 12 יצאו· מכאן משמע דלא בלבד השבטים אלא אף אנשי השבט נטלו חלקם בגורל, עיין בבא בתרא שם קכא: וקכב·: 15 ועבדים· לעיל דף קעד: 17 כור· בבא בתרא שם קכב·:

1 ד תרבו, ועיין בתרגומים | נחלתו וכו' נחלתו] [מ ח' | ולמעט וכו' נחלתו] ר ח' | דל הרי שהיו (ל שהיה) לו בשעת יציאת מצרים חמשה בנים ובכניסתו לארץ עשרה | 2 עליו] ד ל ח' | ד ט ל למעט תמעיט נחלתו | נחלתו] מ נ' ולמעט תמעיט נחלתו | ל הרי שהיו לו בשעת יציאתן ממצרים | 3 עמו מ ח' | ד ל עשרה ··· חמשה | דטל עליו (ר עליהם) לרב תרבה (ר תרבו) נחלתו | 4 נחלתו מר נ' לרב תרבה נחלתו וכבפנים כ"ה ברמב"ן ורשב"ם ב"ב קיח· ותוספ' שם ורמב"ן עה"ת | ד יצאו עבדים ונשים וטומטום | לפי פקודיו] ר ח' | מ איש לפי | מר נחלקה | ט הארץ אלא | 5 ושבט] מ ח' | מ יהושע לאמר וגו' | 6 וגו'] ד ואומר, ל וגו' ואומר | אני וכו' ה'] טמר ח' | ל אנכי, במקרא ואני | אשר] ל ח' | מהו אומר] טמ ח', ד ואומר, ל וכן הוא אומר | ט יהושע להם זה עם, ר ויאמר יהושע לא אם וכו' | אליהם] ד ל להם | אתה] ד אתם | 9 מ בערבוביא, פ"ז מעורבים | אך] רק מ ור"ה | ד יכול שומע | ר"ה בינם לבין עצמם | 10 ת"ל וכו'] ר ת"ל על פי נחלתו הגורל תחלק נחל' מגיד, מ ת"ל על פי הגורל: נחלתו אי נחלתו שומע אני בינן לבין עצמן ת"ל הגורל מלמד, ד ת"ל על פי נחלתו וכו' | שומע וכו' ה'] טל ח' | 11 ועל פי המקום] רק ט | 12 אך] ל ח' | בגורל] רק מ | ר"ה טמר יהושע וכלב | 13 ד נחלתם | בתוכם] טמ ח' | 16 בין רב למעט] רק ר"ה | מגיד] ר ח', מ מלמד | 17 בשמיון] מ בשומא, ט שמין, ר בשימון, ל בשמות | סאה] ר מאה וכן בסמוך |

(קלג) ותקרבנה בנות צלפחד, כיון ששמעו בנות צלפחד שהארץ מתחלקת לשבטים לזכרים ולא לנקבות נתקבצו כולן זו על זו ליטול עצה אמרו לא כרחמי בשר ודם רחמי המקום בשר ודם רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא רחמיו על הזכרים ועל הנקבות רחמיו על הכל שנאמר <נותן לחם לכל בשר וגו' (תהלים קלו כה) נותן לבהמה לחמה וגו' (שם קמו ט) ואומר> טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו (שם קמה ט).

בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה, מגיד הכתוב שכשם שהיה צלפחד בכור כך היו כולן בכורות וללמדך שהיו כולן וכאות בנות וכאי שכל מי שמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים והכתוב מייחסו לשבח הרי זה צדיק בן צדיק וכל מי שמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים והכתוב מייחסו לגנאי הרי זה רשע בן רשע. ר' נתן אומר בא הכתוב ללמדך שכל צדיק שגדל בחיק רשע ולא עשה כמעשיו להודיעך כמה צדקו גדול שגדל בחיק רשע ולא עשה כמעשיו. וכל רשע שגדל בחיק צדיק ולא עשה כמעשיו להודיעך כמה רשעו גדול שגדל בחיק צדיק ולא עשה כמעשיו. עשו גדל בין שני צדיקים בין יצחק ובין רבקה ולא עשה כמעשיהם עובדיה גדל בין שני רשעים בין אחאב לאיזבל ולא עשה כמעשיהם ונתנבא על עשו הרשע שגדל בין שני צדיקים בין יצחק לרבקה ולא עשה כמעשיהם שנאמר חזון עובדיה כה אמר ה' אלהים לאדום (עובדיה א א).

למשפחות מנשה בן יוסף, כשם שחיבב יוסף את ארץ ישראל כך יוצאי חלציו חיבבו את ארץ ישראל.

ואלה שמות בנותיו מחלה נועה וחגלה ומלכה ותרצה, או כל הקודם במקרא קודם במעשה ת"ל ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד (במדבר לו יא) מלמד שכולם שקולות זו בזו.

ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן, מגיד הכתוב שלא עמדו אלא בשנת הארבעים בשנה שמת בה אהרן שנאמר ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים (שם לג לח).

(קלג) 2 לשבטים לזכרים] כ"ה מ, אבל דטר לשבטים, פ"ז ל לזכרים | טמר אבל לא | ר זו לזו, מ זו אצל זו | 3 המקום] לר ג' רחמי | 4 אלא וכו' הנקבות] ר ח' רחמיו בפעם הא'] רק ל | ל הנקבות ועל הכל | 5 המוסגר ד ליתא, ולשון הפ"ז שנ' טוב ה' לקויו לנפש תדרשנו ואומר טוב ה' וגו' | נותן לחם לכל בשר וגו'] מ ח' | 6 ורחמיו וכו' מעשיו] טמר ח' | 7 טמר שצלפחד היה | 8 מר כלם היו | טר ללמדך | כלן בפעם הב'] רק מ | ט ד בני | שכל] ד, ש"ג וכל | 9 ד מעשה | 10 ד הכתוב | 11 בא] ד ח' | ד כת' ולימדך | ד צדיק וצדיק | ד להודיע וכן בסמוך | 12 כמה וכו' להודיעך שורה יג] ל ח' | צדקו] ד צדיק | וכל וכו' להודיעך וכו' כמעשיו שורה יג] ט ח' | 13 ד להודיע | רשעו] ד רשע | 14 עשו וכו' כמעשיהם] ר להודיעך כמה רשעו גדול שגדל בחיק צדיק ולא עשה כמעשיו | מ עשו שגדל | מ צדיקים ולא למד ממעשיהם | 15 ד ואיזבל | הרשע] דל ח' | שגדל וכו' כמעשיהם] ט ח' | 18 ט לר שכשם | ר כך יצאו מחלציו שחיבבו | דל כך חיבבו את בנות צלפחד (ל ג' שהיו יוצאי חלציו חבבו את א"י) | 20 ד ואלה בנות צלפחד מחלה | לר ונעה | דל חגלה | או] טמ יכול | כל] ט ח' | 21 מ למקרא הוא קודם למעשה | ל ותהיין | מ מחלה ונועה וגו' מלמד | וחגלה] ד חגלה | 23 ולפני וכו' הכהן] רק מ | 24 בשנה] ט שנה, ל בשנת | ד על |

(קלג) 6 מעשיו· תנחומא א' נצבים ט"ב ותנחומא ב' שם ס"ה, עיין ת"י: 8 בכורות· מן הכתובים בעצמן פרשה כו כט וכו' משמע כן חוץ מחפר דנראה דהיה שלישי לגלעד, עיין רד"ק: 9 סתומים· מגילה טו· וס"ז ונראה דס"ל דצלפחד אינו מקושש: 11 שכל· נראה דצ"ל כל· ור"ן פליג וס"ל דלפעמים הכתוב מיחס צדיק בן רשע להודיע גודל צדקו: 17 לאדום· סנהדרין לט: 18 יוסף· דאמר והעליתם וכו', ועיין רש"י: 22 שקולות· עיין ב"ב קכ:, כריתות כח·, תוספתא שם פ"ד ט"ו, ריש מכילתא, ס"ז ופ"ז כאן:

לפני משה ולפני אלעזר הכהן, אם משה לא היה יודע אלעזר היה יודע אלא סרס את המקרא ודרשהו דברי ר' יאשיה אבא חנן אומר משום ר"א בבית המדרש היו יושבין ובאו ועמדו לפניהם.

אבינו מת במדבר, ר' עקיבא אומר נאמר כאן מדבר ונאמר להלן מדבר מה מדבר האמור כאן צלפחד אף מדבר האמור להלן צלפחד.

והוא לא היה בתוך העדה זו עדת מלינים. הנועדים על ה' זו עדת מרגלים. בעדת קרח זו עדה של קרח. כי בחטאו מת שלא החטיא אחרים עמו. ובנים לא היו לו שאלו היה לו בן לא היינו תובעות.

למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו, ר' יהודה אומר נאמר כאן שם ונאמר להלן שם מה שם האמור להלן נחלה אף שם האמור באן נחלה ומה שם האמור להלן זרע אף שם האמור כאן זרע.

כי אין לו בן למה נאמר והלא כבר נאמר ובנים לא היו לו מה ת"ל כי אין לו בן מגיד שהיו חכמות ודורשות הא אם היה לו בת בן לא היינו תובעות.

תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו, ר' נתן אומר יפה כח נשים מכח אנשים אנשים אומרים נתנה ראש ונשובה מצרימה (במדבר יד ד) ונשים אומרות תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו.

ויקרב משה את משפטן לפני ה', אמר ר' חדקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא ואמר יודע היה משה שהבנות נוחלות על מה נחלקו אם יירשו בראוי כבמוחזק ואם לאו ראויה היתה פרשת נחלות שתֵאמר על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד שנאמרה על ידיהן לכך מגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב (סליק פיסקא)

(קלד) ויאמר ה' אל משה לאמר כן בנות צלפחד דוברות, יפה תכע בנות צלפחד שכך כתובה פרשה לפני במרום אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו

3 לפניהם· לעיל פיסקא סח וקיג, ב"ב קיט:, תנחומא א' וב' כאן, מ"א, ת"י וס"ז: 5 צלפחד· עיין ס"ז: 6 זו וכו'· בבבא בתרא קיח: הג' בתוך העדה זה עדת מרגלים הנועדים על ה' אלו מתלוננין, ולכאורה משמע דמתלוננים היינו אלו שכתב בהן לאחר חזרת המרגלים וילונו על משה וכו' (במדבר יד ב) אבל בגמרא שם פ' מתלוננים שבעדת קרח ולשון הס"ז בתוך העדה אלו מרגלים הנועדים על ה' זו עדתו של קרח ובתוספ' ב"ב פ"ז ח' וט' איתא נ"א מתאוננים במקום מתלוננים: 11 זרע· בספרי דברים פ' רפט דורש כן על הפסוק מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל ובד"ר וא"י והגר"א הגיהו כאן מה שם האמור כאן וכו' להלן כאן וכו' להלן והדרשה לענין נחלה נאותה יותר על הפסוק יקום על שם אחיו המת והדרשה לענין זרע לא נתבררה לי כלל ואפשר דה"ק מה לענין ירושה מתקיים שם המת אף בבת דאם אין בן הבת יורשת אף לענין יבום גם הבת פוטרת מן היבום במקום שאין בן, ועיין יבמות כד·: 13 תובעות· ב"ב קיט, רבה פכ"א סי"א ותנחומא: 14 יפה וכו'· ס"ז פ' כז א, רבה שם ס"י, תנח' סימן ז': 18 על וכו'· בפ"ז ג' אלא לא היה יודע, וכן הוא ב"ב קיט· ואולי הוא אשגרת לשון מלעיל פ' סח: 21 חייב· עיין בנסמן לעיל פ' קיד ות"י ותנח' ורש"י:

1 הכהן] ל ג' ולפני הנשיאים | אם וכו' קרח שורה ז] מ אינו מעתיק רק מציין כדלעיל | אם] מ אי | ז אלעזר היאך היה | 2 אבא] ל אמ' | אומר] ל אמ', ר א' | מ חנן משום ר' אליעזר אומר | 3 יושבין] רק ר | 5 לר להלן ... כאן | להלן] ד כאן | 7 עדה] טר עדתו | ל עדת קרח | ד את אחרים | 8 ט דאלו, דל שאם | היה לו בן] כ"ה מ אבל ד היתה לו בן, טלר היתה (טל היה) לו בת בן (ל ובן) | מ היו | 9 מתוך משפחתו] מ ח' | פ"ז ונאמר להלן יקום על שם אחיו המת מה להלן בנחלה אף כאן בנחלה | 10 ל מה וכו' להלן זרע אף וכו' זרע ומה שם וכו' להלן נחלה וכו' כאן נחלה | ר כאן זרע (ותו לא) | 11 להלן זרע וכו'] מ כאן זרע וכו' להלן זרע | 12 מה ת"ל] ר למה נאמר | 13 מגיד] ד ח' | ודורשות] ד, ש"ג דורשות | בת] פ"ז למר ח' | 14 בתוך אחי אבינו] רק ד | ר הנשים| 15 ט נשובה | מ מצרים | 16 בתוך אחי אבינו] רק דל | 18 מ ואומר | נחלות] ט יורשות | ל ועל | 19 יירשו] למ יורשות | ד כראוי | מ בראוי לבא | מ או לאו | ראויה] ד, ש"ג וראויה | 20 למ שתאמר | ד ידן | לכך] פ"ז לפי שמגלגלין:

(קלד) 22 לאמר] ל, ש"ג ח' | 23 ר פרשה כתובה | מצמ שהקב"ה, לר שהקודש |

כיוצא בו אתה אומר כן מטה בני יוסף דוברים (שם לו ה) כיוצא בו אתה אומר ויאמר ה׳ סלחתי כדבריך (שם יד כ) עתידות אומות העולם לומר אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו.

נתון תתן להם אחוזת נחלה וו נחלת אביהם. בתוך אחי אביהם וו נחלת אחי אביהם. והעברת את נחלת אביהן להן מגיד שבנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה חלק אביהם וחלק אבי אביהם וחלק אביהם שהיה בכור ר״א בן יעקב אומר אף חלק אחי אביהם נטלו.

ואל בני ישראל תדבר לאמר איש אין לי אלא לשעה לדורות מנין תלמוד לומר ואל בני ישראל תדבר לאמר. בכולם היא אומר ונתתם וכאן הוא אומר והעברתם רבי אומר אין לך מעביר בנחלה אלא בת מפני שבנה ובעלה יורשים אותה. מנין שהאב קודם את האחין בנחלה היה ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי אומר הרי הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו מפני הבת מעביר אתה את האב ואי אתה מעביר מפני האחים ומנין שהאב יורש אמרת קל וחומר הוא ומה אחים שאינן בנים אלא מכח האב הרי הם יורשים האב שאין האחים באים אלא מכחו דין הוא שיירש ומנין לעשות את בת הבן כבן אמרת קל וחומר הוא ומה בנות צלפחד שלא היו אלא לשעה עשה את בת הבן כבן קל וחומר לדורות. מנין לעשות נקבות כזכרים הרי אתה דן הואיל והבנים יורשים והאחין ואחי האב יורשים מה בנים עשה נקבות כזכרים אף בכל

1 כיוצא עד סה״ד] מ ח׳ | אתה אומר] ל ח׳ וכן בסמוך | משה] ד ח׳ | דוברים] ל נ׳ שכך כת׳ (?) | ט כיוצא בדבר אתה וכו׳ | 2 טר עתידין, ד או עתידות | 3 ל ר שהקודש | ל שמודה, ד הודה | 4 נתן עד סה״ד] ט ח׳ | אחוזת נחלה] מ ח׳ | זו נחלת אחי אביהן] ל ח׳ | 5 ר״ה נראה דג׳ להן זו חלק בכורה מגיד | 6 ד עקיבא | בן יעקב] ל ח׳ | 7 אחי] מ אבי | נטלו] ל מ ר ח׳ | 8 לאמר] מ ח׳ | איש] רק ד | 9 תדבר לאמר] מ ח׳ | לאמר] ר נ׳ איש וגו׳ | בכולם וכו׳ יורשים אותה שורה יא] ט ח׳ | מ רבי אומר בכולם | 10 רבי אומר] מ ח׳ | ר״ה מעביר נחלה משבט לשבט | מ הואיל ובנה | 11 אותה] ד אותם | ר״ה לכל האחין, ד לאחיו | ל ו׳ אלעזר בר׳ יוסי, ר ר׳ בר׳ יוסי | 12 למר אתה מעביר | מ מעבירו, ל מעביר את האב | ר״ה מעביר נחלה מן האב במקום אחין | 13 הוא] דט ח׳ | אחים] ד נ׳ מן האב | 14 ד אב | יורשים וכו׳] ד יורשים את האב שאין אחים באים אלא מכח האב ודין הוא | ר״ה יורשין של אב שאין | שאין האחים] ל האחים שאינן | ט אינו דין הוא | שיירש] דטר שיורש, ל שיורשין | 15 הוא] מ ח׳ | 16 למ ומנין | מ הנקבות | 17 והאחין] ד ח׳, מ האחים, טר ואחין | מ

(קלד) 3 לדבריו. מכילתא בחדש פ״ט, מדרש תנאים דף קיא, אדר״נ נ״א פל״ז, ונ״ב פ״מ ות״י: 5 אחי. צ״ל אבי כדמוכח לקמן: 7 נטלו. ב״ב פ״ח מ״ג, תוספתא פ״ז ח׳, ירושלמי שם טז ע״א, בבלי קיחז, ס״ז, רבה פכ״א סי״ב, תנחומא ס״ט מ״א דף קנד, ושם במקום ר׳ חלקיה אומר נטלו צ״ל ד׳ חלקים נטלו ולא כאשר הגיה המו״ל ג׳ חלקים: 8 לדורות. לשון הפ״ז ואל בני וכו׳ לאמר איש כי ימות וכו׳ לבתו לאמר שינהוג הדבר לדורות. וכן פ׳ ברד״ף דלאמר דרש וא״נ רק עקר הכתוב דורש וכן דרך המדרש לפרש הכתוב בכל פרשה שנאמרה ע״י מעשה שאירע דבא להשמיענו דינהוג הדבר לדורות עיין לעיל פ׳ קיד. לענין מקושש מות יומת האיש לדורות רגום אותו באבנים לשעה וכן ת״כ אמור פרק י״ט ג׳ לענין מקלל יכול הורייתו שעה היתה ת״ל ואל בני ישראל תדבר לאמר יהי מנהג לדורות וגם שם אין הכוונה על מלת לאמר ועיין ס״ז כאן. ובזה תסתלק קושית המפרשים דא״כ בכל המצוות נימא הכא עיין ז״ר ורד״ף ובלא״ה יש לתרץ לפי הת״כ אמור פרשה ד׳ ג׳ דבדרך כלל אמרו שם לפי שיש באבות מה שאין בבנים ויש בבנים מה שאין באבות באבות הוא אומר וכל בת יורשת נחלה וכו׳ הא לפי שיש באבות וכו׳ צ״ל באבות וצריך לומר בבנים א״כ כאן בלא״ה לא קשה למה הוצרך לומר דנהג לדורות מאחר דידעינן דלענין אחד משונה דין אבות מבנים ולא נשאר אלא לבאר למה כמה פעמים כתבה התורה דנהג לדורות וברוב המקומות שתקה מזה, ועיין ב״ב קכ. וברשב״ם שם ובסהתר״ה אמור בפרשה הנ״ל האריך לתת טעם לזה ועיין לעיל פ׳ קט: 11 אותה. ב״ב קט: 13 האחים. שם קט.: — יורש. כל עקר, ר״ה: — אחים. ר״ל אחי המת וכן משמע מן הירושלמי טו ע״א וא״ת גילף באותו ק״ו עצמו דקודם לאחים י״ל דאי מק״ו לא ידעינן דקודם לאחים אלא דיורש עמהם אבל ראיה גמורה מן הירושל׳ אינה די״ל דלפי הירושל׳ באמת מן הק״ו דאחים ילפינן ג״כ דקודם להם דבירוש׳ שם אינו מביא הדרשה דר״י בר׳ יוסי אבל הספרי אפשר דמאחי האב יליף דאב יורש ומאחר דידעינן דאב בכלל ירושה אף על גב דלא נזכר בכתוב שוב ילפינן מן והעברת דקודם לאחי המת: 16 כבן. שירשו בנכסי חפר זקנם עם אחי אביהן, ר״ה: — ק״ו. פ׳ דהיה לשעה וא״כ י״ל שלא זכה בה אבי אביהן מעולם, ז״ר. פ״א אע״ג דהוה בירושת הארץ והתורה קפדה שלא תתחלק אלא לזכרים, ועיין רד״ף: 17 כזכרים. דאף אחיות יורשות במקום שאין אחים ואחיות האב במקום שאין אחי האב ז״א ור״ה ומהר״ם פ׳ דבנות אחים קודמים לאחי האב וא״נ:

היורשים נעשה נקבות כוכרים ומה בנים הקדים וכרים לנקבות אף בכל היורשים נקדים וכרים לנקבות ומה בנואלים עשה בנים כאבותם אף בכל היורשים נעשה בנים כאבותם. ומנין שהבת יורשת הרי הוא אומר וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל אין לי אלא בת הבן מנין אמרת קל וחומר הוא ומה הבת שהורע כחה במקום הבן הרי היא יורשת בן שיפה כחו במקום הבת דין היא שיירש. ומנין שהאיש יורש את אשתו תלמוד לומר ממשפחתו וירש אותה דברי ר' עקיבא. ר' ישמעאל אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל (שם לו ח) ואומר ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה <אל מטה (שם ז) ואומר ולא תסב נחלה ממטה> למטה אחר (שם ט) ואומר ואלעזר בן אהרן מת וגו' (יהושע כד לג) וכי מנין היה לפנחס בהר אפרים מה שלא היה לאלעזר אלא מלמד שנשא אשה מבנות אפרים ומתה וירשה. כיוצא בו ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד (רה"י א' ב כב) <וכי מנין היה ליהודה בארץ הגלעד אלא> שנשא אשה מבנות מנשה ומתה וירשה.

ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו ממשפחת אביו או אינו אלא ממשפחת אמו תלמוד לומר למשפחותם לבית אבותם (במדבר א ב) מגיד שהמשפחות הולכות אחרי אבות: וירש אותה, לענין שאמרנו: והיתה לבני ישראל לחקת משפט, נתנה תורה דעת לחכמים לדרוש ולומר כל הקרוב בשאר בשר הוא קודם בנחלה.

ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה הר נבו, זו נחלת בני ראובן ובני גד בשעה שנכנס משה לנחלת בני ראיבן ובני גד שמח ואמר דומה אני שהתיר לי נדרי התחיל שופך תחנונים לפני המקום. משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם

2 לנקבות: דאחים קודמים לאחיות, ב"ב קיג: — בנואלים: דכתיב או דודו או בן דודו ויותר נראה פ' הז"ר דבמקדיש שדה אחוזה אם גאלה בנו אינה יוצאה לכהנים ביובל: 3 כאבותם: דיוצאי ירך הבן קודמין לאחין ויוצאי ירך האח קודמין לאחי האב וכו', בבא בתרא פ"ב מ"ח ובגמ' שם: — שהבת יורשת: בנכסי האם, ר"ה: 5 שיירש: תוספתא ב"ב פ"ו י' וירושלמי שם טז ע"א, בבלי קיא, ס"ז, מדרש תנאים דברים דף קו: 6 ר"ע: בבלי קיא:, ירושלמי טז ע"ב, ס"ז: 11 ושגוב וכו': ירושל' שם שנשא יאיר וכן בבלי קיא: אבל קיג: שנשא שגוב אשה ומתה בחיי מורישיה וכו' וירשה יאיר אבל מדרש תנאים דף קו שנשא חצרון מבנות מכיר וכן משמע מפשט הכתוב ויליף משם דשגוב ירש אבי אמו: 16 אחרי אבות: בבלי ב"ב קנז—קי, יבמות נד:, ירושלמי יבמות ד ע"א, קדושין סד ע"ד, ב"ר פ"ז ס"ב, במד"ר פ"ט ס"ג, קה"ר פ"ז פסוק כג, תנחומא א' חקת ס"ו ותנחומא ב' שם סט"ו, פסד"ר פ"ד פס"ר פ"ד: 21 הר נבו: לפנינו ליתא אבל איתא דברים לב מט וע"כ א"צ למחוק ואע"ג דנבו בנחלת ראובן הוה כדכתיב בפ' מטות (לב לז) ובני ראובן בנו וכו' ואת נבו, ועיין לעיל סוף בהעלתך אפשר משום דהיה בין ראובן ובין גד קרי ליה נמי נחלת בני גד: עיין

כל | 1 נעשה] ד עשה | הקדים] ר עשה | 2 ד הקדים | ט כל | 4 הבן] ר וכן נראה ג' ר"ה, ש"ג בת הבן | הוא] ד ח' | דטל בת | ט שהוריע | 5 מ במקום בן | בן] ל בת הבן | בן שייפה וכו' שיירש] ד בת הבן בן שייפה כחו במקום הבן דין הוא שתירש | ר שייפה | ר"ה אינו דין | ומנין עד סה"ד] ט ח' | 7 מ וכל בת ואומר | ר יורשת ואומר | 8 דלר לא | מ נחלה ואומר ואלעזר | ל ר נחלה ממטה למטה (ר למטה אחר') ואומר ואלעזר | 9 וגו'] דל ח' | 10 היה] ר ח' | מה וכו' לאלעזר] רק מ ור"ה | מלמד] רק מ | מבנות] ד מבני, ל מהר | 11 ל עיירות | 12 המוסגר ד ח' | ל וכי מה היה לו ליהודה מ היה לו ליאיר | ד מבני | 13 וירשה] ר נ' פ' | 14 ונתתם וכו' אליו] דר ח', מ וגו' | ממשפחתו] ל נ' וירש אותה | 15 ר זו משפחת אביו, למ משפחת אביו | למר אלא משפחת | 16 שהמשפחות] מ, ש"ג שמשפחות | וירש וכו' שאמרנו] ט ח' | 17 לחקת משפט] מ ח', ל נ' כאשר צוה ה' את משה | ט נתונה רשות לחכמים | ר בחכמים לחכמים] ל נ' לחקור | 18 בשר] לר ח', ד כשר | הוא] ר ח', ל ההוא | קודם] ד ח', ט הקרוב | מ לנחלה בנחלה] ר נ' י"ב ברייתא | 19 פ"ז העברים זו וכו' | הר נבו] ט ח' | ר"ה זה הר נבו | ד נחלה, ט בנחלת | 20 למ שבשעת, ר שבשעת | ל בנחלת | מ לנחלת בני גד ובני ראובן | אני] ט ח' | ד שהותר | 21 ל לו נדרו | ר והתחיל | ל ושפך | ד תנחומים | המקום] ד המלך |

שנזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטרין שלו נכנס לשער והוא אחריו לחצר והוא אחריו לטריקלין והוא אחריו כיון שבא ליכנס לקיטון אמר לו בני מיכן ואילך אתה אסור כך בשעה שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר דומה אני שהתיר לי נדרי התחיל שופך תחנונים לפני המקום והלא דברים קל וחומר ומה אם משה חכם חכמים גדול גדולים אבי הנביאים אע״פ שידע שנגזרה עליו גזירה לא מנע עצמו מן הרחמים קל וחומר לשאר בני אדם שנאמר ואתחנן אל ה׳ (דברים ג כג) במיני תחנונים. בעת ההיא לאמר שאין תלמוד לומר לאמר אלא אמר לו הודיעני אם אני נכנס לארץ ואם איני נכנס אדוני אדון אתה לכל באי העולם. אלהים בדין בראת את העולם. אתה החילות אתה החילות לפחוח פתח לעבדך בשעה שהכנסתני לנחלת בני ראובן ובני גד. ד״א אתה החלות אתה התחלת להראות לעבדך נסין וגבורות שנאמר ויאמר משה אסורה נא ואראה (שמות ג ג) ד״א אתה החלות אתה החלתה את השבועה כתבת בתורה ווכח לאלהים יחרם וגו׳ (שם כב יט) ובניך עבדו עבודה זרה ובקשתי עליהן רחמים וסלחת אתה החלת את השבועה. את גדלך וו מדת טובך שנאמר ועתה יגדל נא כח ה׳ (במדבר יד יז). ואת ידך וו ימינך שפשוטה לכל באי העולם שנאמר ימינך ה׳ נאדרי בכח (שמות טו ו) ואומר כי ימינך ווזרועך ואור פניך (תהלים מד ד) ואומר בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב (ישעיה מה כג). החזקה שאתה כובש ברחמים את מדת הדין שנאמר מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע ואומר ישוב ירחמנו יכבוש עוונותינו תתן אמת ליעקב (מיכה ז יח—כ) אשר מי אל בשמים ובארץ שלא כמדת בשר ודם מדת המקום מדת בשר ודם הגדול מחבירו מבטל גזירת חבירו אבל אתה מי יכול למחות על ידך וכן הוא אומר והוא באחד ומי ישיבנו וגו׳ (איוב כג יג). רבי יהודה בן בבא אומר משל לאדם שנתון בקונטרסים של מלכות אפילו נותן ממון הרבה אי אפשר ליעקר אבל אתה אומר עשו תשובה ואני מקבל שנאמר מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך (ישעיה מד כב) ד״א אשר מי אל בשמים

1 מ שכעס על בנו וגזר עליו שלא | לר׳ לבית השער | לחצר והוא אחריו] דטן ח׳ | 2 ד לטרקלים. על לטרקלין | והוא] ד הוא | שבא] ר שנכנס | ליכנס] ל ח׳ | ט לקיטון | 3 מ כשנכנס משה עם בני | למר׳ ראובן ובני גד | אני] ר ח׳ | ד שהותר | 4 לי] ל ח׳ | ל נדרו | התחיל] ל ח׳ | ל לשפוך | לר׳ והרי | 5 ד חכם גדול אב החכמים ואב הנביאים | מ אב | ד שיודע | 6 ר לשאר כל אדם | שנ׳ וכו׳ המשפטים דף קפג שו׳ יב] טמ ח׳ | שנאמר] כ״ה בר״ה | במיני תחנונים] ר ח׳ | 7 במקרא ההוא | לאמר בפעם הא׳] ר ח׳ | לאמר בפעם הב׳] ר ח׳ | 8 ואם איני נכנס] ר נ׳ פ׳ | ד ואם לאו | אתה] ד ל ח׳ | 9 החילות] ל ג׳ להראות את עבדך | לר׳ התחלתה | ד שנכנסתי. ל שכנסתי | 10 ד״א וכו׳] ד הסדר מהופך: ד״א אתה החלות את השבועה וכו׳ יחרם ובניך וכו׳ ובקשתי רחמים ממך וסלחת וכו׳ החילות את השבועה להראות את עבדך נסים וכו׳ וראה | ד״א וכו׳ נסין] ל אתה החילותה להראות נסין | 11 התלתה] ל החילת | 13 ל רחמים ממך | 14 ה׳] ר״ה נ׳ כאשר דברת לאמר | ל שהיא פשוטה | 15 כי] ד ח׳ | 16 ואומר] ר ח׳ | יצא וכו׳ ישוב] ד ח׳ | 17 ועובר וכו׳ ואומר] ל ח׳, ר וגו׳ | 19 ד שלא כמדת הקב״ה מדת ב״ו | 20 אתה] לר ח׳ | 21 וגו׳] דל ח׳ | ר בן אבא וכן ילקוט המכירי ישעיה מד | ד באדם | לר נתן | ר בקונאנטירסין, ל בקונאטרסון, ר״ה בקונאטריסין, המכירי שם בקונטראסין | 22 לר אמרת | כ אקבל אתכם | 23 ד ומחיתי | ד״א] ר ח׳, ד רבי אומר |

רד״ף וא״י: 4 ק״ו וכו׳. ברכות י׳, ספרי דברים פיסקא כט תנחומא א׳ וב׳ ואתחנן ס״ד, דברים רבה פ״ב ס״ו: 7 תחנונים. ספרי דברים פ׳ כו, תנחומא א׳ וב׳ ואתחנן ס״ג, דברים רבה פ״ב ס״א וס״ד: — הודיעני. לעיל עמוד קד הערה יג: 8 בדין. ספרי דברים פ׳ כז, מדרש תנאים שם דף טו, ילקוט ואתחנן רמז תתט״ו: 11 השבועה. ספרי דברים שם, ברכות לב׳, שמ״ר פמ״ג ס״ד: 14 ואת ידך. צ״ל כאשר הוא במ״ח ואתחנן ואת ידך אלו עשר מכות שהביא הקב״ה על המצריים במצרים שנ׳ בהם נטה את ידך ד״א נטה את ידך זו ימינך וכו׳: — ימינך. מכילתא בשלח פ״ה, ומכילתא דרשב״י דף סב, ומכילתא בא פי״ז, וספרי דברים פל״ה, מנחות לז: 16 צדקה. אפשר דסיפא דקרא כי לי תכרע כל ברך דורש, עיין שוח״ט ק׳ וילקוט המכירי שם: 19 מבטל וכו׳. ספרי דברים פ׳ כז: 23 חטאתיך. עיין ילק׳ המכירי ישעיה מד:

ובארץ <הא חוץ מכאן יש ת״ל> וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה׳ הוא האלהים אין עוד (דברים ד לט) אף לא באויר העולם. אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך כמעשיך במצרים וכגבורותיך על הים. ד״א כמעשיך וכגבורותיך על נחלי ארנון. אעברה נא ואראה אין נא אלא לשון בקשה. וארא את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן וגו׳ היא שרבי יהודה אומר ארץ כנען היא טובה ולא נחלת בני ראובן ובני גד. ההר הטוב הזה ירושלם. והלבנון זה בית המקדש וכן הוא אומר פתח לבנון דלתיך (זכריה יא א) ואומר והלבנון באדיר יפול (ישעיה י לד) ויש אומרים לבנון מינה עליהם את מלכיהם (סליק פיסקא)

(קלה) ויתעבר ה׳ בי, כאדם שאומר נתעבר בי פלוני ונתמלא עלי חימה למענכם שאתם גרמתם וכן הוא אומר ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם (תהלים קו לב) ולא שמע אלי ולא קיבל תפילתי. ר׳ נתן אומר הרי הוא אומר הן אל כביר ולא ימאס תם (איוב לו ה) אין הקב״ה מואס תפלתם של רבים אבל כאן ולא שמע אלי ולא קיבל תפלתי. ויאמר ה׳ אלי רב לך אמר לו משה ברבר הוה רב לך שאין מניחים את הצדיקים לבוא לידי עבירה חמורה. מיכן היה ר׳ ישמעאל אומר משל הדיוט אומר לפום גמלא שיחנא. ד״א אם משה חכם חכמים גדול נדולים אבי נביאים לא נשא לו פנים קל וחומר לשאר כל אדם המעניס את הדין והמעותין את הדין עאכ״ו. רב לך, אמר לו הרבה שמור לך הרבה צפון לך שנאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא כ) ואומר ומעולם לא שמעו ולא האזינו עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד ג). ד״א רב לך אמר לו הרבה יגעת הרבה עמלת צא משה ונח שנאמר לך לקץ ותנוח וגו׳ (דניאל יב יג) אמר לו אם

1 ישׂ׳ נראה דהג׳ העקרית היתה יש אל ת״ל וכו׳: 3 ארנון׳ עיין בח״ג וספרי שם ומכילתא בשלח ויבא עמלק פ״ב, ברכות נד׳: 5 ולא נחלת׳ בכורים פ״א מ״י, ספרי דברים פ׳ רצ״ט וש״א, ירושלמי בכורים סד ע״ב: 6 והלבנון׳ ספרי דברים פ׳ ו׳ וכ״ח, ומכילתא בשלח ויבא עמלק פ״ב, יומא לט׳, גיטין נו׳, ב״ר פט״ו ט״א, שמ״ר פל״ב ס״א, ויק״ר פ״א ס״ב, שהש״ר פ״ז פסוק ה, שוח״ט קד סי״ג, וילקוט המכירי שם: 7 מינה׳ צ״ל מנה כהגהת המ״ע או כג׳ הילקוט כלומר אעבור שאראה כשתמנה עליהם מלכים ר״ה, ועיין ספרי דברים פ״ו:

(קלה) 11 תפלתי׳ ספרי דברים פ׳ כט, מדרש תנאים שם דף יט, מכילתא בשלח שם׳ 12 רבים׳ ג׳ הילקוט (צדיקים) לפי הענין יותר נכונה אבל גם ברכות י׳ איתא רבים ועוד קשה דאיך נרמז צדיקים בקרא ולפ׳ הג׳ רבים פ׳ הרד״ק דמשה רבינו הוא כמו כלל ישראל וצ״ע: 15 שיחנא׳ כתובות קי׳: 17 הדין׳ ספרי דברים פ׳ כט מדרש תנאים שם דף יח׳ — רב׳ צ״ל ד״א רב וכו׳:

1 הא וכו׳ ת״ל] מ ואתחנן הא חוץ יש ובילק׳ שם שמא תאמר חוץ מכאן יש וכן כתב ר״ה אית דג׳ חוץ מכאן יש אבל לר חוץ מבין ישר׳ וידעת וכן מביא הג׳ חוץ מבין ישר׳ ר״ה שם וג׳ הדם׳ חוץ מיכן ישראל אומר וידעת | כי וכו׳ האלהים] ד ח׳ | הוא האלהים] ר וגו׳ | 2 אין וכו׳] ל ואין עוד אין עוד אלא אף באחר | אף לא וכו׳] ט ואתחנן אלא אף באויר, ד אלא אף באומות העולם | העולם] למר ח׳ | יעשה וכו׳] ר יעשה כמעשיך וכגבור׳ על הים ד״א כמעשיך במצרים וכגבורותיך על נחלי ארנון, ל יעשה כמעשיך וכגבורותיך כמעשיך במצרים וכגבורותיך על נחלי ארנון, מ פרשת ואתחנן הגירסא יעשה כמעשיך וכגבורותיך על הים ד״א כמעשיך במצרים וכגבורותיך על נחלי ארנון | 4 ד בקשה הארץ וכו׳, ר בקשה הירדן הזה זו וכו׳ | 5 ל זה | ולא וכו׳ גד] ל ח׳ | 6 ל זו | 8 ר את המלכות, ובילקוט ואתחנן רמז תתט״ז ג׳ זה מנוי המלך | מלכיהם] נ״א ברד״ק בשם מהר״ם המלכים | סליק פיסקא] ל ח׳:

(קלה) 9 בי] ל נ׳ למענכם | ר נתמלא וכן ילקוט ואתחנן ר׳ תתי״ז | 10 לר אתם | ט גרמתם לי | 11 ולא קיבל] ר קיבל | ולא קיבל תפילתי] ט ח׳ | 12 ולא] ל, ש״ג לא | תם] טלר ח׳, וכן ליתא במקרא | ר אין המקום מואס תפלת הרבים | רבים] ט צדיקים | ד כאן לא קבל וכו׳ | 13 ר לא | שמע] ל נ׳ ה׳ | אלי בפעם הב׳] ל לו | רב לך] ד ח׳ | ר למשה | 14 שאין וכו׳ חמורה] ל ח׳ | 15 משל הדיוט אומר] ר ח׳ | ד להדיוט | אומר] ד ח׳ | ד״א וכו׳ עאכ״ו] ט ח׳ | גדול] ד ח׳ | 16 פנים] ר בדין | כל] ל ח׳ | ר המעותין | והמעותין את הדין] ל ח׳ | 17 אמר לו] ל ח׳ | 18 ר טובך וגו׳ ואומר | ליראיך] ל נ׳ פעלת לחוסים | טלר מעולם | ולא] במקרא לא | עין וכו׳ לו] ל ח׳, ר וגו׳, ד ולא ראתה וכו׳ | 19 אמר לו] ל ח׳ | לו] טר נ׳ משה | 20 לר עמלת . . . יגעת׳ | משה] טלר ח׳ | טר נח | ר ועתה לך, ל ואת לך, ט ואתה לך | לקץ] ד נ׳ הימין, ובמקרא ליתא | וגו׳] ד ח׳ |

לאו אכנס כהדיוט אמר לו אין המלך נכנס כהדיוט אמר לו אם לאו אעשה תלמיד ליהושע אמר לו רב לך אין הרב נעשה תלמיד לתלמידו אמר לו אם לאו אכנס דרך אויר או דרך חלל אמר לו ושמה לא תבוא (דברים לב נב) אמר לו אם לאו עצמותי יעברו את הירדן אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה (שם ג כז) וכי המת יכול לעבור אלא אמר לו משה אף עצמותיך לא יעברו את הירדן. אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה אמר לו משה בדבר הזה אל תבקש ממני אבל בדבר אחר גזור עלי ואני אעשה. משל למה הדבר דומה למלך שגזר על בנו גזרה קשה והיה הבן ההוא מבקש מאביו אמר לו בדבר הזה אל תבקש ממני אבל בדבר אחר גזור עלי ואני אעשה <כך אמר לו הקב״ה למשה משה בדבר זה אל תבקש ממני אבל בדבר אחר גזור עלי ואני אעשה> ותגזר אומר ויקם לך אמר לו אם לאו הראני נא אמר לו בדבר הזה אני עושה. עלה ראש הפסגה, מגיד הכתוב שהראהו המקום למשה את הרחוק בקרוב את שאין גלוי כגלוי את כל הכרוי ארץ ישראל שנאמר ויראהו ה׳ את כל הארץ וגו׳ ואת כל נפתלי וגו׳ ואת הנגב ואת הככר וגו׳ (שם לד א–ג) (סליק פיסקא)

(קלו) ויאמר ה׳ אליו זאת הארץ וגו׳ (שם לד ד). ר׳ עקיבא אומר מגיד הכתוב שהראהו המקום למשה את כל חדרי ארץ ישראל כשלחן ערוך שנאמ׳ ויראהו ה׳ את כל הארץ. ר׳ אליעזר אומר נתן כח בעיניו של משה וראה מסוף העולם ועד סופו. וכן אתה מוצא בצדיקים שרואים מסוף העולם ועד סופו שנאמר מלך ביופיו תחזינה עיניך נמצאת אתה אומר שתי ראיות הם אחת ראייה של נחת ואחת ראייה של צער. באברהם הוא אומר שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם (בראשית יג יד) זו היא ראייה של נחת. במשה הוא אומר עלה אל הר העברים (דברים לב מט) עלה ראש הפסגה (שם ג כז) זו היא ראייה של צער נמצאת אתה אומר שתי קריבות הם אחת קריבה שהיא לשום שמים ואחת קריבה שאינה לשום שמים. ותקרבון ותעמדון תחת ההר (שם ד יא) זו קריבה לשום שמים ותקרבון אלי כלכם (שם א כב) זו קריבה שאינה לשום שמים. וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו כי הוא יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה (דברים ג כח) תלמוד לומר ויצו את יהושע וגו׳ (שם א לח). ר׳ יהודה אומר צוהו על הגבעונים ד״א צוהו על המשאות ועל הטרחות ועל

1 אכנס וכו׳ לאו שורה ב] ל ח׳ | לו] ר ג׳ רב | אין] ד ח׳ | 2 אכנס] ל ג׳ או | 3 טר שמה | 6 משה] ד ח׳ | אבל] ל אלא | לר בדברים אחרים | 7 מלה״ד וכו׳ אעשה] ר ח׳ | 8 ההוא] ל ח׳ | 9 המוסגר דל ח׳ | 10 נא] ד ח׳ | 11 דר זה | אני עושה] ל וכן ילק׳ ואתחנן ח׳, ר אני שומע לך | ר וילק׳ ואתחנן תתכ״ג הפסגה וראה בעיניך, ל הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה תימנה ומזרחה וראה בעיניך וגו׳ | המקום] ט ח׳ | למשה] טל ח׳ | 12 בקרוב] כ״ה למ פ׳ ואתחנן אבל דטר בקרוב | ל שאינו | טמ שם ואת כל שקרוי (ט קירוי) | ר וירא את כל קרויי א״י | 13 כל] ד ח׳ | וגו׳] דטל ח׳ | כל] ד ח׳ | וגו׳] דל ח׳ | סליק פיסקא] ר ח׳:

4 וכי המת וכו׳. צריך להגיה ע״פ המכילתא בשלח ר״ש בן יוחאי אומר א״צ והלא כבר נאמר כי אנכי מת בארץ הזאת אינני עובר את הירדן וכי המת וכו׳. ועיין מדרש תנאים דברים דף יז ולעיל דף עה הערה טז: 12 בקרוב. עיין ס״ז: (קלו) 18 עינך. סיפא דקרא תראינה ארץ מרחקים, דרש: 21 צער. עיין מכילתא בשלח שם וס״ז: — נמצית. צ״ל כיוצא בו נמצית וכו׳ או דומה לזה, עיין הגר״א ומ״ע: 25 תלמוד. תורה שבע״פ ר״ה וכ״ה פ״ז ואתחנן צוהו על דברי קבלה פ״א כמה שנ׳ לא ימוש ספר התורה הזה (יהושע א ח) מ״ע עיין ס״ז כז יט: — הגבעונים. לקבלם ר״ה ועיין תנחומא א׳ נצבים ס״ב ותנחומא ב׳ שם ס״ה ורש״י שם: — המשאות. עיין גרסת ר״ה ופ׳ מסות שמנסין את הקב״ה ודברות כמה שנ׳ וידבר העם באלהים ובמשה וג׳ שבפנים

(קלו) 14 אליו] טר אל משה | וגו׳] ד ח׳ | 15 טר שהראה (ט נ׳ לו) | למשה] ל ח׳ | 16 כל] ד ח׳ | לר ניתן | 17 וכן וכו׳ סופו] טל ח׳ | 18 אתה] טלר ח׳ | 20 עלה וכו׳ עברים] לר ח׳ | 21 נמצאת וכו׳ שמים שו׳ כב] ט ח׳ | 22 שאינה] ד ואחת שאינה | 24 לר ציוהו וכן בכולן | 25 ר׳ יהודה] טלר ר׳ נתן וכן הוא בפ״ז ואתחנן | ד״א] כ״ה בילק׳ ובפ״ז שם, ד ח׳ | המשאות] לר המסות, ג׳ ר״ה ועל המסות והטרחות ועל הדברות, פ״ז שם ח׳ על המשואות |

הריבות. כי הוא יעבור לפני העם הזה <מגיד שאין ממנן שני פרנסין לדור> והוא ינחיל אותם מגיד שאין יהושע נפטר מן העולם עד שינחיל לישראל את הארץ. את הארץ אשר תראה מגיד שראה משה בעיניו מה שלא הלך יהושע ברגליו. ונשב בניא מול בית פעור אמר להם ראו איזו עבירה עברתי וכמה בקשות ביקשתי ולא נסלח לי וראו כמה עבירות עברתם ואמר לכם המקום עשו תשובה ואני אקבל. רבי יהודה בן בבא אומר משלשה מקומות שבאו ישראל לידי עבירה חמורה ואמר להם המקום עשו תשובה ואני מקבל. כיוצא בו אתה אומר ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל (שמות יז ז) מהו אומר ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה׳ אלהיך והישר בעיניו תעשה (שם טו כו). כיוצא בו ובתבערה ובמסה ובקברות התאוה (דברים ט כב) <מהו אומר> ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך (שם י יב) אף כאן אתה אומר ונשב בניא מול בית פעור ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים: וראיתה אותה ונאספת אל עמיך גם אתה מגיד שנתאוה משה למיתתו של אהרן שנאמר כאשר נאסף אהרן אחיך (סליק פיסקא)

(קלו) על אשר מריתם פי במדבר מריבה במדבר סין, ר׳ שמעון בן אלעזר אומר אף משה ואהרן בהיכרת מתו שנא׳ על אשר לא קדשתם אותי (דברים לב נא) הא אם קדשתם אותי עדיין לא הגיע ומנכם ליפטר שני פרנסים עמדו לישראל אחד אמר אל יכתב סורחני ואחד אומר יכתב סורחני. דוד אמר אל יכתב סורחני שנאמר לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה (תהלים לב א). משה אמר יכתב סורחני שנאמר על אשר מריתם פי במדבר סין במריבת העדה להקדישני. משל למה הדבר דומה לשתי נשים שהיו לוקות בבית דין אחת לוקה על שקלקלה ואחת לוקה על שגנבה פני שביעית זו שגנבה פני שביעית אומרת בבקשה מכם הודיעו

נראה עיקר: 1 לדור׳ הוספתי ע״פ כי״ר וכן ג׳ הרמב״ן וחזקהו ואמצהו מגיד שאין שני פרנסין לדור ונראה דחסרון בלשון הרמב״ן ולשון הפ״ז ואתחנן כי הוא יעבור מגיד שאין מעמידין פרנסין לדור אלא נותנין עצמן עליהן ונראה דמשובש: 9 תעשה׳ מביא ראיה דתלונתם על המים במסה ומריבה נחשבה להם לעבירה חמורה כדכתיב על ריב וכו׳ היש ה׳ בקרבנו וא״כ גם תלונתם במרה ואעפ״כ כתיב ועתה אם וכו׳, א״י׳. ובמ״ע פ׳ דס״ל דמקום הפרשה בפ׳ מסה ומריבה כדעת רבי לעיל פ׳ קלא והגר״א מגיה וילונו העם על משה לאמר מה נשתה מהו אומר וכו׳, וצ״ע: 13 שנתאוה׳ ס״ז ואדר״נ נ״א פי״ב ולשון הפ״ז גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך מלמד וכו׳:

(קלז) 16 ליפטר׳ שבת נה:, יומא פז:, מ״ק כח:, ירוש׳ בכורים סד ע״ג: 18 שנ׳ וכו׳. כלומר מדמזכיר כ״פ סרחונו בודאי ניחא ליה בכך: 21 שגנבה׳ נראה דצ״ל שאכלה כבכי״ל וכאשר הגיה הגר״א:

1 כי וכו׳ מגיד בשורה הסמוכה] ל ח׳ | המוסגר רק ר | 2 ד שהנחיל | לישראל ר ח׳, ט את ישראל | 3 את הארץ] לר ח׳ | ל הילך | 4 מול בית פעור] ט ח׳ | ד עבירה עברתם ואמר לכם המקום עשו תשובה ואני מקבל ואני כמה בקשות בקשתי ולא נסלח לי | 5 וראו] ט ח׳ | ל ראו עברות שעברתם אמר להם עשו וכו׳ | 6 ל אקבל אתכם | ט ר׳ יהושע בר אבא, פ״ז לר ר׳ יהודה בר (ל בן) אבא | ד משלש | ל בשני מקומות | טלר באו | ישראל] ל נ׳ שם | 7 ל אמר | אתה אומר] ל ח׳ | 8 ד המקום ההוא | ט מה אמר | 9 דל בקול | כיוצא בו] דט ח׳ | 10 ובקברות התאוה] רק ד | מהו אומר] ד ט ח׳, ל ומהו אומר | 11 ל מעמך וגו׳ | אף כאן אתה אומר] כ״ה גם בר״ה אבל ד וכאן הוא אומר | 12 המשפטים] ר נ׳ פ׳ | וראיתה] ל, ש״ג וראית | אותה] ר ח׳ | גם אתה] מ ח׳, ר וגו׳:

(קלז) 14 על וכו׳ אף שורה טו] ר ח׳ | על אשר] במקרא כאשר, ועיין בת״י | מ את פי | במדבר מריבה במדבר סין] למ ח׳, ט במדבר צין, במקרא במדבר צין במריבת העדה וכן פ״ז רק ג׳ סין במק׳ צין | 15 אותי] רק ר | 16 ר האם | אותי] מ ח׳ | ל לא הגיע עדין | מ זמנם | טלמר למות | לישראל] רק מ | 17 מר אחד אמר יכתב סרחוני ואחד אמר לא יכתב סרחוני | ל אומר | ט לא | ואחד וכו׳ משכיל] ל ח׳ | טמר לא | 18 ל יוכתב | 19 טלמ סרחני | שנאמר] דל ח׳ | טמ כאשר מריתם | במדבר וכו׳ להקדישני] טלמר ח׳ | 20 מ שלוקות | ל לקה וכן בסמוך | על] ר נ׳ מה, ל נ׳ אשר | 21 שגנבה] ל שאכלה וכן בסמוך | מ אמר | מכם] ר ח׳ | ל ממך הודיעני |

סורחני שלא יהיו העומדים סבורים לומר כשם שזו קלקלה אף זו קלקלה. תלו לה הפנים בצוארה והיה הברזו מבריז לפניה על הפנים זו לוקה. ר' אלעזר המודעי אומר בוא וראה כמה צדיקים חביבים לפני הקב"ה שבכל מקום שמזכיר מיתתם שם מזכיר סורחונם וכל כך למה כדי שלא יהיה להם פתחון פה לבאי עולם לומר מעשים מקולקלים היו בהם בסתר לפיכך מתו. כך בארבעה מקומות מזכיר מיתתן של בני אהרן ובכל מקום שהוא מזכיר מיתתן שם מזכיר סרחונם להודיעך שלא היתה בהם אלא זו בלבד. והרי דברים קל וחומר ומה אם כך חס המקום על הצדיקים בשעת הכעס קל וחומר בשעת רצון שנאמר כה אמר ה' בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך (ישעיה מט ח) (סליק פיסקא)

(קלח) וידבר משה אל ה' לאמר, להודיע שבחן של צדיקים שכשהם נפטרים מן העולם מניחים צורך עצמן ועוסקין בצורך צבור. לאמר אין תלמוד לומר לאמר מה תלמוד לומר לאמר אלא אמר לו הודיעני נא אם אתה ממנה עליהם פרנסים אם לאו עד שהשיבו הקדוש ברוך הוא ואמר לו קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח אלהים בו וסמכת את ידך עליו. ר' אלעזר בן עזריה אומר בארבעה מקומות בקש משה לפני הקדוש ברוך הוא והשיבו על שאלותיו. כיוצא בו אתה אומר וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים (שמות ו יב) שאין תלמוד לומר לאמר- מה תלמוד לומר לאמר אלא אמר לפניו הודיעני נא אם אתה גואלם ואם לאו עד שהשיבו המקום על שאלותיו שנאמר ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו (שם א). כיוצא בו אתה אומר ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה (במדבר יב יג) שאין תלמוד לומר לאמר ומה תלמוד לומר לאמר אלא אמר לפניו הודיעני נא אם אתה רופא אותה אם לאו עד שהשיבו הקדוש ברוך הוא על שאלתו שנאמר ויאמר ה' אל משה ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים (שם יד). כיוצא בו אתה אומר ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר (דברים ג כג)

1 מ סרחוני | לומר] מ ח', ד לאמר | אף] ט ח', למר כך | מר תלו את הפגין | לה] ל ח' | 2 ד והיו מכריזין | מר כרוז | למ היא | דמ ר' אליעזר | 3 למר חביבין צדיקים (מ הצדיקים) | למר לפני מי שאמר והיה העולם | שם] טלמ ח', ר כך | 4 וכל כך וכו' סרחונם שורה ו] ל ח' | וכל כך למה] מ ח' | כדי] ד לפי | מר שלא ליתן | מ מעשיהן | 5 ר היה להם | בסתר] ר ח' | טמר לכך מתו | דט בארבע | 6 טמר שמזכיר | שם] ד ח' | דט להודיע | דלמ היה | 7 כך] מ ח' | ט ריחם הקב"ה | על הצדיקים] דל ח' | 8 לר כעס | 9 פ"ז עזרתיך וגו' הם מי מריבת קדש מדבר צין לא היה בהם שום דבר אחר:

(קלח) 10 וידבר וכו'] מ יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה להודיע | לר משה לפני ה' להודיע (ל להודיעך) | פ"ז טמר שכשנפטרין, ל כשנפטרין | 11 מן העולם] ד ח' | צורך] ד ח' | מ ומתעסקין, ר ועסוקין | בצורך] ד, ש"ג בצרכי | ל שאין | 12 לאמר] טמ ח' | אלא] מ ח' | ו] ל ח' | נא] טלמר ח' | טלמ ממנה אתה | מ פרנס עליהם | עליהם] ל ח' | 13 הקב"ה] מ ח', ר הק', ל המקום | ואמר לו] טלמר ח' | 14 איש וכו' עליו] רק ד | אלהים] במקרא ליתא | ד בארבע | 15 בקש וכו'] מכאן ואילך ילקוט שמות ר' קע"ז | לר מלפני | על] ד את | 16 ל ויאמר משה | לאמר] ד ח' | 17 שאין ת"ל לאמר] מ ח' | לר אין ת"ל | 18 מ אלא כך אמר | אמר] ל אומ', ט שאמר | לפניו] טלמר לו | ט השיבני | נא] טלמר ח' | ט גואלן אתה | אתה] ל ח' | טלמר אם | מר שהשיבו (מ הקב"ה) עתה תראה, טל שהשיבו (ט המקום) ויאמר ה' | 21 לר אין ת"ל וכו' | 22 אלא] מ ח' | ט שאמר | טל מר לו | ט השיבני | נא] טלמר ח' | ט מרפא אתה אם, ר רופאה את אם | אותה] מ ח' | טלמר שהשיבו המקום (מ ח') ואביה (ל ויאמר ה' אל משה ואביה) |

2 לוקה· ספרי ואתחנן פיס' כו, ס"ז כאן, יומא פו', סנהדרין קו', ילק' המכ' תהלים לב: 7 בלבד· במד"ר פ"ב סכ"ד: 9 עזרתיך· לעיל פ' קה:

אין תלמוד לומר לאמר אלא אמר לו הודיעני אם אכנס לארץ אם לאו עד שהשיבו המקום ויאמר ה׳ אליו רב לך (שם כו) אף כאן אין תלמוד לומר לאמר אלא אמר לו הודיעני נא אם ממנה אתה עליהם פרנסים ואם לאו עד שהשיבו המקום קח לך את יהושע בן נון (סליק פיסקא)

(קלט) יפקוד ה׳ אלהי הרוחות לכל בשר מגיד הכתוב שכל הרוחות אין יוצאות אלא מלפניו. ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי אומר סימן זה יהיה בידך שכל זמן שאדם נתון בחיים נפשו פקודה ביד קונה שנאמר אשר בידו נפש כל חי <ורוח כל בשר איש (איוב יב י) ואומר בידך אפקיד רוחי (תהלים לא ו)> מת נתונה באוצר שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים (שמואל א׳ כה כט) שומע אני בין צדיקים בין רשעים תלמוד לומר ואת נפש אויביך יקלענה בכף הקלע (שם): איש על העדה זה יהושע שנאמר לחם אבירים אכל איש (תהלים עח כה) ולמה <לא> פירשו הכתוב שלא להטיל מחלוקת בין בניו ובין <בני> אחיו.

אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם, אשר יצא לפניהם במלחמה ואשר יבא לפניהם במלחמה. לא כדרך שאחרים עושים שהם משלחים חיילות והם באים לבסוף אלא כשם שעשה משה שנאמר ויאמר ה׳ אל משה אל תירא אותו (במדבר כא לד) וכשם שעשה יהושע שנאמ׳ וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו (יהושע ה יג) וכשם שעשה פנחס שנאמר וישלח אותם משה אלף למטה לצבא <אותם ואת פנחס> (במדבר לא ו). אשר יצא לפניהם בראש ואשר יבוא לפניהם בראש שנא׳ ויעל בראשנה יואב בן צרויה ויהי לראש (דה״י א׳ יא ו). אשר יצא לפניהם בגדוד ואשר יבוא לפניהם בגדוד. אשר יצא לפניהם בכרך ואשר יבא לפניהם בכרך. ואשר יוציאם בוכיותיו ואשר יביאם בוכיותיו אשר יוציאם במנין ואשר יביאם במנין שנאמר ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש (במדבר לא מט) ולמה הוצרכו כפרה לפי שונו עיניהם מן הערוה.

(קלח) 1 הודיעני· לעיל עמוד קפ: 4 נון· לעיל עמוד קד הערה יג וס״ז כאן:

(קלט) 10 הקלע· ספרי דברים פ׳ שנז, מדרש תנאים דף רכו, ס״ז ר׳ כז, כ״ז ר״ב, מכילתא בשלח פ״ט, ספרי לעיל דף מד הערה יד: 11 שנאמר· בפ״ז שנ׳ קח לך את יהושע בן נון איש וגו׳, ועיין יומא עה: 12 אחיו· שאין יורשין גדולתו א״נ שלא יקנאו בניו בבני אהרן שאלו יורשין גדולת אביהם והם אינם יורשים, עיין לקמן פ׳ קמא: 20 בכרך· עיין גרסת הילק׳ וצ״ע: 23 הערוה· שבת סד:, יבמות_סא·:

1 ט שאין וכו׳ | אין ת״ל לאמר] מ מה ת״ל לאמר | אלא] מ ח׳ | לו] ל ח׳ | הודיעני וכו׳ לו שורה ג] ל ח׳ | ט השיבני | מ נכנס אני, ט אני נכנס | טמר שהשיבו (ר מקום) רב לך | 2 מ כאן אומר לאמר אמר לו, ר כאן ת״ל אין ת״ל וכו׳ | 3 נא] למר ח׳ | טמר אתה ממנה | ד עליה פרנסה, ל פרנסים עליהם, מ פרנס עליהם | המקום] טמ ח׳, ר מקום | לך] מ ח׳:

(קלט) 5 טמר הרוחות מגיד | הכתוב] רק ד | 6 ל ר׳ אלעזר | מ ר׳ זה סימן | זה] ל ח׳ | יהיה] ל ח׳, מ נ׳ נתן | 7 טמר קונו, ל קוניו | המוסגר דט ח׳ | 10 בכף הקלע] טר ח׳, ל וגו׳, במקרא בתוך כף הקלע | 11 על העדה] טמר ח׳ | ולמה] ל ח׳ | 12 לא] פ״ז ר״ה דר ח׳ | פירשו] ד פירש, פ״ז ר״ה טלר פרטו | בני] כ״ה גם בפ״ז, ור״ה ג׳ ובני אחיו אבל דלר ח׳ | 13 אשר יצא לפניהם] טמר ח׳ | ואשר יבא לפניהם] רק ל | אשר וכו׳ במלחמה שורה ד] ד אשר יוציאם ואשר יביאם | 14 למ שמשלחין | 15 טלמר בסוף | אל משה] ד אליו, טר אלי | אותו] ר נ׳ וגו׳ | 16 ר כשם | ל יהושע ביריחו שנ׳ ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך וכו׳, ר שנ׳ ויאמר אליו יהושע הלנו, ד שנ׳ וירץ יהושע ויאמר | ל לצרינו וגו׳ | 17 פנחס] ל משה | שנ׳] ט ח׳ | אלף וכו׳ אותם] ר ח׳ | 18 המוסגר דל ליתא | מ יבא···יצא | 19 בראשונה] מ ח׳ | ל יואב בן צרויה בראשונה | אשר וכו׳ יבוא וכו׳ בגדוד] ט ח׳ | 20 ואשר וכו׳ בגדוד] ל ח׳ | בכרך] ט בדרך וכן בסמוך | ואשר וכו׳ בכרך] ל ח׳ | 21 דמר אשר | 22 ט במנין כענין שנ׳ | ד וידבר | ד ראש וגו׳ ולמה | 23 ר״ה העברה |

ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה ועליו מפורש בקבלה הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים שלמה אהיה כעוטיה (שה"ש א ז) כענין שנאמר ועטה את ארץ מצרים כאשר יעטה הרועה את בגדו (ירמיה מג יב). שלמה אהיה כעוטיה על עדרי חבריך על עדרי אברהם יצחק ויעקב. צא וראה מה הקב"ה השיבו אם לא תדעי לך היפה בנשים. מעולה שבנביאים צאי לך בעקבי הצאן בעקבים אני עושה עמהם. ורעי את גדיותיך מנין אתה אומר שהראהו המקום למשה כל הפרנסים העתידים לשמש את ישראל מיום שיצאו מן המדבר עד שיחיו המתים שנאמר צאי לך בעקבי הצאן (סליק פיסקא)

(קמ) ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון קחלך את שבלבך קח לך מה שבדוק לך ועליו מפורש נוצר תאנה יאכל פריה <ושומר אדניו יכבד (משלי כז יח)> איש אשר רוח בו שיכול להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד: וסמכת את ידך עליו אמר לו משה תן לו תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחייך כשתפטר מן העולם לא יהו ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה ועכשיו הוא מורה מיד העמידו מן הארץ והושיבו אצלו על הספסל. רבי נתן אומר כיון שהיה יהושע נכנם היה משה משתיק את התורגמן עד שנכנס וישב במקומו: ונתת מהודך עליו <מהודך> ולא כל הודך נמצינו למדים פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה (סליק פיסקא)

(קמא) ולפני אלעזר הכהן יעמוד, שהיה יהושע צריך לאלעזר ואלעזר צריך ליהושע: ושאל לו, שומע אני בינו לבין עצמו תלמוד לומר במשפט האורים

1 כצאן וכו' רועה] ר ח' | לך מפרש, מ נאמר | 2 ד נפשי כענין, ר נפשי וגו' כענין, ט תרעה וגו' כענין, מ תרעה וגו' על עדרי וכו' | 3 ל עטה | בגדו] ר נ' וגו', ל עדרו | 4 על עדרי חבריך וכו' אברהם] דר על עדרי אברהם, ט על עדרי חבריך מי הן אברהם, ל מי הן אברהם | צא וראה] מ ח', ל בוא וראה | ר"ה מה רה"ק השיבו למשה | ר מה הקדש | מ מה השיבה השם | 5 טל משיבו | מ המעולה | שבנביאים] מ נ' המעולה שבאנשים, ר נ' מעולה שבאנשים | 6 בעקבים] ר"ה טלמר בעקב (ר בעקיב) | ט שאני | ל עמכם | ל שהראה | ר מקום, מ הקב"ה | 7 לר פרנסין | טר שעתידין | טמר מיום שנברא העולם עד | 8 הצאן] ט נ' ורעי את גדיותיך וגו', ר"ה נ' אלו תלמידי חכמים שהן עקבו של עולם ואין להכריע אם נ' כן או הוא מן הפירוש:

(קמ) 9 אל משה] ט ח' | קח לך בפעם הב'] ד ח' | את שבלבך] ילק' המכ' משלי כז טר מה שבלבך, מ מה שגלוי לך, פ"ז מי שבלבך | 10 שבדוק] מ שברור, המכירי ופ"ז מי שבדוק | שבדוק לך] ט נ' את יהושע בן נון | ר ועליך | מר מפורש בקבלה | המוסגר רק ט ופ"ז | 11 ד ואיש | ד רוחות | ל אדם ואדם | 12 משה] דט ח' | לו] ד ח' | ל תן לו_רשות ליהושע להיות מתרגם ושואל ודורש | 13 טמ שכשתפטר | ל שלא יהו אומרין ישראל | אומרים] ט נ' וכו' | בחיי וכו'] פ"ז טמר בחיי (מר אם בחיי) רבך לא היית מדבר ועכשיו אתה מדבר (פ"ז עכשיו בא לדבר) | 14 מיד וכו'] למר ר' נתן אומר העמידו (ל ר' יונתן מיד העמידו) מן הארץ והושיבו על הספסל ד"א כיון וכן פ"ז ג' במקום ר"נ ד"א והא דמיד העמידו וכו' אינו מעתיק וג' ט כג' ד | מיד] ט ח' | אצלו | ט ח' | 15 נכנס]ר נ' לארץ | משה] רק מ ופ"ז | פ"ז טלמ משתק | שנכנס] ד נ' ויצא וליתא גם בפ"ז | מ וישב | במקומו] פ"ז ג' ד"א וסמכת את ידך עליו תמנה אותו מחייך | ר במקומו שנאמר ונתת וכו' | 16 המוסגר דט ח' | 16 ל מצינו | כפני חמה] ר כחמה | כפני לבנה] טלמר כלבנה:

(קמא) 18 הכהן] ל ח' | 19 צריך] ד ח' |

4 שלמה אהיה כעוטיה. מיותר, ועיין מ"ע: 5 שבנביאים. מדרש שמואל פכ"ז ס"ב ושוח"ט מזמור א' ס"ב: 6 בעקבים. פ' בסופן, ר"ה: 8 הצאן. ספרי דברים פ' ש"ה, אדר"נ נ"א פי"ז, שיר השירים רבה פי"א במקומו ומדרש זוטא (בובער) דף יד:

(קמ) 10 יכבד. רבה פי"ב ס"ט ופכ"א סי"ד וסט"ו, תנחומא פינחס סי"א, אדר"נ נ"ב פי"ח, ילקוט המכירי משלי כז סי"ח: 11 ואחד. ס"ז, תנחומא א' כאן ס"י, רבה פכ"א סט"ו: 15 שנכנס וכו'. ג' הדפ' ויצא יש ליישב בדוחק דאמשה קאי מ"ע וצ"ע בג' כי"ר לקמן דג' שנ' ונתת מהודך וכו', ועיין ספרי דברים פ' ש"ה: 16 כפני לבנה. ס"ז, בבא בתרא עה.:

(קמא) 18 ואלעזר צריך. שאין נשאלין אלא למלך או לב"ד א"נ מדסיים קרא על פיו יצא רד"ף ומ"ע אבל לפי הפשט על פיו אאלעזר קאי (ת"י ורש"י וא"ע) ועיין ערובין סג.: 19 עצמו. פ' בלא אמצעות אורים ותומים מדכתיב לו משמע דישאל לאלעזר עצמו ת"ל במשפט האורים

שומע אני בקול גדול תלמוד לומר ושאל לו הא כיצד עומד ומדבר בשפתותיו וכהן גדול משיבו על שאלותיו.

ויעש משה כאשר צוה ה׳ אותו, הלך ועשה בשמחה ולא הורע בעיניו בין בניו לבין בני אחיו: ויקח את יהושע, לקחו בדברים והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא.

ויסמוך את ידיו עליו ככלי מלא ונדוש וכן הוא אומר ומשרתו יהושע בן נון נער <לא ימוש מתוך האהל (שמות לג יא)> כיוצא בו אתה אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך (יהושע א ח) והלא דברים קל וחומר מה יהושע בן נון שנאמר בו ויהישע בן נון מלא רוח חכמה (דברים לד ט) נאמר בו לא ימוש שאר בני אדם עאכ״ו: ויצוהו כאשר צוה ה׳ את משה, מה צוה הקב״ה את משה בשמחה כך צוה משה ליהושע בשמחה שומע אני שחסר משה ת״ל ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו (שם ז) בין טמא לטהור בין איסור להיתר ולא נם ליחה בעומלו בתורה

(סליק פיסקא)

(קמב) וידבר ה׳ אל משה לאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו למה נאמר לפי שהוא אומר אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם. משל למה הדבר דומה למלך שהיתה אשתו נפטרת מן העולם היתה מפקדתו על בניה אמרה לו בבקשה ממך הזהר לי בבניי אמר לה עד שאת מפקדתני על בני פקדי את בניי עלי שלא ימרדו בי ושלא ינהגו בי מנהג בזיון. כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה עד שאתה מפקדני

וא״כ לו לא בא אלא ללמד שלא ישאל בקול גדול ובמ״ע פ׳ דבינו לבין עצמו היינו שישאל בכל דבריו את אלעזר וא״נ וגם פירוש מהר״ם בשם הראב״ד מביאו הרד״ף דילפינן מדכתיב במשפט האורים מה משפט לא הוי בינו לבין עצמו אף שאלת אורים ותומים כן לא הבינותי׳ ועיין ס״ז ויומא עג׳: 4 אחיו׳ פ׳ בשביל בניו ובשביל בני אחיו כג׳ הפ״ז ואפשר לפרש ג״כ לפי מה דאיתא בספרי דברים פ׳ ש״ה בשם ר׳ נתן משה היה מתעצב ואמר לו המקום והלא בני אהרן אחיך כאלו הן בניך ואף מי שאני מעמיד על ישראל ילך ויעמוד על פתחו של אלעזר׳ ומצאתי את״כ בז״א שהביא הפ׳ הזה בשם ס׳ גבול בנימין, ועיין ס״ז: — לקחו׳ לעיל עמוד צג שורה יב, מכילתא דמלואים צו פ״א ב׳: 6 ככלי׳ הגר״א מגיה עשאו ככלי וכן נראה ג׳ רש״י: — וכן וכו׳ צ״ע, ואולי צ״ל וכן הוא אומר ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו מהו אומר לא ימוש וכו׳, א״י׳ והגר״א מגיה ועליו נאמר נוצר תאנה יאכל פריה שכה״א ומשרתו וכו׳: 11 שחסר וכו׳ עיין ס״ז: 12 בתורה׳ כדכתיב נאו לחייך בתורים ר״ה, ועיין שהש״ר שם:

(קמב) 15 למה נאמר׳ במ״ע מגיה למה נסמכה, וכ״ה

1 לו] מ ג׳ במשפט האורים | טמ בשפתיו | 3 פ״ז דט הירע, ר אירע, מ הרע וכן רא״ם | בעיניו] ט בינו, מ עיניו וכן רא״ם עינו | 4 בניו לבין בני] רא״ם דלר בנו לבין בן (רא״ם ח׳), מ בנו בין לבן, וּפ״ז ג׳ בשביל בניו ובשביל בני אחיו | 5 מ לעתיד לבא, פ״ז ג׳ בעוה״ז ובעוה״ב | 6 עליו] מ נ׳ ויצוהו | ר בכלי | טמר כן | ל אומר ויהושע | 7 המוסנר רק ט | 8 הזה] ל ח׳|מפיך] ד ח׳| בן נון דל ח׳ | שנאמר וכו׳ חכמה] ד שנאמר לו ומלא אותו רוח חכמה, מר שהוא מלא רוח חכמה | בו] ט כן | 9 ויהושע בן נון] רק ל | ל ולא | מ ימוש ספר התורה הזה מפיך | בני] ט ח׳ | 10 כאשר צוה ה׳ את משה] למר ח׳, במקרא כאשר דבר ה׳ ביד משה ועיין בת״י | מה וכו׳] וכן טל מה צוה הב״ה (ל ציוהו הקודש) למשה בשמחה וכו׳ אבל מר מה ציווי הקב״ה למשה בשמחה (ר הקודש בשמחה) אף (ר כך) ציווי משה וכו׳ וכן פ״ז מה צווי הקב״ה בשמחה אף צווי משה וכו׳ בשמחה שנ׳ כאשר דבר ה׳ ביד משה | 11 מ שחסר למשה | ת״ל וכו׳] ד ת״ל בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שנאמר לא כהתה עינו בין טמא וכו׳ | במותו] ר וגו׳ | לא כהתה עיניו] מ ח׳ | 12 מ מורה בין טמא וכו׳ | ולא נס וכו׳] מ לא כהתה עיניו ולא נס וכו׳ | ר בעולמו, ר״ה מ בעמלו של תורה:

(קמב) 14 לאמר] מ ח׳ | ואמרת אליהם] דל ח׳ | 15 לאשי וכו׳ במועדו] ד ח׳ | מ למה נאמרה פרשה זו | 16 מ משלו משל | מ למלך ב״ו | 17 ר שהיתה בת בתה נפטרת | ל שהיה לו בת בתו נפטרת | מ והיתה | לו] ל ח׳ | 18 לי] מ ח׳ | ל מבני | עד] ד על | דטל שאתה | טל מפקדני | פקדי וכו׳ בני בעמוד הסמוך שורה א] ט ח׳ | למר כדי שלא | ר ימרדו בני עלי ושלא | 19 מנהג] מ ח׳, ל דרך | לו] מ ח׳ | ר הקדש | למשה] ד ח׳ | עד] ר על |

על בני פקוד את בני עלי שלא ימרדו בי ושלא ימירו את כבודי באלהי הנכר מהו אומר כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותם זבת חלב ודבש ואכל ושבע ודשן (שם לא כ) עד שאתה מפקדני על בני פקוד את בני עלי לכך נאמר צו את בני ישראל.

צו, צווי מיד בשעת מעשה ולדורות כדאיתא בריש וידבר: קרבני, זה הדם. לחמי אלו אימורים. אתה אומר קרבני זה הדם לחמי אלו אימורים או אינו אלא קרבני <אלו אימורים> לחמי זה הדם תלמוד לומר והקטירם הכהן המובחה לחם אשה לריח ניחוח כל חלב לה' (ויקרא ג טז). הא אין עליך לומר בלשון אחרון אלא בלשון ראשון קרבני זה הדם לחמי אלו אימורים: לאשי אלו קמצים ולבונה: ריח ניחוחי אלו בזיכי לחם הפנים: תשמרו <שלא יביא אלא מן השמור. תשמרו> שלא יביא אלא מתרומת הלשכה. תשמרו שיהו כהנים ולוים וישראלים עומדים על גביו. תשמרו נאמרה כאן שמירה ונאמרה להלן שמירה מה שמירה האמורה להלן מבקרו ארבעה ימים קודם שחיטתו אף שמירה האמורה כאן מבקרו ארבעה ימים קודם שחיטתו: תשמרו להקריב לי במועדו למה נאמר לפי שהוא אומר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל (שמות יב ו) שומע אני בין בחול בין בשבת ומה אני מקיים מחלליה מות יומת (שם לא יד) בשאר מלאכות חוץ משחיטת הפסח או אף בשחיטת הפסח ומה אני מקיים ושחטו אותו בשאר כל הימים חוץ מן השבת או אף בשבת תלמוד לומר ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (במדבר ט ב) במועדו ואפילו בשבת דברי ר' יאשיה. נם לו ר' יונתן ממשמע הוה עדיין לא שמענו. נם לו ר' יאשיה לפי שהוא אומר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו למה נאמר אם ללמד על התמיד שהוא דוחה את השבת אין צריך שהרי כבר נאמר וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים (שם כח ט)

1 למ פקד | עלי] ר ח' | ד שלא ינהגו בי מנהג בזיון ושלא | בי] ל ח' | מהו אומר] מ וכן הוא אומר | 2 ר אומר וזרה אפי בו ביום ההוא וגו' עד וכו' | ד אביאם | במקרא לאבותיו | דמ האדמה עד וכו', מ ודבש וגו' לכך נאמר | 3 על בני] ל ח' | לר פקד | 5 ט צו מיד מעשה ולדורות | צו וכו'] מ מעתיק כל הברייתא כלשונה לעיל פיסקא א ואין חלוף בין נוסחאותיו כאן ולעיל אלא דכאן ג' גם בדברי ר' ישמעאל ולדורות | ל זה קרבני זה | 6 מ אמורין | אתה אומר וכו' הדם שורה ז] ל ח' אתה וכו' אימורים] מ ח' | אימורים] ט איברים | אינו אלא] דר ח' | ראמ מ קרבני ולחמי זה (מ ח') הדם | 7 המוסגר דל ח' | דל והקטיר | ט והקטיר אותם | 8 כל חלב לה'] רק מ | מ לומר אלא קרבני | ט בלשון ... בלשון | טר האחרון ... הראשון | 9 אלו] ד זו | ד קימצים | 10 ר פנים | המוסגר רק מר ור"ה וכ"ה ברמב"ן | ד יביא אליו אלא מתרומת | 11 ד עומדים עליהם | 12 תשמרו עד סה"ד] ט ח' | מ נאמר...ונאמר, לר נא' ... ונא' | ל האמור ... האמור | 13 מ שחיטה ... שחיטה | 14 דל אותו שומע וכו', ר קהל וגו' שומע | 15 שומע אני] מ ח' | 16 ר בשאר כל מלאכות | מ חוץ מן הפסח או אינו אלא אף | 17 מ הא מה, ר מה | מ חוץ משבת ת"ל, ר חוץ מן השחיטה או אף בשחיטה ת"ל | 18 במועדו בפעם הב'] למר ח' | מר אפילו | 19 ר במשמע הזה, ד כמשמע זה, ר"ה במשמע זה | 20 ואמרת וכו' במועדו] ד ח' | 21 למה נאמר] למר ח' | על] מ את | 22 ר שכבר | תמימים] ד ח' |

ובם"ז ומ"א וא"צ: 1 מהו אומר· עיין גרסת המ"ח והגר"א 4 ישראל· שהש"ר פ"א פס' י' ס"ג תנח"א' כאן סי"א תנח' ב' ס"ב פ"ז מ"א, ילק' ישעיה רמז תס"ב, ילק' המכ' ישעיה מה: 5 צווי· עיין לעיל דף א: 9 אימורים· ת"כ נדבה פרק יט ה' ואמור פרש' ג' ג' ועיין ס"ז: 10 לחם הפנים·הגר"א מגיה אלו נסכים, ובאמת דכ"ה בס"ז ובמגילת תענית פ"א ואעפ"כ קשה להגיה כך: — השמור· שלא יצא וירעה בעדר, עיין מ"ת שם ומכילתא דרשב"י דף י'· והמפרש' (עיין רד"ק שמביא בשם מהר"ס דהיינו מן המבוקר פ' אחר דהיינו מן הלשכה ופ' שלישי לאפוקי מן המופקר וקאי אעומר ושתי הלחם בשביעית, ע"ש שהאריך) נדחקו: 11 הלשכה· עיין ס"ז, מנחות סה·, מגילת תענית שם: — על גביו· ר"ל כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם, תענית פ"ד מ"ב סוטה ח·: 12 להלן· בא י"ב ו': 14 שחיטתו· עיין מכילתא בא פ"ה, מכילתא דרשב"י שם דף י', ת"כ נדבה פרשה ג' י"ב, מגילת תענית פ"א, ערכין פ"ב מ"ה, גמרא שם יג·,

ומה תלמוד לומר במועדו מופנה להקיש לדון הימנו גזירה שוה נאמר כאן במועדו ונאמר להלן במועדו מה במועדו האמור להלן דוחה את השבת אף במועדו האמור כאן דוחה את השבת.

ואמרת אליהם הרי זו אזהרה לבית דין: זה האשה אשר תקריבו לה׳ שנים ליום כנגד יום. שמעון בן עזאי אומר שנים ליום כנגד יום אתה אומר שנים ליום כנגד יום או שנים ליום כמשמעו ת״ל את הכבש אחד תעשה בבקר ומה ת״ל שנים ליום כנגד יום מיכן אמרו של שחר היה נשחט על קרן צפונית מזרחית ונתון על טבעת שנייה ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מערבית דרומית ונתון על טבעת שנייה שאמרה תורה שנים ליום כנגד יום.

את הכבש אחד למה נאמר לפי שהוא אומר ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה׳ וזה אשר תעשה על המזבח (שמות כט לח) שומע אני יקריב ארבעה תלמוד לומר את הכבש אחד שלא להוסיף ושלא לגרוע.

ועשירית האיפה, אחד מעשרה באיפה: סולת מן החיטים אתה אומר סולת מן החיטים או אינו אלא מן השעורים וכוסמים ושבולת שועל ושיפון תלמוד לומר סולת חטים תעשה אותם (שם ב) הואיל ונאמרו סלתות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא מן החיטים אף פורטני בכל סלתות שבתורה שלא יהו אלא מן החיטים: למנחה בלולה בשמן <כתית> להוציא את השלוק אין לי אלא למנחות למנורה מנין תלמור לומר צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית כתית למאור (ויקרא כד ב) להוציא את השלוק (סליק פיסקא)

(קמג) עולת תמיד העשויה בהר סיני, מקיש עולת תמיד לעולת הר סיני <מה עולת הר סיני לגבי מזבח אף עולת תמיד לגבי מזבח דברי ר׳ ישמעאל ר״ע אומר מקיש עולת תמיד לעולת הר סיני> מה עולת הר סיני טעונה נסכים אף עולת

פסחים צו, מנחות מט: 2 האמור להלן וכו׳ כאן. ראוי להיות להפך כאן ... להלן אבל כל הפסקא מקומה לעיל פ׳ ס״ה ונעתקה משם לכאן בלי שינוי. ועיין בציונים שם דעוד ירושלמי פסחים לד ע״ב, ובבלי שם עז, ותוספ׳ סו, ד״ה מה מועדו: 4 לב״ד. עיין לעיל פ׳ קכב ומכילתא דעריות פרק יג ה׳: 5 כנגד יום. בילקוט ליתא וכן מחקן בז״א ואולי צ״ל כבס״ז שיהא הקדישן לשם היום, ועיין עוד דרשות שונות בירושלמי ברכות ז ע״ב ופס״ר דף פד ע״א (הוצאות פריעדמאן) ופדר״כ דף סא ע״ב (הוצאות בובער): 9 כנגד יום. בתמיד פ״ד מ״א וירושלמי הנ״ל ובבלי יומא סב: הגרסא להפך, של שחר על קרן צפונית מערבית ושל בין הערבים על קרן מזרחית צפונית ובענין טבעת שנייה פירושים שונים במשנה: 12 לגרוע. לענין הג׳ למנוע עיין לעיל עמוד סח שורה ד ומדרש תנאים דברים עמ׳ צ ש׳ ד: 13 באיפה. לעיל דף יד: 17 החיטים. עיין ת״כ נדבה פ״י א׳ ות״י: 19 השלוק. לשון הפ״ז כתית רביעית ההין כתית לג״ש למנחות ולמנורה ואינו נכון דהא כמה שמנים כשרים למנחות ופסולים למנורה, ועיין ס״ז וש״נ:

1 מר מה | לדון הימנו] מ ח׳ | הימנו] ר ח׳, ל ממנו | 2 מה במועדו...אף במועדו] דל מה מועדו...אף מועדו | 4 דר להם | מ אליהם זה האשה אשר תקריבו לה׳ הרי זו] ט ח׳, למ הרי זה | זה וכו׳ לה׳] מ ח׳ | 5 כנגד יום] ט ח׳ | שמעון וכו׳ אתה אומר וכו׳ כנגד יום] ל ח׳ | מ אומר אתה אומר שנים וכו׳, ט אומר כנגד היום אתה אומר כנגד היום או וכו׳ | 6 ר או אינו אלא שנ׳ כשומעו, ל או שנים כמשמעו, ד או כשומעו שנים ליום, ר״ה או אינו אלא חובת היום כשהוא אומר את הכבש | ד ואת | דר האחד | בבקר] ט נ׳ וגו׳ | טר מה, מ הא מה, ר״ה הא מה אני מקיים שנים ליום כנגד היום | 7 ט תמיד של | ר״ה בקרן | טלמר מזרחית צפונית, ר״ה צפונית מערבית | טלמר נתון | 8 ושל וכו׳ שנייה] ל ח׳ | ר״ה בקרן מזרחית דרומית, רא״ם מערבית צפונית | טמר נתון | 9 טר לטבעת | 10 אחד] ר ח׳, דט האחד, מ נ׳ תעשה בבקר | טר האשה וגו׳ וזה, דל האשה וזה | 12 דטר האחד | מ אחד תעשה בבקר וגו׳ שלא | טמ ולא | ר למנוע | 13 סולת בפעם הב׳] ל ח׳ | 14 מ מן הכוסמין ושעורין ושבולת | 15 אותם] ר ח׳, דל אותו | 16 דט באחד מהם | טר שאינו | ד כל | 17 למנחה עד סה״ד] מ ח׳ | טר ומנחה | בשמן] ד נ׳ בלולה בשמן | כתית] פ״ז דר ח׳, ל נ׳ בלולה בשמן | 18 ט למנחה | כתית למאור] דל ח׳ | 19 למאור] ר ח׳ | (קמג) 20 ט מקיש עולת הר סיני לעולת התמיד | 21 המוסגר רק מ ופ״ז וכן גורס ר״ה מה עולת הר סיני לגבי מזבח | 22 ט מה עולת תמיד ... עולת הר סיני טעונה וכו׳ | מ טעון |

התמיד תטעון נסכים. רבי יוסי הגלילי אומר לריח ניחוח. לריח ניחוח הקשתיה ולא הקשתיה לנסכים: ונסכו רביעית ההין לכבש האחד, חי אתה מנסך ואי אתה מנסך את המזוג: בקדש הסך נסך שכר לה', שיתנסכו בקודש ובקודש יבלעו. ר' נתן אומר הסך נסך שכר למה נאמר להביא נסוך המים.

ואת הכבש השני תעשה בין הערבים למה נאמר לפי שהוא אומר את הכבש אחד תעשה בבקר הרי שלא הקריב של שחר שומע אני לא יקריב בין הערבים ת"ל ואת הכבש השני תעשה בין הערבים מגיד שאם לא הקריב בתמיד של שחר מקריב בתמיד של בין הערבים. ר' שמעון אומר אימתי בזמן שבית דין שוגגים או אנוסים אבל אם היו מזידים לא הקריבו כבש בבקר לא יקריבו בין הערבים לא הקטירו קטורת בבקר יקטירו בין הערבים וכן בחנוכת הבית לא יביא שאין מחנכים את מובח הזהב אלא בקטורת הסמים ולא את מובח העולה אלא בתמיד של שחר ולא את השלחן אלא בלחם הפנים בשבת ולא את המנורה אלא בשבעה נרותיה בין הערבים. אמר רבי שמעון אף על פי שנגמרו כלים שלא בזמנם אין מחנכים אותם אלא בזמנם <וכמלאכתן מה הוא אומר> וירא משה את כל

1 מר תמיד | מר תטעון, ד יטעון | הגלילי] מ ח' | לריח ניחוח בפעם הב'] ל ח' | ל הקשתה ולא הקשתה למזבח | ולא וכו' לנסכים] ט ח' | מ ולא לנסכים | 2 חי] ד אי | ואי אתה מנסך] ט ולא | 3 את המזוג] פ"ז ד מזוג | מ הסך שיתנסכו וכו' | הסך וכו' לה'] ל ח' | לה'] טר ח', ד נ' שכר | ל שנתנסכו, ר ר"ה שינסכו | 4 ר' נתן עד סה"ד] ט ח' | מר אומר בקדש הסך נסך | שכר] ר ח', מ נ' לה' | פ"ז לר להביא את המים | מ נסך | 5 תעשה בין הערבים] טמ ח' | 6 דטר האחד | תעשה בבקר] ד ח' | ר את של שחרית | ל בשל | ל שלא | 7 ת"ל וכו' אנוסים שורה ט] ט ח' | ואת הכבש] ד ח' | מ ת"ל את וכו' | תעשה בין הערבים] ר ח' | מ תעשה ואח"כ מתחיל דבור חדש כמנחת הבקר וכנסכו מגיד | מר הקריב של שחר יקריב (ר מקריב) בין הערבים | 8 למר אמר ר' שמעון | למר אנוסין או שוגגין | 9 אם] ל ח' | מזידין וכו'] ט מקצר מזידין וכן בחנוכת לא יביא וכו' | מ ולא הקריבו | 10 הערבים] מ ור"ה נ' אמר ר' שמעון וכולה היתה (מ אתה) קריבה הערבים | 11 את] ד ח' | דל סמים | את בפעם הב'] דט ח' | 12 השלחן] ד של חג, ר שלחן | מ פנים | 13 בין הערבים] מ מתחיל כאן ד"ח וג' בין הערבים אמר ר' שמעון | למ אע"פ שלא נגמרו | 14 ר אבל אין | ט מחבבין | ובמלאכתן וכו'] ד וילק' המכ' תהלים צ' וכן הוא

(קמג) 1 נסכים. עיין מדרש תנאים דברים דף נז ויקח משה ויזרק על העם על המזבח בשם העם או על העם כשמועו ת"ל עולת תמיד לדורותיכם וג' עולת תמיד העשויה בהר סיני הקיש עולת הר סיני לעולת דורות מה עולת דורות טעונה נסכים אף עולת הר סיני טעונה נסכים. ר' עקיבא אומר הקיש עולת הר סיני לעולת דורות מה עולת הר סיני על גבי המזבח אף עולת דורות על גבי המזבח ונראה לעין דצריך להגיה שם בתחלה מה עולת דורות ע"ג מזבח אף עולת הר סיני ע"ג מזבח רע"א וכו' מה עולת דורות טעונה וכו' וע"פ הלשון דשם צריך להגיה גם כאן בדברי ר"י ור"ע ועיין חגיגה ו: 3 המזוג. לשון מהר"ם (ונראה דהוא מפ' ר"ה אע"ג דלא כתיב הכא יין בפ' נסכים כתיב ויין לנסך וגו' ואינו מובן דהא אדרבה לעיל פ' כג קאמר דיין משמע גם מזוג ועיין בז"א. וגם על פ' הרמב"ן שכתב דמתמעט משכר וכ"ה ברשב"ם ב"ב צז: יש להקשות דהרי הא גופא מספקא ליה לעיל אי שכר נקרא מזוג או לא וא"כ איך מייתי ראיה מלשון שכר וע"כ צ"ל דפשיטא ליה ממ"א דמזוג פסול ואולי העיקר כפ' הז"ר דנפקא ליה מדכתיב ונסכו רביעית ההין משמע שיהיה רביעית בלי תערובת מים ומדקאמר ונסכו משמע נסך שלו כמות שהוא, וצ"ע: — יבלעו. שנבלעין בשית כדאיתא בתוספתא סוכה פ"ג ט"ו, ועיין ס"ז ובת"י שמתרגם בקדש במאני בית קודשא: 4 המים. תענית ג. ולקמן פ' קנ: 5 נאמר. פ' ר"ה לכתוב והשני בין הערבים. וא"נ ויותר משמע דקשיא ליה דכוליה קרא יתירא: 6 הרי וכו'. עיין מנחות פ"ד מ"ה ומ"ו וגמ' שם ותוספתא פ"ז ד' וה': — שומע אני וכו'. לשון ר"ה שומע אני שלא יביא (ונראה דחסר אחד) בין הערבים אלא יקריב שנים בין הערבים. וצ"ע איך ג' לקמן: 8 הערבים. במ"ע מביא בשם ר"ה דג' כאן בד"א שלא נתחנך המזבח כדגרסינן בגמ' מנחות נ. ובכ"י שלפני לא מצאתי כן: — שבית דין ברד"ף רוצה להגיה שבית אב וא"צ: 10 וכן בחנוכת וכו'. נראה דמדברי ר"ש הוא, וכן משמע בתוספתא והלשון לא יביא אינו מדויק והוא נתינת טעם למה שאמר אבל מזידין לא יקריבו שכן מצינו בחנוכת המזבח שלא היה אלא בתמיד של שחר משא"כ בקטורת דנתחנך מזבח הזהב בקטורת של בין הערבים לפי ציון הגמ' מנחות נ. אבל במשנה ברוב נוסחאות ליתא תיבת בין הערבים. ובתוספתא הנ' בדברי ר"ש לא יקטירו בין הערבים ואפשר דת' לא ט"ס ולפי הנ' שלפנינו צ"ל הא דאיתא אח"כ אמר ר"ש כולה היתה קרבה בין הערבים חוזר לתחלת הענין אדברי ת"ק ומייתי בשוגג וכן מן הנ' שלפנינו בספרי מוכח דר"ש מודה בקטורת אבל לפי ג' ר"ה דמוסיף אר"ש כולה היתה וכו' אין ראיה דאפשר לומר דהא דלא הקטירו וכו' הוא מדברי הת"ק ור"ש דמוסיף דכולה קרבה מייתי בשוגג והגר"א מגיה כל הפיסקא לפי הברייתא בגמרא שם דף נ: 14 משה. חסרון גדול בכאן דהראיה שלפנינו אין לה חבור כלל עם מה שקדם וצריך להשלים ע"פ התוספתא פ"ז מ' דשם מביא ראיה לכל הכלים דנמשחו בזמן מדכתיב בכולן כאשר צוה ה' ולפ"ז צ"ל גם כאן היכן ציוהו ועשו לי מקדש וכו' ויתן את השלחן וכו' ויערוך עליו לחם וכו' כאשר צוה ה' היכן צוהו ביום השבת וכו' וישם את המנורה וכו' ויעל הנרות לפני ה' כאשר צוה ה' היכן צוהו על המנורה וכו' עד וישם את מסך וכו' ואת מזבח העולה וכו' ויעל עליו את העולה ואת המנחה כאשר צוהו היכן צוהו את הכבש אחד תעשה בבקר וגו' והספרי קיצר ונקט ראשית הדברים והניח סופן שהוא העיקר:

המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה׳ כן עשו ויברך אותם משה (שמות לט מג) מה ברכה ברכם אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם והם אומרים ויהי נועם ה׳ אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו (תהלים צ יז). ואע״פ שאין כתיב בתורה מפורש בכתובים שנאמר יראה אל עכדיך פעליך והדרך על בניהם (שם טז): ואת הכבש השני למה נאמר לפי שהוא אומר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים (שמות יב ו). איני יודע אי זה יקדים אם תמיד אם פסחים ת״ל שני, שני לתמיד ולא שני לפסחים. מיכן אמרו אין מוקדם לתמיד של שחר אלא קטורת ואין מאוחר אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ופסח בערבי פסחים ומחוסרי כפרה בשביל להביא כפרתם.

כמנחת הבקר וכנסכו תעשה למה נאמר לפי שהוא אומר ואת הכבש השני שומע אני יקריב תמידים ואח״כ יקריב נסכיהם ת״ל כמנחת הבקר וכנסכו תעשה מיד כשהובח קרב נסכים קרבים עמו: אשה, אע״פ שאתה נותן לאישים לא ירצה עד שיהו באישים: אשה ריח ניחוח לה׳, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. שמעון בן עזאי אומר בוא וראה בכל הקרבנות שבתורה לא נאמ־ בהם לא אלהים ולא אלהיך ולא שדי ולא צבאות אלא יו״ד ה״י שם המיוחד שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות ללמדך שאחד מרכה ואחד ממעיט לפני הקב״ה <שכשם> שנא׳ ריח ניחוח בשור כך נאמר בבן הצאן וכך נאמר בבן העוף ללמדך שאין לפניו אכילה ושתיה אלא שאמר ונעשה רצוני. וכה״א אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלאה (תהלים נ יב) ידעתי כל עוף הרים וזיז שדי עמדי (שם יא) שומע אני <שיש> לפניו אכילה ושתיה ת״ל האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה (שם יג) אלא מפני מה אמרתי לך זבח לי

2 מה ברכה וכו׳· עיין תוספתא שם ומכילתא דמלואים שמיני טו, סדע״ר פ״א, במד״ר פי״ב ס״ט, תנחומא פקודי סי״א ומ״א ופ״ו ורש״י שם: 4 פעליך· וזהו משכן כדכתיב מכון לשבתך פעלת ה׳ וכעין זה דורש בתנחומא פקודי סי״א על הפסוק דשמחתני ה׳ בפעלך: 6 עדת ישראל· עיין לעיל עמוד סא הערה טו: 7 אין מוקדם· כתב ר״ה הכי מיבעי ליה למתני אלא דשון מזבח הפנימי והטבת חמש נרות· וא״נ וכלפנינו כ״ה גם בתוספתא פסחים פ״ג ב׳ ובבלי שם נט׳, ועיין ברש״י שם ד״ה אין לך שפ׳ כל דבר הקרב באישים וכן תוספות ד״ה אין לך ועיין ירושלמי לא ע״ד וס״ו כאן: 8 קטורת· עיין ג׳ ר״ה ותוספ׳ הנ״ל: 9 כפרתם· יש לפרש בע״פ או אפילו בשאר ימים כר׳ ישמעאל בנו של ריב״ב ועיין ח״ג: 13 כאישים· עיין לעיל פ׳ קיח: — רצוני· שם ופ׳ קו: 15 לרדות· דמי שצוה על הקרבנות לא הוא זה השולט בעליונים ועיין מנחות קי׳, ת״כ נדבה פרשה ב׳ ה׳ (ושם בשם ר׳ יוסי), מכילתא דרשב״י דף כא, וספרי דברים פ׳ קכח: 16 ללמדך· בא״א מגיד וללמדך: 19 עמדי· במקרא הסדר להפך:

אומר | 1 ל אותה ויברך וכו׳ | 2 ט ומה | מ מה היה הברכה שברכן | אמר להם] ל ח׳ | טמר להם תשרה | טמר על מעשה | 3 ד מעשה | 4 טלר אע״פ | ר מפורש הוא | 5 ר״ה את | ל השני תעשה למה, ר השני וגו׳ למה, מ השני תעשה בין הערבים למה | 6 ד עדת בני ישראל | ר יקדום | 7 למר פסח | ולא] ר״ה טמר ואין, ל אין | ר״ה טלמר לפסח | 8 ר״ה מאוחר לתמיד | קטורת] ר״ה ג׳ וגרות | ופסח] ר״ה מ ח׳, ר הפסח, ל והפסח | מ ובערבי פסחים מחוסרי כפרה, ר״ה ובערבי פסח מחוסרי זמן | 9 ר מחוסרי | 10 תעשה] מר ח׳ | לפי] ל לפני | ל את | 11 יקריב] ל ח׳ | יקריב בפעם הב׳] דלר ח׳ | תעשה] מר ח׳ | תעשה] ל ג׳ אשה ריח ניחוח לה׳ למה נאמר לפי שהוא אומר את הכבש השני שומע אני יקריב תמידין ואח״כ נסכיהם ת״ל כמנחת הבקר וכנסכו תעשה | 12 ר״ה ר שכשהזבח, מ שכשזבח | מ מקריב נסכים עמו | מ אע״פ שנתון לאשים לאשי ריח ניחוח נחת וכו׳ | ר שאע״פ | לר לאשים לאבד (ל ג׳ נסכים) ריח ניחוח (– ג׳ לה׳) נחת וכו׳, וכן ר״ה ג׳ לאשים לאבוד | 13 אשה] ט וכן ילק׳ המכ׳ תהלים ג ח׳ | 14 טלמר וילק׳ המכ׳ צא וראה | 15 ולא צבאות] ד וצבאות | ד וה״י | דל מיוחד | מ זו היא שם | פתחון פה] ט והמכירי ח׳, ר מקום | 16 ט הב״ה, ר מקום, למ המקום | שכשם] כ״ה ר וה״ה אבל דטלמ והמכירי וכשם | בשור] מ ג׳ הגם | 17 מ צאן | מ עוף | מ לא אכילה ולא שתיה | ר שאין אכילה ושתיה לפניו | ל אלא ללמדך שאמר | מר והמכ׳ שיאמר ויעשה | 18 ר רצוני | ר כה״א וגו׳ ידעתי כל עוף הרים הא יש לפני אכילה וכו׳ | מ ומלאה וגו׳ שומע, ל ומלאה האוכל בשר אבירים ואומר ידעתי כל עוף שמים ודין שדי עמדי שומע | 19 כל] ד כי | שיש] מ יש, דל שאין | ת״ל] ד שני | 20 ר אבירים וגו׳ אלא, ילק׳ המכ׳ אבירים וגו׳ זבח לאלהים תודה אלא | לך] ל ח׳ |

בשביל לעשות רצונך וכן הוא אומר וכי תובחו זבח תודה לה׳ לרצונכם תובחו (ויקרא כב כט) (סליק פיסקא)

(קמד) וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים למה נאמר לפי שהוא אומר את הכבש אחד תעשה בבוקר <אף שבת היתה בו> בכלל שנאמר את הכבש האחד והרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר <עליה> ולדון בקבועה. <דבר אחר> וביום השבת שני כבשים למה נאמר לפי שהוא אומר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו (שם כו ב) שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת אתה אומר שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת או שתהא שבת דוחה את העבודה ת״ל וביום השבת שני כבשים הא מה ת״ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו שתהא עבודת מקדש דוחה דוחה את השבת או אחת של יחיד ואחת של צבור אמרת במה ענין מדבר בשל צבור: עולת שבת בשבתו ולא <עולת ערב שבת בשבת> עולת שבת בשבתו ולא עולת שבת זו <בשבת> אחרת הרי שלא הקריב לשבת זו שומע אני יקריב לשבת הבאה ת״ל עולת שבת בשבתו מגיד שאם עבר היום בטל קרבנו: על עולת התמיד ונסכה מגיד שאין מקריבים מוספים אלא בינתים (סליק פיסקא)

(קמה) ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה׳ למה נאמר לפי שהוא אומר <את הכבש אחד תעשה> ואת הכבש השני שומע אני אף ראשי חדשים היו בכלל שנאמר את הכבש אחד תעשה בבקר והרי הכתוב מוציאן מכללם להחמיר עליהם ולידון במוספים וילמדו משבת והדין נותן או מה שבת שני כבשים אף בראשי חדשים שני כבשים ת״ל ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה׳ במנין אחר הבתוב

1 רצונך] ד רצוני, ר לך רצונך, מ רצונך לך | ל זבח שלמים לה׳ | טל תזבחוהו:

(קמד) 4 ד האחד | אף] ט ח׳ | אף וכו׳] ד והיתה בו שבת בכלל | היתה] ל היא | בו] למר ח׳ | שנאמר וכו׳] מ לפי שנ׳ אחד והרי, ר ת״ל וביום השבת וגו׳ והרי | את] ל ואת | 5 עליה] ד ח׳ | מ לידון | ד״א רק בר״ה | 7 אתה וכו׳ השבת] ט ח׳ | 8 מ ת״ל וביום השבת שתהא, לר ת״ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו הא מה ת״ל וביום השבת שתהא | 10 ר״ה טלר אחד···ואחד | טמ הענין | 11 ד ולא עולת שבת בע״ש | 12 בשבת] לר לשבת, ד בעולת שבת | לשבת זו] מל בשבת זו | 14 התמיד] ט נ יעשה | ונסכה] למ, ש״ג ונסכו | טמר שאין מוספין קרבין (ר מקריבין) אלא, ל שאין מוסיפין מקריבין אלא, ר״ה שאין מוסיפין קרבן אלא:

(קמה) 16 המוסגר ד ח׳ | טר האחד | תעשה] ר ח׳, ט וגו׳ | ואת וכו׳ אני] רק ד | היו בכלל] מ, ש״ג בכלל היו | 17 שנאמר וכו׳ בבקר] ט ח׳ | ד ואת הכבש האחד הרי, ל הכבש והרי, ר האחד והרי | ד מוציאו | ל מכללו | 18 טמ לידון | ט הדין | טמ אי | לר בשבת | אף וכו׳ כבשים] ט ח׳ | לר אף בראש חדש | 19 שני כבשים] ל ח׳ | תקריבו וכו׳ לה׳] ר ח׳ | במנין]

1 תזבחו· עיין מנחות שם, ותוספתא מנחות פ״ז ט׳, ס״ז כאן, פסדר״כ פ״ו, פס״ר פט״ו, רבה פכ״א סט״ז, ותנחומא כאן ס״ב, תנחומא ב׳ סי״א:

(קמד) 5 בקבועה· נראה דרק אשגרה הוא מלעיל פ׳ קיא והכוונה במוסף והמפרשים האריכו לל״צ: 8 העבודה· מדשני בלשניה משמע דעבודת מקדש לאו היינו עבודה ולפ״ז אפשר דצ״ל לפי שהוא אומר וכו׳ שתהא שבת דוחה עבודת מקדש (היינו בנין המקדש) אתה אומר שתהא שבת דוחה עבודת המקדש או שתהא שבת דוחה עבודה ת״ל וכו׳ שתהא שבת דוחה עבודת מקדש, ועיין ת״כ פרק ז׳ ז׳ שבאמת דרשו כן מן הפסוק דאת שבתותי דאין בנין מקדש דוחה שבת ומיושב בזה גם כן הקושיא שהקשו לפ׳ הג׳ שלפנינו דלמה לי קרא דעבודה דוחה שבת הא בהדיא כתיב וביום השבת וכו׳: 10 או וכו׳· כלומר מאחר דגלתה התורה כאן דעבודה דוחה שבת נימא דה״ה לקרבן יחיד: 11 ע״ש בשבת· שבת כד:, ועיין בירוש׳ יומא מא ע״ד ובבלי שם מו·, ובתוספ׳ ד״ה אבל, וצ״ע· וע״ע שבת קיד·: 13 בטל וכו׳· עיין ת״כ אמור פרשה יב ט׳, תמורה יד·: 14 בינתים· מנחות פ״י מ״א ובגמרא שם דף פט· ובתוספות ד״ה כל:

(קמה) 18 נותן· נראה דאיזה חסרון בכאן ובקל אפשר להשלים לפי הענין דאם בשבת דחמורה קרבו מוספין ר״ח לא כל שכן: 19 במנין· עיין בהגהה מבן ז״א שמביא ב׳ פירושים בשם מהר״ס, הפ׳ הראשון דהקשה למה נאמר תקריבו עולה והיה לו לכתוב ובר״ח פרים וכו׳ ומתרץ שהיה עולה על דעתינו דמוסף דר״ח נוסף על של שבת והדין נותן מה וכו׳ (ולא ג׳ או מה) ת״ל וכו׳ וגרסינן לבסוף במנין אחד· ולפי פ׳ השני ג׳ והדין נותן אי מה שבת וכו׳ ומקשה הכי דילמדו ר״ח משבת מק״ו ומתרץ דאי מק״ו הייתי אומר דמוספי ר״ח כמוספי שבת לכך נאמר ובר״ח וכו׳ וגרסינן בענין אחר היינו קרבנות אחרים· ולדעתי העקר כהג׳ במנין אחר וכפ׳ השני ודקאמר בתחלה למה נאמר וכו׳ אין לו ענין כלל להק״ו שאח״כ ומלתא באפי נפשה היא ר״ל מה זה בא הכתוב ללמדנו:

מדבר: ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר, ר׳ אלעזר ברבי צדוק אומר הין היה במקדש וכמין שנתות היו בו עד כאן לפר ועד כאן לאיל ועד כאן לכבש. ר׳ ישמעאל אומר לא היה שם הין אלא מדה יתירה של לוג ומחצה היה שם שבו היה חולק מנחת כהן גדול לוג ומחצה בבוקר ולוג ומחצה בין הערבים.

זאת עולת חודש בחדשו ולא עולת חודש זה בחודש אחר הרי שלא הקריב בחודש זה שומעני יקריב בחודש אחר ת״ל ואת עולת חודש בחדשו מגיד שאם עבר היום בטל קרבנו: לחדשי השנה למה נאמר לפי שהוא אומר ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה׳ שומעני מיעוט חדשים שנים ת״ל לחדשי השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת לה׳ לכפר על קבר התהום: על עולת התמיד יעשה ונסכו מגיד שאין מוספים קרבים אלא ביתתיים (סליק פיסקא)

(קמו) ובחדש הראשון בארבעה עשר יום <אין לי אלא לשעה לדורות מנין ת״ל פסח לה׳. ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג> קבעו הכתוב חובה: שבעת ימים מצות יאכל למה נאמר לפי שהוא אומר שבעת ימים מצות תאכלו (שם כג ו) שומעני כל מצה במשמע ת״ל לא תאכל עליו חמץ <שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני> (דברים טז ג) לא אמרתי אלא <בדבר> הבא לידי מצה וחמץ <אי וה הוא דבר הבא לידי מצה וחמץ הוי אומר> אילו חמשת המינים ואילו הם החיטים והשעורים והבוסמים ושבולת שועל ושיפון יצאו אורז ודוחן והשומשמים והפרגים שאין באים לידי מצה וחמץ אלא לידי סרחון (סליק פיסקא)

4 בבקר׳ מנחות פ״ט מ״ב, תוספתא שם פ״י ד׳ ה׳ ובגמרא שם: 7 קרבנו׳ לעיל פ׳ קמד: 8 שנים׳ וה״א ניסן ואייר או ניסן ותשרי: 9 התהום׳ על טומאה שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שבועות פ״א מ״ד, ירוש׳ שם לג ע״א ובבלי ט׳:

(קמו) 11 לדורות וכו׳. לא נתברר לי ואעפ״כ תפסתי בג׳ המ״ח הנכונה עכ״פ יותר מג׳ הספרים לקמן לענין חובה ונראה דהדרשה קאי על איזה כתוב (מן פרשת בא או במדבר ט) שהיה עולה ממנו בתחלת המחשבה דאין פסח אלא לשעה וראוי להיות לפי שהוא אומר וכו׳ ונשמט ציון הכתוב, וצ״ע*: 12 חג וכו׳. כצ״ל דאחגיגה קאי, וכן פ׳ בא״י ורד״ף אף שהיתה לפניהם ג׳ הדפ׳ המשובשת. וקמ״ל דחגיגה בראשון חובה ובשאר ימים רשות וה״ה לסוכות כמו שדורש לקמן וכן איתא להדיא במדרש תנאים דברים דף צד שבעת ימים תחוג לה׳ אלהיך לעשות ראשון חובה ושאר הימים רשות ששאר השבעה כולן תשלומים לראשון מיכן אמרו מי שלא חג וכו׳ ואולי נשמטה בתחלה הראיה דרק ביום ראשון חובה (וצריך להתבונן כי אין ענין חובה ורשות כאן כמו בעלמא). וכן הלשון בספרי שם פ׳ קמב שבעת ימים וכו׳ ולהלן הוא אומר שבעת ימים לה׳ מה ת״ל שבעת ימים לה׳ מלמד שכל הרגל תשלומים וכו׳ צריך תקון דאינו מובן מאי מקשה ונראה דצ״ל ולהלן הוא אומר וחגותם אותו חג לה׳ שבעת ימים דלשון זה משמע דחגיגה אינה אלא יום אחד. עיין ת״כ אמור פרק יז א׳ ומכילתא דרשב״י דף יד וגם שם חסרון קודם מנין לא חג כל ששה וכו׳ דהא כבר הביא ראיה דראשון חובה ושאר ימים תשלומין ועוד דקאי בפסח ומביא ראיה מקרא דסוכות וממכילתא דר״י שם מסכתא דפסחא פ״ז משמע דלחד מ״ד באמת חגיגה כל שבעה, ועיין תוספתא חגיגה פ״א ה׳, בבלי שם ו׳, ס״ז ט׳ ב׳: 13 יאכל וכו׳. צ״ל יאכל שומעני וכו׳ ומה שבנתיים מיותר וכן כתב מהר״ס דאית דלא ג׳ למה וכו׳ וכו׳ מגיה הגר״א: 18 לידי סרחון. לעיל פ׳ קי, מדרש תנאים דף צ:

לה׳ ח׳, ר״ה טמ בענין | ד ל אחד | 1 ונסכיהם וכו׳ לפר] ט ח׳ | לפר] ד ח׳ | מ ר׳ אליעזר | ל הין אלא היה | 2 ט כמין | ד שבתות | ר עד לכן לפר עד וכו׳ | ועד ··· ועד] טלמ עד ··· עד | ר״ה ר׳ שמעון אומר לא היה שם הין וכי מה היה ההין משמש אלא | 3 ט ומחצה בבקר וכו׳ | שם] ד ח׳ | מ שם והיה וכו׳ | 4 ד בערב ··· בבקר | ולוג] ל ר לוג | ל של בין הערבים | 5 הרי וכו׳ בחדשו] ל ח׳ | 7 ל יומו | 9 אחד] ט ח׳ | לחטאת לה׳] מ ח׳ | למ תהום | 10 ל מוסיפין קריבין, מ מוסף קרב:

(קמו) 11 המוסגר רק מ | דטלה עשר יום (ל ג׳ לחדש, ר ג׳ לחדש הזה) קבעו וכו׳ וכן ג׳ ר״ה פסח לה׳ הכתוב קבעו חובה | 13 ימים] למ ח׳ | למה וכו׳ תאכלו] ר״ה ח׳ | 14 עליו] ר על | המוסגר דלה ח׳ | ט ת״ל לא תאכל עליו חמץ לחם עוני וגו׳ לא וכו׳ | 15 לחם עוני] ר״ה ח׳ | בדבר] ד ח׳ | ל חמץ ומצה | 16 איזה וכו׳ אומר] דט ח׳, מ ואי זהו הוי אומר | ל דבר שהוא בא | ל חמץ ומצה | ואלו הם] מ ח׳, ר ג׳ ה׳ מינין | 17 ט ר חטים ושעורין וכוסמין | ל והשיפון | ד יצא | ל מר האורז והדוחן | 18 טלמר והפרגין והשומשמין (מ ושומשמין | מ אלא לבית הסירחון:

(קמז) ביום הראשון מקרא קודש, אירעו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה: כל מלאכת עבודה לא תעשו, מגיד שאסור בעשית מלאכה ומנין להתיר בו אוכל נפש נאמר כאן מקרא קודש ונאמר להלן מקרא קודש מה מקרא קודש האמור להלן להתיר בו אוכל נפש אף מקרא קודש האמור כאן להתיר בו אוכל נפש: והקרבתם אשה עולה לה׳ פרים בני בקר שנים וגו׳, הרי שמצא פרים ולא מצא אילים אילים ולא מצא כבשים שומע אני לא יקריב עד שימצא כולם ת״ל שבעת ימים תקריבו אשה (ויקרא כג לו) אפילו אחד מהם או אפילו כולם מצויים ת״ל פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים יהיו לכם מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה: כאלה תעשו ליום שבעת ימים למה נאמר שהיה בדין הואיל וחג טעון חגיגה והפסח טעון חגיגה מה החג פוחת והולך אף פסח פוחת והולך ת״ל כאלה תעשו ליום שבעת ימים לחם אשה שלא להוסיף ושלא לגרוע: על עולת התמיד יעשה ונסכו מגיד שאין מוספים קרבים אלא בינתיים (סליק פיסקא)

(קמח) וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה׳ למה נאמר לפי שהוא אומר עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום (שם טז) <מנה חמשים והקריב מנחה בחמשים אתה אומר מנה חמשים והקריב מנחה בחמשים או> מנה חמשים והקריב מנחה בחמשים ואחד ת״ל וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה׳ ועדיין אני אומר עשה יום טוב בחמשים ואחד והקריב מנחה בחמשים תלמוד לומר בשבועותיכם מקרא קודש הא אין עליך לומר בלשון אחרון אלא בלשון ראשון מנה חמשים והקריב מנחה בחמשים: מנחה חדשה לה׳ שתהא חדשה לכל

(קמז) 1 ביום] מ, ש״ג וביום | קדש ד ג׳ יהיה לכם ואינו במקרא | אירעו] מ ח׳,ט ארעו | 3 דט נפשות | מ והדין נותן נאמר | ד מה קדש | מקרא קודש] מ ח׳, וכן בסמוך | 4 ט נפשות ··· נפשות | 5 למר לה׳ הרי וכו׳ | שנים וגו׳] ד ח׳ | 6 מ מצא אילים | ד עד שיקריב, ל עד שיביא | כולם וכו׳] ל כולן או אפילו יקח אחד מהן או אפילו כולן מצוין ת״ל פרים וכו׳ | 7 אשה] מ ח׳, ר ג׳ לה׳, ר״ה ג׳ ריח ניחוח לה׳ | מ ת״ל שנים וכו׳ | 8 כבשים וכו׳ אלה] ט וגו׳, ד מלבד עולת הבקר | שבעה וכו׳ לכם] ר ח׳,ן במקרא כתיב ושבעה כבשים בני שנה | 9 אשר וכו׳ אלה] ר ח׳ | תעשו את אלה] מ ח׳ | שבעת ימים] ר״ה ח׳ | שבעת וכו׳ ליום שורה יא] ל ח׳ | 10 מ לפי שהיה | מ מה חג | טר הפסח יהא פוחת | 11 ליום] ט ח׳ | ר ליום לה׳ שלא | שבעת וכו׳ אשה] רק מ | ט ולא לגרוע, ל שלא לגרוע ושלא להוסיף | 12 ל מוסיפין

(קמח) 13 בהקריבכם וכו׳ לה׳] ט ח׳ | מ לה׳ בשבועותיכם ן14 ט השביעי | תספרו וכו׳ יום] מ ח׳ | המוסגר טל ח׳, ד יכול | ר מנה והקריב מנחה בנ׳ ת״ל וביום הבכורים ועדין וכו׳ | 15 ר״ה אתה אומר מנה והקריב מנחה חדשה בחמשים משמע דג׳ כמ״ח | 16 מנחה] מ ח׳ | ל ת״ל והקרבתם מנחה בחמשים מנחה חדשה לה׳ | בהקריבכם וכו׳ לה׳]ט ח׳ | 17 ט עדין | ראב״ד ר״ה ר מנחה בחמשים ואחד ת״ל | 18 מ קדש יהיה לכם הא | מר האחרון ··· הראשון | 19 לה׳] מ ח׳ |

(קמז) 1 אירעו׳ וכן תרגמו אונקלס ויונתן כל מקרא קדש שבכתוב ע״י מארע קדיש ולפ״ז תרגמו מקרא כמו מקרה בה״א (עיין רד״ק שכתב דאותיות א׳ח׳ע׳ה מתחלפות ורמב״ן פ׳ אמור כג ב׳) אבל הוראת מארע כאן אינו כמו בעלמא שענינו מה שיארע רק לפעמים ובלי סדר וחק קבוע דכאן אדרבה הכוונה להפך שיהא חק אלה הימים משונה מחק שאר ימים ולעמת זה מצינו שדרשו חז״ל לקמן פ׳ קנט והקריתם אין הקריה אלא הזמנה שם פירשו להפך מלת והקריתם כאלו היא משרש קרא באל״ף (שמעתי): 3 להלן׳ בפסח בפ׳ בא יב טז וכתב ר״ה סבירא לן דהכי איבעי ליה למתני מנין להתיר אוכל נפש ת״ל אך אשר יאכל וכו׳ ומהר״ס כתב דהברייתא אין מקומה כאן אלא להלן בשאר י״ט ועיין רמב״ן אמור כג ז׳: 5 אילים׳ אגב גררא דאינך נקט לשון זה ור״ל איל: 6 ת״ל וכו׳, צ״ל והקרבתם אשה לה׳ שבעת ימים והכוונה על הפסוק דאמור כג ח׳, עיין ז״א ובהנהת בן ז״א בשם מהר״ס וכ״ה בת״כ אמור פרק יא ה׳ ועיין לעיל פ׳ קמט וקנא ותוספת׳ פ״י י״ד ומנחות פ״ד מ״ב ובגמ׳ שם דף מד: ובתוספ׳ ד״ה אלא׳ והעולה מן הספרי והמשנה והתוספתא שם דפרים אינם מעכבים את הכבשים ואת האילים אבל פרים בפני עצמן מעכבין זא״ז וכן אילים וכו׳ ובפרי החג אית ליה לר״י דמפני שמתמעטין אינן מעכבין זא״ז: 12 בינתיים׳ לעיל פ׳ קמד:

(קמח) 16 ת״ל וכו׳, ואע״ג דבפ׳ אמור גופה כתיב וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש דמשמע דביום שמקריבים המנחה הוא יו״ט מ״מ בקרא דהתם לא סגי דה״א דיום הבכורים והיו״ט שניהם יהיו ביום ג״א ועיין ברד״ק וא״י והגר״א מגיה וג׳ כאן ת״ל וביום וכו׳ לה׳ בשבועותיכם הא אין עליך וכו׳ מנחה בנ׳ ועדיין אני אומר הקריב מנחה בנ׳ ועשה יו״ט בנ״א ת״ל בשבועותיכם מקרא קדש: 19 מנחה וכו׳, עיין ת״כ אמור פרק יב ח׳:

המנחות שלא תקדמנה מנחה אחרת מיכן אמרו אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר ואם הביא פסול קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר מה הפרש בין עומר לשתי הלחם הקודם לעומר אסור לגבוה ואסור להדיוט לפיכך אם קרבו לא יעלו. הקודם לשתי הלחם אסור לגבוה ומותר להדיוט לפיכך אם קרבו יעלו. ר׳ טרפון אומר הואיל ועומר מתיר ושתי הלחם מתירות אם למדתי למנחות הבאות קודם לעומר שהם פסולות אף מנחות הבאות קודם לשתי הלחם יהיו פסולות. אמר לו ר׳ יהודה בן נחמן לא אם אמרת במנחות הבאות קודם לעומר שלא כשרו לא לגבוה ולא להדיוט תאמר במנחות הבאות קודם לשתי הלחם שהם פסולות שאף על פי שלא הוכשרו לגבוה הוכשרו להדיוט. נסתכל בו ר׳ עקיבא וצהבו פניו אמר לו יהודה בן נחמן צהבו פניך שהשבת את הזקן תמיה אני עליך אם תאריך ימים בעולם. אמר ר׳ יהודה בר׳ אלעאי בפסח היה הדבר וכשבאתי לעצרת אמרתי היכן יהודה בן נחמן אמרו לי הלך לו (סליק פיסקא)

(קמט) והקרבתם עולה לריח ניחוח לה׳, אלו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים אתה אומר אלו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים <או הן הן האמורים בתורת כהנים> וכי שוים הן הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון אלו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים: פרים בני בקר שנים ואיל אחד, הרי שמצא פרים ולא מצא אילים אילים ולא מצא כבשים שומע אני לא יקריב עד שימצא כולן ת״ל שבעת ימים תקריבו אשה לה׳ (שם לו) אפילו אחד מהם או אפילו כולם מצויים ת״ל פרים בני בקר שנים ואיל אחד שבעה כבשים בני שנה: מלבד עולת התמיד ומנחתו תעשו תמימים יהיו לכם ונסכיהם, מקיש נסכים לבהמה מה בהמה נפסלת במומים בחסר וביתר אף נסכים נפסלים במומים בחסר וביתר (סליק פיסקא)

2 מה וכו׳. הגר״א מוחק מן מה הפרש עד יעלו שורה ח׳, ועיין לעיל דף קלג שורה טז: 12 לו׳ מנחות פ״י מ״ו, תוספתא שם פ״י כ״ז, ת״כ אמור פרק יב ט, ונדבה פרשה יב ז, בבלי שם דף סח: פ״ד:

(קמט) 16 בת״כ. ת״כ אמור פרק יג ו׳, מנחות מ״ה: 18 ת״ל שבעת וכו׳. מהר״ס הגיה והקרבתם עולה וכן הגיה הגר״א ויש לפקפק בהגהה זו ויותר נראה לומר דלמדו עצרת מפסח וסוכות, עיין לעיל פ׳ קמז ולקמן פ׳ קנ: 21 בחסר ויתר. רק אגב שיטפא דרישא נקט כן בנסכים א״נ אשיעורן קאי מהרא״ן הביאו הרד״ף ורד״ף השיג עליו ופ׳ דחסר ויתר בבהמה היינו מחוסר זמן ועבר זמן וכן בנסכים יין מגתו ויין מירושן ביותר וא״נ רק העקר כפ׳ מהרא״ן, ועיין רש״י ומנחות פ״ח מ״ז ומ״ב ותוספתא שם פ״ט ד׳ וגמ׳ שם פה: ופז׳:

1 ר תקדימנה, ל יקדמנה | ד מביא | ד מנחת בכורים, ט מנחה ובכורים | ומנחת בהמה] מ ח׳ | 2 ל ומה | 3 ר הפריש | ט העומר | ל ושתי | ואסור] מר ומותר | 4 אסור] ל מותר | 5 מר והעומר | מתיר] ר ח׳ | מ למדנו | 6 לעומר וכו׳ הבאות] ר ח׳ | מ המנחות | 7 מ בר׳ נחמיה, לר בן נחמיה | ט בר | ל במנחת העומר קודם שתי הלחם שהן פסולין שאע״פ | ר קודם לשתי הלחם שהן פסולות שאע״פ | מ לעומר שהן פסולות שלא | 8 ט במנחות שקדמו לשתי | ד תאמר בשתי הלחם | 9 טל מר כשרו | ל כשרו | וצהבו] ט וצהיבו, ר״ה צהבו | ט אמר ליה ר׳ יהודה | 10 למ ר׳ יהודה | בן נחמן] ט ח׳ | ט צבהו | מ על השבת | מ תמה אני אם | 11 בעולם וכו׳ בן שורה יא] ל ח׳ | ד ר׳ אלעזר ברבי יהודה | ר׳] ט ח׳ | ט בר ר׳ אילעי | ד מדבר, מ דבר | ר אמרתי לו | 12 ר א׳ לי | ל ואמרו לך | לי] מ לו:

(קמט) 13 ל והקריב | להׄ] ט וגו׳ | למר האמורין | 14 אתה וכו׳ כהנים] מ ח׳, ט אתה אומר כן, ל כן הוא אומר חוץ מן האמורים בתורת כהנים אתה אומר וכו׳ | ל האמורים, ר האמ׳ | המוסגר דל ליתא, מ או אינו אלא הם האמורים וכו׳ | 15 הא] ד ח׳, מ אלא | כלשון וכו׳ ראשון] מ ח׳ | ט בלשון ··· בלשון | טר האחרון | אלא] ד כי אם | 16 ט הראשון | למר האמורין | ט בקר וגו׳ הרי | ואיל] במקרא כתיב איל, ועיין בתרגומים | 17 הרי וכו׳ שנה שורה יט] ל ח׳ | מ מצא אילים | 18 מ את כולם | ר אחת מהן | 19 ואיל וכו׳ שנה] טר ח׳, ד עשר אילים שנים | 20 התמיד] ל הבוקר | ומנחתו וכו׳ ונסכיהם] מ ח׳ | ד ומנחתו ונסכו תמיד יהיה לכם וכו׳ | ט ומנחתם | תעשו] ט ח׳, ר תעשה | 21 ר״ה ובחסר וביתר | דל ויתר | ד וחסר ויתר:

(קנ) ובחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וחגותם חג לה׳ שבעת ימים, קבעו הכתוב חובה: והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה׳, הרי שמצא פרים ולא מצא אילים אילים ולא מצא כבשים שומע אני <לא> יקריב עד שימצא את כולם ת״ל שבעת ימים תקריבו אשה לה׳ (שם לו) אפילו אחד מהם או אפילו כולם מצוים ת״ל פרים בני בקר שלשה עשר אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים יהיו. מנין לנסוך המים בחג היה ר׳ עקיבא אומר נאמר הביאו עומר בפסח שתתברך לכם תבואה שבשדות ונאמר הביאו ביכורים בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן אף נסוך המים בחג כדי שיתברכו לכם נשמי שנה. ר׳ יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני ונסביהם ונאמר בששי ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם מ״ם יו״ד מ״ם הרי מים נמצינו למדים לנסוך המים מן התורה. ר׳ נתן אומר בקודש הסך נסך שכר לה׳ למה נאמר להביא את המים (סליק פיסקא)

(קנא) ביום השמיני עצרת תהיה לכם, עצרו הכתוב מלצאת הרי שהביא קדשיו מבית פני לירושלם שומע אני יאכלם בירושלם וילך וילן בבית פאגי ת״ל ביום השמיני עצרת תהיה לכם עצרו הכתוב מלצאת אין עצירה אלא כניסה שנאמר אני עצור לא אוכל לבוא בית ה׳ (ירמיה לו מ). ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו שנית והוא עודנו עצור בחצר המטרה (שם לג א) אין לי אלא יום טוב האחרון <שעצור> מלצאת יום טוב הראשון מנין דין הוא הואיל וזה קרוי מקרא קודש וזה קרוי מקרא קודש מה זה עצור מלצאת אף זה עצור מלצאת: והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה׳ פר אחד איל אחד, הרי שמצא פרים ולא מצא אילים אילים ולא מצא כבשים שומע אני שלא יקריב עד שימצא את כולם ת״ל שבעת ימים תקריבו אשה לה׳ (ויקרא כג לו) אפילו אחד מהן או אפילו כולם מצוים ת״ל פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים (סליק פיסקא)

(קנ) 1 השביעי] לר ח׳ | הזה] אינו במקרא | 2 כל וכו׳ ימים] דטל ח׳ | ר וחגותם את חג | 3 והקרבתם וכו׳ יהיו שורה ו] ט ח׳ | ד והקרבתם אשה עולה לריח | ר והקריב | לה׳] ד ח׳ | 4 לא] ד ח׳ | מ יקרב | ל שנמצא | 5 לה׳] מ ח׳ | לר ואפילו | 6 ל בקר שנים עשר אילים כבשים וכו׳ | כבשים וכו׳ יהיו] ד ח׳ | יהיו] ר ח׳ | מ למנין | 7 מ שבחג | היה] ד ח׳ | נאמר] מר ח׳ | לכם] ט ח׳ | ד את התבואה | 8 שבשדות] רק מ | ונאמר] מ ח׳ | ונאמר הביאו] ד והביאו | כדי] רק דל | ר שיתברך | למר עליכם | לר אילן | אף] ל הביאו | דר לנסוך | 9 כדי וכו׳] טלמר שיתברכו עליכם (מ לכם) גשמים | 10 ונאמר עד סה״ד] ט ח׳ | ונאמר] מ ר ח׳ וכן בסמוך | מ״ם וכו׳] מ הרי כאן מים | הרי] לר ח׳ | 11 מ רמז לנסוך | מ הסך להביא וכו׳ | שכר לה׳] ר ח׳ | לה׳] ר״ה ח׳:

(קנא) 14 מבית פני לירושלם] ל ח׳ | וילך] ד ח׳ | ר וילין וילך | ט וילך בית, ל וילך מבית | טלמר פני | ל ת״ל וביום | 15 תהיה לכם] ר״ה מ ח׳ | ר ואין | 16 דל ואני | שנית] למר ח׳ | 17 בחצר המטרה] דלר ח׳, ט וגו׳ | האחרון] ט ח׳ | שעצור] ד שאסור | 18 ר״ה יום ראשון | ד מנא לן | דין] מ, ש״ג ודין | 19 ד עולה הרי, לר לה׳ הרי, מ ניחח הרי | 20 מ פר...איל איל...כבש | שומע אני] למר ח׳ | 21 טלמר לא | מ ת״ל והקרבתם אשה שבעת וכו׳ | 22 ל ואפילו | ד ואיל | כבשים וכו׳ תמימים] ד ח׳, ט וגו׳:

(קנ) 2 חובה· עיין לעיל פ׳ קמו: 6 יהיו· לעיל פ׳ קמו: 12 המים· לעיל פ׳ קמג, תוספתא סוכה פ״ג יח, ר״ה פ״א מ״ב, בבלי תענית ב: וג׳, זבחים קי:, ירוש׳ שביעית לג ע״ב ר״ה נז ע״ב, סוכה נד ע״ג, פדר״כ פ״ל ביום השמיני, ת״י פסוק לא:

(קנא) 19 מלצאת· עיין ספרי דברים פ׳ קלד, מדרש תנאים דף צב, תוספתא סוכה פ״ד יח, פסחים צה:, יומא ג׳, תוספ׳ שם ד״ה פז״ר, סוכה מז׳, תוספ׳ ד״ה לינה, ר״ה ה׳, תוספ׳ ד״ה מה, חגיגה יז׳, תוספ׳ ד״ה דכתיב: 21 ת״ל וכו׳· נראה דצ״ל והקרבתם אשה לה׳ בפ׳ אמור ועיין לעיל:

(קנב) אלה תעשו לה׳ במועדיכם, אלו נדרים ונדבות שנודר ברגל שיביאם ברגל אתה אומר אלו נדרים ונדבות שנודר ברגל שיביאם ברגל <או אינו אלא נדרים ונדבות שנודר קודם הרגל שיביאם ברגל> כשהוא אומר כי תדור נדר לה׳ אלהיך וגו׳ (דברים כג כב) הרי נדרים ונדבות שנדורו קודם לרגל אמורין הא מה ת״ל אלה תעשו לה׳ במועדיכם אלו נדרים ונדבות שנדר ברגל שמביאם ברגל: לבד מנדריכם אלו קיני זבים וזבות שנתנה תורה רשות שיביאם ברגל: לבד מנדריכם <ונדבותיכם לעולותיכם ולמנחותיכם ולנסכיכם ולשלמיכם> ויאמר משה אל בני ישראל להפסיק הענין דברי ר׳ ישמעאל שאם קורא אני לבד מנדריכם <ונדבותיכם וידבר משה אל ראשי המטות> איני יודע במה ענין הכתוב מדבר כשהוא אומר לבד מנדריכם הפסיק הענין דברי ר׳ ישמעאל (סליק סידרא)

(קנב) 1 במועדיכם· צריך להשלים לבד מנדריכם ולשון הפ״ז לבד מנדריכם אלו נדרים ונדבות וכו׳ שמביאם ברגל ולשלמיכם להביא שנדר קודם לרגל: 3 כשהוא וכו׳· הגר״א מגיה כשהוא אומר ובאתם שמה והבאתם שמה וטעמו מבואר ויש לקיים הג׳ שלפנינו לר״מ דאמר ברגל אחד עובר בבל תאחר· ועיין ספרי דברים פ׳ סג, מדרש תנאים שם דף מט וקנא, ת״כ אמור פרשה יב י׳, ירושל׳ ראש השנה נו ע״ב, בבלי שם ד: ות״י: 6 אלו· צ״ל כג׳ ר״ה לעולותיכם אלו וכו׳, ועיין תמורה יד: 9 במה ענין· אי קאי אדלעיל או אפרשת נדרים ועיין רש״י ורמב״ן ולקמן פ׳ קנו וס״ז כאן· ולשון הפ״ז ויאמר משה אל בני ישראל בא הכתוב להפסיק בין נדבה לנדרים ר״ל בין נדרי הקדש לנדרי איסור: 10 מנדריכם· צריך להשלים ויאמר משה אל בני ישראל, עיין גרסת המ״ח·

(קנב) 1 טמר שנדר | מ יביאם | 2 אתה וכו׳ שיביאם ברגל] טמ ח׳ | ר שגדר | ל ויביאם | או אינו וכו׳] ד או לאחר הרגל כשה״א וכו׳, מז או וכו׳ ונדבות של כל השנה כולה כשהוא | או אינו אלא] ר או אלו | 3 ונדבות] מר ח׳ | מר שנדר | ר קודם לרגל | שיביאם ברגל] ל ח׳ | אלהיך וגו׳] ד ח׳ | 4 וגו׳] למ ח׳ | ט מ שנדר | ל מקודם | טלמ הרגל | אמורין] דלר ח׳, ט אמור | ד אילו | 5 מר שיביאם | לבד וכו׳ ברגל] מ ח׳ | מנדריכם] ל ג׳ ונדבותיכם ועולותיכם, ט נ׳ עולותיכם | 6 ר״ה לעולותיכם אלו | טלר וקני זבות | לבד וכו׳ ולשלמיכם] טר ח׳ | ד מנדריכם ויאמר, ל מנדריכם וגו׳ ויאמר | 8 ל את הענין | שאם עד סה״ד] טר ח׳ | המוסגר ד ח׳ | ל מלבד מנדריכם ויאמר משה אל בני ישראל | 9 מ באיזה ענין | הכתוב] ד ח׳ | ל מדבר הכתוב | כשהוא אומר] ד ת״ל | לבד מנדריכם] מ וידבר משה אל בני ישראל | 10 מ להפסיק | הפסיק הענין] ד ח׳ | ר׳ ישמעאל] ר ג׳ ס״פ טז ברייתא·

מטות

(קנג) וידבר משה אל ראשי המטות למה נאמר לפי שהוא אומר ותקעו בהם ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים (במדבר י ב–ג) אבל לא שמענו להיכן הדיני דן נאמר כאן תקיעה בעדה ונאמרה תקיעה בנשיאים מה תקיעה האמורה בעדה פתח אהל מועד אף תקיעה האמורה בנשיאים פתח אהל מועד או כל הקודם במקרא קודם במעשה ת״ל אל ראשי המטות הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם ופרט באחד מהם שהנשיאים קודמים לעדה אף פורטני בכל הדברות שיהו הנשיאים קודמים לעדה <ר׳ יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר ויקרא אליהם משה וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי כן נגשו כל בני ישראל (שמות לד לא–לב) הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים אף פורטני בכל דברות שבתורה שיהיו הנשיאים קודמים> ומה ת״ל אל ראשי המטות מגיד שאין היתר נדרים אלא מפי מומחים.

זה הדבר, מגיד שכשם שנתנבא משה בכה אמר (שם יא ד) כך נתנבאו הנביאים בכה אמר ומוסיף עליהם משה שנאמר בו זה הדבר. ד״א זה הדבר אשר צוה ה׳ הבעל מפר ואין חכם מפר. חכם מתיר ואין בעל מתיר והרי דברים ק״ו ומה אם מי שאינו מפר מתיר מי שהוא מפר אינו דין שיהא מתיר והרי דברים ק״ו אם

(קנג) 1 וידבר וכו׳ מומחים שורה יב] ט ח׳ | מ המטות בא הכתוב ללמדך שלא הותרו נדרים אלא מפי מומחים (והשאר ליתא) | 2 אל וכו׳ מועד] ד ח׳ | אל] ר ח׳ | 3 אבל] ד ח׳, ל ולא | ר דן כל בעשה יעשה לך שתי׳ חצוצרות כסף מפי מומחין, ל דן ועשה לך שתי חצוצרות על פי מומחין | 7 המוסגר ד ליתא | 13 ט מ ר הדבר אשר צוה ה׳ | אמר···אמר] ט ח׳ | 14 ד נביאים | למ מוסף, טר מוסיף | משה שנ׳ בו] ד ח׳ | משה וכו זה הדבר] לר ח׳ | שנ׳ בו] מ ח׳ | ד״א עד סה״ד] ט ח׳ | ד״א] למר ח׳ | 15 בעל] ר הבעל | ומה] למר ח׳ | 16 ל שאינו מתיר אינו דין שיפר ת״ל וכו׳ | מר מי שמיפר אינו דין שיתיר | והרי וכו׳ שיפר] מ ח׳ |

(קנג) 3 כאן· מיותר, א״א: 7 ר׳ יונתן וכו׳· המוסגר נוסף ע״פ הספרי לעיל פ׳ עג, פ״ז ד״א אל ראשי המטות התר נדרים ע״פ מומחין: 12 מפי מומחים· עיין לעיל פ׳ עג ירושלמי חגיגה עו ע״ג, נדרים לז ע״ד מב ע״ב, בבלי שם עח׳, בבא בתרא קכ:, ורש״י וס״ז כאן: 13 משה· הגר״א מגיה כשם שנתנבאו נביאים בכה אמר כן נתנבא משה בכה אמר: 14 הדבר· נראה דר״ל דמדרגת משה היתה למעלה ממדרגת שאר נביאים שלשון זה מורה יותר על עצם הדבור מלשון כה, עיין רש״י הוצאת ברלינר ומה שהביא המו״ל בשם מעשה אפד כי מה שיגיד משה מדבור השם הוא הדבור שאמרו השם בעצמו מזולת שנוי במלות ולא היה מספיק לו בשמירת הענין והכוונה כמו שאר נביאים ועוד פ״א שם· ועיין לעיל פיסקא קג ופ״ז ורא״ם וסהתו״ה כאן ומכילתא דרשב״י דף צ״ד וקי״ד ודף ו׳ וספרי דברים פ׳ פג ומדרש

מי שאין מתיר מפר מי שהוא מתיר אינו דין שיפר ת"ל וה הדבר אשר צוה ה' הבעל מיפר ואין חכם מיפר חכם מתיר ואין הבעל מתיר.

איש, להוציא את הקטן משמע מוציא את הקטן ואת בן שלש עשרה שנה ויום אחד הרי אתה דן נאמר כאן ונאמר להלן נדר מה נדר האמור להלן נדר ונדבה אף נדר האמור כאן נדר ונדבה. מיכן אמרו בן שלש עשרה שנה ויום אחד בבריו קיימים: כי ידור נדר להה, את שהסמיך נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר. אתה אומר את שהסמיך את נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר או אינו אלא עד שיזכיר לשם ת"ל לאסור אסר על נפשו מכל מקום הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון את שהסמיך את נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר או כשם שבנדרים את שהסמיך נדרו לדבר שאיפשר לו הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר כך אף בשבועות ת"ל לאסור אסר מכל מקום מה הפרש בין נדרים לשבועות בנדרים כנודר בחיי המלך בשבועות כנשבע במלך עצמו אעפ"י שאין ראיה לדבר וכר לדבר חי ה' וחי נפשך אם אעזבך (מלכים ב' ד ל): לאסור אסר על נפשו, על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר על אחרים שהיה בדין ומה אם במקום שאין מפר נדרי עצמו משנודר הרי הוא מפר נדרי עצמו עד שלא ידור מקום שמפר נדרי אשתו משנדרה אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור ת"ל לאסור אסר על נפשו על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר על אחרים. ד"א לאסור אסר

תנאים שם דף סג וצ"ע בת"כ אחרי פרשה ו' ב': 2 מתיר· ירושלמי נדרים מב ע"א ובבלי שם עז, ב"ב קכ: 3 שלש וכו'· מהר"ס ושאר מפרשים הגיהו בן י"ב ובמ"ע מקיים הג' ומפרש דאבן י"ג שלא הביא שתי שערות קאי: 4 מה וכו'· הז"א מגיה ע"פ גרסת הילקוט מה נדר האמור להלן הפלאה וכו'· ועיין מהר"ס שמביא נ"א ונאמר להלן נדר נזיר מה נדר האמור להלן מופלא הסמוך לאיש וכו'· ובא"א וא"י מרכיב ב' הנוסחאות וגורס לקמן אף נדר וכו' ונדבה ומה נדר האמור להלן הפלאה סמוך לאיש וכו' והלמוד היא מן ויקרא כב עיין לעיל צד כה, ות"כ בחקותי פרשה ג' ג', וג' הילקוט שם וס"ז כאן ולעיל ו' ב' ות"י: 6 קיימים· מהר"ס מגיה בן י"ב שנה ויום א' נדריו נבדקין בן י"ג וכו' ועיין הגר"א: — לדבר וכו'· הגר"א מגיה לדבר הנדור, ועיין לשון הרמב"ם הלכ' נדרים פ"א ז' משמע דכבר היתה לפניו הג' כמו שהיא בפנים ואולי צ"ל לדבר שהפריש לה' (שמעתי)· ועיין נדרים ריש פ"ב וירוש' שם לז ע"ב ובבלי יד· וס"ז: 8 ת"ל לאסור וכו'· אינו מובן דהא לקמן דרש לה אשבועה והגר"א מגיה ת"ל לנדור נדר מ"מ ואולי הכוונה בהא דקאמר לעיל או אינו אלא עד שיזכיר לשם דדילמא הכתוב לא מיירי כלל מנדרי אסור רק מנדרי הקדש עיין בח"ג כאן והלשון לקמן או עד שתדור לשם ועל זה מתרץ שפיר דמן לאסור איסור שמעינן דקא מדבר בנדרי איסור ואע"ג דלאסור אסר אשבועה קאי גלוי מלתא בעלמא הוא דכל הפרשה מיירי בנדרי איסור אבל לפ"ז צריך למחוק לקמן ת' מ"מ ועיין ג' הדפ' כשם שהנדרים שוים ואולי כל הלשון שלפנינו משובש וצ"ע: 12 בחיי· שאוסר עצמו בדבר המקודש לשם ומביא ראיה דכעין זה מצינו דמחלק הכתוב דחי ה' בפתח החי"ת הוא נשבע במלך עצמו מפני שחיי ה' ועצמו אחד כסברת הרמב"ם הידועה משא"כ חי נפשך בצרי הוא נשבע בחיי המלך, רד"ף ועיין רמב"ן: 15 במקום וכו'· צריך להגיה ע"פ הס"ז ו' ב' במקום שאין מפר נדרי עצמו הרי הוא אוסר עליו נדרים מקום שהוא מפר נדרי אשתו אינו דין שיאסור עליה נדרים ת"ל, ועיין ירושלמי נדרים

3 איש וכו' קיימים] מ ח' | שנה] ד ח' | 4 ר"ה להלן לפלא נדר או נדבה | ב מה נדר האמור להלן הפלאה סמוך לאיש אף וכו' כאן הפלאה סמוך לאיש מכאן וכו' | ונדבה] ד ג' עמו וכן בסמוך | 5 ר"ה ונדבה מה נדר האמור להלן ביודע להפלות אף נדר האמור כאן ביודע להפלות | ל מבן | שנה] דל ח' | ט נדריו | 6 ט הסמוך | למר את נדרו | ר"ה שאיפשר לעשות | פ"ז לו להנדר | 7 אינו] טלמ אין זה, ר אין | אתה וכו' אינו נדר] דל ח', ט אתה אומר כן | 8 אינו] ר אין | או אינו אלא] ל ח', מר או, ד או אינו | שיזכיר] למר שיאמר, ט שאמר | מ להשם | על נפשו] טלר ח' | הא וכו' אינו נדר] ט ח' | 9 מ לומר אלא את שהסמיך לו את וכו' | ר האחרון···הראשון | ל הסמוך | את בפ' הב'] לר ח' | 10 הרי זה נדר] מ ח' | ר אין | ל אין זה נדר ת"ל לאסור אסר על נפשו על נפשו הוא אוסר על אחרים שהיה בדין ומה אם במקום שאין מיפר נדרי עצמו משנודר הרי הוא ואם לאו אין נדר כך כשם נדרים שהסמוך וכו' | או] מ יכול | שבנדרים] ד שהנדרים שוים | למ את נדרו|לדבר שאיפשר לו] ר ח' | 11 לו] ל ח'| טל אין זה, ר אין | כך וכו'] ט יכול אף בשבועות כן | אף] ר אין | כך אף] ל ח' | ד בשבועה | פ"ז ת"ל או השבע שבועה לאסור | ת"ל וכו'] ל ת"ל לאסור אסר על נפשו על נפשו הוא אוסר וכו' | לאסור] מ ח' | ר ומה הפריש | 12 ד לשבועה | מ נודר···נשבע | ד בשבועה | 13 מ ואע"פ | ט שב' חי | 14 טמר ואין | 15 נדרי] ד דברי, ל נדר וכן בסמוך | טמר משנדר | 16 ט מקום שמקיים נדרי | שיפר] ט ,שיקיים | 17 ר ואין | ד"א וכו' נפשו] ל ח' |

על נפשו למה נאמר לפי שהוא אומר ככל היוצא מפיו יעשה אין לי אלא שהוציא בפיו קיבל עליו בנדר ובשבועה מנין ת״ל לאסור אסר על נפשו. יכול אפילו נשבע לאבול נבלות וטרפות ושקצים ורמשים קורא אני עליו ככל היוצא מפיו יעשה ת״ל לאסור אסר על נפשו לאסור את המותר ולא להתיר את האסור: לא יחל דברו, שלא יעשה דברו חולין הרי שהיה חכם לא יפר לו לעצמו והדין נותן אם מיפר לאחרים לא יפר לעצמו ת״ל לא יחל דברו שלא יעשה דבריו חולין: לא יחל דברו, מגיד שעובר על בל יחל ועל בל תאחר מנין ת״ל כי תדור נדר לה׳ אלהיך לא תאחר לשלמו (דברים כג כב) מגיד שעובר על בל יחל ועל בל תאחר: לא יחל דברו, ר׳ אליעזר אומר לעשות הבטאה כשבועה ר׳ עקיבא אומר ככל היוצא מפיו יעשה <לעשות הבטאה כשבועה>

ואשה, מקיש אשה לאיש מה איש עובר על בל יחל ועל בל תאחר אף אשה עוברת על בל יחל ועל בל תאחר: ואשה, שומע אני משתבנור ת״ל בנעוריה אי בנעוריה שומע אני אפילו קטנה ת״ל ואשה הא כיצד יצתה מכלל קטנה ולכלל בגרות לא באת מיכן אמרו חכמים בת שתים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימים: כי תדר נדר לה׳, את שתסמוך את נדריה לדבר שאיפשר לה להינדר הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר אתה אומר את שתסמוך נדריה לדבר שאיפשר לה להינדר הרי זה נדר ואם לאו אין זה נדר או עד שתדור לשם ת״ל ואסרה אסר מכל מקום הא אין עליך לומר

ריש פ״ב: 1 אין לי וכו׳. הגר״א מוחק כ״ז כאן עד נפשו שורה ב׳ וגו׳ שורה ד׳ אחר ת׳ האסור ד״א לאסור אסר על נפשו ל״נ לפי שהוא אומר ככל וכו׳ יעשה אין לי וכו׳: 2 נפשו. ת״כ חובה פרשה ט׳ ב׳, מדרש תנאים דף קנב, ס״ז לעיל ו׳ ב׳, ירושלמי תרומות מב ע״ב, נזיר נג ע״ד, בבלי חגיגה י׳, שבועות כו: 4 האסור. עיין רש״י ורמב״ן ת״כ חובה פרשה ט׳ ו׳, נדרים פ״ב מ״ב, ירושלמי שם לז ע״ב, בבלי שם טז:, שבועות פ״ג מ׳ו׳, ירושלמי שם לד ע״ג, בבלי שם כז: 6 חולין. תוספתא נדרים פ״ה ו׳, נגעים פ״ב מ״ה, חגיגה י׳: 8 תאחר. עיין לעיל עמוד כו, מדרש תנאים דף קנא, וסה״מ מ״ע צ״ד, והשגות הרמב״ן שם, ול״ת קנז, וריב״ש ט׳ תמ״ה: 9 הבטאה. מה שמוציא בפיו שלא בלשון שבועה והא דלא קאמר לעשות כל מה שמוציא בפיו כנדר משום דנדר מיתסר חפצא אגברא וא״א מבלי שיזכיר לשון קרבן או לשון אחר שיורה על זה אבל שבועה מיתסר גברא אחפצא ואפשר שיקבל עליו לעשות דבר מה כגון אתן לפלוני מבלי לשון שבועה, ועיין ס״ז ר׳ חנניה אומר וכו׳ ולכאורה היה אפשרלפרש ג״כ דהבטאה היינו כנוי או יד לשבועה ומשום דכבר גמר לעיל עמ׳ כו כנויי נדרים מנזירות ילוף כאן כנויי שבועה, עיין ירושל׳ נדרים ריש פ״א ובבלי ג: אבל אחר העיון א״נ דכי סני ליה למימר כנויי שבועה או ידות ועוד כמו דילוף לעיל כנויי נזירות מן נזיר להזיר כן היה יכול ללמוד כנויי שבועה מן השבע שבועה. ור״ה פ׳ לפי הנוסחא המשובשת שנזדמנה לו דר״א אקרא כי תדור נדר קאי ועיין לקמן עמ׳ רב: — ר״ע וכו׳. לפי ג׳ הילק׳ ר״ע אדלקמן קאי אהקישא דאשה לאיש וכן הוא לפי ג׳ הרמב״ן בסה״מ מ״ע צ״ד: 12 תאחר. דס״ד דאשה שאני הואיל ואביה ובעלה מפירין נדריה וברמב״ן בסה״מ שם פ׳ דס״ד דלא תעבור על ב״ת משום דאינה עולה לרגל. ועיין שאלת ר״ז, ר״ה ו׳, רד״ף: 14 קיימים. עיין לעיל דף קצט ורש״י ות״י, כתובות מז:

1 מ לפי שאומר | 2 בנדר] ר ר״ה בנדבה, טמ בנדרים | טלמר ובשבועות | לאכול] ט ח׳ | 3 מר טרפות | ט למר שקצים | 4 על נפשו] ד ח׳ | שלא] דטל לא | 5 טלמר דבריו | לא] טלמר ה׳ | ר יתיר | לו] ט למר ח׳ | מ אינו מיפר | 6 לא יחל וכו׳ חולין] ל ח׳ | ד ולא | שלא] ד ולא | ט ד״א לא | 7 ט יחל דברו | ועל] ט ר״ה על | ד ת״ל כי ידור נדר לה׳ וגו׳ מגיד | אלהיך וכו׳ לשלמו] ל ח׳ | 8 ד בל תאחר ועל בל יחל | לא יחל דברו] ר״ה ח׳, ט ככל היוצא מפיו יעשה, ורמב״ן בהשגות לסה״מ עשין צ״ד נראה דלא ג׳ כלל לא יחל וכו׳ ר״א לעש׳ הבטאה כשבועה | לא] ד ולא | ל ר׳ אלעזר | 9 למ ור״ע | ר כל | המוסגר רק מ | 11 ואשה] פ״ז ג׳ כי תדר נדר לה׳ | ל ואשה מנין מקיש | לאיש] ר לאשה | טמר האיש | ל עובר על בל יאחר ועל בל יחל | 12 ד בל תאחר ועל בל יחל | ל יאחר | תאחר] ר ג׳ פ׳ | מ משתבגר | בנעוריה] דל ג׳ בית אביה | אי בנעוריה] ט ח׳, לר או בנעוריה | 13 ר ואפילו | ואשה] דל אשה | טלמר יצאת | ולכלל] ר ומכלל | 14 מ באה | ר מכלל מיכן אמרו | חכמים] טמ ח׳ | שנה] מ ח׳ | מ נבדקין ונמחק ונכתב במקומו קיימין | כי וכו׳ לה׳] ד ח׳ | 15 את] מ ח׳ | את נדריה] מ נדרה, דל דבריה | לה] ר פ״ז ח׳ | להינדר] טמ ח׳ | ל שאיפשר לה נדר | 16 טלר אין זה | אתה אומר וכו׳ אין זה נדר] למ ח׳, ט אתה אומר כן | ר נדרה | לה להינדר] ר ח׳ | ואם וכו׳ נדר] ד ח׳ | 17 ט או אינו אלא עד, מ או יכול עד | אסר] ל ח׳ | מ״מ וכו׳ אינו נדר] מ ח׳ | הא וכו׳ אינו נדר] ט ח׳ |

כלשון אחרון אלא כלשון ראשון את שתסמוך נדריה לדבר שאיפשר לה הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר: ואסרה אסר, אין אסר אלא שבועה וכן הוא אומר או אסרה אסר על נפשה בשבועה: בבית אביה, ברשות אביה אתה אומר בית אביה ברשות אביה או בית אביה כמשמעו ת"ל בנעוריה בית אביה נעוריה בבית אביה אמרתי ולא נעוריה בבית הבעל להביא את שנתארמלה או נתגרשה מן האירוסין אתה אומר מן האירוסין או אינו אלא מן הנשואין ת"ל בנעוריה בית אביה שכל נעוריה בבית אביה יצאתה שנתארמלה או שנתגרשה מן הנשואין שאין כל נעוריה בבית אביה.

ושמע אביה להוציא את החרש: ושמע אביה אין לי אלא ששמע אביה השמיעוהו אחרים מנין ת"ל וקמו כל נדריה: והחריש לה אביה עד שיהא מתכוין לה שאם נדרה בתו ואמר סבור הייתי שאשתי הרי זה יחזור ויפר שנאמר והחריש לה עד שיהא מתכוין לה: וקמו כל נדריה וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקום שאם נדרה וקיים וחזר והפר שומע אני יהיה מופר ומה אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא יפר או אף משיפר ומה אני מקיים ואם הניא אביה אותה עד שלא קיים או אף משקיים ת"ל יקום מגיד הכתוב שכל נדר אם קיים שעה אחת אין רשאי להפר.

ואם הניא אביה אותה, אני יודע הנאה זו מה היא כשהוא אומר ואם ביום

2 נדר· לעיל צד קצט: — אין וכו'· כלומר אסר דקרא היינו שאמרה שבועה ועיין ירוש' נדרים לו ע"ג ובבלי שבועות כ·: 4 כמשמעו· דאינו יכול להפר אלא אם נדרה בבית אביה ממש וגזה"כ הוא ור"ה פ' ממש אע"ג שהשיאה אביה ואולי אין ר"ל נשואה עכשיו כמו שהבין הרד"ף רק שהיתה נשואה והיינו מאי דמפרש התנא את"כ או אינו אלא אלמנה מן הנשואין ועל דרך הזה הגיה הגר"א דג' ברשות אביה להביא את שנתארמלה וכו' מן הארוסין או בבית אביה כמשמעו אף מן הנשואין ת"ל בנעוריה בית אביה שכל וכו' ולפ"ז היה אפשר לפרש ג"כ בבית אביה ממש ואפילו בוגרת כ"ז שהוא אצל אביה ת"ל בסיפא דקרא גופיה בנעוריה אבל נראה דהעקר כפ' הראשון דס"ד דגזה"כ דבעי שתדור בבית אביה ממש: — ת"ל· בסוף הפרשה בית וכו' ומיותר וע"כ ללמד דכ"ז שהיא נערה היא ברשות אביה וא"כ בבית בקרא קמא ג"כ ברשותו קאמר רא"ם· ובז"ר ורד"ף פ' משום דכתיב בית ובלשון זה אין לטעות כמו הכא דכתיב בבית ודוחק ויותר נראה דהראיה היא משום דהתם לא הוזכר בכתוב לא לשון נדר ולא לשון אסור ולא בא אלא ללמדנו זכות האב בהפרת נדרי בתו משא"כ הכא דס"ד דבבית אביה קאי אאסרה אסר: — נעוריה וכו'· נראה דרק אשגרה הוא מלקמן פיסקא קנו ואין לו ענין כלל לכאן: 5 להביא· כלומר השתא דמפרשינן דבבית אביה ברשות ע"כ דבא לרבות אלמנה מן הארוסין דאל"כ מיותר לגמרי וקרא דלקמן למעוטי אלמנה מן הנשואין ואפשר דהדרשה נשנית כאן ולקמן בשינוי קצת כפי ענין הכתוב ונתבלבלו שתי הלשונות על כן הלשון מגומגם: 8 החרש· נדרים עג·: 9 ת"ל וכו'· אינו מובן וגם לגרסת הילקוט קשה דאדרבה והחריש לה משמע להפך ועיין ס"ז ונראה דיקום בסוף הפסוק דורש ועיין לקמן בד"ה ושמע והנר"א מגיה ת"ל ביום שמעו: 10 יחזור וכו'· אף על פי שכבר קיים א"נ אם הפר צריך לחזור ולהפר· נדרים פי"א מ"ה, תוספתא פ"ז ד', וס"ז: 11 אסר וכו'· עיין ג' הילק' וכן גורס לקמן אבל בשאר ספרים ליתא לא כאן ולא לקמן ובמ"ע מגיה למה נאמר לפי שהוא אומר ואם הניא אביה אותה שומע אני שאם ומוחק מלות שומע אני לקמן: 15 מה היא· דהנאה מניעה והסרה משמע עיין רש"י וס"ז, דהיינו שכופה לעבור על נדרה או שאמר לה טלי ואכול· ונראה קצת דהלכה זו היתה רפויה בידם דהרי באמת אמרו דבשבת לא יאמר לה מופר אלא טלי ואכולי עיין ס"ז וש"נ משמע דבאמת בגלוי דעת שאינה חפץ בנדרה סגי· ועיין רמב"ם פי"ג מהלכ' נדרים ה"ז והשגת הראב"ד שם:

1 ר האחרון · · · הראשון | ר את נדרה, ל דבריה | לה] ל ח', ר להינדר | 2 לר אין זה | או אסרה] דט ל ואסרה, ר ואם אסרה | אסר] ר ח' | 3 בבית] מ וכ"ה במקרא, ש"ג בית | אתה וכו' ברשות אביה] טמ ח' | 4 או] מ יכול | בית] ל ח' | ר כשומעו | מ ממש כמשמעו | נעוריה] ד שכל נעוריה | למר נעורים···ולא נעורים | אביה] טל האב, מר אב | 5 להביא] כ"ה גם בר"ה אבל ד להוציא, ל יכול להביא, ולשון הפ"ז בבית אביה בנעוריה נעורים שבבית אביה ולא נעורים שבבית בעלה להוציא את שנתאלמנה וכו' הארוסין | ר את שנתארסה ונתגרשה מהארוסין | ט ונתגרשה,ל ושנתגרשה | מ האירוסין נתרוקנה רשות לאב יצאתה שנתאלמנה או נתגרשה מן הנשואין שאין נעוריה בבית אביה | אתה וכו'] ל או מן הנישואין שאיפשר כל נעוריה בבית אביה וכו' | 6 ר או אף מן הנשואין | אלא] ט ח' | ד שכלו | ט בית | 7 ט יצא, ר יצאת | ט ר ונתגרשה | אביה] ר נ' פ' | 8 טלמר ששמע הוא | 9 וקמו וכו'] ט והחריש לה אביה | נדריה] מ נ' וכל אסר אשר אסרה | לה אביה] דלר ח' | אביה] ט ח' | עד שיהא] כ"ה גם בר"ה, ד שהוא, ל שיהא | לה] ל להשמיעה | שאם] מ וקמו כל נדריה וכל אסר שאם | 10 ל בתו וסבור שאשתו היא | טמ הייתי שהיתה אשתי | ל יחזיר | שני וכו' לה] מ ח' | עד] דל ח' | 11 ר"ה והחריש לה וקמו | ל נדריה עד שלא עד שיפר או אף משיפר ומה אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא קיים או אף משיקיים ת"ל יקום וכו' | אסר] ט נ' למה נאמר לפי שהוא אומר והפר את נדרה שומע אני | אשר אסרה על נפשה יקום] רק ר"ה | 12 שומע אני] ט ח' | ר מה | 13 מ או שומע אני אף משהפר | ר מה | ואם וכו' אותה] ד וקמו כל נדריה, טמר והפר (מר ח') את נדרה | 14 ר"ה נדריה, ל שנדר | אם] ר שאם | אם קיים] ט מ ר"ה שקיים | ט אין יכול | ל רשאין יכול | להפר] ר נ' פ' | 15 לר אותה ביום שומעו |

שמוע אישה יניא אותה <והפר> בבעל הוי אומר הנאה זו הפרה לימד בבעל שהנאה היא הפרה ולימד <באב> שעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר <להפר> להקם מנין הרי אתה דן הואיל ורשאי להקם ורשאי להפר אם למדתי לענין הפרה שעשה הנאה כהפרה וחרישה ושמיעה כיום נדר אף להקם נעשה הנאה כהפרה וחרישה ושמיעה כיום נדר לא אם אמרת בהפר שחלק מכללו לפיכך עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר תאמר בהקם שלא חלק מכללו לפיכך לא נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. לא זכיתי אדוננו מן הבעל הואיל ור בעל מיפר והאב מיפר מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר להקם אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר להקם ועוד ק״ו הוא ומה הבעל שאין הרשות מתרוקנת לו עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר האב שהרשות מתרוקנת לו אינו דין שנעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. לא אם אמרת בבעל שמפר בבגר לפיכך עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר <תאמר באב שאין מפר בבגר לפיכך לא נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר.> לא זכיתי מן הדין ת״ל אלה החקים אשר צוה ה׳ את משה וגו׳ על כורחיך אתה מקיש את האב לבעל מה בעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר <להקם> אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר <להקם> וה׳ יסלח לה, הרי שנדרה ובטלו בלבו והלכה ועשתה מזידה מנין שצריכה סליחה ת״ל וה׳ יסלח לה והרי דברים ק״ו ומה אם נדרים המופרים צריכין סליחה ק״ו לנדרים שאינן מופרין, משל למה הדבר דומה למתכוין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה והרי דברים ק״ו ומה אם המתכוין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה צריך סליחה ק״ו למתכוין לאכול ואכל <והרי דברים ק״ו אם נדרים המופרין צריכין סליחה ק״ו לנדרים שאין מופרין:> כי הניא אביה אותה, ואם הפר האב מופר ואם לאו אין

1 והפר] רק ט | בבעל] למ״ח | הוי אומר וכו׳ הפרה] רק ד | לימד] מ אתה למד | בבעל] טל ח׳ | 2 ל זו היא | באב] ר, ש״ג בבעל | בו] רק ל | מ ושמיעה כיום נדר ומה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר (יותר אינו מעתיק) | טר ביום וכן בכולן ביום במקום כיום | להפר] רק ר נר״ה | ר ולקיים | ט באב מנין | 3 לר לענין הפר | 4 ד חרישה, ר והחרישה | ט ושמיעה כחרישה ביום נדר | ר כהפרה בחרישה ושמיעה | 5 בו] ד בה, ל לו | 6 ט לא עשה | 7 זכיתי] ט ג מן הדין | 8 להקם] רק ט וכן בסמוך | 9 שהרשות] ד שאין הרשות | 10 ר שתעשה | 11 ר בבגרות וכן בסמוך | המוסגר ד ח׳ | 12 בו] לר ח׳ | 13 וגו׳] דלר | לבעל] דל כבעל | מ מה הבעל | 14 להקם] רק ט וכן בסמוך | 15 וה׳ יסלח וכו׳ מופרין ש׳ כ] ט ח׳ | ובטלו בלבו] מ, ש״ג ובטלה בלבה, פ״ז ובטלה מלבו | והלכה וכו׳] ל ועשתה ובטלה והלכה מזידה מנין | 16 מ הנדרים | 17 לר שאין | משל וכו׳] ד והרי דברים ק״ו למה הדבר וכו׳ | מ משלו משל | 18 והרי דברים ק״ו] ד ח׳ | ד מתכוין | ר לוכל | 19 ר לוכל | למ לאכול בשר חזיר ואכל | המוסגר ד ח׳ | 20 ואם] טמ ר אם |

2 באב·כצ״ל כאשר הוא בכי״ר ורק ע״פ ג׳זו יבואו דברי הספרי על הסדר הנכון: — כיום נדר· כלומר שעשתה התורה יום חרישה ושמיעה כיום נדר לענין הפרה דבאב גופיה כתיב ואם הניא אביה אותה ביום שמעו משמע דאם שמע כמה ימים לאחר הנדר יכול להפר כל יום השמיעה כאלו שמע ביום הנדר אבל לענין הקמה לא שמעינן דיום שמיעה כיום נדר וס״ד דביום שמיעה אע״ג דהקים בפה (או בלב) עדיין יכול לחזור כל היום ולהפר אע״ג דביום הנדר כיון שהקים שוב אינו יכול להפר אבל בבעל שמעינן דיום שמיעה כיום נדר בין לענין הקמה בין לענין הפרה דבהפרה כתיב ואם ביום שמוע אישה יניא אותה ולענין הקמה כתיב ושמע אישה ביום שמעו והחריש וכן כתיב קרא יתירא כי החריש לה ביום שמעו פ׳ טו והגר״א מגיה חרישה ביום שמיעה במקום חרישה ושמיעה אבל קשה לשבש כל המקומות וגם לפי גרסתנו הכוונה כך ועיין רד״ף: 3 הנאה כהפרה· מיותר וכן בסמוך ר״ה: 5 מכללו· דהפרה בלב לא הויא הפרה ר״ה, אבל צ״ע היאך שייך ע״ז לומר דחלק מכללו דאם הפרה בלב לא שמה הפרה א״כ אינה חלק מן הכלל· ואולי צ״ל להפך שאם אמרת בהפר שלא חלק מכללו תאמר בהקם שחלק מכללו משום דדין הפרה אחד אבל בהקמה אם הקים בפירוש הוה הקמה מיד ואם שתק סתם לא הוה הקמה עד שיעבור היום ומאחר דחזינן דחלקתה התורה בהקמה גופה נחלוק נמי בין יום שמיעה ליום נדר ונאמר דדוקא ביום נדר אם הקים בפירוש הויא הקמה מיד אבל ביום שמיעה הקמה בפירוש תהא כהקמה ע״י שתיקה ועד שיעבור היום יהיה רשאי להפר: 10 מתרוקנת לו· אם מת הארוס, נדרים פ״י מ״ב, תוספתא שם פ״ו ב׳, ירושלמי שם מא ע״ד, בבלי ע·: 15 ובטלו בלבו· במ״ע מביא בשם ר״ה ובטל לה וכן הגיה מהר״ס והגר״א מגיה ובטל לה בלבו ולא ירדתי לסוף דעתו אם רצה לומר דהספרי פליג על הכלל דבטול בלב לא מהני (תוספתא פ״ז ח׳, בבלי עט·) או כוונה אחרת עמו: 19 ואכל· נזיר פ״ד מ״ג, תוספתא שם פ״ג י״ד, ירושלמי נג ע״ב, בבלי שם כנ:, קדושין פא:, רש״י וס״ז:

מופר. אמרה יודעת אני שכל נדרים שהיה אבא שומע היה מיפר שומע אני יהיה מופר ת״ל כי הניא אביה אותה ואם הפר האב מופר ואם לאו אין מופר. אמר לאפוטרופוס כל נדרים שתהא בתי נודרת מיכן ועד שאביא ממקום פלוני הפר לה והפר לה שומע אני יהיה מופר ת״ל ואם הניא אביה אותה ואם היפר אביה מופר ואם לאו אינו מופר דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר מצינו בכל מקום ש שלוחו של אדם כמותו.

ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה וו ארוסה אתה אומר וו ארוסה או אינו מדבר אלא בנשואה כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה הרי נשואה אמורה הא מה ת״ל ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה וו ארוסה דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר אחת וו ואחת וו לא בא הכתוב לחלוק אלא רשותו שכל זמן שהיא בבית אביה אביה ובעלה מפירין נדריה ניסת אין האב מיפר את נדריה: ונדריה עליה. נדריה שבאו עמה מבית אביה לבית בעלה. אתה אומר נדריה שבאו עמה מבית אביה לבית בעלה או אינו אלא נדריה שנדרה ברשותו אמרת ק״ו היא אם נדר שנדרה שלא ברשותו הרי הוא מיפר ק״ו לנדר שנדרה ברשותו. ד״א ונדריה עליה נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו או אינו אלא נדרים שהוקמו ושהופרו הרי אתה דן הואיל והבעל מיפר והאב מיפר מה האב אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו כך הבעל ועוד ק״ו ומה האב שהרשות מתרוקנת לו אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו הבעל שאין הרשות מתרוקנת לו אינו דין שלא יפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו לא אם אמרת באב שאין מיפר אלא בבגר לפיכך אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו תאמר בבעל שמיפר בבגר לפיכך יפר כל נדר לא וביתי מן הדין ת״ל אלה החקים אשר צוה ה׳ את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו על כורחיך אתה מקיש את הבעל לאב מה האב אינו מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו אף

4 ת״ל. וג׳ הילק׳ ת״ל כי הניא וכו׳ ואולי צ״ל כי הניא אביה אותה ואם הניא אביה אותה ונשאר קצת זכר לג׳ זו גם בריש הדבור במלת ואם במקום אם וראוי להיות כי הניא אביה ואם [הניא אביה אותה] הפר האב ונמצא סגנון כזה לעיל עמ׳ קנו שו׳ א׳: 5 כמותו. לקמן עמ׳ רו: 8 אחת וכו׳. הנוסחא משובשת ואולי צ״ל זו ארוסה לא בא הכתוב אלא לחלוק רשותו שכל זמן וכו׳ ניסת אין וכו׳ נדריה דברי ר׳ יאשיה (עיין רש״י), ר׳ יונתן אחת זו ואחת זו בנשואה הכתוב מדבר ונדריה עליה נדרים שבאו וכו׳ או אינו אלא נדרים שנדרה ברשותו כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה הרי נדרים שנדרה ברשותו אמורים הא מה ת״ל ונדריה עליה נדרים שבאו עמה מבית אביה אמרת ק״ו הוא וכו׳ פ׳ דר׳ יונתן ס״ל דתרוייהו בנשואה והכתוב הראשון לנדרים שנדרה בבית אביה וס״ל דבעל מפר בקודמין והשני לנדרים שנדרה בביתו ומקשה דא״כ ק״ו הוא ולא צריך קרא וחסר התירוץ ועיין נדרים ורשב״ם ורמב״ן (שמעתי):

1 מ יודע | ר אבי | 2 ואם] טמר אם | האב] ר אביה | מ אינו | ר לאפיטרופוס | 3 ד בתו | ר והפיר לה | 4 יהיה מופר] מ שהוא מופר, ט יהו מופרין | ט ת״ל כי הניא | אותה] דמ ח׳ | ואם] טמ אם | טלמר האב | ד אביה אביה (כפול) | מופר] ד מיפר | לר אין | 5 ר׳ יונתן] ל ר׳ יוסי | כמותו] ר נ׳ פ׳ | 6 ד מ ואם היה תהיה | ונדריה עליה] רק ד | טלמר או אינו אלא (ל נ׳ זו) נשואה | 7 ט אמור | הא מה וכו׳ ארוסה] ט ח׳ | למ הא מה אני מקיים ואם (ל אם) היו | 8 ונדריה עליה] רק ד | דברי ר׳ יאשיה] ט דב״ר | מר ר׳ נתן | טלמר אחד זה ואחד זה | 9 מ לחלק | רשותו] ט נ׳ של אב | 10 מפירין וכו׳] מ מפירין הפר האב ולא הפר הבעל הפר הבעל ולא הפר האב אינו מופר עד שיפרו שניהם ואין צריך לומר קיים אחד מהם אינו קיים נשאת וכו׳ | לר נשאת אביה מיפר נדריה | טמ אביה | את נדריה] מ ח׳ | את] ט ח׳ | נדריה] טלמר נדרים, וכן בכולן במקום נדריה | 12 מ ברשותו של בעל | הוא] מ ח׳ | נדר] למר נדרים | 13 למר לנדרים, ט לנדרים | ד לנדר שלא נדרה ברשותו | ד״א] רק ד | ושלא הופרו] ר נ׳ אתה אומר נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו | 14 ר נדרים שהופרו ושהוקמו | הרי וכו׳ הדין שורה יט] מ ח׳ | הרי וכו׳] ל ומה הבעל שאין הרשות מתרוקנת לו אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו האב שהרשות מתרוקנת לו אין דין שמיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו ועוד ק״ו ומה האב שמיפר בשותפות כי הבעל שאין הרשות מתרוקנת לו אינו דין שיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו לא אם אמרת וכו׳ | טר הואיל והאב מיפר והבעל מיפר | 15 כך הבעל] ר אף הבעל לא יפר אלא | 18 בבגר] ר ח׳ | 19 שמיפר] ד שאין מיפר | ר לפיכך מיפר | 21 טלמר אף הבעל (מ בעל) לא יפר |

הבעל אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו: או מבטא שפתיה, אין ביטוי אלא שבועה כענין שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים (ויקרא ה ד).

ושמע אישה, להוציא את החרש: ושמע אישה, אין לי אלא ששמע הוא השמיעוהו אחרים מנין ת״ל וקמו כל נדריה <וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקומו מ״מ:> והחריש לה, עד שיהיה מתכוין לה שאם נדרה אשתו ואמר סבור הייתי שהיא בתי הרי זה יחזור ויפר שנאמר והחריש לה עד שיהא מתכוין לה: וקמו כל נדריה <למה נאמר לפי שהוא אומר והפר את נדרה> שאם נדרה וקיים וחזר והפר שומע אני יהיה מופר ומה אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא יפר או אף משיפר ומה אני מקיים והפר את נדרה עד שלא קיים או אף משקיים ת״ל יקומו מגיד הכתוב שכל נדר שקיים שעה אחת אין יכול להפר.

ואם ביום שמוע אישה יניא אותה, לימד בבעל שהנאה היא הפרה ולימד בבעל שעשה חרישה ושמיעה כיום נדר: והפר את נדרה <אשר עליה> נדריה שעליה מיפר ולא נדרים שאין עליה שר׳ אליעזר אומר יפר והדין נותן ומה אם במקום שאין מיפר נדרי עצמו משנדר הרי הוא מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור מקום שמיפר נדרי אשתו משנדרה אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור. אמרו לו לא אמרה תורה אלא והפר את נדרה אשר עליה נדרים שעליה מיפר ולא נדרים שאין עליה. ד״א אישה יקומנו ואשה יפירנו את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר: וה׳ יסלח לה, הרי שנדרה ובטלו בלבו והלכה ועשתה מזידה מנין שצריכה סליחה ת״ל וה׳ יסלח לה. והרי דברים ק״ו מה נדרים המופרין צריכין סליחה ק״ו לנדרים שאין מופרין. משלו משל למה הדבר למתכוין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה והרי דברים ק״ו אם המתכוין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה צריך כפרה וסליחה ק״ו למתכוין לאכיל ואכל. והרי דברים ק״ו אם נדרים המופרין צרכין סליחה ק״ו לנדרים שאין מופרים (סליק פיסקא)

(קנד) ונדר אלמנה וגרושה מן הנישואין אתה אומר מן הנישואין או אינו אלא מן האירוסין הרי אתה דן הואיל ובעולה אין אביה מיפר נדריה ואלמנה וגרושה אין אביה מיפר נדריה. מה בעולה שיצאת מרשות אביה אף אלמנה וגרושה שיצאת

1 הבעל] ד ח׳ | נדרים] ד ח׳ | מ שפתיה אשר אסרה על נפשה | 2 כענין] טמ ח׳ | בשפתים] ט ח׳, מ נ׳ להרע או להיטיב | 4 כל] במקרא ליתא | המוסגר רק מ | וכל אסר] במקרא ואסרה | 6 בתי] ד בתו | דר הרי זו | שנ׳] ל ת״ל | 7 נדריה] מ נ׳ ואסריה אשר אסרה בשבועה על נפשה יקומו | המוסגר רק ט | 8 ל אני יהא מפר לה ומה | וקמו כל נדריה] ל והפר את נדרה | או וכו׳ משקיים] מ ח׳ | 9 ד נדריה | ל משיקיים | 10 למ אינו | 11 מ אתה למד | מ ולמד | 12 בבעל] ל ח׳, ר באב | ט שמיעה וחרישה | ט ביום | אשר עליה] ד ח׳ | מ נדרים | 13 מ שאינן, ט שאינו | 14 הוא] ד זה | ידור] ל נדר | 15 אמרו לו] ר אמרת | 16 תורה] ל ח׳ | ט נדריה שעליה | נדרים] ט נדרי׳ | ט שאינו, מ שאינן | 17 ד״א] מ ח׳ | 18 ט לה וגו׳ הרי | דלר ובטלה | בלבו עד סה״ד] רק מ:

(קנד) 25 נדריה] ט נדרים | וגרושה] ד ח׳ | 26 ט שיצתה, ר שיצת, מ שיצאתה | ל וגרושה אין אביה אביה מיפר נדריה או וכו׳ | אף וכו׳ או] מ ח׳ |

1 אין וכו׳. פירוש בטוי דקרא היינו שאמרה שבועה, עיין שבועות כ׳. וכפ׳ ר״ח שם וירושלמי ריש נדרים: 3 החרש. לעיל צד רא: 6 לה. שם: 10 להפר. שם: 11 ולימד בבעל. לפי האמור לעיל יותר נכון למחוק מלת בבעל או צריך להשלים לבסוף בין להקם בין להפר, ועיין בח״ג: 18 הפר. עיין נדרים פ״י מ״ז, ירושלמי ובבלי שם, תוספתא פ״ו ה״ו וס״ז: 23 מופרים. לעיל צד רב:

(קנד) 25 ובעולה. כלומר נשואה אבל יש לגמגם באופן הלמוד ונראה כג׳ הגר״א דמגיה בוגרת ועדין צ״ע דהא כבר מיעט אלמנה מן הנשואין וריבה אלמנה מן הארוסין,

מרשות אביה או אפילו נתארמלה מוה וניסת לוה נתגרשה מוה וניסת לוה קורא אני עליה ונדר אלמנה וגרושה לפי שמצינו באלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ת״ל ואם בית אשה נדרה מכל מקום.

ואם בית אישה נדרה ז׳ נשואה או אינו אלא ארוסה כשהוא אומר ואם היו תהיה לאיש הרי ארוסה אמורה ומה ת״ל ואם בית אשה נדרה ז׳ נשואה דברי ר׳ ישמעאל ר״ע אומר ז׳ יתומה בחיי האב.

ושמע אישה, להוציא את החרש: ושמע אישה אין לי אלא ששמע הוא השמיעוהו אחרים מנין ת״ל וקמו כל נדריה: והחריש לה ז׳ חרישה לקיים. אתה אומר ז׳ חרישה לקיים או אינו אלא חרישה למקט כשהוא אומר ואם החרש יחריש לה אישה הרי חרישה למקט אמורה ומה ת״ל והחריש לה ז׳ חרישה לקיים: וקמו כל נדריה, שאם נדרה וקיים וחזר והפר שומע אני יהיה מופר ומה אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא יפר או אף משיפר ומה אני מקיים והפר את נדרה עד שלא קיים או אינו אלא אף משקיים ת״ל יקום מגיד הכתוב <שכל נדר שקיים שעה אחת אין רשאי להפר.

ואם הפר יפר אתם אישה ביום שמעו מגיד> שנתנה תורה רשות להפר כל היום: כל מוצא שפתיה לנדריה ולאיסר נפשה לא יקום אישה הפרם להוציא את אפוטרופוס אישה הפרם אם הפר הבעל מופר ואם לאו אינו מופר אמרה יודעת אני שכל נדרים שהיה בעלי שומע היה מפר שומע אני יהיה מופר ת״ל אישה הפרם אם הפר הבעל מופר ואם לאו אינו מופר. אמר לאפוטרופוס כל נדרים שתהא אשתי נודרת מיכן עד שאבוא ממקום פלוני הפר לה והפר לה שומע אני יהיה מופר ת״ל אישה הפרם אם הפר הבעל מופר ואם לאו אינו מופר דברי ר׳ יאשיה, ר׳ יונתן

לעיל צד רא וצ״ל דדרשות חלוקות הן: 1 וניסת וכו׳. דס״ד הואיל ויצאה פעם אחת לרשות עצמה שוב אינו יכול להפר אפילו הבעל, ועיין ס״ז: 2 לפי שמצינו. שנקראת אלמנה וגרושה לאחר נשואין ר״ה ובז״ר פ׳ לפי שמצינו שהורע כח אלמנה שאסורה לכ״ג וכ״ז א״נ והגר״א מגיה קורא וכו׳ וגרושה ת״ל ואם בית אישה נדרה אין לי אלא ישראל אלמנה לכ״ג וכו׳ הדיוט מנין ת״ל ואם בית אישה מ״מ ובדרך זו דרכו גם הרד״ק וא״י ולי נראה דהוא נתינת טעם למה שאמר לעיל או אינו אלא מן הארוסין לפי שמצינו באלמנה לכ״ג דגם אלמנה מן הארוסין נקראה אלמנה (ועיין יבמות נט׳) וגליון הוא ונשתרבב לפנים שלא במקום הראוי לו: 5 דברי ר׳ ישמעאל. עיין לקמן סוף פיס׳ קנו ואולי צ״ל דברי ר׳ יאשיה והגר״א מוחק אלו המלות לגמרי: 6 יתומה. משום דהכתוב ואם בית אישה וכו׳ נמשך אל הכתוב ונדר אלמנה כמו שפרש כבר לעיל ועיין מ״א אבל מ״מ דברי ר״ע יותר ראוים להיות לעיל והגר״א באמת מגיה וג׳ דברי ר״ע לעיל שורה א׳ קודם או אפילו וכו׳ ועיין יונתן שתרגם הכתוב כאלו לא בא אלא להשמיענו דכל שנשאת אע״פ שלא בגרה אם מת הבעל שוב אין האב יכול להפר ונדריה קיימים ואפשר דהיינו דעת ר״ע אע״ג דהפ׳ רחוק מאד מפשט הכתוב מ״ע ומהר״ס פ׳ דלר״ע הכתוב משמיענו דיתומה בחיי האב שנתארסה ארוס לחודיה מיפר וזה כעין שיטת ר״א בארוסה בוגרת ירושלמי ריש פי״א דנדרים אבל קשה דא״כ היה לו לדרוש כן על הפסוק ואם היו תהיה לאיש ודוחק לומר דדברי ר״ע נשמטו ממקומן וכי הברייתות לעיל וכאן קטועות וצריך עיון: 7 החרש. לעיל רא: 8 נדריה. שם: 9 למיקט. עיין לקמן צד רח ונדרים עט. ור״ח פליג וכ״ג דעת יונתן פסוק ו׳ וט״ו: 14 להפר. לעיל צד רא:

1 ט נתאלמנה | ד נתארמלה או נתגרשה וניסת לזה קורא | לד ונתגרשה | נתגרשה וכו׳ לזה] ט ח׳ | 2 לפי שמצינו] ד ח׳, מ מתחיל כאן ד״ה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה לפי שמצינו | ר אלמנה | וחלוצה] ר״ה ח׳ | 4 נשואה] ר נ׳ אתה אומר זו נשואה | ט אינה | ל הרי כשהוא אומר | 5 מ אם | טמ היה | הרי] ד הא | מ הא מה ת״ל אם | 6 מ ר׳ יהושע | האב] ר נ׳ פ׳ | 8 פ״ז נדריה וכל איסר | לה] ט ח׳ | 9 ר אינו חרישה אלא למקט | ואם] ל ח׳, דמר אם | טר החריש | ט יחרש, מ החריש | 10 טל אמור | 11 מר נדריה וכל אסר | יהיה] ט ח׳ | 12 ט או אף מקיים ת״ל לא יקום מגיד | ד נדריה | 13 מ יקומו | המוסגר ד ח׳ | 14 ל אינו יכול | 15 מ מלמד | 16 ל בכל יום | כל וכו׳ יקום] ט ח׳ | אישה הפרם] רק ט | 17 ל להוציא אפטרופא | ר אפיטרופוס, ט האפטרופוס, מ האפוטרופוס | הפרם] ד נ׳ וה׳ יסלח לה | ד אם הבעל מיפר מיפר | הבעל] מ ח׳ | 18 ט נדרי וכ״ה גם בר״ה, מ הנדרים | שומע אני] ר יכול | מ שיהא | 19 דל אם יפר הבעל, מ אם הבעל מיפר | אמר וכו׳ מופר שורה כא] מ ח׳ | טר לאפיטרופוס] ד שהיא נודרת אשתי | 20 ט מקום | 21 ל אם יפר |

אומר מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו: וה׳ יסלח לה, הרי שנדרה ובטלה בלבה והלכה ועשתה מודה מנין שצריכה סליחה ת״ל וה׳ יכלח לה והרי דברים ק״ו אם הנדרים המופרים צריכין סליחה ק״ו לנדרים שאין מופרין. משלו משל למה הדבר למתכוין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה צריך סליחה ק״ו למתכוין לאכול ואכל. והרי דברים ק״ו אם נדרין המופרין צריכין סליחה ק״ו לנדרים שאין מופרין

(סליק פיסקא)

(קנה) כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש למה נאמר לפי שהוא אומר והפר את נדרה אשר עליה. שומע אני בין נדרים שיש בהן ענוי נפש בין נדרים שאין בהם ענוי נפש ת״ל כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפירנו. לא אמרתי אלא נדרים שיש בהם ענוי נפש אין לי אלא נדרים שיש בהן ענוי נפש נדרים שהם בינו לבינה מנין ת״ל אלה החקים אשר צוה ה׳ את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו. שומע אני בין שיש בהן ענוי נפש ובין שאין בהן ענוי נפש ת״ל כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש. ומה זה נדר שאינו מתחלל אלא על פי אחרים הוא מפר כך כל נ״ר שאינו מתחלל אלא על פי אחרים הוא מיפר דברי ר׳ יאשיה, ר׳ יונתן אומר מצינו נדר שאינו מתחלל על ידי אחרים אלא בו הרי הוא מפר כאיזה צד אמרה קונם פירות העולם עלי הרי זה יפר. קונם פירות מדינה זו עלי יביא לה מן מדינה אחרת. פירות חנוני זה עלי אין יכול להפר אלא מה זה נדר שאין מתחלל ע״י אחרים אלא בו הוא מפר. אין לי אלא בעל שאינו מפר אלא נדרים שיש בינו לבינה ונדרים

1 הרי עד סה״ד] רק מ, ש״ג רק ברמז לעיל:
(קנה) 7 ד וכל | לענות נפש] ר״ה ח׳ | מ לפי שאמר | 8 אני] ר נ׳ נדרים | נדרים ··· נדרים] דר ח׳, ל דברים ··· דברים | 9 מ ת״ל לענות וכו׳ | כל] ד טר וכל | ת״ל וכו׳ נפש בפעם הב׳ שורה י] ט ח׳ | אישה וכו׳ יפרנו] רק ד | 10 ל דברים | אין לי וכו׳ נפש] ד ל ח׳ | 11 נדרים שהם וכו׳] ל נדרים שיש בהן עינוי נפש ובין שאין בהן עינוי נפש ת״ל כל נדר וכו׳ | מ שבינו, טר שיש בינו | ט החקים וגו׳ שומע | אשר וכו׳ לאשתו] ר ח׳ | 12 בין אב לבתו] מ ח׳ | ט ת״ל וכל נדר וגו׳ נפש | 13 נפש] מ נ׳ אישה יקימנו ואישה יפרנו | ומה וכו׳ הוא מפר שורה יח] מ ח׳ | ט מה זה נדר שאין מתחלל אלא ע״י אחרים יפר דברי ר׳ יאשיה, ר מה זה נדר שאין מתחיל ע״י אחרים הרי הוא מופר כל נדר שאין מתחלל אלא ע״י אחרים יפר דברי ר׳ יאשיה, ל מה זה נדר שאין מתחלל אלא ע״י אחרים הריהו מופר כך כל נדר שאין מתחלל אלא ע״י אחרים יפר דברי ר׳ יאשיה | 15 ל אלא ע״י אחרים אלא | ר״ה אחרים לענות נפש כיצד | הרי הוא] ל ח׳ | הרי] ט ח׳, ר והרי | ל מופר | לר אלא כיצד | ד אמר | 16 ל קונם הפירות עלי | קונם בפעם הב׳] ט־ ח׳ | זו] ל ג׳ הרי זה יפר | לה] ל ח׳ | טלר ממדינה | 17 ט חנוני זה נדר שאין מתחלל אלא ע״י אחרים אלא בו יפר אין לי וכו׳ | עלי] ר ח׳ | 18 לר בו יפר | ר אף אין | טלר שאין | ד נדר ··· נדר | טלמר שבינו |

1 כמותו· לעיל צד רג, נדרים עב: וש״נ, וס״ז: 5 מופרין· לעיל צד רב:
(קנה) 12 שומע אני וכו׳· מכאן עד לענות נפש מיותר, ז״ר וכ״נ: 14 מיפר· אינו מובן, ועיין מרדכי גיטין פ״ד ומדבריו יוצא דגם לראשונים היו דברי הספרי כספר החתום שמביא שם בשם הר״י דלמד מדברי ר׳ יאשיה דנדרים שבינו לבינה אם לא הפר הבעל אין החכם יכול להתיר ומלבד דזה דין חדש שלא שמענו מעולם לא נדע איך נפרש ע״פ זה מחלוקת דר׳ יאשיה ור׳ יונתן והנר״א מגיה ומה נדר זה שאינו מתחלל לאחרים אף נדר זה שאינו מתחלל לאחרים דברי ר׳ יאשיה ר׳ יונתן אומר מצינו נדרים שמתחלל לאחרים והרי הוא מפר כיצד וכו׳ חנוני זה עלי אין יכול להפר ואם לא היתה פרנסתי אלא ממנו הרי זה יפר· ולחומר הענין נראה לי דאפשר דצריך להגיה רבי יונתן אומר או מה זה נדר שאינו וכו׳ מיפר כך כל נדר שאינו מתחלל ע״י אחרים אלא בו הרי הוא מיפר אלא כיצד וכו׳ יכול להפר ובדברי ר׳ יאשיה נגרוס כג׳ המרדכי מה זה נדר שאינו מתחלל ע״י אחרים וכו׳ אף וכו׳ פ׳ ר׳ יאשיה ס״ל דכל הנדרים הבעל מתיר לאשתו חוץ מן הנאתי על פלוני כשמואל משמיה דלוי נדרים פב· משום דמקיש נדרי ענוי נפש לנדרים שבינו לבינה דמה בדברים שבינה לבינו אין העבירה על הנדר תלויה באחרים דהא דברים שבינו לבינה הן (ואפשר לפרש ג״כ שאין מתחלל ע״י אחרים שאין הנדר ניתר בשביל אחרים לטובתן) אף כך נדרי ענוי נפש ואימעוט הנאתי על פלוני משום דאין זה ענוי נפש שלה אבל הנאת פלוני עלי יכול להפר וע״ז מהדר ר׳ יונתן דאם באתה להקיש נדרי ענוי נפש לנדרים שבינו לבינה מפני מה אין מקישין לגמרי לא לבד על צד השלילה אלא גם על צד החיוב ואימא הכי מה זה וכו׳ אלא בו אף זה וכו׳ אלא בו וכו׳ וא״כ אין חלוק בין נדרי ענוי נפש לנדרים שבינה לבינה אלא נקוט כלל זה בידך דאסור חפץ כגון פירות העולם הוי ענוי נפש ואיסור גברא כגון פ׳ פלוני לא יפרי· ועיין נדרים פי״א מ״א, ירושלמי ובבלי שם, תוספתא פ״ז, ס״ז ל״א ט׳*:

שיש בהם ענוי נפש. האב מנין הרי אתה דן הואיל והבעל מפר והאב מפר מה הבעל אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש אף האב לא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש. או חלוף הואיל והאב מפר והבעל מפר מה האב מפר כל נדר אף הבעל מפר כל נדר. הא מה אני מקיים כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש בימי הבגר אבל בימי הנעורים יפר כל נדריה ת״ל בנעוריה בית אביה. נעורים בבית אביה אמרתי ולא נעורים בבית הבעל דנתי וחלפתי בטל החילוף וזכיתי לדין בבתחילה הואיל והבעל מפר והאב מפר. מה הבעל אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש אף האב לא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש. ועוד ק״ו מה הבעל שמפר בבגר אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש האב שאין מפר בבגר אינו דין <שלא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדר ם שיש בהם ענוי נפש> לא אם אמרת בבעל שאין הרשות מתרוקנת לו לפיכך אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש. תאמר באב שהרשות מתרוקנת לו לפיכך יפר כל נדר לא זכיתי לדין ת״ל אלה החקים אשר צוה ה׳ את משה בין איש לאשתו בין אבלבתו על כורחיך אתה מקיש את האבלבעל מה הבעל אין מפר אלא נדרים <שבינו לבינה ונדרים> שיש בהם ענוי נפש אף האב אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהן ענוי נפש.

אישה יקימנו ואישה יפרנו, נדרה מן התאנים ומן הענבים קיים בתאנים כולו קיים. היפר לתאנים אין מופר עד שיפר אף לענבים דברי ר׳ ישמעאל. ר׳ עקיבא אומר קיים לתאנים ולא קיים לענבים <או קיים לענבים ולא קיים לתאנים הפר לענבים ולא הפר לתאנים או הפר לתאנים ולא הפר לענבים יכול כולו מופר> ת״ל אישה יקימנו במינו ואישה יפירנו במינו. נדרה מן התאנים ומן הענבים ונשאלה לחכם והתיר לה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים כולו מותר. אסר לה לתאנים

6 הבעל. לקמן דף רח: 16 נפש. ירוש׳ ריש פ׳ ואלו נדרים, ועיין רמב״ן ורמב״ם הלכות נדרים פי״ב ה״א וכ״מ שם ור״ה פירש דהספרי מיירי באב דמיפר בשותפות עם ארוס וסמ״ג הלכ׳ נדרים רמ״ב מביא בשם ר׳ יחיאל דהספרי מיירי בארוסה שמת בעלה ונתרוקנה רשות לאב: 19 ולא קיים לתאנים. נראה דצריך להשלים יכול כולו קיים: 21 במינו. תפשתי בג׳ המ״ח ולפי ג׳ זו צ״ל דסיפא נדרה מן התנאים דלא כר״ע והוא דעה שלישית וכן צ״ל לפי ג׳ ר״ה וכי״ל דג׳ לא קיים לענבים (במקום ולא), ולפי ג׳ הדפ׳ הגיה הגר״א וז״א ולא קיים לענבים כולו קיים הפר לתאנים ולא הפר לענבים כולו מופר. ועיין נדרים פי״א מ״ו, תוספתא פ״ו ד׳, ס״ו, ירושלמי מב ע״ד, בבלי פז.: 22 אסר וכו׳. לא תני אלא אגב גררא ור״ל בנשאלה על התאנים ולא מצא לה היתר כל הנדר בתוקפו וכן אם נשאלה על הענבים

1 הרי וכו׳ לדין שורה יג] מ ח׳ | ד והאב ... והבעל | ל בעל | 2 ל ודברים שיש | 3 ל דברים ... ודברים | ל הואיל והבעל מיפר והאב מיפר | 4 הא מה] טל ומה, ד מה | 5 ר הבגרות | טלר נעוריה | נדריה] טר נדר, ל נדרים | 6 ט נעוריה ... נעוריה | ל בנעורים בית אביה אמרתי | אביה] ר האב | ל בית | 7 החילוף] ד ח׳ | ט זכיתי | ר מן הדין | ל כתחלה | אין] ל ח׳, ט אינו | 8 ל דברים | אף וכו׳ נפש] ר ח׳ | ל אלא מבינו לבינה | 9 ר ק״ו הוא | שמפר] ל שאין מיפר | ל אינו | 10 ט בנדרים ... ובנדרים | ל דברים שיש בינו | שאין מיפר] ל שמיפר | המוסגר ד ליתא | 11 ט בנדרים | ל אמרתי | 12 לפיכך וכו׳ מתרוקנת לו] ל ח׳ | 13 יפר] ל לא יפר | ט נדרים | ט לדין | 14 ד החקים ע״כ וכו׳ | החקים] ל ג׳ והמשפטים | מ לבתו מקיש האב וכו׳ | 15 מ אלא דברים | דר נדר | המוסגר ד ח׳ | ל שיש בינו לבינה | למ ודברים | 16 אף האב עד סה״ד] מ ח׳ | אין עד סה״ד] ל ח׳, ד יכול (ט״ס במקום וכו׳) | 17 אישה וכו׳ במינו שורה כא] ט ח׳ | מ נדרה שלא לאכול מן | ר״ה ר קיים לתאנים, מ קיים אישה לתאנים | 18 ל בתאנים | עד] ל אלא | 19 ולא] ל ור״ה לא | ל בענבים | המוסגר רק מ | 20 ת״ל] מ, ש״ג שנ׳ | 21 אישה] ר ח׳ | ל אישה יקימנו ואישה יפרנו במינו ואו יפר במינו | במינו ... במינו] ד ח׳ | מ נדרה שלא לאכול מן | דטר ונשאל | 22 לתאנים] ל התאנים | כולו וכו׳] מ כולו מופר אימתי וכו׳ | כולו וכו׳ לתאנים בע׳ הס׳ ש׳ א בפ׳ הא׳] ל ח׳ | ר ואסר |

ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים כולו אסור. הפר לה בעלה לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים כולו מופר. קיים לה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים כולו קיים. אימתי בזמן שהוא נדר אחד אבל אם אמרה תאנים שאני טועמת ועוד ענבים שאני טועמת ונשאלה לחכם והתיר לה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים. הפר לה בעלה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים. קיים לה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים הקום בקומו וההפר בהיפרו (סליק פיסקא)

(קנו) ואם החרש יחריש לה אישה מיום אל יום, זו חרישה למקט אתה אומר זו חרישה למקט או אינו אלא חרישה לקיום כשהוא אומר והחריש לה הרי חרישה לקיום אמור ומה ת״ל ואם החרש יחריש לה זו חרישה למקט: מיום אל יום, שומע אני מעת לעת ת״ל כל אסריה אשר עליה הקים אותם כי החריש לה ביום שומעו. ר׳ שמעון בן יוחי אומר מעת לעת שהרי אמרה תורה מיום אל יום: ואם הפר יפר אותם אחרי שמעו, אחרי קיום הנדר. אתה אומר אחרי קיום הנדר או אחרי שמעו כמשמעו כשהוא אומר כי החריש לה ביום שומעו הרי שומעו אמור ומה ת״ל ואם הפר יפר אותם אישה אחרי שמעו אחרי קיום הנדר: ונשא את עונה מגיד הכתוב שהוא מוכנס תחתיה לעון והרי דברים ק״ו ומה אם מדת פורענות מועטת הגורם תקלה לחבירו הרי הוא מוכנס תחתיו ק״ו למדת הטובה שהיא מרובה: אלה החקים אשר צוה ה׳ את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו, על כורחיך אתה מקיש את האב לבעל ואת הבעל לאב בכל מדות שאמרנו: בנעוריה בית אביה נעוריה בבית אביה אמרתי ולא נעוריה בבית הבעל. ר׳ ישמעאל אומר בנעוריה בבית אביה בנערה המאורסה הכתוב מדבר שיהיו אביה ובעלה מפירים נדריה

(סליק פיסקא)

1 כולו] ד ח׳ | ל כולן אסורין | בעלה] ל ח׳, ט בעל | לתאנים ולא לענבים] ל ח׳ | 2 מופר] ל מותר | קיים] ל ג׳ מופר | לענבים וכו׳] ל לתאנים ולא לענבים כולו | 3 אחד] ד אחר | ד אמר | תאנים] ד ח׳, לם תאנה | שאני] מ שאיני, ל שהיא | ד טועם ··· טועם | 4 מ ענב | שאני] מ שאיני, ל שאינו | דטר ונשאל | לה] ד לו | 5 לתאנים] ר ג׳ לתאנים ולא לענבים לענבים ולא לתאנים | הפר וכו׳ לתאנים שורה הסמוכה] ט ח׳ | מ או שהפר | ל בעלה לענבים ולא לתאנים לתאנים ולא לענבים | הפר וכו׳ ולא לתאנים] ר כפול | קיים וכו׳ לתאנים שורה הסמוכה] ל ח׳ | ר וקיים | מ וקיים לה ג״כ לתאנים | 6 ר בקיום | ר בהפרה:

(קנו) 7 ואם וכו׳ אל יום שורה יא] ט ח׳ | ל החריש יחרש | ר לה זו, לם אישה זו | ד זה | אתה וכו׳ למקט] מ ח׳ | 8 זו] ד ח׳ | אלא] ל ח׳ | ר לקיים | 9 מ־ אמורה | מ הא מה ת״ל | דל החריש | ל יחריש לה אישה | ד זה | 10 ל ת״ל הקים אותם ר׳ שמעון, ר ת״ל אשר עליה הקים אותה וגו׳ ר׳ שמעון | ד ת״ל אשר הקים אותה כי החריש וכו׳ | 11 שהרי] ר ח׳, ד הרי | ל ליום | 12 ר אותה | ל אישה אחרי | אתה וכו׳ הנדר] טלם ח׳ | טמ או אינו אלא | 13 אחרי] ט ח׳ | כמשמעו] ר כשומעו | ל אומר והחריש | ד הרי שומע | ט מה | למר הא מה ת״ל, ר״ה הא מה אני מקיים | 14 ואם וכו׳ אישה] טלמר ר״ה ח׳ | אישה] במקרא ליתא | ד אחר | את] ד ח׳ | 15 הכתוב] רק ד | ר״ה בעון תחתיה | למר שעון (מ ג׳ הוא) מוכנס (ל מכונס) תחתיה | לעון] ט ח׳ | ומה] ר״ה טמר ח׳ | מדת] ר למדת | 16 ל הרי זה מכונס | ד תחתיה | מ למדה טובה מרובה | טלר הטוב מרובה (ל ג׳ הרי הוא מכונס תחתיו) | 17 את משה] ט ח׳ | 18 מדות] ר מה, מ המדות | 19 נעוריה] טלם נעורים | טל האב, מ אב | טלם נעורים | טמר ור׳ ישמעאל | ר״ה ר״ש | בנעוריה בבית אביה] טלר ח׳ | בבית אביה] מ ח׳ | במקרא בית | 20 נדריה] ר ג׳ ס״פ כ׳ ברייתא:

ואין כאן שום חדוש, ועיין מהר״ם ורד״ף פ׳ בדרך רחוק: 6 בהיפרו· עיין בנסמן לעיל:

(קנו) 9 למקט· עיין לעיל דף רה: 11 יום· נדרים פ״י מ״ו, תוספתא פ״ו א, ס״ז ל יז, ירוש׳ מב ע״א, בבלי עו: 15 מוכנס· עיין רמב״ן וס״ז: 18 שאמרנו· עיין לעיל פיסקא קנה: 19 הבעל· דבעל מיפר בבגר, דלענין זה לא אתקש הבעל לאב: — ר׳ ישמעאל· ירושלמי מא ע״ד, בבלי סח·:

(קנו) וידבר ה׳ אל משה נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, להודיע שבחן של צדיקים שאין נפטרים מן העולם עד שהם מנקמים נקמת ישראל שהיא נקמת מי שאמר והיה העולם: מאת המדינים, והרי מואבים הם היו תחילה לדבר שנאמר וילכו זקני מואב וזקני מדין (במדבר כב ז) מימיהם לא עשו שלום זה עם זה וכשבאו להלחם עם ישראל עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם ישראל. משל למה הדבר דומה לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה עם זה בא זאב לטול טלה מן העדר והיה אחד מהם מתגרה כנגדו אמר חבירו אם איני הולך ומסייעו עכשיו הורגו ועוקף עלי והורגני עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם הזאב כך מואב ומדין מימיהם לא עשו שלום זה עם זה שנאמ׳ המכה את מדין בשדה מואב (בראשית לו לה) וכשבאו להלחם עם ישראל עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם ישראל: מאת המדינים, שהיו מדיינים עם ישראל. מאת המדינים שהיו מתיעצים על ישראל. <מאת המדינים שהיו מטיירין על ישראל:> אחר תאסף אל עמיך, מגיד שמיתתו של משה מעכבת למלחמת מדין ואף על פי כן הלך משה ועשה בשמחה שנאמר וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אין החלצו אלא איזדריזו שנאמר חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל (דברים ג יח).

ויהיו על מדין וגו׳, אמר להם לא נקמת בשר ודם אתם נוקמים אלא נקמת מי שאמר והיה העולם שנאמ׳ אל קנא ונוקם ה׳ (נחום א ב): אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא, ארבעה ועשרים אלף דברי ר׳ ישמעאל. ר׳ עקיבא אומר אלף למטה שנים עשר אלף מה ת״ל לכל מטות ישראל תשלחו לצבא להביא את שבטו של לוי: וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה,

(קנו) 1 ד נקמת להודיע, ט נקמת וגו׳ להודיע | 2 צדיקים] ד ישראל | ל שנקמין, ר שנוקמו, ר״ה מ שנוקמין, ט שהן נוקמין | ר״ה ט נקמתן של ישראל | ישראל] ד ח׳ | ט שהוא | 3 למ והלא המואבים | הם] ד ח׳ | ל לדבר תחלה | 5 זה עם וכו׳ ישראל] ל ח׳ | ר ונלחמים | מ משלו משל | 6 צהובין] כ״ה גם בר״ה, ר צהיבין, ד צווחים | ט זה בזה | 7 מתגרה] ר״ה ר מתריס (ובמ״ע מביא בשם ר״ה מצנה ונראה דטעות הוא), מ מתריז | הורגו] מ ח׳ | ועוקף] כ״ה גם בר״ה ומביא ג״כ גרסת ועוקב, מ עוקף, דל ותוקף | 8 ט כך מדין ומואב | 9 המכה וכו׳] דלר אשר הכה את מדין (לר ג׳ בשדה מואב) | את] מ ח׳ | מ ובאו, ל וכשהוא באו | 10 ונלחמו עם ישראל] ל ג׳ כאן לכך נאמר מאת המדינים שהיו ממטירין על ישראל (ותו לא) | מדיינים] ר מכומן? | 11 עם] ט ר על | טמ מיעצין, ר מיועצין | המוסגר ד ח׳ | ט נוטרין, ר מטירין | 12 דט ואחר | טלמר עמך (ל ג׳ איעמך? | ט מתעכבת | ר״ה ממלחמת | 13 כן] ל ח׳] משה] ד וישב | לאמר] טמ ח׳ | 14 מאתכם] רק מר | ט הזדרזו, מר איזדרזו, ל הזרזו | ל תעבורו | לפני וכו׳ חיל] דטל ח׳, ר וגו׳ | 16 ויהיו וכו׳ למטה בפעם הב׳ בשורה הסמוך] ט ח׳ | וגו׳] רק ר | 17 ל ה׳ ונוקם | ה׳] מ ג׳ נוקם ובעל חמה, ר ג׳ נוקם ה׳ לצריו | 18 טלמ עשרים וארבעה | 19 אלף למטה בפ׳ הב׳] ט ח׳ | ט ומה ת״ל, ר אלא מה ת״ל | מ למה נאמר לכל | 20 ט וימסרו מגיד, ר וימסרו וגו׳ מגיד | ד מאלפי בני ישראל |

(קנו) 2 צדיקים· תנחומא מטות ס״ד, תנחומא ב׳ ס״ו, במד״ר ס״ה, ילקוט רמז תשפ״ה בשם הילמדנו׳: 3 העולם· דכתיב לתת נקמת ה׳ במדין· ר״ה ועיין מ״א, תנחומא ס״ג תנחומא ב׳ ס״ג, במד״ר פכ״ב ס״ב, ילקוט שם: 4 וילכו· הגר״א מגיה שנ׳ ויאמר מואב אל זקני מדין ואומר וילכו וכו׳: — מימיהם· ומהדר מימיהן וכו׳ כי המדינים עשו שלום ר״ה ואכתי קשה מה מתרץ והגר״א מגיה בסוף הדבור א״כ למה נאמר מאת המדינים שהיו וכו׳ ועיין גרסת כי״ל ובדרך זה הלכו המפרשים דפירשו דמדינים דכאן באמת הם המואבים והביאו סיוע לדבריהם מן הגרסא שהיתה לפניהם בילקוט והלא מואבים הם אלא לפי שהם היו תחלה לדבר וכו׳ אבל לפנינו בילקוט דפוס ראשון כאשר הוא בפנים ועיין ילקוט בשם הילמדנו אבל עכשיו שנשתנה דינם וכו׳ לכך קראן מדינים ולשון הפ״ז והלא מואבים היו אלא בתחלה היה להם תגר זע״ז וכו׳ וכשבאו להלחם וכו׳ עשו שלום זע״ז שנ׳ וילכו זקני מואב וזקני מדין מדיינים שהיו מדיינים וכו׳ וצ״ע: 5 משל· תנחומא בלק ס״ג ותנח׳ ב׳ שם ס״ד, מ״א שם, סנהדרין קה·: 9 המכה· נראה דפירש דמדין נכנס בגבול מואב ובא מלך אדום לעזור למואב, ועיין רש״י ריש בלק ובפ״ז בראשית במקומו פ׳ להפך: 11 מטיירין· מנחשין בעופות כנגד ישראל ואפשר דדרש כן מדכתיב (במדבר כב ז) וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם: 12 מעכבת· מעוכבת בשורק קרי מ״ע ופשוט: 13 בשמחה· תנחומא ס״ג וס״ד, תנחומא ב׳ ס״ג, במד״ר פכ״ב ס״ב וס״ו, ילקוט המכירי משלי פי״ט: 14 איזדריזו· ובמות קבו, ות״י: 18 ארבעה וכו׳· סברתם הפוכה במרגלים ירוש׳ סוטה כא ע״ד (לפי הגרסא הנכונה שם) ועיין תנחומא ס״ג ותנחומא ב׳ ס״ד וי״א ג׳ אלפים מכל שבט ומ״א במ״ר פכ״ב ס״ב ושהש״ר פ״ד ס״ג די״ב אלף בנדבה וי״ב במסירה:

מגיד הכתוב שהיו בני אדם כשרים וצדיקים ומסרו נפשם על הדבר. ר׳ נתן אומר אחרים מסרום איש פלוני כשר יצא למלחמה איש פלוני צדיק יצא למלחמה. ר׳ אלעזר המודעי אומר בוא וראה כמה חיבתן של רועי ישראל <על ישראל> שעד שלא שמעו שמיתתו של משה מעכבת למלחמת מדין מה כתיב בהן מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלוני (שמות יז ד) משעמעו שמיתתו של משה מעכבת למלחמת מדין התחילו מתחבאים אעפ״כ נמסרו על כורחם שנאמר וימסרו מאלפי ישראל.

וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פנחס, מגיד שהם שקולים כפנחס ופנחס היה שקול כנגד כולם. מפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר לפי שהלך פנחס לנקום נקמת אבי אמו שנאמר והמדנים מכרו אותו אל מצרים (בראשית לז לו): וכלי הקודש, זה ארון שנאמ׳ ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו (במדבר ד כ): וחצוצרות התרועה בידו, אין ידו אלא רשותו שנאמר ויקח את כל ארצו מידו (שם כא כ) ואומר ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך וכל טוב אדוניו בידו (בראשית כד י): ויצבאו על מדין, הקיפוה מארבעה רוחותיה. ר׳ נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו.

ואת מלכי מדין <הרגו על חלליהם וגו׳ חמשת מלכי מדין> למה נאמר והלא כבר נאמר את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע ומה ת״ל חמשת מלכי מדין מגיד הכתוב שכשם ששוו כולם בעצה אחת כך שוו כולם בפורענות: ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב, נתנו לו ישראל שברו משלם ולא קפחוהו לפי שבא ליתן להם עצה אמר להם לכשהייתם ששים רבוא לא יכלתם להם ועכשיו אתם יכולים

אלף למטה] רק מ | 1 ר שהיו בני ישראל | ד צדיקים וכשרים | ומסרום] ר נ׳ צדיקים | ר על הרבר נפשם | נפשם] ל עצמן | 2 למלחמה בפעם הא׳] דל ח׳ | איש פלוני צדיק וכו׳ למלחמה] מ ח׳ | ט ר׳ אליעזר | 3 על ישראל] דמר ח׳ | טמ עד | מ שמעו ישראל | 4 ט מלחמת | מה כתיב וכו׳ מדין] ל ח׳ | כתיב ד, ש״ג נאמר | מה אעשה וכו׳ הזה] ד ח׳ | 5 ט אבל כשמעו, ר אלא כיון ששמעו, מ כיון ששמעו | דמט מלחמת | 6 מ ואעפ״כ | ל בעל כרחן | מר לכך נאמר וימסרו | מאלפי ישראל] טמר ח׳, ל נ׳ וגו׳ | 7 ל וישלחו | וישלח וכו׳ לצבא] ט ח׳ | למטה] ל נ׳ אלף למטה | פנחס] ל נ׳ בן אלעזר הכהן לצבא וגו׳ | שהם] טמר שהיו, ל שהיה | 8 היה] ל ח׳ | מפני וכו׳ מצרים] ט ח׳ | 9 שהלך] ל שהיה | ד למצרים | 10 ל וכל כלי | וכלי וכו׳ ומתו] ט ח׳ | 11 ומתו] מ ח׳, ד ולא ימותו | מר אין בידו, ל אין בידן | 12 את כל] ד ח׳ | ל מידו ועד ארנון | ד ואומר וכל וכו׳ | ט גמלים וגו׳ בידו | ר גמלים וכל וכו׳ | 13 מארבעה] טלמר ר״ה פ״ז משלש | 14 נתן] ט נתנו, ר וכן רמב״ן סה״מ תן, ר״ה ליתן | ל שביעית | כדי] למר ח׳ | 15 ר ואת כל מלכי | המוסגר ד ח׳ | טר חלליהם את אוי וכו׳ | ל חלליהם למה וכו׳ | 16 ל רקם ומה וכו׳ | מ רקם וגו׳ הרי חמשה אלא מגיד | ואת חור] ר ח׳ | רבע] ר נ׳ חמשת וגו׳ | טר מה ת״ל | ד ומה ת״ל ואת חמשת, ולשון ר״ה חמשת מלכי מדין למה נאמר והלא כבר נאמר ואת מלכי מדין | 18 ט בעור וגו׳ נתנו | ישראל] ל׳ ח׳ | 19 ר בעיצה | ל אמר לכשהייתם | טמר אם כשהייתם | ר״ה כשהיו ישראל ששים רבוא לא יכולתם | ל ולא | להם] דל בהם | ועכשיו] ל ח׳, טמר עכשיו |

1 הדבר. ת״י: 6 על כרחם. תנחומא ס״ג, תנחומא ב׳ ס״ד, במד״ר ס״ב: 8 שקולי. עיין ספרי סוף עקב ונשמט בדפוס שם הראיה מפנחס אבל איתא במ״ח ומדרש תנאים וילקוט שם וילק׳ יהושע רמז ח׳ ודבריו לקוחים מן הספרי ולא מן הל״ב מדות דר״א בנו של ר״י הגלילי כאשר כתב במ״ע בהקדמה לת״כ דף טו ועיין ל״ב מדות מדה כ״ד ומכילתא ריש יתרו ומכילתא דרשב״י שם דף פז ומכילתא בשלח ריש מס׳ דשירה ומכילתא דרשב״י שם ושוח״ט ז׳ סי״ג ויקלוט המכירי שם ס״ה: 9 אבי אמו. סוטה מג׳, תנחומא ס״ג, תנחומא ב׳ ס״ה, במד״ר ס״ד: 10 ארון. עיין בציונים לעיל ותוספתא סוטה פ״ז י״ז ות״י: 11 רשותו. מכילתא משפטים פ״ה ופי״ג, בבא מציעא נה:. 13 מארבעה. עיין בח״ג ולשון הרמב״ם הלכ׳ מלכים פ״ו ה״ז כשצרין על עיר אין מקיפין אותה מד׳ רוחותיה וכו׳ ומניחין מקום לברוח שנא׳ ויצבאו על מדין כאשר צוה ה׳ את משה מפי השמועה למדו שכך צוהו משמע דג׳ בדברי ת״ק משלש ונמשך אחריו הסמ״ג עשין קי״ח וחנוך שופטים וכן ג׳ הרמב״ן בהשגות לסה״מ במ״ע ששכח מצוה ה׳ אבל במדרש תנאים דברים דף קכא הגרסא כבפנים: 14 נתן. לפי הג׳ תן משמע דכל המאמר נשנה על הכתוב וצרת עליה בשופטים ונעתק משם לכאן:

להם לכך נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו. ר' נתן אומר בבית דין הרגוהו שנאמר ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל (יהושע יג כב).

וישבו בני ישראל את נשי מדין וגו' ואת כל עריהם במושבותם, זה בית עבודה זרה שלהם: ואת כל טירותם, מקום שהיו נוטרין בית עבודה זרה שלהן. ד"א ואת כל טירותם מקום שהיו בטיריון.

ויקחו את כל השלל ואת כל המלקוח באדם ובבהמה ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן, מגיד הכתוב שהיו בני אדם כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל לא כענין שנאמר וימעלו בני ישראל מעל בחרם (שם ז א) אבל כאן ויקחו את כל השלל ויביאו אל משה.

ויצאו משה ואלעזר הכהן, אבא חנין אומר משום רבי אליעזר לפי שיצאו נערי ישראל לחטוף מן הבוזה: ויקצוף משה על פקודי החיל, מגיד שאין הסרחון תלוי אלא בגדולים: ויאמר אליהם משה החייתם כל נקבה, אמר לו פינחס רבינו כשם שפקדתנו כך עשינו.

הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם, מה היה דבר בלעם אמר להם אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם. שמא מרובים אתם מן המצריים שנאמר בהם ויקח שש מאות רכב בחור (שמות יד ז) אלא בואו ואני נותן לכם עצה מה תעשו אלהיהם של אלו שונא זימה הוא העמידו להם נשיכם ובנותיכם לזימה והם שטופים בזימה ואלהיהם שולט בהם שזה כלל שכל ומן שישראל עושים רצונו הוא נלחם להם שנאמר ה' ילחם לכם (שם יד) ובומן שאין עושים רצונו כביכול הוא נלחם בם שנאמר ויהפך להם לאויב <והוא נלחם בם> (ישעיה סג י) ולא עוד אלא שעושין את הרחמן אכזרי שנא' היה ה' כאויב בלע ישראל (איכה ב ה).

ועתה הרגו כל זכר בטף וכל אשה ידעת איש, זו בעולה והראויה ליבעל

2 הקוסם. וסבר כר' יוסי סנהדרין נו: דאמר כל האמ'ר בפ' כישוף בן נח מוזהר עליו א"י והגר"א מגיה על פי הגמר' סנהדרין קו: בד' מיתות ב"ד הרגוהו שנא' הרגו וכו' אל חלליהם: 5 בטיריון. לשון שררה וגדולה, מ"ע בשם ר"ה. ואפשר דהכוונה כמו לעיל מטיירין מקום שמנחשין א"י ועיין ת"א ות"י ורש"י: 7 כשרים. תנחומא ס"ג ותנח' ב' ס"ד ובמד"ר שם ס"ד ורש"י: 13 שפקדתנו. לתת נקמת ה' במדין והאי גמי אם פקדתנו היינו עושים ר"ה, ומשה אמר להם הן הנה וכו' ומעצמם היה להם לידע ז"ר: 14 מה היה. סנהדרין קו: 18 שזה וכו'. מכילתא בשלח פ"ה:

1 להם] ל ח', ד בהם | 2 דל הרגו בחרב | הרגו בני ישראל] ר וגו' | 3 דר ישראל ואת, ט ישראל וגו' ואת | וגו'] מ ח' | עריהם] ר ג' ואת כל טירותם | ל במושבותם וגו' זה | דר זו | בית] דמ ח' | 4 ל ואת טירותם מקום שהיו בטיריון (והשאר ליתא), ד טירותם מקום שהיו בטיריון ד"א בטירתם מקום שהיו נוטרין שלהם | מקום] ט ח' | בית] פ"ז ח' | 5 ר בטירוד | 6 ד השלל ויביאו, ט המלקוח ויביאו | מ השלל באדם ובבהמה מגיד | ר מלקוח | 7 ואל אלעזר הכהן] דמ ח', ט ואלעזר הכהן וגו' | מגיד וכו' הכהן שורה י] טל ח' | הכתוב] מ ח' | 8 ר ולא כענין | 9 השלל] מ ג' ואת כל המלקוח | ויביאו אל משה] מ ח', ר ג' ואל אלעזר הכהן | 10 ויצאו] ד וילכו | הכהן] מ ח' | ר משום ר' אליעזר אומר | ד ר' אלעזר | 11 ל להוסיף | מן] כ"ה גם בר"ה אבל דל את | מגיד] ל ח' | 12 מ החסרון | אליהם] דלר להם | 13 מר רבי | שפקדתנו] כ"ה גם בר"ה, אבל ד שהפקדתני, ל שהפקדתנו | כך] טלר ח' | 14 מה וכו' בלעם] ל ח' | מ ומה | ר דברי | 15 אפילו וכו'] ר"ה אם אתם וכו' כל הזונות שבעולם | דל לא אתם, מ אי אתם | 16 מר יותר מן המצריים | בהם] רק מ | טר בחור וגו' | 17 ט תעשה, ר שתעשו | הוא] ד ח' | דר לכם | ל נשים ובנותיהם | 18 לזימה] מ ח', ד בזימה | ל והיו שוטפין בזימה | שטופים] מר שולטין | שזה כלל] טר ח' | ל הכלל | למ כל זמן | שישראל עושים] טמר שעושין | 19 רצונו] ל ג' של מקום | לכם] מ ג' ואתם תחרישון | ובזמן וכו'] ר וכשאין עושין | ל שאין ישראל | 20 ר ויהפך ה' להם | והוא נלחם בם] דמ ח' | בם] ר ג' וגו' | במקרא כתוב הוא נלחם וכו' | 21 ד שעושה | בלע ישראל] טמ ח' | 22 דמר בטף זו, ל זכר וגו' זו, ר"ה אשה זו | והראויה ליבעל] ר ג' כשהוא או' וכל הטף בנשים אף על פי שלא נבעלה אתה אומר זו בעולה והראויה ליבעל או

אף על פי שלא נבעלה או שאינה ראויה ליבעל כשהוא אומר וכל הטף בנשים וגו' הרי שאינה ראויה ליבעל אמור הא מה אני מקיים ועתה הרגו כל זכר בטף וכל איש יודעת איש למשכב זכר זו בעולה והראויה ליבעל אף על פי שלא נבעלה: הרוגו למה נאמר להפסיק את הענין דברי ר' ישמעאל <שאם קורא אני ועתה הרגו כל זכר בטף וכל הטף בנשים איני יודע באיזה ענין הכתוב מדבר לכך נאמר הרוגו להפסיק הענין דברי ר' ישמעאל> ד"א הרוגו למה נאמר שיכול הראויה ליבעל אמרת ליהרג בעולה יאכ"ו אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר הרוגו ללמדך שאין עונשים מן הדין: וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם, מיכן היה רבי שמעון בן יוחי אומר גיורת עצמה שנתגיירה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כשרה לכהונה.

ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים למה נאמר לפי שהוא אומר וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים (במדבר יט יד) שומעני אף הקש והחריות והעצים והאבנים והאדמה במשמע ת"ל ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם וגו' (שם יח) כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה ונפש בהמה במשמע ת"ל וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ הא למדנו לארבעה כלים ולכלי מתכות. לכלי חרס מנין ת"ל וכל כלי פתוח. אדם מנין ת"ל ואתם חנו מחוץ למחנה שבעם ימים או אלו לכלל חטוי ולכלל טומאה ת"ל הוא יטמא והוא יתחטא את שבא לכלל חטוי בא לכלל טומאה שלא בא לכלל חטוי לא בא לכלל טומאה: אתם ושביכם, מה אתם בני ברית אף שביכם בני ברית.

וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו למה נאמר לפי שהוא אומר או עור או שק (ויקרא יא לב) אין לי אלא שק מנין לעשות כל

אע"פ שלא נבעלה או שאינה ראויה ליבעל כשהוא אומר וכו' | 1 ד או אע"פ | מ או אפילו שאינה | כשהוא אומר וכו' ליבעל] ט ח'| ד כל | וגו'] רק ל | 2 טר אמורה | ט לר ומה ת"ל, מ הא מה ת"ל | ועתה וכו' למשכב זכר] ט וכל אשה יודעת איש | ר זכר בעולה וכו' | דמ בטף זו וכו' | 3 זו וכו'] ט בבעולה והראויה וכו', ל נבעלה ליבעל אע"פ | טר ואע"פ | לר הרגו | 4 את] רק ד | דברי ר' ישמעאל] ר ח' | המוסגר ד ח' | 5 בטף] ט ח' | ל נאמר הרגו | 6 דברי ר' ישמעאל] טמ ח' | שיכול וכו' עאכ"ו] מר ח' | שיכול וכו'] ד שראויה ליבעל אמר ליהרג | 7 כן] ל ח', ד בו | ל הרגו ללמוד | 8 וכל עד סה"ד] ט ח' | לר בנשים (ר נ' וגו') מיכן, מ זכר מכאן | מ ר' ישמעאל | 9 ל פחות | 11 מ חנו למה נאמר | למה וכו' ימים] ל ח' | ט כל | 12 יטמא שבעת ימים] מ ח' | והחריות] מר ח' | והעצים עד סה"ד] מ, ש"ג בקצור ומראים מקום לפ' חקת | 20 וכל עד סה"ד] ט ח' | דלר עור (ר נ' וגו') למה | 21 לר אומר שק או שק, מ אומר שק, ר"ה אומר או בגד או עור וכו' |

1 שאינה וכו', והא דכתיב יודעת שסופה לדעת, רד"ף וא"י. ויותר נראה דצ"ל או אינו אלא בעולה ממש, וכן הגיה הגר"א ע"פ הגמ' דיבמות בראויה ליבעל הכתוב מדבר או אינו אלא בנבעלה ממש כשהוא אומר וכל הטף וכו' הרי בראויה ליבעל הכתוב מדבר: 2 הרי וכו', דהכא ליכא למימר דלא נבעלו ממש קאמר דלשון וכל הטף משמע דבאינה ראויה ליבעל קאמר א"נ משום דקשיא ליה אי נימא הכי תרי קראי למה לי ועיין לקמן וביבמות שם איתא דאי בנבעלה ולא נבעלה קאמר קשו קראי אהדדי ולשון הפ"ז וכל אשה יודעת איש זו בעולה למשכב זכר הראויה ליבעל אע"פ שלא נבעלה: 4 ר' ישמעאל. עיין רש"י ורמב"ן סוף פ' פינחס ובראע"ם ומפרשים: 6 שיכול. רד"ף וז"א מחקו אלו המלות ועיין ח"ג וכן ר"ה ומהר"ם נראה דלא ג' להו דפ' דמק"ו מזכר הוה ידעינן דארישא מהדר דמה זכר שלא היה בדבר בלעם יהרג כש"כ אשה וא"כ הרוגו מיותר ולא נכתב אלא ללמדנו דאין עונשין מן הדין. ותמהני איך שייך לומר אין עונשין מן חדין היכי דגוף הדבר מפורש במקרא והק"ו אינו אלא גלוי מלתא בעלמא היאך פירוש הכתוב ע"כ נראה לי פשוט דכוונת הקושיא כאן הרוגו למה נאמר אינה כמו בדברי ר' ישמעאל רק אעקר הכתוב פריך דלא נכתוב אלא וכל הטף בנשים וכו' החיו לכם דהיינו שאינה ראויה ליבעל ומובן מעצמו דראויה ליבעל ליהרג ומק"ו נבעלה ממש ומתרץ דלא נכתב אלא משום דאין עונשין מן הדין ונראה דהך ד"א שייך יותר לעיל קודם דברי רבי ישמעאל ותנא דלעיל ס"ל דשני הכתובים מלמדים זע"ז ותנא דד"א ס"ל דמגופא דקרא מוכח דוכל הטף בנשים היינו שאינה ראויה ליבעל וא"כ ראויה ליבעל ליהרג וקרא דיודעת בבעולה ממש ולא נכתב אלא משום דאין עונשין מן הדין והגר"א מוחק המאמר דד"א לגמרי: 10 לכהונה. ירושלמי קדושין סו ע"ב, בבלי שם עה: עח', יבמות ס: 19 טומאה. לעיל פיס' קכו — ברית. עיין ס"ז:

מעשה עוים כשק אמרת ק״ו הוא ומה אם המת חמור עשה בו כל מעשה עוים כשק שרץ הקל אינו דין שנעשה בו כל מעשה עוים כשק אמרת כד דנין מן החמור להקל ולהחמיר עליו אלא אין ת״ל בגד במת שכבר ק״ו הוא מה שרץ הקל עשה בו את הבגד כשק המת חמור דין הוא שנעשה בו את הבגד כשק מה ת״ל בגד במת אלא מופנה להקיש ולדון גזירה שוה נאמר כאן בגד ונאמר להלן בגד מה בגד האמור להלן עשה בו כל מעשה עוים כשק אף בגד האמור כאן נעשה בו כל מעשה עוים כשק ומה כאן טווי וארוג אף להלן טווי וארוג להביא את פסיקיא ופונדא וחבק של חמור שהם טווי וארוג יצאו פתילות וחבלים שאינן טווי וארוג.

ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה ואת חקת התורה משה רבינו לפי שבא לכלל כעס בא לכלל טעות. ר׳ אלעזר בן עזריה אומר בשלשה מקומות בא משה לכלל כעס ובא לכלל טעות. כיוצא בו אתה אומר ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר מהו אומר מדוע לא אכלתם את החטאת וגו׳ (שם י יז). כיוצא בו אתה אומר ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים מהו אומר וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים (במדבר כ יא) אף כאן אתה אומר ויקצוף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה מהו אומר ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה׳ את משה. משה רבינו לפי שבא לכלל כעס בא לכלל טעות ויש אומרים משה נתן לו רשות לאלעזר הכהן לדבר שכשיפטר משה מן העולם לא יהיו אומרים לו בחיי משה רבך לא הייתה מדבר עכשיו מה אתה מדבר. ר׳ יאשיה אומר שהיה אומר דבר בשם אומרו כענין שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי (אסתר ב כב) (סליק פיסקא)

2 דנין. במ״ע כתב דג׳ ר״ה דנין קל מן החמור וכו׳: — להקל וכו׳. כלומר וכי דנין ק״ו כהאי גוונא מן החמור על הקל ולהקל ולהחמיר הוא מושג אחד: 5 האמור להלן. צ״ל להפך האמור כאן וכו׳ אף בגד האמור להלן הגר״א: 7 ומה כאן. צ״ל להפך מה להלן ... אף כאן הגר״א ועיין ת״כ שמיני ריש פרק ח׳ ושבת סד.: 18 טעות. ת״כ שמיני פרק ב׳ י״ב, פסחים סה:, שמ״ר פכ״ה ס״ק, ויק״ר פי״ג ס״א, תנח׳ ב׳ בשלח סכ״ד, אדר״נ נ״א ונ״ב פ״א, פדר״א פמ״ז: 19 מדברי. לעיל פיס׳ קמ: 20 אומרו. דלא קאמר אשר צוה אותי, ועיין חולין קד:, וש״נ:

1 מעשה] ל מלאכת | הוא] דל ח׳ | אם] רק ל | מ דין שיעשה | 2 כך] ד ח׳ | 3 אלא] מר ח׳ | אין ת״ל] ד מה ת״ל | ר״ה בגד ועור | במת] דלמ נ׳ אלא | הוא] מ ח׳ | בו] ר ח׳ | 4 ר מת | מ אינו דין שנעשה־] ל ומה ת״ל | אלא] ד ח׳ | 5 ולדון] ר ח׳, מ לידון, ל לדון | 6 נעשה] ד עשה | כל] ד ח׳ | 7 למר מה | מ ואריג | אף וכו׳ וארוג] ל ח׳ | מ ואריג | להביא וכו׳ שהם טווי וארוג] ל מ ח׳ | 8 ד שאינו | מ טווין וארוגין | 9 טלר הכהן וגו׳ (לר ח׳) משה וכו׳ | זאת חקת התורה] ד זה הדבר אשר צוה ה׳ לאמר | 10 משה רבינו] מ ר׳ אומר | רבינו] ר רבי | ד שהיה בכלל כעס | לר ובא | בן עזריה] ד ח׳ | 11 משה] ד ח׳ | ט כיוצא בדבר | אתה אומר] למ ח׳ | אתה וכו׳ אומר שורה יג] ל ח׳ | 12 ועל איתמר] ר ח׳ | בני וכו׳ לאמר] טמר ח׳ | לאמר] ד נ׳ קודש הוא לכם | את החטאת וגו׳] טר ח׳ | 13 ט כיוצא בדבר | אתה אומר] מר ח׳ | ט ויאמר משה שמעו | להם] ד אליהם | ל המורים וגו׳ ומהו אומר | המן וכו׳ מים] טמ ח׳ | ר המורים משה רבי לפי שבא לכלל כעס משה אתה אומר ויקצוף על פקודי החיל מהו אומר ויאמר אלעזר הכהן וכו׳ | 14 וירם וכו׳ ידו] רק ד | במטהו פעמים] ט ח׳ | 15 מ כאן הוא אומר | ל ויקצוף עליהם פקודי החיל וגו׳ ויאמר אלעזר | שרי וכו׳ המלחמה] טמ ח׳ | 16 ט אלעזר לפי שבא לכלל וכו׳ | הכהן] ד ח׳ | ר הכהן רבי משה לפי שבא וכו׳ | 17 זאת וכו׳ משה] ד ח׳ | אשר וכו׳ משה] מ ח׳ | משה רבנו] ל ח׳ | מ ממשה רבי | ר ובא לכלל טעות | 18 לו] למ ח׳ | הכהן] רק ד | ט שכשפטר, מ לפי כשיפטר, ל שכשיפטור | משה] רק ד | 19 מ ישראל אומרין | לר אם בחיי | משה] רק ד | מה] רק ד | ר׳ יאשיה וכו׳] טלר פ״ז ד״א שיהו אומרין (לר שיהא אומר, פ״ז שאמר) דבר וכו׳, מ ד״א בשם אמרו | 20 ר משום | כענין] דר ח׳ | למלך] ל ח׳ | בשם מרדכי] ר וגו׳:

(קנח) אך את הזהב ואת הכסף <כלים> אתה אומר כלים או אינו אלא גלומים הרי אתה דן הואיל ומתי ישראל מטמאין והרוגי מדין מטמאין מה מתי ישראל כלים ולא גלומים אף הרוגי מדין כלים ולא גלומים. ר' יוסי הגלילי אומר כלים אתה אומר כלים או אינו אלא גלומים ת"ל אך חלק: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש כגון הלבוסין והסכינים והקדירות והשפודים והאסכלות מפני גויות גוים: וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים, כגון הכרנבאות והכוסות והקיתונות והקומקמסים והיורות מפני גויות גוים והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאין טעון טבילה טעון הוייה מי שטעון טבילה דין הוא שיטעון הוייה והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאין טעון הוייה <טעון טבילה מי שטעון הוייה> דין הוא שיטעון טבילה: וכבסתם בגדיכם ביום השבעי וטהרתם למה נאמר לפי שהוא אומר בחלל חרב (במדבר יט טז) בא הכתוב ולימד על החרב שהיא טמאה טומאת שבעה והנוגע בה טמא טומאת שבעה הא למדנו לכלים ואדם. כלים ואדם וכלים מנין ת"ל וכבסתם בגדיכם הא למדנו לכלים ואדם וכלים: ואחר תבאו אל המחנה, מה כאן אסור לבא אל המחנה אף להלן אסור לבוא אל המחנה ומה להלן עד הערב אף כאן עד הערב

(סליק פיסקא)

(קנח) 1 הכסף] ל נ' ואת הנחשת ואת הברזל ואת הבדיל ואת העופרת | כלים] דשטל ח' | אתה אומר כלים] מ ח' | אומר כלים] ר אומר גמולים | ר או אינן אלא גמולין אינו] ד נ' אומר | 2 ט גולמין וכן בסמוך | ד הרוגי | ר מה מתי ישראל טממין כלים | 3 הרוגי] ד מתי, מ הורגי | אתה אומר כלים] ט מ ח' | 4 ר אינן | אלא] ל ח' | כל וכו' גוים שורה ה] ט ח' תעבירו באש] דר ח', ל וגו' | 5 ד הלבוסין, ר הלובסין | והסכינים] ל והסמנין | מ והאסכלאות | גויות] ר גיות, דל געולי, רמב"ן ניות גיעול | 6 תעבירו במים] דלר ח' | כגון וכו' הויה בפעם הב' שורה ח] ט ח' | הכרנבאות] ל וערוך, ד הכרדוכאות, ר הכרבנאות, ר"ה קרבנאות, מ הברגבאות | מ והקיתניות | 7 מ והקומקמין | גויות] ר גיות, דל געולי | ל שאינו | 8 ד ל מי שטעון הוייה דין הוא (ד אינו דין) שיטעון טבילה | שיטעון] ר"ה שטעון, ר שיטען | והרי וכו' שיטען טבילה] למ ח' | ומה] דר ח' | אם] רק ר | שאין טעון] ר שטעון | 9 המוסגר ד ח' | ר שיטען | 11 שהיא] ד שהוא, טל שיהא, ר שיהי | טמאה] מ ח', דט טמא, ר טמי | טומאת שבעה] ד ח' | טומאת] טל ח' | בה] ט בו | 12 הא למדנו וכו' בגדיכם] ל ח' | וכלים מנין] ט כליהם מנין | ד ת"ל וכבסו בגדיהם | בגדיכם] מ נ' ביום השביעי וטהרתם | 13 ל לאדם | ט לכלים | דל תבוא | ט ומה | 14 להלן] ד כאן | למר מה | מ ערב · · · ערב | הערב] ר נ' ס"פ גי ברייתא·

(קנח) 4 חלק· חולין כה, ת"י: 5 כגון וכו' הלשון צריך תקון, דממ"נ אם כלים שתשמישן בחמין בכלל תעבירו באש (עיין רש"י) היה לו למנות כאן גם יורות וקומקמסין (וכרנבאות) דלקמן ולהפך אם נכללו בכתוב דתעבירו במים גם לבוסין וקדרות מקומן לקמן והראב"ד דרך תמים סכ"ד אינו ג' קדרות כאן ועיין הגהת הגר"א ויש לפקפק בהגהתו משום דנראה דהספרי מפרש דתעבירו במים היינו טבילה· ובס"ז מסמיך כל הני דאינן צריכין לבן אכתוב דתעבירו במים ואזיל לשיטתיה דס"ל דתעבירו במים היינו מי שטיפה ועיין עבודה זרה פ"ה מי"ב וירושלמי ובבלי שם ותוספתא פ"ח ב' ות"י: — מפני· משום דלא מצינו טהרה מטומאה על ידי אש ועל כן מפרש גם כן תעבירו במים לקמן כן ויליף מכאן טבילה לכלי גוים ועיין בח"ג ומקור המלה גויות לא מצאתי וג' הרמב"ן נראה דאינה אלא ט"ס ועיין מדרש תנאים כי תצא דף קמה: 7 והרי וכו' משמע דמפרש דתעבירו במים היינו טבילה וכן דעת רש"י ות"י אבל רמב"ן מפרש מי שטיפה כדעת הס"ז: — שאין טעון· פ' דבר הבא באש שאין מפורש בו טבילה ולאו ק"ו גמור הוא אלא עקר טעמו משום דדורש הכתוב באופן קרוב אל המדה מדבר שנאמר בזה וה"ה לחברו· עיין ל"ב מדות מדה י"ט, ותוספ' פסחים כא: ד"ה לכתוב: 13 וכלים· לעיל פיסקא קכז וקל: 14 הערב· לעיל פ' קכד·

מסעי

(קנט) וידבר ה׳ אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען, למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר או יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש (דברים ד מא) אין לי אלא שהפריש משה בעבר הירדן מנין שצוה משה את יהושע להפריש להם ערי מקלט ת״ל והקריתם לכם ערים. אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכניסתן לארץ מיד ת״ל כי יכרית ה׳ אלהיך את הגוים וגו׳ (שם יט א) אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר.

כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען, מיכן היה ר׳ יהודה אומר אין הירדן מארץ כנען ר׳ שמעון בן יוחי אומר אשר על ירדן יריחו מה יריחו מארץ כנען אף הירדן מארץ כנען.

והקריתם, אין הקרייה אלא הומנה: ערים, שומע אני אף כרכים ת״ל ערי אי ערי שומע אני אפילו כפרים ת״ל ערים הא כיצד מגיד שלא היו שם אלא שווקים ובית המחיה.

ונס שמה רוצח, שומע אני כל רוצח במשמע ת״ל מכה נפש בשגגה אי מכה נפש שומע אני אף מכה אביו ואמו במשמע ת״ל רוצח מכה נפש לא אמרתי אלא רוצח מכה נפש יצא המכה אביו ואמו שאינו גולה (סליק פיסקא)

(קנט) 1 לאמר] ל ח׳ | ואמרת אליהם] דט ח׳ | 2 ל ארץ | ארצה כנען] ד ח׳, ר נ׳ וגו׳ | ד משה אין לי וכו׳ | 4 להם] ט ח׳ | ערים] ל נ׳ ערי מקלט תהיינה לכם | 5 מ או אינו אלא | 6 מדבר] מ ח׳ | מיד] ד ח׳ | את הגוים] מ ח׳, ד נ׳ האלה, ל את כל הגוים | וגו׳ רק ט | 8 כי עד סה״ד] ט ח׳ | ד ר׳ יונתן | 9 מארץ כנען] ל ח׳ | 10 מי רדן | 11 מר הקראה | דמ הומנת ערים. שומע אני וכו׳ | אף] רק ד | ט ת״ל ערים אי ערים, ר ת״ל ערים או ערי | אי] ל או | 12 ר ת״ל ערי | אלא] ל ח׳ | 14 ד פ״ז הרוצח | דר כל הרוצח | ד ת״ל רוצח מכה | בשגגה] מ ח׳ | טלר או | 15 נפש] ר״ה נ׳ בשגגה | ל אף אביו | במשמע] ל ח׳, ט משמע | ד ת״ל רוצח הוא מכה | 16 נפש] מר ג׳ ומכה נפש הרוצח:

(קנט) 3 אין לי וכו׳. מדרש תנאים שופטים דף קיג: 7 וישיבה. ספרי דברים פ׳ קפ, תוספתא מכות פ״ג א׳, ירושלמי לא ע״ד: 9 אשר וכו׳. לא נמצא כן במקרא אלא על ירדן ירחו סוף במדבר. ועיין בכורות נה׳, תוספתא בבא קמא פ״ח יט, ירושלמי חלה ס ע״א: 11 הזמנה. עיין לעיל צד קצד: — כרכים. ספרי דברים פ׳ קפ (ועיין פ׳ קצט ורג), תוספתא פ״ג ח׳, ירושל׳ שם לא ע״ד, בבלי י׳, ס״ז ות״י: 13 המחיה. ס״ז ומדרש תנאים שופטים דף קיג וקיד: 14 בשגגה. למעט מזיד בלא התראה, עיין מכות ט: ותוספ׳ שם ד״ה פשיטא: 16 גולה. מדרש תנאים שם, ס״ז, מכות ט:

(קס) והיו לכם הערים למקלט מגאל למה נאמר לפי שהוא אומר ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם שומע אני יהרגנו בינו לבין עצמו ת״ל ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט.

והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה עם הראשונות אתה אומר עם הראשונות או אינו אלא חוץ מן הראשונות כשהוא אומר את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען <הא מה תלמוד לומר והערים אשר תתנו וגו׳ עם הראשונות.>

את שלש הערים תתנו מעבר לירדן, אילו הם את בצר במדבר בארץ המישור לראובני ואת ראמות בגלעד לגדי ואת גולן בבשן למנשי וכנגדן שלש בארץ כנען שני׳ ויקדישו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קרית ארבע היא חברון בהר יהודה (יהושע כ ז) נמצינו למדים ששוו שני שבטים ומחצה שבעבר הירדן לתשעת השבטים ומחצה שבארץ כנען לפי דרכנו למדנו שרוב שופכי דמים בארץ גלעד: ערי מקלט תהיינה לכם, אין לי אלא שקולטות בארץ בח״ל מנין תלמוד לומר תהיינה.

לבני ישראל, אין לי אלא לבני ישראל לגרים מנין ת״ל ולגר <לתושב מנין ת״ל> ולתושב בתוכם או כשם שהגר הוא גולה על ידי ישראל כך ישראל גולה על ידו של גר אמרת אם כשהרגו ישראל פטור ק״ו שלא יגלה אלא אם הרגו ישראל <אינו> הרוג ואם הוא הרג את ישראל נהרג: תהיינה שש הערים האלה למקלט למה נאמר לפי שהוא אומר את שלש הערים תתנו מעבר לירדן שומע אני הראשונה

(קס) 2 את וכו׳ דם] טלר ח׳ | את הרוצח] ר״ה ח׳ | ד אני בינו לבין עצמו יהרגנו, ר״ה אני הרגו בינו לבין עצמו לא יהא חייב | ד 3 עמדו הכהן הגדול ולפני | 4 ל תתנו ללוים וגו׳ עם, ט נתנו עם וכו׳ | ל אומר או אינו | 5 טר או חוץ | כשהוא עד סה״ד] ל ח׳ | כשהוא אומר] טמר ת״ל | את] טר ואת | 6 מ הירדן | ואת וכו׳ כנען] טר ח׳ | המוסגר ד ח׳ | 8 את וכו׳ גלעד שורה יב] ט ח׳ | את וכו׳ לירדן] דמ ח׳ | למ ואלו | את] דמ ח׳ | בארץ המישור וכו׳ למנשי] ר ח׳ | 9 ל לראובני וגו׳ וכנגדן | ואת . . . . . ואת] מ ח׳ | ד בגלעדי | ר שלש כנגדן | מ שבארץ | שנאמר ויקדישו] מ ח׳ | 10 ר קדש נמצינו וכו׳, ל בגליל נמצינו וכו׳ | נפתלי] כ״ה מ ובמקרא אבל ד ח׳ | ואת . . . ואת] מ ח׳ | ארבע] כ״ה מ ובמקרא אבל ד הארבע | 11 בהר יהודה] כ״ה מ ובמקרא אבל ד בארץ כנען | מ נמצאו | 12 מ לתשעה, ר לט׳ | למר שבטים | מ ולפי | מ רוב | 13 בארץ גלעד] מר בעבר הירדן, ל בארץ כנען | תהיינה] מ ח׳ | לכם] רק ד | אלא] ר ח׳ | ל שקולטת | מ חוצה לארץ | מ ת״ל תהיינה לבני ישראל | 15 לבני וכו׳ בתוכם] ט ח׳ | לבני ישראל] ד ח׳, מ ערי מקלט תהיינה לבני ישראל | מר אלא לישראל | המוסגר דל ח׳ | ר ולתושב | 16 ת״ל] ר ג׳ ולגר | ד ותושב | בתוכם] מ ח׳ | או] ט לגר ולתושב או | ד או אינו אלא כשם, מ או כמו שגולה על ישראל, טל ר כ״מ הל׳ רוצח פ״ה ה״ד כשם שגולה ע״י ישראל | טלמר על ידיו | 17 של גר] טלמר כ״מ ח׳ | אמרת] ר ח׳ | ד אם שהרגו, ר אם כשה׳ כהרגו | ד אלא א״כ הרג ישראל | ישראל] מ ח׳ | אינו הרוג] כ״ה מ אבל דל הרוג, ט כ״מ הרג, ר הורג | 18 ואם הוא וכו׳ נהרג] כ״ה ט אבל למ ואם הרג ישראל יהרג (ל נהרג), ר אם הרגו ישראל נהרג ת״ל ד אם הרוג ישראל נהרג | ד למה הוא אומר לפי | 19 ד ואת | הערים] ר ג׳ האלה | ט את הראשונה |

(קס) 3 למשפט. תוספתא מכות פ״ג ז׳ ובבלי שם יבי, מכילתא משפטים פ״ד: 14 גלעד. תוספתא מכות פ״ג ב׳, ירושלמי לא ע״ד, בבלי ט:, ורמב״ן: — בח״ל. לרוצחים שבח״ל, ר״ה: 17 אינו הרוג. אפשר דצ״ל אינו נהרג וה״ה דבשוגג אינו גולה וג״ת שהרג ישראל במזיד נהרג ובשוגג גולה. והגר״א מגיה לפי סוגית הבבלי מכות ט׳, או כשם שג״ת גולה ע״י גר תושב כך יהיה גולה ע״י ישראל וישראל יהיה גולה על ידו ת״ל לכם הא כיצד הרגו ישראל פטור ואם הרג ישראל נהרג ואין הכרח. ובמשנה שם פ״ב ג׳ גרס׳ מחולפות ובמתניתא דב״מ ובמשנה שבמשניות הגרסא חוץ מעל ידי גר תושב וכ״ה בירושלמי ובציון המשנה בבבלי. אבל במשנה שבבלי הגרסא חוץ מגר תושב וכן גרסת רש״י ורמב״ן ור״ז והראב״ד, עיין ריטב״א שם. ובסוף המשנה הג׳ ג״ת אינו גולה אלא ע״י ג״ת אבל במשנת ירושל׳ הג׳ ג״ת גולה ע״י ג״ת וכ״ה בציון הבבלי ט׳, ולפ״ז אפשר לומר דלא בא אלא לומר דישראל אינו גולה ע״י ג״ת אבל ג״ת גולה ע״י ג״ת וגם ע״י ישראל. ועיין ספרי דברים פ׳ קפא, מכילתא משפטים פ״ד, מכילתא דרשב״י דף קכה, ובמ״ע כאן:

שמפרישים תהיה קולטת ת״ל תהיינה שש הערים האלה למקלט מניד הכתוב שלא קלטה אחת מהם עד שהופרשו כולם.

ואם בכלי ברזל הכהו וימת רוצח הוא למה נאמר לפי שהוא אומר ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימות או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו וימות אין לי אלא שהרגו באלו שיהיה חייב בברזל מנין ת״ל ואם בכלי ברזל הכהו וימת רוצח הוא הא עד שלא יאמר יש לי ברין אם כשהרגו באבן או בעץ חייב ק״ו בברזל אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר ואם בכלי ברזל הכהו וימת רוצח הוא מות יומת הרוצח ללמדך שאין עונשים מן הדין או מה אבן מלוא יד אף ברזל מלוא יד <אמרת> גלוי היה לפני הקב״ה שהברזל ממית במשהוא לפיכך לא נאמר בו יד אלא אפילו במחט ואפילו בצינורא אין לי אלא שהרגו בכלי ברזל שיהא חייב השליך עליו עשתות וגולמים מנין ת״ל רוצח הוא מות יומת הרוצח מכל מקום.

ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימות רוצח הוא מות יומת הרוצח למה נאמר לפי שהוא אומר וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו (שמות כא יח) שומע אני שאם יכנו בין בדבר שהוא כדי להמיתו ובין בדבר שאינו כדי להמיתו יהא חייב ת״ל ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו מניד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו שומע אני אף על מקום שאינו כדי להמיתו ת״ל וכי יהיה איש שונא לרעהו <וארב לו וקם עליו> (דברים יט יא) מניד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו ועל מקום שהוא כדי להמיתו אין לי אלא שהרגו באבן שיהא חייב גלגל עליו סלעים ועמודים מנין ת״ל רוצח הוא מות יומת הרוצח מ״מ.

או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו וימות רוצח הוא למה נאמר לפי שהוא אומר וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקום ינקם (שמות כא כ) שומע אני בין בדבר שיש בו כדי להמיתו ובין בדבר שאין בו כדי

2 כולם. מכות פ״ב מ״ד, תוספתא שם פ״ג א, ס״ז פס׳ י״א וי״ג: 6 אלא וכו׳. נקט התירוץ שמשתמש בו בכמה מקומות ולפי המסקנא דדין ברזל משונה בלא״ה לא קשה מידי. ובסנהדרין עז: מביא הא דגלוי לפני וכו׳ בשם רבי. והגר״א מגיה ק״ו לברזל אלא אם כן הייתי אומר מה אבן מלא היד אף ברזל מלא היד ת״ל בכלי ברזל גלוי הוא לפני וכו׳. ועיין בז״ר וא״י: 11 מכל מקום. עיין כל זה ס״ז ומכילתא מסכתא דנזיקין פ״ו ופ״ז, מכילתא דרשב״י דף קכח וקכט, סנהדרין פ״ט מ״ב, ירושלמי שם כז ע״א, בבלי עז:, ת״י:

1 הכתוב] רק ד | 2 מ שהפרישן | 3 ר אם | ואם בפ׳ הב׳] ד או | 4 ד באבן יד או בכלי עץ אין לי | יד] ל ג׳ הכהו | ל בו | הכהו] ט ח׳ | או בכלי וכו׳ וימות] לר ח׳ | 5 מ כשהרגו | ל שהרגו לישראל באלו | שיהיה] מ יהא, טר שיהא, ל שהוא | בברזל] ל באילו בברזל | ט ת״ל אם | ת״ל] ר ג׳ ואם בכלי עץ | 6 הא] ד ח׳ | טלמר ובעץ | 7 אמרת] ד ח׳ | דטל אם | הכהו וכו׳ ברזל] ט ח׳ | למר ברזל ללמדך וכו׳ | 8 או] מ ח׳ | אמרת] ד ח׳ | 9 טלר לפני מי שאמר והיה העולם (ל ח׳) | 10 ר מחט | ל בצינורא אפילו במחט | ט אפילו | ר או בצינורא | מר שהרגו בברזל, דל שהרגו ישראל בברזל | מר שהוא | ט עשתות וגולמין עליו | 11 למר וגלומין | 12 יד] ל ח׳ | ל בו | 14 שאם] ר ח׳ | שאם וכו׳] מ כי יכנו בין (ונמחק) בדבר שהוא כדי להמיתו מנין על מקום שהוא כדי להמיתו ת״ל וכי | שהוא] ל ג׳ בו | ל שאינו בו כדי | יהא חייב] טלר ח׳ | 15 ד אם | הכתוב] לר ח׳ | 16 שומע וכו׳] ט ר״ה ומנין שעל מקום (ר״ה מנין שבמקום) שהוא כדי להמיתו, ר מנין שבכל מקום יש בו כדי להמית, ל שומע אני כל מקום שאינו וכו׳ | ר ר״ה כי | איש] ט ח׳ | 17 המוסגר ד ח׳ | הכתוב] רק ד | 18 שיש בו] טל שהוא | כדי] ד ח׳ | טר להמית | טר על מקום | ועל וכו׳ להמיתו] ל ח׳ | טמר להמית | 19 שיהא] ר, ש״ג שהוא | הרוצח] ט ח׳ | 20 או] רק ר״ה, ל אם, ש״ג ואם | יד] ל ח׳ | בו] מ, ש״ג בה | 21 ט כי | 22 שומע אני] מר ג׳ כי (ר ח׳) יכנו, ל ג׳ אפילו יכנו | בדבר···בדבר] ד ח׳ | שיש בו] ל שהוא | טלמ להמית | כדי] מ ח׳ |

להמיתו ת״ל או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו וימות רוצח הוא מניד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית שומע אני אף על מקום שאינו כדי להמית ת״ל וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש (דברים יט יא) מניד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית <ועל מקום שהוא כדי להמית> אין לי אלא שהרגו בעץ שהוא חייב השליך עליו קורות וכלונסות מנין ת״ל רוצח הוא מות יומת הרוצח מכל מקום.

גואל הדם הוא ימית את הרוצח למה נאמר לפי שהוא אומר ואם בכלי ברזל הכהו וימת ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימת או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו וימת אין לי אלא שהרגו באלו שהוא חייב מנין בשאר כל דבר הרי אתה דן בנין אב מבין שלשתם לא ראי אבן כראי העץ ולא ראי העץ כראי אבן ולא ראי זה וזה כראי כלי ברזל ולא ראי ברזל כראי שניהם הצד השוה שבשלשתן שהוא כדי להמית ואם המית מצוה ביד גואל הדם להמיתו אף כל שהוא כדי להמית והמית מצוה ביד גואל הדם להמית לכך נאמר גואל הדם הוא ימית.

ואם בשנאה יהדפנו למה נאמר לפי שהוא אומר ואם בכלי ברזל הכהו או באבן יד או בכלי עץ יד אין לי אלא שהרגו באלו שהוא חייב דחפו מראש הגג ונפל ומת מנין ת״ל ואם בשנאה יהדפנו מכל מקום או אפילו דחפו לתוך המים או לתוך האור או שיסה בו את הכלב או את הנחש הרי אתה דן בנין אב מבין שלשתם לא ראי אבן כראי עץ ולא ראי עץ כראי אבן ולא ראי זה וזה כראי ברזל ולא ראי ברזל כראי שניהן הצד השוה שבשלשתם שהוא מחמת הממיתים והמית <הרי הוא חייב אף כל שהוא מחמת הממיתין והמית> הרי זה חייב יצא את שדחפו לתוך המים או לתוך האור <ושיסה בו את הכלב> ושיסה בו את הנחש שדינו מסור לשמים: או השליך עליו בצדיה, שצידה לו שמתכוין לו.

1 טלמ להמית | או] ל ח׳ | דל בה | ט הכהו עד שיכנו וכו׳ | 2 ד לדבר | ל שהוא כדי | שומע וכו׳] טמ ועל מקום שהוא (מ שיש בו) כדי להמית מנין, ל אין לי אלא שהרגו כדי להמית ת״ל, ר״ה מנין על מקום שהוא כדי להמית | ר להמיתו | מ ת״ל וארב לו | 3 ל עליו שאינו חייב | הכתוב] רק ד | 4 מ שיכנו במקום שיש בו כדי להמית אין לי וכו׳ | שיש בו] ל שהוא | ר להמיתו | המוסגר דל ח׳ | ר להמיתו | 5 למר שיהא חייב | ט ר״ה וכלונסאות, ר וכלינמות | מ ת״ל מות יומת מ״מ | 7 טר הדם למה וכו׳ | ואם בכלי ברזל וכו׳] ד אם באבן יד או בכלי עץ אין לי וכו׳, טל ואם בכלי ברזל ואם באבן יד (ל ג׳ אשר ימות בה הכהו) אין לי וכו׳, מ ואם בכלי ברזל ואם באבן יד או בכלי עץ יד אין לי | 9 מ כשהרגו | ר שיהא, מ יהא | ט חייב בדבר אחר מנין | 10 מר בבנין | מ האבן | ט עץ | מר כראי האבן | וזה] ל ח׳ | 11 כלי] למר ח׳ | שבשלשתן] ד לשלשתם, ל שבהן שלשתן | שהוא] ד, ש״ג שהן | 12 ואם עד סה״ד] מ מתחיל כאן ד״ח הוא ימית מצוה ביד גואל הדם להמית לכך נאמר וכו׳ | ואם המית] טר והמית, ל המת | טלר להמית | אף כל וכו׳ להמית] ר ח׳ | והמית] ל והמת | 13 לכך וכו׳] ט ח׳, ד ת״ל ביד גואל הדם, ל ת״ל גואל הדם | הוא ימית] לר ח׳ | 14 ואם וכו׳ ת״ל שו׳ טז] ט ח׳ | מ אם | ל אומר אם | 15 מ שיהא | מ דחאו וכן בסמוך | 17 טלמר ושיסה | למר ושיסה בו את הנחש (ר ג׳ מנין), ט והכיש בו את הנחש | ר בבנין | ט משלשתן | ר לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה לא ראי אבן | 18 מ האבן | למר העץ | מר העץ | טמר האבן | וזה] ד ח׳ | 19 דלר שלשתן | שבשלשתם] מ שבהן, ל שבהן שבשלשתן | יראים עמוד רמח ג׳ שמחמת הממיתו מת וחייב אף כל שמחמת הממיתו מת וחייב | שהוא] ד, ש״ג שהן | המוסגר רק מ | 20 מ שדחאו | דטל האור ··· המים | 21 המוסגר ד ח׳ | ל הכלב ואת הנחש | ט שהשליך | 22 בצדיה] לר ג׳ וימ׳ | ר ושצידא לו, ט שצודה לו, מ שצדה לו | למר ושמתכוין, פ״ז שיהא מתכוין, ט ומתכוין |

13 הוא ימית. עיין בעמוד הקודם שורה יא ושם נסמן: 21 לשמים. סנהדרין פ״ט מ״ב, ס״ז: 22 שמתכוין. בתחלה מפרש לשון צדיה שהוא מלשון צדה ואח״כ מפרש הענין דר״ל שנתכוון לו ולפ״ז צריך לגרוס גם לקמן שלא נתכוון לו בלי וי״ו רד״ף ועיין מכילתא דרשב״י דף קכה (אבל

או באיבה הכהו בידו וימות למה נאמר לפי שהוא אומר ואם בכלי ברזל ואם באבן יד או בכלי עץ יד אין לי אלא שהרגו באלו שהוא חייב דחפו דחקו חנקו בעטו דעכו מנין ת״ל בידו מכל מקום: גואל הדם ימית את הרוצח למה נאמר והלא כבר נאמר גואל הדם <הוא ימית את הרוצח בפגעו בו> הוא ימיתנו ומה ת״ל גואל הדם ימית את הרוצח שיכול אין לי אלא מי שיש לו גואל מי שאין לו גואל מנין ת״ל גואל הדם מכל מקום: ואם בפתע בלא איבה הדפו, להוציא את השונא: או השליך עליו כל כלי בלא צדיה, שלא צודה לו ושלא מתכוין לו.

או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות, להביא את הסומא ואת הוורק בלילה. ר׳ יהודה אומר בלא ראות להוציא את הסומא: והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו, איסי בן עקביא אומר נמצא חומרו קולו וקולו חומרו לחייבו מיתה אי אתה יכול שמא שוגג הרגו לחייבו גלות אי אתה יכול שמא מוזד הרגו: והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו, לפסול את השונאים מלישב בדין אין לי אלא שונאים קרובים מנין ת״ל בין המכה ובין גואל הדם אין לי אלא דיינים שפוסל בהם שונאים וקרובים עדים מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה הרוג על פי דיינים הרוג על פי עדים מה דיינים פוסל בהם שונאים וקרובים אף העדים יפסול בהם שונאים וקרובים ועוד ק״ו ומה דיינים שאין הדברים נגמרים על פיהם פוסל בהם שונאים וקרובים עדים שהדברים נגמרים על פיהם אינו דין שיפסול בהם שונאים וקרובים אין לי אלא רוצח שאר חייבי מיתות מנין ת״ל על המשפטים האלה אין לי אלא לישראל לגרים מנין ת״ל על המשפטים האלה אין לי אלא דיני נפשות דיני ממונות מנין ת״ל על המשפטים האלה או כשם שדיני נפשות בעשרים ושלשה כך דיני ממונות בעשרים ושלשה ת״ל האלה אלה בעשרים ושלשה ואין דיני ממונות בעשרים ושלשה הרי הוא אומר עד

מכות ז: דורש באופן אחר) ואשר לא צדה אין אשר לא צדה אלא שלא נתכוון לו וכו׳ ומשמע דבא למעט נתכוון להרוג את זה והרג את זה. ועיין סנהדרין פ״ט מ״ב, ירוש׳ שם כז ע״ב, בבלי עט, מכילתא דרשב״י דף קכו, מדרש תנאים שופטים דף קיד, וס״ז: 2 דחפו. מהר״ם מוחק זה: — דחקו. שכבשו אל הקרקע או אל הכותל, ז״א: 3 דעכו. רד״ף מגיה מעכו: 5 מי וכו׳. כגון גר צדק ר״ה, ועיין מדרש תנאים דברים דף קטו, סנהדרין מה: 6 השונא. ספרי דברים פ׳ קפא, מדרש תנאים שם דף קיג, מכות פ״ב מ״ג, תוספתא פ״ב י״, בבלי ט: 9 הסומא. מכות פ״ב מ״ג, תוספתא פ״ב ט, ירושלמי שם לא ע״ד, בבלי טז, בבא קמא פו, נדרים פז: 12 לפסול. צריך להשלים ושפטו העדה לפסול וכ״ה בסדר אליהו רבה פכ״ז דף קמז הוצאת פרידמאן: 13 גואל הדם. לאפוקי דיינים קרובים דהם עצמן גואלי הדם כדמפרש בירוש׳ סנהדרין כא ע״ג, ועיין ס״ז: 17 וקרובים. סנהדרין פ״ג מ״ד ומ״ה, ירושלמי שם כא ע״ג, בבלי כז: וכט: 19 ת״ל וכו׳. הגר״א מגיה ת״ל כגר כאזרח יהיה: — ת״ל וכו׳. הגר״א מגיה ת״ל משפט אחד יהיה לכם: 21 הרי. אולי צ״ל ומנין שדיני ממונות בשלשה הרי וכו׳:

1 ד ואם באבן הכהו למה | ל אומר בכלי | ר ברזל הכהו וימת ואם באבן יד וגו׳ או | 2 יד ··· יד] ט ח׳ | או] דלמ ואם | יד בפעם הב׳] ד ח׳ | טלר שיהא, מ יהא | דחפו] רק ד | דחקו וכו׳] טר דחקו (ט דעכו) חנקו ובעטו מנין, ל דחקו דפקו בעטו דעכו מנין | 3 דעכו] מ מעכו | בידו] ט ח׳ | ר״ה טר הדם למה נאמר | הדם] ד ל נ׳ הוא | הרוצח] ל נ׳ בפגעו בו | 4 ר נאמר בו גואל הדם וגו׳ ימיתנו מה ת״ל | ט הדם ימיתנו וכו׳ כדלעיל (ותו לא) | המוסגר רק מ | 5 הדם] דלר נ׳ הוא | מי] ד ח׳ | ל גואל הדם | ר אם אין לו גואל | 6 מ הדם ימית את הרוצח | מ״מ] למ ח׳ | ואם וכו׳ הרגו שורה יא] ט ח׳ | השונא] ר״ה, אבל דלמר השוגג | 7 כל כלי] ר כלי כלי | בלא צדיה] ד ח׳ | ל צידה ושלא | מר צידה | 8 ואת הזורק] ר והיורה | 9 ולא מבקש רעתו] דל ח׳ | 10 מ בן יהודה | ל קולו חומרו וחומרו קולו | אי אתה יכול] לר ח׳ וכן בסמוך, מ אי איפשר וכן בסמוך | 12 ולא מבקש רעתו] רק מ | ר הסונאין וכן בסמוך בסמ״ך | 13 מנין וכו׳ וקרובים] מ ח׳ | ר דיאנין | 14 מ הדיינין | סדר אליהו רבה הרוג ע״פ שנים עדים הרוג ע״פ דיינין | ר והרוג | 15 דיינים וכו׳ ומה] ר ח׳ | סדא״ר ל פסל | יפסול] ל פסל | 16 סדא״ר ט פסל | 17 ל שיפסל | 18 סדא״ר טלמ מיתות ב״ד מנין | אין וכו׳ האלה] ל ח׳ | 19 ר ואין | ל דייני··דייני | 20 ל שדייני ··· דייני | ת״ל וכו׳ בעשרים ושלשה] ל ח׳ | 21 ד על המשפטים האלה | הרי וכו׳ ושלשה] ט ח׳ | מ הרי אתה אומר |

האלהים יבוא דבר שניהם (שמות כב ח). ומנין שדיני נפשות בעשרים ושלשה ת"ל ושפטו העדה הרי עשרה והצילו העדה הרי עשרה. שלשה מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה הרוג על פי עדים הרוג על פי מטי דיינים מה עדים שנים אף דיינים שנים אין בית דין שקול מוסיפים עליהם עוד אחד הרי שלשה. אנשי המשוחות אמרו שלש עדיות הכתובות בפרשה ללמדך שדיני נפשות בשלשים.

והצילו העדה את הרצח, מיכן אתה דן הרג נפש בין בשוגג בין במויד הכל מקדימים לערי מקלט בית דין שולחים ומביאים אותו משם. מי שנתחייב מיתה הרגוהו ושלא נתחייב מיתה פטרוהו מי שנתחייב גלות מחזירים אותו למקומו שנאמר והשיבו אותו העדה: <וישב שם עד מות הכהן הגדול> ר' מאיר אומר רוצח מקצר ימיו של אדם וכהן גדול מאריך ימיו של אדם <אין בדין שיהא מי שמקצר ימיו של אדם לפני מי שמאריך ימיו של אדם.> רבי אומר רוצח מטמא את הארץ ומסלק את השכינה וכהן גדול גורם לשכינה שתשרה על האדם בארץ אין בדין שיהא מי שמטמא את הארץ <ומסלק את השכינה> לפני מי שגורם להשרות את השכינה על אדם בארץ.

ואם יצוא יצא הרוצח וגו', אמר ר' אלעזר בן עזריה ומה אם מדת פורענות מועטת הפוסע פסיעה אחת הרי הוא מתחייב בנפשו ק"ו למדת הטוב שמרובה: ומצא אותו גואל הדם ורצח אותו, בכל אדם: כי בעיר מקלטו ישב, מיכן אתה אומר הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר: ואחרי מות הכהן הגדול ישוב <הרצח אל ארץ אחוזתו> ולא לסרורותו דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר ישוב אף לסרורותו (סליק פיסקא)

1 שניהם· מכילתא משפטים פט"ו, ירוש' סנהדרין יח ע"א, בבלי שם ג: 3 מטי וכו', שתי נוסחאות נתערבו בכאן וצ"ל ע"פ מטין או ע"פ דיינים: 4 שלשה· סנהדרין פ"א מ"ו, תוספתא שם פ"ג ז, ירוש' יט ע"ג, מכילתא משפטים פ"כ, מכילתא דרשב"י דף קנד: 6 והצילו· עיין גרסת ר"ה ואולי צ"ל והצילו וכו' והשיבו אותו וכו', ועיין ספרי דברים פיס' קפז, מדרש תנאים שם דף קטו, מכות פ"ב מ"ו, בבלי י: 12 על וכו', הגר"א מגיה על הארץ וכן ג' לקמן ולשון הפ"ז וכהן גדול משרה שכינה בארץ ולקמן ג' שכינה על ישראל: 17 אדם· סיפא דקרא אין לו דם דרש, ולשון הפ"ז ומצא אותו גואל הדם וגו' אין לו דמים אפילו בכל אדם· ועיין מכות פ"ב מ"ז, תוספתא פ"ג ז, מכות יב· (והברייתא דמייתי התם וההורגו במזיד נהרג בשוגג גולה· בהשקפה ראשונה משמע דמיירי ברוצח בעיר מקלט והורגו דינו כמו הורג אדם אחר דבמזיד נהרג ובשוגג גולה, עיין בתוספתא פ"ב ו): 18 לעיר· מכות משנה שם, תוספתא פ"ג ח, בבלי יב: זבחים קיו·: 20 לסרורותו· מכות פ"ב מ"ח, בבלי שם יג·, ת"כ בהר פרק ז' ד':

1 מ שנ' | 2 הרי בפעם הא'] ד נ' הם | סדא"ר הרי עשרים עשרים ושלשה מנין ת"ל | 3 מטי] למר סדא"ר ח', ט מטין | ד דינים | ט אף מטין שנים | 4 ל ואין | מוסיפים וכו' אחד] מ ח' | סדא"ר הרי עשרים ושלשה | אנשי המשוחות] מ וי"א, דט דורשי רשומות, ל אנשי המשקות דורשי רשומות ובר"ה וסדא"ר (משוחות) כבפנים | סדא"ר היו אומרים ושפטו העדה והצילו העדה והשיבו העדה ללמדך | 5 ר שלשה עדה כתובים | ט עדות | ד הכתובים | ט בשלשה | בשלשים] ר נ' פ' | 6 העדה] ד ח' | את הרוצח] רק ט | והצילו וכו'] ר"ה והשיבו אותו העדה מכאן | טל מר ר"ה אתה אומר | מר הורג | נפש] ר נ' אחת | ל שוגג · · · מזיד | 7 דר אותם | מ וקוראין אותו משם | מי וכו' פטרוהו] ל ח' | ר משנתחייב | מ שחייב | 8 טמ ומי (ט מי) שלא, ר ומשאין | מיתה] ט ח' | מי] מ ומי, ל עד | ל ממקומו | 9 המוסגר רק ט | 10 המוסגר ד ח' | מר אינו | מ דין | ר שיהא מקצר | 11 מי] ט ח' | רבי אומר] ר ח' | 12 מ כהן גדול | טלמ אדם | אין עד סה"ד] ט ח' | מר אינו | ר דין | 13 ד שמטה | ר להשרות שכינה | 15 הרוצח וגו'] דטל ח' | וגו'] רק ר | ר ר' אלעזר בן עזריה אומר | בן עזריה] ל ח' | 16 למ למדה (ל למדת) טובה | טלמר מרובה, ל שמדה טובה מרובה | ומצא וכו' ובח"ל בע' הס' ש' ב] ט ח' | 17 ורצח אותו] רק ר | אדם] ל נ' וגו' | מ ברשות כל אדם | מ ישב עד מות הכהן הגדול | מיכן אתה אומר] מ ח' | 18 ר יגלה | ר לוי גולה מן מקום למקום ומעיר לעיר | 19 ישוב] לר ח' | המוסגר דלר ור"ה ח' | ולא וכו'] ר"ה אל ארץ אחוזתו הוא שב לרשותו (ונראה דט"ס במקום ולא לרשותו) | ר לסדריתו, מ לשררתו, ל לסרורותו | 20 אף] רק מ, פ"ז אף ישוב:

(קסא) והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם, שינהוג הדבר לדורות: בכל מושבותיכם, בארץ ובחוץ לארץ: כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח וגו' למה נאמר לפי שהוא אומר ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם שומע אני יהרגנו בינו לבין עצמו ת"ל כל מכה נפש לפי עדים וגו' מניד שאין הורגו אלא בעדים דברי ר' ישיה. ר' יונתן אומר כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח למה נאמר לפי שהוא אומר ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט שומע אני יהרגנו בבית דין שלא בעדים ת"ל כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח מניד שאין הורגו אלא בבית דין ובעדים: ועד אחד לא יענה בנפש למות עונה הוא בו לזכות: ועד אחד עונה הוא בו לשבועה: ועד אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: ולא תקחו כופר לנפש רוצח למה נאמר לפי שהוא אומר אם כופר יושת עליו (שמות כא ל) או כשם שנותנים פדיון למומתים בידי שמים כך יהו נותנים פדיון למומתים בידי אדם ת"ל ולא תקחו כופר לנפש רוצח. ר' ישיה אומר הרי שיצא ליהרג וחבל באחרים חייב. חבלו בו אחרים פטורים בגופו ולא בממונו או עד שלא נגמר דינו ת"ל אשר הוא רשע למות עד שלא נגמר דינו חייב משנגמר דינו פטור. ר' יונתן אומר הרי שיצא ליהרג וקדם אחר והרגו פטור או עד שלא נגמר דינו ת"ל אשר הוא רשע למות עד שלא נגמר דינו חייב משנגמר דינו פטור: ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו, הרי שהרג את הנפש במזיד שומע אני יתן ממון ויגלה ת"ל ולא תקחו כופר לנוס.

(קסא) 1 לדורות· עיין לעיל פ' קלד: 2 ובחו"ל· דבתי דינין נוהגין בארץ ובח"ל, עיין ס"ז: 3 ורצח וכו'· נמשכתי אחר רוב הגרסאות אבל בתוספות שנ"ץ מכות י: ג' גואל הדם הוא ימית את הרוצח שומע אני וכו' וגרסא זו נראה יותר ולשון הפ"ז כל מכה נפש להביא את הגואל שלא יהרוג את הרוצח אלא בפני העדים, ועיין לעיל ריש פיס' קס: 8 ובעדים· עיין ס"ז, ולשון הפ"ז ר' יונתן אומר כל וכו' עדים לימד על בית דין שלא יהרגו את הרוצח אלא בעדים: 9 לזכות· כר"י בר יהודה בתוספתא סנהדרין פ"ט ד, ועיין ירושלמי שם כב ע"ב, בבלי לג: — לשבועה· ספרי דברים פ' קפח, מדרש תנאים שם דף קטז, תוספתא שבועות פ"ה ד, בבלי שם מ·: — כל מקום וכו'· לעיל עמוד יב, מדרש תנאים שופטים קטו, סנהדרין ל·: 13 כופר· מכילתא משפטים פ"י, כתובות לז, סנהדרין טו:, ס"ז ל"ה כ"ב· ולשון הפ"ז ת"ל ולא תקחו כופר לנפש רוצח מיכאן אמר ר' ישיה היוצא וכו' ולשון מיכאן שלא בדיוק ומתפרש רק בדוחק: 14 בגופו וכו'· עיין ג' המ"ה והגר"א ולא אדע מאי קשיא ליה: 15 דינו פטור· תוספתא בבא קמא פ"ט טו, ערכין פ"א מ"ג, תוספתא שם פ"א ג, גמרא שם ו:, ת"כ בחוקותי פרק יב ד, כתובות לז:, סנהדרין פה: וס"ז: 16 והרגו פטור· ומפרש כופר לשון כפרה שאין צריך להרוג את ההורג כי היכי דתיהוי ליה כפרה, ר"ה: 18 ת"ל· דתרתי קאמר לא תקחו כופר לנוס ולא תקחו כופר לשוב, והגר"א מגיה שהרג

(קסא) 1 ל והיה | אלה] דל ח' | משפט] ר עולם | לדרתיכם] ד ח' | מ שינהג | 2 למ בין בארץ בין בח"ל | 3 וגו'] טל ח', מ ועד אחד לא יענה בנפש למות | ורצח וכו'] טמ וכ"ה ג' ר"ה וראב"ד אבל דלר ולא ימות הרוצח (ל נ' גואל הדם, ד נ' גואל הדם הוא ימיתנו) שומע אני וכו' | את וכו' דם] ט ח' | אין לו דם] ר"ה ח' | 4 כל] ר ח' | וגו'] דט ח', ר ירצח | מ עדים··· ועד אחד לא יענה בנפש מגיד | דל הורגים | 5 בתוספ' שנ"ץ מכות: בב"ד ובעדים | כל וכו' עמדו] מ ח' | ד נפש למה וכו' | 6 עד וכו' למשפט] כ"ה בר"ה אבל דלר ח', ט וגו' | 7 ד יהרגו | ד ושלא | ל בעדים מנין ת"ל | ירצח את הרוצח] ד ח' | 8 מגיד] מ ח' | טל בעדים ובב"ד | למות וכו'] טל למות עונה בו לשבועה (ל בשבועה), מ למות עונה בו לזכות ועונה בו לשבועה | 9 בו בפעם הב'] ד ח' | ד בשבועה | אחד] מ נ' לא יענה | זה] ל מר ח' | למ בכל מקום | 10 שנים] ט נ' עדים | ד עד אחד | אחד] ר נ' פ' | ט לא | 11 רוצח] ר ג' אשר הוא רשע למות, ט הרוצח | טר ואם | 12 פדיון] ר ח' | פדיון בפעם הב'] רק מ ור"ה | ר לא | 13 לנפש רוצח] רק מ, ט וגו' | מ חייב בחמשה דברים | 14 בו] ר לו | דינו] מ נ' ת"ל ולא תקחו כופר לנפש רוצח רבי אומר הרי שיצא ליהרג וחבל באחרים חייב חבלו בו אחרים פטורים בגופו ולא בממונו או עד שלא נגמר דינו | 15 ר ומשנגמר | ר' יונתן וכו' פטור שורה יז] ר ח' | 16 או וכו'] מ אם עד שנגמר דינו ואם עד שלא נגמר דינו חייב | 17 טלר לא | מ כופר לנפש רוצח לנוס | 18 את] מר ח' | ר נפש | ד אם יתן | ר"ה ממונו | דלר לא | לנוס] רנ' שמה, ר נ' אל עיר מקלטו |

ולא תחניפו את הארץ, הרי זו אזהרה לחניפים. ד"א ולא תחניפו את הארץ אל תגרמו לארץ שתהא מחנפת לכם: כי הדם הוא יחניף את הארץ, ר' יאשיה היה אומר בו לשון נוטריקון כי הדם הוא יחן אף על הארץ: ולארץ לא יכופר לדם אשר שפך בה למה נאמר לפי שהוא אומר וערפו שם את העגלה (דברים כא ד) הרי שנתערפה עגלה ואח"כ נמצא ההורג שומע אני יתכפר להם ת"ל ולארץ לא יכופר.

ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה, מגיד הכתוב ששפיכת דמים מטמא הארץ ומסלקת את השכינה ומפני שפיכות דמים חרב בית המקדש. מעשה בשני כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהם לחבירו בתוך ארבע אמות נטל סכין ותקעה לו בלבו בא רבי צדוק ועמד על מעלות האולם ואמר שמעוני אחינו בית ישראל הרי הוא אומר כי ימצא חלל באדמה וגו' (שם א) בואו ונמדוד על מי ראוי להביא את העגלה על ההיכל או על העזרות נעו כל ישראל בבכייה ואח"כ בא אביו של תינוק <ומצאו מפרפר> אמר להם אחינו הריני כפרתכם עדיין בני מפרפר וסכין לא נטמאת ללמדך שטומאת סכינים חביבה להם יותר משפיכות דמים. וכן הוא אומר וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלם פה לפה (מלכים ב' כא טז) מיכן אמרו בעון שפיכת דמים שכינה מסתלקת ומקדש מטמא: אשר אני שוכן בתוכה, חביבים ישראל שאף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם שנא' השוכן אתם בתוך טומאתם <ואומר בטמאם את משכני אשר בתוכם> ואומר ולא יטמאו את מחניהם (במדבר ה ג) ואומר ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה. ר' נתן אומר חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם גלו למצרים שכינה עמהם שנאמר הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה

1 ט לא | את] ד ח' | הרי זו] מ ח' | טל לא | את הארץ] דמ ח' | 2 מ לא | ד תגרמו את הארץ | אל וכו'] ר אתם גרמתם לארץ | לכם] ל אתכם, ר את הדם | את הארץ] ד ח' | 3 היה] טלמ ח' | ל אמ' | בו] רק בערוך ערך חנף: | ר בלשון | נוטריקון וכו'] מ טרקוס ... כי הדם הוא יחניף את הארץ אף על הארץ | כי וכו'] ט יחן על הארץ, ר כי הדם הוא יחניף אף על | הוא] ד ח' | יחן] כ"ה ירושלמי תענית ורבה, דל וערוך יחון | דל אף בארץ | 4 לדם וכו' בה] דמ ח' | העגלה] ט ל ר נ' בנחל | 5 מ העגלה | לר הורג | ט אני פוטרין אותו | להם וכו' דמים] ל ח' | מ ת"ל כי אם בדם שופכו | ד לארץ | 7 ט לא | את] ד ח' | הכתוב] ד ח' | 8 למר את הארץ | מ ומסלק | ט מפני | 9 ר בשנים | ר שהיו רצין ושווין ועולין | ט קדם | מהם] מ ח' | טמר את חבירו | בתוך] ר לתוך, ד ברחוק | 10 למ ונטל | ר ותקעו, ד ותקע | ל עמד | ר של אולם | ואמר] ר ח', ל אמר | למ אחי | 11 ט על האדמה | וגו'] דמ ח' | 12 ד העזרה | מ נעו בית ישראל, טר נעו כולם | 13 ט התינוק | ל תינוק ואומ' אחינו אנו כפרתכם | המוסגר רק מ | טר ואמר להם | אחינו] ר ח' | הריני] ט אני, מ הרי אנו, ר אנו | ט כפרתם | 14 ד ולא נטמאת הסכין | מ הסכינין | חביבה] טמ קשה | להם] טלמר נ' לישראל | ר יתיר | 15 מ שנ' וגם | עד וכו' לפה] ט ח' | אשר] ד כי | את] ל ח' | 16 ר שכינה נעלית | ט מסתלקת מישראל | 17 מ נטמא | טלר בתוכם | שהם טמאים | ר טמאין הן | 18 ד שנ' כי אני שוכן בתוכה | המוסגר רק מ | 19 ואומר וכו', מחניהם] מ ח' | יטמאו] ד נ'עוד | ואומר] דל ח' | ולא] ט אם לא | טמ תטמאו | את] ד ח' | אשר וכו' בה] דטל ח', ר וגו' | 20 טמר שכל | שגלו] ל ח' | 21 ר ושכינה | מר נגליתי וגו' גלו וכו' | ט לבית אביך |

את הנפש בשוגג וכו' יתן ממון ולא יגלה. ועיין כתובות לז: ורש"י ורמב"ן עה"ת: 1 לחניפים. אזהרה להחניף לרוצחים למעלתם כי אם נחניף להם נחניף את הארץ תחת יושביה, רמב"ן: 3 הארץ. ירוש' תענית סו ע"ג, (קדושין סה ע"ג, סנהדרין כג ע"ד) פדר"א פי"ז, מדרש שמואל פכ"ח, במד"ר פ"ח ס"ד: 6 יכופר. עיין ס"ז, כתובות לז:, סוטה מז: 13 הריני. הגר"א מגיה הרי הוא, וא"צ: 15 וכן וכו'. בתחלה הביא ראיה דשפיכות דמים קל להם בבית שני ועכשיו מביא ראיה דגם בבית ראשון קל להם וע"כ חרב, ר"ה. והגר"א מוחק מיכן אמרו וכו' לקמן אבל איתא גם בתוספתא. עיין תוספתא יומא פ"א יב, שבועות פ"א ד, ירושלמי יומא לט ע"ד, בבלי שם כג: 20 בה. לעיל עמוד ד, ת"כ מצורע פרק ט' ז, יומא נו:

(שמואל א' ב כו). גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר למענכם שולחתי בבלה (ישעיה מג יד). גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים (ירמיה מט לח). גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה (ישעיה סג א). וכשהם חוזרים שכינה חוזרת עמהם שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך (דברים ל ג) והשיב לא נאמר אלא ושב ה' אלהיך ואומר אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשוב מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות ומהררי נמרים (שה"ש ד ז). רבי אומר משל למה הדבר דומה למלך שאמר לעבדו אם בקשתני הריני אצל בני כל ומן שאתה מבקשני הריני אצל בני וכן הוא אומר השוכן אתם בתוך טומאותם (ויקרא טז טז) ואומר בטמאם את משכני אשר בתוכם (שם טו לא) ואומר ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם (במדבר ה ג) ואו' ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל.

7 נמרים. לעיל צד פג.

1 במקרא שלחתי | 2 לעילם] ד עילם | ר שכן הוא אומר ושמתי | ל מעילם | 4 ר וכשהן לעתיד חוזרין שכינה עמהן חוזר שנ' | חוזרת] דמ ח' | 5 אלהיך] ד ח' | ר והשיב ה' אלהיך לא נאמר כן אלא | ל והשיב ה' אלהיך וגו' ואומר אתי | 6 אתי מלבנון וכו' נמרים] מר ח', טל וגו' | תשוב] במקרא תשורי | 7 פ"ז ר' נתן | מ משלו משל | 8 בקשתני] כ"ה גם ילק' המכ' ישעיה מג, מר תבקשני, ד תבקשוני, פ"ז לעבדיו אם בקשתוני | ל כל מה שאתה | כל וכו' בני] ט ח' | מ שנ' השוכן | 9 ואומר] מ ח' | 10 בתוכם בפ' הא' ט בתוככם | אשר בתוכם] טמר ח' | 11 ט לא | פ"ז דל תטמאו | את] מ ח' | מ ואומר אשר אני | ל בתוכם.

סליק ספר במדבר סיני

והן קל"ו ברייתות

לר ספר וידבר | והן קל"ו ברייתות] ר ח' | ל ברייתא

ספרי זוטא על ספר במדבר

Sifre zutta zum IV. Buch Moses

נ ש א

ה—ב. לפי שנאמר בכל קדש לא תגע (ויקרא יב ד) יכול אף במעשר ת״ל ואל המקדש לא תבא קדש שהוא כמקדש אין באין אלא אחר ביאת שמש אף קדש אין באים לו אלא אחר ביאת שמש אף אני ארבה קדשי קדשים ת״ל בכל קדש לא תגע שאני אומר מה מקדש אין באין לו אלא לאחר ביאת השמש אף הקדש אין באין לו אלא לאחר ביאת השמש או מה מקדש אין מחוסרי כפרה באין לו אף הקדש אין מחוסרי כפרה באין לו אלו קדשי מקדש אף אני אביא קדשי הגבולין שאין באין אלא לאחר ביאת השמש ולמה מעטת המעשר מפני שהוא נאכל בטבול יום. אין במשמע בכל קדש לא תגע אלא היולדת כשאמר וידבר ה׳ אל משה לאמר ריבה אבל אומר אני מה היולדת שהיא מטמאה במגע ובמשא אף אני מרבה כל המטמאים במגע ובמשא כמוה כשאמר צו את בני ישראל לרבות את הטמאין במגע אבל לא במשא. אין במשמע אלא במי שנטמא בחוץ אל יכנס לפנים אבל המיטמא בפנים אל יצא לחוץ <אמרת צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה. וישלחו הרי בעשה ומנין בלא תעשה> אמרת ולא יטמאו את מחניהם. ומנין אם יהיו שוגגין יהו בהבאת חטאת אמרת או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו׳ והביא את אשמו לה׳ על חטאתו וגו׳ (שם ה ו) יכול אף המטמא טומאה קלה בתוך השוק יהא בהבאת חטאת וכי היכן היא עשה ולא תעשה של הבאת חטאת על מי שנטמא ונכנס למקדש שוגג ומנין אם היו מוזרין בהכרת אמרת ואיש אשר יטמא וגו׳ (במדבר יט כ) אין במשמע אלא מי שלא הוזה כל עיקר טמא לרבות

(ה ב) 7 יום. כל הפיסקא צריכה תקון, ואולי צריך להיות יכול אף במעשר ת״ל ואל המקדש לא תבא מה מקדש אין באין לו אלא לאחר ביאת השמש אף קדש שאין באין לו אלא לאחר ביאת השמש אף אני ארבה קדשי המקדש וקדשי הגבולין שאין באין להן אלא לאחר ביאת השמש או מה מקדש אין מחוסרי כפרה באין לו אף קדש שאין מחוסרי כפרה באין לו אלו קדשי המקדש ת״ל בכל קדש לא תגע שאני אומר מה קדש שהוא כמקדש (במקום במקדש) אין באין לו אלא לאחר ביאת השמש אף קדש שאינו כמקדש שאין באין לו אלא לאחר ביאת השמש אף אני אביא קדשי הגבולין שאין באין להן אלא לאחר ביאת השמש, ולמה מעטתי המעשר מפני שהוא נאכל בטבול יום. פירש מתחלה מקיש קדש למקדש ומאחר דיליף מן תיבת בכל אף קדש שאינו כמקדש לגמרי מקיש קדש לקדש ויליף דלאו כל קדש אתרבי אלא מה דמי לקדשי מקדש בצד אחד והיינו תרומה. עיין ספרא במקומו, ירושלמי שבת יד ע״ג, ובאשגרה משם גם שם טו ע״ד, בבלי שבועות ז׳, מכות יד:, יבמות עג:, זבחים לג: — אין וכו׳. כאן מתחיל במה״ג וז״ל וידבר צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה לפי שנא׳ בכל קדש לא תגע אין משמע אלא וכו׳: 10 כשאמר. עיין בח״ג ולפי המה״ג הלמוד מסוף הפסוק וכל טמא לנפש אבל לפי הילקוט הכוונה על הפסוק דויקרא, ובמקום הטמאין צ״ל המטמאין. ועיין ספרי צד קסא, ת״כ חובה פרק ג ג: 12 בלא תעשה. עיין סה״מ מצות עשה לא, ולשון מכילתא צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה בעשה מנין בלא תעשה ת״ל ולא יטמאו את מחניהם. וכן לא תעשה שם עז, וחגרך סימן שסג: 15 וכי וכו׳. הלשון אינו מדויק והיה ראוי להיות אמרת וכי היכן היא עשה ול״ת על מי שנטמא ונכנס למקדש אף הבאת חטאת על וכו׳. ועיין ת״כ חובה פרק יב ה, ירושלמי שבועות לד ע״ב

(ה—ב) 1 לפי וכו׳ יום שורה ז] רק ט | 8 ט שאמר | לאמר] ט ח׳ | 9 ט יולדת | ט הטמאים | 10 כשאמר וכו׳] ט דבר אל בני ישראל | ט ולא | 11 במי] ג ח׳ | המוסגר ט ח׳ | 13 מחניהם] ג ג׳ מן המחנה זה מחנה שכינה | ומנין וכו׳ ובהכרת שורה ג בע׳ הס׳] רק ט והסיום אין במשמע אלא מי שלא הוזה וכו׳ גם בס״ז פ׳ חקת |

שהוזה ולא שנה יהיה לרבות שהוזה ושנה ולא טבל עוד לרבות שהוזה ושנה וטבל
ולא העריב שמשו בו לרבות שהוזה ושנה וטבל והעריב שמשו ולא הביא כפרתו לכולם
בעשה ולא תעשה בהבאת חטאת ובהכרת. וישלחו טמא ישתלח טמא מת ממקום
טבול יום <וממקום מחוסרי כפרה וישלחו וב ישתלח וב ממקום טמא מת> וישלחו
צרוע ישתלח מצורע ממקום הוב יכול כולם ישתלחו חוץ למחנה אחת אמרת צו את
בני ישראל וישלחו מן המחנה ריבה כאן מחנה אחת אל מחוץ למחנה תשלחום ריבה
כאן שתי מחנות ולא יטמאו את מחניהם ריבה כאן שלש מחנית יכול כולן ישתלחו
חוץ לשלש מחנות אפשר שהן נחלקין זה למקום וה ווה למקום וה <ווה למקום וה>
הא מה הדבר החמור שבכולן חוץ לשלש מחנות זה מצורע <והוב חוץ לשתי מחנות
וטמא מת חוץ למחנה אחת.> מכאן נתנו חכמים מחיצות ואמרו עשר קדושות הן ארץ
ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר ושתי הלחם
והבכורים מה שאין מביאין כן מכל הארצות ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן שארץ כנען
כשרה לבית השכינה אין עבר הירדן כשר לבית השכינה ערי חומה מקודשת מן הארץ
שמצורעין הולכין בכל הארץ ואינם הולכין בערי חומה ירושלם מקודשת מערי חומה
שקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בירושלם ואין נאכלין בערי חומה הר הבית מקודש
מירושלם שזבים וזבות נכנסים בירושלם ואין נכנסים בהר הבית החיל מקודש מהר
הבית שארמיים וטמאי מת נכנסין בהר הבית ואין נכנסין לחיל <עזרת הנשים מקודשת
מן החיל שטבול יום נכנס לחיל ואינו נכנס לעזרת הנשים> עזרת ישראל מקודשת
מעזרת הנשים שמחוסרי כפורים נכנסין לעזרת הנשים ואין נכנסין לעזרת ישראל
ישראל מעורבי שמש נכנסים לעזרת הכהנים על רוחב אחת עשרה ועל אורך מאה
ושלשים וחמש אבל לא היו עומדים על הדוכן והלוים היו עומדים על הדוכן אבל לא
היו נכנסים לפנים מכאן ובעלי מומין כהנים פרועי ראש ושתויי יין היו נכנסים לפנים
מכאן אבל לא היו נכנסים בין האולם ולמזבח ולא לאולם ולא להיכל ולא לסביבות
המזבח ארבע אמות ושאר הכהנים נכנסי לאולם ולהיכל ולסביבות המזבח ארבע אמות
אבל לא היו נכנסין לבית קדש הקדשים וכהן גדול היה נכנס לבית קדש הקדשים
ארבע פעמים ביום הכפורים. אמר ר' יוסי בחמשה דברים בין האולם ולמזבח שוה

4 המוסגר ט ח' | 5 יכול וכו' מחנות שורה ז] גם ברבה
פ"ז ס"ח | צו את בני ישראל] ט ח' | 8 המוסגר ט ח' |
9 המוסגר ט ח' | 10 אחת] נ ג' אפילו המת עצמו מותר
להכנס להר הבית שנ' ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו
במחנה לויה הא למדת שכל שטומאתו חמורו חמור שלוחו
משלוח חברו | מכאן וכו' הקטרה בעמוד הסמוך שורה ג]
גם ברבה | 11 מקודשת] ט קדושה | נ הארץ | היא] ט
ח' | 12 והבכורים] ט ח', רבה: והבכורים ושתי הלחם |
מביאין] רק נ | רבה: בכל | שארץ] רבה: ארץ | 13 נ ורבה
שכינה | רבה: ואין | רבה: עיר | 14 נ מהלכין וכן בסמוך |
16 וזבות] נ ג' ונדות ויולדות | 17 שארמיים] נ על הגליון
נ"א שגוים, רבה: שנכרים וטמא מת | מת] נ ג' ובועל נדה |
נ ורבה להר | המוסגר ט ח' | 18 מן וכו'] רבה: הימנו
שאין ט"י נכנס לשם ואין חייבין עליו חטאת ע"י מקודשת
הימנה שמחוסר כפורים וכו' | 19 נ כפרה | 20 רבה:
מעורבין | רבה: כהנים ברוחב י"א אמה על | 21 ט וחמשה |
22 רבה: מיכן ולפנים | רבה: ופרועי | 23 ט נכנסים לא

בבלי ו: 2 בו וכו' צ"ל טומאתו בו: 3 ובהכרת. ספרי
צד קסא, מכות חז, נזיר מה, ירושלמי דף נו ע"ד, רמב"ם
ביאת המקדש פ"ג ה"ט: 4 כפרה. זו ואין צ"ל זו קתני:
10 אחת. מה דמוסיף במה"ג נראה דאינו מן הס"ז. עיין
תוספתא כלים פ"ק מ"ח, ספרי צד ב, רמב"ם ביאת מקדש
פ"ג ה"ד: 12 והבכורים. כבמשנתנו כלים פ"ק מ"ו ועיין
ירושלמי שקלים עז ע"ד, בבלי מנחות פג: 13 השכינה.
מעלה זו אינה במשנה ויפה העיר הרד"ל לרבה הערה יז
דמקרא מפורש הוא יהושע כב אם טמאה ארץ אחוזתכם וכו'
ועיין ריש מכילתא ורשב"ץ ח"ג ס"ב: — מקודשת. צ"ל
מקודשות: 17 מת. מה דנוסף במה"ג הוא ע"פ הרמב"ם בית
הבחירה פ"ז הט"ו פסחים סח: 20 ישראל. מכאן עד אבא
שאול אינו מעתיק במה"ג לשון הס"ז רק לשון המשנה
ורמב"ם הנ"ל: 22 מכאן. במשנתנו חסר איזו מעלה יש ממקום
ע"כ ולהלן עד בין האולם ולמזבח וכבר תמה על זה הרא"ש
בפירושו שם ועיין סה"מ ל"ת סט, רמב"ן שם, ביאת המקדש
פ"א ה"א ופ"ו ה"א: — כהנים. עיין תוספתא סוכה פ"ד כג,
סוטה פ"ז ח, מנחות פי"א הי"ג, סוכה מד, ובספר חסידים
הוצאת מק"נ ס' תתרסו נתן רמז להא דאין ב"מ נכנסין לבין
האולם ולמזבח מן הכתוב בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים
משרתי ה' (יואל ב יז): 26 הכפורים. ע"כ הם המעלות שמנו

להיכל שאין פרוע ראש ושתוי יין ושלא רחוץ ידים ורגלים נכנסין לשם וכדרך שהן פורשין מן ההיכל בשעת הקטרה כך היו פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. אבא שאול אומר העלייה היתה מקודשת מכולם שלא היו עולים לשם אלא אם כן היה להם צורך. ר׳ יהודה אומר הגג היה מקודש מן העליה שלא היו עולים לשם אלא פעם אחת לשלש שנים לתקן כולה עורב: צרוע, זה מוחלט כל צרוע זה מוסגר זב זה זב גמור כל זב לרבות זב שראה שתי ראיות וכל זב לרבות זב שראה ראיה אחת: כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, יכול שאין לי שהוא משתלח אלא אדם שהוא יכול להשתלח כשאמר טמא לרבות כלים הנוגעים במת <כל טמא לרבות כלים הנוגעין בשרץ> וכל טמא לרבות שאר כל המיטמאין שיראו קודם לרגל: דבר אל בני ישראל, לרבות ערי חומה ובצד השני וישלחו זב שבשעה שהן עושין הפסח בטומאה ובין וזבות יולדות לא היו אוכלין ממנו ואם אבלו הרי אלו פטורין: מזכר, זה טבול יום ועד נקבה לרבות מחוסרי כפרה אל מחוץ למחנה תשלחום חוץ לשלש מחנות: ד. ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם, ר׳ אלעזר ביר׳ שמעון אומר אין במשמע אלא המשלחים לא הוצרכו ומנין אף המשתלחים לא הוצרכו ת״ל כאשר דבר ה׳ אל משה כן עשו בני ישראל הן מעצמן עשו לא הוצרכו שיעשיאום משה ואהרן: ה. וידבר, דבר אל בני ישראל איש או אשה, לפה שנאמר והתודה אשר חטא עליה (ויקרא ה ה) יתודה על חטא אשר חטא. עליה על החטאת

חכמים וכשתחשוב תמצא שהם אחד עשר וכן קשה על המשנה דפ״ק דכלים המחולפת בכמה דברים ממשנת הס״ז אבל גם שם תני עשר ומונה אחד עשר ובביאור הגר״א בש״ס דפ׳ ווילנא תרץ דתני עשר משום דלא חשיב הא דמשלחין מתוכן מצורע דמעלה זו רק אליבא דר׳ מנחם בר יוסי כדקתני בתוספתא ומביא דוגמא לדבר מאבות פ״ב מ״י דתני שלשה דברים בשם ר׳ אליעזר ואחר כך מונה חמשה דברים והיינו משום דהדברים הנמנים באחרונה רק אליבא דחד תנא ועל דרך זה מתורץ ג״כ המנין בספרי זוטא. ועיין עוד ת״כ מצורע פ״ד ה״ד, תוספות ערכין לב: ד״ה וקדשו:

1 פרוע. צ״ל ב״מ ופרוע ראש דאל״כ לא הוו רק ארבעה דברים: 3 הקטרה. מאי דמוסיף ברבה הוי מה מעלה וכו׳ אינו מן הס״ז רק מן התוספתא דכלים פ״א ו: 4 צורך. תוספתא כלים פ״א ז אלא לשנים לידע מה היא צורכה: 9 לרגל. דכיון דאסורין להכנס למחנה שכינה צריכין לטהר עצמן כדי שיהו ראוין להכנס לעזרה, ז״ר. ולשון הרבה השייך לכאן העתקתי בספרי צד ג הערה יג. ומה דנוסף במה״ג כאן לנפש אין חייב כרת על ביאת המקדש אלא מי שנטמא בטומאות שהן עצמו של מת וכו׳ אינו מן הס״ז:

10 ישראל. צ״ל צו את בני ישראל ונראה דלילף מדכתיב בני ישראל משמע שישתלחו מן מחנה ישראל והיינו ערי חומה: — וישלחו. נראה דצ״ל וישלחו כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בזמן שטמא מת חייב וכו׳ כאשר הוא במה״ג. ועיין פסחים צה:, ירושלמי שם לו ע״ד, תוספתא פ״ח מ״ט, ת״כ צו פרק יד ב. ולכאורה היה אפשר לומר דהס״ז כסתמא דמתניתין דאינן פטורין רק באכילה אבל אחר העיון ליתא דהרי הקרא מיירי בכניסה ואיך ילילף מניה אכילה וע״כ לומר דפשיטא ליה דפטורין בכניסה כר״א ולא מיבעי קאמר לא מיבעי דבכניסה פטורין משום דכללינהו הכתוב כאן לענין כניסה אלא אף באכילה פטורין משום דאתקש אכילת קדש לביאת מקדש, עיין ירושל׳ שם: 12 מחנות. סותר למה שאמר לעיל דלעיל מרבה מחנה ישראל מן ולא יטמאו את מחניהם וצריך להגיה כאן או לעיל ואולי צ״ל ולא יטמאו את מחניהם זה הוא שאמרנו ריבה כאן ג׳ מחנות ומה דנוסף במה״ג מחנה שכינה מע״י וכו׳ נראה דאינו מן הס״ז. (ד) 15 משה ואהרן. עיין ת״כ שמיני פרשה א׳ ה״ג, ספרי צד ד, מכילתא בא פי״ב. (ה) 16 לפה. פיסקא זו מביא בסה״מ עשה ע״ג וחנוך שס״ד ועיין מגדול עוז ריש הלכות תשובה:

לאולם וכו׳ | 1 ט להיכל כדרך וכו׳ | 3 ט עלייה | נ אלא פעם אחת בשבוע לידע מה היא צריכה | 4 ט גג | ט לשם עולים | 5 פעם] ט ח׳ | ט כולי | צרוע וכו׳ כ״ה נ ור״ה, רבה: צרוע זה מוסגר כל צרוע זה מוחלט זב וכו׳, ט זב זה הזב גמור כל זב שראה ראיה אחת צרוע זה מוסגר כל צרוע זה מוחלט | 7 כל וכו׳ זב] נ ח׳ | לנפש] ט ח׳ | ט שאין להיות משתלח | 8 ט שאמר | נ טמא לְנַפֶּשׁ | המוסגר ט ח׳ | 9 נ הטמאים | שיראו וכו׳] רק ט | דבר וכו׳ חומה] נ ח׳ | 10 ובצד וכו׳] נ ד״א כל צרוע וכו׳ לנפש בזמן שטמא מת חייב וכו׳ כאשר הוא במה״ג. ועיין פסחים צה:, ירושלמי שם לו ע״ד, תוספתא פ״ח מ״ט, ת״כ צו פרק יד ב. ולכאורה היה אפשר לומר דהס״ז כסתמא דמתניתין דאינן פטורין רק באכילה אבל אחר העיון ליתא דהרי הקרא מיירי בכניסה ואיך ילילף מניה אכילה וע״כ לומר דפשיטא ליה דפטורין בכניסה כר״א ולא מיבעי קאמר לא מיבעי דבכניסה פטורין משום דכללינהו הכתוב כאן לענין כניסה אלא אף באכילה פטורין משום דאתקש אכילת קדש לביאת מקדש, עיין ירושל׳ שם: 12 מחנות. סותר למה שאמר לעיל דלעיל מרבה מחנה ישראל מן ולא יטמאו את מחניהם וצריך להגיה כאן או לעיל ואולי צ״ל ולא יטמאו את מחניהם זה הוא שאמרנו ריבה כאן ג׳ מחנות ומה דנוסף במה״ג מחנה שכינה מע״י וכו׳ נראה דאינו מן הס״ז. (ד) 15 משה ואהרן. עיין ת״כ שמיני פרשה א׳ ה״ג, ספרי צד ד, מכילתא בא פי״ב. (ה) 16 לפה. פיסקא זו מביא בסה״מ עשה ע״ג וחנוך שס״ד ועיין מגדול עוז ריש הלכות תשובה: מזכר וכפרה] גם רבה פ״ז ס״ח | 12 ט מזכר ועד נקבה תשלחו אל וכו׳ | חוץ וכו׳] נ זה הוא שאמרנו ריבה כאן שלש מחנות מחנה שכינה ומחנה לויה ומחנה ישראל מחנה שכינה מע״י ולפנים מחנה לויה מפתח הר הבית ולפנים מחנה ישראל מפתח ירושלם ולפנים ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם זה מחנה שכינה ללמדך שהן עוברין בל״ת אם נכנסו. (ד) 13 ויעשו עד סה״ד] טנ ורבה פ״ז ס״ט | ויעשו וכו׳ אותם] רק נ | ט ר׳ אלעזר בר שמוע | 14 טנ הצריכו וכן בסמוך | ט המשתלח | טנ ת״ל כן (ט וכן) עשו וכו׳ | 15 הן מעצמן עשו] רבה: מעצמן, ט כן עשו מעצמן עשו | ט שיעשום, נ שיעשיאן | רבה: את משה ואת אהרן. (ה—ו) 16 וידבר וכו׳ עשה ש׳ ז בע׳ הס׳] רק טנ | וידבר וכו׳ אשה] רק נ | ט לפי | 17 עליה] ט ח׳ | על חטא] נ ח׳ |

כשהיא קיימת לא משנשחטה אין במשמע שיתודה היחיד אלא על ביאת המקדש <ומנין את מרבה שאר כל המצות אמרת דבר והתודו> ומנין אף מיתות וכריתות אמרת חטאת חטאתם. כל חטאת לרבות מצוה בלא תעשה כי יעשו לרבות מצות עשה אין במשמע ודוי אלא ליחיד מנין אף לצבור ודוי אמרת דבר והתודו <יכול בזמן שהן מביאין מתודין ומנין אף בזמן שאין מביאין אמרת בני ישראל והתודו ומנין אף מיתות וכריתות אמרת חטאת חטאתם. כל חטאת לרבית מצוה בלא תעשה כי יעשו לרבות מצות עשה<אין במשמע ודוי אלא בארץ ומנין אף בגלות ודוי אמרת והתודו את עונם ואת עון אבותם (שם כו מ) וכן דניאל אומר לך ה׳ הצדקה ולנו בשת הפנים (ט ז) מפני מה כי חטאנו לך: דבר אל בני ישראל, ע״י ישראל מתודים ואין מתודים לא ע״י נוים ולא ע״י תושבים או בני ישראל פרט לגרים אמרת איש לרבות הגרים: איש או אשה כי יעשו, שחשבו לעשות ולא עשו: מכל חטאת האדם, ממה שבינו לבין חבירו על הגניבות ועל הגזלות ועל לשון הרע: למעול, אף על אשמות מתודים יכול בזמן שהן מביאין מתודין מנין בזמן שאין מביאין ת״ל למעול <יכול אשם שהודע שלו טעון חטאת ומנין אף אשם שאין הודע שלו טעון חטאת ת״ל למעול> מעל לרבות הגשבע בשם לשקר והמקלל. ואשם ואשמה לרבות כל חייבי מיתות שיתודו יכול אף הנהרגין על פי זוממין אמרת לא אמרתי אלא ואשמה הנפש ההיא:

ז. והשיב את אשמו בראשו, כשהוא בראשו מביאין עליו חומש ואשם אין מביאין על תשלומי כפל ועל תשלומי ארבעה וחמשה חומש ואשם ממעט אני בגנב שאינו משלם לאחר שבועה לא אמעט בגזלן שהוא משלם אחר שבועה ת״ל והשיב את אשמו בראשו כשהוא בראשו מביאין עליו חומש ואשם אין מביאין על תשלומי כפל ועל תשלומי ארבעה וחמשה חומש ואשם: וחמישיתו יוסף עליו, על החומש לבד ממנו: ⁰ונתן לאשר אשם לו, למי שנגזל ממנו:

1 במשמע] ט במעשה | 2 המוסגר ט ח׳ | 3 ט אמר | ט כל חטאתם | ט מצות | ט תעשו | 4 ט יחיד | ודוי] ט ח׳ | דבר] ט ח׳ | המוסגר ט ח׳ | 7 אין וכו׳] טג ורבה פ״ח ס״ה | ודוי] ט ח׳ | 8 ולנו בשת הפנים] ט ורבה: וגו׳ | 9 ט על ישראל | 10 ואין מתודים] ג ח׳ | או וכו׳ הגרים] רבה פ״ח ס״ה ח׳ | 11 ט לרבות הגרים | ג לא שיחשבו | 12 למעול וכו׳ למעול שורה טו] רבה: ח׳ | 13 אף] ט אם | מתודין בפ׳ הב׳] ט ח׳ | 14 המוסגר ט ח׳ | 15 מעל] רבה: למעול מעל בה׳ | ואשם וכו׳ ההיא] רבה: ח׳ | 16 אמרת] ט ח׳. (ז) 18 והשיב וכו׳] רבה: בראשו וחמישיתו יוסף כשהוא וכו׳ | ט מביא | ט ורבה ואין | 19 על וכו׳ כפל] ט ח׳ | ט על | ממעט וכו׳ ואשם שו׳ כב] רבה ח׳ | 20 ט ולא ממעט | שהוא משלם] ט ח׳ | 19 ט התשלומין | 22 על וכו׳] ג על החומש הומשו לא בר ממנו כדי שיהא הוא וחומשו חמשה | 23 ונתן וכו׳ ממנו] רק ג ורבה | רבה: משלו.

1 משנשחטה. ת״כ חובה פרק י א: — המקדש. וה״ה שמיעת קול ובטוי שפתים שנכתבו שם וחדא מנייהו נקיט: 2 והתודו. כ״ה ג״כ בסה״מ וחנוך שם ור״ל קרבן על שאר כל המצות וסגנון הדרש אולי יש להבין ע״פ הת״כ ריש תזריע וז״ל שם יכול יולדות הקלה תהא מטמאה אותו מתוכו ושאר כל הטמאים בין מתוכו בין מאחוריו ת״ל בני ישראל הרי בני ישראל כיולדות וכו׳. ולפי זה אפשר לומר דגם כאן הכוונה אמרת דבר אל בני ישראל והתודו דהוקשו בני ישראל למה שאמור בענין היינו לנשבע בשקר, אבל אפשר לומר ג״כ דרבוי בעלמא דרש דדבר מיותר וכן לקמן דדורש בני ישראל ר״ל דבני ישראל מיותר: 3 חטאתם. בחנוך שם ומנין שיש במשמע הזה אף מיתות וכריתות שנ׳ גבי ודוי אהרן באחרי מות לכל חטאתם וא״נ רק קרא דהכא דרש אע״ג דק״ק דלפ״ז אינו דורש הכתוב כסדר דבתחלה דורש לשון והתודו את חטאתם ואחר כך חוזר לתחלת הפרשה אף על פי כן אין להוציא הדברים מפשטן: 5 מביאין. נראה דר״ל בזמן שפטורין מקרבן כגון שהורו ב״ד לעקור כל הגוף ונראה דלעיל לענין יחיד דרש גם כן כן וחסר ע״י טעות המעתיקים, עיין לקמן: 14 חטאת. נראה דצ״ל להפך יכול אשם שאין הודע שלו טעון חטאת ומנין אף אשם שהודע שלו טעון חטאת ור״ל אשם תלוי: 15 מעל. עיין גרסת הרבה ונראה דלעיל דורש למעול מעל וכאן מלת בה׳ והוצרך לרבות נשבע ומקלל משום דאין בהם מעשה: 16מיתות. אולי מאי דאמר לעיל מיתות וכריתות ר״ל מיתה בידי שמים וכאן מיירי בידי אדם או להפך. ועיין ספרי צד ו, וש״נ: — זוממין. עדי שקר, ז״ר. (ז) 20 בגזלן. ר״ל בטוען טענת גנב, ז״ר. ועיין ת״כ חובה פרק יג ט: 22 ואשם. שבועות פ״ז מ״ה, תוספתא בבא קמא ח, מכילתא משפטים פט״ו, מכילתא דרשב״י דף קמה, ירושלמי שבועות לח ע״ד, בבלי בבא קמא סה׳: — על. מיותר או צ״ל על הקרן ובמקום לבד צ״ל לבר, ועיין ספרי צד ו׳ וש״נ: 23 ממנו. נראה דאינו מן הס״ז רק פירוש מן המחבר משום

ח. ואם אין לאיש גואל, לאיש מחורין ואין מחזירין לקטן. [0]אין לי אלא איש מנין
את מרבה אשה ויורשי קטן ת"ל ואם אין לאיש גואל ואיזה הוא האיש שאין לו
גואל זה הגר שמת ואין לו יורשין למי הוא גוזלו הוי אומר לכהן: להשיב האשם
אליו, מיכן אמרו הרי כהן שגזל את הגר ומת הגר מנין שמוציאין מידו ונותנין לכהן
אחר ת"ל האשם המושב לה' לכהן: האשם, זה הקרן המושב זה החומש לה' לאסרו
לזרים או יכול יהא מקודש לשם ת"ל לכהן: — מלבד איל הכפורים אשר יכפר
בו עליו, מכאן אמרו משמרה שוכת בכסף תוכה באיל: אשר יכפר, פרט שיקדים
איל לכסף בו פרט לאיל שמת עליו לרבות האיל שמת ובצד השני אתה אומר עליו
מכפר הוא אשמו עליו:

ט. וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל, ריבה קדשים אחרים סתומין שאין
מפורשין בענין הזה ואת מה אני מרבה החלה והחרמים והעורות והבכורות
ופדיון הבן ופדיון פטר חמור. [0]ומנין אתה אומר רשאי הוא אדם ליתן את קדשיו לכהן
אחד אמ' אשר יקריבו לכהן לו יהיה ק"ו ומה רבן גמליאל לפני ר' עקיבא ומה אם דבר
שאין לי בו חלק אם תתנהו לי הרי הוא שלי דבר שיש לי בו חלק אם תתנהו לי לא
יהיה שלי אמר לו ר' עקיבא לא אם אמרת בדבר שאין לך בו חלק אם אתנהו לך
יהיה שלך שכן אין לאחר עמך בו חלק תאמר בדבר שיש לך בו חלק אם אתנהו לך
יהיה שלך שכן יש לאחר עמך בו חלק אמר רבן גמליאל ומה אם אשה שאין לי בה
חלק אם אקדשנה לי הרי היא שלי וכיי בהפר נדריה ואין אחר אוסר על ידי אמר לו
ר' עקיבא לא אם אמרת באשה שאין לך בה חלק אם אקדשנה לך תהא שלך

דרוצה לסיים ד"א ונתן לאשר אשם לו תניא ר' נתן אומר מנין לנושה בחברו מנה וכו' וכן ברבה מביא אח"כ דרשת ר' נתן בלשון הספרי. (ח) 1 לקטן. ר"ל דקטן אין צריך לחזור עליו אם יש לו גואל משום דקטן אינו מוליד, בבא קמא קט:, ז"ר: 2 ת"ל וכו'. וי"ו דואם דרש, ולפי פ' הנ"ל ק"ק דיותר היה לו להביא דרשה זו בתחלה ולומר אין לי אלא איש מנין וכו' א"כ מה ת"ל איש לאיש מחזרין וכו' כמו שהוא בברייתא דבבא קמא וצריך לומר ג"כ דלשון ויורשי קטן אשגרה מלקמן וראוי להיות אשה וקטן. ועל צד הדוחק היה אפשר לפרש דלעיל למד דאינו מקיים מצות השבה בגחל מן הגדול ומחזיר ליורשו שהוא עדיין קטן וכאן מרבה אשה וקטן דצריך לקיים מצות השבה בגוזל מן האשה או קטן על ידי דמחזיר הגזלה לקרובי הקטן, אבל הברייתא דבבא קמא מסייעא לפירוש הראשון: 3 לכהן. בספק, ומאי דמסיים כאן במה"ג להשיב האשם אליו האשם האמור כאן הוא הגזל או דמי הגזלה אף דלשון זה גם ברבה נראה גם כן דאינו מן הספרי זוטא. עיין רמב"ם הלכות גזילה ואבידה פרק ח' הלכה ו', ואשם האמור כאן הוא הגזלה או דמיה: 5 לכהן. בבא קמא קט:, ושם חסר הלמוד מן הכתוב. עיין תוספות שם ד"ה מנין, ספרי צד ז: 6 לכהן. ברד"ל הערה מ"ה רוצה להגיה יכול מקודש לאוסרו לזרים, וא"צ דאולי באמת סובר דהדמים קודש עד שיבואו ליד כהן כמו בחרמי כהנים. עיין תוספות מנחות עג. ד"ה ואפילו, וספרי כאן: 7 באיל. לכתחלה אבל אם עבר ונתן הכסף ליהוירב ואשם לידעיה יצא. בבא קמא פ"ט מי"ב, רד"ל הערה נ"א, ועיין לקמן: 8 לכסף. ב"ק קיא: — שמת. דאין לכהנים בו כלום דאין סודין את המתה: — שמת. דצריך להביא אחר דאחריותו עליו כן היה אפשר לפרש בלי הנהה אבל מ"מ הגרסא בספק. והז"ר מגיה בו פרט לאיל שמתו בעליו ופרש דממלת בו ממעטינן אם מתו הבעלים ודוחק גם כן להגיה עליו פרט (במקום לרבות) לאיל שמתו בעליו אע"ג דלפי הענין יותר נראה להגיה כן: 9 אשמו. היינו הקרן אפילו לא הביא החומש, ז"ר. ועיין ב"ק קי: דכסף מכפר מחצה ולהסביר אופן הלמוד היה אפשר לומר דס"ל דמלבד איל הכפורים הוא כמו מאמר מוסגר ואשר יכפר בו עליו קאי אאשם דלעיל מניה אבל מ"מ קשה אמאי לא קאמר בפירוש מכפר הוא כספו עליו דלשון חכמים לחוד ולשון תורה לחוד ואולי יש לפרש מכפר הוא אשמו עליו דמכפר עליו לגמרי ואין משיירין לו ליו"כ (עיין ת"כ חובה סוף פרק כ וספרי צד קיט) ואצטריך משום דשבועת שקר חמורה, וצ"ע. (ט) 11 הזה. ברבה פ"ח ס"ו מוסיף ומפרש שהם לכהנים ואין בהם לשם כלום כשם שאמור המושב על גזל הגר: — והבכורות. ר"ל בכור ב"מ דהא אינו מונה כאן רק דברים שאין בהם לשם כלום (רד"ל), ולפי זה צריך לגרוס לקמן פסוק י' ובכוריו כאשר הוא במה"ג אבל אפשר גם כן דר"ל בכורים כמו שמצינו כי כמה מן הראשונים השתמשו בלשון בכורות במקום בכורים. עיין אהבת ציון וירושלים לראטנער, יומא יב., ולפ"ז שפיר גרסינן לקמן ובכורו: 17 רבן גמליאל. נראה דצריך להיות כיוצא בו אמר ר"ג, ועיין תוספתא נדרים פ"ו מ"ה, ירושלמי שם מא ע"א, בבלי עה: 18 ידי. צריך להשלים אשה שיש לי בה חלק אם אקדשנה לי לא תהא שלי זכאי בהפר נדריה ואין אחר אוסר על ידי:

(ח) 1 ואם וכו' לקטן] רק טג | ט אם | ג מחזרין. . . מחזרין | אין וכו' לכהן] רק ג | 3 להשיב וכו' לכהן שו' ה] רק ג | 5 האשם וכו' לכהן] רק ג ורבה פ"ח ס"ה | 6 יהא] רבה: ח' | לשם] רבה: ח' | מלבד וכו'] טג ורבה | אשר וכו' עליו] רק ג | 7 רבה: משמרת | תזכה] ט זכת, רבה: זכתה | יכפר] ג ג' בו עליו | רבה: צריך שיקדים כסף לאיל | ג שיקדום | 8 רבה: בו פרט לאיל שמת עליו היה ר"ע אומר וכו' ומעתיק דרשת הספרי | ובצד וכו'] רבה: ח'. (ט) 10 בני ישראל] ט וגו' | קדשים] ט ח' | 11 והעורות] ט והעולות | 12 ט ופדיון פטר חמור ופדיון הבן | ומנין עד סה"ד] רק נ.

זכיי בהפר נדריה ואין אחר אוסר על ידיך שכן אין לאחר עמך חלק בה תאמר בדבר שיש לך בו חלק אם אתגנו לך יהיה שלך שכן לאחר עמך בה חלק אמ׳ איש אשר יתן לכהן לו יהיה:

ט. ואיש את קדשיו לו יהיו, קדשי ישראל לישראל מעשר כספו ומעשר בהמתו ושלמיו קדשי כהן לכהן חטאתו ואשמו מעשרו ובכורו: [0]איש אשר יתן לכהן לו יהיה, לפה שאמרת משמרה שוכת בכסף תוכה באיל הרי מי שנתן כסף לכהן לא הספיק להביא את האיל עד שמת האיש יכול יטול הכסף מבהן ויחזיר ליורשי האיש אמ׳ איש אשר יתן לכהן לו יהיה. אמר ר׳ אלעזר בי׳ שמעון זו היתה משנת ר׳ עקיבא עד שלא בא מופרין משבא מופרין אמר מה לי בין יהויריב נוטל את הכסף בין ידעיה נוטל את הכסף הרי מי שנתן כסף ליהויריב לא הספיק להביא את האיל עד שנכנסה ידעיה יכול יטול הכסף מיהויריב ויחזיר לידעיה אמרת איש אשר יתן לכהן לו יהיה: — איש אשר יתן, מתנת איש מתנה אין מתנת קטן מתנה אין לי אלא מתנת איש ומנין את מרבה מתנת אשה ויורשי קטן אמרת ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה:

יב. דבר אל בני ישראל, על ידי ישראל מקנין אין מקנין לא על ידי גוים ולא על ידי תושבים או בני ישראל פרט לגרים אמרת איש איש לרבות את הגרים. ואשת איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל, אשת איש שמתה אחיו שיקנא להם בעשה ומנין בלא תעשה אמרת וידבר ה׳ אל משה לאמר. ועדיין אין במשמע אלא אשתו הנשואה לו לקנוי ומנין

(י) 4 ט יהיה | ט מעשר בהמתו ומעשר כספו | 5 ושלמיו] רבה פ״ח סי״ז ושלמים ונטע רבעי ותודה ופסחו, ט ושלמי | ט חטאת | ט מעשרו׳ ובכורו׳, ג ומעשרו ובכוריו | איש וכו׳ יהיה שו׳ יא] רק ג ורבה | 6 רבה: לפי שאמרו משמרת שוכתה | רבה: זכתה | 8 רבה: ת״ל ואיש | רבה: ב״ר שמעון | 9 רבה: מזיפרין | ג בן ... ובן | 10 מי] רבה: ח׳ | רבה: שנכנס | 11 הכסף] ג ח׳ | ויחזיר] רבה: ויתן | 12 איש אשר וכו׳] רבה: אמרת מתנת איש וכו׳ | ט ורבה ואין | ט מנין | 13 מתנת] ט ח׳ | ואיש] ג ח׳. (יב) 14 רבה פ״ט סכ״ח מקנאין | ט ואין מקנין ע״י תושבים | רבה: עו״כ | ולא] רבה: לא | 15 אמרת] רבה: אמר ״רב | איש בפעם הב׳] טג חסר | הגרים] ג ג׳ איש איש למה נאמר איש איש שני פעמים לומר לך אשה שהיא מועלת באישה שלמעלה כך היא מורדת באשה שלמטה | 16 ואשת וכו׳ לאמר] רק ט | 17 ועדין וכו׳] ג כי תשטה אשתו אין

1 בה׳. גם כאן צריך להגיה לפי הענין תאמר באשה שיש לך בה חלק אם אקדשנה לך תהא שלך זכאי בהפר נדריה ואין אחר אוסר על ידך שכן לאחר עמך בה חלק: 3 יהיה׳. צ״ל אמרת אשר יקריבו לכהן לו יהיה וחוזר לתחלת הענין ויותר נראה דנשמט ממקומו וצ״ל לעיל קודם אמר ר״ג ומה אם אשה וכו׳. (י) 4 כספו׳. ר״ל כסף מעשר שני׳ מתנות כהונה, אבל בז״ר מפרש דס״ל דצריך ליתן מעשר מריחו כספו וא״נ כי לא מצינו מי שסובר כן חוץ מן הקראים ועוד דפירוש זה מופרך מעצמו דאי ס״ל דצריך ליתן מעשר מכספו א״כ אינו שלו: 9 אמר וכו׳. אינו מובן, ורד״ל מגיה דצ״ל בסוף אחר אמרת איש אשר יתן לכהן לו יהיה מה לי בין וכו׳, וא״א להגיה כן דשם כל הלשון מיותר ולקושי הענין אפשר לומר דנתהפכו הבבות וצ״ל לפה שאמרת וכו׳ תזכה באיל הרי מי שנתן כסף ליהויריב וכו׳ אמרת איש אשר יתן לכהן לו יהיה אמר ר׳ אלעזר וכו׳ משבא מזפרין אמר מה לי וכו׳ ובין ידעיה נוטל את הכסף הרי מי שנתן כסף לכהן וכו׳ וה״ק מאחר שאמרו דמשמרה שוכתה בכסף תזכה באיל ס״ד דאף בדיעבד מעכב וא״כ אם לא הספיק להביא את האיל עד שנכנסה משמרת ידעיה יטול הכסף מיהויריב וחזר ואמר דלזה אין צריך קרא דמה לי בין יהויריב וכו׳. וקצת ראייה להגהה זו מדברי הרמב״ם שאביא לקמן ולפ״ז הספרי והספרי זוטא והתוספתא פ״י יז שטה אחת להם דבאחרונה דרש ר״ע את הכתוב לענין מת הגזלן ובודאי דהענין היה עולה יותר יפה אם היה אפשר להגיה משמרה שוכתה באיל תזכה בכסף אבל לפי הגהה זו נצטרך לומר דיליף כן מדכתיב אשר יכפר בו עליו משמע דהכסף ניתן לכהן בעבור הכפרה או לפרש דלא מיירי כלל ממשפט הקדימה שבין משמר למשמר אלא דה״ק כמו דהמשמר זוכה באיל ואינו יכול לתנו לכל כהן שירצה אף הכסף כן כדאיתא בב״ק קט: וכ״ז דוחק ועוד קשה לשבש כל המקומות וע״כ אין לנו אלא לפרש לפי הג׳ משמרה שזכתה בכסף וכו׳: 13 ויורשי׳. רד״ל הערה סז משער דצ״ל אפוטרופסי קטן וז״ר פירש דמיירי שהניח הקטן תבואה ומת וסד״א כיון שהקטן לא היה מחויב לעשר גם הם פטורים קמ״ל ומדברי הרמב״ם הלכ׳ גזלה פ״ח הי״א למדנו לפרש באופן אחר דז״ל נתן הגזלן לאנשי משמר ומת קודם כפרה וכו׳ ואפילו היה הגזלן קטן שאין מתנתו מתנה אין יורשים מוציאים מיד הכהנים ונראה דמכאן הוצא דינו ופירש דקאי אמאי דאמר לעיל הרי מי שנתן כסף לכהן ולא הספיק להביא את האיל וקמ״ל הכא דה״ה אם היה הגזלן קטן אע״ג דבעלמא אין נתינה לקטן ועיין בשטה מקובצת בבא קמא דף קט: שמביא כדברי הרמב״ם בשם גאון סתם. אבל דברי הרמב״ם תמוהין מאד דאיך מצינו קרבן כפרה לקטן ובפ׳ אמרו כאן בספרי צד ה מה אם עבודה זרה חמורה פטר בה את הקטן ק״ו לכל מצות שבתורה על כן אין לנו אלא לפרש כרד״ל ואמתנות כהונה דעלמא קאי ויורשי קטן היינו אפוטרופסי קטן וקמ״ל דתורמין בעבורו׳ ועיין גיטין נב׳, ב״מ לט׳. (יב) 15 תושבים׳. ר״ל דאין מקנין אבל ישראל מקנא על ידיהם כדאיתא סוטה כו׳, ז״ר ורד״ל: — הגרים׳. עיין ספרי צד יא וש״נ׳ ומה דנוסף במה״ג נראה דאינו מן הס״ז: 16 ואשת אחיו׳. קטיעא היא, ואפשר דהמלות שיקנא להם מקומן לעיל כלומר לרבות הגרים שמקנין על ידם והא דאשת אחיו וכו׳ שייך למטה אחר אישות ומרבה ארוסתו ויבמתו לקנוי ויבמתו שסטתה בחיי בעלה לאוסרה איבמה כדתנן סוטה פ״א מ״א, ועיין לקמן פסוק יט: 17 לאמר׳. תמורה ז׳, ירושלמי נזיר נג ע״ד, ספרי צד ה הערה ג:

אתה מרבה ארוסתו ויבמתו וכל שהיא לו משום אשות אמרת לאמר ואמרת אליהם.
[0]לפה שנאמר והביא האיש את אשתו אל הכהן האיש משקה ואין בית דין משקין או האיש מקנא ואין בית דין מקנין אמרת ישראל וקנא לרבות בית דין שיקנו מיכן אמרו אלו שב״ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה במדינה אחרת או שהיה חבוש בבית האסורין לא להשקותה אמרו אלא לפסלה מכתובתה האיש וקנא לרבות שכינו שיקנא לו:—איש איש כי תשטה אשתו, אשתו אסורה אין קרובותיה אוסרות אותה והלא תאמר וכי דין הוא הואיל והוא אוסר עליה והיא אוסרת עליו מה לימד באיסור שהוא אוסר עליה אם בא עליה אחד מכל האסורים לה נאסרה עליו מיד יכול אף באיסור שהיא אוסרת עליו אם בא על אחת מכל האסורות לו תאסר אשתו ולא תהא מותרת לו ת״ל אשתו אשתו אסורה עליו אין קרובותיה אוסרות אותה <ממעט אני בקרובותיה ולא אמעט באמה ואחותה ת״ל אשתו אשתו אסורה עליו אין קרובותיה אוסרות אותה:> ומעלה בו, שינת בו אין לי אלא בו מנין אתה מרבה שאר כל בני אדם ת״ל ומעלה בו מעל:

יג. ושכב איש, ע״י איש הוא מקנא אותה אינו מקנא אותה ע״י בהמה: [0]אותה, זו שהתרו בה: ונעלם מעיני אישה, אין לי אלא מאישה מנין אני מרבה כל בני אדם ת״ל ונעלם מעיני: ונסתרה והיא נטמאה, איני יודע כמה אמרת שכבת זרע כדי שכבת זרע הוי אומר כמה היא סתירה כדי טומאה כמה היא טומאה כדי ביאה כמה היא ביאה כדי הערייה כמה היא הערייה כדי חזרת דקל דברי ר׳ ישמעאל. ר׳ אליעזר אומר כדי מזיגת כוס. ר׳ יהושע אומר כדי לשתותו. בן עזאי אומר כדי לצלות ביצה. ר׳ עקיבא אומר כדי לגמעה. ר׳ יהודה בן בתירה אומר כדי לגמות שלש ביצים מגולגלות זו אחר זו. ר׳ אלעזר בן פנחס אומר כדי שיקשור נרדי את הגימה. פלומו אומר כדי שתושיט ידה ותטול בכר מן הסל אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר כי בעד אשה זונה עד בכר לחם (משלי ו כו): ועד, שהוא כשר להועיד ומנין אף עד שאינו כשר להועיד ת״ל עד ועד. מיכן אמרו אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת

1 אשות. ז״ר כגון שומרת יבם ואינו נראה דהיינו יבמתו דקתני דומיא דארוסה וברבה פ׳ כגון אלמנה לכ״ג וכו׳ ולפ״ז צ״ל דכאן מיירי לענין קנוי ופלוגתא דרשב״א וחכמים לקמן היא לענין השקאה: 3 וקנא. נראה דצ״ל אמרת דבר אל בני ישראל וקנא, ועיין ירושלמי סוטה יט ע״ד ודרשת הבבלי שם כז. מסכמת עם הספרי צד כד: 5 מכתובתה. סוטה פ״ד מ״ה: —שכינו. לא נתברר לי דמשמע דר״ל דשכינו יכול לקנא בשביל הבעל ואפילו אם נגיה שושבינו במקום שכינו הענין מתמיה, וצ״ע: 12 אותה. ספרי צד יא וש״נ: — בו. ת״כ חובה ריש פרשה יא, מעילה יח:, אבל לפי הספרי צד ה ויא לשון שקור: 13 אדם. שלומדות הנשים למעול בבעליהם, ז״ר. (יג) 14 בהמה. סוטה פ״ד מ״ד ובגמרא שם: 15 בה. דבלא קנוי בסתירה גרידא אינה נאסרת רש״ש שם הערה י״ד. פ״א אבל אם קנא לאשתו ונסתרה השנייה לא רד״ל הערה כא: 16 מעיני. אפשר דר״ל דאם יש לה עדים במדינת הים אין המים בודקין אותה, סוטה ו:: — כמה וכו׳. נראה דבעל מה״ג חבר כאן מאמר דר׳ יונה בירושלמי סוטה טז ע״ג ליידא מילה כתיב שכבת זרע לשיעורין עם הברייתא הידועה לענין שעור סתירה כאלו ממקור אחד יצאו הדברים: 23 כבר לחם. הברייתא נשנית בכמה מקומות בשנוים והלשון שלפנינו הוא כלשון הברייתא בבבלי ד׳, רק במקום כדי חזרת דקל איתא שם כדי הקפת דקל ולפי הגמרא שם אין ענינם שוה ועיין ספרי צד יב ׳, וש״נ: — ועד. ירושלמי סוטה כ ע״ד וספרי שם:

במשמע וכו׳, רבה: איש איש וגו׳ אין במשמע וכו׳ | לו] ט ורבה ח׳ | לקנוי] טנ ח׳ | נ מנין* | 1 רבה: ארוסתו ושומרת יבם שהוא מקנא לה להשקותן כשינשאו ולקנאות כל הנשים שיש בהן הויה כגון אלמנה לכ״ג גרושה וחלוצה לכ״ה ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין כדי לאוסרן אבועל כבעל | אמרת] רבה: ח׳ | לאמר וכו׳] רבה: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם | 2 לפה וכו׳ ב״ד שיקנו] רק נ ורבה | רבה: לפי | אל הכהן] רבה: ח׳ | 3 רבה: אמר אל בני ישראל | מיכן וכו׳ שיקנא לו] רק נ | 6 איש וכו׳ מעל שורה יג] רק טנ | איש איש] נ ח׳ | ט אוסרין | 7 ט והלא דין הוא | 8 מכל האסורים לה] ט ח׳ | 10 עליו] ט ח׳ | ט ואין | ט אוסרין | המוסגר ט ח׳ | 12 שינת בו] ט שנינו | נ ומנין | 13 מעל] נ ד״א ומעלה בו מעל כשם שמועלת באישה שלמעלה זה הקב״ה כך היא מורדת באישה שלמטה זה בעלה. (יג) 14 ושכב וכו׳ בהמה] טנ ורבה פ״ט ס״י | ט ורבה ואינו | אותה] טנ ח׳ | נ לא ע״י קטן ולא ע״י בהמה | אותה וכו׳ בה] רק נ ורבה פ״ט ס״י | 15 ונעלם וכו׳ לחם שו׳ כג] רק נ | 23 ועד וכו׳ ועד] רק נ ורבה פ״ט ס״י | רבה: להעיד | 24 מיכן וכו׳ לתרומה שו׳ ג] רק נ

לא היתה שותה ולא עוד אלא אפילו עבד אפילו שפחה הרי אלו נאמנין לפסלה מכתובתה ואינה שותה ותאסר על בעלה לעולם: והיא נטמאה, ר' עקיבא אומר מה ת"ל נטמאה שלשה פעמים אלא טמאה לבעל טמאה לבועל וטמאה לתרומה:

טו. [0]והביא האיש את אשתו אל הכהן, זה הוא שאמרנו האיש משקה ואין בית דין משקין: — והביא את קרבנה עליה, יכול אף בזמן שחללה שבת ת"ל קרבנה. כשאמר את קרבנה לרבות קרבן נגעה וויבתה ומה ראית לרבות את אלו ולמעט את אלו מרבה אני את שהן באין לטהרה וממעט אני אלו שאין באין אלא לכפרה: [0]לא יצוק עליו שמן, צק הוא על שיריו: ולא יתן עליו לבונה, מגיד שהוא בשתי אזהרות משום בל יצוק עליו שמן ומשום בל יתן עליו לבונה: כי מנחת קנאות הוא, לשם שהוא מנחת קנאות כל העם עוברין בו יכול יהוא עוברין בפיסולו ת"ל זכרון. נאמר כאן זכרון ונאמר להלן זכרון מה זכרון אמור למטן הושעה והטבה אף זכרון האמור כאן הושעה והטבה יכול אף על פי שלא חטאה ת"ל מזכרת עון. ד"א מזכרת עון שכל הרואה אותה מזכיר עונה ועון אבותיה שגידלו אותה:

טז. והקריב אותה הכהן, אינה באה בתוך הרגל: והעמידה לפני ה', יפנה עליה העזרה:

יז. [0]ולקח הכהן מים קדושים, מקודשין מן הכיור ושיעורן חצי לוג. — אי חרס יכול בשבר של חרס ת"ל בכלי חרס הא מה הדבר בקערה של חרס: [0]ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, יהא לו מקום מתוקן שם כיצד נכנס להיכל ופנה לימינו ומקום היה שם אמה על אמה וטבלה שלשים וטבעת היתה קבועה בה כשהוא מגביהה נוטל עפר מתחתיה. מניין אתה אומר אם אין שם עפר מתקן שם ת"ל יקח הכהן. דוסתאי בן יהודה אומר יקח הכהן ולא זר: ונתן על המים, כדי שיראה

(טו) 3 והביא וכו' משקין] רק ג | 8 לא וכו' אזהרות] נ ורבה פ"ט סל"א | רבה: עליה | רבה: אבל צק | רבה: שיריה | רבה: עליה | 9 אזהרות] רבה נ' אם נתן עליה שמן ולבונה | משום וכו' לבונה] רבה: ח' | כי עד סה"ד] רק ג'. (טז) 14 והקריב וכו' הרגל] גם ברבה פ"ט סי"ג | והעמידה וכו'] גם ברבה פ"ט סל"ב. (יז) 16 ולקח וכו' הכיור] רק נ ורבה פ"ט סל"ב | ושעורן וכו'] רק ג | אי וכו'] רק ט | 17 ומן וכו' הכהן שו' כא] נ | 21 דוסתאי וכו' זר] נ ורבה פ"ט סל"ב |

2 לעולם. סוטה פ"ו מ"ב, והסיום ותאסר על בעלה לעולם הוא לשון הרמב"ם הלכות סוטה פ"א ה"ט: 3 לתרומה. סוטה כח', ונראה כי לקוח משם ועיין ספרי שם. (טו) 5 משקין. לעיל צד רל"ג: 8 לכפרה. העתקתי מפ' הר"ש לנגעים פי"ד מי"ב אבל לשון המה"ג בכאן (כל קרבנות שהאשה חייבת בעלה מביא על ידיה ואם היה עני מביא על ידיה קרבן עני ואם היה עשיר יביא על ידיה קרבן עשיר) אינו מן הס"ז רק מן הרמב"ם שגגות פ"י ה"ו והוא לפי ששת ר' יהודה והס"ז סותם כדעת החכמים ועיין ספרי צד יג יז וש"נ: — שיריו. ת"כ חובה פרק יט ה נותן הוא על שיריה וכן ר' שם או אינו מדבר אלא בשני כהנים וכו' וצ"ל בשיירי הכהנים כגרסת המ"ח שם. ומה מאד נתחבט הראב"ד לפ' הג' המוטעת שלפנינו וכן הג' מנחות ס', אבל אפשר דגם שם הג' בשני רק ט"ס כי הברייתא הובאה שם אחר ציון המשנה נתן שמן על שיריה ולפי הג' בשני צ"ל דקאי אמאי דקתני נתן כלי ע"ג כלי: 9 לבונה. רמב"ם בסה"מ עשה קה בשם המכילתא מגיד שהן שתי אזהרות וכן בהלכ' סוטה פ"ג הי"ג בשם המכילתא, ועיין ספרי צד יד: 11 ת"ל וכו'. לא נתברר לי ואולי ר"ל דמטעמו של דבר למדנו דהאזהרה אינה על הבעל בלבד ואח"כ מלמדנו דאינו עובר אם נפסלה המנחה כגון שנטמאה ואח"כ נתן שמן ולבונה ואולי צ"ל ת"ל היא או למד כן ממלת זכרון דמשמע דבר הראוי להזכרה היינו להקטרה והא דקאמר נאמר וכו' מלתא באפי נפשה היא אבל הלשון כל העם וכו' אינו משמע כפ' הזה, וצ"ע: — להלן. בפ' בהעלתך ט י: 12 חטאה. הואיל והכניסה עצמה לספק הזה המרובה ונראה דפירש דמזכרת עון אם במצאת טמאה ולהפך נזכרת להושעה והטבה אם במצאת טהורה ולפ"ז הדברים מסורסין דבתחלה היה לו לומר יכול אע"פ שלא חטאה ואח"כ נאמר כאן זכרון וכו' וצ"ע. ועיין ספרי צד יד: 13 ד"א וכו'. נראה דאינו מן הס"ז. (טז) 14 הרגל. וקמ"ל דאין צריך להשהותה עד הרגל כשאר חייבי מיתות לפי דעת הס"ז, עיין לקמן פ' מסעי ל"ה כ"ב אבל ודאי דאי אירע כן משקין אותה אף במועד. עיין ירושלמי מועד קטן פ ע"ב בבלי תמורה יד: 15 העזרה. שלא יהא דבר מפסיק ז"ר, פ"א שהיא עומדת בפנים והכהן מבחוץ מ"כ. ומסייעא לפ' זה תוספתא סוטה פ"א ה היא עומדת בפנים וכהן עומד בחוץ שנ' והעמיד הכהן את האשה לפני ה' אשה לפני ה' ואין הכהן לפני ה'. (יז) 16 הכיור. במה"ג וברבה פ"ט סל"ב אבל פ"ט סי"ד מביא לשון הספרי צד טז סוטה פ"ב מ"ב: — לוג. עיין משנה שם: 17 ת"ל וכו'. נראה דצ"ל בכלי [אי בכלי יכול בכל הכלים ת"ל] חרש אי חרש וכו' הא ובמה"ג בקצור בכלי חרש הא מה הדבר בקערה של חרש חדשה ומה שמוסיף עוד נאמר כאן בכלי חרש ונאמר במצורע אל כלי חרש על מים חיים מה מים שלא נעשה בהן מלאכה וכו' הוא מן הגמרא סוטה, וברבה פ"ט סל"ב בכלי חרש ולא בשאר כלים ולא בשבר של חרש. ועיין ירוש' סוטה יז ע"ד אית תני תני בכלי חרש ולא במקידה אית תני תני אפילו במקידה. עיין תוספתא ידים פ"א ה"ז, ספרי צד טז: 20 מתחתיה. סוטה פ"ב מ"ב: 21 הכהן. עיין ספרי שם וש"נ, ויען כי בשאר המקורים דורש באופן אחר נראה כי

עפר שוטה כדי שייראה אפר פרה כדי שייראה רק יבמה כדי שייראה דם צפור מצורע כדי שייראה:

יח. יחגרנה בחבל של מגג, ר׳ אליעזר אומר שני חגורים היה חוגרה אחד למעלה מדדיה ואחד למטה מדדיה מה ת״ל והעמיד ונתן ולא קטעת וחיגרת: ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, נאמר כאן זכרון ונאמר למעלן וכרון מה זכרון אמור למעלן הושעה והטבה אף זכרון אמור כאן הושעה והטבה: מנחת קנאות הוא שיהו כל מעשיה לשם קנאה יכול אם לא היו כל מעשיה לשם קנאה לא תהא כשרה ת״ל היא: וביד הכהן יהיו מי המרים המאררים, יראה אותה את המים:

יט. והשביע אותה הכהן, אין משביעין שתי סוטות כאחת ולא שורפין שתי פרות כאחת ולא עורפין שתי עגלות כאחת ולא הורגין שני אנשים כאחת ולא מסגירין שנים כאחת ולא מחליטין שנים כאחת: ואמר אל האשה בלשונה אל הגנב ואל הגולן בלשונם: °אם לא שכב איש אותך, לרבות המצרה אותה מכל צד: — ואם לא שטית טומאה תחת אישך, לרבות אשת אחיו שסטת מאחיו לאחר מיתת אחיו יכול כל אלו שותית ת״ל תחת אישך את שהוא תחת אישה שותה אין כל אלו שותות: °טומאה, להוציא דרך איברים:

כ. ואת, מזידה היית: כי שטית תחת אישך וכי נטמאת, לרבות בן תשע שנים ויום אחד שיקנו לה וישקו אותה מתחת ידו: °ר״א ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך, לא על זו אנו משביעין אותך בלבד אלא על כל מה ששטית מבלעדי אישך:

כא. והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה, יכול אף שבועת הדיינין באלה אמרת והשביע הכהן וגו׳ שבועת האשה באלה אין שבועת הדיינין באלה מה

הדרשה שלפנינו הוא מן הס״ז: — זר׳ גם ברבה פ״ט סל״ב בלי שם האומר, במה״ג מוסיף עוד ד״א אשר וכו׳ המשכן שלא יחפור בקורדום וכו׳ ואם חפר והוציא כשר והוא לשון הרמב״ם סוטה פ״ד הי״ג: 2 שייראה׳ בספק, ונמצא בכמה מקומות׳ עיין ספרי צד טז טז, וש״נ: (יח) 3 מגג׳ עיין סוטה פ״א מ״ו ושם איתא חבל המצרי ועיין ערובין נח׳: 4 וחיגרת׳ עיין סוטה כז׳, רבה פ״ט סל״ג, רמב״ם סוטה פ״ב ה״ג: 6 והטבה׳ עיין לעיל צד רל״ד ונראה דקאי גם כן אפסוק דפרשת בהעלתך ולפ״ז צ״ל ולהלן או ולמטן במקום ולמעלן: 7 יכול׳ פ׳ יכול בניחותא, ומאי דמוסיף במה״ג עיין עליה הכתוב הוא פ׳ מן המחבר ועיין מנחות פ א מ״א: 8 המים׳ רבה מסיים כדי להטיל אימה עליה, רמב״ם פ״ג ה״ד: (יט) 11 שנים כאחת׳ סוטה ח׳, במקום אין הורגין נשנה שם אין רוצעין וכו׳ עיין עוד לענין סוטה ספרי צד טו ותוספתא סוטה פ״א ה״ח, לענין פרות פרה פ״ד מ״ד וספרי צד קנג ותוספתא פ״ד ה״ח וחולין לב׳, לענין הורגין סנהדרין פ״ז מ״ח: 12 בלשונם׳ עיין סוטה פ״ז מ״א, ספרי צד יח: — צד׳ עיין ת״כ קדושים פרק יא ב, ירושלמי שבת ט ע״ג, בבלי יבמות נד׳, ספרי צד יט, רד״ל הערה קסז מראה מקום לבראשית רבה פרק כ סימן ז: 15 שותות׳ ונראה דצ״ל לפי שאמרנו לרבות אשת אחיו שסטת מאחיו לאחר מיתת אחיו וארוסתו ויבמתו יכול כל וכו׳ ולשון הרבה פ״ט סי״ז ואם לא וכו׳ אישך למה נאמר לפי שמצינו שריבה הכתוב ארוסה ושומרת יבם לקינוי יכול שיהו שותות ת״ל וכו׳ ואין אלו שותות אבל לשון המה״ג ואם לא וכו׳ אישך את שהיא תחת אישה שותה פרט לשוינת קודם האירוסין ולאחר שגירשה אם גרשה והחזירה ופרט לשומרת יבם שזינתה כשהיא שומרת יבם ונמשך אחר הרמב״ם הלכות סוטה פ״ד הי״ז. עיין ירוש׳ סוטה יח ע״ב, בבלי יח׳, ועיין לעיל צד רל״ג: — טומאה וכו׳, וספק אם הוא מס״ז, עיין סוטה כו׳. (כ) 16 היית׳ ואולי צ״ל ואת אם מזידה וכו׳ ומשמע דדורש ואת מדעתך במזיד מ״כ, ורד״ל הערה קסט רוצה להגיה ואת כי שטית תחת אישך מזידה היית וכי נטמאת לרבות וכו׳ וממעט אונסין מתחת אישך כדאמר לעיל מגיה מה אישה לרצון וכו׳ וא״נ. עיין ירוש׳ סוטה יט ע״ד וק״ק אמאי לא ממעט אונסין בפשיטות מן כי שטית דמשמע לרצון: 17 יחד׳ נדה פ״ה מ״ד, עיין רמב״ם סוטה פ״א ה״ו ודלא כדעת התוספות סוטה כו: ד״ה אבל׳ ועיין ספרי צד יא: 18 אישך׳ בספק׳.

ונתן וכו׳] נ׳ (יח) 3 יחגרנה וכו׳ וחגרת] רק ט | 4 ונתן וכו׳ והטבה] רק טנ | 5 ונאמר למעלן] ט ולמעלה | ט האמור הושעה והטבה וכו׳ האמור כאן הושעה והטבה | 6 מנחת וכו׳ קנאה] טנ ורבה פ״ט סט״ז | 7 ט ורבה: יהיו | קנאה] נ נ׳ עיין עליה הכתוב | יכול וכו׳ היא] רק ט ורבה | 8 וביד וכו׳ המים] טנ ורבה פ״ט סל״ג | המאררים] ט ח׳, (יט) 9 והשביע וכו׳ בלשונם] טנ ורבה פ״ט סי״ז | כאחת] נ ח׳, רבה: כאחד | ולא שורפין שתי פרות כאחת] ט ח׳ | 10 כאחת בפעם הב׳] ט ח׳ | שני אנשים] נ שנים | ולא מסגירין שנים כאחת] ט ח׳ | 11 נ כלשונה ··· כלשונם | 12 אם וכו׳ צד] רק נ ורבה פ״ט סל״ד | 13 ואם עד סה״ד] ט | 15 טומאה עד סה״ד] רק רבה שם׳. (כ) 16 ואת וכו׳ ידו] טנ ורבה שם | ואת] ט ואתה, נ ואם | רבה: הויית | כי שטית] ט ח׳ | וכי נטמאת] ט ח׳, רבה: וכי נטמאה | בן] ט בת | 17 רבה: שיקנאו | וישקו וכו׳ ידו] רבה: ח׳ | ד״א עד סה״ד] רק נ ורבה פ״ט סל״ד | נ את שכבתו בך | 18 על כל] רבה ח׳. (כא) 19 והשביע עד סה״ד] רק ט |

ת״ל והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה אם השביעה בשבועה יצא אם השביעה באלה לא יצא: ואמר הכהן לאשה, פרט לחרשת: לאלה ולשבועה <יכול עצמה של אשה לאלה ולשבועה אמרת> בתוך עמך, שיהיו כל הנשים נשבעות בך ולטות זו את זו ואומרות אם עשית חפץ זה יהא סופך כסופך של פלונית: בתת ה׳ את ירכך נופלת ואת בטנך צבה ממקום שהתחילה העבירה משם התחיל הפורענות: [0]הירך התחילה בעבירה תחלה ואחר כך הבטן לפי כך תלקה הירך תחלה ואחר כך הבטן ושאר הגוף לא פלט וכה״א וימח את כל היקום מאדם ועד בהמה (בראשית ז כג) מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו התחילה הפורעות וכה״א ואנשי העיר אנשי סדום נסבו על הבית וכת׳ ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים (שם יט ד, יא) מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו התחילה הפורענות וכה״א ומת כל בכור ארץ מצרים (שמות יא ה) מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו התחילה הפורענות. שמשון הלך אחר עיניו ולפיכך ניקרו פלשתים את עיניו:

כב. ובאו המים המארררים האלה במעיך, אין לי אלא במעיך ומניין אף בכל אבר ואבר ובכל שערה ושערה ת״ל ובאו ובאו אף בכל אבר ואבר ובכל שערה ושערה: [0]לצבות בטן ולנפל ירך, רבן גמליאל אומר ומניין כדרך שהמים בודקין את האשה כך הן בודקין את האיש ת״ל לצבות בטן ולנפל ירך: אמן אמן, אמן על האלה אמן על השבועה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן לשעבר אמן לעתיד לבוא אמן שלא נטמאתי מן הארוסין אמן שלא נטמאתי מן הנשואין:

כג. [0]וכתב את האלות, יכול כל האלות שבתורה הוא כותב ת״ל האלה: הכהן שאם כתבה ישראל או כהן קטן פסולה:

כד. והשקה את האשה על כרחה, ר׳ אליעזר אומר מכין אותה ברחבו של סייף ומעררין אותה ומשקין אותה על כרחה. אמר לו ר׳ עקיבא לא נדע אם טהורה היא אם אמרה טמאה אני ואם אמרה טהורה אני אימתי משקין אותה על

2 ואמר וכו׳ לחרשת] טג ורבה פ״ט סי״ח | רבה: אל האשה | לאלה עד סה״ד] טג ורבה שם | המוסגר ט ח׳ | 3 אמ׳ וכו׳] נ אמ׳ לאלה ולשבועה בתוך עמך ומה ת״ל לאלה ולשבועה אמ׳ ר׳ בתוך עמך לא יהו כל וכו׳ | רבה: לומר שיהיו | כל הנשים] רבה: הכל | ט כל נשבעות כך ולטות | נ מושבעות | 4 חפץ] ט ח׳ | נ תהא | בתת וכו׳ הפורענות] טג | 6 הירך עד סה״ד] נ. (כב) 13 ובאו עד סה״ד] טג ורבה פ״ט סי״ט | ובאו וכו׳ האלה] ט ח׳ | 14 אף וכו׳ ושערה] ט ח׳ | 15 לצבות עד סה״ד] רק נ ורבה שם | 16 רבה את האיש הנואף | אמן עד סה״ד] רק נ ורבה שם | 17 רבה: אמן על השבועה אמן על האלה. (כג) 19 וכתב וכו׳ פסולה] נ. (כד) 21 והשקה וכו׳ כרחה] טג ורבה פ״ט סכ״ג | רבה: האשה למה נאמר לומר לך שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה היה ר׳ אליעזר וכו׳ | ט ורבה כרחה | אומר] נ נ׳ הין (או היו) | ט ברחבה | 22 ט בעל כרחה | אמר עד סה״ד] רק טג | ט ליה | נ נודע | 23 ואם] ט אם |

(כא) 2 לא יצא. פ׳ מדכתיב בשבועת האלה ה״א דאף שבועת הדיינין באלה קמ״ל דדוקא כהן וא״כ מה ת״ל בשבועת האלה ללמדנו דשבועה בלא אלה יצא אבל לא להפך. עיין ירושלמי סוטה יח ע״א שבועות מעכבין תניין אין מעכבין ובהא דשבועת הדיינין אינה באלה פליג הס״ז על הספרי צד יט: — לחרשת. עיין רמב״ם סוטה פ״ב ה״ג וברבה נוסף יתן ה׳ אותך אוי להם לרשעים שעושים מדת רחמים אכזריות בכל מקום שנאמר ביו״ד ה״א מדת רחמים שנ׳ ה׳ ה׳ אל רחום וחנון וכאן מדת אכזריות. ולדעת הרב ר״ד האפמאן (בספרו Einleitung in die halachischen Midraschim, S. 62) הדברים לקוחים מן הספרי זוטא ולדידי הדבר בספק: 3 עצמה. שיחול בגופה עונש השבועה והאלה: 4 פלונית. לשון המה״ג כאן משובש ואולי יש לתקן אמ׳ (לאלה ולשבועה) בתוך עמך ומה ת״ל לאלה ולשבועה (אמ׳ ר׳ בתוך עמך) שיהו כל הנשים וכו׳. ועיין ספרי צד כג: 6 הפורענות. עיין סוטה פ״א מ״ז וברבה פ״ט ס״י: 11 הפורענות. עיין משנה שם ורבה פ״ט סי״ח ונמשך אחר התוספתא פ״ד י, והמכילתא מס׳ דפסחא פ״ז מסכמת בכלל עם הספרי צד כב והראיה מן אנשי סדום ליתא במכילתא שלפנינו אבל איתא בקצת נוסחאות. עיין ירושלמי יז ע״א ובבלי ט: 12 עיניו. נראה דאינו מן הס״ז רק מן המשנה שם. (כב) 14 ושערה. כפל הכתובים דורש או ו״ו דובאו, עיין ירושלמי יח ע״ד ובאו בה מלמד שהן מתחלחלין בכל איבריה ובבלי כה: 16 ירך. ברבה מוסיף ואמרה האשה ולא אלמת (מגמ׳ סוטה כז), ועיין ספרי צד כ: 18 הנשואין. בספק, עיין רמב״ם סוטה פ״ד הי״ז והוא אליבא דר׳ מאיר סוטה יח: ועיין ספרי שם. (כג) 19 האלה. בספק, עיין ספרי שם ורבה פ״ט ס״כ: 20 פסולה. לשון הרמב״ם פ״ד ה״ט והרבה שם הכהן פסל הכתוב בישראל, ועיין ספרי צד כ. (כד) 21 כרחה. כ״ה לפי שרש המלה בל״ע, עיין מכילתא דרשב״י דף כה והערת המו״ל שם:

כרחה משהשם נמחק: ובאו בה המים המאררים למרים מה ת״ל אלא יהו עושין בה מיני פורעניות משונות היתה מלובנת עושין אותה שחורה מאודמת עושין אותה ירוקה יתרע פיה יתפח צוארה יהא בשרה נצל תהא זבה מבית השלחים תהא מפהקת תהא מתעטשת רבה מתפרקת איברים איברים:

כה. ולקח הכהן מיד האשה, נאמר כאן מיד ונאמר להלן התנא מידך מה מיד שנאמר להלן תנופה אף מיד שנאמר כאן תנופה: את מנחת הקנאות, מגיד שמביאה מנחה אחת לשם שתי קנאות: והניף את המנחה לפני ה׳ והקריב אותה אל המזבח, מלמד שהיא טעונה תנופה והגשה: וקמץ הכהן מן המנחה מן המנחה המחוברת שלא רבה מונחת בתוך שני כלים וקומץ:

כו. והקטיר המזבחה, מקטיר הקומץ והשאר נאכל לכהנים: ואחר ישקה את האשה את המים, אחר כל המעשים הללו ומנין אף למעשה יחידי ת״ל ואחר. — ר׳ שמעון אומר נאמר השקאה קודם למנחה ונאמר השקאה לאחר המנחה ומה ת״ל ואחר אלא אם קדמה מנחה כשרה ואם קדמה השקאה כשרה:

כז. והשקה את המים, זו היא שאמרנו משנמחקה המגילה משקין אותה על כרחה: והיתה אם נטמאה ותמעול מעל באישה, פרט לשוגגת:

כח. ואם לא נטמאה האשה לשעבר וטהורה היא לעתיד לבא ויש אומרים וטהורה היא טהור הוא הולד רבן גמליאל אומר ונקתה ונזרעה ורע פרט לזרועה לומר אין עוברה שותה: ונזרעה ורע, ר״א אומר כדאי הוא הצער שינתן לה שכרה בנים שאם היתה עקרה נפקדת. ר׳ יהודה אומר היתה יולדת בעורים תלד נאים, שחורים תלד לבנים, קצרים תלד ארוכים, נקבות תלד זכרים, היתה יולדת

1 נמחק. לפי הס״ז ר״ע מחלק בין אם אמרה טמאה אני ובין אמרה איני שותה. אבל מלישנא דר״ע בתוספתא פ״ב ה״ג שפיר מקשה שם בבבלי יט: ולטעמיך תקשי לך היא גופה. ולענין הסתירה שבין ר״ע בתוספתא דסובר דהכל תלוי בהקטרת הקומץ ודעת ר״ע בספרי צד כא ולפנינו בס״ז דהכל תלוי במחיקת המגילה מתרץ שם תרי תנאי ואליבא דר״ע. ויש לומר דהלשון משקרב הקומץ הוא ר״ש אליבא דר״ע, והלשון משנמחק המגילה הוא אליבא דמ״ד משקה ואח״כ מקריב ולירושלמי יח ע״ד שיטה אחרת בדברי ר״ע. (כה) 6 תנופה. ג׳ הילקוט עקר ויליף מכאן תנופה לבכורים וצ״ל מה מיד שנאמר כאן (ז״ר), או אפשר דהמאמר נשנה בתחלה בפ׳ כי תבא והועתק משם לכאן ועיין ספרי דברים פיס׳ ש ובבלי סוטה יט:: 7 שתי וכו׳. עיין כריתות ט: 8 והגשה. עיין ספרי צד כב, סוטה פ״ג מ״א, רבה פ״ט סכ״ב: 9 וקומץ. עיין ת״כ צו פרשה ב והרים ממנו מן המחובר ומנחות כב. (כו) 10 לכהנים. עיין רמב״ם סוטה פ״ג ה״א, סוטה פ״ג מ״א, ירושלמי סוטה יח ע״ג, מנחות עב: 12 ואחר. ונראה דצ״ל ת״ל אחר ואחר, ועיין ספרי צד כא שלשה דברים מעכבין בסוטה עד שלא נמחקה המגילה ועד שלא קרב הקומץ ועד שלא קבלה עליה את השבועה. ונראה דלא בא אלא לומר דהקטרת הקומץ אינה מעכבת ומעשה יחידי לאו דוקא ונקט לשון זה כמו לקמן פרשה ו לגבי נזיר. ועיין ספרי ובנסמן שם: 13 ואחר. כלומר ע״כ לאו לעכובא אתי דהא נאמרה השקאה ג״כ קודם למנחה. (כז) 15 על כרחה. עיין לעיל פסוק כד וסותר את עצמו דהא לעיל מפיק ליה מן והשקה את האשה דכתיב בתר מחיקת המגילה וכאן מן והשקה את המים דכתיב אחר הקרבת המנחה ונראה דנמשך כאן אחר סוגית הגמרא סוטה יט: ואינו מן הס״ז: — לשוגנת. ג״ז נראה דאינו מן הס״ז רק לשון הרמב״ם סוטה פ״ג הכ״ד. (כח) 16 לבא. ספרי צד כג: 17 הולד. עיין סוטה כז:: 18 שותה. רק בילק׳ אבל במה״ג מעתיק במקום מאמרו של ר״ג הדרשה ונקתה ונזרעה זרע בראוי לילד הכתוב מדבר, וכן ברבה פ״ט סמ״א מעתיק הדרשה דספרי צד כד ונקתה ונזרעה זרע להוציא את אילונית ושאינה ראויה

1 נ נמחה | ובאו וכו׳ עד סה״ד] טנ ורבה פ״ט סכ״א | ובאו בה] רבה: ח׳ | למרים] ט ח׳ | רבה: מה ת״ל למרים אלא | רבה: שהיו | 2 בה] ט לה | ט ורבה משונים | 3 רבה: וסרח | ט פה | רבה: ותפח | ט כצלי, רבה: נישול | נ כבית | מבית השלחים] רבה ח׳ | תהא מפהקת] רבה ח׳ | 4 טנ מעטשת | רבה: מתרפקת | איברים בפעם הב׳] רבה ח׳, (כה) 5 ולקח עד סה״ד] רק טנ | האשה] ט | נ להלן ידיו תביאנה | נ יד | 6 שנאמר בפעם הא׳] ט האמור | את עד סה״ד] טנ ורבה פ״ט סכ״ב | 7 נ שהיא מביאה | ט אשם | והניף וכו׳ והגשה] רק נ | 8 וקמץ עד סה״ד] רק נ ורבה פ״ט סכ״ג וסל״ט | 9 מן המנחה] נ ח׳. (כו) 10 והקטיר וכו׳ ואחר שורה יב] רק נ | ר׳ שמעון וכו׳] טנ ורבה פ״ט סל״ז | 13 ומה ת״ל ואחר] רק נ | אלא] רבה: לומר | אם וכו׳] ט אם קדמה השקאה כשרה, רבה: שאם קדמה השקאה כשרה ואם קדמה מנחה כשרה. (כז) 14 והשקה וכו׳ לשוגנת] רק נ. (כח) 16 ואם וכו׳ לבא] טנ ורבה פ״ט סכ״ה | האשה] ט ח׳ | היא] ט ח׳ | לבא] ט ח׳ | וי״א וכו׳ הולד] ט נ ורבה פ״ט סמ״א | 17 טהור הוא] ט ח׳ | ר״ג וכו׳ שותה] רק ט | 18 ונזרעה וכו׳ נפקדת] רק ט ורבה פ״ט סכ״ה | ר״א אומר] ט ח׳ | 19 רבה: בנים בשכרה | שאם וכו׳ נפקדת] ט ח׳ | ר׳ יהודה וכו׳ שנים שנים] רק ט |

לשתי שנים יולדת בכל שנה, יולדת אחד תלד שנים שנים. ר' שמעון אומר אין נותנין לעבירה שכר אלא לפי שהיתה אסורה לורע לשעבר יכול תהא כן לעתיד ת"ל ונזרעה זרע מותרת היא לזרע מעתה:

כט. ואת תורת הקנאות, המקנא יקנא בשילה ובבית העולמים. יכול אף בכמה ת"ל ואת: אשה תחת אישה מה ת"ל אשה אשה בכל הפרשה לרבות אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין ולעמוני ולמואבי מצרי ואדומי פצוע דכא וכרות שפכה לכותי ולחלל לרבות כל הפסולות שישתו. ר' אלעזר ברבי שמעון אומר אין משקין את הפסולות:

ל. [0]או איש אשר תעבור עליו, איש או איש לרבות כהן והסרים שיקנו והיה בדין שלא יקנא כהן והלא אומר וכי דין הוא ומה אם שבויה שאינה אסורה איסור שעה לישראל הרי היא אסורה איסור עולם לכהן הדיוט שוטה שהיא אסורה איסור שעה לישראל אינו דין שתהא אסורה איסור עולם לכהן ת"ל איש או איש לרבות כהן והסרים: והעמיד את האשה לפני ה', לרבות אשת כהן ואשת סרים שהן שותות: ועשה לה הכהן, יכול כל האמור בענין ומניין אע"פ שלא עשה לה אלא השביעה והשקה והקטיר קומץ מנחתה דיו ת"ל ועשה לה הכהן את כל התורה הואת:

1 ר"ש עד סה"ד] רק ט ורבה שם | 2 רבה: שכר לעבירה | ט יהא. (כט) 4 זאת וכו' זאת] טנ ורבה פ"ט סכ"ו | המקנא יקנא] ט המקנא וקנא תנהוג, ג תורה זו תנהוג | 5 אשה עד סה"ד] רק טנ | אשה בפעם הג'] ט ח' | 7 ג ולאדומי ולמצרי לפצוע דכא ולכרות שפכה | 8 ט ולרבות | הפסולות בפעם הא'] ט הפסולין. (ל) 9 או וכו' שיקנו] רק נ ורבה פ"ט סכ"ז | עליו] רבה: וגו' | איש או איש] נ ח' | והיה וכו' והסרים שו' יג] רבה ח' | 13 והעמיד וכו' שותות] רק רבה שם | 14 ועשה וכו' הזאת] רק נ.

לילד. עיין סוטה כו, תוספות שם ד"ה מעוברת עצמו: 1 שנים. בילקוט, ולשון הרבה ז"ט סכ"ה ר' יהושע אומר א"כ ילכו כל העקרות ויקלקלו בשביל שיפקדו וזו שישבה הפסידה מה ת"ל ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים שחורים יולדת לבנים קצרים יולדת ארוכים יולדת אחד יולדת שנים ע"כ ומאמר זה בתחלתו דומה ללשון הספרי צד כג (רק במקום ר' ישמעאל איתא ברבה ר' יהושע) וסופו ללשון הס"ז בכאן ואפשר כי הרבה הרכיב כאן לשון הספרי והס"ז ואפשר ג"כ כי כל הלשון מן הספרי והספרי שלפנינו קטוע בסופו ויש לומר ג"כ כי צריך להגיה בס"ז ע"פ הרבה וצריך להיות ר' יהודה (או ר' יהושע) אומר א"כ ילכו כל העקרות וכו'. והילקוט קצר בהעתקתו או דנשמט באשמת הסופרים ועכ"פ משמע דפליגי ר"א ור"י כעין דפליגי ר"ע ור' ישמעאל בספרי ובמדרש הגדול חסר כל המאמר: 3 מעתה. בילקוט ורבה פ"ט סכ"ה, אבל לשון המה"ג תנא ר' אידא (וצ"ל ר' יהודה) משום ר' אלעזר בן מתיא הרי הוא אומר ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא וכי אין אנו יודעין שאם לא נטמאה האשה שהיא טהורה מה ת"ל וטהורה היא אלא סוף שהמקום פורע לה תחת ניוולה שאם היתה עקרה נפקדת היתה יולדת בצער תלד בריוח היתה יולדת כעורים יולדת נאים שחורים יולדת לבנים קצרים יולדת ארוכים נקבות יולדת זכרים היתה יולדת אחת לשתי שנים תהא יולדת בכל שנה היתה יולדת אחד אחד תלד שנים שנים אמר לו ר' שמעון א"כ ילכו כל הנשים ויקלקלו בשביל שיפקדו אלא לפי שהיתה אסורה לורע לשעבר יכול תהא כן לעתיד לבא ת"ל ונקתה ונזרעה זרע מותרת הוא לזרע מעתה. ונראה דבעל מה"ג נמשך כאן אחר הירוש' סוטה יח ע"ד עד בשביל שיפקדו ומכאן ולהלן הוא לשון הס"ז ואי אפשר לומר דכך היתה הגרסא לפניו בירושלמי מדפריך שם ולית לר"ש ונקתה ונזרעה זרע ומתרץ אית ליה זרע כשר ולא זרע פסול. והברייתא הנ"ל מובאה גם כן ברבה פ"ט סמ"א ועיין בתוספתא פ"ב ג ר' יהודה אמר משום ר' אלעזר בן מתיא מה ת"ל ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח וכו' ולשון זה מסכים עם הס"ז. ועיין עוד ספרי צד כד ד"א ונזרעה מפני שהיתה בכלל וכו'. (כט) 4 המקנא. עיין בח"ג ונראה דב' נוסחאות נתערבו בילקוט: — בית העולמים. גם במה"ג ורבה פ"ט סכ"ו, אבל רבה פ"ט סמ"ב: הקנאות שהוא מקנא לה בבית עולמים ובשילו ובנוב וגבעון. ועיין ספרי צד כד אין לי אלא לשעה וכו' וירוש' יח ע"ב תורת הקנאות תורת העולמים: 5 זאת. עיין ספרי צד טז: — אשה צ"ל מה ת"ל אישה אישה: 8 הפסולות. עיין סוטה פ"ד מ"ב, ירוש' יח ע"ד ויט ע"ג. (ל) 9 שיקנו. עיין סוטה פ"ד מ"ה: 13 והסריס. כאן מבואר הטעם אמאי איצטריך לרבות אשת כהן. ובירושלמי יט ע"ד אמרו דאיצטריך למתני דאשת כהן שותה ומותרת לבעלה להשמיענו דאין אנו חוששין לומר שמא הזכות תלה לה ולמ"ד הזכות תולה ונכרת איצטריך דלא תימא שמא נאנסה ואנוסה אסורה באשת כהן. ובבבלי שם כו' מרכיב שני הטעמים אף על גב דלטעם השני אין אנו צריכין עוד לטעם הראשון דמאי דתרץ ר' הונא שם במתנוונה מבואר ע"פ מאמר ר' המונא בירוש' יט ע"א המתנוונה מותרת לביתה פ' דמיירי במתנוונה ואיצטריך אפילו למ"ד הזכות תולה ונכרת: 14 שותות. לעיל יליף לענין קנוי וכאן לענין שתייה ואע"ג דמן הק"ו דלעיל משמע דכבר מן הכתוב הראשון ריבה לשתייה אפילו הכא אי לאו הכתוב האחרון הייתי אומר דאין מקנין רק לפוסלן מכתובתן ועיין ספרי צד יט: 15 הזאת. ומסיים במה"ג מלמד שאין משקין את השוטה אלא בב"ד הגדול, נאמר כאן את כל התורה הזאת ונאמר להלן על פי התורה אשר יורוך מה להלן בב"ד הגדול אף כאן בב"ד הגדול ע"כ ומלתא באפי נפשה היא ע"פ הגמרא סוטה זי. ולשון הרבה פ"ט סכ"ז להפך ועשה לה את כל התורה הזאת כל האמור בפרשה ללמדך שדבר אחד מעכב ונראה דהמה"ג ס"ל דהזאת מעוטא ומלמד דלא כל הדברים מעכבין ועיין ירושל' סוטה יח ע"א אית תני בין תניין שבועות מעכבין אית תני תני שבועות מעכבות תניין אינן מעכבין הון בעי מימר מן דמר בין תניין וכו' אית ליה חוקה

לא. ונקה האיש מעון, מגיד שהוא בנשיאות עון עד שלא תשתה האשה ומנין אף האשה תהא בנשיאות עון אמרת והאשה ההיא תשא את עונה. [0]ר' יהודה אומר הרי ששתת ונמצאת טמאה אין בעלה חושש שמא נסתרה פעם אחרת ונטמאה ולא היה יודע בה שנאמר ונקה האיש מעון.— ר' חלפתא אומר הרי אשה ששתת מים והיו בידיה וביות יתלו לה לשעה ומניין שסופן לבדקה אחר ומן אמרת והאשה ההיא תשא את עונה. ר' שמעון אומר חלול השם היה בדבר שאילו לא היו המים בודקין אותה על אתר כיון שהיתה יורדת מן המקדש היתה אומרת לחברותיה אל תמנעו מלחטוא כבר שתיתי ולא פגעו בי המים דומה שאין בהן צורך כלל לכך נאמר והאשה ההיא תשא את עונה מיד:

ו–א. לפה שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ינדל בקדושה אל יעביר בתער ובמספרים אל יתלוש ואל ימרוט ואל יחוף באדמה ואל יתן סמנין בעשה ומנין בלא תעשה אמרת תער לא יעבור על ראשו אין במשמע בלא תעשה אלא התער כשאמר וידבר ה' אל משה לאמר ריבה הכל. אבל אומר אני מה התער שהוא בהעברת שער וכלי<אף אני ארבה את המספרים שהוא בהעברת שער וכלי> מה בין שער למספרים שהתער מכלה והמספרים משירות דבר אל בני ישראל ריבה התולש והמורט ואמרת אליהם ריבה המספסף באור הא מה שירתי במצות עשה החופף באדמה והנותן סמנין:

ב. [0]דבר אל בני ישראל, בני ישראל נודרין נזירות אין הגוים נודרין נזירות וכה"א אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריב לה' לעולה (ויק' כב יח) לעולה הן נודרין אין נודרין לנזירות.— בני ישראל נודרין נזירות אין העבדים נודרין נזירות מפני שרבו כופהו ואומר לו לשתות יין והוא שותה לגלח והוא מגלח ליטמא למתים והוא מיטמא. או בני ישראל פרט לגרים אמרת איש לרבות את הגרים: איש או אשה, ר' יוסי הגלילי אומר יכול כשידירנה בעלה מפני שהיה לי בדין מה אם במקום שאינו מיפר נדרי עצמו הרי הוא אוסר עליו נדרים מקום שהוא מיפר נדרי אשתו אינו דין שיאסור עליה נדרים אמרת ואשה כי תדור נדר (במדבר ל ד) לא כשידירנה בעלה. ר' עקיבא אומר יכול אף הנזירה לא תהא מיטמאה למתים והלא אומר וכי דין הוא

תורה מעכב וכו'. (לא) 1 האשה. ספרי צד כד: 4 מעון. עיין ספרי שם: 6 עונה. שם צד כה: 9 מיד. שם צד טו. (ו—א) 16 המספסף. עיין מה שכתב בזה מו"ר ר' ישראל הלוי נר"ו בספרו על המכילתא דרשב"י דף יט הערה ו: 17 סמנין. ומובא גם בסה"מ מצות עשה צ"ב בשם המכילתא. ועיין ספרי צד ל, נזיר פ"ו מ"ג, ירושלמי נה ע"א, בבלי סוטה טז, אבל בירושלמי קדושין נט ע"ד לא קחשיב תער כאשר העיר על זה רש"י במקומו בסוטה. (ב) 19 לנזירות. עיין נזיר פ"ט מ"א ובגמ' שם דף סא ע"א וע"ב ורבה פ"י ס"ז ות"כ אמור פרשה ז' ב' ובספק אם מן וכן הוא אומר וכו' הוא מן הס"ז: 21 מיטמא. הנוסח במה"ג הוא לשון הרמב"ם נזירות פ"ב הי"ז ולשון המשנה שם ריש פ"ט נשים ועבדים יש להם נזירות וכן בגמרא שם ואמרת אליהם לרבות את העבדים ומשמע דפליגי אבל אפשר לומר ג"כ דאין חלוק רק בלשון מאחר דנותן טעם לדבר מפני שרבו כופהו תדוק מניה אבל אם רבו מרוצה נוהג נזירות. ועיין Brüll: Graetz-Jubelschrift, S. 186 23 בעלה. עיין ספרי צד ר: 26 יכול. בניחותא:

(לא) 1 ונקה וכו'] ט נ ורבה שם | נ מלמד | האשה] רבה נ' אבל לאחר שתשתה ונקה האיש מעון | ומנין וכו' עונה] רק טנ | 2 תהא] ט ח' | ט האשה | את] ט ח' | ר' יהודה וכו' מעון] רק נ | 4 ר' חלפתא עד סה"ד] רק טנ | נ ר' חלפי | 5 נ מצוות | נ ותלו | לה] ט ח' | ט לבודקן | אמרת] ט שני | ט האשה | 6 נ הוא הדבר שאלולי היו | 7 ט שהיא | ט המקום | 8 כלל] ט ח' | 9 מיד] נ ח' (ו—א) 10 לפה עד סה"ד] רק טנ | ט לפי | גדל פרע] ט ח' | נ יגדיל | 12 נ במשמע אלא התער בל"ת | 13 ט אמרת | לאמר] נ ח' | הכל] ט ח' | 14 ט לכלי | המוסגר ט ח' | 15 ט ומספרים | 16 ט המשפשף באדמה | הא מה] ט ח' | ט שיירתו | ט מצות. (ב) 18 דבר וכו' לנזירות] רק נ | 19 יקריב בפעם הב'] במקרא יקריבו | 20 בני וכו' יבא שו' ג בע' הס'] רק טנ | נ לנזירות וכן בסמוך | נ עבדים | 21 ט שרבו אומר | למתים] נ ח' | 22 מיטמא] נ נ' ואם לא כפהו נוהג נזירות | ט אמרת איש איש | אשה] נ נ' מגיד שהנשים נוהגין נזירות | 23 כשידירנה] ט כשירצה | ט ומה במקום | 24 ט עליה | 25 נ אשה | נדר] נ ח' | 26 ט והלא דין הוא |

ומה אם במקום שעשה קטנים כגדולים בכהנים לא עשה בהן נשים כאנשים מקום שלא עשה קטנים כגדולים בנדרים אינו דין שלא נעשה בהן נשים כאנשים אמרת או אשה וגו׳ על נפש מת לא יבא: איש כי יפליא, כשיפרש: לנדור, פרט למהרהר בלב ומנין אתה מרבה הגומר בלב ת״ל נדר: נדר, נאמר כאן נדר ונאמר להלן נדר מה נדר האמור כאן כי יפליא אף נדר האמור להלן כי יפליא ומה נדר האמור להלן אל תאחר לשלמו אף נדר האמור כאן אל תאחר לשלמו: נזיר להזיר, נודר הוא נזירות בתוך נזירות והיה בדין שלא יזיר הואיל והנגעים גורמים להבאת קרבן והנזירות גורמת להבאת קרבן מה מצינו בנגעים שאם נולד לו נגע בתוך נגעו אינו גורם לו להביא קרבן שני עד שיצא ידי ראשון וכן הנזירות שאם נולדה לו נזירות בתוך נזירותו אינה גורמת לו שיביא קרבן שני עד שיצא ידי ראשון ובצד השני אתה אומר נזיר להזיר מזיר הוא בנו הקטן כשירצו הקרובים: [0]לה׳, מגיד שהנזירות לשם כשהיא דרך קדושה:

ג. [0]מיין ושכר יזיר, נאסר הנזיר בשלש מצוות מלשתות יין ומלגלח ומליטמא למתים והותר בשתים מהן במקום מצוה לגלח תגלחת מצוה ולהיטמא למת מצוה יכול יהא מותר ביין מצוה והלא דין הוא ומה אם האונן שהוא מותר ביין הרשות הרי הוא אסור ביין מצוה נזיר שהוא אסור ביין הרשות אינו דין שיהא אסור ביין מצוה. לא אם אמרת באונן שהוא אסור באוכל מצוה תאמר בנזיר שהוא מותר באוכל מצוה הרי כהן יוכיח שהוא מותר באוכל מצוה ואסור ביין מצוה וכן אל תתמה על הנזיר שאע״פ שהוא מותר באוכל מצוה הרי הוא אסור ביין מצוה. לא אם אמרת באונן שהוא במיתה תאמר בנזיר שהוא במיתה הואיל ואינו במיתה יהא מותר ביין מצוה אמרת מין לרבות יין מצוה: מיין ושכר, ר׳ אלעזר הקפר אומר מין זה יין מוג שכר וה חי או אינו אלא יין וה חי ושכר וה מוג ת״ל ונסכו רביעית ההין (במדבר כח ז). חי אתה מנסך ואי אתה מנסך מוג הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון יין וה מוג שכר וה חי.—יכול שאין לי אלא יין מנין אפילו חומץ ת״ל חומץ. אי חומץ יכול אף חומץ של תמד ת״ל חומץ יין התיר במעורב שאינו בנותן טעם אין לי אלא חומץ יין מנין אף המטיל מים לתוך ענבים והבאישו ת״ל משרת ענבים ומנין אף משרת בוסר ת״ל וכל משרת. יכול לא יתן על

1 ט בכהנה (או בכהנת) | 2 ט בנזירים | או] נ ח׳ | 3 וגו׳] ט ח׳ | מת] ט ז׳ | נ תבוא וג׳ איש כי יפליא להביא שתי שערות | איש וכו׳ למהרהר בלב] גם ברבה פ״י ס״ז | איש] נ ורבה ח׳ | יפליא] נ נ׳ לנדור | רבה: כשיפרוש | נ לנדר | 4 ומנין וכו׳ הקרובים שורה יא] רק טנ | ומנין] ט ח׳ | נדר בפעם הב׳] ט ח׳ | 6 נזיר] נ נדר | 7 יזיר] נ נ׳ והלא אומר וכי דין הוא | 9 ט כן בנזירות | 10 נ הראשון | 11 נזיר] ט נדר | מזיר] ט ניזור | ט קרובים | לה׳ וכו׳] רק נ׳. (נ) 13 מיין וכו׳ חי שו׳ כד] רק נ | 24 יכול וכו׳ יאכל בע׳ הס׳ שו׳ ד] טנ | יכול וכו׳ ת״ל חומץ] ט ח׳ | 25 נ או | נ ת״ל וחומץ | 27 ענבים] ט ח׳ | וכל] ט ח׳|

3 לא יבא. עיין ספרי צד כה ומאי דנוסף במה״ג נראה דאינו מן הס״ז ועיין רמב״ם נזירות פ״ב הי״ג וספרי כאן ורבה פ״י סימן ז׳: 4 בלב. פ׳ בז״ר דכשיפרש ממעט נדר על תנאי כהא דר״ט דאין אחד מהם נזיר, נזיר לב. ורד״ל הערה מג מגיה ברבה כי יפליא לנדור כשיפרש פרט למהרהר אבל דוחק למחוק תיבת לנדור המקויימת ע״י ג׳ ספרים ע״כ נראה דמה שאמר בתחלה כשיפרש הוא לבאר פשוטו של מקרא כדמתרגם ג״כ אונקלוס ארי יפריש ואח״כ מפרש והולך מאי בא למעט דאלו לא הוה כתיב אלא לנדור או נדר הייתי ממעט אפילו גומר בלב אבל עכשיו דכתיב לנדור נדר ממעטינן מהרהר ומרבינן גומר: — הגומר וכו׳. עיין ת״כ חובה פרשה ט ח״ב, ספרי צד ר, ירוש׳ תרומות מב ע״ב, נזיר נג ע״ד, בבלי שבועות כו:, חגיגה י׳, מדרש תנאים כי תצא דף קנב ובהערת המו״ל שם: — להלן. דברים כג כב כי תדור נדר וכו׳: 6 לשלמו. עיין ת״כ בחוקותי פרשה ג ג, ספרי צד כו וצד ר: 7 בתוך וכו׳. עיין ירוש׳ נדרים לו ע״ג בשם ר׳ ישמעאל (ורבה פ״י ס״ז), בבלי גז, נדרים פ״ב מ״ג: 9 ראשון. כריתות פ״ב מ״ג ותוספתא שם פ״א הי״ב: 11 הקרובים. עיין ספרי צד כו ונזיר פ״ד מ״ו: 12 קדושה. עיין ספרי שם וש״נ. (נ) 15 ביין מצוה. ביין של מ״ש: 20 באונן. צ״ל בכהן: — בנזיר שהוא. צ״ל בנזיר שאינו: 21 מצוה. עיין נזיר פ״ו מ״ז, תוספתא פ״ו ח״ז, ספרי כג וש״נ: 24 חי. רק במה״ג ובספק, עיין ספרי צד כז ומאי דנוסף עוד במה״ג ד״א

מוחו ועל מגפתו ולא ירד בתוך הנת ת"ל לא ישתה משום שתיה הוא עובר אינו עובר משום כל אלה. יכול שאינו עובר אלא בשתיה ומנין אף באכילה ת"ל וענבים לא יאכל. לפי שאמרת גפן יין בעונש אין טרוקטי בעונש ומנין אתה אומר טרוקטי באוהרה ת"ל וענבים לא יאכל. [0]אין לי אלא ענבים מנין אפילו בוסר ת"ל לחים ומניין אף יבשים ת"ל ויבשים. יכול אף החוטין והעלים והלולבין ומי גפנים והסמדר ת"ל מחרצנים ועד זג יצאו אלו שאינן פרי ולא פסולת פרי אלא כעץ הן חשובין:

ד. [0]מחרצנים ועד זג, אלו הן החרצנים ואלו הן הזגים החרצנים אלו החיצונים והזגים אלו הן הפנימיים דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר שלא תטעה כזג של בהמה החיצון זג והפנימי ענבול נמצא החרצנים הן הפנימיין שזורעין אותן והזגין הן הקליפה החיצונה: מחרצנים, אמרת מיעוט חרצנים שנים ועד זג זה זג אחד ר' עקיבה היה מרבה בבולן כזית שנאמר מכל אשר יצא מגפן היין החזירן לכלל שהיו בו:

ד. [0]כל ימי נדר נזרו, ימי נזרו לא יגלח ימי נזרו לא ישתה יין ימי נזרו לא יטמא למתים. מי שאמר הרני נזיר לשתות יין בשבת זו לגלח בשבת זו ליטמא במתים בשבת זו אין זה אלא כנודר בנזיר. ממעט אני בנודר סתם שאם גלח יום שלשים שיעלה לו יכול אף במפרש כן ת"ל ימי נזרו לא יגלח. מי שאמר הרני נזיר על מנת שאגלח בין נזירות לנזירות הואיל והרשות בידו לגלח יכול תהא רשות בידו לשתות יין ת"ל ימי נזרו לא ישתה יין עד מלאת הימים וגו' מי שאמר הרני מוסיף על נזירותי עוד שלשים יום אמ' עד מלאת הימים אשר יזיר לה'. — מי שניזור בארץ טמאה ובא לו לארץ טהורה יכול יגלח וישלח פרע שני ת"ל קדוש יהיה גדל פרע גדל פרע הוא. [0]מעשה בהלני המלכה שהלך בנה למלחמה ואמרה אם יבא בני מן המלחמה בשלום הרני נזירה שבע שנים ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים ולסוף שבע שנים עלת לארץ ישראל והורה בית הלל שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות ולסוף שבע שנים נטמאת ונמצאת נזירה אחת ועשרים שנה: קדוש יהיה מיכן אמרו סתם נזירות שלשים יום מיין יהיה: גדל פרע, מצות עשה: גדל פרע אין לי אלא מי שיש לו פרע מי שאין לו פרע מנין ת"ל קדוש יהיה כמה שהוא ואין לי אלא מי שיש לו פרע מי שאין לו שער מנין ת"ל שער ראשו מה שהוא:

מיין ושכר זה האמור כאן הוא שכר של תערובות יין הוא לשון הרמב"ם נזירות פ"ה ה"א: 2 כל אלה. ספרי צד כח ופסחים כג.: 3 טרוקטי. עיין נדה פ"ט מי"א: 6 חשובין. בספק, וסוף הדבור לשון הרמב"ם נזירות פ"ה ה"ב ועיין ספרי צד כח וממעט עלין ולולבין לאפוקי מדעת ר' אליעזר וסמדר לאפוקי מדעת ר' יוסי. עיין ערלה פ"א מ"ז וירושי נזיר נד ע"ג ובבלי לד.: (ד) 10 החיצונה. גם כאן סיום הדברים בודאי מן הרמב"ם פ"ה ה"ב ועיין ספרי צד כט ובהערה שם: — אמרת. אולי צ"ל איני יודע כמה אמרת: — אחד. בספק, עיין ספרי שם: 11 יצא. צ"ל יעשה: — בו. בספק, עיין נזיר פ"ו מ"א וירושלמי שם נה ע"א ובבלי לח: ורבה פ"י ס"ט. (ה) 13 למתים. נראה דדורש כעין שאמרו בספרי צד ל נדרו תלוי בנזירותו וכו' והיינו דמפרש מי שאמר הרני נזיר וכו' ר"ל דאין אנו הולכין אחר לשונו רק אחר מצות התורה ואפילו אם אינו אוסר עצמו רק במין אחד ושבת אחת אסור בכל המינין וכל שלשים יום: 15 יגלח. עיין נזיר פ"ג מ"א ומשמע קצת דקודם ממעט אני נשמט הדרש מהיכי שמעינן אם גלח יום שלשים יצא ועיין ספרי דף ל. ואולי צ"ל ת"ל ימי נדר נזרו לא יגלח פ' דאוליגן ג"כ בתר לשונו ולפ"ז בנזיר סתם מקיימינן ביה כל ימי נזרו דאם גלח ביום שלשים יצא ובמפרש אנו מקיימין כל ימי נדר נזרו לענין דאם גלח ביום שלשים לא יצא: 17 ימי נזרו. אינו מעתיק לשון הכתוב רק הענין ופ' דמי שקבל עליו נזירות הרבה ע"כ מגלח בין נזירות לנזירות דאל"כ לא הוה אלא נזירות אחת ואעפ"כ אינו רשאי לשתות יין בנתיים דמיד שגלח חלה עליו נזירות שנייה: — מי שאמר. אולי צ"ל מניין את מרבה: 18 לה'. נראה דר"ל דאף במי שקבל עליו בתוך נזירותו עוד נזירות אחרת הדין כך דמגלח בין נזירות לנזירות ואולי דורש כן מדכתיב יזיר משמע דעתיד להזיר: 20 מעשה. מעשה לסתור, עיין נזיר פ"ג מ"ו: 24 יהיה. רק מה"ג ובספק, עיין ירושלמי נא ע"ג ובבלי ה. וספרי צד לב: — מצות עשה. ונראה דאינן מן הס"ז רק לשון הרמב"ם נזירות פ"א ה"א: 26 פרע. צ"ל שער: — שהוא. ונראה דצריך להמשך

1 לא] נ ח' | ט ואינו | 3 ט לפי שזה גפן | אומר] נ מרבה | 4 ועגבים] נ ח' | אין וכו' לה' שו' יח] רק נ. (ה) 18 מי וכו' הוא שורה כ] טנ | נ שנזר | 20 גדל פרע הוא] ט ח' | מעשה וכו' עשה שורה כד] רק נ | 24 אין עד סה"ד] נ ורבה פ"י ס"י | אין וכו'] רבה: גדל פרע לומר לך שהוא גדל פרע אין וכו' | 25 ת"ל וכו' מנין] רבה ח' | 26 רבה: משהו.

ו. כל ימי הזירו לה׳ על נפש מת, יאמר מת מה ת״ל נפש להביא את הדם:
ז. [0]לאביו לא יטמא, יכול לא יטמא על מת מצוה והלא אומר וכי דין הוא הואיל והכהנים בלא תעשה מליטמא למתים אם מיטמא הכהן על מת מצוה אף הנזיר יטמא על מת מצוה קל וחומר ומה במקום שעשה קטנים כגדולים בכהנים הרי הן מיטמאין על מת מצוה מקום שלא עשה קטנים כגדולים בנזיר אינו דין שלא יטמא מיטמא הוא על מת מצוה. — יכול יטמא הוא על מת מצוה ברגל ת״ל לאמו לא יטמא אבל מטמא הוא על מת מצוה ברגל. יכול יטמא הוא על מת מצוה ברחוקים ת״ל לאחיו לא יטמא מיטמא הוא על מת מצוה ברחוקים. יכול יטמא על מת מצוה בקרובים ברגל אבל לא יטמא על מת מצוה ברחוקים ברגל ת״ל ולאחותו לא יטמא מיטמא הוא על מת מצוה ברחוקים ברגל: לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם, פרט לנוגע בשפוד: במותם ריבה ד״א שיטמא כמת שלם ואת מה אני מרבה השדרה והגולגולת וחצי לוג דם וחצי קב עצמות ואבר מן המת ואבר מן החי שיש עליהן בשר כראוי: כי נזר אלהיו על ראשו, מניד שהנזירות בראש:
ח. [0]כל ימי נזרו קדוש הוא לה׳, מפני שנזר דרך פרישות וטהרה נקרא קדוש ולא עוד אלא ששקלו הכתוב כנביא שנאמר ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לנזירים (עמוס ב יא):
ט. וכי ימות מת עליו, לרבות שנפל עליו הבית ועל המת: בפתע פתאום, לרבות שמת עליו בפונדקי: וטמא ראש, יכול שאין לי שהנזיר מגלח אלא כשהוא נוגע במת שלם ובשדרה ובגולגולת ובחצי לוג דם ובחצי קב עצמות ואבר מן החי ואבר מן המת שיש עליהן בשר כראוי כשאמר טמא ריבה אבר מן המת ואבר מן החי שאין עליהן בשר כראוי. טמא וטמא ריבה בוית מן המת ובוית מן הנצל ומלא תרוד רקב ורוב בנינו ורוב מנינו. נזרו ריבה עצם כשעורה שיטמא במגע ובמשא: [0]וגלח, יכול יגלח את כל שערו אמ׳ לא אמרתי אלא ראשו ממעט אני בכל שערו ולא אמעט בוקנו שהוא בכלל ראשו אמ׳ וגלח ראשו פרט לוקנו. וגלח, יכול עד שלא טהר אמ׳ לא אמרתי אלא ביום טהרתו. יכול בין ביום בין בלילה אמ׳ ביום השביעי ביום ולא בלילה:

(ו) 1 כל וכו׳ הדם] טנ | כל וכו׳ נפש מת] ט ח׳. (ז) 2 לאביו וכו׳ מצוה שו׳ ו] רק ג | 6 יכול וכו׳ בראש שו׳ יג] טנ | יטמא הוא] נ לא יטמא | 7 אבל] נ ח׳ | על מת] ט למת | יטמא הוא] נ לא יטמא | 8 מיטמא הוא] ט ומטמא | 9 ג ולא | 10 ט ומטמא | לאביו וכו׳ להם] נ לאחותו אינו מיטמא | 11 ט בשפיר | 12 נ השזרה | 13 ט עליו. (ח) 14 כל עד סה״ד] רק נ. (ט) 17 וכי וכו׳ ובמשא שו׳ כב] טנ | עליו בפ׳ הא׳] ט ח׳ | 18 נ ראשו | ט שאין הנזיר | נ מגליח אלא בזמן שנגע | 19 נ ובשזרה | 20 טמא וכו׳ טמא] נ ח׳ | 21 מן בפעם הג׳] נ ח׳ | 22 תרוד] נ חפנים | ורוב בנינו ורוב מנינו] ט ח׳ | ובמשא] נ על כל אלו מגליח ומביא קרבן טומאה וסותר את הקודמין | 23 וגלח וכו׳] רק נ.

הדרשות וצ״ל לעיל ת״ל שער ראשו מה שהוא וכאן ת״ל קדוש יהיה כמה שהוא, ועיין ספרי צד לא ונזיר מו׳. (ו) 1 הדם׳ עיין ספרי צד קס ות״כ ריש אמור וחולין עב׳. (ז) 3 הכהן׳ ת״כ ריש אמור: 6 מת מצוה׳ ונראה דצ״ל אינו דין שהוא מיטמא על מת מצוה ת״ל לאביו לא יטמא מיטמא הוא על מת מצוה ואפשר דיש איזו פירכא לק״ו וע״כ צריך קרא: — יכול׳ בניחותא וכן בסמוך: 10 ברגל׳ עיין ספרי צד לב ונזיר מח׳: 11 בשפוד׳ פ׳ פרט לכלים הנוגעים במת ועיין בראב״ד ת״כ חובה פרק יב ה״ח שכתב והכי איתא בספרי לפנים שני להם פי׳ (צ״ל פרט) לנוגע בשפוד נזיר פ״ז מ״ג: 13 כראוי׳ נזיר פ״ז מ״ב: — בראש׳ פ׳ בז״ר שביום טהרתו א״צ לגלח רק ראשו ולפי הירושלמי נזיר נז ע״ג היה אפשר לפרש ג״כ לענין דתגלחת מעכבת אבל מאחר דסתמא דס״ז לקמן פ׳ יט אינו סובר כן אפשר דמיירי לענין דתגלחת סותרת אבל ברבה פ״י סי״א כי נזר אלהיו על ראשו להגיד מה גרם׳. (ח) 16 לנזירים׳ בספק, עיין לשון הרמב״ם סוף נזירות׳. (ט) 17 עליו׳ במה״ג קודם לזה דרשה אחרת וז״ל וכי ימות מת עליו נפש לא נאמר אלא מת אינו מגלח עד שיטמא בטומאות שהן של מת עצמו מת עליו לרבות שנפל וכו׳ והדרשה הראשונה אינה מן הס״ז עיין רמב״ם נזירות פ״ז ה״א: 18 בפונדקי׳ ולא ידע שיש שם חולה, ז״ר: 22 ובמשא׳ עיין נזיר פ״ז מ״ב והא דקתני אבר וכו׳ שאין עליהן בשר כראוי אתיא כר״ל ירוש׳ נזיר נו ע״ג ובבלי שם נג: 24 לזקנו׳ עיין ספרי צד לה: 26 ולא וכו׳׳ בספרי שם

י. וביום השביעי יביא שתי תורים, היה רבי שמעון בן נחוניא אומר משום רבי שמעון הואיל ונאמרה הבאת קרבן ביחיד ונאמרה הבאת קרבן בצבור מה למד בצבור אם עבר יומו עבר קרבנו יכול מה הבאת קרבן צבור אם עבר יומו עבר קרבנו כך הבאת קרבן ביחיד אם עבר יומו עבר קרבנו אמרת ביום השמיני וביום השמיני ריבה תשיעי ועשירי: [0]יביא תורים, יכול הרבה אמ' לא אמרתי אלא שתי תורים. יכול יביא תורים ובני יונה אמ' שתי תורים או שני בני יונה. יכול יביא פרידה אחת מזו ופרידה אחת מזו אמ' שתי תורים או שני בני יונה לא מצא תורים ומניין שיביא בני יונה אמ' שתי תורים או שני בני יונה:

יא. [0]ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה, חטאת כפרה אין בעולה כפרה. יכול שאין בעולה שיורי כפרה ת"ל עשה ועשה: וכפר עליו מאשר חטא על הנפש משום טומאת המתים. ר' שמעון אומר מאשר חטא על הנפש משום שחטא על נפשו: — וקדש את ראשו יחזור ויגדל בקדושה: ביום ההוא ביום שטהר:

יב. והזיר לה' את ימי נזרו, יחזיר וישלים ימי נזירותו שהזיר: והביא כבש לא איל: בן שנתו, בן שנה לעצמו לא בן שנה לשנים: לאשם, הרי זה קנס: [0]אמר ר' שמעון לא מצינו אשם שיבא לבטל אלא זה בלבד שכן כתיב אחריו והימים הראשונים יפלו: — והימים הראשונים יפלו, מפיל הוא לאחר בדם רביעית לאחר ברובע עצמות על מגע שפוד ועל ימי חלוטו של מצורע. יכול שהוא סותר בכל אלו ת"ל כי טמא נזרו טומאה סותרת אין כל אלו סותרים. אמר רבי עקיבא דנתי לפני רבי אליעזר מה אם עצם כשעורה שאינו מטמא את האדם באהל הנזיר מגלח על מגעו ועל משאו רביעית דם שהיא מטמאה את האדם באהל אינו דין שיהא הנזיר מגלח על מגעה ועל משאה נוף בי ואמר לי אין דנין בנזיר מקל וחומר וכשבאתי אצל רבי יהושע אמרתי לו את הדבר אמר לי רואה אני להקל ולהחמיר אבל מה אעשה שגזרו חכמים חצי לוג: והימים הראשונים יפלו, ר' אליעזר אומר

מרבה לילה מן יגלחנו. (י) 1 וביום השביעי. צריך להיות וביום השמיני: 5 תשיעי ועשירי. עיין ספרי שם: 6 בני יונה. עיין קנים פ"ב ומאי דמוסיף ברבה מכאן אמרו אין מביאין תורים כנגד בני יונה ולא בני יונה כנגד תורים הוא מן הספרי צד ל: 8 אמ' וכו'. רק במה"ג והגרסא אצלי בספק דאם לא מצא תורים פשיטא שיביא בני יונה ואולי צ"ל לא מצא תורים יביא בני יונה ומנין שאם יש לו תורים שיביא בני יונה אמ', ועיין כריתות פ"ו מ"ט. (יא) 12 על נפשו. לשון הרבה פ"י סט"ו משום טומאת המתים דברי ר' ישמעאל ר"א אומר מאשר חטא על נפשו שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו וכו' וסגנון זה שוה במקצת ללשון המה"ג והספרי צד לו ע"ש וש"נ: — בקדושה. פ' בז"ר שהשערות הראשונים נטמאו ואולי בא התנא להוציא מן הפ' דצריך לקבל עליו נזירות מחדש ולומר הריני נזיר: — שטהר. כר' יוסי בר יהודה, ועיין ספרי צד ל"ו וש"נ ודלא כסתמא דמתנ' נזיר פ"ז מ"ב. (יב) 13 שהזיר. ולא שלשים יום בלבד, ז"ר: 14 לא איל. כנזיר טהור, ז"ר: — לשנים. ת"כ תזריע פ"ג ה"ג: 15 קנס. דלא בא להתירו בקדשים ולא לכפר דחטאת מכפרת עליו: 16 יפלו. פ' שכן כתיב אחריו וכו' דגם הא דסותר אינו אלא קנס וכן האשם כמו דאמר לעיל ולא בא אלא לבטלה ועיין כריתות כז, והסיום שכן כתיב אחריו וכו' ליתא שם. ועיין ירושלמי נזיר נג ע"ב הפר לה אשמה קרב שאין לך אשם בא על הבטלה כזה ובבלי יט. האשה שנדרה בנזיר ונטמאת ואח"כ הפר לה בעלה מביא חטאת העוף ואינה מביאה עולת העוף ומאמרו של ר' חסדא שם ר' ישמעאל הוא וכו' מתפרש רק בדוחק על הברייתא דבבלי ואולי עקרו אברייתא דירושלמי וצ"ע: — לאחר. אולי צ"ל לאחרונים וכן בסמוך פ' ימי הטומאה דאינם עולים: 18 סותרים. נזיר פ"ז מ"ג וספרי צד לז: 21 בנזיר. נזיר פ"ז מ"ד, ועיין Graetz-Jubelschrift, S. 186:

(י) 1 וביום עד סה"ד] טנ | וביום וכו' תורים] ט ח' | ג נחוניין | 2 ט ונאמר | ונאמרה הבאת] ט והבאת | מה וכו' קרבנו] נ ח' | 3 יכול וכו'] ט יכול אף ביחיד וכו' | 4 אמרת וכו'] נ ת"ל ביום השביעי ביום השמיני | 5 יביא עד סה"ד רק נ ורבה פ"י סי"ד | יביא תורים] רבה: אלו אמר תורים | אמ' וכו'] רבה: ת"ל יביא שתי תורים לא אמרתי אלא שתים | 6 רבה: ת"ל או שני וכו'] 7 רבה: ת"ל | לא וכו'] רק נ. (יא) 9 ועשה וכו' נפשו שו' יב] רק נ | 12 וקדש וכו' שטהר] טנ. (יב) 13 והזיר וכו' שהזיר] ט: | את ימי נזרו] ט ח' | והביא וכו' קנס] טנ ורבה פ"י סט"ז | 14 ט ורבה: ולא | בן שנה בפ' הא'] רבה ח' | ט ורבה: ולא | רבה: לשני עולם | 15 אמר עד סה"ד] רק רבה שם | 16 והימים עד סה"ד] טנ | ג לאחד וכן בסמוך | 17 ט מגע ספרו | ג חליטתו | 19 מה] ט ח' | 20 ט נזיר | ט שמטמא | 21 בנזיר] ט ח' | 22 ג רואה אני לק"ו שאמרת | 23 ג וגזרו |

בזמן שיש לו אחרונים הוא סותר את הראשונים לא בזמן שאין לו אחרונים. ר' עקיבא אומר הימים הראשונים יפלו מה שגזרו הראשונים שלשים יום:

יג. וזאת תורת הנזיר, תורה אחת לכל הנזירים שיביא קרבן טומאה יכול אף בבמה ת"ל זאת ומניין אתה מרבה הנזיר <נזירות עולם ת"ל תורת יכול שאת מרבה הנזיר> נזירות שמשון ת"ל זאת: ביום מלאת, ביום. יביא אותו, לא בלילה: ביום כלאת ימי נזרו ראוי לגלח תגלחת טהרה ביום אחד ושלשים ומניין שאם גלח ביום שלשים יצא ת"ל ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו. — יביא, יביאם בעל כרחו מכאן היו בית שמאי אומרים נודרין לנזירות ובית הלל אומרים אין נודרין שמא ינזר לחייו. אמרו להם בית שמאי מפני מה אתם אומרים שלא ילמוד לאכול משל בריות אם אינו נזיר והוא אומר נזיר אני נמצא מונע עצמו מלשתות יין ומליטמא למתים בשביל לאכול סעודה אחת:

יד. והקריב את קרבנו לה', מגיד שהבהמה מקודשת לשם: כבש אחד לא שנים. אמרת אחד שיהא הקדש לשם אחד: בן שנתו, בן שנה לעצמו לא בן שנה לשנים: לעולה, שיהא הקדשו לשם עולה: וכבשה, יכול שתים אמ' אחת לא אמרתי אלא אחת. אמרת אחת אין מגלחין שתי נזירות כאחת: בת שנתה,

והימים הראשונים יפלו] ט ח' | ר' אליעזר וכו'] ט לעיל קודם אמר ר"ע דנתי וכו' | 1 ט ולא | 2 שגו' הראשוני ם] נ ג' לנזירות. (יג) 3 וזאת וכו' בלילה] טנ | ט זאת | נ לכל הנזירות | 4 ט הנזור | המוסגר ט ח' | יכול וכו'] גם ברבה פ"י סי"ז | 5 ביום מלאת] ט ימי נזרו, ונראה דצ"ל ביום מלאת ימי נזרו | יביא אותו] ט ח' | ביום וכו' אותו ש' ז] רק נ | 7 יביא עד סה"ד] טנ | 8 לחייו] נ להיות אוכל משל בריות | 9 נ להיות אוכל | 11 לאכול] ט ח'. (יד) 12 והקריב עד סה"ד] טנ ורבה פ"י סי"ח | והקריב] ט והביא | ט ורבה: שבהמה | לשם] רבה נ' כאן בן שנתו בן שנה לעצמו ולא בן שנה לשנים ולא ג' לה לקמן | כבש] רבה ח' | ט ורבה: ולא | 13 אמרת] רבה ח', ט אמר | לשם אחד] נ ורבה: לשם | ט בן שנה בן שנתו בן שנה וכו' | 14 אמ' אחת] רבה: ת"ל אחת | אמ'] ט אמר | 15 אחת] נ ח' | לא אמרתי אלא אחת] רבה ח', ט לא אמר אלא אחת | אמרת אחת] נ ח', ט אמר אחת | ט מגלח | רבה: שני | ט כאחד | בת שנתה] ט ח' |

1 בזמן וכו'. יש לומר דקאי אנטמא לאחר מלאת וכן משמע בירושלמי נב ע"ד דקורא אין לו מהיכן להפיל אם נטמא לאחר מלאת אבל לפי הספרי צד ל"ו וכן לפי הברייתא דבבלי יט משמע דר"א אנטמא ביום מלאת קאי ועיין תוספתא נזיר פי"ב הי"ג כל שנטמא ביום שראוי להביא קרבן יש לו לסתור (נ"א לספור) סותר שלשים יום כל שנטמא ביום שאין ראוי להביא קרבן ואין לו לסתור לא סותר אלא שבעה חוץ מימי טומאתו. ונראה דצריך להיות כל שנטמא ביום שאין ראוי להביא קרבן ויש לו לספור סותר הכל אין לו לספור סותר שלשים ביום שראוי להביא קרבן לא סתר אלא שבעה חוץ מימי טומאתו: 2 שלשים יום. דאם נטמא לאחר מלאת אינו סותר אלא שלשים אבל לא אתברר לי איזו גזירת שלשים דקאמר, ועיין ירושלמי נזיר נא ע"ג ואית דבעי משמעיניה (ר"ל דסתם נזירות ל') מן הכא [ילק' קונטרס אחרון מהדא] והימים הראשונים יפלו ימים שהותרו שהתירן [ילקוט ימים שהתירו לך] משה ובית דינו ואין פחות משלשים יום ובילקוט שם אין פחות משלשים יום אף ימים שאת מוסיף על השנה אין פחות משלשים ואולי הא דימים שאת מוסיף וכו' שייך לעיל וצ"ל משה ובית דינו ימים שאת מוסיף על השנה אין פחות משלשים ואף נזיר אין פחות משלשים יום פ' ימים דנתנה התורה רשות לב"ד להוסיף על השנה, ודוחק דיותר נראה דשייך למטה אחר כמה הן ימים מלאים וכו' ובפ"מ מפרש דקאי אהא דכתיב (ויקרא י ו) ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר וכו' ראשיכם אל תפרעו וכו' והתיר אבלות שהוא שלשים יום. ואולי קאי אהא שהיו מנודין אחר העגל והותרו. סדר אליהו זוטא פ"ד ועיין מס' שמחות פ"ז, מכילתא בא פ"ב, וצ"ע. (יג) 3 הנזירים. ר"ל אחד נזירות מרובה ואחד נזירות מועטת: — טומאה. נראה דצריך להשלים ותנהוג בשילה ובית עולמים: 4 זאת. עיין זבחים קיז: 5 זאת. נזיר פ"א מ"ב: 7 אותו. עיין לעיל: — בעל כרחו. נראה דאותו דרש ופ' כר' אברהם אבן עזרא בצווי בעל כרחו, אבל בספרי צד לח פ' ר' ישמעאל יביא את עצמו, וכן יונתן ימטי ית גרמיה: 8 לנזירות. אם תבירו מפציר בו שיאכל וישתה עמו יאמר הריני נזיר ואעפ"כ אינו נזיר ז"ר. ולפ"ז אינו נמשך למה שלפניו וגם מה שאחריו אינו מובן אלא הפירוש הוא דיכול לומר הרי עלי לגלח נזיר וב"ה סוברין דאין ראוי לעשות כן דאיכא למיחש שידור בנזיר רק בשביל שיביאו אחרים הקרבנות בשבילו ויהנה מן השלמים וב"ש סוברים דאין אדם מסגף עצמו שלשים יום בשביל סעודה אחת ודרשו כן ב"ש משום דס"ל דיביא אותו משמע דגם אחרים יכולים להביא. ועיין ירושלמי פסחים לה ע"ד ונזיר נב ע"א רבי ירמיה בשם ר' יוחנן אדם קובע על חברו קרבן נזיר שלא מדעתו אבל אינו מפרישו אלא מדעתו. ועיין ערכין כא. (יד) 13 שנים. נראה דצ"ל כלקמן יכול שנים אמרת אחד לא אמרתי אלא אחד: — אחד. אע"ג דבמה"ג ורבה חסר נראה דהעקר כג' הילקוט ופ' בו"ר דבא ללמד שיקדישו לשם הקב"ה ושקה דכבר למד כן מדכתיב לה'. וגם אין לפרש דר"ל לשם המיוחד כמו דאיתא בספרי צד קצא דכל זה נכלל במלת לה' ויש לפרש דר"ל דאין רשאי להביא קרבן חברו על נזרו א"נ קרבן שהפריש לנזירות זו לנזירות אחרת. ועיין תוספתא נזיר פ"ו הט"ו מי שנזר שתי נזירות וכו' מנה שיתהן והביא קרבנות שיתהן כאחת אין בידו אלא אחת הפריש של זו בעצמה ושל זו בעצמה והלך והקריב של זו בזו ושל זו בזו לא יצא. ועיין בירושלמי נב ע"ג אמר ר' אלעזר השלים נזירותו לראשונה מכיון שהביא קרבן לראשונה עלת לו ראשונה שניה (וצ"ל ומונה שנייה) ר' יעקב בר אחא וכו' ע"ש דמפרש תוספתא הנ"ל: 14 לשנים. עיין לעיל: 15 כאחת. עיין לעיל הע' יג

בת שנה לעצמה לא בת שנה לשנים: לחטאת, שיהא הקדשה לשם חטאת: ואיל, יכול שנים אמ׳ אחד לא אמרתי אלא אחד. אמרת אחד מגלח הוא על זבח אחד בן שנה לעצמו לא בן שנה לשנים: לשלמים, שיהא הקדשו לשם שלמים:

טו. וסל מצות, יכול מצוה שיביא בסל אין לי אלא בסל מנין את מרבה שאר כל הכלים ת״ל סל וסל: סלת חלות בלולות בשמן, יכול יתן לחלות משיחה ולרקיקים בלילה ת״ל מצות למצה שוו לא שוו לבלילה ולמשיחה: ורקיקי מצות משוחים, יכול כדרך המושחין אמרת בשמן כדי קיום שמן כיצד הוא עושה טובל אצבעו ונותן אחת על זו ואחת על זו כמין כי: [0]ומנחתם ונסכיהם, אבל אומר אני מה האיל שהוא בא בנדר ונדבה שהוא טעון נסכים אף אני ארבה את העולה שהיא בא בנדר ונדבה ולמה מיעטתי את החטאת שאינה באה אלא לכפרה:

יז. ואת האיל יעשה זבח שלמים לה׳, שיקדים הקדשו לזבחו וזביחת תודה מעכבת את לחמה וזביחת שני כבשי עצרת מעכבת את לחמן אימתי בזמן שהזבח בירושלם והלחם בירושלם ולא בזמן שהזבח בירושלם והלחם בבית פגי. ר׳ יהודה אומר יעשה זבח שלמים לה׳ יעשה של שלמים תחלה:

יח. וגלח הנזיר פתח אהל מועד, יכול אף במדינה אמרת גלח וגלח אף במדינה מה בין מגלח פתח אהל מועד למגלח במדינה המגלח פתח אהל מועד משלח שערו תחת הדוד והמגלח במדינה אינו משלח את השער תחת הדוד וחכמים אומרים אחד זה ואחד שולחין שער תחת הדוד. ר׳ יהודה אומר מגלח פתח אהל מועד משלח שער תחת הדוד והמגלח במדינה בטומאה קוברו במקומו: [0]וגלח הנזיר, ר׳ שמעון השזורי אומר לא הנזירה. — ר׳ אלעזר בר׳ שמעון אומר גלח וגלח אף הנזירה. ר׳ יוחנן הסנדלר אומר נזיר אל פתח אהל מועד אין הנזירה פתח אהל מועד <אמרו לו למה אמר להם> שלא להרגיל פרחי כהונה לעבירה: [0]אמרו לו והלא שוטה תוכיח אמר להם לא דומה שוטה לנזירה ששוטה לא נודלת ולא כוחלת ולא פוקסת והנזירה מותרת

וספרי צד מא: 2 זבח אחד. נזיר פ״ו מ״ז, ועיין ספרי צד מ הערה יג: 3 לשנים. אשגרה דבקרא לא כתיב כאן בן שנה וכן ברבה ליתא. (טו) 4 שיביא וכו׳. עיין ח״ג ואין להכריע. 6 ולמשיחה. ת״כ נדבה פרשה י ה״ו ועיין מנחות עד: 8 כי. כראב״י בת״כ שם: 10 לכפרה. עיין ספרי צד לט. (יז) 12 את לחמה. ברבה פ״י ס״כ גרס כאן על סל המצות שיקדים הלחם לזביחת האיל שאין הלחם קדוש אלא בדם הזבח, עיין מנחות מו: 14 פגי. עיין מנחות פ״ז מ״ג ובבלי שם עח: וירושלמי יומא מג ע״ד: — תחלה. נזיר פ״ו מ״ז וירושלמי שם נה ע״ב בשם ריב״ל ודומה לזה דורש תעשה הקדים בו מעשה בירושלמי יומא מ ע״ג, ועיין ספרי צד מ הערה יג. (יח) 15 יכול. בניחותא: 17 הדוד. כשיטת חכמים בתוספתא ה״ד פ״ו וירושלמי שם נה ע״ג ובבלי מה: 18 הדוד. כדעת ר׳ יהודה שם: 19 במקומו. משמע דצ״ל לעיל מגלח פתח אהל מועד בטומאה ולפ״ז הכל משלחין חוץ מן הטמא במדינה וזה כדעת ר׳ מאיר וחלוף בשמות האומרים: 20 הנזירה. עיין נזיר מה:

1 בת שנה] ט בת שנתה | ט ורבה: ולא | 2 אמ׳] ט אמר | אחד] ג ח׳ | אמ׳ וכו׳ אלא אחד] רבה: ת״ל אחד | אמרת] ט אמר | ג והוא על הזבח | אחד] ג ח׳ | 3 ג בן שנתו בן שנה וכו׳ | ט ורבה: הקדש. (טו) 4 וסל עד סה״ד] טג ורבה פ״י סי״ט | רבה: סל | וסל מצות] ט ח׳ | יכול וכו׳ בסל] ג שיביאם בסל אחד, רבה: מצוה שיביא בסל | אלא בסל] ג ורבה: אלא סל | את] ט שאתה | כל] רבה: ח׳ | 5 סלת וכו׳ בשמן] ג חלות בלולות ורקיקים משוחים, רבה: חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים למה צריך לומר מצות ברקיקים | יתן] ט ח׳, רבה: ליתן | 6 למצה] ג למצות | ט ורבה ולא | ט ומשיחה | 7 משוחים] ט ורבה נ׳ בשמן | ט בדרך | ג המשוחים | אמרת] רבה: ת״ל | 8 אצבעו] ט ח׳ | ואחת על זו] ט ח׳ | כמין כי] רבה ח׳ | ומנחתם עד סה״ד] רק נ׳. (יז) 11 ואת וכו׳ לזבחו] טג | ואת האיל יעשה] ט ח׳ | ג שיקדום | ג לזביחתו | זביחת עד סה״ד] רק ט׳. (יח) 15 וגלח וכו׳ אמ׳ וכו׳ במדינה] טג ורבה פ״י סכ״א ומן מה בין עד וחכמים רק ט ורבה | וגלח וכו׳ אמרת] ט ח׳ | וגלח וכו׳ מועד] רבה ח׳ | יכול אף במדינה] רבה: אין לי שמגלח אלא במקדש מנין אף במדינה | ג וגלח יגלח, ט וגלח וגלח | 16 ט מגלח | רבה: היה משלח את השער | 17 רבה: לא היה משלחו | וחכמים עד סה״ד] רק ט | 19 וגלח וכו׳ הנזירה] רק נ | 20 ר׳ אלעזר וכו׳] טג | גלח וגלח] ט וגלח וגלח | 21 ט ואין | המוסגר ט ח׳ | 22 ג תרגיל | אמרו וכו׳] ט אינו מעתיק רק מראה מקום על הגמ׳ דנזיר מה. שהביא קודם לזה |

בכל אלו. — פתח אהל מועד את ראש נזרו, יכול בזמן שלא נטמא מנין אף בזמן שנטמא ת״ל שער ראש נזרו: תחת זבח השלמים, נטמאו שלמים מנין שיתן תחת זבח אחר ת״ל וזבח. נטמא הזבח מנין ת״ל ונתן על האש מכל צד:

יז. ולקח הכהן את הזרוע בשלה, שתהא שלוקה: מן האיל, לרבות את האיל שישלק כולו: ונתן על כפי הנזיר והניף, יכול בישראל היה מניף ת״ל המקריב המקריב יניף (ויקרא ז כט). אי אפשר לומר המקריב יניף שכבר נאמר לך ולבניך (במדבר יח יא) ואי אפשר לומר לך ולבניך שכבר נאמר המקריב יניף. יכול יהו עושין שמיני כהן ת״ל המקריב יניף יכול יהו עושין כשמיני כהן מושיט לכהן ת״ל המקריב יניף. יכול בישראל היה מניף ת״ל לך ולבניך או לך ולבניך אהרן ובניו היה מניף ת״ל המקריב יניף אי אפשר לומר המקריב יניף שכבר נאמר לך ולבניך ואי אפשר לומר לך ולבניך שכבר נאמר המקריב יניף הא מה הדבר מה שלימד בנזיר ומה לימד בנזיר אמרת ונתן על כפי הנזיר והניף הכהן אף במקום שנאמר המקריב יניף כהן מניח ידו תחת ידי ישראל ומניף:

כ. והניף אותם הכהן תנופה, תנופה אחת ולא שתים: לפני ה׳, שתהא תנופה לפנים מן המניף: °על חוה התנופה ועל שוק התרומה, אף־איל נזיר היה בכלל שלמים יצא מכלל שלמים לטענו בזרוע בשילה. יכול שבא לפטרו בחזה ושוק אמ׳ על חוה התנופה ועל שוק התרומה הא ידעת שלא בא לפטרו מן החזה ושוק ולמה בא לטענו זרוע בשילה: ואחר ישתה הנזיר יין אחר כל המעשים הללו ומנין אף לאחר מעשה יחידי ת״ל אחר ואחר משיזרק עליו אחר מן הדמים הותר אע״פ שלא נתן על כפיו ולא הניף ולא גלח:

כא. זאת תורת הנזיר, תורה אחת לכל הנזירות שיביא קרבן טהרה ותנהוג בשילה ובבית עולמים. יכול אף בבמה ת״ל זאת: אשר ידור קרבנו, זה האומר הרי עלי נזירות שיביא שלש בהמות ויקום: קרבנו להי׳ על נזרו, הרי נזרו כקרבן

1 פתח וכו׳ נזרו בשורה הסמוכה] טנ | נ וגלח פתח | נ ומנין | 2 ט ראשו | נזרו] ט ח׳ | תחת עד סה״ד] רק ט׳. (יט) 4 ולקח וכו׳ כולו שו׳ ה] טנ | שלוקה] ט שלמה | 5 ט שישלק | 9 יכול וכו׳] נ ח׳ עד כאן וג׳ ר׳ יעקב היה אומר המקריב יניף יכול ישראל היה וכו׳ | ט אי | 12 אמרת וכו׳ הכהן] ט ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל והניף | ט אף שב׳ כאן המקריב וכו׳ | 13 ט מניח על ידי נזיר. (כ) והניף וכו׳ שתים] טנ ורבה פ״י סכ״ג | שתים] נ ג׳ הא כיצד מוליך ומביא מעלה ומוריד | לפני וכו׳ המניף] טנ | 15 המניף] נ ג׳ היכן היה מניף במזרח | על וכו׳ גלח שורה כ] רק ג׳. (כא) 21 זאת וכו׳ זאת] טנ | טהרה] ט שהרי | ט תנהוג | 22 אשר וכו׳ ויקום] טנ | 23 קרבנו וכו׳ בשער] טנ ורבה פ״י סכ״ד | קרבנו לה״] ט ח׳ | לה״]

1 נזרו. ומאי דמוסיף עוד במה״ג ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים לוקח מן הרוטב של זבח השלמים ונותן על השער ואח״כ משליכו תחת דוד השלמים הוא לשון הרמב״ם נזירות פ״ח ה״ב: 3 ת״ל וכו׳. עיין ספרי צד מ: — מכל צד. ונראה דדורש כן מדלא כתיב ונתן תחת זבח השלמים על האש. (יט) 4 שלוקה. אולי דורש כן מדלא כתיב מבושלה מבנין הכבד ושלוקה פחות מבשול, ועיין נזיר פ״ו ה״ט: 5 כולו. פ׳ דמבשל לה והדר מחתך לה, ועיין ספרי צד מ וש״נ: 9 יכול. נראה דצ״ל כג׳ המה״ג ר׳ יעקב היה אומר המקריב יניף וכו׳ והרישא כולה משובשת דלפי הג׳ שלפנינו מה בין ת״ק לר׳ יעקב אבל קשה לכוון הלשון ואולי צ״ל ונתן על וכו׳ והניף יכול ישראל היה מניף ת״ל והניף אותם הכהן יכול כהן היה מניף ת״ל ונתן על כפי הנזיר יכול יהו עושין כשמניח כהן מושיט לכהן ת״ל המקריב יניף אי אפשר לומר ישראל היה מניף שכבר נאמר והניף אותם הכהן ואי אפשר לומר כהן היה מניף שכבר נאמר המקריב יניף הא כיצד כהן מניח ע״י נזיר ומניף ר׳ יעקב אומר וכו׳ ופ׳ כשמניח כהן מושיט לכהן דס״ד דכהן מניחו ביד ישראל ומיד מושיטו ישראל לכהן ועיין ת״כ צו פרשה יא ה״ג ומכילתא דמלואים צו פרשה א׳ הכ״ח: 13 ומניף. אולי צ״ל והניף הכהן כהן מניח ידו תחת ידי נזיר ומניף אף במקום שנ׳ המקריב יניף כהן מניח וכו׳. (כ) 14 שתים. ומאי דנוסף במה״ג בספק אם הוא מן הס״ן, ועיין לענין תנופה אחת ת״כ צו פרק ט״ז ה״ב ומנחות צג: 15 המניף. ועיין ת״כ שם ה״ג וספרי צד מ: 18 בשילה וכו׳. עיין ספרי צד מא: 20 גלח. עיין נזיר מו׳, רבה פ״י סכ״ג, רמב״ם נזירות פ״ח ה״ה ולשון רש״י בערכין כא׳, ואמרינן בספרי דבי רב אחר ישתה הנזיר יין אחר מעשה יחידי ולפנינו לא נמצא כן בספרי ואולי כתב כן מפני שמצא כן בברייתא דגמרא נזיר הנ״ל וסבר שהוא מן הספרי. (כא) 22 זאת. ברבה פ״י סכ״ד בשינוי לשון זאת תורת הנזיר וגו׳ אין לי אלא לשעה לדורות מנין שיהא הדבר נוהג בשילו ובבית עולמים ת״ל תורת יכול אף בבמה תנהוג קרבן נזירות ת״ל זאת. ועיי ספרי צד מא, זבחים קיז׳, תמורה יד׳, ירושלמי מגילה עב ע״ג:

לומר כדרך שמועלין בקרבן כן מועלין בשער. ר׳ אלעזר בי״ר שמעון אומר אין מועלין בשער: — מלבד אשר תשיג ידו כפי נדרו, כפי נדרו שלא יפחות או כפי נדרו שלא יוסיף. אמרת מלבד אשר תשיג ידו כפי נדרו שלא יפחות ולא כפי נדרו שלא יוסיף: כן יעשה על תורת נזרו, זה הנודר בנזירות כחול הים שבכל שעה שרוצה להקל מראשו יקל. יכול אף האומר הרי עלי נזירות כן אמרת לא אמרתי אלא כן יעשה על תורת נזרו:

כג. דבר אל אהרן, יכול הדבר הזה שנאמר לאהרן ששמעו מפי הקב״ה אמרת אלה החקים והמשפטים וגו׳ (ויקרא כו מו) הא כל המצות הקלות והחמורות והודונות והשגיות הכללים והפרטים הגופים והדקדוקים נאמרו למשה מסיני ומה ת״ל לאהרן אלא כל דבר שהיה הוגין לאהרן היה נתלה באהרן וכל דבר שהיה הוגין לישראל היה נתלה בישראל. הא לפי שהדבור היה הוגין לאהרן לפיכך נתלה באהרן אעפ״כ כולם שמעו את הדבור: ושמו את שמי על בני ישראל, אין לי אלא ישראל גרים ועבדים משוחררין מניין ת״ל אמור להם מכל מקום: אמור להם יכול יהוא מברכין אותן עד שלא יהיה החון אומר ת״ל אמיר להם החון אומר תחלה והן מברכין אחר כן:

כד. יברכך ה׳, זו ברכה האמורה בתורה ברוך תהיה מכל העמים (דברים ז יד) ברוך פרי בטנך וגו׳ (שם כח י) ברוך אתה בבאיך וברוך אתה בצאתיך (שם ג) ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה הרי הן מבורכין מניין אף שמורין ת״ל וישמרך. ר׳ יצחק אומר אתה אם מבורכין הן שמורין הן ואם שמורין הן מבורכין הן ומה ת״ל וישמרך אלא וישמרך מיצר רע שלא יוציאך מן העולם. ד״א וישמרך ישמרך מן המזיקין המקיפין אותך שנא׳ יפול מצדך אלף וגו׳ (תהלים צא ז) הרי הן מבורכין ושמורין ומניין אף שכינה תהא ביניהן ת״ל יאר ה׳ פניו אליך אף שכינה תהא ביניהן. ד״א יאר ה׳ פניו ינן עליך ממאור השכינה הרי הן מבורכין ושמורין ושכינה ביניהן ומניין אף חנונים בדעת ובבינה ת״ל ויחנך אף חנונים בדעת ובבינה. דבר אחר

2 בשער· עיין קדושין פ״ב מ״ט, עבודה זרה פ״ה מי״ב, תמורה פ״ז מ״ג, ירושלמי לעבודה זרה שם, בבלי לתמורה וקדושין שם: 4 יוסיף· עיין ספרי צד מא: 6 נזרו· לפי ג׳ הילק׳ אפשר לפרש דרישא מיירי באומר הריני נזיר כחול הים וס״ל כרבי דבהאי גוונא נזירות אריכתא קבל עליו והוה נזיר עולם ובסיפא צ״ל יכול אף האומר הרי עלי נזיריות כן וקמ״ל דבהאי גוונא נזירות מופסקות קבל עליו ומגלח אחת לשלשים וזה כדעת רבי נזיר פ״א מ״ד אבל המה״ג נמשך כנראה אחר פסק הרמב״ם נזירות פ״ג הי״ח דפסק כחכמים דאפילו באומר הריני נזיר כחול הים מגלח אחת לשלשים ולפ״ז קשה לפרש מאי דקאמר יכול אף האומר וכו׳ ואפשר דפ׳ באומר הרי עלי נזירות לזמן ארוך וקמ״ל דאינו יכול להקל מראשו כמו ברישא וצ״ע: (כג) 7 הקב״ה· צ״ע הא בקרא גופיה כתיב דבר אל אהרן ואולי איזה חסרון בכאן ושואל על שאר דברות שנאמרו לאהרן ולא כתיב בהן דנאמרו למשה לאומרן לאהרן כמו במדבר יח א וכו׳. ועיין ריש מכילתא ות״כ וס״ז לקמן יח א וזבחים קטו: בתוספות ד״ה וקבל: 12 הדבור· מאחר דשמענו דאף היכא דכתיב אהרן היה הדבור ע״י משה קס״ד דכל היכי דכתיב אהרן למעט הדבור מישראל בא דאל״כ מה בין הדברות שנאמר בהן לאהרן לשאר דברות קמ״ל דכולן נאמרו ע״י משה וכולן נאמרו תחלה לאהרן ואח״כ לישראל· עיין מכילתא דרשב״י דף ו׳ ות״כ שמיני פרשה ב׳ ה״א, אחרי פרשה ו׳ ה״א, ספרי צד סח, וספרי זוטא לקמן ל׳ ב׳· וא״כ לא כתיב לאהרן אלא לפי שהיה הדבר נוגע באהרן, ועיין ספרי צד מב ונז ורבה פ״ד סי״ב: — ושמו וכו׳· ראוי להיות בסוף הפרשה ואולי צ״ל כה תברכו וכו׳, וכן הוא בספרי צד מג ומט ורבה פי״א ס״ד וס״ח וסוטה לח·: 13 מקום· סוטה שם לכולהו וכן רבה ס״ד לכולן ובספרי ורבה ס״ח דורש כן מן ואני אברכם: 14 יכול וכו׳· ספרי שם ורבה ס״ד סיטה וירושלמי ברכות ט ע״ד וכל הפיסקא בספק· (כר) 19 אתה אם· משובש, וברבה ס״ה הגרסא והלא אם:

ג ח׳ | הרי נזרו] ט הרי | 1 ג ורבה: כך | ר׳ אלעזר וכו׳ בשער רק ג | 2 מלבד וכו׳ יוסיף שו׳ ד] טג | מלבד אשר תשיג ידו] ט ח׳ | ט כפי נזרו | כפי נדרו שלא יפחות או] ט יכול כפי נדרו שלא יפחות ולא | 4 כן וכו׳ נזרו שורה ו] טג | ג זה הניזור כפרידי חול הים | שבכל וכו׳] ג שהוא מגלח כל שלשים יום | 5 כן] ג ח׳ | אמרת] ט ח׳· (כג) 7 דבר וכו׳ בישראל שו׳ יא] טג | דבר אל אהרן] ט ח׳ | יכול וכו׳ הקב״ה] ג הדבור הזה נאמר לאהרן יכול ששמעו מפי הקדש | 8 וגו׳] והתורות אשר נתן י״י ביד משה | 10 ט הוגן וכן בסמוך | 11 היה] ג ח׳ | הא וכו׳ כן שו׳ טו] רק ג· (כד) 16 יברכך וכו׳ ילוה לך בע׳ הס׳ שו׳ כ] רק ג·

ויחנך יתן בכם דעת שתהו חוננים זה את זה ומרחמים זה את זה כענין שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך (דברים יג יח). ד״א יברכך בנכסים וישמרך בנכסים ר׳ נתן אומר יברכך בנכסים וישמרך בגוף. ר׳ יצחק אומר יברכך בגוף וישמרך מיצר רע וכה״א כי ה׳ יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד (משלי ג כו). ד״א וישמרך שלא ישליט עליך אחרים וכה״א יומם השמש לא יככה וגו׳ ה׳ ישמרך מכל רע וגו׳ (תהלים קכא ו–ז). ד״א וישמרך ישמור לך ברית אבותיך שנ׳ ושמר ה׳ אלהיך לך את הברית וגו׳ (דברים ג יב). ד״א וישמרך ישמור לך את הקץ שנא׳ משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה וגו׳ אמר שומר אתא בוקר (ישעיה כא יא–יב). ד״א וישמרך ישמור את נפשך בשעת המיתה שנ׳ והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים (שמואל א׳ כה כט) שומע אני בין צדיקים בין רשעים שנא׳ ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע (שם). ד״א וישמרך ישמרך בעולם הזה וכה״א רגלי חסידיו ישמור (שם ב ט). ד״א וישמרך ישמרך לעתיד לבא שנ׳ וקוי ה׳ יחליפו כח וגו׳ (ישעיה מ לא):

כה. יאר ה׳ פניו אליך, יתן לך מאור פנים ור׳ נתן אומר זה מאור השכינה שנא׳ קומי אורי כי בא אורך (שם ס א) ואומר כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה׳ (שם) ואומר אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה (תהלים סז ב). ד״א זה מאור התורה וכה״א כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו כג): ויחנך, יחנך במשאלות לבך וכה״א וחנותי את אשר אחון (שמות לג יט). ד״א ויחנך יתן לך חן בעיני בריותיו וכה״א ויהי ה׳ את יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסהר (בראשית לט כב) ואומר ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (אסתר ב טו) ואומר ויתן ה׳ את דניאל לחסד וגו׳ (דניאל א ט) ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם (משלי ג ד). ד״א ויחנך ברעת בחכמה ומוסר ובינה והשכל. ד״א ויחנך בתלמוד תורה שנא׳ תתן לראשך לויית חן כי לויית חן הם לראשך (שם ד ט). ד״א ויחנך יחנך במתנות חנם שנא׳ הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם עד שיחננו (תהלים קכג ב) ואומר חנינו לך קוינו (ישעיה לג ב). ד״א ויחנך אם יש לך יתן לך ואם אין לך ילוה לך:

כו. ישא ה׳ פניו, יעביר כעסו ממך ויהפוך פניו כלפי אצלך לא דומה אדם שואל שלום חברו בתוך פניו כשואל שלומו מן הצדדין אלא ישא ה׳ פניו אליך יופך פניו אצלך: ד״א ישא ה׳ פניו אליך בשעה שאתה עומד ומתפלל וכה״א ויאמר אליו הנה נשאתי פניך (בראשית יט כא) והלא דברים קל וחומר אם ללוט נשאתי פנים מפני אברהם אוהבי לך לא אשא פנים מפניך ומפני אבותיך. ר׳ יוסי בן דוסתאי אומר כא״א ישא ה׳ פניו אליך וכא״א אשר לא ישא פנים (דברים י יז) וכי היאך אפשר לקיים שני כתובים הללו אלא ישא ה׳ פניו בדברים שבינך לבינו אשר לא ישא פנים בדברים שבינך לבין חבירך. ר״ע אומר כא״א ונקה וכא״א לא ינקה (שמות לד ז) וכי היאך אפשר לקיים שני כתובים הללו אלא ונקה בדברים שבינך לבינו לא ינקה בדברים שבינך לבין חבירך מיכן היה בן עזאי אומר ונקה לא ינקה מנקה הוא ואינו מנקה מנקה לשבים ואינו מנקה למחויקים. ד״א כתוב אחד אומר ישא ה׳ פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים היאך יתקיימו שני כתובים הללו בשישראל עושין רצונו ישא ובשאין ישראל עושין רצונו לא ישא. — היה ר״ש אומר חביב הוא השלום שאלו ברא הקב״ה מדה יפה יתר מן השלום נתנה לצדיקים שבשעה שהן נפטרין מן העולם שלש ביתות של מלאכי שלום מקדימות אותן הראשונה אומרת יבוא שלום השניה אומרת

(כו) 21 ישא וכו׳] טג ורבה | נ פניו אליך יופך, וכן רבה: פניו וגו׳ יהפך | כלפי אצלך] ט אליך | אדם] ט ורבה ח׳ | 22 נ שלומו של חבירו | שלומו] ט ורבה ח׳ | נ מן הצד | אלא וכו׳ אצלך] ט ח׳ | 23 ד״א וכו׳] נ ורבה | 25 נ בר דסיי | 27 רבה: בדבר וכן בכולן | 28 נ ר׳ עקביה | 30 מיכן היה] רבה: ח׳ | 33 היה וכו׳] ט גדול שלום שנתנה לצדיקים וכו׳ | 35 ט מקדימין אותו |

2 ורחמך. עיין כ״ז בספרי ורבה: — ד״א וכו׳. מכאן עד ישא ה׳. גם בספרי בשנוים קלים ועל כן נדפס באותיות קטנות. (כו) 21 יעביר. הפירוש דיעביר כעסו ממך סותר לדרשה שאחריו דמתחלה מפרש פנים מלשון כעס ובתוך כדי דבור מפרש פנים כמשמעו. וכן במה״ג וברבה ליתא כאן הדרשה דיעביר כעסו ממך ע״כ נראה כי רק ע״י איזה טעות המלקט נתערבה כאן הדרשה הראשונה שהיא מן הספרי עם דרשת הספרי זוטא: 25 אבותיך. ספרי ורבה שם ות״י: 31 חבירך. מן ר״י בן דוסתאי עד כאן גם בילקוט בשם ס״ז ואינו מביא רק תוכן הענין וז״ל ישא ה׳ פניו בדברים שבינך לבינו אשר לא ישא פנים בדבר שבינך בין חבירך ונקה לא ינקה בדבר שבינו לבינך: 33 לא ישא. עיין כ״ז בספרי צד מה, מכילתא יתרו פ״ז, תוספתא יומא פ״ה ט לפסדר״כ סוף פכ״ו, מדרש משלי פ״י ורבה: — היה וכו׳. מכאן עד תשכבון שורה י בע׳ הס׳. גם ברבה פי״א ס״ז בשנוי לשון

נוחו על משכבותם והשלישית אומרת הולך נכחו (ישעיה נו ב) ואילו לא דיין לצדיקים שמיתתן בידי כבוד שנ' והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך (שם נח ח) ולא עוד אלא שהן מקלסים לפניהם ואומרים יבוא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכחו. ד"א אתה אומר חביב הוא השלום שאלו ברא הקב"ה מדה יפה יתר מן השלום מנעה מן הרשעים שבשעה שהן נפטרין מן העולם שלש כיתות שלמלאכי חבלה מקדימות אותן הראשונה אומרת אין שלום השנייה אומרת אמר ה' לרשעים (שם נז כא) השלישית אומרת למעצבה תשכבון (שם נ יא) ואם לא דיין לרשעים שמיתתן בידי מחבלים שנ' ותקרב לשחת נפשו וחיתו לממתים (איוב לג כב) יהדפוהו מאור אל חשך ומתבל ינדוהו (שם יח יח) יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה (תהלים לה ה) ולא עוד אלא שהן מתקנטרין לפניהם ואומרין אין שלום אמר ה' למעצבה תשכבון. ד"א היה ר' שמעון אומר גדול השלום שלא כמדת בשר ודם מדתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה מדת בשר ודם כשהוא הולך למלחמה הוא הולך באוכלוסין ובליגיונין וכשהוא הולך לשלום אינו הולך אלא יחידי ומדתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה כשהוא הולך לשלום הוא הולך בליגיונות ובאוכלוסין שנא' אלף אלפין ישמשוניה (דניאל ז י) ואימר עושה שלום במרומיו היש מספר לגדודיו (איוב כה ג) ואומר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אדני בם סיני בקדש (תהלים סח יח) וכשהוא הולך למלחמה אינו הולך אלא יחידי שנא' פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם וגו' (ישעיה סג ג). וכן את מוצא כשפרע מדור המבול לא פרע ממנו אלא יחידי שנא' ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע (בראשית ו יז). וכן את מוצא כשפרע מדור הפלגה לא פרע ממנו אלא יחידי שנא' ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ (שם יא ט). וכן את מוצא כשפרע מחמשת כרכי סדום לא פרע מהן אלא יחידי שנא' וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים (שם יט כד). וכן את מוצא כשפרע מן המצריים לא פרע מהן אלא יחידי שנ' וה' הכה כל בכור (שמות יב כט). וכן את מוצא כשפרע מדור האמורי לא פרע מהן אלא יחידי שנ' הם במורד בית חורון וה' השליך עליהם אבנים גדולות (יהושע י יא). וכן את מיצא כשפרע מסנחריב לא פרע ממנו אלא יחידי שנא' ויצא מלאך ה' אל מחנה אשור (ישעיה לו לו). ד"א אתה אומר חביב הוא השלום שכל מעשים וזכיות שעשה אברהם אבינו לא נתן לו המקום שברו אלא שלום שנא' ואתה תבוא אל אבותיך בשלום (בראשית טו טו). וכן אתה מוצא ביעקב אבינו שלא בקש מן המקום אלא שלום שנא' ושבתי בשלום אל בית אבי (שם כח כא). וכן אתה מוצא באהרן שלא נשתבח לפני המקום אלא בשלום שנא' בריתי היתה אתו החיים והשלום (מלאכי ב ה). וכן אתה מוצא בפינחס שלא נתן לו המקום שברו אלא

10 תשכבון. כתובות קד, פס"ר פ"ב, שוח"ט פ"ל, ופקט"ז, ילקוט המכירי ישעיה פנ"ז, דברים רבה פ"ה סט"ו, ילקוט המכירי נחום פ"ב: — ד"א. מכאן עד אשור שורה כן גם ברבה שם. ועיין ספרי צד ק, שוח"ט פי"ח סי"ז, ילקוט המכירי תהלים פס"ח סנ"ד, שמ"ר פכ"ט ס"ח, פס"ר פכ"א, ילקוט שמואל רמז קס:

1 ואילו וכו'] רבה: ולא דיין וכו' אלא שמקלסים | 2 ט ביד | והלך וכו' צדקך] נ ורבה ח' | 3 ט ואומר | ד"א וכו'] ט גדול השלום שהוא נמנע מן הרשעים | 5 ט מתים | ט מקדימין | 7 ואם לא] ט ולא, רבה: לא דיין וכו' | ט ורבה: ביד | 10 נ מקנתרין | ט ואומר | 11 ט מדת מלך | 12 ט שהולך | ט וכשהולך | 13 ט אז הולך יחידי | ט מדתו | מלך מלכי המלכים] ט ח' | 14 נ ונאמר | 17 ומעמים וכו' וגו'] נ ח' | וכן] ט ח' | 18 ט כשנפרע | ממנו] ט ח' | 20 וכן וכו'] ט וכשנפרע וכן בכולן | ממנו] ט ח' | 22 ט מאנשי סדום | מהן] ט ח' וכן בכולן | 24 ט מן האמורי | 26 וכן וכו'] ט ומסנחריב | 27 א' אומר] ט ח' | 28 המקום] ט ורבה ח' | 30 ט ורבה: שבקש מן הקב"ה (רבה: המקום) שלום | 31 ט שלא נתברך אלא | 32 רבה: שנתן שכרו | ט הקב"ה שכר |

שלום שנא' הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כה יב). וכן אתה מוצא שלא נמשלה התורה אלא בשלום שנא' וכל נתיבותיה שלום (משלי ג יז). <וכן את מוצא שלא נתן הקב"ה שכר תלמוד תורה אלא שלום שנא' שלום רב לאוהבי תורתך (תהלים קיט קסה). וכן את מוצא שלא נתן המקום שכר עושי צדקות אלא שלום שנא' והיה מעשה הצדקה שלום (ישעיה לב יז). וכן את מוצא שלא נמשלה ירושלם אלא בשלום שנא' יהי שלום בחילך (תהלים קכב ח).> וכן את מוצא שאין הקב"ה עתיד לנחם את ירושלם אלא בשלום שנא' וישב עמי בנוה שלום (ישעיה לב יח). וכן את מוצא שלא כונן הקב"ה את מלכות בית דוד אלא בשלום שנא' למרבה המשרה ולשלום אין קץ (שם ט ו). וכן את מוצא שלא פרע המקום מן עמונים ומואבים אלא שמנע מהן שלום שנא' לא תדרוש שלומם (דברים כג ז):

כו. ושמו את שמי, שמי המיוחד לי. מניד שהן מתברכין בשם המיוחד יכול אף בגבולין יהו מתברכין בשם המיוחד ת"ל ושמו את שמי ולהלן הוא אומר לשום שמו שם (שם יב ה) מה להלן מקדש אף כאן מקדש אלא משרבו הפרוצים חזרו להיות מוסרין אותו לצנועים שבכהונה. אמר ר' טרפון מעשה והייתי עומד עם אחי הכהנים בשורה והטיתי אוני כלפי כהן גדול ושמעתיו שאמרו בתוך נעימת אחיו הכהנים או במקדש מברכין ואין מברכין בגבולין אמרת בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך (שמות כ כד) אף בגבולין אלא שבגבולין אומר שלש ברכות ובמקדש ברכה אחת במקדש אומר השם ככתבו ובמדינה בכינויו בגבולין נושאין ידיהן כנגד כתפותיהן ובמקדש על גבי ראשיהן: ואני אברכם. יכול אם רצו הכהנים לברך את ישראל הרי הן מבורכין ואם לאו אינן מבורכין ת"ל ואני אברכם בין רוצים בין אינם רוצים אני אברכם מן השמים. [0]הכהנים מברכים את ישראל מי מברך את הכהנים ת"ל ואני אברכם הכהנים מברכים את ישראל ואני אברך את אלו ואת אלו:

ז—א. [0]ויהי ביום כלות משה וימשח את המשכן, איני יודע אם ביום שהתחיל בו או ביום שגמרו כשהוא אומר ויהי ביום כלות משה אינו ביום שהתחיל בו אלא ביום שגמרו: וימשח אותו ויקדש אותו, משה נתקדש בענן כל שבעה שנאמר וישכון כבוד ה' על הר סיני ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן (שם כד טז). אהרן ובניו נתקדשו בשמן ובדם שנא' ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן וגו' (ויקרא ח ל). משיחת אהרן כיצד כל שבעת

1 מוצא] ט אומר | 2 המוסגר רק נ | 6 ט ורבה: הקב"ה מנחם | 7 וכן וכו' קץ] רבה ח' | 8 כונן] ט בנה | 9 ט ורבה: וכן לא נפרע (רבה פרע). (כז) 11 שמי המיוחד לי] ט ורבה ס"ח ח' | נ מברכין | 12 טנ מברכין | 13 לשום וכו'] ט את שמי שם, רבה: לשכן את שמי, במקרא את שמו | נ מה שמו שנ' להלן במקדש אף שמי המיוחד כאן במקדש | 14 אותו] ט ח', רבה: את השם | נ לצנוע | ט שבכהנים | נ שהייתי | 15 בשורה] נ ח' | ט נעימות | 16 נ או יכול | מברכין] נ נ' ברכת כהנים | טנ מקום | 17 נ אומרין אותה בשלש | 18 ובמדינה] רבה: בגבולין | בגבולין וכו' ראשיהן] נ ח' | 19 ואני אברכם] ט ח' | הכהנים] ט ח' | 20 בין וכו' השמים] רבה: ח' | 21 אינם] ט לא | הכהנים עד סה"ד] רק נ ורבה | 23 אלו] רבה נ' הוי ואני אברכם. (ז—א) 24 ויהי וכו' שגמרו שורה כו] רק נ | 29 וגו'] רבה נ' מעלה נטל אהרן יותר

6 בחילך. עיין ספרי צד מז ורבה. (כז) 13 לשום. בדברים יב ה נמצא הכתוב לשום את שמו ובמלכים א' ט ג לשון הכתוב לשום שמי, ועיין הגהות הרש"ש לסוטה לח. והכתוב המובא ברבה לשכן את שמי רק בנחמיה א ט, אבל בדברים יב יא הלשון לשכן שמו. ועיין ספרי צד מג: 16 הכהנים. ירוש' יומא מ ע"ד ובבלי קדושין עא.: 19 ראשיהן. סוטה פ"ז מ"ו, ספרי צד מג, וש"נ: 23 אלו. שם מט. (ז—א) 24 אינו וכו'. חסרון כאן, ואולי צ"ל לפי שהוא אומר זאת תנוכת המזבח ביום המשח אותו איני יודע וכו'. עיין לקמן: 26 וימשח. מכאן עד את המשכן שורה יא בעמ' הס' ברבה פי"ב סט"ו, והסיום משיחת המשכן עד ומפרקו שו' יג רק במה"ג, ואין לי שום ראיה דהוא מן הס"ז: — בענן. כר"י הגלילי ירושלמי יומא לח ע"ב ובבלי שם ד', אדר"נ ריש פ"א,

ימי המלואים היה משה מושח את אהרן היה מפשיטו ומרחיצו וסך בין עיניו כמין כי וחוזר ומלבישו ושמונה בנדים מעכבין זה את זה. משיחת בניו כיצד כל שבעת ימי המלואים היה משה מושח את בניו היה מפשיטן ומרחיצן וסך בין עיניהם כמין כי וחוזר ומלבישן ובני אהרן מעכבין זה את זה. הלוים נתקדשו בהזיה ובתגלחת בקרבן ובתנופה, בהזיה מניין הזה עליהן מי חטאת (במדבר ח ז), בתגלחת מניין והעבירו תער על כל בשרם (שם), בקרבן מניין ולקחו פר בן בקר (שם), בתנופה מניין והניף אהרן את הלוים תנופה לפני ה' (שם). ישראל נתקדשו בפרת חטאת שנ' דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה (שם יט ב). המשכן נתקדש בעמידה ובפירוק ובשמן המשחה, בעמידה מניין ויהי בחדש הראשון הוקם המשכן (שמות מ יז), בפירוק מניין ולא יבואו לראות כבלע את הקדש (במדבר ד כ), בשמן המשחה מניין ויקח משה משמן המשחה וימשח את המשכן (ויקרא ח י). משיחת המשכן כיצד כל שבעת ימי המלואים היה משה מושח את המשכן, היה מושחו ומעמידו ומפרקו ובשמיני היה מושחו ומעמידו ולא מפרקו, ר' שמעון או' אף בשמיני היה מושחו ומעמידו ומפרקו. — כשהיה משה מושח את המשכן היה מושחו מבחוץ ונכנס כשהיה משה מפרקו היה מפרקו מבפנים ויוצא:

ב. [0]ויקריבו נשיאי ישראל, הם נשיאי המטות במצרים הן העומדין על הפקודים הם שהיו עומדין על המניין ועל הדגלים:

ג. שש עגלות צב, אין צב אלא קמורות שנ' בצבים ובפרדים (ישעיה סו כ) ר' שמעון אומר אין צב אלא צמודות שנא' והביאו בניך בחצן (שם מט כב) ר' ישמעאל אומר אין צב אלא מצויירות ר' נחמיה אומר כצבעו של רקיע: עגלה על שני הנשיאים ושור לאחד, מפני מה לא הביאו חציין שוורים וחציין עגלות היה משה מתירא שמא ימות שורו שלאחד מהן שמא תשבר עגלה שלאחד מהן ונמצא אותו השבט אין לו חלק במשכן מניין אתה אומר שבשרו המקום שאין אחד מן השוורים מת ולא אחת מן העגלות נשברת אמרת והיו לעבוד את עבודת אהל מועד:

ה. קח מאתם, היה משה מתירא ואומר דומה שמא עברה ממנו רוח הקדש ושרת על הנשיאים אמר לו המקום אלו אני אמרתי להן להקריב לא לך הייתי אומר שתאמר להן אלא הן התנדבו מעצמן והיה משה מסרב לקחת מידם א"ל המקום קח מאתם:

וסדע"ר פ"ו: 1 כי. עיין הוריות יב: 2 מעכבין. תוספתא מנחות פ"ו ר': 7 בפרת חטאת. נראה דזו דעת איזה יחיד ולפי המורגל בפי חז"ל נתקדשו במילה וטבילה והרצאת דם בריית כריתות ט, ירושלמי פסחים לו ע"ב, ריש אדר"נ נ"א ונ"ב: 13 ר' שמעון וכו'. במקורים אחרים בעל הדעה הזאת הוא ר' יוסי בר יהודה. ועיין ספרי צד מט וש"נ. (ב) 16 הדגלים. עיין ספרי צד נ, רבה פי"ב סט"ו. (ג) 17 שש וכו'. עד סה"ד במה"ג וילקוט, וברבה פי"ב סי"ז מביא דרשות הספרי וס"ז בערבוביא. 18 בחצן. ומתרגמינן בציבייא. 19 כצבעו. דרש צב כמו צבע, עיין מ"כ ורד"ל לרבה ועיין ספרי צד נ, פסדר"כ דף ח, שיר השירים רבה פ"ו ס"י, ירושלמי שבת ב ע"ד ות"י: 20 לאחד. מה דנוסף במה"ג כאן נראה דהוא מן הפסדר"כ דף ט עיין לקמן, ועיין ספרי צד נ ורבה פי"ב סי"ז: — היה וכו'. ג' הרבה נראה יותר אבל לפ"ז צריך להגיה ג"כ לקמן שבשרן במקום שבשרו: 23 אהל מועד. מה דנוסף במה"ג נראה דלקוח מן פסדר"כ לעיל ושם הוא

מבניו לפי שהיה כהן גדול שיצק על ראשו משמן המשחה מה שלא עשה לבניו | 1 רבה: משה מפשיט את אהרן את בגדיו ומרחיצו | כמין וכו' את זה] רבה: ח' | 4 הלוים וכו'] רבה: הבבא דישראל קודם הבבא דהלוים | 5 בהזיה מנין וכו' קרבן] רבה ח' | 6 מניין] רבה ג' שנאמר וכן בסמוך | 7 נ בפר | 8 ובשמן המשחה] רבה: ובמשיחה | רבה: מנין שנ' להקים את המשכן | 10 רבה: שנ' וימשח וכו' | במקרא: את שמן | 13 כשהיה וכו'] רק טנ. (ב) 15 ויקריבו וכו'] נ | במקרא: ישראל ראשי בית אבותם. (ג) 17 שש וכו' רקיע] טנ | במקרא: ובצבים | 19 עגלה וכו'] טנ ורבה פי"ב סי"ז | 20 ט אחד | לאחד] נ' נ' מלמד ששני נשיאים הביאו עגלה אחת וכל שבט ושבט הביא פר|| היה וכו'] רבה: מפני שהיו יראים | 21 מתירא] נ נ' ואומר אוי לי | שמא תשבר וכו' מהן] נ ח' | 22 מנין עד סה"ד] רק טנ | 23 ט עבודת המשכן | מועד] נ נ' ויקריבו אותם לפני המשכן מלמד שעשאום דמים ומסרום לצבור. 24 קח וכו'] טנ ורבה פי"ב סי"ח | קח מאתם] ט ח' | ואומר דומה] ט ח', רבה: אומר תאמר | נ שעברה | 25 ט א"ל לאלו אמרתי להקריב, רבה: אמר לו הקב"ה משה אלו להם הייתי אומר || 26 אלא] ט ח' | מעצמן] נ נ' שנ' קח מאתם

ז. [0]את שתי העגלות וגו', ומה היתה עבודתם באהל מועד אמ' ונשאו את יריעות המשכן וגו' (במדבר ד כה) ואת ארבעת העגלות וגו' ומה היתה עבודתם באהל מועד אמ' ופקדת משמרת בני מררי קרשי המשכן וגו' (שם ג לו):

יא. [0]ויאמר ה' אל משה, חמשה עשר פעם נדבר עם משה ביום אחד ואיזה זה יום הוקם המשכן. ואלו הן אדם כי יקריב מכם קרבן, צו את אהרן, קח לך עגל, ין ושכר אל תשת, איש איש מבית ישראל אשר ישחט, במעשה ארץ מצרים, קדושים תהיו, אמור אל הכהנים, וישלחו מן המחנה, כה תברכו, קח מאתם, נשיא אחד ליום, בהעלותך, קח את הלוים, ויקחו אליך פרה אדומה: — ויאמר ה' אל משה נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום, אמר להם משה לכולכם נאמר לי שתקריבו אבל לא נאמר לי מי מכם יקריב ראשון, נתנו עיניהם בנחשון אמרו זה קדש שמו של הקב"ה על הים והוא ראוי להוריד השכינה והוא מכם יקריב ראשון לכך נאמר המקריב ביום הראשון נחשון בכלם כתיב קרבנו ובו כת' וקרבנו בכלם כת' עתדים חסר ובו כת' עתודים:

יג. קערת כסף, מה ת"ל אחת מורק בסף מה ת"ל אחד אלא מלמד שהן מקדשין את הנופל לתוכן ונפסלין בטומאה ובלינה ובמחוסרי כפרה וכה"א קערותיו וכפותיו וקשותיו ומנקיותיו אשר יסך בהן (שמות כה כט) וכי בהן היו מנסכין והלא כבר נאמר ואת קשות הנסך (במדבר ד ז) ומה אני מקיים אשר יסך בהן אלא מלמד שהן מקדשין את הנופל לתוכן ונפסלין בטומאה ובלינה ובמחוסרי כפרה:

יז. [0]זה קרבן נחשון, מניין אתה אומר שכולן נתנדבו מעצמן והיה קרבן כולן שווה ת"ל זה קרבן נחשון זה קרבן נתנאל זה קרבן אליאב זה קרבן אליצור. — באותו היום ראתה אלישבע בת עמינדב ארבע שמחות ואבל אחד, ראתה יבמה מלך אחיה נשיא בעלה כהן גדול שני בניה סגני כהונה ואבל אחד על שני בניה. על אותו היום הוא אומר עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו באתי לגני אחותי כלה (שיר השירים ד טז, ה א):

יח. [0]ביום השני הקריב נתנאל בן צוער למה כתיב ביששכר הקריב לפי שהקריב שני למלך מפני שהוא בן תורה והוא שנתן עצה לשבטים שיביאו עגלות וכה"א ישיב ושמרון (דה"י א' ז א) והלא שמו יוב ושמרון ולמה נקרא שמו

מאתם היה הדבר, רבה נ' הא הסכימה דעתם לדעת העליונה | והיה וכו'] רבה ח'. (ז) 1 את וכו' אדומה שורה ח] רק נ. (יא) 8 ויאמר וכו'] טנ ורבה פי"ב סכ"א | ויאמר וכו' משה] ג ח' | 9 ט נשיא אחד ליום] ט ח' | ט אמר הקב"ה שתקריבו | רבה: משה לנשיאים לכולכם א"ל הקב"ה שתקריבו | 10 אמרו] נ ורבה ח'| זה] נ הוא | על הים] ט ח'| 11 מכם] ט ח' | לכך וכו' נחשון] ט ח' | 12 בכולם עד סה"ד] רק טנ | וקרבנו] נ ג' כנגד שש מצות האמורות במלך וכן בכולן | חסר] נ ח' | נ עתודים לענין שאמרנו. (יג) 13 קערת עד סה"ד] טנ ורבה פי"ד סי"ד | מה וכו' כסף] ט ח' | ט מורק אחד | 14 ובמחוסרי כפרה] רבה ח' וכן בסמוך, ט ובמחוסר כפורים | ט וכה"א מנקיותיו וכו' | 15 היו] ט ח' | 16 ט את | ומה וכו' בהן] ט ח' | 17 ונפסלין וכו'] ט ח'. (יז) 18 זה וכו' אליצור] רק נ | 20 באותו וכו' בניה] טנ | 21 בניה בפעם הא'] ט בניו | נ שני סגני | על וכו'] טנ ורבה פי"ג ס"ב | 22 הפיחי וכו' בשמיו] ט ח'. (יח) 24 ביום עד סה"ד] רק נ.

דבור אחד עם המובא לעיל. ועיין רבה פי"ב סי"ח, שהש"ר פ"ו ס"י, תוספתא שקלים פ"ב ז, ירושלמי שם מז ע"ד, בבלי ר"ה ז', יומא לה:. ב"מ קיח:, ספרי צד קנא. (יא) 8 אדומה. בספק, ועיין לקמן פרשה ט א וגטין ס. ח' פרשיות וכו' וקצת מן המניין שם נשנו גם כאן: 11 לכך וכו'. עיין רבה פי"ב סכ"א, ספרי צד נב, מכילתא מס' דויהי בשלח פ"ה. פס"ר דף כח:, מ"א דף פט: 12 וקרבנו. עיין ג' מה"ג ופסדר"כ דף ז: — חסר. עיין רבה פי"ג ס"י ועוד דרשות אחרות במדרש תדשא הוצאת עפשטיין דף כה. (יג) 13 קערת וכו'. כל הפיסקא הרעתקה בילקוט שלא במקומה אחר רמז תשי"ז והצגתיה כאן לפי סדר הכתובים וע"פ מה"ג: 14 כפרה. עיין ספרי צד נג וחגיגה פ"ג מ"ב וירושלמי ובבלי שם, ת"כ צו פרשה א יא, בבלי פסחים יט, זבחים צח:, מעילה ט:: 15 מנסכין. פ' וכי היו מניחין הלחם בסניפין והלא היו מניחים אותו בקנים דס"ל מנקיות הן הסניפין וקשות היינו הקנים, ז"ר. וא"נ רק נסוך ממש קאמר עיין תוספתא זבחים פ"א הי"ב. (יז) 19 אליצור. עיין לקמן: 21 בניה. עיין זבחים קב. ושם ה' שמחות וכן שהש"ר פ"ג ס"י וסדע"ר פ"ו וי"א שם ז: 22 כלה. עיין סדע"ר שם שהש"ר פ"ד ס"ל, ב"ר פכ"א ס"ה ופל"ד ס"ט, ויק"ר פ"ט ס"ו, פס"ר פ"ח, תנחו' כאן ס"כ, ירושלמי מגילה עב ע"ג,

ישיב שהשיב עצה לשבטים לעשות עגלות לפי כך נאמר בו הקריב כאלו הוא לבדו שהקריב ואינו טפלה לאחרים:

פד. ואת חנוכת המובח ביום המשח אותו, אין ידוע אם ביום שנמרו או ביום שהחל להעמידו כשהוא אומר ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן הא כבר כילוי אמור וכשהוא אומר אחרי המשח אותו עדיין הדבר חלוק הא ידעת שאינו אומר כן ואת חנוכת המובח ביום המשח אותו לא ביום שנמרו אלא ביום שהחל להעמידו: ביום המשח אותו, יכול שהוא נמשח מעתה אמ' ואת עוד אינו נמשח מעתה אדיין אני אומר לא ימשח לימות המשיח אבל ימשח לעתיד לבא אמרת ואת חנוכת המובח אחרי וגו' עוד אינו נמשח לעתיד לבא וכה"א ואת משחת אהרן ומשחת בניו (ויקרא ז לה) יכול שהן נמשחין מעתה אמרת ואת אינן נמשחין מעתה עדיין אני אומר לא ימשחו לימות המשיח אבל ימשחו לעתיד לבא אמרת זאת אינן נמשחין לעתיד לבא ומה אני מקיים אלה שני בני היצהר העומדין על אדון כל הארץ (וכריה ד יד) זה אהרן ודוד זה מבקש כהונתו ווה מבקש מלכותו: מאת נשיאי ישראל, מה ת"ל מאת נשיאי ישראל אלא מלמד שנתנדבו מעצמן והיה קרבן כולן שוה כארכן כן רחבן כן משקלן. ר' שמעון אומר מה ת"ל מאת נשיאי ישראל אלא מלמד שנתנדבו מעצמן והיה קרבן כולן שוה ולא הקריב אחד מהן יותר על חברו שאלו הקריב אחד מהן יותר על חברו לא היה קרבן אחד מהן דוחה את השבת. א"ל המקום אתם חלקתם כבוד אחד לחברו ואני חולק לכם כבוד שנ' ויאמר ה' אל משה נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום:

פה. [0]שלשים ומאה הקערה האחת כסף כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות וכי אין ידוע שאלפים וארבע מאות בשקל הקדש יכול בזמן שהוא שוקלן כולן כאחת היו יתירים ובזמן שהוא שוקלן אחת אחת היו חסרים אמ' כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש בין שוקלן כולן כאחת בין שוקלן אחד אחד: — כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש, אין לי אלא מדת הכלים שיהיו שוין מדת בהמה נסה מניין אם שחורות שחורות אם לבנות לבנות אמרת כל הבקר לעולה שנים עשר פרים אין לי אלא מדת בהמה נסה מדת בהמה דקה מניין ת"ל אילים ששים עתודים ששים כבשים בני שנה ששים:

זבחים קטז. (יח) 2 לאחרים. עיין ספרי צד נד, פסדר"כ (הוצאת בובער) דף ט, תנחומא (הוצאת בובער) דף יח:. שהש"ר פ"ו ס"ד, ילקוט רמז תשיג. (פד) 6 לא. נראה דצ"ל אלא ביום שגמרו לא ביום שהחל להעמידו וה"ק דמן ביום המשח אותו לא שמענו אי ר"ל ביום שהחל להעמידו או ביום שגמרו ועל ידי הכתוב דאחרי המשח אותו עדין אין אין הזמן מצומצם דלא נדע אי אחרי היינו מיד בסמוך או אחרי מופלג הא עד שיאמרו שלשה כתובים ואם לאו לא שמענו, ועיין ספרי צד נד: 8 אמרת וכו'. כאן היה אפשר לפרש דדרש זאת בפסוק פד ופח אבל לקמן בפסוק דזאת משחת אהרן וכו' משמע דמכתוב אחד דורש תרוייהו: 11 אינן וכו'. עיין ספרי צד ג, ת"כ צו פרק יח א, מכילתא דמלואים צו ט', ירושלמי שקלים מט ע"ג והוריות מז ע"ג, בבלי הוריות יא:, כריתות ה:, ויקרא רבה פ"י ס"ח, אדר"נ נ"א פ"א: 13 מלכותו. אדר"נ נ"א פל"ד, איכה רבה פ"א סנ"א: 18 ליום. עיין ספרי צד נג, מועד קטן ט', תנחומא ס"כ. (פה) 23 אחד. עיין ספרי צד נד.

(פד) 3 זאת וכו' להעמידו ש' ז] רק טנ | ביום המשח אותו] ט ח' | ט שנגמרו | 4 להקים את המשכן] ט ח' | ט הרי כלוי | 5 ט כשהוא | אחרי] ט ביום | חלוק] ט תלוי | 6 ג כאן | ביום המשח אותו] ט ח' | ט שנגמרו | 7 ט להעמיד | ביום וכו'] טנ ורבה פי"ד סי"ג | ביום המשח אותו] ט ח', רבה: זאת חנוכת המזבח | ט אמר, רבה: ת"ל | זאת] טנ ח' | 8 אדיין] רבה ח', ט אבל | רבה: אומר אני | רבה: אמר | 9 זאת וכו' וגו'] רק רבה | 10 יכול] ט ח' | רבה: ת"ל וכן בסמוך | אמרת וכו' מעתה] ג ח' | 11 ט ת"ל | 12 העומדים וכו' הארץ] רק ג | 13 מאת וכו' ישראל] ט ח' | 14 ט שהתנדבו | 15 ט ר' ישמעאל | אלא] רבה ח' | והיה קרבן] ט ח' | 17 קרבן] ט ח' | ג קרבנו דוחה | 18 שנ' ט ח' | שנ' וכו'] רבה: שתקריבו ביום שבת שלי שלא יהא הפסק בקרבנכם | ויאמר וכו' משה] ג ח' | נשיא אחד ליום בפעם הב'] ט ח'. (פה) 19 שלשים וכו' אחד שו' כב] רק ג ורבה פי"ד סי"ד | כל וכו' מאות] ג וגו' | 20 רבה: מאות הן למה צריך הכתוב לומר משקלן בכלל לומר יכול וכו' | 23 כל וכו'] טנ | כל וכו' הקדש] ט ח' | ט אלא כסף שהיו שוין בהמה וכו' | 25 שנים עשר פרים] ט ח' | 26 אילים ששים]

פח. [0]ואת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו, זה הוא שאמרנו ביום המשח אותו למעלה:

פט. ובבא משה אל אהל מועד, כתוב אחד אומר ובבא משה אל אהל מועד וכתוב אחד אומר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כיצד נתקיימו שני כתובים הללו אלא בזמן ששכינה מגעת לארץ מהוא אומר ולא יכול משה מפני שנתנה רשות למחבלים לחבל ובזמן ששכינה מסתלקת מן הארץ מהוא אומר ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו כיון שהיה נכנם היה מדבר עמו. שלש מדות היה בו ביד משה מה שלא היה ביד בלעם משה היה מדבר עמו עומד שנאמר ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה כח) <ועם בלעם לא היה מדבר עמו אלא נופל שנא' נופל וגלוי עינים (במדבר כד ד)> משה היה מדבר עמו פה אל פה שנא' פה אל פה אדבר בו (שם יב ח) <ובבלעם כתיב נאם שומע אמרי אל (שם כד ד) שלא היה מדבר עמו פה אל פה> משה היה מדבר עמו פנים אל פנים שנאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים (שמות לג יא) <ועם בלעם לא היה מדבר כי במשלים כמד"ת וישא משלו ויאמר וגו' (במדבר כד טו). שלש מדות היו ביד בלעם מה שלא היו ביד משה, משה לא היה יודע מי מדבר עמו בלעם היה יודע מי מדבר עמו שנא' נאם שומע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה (שם טו) משה לא היה יודע אימתי הקב"ה מדבר עמו> ובלעם היה יודע מה הקב"ה עתיד לדבר עמו שנ' ויודע דעת עליון (שם). משלו משל לטבחו של מלך שהוא יודע מה המלך מקריב על שולחנו <ויודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שולחנו> כך היה בלעם יודע מה הקב"ה עתיד לדבר עמו בלעם היה מדבר עמו בכל שעה שירצה שנא' נופל וגלוי עינים (שם) <היה משתטח על פניו ומיד היה גלוי עינים על מה ששואל ומשה לא היה מדבר עמו בכל שעה שירצה> ר' שמעון אומר אף משה היה מדבר עמו בכל שעה שירצה שנ' ובבא משה אל אהל מועד כיון שהיה רוצה היה נכנם והוא מדבר עמו. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר שומעני כאלו לא ירדה שכינה לארץ מעולם שנאמר מן השמים השמיע את קולו ליסרך (דברים ד לד) אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם (שמות ד כב) ומה אני מקיים ובבא משה אל אהל מועד אלא כמין סילון של אש היה יורד מן השמים לבין שני הכרובים ומדבר עמו משום שנא' מבין שני הכרובים וידבר אליו:

ט ח'· (פח) 1 זאת וכו'] רק נ· (פט) 3 ובבא וכו' עמו שו' ז] טג | ובבא וכו' מועד בפ' הא'] ט ח' | אל אהל מועד] ט ח' | 4 לבא וכו' מועד] ט ח'| נ היאך אפשר לקיים שני | לארץ] נ לחוץ | מהוא] ט ח' וכן בסמוך | ט אמר | ט מפני המחבלים שניתנה רשות לחבל | 6 אל וכו' אתו] ט ח' | 7 שלש וכו' שירצה שורה כא] נ ח' | בו] רבה ח' | 8 עמו] ט ח' | 9 המוסגר ט ח' | 11 המוסגר ט ח' | 12 אל פנים] ט נ' בלעם היה מדבר עמו נופל שנ' נופל וגלוי עינים | 13 המוסגר ט ח' | 16 ט בלעם | 17 מה] רבה: אימתי | רבה: הקב"ה מדבר | 18 המוסגר ט ח' | 20 ט שנ' מחזה שדי יחזה | המוסגר ט ח' | 22 רבה: מועד לדבר אתו מיד וישמע את הקול מדבר אליו | 23 כאלו נ ח' | 24 שנאמר] ט ח' | ליסרך אתם ראיתם] ט ח' | 25 נ משמי השמים | 27 משום] ט ח'·

(פט) 7 עמו· עיין ברייתא דר' ישמעאל פיסקא ח ורבה פי"ד סי"ט: — שלש וכו'· מכאן עד ר' אליעזר וכו' מעתיק בילקוט שלא במקומו ברמז תשי"ד כאשר כבר העיר על זה בו"ר על כן הצגתי כל הפיסקא כאן על מכונה: 23 עמו עיין ספרי סוף וזאת הברכה, מדרש תנאים צד רכז, אליהו רבה (הוצאת פרידמאן) פכ"ו ואליהו זוטא פ"י: 27 הכרובים· מכילתא יתרו מס' דבחדש פ"ד ופ"ט, ברייתא דר' ישמעאל פיס' ז, רבה פי"ד סכ"ב·

בהעלותך

ח—ב. בהעלותך את הנרות, אין ידוע אם בהעלותם או בהעלותך לסדרם כשהוא אומר יאירו שבעת הנרות להעלותם אבל לא לסדרם יכול שהיה מעלה כולה כאחת אמרת להעלות נר תמיד (שמות כז כ) אחד אחד יכול אהרן לא היה מעלה כולה כאחת אבל בניו יהוא מעלים כולה כאחת ת״ל יאירו שבעת הנרות יערוך אותו אהרן ובניו (שם כא) אחד אחד ומנין שיהו חוורין חלילה כמין עטרה ת״ל יאירו שבעת הנרות ומנין שיהיו כל הנרות מוסטרין כנגד נר האמצעי ת״ל אל מול פני המנורה וכה״א והוא יושב ממולי (במדבר כב ה). [0]אמר ר׳ שמעון כשהלכתי לרומי וראיתי שם את המנורה היו כל הנרות מוסטרין כנגד נר האמצעי:

ג. [0]ויעש כן אהרן, עשה מה שנתפקד לא פחת ולא הוסיף:

ד. וזה מעשה המנורה, מניין שהמנורה מן המשוך אמרת מקשה תעשה המנורה (שמות כה לא) אין לי אלא מעשה המנורה מניין לרבות קנים ופרחים ת״ל תעשה. יכול אף הצבתים והמחתות ת״ל היא, אי אפשר לומר היא שכבר נאמר תעשה ואי אפשר לומר תעשה שכבר נאמר היא אחר שריבה הכתוב מיעט הרי הן מוקשים למנורה מה מנורה משמשת ואינה וזה אף אני ארבה את כל הכלים שהן משמשין ואינן זין יצאו הצבתים והמחתות שהן נכנסין ויוצאין<ומנין שהמנורה מן הכבר אמרת ככר והב טהור יעשה אותה (שם לט) מנין לרבות קנים ופרחים תלמוד לומר יעשה אותה. יכול אף הצבתין והמחתות ת״ל אותה אי אפשר לומר אותה שכבר נאמר יעשה ואי אפשר לומר יעשה שכבר נאמר אותה הא כיצד אחר שריבה הכתוב מיעט הרי הן מוקשין

(ח—ב) 3 יכול׳. עיין ת״כ אמור פרשה ג׳ י׳ יכול לא היה כהן אחד נכנס בשבעה נרות אבל יהיו שבעה כהנים וכו׳ וראב״ד ור״ש שם מביאים הס״ז דכאן וגרסתם ת״ל יערך אותו אהרן ובניו מבלעדי המלות יאירו שבעת הנרות הנראים כמיותרים: 5 עטרה׳. אי אפשר לפרש דשה קנים היו מקיפין את הקנה האמצעי מסביב דהא בהדיא כתיב שלשה קנים יוצאים מצדה האחד וכו׳ ע״כ פ׳ בז״ר דהקנים היו עולים באלכסון כנגד גבהה של מנורה והריאיה מהכתוב לפ״ז דכולן היו בשטח אחד עם נר אמצעי׳. אבל במאיר עין לברייתא דמלאכת המשכן פ״י פירש דאאהרן ובניו קאי, כלומר שאהרן מדליק אחת ואח״כ אלעזר ואח״כ איתמר וחזרין חלילה ומדליק אהרן אבל הלשון כמין עטרה אין מתבאר לפ׳ זה אלא בדוחק, וצ״ע: 8 נר האמצעי׳. רק במה״ג, ועיין מעילה יז׳. (ג) 9 הוסיף׳. רק במה״ג ועיין ספרי צד נז, ועוד מעתיק כאן במה״ג לשון הספרי דשם: אל מול פני המנורה העלה גרותיה שיהו נרות מקבילין את המנורה וכו׳ האמצעי מכובד וכבר נכלל כל זה במה שאמר דכל הנרות היו מוסטרין כנגד נר האמצעי׳. (ד) 11 קנים׳. עיין ספרי צד נט ובריייתא דמלאכת המשכן פ״ט:

(ח—ב) 1 את הנרות] ט ח׳ | 3 ג כולן וכן בסמוך | ט כאחד | 4 ט היו | 5 ובניו] ט ח׳ | ג שהיו | שבעת הנרות] ט ח׳ | 6 ט שהיו | נר] ט ח״. (ד) 10 וזה וכו׳ אמרת] רק ג וכן הוא בר״ה רק גרס ת״ל במקום אמרת | במקרא תיעשה | 11 אין וכו׳ המנורה] רק ג | 12 אי אפשר] ג אפשר | ג ואפשר | 14 ג מרבה | 15 המוסגר ג ח׳ |

למנורה מה מנורה משמשת ואינה זוה אף אני מרבה את כל הכלים שמשמשין ואינן זוין יצאו הצבתים והמחתות שהם נכנסים ויוצאין. רבי יהושע בן קרחה אומר אם לומר שהמנורה מן הכבר הרי כבר נאמר כבר והב טהור ומה אני מקיים ואת כל כליה אלא מה מנורה והב טהור אף כליה והב טהור.> [3]חומר במנורה מבחצוצרות ובחצוצרות מבמנורה שהמנורה אינה אלא מן המשוך אם אין לו מן המשוך אל יעשה משאינו משוך אם אין לו של זהב עושה הוא מן הכסף או מן הנחושת חומר בחצוצרות מבמנורה שהחצוצרות אינן אלא מן המשוך אם אין לו מן המשוך עושה הוא משאינו משוך אם אין לו של כסף אל יעשה מן הזהב ומן הנחושת. — כמראה אשר הראה ה׳, מלמד שהראה אותה לו ארבעה פעמים ראה אותה עם שאר כל הכלים ושבחה וחזר וראה אותה שנייה מיכאל עומד וממשיח בה וראה אותה ונעשית וחזר וראה אותה עשויה לכך נאמר כן עשה את המנורה:

כג. [9]וידבר ואת אשר ללוים, השנים פוסלות בלוים ואין המום פוסל בהן והלא אומר וכי דין הוא ומה אם במקום שלא פסלו מומין פסלו שנים כאן שפסלו שנים אינו דין שיפסלו מומים ת״ל ואת אשר ללוים השנים פוסלין בלוים אין המומין פוסלין בלוים:

כה. [10]ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה, זו עבודת המשוי: ולא יעבוד עוד, רבי אומר הואיל ואמרה תורה יעבוד ואמרה תורה שלא יעבוד אם למדת שהוא עובד שנת עשרים וחמש יכול יעבוד כל עשרים וחמש ת״ל ולא יעבוד עוד

כו. [11]ושרת את אחיו, אע״פ שנפסל מן המשא חזר להיות שוער שומר ומשורר שנא׳ לשמור משמרת: ועבודה לא יעבוד, זה משא שהיה במדבר ומשבא לארץ כשיתקלקל קולו נפסל מלומר שירה: ככה תעשה ללוים במשמרותם השנים פוסלות בלוים ואינן פוסלות בכהנים והלא אומר וכי דין הוא ומה אם במקום שלא פסלו המומין פסלו השנים מקום שפסלו המומין אינו דין שיפסלו שנים ת״ל ככה תעשה ללוים השנים פוסלות הלוים אינן פוסלות בכהנים: במשמרותם, מגיד שהן עשויין משמרות הרבה והן ארבעה ועשרים משמר משמר לכל שבת וחוזרין חלילה:

8 כמראה וכו׳] ט וזה מעשה המנורה מלמד | 9 ט שראה אותה, ר״ה שהראה הקב״ה למשה את המנורה | ט ושכח | ר״ה ושכחה וראה אותה עשויה וכו׳ ויותר אינו מעתיק | וחזר וכו׳] ט וראה שנית | 10 ג ממשח | ט נעשית | וחזר] ט ח׳ | 11 לכך וכו׳] ט ח׳.

3 כליה. במנחות פח:, וכן בברייתא דמלאכת המשכן פ״ט. בקצת נוסחאות הגרסא את כל הכלים ופסוק הוא בשמות כה לט, אבל לפי הגרסא שלפנינו הכוונה לפסוק ויקהל לז כד ומשמע דקרא דפ׳ עשייה דרש וה״ק [ככר זהב טהור עשה אותה למה נאמר] אם לומר שהמנורה מן הככר הרי ככר נאמר (בפ׳ תרומה) ככר זהב טהור יעשה אותה [אלא אותה מן הככר ואין נרותיה ומלקחיה ומחתותיה מן הככר] ומה אני וכו׳, ועיין במ״ע לברייתא דמלאכת המשכן שם וש״נ 4 חומר וכו׳. קצת מפיסקא זו מביא ר״ה בשם הס״ז ועיין לקמן פ״י ב׳ ובספרי צד נט וש״נ: 11 המנורה. נראה דכפל הכתובים: דורש כאן ושמות כה ט ומ, ועיין ספרי שם ומנחות כט. ורבה פט״ו ס״ד ותנחומא ס״ג ותנחומא ב׳ ס״ד ובהערת המו״ל וש״נ: (כג) 12 וידבר וכו׳. במה״ג עוד איזה אגדות קודם לזה אבל אין רגלים לדבר כי הם מן הס״ז ודי להעיר עליהם בקצרה. לפסוק ח׳ ולקחו פר בן בקר, פר יכול זקן וכו׳ עד ר׳ יהודה אומר על ע״ז הבאים (כאשר הוא בת״כ חובה פרק ג א—ה ונראה דלקוח משם), והקרבת את הלוים והקהלת את כל עדת בני ישראל עשה במעמד כל העדה כדי שיהו נוהגין כבוד בלויה (כעין זה מכילתא דמלואים א ד), והלוים יסמכו את ידיהם על ראש הפרים מפני שהוא קרבנם סמכו עליו (גם דוגמת זה במכילתא שם יג), והיו לי הלוים מגיד שקדושתן לעולם שכל מקום שנאמר לי הרי הוא קיים לעולם (עיין ספרי צד צב), ויתחטאו הלוים זו הזאת מי חטאת, וכבסו בגדיהם זו טבילה, וינף אהרן אותם כמשמעו, ויכפר עליהם אהרן זה הקרבן, כאשר צוה ה׳ את משה על הלוים כן עשו לו״ם לרבות תגלחת וסמיכת יד, וידבר וכו׳: 15 בלוים. ספרי צד נט. (כה) 18 עוד. שם ס. (כו) 21 שירה. כל זה נראה דאינו אלא תוספת מבעל המה״ג בעצמו, ועיין ספרי שם: 24 בכהנים. ספרי שם ות״כ אמור פרשה ג׳ א׳, תוספתא זבחים פי״א ו׳, ועל פיה צריך להגיה בתוספתא חגיגה פ״א ג׳, וירושלמי סוכה נד ע״א ולשון הברייתא חולין כד ע״א וע״ב: 25 חלילה. תוספתא תענית פ״ד ב׳, ירושלמי שם סז ע״ד, בבלי כז׳, ל״ב מדות דר״א בנו של ריה״ג מדה יז, רמב״ם כלי מקדש פ״ג ה״ט.

ט–א. וידבר ה' אל משה במדבר סיני, נאמר כאן במדבר סיני ונאמר בראשו במדבר סיני מה מדבר סיני האמור בראשו באהל מועד אף מדבר סיני האמור כאן באהל מועד. מאהל מועד נאמרו כל המצות מאהל מועד נאמר לו למשוח את המשכן מאהל מועד נאמר לו לשרוף את הפרה מאהל מועד נאמר לו להעמיד את האהל מאהל מועד נאמ' לו כל הטמאות והטהרות:

ב. [0]ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, מה ת"ל בראשון מלמד שלא קדמו אחר. במועדו דוחה את השבת במועדו דוחה את הטומאה יכול שאין לי שאינו דוחה את הטומאה אלא בחול ומנין אף בשבת ת"ל במועדו.—יכול אף השלמים הבאים עמו יהו דוחין את השבת ואת הטומאה ת"ל תעשו אותו אותו דוחה את השבת ואת הטומאה אין השלמים הבאים עמו דוחין לא את השבת ולא את הטומאה אימתי מביאת עמו חגיגה בומן שהוא בא בחול ובמועט. חגיגה היתה באה מן הבקר ומן הצאן: ויעשו בני ישראל, יכול אין לי שהוא דוחה את השבת אלא בשחיטתו אמרת ויעשו ויעשו ריבה קבול דמו וזריקתו ומיחוי קרביו והקטר חלביו. ר' אליעזר מוסיף ארבעה דברים חתיכת יבלתו ונותן משכון ולוקח הרכיבו מירושלם להר הבית והבאתו מחוץ לתחום שהיה ר' יהושע אומר הבאתו מחוץ לתחום אינה דוחה את השבת. ר' אליעזר אומר דוחה הוא מקל וחומר אם התרת שחיטה שהיא משום מלאכה לא נתיר הבאה שהיא משום שבות. אמר לו ר' יהושע הרי שחיטה שהיא במקראי קודש בגבולין תוכיח שהתיר בה משום מלאכה ואסר בה משום שבות. אמר לו ר' אליעזר מה זה יהושע אין דנין רשות מחובה ולא חובה מרשות אלא רשות מרשות לגורה שוה וחובה מחובה לגורה שוה. נסתלק ר' יהושע וקפץ ר' עקיבא אמר לו הרי מי שהוזה הואה ראשונה ואירע יום שביעי שלו ביום שבת בערב פסח אומר אתה לו שיזה בשביל שיאכל את הפסח. אמר לו ר' אליעזר הוא עיקר דיני אם התרתה שחיטה שהיא משום מלאכה לא נתיר הואה שהיא משום שבות. אמר לו ר"ע אתה כופר בי ואני כופר בך אם אסרת הואה שהיא משום שבות לא נאסור שחיטה שהיא משום מלאכה. אמר לו ר' אליעזר עקיבא אין אתה יכול לכפור בי לעולם מפני שאמרה תורה במועדו, במועדו דוחה את השבת במועדו דוחה את הטומאה אמר לו.

(ט–א) 1 ג ובראשו | 2 ג אמור | ג אהל מועד וכן בסמוך | 3 מאהל וכו'] ג נאמרו כל המצות האלו מאהל מועד | את] ט ח' | 5 ג הטהרות והטמאות. (ב) 8 ט שלמים | 9 תעשו] ט ח' | 10 ט ואין שלמים | לא] ט ח' | ולא את] ט ואת | אימתי וכו' הצאן] רק ט | 12 ויעשו בני ישראל] ט ח' | ג שאין לי שאינו | 13 ג כשאמר ויעשו יעשו | ג וזריקת דמו | 14 ג והרכיבו | 17 ט ליה וכן בסמוך | 18 ג כמקרא הגבולין וכו' | 19 אלא] ט ולא | 21 ג הזייה | ג שלו להיות שבת ערב פסחים | 22 ג את | בשביל] ט ח' | 26 ג התורה | במועדו

(ט–א) 4 המשכן. נראה דס"ל דשני אהלות היו אהל לעבודה ואהל לדברות, עיין לקמן פי"ח ד' ומדרש אספה בילקוט בהעלתך רמז תשל"ז, ורבה פקודי פנ"א ס"ב ורד"ל שם הערה ה ובמ"ע לת"כ צד כח ועוד Hoffmann: Die wichtigsten Instanzen gegen die Graf Wellhausen'sche Hypothese I, S. 81 Anm. 1 (ב) 7 אחר. לא נתברר לי מאי קמ"ל: — הטומאה. ספרי צד סא וקפ, מכילתא בא פ"ה, תוספתא פסחים פ"ד ב', ירושלמי שם לג ע"א ולד ע"ב, בבלי סו. וע"ז, תוספות שם ד"ה מה: 8 במועדו. ר"ל בפס' ג': 11 מביאת. צ"ל מביא את וכו', ועיין פסחים פ"ו מ"ז, בבלי וירושלמי שם, ירושלמי חגיגה עו ע"ג, מכילתא דרשב"י צד י. ולענין שיטתו של יהודה בן דורתאי שם דס"ל דחגיגה דוחה שבת אי קאי אחגיגת י"ד או אחגיגת ט"ו, עיין בתוספות שם פסחים ע: ד"ה מאי טעמא. ולענין קושיתם שם אמאי הוצרך יהודה בן דורתאי לפרוש יש לעיין במכילתא פ"א ה"ז דמשמע שם דיש מי שסובר דחגיגה נוהגת כל שבעה ולדעה זו מגופיה דקרא דוחגתם אותו חג לה' שבעת ימים (ויקרא כג מא) נפקא דחגיגה דוחה שבת דא"א לשבעת ימים בלא שבת, ועיין ספרי צד קצג הערה יב: 12 הצאן. פסחים פ"ר מ"ז, בבלי שם ע:, ירושלמי לג ע"א, מכילתא בא פ"ד, ספרי דברים פיסקא קכט, מדרש תנאים צד צ: 13 ויעשו וכו'. צ"ל יעשו ויעשו: 15 לתחום. פסחים פ"ו מ"א, ושם ליתא נותן משכון ולוקח ולענין הסתירה שבין פסחים וערובין פ"י מ"א בחתיכת יבלתו עיין ירושלמי פסחים לג ע"ב ובבלי סח: ולר' יוסי בן חנינא לשון שבות בדברי ר"א בלא"ה לא קאי אחתיכת יבלתו מאחר דלדעת ר"א שבת פ"י מ"ו ח"י בחיוב חטאת: 21 יום שביעי. כר' יוחנן בירוש' לג ע"ב וע"ג

הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה. °כלל אמר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת ושאי אפשר לה ליעשות מערב שבת דוחה את השבת:

ג. בארבעה עשר יום לחדש הזה בין הערבים יעשו אותו במועדו, בארבעה מקומות הוא אומר בין הערבים יכול בערבו של ערב ובערבו של שחר ובחצות היום כיון היא שחיטת הפסח ת"ל בין הערבים בא לחלוק בין הערבים שנים או בערב משחשכה אמ' בשלישי בין הערבים או בין הערבים בין השמשות אמ' ברביעי בין הערבים בא לחלוק בין חצות יום ובין לילה לכוין שמונה ומחצה. כל ימות השנה היה התמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה ערב פסחים היה נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה והפסח אחריו בזמן שחל ערב פסחים להיות ערב שבת <היה נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה בזמן שחל להיות בשבת> ר' ישמעאל אומר כסדורו בערב שבת ר' עקיבא אומר כסדורו בחול: ככל חקותיו וככל משפטיו כחקות כחקתי חקתיו וככל חקתיו כמשפט במשפטי משפטיו וככל משפטיו ליתן בפסח דורות מה שלימד בפסח מצרים <ומה לימד בפסח מצרים אמ'> שה תמים זכר בן שנה (שמות יב ה) אף של דורות כן. מה לימד בפסח מצרים אמ' מן הכבשים ומן העזים תקחו (שם) אף של דורות כן <כללו של דבר כל שלימד בפסח מצרים לימד בפסח דורות:>

ד. °וידבר משה לעשות הפסח ויעשו את הפסח בראשון, ר' אליעזר בן יעקב אומר אם לימד שהפסח בראשון כבר לימד הא מה אני מקיים וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח אלא מלמד שלא עשו ישראל פסח כל ארבעים שנה שהיו במדבר אלא בפסח הראשון בלבד. כיוצא בו ר' אליעזר בי' שמעון אומר וישבתו העם ביום השביעי (שם א ל) מלמד שלא עשו ישראל שבת כל ארבעים שנה שהיו במדבר אלא שבת הראשונה בלבד:

ה. °ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישר', יכול שלא היו מקריבין אמ' ככל אשר צוה ה' את משה כן-עשו בני ישראל מקריבין היו יכול משל צבור היו מקריבין ודאי אמ' הובחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל (עמוס ה כה) מלמד שלא היו מקריבין אין לי אלא לענין הפסחים מניין את מרבה חטאות ואשמות ושאר כל קרבנות צבור אמרת ככל אשר צוה ה' כן עשו מקריבין היו. — אי אפשר לומר שהיו מקריבין שהרי כבר נאמר הובחים ומנחה הגשתם וגו' מלמד שלא היו מקריבין ואי אפשר לומר שלא היו מקריבין שהרי כבר נאמר ויעשו

בפ' הב'] ט ח'. (ג) 4 במקרא: בחדש | יעשו וכו' במועדו] ט ח' | במקרא: תעשו | 5 הערבים] נ: בין הערבים | 6 ט כאן | 7 ט אמר הכתוב השלישי | 8 ט לחלק | ובין] נ: ג' חצות | לכוין] ט לשון בין | ט תמיד | 10 ט פסח | המוסגר ט ח' | 12 נ: כסדרו ... כסדרו | ככל וכו' משפטיו] ט ח' | 13 ט חקת בחקתי | וככל] ט בכל | ט משפט במשפט | ט בכל | 14 המוסגר ט ח' | 15 אמ'] ט ח' | 16 תקחו] ט ח' | המוסגר ט ח'. (ה) 29 אי אפשר] נ: אפשר וכן בסמוך | ט היו | נ: שכבר | הגשתם] ט ח' | 30 נ: שכבר|

וכברייתא דבבלי סט. (ג) 4 בארבעה וכו'. אף על גב דאיתא בה' מקומות בשמות יב ו ויקרא כג ה וג'פעמים כאן בפסוק ג' וה' וי"א צ"ל דלא קא חשיב קרא דפסח מצרים או קרא דמ"ש: 6 כיון. משתמש במלת כיון כאן באופן שאינו מצוי רק במקומות מעטים, עיין תמיד פ"ג מ"ו וסוף מסכת כלה וירושלמי מ"ש נו ע"ב ולקמן פרשה י' ט' וכט: — או בערב. נראה דצ"ל או בין הערבים בערב וכו'. עיין מכילתא דרשב"י צד י', ת"כ אמור פרק יא א, ירושלמי פסחים לא ע"ג ועוד מכילתא בא פ"ו, ספרי דברים פיסקא קלג בבלי פסחים נח.: 12 בחול. עיין פסחים פ"ו מ"א ובבלי שם נח. וירושלמי נט ע"ד, ולפי הס"ז סתמא דמתנ' כר"ע: 17 דורות. עיין ספרי צד סב, מכילתא בא פ"ד, מכילתא דרשב"י צד לב. (ד) 19 אם לימד. נראה דצ"ל אם לומר: 21 בלבד. ספרי שם, ותוספ' קרושין לו: ד"ה הואיל, ויבמות עב. (ה) 27 אין לי וכו'. לכאורה נראה דמכאן עד מקריבין היו יותר ראוי להיות לעיל שורה כה קודם יכול משל צבור וכו':

ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו הא מה הדבר מלמד שהיה שבטו של לוי מקריב <משלו כל קרבנות צבור ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר וכשרי ישראל סמוכין לו:>

ו. ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא שבאותו היום נטמאו: איסי בן יהודה אומר ולא יכלו לעשות מתקנין היו עצמן לעתיד לבא, ר' אלעזר בר"ש אומר יכולים היו לעשותו ביום שלאחריו מפני שהיה שלישי להזייתן:

ז. ויאמרו האנשים, בעלי שמות היו: ההמה אליו, הם מעצמן דברו לא הוצרכו לשלוח שליח: אנחנו, יחידים <מיכן אמרו יחידים לפ"ש אין המרובין נדחין:> טמאים לנפש אדם, אין בתוכנו לא זבין ולא מצורעין: למה נגרע, למה אנו נגרעין מישראל: — לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו, את שהוא במועדו בהכרת אין שני בהכרת. ד"א במועדו משעבר זמנו אי אפשר לעשות: בתוך בני ישראל, למה נהיה כמנודים בתוך בני ישראל לא שאנו מבקשים אכילה ושתיה אלא שיורק עלינו הדם:

ח. ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, כדיים אתם שידבר עמכם ד"א כדיים אתם שידבר עמי על ידכם:

י. דבר אל בני ישראל, בני ישראל עושים פ"ש ואין הגרים עושים פ"ש: איש, האיש עושה פ"ש אין הקטן עושה פ"ש. ר' שמעון אומר האיש עושה פ"ש אין הצבור עושין פ"ש: איש, לרבות את כל שלא נורק עליהם את הדם שיהו עושים פ"ש: כי יהיה טמא ועשה פסח, יכול כל הטמאים יהו עושים פסח הרי מי שהווה הואה אחת וזב שראה ראיה אחת והקטן והחולה וטבול יום ומחוסר כפורים והאונן והמפקח בהגל וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מן בית האסורין ת"ל כי יהיה טמא לנפש טמא מת עושה פ"ש אין כל אלו עושים פ"ש: או בדרך רחוקה לכם, יכול ליוצאי מצרים מנין אף לדורות אמרת לדורותיכם אף לדורות: ועשה פסח לה' את היחידים. ועשה בעשה:

3 לו׳ עיין ספרי צד קפט, מועד קטן טו:, מנחות מה:, חגיגה ו:, ומפשט הכתוב עולת תמיד העשויה בהר סיני משמע דשוב לא קרבה׳ עיין בראב״ע ורמב״ן שם ובויקרא כג ב, ועוד צריך עיין בהא דקאמר מניין את מרבה חטאות ואשמות משמע דמספקא ליה אף לענין קרבנות יחיד והא עכ״פ הקריבו שלמים למ״ד דבשר תאוה לא הותר ל״ד״ם במדבר׳. (ו) 5 לבא׳ דס״ל שחל שביעי שלהם בע״פ והיו מניחין להזות עליהם לאכול הפסח לערב ומשה אסר להם, זית רענן: 6 להזייתן׳ עיין ספרי צד סג׳. (ז) 8 שליח׳ שטמא מת מותר במחנה לויה, ז״ר׳. ועיין ספרי שם: — יחידים׳ נראה דצ״ל יחידים נדחין לפ״ש אין המרובין נדחין לפ״ש: 11 אין וכו׳׳ מאחר דעדין לא שמענו דטמאים נדחו לפ״ש צריך לומר עקר הדרש אפסוק דלקמן כי קרבן ה׳ ל״א הקריב במועדו ולמד מכאן דמועדו היינו פ״ר׳. ועיין תוספתא פסחים פ״ח ז, ירושלמי לו ע״ד ובבלי צג׳. (י) 17 אין דקטן׳ ר״ל גר שנתגייר בין פסח ראשון לשני וקטן שהגדיל, ז״ר׳. ועיין ספרי צד סז: 18 הצבור׳ שם סו: - כל וכו׳׳ ירוש׳ פסחים לו ע״ג ובבלי סז׳: 20 וזב וכו׳׳ כשנעריך השיטות השונות זו לעומת זו יצא לנו דג׳ דעות בענין׳ לשיטה האחת העיקר שיהיה טהור בשעת אכילה ושוחטין וזורקין על ט״מ בז׳ שלו ועל טמא שרץ, ולשיטה השנייה צריך שיהיה טהור בשעת זריקה וזו דעת ר׳ יוסי בפסחים צג: ודעת מי שדורש בספרי צד סד אפילו בדרך קרובה והוא טמא׳ וכן צריך לומר אליבא דר״ע דס״ל בספרי צד סג דמישאל ואלצפן היו דאפילו על ט״י אין שוחטין וזורקין עיין תוספ׳ פסחים צ: ד״ה שחלי׳ ותירוצם דחזק וכן אין סברא לחלק בין טמא מת לשאר טמאים כמו שמחלק הרמב״ם בהלכות קרבן פסח פ״ו ה״ב כדי להשוות סתמא דמתניתא פסחים צ׳ עם דעת ר״ע׳ ושיטה שלישית מחלקת בין טמא לט״י והוא דעת רב ויש לה סמך בתוספתא פ״ז יד: — והקטן׳ מאחר דכבר תני קטן לעיל אפשר דצ״ל והזקן כמו בפסחים פ״ח מ״ו ועיין פ״ה מ״ג ותוספתא פ״ג ב: 22 אין וכו׳׳ עיין כ״ז פסחים פ״ח מ״ה ומ״ו ובבלי וירושלמי שם זבחים צט:

ויעשו] נ ח׳ | 1 את וכו׳ עשו] ט ח׳ | 2 המוסגר נ ח׳׳ (ו) 4 ולא עד סה״ד] נ ח׳׳ (ז) 7 הם וכו׳] נ שלא שלחו שליח | 8 המוסגר רק נ | 9 ט אנחנו טמאים | אין בתוכנו] נ ח׳ | למה וכו׳ מישראל] רק נ | 10 לבלתי וכו׳ במועדו בפ׳ הא׳] ט ח׳|11 אין וכו׳ לעשות] נ ח׳|12 ט לא שנהיה | ושתיה] נ ח׳׳ (ח) 14 ויאמר וכו׳ משה] ט ח׳ | מה וכו׳ לכם] ט ח׳ | כדיים וכו׳ ד״א] נ ח׳׳ (י) 16 ואין וכו׳ פ״ש] נ אין הנשים עושות פ״ש שהנשים בשני רשות | 17 ט ואין | ט ואין צבור | 18 נ איש וכל איש | את הדם] נ ח׳ | 19 טמא] נ נ׳ לנפש | ועשה וכו׳ וזב] נ יכול זב | 20 ט ומחוסר כפורים וט״י | 21 ט הגל | האסורין] נ נ׳ יהו עושים פ״ש | 22 ט ואין | או בדרך רחוקה] נ ח׳ | 23 ועשה וכו׳ היחידים] נ ח׳, ובמקום ועשה בעשה מביא

יא. ר' יוסי הגלילי אומר לפי שנאמר בכל מושבותיכם תאכלו מצות (שמות יב כ) מצה הנאכלת בכל מושבות אתה יוצא בה ידי חובתך אי אתה יוצא ידי חובתך בביכורים ואומר ששת ימים תאכל מצות (דברים טז ה) מצה הנאכלת כל ששה אי אתה יוצא ידי חובתך בחלות תודה וברקיקי נזיר מפני שהן נאכלין ליום אחד תלמוד לומר. ר' עקיבא אומר מה אם שומע אני בדבר קצר משניהן לפי שנאמר בפסח קטן על מצות ומרורים יאכלוהו שאינו צריך לאמרו והלא כבר נאמר בחקת הפסח וכמשפטו הלא בכלל חקת הפסח מצה ומרור אלא הקיש מצה למרור מה מרור שאינו בכורים אף מצה שאינה בכורים מה מרור נאכל כל ששה אף מצה נאכלת כל ששה אין אתה יוצא ידי חובתך בחלות תודה וברקיקי נזיר שאין נאכלין אלא ליום אחד:

יב. [0]לא ישאירו ממנו עד בקר, לימד על פ"ש שאף הוא בכל תותירו: ועצם לא ישברו בו, יכול עצם שאין עמו בשר אבל עצם שיש עמו בשר שבור ואכול את הבשר שיש בו ת"ל ועצם לא תשברו בו: — לא תשברו בו, פרט לטמא פרט ליוצא ולנותר. ר' יהודה אומר בו למעט שאר כל הפסולין: ככל חקת הפסח יעשו אותו, כל שלימד בגדול לימד בקטן:

יג. והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, היכן היה בבית המטבחים. ר' אליעזר אומר את שהיא בבית המטבחים חייב בהכרת ר' עקיבא אומר כל שהוא מן המודעים ולחוץ פטור מן ההכרת: וחדל לעשות הפסח, פרט לשנטמא קודם לשחיטת הפסח יכול שהוא חייב אמרת וחדל לא ממה שחדל זה לרבות שהיה שם ונטמא יצא לשוק ונטמא הלך לו לביתו טהור ונטמא: ונכרתה הנפש לא הצבור, ההיא כשהיא יחידית: ההיא, לא אנוסה לא שוגגת לא מוטעת: כי קרבן ה' לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא, לפי שרבינו היה שם ונטמא יצא לשוק ונטמא הלך לו לביתו טהור ונטמא לומר שאינו בכרת יכול שאינו בנשיאות עון אמרת חטאו ישא האיש ההוא:

יד. [0]בחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה, כל שלימד באורח לימד בגר: — חקה

ועשה פסח לה' זו מ"ע ואינו תשלומים לראשון· (יא) 1 ר"י וכו'] ג אינו מעתיק רק סוף הברייתא בזה"ל על מצות ומרורים יאכלוהו הקיש מצה וכו'|8 בכורים] ג ג' יצאו הבכורים|9 ג שהן נאכלין ליום· (יב) 12 לא תשברו וכו'] ג אינו מעתיק מן הס"ז רק בו פרט לטמא· (יג) 15 והאיש וכו' טהור] ט ח' | ג באיכן | 17 ג המודעית | 18 יכול וכו' אמרת] ג ח' | 19 הלך וכו'] ג וישב לו בתוך ביתו | 20 ההיא וכו' יחידית] ג ח' | מוטעת] ג ג' מעמיה ועמה בשלום | כי וכו' ההוא] ט ח' | 21 ג לתוך ביתו· (יד) 24 חקה וכו' הארץ] ט האזרח והגר | ותוספתא שם פי"א א· (יא) 4 ת"ל· מיותר, ואולי צ"ל לעיל לפי שנ' ששת ימים תאכל מצות (או מקרא אחר) יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים ת"ל בכל מושבותיכם וכו', ובפסחים פ"ה מ"ו לא נזכר בכורים· ועיין מכילתא בא פ"י מכילתא דרשב"י צד יט, ת"כ אמור פרק יא ד, ירושלמי פסחים כט ע"ב, בבלי לו· ולענין הקושיא אמאי לא ממעט חלות תודה ורקיקי נזיר ממושבות, עיין בבלי לח:, ירושלמי ומכילתא שם· (יב) 12 ועצם וכו'· רק במה"ג ועיין מכילתא בא פט"ו, פסחים פד: ופה·, זבחים צז: — תשברו וכו'· צ"ל ישברו: 13 ולנותר· עיין פסחים פ"ז מי"א, ירוש' לה ע"ב, בבלי פד·, מכילתא דרשב"י כט· ונראה דפסח שנטמא קאמר דומיא דיוצא ונותר ולא פסח שבא בטומאה אבל מן המשנה שם אין להכריע איך הפירוש ואעפ"כ נראה דצ"ל בדברי ר' אלעזר בירושלמי שם כשבא בטהרה ונטמא אבל אם בא בטומאה משעה ראשונה כבא בטהרה (במקום כשבא בטומאה משעה ראשונה וכו'): — שאר וכו'· בא למעט היתה לו שעת הכושר, ז"ר (ועיין תוספתא פסחים פ"ו ט, ירושלמי לה ע"א, בבלי פד:)· אבל לקמן פרשה י"ח י, אי אפשר לפרש כן: 14 בקטן· פסחים פ"י מ"ג, תוספתא פ"ח ז, ירושלמי לו ע"ד, בבלי צה·, ספרי צד סו· (יג) 17 ההכרת· עיין ספרי צד סד: 18 יכול וכו'· חסרון בכאן ודוחק להגיה נטמא לאחר שחיטת הפסח יכול וכו' דמן הדרשה דלקמן דהוא בנשיאת עון מוכח דמיירי לענין עשייה ולא לענין אכילה ואולי יש למלא החסרון לפי הענין דמתחלה ממעט אין יכול לטהר עצמו מגופיה דקרא מדכתיב והאיש אשר הוא טהור והספק אינו אלא אם יכול לטהר עצמו בו ביום כמו בטומאת שרץ וכדומה וע"ז שואל יכול שהוא חייב ומשיב דנתמעט מדכתיב וחדל משמע מי שאינו מחוסר אלא עשיה פרט לזה שחדל לטבול ועיין פסחים סט: וירושלמי לג ע"ב ומוכח משם דס"ל לר' יוחנן אליבא דר' אליעזר דאם אינו יכול ליכנס לעזרה מפני הטומאה פטור מן הכרת אבל אינו נפטר מן העשה אם יכול לטהר עצמו: 19 הלך· לפי הגרסא הלך משמע דר"ל בשובו לביתו מבית המטבחים, ולפי הג' ישב הכוונה דלא זז מביתו: 20 שוגגת· עיין ספרי צד סו וש"נ· (יד) 24 בגר· רק במה"ג וקודם לזה מעתיק וכי יגור אתכם גר זה גר שנתגייר בין שני פסחים ועשה פסח לה' אף הגרים יעשו בעשה פ"ש

אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ, מה אזרח לא הוכשר לו לאכול את הפסח עד שיזרק עליו דם הברית אף הגר לא הוכשר לו לאכול את הפסח עד שיזרק עליו דם הברית מה אזרח אם הזיד ולא עשה את הראשון יעשה את השני אף הגר אם הזיד ולא עשה את הראשון יעשה את השני לכך נאמר תורה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ:

ו—ב. [0]וידבר ה' עשה לך שתי חצוצרות כסף, עשה לך משלך. לך לא נעשו ליהושע. חצוצרות כמה אמ' שתים של מה אמ' של כסף: מקשה תעשה אותם, מן הקשה לא מן הרך. — אלעזר בן מתיא אמר לימדתך תורה להיות שולחני לומר כסף מן הקשה והב מן הקשה יפה מן הרך. לפה שנאמר שתי חצוצרות כסף מצוה יכול אם היו של זהב לא יהו כשרות ת"ל כסף בזמן שהן כסף כשרות אם אינן כסף אינן כשרות. לפה שנאמר שתי חצוצרות כסף יכול שאין את עושה לכנום אמרת תעשה עושה את לכנום. ר' יהודה אומר מה אם שומע אני מיעוט חצוצרות שתים הא מה אני מקיים שתי שיהו שתיהן שוות: [0]והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות, שתהא מזמן בהן את העדה ומסיע בהן את המחנות:

ג. [0]ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה, איני יודע לאיכן ת"ל פתח אהל מועד:

ד. [0]ואם באחת יתקעו, באחת יתקעו ובשתיהן יכלו באחת או באחת יכול באחת מהן אמ' אם באחת יתקעו ובשניהן יכלו באחת או ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל נאמר כאן ונועדו אליך ונאמר בעדה ונועדו אליך מה ונועדו שנאמר בעדה אל פתח אהל מועד אף ונועדו אליך שנאמר כאן אל פתח אהל מועד:

ה. [0]ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה, במזרח יסעו תחלה כשאמר ותקעתם ריבה תרועה אחת לכל מחנה ומחנה:

ו. [0]ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים תימנה, החונים בדרום יסעו שנייה. כשאמר ותקעתם ותקעתם ריבה שתי תרועות לכל מחנה ומחנה. ומניין שהן שלש של שלש שלש ת"ל ותקעתם תרועה שנית אם לימד שיהא שנייה שלפניה קדמתה אחרת יודע אני שהיא שנייה לה ומה אני מקיים ותקעתם תרועה שנית אלא זו שלפניה תהא פשוטה אף מאחריה תהא פשוטה:

לשם ואינו מן הס"ז כי סותר למה דאיתא בס"ז לעיל: 4 תורה. צ"ל חקה: 5 הארץ. מכילתא דרשב"י צד ל, כריתות פ"ב מ"א ועיין ספרי צד קיב וס"ז לקמן פט"ו יד. (י—ב) 6 משלך. מה"ג ורבה פט"ו סט"ו, וספרי צד סז, תנחומא כאן ס"י, ותנחומא ב' סי"ח מ"א צד צה: 7 ליהושע. מה"ג ורבה שם, ובתנחומא א' וב' שם, ותנחומא א' פרשה ויחי ס"ב, ובראשית רבה פצ"ו ס"ג, וקה"ר פ"ח פס' ח, מנחות כח: 10 ת"ל וכו'. כלומר לא אמרתי אלא כסף, ובז"ר מגיה ע"פ הגמ' מנחות כח. ת"ל כסף והיו, וא"נ. ועיין לעיל: 11 לכנום. לא נתברר לי, ובז"ר מביא הג' לכנוס אחרים ולפ"ז צריך לומר דהראיה מסוף הפסוק והיו לך למקרא העדה (דמשמע לך ולא לאחרים) וגם הלשון אינו מדוקדק: 13 שוות. עיין ספרי צד סח וספרי זוטא לקמן פכ"ח ג: 14 המחנות. לשון הספרי שם: (ד) 17 יתקעו. נראה דצ"ל אמ' ואם באחת יתקעו באחת יתקעו ובשתיהן וכו': — או. מיותר או דצ"ל לקמן ישראל איני יודע לאיכן נאמר וכו': 19 מועד. ספרי שם. (ה) 20 במזרח. צ"ל החונים במזרח: 21 ותקעתם. צ"ל תקעתם ותקעתם: (ו) 23 כשאמר וכו'. צ"ל כשאמר תקעתם ותקעתם: — שתי וכו'. גרסת ר"ה ריבה שלש תרועות לכל מחנה ומחנה, וכ"נ דהא מיד אמר שהן שלש של שלש שלש אבל הלימוד אינו מובן ואפשר דצריך להשלים וכשאמר תרועה יתקעו למסעיהם ריבה שלש תרועות לכל מחנה ומחנה ומנין שהן וכו' ועיין ספרי צד סט וצ"ע ובתוספתא ראש השנה פ"ג ג ובמסעות שלש של שלש שלש, שלש (נ"א ליתא) על בל דגל ודגל דברי ר"י וחכ"א שלש על כל מטה ומטה. ולכאורה היה צריך להיות להפך שלש על כל מטה ומטה דברי ר"י (ומש"ה בין הכל תשע) וחכ"א שלש על כל דגל ודגל (ולא הוו אלא שלש) אבל גם בירושלמי סוכה נה ע"ג הג' לר"י על כל דגל ודגל ולחכמים על כל מטה ומטה וצ"ל דגם לפי הגרסא שלפנינו ריש דקאמר דהיו שלש של שלש שלש היא אליבא דחכמים ומפרש בירושלמי שם דתליא בפלוגתא אם תקיעה תרועה תקיעה אחת היא או לא ובברייתא דמלאכת המשכן פי"ג נשנית הפלוגתא להפך תקעו והריעו ותקעו על כל דגל ר"א שלש תרועות על כל מטה ומטה ולשון זה מסכים לשיטת הבבלי סוכה נג: דלר"י תקיעה תרועה תקיעה אחת היא: 26 פשוטה. ספרי שם.

2 נ שיזרוק וכן בסמוך | ט ברית וכן בסמוך | 4 אם] ט ח' | לכך נאמר] ט ח' | נ נאמר לגר וכו' | 5 ולאזרח הארץ] ט ח'. (י—ב) 8 נ אומר|9 שתי] נ ח' | 10 נ ואם | ט אינו | 11 אינן] ט ח' | ט יכול את | 12 מה אם] ט ח'.

ז. [0]ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו, מריע אתה בשל נשיאים:
ח. [0]ובני אהרן, יכול בני חללה ובני גרושה ובני חלוצה ת"ל הכהנים: יתקעו בחצוצרות לא בשופרות: והיו לכם לחקת עולם לפני שילה: לדרתיכם, לבית העולמים:

ט. [0]וכי תבאו מלחמה, יכול כיון שתבאו בשעת מלחמה ומניין על שדפון ועל ירקון ועל חסיל ועל כל צרת צבור אמ' על הצר הצורר אתכם והרעותם מיכן אמרו על אלו מתענין ומתריעין על הצרת שונאי ישראל לישראל ועל החרב ועל הדבר ועל חיה רעה ועל הארבה ועל החסיל ועל השדפון ועל הירקון ועל המפולת ועל החליים ועל המזונות ועל המטר שנאמר על הצר הצורר אתכם כל שיציר לכם: על הצר הצורר אתכם, אין במשמע אלא אם הלכת אצלם הריע ומניין אם באו עליך הריע אמ' על הצר הצורר אתכם והרעתם. או מה לימד בחוצה לארץ מקום המלחמה הריע יכול אף בארץ כן ת"ל בארצכם והרעתם: והרעתם בחצוצרות לא בשופרות. — ונזכרתם לפני ה' אלהיכם, נאמר כאן זכרון ונאמר למטה זכרון מה זכרון האמור כאן הושעה והטבה אף זכרון הנאמר למטן הושעה והטבה:

י. ביום, זה יום טוב וביום זה יום השבת וביום זה יום הכפורים: שמחתכם, אלו הרגלים. מועדיכם אלו התמידים כשאמר ומועדיכם רבה כל תמיד ותמיד: ובראשי חדשיכם, אלו ראשי חדשים וראשי חדשיכם רבה ר"ה: ותקעתם בחצוצרות לא בשופרות: על עולותיכם, אלו עולות חובה ועל ובחיכם זו זבחית הפסח על זבח זבחי רבה כל כתובתם: ועל זבחי שלמיכם, רבה שני כבשי עצרת: והיו לכם לזכרון, נאמר כאן זכרון ולמעלה זכרון מה זכרון האמור למעלה הושעה והטבה אף זכרון האמור למטה הושעה והטבה. והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם:

כח. [0]אלה מסעי בני ישראל לצבאותם, כסדר חנייתן כך סדר נסיעתן ומניין שבכל המסעות לא היו נוסעין אלא כסדר הזה ת"ל ויסעו:

כט. [0]וכי חובב היה חותנו של משה והלא רעואל היה חותנו שנ' ותבאנה אל רעואל אביהן (שמות ב יח). אמ' ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה חובב היה חותנו של משה לא רעואל היה חותנו ומי היה רעואל אבי אביהן של תינוקות.

(ט) 13 ונאמר למטה] ג ולמטה | 14 ג אמור | כאן] ט למטה | ט וטובה וכן בסמוך | ט האמור כאן | והטבה] ג ג' שנ' ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ונושעתם מאויביכם. (י) 15 ביום] ג וביום | ג ויום ··· ויום | ט זה שבת | 16 ט ובמועדיכם | ט שאמר | ט מועדים | 17 וראשי וכו'] ג כשאמר ראשי חדשיכם וברי"ח ריבה ראש כל חדש וחדש | 18 זבחיכם] ג זבחי | 19 ג כתובת | זבחי] ג ח' | 20 ג ונאמר למעלן | ג שאמור למעלן | 21 ט וטובה | ג אמור כאן | ט וטובה | ג לפני אלהיכם שאין ת"ל אני ה' אלהיכם אלא זו מלכות שמים מיכן למדנו בנין אב כ"מ שנאמר זכרונות ושופרות יהיו מלכיות עמהם. כשאמר ר"ח וברי"ח ריבה ראש כל חדש וחדש ור"ל ר"ח של שבת, ועיין סוכה נד. וירושלמי נה ע"א: 18 בשופרות. עיין סוף תמיד ותוספות מנחות כח. ד"ה חצוצרות: 19 הפסח. פסחים פ"ה מ"ה וירושלמי במקומו: — כתובתם. אולי מרבה עולות הבאות בגלל לחם (ויקרא כג יח) או בגלל עומר (שם יז): 21 לפני וכו'. מה דנוסף במה"ג בסמק אם הוא מן הס"ז, ועיין ספרי צד עא.

(ז) 1 נשיאים. עיין רש"י. (ט) 9 לכם. הסיום הוא כלשון הרמב"ם תעניות פ"ב ה"א, ועיין ספרי צד ע ותענית פ"ג מ"ו: 11 והרעתם. ספרי שם: 12 והרעתם. נראה דר"ל דבארץ ישראל מתריעין בכל מקום אף שלא במקום המלחמה. ועיין תענית פ"ג מ"ו, תוספתא שם פ"ב ה"י וי"א: — בשופרות. עיין ראש השנה פ"ג מ"ג, ובבלי וירושלמי שם, בבלי סוטה מג., שבת לו., ריטב"א לתענית יד.: 14 הושעה וכו'. עיין לעיל. (י) 15 יום טוב וכו'. כלומר פשטא דקרא מיירי ביו"ט כדאמר לקמן שמחתכם אלו הרגלים. ומרבוי דבי"ת וויו מרבינן שבת ויום כפורים: 16 ותמידי. אפילו בשבת, ז"ר. ולכאורה היה אפשר לפרש גם כן דאלו הרגלים היינו קרבנות הבאים מחמת הרגל ובמועדיכם אלו תמידים הבאים ברגל וריבה כל תמיד ותמיד היינו תמידי חול, אבל לקמן אי אפשר לפרש כן: 17 ר"ה. עיין בח"ג ונראה דצ"ל בראשי חדשיכם אלו ראשי חדשים וברי"ח ריבה ר"ה

ר' יוסי או' רעואל היה שמו שהיה רעו של אלהים שנ' ויבא אהרן וכל זקני ישר' לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים (שם יח יז). ר' שמעון אומר שלשה שמות נקראו לו נקרא שמו יתרו שהותיר דבר אחד בתורה ומה דבר אחד שהותיר בתורה שאמר למשה ואתה תחזה מכל העם (שם כא) הא כשם שהותיר דבר אחד בתורה כך המקום הותיר אות אחת על שמו שבראשונה נקרא שמו יתר חזר להיות נקרא יתרו. נקרא שמו קיני שקינא למקום בעבודה זרה, נקרא שמו חובב שהיה מחבב את התורה. הא כשם שהיה מחבב את התורה כך בניו חיבבו אותה מאחריו שכן המקום אומר לירמיה הלוך אל בית הרכבים והשקית אותם יין ויאמרו לאנשתה יין (ירמיה לה ב). וכן את מוצא בשעה שעלו מיריחו הרי הן מניחין כל א"י בית פירות מאכל ומשקה והלכו להן לערד למדבר אצל יעבץ הא כשם שהיה מחבב את התורה כן בניו חיבבו אותה מאחריו. וכשם שעשה מאהבה כך המקום נתן לו מאהבה שכן המקום אומר לירמיה לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים (שם יט) שלא יפסקו ממנו יושבי סנהדרין לעולם. הא אם מי שהיה מגויי הארצות וממשפחות האדמה על שעשה מאהבה נתן לו המקום מאהבה על אחת כמה וכמה אלו היה מישראל. וכן את מוצא ברחב הזונה שהטמינה את מרגלי יהושע שנא' וישלח יהושע בן נון מן השטים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר (יהושע ב א). יש אומרין כלי נגרות היו בידן ויש אומרין כלי קדרות היו בידן. ר' שמעון אומר אמר להן עשו עצמכן כחרשין ואתם עומדין על רויחן. וילכו ויבאו בית אשה זונה, ר' יהודה אומר ארבעה שמות של גנאי היה לה. נקרא שמה רחב הזונה כשמה, ד"א רחב הזונה שהיתה מונה עם בני המדינה מבפנים ועם הליסטים מבחוץ שנא' כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת (שם ז טז). ד"א רחב הזונה שהיתה מארץ כנען ולא היה בארץ כנען בני אדם רעים וקשים מהם. ד"א רחב הזונה שהיתה מאנשי יריחו מאותן שכתוב בהן כלייה שנ' כי החרם תחרימם (דברים כ יז) ועליה הוא אומר ומשפחות בית עבידת הבוץ (דה"י א' ד כא) שהיתה עסוקה בבוץ ד"א שהטמינה את המרגלים בבוץ. ר' אליעזר בן יעקב אומר שהיתה עסוקה בבי סינן לבית אשבע לבית שנשבעו לה המרגלים שנא' ועתה השבעו לי בה' (יהושע ז יב) ונאמר ותשב בקרב ישראל עד היום הזה (שם ו כה). ר' שמעון אומר לפי שהיום הזה רודה ברקיע כך יהא זרעך קיים לפני לעולם שעמדו ממנו שמונה נביאים וכולהם כהנים ואלו הן ירמיה וחלקיהו שרייה מחסיה ברוך בן נריה חנמאל שלום ויש אומרין אף יחוקאל ובוזי ואף חולדה הנביאה מבני בניה היתה כתיב הכא אשת שלום בן תקוה (מלכים ב' כב) וכתיב התם את תקות חוט השני תקשרי בחלון (יהושע ז יח). ומה אם מי שהיתה מגויי הארץ וממשפחות האדמה על שעשתה מאהבה נתן לה המקום מאהבה על אחת כמה וכמה אלו היתה מישראל. וכן את מוצא בגבעונים על שקירבו את עצמן קירבן המקום שנ' ויוקים ואנשי כוזבא (דה"י א' ד כב) יוקים שקיים להם יהושע ברית, כוזבא שכיזבו ביהושע שאמרו לו מארץ רחוקה באו

(כט) 6 שהיה וכו'. עיין ספרי צד עב ומדרש אגדה צד צו: 14 מישראל. ספרי צד עג, מכילתא מס' דעמלק פ"ב, מכילתא דרשב"י צד צא סנהדרין קו. ועוד שם פ"ד מ"ז, הוריות פ"א מ"ד, בכורים פ"א מ"ה: 18 רזיהן. רבה פט"ז ס"א, רות רבה פ"ב ס"א, תנחומא שלח ס"א ותנחומא ב' שם ס"א: 25 בבי סינן. ספרי צד עד, ר"א אומר וכו' עסוקה באכסנאי ושם אפשר לומר דדורש כן מן לבית אשבע אבל כאן אי אפשר לפרש כן ונ"א בספרי דכסין ומנוסחא זו ומגרסא שלפנינו מוכח דצ"ל בכסינא או מלה אחרת שהוראתה טיט (עיין ערוך השלם ערך כסן וערך סוון). ור"ל שהיתה עסוקה בכלי יוצר: 30 בחלון. ספרי שם:

עבדיך (יהושע ט ט) והלא לא היו אלא מארץ כנען ומה אם מי שהיה מגויי הארץ וממשפחות האדמה על שקירבו את עצמן קירבן המקום על אחת כמה וכמה אלו היה מישראל. וכן את מוצא ברות המואבייה על שאמרה לחמותה עמך עמי ואלהיך אלהי (רות א ח) ניתן לה שתהא המלכות שלה בעולם הזה ובעולם הבא ועליה הוא אומר ויואש ושרף (דה״י א׳ ד כב) זו מחלון וכליון יואש שנתיאשו מן החיים ושרף ששרפו את התורה ד״א יואש שנתייאשו מארץ ישראל ושרף ששרפו את בניהם ואת בנותיהן לעבודה זרה אשר בעלו למואב שנשאו לדהם נשים מואביות. ד״א שהניחו את כל ארץ ישראל והלכו ונסתחפו בשדה מואב ויושבי לחם זו נעמי השבה בית לחם והדברים עתיקים כבר כל אחד ואחד מפורש בפני עצמו המה היוצרים זה בועז ורות ויושבי נטעים זה שלמה המלך שהוא דומה לנטע וגדרה זו סנהדרין היושבת עמו וגודרת דברי תורה עם המלך במלאכתו ישבו שם מניין אתה אומר שלא מתה רות עד שראת שלמה בן בנה יושב בדין שלוונות שנא׳ עם המלך במלאכתו ישבו שם ואומר (מלכים א׳ ב יט) וישם כסא לאם המלך זו בת שבע ותשב לימינו זו רות המואביה. הא כל כלי שהוא עושה דבר אחד בפני המקום המקום ניתן לו שכרו וכן הוא אומר ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חתן משה זו היתה לו כנגד הכל שהיה נקרא חותנו של מלך: נוסעים אנחנו, וכי משה היה נוסע עמהן והלא כבר נאמר וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה (דברים ג כז). יש אומרין עדיין לא היה הדבר בידו ר׳ שמעון אומר כבר היה הדבר בידו שנ׳ כי אנכי מת בארץ הואת וגו׳ (שם ד כב) ד״א נוסעים אנחנו בשביל לחזק ידו של יתרו. ד״א נוסעים אנחנו לא כמות שהיינו נוסעים בכל שעה שהיינו נוסעים מן המקום הזה וחונים בזה אלא עכשיו אנו נכנסים כיון אל ארץ ישראל מיד: אל המקום אשר אמר ה׳ אותו אתן לכם, לכם הוא אין לגרים חלק בו שלא תהא סבור שאת בא ונוטל כאחד מן השבטים ועכשיו אתה אומר לי הטעיתני אלא על מנת כן את בא על מנת שאין לגרים נחלה בארץ אעפ״כ לכה אתנו והטבנו לך: כי ה׳ דבר טוב על ישראל, והלא בכל השעות המקום מדבר טובות על ישראל אלא המקום אמר לנו להיות מטיבים לגרים ולך אנו מטיבים מכל הגרים. ומה היתה הטובה שהטיבו לו כשבאו לארץ ישראל הפרישו דשנה של יריחו חלק בראש ואמרו איזה שבט שיעלה בית המקדש בתחומו יהי נוטל את יריחו ואת תבואתה תחת מקום בית המקדש לקיים בה באחד שבטיך ונתנו אותה ליתרו והיה אוכל פירותיה ארבע מאות וארבעים שנה שנ׳ ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל וגו׳ ויבן הבית לה׳ (מלכים א׳ ו א) באותה שעה כשנכנה המקדש לה׳ הלכו להם שנ׳ ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה (שופטים א טז). וי״א שהיו יושבין שם כל זמן שהיה יהושע קיים שהיו מוצאין ללמוד תורה לאחר מיתתו אמר כל עצמי לא באתי והנחתי כל מה שהיה לי אלא ללמוד תורה ועכשיו אני זורע וקוצר ואימתי אני למד תורה אמרו לו יש אדם למד תורה בעיר וזה המקום צונן הוא מדבר ואין שם חטים כיון ששמע מהם כך הלך שנא׳ ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים הלכו ומצאו את יעבץ יושב בבית המדרש וכהנים

16 מלך׳ שם צד עה: 18 ר״ש וכו׳ שם: 23 שאין וכו׳ שם, מעשר שני פ״ה מי״ד, בכורים פ״א מ״ד, ספרי דברים פיס׳ רצט ושא, מכילתא משפטים פ״כ, ובהפך תוספתא בכורים פ״א ב, ירושלמי שם סד ע״א, ת״י. ועיין עוד קה״ר פ״א פסוק ז: 31 יהודה׳ ספרי צד עז:

ולוים ומלכים יושבין עמו וכל ישראל יושבין שם אמרו אנו נרים איך נשב עם אלו מה עשו ישבו על שערי בית המדרש והיו שומעין ולומדין שנ' (דה"י א' ב נה) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שהיו יושבין על השער שמעתים שהיו שומעין ולומדין סוכתים שהיו ישראל מסכין להם:

ל. [ס]ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי. אמר לו אם בשביל ארץ אם בשביל נכסים אני הולך יש לך אדם שיש לו ארץ ואין לו נכסים יש לו נכסים ואין לו משפחה אני אינו כן אלא יש לי ארץ ויש לי נכסים ויש לי משפחה ומקום היה בעירי אם לא אלך בשביל ארצי אלך בשביל משפחתי אם לא אלך בשביל משפחתי אלך בשביל ארצי. ד"א ויאמר אליו לא אלך למה חור לארצו אפשר שכמות יתרו מסרב על דברי משה אלא כך היה יתרו מחשב ואומר וכי מה הגר הוה בין חמה ללבנה משה חמה ואהרן לבנה מה אור יש לי ביניהם אלא הריני הולך לארצי ומגייר את כל בני מדינתי ומכניסן תחת כנפי השכינה לפי כך הוא אומר כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך יכול הלך ולא עשה ת"ל ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים וישב את העם (שופטים א טז) מלמד שהיה עמהן עם רב. ד"א ויאמר אליו לא אלך למה חור לארצו אלא כך היה יתרו מחשב ואומר כל השנים הללו היו בני אדם מפקידין אצלי פקדונות שאני הייתי הנאמן שבעיר ואם אני מניחן והולך לי הן אומרין ברח לו יתרו ולקח כל פקדונותיו ונתן לחותנו נמצאתי מוצא שם רע עלי ועליך אלא הריני הולך ומחזיר את כולן. ד"א ויאמר אליו לא אלך למה חור אלא היה מחשב ואומר השנה הואת שנת בצורת היתה ואני לויתי ופרנסתי את העניים ואם אין אני הולך ופורע את החובות נמצאתי מחלל שם שמים אלא הריני הולך ופורעין ומניין ששנת בצורת היתה שנאמר והפשתה והשעורים נכתה (שמות ט לא) אף על פי שלא לקו החטים אלא השעורים אם אין שעורים החטים מתיקרים:

לא. [ס]ויאמר אל נא תעזוב אותנו. אין נא אלא לשון בקשה אמר לו אם אין את בוא ולך עמנו בבקשה בגזירה אין את מותר להניחנו: וכי על כן ידעת חנותינו במדבר אמר לו אלו אדם שלא הכיר נסיו של הקב"ה והולך עמנו לא היה לו להניחנו אפשר אתה שהלכת עמנו והכרת נסיו של הקב"ה על אחת כמה וכמה בגזירה אין את מותר להניחנו: והיית לנו לעינים. שלא תהא לנו לעינים לעיני כל באי העולם ויאמרו דומה שאין אנו רוצים לקבל את הגרים ועוד דנים את הדברים מקל וחומר ואומרין מה אם מי שהיה נקרא חותנו שלמלך לא רצו לקבלו על אחת כמה וכמה שאר כל הגרים נמצאת מונע את הגרים לבוא עמנו וממעט בכבודו שלמקום אלא אף את בוא ולך עמנו ונמצאת מרגיל את הגרים לבוא עמנו ומרבה בכבודו שלמקום לקיים מה שכתוב ברב עם הדרת מלך (משלי יד כח):

לב. [ס]והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא. הטוב זה בית המקדש שנא' ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג כה). ד"א הטוב זו תורה שנא' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו (משלי ד ב). ד"א הטוב זה מתן שכרן של צדיקים שנ' מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא כ) הבטיחו שיש לבניו חלק בכל אלו:

4 להם. שם צד עג. (ל) 7 ומקום. שם צד עו ודיין הייתי ואולי צ"ל קומיס במקום מקום שהוראתו נגיד ושלטון בל"י ורומי ועיין ילקוט המכירי תהלים צד יז ע"א: 13 רב. עיין מכילתא מסכת דעמלק פ"ה ומכילתא דרשב"י צד צא. 17 לחותנו. צ"ל לחתנו. (לא) 29 מלך. ספרי שם. (לב) 34 והלבנון. ספרי צד קצא.

לג, [0]ויסעו מהר י״י דרך שלשת ימים, וכי דרך שלשת ימים היה והלא כבר נאמר אחד עשר יום מחורב (דברים א ב) מה אני מקיים דרך שלשת ימים אלא מלמד שהילכו באותו היום כדרך שהיו מהלכין בשלשת ימים שבכל יום היו מהלכין שנים עשר מיל ואותו היום הילכו שלשים ושש מיל. היה ר׳ שמעון אומר בוא וראה חיבתה שלא״י כמה היא חביבה שכל מי שהוא הולך למלחמה הרי הוא רץ והולך כשהוא מגיע למלחמה הרי רגליו משתברות אבל ישר׳ אינן כן אלא כשהיו קרובים לא״י היו רגליהם נושאות אותן ואומרין אלו לאלו אלו אנו נכנסין לא״י ומתים מיד אין אנו כדאי שאנו נכנסין אל המקום אשר נשבע י״י לאבותינו לתת לנו: וארון ברית י״י נוסע לפניהם, ונאמר וארון ברית י״י ומשה לא משו מקרב המחנה (במדבר יד מד) יש אומרין שתי ארונות היו עמהן אחד לפנים מן המחנה ואחד באמצע המחנה זה שהיה לפנים מן המחנה היתה התורה בתוכו וזה שהיה באמצע המחנה היו שברי הלוחות בתוכו: לתור לכם מנוחה, ר׳ שמעון אומר מושלו משל למה הדבר דומה לקנסור הזה שהוא מקדים לפני האומות קודם שלשה ימים לתקן להם את הדרך שנא׳ ובדבר הזה אינכם מאמינים בי״י אלהיכם ההולך לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנותכם (דברים א לב–לג): וענן י״י עליהם יומם וגו׳ ונא׳ ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל (שמות יד יט) ונא׳ כי ענן י״י על המשכן יומם (שם מ לג) ונא׳ לא ימיש עמוד הענן יומם (שם יג כב) ונא׳ וי״י הולך לפניהם יומם בעמוד ענן (שם כא) מלמד שהיה עמהם שבעה ענני כבוד אחד לפניהם ואחד אחריהם ואחד מימינם ואחד משמאלם ואחד על גבי ראשיהם מפני החמה ואחד מתחת רגליהם כדי שלא יהו מהלכין יחפים וענן שכינה היה מקדם לפניהם קודם לשלשה ימים משפיל להם את ההרים ומגביה את הגיאיות הנמוך מגביהו והגבוה משפילו ועושה להם דרך ואיסרט להלך: חביב הוא הארון שהמשכן כולו לא נעשה אלא בשביל הארון וכל נסים שהיו נעשין בישראל בארון היו נעשין וכה״א וארון ברית י״י נוסע לפניהם שהיה הורג נחשים ועקרבים והיה הורג לפניהם שונאיהן של ישראל. ד״א וענן י״י עליהם יומם אפילו יחיד מישר׳ היה נמשך חוץ למחנה היה עמוד הענן נמשך ומגין עליו במקומו יכול שהיה מגין על אחרים ת״ל עליהם עליהם היה מגין לא היה מגין על אחרים יכול שהיה מגין בלילה ת״ל יומם ביום היה מגין לא היה מגין בלילה יכול עמוד הענן לא היה מגין בלילה אבל עמוד האש יהא מאיר ביום ת״ל ואש תהיה לילה בו (שם מ לח) עמוד הענן ביום ועמוד האש בלילה בכל מסעיהם אפילו יחיד מישר׳ היה נכנס חדר לפנים מן החדר היה עמוד האש נכנס ומאיר עליו במקומו יכול שהיה מאיר על אחרים ת״ל לעיני כל בית ישר׳ לעיני ישר׳ היה מאיר לא היה מאיר על אחרים.

— כל ספר שיש בו שמונים וחמש טעיות לא יקרא בו עד שיונה. [0]יש אומרין לא נאמרו כל השעורין הללו אלא שאינה מקומה שלפרשה היה צריך לומר וענן י״י עליהם יומם בנסעם מן המחנה ויאמר ויהי העם כמתאוננים אלא מושלין אותו משל למה הדבר דומה לבני מדינה שהלכו אצל מושל שבעכו אמרו לו הֵינַעֲתָה עמנו נלך אצל מושל שבצור הגיעו לצור והלכו לצידון ומצידון הלכו לכידון משנתיגעו אמרו הוגעתנו וטירפתנו היגעתה שלא נאמרו כל השיעורין הללו אלא שאינה מקומה שלפרשה:

לה, [0]ויהי בנסוע הארון ויאמר משה, מלמד שהיו נוסעין על פי משה: כת׳ ויהי בנסוע הארון ויאמר משה ובנחה יאמר שובה י״י וכת׳ על פי י״י יחנו ועל פי י״י יסעו (במד׳ ט כג) וכי היאך אפשר לקיים כל הכתובים הללו הא כיצד — בזמן שהיו נוסעין היה עמוד הענן נעקר ממקומו על פי המקום ולא היה לו רשות להלוך עד שיאמר לו משה

(לה) 28 ויהי וכו׳ כיצד] רק ג | 30 נוסעין] ג נוטלין | 31 לו בפ׳ הב׳] ג ח׳ | משה] ג ג׳ הגיעו למקום שהיו חונין היה עמוד הענן מנמנם ע״ג המחנה ע״פ ה׳ יסעו ועל הגלוין ע״פ המקום ולא היה לו רשות להגיע עד שיאמר משה |

(לג) 1 ויסעו וכו׳. מכאן עד סוף הפרשה מה שהוא גם בספרי נדפס באותיות קטנות: 2 שבכל וכו׳. מובא גם בר״ה בשם הס״ז: 7 יש אומרין. מובא בר״ה בשם הס״ז: 8 לכם. צ״ל להם: 12 מלמד וכו׳. מובא בר״ה בשם ס״ז וז״ל הכי תני לה בס״ז וענן ה׳ עליהם וענגך עומד עליהם בעמוד ענן אתה הולך לפניהם ויסע מלאך האלהים וכתיב בסופיה ויסע עמוד הענן מפניהם וכו׳ כי ענן ה׳ על המשכן יומם לא ימיש עמוד הענן וכו׳ וה׳ הולך לפניהם יומם וכו׳ דאי כדכתיב הכא ובהאריך הענן ובהעלות הענן בההוא ענינא ל״א ענן כתיב: 15 חביב וכו׳. תנחומא ויקהל סימן ז: 22 שיוגה. בילקוט בשם הס״ז אבל במה״ג מביא במקומו מגמרא דשבת קטו. מיכן אמרו כל ס״ת שיש בו ללקט חמשה ושמונים אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים ומצילין אותו מפני הדליקה וקודם לזה מעתיק המאמר דב״ק מן וי״ר פי״א ס״ב ועיין ספרי צד פ: 24 ויאמר. נראה דמיותר: 27 היגעתה. משובש ולשון ר״ה והכי תני ליה בס״ז גבי מושל אמר להם כל צערי וטרופי אינן אלא בשבילכם ואתם אומרים טירפתנו והוגעתנו להכי היה ראוי ליכתב ויהי העם כמתאוננים בתר וארון ברית ה׳ נוסע ע״כ ועפ״ז אפשר למלאת החסרון כאן וצ״ל אחר וטירפתנו אמר להם כל צערי וכו׳ והוגעתנו הרי (?) שלא נאמרו וכו׳, ועיין ספרי שם. (לה) 30 בזמן וכו׳. מכאן עד סה״ד בילקוט בשם הס״ז: 31 משה. עיין בח״ג וצריך להשלים ע״פ המה״ג הגיעו למקום שהיו חונין היה עמוד הענן מנמנם ע״ג המחנה על פי המקום ולא היה לו רשות להגיע (אולי צ״ל להרגיע או לנוח) עד שיאמר משה נמצאת מקיים וכו׳ ועיין ספרי שם וצד פג

נמצאת מקיים על פי י״י ועל פי משה משל למה הדבר דומה למלך שאמר לעבדו הריני ישן לי עד שתעירני משנתי כך אמר הקדוש ברוך הוא איני מהלך עד שתאמר לי לך.

[0]קומה י״י ויפוצו אויביך, מלמד שכולן בשעה שהן מתכנסין למלחמה וינסו משנאיך מפניך בשעה שפניך עמנו הם נסים וכן הוא אומר אם אין פניך הולכים על תעלנו מזה (שמות לג טו): ויפצו אויביך וינסו משנאיך וכי מה הם כל גויי הארץ וכל ממלכות האדמה שהם קרואים אויבים ושונאים למקום אלא כל שהוא אויב ושונא לישראל כאלו הוא אויב ושונא למקום וכן הוא אויבי המקום שנא׳ ואיבתי את אויביך וצרתי את צרריך (שם כו כז) ונאמר ואברכה מברכיך ומקללך אאור (בראשית יב ג) ואומר הלא משנאיך י״י אשנא תכלית שנאה שנאתים (תהלים קלט כא–כב) ואומר בכל צרתם לו צר (ישעיה סג ט) אבל אין אתה יודע אם צר הוא לו ואם אינו צר לו כשהוא אומר עמו אנכי בצרה (תהלים צא טו) הא ידעת שכל זמן שישראל בצרה אף הקדש כאלו עמהן בצרה· וכן את מוצא בשעה שהיו ישר׳ משועבדין במצרים לא נגלית שכינה על משה אלא מתוך הצער ומתוך הסנה וכן הוא אומר ויראו את אלהי ישר׳ ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שמות כד י) זכר ללבנים שהיו בניו עושים במצרים אמר להם אתם הייתם משועבדים במצרים בלבנים שלטיט ולפני יהו משועבדים בלבנים שלספיר וכן הוא אומר אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו (שמואל ב׳ ז כג) ר׳ אליעזר בן יעקב אומר מלמד שעברה עמהן ע״ז בים אמר לו ר״ע חס ושלום לא עברה עמהם ע״ז בים אלא כך אמר להם כדרך שהייתם משועבדים כביכול השעבוד לפני וכן הוא אומר כי הנוגע בכם נגע בבבת עינו (זכריה ב יב) ר׳ אלעזר בנו של ר״י הגלילי אומר כאלו הוא מושיט אצבעו בתוך עינו של עצמו ועוקרה אמר לו ר׳ שמעון אין הדבר כן כלפי הקדש הכת׳ מדבר· וכל מי שעוזר את ישר׳ כאלו עוזר את מי שאמר והיה העולם שנא׳ אורו מרוז וגו׳ כי לא באו לעזרת י״י לעזרת י״י בגבורים (שופטים ה כג):

לו. [0]ובנחה יאמר שובה ה׳, הא כדרך שהיו נוסעין ע״פ משה היו חונין ע״פ משה: ובנחה בהי כנגד ארבעה דגלים והארון מלמד שאף הארון לא היה נוסע אלא על פי משה: שובה י״י רבבות אלפי ישראל, ר׳ יהודה אומר אמר משה איני מניח שכינה שתרד בארץ עד שתברך את עמך ישר׳ ובמה אני רוצה שתברכם שיעשו אלפים ורבבות שוב ועשם אלפים ורבבות על כל מסע ומסע שיהו נוסעין יהו אלף נעשה רבוא לקיים מה שנאמר י״י אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים (דברים א יח). ר׳ שמעון אומר תרד שכינה לארץ ויהי שם אלפים ורבבות שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושתי רבבות כדרך שהיא שורה למעלן שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים סח יח) אף בארץ אינה שורה אלא בתוך אלפים ורבבות שנא׳ שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל:

יא-א. ויהי העם, אין ויהי אלא דבר שלא היה להם תחלה מלמד שהיו למודין להיות מקולקלין וחזרו לקלקולן הראשון וכן הוא אומר ויהי האיש ההוא גדול (איוב א ג). ויהי אין ויהי אלא דבר שלא היה להם תחלה למעשה הטוב וכן הוא אומר (שמואל א׳ א א) ויהי איש אחד מן הרמתיים <צופים אין ויהי אלא דבר שלא היה היה תחלה אף כאן דבר שלא היה להם תחלה מלמד שהיו למודין להיות מקולקלין וחזרו לקלקולן הראשון>

[0]ויהי העם אין העם אלא רשעים שנא׳ אנא חטא העם הזה חטאה גדולה (שמות לב לא) אבל כשהוא קורא אותם עמי אין עמי אלא כשרים שנא׳ שלח את עמי ויעבדני (שם ז טז)· כמתאוננים אין מתאוננים אלא כמבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום שכן הוא אומר ביורם בן אחאב כי אך דעו נא וראו כי מתאנה הוא לי (מלכים ב׳ ה ז) וכן הוא אומר בשמשון כי תאנה הוא מבקש מפלשתים (שופטים יד ד)· ר׳ אליעזר בן יעקב אומר אין מתאוננים אלא מתלהמים שנאמר דברי נרגן

ובריית׳א דמלאכת המשכן פי״ג ופי״ד: 4 שכולן וכו׳· נראה דצ״ל שכלין: 17 בגבורים· ספרי צד פא וספרי דברים פ׳ שיג ושמ״ר פכ״ג ס״ה תנחומא בשלח סט״ז ות״י· (לו) 27 ישראל· ספרי צד פג· (יא–א) 30 להם· מיותר· 33 הראשון· ספרי צד פד:

1 ע״פ ה׳ וכו׳] נ ע״פ משה יחנו וע״פ משה יסעו | נ׳ מושלין אותו משל | 2 נ המקום אין אנו הולכין עד שתאמר לנו הלכו· (יא–א) 28 ויהי וכו׳] ט ויהי שחזרו לקלקולן הראשון | 30 ויהי בם׳ הא׳] נ ח׳ | 31 המוסגר ט ח׳ |

כמתלהמים (משלי כו כב) אבל סכין ירדה משמים ובקעה את כריסן שנא' והם ירדו חדרי בטן. ר' שמעון אומר אין כמתאוננים אלא כמאנינים שנא' לא אכלתי באני ממנו (דברים כו יד). כמתאוננים רע אין רע אלא עבודה זרה שנא' כי תעשו את הרע בעיני י"י להכעיסו במעשה ידכם (שם לא כט): באזני י"י, מלמד שהיו מתכוונים להשמיע למקום מושלין אותו משל למה הדבר דומה באחד שהיה עומד ומקלל את המלך בתוך השוק נמצא המלך עובר אמ' לו שתוק שלא ישמע המלך אמר להם מי יאמר לכם שלא נתכוונתי אלא להשמיעו כך היו ישראל מתכוונין להשמיע את המקום.

וישמע י"י ויחר אפו, נתמלא עליהן חימה וירדה אש מן השמים והיתה קופלת בהן מאחת יד והולכת ולא היה בין המתים לבין החיים כלום כענין שנאמר ויעמוד בין המתים ובין החיים (במדבר יז יג): [0]ותבער בם אש י"י, רבן גמליאל אומר לפי שהלשינו ישראל על הקב"ה ואמרו היוכל אל לערוך שלחן במדבר (תהלים עח יט) וראה הקב"ה שהלשינו על כבודו וכבודו אש אוכלה שלח בהן אש ואכלה אותן שנ' ותבער בם אש י"י מיכן אתה למד שכל המלשין על חברו בסתר אין לו רפואה שנ' מלשני בסתר רעהו אתו אצמית (שם קא ה). שתים עשרה פעמים ירדה אש מן השמים ששה לשבח ואלו הן ראשונה של ויהי ביום השמיני שניה שלגדעון שלישית שלמנוח רביעית בימי דוד שנ' ויקרא אל י"י ויענהו באש מן השמים (דה"י א' כא כו) חמישית בימי שלמה שנ' ואש ירדה מן השמים (שם ב' ו ב) ששית בהר הכרמל ושש לגנאי ואלו הן ראשונה של נדב ואביהו שניה שלמתאוננים שלישית שלקרח רביעית בימי איוב ואש אלהים נפלה מן השמים (איוב א טז) חמישית ושישית בימי אלידו כשבאו אליו שלוחי אחויה: ותאכל בקצה המחנה, ר' שמעון בן מנסיא אומר אלו הגרים שהיו עומדין בקצה המחנה. ר' שמעון אומר ותאכל בקצה המחנה בגדולים שבהם ובמוקצעין שבהן:

ב. [0]**ויצעק העם אל משה,** וכי מה היה משה יכול להועיל להם והלא לא היה צריך לומר אלא ויצעק העם אל י"י מושלין אותו משל למה הדבר דומה למלך שכעס על בנו והלך לו אותו הבן אצל אוהבו של אביו אמר לו צא ובקש לי מאבא כך אמרו ישר' למשה צא ובקש לנו מן המקום יכול שעיכב בידם משה אמ' ויתפלל משה אל י"י יכול שעכב בידו המקום אמ' ותשקע האש שקעה היא במקומה שאלו הלכה לאחת מכל הרוחות סופה היתה לכלות את כל הרוח או אלו עלתה לשמים סופן היה לחזור לקלקולן הראשון אלא ותשקע האש שקעה היא במקומה.

[0]ר' יהודה אומר אותה האש שירדה מן השמים שקעה בארץ ולא חזרה למקומה לשמים אלא נכנסה לאהל מועד וכל הקרבנות שהיו ישראל מקריבין במדבר היתה האש יוצאה ואוכלת אותן שנ' ותרד אש מן השמים ותאכל (ויקרא ט כד) אין כת' אלא ותצא ואותה האש היא שאכלה נדב ואביהו שנאמר ותצא אש מלפני י"י ותאכל אותם (שם י ב) והיא שאכלה עדת קרח שנאמר ואש יצאה מאת י"י ותאכל את החמשים ומאתים איש (במדבר טז לה) ואין אדם נפטר מן העולם אלא עד שיעבור עליו מאותה האש ששקעה בארץ שנ' ותשקע האש:

ג. [0]**ויקרא שם המקום ההוא תבערה,** אין תבערה אלא כאדם שהוא אומר לחבירו תבער אש פלו' במקומו כך אמר הקב"ה לישר' אם עשיתם תשובה ותשקע האש ואם לאו אדיין היא במקומה יכול כן היה שמו מקודם ת"ל כי בערה בם אש י"י משאירע היה נקרא לא כן היה שמו מקודם. כיוצא בו אתה אומר ויקרא שם המקום טסה ומריבה (שמות יז ז) יכול כן היה שמו מקודם ת"ל על ריב בני ישראל ועל נסותם את י"י משאירע היה נקרא לא כן היה שמו מקודם:

ד. [0]**והאספסוף אשר בקרבו,** אי אתה יודע מי אלו שהיו מרגילים את ישר' לעבירה ר' שמעון בן מנסיא אומר אלו הגרים שנ' והאספסוף אשר בקרבו. ר' שמעון אומר אלו הזקנים שנ' אספה לי שבעים איש מזקני ישראל (במדבר יא טו) אם

6 וישמע וכו'] ט ירדה וכו' | 7 מאחת יד] ט מחתיר | ט ובין | כענין וכו' החיים] ט ח'.

5 המקום. ספרי צד פה: 12 אצמית. פדר"א פנ"ג, ילקוט כאן רמז תשל"ב ופ' שמיני רמז תקכ"ד. (ב) 24 במקומה. ספרי צד פה: 27 שנ' וכו'. פדר"א שם שנא' ותצא אש מלפני ה' ותרד אש מן השמים אין כתיב כאן אלא ותצא וכצ"ל אבל קשה וכי המארע המסופר בכאן היה לפני חנוכת המשכן. ועיין ז"ר לילקוט שמיני לעיל ומכילתא בשלח מסכת דויסע פ"ג במאיר עין הערה ד. (ג) 35 מקודם. ספרי שם.

כן עשו הזקנים על אחת כמה וכמה שאר הטרטינים. וכן הוא אומר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו ב) מלמד שהיו אוחזין בנשים ומענין אותן בשווקים אם כן עשו בני הדיינין על אחת כמה וכמה שאר בני אדם: התאוו תאוה, יכול שהיו מתרעמין על דבר שלא טעמו מימיהן ת״ל התאוו תאוה על המן שהיה יורד להם בכל יום היו מתרעמין לא על דבר שלא טעמו מימיהן: וישובו ויבכו גם בני ישראל, ר׳ שמעון אומר הא ידעת שהראשונים לא היו מבני ישר׳. ר׳ שמעון אומר בני ישר׳ גם בני ישר׳ אף הראשונים היו מבני ישר׳: ויאמרו מי יאכילנו בשר, יכול מפני שלא היה להם בשר לאכול היו מתרעמין והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד (שמות יב לח) יכול מפני שאכלום במדבר והלא כבר נאמר בכניסתן לארץ ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד (במדבר לב א) אלא שהיו מבקשי עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום:

ה. [ט]זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, אמר ר׳ שמעון וכי יש בעיניך שהיו המצרים נותנין להם דגים חנם והלא כבר נאמר ועתה לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם (שמות ה יח) מה תבן לא היו נותנין להם חנם אבל דגים יהו נותנין להם חנם אם כן מה אני מקיים חנם חנם מן המצוות: את הקשואים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים, ר׳ שמעון אומר מפני מה היה המן משתנה להן לכל מין חוץ מחמשת המינים הללו אלא מושלין אותו משל למה״ד למלך שמסר את בנו לפדגוגו אמר לו הזהר בכבוד בני שלא יאכל בני מאכל רע ושלא ישתה משקה רע וכ״ש היה אותו הבן אומר לא בשבילי שהוא אוהבני אלא שאי אפשו לאכול וחכ״א אף המן היה משתנה להן לכל מין אלא שלא היו רואין בעיניהן אלא המן בלבד שנ׳ אין כל בלתי אל המן עינינו אין לנו אלא המן בשחר והמן בערב:

ו. [י]ועתה נפשנו יבשה אין כל, אמרו עתיד הוא המן להתפח בתוך כריסינו להרגינו וכי יש לך ילוד אשה שאינו מוציא מה שהוא אוכל כך היו אומרין ר׳ שמעון אומר מה את משיב ויתד תהיה לך על אזיניך והיה בשבתך חוץ וגו׳ (דברים כג יג) אמור להן מה שהיו תגרי גוים מוכרין להן יצא מהן אבל המן לא יצא מהן לעולם שנ׳ לחם אבירים אכל איש (תהלים עח כה) לחם שהוא ניטוח באבירים: בלתי אל המן עינינו והמן כזרע גד, ארדא סבור מי שאמר זה אמר זה לא מי שאמר זה אמר זה ישר׳ אמרו אין כל בלתי אל המן עינינו והמקום מפייס לכל באי העולם ואומר להם ראו מפני מה הן מתרעמין עלי והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדולח. כיוצא בדבר אתה אומר ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני וגו׳ (בראשית לח כו) אתה סבור מי שאמר זה אמר זה לא מי שאמר זה אמר זה יהודה אמר צדקה ממני וגו׳ על כן לא נתנתיה לשלה בני והמקום אומר ולא יסף עוד לדעתה משידע יהודה שהיא כלתו לא יסף עוד לדעתה. כיוצא בדבר אתה אומר ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים (דברים כה יח) אתה סבור על מי שנאמר זה נאמר זה לא על ישראל נאמר ואתה עיף ויגע ועל עמלק נאמר ולא ירא אלהים. כיוצא בדבר ארדא אומר בסיסרא מדוע בושש רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו (שופטים ה כח) עד כאן אמרה אמו חכמות שרותיה תעניה דלא ימצאו יחלקו שלל עד כאן אמרה אשתו נתגלו דברים שאמרה אמו שלסיסרא לדבורה ברוח הקודש אף היא אמרה אל תצפי לסיסרא בנך עוד מעתה כן יאבדו כל אויביך י״י. כיוצא בדבר ארדא אומר אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה (שמואל א׳ ד ד) עד כאן אמרו כשרים שבהן הרשעים אמרו אלה דהם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר אמרו עשר מכות היו לו להביאן על המצרים ושאר מכות כלה בעמו במדבר מעכשיו אין לו מכה עוד מעתה אמר להן המקום את״ם אמרתם שאין לי עוד מכה מעתה אף אני אביא עליכם מכה שלא נהיה בכל העולם כיוצא בה הא כיצד היה אחד מהן יושב בטחור ועכבר עולה מן הארץ ושומט את מעיו ונבלע בתהום שנ׳ ותכבד יד י״י על האשדודים וישתרו להם טחורים (שם ה ו). ד״א היה אחד מהן יושב על הארץ ועכבר עולה מן הארץ ושומט בני מעיו ויורד לתהום עשו להם ספלים והיה אחד מהן יושב בתוך הספל ועכבר עולה ואומר לספל תן כבוד למי שבראך והיה הספל נבקע מאליו ועכבר עולה ושומט את בני מעיו ויורד לתהום. כיוצא בדבר אתה אומר ויקומו אנשים מזקני הארץ ויאמרו אל כל קהל העם לאמר מיכה המורשתי היה ניבא בימי חזקיהו מלך יהודה ויאמר אל כל עם יהודה לאמר כה אמר י״י צבאות ציון שדה תחרש וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער ההמת המיתהו חזקיהו מלך יהודה וכל יהודה וגו׳ (ירמיה כו יח—יט) עד כאן אמרו כשרים רשעים מה אמרו וגם איש היה מתנבא בשם י״י אוריהו בן שמעיהו מקרית היערים וינבא על העיר הזאת ועל הארץ הזאת ככל דברי ירמיהו וישמע המלך יהויקים וגו׳ (שם כ—כא) לא רצה לקברו ואמרו כשם שנהרג אוריה כך ירמיה חייב ליהרג שנאמר אך יד אחיקם בן שפן היתה את ירמיהו לבלתי תתו אותו ביד העם להמיתו. כיוצא בדבר אתה אומר בבעז חי י״י שכבי עד הבקר (רות ג יג) מלמד שהיה יצר הרע מסערו כל הלילה ואומר לו אתה מופנה מבקש אשה והיא מופנה מבקשת איש עמוד ובעלה ותהי נא לך לאשה נשבע

(ד) 1 הטרטנים. לפי דעת החכם לעוו (Hoffmann-Jubel-schrift, S. 130) צ״ל רוטנגים ר״ל נרגנים ומראה מקום לבמדבר רבה פי״ב ס״ה. 4 ר״ש אומר וכו׳. צ״ל ר״ש בן מנסיא אומר וכו׳. (ה) 17 ר׳ שמעון. צריך לחגיה ע״פ הספרי

בעז ליצרו ואומר חי י״י שלא אקרב בה ואל האשה אמר שכבי עד הבקר וכן הוא אומר אין כל בלתי אל המן עינינו והמקום מפייס לכל באי העולם והמן כזרע גד הוא:

ח. [0]שטו העם ולקטו, יכול משהיו מצטערים בשעת לקיטתו היו מתרעמין ת״ל שטו העם ולקטו לפתח ביתו היה יוצא ומפרנס צרכו וצורך ביתו ואח״כ וחם השמש ונמס.

[0]כתיב שטו העם ולקטו וכתיב ויצא העם ולקטו וכתיב וברדת הטל על המחנה הא כאיזה צד צדיקים מוצאין אותו על פתח בתיהן בינונים יוצאין ללקוט רשעים שטו ולוקטין.

[0]וטחנו ברחים, והלא לא ירד לרחים מעולם אלא מלמד שהיה משתנה לכל הנטחנים ברחים: או דכו במדוכה, והלא לא ירד למדוכה למעולם אלא מלמד שהיה משתנה להן לכל הנידוכין במדוכה. יכול שאין לי שהיה משתנה להן אלא לכל אלו ומניין אתה אומר כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הוצרכה אשה למיני בשמים אלא היו מתעשנות מן המן ר״ל או דכו במדוכה ונאמר זה ארבעים שנה י״י אלהיך עמך לא חסרת דבר (דברים ב ז) לא היו חסרין אלא דבר כלומר כל מה שאתה שואל היה ניתן לך אלו דברת בפיך: ובשלו בפרור, והלא לא ירד לקדרה לעולם אלא מלמד שהיה משתנה להן לכל המתבשלין בקדרה: ועשו אותו עוגות, והלא לא ירד לרהב לתנור מעולם אלא מלמד שהיה משתנה להן לכל הנאפים בתנור יכול שאין לי שלא היה משתנה להן אלא לכל אלו ומניין לכל הנלקטין בשדה ת״ל לקטו ולקטו. משל באדם שהוא אומר לחבירו רוצה אני לאכול תאנים רוצה אני לאכול ענבים כך היה המן משתנה להן לכל הנלקטים בשדה: והיה טעמו כטעם לשד השמן, הדבר הזה אמור נוטריקון הדבר הזה משמש לשלשה דברים לייש ושמן ודבש כלַיש שהוא ערוך בשמן ומקוטף בדבש זו היתה בריתו של מן וכך היו כשרים אוכלים אותו. לשד השמן מה הדד הזה שהוא עיקר לתינוק והכל טפילה לו כך היה המן עיקר לישראל והכל טפילה לו. ד״א לשד השמן מה הדד שהוא מין אחד ובו מינים הרבה לכך אומרין לאשה אל תאכלי שום אל תאכלי בצל בשביל התינוק. ד״א לשד השמן מה הדד התינוק יונק ממנו כל היום ואינו ניזוק כך היו ישראל אוכלין המן ואינן נזוקין. ד״א לשד השמן מה הדד התינוק מצטער בשעה שהוא פורש ממנו כך נצטערו ישראל בשעה שפירשו מן המן. וישבת העם ממחרת וגו׳ (יהושע ה יב) אלו היה לישראל מאותה הקניטה שקנטו באותו היום שמת משה שהיו אוכלין ממנה ארבעים יום לא אכלו מתבואת ארץ כנען. כת׳ לחם וכת׳ שמן וכת׳ דבש ד״א כאיזה צד לחם לנערים שמן לתינוק דבש לזקנים:

ט. [0]וברדת הטל על המחנה ירד המן עליו, מגיד שהיה יורד על האסכופים ועל המזוזות או לפי שהיה יורד על האסכופים ועל המזוזות יכול יהו אוכלין אותו מלוכלך ומטונף אמרת ותעל שכבת הטל (שמות טז יד) ד״א כיצד גליד היה יורד תחלה ונעשה כאסקוטלין והמן יורד עליו הרי מלמטן אבל מלמעלן יהיו שרצים וזבובים שוכנים עליו אמרת ותעל שכבת הטל שהיה מונח כבגלוסקים והיו קוראין את שמע ומתפללין ואדם יוצא אל פתח ביתו מתפרנס צרכו וצורך ביתו ואחר כך וחם השמש ונמס (שם כא). ר׳ שמעון אומר מפני מה לא היה המן יורד לישראל פעם אחת בשנה כדי שלא יופכו את פניהם מאביהן שבשמים מושלין אותו משל למה הדבר דומה למלך שכעס על בנו וגזר להיות מפרנסו פעם אחת בשנה ולא היה הבן מביט להקביל פני אביו אלא בשעת פרנסתו גזר להיות מפרנסו בכל יום ויום והיה אותו הבן אומר אלו איני מקביל פני אבא אלא בשעת פרנסתי דיי כך היה בתוך ביתו של אדם חמשה זכרים או חמש נקבות והוא יושב ומצפה ואומר אוי לי שמא לא ירד המן למחר ונמצא בני מתים ברעב יהי רצון מלפניך שירד במצאו הופכין פניהן לאביהן שבשמים. ד״א כדי שיאכל אותו חם, ד״א מפני משוי הדרך. יוסי בן יהודה אומר מפני מה לא ברא הקב״ה חמים בירושלם שלא יהא אדם אומר לחבירו לכה לך ואנו עולים לירושלם והוא אומר לו למה והוא אומר לו אלו בשביל רחיצה אחת אנו עולין לירושלם דיינו נמצאת עלייתן שלא לשמה:

י. [0]וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו, ר׳ נהוראי אומר מלמד שהיו בוכין בשעה שאמר להן לפרוש מן העריורת היה כל אחד מהן נושא לאחותו לאחות אביו לאחות אמו לאחות אשתו וכיון שאמר להם לפרוש מן העריות התחילו מתרעמין. בוכה למשפחותיו כיון שגבה לבם בהטא נזדווגו משפחות ואמרו את הדברים ברבים: איש לפתח אהלו, כיון שהיו משמרים את משה יוצא מן המדרש היו יושבין ומתרעמין: ויחר אף י״י מאד ובעיני משה רע, כאן המקום מגביה ומשה ממיך ובמקום אחר משה מגביה והמקום ממיך:

יא. [0]ויאמר משה אל י״י למה הרעת לעבדך, עליו הכתוב אומר ועשיר יענה עזות (משלי יח כג) כי תאמר אלי שאהו

צד פז. (ח) 4 ונמס. ספרי צד פז ופח: 7 ולוקטין. מכילתא בשלח מס׳ דויסע פ״ב ומכילתא דרשב״י צד עה, ת״י, יומא עה, ילקוט רמז תשל״ה, פ״ז ומ״א צד צט: 22 כנען. ספרי צד פט: 23 לזקנים. עיין יומא עה: 29 שבשמים. ספרי צד צ: 33 משוי הדרך. שני הטעמים האחרונים איגן בספרי רק יומא עו, ועיין ילקוט רמז תשל״ה: 35 לשמה. ספרי שם. (י) 40 ממיך. עיין הג׳ בספרי צד צא. (יא) 41 עזות. ספרי דברים פ׳ כו, סנהדרין מד, ילקוט משלי רמז תתקנח:

בחיקך אימתי אמר לו את הדבר בשעה שאמר לו לך נחה את העם וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם (שמות לב לד) עדיין הדבר תלוי ולא תלוי· כיוצא בדבר אמ׳ וידבר י״י אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל אמר להן בני סרבנין הן טרחנין הן על מנת כן תהוא מקבלין עליכם שיהו מקללין אתכם ומסקלין אתכם באבנים:

יג. °מאין לי בשר לתת לכל העם הזה וכי אחד הוא או שנים:

יד. °ואם ככה את עשה לי הרגיני נא הרג, לפי שהראה הקב״ה למשה הפורענות העתידה לבוא עליהן אמר משה הרגיני נא הרג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי· מושלין אותו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה יוצא הוא ובניו ליהרג אמ׳ לספקלטור רבוני הרגיני תחלה עד שלא תהרוג את בני לא כמות שהוא אומר בצדקיהו ואת בני צדקיהו שחטו לעיניו (מלכים ב׳ כה ז) אלא הרגיני תחלה עד שלא תחרים את בני כך אמר משה הרגיני נא הרוג תחלה ובל אראה בפורענות העתידה לבוא עליהן:

טו. °ויאמר י״י אל משה אספה לי, לפי שאמר משה לא אוכל לבדי לשאת אמר לו המקום משה הרי מה שבקשת נתון לך· אספה לי שתהא סנהדרין לשמי, כל מקום שהוא אומר לי הרי זה קיים לעולמי עד: שבעים, שתהא סנהדרין של שבעים: איש, שיהא בעל כח ובעל חכמה ובעל גבורה חתיכה ופסיפס: מזקני ישראל, לא במקום אחד ולא בשנים המקום חולק כבוד לזקנים ומה אם מלך מלכי המלכים ב״ה חולק כבוד לזקנים על אחת כמה וכמה בשר ודם צריך לחלוק להם כבוד ומניין אף לעתיד לבוא המקום חולק כבוד לזקנים אמ׳ וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו׳ (ישעיה כד כג) אינו אומר לא נגד מלאכיו ולא נגד כהניו ולא נגד נביאיו אלא נגד זקניו כבוד ומה אם מלך מלכי המלכים ב״ה חולק כבוד לזקנים עאכ״ו בשר ודם צריך לחלוק להם כבוד· וכן את מוצא שהמקום מצטער על זקן אחד שנ׳ קפצתי על עמי חללתי נחלתי ואתנם ביוד לא שמתי להם רחמים על זקן הכבדת עלך מאד (שם מז ו) כביכול מחול לך על כל מה שעשית חוץ מעל זקן הכבדת עלך מאד: אשר ידעת, אתה צריך לידע כבר הן גלויין לפני· ד״א וכי צריך הקב״ה לומר למשה אשר ידעת והלא גלוי לפניו מי שהוא ראוי לגדולה אלא מלמד שכל זקן שחלק לו ראש הדור כבוד מן השמים הסכימו על ידו שכן הבריות משיבין ואומרין כשר הוא איש פלוני וחסיד ונאה ליקרא חכם ולמה אמר לו ושוטריו לפי שנא׳ ויכו שוטרי בני ישראל (שמות ה יד) אמר לו כשם שראו עמהן בצער שבמצרים ומסרו עצמם עמהם ולקו בעבורם יבאו ויראו עמהן ברווח שראן עליהם בסרירה וגדולה: ולקחתם אותם לי, קחם בדברים בתחלה אמ׳ לדהם דברי שבח חזור ואמור לדהם דברי פגם על מנת כן תהו מקבלין עליכם שיהיו מקללין אתכם באבנים: אל אהל מועד, הכניסם עמך לאהל מועד לא שישמעו את הדיבר אלא שיהו כל הבריות נוהגין בהן בכבוד ומראה ואומרין אשריהן אלו שנכנסו עם משה לשמוע את הדיבר מפי הקדש:

יז. °וירדתי, הרי זו אחת מעשר ירידות שבתורה שהיה יום מגוי זקנים גדול כיום מתן תורה במתן תורה הוא אומר וירד י״י על הר סיני (שמות יט כ) ובמגוי זקנים הוא אומר וירדתי: ודברתי עמך שם, ודברתי עמך שם ולא עמהם: ואצלתי מן הרוח, כאדם שהוא אוצל על חבירו: ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם· למה היה משה דומה לנר שהיה מונח על גבי מנורה ודלקו ממנו נרות הרבה אבל אורו של נר לא היה חסר כלום כך לא היתה חכמתו של משה חסירה כלום: ונשאו ארך במשא העם, לפה שאמר משה איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם (דברים א יב) אמר לו ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך:

יח. °ואל העם תאמר התקדשו למחר, אין התקדשו אלא התקינו עצמכם לפורענות כענין שנאמר התיקם כצאן לטבחה והקדישם ליום הריגה (ירמיה יב ג)·

°כי בכיתם באזני י״י, מלמד שהיו מתכוונין לפני המקום: מי יאכילנו בשר, לפי ששאלו את הבשר ממלא מעיין לפיכך נתחייבו כלייה וכי לא היה בידם מה לאכול ומה לא לאכול אלא מלמד שבקשו לאכול שלחנם:

יט. °לא יום אחד תאכלון, עד חדש ימים וכתיב הבשר עדנו בין שניהם הא כיצד הבשרים כיון שהיה נותנו לתוך פיו לא היו מספיק לחתכו עד שנפשו יוצאה והרשעים היו מתבלסים בו ומתבלקטים בו עד שנפשם יוצאה:

3 באבנים· ספרי שם ות״י· (טז) 12 ופסיפס· עיין ספרי צד צב, ומדרש תנאים דברים צד ז והערת המו״ל שם שמראה מקום לאדר״נ נ״א פכ״ח (ועיין עוד אדר״נ נ״ב פמ״ו)· אבל מה שכתב שם לפרש מלת חתיכה אינו נראה· ואולי חתיכה אינה אלא התרגום של פסיפס כאשר יעשו כמה פעמים שיסמכו המלה העברית אצל המלה הזרה, ולדעת החכם לעוו (Orientalist. Literaturzeitung 1908, Seite 416) חתיכה היינו חתוך הדין· ולפ״ז מלת ופסיפס אין לה באור ואולי הוא כנוי לדבר שיש לו יסוד ואינו נוח ליפול, עיין אדר״נ נ״א פכ״ד ויהיה הפירוש כאן אנשים שיודעים להתוך את הדין ואינם הפכפכים בדעתם: 24 הקדש· ספרי צד צב וצג· (יז) 25 שבתורה· ספרי צד צ״ד: — שהיה· נראה דצ״ל להודיעך שהיה, עיין תנחומא סט״ו ותנחומא ב׳ סכ״ח· (יט) 38 מתבלסים· נראה דצ״ל מתבלעסים (או העי״ן נבלע

כ. [0]עד חדש ימים, מלמד שנשתהה השליו אצלם שלשים יום: והיה לכם לזרא, שתהא מרחיקין אותו יותר ממה שקרבתם אותו: — יען כי מאסתם את י״י אשר בקרבכם, מושלין אותו משל למה הדבר דומה למלך שהיו בניו ועבדיו גונבין ומביאין לפניו והוא מקבל מהם והיו הכל אומרין תדעו שהוא שפוי במעשיהם שהוא מקבל מידם <כך אמר הקב״ה לישראל מי גרם לכם שתיכנסו לדברים הללו שכינתי לביניכם שאלו סלקתי שכינתי מביניכם לא נכנסתם לדברים הללו:>

כא. [0]ויאמר משה שש מאות אלף רגלי וגו׳ הצאן ובקר ישחט להם וגו׳, ר׳ שמעון היה אומר ר׳ עקיבא היה דורש בו דבר אחד ואני דורש בו דבר אחד ונראים דברי מדבריו ר״ע הוא אומר וכי אינו אפילו ארז מכנס כל הצאן שבעולם הן ספיקות להן אם את כל דגי הים יאסף להם וכי אינו אפילו את מכנס כל דגים שבעולם הן ספיקין להן ואני דורש בו ד״א ונראין דברי מדברי ר׳ הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם יכול מפני שלא היה להם בשר לאכול היו מתרעמין והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד (שמות יב לח) יכול מפני שאכלום במדבר והלה כבר נאמר בכניסתן לארץ ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד (במדבר לב א) אלא מלמד שהיו מבקשין עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום: אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם, יכול מפני שלא היו להם דגים לאכול היו מתרעמים והלא באר היתה עמהן ומעלה להם דגים שמנים כל צורכן אלא מלמד שהיו מבקשין עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום. ד״א הצאן ובקר ישחט להם לפה שהראה המקום למשה הפורענות העתידה לבוא עליהן אמר משה רבינו וכי הוגן אומרין לחמור הזא לך כור שעורים וינטל ראשך אומרין לאדם טול כבר ורוד שאול אמר לו ומה ארז אומר אמ׳ לו אני הולך ומפייסן אמר לו עד שאתה אומר כן אני אומר לך שאינן שומעין לך עתה תראה היקרך דברי אם לא כיון שהלך משה לפייסן אמר להם היד י״י תקצר אמרו לו הן הכה צור ויזובו מים ונחלים ישטופו הגם לחם יוכל רתת אלא אם יכין תת שאר לעמו (תלהים עח כ) אמרו פטורת היא שאין בו כח לרתת את שאלתינו:

כב. [0]ויצא משה וידבר לעם את דברי י״י, מלמד שפייסן בדברים ולא רצו לקבל ממנו:

כה. [0]ויהי כנוח עליהם הרוח, מלמד ששרת עליהם רוח נבואה והתחילו לדבר ברוח הקדש כל זמן שהיתה הרוח עליהם בלבד שנא׳ ויתנבאו ולא יספו שלא יספו עוד להתנבאות מאחר אותה שעה:

כו. [0]וישארו שני אנשים במחנה, י״א בקלפי נשתיירו שבשעה שאמר לו הקב״ה למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה כאיזה צד אעשה אברור חמשה מכל שבט ושבט נמצאו עשרה חסירין ששה מכל שבט ושבט נמצאו שנים יתירין אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה נמצא אני מטיל קנאה בין השבטים מה עשה ברר ששה מכל שבט ושבט והביא שבעים ושנים פטקין על שבעים מהן כתב זקן ושנים חלקים ובללן ונתנן בקלפי ואמר להם בואו וטלו פטקיכם מי שעלה בידו זקן אמר לו כבר קדשך המקום ומי שעלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בך אני מה אעשה לך. ר׳ שמעון אומר במחנה נשתיירו שבשעה שאמר לו הקב״ה למשה אספה לי שבעים איש אמר אלדד ומידד אין אנו ראויים לגדולה זו הלכו והטמינו את עצמן אמר להן הקב״ה הואיל ומעטתם את עצמכם הריני מוסיף לכם גדולה על גדולתכם ומה גדולה הוסיף להם שכל הנביאים כולן נתנבאו ופסקו הן התנבאו ולא פסקו ומה נבואה נתנבאו אמרו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. אבא חנין אומר משום ר׳ אליעזר על עסקי שלו נתנבאו עלה שלו עלה שלו:

כז. [0]וירץ הנער ויגד למשה, י״א שהיה יהושע והלא כבר נאמר ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל (שמות לג יא) דלא ידעת שלא היה יהושע. ר׳ שמעון אומר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר האיר עתה שאף הראשון היה יהושע: אלדד ומידד מתנבאים במחנה, זה הוא שאמרנו שהיו מתנבאין והולכין עד יום מותן:

(כ) 2 מושלין וכו׳] ט משלו למה״ד | 4 מהם] ט ח׳ | במבטא) מענין הקאה וגעל נפש, ועיין ל׳עווי ערך בלעס וגם המוסגר רק נ׳: Jahrbuch der jüdisch.-literar. Gesellschaft 1903, S. 279; MGWJ 1905, S. 678 — יוצאה. מכילתא בשלח מס׳ דויסע פ״ג ובהפך ספרי צד צד. (כ) 5 שכינתי. נראה דצ״ל שנתתי שכינתי, ועיין ספרי שם ובח״ג. (כא) 19 שאלתנו. ספרי שם. (כו) 33 שלו. ספרי צד צה. (כז) 35 האיר וכו׳. נראה דצ״ל להפך כאשר הוא בספרי צד צו דמן ויען וכו׳ שמעינן שלא היה יהושע ומן ומשרתו וכו׳ משמע שהיה יהושע אבל אפשר לפרש גם הג׳ שלפנינו.

כח. יאדני משה כלאם. אמרו לו רבינו משה כלה אותם מן העולם בני אדם שבישרו אותך הבשורה הקשה דזואת ד״א כלאם אסרם בזקים ובקולרים ולא כמות שהוא אומר בירמיהו ונתתם אותו אל בית הכלא (ירמיה לז יח). ד״א אדני משה כלאם מיהושע למדנו מורא רבך כמורא שמים שאמר למשה רבי כשם שהקב״ה מכלה את המורדים אף אתה כלה אותם וכן את מוצא בגיחזי כשאמר לו רבו קח משענתי בידך ולך (מלכים ב׳ ד כט) התחיל מסתמך והולך על מקלו פגעו בו בני אדם אמרו לו לאיכן את הולך אמר להן להחיות את המת אמרו לו והלא הקב״ה שממית ומחיה אמר להן אף רבי ממית ומחיה:

כט. ויאמר לו משה המקנא את לי, אמר לו משה יהושע סבור את שאני מקנא בך אלואי כל ישראל כיצא בך אלואי בני כיוצא בך ומי יתן כל עם י״י נביאים:

ל. ויאסף משה אל המחנה הוא וזקני ישראל, מלמד שלא הביא המקום עליהם מכה עד שנכנסו צדיקים למחנה:

לא. ורוח נסע מאת י״י ויגז שלוים מן הים, מלמד שהיה עולה מן הים כמין גזי צמר ונרטשת על גבי המחנה וי״א שהרגה בירידתה יתר ממה שהרגה באכילתה.

ויטש על המחנה כדרך יום כה וגו׳ כדרך יום כה כלפי הדרום וכדרך יום כה כלפי הצפון. ר׳ מאיר אומר אף כדרך יום כה כלפי המערב: וכאמתים על פני הארץ, מלמד שהיה עולה מן הארץ על רום שתי אמות כדי שלא יהו מצטערין עליה בשעת לקיטה. ר׳ יוסי אומר ויטש על המחנה כדרך יום כה וגו׳ שלש פרסאות לכל רוח וכן הוא אומר ויפל בקרב מחניהו סביב למשכנותיו (תהלים עח כח). אחרים אומרים ויטש על המחנה כדרך כדרך הלוכו הבינוני עשרה פרסאות יום עשרים כה ארבעים מה ת״ל שוב וכדרך יום כה הרי שמונים כלפי מעלה וכן הוא אומר תערוך לפני שלחן נגד צוררי (שם כג ה). יכול שהיו אסתרסיאות מקולקלות ת״ל וכאמתים על פני הארץ על הפנוי שבארץ ולהלן הוא אומר ויפל בקרב מחניהו סביב למשכנותיו שהיה מסובב למשכנות וב׳ אמות היתה נטולה מן הארץ. ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי אומר אף מן לא אכלו אותו ישראל אלא מן הגבוה כיצד יצאה רוח צפונית וכברה את המדבר וירד מטר וכיבש את הארץ וירד הטל עליו והרוח מנשבת בו ונעשה כמין שלחנות של והב והמן היה יורד עליו וממנו ישראל מלקטין ואוכלין והלא דברים קל וחומר אם כך חס המקום על עוברי רצונו בעולם הזה על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא:

לב. ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה, אמרו העצלים והחגרים והקטנים שבהן לקטו מאה כור: ויישטחו להם שטוח סביבות המחנה, ר׳ יהושע בן קרחה אומר א״ר שטוח אלא שחוט מגיד שהיא טעונה שחיטה. אמר לו ר׳ יוסי מיכן את למד שירד להם דבר הנטען שחיטה והלא כבר נאמר וימטר עליהם כעפר שאר וכחול ים עוף כנף (תהלים עח כז) מגיד שהיא טעונה שחיטה אלא מה ת״ל שטוח שירד להן משטוחי משטוחי מלמד שעשאוהו משטוחים משטוחים סביבות המחנה:

לג. הבשר עודנו בין שניהם, כיון שהיה נותנו לתוך פיו לא היה מספיק לחתכו עד שנפשו יוצאה אמרו רשע שבהן אכל נרתז מיד כשר שבהן נרתז לאחר שלשים יום: ואף י״י חרה בעם ויך י״י בעם מכה רבה מאד, מלמד שלא הביא עליהם המקום מכה קשה כיוצא בה משעה שיצאו ממצרים שנ׳ לא זרו מתאותם עוד אכלם בפיהם ואף אלה׳ עלה בהם (שם ל):

לד. ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה, יכול כן היה שמו מקודם אמ׳ כי שם קברו את העם המתאוים משאירע היה נקרא לא כן היה שמו מקודם:

(כח) 2 ולא. משובש, ואפשר דצ״ל ודאי ר״ל כלא ממש. 6 ומחיה. מכילתא בשלח מס׳ דעמלק פ״א, אדר״נ נ״א פכ״ו. (לא) 13 הצפון. עיין ספרי צד צז ומכילתא בשלח מס׳ דויסע פ״ג ופירש כן משום דהשליו בא מן המערב כדכתיב מן הים וכדמתרגם יונתן מן ימא רבא ע״כ כדרך יום כה וכדרך יום כה היינו לשני הצדדים לימין ולשמאל ובמדות סופרים ומ״ע למכילתא נדחקו ללא צורך: 15 לקיטה. עיין ספרי ומכילתא שם ומכילתא דרשב״י צד עו ותוספתא סוטה פ״ד ה׳ ות״י: — שלש וכו׳. והמחנה שהיה שלש פרסאות באמצע א״כ לארך ולרחב היו ט׳ פרסאות שהוא כמהלך יום בקרוב דהיינו י׳ פרסאות, מ״ם ומ״ע במכילתא שם ועיין ספרי צד עז וצ״ע: 22 אף וכו׳. עיין מכילתא שם ויש להגיה מאמרו של ר״א לענין מן על פי הנוסחא כאן. (לג 33 יום. עיין לעיל צד רעא.

לה. [o]מקברות התאוה נסעו העם חצרות, זו היתה בשעה שנצטרעה מרים מלמד שחזרו חנייה אחרת לאחוריהם בשביל מרים:

יב–א. [o]ותדבר מרים ואהרן במשה, קשה היא לשון הרע שלא נצטרעה מרים אלא על לשון הרע שנא' ותדבר מרים ואהרן מרים פתחה הדברים ואמרה לאהרן והוסיף אהרן על דבריה ונשאו ונתנו בדבר. ר' שמעון אומר אף צפורה פתחה בדברים ואמרה למרים ומרים אמרה לאהרן ואהרן הוסיף על דבריהם ונשאו ונתנו בדברים ומה היו הדברים אמרו כיון שנתמנו הזקנים הדליקו כל ישראל נרות ועשו שמחה בשביל שעלו שבעים וקנים לשררה וכיון שראת מרים הנרות אמרה אשרי אלו ואשרי נשותיהן אמרה לה צפורה אל תאמרי אשרי נשותיהן אלא אוי לנשותיהן שמיום שדבר הקב"ה עם משה אחיך לא נזדקק לי מיד הלכה מרים אצל אהרן והיו נושאין ונותנין בדבר שנ' ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה על עסקי פרישתו מן האשה אמרו גיותן הוא משה וכי לא דבר הקב"ה אלא עמו בלבד כבר דבר עם נביאים הרבה ועמנו ולא פירשנו מנשותינו כמו שפירש שנ' הרק אך במשה דבר ה'.

[o]על אדות האשה הכושית, וכי כושית היתה והלא מדינית היתה אלא מה כושי ניכר במראיו מכל הבריות כך היתה צפורה ניכרת במראיה ובמעשיה מכל הנשים וכן הוא אומר שגיון לדוד אשר שר לי"י על דברי כוש בן ימיני (שם ז א) וכי כושי היה שאול והלא משבט בנימין היה אלא מה כושי ניכר במראיו מכל הבריות כך היה שאול ניכר במראיו ובמעשיו מכל ישראל. וכן הוא אומר וישמע עבד מלך הכושי (ירמיה לח ז) וכי כושי היה ברוך בן נריה אלא מה כושי ניכר במראיו מכל הבריות כך ברוך בן נריה היה ניכר במראיו ובמעשיו מכל ישראל. וכן הוא אומר הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל נאום י"י (עמוס ט ז) וכי כושים הם ישראל אלא מה כושי ניכר במראיו מכל הבריות כך היו ישראל ניכרין באהבתם מכל האומות לפני המקום.

ר' יוסי אומר יש לך אשה שהיא נאה בילדותה וכשהיא מזקנת היא מתנוולת ומניין אתה אומר שהיתה צפורה נאה בילדותה ונאה בזקנותה אמ' על אודות האשה הכושית אשר לקח. ר' יהודה אומר יש לך ענייה בת ענייה שהיא נזקקת למלכות ואינה יודעת לנהוג במנהג המלכות ומניין אתה אומר שהיתה צפורה כושית בעניות וכושית במלכות אמ' על אודות האשה הכושית אשר לקח ומניין אתה אומר בשביל כך לקחה משה ת"ל כי אשה כושית לקח:

ב. [o]ויאמרו הרק אך במשה דבר י"י והלא גם בנו דבר, גם באבותינו רק לא היינו נוהגין כך אך לא כך נצטרכנו לנהוג אלו דברי ר' שמעון. יעקב היה אומר רק לא היה מדבר עמנו פה אל פה אך לא היה מדבר עמנו פנים אל פנים: וישמע יכול שאין לי ששמע אלא המקום ומניין אף משה שמע ת"ל וישמע י"י והאיש משה:

ג. [o]והאיש ענו מאד, מיכן אתה יודע שאמרו משה גיותן הוא ולא פירש מאשתו אלא דרך ניאות שהרי הכתוב מבחישן אחריו ואומר והאיש משה עניו מאד לא כמות שהן אומרין שהוא גיותן. והאיש משה עניו מאד מלמד שהיה גבור בענוה ומניין אתה אומר שהיה גבור בענוה וכך היה גבור בגבורה ת"ל האיש והאיש. ד"א יכול שהיה ענו בממון ולא היה נאה ומשובח ת"ל מאד מכל. יכול שהיה נאה ומשובח ולא

(יב–א) 21 וכשהיא וכו'] נ ואינה נאה בזקנותה | 22 ומניין] ט מכאן | ט בילדותה ובזקנותה | אמ' וכו' לקח] ט ח' | 24 במנהג וכו' שהיתה] ט ח' | 25 אמ' וכו' לקח] ט ח' | ט שבשביל כן | 26 ט שנ' על אדות האשה הכושית אשר לקח.

(לה) 1 שחזרו וכו'. עיין לקמן סוף הפרשה וספרי צד צז וקה, ושמעתי דצ"ל וכי שתי פארן היו והקושיא מסיפא דקרא דכתיב ויחנו במדבר פארן והלא כבר כתיב לעיל פ"י יב וישכון הענן במדבר פארן ומתרץ ששבו למדבר פארן שהיו שם כבר ומפרש ואחר דקרא כמו לאחוריהם. (יב–א) 13 דבר ה'. עיין ספרי צד צח וש"נ: 20 המקום ספרי צד צט. (ב) 28 יעקב. צ"ל ר' יעקב או ר"א בן יעקב, ועיין ספרי שם: 30 ת"ל וכו'. ספרי שם.

היה גביה בקומתו ת״ל ויפרש את האהל על המשכן (שמות מ יט) מה משכן עשר אמות אף משה עשר אמות. יכול שהיה עניו ממלאכי השרת או יכול עניו מאברהם יצחק ויעקב אמ׳ מכל האדם אשר על פני האדמה ממה שעל פני האדמה היה עניו מאבות הראשונים יכול שהיה עניו מדורות האחרונים ת״ל אשר על פני האדמה מדורו מדורו אמרו לא מדורות האחרונים:

ד. [0]ויאמר י״י פתאום אל משה, ר׳ אלעזר בי׳ שמעון אומר פתאום בתכוף. אין לשון פתאום אלא לשון טומאה כענין שנאמר וכי ימות מת עליו בפתע פתאום (במד׳ ו ט) מניד שהיו מחוסרי טבילה אותה השעה כמדה שמדדו: צאו שלשתכם יוסי בן יהודה אומר בדיבור אחד יצאו שלשתם. ר׳ יוסי אומר בשלשה דברות יצאו שלשתם כאחת וכי משה היה צריך לצאת עמהם ולמה יצא לשם שני צדדים שלא יהא משה אומר דומה שנמצא בי פנם שכן הודחיתי מן הדבור ושלא יהו ישראל אומרין דומה שנמצא במשה פנם שכן נדחה מן הדיבר:

ה. וירד ה׳ בעמוד ענן, מניד שהיה מדבר עמהן בענן ומניין כדרך שהיה מדבר עמהם כך היה מדבר עם שמואל בענן אמ׳ משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו בעמוד ענן ידבר אליהם (תהלים צט ו) אמרו בשעה שהיו ישראל רואין את עמוד הענן בין השמים ובין הארץ היו יודעין שהוא מדבר עם משה וכן שמואל: [0]ויעמד פתח האהל, ולמה לא נכנם לאהל שלא נתקדש המשכן לפורענות אלא למובה ואלו לא שנכנם נדב ואביהו לא לקו אבל אלו שהן בחוץ לא הכניסן לפנים: — ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם, ולמה יצאו שניהן חוץ לאהל מועד <והניחו את משה בתוך האהל> שלא יהא משה אומר דומה שנמצא בי פנם שכן הודחתי מן האהל ושלא יהו ישראל אומרין דומה שנמצא במשה פנם שכן נדחה מן האהל. ר׳ יהודה אומר משלו משל למה״ד למלך שבא אוהבו אצלו והיה מבקש לומר דבר לבן ביתו אמר המלך מה אני מוציא את אוהבי לשוק אלא יהא בכבודו בטרקלין ואני ובן ביתי נצא לשוק <אף כאן הוציא אהרן ומרים מפני כבודו של משה שאין מושכין את הגדול מלפני הקטן לדבר עמו אבל מושכין את הקטן מלפני הגדול לדבר עמו> ד״א אין אומרין שבחו של אדם בפניו ואין תובעין עלבונו של אדם בפניו:

ו. ויאמר שמעו נא, בבקשה שמעו דברי בנחת: אם יהיה נביאכם י״י במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, אמר להם הנביאים שאמרתם בחלומות ובחזיונות הייתי מדבר עמהם שנ׳ בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים (איוב

(ג) 2 אמות. עיין ספרי שם, ושבת צב, נדרים לח, אבות דר׳ נתן נ״א פ״ט, פדר״א פמ״ו, ומדרש אגדה צד קג: — השרת. נראה דצריך להשלים לפי אדר״נ שם ת״ל מכל האדם מאדם אמרו ולא ממלאכי השרת או לפי מדרש אגדה דממעט ליה מן על פני האדמה משום דלפעמים גם מלאכי השרת נקראו אדם: 4 מאבות. צריך להשלים לא היה ענו מאבות וכו׳, אדר״נ וספרי שם. (ד) 6 בתכוף. וכן ת״א בתכיף והפ׳ לשון טומאה נראה דהוא לישנא אחרינא. ועיין ספרי צד ק, ורש״י, מדרש אגדה שם, תנחומא צו סי״ג ותנחומא ב׳ מצורע ס״ו, ילקוט רמז תשל״ז בשם הילמדנו ותשל״ט בשם מדרש אספה: 10 כאחת. ספרי שם. (ה) 16 שמואל. פס״ר פי״ד, ואמונות ודעות לר׳ סעדיה הוצאת סלוצקי צד סג: 26 בפניו. ספרי צד ק. (ו) 27 בנחת. ספרי קא.

(ה) 13 וירד ה׳] ט ח׳ | בענן וכו׳] ט בענן וכך היה מדבר וכו׳ | 14 ט שנא׳ בעמוד ענן ידבר אליהם ואומר משה משה ואהרן בכהניו וגו׳ | 15 נ בזמן | 16 נ בין הארץ ובין השמים | ט ידבר | וכן שמואל] נ ח׳ | 19 ויצאו שניהן] ט ח׳ | שניהן] ט ח׳ | מועד] נ ח׳ | המוסגר ט ח׳ | 20 נ בו | נ הודחה | 22 נ ר׳ יהודה מושלו משל | 23 דבר] ט ח׳ | נ לבני | 24 נ ובני | המוסגר ט ח׳ | 26 נ שאין | נ בתוך פניו וכן בסמוך. (ו) 27 ויאמר] ט ח׳ | שמעו בפ׳ הב׳] ט ח׳ | י״י וכו׳ בו] ט ח׳ | 28 ט אמרתי | הנביאים שאמרתם] ט ח׳ | 29 בנפול וכו׳ אנשים] ט ח׳ |

ד יג) לא כן נהגתי עם עבדי משה אלא בכל ביתי נאמן הוא כל מה שבמעלה ושבמטה נליתי לו כל מה שבים וכל מה שבחרבה. ד״א בכל ביתי נאמן הוא אף על מלאכי השרת ועל בית המקדש הוא נאמן:

ח. [0]פה אל פה אדבר בו, מלמד שלא היתה נבואתו על ידי מלאך יכול שהיתה אימת שכינה על משה בשעה שהיה מדבר עמו ודבר י״י אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו מה אוהבו של אדם מדבר ואין אימתו עליו כך לא היתה אימת שכינה על משה בשעה שהיה מדבר עמו: ותמונת י״י יביט, אמר ר׳ שמעון שהיה רואה את הדמות מיד:—ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי משה, מה ת״ל בעבדי אלא לא עליו העליתם את הסרחון כי אם עלי שאין רע מן הגנב אלא מי שהוא מקבל ממנו: [0]ר״א בעבדי אני אמרתי לו לפרוש מן האשה:

ט. ויחר אף י״י בם, בשניהם: וילך, מיד נתרפא אהרן. [0]ואומר והענן סר מעל האהל מלמד שסר הענן מעליו ולמה פרסם הכתוב במרים ורמז באהרן לפי שהיא התחילה בדבר משל למה הדבר דומה לשנים שעברו על כרם ירד אחד מהן לתוכו וליקט ואכל והאכיל חבירו כשבא בעל הכרם לא תפס אלא אותו שנמצא בתוך כרמו כך אהרן ומרים שניהם דברו ושניהם לקו ולא פרסם אלא מרים שנאמר והנה מרים מצורעת כשלג מפני שהתחילה בדבר. י״א וילך שנסתלקה שכינה בענין שנאמר אלכרה ואשובה אל מקומי (הושע ה טו) ולמה נסתלקה השכינה שלא תטמא מרים בפני השכינה. ד״א שלא יהא הענן עומד ויבקש משה רחמים שלא יצטערו ואף אהרן היה ראוי לכך לכך נאמר בם אלא שהיה לובש את המעיל שהוא מכפר על לשון הרע והלא דברים קל וחומר ומה אם אלו שדברו באחיהן הקטן מהן ולא דברו בגנותו אלא שהשוו אותו לשאר נביאים כך נענשו המדבר בגנותו של חבירו בפניו על אחת כמה וכמה וכן הוא אומר זכור את אשר עשה י״י אלהיך למרים (דברים כד ט) שחטאת בפה ולקו כל איבריה:

י. [0]והענן סר מעל האהל מיד נסתלקה שכינה כמו שנאמר למעלה וכיון שנסתלקה שכינה והנה מרים מצורעת כשלג. לפי שהיו מלבינים ומאדימים לפי כך נטמאו בבהרת עזה ולבנה: — ויפן אהרן אל מרים, לפי שנסתכל אהרן בנגעו והלך לו אמר אהרן עכשיו אני מסתכל בנגעה של אחותי והוא הולך לו ומניין אתה אומר כל מי שהיה מביט בו היה רותת אמרת ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת. [0]ר״א ויפן אהרן אל מרים אמר הקב״ה אם יצטרע אהרן אין כהן בעל מום יכול להקריב על גבי המובח אלא הוא יראה אחותו ויתמה ויתוכח מעצמו שנאמר ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת:

יא. ויאמר אהרן אל משה, יכול שהצריך אהרן למי שיאמר לו צא ובקש ממשה כדרך שהצריכו רעי איוב שנא׳ ויאמר י״י אל אליפז התימני חרה אפי בך ובשני

1 עם] נ על | אלא] ט ח׳ | נ כל שבמעלן וכל שבמטן | 2 מה] נ ח׳ וכן בסמוך | ד״א וכו׳ הוא] ט ח׳. (ח) 8 ומדוע וכו׳ אלא] ט ח׳. (י) 26 נ שהסתכל | 27 ט אני עכשיו | ט מסתכל של מרים והולך | 28 ט מביא| אל וכו׳ מצורעת] ט ח׳. (יא) 32 ויאמר וכו׳ משה] ט ח׳ | ט צאו | 33 חרה וכו׳ וגו׳] ט ח׳ |

3 נאמן. עיין ילקוט רמז תשל״ט בשם מ׳ אספה. (ח) 8 מיד. עיין רמב״ם יסודי התורה פ״ז ה״ו, אמונות ודעות צד נא ונה: 10 ממנו. עיין ספרי קג ולעיל רעב: — האשה. ספרי קא. (ט) 11 אהרן. ספרי קג, שבת צז, תנחומא מצורע ס״ב ותנחומא ב׳ שם ס״ו, פדר״א פנ״ד: 16 בדבר. אדר״נ נ״א פ״ט: 18 יצטערו. ספרי צד קג, תנחומא צו סי״ג: 20 הרע. ירושלמי יומא מד ע״ב, זבחים פח:, ערכין טז. (י) 26 ולבנה׳ ספרי שם: 31 מצורעת. עיין ספרי צד קג הערה טז וש״נ

רעיך וגו׳ (איוב מב ז) אמר להם אתם הייתם יוצאים פתח שאצא אני בזכות ואיוב עבדי היה יוצא פתח שאצא אני והוא בזכות ועתה קחו לכם שבעה פרים ושבעה אילים לבלתי עשות עמכם א״ל כדאי אתם ליעשות נבלה ומה אם מי שזיכה את הזכאי וחייב את החייב כדאי היה ליעשות נבלה על אחת כמה וכמה המזכה את החייב והמחייב את הזכאי<ת״ל ויאמר אהרן אל משה לא הצריך למי שיאמר לו צא ובקש ממשה:> בי אדוני בבקשה. אל נא תשת עלינו חטאת אל תקבל עלינו חובה. אשר נואלנו ואשר חטאנו אמרו לו נטפשנו ששלחנו יד בך. ד״א אשר נואלנו ואשר חטאנו אמרו לו זו היתה תחלה לנו שלא קלקלנו בך מימינו:

יב. °אל נא תהי כמת, אמר לו אדוני אין האחים מתפרשים אלא מתוך המות שנא׳ כי הוא בין אחים יפריא (עמוס ג טו) אחותינו עד שהיא בחיים נתפרשה ממנו. ד״א אל נא תהי כמת אל תעש אחותינו מיטמא כמתים: — אשר בצאתו מרחם אמו, כולנו יצאנו מרחם אחד. ויאכל חצי בשרו, מגיד<שהיא חציינו היית> שהיא היתה מלמדת הנשים ואנחנו מלמדין את האנשים מכאן היה ר׳ אלעזר בי׳ שמעון אומר צריך אדם להיות מושל בשל עצמו משל אחרים. °אשר בצאתו מרחם אמו מרחם אמינו יצאת אלא שכינה הכתוב כיוצא בו אתה אומר ואמרתם הנה מתלאה והפחתם אותו (מלאכי א יג) אותי היה אלא שכינה הכתוב כיוצא בו אתה אומר והנם שולחים את הזמורה אל אפם (יחזקאל ח יז) אפי אלא שכינה הכתוב כיוצא בו אתה אומר בעון אשר ידע כי מקללים לדהם בניו (שמואל א׳ ג יג) כלפי מעלה אלא שכינה הכתוב כיוצא בו אתה אומר הלא אתה מקדם י״י אלהי קדושי לא נמות (חבקוק א יב) כלפי מעלה היה אלא שכינה הכתוב כיוצא בו אתה אומר ההמיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלא יועיל (ירמיה ב יא) כבודי היה אלא שכינה הכתוב. ביו״ב א״א מה לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי לאהליך ישראל (מלכים א׳ יב טז) לאלהיך היה אלא שכינה הכתוב כיוצא בו אתה אומר וימירו את כבודם בתבנית שור (תהלים קו כ) כבודי היה אלא שכינה הכתוב כיוצא בו אתה אומר כי כל הנוגע בכם נוגע בבבת עינו (זכריה ב יב) ר׳ יהודה אומר בבבת עין אין כתיב כן אלא בבת עינו כלפי מעלה הכתוב מדבר אלא שכינה הכתוב:

יג. ויצעק משה אל י״י לאמר, ומניין אתה אומר שלא הצריך משה לשמוע מפי אהרן אלא אמר משה אינו בדין שתהא אחותי בצרה ואני ברוחה ת״ל ויצעק משה אל ה׳ לאמר: °אֵל תקף קשה. נא בבקשה. רפא נא לה בגוירה:

(יא) 8 תחלה. עיין ספרי דברים פיסקא ד אין הואלה אלא התחלה וכ״ה שרש אול בלשון ערבי וסורי. ולענין מה דנוסף במה״ג כאן עיין מדרש שמואל פט״ו. (יב) 11 ממנו. פדר״א פרק נד: — כמתים. ספרי צד קג: 14 אחרים. שמכנה כלפי אחרים והכוונה אל עצמו, ועיין ילקוט רמז תשמ״ב בשם מדרש אספה אין הצדיקים מושלים בעצמם אלא באחרים: 26 הכתוב. עיין ספרי צד פא וקג.

1 ט פתח שאני והוא יוצא בזכות ואין בעבדי איוב היה יוצא פתח שאני והוא יוצא בזכות | 2 שבעה וכו׳ עמכם] ט ח׳ | 3 ט לעשות | ט שבקש לזכות | 4 ט הוא | ט לעשות | 5 המוסגר ט ח׳ | 6 בי וכו׳ בבקשה] נ בי אדוני מניין שיהא כבוד חבירו של אדם חביב עליו ככבוד רבו מאהרן שאמר למשה בי אדוני והלא אהרן הגדול אלא שעשאו כרבו | חטאת] ט ח׳ | 7 ואשר חטאנו] ט ח׳ | ט אמר ליה | ט נתפשנו | נ ידינו | ואשר וכו׳ לו] ט ח׳ | 8 זו] נ אלו | מימינו] נ ג׳ אלא זו בלבד שנגה היתה בידינו שביטלנו הברית שבינינו לבינך מפני שהברית כרותה לאחים שנ׳ ולא זכרו ברית אחים. (יב) 12 המוסגר ט ח׳ | 13 ט ואנו אנשים | ראב״ש] ט ר׳ שמעון | 14 אחרים] נ ג׳ ד״א אל נא תהי כמת א״ל אהרן למשה כסבור אתה שצרעת זו על מרים היא נתונה אינה אלא על בשרו של אבא עמרם היא נתונה שנ׳ אל נא תהיא כמת למה״ד לאדם שנתנו גחלת בתוך ידו אע״פ שנתונה ממקום למקום מכל מקום בשרו נכוה. 27 ויצעק וכו׳ לאמר] ט ח׳ | 28 ט דין | נ אחותנו | נ ואנחנו | ת״ל וכו׳] ט ח׳.

יד. [0]ויאמר י״י אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים אמר לו המקום משה אביה שהוא בשר ודם שאלו נוף בה היתה בושה ממנו שבעת ימים אני שיצרתיה ולאביה אינו דין שתהא בושה ממני ארבעה עשר יום אלא למענך אמחול לה על הסגר שני: תסגר שבעת ימים מיכן לנידוי מן התורה. תסגר שבעת ימים ואחר תאסף מתוך גנאי שבח מתוך ירידה מעלה מתוך גניין של צדיקים הוא שבחן ומתוך ירידתן היא עלייתן לפה שאמר אהרן על תעש אחותינו שתהא מטמאה כמתים אמר לו המקום אני כהן אני מסגירה ואני מטהרה:

טו. [0]ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים, כיון שהתפלל עליה משה נפטרה מהסגר שני שהרי נתרפאת מתוך שבוע ראשון: והעם לא נסע עד האסף מרים לפה שנא׳ ותתצב אחותו מרחוק (שמות ב ד) מרים המתינה שעה אחת לידע מה יעשה באחיה אמ׳ המקום יהא משה ואהרן ושכינה וארון וישראל ממתינין לה שבעת ימים עד שתטהר לפי שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה (ישעיה כו ח) במדה שאדם מודד בה מודדין לו:

טז. [0]ואחר נסעו מחצרות, כיצד היו השבטים נוסעין חציין נסעו וחציין לא נסעו שנאמר ואחר נסעו העם מחצרות. כיון שטהרה מרים ויחנו במדבר פארן כיון שבאו למדבר פארן היו ראוין ליכנס לארץ ישראל מיד אלולי שעמדו ובקשו לשלוח לפניהם מרגלים לפי שעיקר חנייתן במדבר פארן היתה להכנס לארץ ישראל שנאמר ויסעו מהר י״י דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה (במדבר י לג) ואין מנוחה אלא ארץ ישראל וירושלם שנא׳ ואת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה (תהלים קלב יד):

(יד) 4 שני׳ ספרי צד קה: 7 מטהרה׳ ספרי שם׳ (טו) 13 לו׳ ספרי שם׳ (טז) 19 אויתיה׳ לעיל צד רעד וספרי דברים פיס׳ ב׳

ש ל ח

יד–לד. [9]במספר הימים אשר תרתם, אמ' ר' ישמעאל וכי ישראל תרו אותה והרי שנים עשר בלבד תרו אותה אלא לפי שהיו שלוחיהן ששלוחו של אדם כמותו בכל מקום. ר' עקיבא אומר מניין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר והקרבתם אשה לי"י (ויקרא כג ח) והלא הכהנים היו המקריבין אלא ששלוחו של אדם כמותו. ר' יהושע אומר מניין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל (שמות יב ו) וכי כל הקהל כולן שוחטין והלא אין שוחט אלא אחד אלא מיכן ששלוחו של אדם כמותו. ר' אליעזר אומר מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר ויהי דבר י"י אל ירמיהו אחרי שרף המלך את המגלה שוב קח לך מגלה אחרת וכתוב עליה (ירמיה לו כו–כח) מה עשה ירמיה לקח מגלה אחרת ונתנה לברוך בן נריה וכתבה והלא הקב"ה אמר לו כתוב אלא מיכן ששלוחו של אדם כמותו. ממי למד ממשה רבינו שאמר לו הקב"ה ראה ועשה בתבניתם (שמות כה מ) וכתיב ויעשו כל חכם לב (שם לו ח) מיכן ששלוחו של אדם כמותו. ר' וכאי אומר הרי הוא אומר כה אמר ה' למשיחו לכורש וגו' (ישעיה מה א) מה הוא אומר בסוף אנכי העירתיהו בצדק (שם יג) והקב"ה אומר הוא יבנה עירי וגלותי ישלח (שם) וכורש אומר מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל (דברי הימים ב' לו כג) מיכן ששלוחו של אדם כמותו. וכן את מוצא שהקב"ה מצוה את אליהו ואמר לו ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל (מלכים א' ט טז) ואליהו צוה את אלישע ואלישע שלח את יונה ומשחו שנא' ואלישע הנביא קרא לאחד מן הנביאים (מלכים ב' ט א) מיכן למדנו ששלוחו של אדם כמותו אף הקב"ה הסכים על ידו כאלו אליהו משחו שנאמר ומאלהים היתה תבוסת אחזיה (דברי הימים ב' כב ז). וכן את מוצא באלישע שמשח את חואל והלא לאליהו צוה הקב"ה שימשח אותו שנא' ומשחת את חואל למלך על ארם (מלכים א' יט טו) אלא מיכן ששלוחו של אדם כמותו. ד"א מניין ששלוחו של אדם כמותו שנא' ויראו בני עמון כי נבאשו בדוד וכי בדוד עשו כלום אלא כיון שעשו לשלוחיו כאלו עשו בו ששלוחו של אדם כמותו:

(יד–לד) 4 כמותו· נדרים לה, תענית פ"ד מ"ב ותוספתא: 7 כמותו· מכילתא בא פ"ג ופ"ה, מכילתא דרשב"י צד ח, ירושלמי קדושין סב ע"א ובבלי שם מא·

טו—ב. וידבר דבר אל בני ישראל משל צבור הנסכים באין אינן באין משל יחידים ולא משל גרים ולא משל נשים ולא משל עבדים מניין לרבות יחידים וגרים נשים ועבדים שישקלו או שישתתפו אמרת וידבר ה׳ אל משה לאמר לרבות יחידים. דבר אל בני ישראל לרבות גרים ואמרת אליהם לרבות נשים ועבדים. וכצד השני אתה אומר בני ישראל להוהיר את הגדולים על ידי הקטנים להנהיגן במצות. דבר אל בני ישרא׳ שיהו שוקלין שקלים ולוקחין נסכים לעולות גוים לעולות התושבים לעולות הנמצאות ועל ידי מי שהניח עולתו וברח. דבר אל בני ישראל שיהו שוקלין שקלים ולוקחין נסכים לשלמי גוים ולשלמי תושבים ולשלמים הנמצאים ועל ידי מי שהניח שלמיו וברח. דבר אל בני ישראל שיהיו שוקלין שקלים ולוקחים מלח שיהו הכהנים מולחים בו חטאותיהם ומנחותיהם ומולחין בו את העורות. דבר אל בני ישראל שיהו שוקלין שקלים ולוקחים עצים שיהו הכהנים מבשלין בו את חטאתיהן ומנחותיהן ועושין בו מדורות בית המוקד להתחמם כנגדן. דבר אל בני ישראל שיהו שוקלין שקלים ולוקחין פרת חטאת ושעיר משתלח ועל ידי כהן המאבד ועל ידי מי ששינה ועשה חטאת העוף למעלה וחטאת בהמה למטה חובה כנדבה ונדבה כחובה ולבושי כהן גדול ביום ועשירית האיפה של כהן גדול שמת ולא מינו כהן אחר תחתיו: כי תבאו אל הארץ קבל עליך עד שלא תבא לארץ <משתבא לארץ להקריב נסכים שבזכות שתקבל עליך תבא לארץ> יכול כיון שבאו לארץ יהו חייבין להקריב נסכים שבחוצה לארץ אמרת לא אמרתי אלא אשר אני נותן לכם כאשר אני נותן לכם אתם חייבין להקריב נסכים ולא בחוצה לארץ או אשר אני נותן לכם אין לי אלא בית הבחירה מניין לרבות במה ת״ל בכל מושבותיכם לרבות במה אלו דברי ר׳ ישמעאל. ר״ע אומר יכול יעשו במה בחוצה לארץ ויקריבו עליה נסכים אמרת לא אמרתי אלא אשר אני נותן לכם כאשר אני נותן לכם אתם עושין במה ולא בחוצה לארץ:

ג. ועשיתם אשה לה׳ עולה או זבח אחר שיזבחו האישים יקרבו הנסכים ולא בזמן שקדמו נסכים לאישים. יכול אם קדמו נסכים לאישים יהו כשרים ת״ל לעשות ריח ניחוח לה׳ אם עשית ריח ניחוח הנסכים באין ולא בזמן שיקדמו לאישים. יכול כל הקרבנות כולן יטעון נסכים אמרת וזבח פרט לעופות או זבח פרט למנחות: לפלא

(טו—ב) 1 וידבר] ט ח׳ | אינן באין] ט ולא | 2 יחידים] ט ח׳ | 3 ט גרים | ט ישתתפו | לאמר] ט ח׳ | 4 נ את הגרים | נ ואמר ואמרת | נ ריבה | 5 את] ט ח׳ | ט גדולים | ידי] ט ח׳ | נ קטנים | 6 ט תושבים | 7 שהניח] נ ששינה | 9 דבר וכו׳ העורות שו׳ י] נ ח׳ | 11 בו] נ ח׳ | 12 בו וכו׳] נ מהן מדורות בבית | דבר עד סה״ד] נ ח׳ | 16 נ ארץ כנען, במקרא ארץ מושבותיכם | המוסגר ט ח׳ | 18 אמרת וכו׳] נ אמרת אשר אני נותן לכם אין לי אלא בית הבחירה מניין לרבות במה ת״ל מושבותיכם לרבות במה או מושבותיכם יכול יעשו במה בח״ל ויקריבו עליה נסכים ת״ל אשר אני נותן לכם בארץ אשר אני נותן לכם אתם עושין במה לא בח״ל. (ג) 23 ועשיתם אשה לה׳] ט ח׳ | עולה וכו׳] נ שיקדמו האשים לנסכים יכול וכו׳ | 25 אם וכו׳ לאשים] נ בגלל האשים הנסכים באין | יכול וכו׳] נ עולה

(טו—ב) 3 שישתתפו. שקלים פ״א מ״ו: 5 במצות. שקלים שם מ״ג: 6 גוים. ספרי צד קיא וש״נ: 10 מולחים וכו׳. ת״כ נדבה פרק יד: 12 כנגדן. עיין כ״ז שקלים פ״ז, מנחות כא: 13 משתלח. שקלים פ״ד מ״ב: — המאבד. מפגל או פסול אחר: 14 כחובה. עיין קנים פ״ג מ״ו ושקלים פ״ז מ״ו: 15 ביום. ה״ה ח׳ בגדים ובגדי כ״ה, עיין תוספתא שקלים פ״ב ו׳ ונקט בגדי כהן גדול ביו״כ משום דמקור הלמוד הוא גבי כהן גדול. עיין ת״כ אחרי פרק א ו ועוד יומא פ״ג מ״ח: — תחתיו. שקלים פ״ז מ״ו, מנחות פ״ד מ״ה, תוספתא שם פ״ו יב, ת״כ צו פרק ה ג, ירושלמי לשקלים במקומו, בבלי מנחות נא: 18 כאשר. צ״ל באשר וכן לקמן: 22 בחוצה לארץ. לפי הגרסא שלפנינו אפשר לומר דבהא פליגי דלרבי עקיבא מושבות בכל מקום שאתם יושבים משמע ואפילו בחוץ לארץ ואיצטריך אשר אני נותן לכם למעט במה בח״ל אבל במה קטנה בארץ חייבת, ולרבי ישמעאל אי לאו קרא דמושבותיכם לא הוה שמעינן אלא בית הבחירה ואתי קרא דמושבות לרבות במה גדולה ומפיק ממשמעות דאשר אני נותן לכם אבל במה קטנה בפיטורה עומדת. ואפשר דהנוסחא משובשת, ועיין ספרי צד קו. (ג) 25 לאישים. ת״כ אמור פרשה יב ט, מנחות מד: ועט. וצ״ע בירושלמי סוכה נד ע״ד: 26 למנחות. ספרי צד קז, מנחות צז, ועיין

נדר או בנדבה, את שהוא בא לפלא טעון נסכים את שאינו בא לפלא אינו טעון נסכים. שנדר פרט לפסח נדר פרט למעשר ומניין אתה אומר שלמים פרט לחטאת שלמים פרט לאשם הואיל ואין התמידין באין לפלא יכול לא יטענו נסכים תלמוד לומר מועדיכם ריבה כל תמיד ותמיד: מן הבקר פרט לכלאים ובצד השני אתה אומר מן הבקר פרט לשור שנגח והמית ויש לו עדים: מן הצאן פרט לרובע ולנרבע ובצד השני אתה אומר מן הצאן פרט למוקצה לעבודה זרה ולנעבד. מן העזים לחלוק את הגנוב ואת הגזול שידעו בו הרבים והשעיר שנתן ריח והחולה. מן העזים ומן העזים לרבות שאר כל הפסולין:

ד. והקריב המקריב קרבנו להי, הרי מי שאמר הרי עלי מנחה ולא פירש מניין שיביאנה בלולה אמרת ונפש כי תקריב קרבן מנחה ליי סלת יהיה קרבנו (ויקרא ב א). פפיים איש אונן היה מקיימה מכאן והקריב המקריב קרבנו להי מנחה סלת עשרון בלול:

ה. [0]ויין תקריב לנסך רביעית ההין, כמדות היין מדות השמן שלשת לוגין שלעשרון: תעשה על העולה, לפי שאמרת לפלא את שהוא בא לפלא טעון נסכים ת"ל תעשה על העולה לרבות עולת יולדת ועולת מצורע: או לזבח זבח פרט לפסח זבח פרט לבכור ולמעשר: לכבש, לרבות פסח שעבר ומנו: האחד, לרבות אחד עשר במעשר:

ו. או לאיל תעשה, לרבות את שהוא לא איל ולא כבש וטעון נסכי איל <אימתי הוא לא איל ולא כבש וטעון נסכי איל> מבן שנים עשר חדש ויום אחד עד בן שלשה עשר חדש. ר' טרפון קורהו פלגם, בן עזאי קורהו נוקד, ר' ישמעאל קורהו פרוגדום:

ז. ויין תקריב לנסך שלישית ההין, במדת היין מדת השמן שלשת לוגין:

ח. [0]וכי תעשה בן בקר, נסכי הפר או העגל בין זכר בין נקבה שוה:

גרסת המה"ג ולהג' שבפנים ק"ק דהא בכל מקום או לרבות וצ"ל דשאני הכא דמגופיה דקרא נתמעטו מנחות דאינן בכלל זבח אבל מ"מ הלשון אינו מדוקדק: 2 שנדר. צ"ל נדר:— למעשר. נראה דצ"ל לבכור ומעשר: 4 ותמיד. עיין ג' המה"ג ונראה דנמשך בתחלה אחר לשון הגמרא מנחות צ: ולבסוף אחר דרשת הס"ז ועיין רמב"ם מעשה הקרבנות פ"ב ה"ג וג' הילקוט צ"ב ונראה לעין כי אחר ומנין אתה אומר איזה חסרון ואפשר דמן שלמים ואו שלמים בפסוק ח' ממעט חטאת ואשמו של נזיר דס"ד דאי אפשר למעטינהו מן לפלא נדר משום דעקרן ע"י נדר הן באין ובספק אצלי הגרסא גם לענין הדרשה דמועדיכם דקשה לומר דיוציא הכתוב ממשמעו לגמרי ויותר נכונה ג' המה"ג דמפיק רק מלת או לתמידים וצ"ע: 5 ויש. צ"ל ואין כאשר הגיה בו"ר או צ"ל ויש לו עד אחד: 6 ולנעבד. ת"כ נדבה פרשה ב' ז' ופרשה ה' ב' מכילתא דרשב"י צד ט, ספרי דברים פיס' קמז, תמורה פ"ו מ"א, תוספתא שם פ"ד ה"א, ירוש' כלאים ל ע"ד, פסחים לז ע"א, בבלי תמורה כח, ובנ"ש: 7 הרבים. גיטין פ"ה מ"ה, ירושלמי ובבלי שם, ת"כ נדבה פרשה ה' ב', בבלי ב"ק סו, ונראה דהא דקאמר שידעו בו הרבים בלקח מן הגזלן מיירי: — ריח. ר"ל מזוהם: 8 הפסולין. ת"כ שם, תמורה כח, בכורות מא. (ד) 12 בלול. ספרי צד קח. (ה) 15 נסכים. צריך להשלים את שאינו בא לפלא אינו טעון נסכים: — מצורע. ספרי צד קט, ת"כ תזריע פרק ד א, מצורע פרק ב ט, מנחות צא: 16 ולמעשר. צ"ע היאך נדרוש מן מלת לזבח למעט ועוד דהא כבר מיעט פסח ומעשר לעיל ואולי צ"ל לזבח לרבות חטאת מצורע או לזבח לרבות אשמו, ועיין מנחות צ: — זמנו. ת"כ נדבה פרק יח ד, מנחות פג: 17 במעשר. ספרי צד קט, תוספתא מנחות פ"י יא, בבלי שם צא:, בכורות ס. (ו) 20 חדש. מנחות צא:, חולין כג:— פרוגדוס. עיין בחלופי גרסאות וצ"ל פרכריגמא, פרה פ"א מ"ג. ועיין Graetz-Jubelschr. צד קמ. (ח) 22 שוה' ספרי צד קי, מנחות צא:, ירושלמי שקלים מט ע"א, רמב"ם מעה"ק פ"ב ה"ד:

---

1 נדר או בנדבה] ט ח' | 2 שנדר וכו' ותמיד שו' ד] פרט לחטאת ולאשם שאינן באין בנדר ונדבה אינן טעונין נסכין יכול שלמי חגיגה ועולת ראיה הואיל ואינן באין לפלא יכול לא יטענו נסכים ת"ל במועדיכם להביא שלמי חגיגה ועולת ראיה שיטענו נסכים וכשהוא אומר או במועדיכם לרבות כל תמיד ותמיד | 5 נ או מן | 6 ט למוקצה ולנעבד ולע"ז | מן וכו' הפסולין] נ ח'. (ד) 9 קרבנו לה"] ט ח' | 10 קרבן וכו' קרבנו] ט וגו' | 11 נ פופייס איש אונו | קרבנו וכו'] ט ח'. (ה) 13 תקריב] במקרא: לנסך ר' ההין תעשה. (ו) 18 תעשה] ט ח' | נ יטען | המוסגר ט ח' | 20 נ פר בריגמא. (ז) 21 במקרא ויין לנסך וכו' תקריב | במדת וכו'] נ מדות השמן שני לוגין ועשרון.

ט. והקריב על בן הבקר מנחה, שומע אני שאם לא הביא עמו יביא אחריו ומניין אתה אומר שאם לא הביא היום יביא למחר ת״ל תעשה. מניין אתה אומר שאם לא הביא בשבת יביא בשאר כל ימות השבת ת״ל תקריב ומניין אתה אומר שאם לא הביא בראש החדש יביא בשאר כל ימות החדש ת״ל תעשה ומניין אתה אומר שאם לא הביא בראש השנה יביא בשאר כל ימות השנה ת״ל תקריב ומניין אתה אומר שאם לא הביא עד שלא בשלו.ענבים בגפן יביא משבשלו ענבים בגפן ת״ל תעשה תקריב תעשה תקריב:

י. לפי שנאמר נסך אשה יכול על גבי האישים יהו כשרים ת״ל נסך יהא לעצמו. נסך אל יהא שותת. נסך אל יהא מטיף. נסך אל יהא מערב קימאה:

יא. °ככה יעשה לשור, האחד כנסכי בן הבקר לשור: או לשה בכבשים או בעזים כנסכי כבש כן נסכי.העזים בין גדולים בין קטנים בין זכרים בין נקבות.

יב. °כמספר אשר תעשו מביא את נסכיהם ומערב יכול שלא בא לומר שאת מערב נסכים בנסכים אלא נסכי אילים בנסכי אילים ונסכי כבשים בנסכי כבשים ת״ל כמספרם מערב את נסכים בנסכים נסכי פרים בנסכי אילים בנסכי כבשים אבל לא נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים: ככה תעשו לאחד, הרי שהקריב עשר עולות או עשרה זבחים יכול יביא מנחה אחת לכולן ת״ל ככה תעשו לאחד כמספרם כשיעור הזה לכל אחד ואחד:

יג. כל האזרח יעשה ככה את אלה עשרונות שלמים אף הוא לא יביא אלא עשרונות שלמים או מה אלה ששים עשרון אף הוא לא יביא אלא ששים עשרון ת״ל להקריב את שהוא רוצה להקריב יקריב. יכול שהוא מביא כצבור ת״ל את אלה אי אפשר לומר את אלה שכבר נאמר להקריב ואי אפשר לומר להקריב שכבר נאמר את אלה <הא מה הדבר מביא הוא כצבור חסר עשרון אחד> הא כיצד רבי אליעזר בן יעקב אומר הצבור מביא ששים ואחד והיחיד מביא ששים:

יד. וכי יגור גר, יכול זה גר שנתגייר אצל גוים במדינת הים אמרת לא אמרתי אלא אתכם. אין לי אלא שעלה עמכם ממצרים מניין אפילו עמכם באותה השעה אמרת או אשר בתוככם לדורותיכם: ועשה אשה ריח ניחוח לה׳, מלמד שאינו

(ט) 1 מנחה וכו׳] ט מנין וכו׳|2 נ ומנין|4 כל] ט ח׳ | ט ימי | 5 כל] ט ח׳ | ומנין וכו׳] ט וכן עד וכו׳ | 7 תעשה] ט ח׳. (י) 8 לפי וכו׳] נ ח׳. (יג) 18 עשרונות שלמים] ט מהן אלה | 19 ט עשרונים | 20 נ מקריב | 21 אי וכו׳ אלה] נ ח׳ | נ ואפשר | 22 המוסגר ט ח׳ | נ היה ראב״י א׳ | 23 ט מביא ששים והיחיד ששים. (יד) 24 יגור] נ נ׳ אתכם | זה] ט ח׳ | גר] נ ח׳ | 25 ט אתך | שעלה] ט ח׳ | ט עמהם וכן בסמוך | ט שעה | 26 ועשה וכו׳ לה׳] ט ח׳.

(ט) 7 תקריב. עיין ת״כ אמור פרשה יב ט, תמורה פ״ב מ״א, זבחים ח. ובנ״ש, ירושלמי סוכה נד ע״ד, תוספתא מנחות פ״ו ה׳. ומשם יוצא להדיא דנסכים הבאים עם הזבח מעלין אותן כל הלילה בפני עצמן אין מעלין אותן כל הלילה שלא כשיטת הבבלי בתמורה שם ועפ״ז יש לפרש בפשיטות הברייתא המובאה שם שדרכן לקרב ביום כגון הקומץ והלבונה ומנחת נסכים. (י) 8 לעצמו. במה״ג נשמט כל הפיסקא אבל במקום הדרשה לענין אישים מביא לפסוק ה לשון זה תקריב לנסך לספלין או אינו אלא לאישים אמ׳ לא תכבה כיצד יעשה נותנו בספל ומגביה ידו ויוצק על היסוד והוא יורד לשתין ונמשך אחר הג׳ דזבחים צא: ורמב״ם מעה״ק פ״ב ה״א והיתה לו גרסא אחרת ברמב״ם, ועיין ספרי צד קי: 9 מטיף. סוכה פ״ד מ״ז: — קימאה. מעט מים, זית רענן. ואפשר דצ״ל קמחא כמו ששנינו מנחות צז. שיש בו קמחין פסולי. (יב) 14 בנסכי כבשים. צ״ל נסכי כבשים בנסכי כבשים: 15 ואילים. עיין לקמן פרשה כח ח׳ וספרי כאן צד קיא, מנחות פ״ט מ״ד, גמרא שם פט׳, תוספתא פ״י ו׳: 17 ואחד. ספרי צד ק, מנחות צא׳, רמב״ם מעה״ק פ״ב ה״ה. (יג) 18 כל האזרח וכו׳. במה״ג מביא קודם לזה: כל האזרח יעשה ככה מלמד שמתנדבים נסכים וכמה שלשת לוגין ומנין שאם רצה להוסיף יוסיף ת״ל יהיה ד״א כל האזרח יעשה ככה יצאו עולות גוים שאין מביאין עמהן נסכים יכול אף הצבור לא יקריבו עמהן נסכים ת״ל ככה תעשו לאחד כמספרם נסכיהם באין משל צבור. ונראה דכל זה לקוח מדברי הרמב״ם מעה״ק פ״ג ה״ה ומגמרא דמנחות קו׳: — עשרונות. נראה דצ״ל מה אלה עשרונות וכו׳: 23 ששים. מנחות קג:, תוספתא שם פי״ב ח וט, ספרי קיא. (יד) 25 אתכם. ת״כ קדושים פרק ח א, יבמות מז: 26 לדורותיכם. ספרי צד קיב:

רשאי לאכול בובחים עד שיביא לאישים קרבן. [0]יכול אף מנחות ת"ל כאשר תעשו
בבהמה מניין אף בעופות ת"ל כן יעשה הא מה הדבר דמים לא מנחות:

טו. הקהל חוקה אחת לכם, לרבות שני כבשי עצרת לנסכים: ולגר הגר מכאן
היה ר' אליעזר אומר גר שנתגייר צריך רבעת הקן ר' יהושע אומר אינו צריך
שהיא תקלה לו. גר אלו הגרים, הגר לרבות נשי הגרים: [0]חקה אחת לדורותיכם
ככם כגר יהיה לפני י"י, לרבות גר כאורח לרצייה:

יז. וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל, בני ישראל חייבין בחלה
<אין הגוים חייבין בחלה> או בני ישרא לרבות את הגרים: ואמרת אליהם ריבה
נשים ועבדים ובצד השני אתה אומר בני ישראל להוחיר גדולים ע"י הקטנים להנהיגם
במצות: בבאכם אל הארץ קבל עליך עד שלא תבא אל הארץ כשתבוא אל הארץ
להפריש חלה בוכות שתקבל עליך ארתה בא אל הארץ. יכול כיון שבאו לארץ יהו
חייבין להפריש חלה שבחוצה לארץ אמרת לא אמרתי אלא אשר אני מביא אתכם
שמה אתם חייבין להפריש חלה ולא בחוצה לארץ:

יט. ולקחתם לכם מלחם הארץ את שהוא לחם חייב שאינו לחם אינו חייב
איזהו לחם החטה והשעורה וכו' קמחים בצקות ותבואה אסורין בחדש מלפני
הפסח מלקצור לפני העומר ואוכל מהן כוית מצה בפסח יצא ידי חובתו כוית חמץ
בהיכרת וכל שנתערב בו אחד מחמשתן הרי זה עובר בפסח ובלבד שיהא בו מראה
פת וטעם פת ת"ל לחם מלחם הארץ ולא כל לחם פרט לעיסה קטנה איזו היא גדולה
שבעת רבעים שלמדבריים וקב וחצי ירושלמיים שהן חמשת רבעים משלנו. ר' יוסי
אומר חמשת רבעים מתוקן לפטור. מלחם ולא כל לחם פרט למבושל והסופגנין
והדובשנין והאיסקריטין וחלת המסרית והמדומע <שפטורים מן החלה> והקנוקנות
חייבים ובצד השני אתה אומר והיה לרבות שאור שנשבו בסרידה מכאן אמרו שתי
נשים שעשו שני קבין ונשכו וה בוה פטורין מן החלה אין צריך לומר האשה שעשת
שני קבין וקב אורז או קב תרומה באמצע אין מצטרפין שכבר נתחייב בחלה. קב ישן
וקב חדש שנשבן זה בוה ר' ישמעאל אומר יטול מן האמצע וחכמים אוסרין:

כ. ראשית עריסותיכם, יכול אף חטים וקמח ת"ל חלה אי חלה יכול אף חלה
אפויה ת"ל ראשית הא כיצד יעמיד עריסה ויפריש מן המובחר. ראשית

2 מנחות. ספרי שם וש"נ. (טו) 5 לו. ספרי שם: 6 לרצייה. ספרי שם, ת"כ נדבה פרק ד י, מנחות כה.: 8 או וכו' מכאן עד סה"ד ליתא במה"ג ומעתיק לשון הגמרא דנדה מז. ורמב"ם פ"ה ה"ה: בבאכם אל הארץ ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם בזמן שכולכם עליה אתם חייבים בחלה ולא בזמן שמקצתכם בארץ ומקצתכם בחו"ל: — בני ישראל. צריך להשלים להוציא את הגרים אמ' דבר אל בני ישראל לרבות

[1]כו': 13 אתם. צ"ל שמה אתם וכו': — בח"ל. ספרי צד קיג ובמה"ג מעתיק כאן לשון הרמב"ם בכורים פ"ה ה"ו והספרי: 14 ולקחתם. צ"ל והיה באכלכם מלחם וכו' וגם פיסקא זו השמיט במה"ג: 18 וטעם פת. ספרי שם וצד קצג ומכילתא דרשב"י צד יט, ועיין עוד לעניין הא דמצריך מראה וטעם פת לעניין חלה בחלה פ"ג מ"ו ולעניין מצה וחמץ פסחים מ"ב. וירושלמי שם כט ע"ד: — ת"ל לחם. מיותר ואפשר דצ"ל שני לחם או דחסרון מקודם וצ"ל יכול עיסה כל שהוא ת"ל מלחם וכו': 20 לפטור. מה ששנינו ה' רבעים היינו לפטור אבל ה' רבעים ועוד חייבים, ד"ר. אבל הלשון אינו סובל פ' זה ונראה דצ"ל מכוון או דמתוקן בעצמו בא כאן בהוראת מכוון. עיין כפרי דברים פיס' ש"ח בד"ה דור עקש שמתמש בפרש תקן וכוון כאלו הם שמות נרדפים וס"ל לר"י דה' רבעים בצמצום פטורים מן החלה. עיין חלה פ"א מ"ד ומ"ה, ור"ש שם, תוספתא שם פ"א ה': — והקנוקנות. היינו קנובקאות דמתניתין שם: 21 החלה. עיין חלה פ"א מ"ד ומ"ה, ור"ש שם, תוספתא שם פ"א ה': — והקנוקנות. היינו קנובקאות דמתניתין שם: 22 שנשבו. צ"ל שנשכו: 24 מצטרפין. צריך להשלים מדבר שנטלה חלתו באמצע מצטרפין, ז"ר. עיין חלה פ"ד מ"ג: 25 שנשכן. נראה דצ"ל שנשכו: — אוסרין. עיין כל זה בחלה פ"ב מ"א וכו' ותמורת כל הפיסקא מביא במה"ג מלחם הארץ אגילו ב' עיסות שנשכו זו בזו ובשניהן שיעור חלה חייבין בחלה ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לתוך קסל הסל מצרפן לחלה שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ. (כ) 26 יכול וכו'. ספרי צד קיד וחלה פ"ב מ"ה:

(טו) 4 ג כל גר המתגייר צריך להפריש רביעית לקנו | 5 ג מפני שהוא. (יז) 8 המוסגר ט ח' | או עד סה"ד] רק ט. (יט) 14 ולקחתם עד סה"ד רק ט | 21 המוסגר באו"ז הל' חלה ס' ריז וח' ט. (כ) 26 אף חלה וכו'] ג' האו"ז שם ס' רכז אבל ט אף אסורה ת"ל ראשית מן המובחר יעמיד עריסה

עריסותיכם שלכם חייבת אלא של גוים אינה חייבת מכאן אמרו נכרי שנתן לו עיסה פטורה מן החלה נתנה לו במתנה עד שלא גלגל חייב משגלגל פטור. העושה עיסה עם הגוים אם אין בשל ישראל כשעור פטורה מן החלה:

כא. מראשית עריסותיכם, אם ללמד שלכם חייבת בשל גוים אינה חייבת כבר לימד הא מה אני מקיים ראשית עריסותיכם שלכם חייבת שלחיה אינה חייבת מכאן אמרו עיסת כלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה ומערבין בה ומשתתפין בה ומברכין עליה ומזמנין עליה ונאפית ביום טוב ויוצא בה משום מצה וחייב עליה משום חמץ ונקחת בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינם חייבים בחלה וכו׳: תתנו, יכול ליוצאי מצרים מניין אף לדורות אמרת תתנו להי תרומה לדורותיכם:

כב. תשגו, וכי תשגו לומר אם שגגתם באחת מכל המצות סופכם להויד בהם אם שגגתם בכל המצות סופכם להויד בהם אם הודתם בכל המצות סופכם לשגות בע״ז וכי תשגו בע״ז סופכם להויד בה. תשגו ולא תעשו יכול שהוא מדבר בכל המצות אמרת אם מעיני העדה נעשתה בשגגה באחת מכל המצות דבר ולא דבר בכל המצות אי אפשר לומר בכל המצות שכבר נאמר באחת ואי אפשר לומר באחת שכבר נאמר בכל המצות הא מה מצוה שכל המצות תלויין בה זו עבודה זרה שנאמ׳ השמר לך פן תשכח את ברית ה׳ וגו׳ (דברים ד מ):

כג. צוה י״י, ביד משה איזהו שנצטוו עליה אבות הראשונים וכא משה ואמרה זו מילה: אליכם ביד משה, סופכם לשלוח יד במשה: מן היום אשר צוה ה׳, סופכם לשלוח יד בנביאים: והלאה לדורותיכם, סופכם לשלוח יד בבית הבחירה:

כד. והיה אם מעיני העדה, נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני הקהל (ויקרא ד יג) מה עיני האמור כאן מלמד שהן מביאין על העלם דבר עם שגגת מעשה אף מעיני הקהל האמור להלן מלמד שהן מביאין על העלם דבר עם שגגת מעשה: נעשתה, פרט לשלא נעשית: בשגגה, פרט למוזד: ועשו כל העדה

ויפריש. (כא) 5 שלחיה] ר״ש חלה פ״א מה: ושלכלב׳ (כב) 14 במקרא לשגגה. (כד) 22 והיה וכו׳] ג בתוך שיצאת ע״ז לדון בעצמה יכול יהוא חייבין על המעשה ת״ל כאן מעיני ולהלן נאמר מעיני מה וכו׳ | 18 ג מה מעיני אמור להלן על העלם דבר עם שגגת המעשה אף מעיני האמור כאן על העלם דבר ועם שגגת המעשה בתוך שיצאת ע״ז לידון בעצמה יכול יהוא חייבין על העלם מצוה כולה ת״ל כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה מעיני אמור להלן עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת שנ׳ ונעלם דבר ולא כל הגוף אף מעיני אמור כאן עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת | 25 נעשתה וכו׳ למוזד] ג ח׳ |

1 אלא. צ״ל אבל: 3 החלה. חלה פ״ג מ״ה. (כא) 4 מראשית וכו׳. במה״ג ליתא כל הפיסקא, אבל לפסוק יט מעתיק והיה באכלכם את שהוא מאכל אדם חייב בחלה את שאינו מאכל אדם אינו חייב בחלה מכאן אמרו וכו׳ ומביא לשון המשנה דחלה פ״א מ״ח. ועיין ר״ש שם ותשובת ר׳ חיים אר״ז סי׳ קצט שמביא הס״ז דכאן. וראוי להעיר כי במשנה דחלה שם מסיים בין כן ובין כך מטמאה טומאת אוכלים וזהו לפי הכלל דכל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מאוכל הכלב עיין טהרות פ״ח מ״ו, ת״כ שמיני פרק ט א, בכורות כג. אבל המשנה שרומז אליה בס״ז סוברת דגם לענין טומאה יש חלוק אם העיסה מיוחדת גם לאכילת אדם או לא. וזהו כדעת ר׳ נתן דס״ל דמה שנפסל מאכילת אדם אינו מטמא טומאת אוכלים. עיין פסחים מה:, תוספתא נדה פ״ו הי״א, משום ר׳ נתן אמרו כל הפת שעפשה אינה מטמאה טומאת אוכלים: 9 תתנו וכו׳. גם מזה אין זכר במה״ג ואינו מעתיק אלא לדורותיכם שינהוג הדבר לדורות. (כב) 11 תשגו וכו׳. גם פיסקא זו ושלאחריה רק בילקוט ונראה דצ״ל כי תשגו וכי תשגו: — בהם. צ״ל בה: 13 בה. ספרי צד קיט ודברים פיט׳ רל״ה: 16 הא וכו׳. וצ״ל הא מה הדבר מצוה וכו׳, ועיין ספרי צד קטז: 18 איזוהי. צריך להשלים מצוה. (כג) 19 מילה. בא ללמד שגם מילה שקולה ככל התורה כולה, ז״ר (ועיין נדרים פ״ג מט״ז וירושלמי שם לח ע״ב, חולין ד:). ויותר נראה דבא לומר דמודה בעבודה זרה כופר בכל המצות וביחוד במצוה ראשונה שנצטוו עליה האבות, ועיין ספרי שם. (כד) 22 והיה וכו׳. עיין בח״ג ונראה קצת דהמה״ג נמשך כאן אחר לשון הת״כ חובה פרשה ד ה, ועיין הוריות ז: 23 עיני. צ״ל מעיני, ועיין בח״ג ולפי גרסת הילקוט צריך לומר דמקור המאמר בספר ויקרא ונעתק משם לכאן וצריך גם כן למחוק מלת הקהל לקמן: 25 לשלא וכו׳. רק הורו כך, ז״ר: — למוזד. שוגגי |

פר, מצוה להביא פר לא כשבה ולא שעירה: בן בקר, לא חלוף והלא דין הוא הואיל והמשיח מביא פר והצבור מביאין פר אם אין משיח מביא חלוף פרו אף הצבור לא יביאו חלוף פרו וקל וחומר ומה אם משיח שלא שוה קרבנו לאחת מכל המצות אינו מביא חלוף פרו לא אם אמרת במשיח שאינו מביא חלוף פרו שלא שוה קרבנו לאחת מכל המצות וקרב ביום הכפורים תאמר בצבור שיביא חלוף פרו מפני מה ששוה קרבנו לאחת מכל המצות לקרבן במצות יחידית ת״ל ועשו כל העדה פר מצוה להביא פר לא כשבה ולא שעירה בן בקר ולא חלוף: לריח ניחוח לה׳ לפה שאמרת לפלא נדר (במדבר טו ג) את שהוא בא לפלא נדר טעון נסכים ואת שאינו בא לפלא נדר אינו טעון נסכים הואיל ואין הפר הזה בא לפלא יכול לא יהא טעון נסכים אמרת לריח ניחוח לה׳ ומנחתו ונסכו כמשפט: ושעיר עזים אחד לחטאת, שיהא קרבנו לשם חטאת. [9]לחטאת חסר אל״ף ללמדך שקרבן זה על שגגת עבודה זרה הוא מה אל״ף ראשון לכל האותיות כך זה כפר ביחידו של עולם שהוא ראשון לכל בריותיו:

כה. וכפר הכהן, הואיל והמשיח בכלל עם יצא מכלל עם לידון בפר והנשיא בכלל עם יצא מכלל עם לידון בשעיר יכול שיהיו נידונין על עבודה זרה כפני עצמן ת״ל וכפר הכהן על עדת בני ישראל אין לי אלא עדת ישראל ומניין לרבות עדת גרים נשים ועבדים ת״ל על כל עדת בני ישראל: ונסלח להם כי שגגה היא, על ששגגו וחטאו לשם: והם הביאו את קרבנם אשה לה׳ מביאים הם: וחטאתם לפני ה׳ על שגגתם, הרי חטאתם כשגגתם לומר מה שגגתם טעונה וידוי ותנופה וכפרתה מכפנים ושרפתה אבית הדשן אף חטאתם כך:

כו. ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם, זה גר שנתגייר עם השבט שיתכפר לו עמו שנא׳ והיה בשבט אשר גר הגר אתו שם תתנו נחלתו (יחזקאל מז כג) וכי יש לגרים נחלה בארץ ישראל ואיזו היא נחלתו זו כפרתו. גר, אלו הגרים. הגר, לרבות נשי גרים: כי לכל העם, ריבה נשים ועבדים: בשגגה, פרט למזיד:

כז. ואם נפש אחת תחטא בשגגה, לפה שנאמר ועשו כל העדה פר בזמן שהורו בית דין ועשו צבור בית דין מביאין פר על ידיהן <יכול יביאו בית דין פר על ידיהן> ויחורו יחידים ויביאו שעירה לכל אחד ואחד ת״ל ואם נפש אחת תחטא בשגגה החוטא בפני עצמה מביאה לא החוטא עם הצבור יכול שאין לי אלא בזמן שהורו בית

ועשו מזידין, דהוריות פרק א משנה ד: 3 קרבנו וכו׳ צ״ל קרבנו למצוה יחידית לקרבנו לאחת וכו׳ (או קרבנו לאחת מכל המצות לקרבנו למצוה יחידית): 4 פרו׳ צריך להשלים צבור ששוה קרבנו למצוה יחידית לקרבנו לאחת מכל המצות אינו דין שלא יביא חלוף פרו: 5 שלא וכו׳ צ״ל ששוה קרבנו לאחת מכל המצות לקרבנו ביום הכפורים וכו׳: 6 מפני מה וכו׳ צ״ל מפני מה שלא שוה קרבנו לאחת מכל המצות לקרבנו ביום הכפורים ת״ל וכו׳, ועיין ת״כ חובה פרשה ג׳ ב׳ ששם דן ק״ו להפך: 13 בריותיו׳ זבחים צ׳: (כה) 16 ת״ל וכו׳, דיחיד נשיא ומשיח כולן בשוה, ז״ר. אבל לפי המשך הענין נראה יותר דר״ל דחטא עם הצבור נתכפר לו עם הצבור: 18 מביאים׳ עיין בח״ג ולא נתברר לי ואולי דייק דגבי עולה כתיב לה׳ ובנגוד לזה כתיב גבי חטאת לפני ד״ז ש״מ דחטאת כפרתה מבפנים כדמסיים ויליף מן על שגגתם דלכל מילי שותה לפר הבא על כל המצות: 20 כך׳ ספרי צד קיח, ובמקום תנופה דאין לו ענין כלל כאן נראה דצ״ל סמיכה׳ ועיין ת״כ חובה פרק ו׳ ג׳, ואחרי פרשה ד׳ ה׳, מנחות צב׳, ירושלמי הוריות מו ע״ב׳ (כו) 23 כפרתו׳ עיין ספרי צד עה׳

1 לא] ט ולא | ט מן הבקר | והלא עד חלוף שו׳ ז] נ ח׳ | 7 במקרא: בן בקר׳ 15 מכלל עם] ט ח׳ | נ עצמה | 16 על] ט נ׳ כל | אין וכו׳] ט מנין וכו׳ | עדת] ט ח׳ | 17 ט שגגתו וחטאו | 18 ט והביאו | אשה לה׳] ט לפני ה׳ | ט חטאתם | 19 על] ט וכל | לומר] ט ח׳ | 20 נ בבית | כך] ט ח׳ (כו) 21 בני ישראל] ט ח׳ | בתוכם] ט ח׳ | 22 לו] ט ח׳ | ט השבט | 23 נ בארץ | נ איזו | אלו] ט לרבות׳ (כז) 25 ואם וכו׳ בשגגה] ט ח׳ | ט לפי | נ שאמר | 26 המוסגר ט ח׳ | 27 ויביאו] ט ויעשו | ט כל | 28 ט החוטא מביאה בפני

דין ועשו <צבור בזמן שהורו בית דין ועשו> מרובין בית דין מביאין פר על ידיהן יכול יביאו בית דין פר על ידיהן ויחזרו יחידים ויביאו שעירה לכל אחד ואחד ת״ל ואם נפש אחת תחטא החוטא בפני עצמה מביאה לא החוטא עם המרובין. הורו בית דין וטעו וידעו שטעו וחזרו בהן והיה אחד נוהג בהוראתן יכול שהוא מביא כצבור ת״ל ואם נפש אחת תחטא החוטא בפני עצמה מביאה לא על הוראת בית דין. ממעט אני את אלו שהן תלויין בהוראת ב״ד ולא אמעט את אחד שהורה מפי עצמו כהוראת בית דין שהוא מביא כצבור ת״ל ואם נפש אחת תחטא נפש אחת תחטא בפני עצמה היא מביאה לא על הוראת בית דין. בשגגה, פרט למזיד. בשגגה, פרט לאנוס. בשגגה, שתהא שגגה מתחלה ועד סוף לא בזמן שתחלתו שוגג וסופו מזיד תחלתו שוגג וסופו אנוס תחלתו מזיד וסופו שוגג תחלתו מזיד וסופו אנוס תחלתו אנוס וסופו שוגג תחלתו אנוס וסופו מזיד בית שמאי אומר נידון על השגגה ואחר כך נידון על הזדון ועל האונס ובית הלל אומר אם אין שגגה מתחלה עד סוף הרי זה פטור: והקריבה עו, יצאה חטאת עבודה ורה מכלל כל החטאות ונקבעה בשעירה: בת שנתה, בת שנתה לעצמה לא בת שנתה לשנים: לחטאת, שיהא הקדשה לשם חטאת:

כח. וכפר הכהן, לרבות יחידים שהיו בתוכם שלא חטאו עמהן שהן צריכין כפרה יכול אם הביאו לא יתכפר להן ת״ל וכפר הכהן על הנפש השוגגת: בחטאה בשגגה לפני ה׳ לכפר עליו על ששגג וחטא לשם:

כט. האזרח בבני ישראל, האזרח מביא חטאת אין הגויים מביאין חטאת או האזרח פרט לגרים אמרת גר אלו הגרים הגר לרבות נשי גרים:

ל. [0]והנפש, זה האומר אין רשות בשמים. נפש ונפש, זה האומר שתי רשויות בשמים: אשר תעשה ביד רמה, לרבות את המזיד: את ה׳ הוא מגדף, למה עוברי עבודה זרה דומין לאחד שנטר קערה וגרפה ולא שייר הימנה כלום: — ונכרתה הנפש, לא הצבור. ההיא, כשהיא יחידה. ההיא, לא אנוסה ולא מוכרעת:

עצמה ולא | 1 המוסגר ט ח׳ | ט ע״י פר | 2 פר] ט ח׳ | יחידין וכו׳ המרובין] ט מקצר וג׳: יחידין וכו׳ עד עם הצבור | 4 וטעו] נ ח׳ | ט ידעו | יכול וכו׳] ט שהוא בצבור וכו׳ | 5 החוטא] ט ח׳| ט ולא | ממעט וכו׳ ב״ד שו׳ ח] רק ט | 9 ט ולא | תחלתו שוגג וכו׳] נ תח׳ מז׳ וס׳ אנ׳ תח׳ אנ׳ וס׳ שוגג תחל׳ שוגג וסופו אנוס תח׳ מז׳ וס׳ אנ׳ תח׳ אנ׳ וס׳ שוגג תחל׳ אנ׳ וס׳ מזיד בש״א וכו׳ | 11 נ ידון ... ידון | 13 והקריבה עז] ט בת שנתה | כל] ט ח׳ | 14 בת שנתה] נ ח׳ | ט ולא | שיהא] ט נ׳ הקרב. (כח) 17 ט תכפר | וכפר וכו׳ השוגגת] ט ח׳ | 18 לפני ה׳] נ ח׳ | לכפר עליו] ט ח׳. (כט) 19 האזרח וכו׳ ישראל] ט ח׳ | ט ואין | נ הגוי מביא | נ אזרח. (ל) 24 ט ולא | נ יחידית | ט ולא | ולא וכו׳] נ ולא שוגגת ולא מוטעת מקרב עמה ועמה בשלום.

(כז) 5 ת״ל וכו׳. כר״ש בהוריות פ״א מ״ב: 6 עצמו. דידע שטעו, ז״ר. ולפ״ז היינו צריכין לומר דדינא דמתניתין בהוריות פ״א מ״א רק בתלמיד וראוי להוראה ולא בשאר בני אדם אבל הלשון דס״ז אינו משמע כפ׳ הזה אלא הורה מפי עצמו היינו שהורה לעצמו כן ולא שמע מהוראת ב״ד: 12 פטור. אע״ג דהפלוגתא שנויה כאן גבי ע״ז מסתמא הוא הדין גם לענין שאר חיובי חטאת, ועיין שבת פ״ט מ״ז וירושלמי פסחים לד ע״ג. וצ״ע אי מיירי בעושה מתחלה וסוף רק כשעור חיוב חטאת או ביותר מכשעור ואי מיירי באופן הראשון היה אפשר לדמות דעת ב״ש לדעת ר״א בשבת פי״ג מ״א, ועיין ירושלמי שם יד ע״א כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת וכריתות יט: ועוד ירושלמי שבת יג ע״ד אבל חצי זית בזדון וחצי זית בשגגה מה שיצטרפו ועוד יש מקום עיין אי שייך לכאן הכלל דשב מידיעתו וכו׳, עיין ת״כ חובה פרשה ז׳ ז׳. (כח) 16 כפרה. דצריכין ליתן סיוע לפרים, ז״ר. אבל אי אפשר לפרש כן אלא למ״ד דצבור מביאין ובתחלה מגבין להם. עיין הוריות פ״א מ״ו וירושלמי שם מו ע״ד ומנחות נב:, אבל הספרי זוטא גראה דסותם כר״מ דב״ד מביאין ואולי ר״ל דנענשים בידי שמים. אבל צ״ע איך יצא לו כן מן הפסוק שלפנינו ומיד אחרי כן דורש מן הכתוב הזה בעצמו להפך דאף אם לא הביאו נתכפר להם ועוד קשה דיותר היה לו להביא הכתוב וכפר הכהן על כל עדת וכו׳ ומדוע נדחק להביא ראיה מכאן ואפשר דבאמת חסרון בכאן וראוי להיות וכפר הכהן לפי שנ׳ ... לרבות וכו׳: 17 אם וכו׳. צ״ל אם לא הביאו, ז״ר. ואפשר להגיה ג״כ אם הביאו יתכפר להן אם לא הביאו לא יתכפר וכו׳. (כט) 19 הגוים. ספרי צד קיט. (ל) 22 לרבות. ר״ל זה מזיד: 23 שנטר. צ״ל שנטל, ספרי צד קכ: 24 יחידה. דצבור במזיד אינו בהכרת ואולי אינו אלא אשגרה, עיין לעיל צד רס ופ׳ הז״ר לא הבינותי: — מוכרעת. עיין ספרי כאן וצד סו׳.

לא. [0]כי דבר י״י בזה, זה האומר למה נכתב זה: ואת מצותו הפר, זה האומר כל התורה מן השמים חוץ מן הפסוק הזה: — הכרת תכרת, הכרת עבודה זרה קודם לכל הכריתות שבתורה: והנפש ההיא, לרבות בעל אוב או ידעוני: עונה בה, אף לאחר מיתה:

לב. ויהיו בני ישראל במדבר, לפה שאמר שבו איש תחתיו (שמות טו כט) יכול אם היה מוטל צפון דרום אל יפול לו מזרח מערב מזרח מערב אל יפול לו צפון דרום תלמוד לומר אל יצא איש ממקומו ידא לו מקום וכמה אמרו ארבע אמות וכן מי שיצא שכור וכן מי שהוציאתו רוח רעה וכן מי שהוציאוהו גוים או ליסטים אין לו אלא ארבע אמות יכול אף למהלכי שבתות לא יהא להם אלא ארבע אמות ת״ל ויהיו בני ישראל במדבר מלמד שאמר להם משה צאו וראו אם יש אדם שחלל את השבת אבל אין אתה יודע כמה נתן להם משה וכמה לא נתן להם אמרת ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה והעיר בתוך (במדבר לה ה) כשאמר זה אף למהלכי שבתות יש להם אלפים אמה לכל רוח. [0]ויהיו בני ישראל במדבר, אמר ר׳ אליעזר בן יעקב נאמר כאן ויהיו בני ישראל במדבר ונאמר להלן אבינו מת במדבר (שם כו ג) מה מדבר שנא׳ להלן צלפחד אף מדבר האמור כאן צלפחד. — אמר לו ר׳ שמעון אי אפשר לומר מקושש היה צלפחד מפני שהיה מקושש בשנה ראשונה בעשרים ואחד לחדש השני וכי אפשר שיהיו בנות צלפחד בנות מלכים נאות וכשרות הקטנה שבהן היתה יושבת ארבעים שנה עד שלא נשאת וכי באיזו שעה מת צלפחד בשעה שנ׳ וישמע הכנעני מלך ערד (שם לג מ) באותה שעה מת צלפחד: וימצאו איש איש אחד היה:

(לא) 2 הזה· ספרי צד קכא: 3 קודם· ממהרין לפרוע, ז״ר: 3 והנפש· צ״ל הנפש, אולי ר״ל דהנפש כאן הוא רמז על והנפש שנ׳ באוב וידעוני (ויקרא כ ו) וקמ״ל דמעשה דאוב וידעוני הוא סעיף אחד מעבודה זרה ועונש החמור של עבודה זרה יחול גם עליהם: 4 מירצ״ו· ספרי שם· (לב) 7 ת״ל וכו׳· מכילתא בשלח מסכתא ד פ״ה תחתיו אלו ארבעה אמות אל יצא איש ממקומו אל״ו אלפים אמה וכן מכילתא דרשב״י צד עט, תוספתא ערובין פ״ג הי״א, ירושלמי שם כא ע״ד, בבלי מח· נא·, ת״י ורש״י ומזרחי שם: — אמות· נראה דר״ל ביצא שלא ברשות או אם התשיך לו בדרך ולא קנה שביתה ובזה יש מקום ספק, עיין ערובין פ״ד מ״ה ותוספות שם מט: ד״ה ואמר, ומ״מ הלשון וכן מי שיצא וכו׳ אינו מדוקדק דהא לא השמיענו מקודם באיזה אופן אין לו אלא ארבע אמות וא״כ לא יתכן לשון וכן, ואפשר דמכאן אמרו לא מיירי לענין שבת אלא ר״ל דכך שערו חכמים דאורך גופו של אדם הבינוני ד׳ אמות ועל זה קאמר דה״ה לענין שבת: 9 ד׳ אמות· ערובין פ״ד מ״א: 12 כשאמר זה· ערובין נא· ר׳ חנניה אומר כזה יהיו כל שובתי שבת, וסוטה פ״ה מ״ד, ירושלמי ערובין כא ע״א, בבלי שם יז, סנהדרין סו·: 17 בעשרים ואחד· בז״ר גרס כאן בכ״א לחדש אבל לקמן פכ״ז ג׳ גרס בכ״ב לחדש ומכריע כגרסא האחרונה ע״פ הגמרא דשבת פז· אבל גם במה״ג ור״ש לת״כ אמור פרשה יד ד הגרסא בכ״א והחבדל שבין שתי הנוסחאות תלוי במחלוקת שבין המכילתא בשלח מ״ב פ״א ומ״ד פ״א וסדר עולם רבה לענין ט״ו בניסן, עיין סדע״ר פ״ה הוצאת ראטנער והערת המו״ל שם· ולשתי הנוסחאות המקושש היה בשבת הרמוז עליה (שמות טז כז) וזהו שבת ראשונה למאן דאמר באלוש נתנה שבת ושבת שנייה למאן דאמר במרה נתנה, עיין ירושל׳ ביצה סא ע״א ובבלי שבת קיח:, ותוספ׳ שם פו: ד״ה כאשר· ועכ״פ מה דאיתא בספרי צד קכב בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא שמרו אלא שבת ראשונה ושנייה חללו חולק על הס״ז כי הספרי נראה דקאי אפסוק דשמות טז ל ולפי זה שבת של מקושש עכ״פ לא היתה בכ״א או בכ״ב אייר של שנה ראשונה· ולענין הגרסא בשנה שנייה יש להביא ראיה לגרסא זו ממה שהביא ר״ש לת״כ פרשה אמור בשם ר״ה דמאחר דהת״כ והס״ז שניהם סוברים דמקושש ומקלל בפרק אחד היו ומקלל כדמשמע מן הת״כ לאחר שנצטוו על הדגלים היה ולאחר מתן תורה (עיין שם זה שם המפורש ששמע מסיני) א״כ ע״כ שניהם בשנה שנייה היו· ולפי גרסא זו צ״ל דמקושש היה ביום ראשון מיד אחר נסיעתן המסופרת במדבר פ״י יא· אבל לפי שיטת הסדע״ר די״ד דניסן של שנה שנייה בשבת היה ע״כ כ״א דאייר לא היה בשבת, ועיין חזקוני ומזרחי פ׳ אמור וכאן: 19 צלפחד· עיין ספרי כאן וצד קעז ובבא בתרא קיט:, ושם מובא בשם ראב״י מה שנאמר כאן בשם ר״ש לדחות דעתו של ראב״י: 20 אחד· שמכל

(לא) 2 הכרת בפ׳ הב׳] ט ח׳ | 3 שבתורה] נ ג׳ תכרת בעוה״ז ותכרת לעוה״ב | והנפש ההיא] ט עונה בה | נ וידעוני· (לב) 5 ויהיו וכו׳ במדבר] ט ח׳ | נ שנ׳ | תחתיו] נ ג׳ אל יצא איש ממקומו | ט יכול אף צפון ודרום אל תחללו מזרח ומערב מזרח ומערב אל תחללו צפון ודרום | 7 ט הא | ט ומקום | 8 ט שכור או שהוציאו רוח רעה וכן מי שהוציאו רוח רעה או גוים וכו׳ | 9 נ להם | ט מהלכי׳| 10 מלמד] ט אלא | נ מחלל שבתות| 11 וכמה וכו׳ להם] ט ח׳|12 את וכו׳ באמה] ט ח׳|והעיר בתוך] נ ח׳|ט שאמר | 13 למהלכי] ט למה כל | 15 לו] ט ח׳ | 16 אי אפשר] נ אפשר | נ שנייה | 18 היתה] ט ח׳ | ט כי באיזו שנה היה צלפחד בשנה שנייה שנ׳ | 19 ט שנה | 20 איש אחד וכו׳] נ בעל איש היה מקושש עצים ביום השבת·

לג. ויקריבו אותו, אלו שנצטוו לצאת אלו שהתרו בו: אותו, לא אחו אדם בידו. ר' יהודה אומר אותו לא הביאו חבילתו עמו: המוצאים אותו מקושש עצים ביום השבת, והלא כבר נאמר להלן מקושש עצים <מה אני מקיים כאן מקושש עצים> אלא מאחר שאמרו לו שבת בראשית היא חור להיות מקושש:

לד. ויניחו אותו, לא הניחוהו אצל מקלל: [0]במשמר בית האסורים כי לא פורש מה יעשה לו, מלמד שהיה משה יודע שהוא חייב מיתה אבל לא היה יודע במה מיתתו. ר' אליעזר בי' שמעון אומר לא היה משה יודע שהוא חייב מיתה ולא היה יודע במה היא מיתתו שמתשובת הדבר אתה למד ויאמר י"י אל משה מות יומת האיש חייב הוא מיתה במה היא מיתתו אמ' בסקילה:

לה. [0]רגם ירגמו אותו באבנים כל העדה, במעמד כל העדה:

לו. [0]ויוציאו אותו, לא הוציאו אותו אצל המקלל: אל מחוץ למחנה, חוץ לשלש מחנות חוץ למחנה שכינה ולמחנה לויה ולמחנה ישראל: וירגמו אותו לא כסותו באבנים, אם לא מת באבן אחת ממיתין אותו באבנים הרבה: ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה, עשו כמה שנצטוו. למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית לומר לך מת חייב בציצית:

לח. דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית, בני ישראל חייבים בציצית אין הגוים חייבים בציצית או בני ישראל פרט לגרים אמרת ויאמר י"י אל משה לאמר לרבות יחידים. דבר אל בני ישראל לרבות את הגרים ואמרת אליהם ריבה עבדים משוחררים. ובצד השני אתה אומר בני ישראל להוהיר את הגדולים על ידי הקטנים להגהינן במצות ציצית מכאן אמרו כל תינוק שיודע להתעטף חייב בציצית וכל שהוא יודע לנענע חייב בלולב וכל שהוא יודע לשמור תפילין חייב בתפילין וכל שהוא יודע לדבר אביו מלמדו תורה וקרית שמע ולשון הקודש <ואם לאו ראוי לו שלא בא לעולם> כל שהוא יודע להכיר לאביו שוחטין עליו את הפסח וכל שהוא אוכל כזית דגן פורשין מצואתו ומימי רגליו ארבע אמות וכל שהוא יודע

(לג) 1 אלו וכו' לצאת] ג ח' | ט המוצאים אותו | ט ולא אחר אדם בו | 2 ט אומר לא הביא | המוצאים אותו] ט ח' | 3 ביום השבת] ג ח' | המוסגר ט ח' | 4 ט הוא' (לד) 5 ג לא הניחו אותו· (לה) 16 דבר וכו' להם ציצית] ט ח' | ט ואין | 18 לאמר] ט ח' | ג לרבות | 20 ג אמרו קטן היודע | 21 וכל וכו'] ג קטן היודע | וכל שהוא יודע] ג היודע וכן בסמוך | ג תפילין אביו לוקח לו תפילין | 22 ט אביו ואמו חייב ללמדו שמע ותורה | המוסגר ג ח' | 23 כל וכו' אמות] ג היודע לשמור ידיו אוכלין טהורות על ידיו יודע לשאול ברה"י ספיקו טמא ברה"ה ספיקו טהור | 24 וכל וכו'] ג לפרוס ידיו חולקין לו |

ישראל לא חלל שבת אלא זה, ד"ר· עיין גרסת המה"ג ואפשר דצ"ל כמו לעיל צד רנט בעל שם היה· (לג) 1 לצאת· ספרי צד קכב: 2 עמו· אפשר דבא להוציא מדעת מן דס"ל כשמעון התימני בהורג את הנפש דצריך להביא האבן לב"ד (עיין מכילתא דרשב"י צד קסח, בבא קמא צז:) וס"ד דה"ה בכל חייבי מיתות ב"ד דצריך להביא לב"ד הדבר שעבר בו עבירה קמ"ל: 4 מקושש· ספרי צד קסב· (לד) 5 מקלל ת"כ אמור פרשה יד ה: 9 בסקילה· ספרי צד קכג ות"כ שם· (לה) 10 העדה· ספרי שם· (לו) 12 מחנות וכו'· ספרי שם וספרי דברים פיס' קמה וקמט ורמב, ת"כ שם פרק יט א', מדרש תנאים לדברים צ"ט וק', ת"א ות"י לדברים פי"ז ה', ת"י שם פכ"ב כד, סנהדרין פ"ו מ"א, בבלי וירושלמי שם· ולשונו צריך תקון וצ"ל לדעה האחת נאמר כאן והוצאתם וכו' ונאמר להלן בשעריך מה להלן שער שנדון בו וכו' ולדעה השנייה נאמר כאן והוצאתם וכו' ונאמר להלן כי ימצא וכו'· ועיין עוד תוספתא סנהדרין פ"י כ' ומובאה בבלי כתובות מה: ובירושלמי כח ע"ד מיישב הסתירה שבין התוספתא והתורת כהנים לענין מקלל דמקלל הוא שער שקלקל בו הוא שער שנידון בו: 12 כסותו· ת"כ שם פרק יט ג ופרק כ י, קדושים פרשה יב ד, סנהדרין פ"ו מ"ה, בבלי שם מה·: 13 באבנים· ספרי צד קכג: 14 למה וכו'· במחזור ויטרי (הוצאת מק"ג) ח"א צד רמז מביא מאמר זה בשם הס"ז, וכמה מן הראשונים מביאים כן בשם מדרש סתם· עיין בהערת המו"ל, ע"כ הדבר אצלי בספק אם באמת הוא מן הס"ז· (לח) 18 יחידים· נראה דאינו אלא אשגרה מלעיל צד רם, ועיין לקמן פי"ט ב ופכ"ח ב: 20 אמרו וכו'· עיין תוספתא חגיגה פ"א א, ירוש' סוכה נד ע"א, בבלי שם מב·, ריש מסכת ציצית: 22 תורה· עיין ספרי עקב פמ"ו, מדרש תנאים שם צד מ, קדושין כט·: 23 כל וכו'· עיין לענין ג' המה"ג תוספתא וירוש' הנ"ל, ירוש' חגיגה עו ע"א: — הפסח· כעין סברת ר' יהודה בתוספתא ובבלי סוכה דמצריך הפרש אכילה, ועיין מכילתא דרשב"י צד ט: 24 אמות· עיין תוספתא ברכות פ"ב יח, ירושלמי שם ו ע"ד:

לפתוח חיקו הכהנים חולקים לו תרומה בבית הגרנות: [0]ועשו להם ציצית ולא מן העשוי ... ועשו להם משלהם, פרט לשאול לגנוב ולגזול מיכן אמרו טלית שאולה פטורה מן הציצית שלשים יום מיכן ואילך חייבת. ועשו להם לדורותם אין לי אלא לדורות ומניין אף ליוצאי מצרים ת"ל להם. ציצית, אין ציצית אלא ענף וכן הוא אומר ויקחני בציצית ראשי (יחוקאל ה ג): על כנפי בגדיהם, יכול באמצע הטלית ת"ל על כנפי. ... שומע אני חוט אחד בפני עצמו ת"ל גדילים תעשה לך (דברים כב יב):

לט. [0]והיה לכם לציצית, יכול שהן שתי מצוות מצות תכלת ומצות לבן ת"ל והיה לכם לציצית מצוה אחת היא ואינה שתי מצות: — ולא תתורו אחרי לבבכם, אל יהי לבך לילך וכן הוא אומר ויהושע בן נון וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ (במדבר יד ו) <אינו אומר תרים אלא ילילים אף שני כאן ולא תתורו אחרי לבבכם אל יהי לבך ילילך> להגיד לך כמה אזהרות הנוהגות עובר משום ארבעה עשר לאין משום ואהבת, לא תשא, ולא תחמוד, לא תאוה, לא תגנוב, לא תגזול, לא תקום ולא תטור, לא תזרע כרמך כלאים, לא תחרוש, לא תחסום, לא תתורו, לא תקרב לא תגלה, לא תנאף:

מ. [0]למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, מגיד שמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות וכל הרגיל בה כאלו קיים כל המצות כולן: והייתם קדושים לאלהיכם לא היה צריך לומר אלא והייתם קדושים כאלהיכם כשם שאי אפשר לכל ברוי ליגע בשכינתי כך כשתהוא קדושים אי אפשר לכל ברוי ליגע בכם:

1 העשוי· בספק, ובעל מה"ג נמשך אח"כ אחר לשון הרמב"ם ציצית פ"א הי"ב והי"ג· ועיין ספרי דברים פיס' רל"ד, מנחות מ· 2 פרט וכו'· כעין זה ת"כ אמור פרק טז ב, אבל ההמשך מיכן אמרו וכו' אינו עולה יפה ועיין רמב"ם שם פ"ג ה"ד, מנחות מד·, חולין קי·: 4 להם· ראוי להיות להפך אין לי אלא ליוצאי מצרים מנין אף לדורות וכו'·, ועיין לעיל צד רנט: 5 ראשי· ספרי צד קכד: — כנפי· מעתיק אחר כן לשון הרמב"ם ציצית פ"א ה"ו, ועיין ספרי דברים פיסקא רלד ומחזור ויטרי ח"ב צד תרלד: ראב"י אומר מניין שלא יתנני באמצע בוד ת"ל על ארבע כנפות דז"א במה הכתוב מדבר תוך כדי שלש אצבעות מן השפה כלפי הקרן חייב בציצית אם קורא אני גדילים יכול קלעיות אמרת לא אמרתי אלא גדילים פתיל זה (נראה דשתי מלות אלו מיותרין) שלא יהו מעורבבין ומסוכסכין חוט בחבירו או יכול פתיל זה לבן (אולי צ"ל גדיל זה לבן) ולמדנו הכתוב שלא יעשה אותו קלעיות אבל תכלת הוא עושה אותו קלעיות ת"ל גדילים כמעשה לבן כן מעשה תכלת· ר' שמעון בן אלעזר אומר גדילים שיהא גודל עליו פתיל זה שזור פתיל זה היוצא פתיל זה לבן פתיל (אולי צ"ל גדיל זה לבן פתיל זה תכלת) יכול שהן שתי מצות מצות תכלת ומצות לבן ת"ל והיה לכם לציצית מצוה אחת היא ולא שתים, ע"כ· כל הלשון הזה אינו נמצא לא בספרי כאן ולא בספרי דברים ונראה דהוא לקוח מן הס"ז ורגלים לדבר כי גם סוף המאמר יכול שהן שתי מצות וכו' הוא מן הס"ז כמו שיבא להלן וגם הסגנון הוא דומה לסגנון הס"ז: 6 לך· עיין ספרי צד קכד ודברים פיס' רלד ומדרש תנאים דף קלט ועוד נוסף במה"ג כאן ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כולה ציצית ר"ל להלן גדילים או גדילים שומע אני יעשה כולה גדיל ת"ל ציצית דז"א כיצד שתהא גדילה יוצאה מן הציצית (צ"ל מן הכנף) והציצית יוצא מן הגדילה מיכן אמרו נוהי תכלת שליש גדיל ושני שלישין ענף· עיין ספרי כאן ונראה דבעל מה"ג שאב כאן ממקורים שונים ודורש פסוק אחד כמה פעמים ולעומת זה השמיט גם הוא וגם הילקוט כמה מאמרים שהיו בס"ז ומביאם הערוך בערכים שונים וארמוז עליהם בקצרה וז"ל בערך ברדס: בסוף כלאים הברסין והברדסין ובמדרש פנים אחרים של וישלחו לענין ציצית, בערך טג במדרש פ"א של וישלחו טגיות אינן חייבין בציצית, בערך קטה: בספר וידבר של וישלחו לענין ציצית פרט לפרפוסין ולקיטיות, בערך קטף: במדרש ספר וידבר בפ"א של וישלחו קטיפות אינן חייבין בציצית, בערך רנק בספרי במדבר סיני שהוא כעין מדרש וישלחו אין הרונקין חייבין בציצית, וכל השמות הללו עדיין לא נתפרשו כל הצורך· ועיין ספרי דברים פיס' רלד וריש מס' ציצית· (לט) 8 מצות· בסה"מ מ"ע יד, וכן במגדול עוז ריש הלכות ציצית מובא מאמר זה על שם הספרי ובספרי ליתא לא כאן ולא דברים אבל בסה"מ שרש יא הוא בשם המכילתא וא"כ הוא מן הס"ז כי כן דרכו של הרמב"ם לכנות את הס"ז בשם מכילתא וכן הוא בריב"ש ס' קלו ובתשבץ ח"ג ס' קלו בשם המכילתא ונראה דלא ראו את גוף הס"ז אלא נגררים הם אחרי הרמב"ם· ועיין מ"ע למכילתא צד קכא ומנחות לח·: 9 ילילך· עיין לעיו: Hoffmann-Jubelschrift S. 130· (מ) 11 עובר וכו'· עיין מס' דרך ארץ פ"א: 16 כולן· ספרי צד קכו·

1 תרומה] ט ח' | הגרנות] נ ג' היודע לשחוט אוכלין משחיטתו יכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצאתו וממימי רגליו ארבע אמות | 8 ולא וכו'] נ ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות כענין שנ' ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה ואחרי עיניכם זו זנות שנ' ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני ד"א ולא וכו' | 9 ט לילך | ויהושע כו' יפונה] ט ח' | 10 המוסגר ט ח' | 11 להגיד עד סה"ד] רק ט·

מא. °אני י״י, אני דיין אני נאמן לשלם שכר: אלהיכם, מוראכם ודיינכם: אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על מנת כן הוצאתי ארתכם מארץ מצרים על מנת שתקבלו מצות ציצית עליכם שכל המודה במצות ציצית מודה ביציאת מצרים וכל הכופר במצות ציצית כופר ביציאת מצרים: להיות לכם לאלהים, על כרחכם יכול אם רציתם הריני אלוה לכם ואם לא רציתם איני אלוה לכם אני י״י אלהיכם על כורחכם וכן הוא אומר חי אני נאם י״י אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם (יחזקאל כ לג) על כרחכם ושלא בטובתכם: דבר אחר נאמר במצות ציצית אני י״י אלהיכם שני פעמים אני י״י אלהיכם ליפרע ממי שבטלה וכופר בה אני י״י אלהיכם ליתן שכר למי שמקיימה ומודה בה:

(מא) 1 דיין. ספרי צד קכט ומכילתא בשלח מ״ד פ״ג. 7 בטובתכם. ספרי צד קכח.

קרח

יח—א. [0]ויאמר ה׳ אל אהרן, הא למדת מכל הדברות שנאמרו לאהרן ע״י משה נאמרו לו ומה ת״ל לאהרן אלא כדי היה הדבור לאהרן אלא שגדולת משה גרמה: אתה ובניך, אלו הכהנים: ובית אביך אתך, אלו הלוים. מלמד שהלוים מוזהרים על ידי הכהנים. ומניין אף הכהנים על ידי הלוים שנאמר ואתה ובניך תשאו את עון כהונתכם:

ב. [0]וגם את אחיך מטה לוי, אין מטה אלא שבועה שנאמר שבועות מטות אומר כלה (חבקוק ג ט). לוי כדאי לוי בפני עצמו. שבט כדאי שבט בפני עצמו. אביך, כדאי עמרם בפני עצמו. אחיך כדאי אחיך בפני עצמן. וגם את אחיך כדאי בני אחיך בפני עצמן לכרות להם ברית בשמחה: הקרב אתך וילוו אליך וישרתוך הם טפלה לך לא אתה טפלה להם: ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, מיכן אמרו כהן שומר בפנים ובן לוי שומר בחוץ:

ג. ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל, מלמד שהכהנים והלוים שומרים בעשרים וארבעה מקומות בבית המקדש הכהנים בשלשה והלוים בעשרים ואחד: אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו, יכול אם נגעו יהו חייבין אמרת אך משום עבודת זר הן חייבין אין חייבין משום מגע: ולא ימותו גם הם, יכול שאין לי אלא הלוים על ידי הכהנים במיתה הכהנים על ידי הלוים מניין ת״ל ולא ימותו גם הם גם אתם, ומניין כדרך שהכהנים מוזהרים זה על ידי זה <כך הלוים

(יח—א) 3 גרמה. במה״ג ובילקוט סתם בלי ציון המקור, ועיין ספרי כאן וריש מכילתא וספרי זוטא לעיל צד רמז ומדמתרץ לעיל באופן אחר נראה קצת דהמאמר שלפנינו אינו מן הס״ז אבל יש לומר דלעיל הכתוב בעצמו מפרש דהדבור היה ע״י משה וכל הספק אינו אלא אם לכך נאמר אל אהרן ובניו להוציא ישראל מכלל הדבור וע״ז מתרץ דנאמר לאהרן מפני שהיה הענין מסור לאהרן אבל כאן מתרץ דכתיב לאהרן מפני שהיה אהרן ראוי לדברות אבל גדולת משה גרמה שלא היה הדבור אלא באמצעות משה. (ב) 6 שבועה. ספרי דברים פיס׳ ח׳ ומ״ע שם, ותוספתא סוף מ״ש: 11 בחוץ. ספרי צד קלא. (ג) 12 שומרים. עיין בח״ג, וגרסת ד״ילקוט לא הבינותי דאיך גרמז בכתוב כאן מקום אכילת הכהנים ועוד קשה דהא ממדות פ״א מ״ו משמע דהלוים היו שומרים חוץ לעזרה וא״כ הכהנים לא היו רשאין לאכול רק בלשכות שנזכרו במשנה שם. ועיין ת״כ צו פרשה יב יב פרשה ג ה וזבחים נה: 14 ואחד. במה״ג נוסף כאן אך אל כלי הקדש וכו׳ יקרבו אזהרה ולא ימותו עונש אין לי וכו׳ וכבר בקש וכו׳ ואתה מן המשוררים, עיין ספרי צד קלב וסה״מ ל״ת עב, ובלשון תניא חוזר להעתיק לשון הס״ז:

(יח—א) 1 הא למדת] נ ח׳ | ג כל | 2 נ א״כ מה | אלא וכו׳ לאהרן] ג שאף אהרן היה הגון | 3 גרמה] ט גדולה | אלו] ט ח׳ | אתך] ט ח׳ | 4 ומנין וכו׳ כהונתכם] ג והכהנים מוזהרים ע״י הלוים. (ב) 6 וגם אחיך] ט ח׳ | 7 לוי וכו׳ עצמו] נ ח׳ | 8 וגם וכו׳ עצמן] נ ח׳ | 9 הקרב עד סה״ד] רק נ. (ג) 12 ומשמרת וכו׳ האהל] ט ח׳ | ט שהכהנים אוכלים במקום הלוים ובכ״ד מקומות שומרים בבית המקדש | 14 ואל המזבח לא יקרבו] ט ח׳ | 15 ג עבודה | זר] נ ח׳ | ט ואין | 16 במיתה] נ ח׳, וכן סה״מ ל״ת עב | ג אמרת גם וכו׳ | 17 ט על זה | המוסגר

מוזהרים זה על ידי זה> אמרת הם גם הם אתם גם אתם יכול שהן מוזהרין זה על ידי זה במיתה, אמרת הם הם עליהם במיתה אין אתם עליהם במיתה, אתם עליכם במיתה ואין אתם עליהם במיתה. ר' שמעון אומר גרשון ומררי בעבודת קהת במיתה כמה דברים אמורים בעבודת המשכן אבל בעבודת בית האלהים הלוים על הכהנים במיתה ואין הכהנים על הלוים ואף לא בלא תעשה:

ד. ונלוו עליך, יטפלו עליך: [ד]ושמרו את משמרת אהל מועד לכל עבודת האהל, אמר ר' שמעון הא למדנו שהן שני אהלות אהל העבודות ואהל הדברות: — משמרת אהל מועד, זו משנה. לכל עבודת האהל, זה תלמוד: וזר לא יקרב, אין לי אלא בלא תעשה בעשה מניין אמרת ושמרתם את משמרת הקדש. גדולה למקדש שיש עליו שומרין. לא דומה פלטרין שאין עליו שומרין לפלטרין שיש עליו שומרין שנ' והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרין משמרת המשכן (במדבר ג לח) מה תלמוד לומר למשמרת בני ישראל אלא בזמן שהקטן שומר הגדול פוסע עליו ונכנס ובזמן שהגדול שומר אין הקטן פוסע עליו ונכנס:

ו. ואני מוסיף על מעשיך הנה בשמחה. כל מקום שהוא אומר הנה הרי ענין שמחה: ואני הנה לקחתי את אחיכם הלוים מתוך בני ישראל, במעשר מן הערימה ואתם בתרומת מעשר: לכם מתנה נתונים, יכול הם לכם ודאי ת"ל לה' אמור מעתה שלי הן אלא שיהיו שמשין לפניכם וכן הוא אומר ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו (דה"י א' כג יג):

ז. ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם, מגיד שעון הקדשים אינו מסור אלא בידי הכהנים אין לי אלא עון קדשי קדשים קלים קדשים נאכלים קדשים

ט ח' | 1 נ ת"ל גם הם גם אתם | ט על זה | 2 נ ת"ל הם הם על אתם במיתה אין אתם על הם במיתה, אתם על אתם במיתה אין אתם על הם במיתה | 3 נ גרשוני | 4 על וכו'] נ על של כהנים אין הכהנים על של לוים במיתה אלא בלא תעשה. (ד) 8 נ התלמוד | וזר וכו'] נ לפה שנ' ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה ומניין בל"ת אמ' ושמרתם וכו' | 9 הקדש] נ נ' ואת משמרת המזבח ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל שכבר היה בימי קרח | 10 נ שיש ... שאין | 11 שנ'] ט ח' | קדמה וכו' המשכן] ט וגו' | 12 המשכן] במקרא המקדש | 13 שומר] ט נ' את | ט שומר את הקטן אין. (ו) 15 הנה בשמחה] נ ח' | נ מקום שנ' הנה ה"ז עסק שמחה | 16 את וכו' ישראל] ט וגו' | 17 מעשר] נ נ' מן המעשר | לכם וכו' נתונים] ט ח' | הם] נ יהו | ט לי | 18 אלא] ט ח' | 19 קדשים הוא ובניו] ט וגו'. (ז) 20 ואתה וכו' אתך] ט ח' | ט קדשים | 21 ט ביד | קדשים בפ' הב' וג'] ט ח' | ט הנאכלים | ט וקדשים |

2 הם עליהם. צ"ל הם עליכם: 3 ואין אתם וכו'. צ"ל ואין הם עליהם (או לפי גרסת המה"ג על הם) ואינו מובן מאי דקאמר אתם עליכם במיתה ומאחר דהדבור לאהרן ולבניו אפשר דר"ל כ"ג ששמש ככ"ה או להפך דהיינו מחוסר בגדים או יתור בגדים: 5 ואף וכו'. עיין בח"ג ולכאורה נראה דע"כ צ"ל כג' הילקוט דהא תוך כדי דבור השמיענו לעיל דאין הכהנים על הלוים במיתה וא"כ מוכרחים אנו לומר דהחלוק שבין אהל מועד ובית עולמים הוא דבבית אלהים אף ל"ת ליכא ואם באנו לקיים גרסת המה"ג צריך לומר דחסרון בדברי ר"ש וצ"ל בעבודת קהת והכהנים ע"י הלוים במיתה ולפ"ז בד"א וכו' הוא מדברי ר"ש ובאמת קשה לומר דיסבור ר"ש דלעולם אין הכהנים ע"י הלוים במיתה דאיך יעלה על הדעת דהכהנים בעבודת קהת עדיפי מגרשון ומררי. והרמב"ם נראה דגרס גם כן כגרסת המה"ג, עיין סה"מ שם וכלי המקדש פ"ג הט"ו שהכריע כס"ז לענין כהנים על ידי לוים ולענין לוים ע"י לוים כספרי צד קלב. והוא כנגד הסברא דלמה יפטרו כהנים ע"י לוים ולוים ע"י לוים יהיו במיתה, ועיין מאיר עיין למכילתא דף קכב ע"ב וגם Graetz-Jubelschrift, S. 182. (ד) 8 הדברות. עיין לעיל צד רנז: — משנה וכו'. עיין ספרי דברים פיסקא יט, ות"כ אחרי פרשה ט ח ופרק יג י ואמור פרק ט ג: — וזר. לשון מה"ג וזר לדבר לא יקרב אליכם הרי זו אזהרה שלא ישמש זר, ונראה דנמשך כאן אחר לשון הרמב"ם ביאת המקדש פ"ט ה"א והגמרא ערכין יא: וובחים טז: 9 אמרת וכו'. עיין גרסת המה"ג וכן הוא גרסת הרמב"ם ספר המצות מ"ע כב ול"ת סז, ועיין בית הבחירה פ"ח ה"ב וה"ג. ולגרסת הילקוט קשה דהא קרא דוכל זר לא יקרב אליכם קאי אזר וקרא דושמרתם קאי אכהנים ואם כן איך נלמוד עשה או ל"ת מאחד לחבירו אבל גם לגרסא השנייה קשה איך במשמעות הכתוב דושמרו עשה ובלשון ושמרתם ל"ת ומאי אולמיה דהאי מהאי, וצ"ע: — הקדש. מאי דנוסף כאן במדרש הגדול הוא כלשון הספרי צד קלג: 10 לפלטרין וכו'. רמב"ם בית הבחירה פ"ח ה"א. (ו) 15 שמחה. ספרי צד קלד: 16 במעשר. ספרי דברים פיסקא שנה על הפסוק יהי רצוי אחיו, ופרקי דר' אלעזר פל"ז, וסדר אליהו רבה (הוצאת פרידמאן) צד קעג וילק' קונטרס אחרון רמז רנ"ו אות טז, ורבינו בחיי בסוף הפרשה כאן: 17 לכם ודאי. ספרי צד קלא וקלג.

שאינן נאכלין מניין ת״ל לכל דבר המובח. יכול אף תרומה ותרומת מעשר וחלה ת״ל ולמבית לפרוכת מה בית לפרוכת מיוחד דבר שאי אפשר לדעת צבור יצא דבר שאפשר לדעת צבור: עבודת מתנה אתן את כהונתכם, מקיש עבודת מתנה לכהונתכם מה זו בנטילת ידים אף זו בנטילת ידים. או מה זו אינה אלא בקדוש ידים ורגלים יכול אף זו לא תהא אלא בקדוש ידים ורגלים אמרת לאו זו לפי צורך העבודה וזו לפי צורך העבודה אמרו כל מי שהוא נותן תרומה למי שהוא אוכלה כמצותה מעלין עליו כאלו הוא עובד עבודה <וכהן שאוכל תרומה כמצותה מעלין עליו כאלו עובד עבודה.> אמרו עליו על רבי טרפון שהיה אוכל תרומה בשחר ואומר הקרבתי תמיד של שחר ואוכל תרומה בין הערבים ואומר הקרבתי תמיד של בין הערבים. ומניין שאכילת כהנים לקדשי גבול כעבודה שנאמר עבודת מתנה אתן את כהונתכם ומניין מסרו עצמכם לכהונתכם אמרת עבודת מתנה אתן את כהונתכם הא כדרך שעשה עזריה הכהן שנאמר ויבוא אחריו עזריה ויעמדו על עויהו המלך ויזעף עויהו ויפן אליו עזריה כהן הראש (דה״ב כ׳ כו יו-יט) עליו הוא אומר ויוחנן הוליד את עזריה הוא אשר כהן בבית (שם ב׳ ה לו) וכי הוא כהן בלבד והלא קדמוהו הרבה ושמשו אחריו אלא בו נתקיימה מצות כהונה גדולה שנאמר עבודת מתנה אתן וגו׳: והזר הקרב יומת, מיתה בידי שמים ר׳ עקיבא אומר אף מיתת בית דין שנאמר ונוקב שם ה׳ מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה (ויקרא כד טז) אמרו לו לא מן השם הוא זה אלא משום שנאמר כל הקרב הקרב אל משכן ה׳ ימות:

ח. [9]וידבר ה׳ אל אהרן, לאהרן נאמרה המצוה: הנה לשון שמחה כל מקום שהוא אומר הנה שמחה כשאמר ואני הנה נתתי הריני מוסיף על זכותך לכרות ברית בשמחה: — נתתי לך את משמרת תרומותי, שמורה היא תרומתי זו תרומת איל נזיר ותודה מגיד שנכרתה ברית על עבודתם: לכל קדשי בני ישראל, קדש לרבות העולה. קדש לרבות חטאת ואשם וזבחי שלמי צבור. קדש לרבות את הבכור לך נתתים למשחה, לגדולה כל שניתן לך לגדולה נכרת לך ברית עליה זו שריפת פרה ועריפת העגלה ותקיעת החצוצרות וההקדשות והערכים ר׳ יוסי ברבי יהודה אומר אף נעילת הדלתות:

ט. זה יהיה לך, יש לך מתנה אחרת חוץ ממה שנכרת לך ברית עליה אלו העורות יכול אף עורות הפסולין ת״ל זה יהיה לך: מקדש, לרבות עור העולה. מקדש לרבות עור חטאת ואשם וזבחי שלמי צבור: הקדשים, לרבות עור הבכור: מן

(ז) 4 מה זו וכו׳. ספרי צד קלג: 15 אלא וכו׳. עיין בפיר׳ המיוחס לרש״י דה״י א׳ ה לו: 18 ימות. ספרי צד קלד. (ח) 19 המצוה. לא נתבאר מה בא להשמיענו, עיין ספרי שם ולעיל צד רצא: 20 ואני וכו׳. מאמר זה מובא בפ׳ ר״ה בשם הס״ז, ועיין ספרי שם ולעיל צד רצב: 21 שמורה היא. ר״ל כששמורה היא וכו׳ אבל אם נולד בה פסק טומאה אין צריך לשומרה, ז״ר. וא״נ דהא לא שמענו החיוב לשמור אלא ממשמרת דכאן ועוד דהא הס״ז משמע דדורש הכתוב לענין קדשים ולא לענין תרומה וא״כ המאמר שלפנינו אין לו שייכות כלל להא דתרומה דתלויה אין צריך לשומרה בטהרה לדעת ר״ג ור״י ואפשר דצ״ל כשהם שמורים דהכי תרומותי. ועיין לקמן פי״ט ט וקמ״ל דקדשים נפסלים אם הסיע הדעת מהן: 24 לגדולה. ספרי צד קלה: 25 העגלה. עיין תוספתא דמאי פ״ב ז ושם נשנו כמה דברים החסרין כאן: — והערכין. עיין סנהדרין פ״א מ״ג: 26 הדלתות. עיין מדות פ״א מ״ט, שקלים פ״ה מ״א, תוספתא שם פ״ב יד, ספרי צד קלב, ערכין יא, תוספות ב״מ יא: ד״ה נתן, ומ״ל פ״ח מהלכות בית הבחירה ה״ד וכלי המקדש פ״ד הי״ז. (ט) 28 הפסולין זבחים קג, תוספתא שם פי״א ח, ת״כ צו פרק ט א:

2 מה וכו׳ לפרכת] ג ח׳ | ג שאפשר ... שאי אפשר | ג הצבור וכן בסמוך | 3 אתן את כהונתכם] ט ח׳ | ג הקיש | 5 יכול] ט ח׳ | 6 ג וזו אינה לצורך | 7 הוא] ט ת׳ | המוסגר ג ח׳ | 10 ומניין וכו׳ כהונתכם] ט ח׳ | 12 ג כשם | 14 ג כבר קדמוהו והרבה שמשו אחריו | 15 ג לכך נאמר עבודת | 17 רגום וכו׳ העדה] ט ח׳ | לו] ט ח׳ | ג משום זה. (ח) 21 נתתי לך את] ט ח׳ | 22 בני ישראל קדש] ט ח׳ | 24 ג בגדולה | 25 ט ועגלה ערופה | ט חצוצרות והקדשות וערכים | ר״י] ג יוסי. (ט) 28 יהיה לך] ג ח׳ | 29 הקדשים] ט הבשר |

האש, אין לך בהם אלא לאחר מתנת האישים: כל קרבנם, לרבות שתי הלחם ולחם הפנים. קרבנם למנחתם יכול מנחה שהיא כחטאת מה חטאת באה על חטא אף מנחה באה על חטא. מנין אתה מרבה מנחת נדבה תלמוד לומר לכל מנחתם. חטאתם למנחתם יכול חטאת שהיא כמנחה מה מנחה שהיא קרבן יחיד אף חטאת קרבן יחיד ומניין אתה מרבה חטאת צבור ת״ל לכל חטאתם <אין לי אלא חטאות נאכלות חטאות נשרפות מניין ת״ל לכל חטאתם.> אשמם לחטאתם יכול אשם שהוא כחטאת מה חטאת באה על חטא אף אשם בא על חטא מנין אתה מרבה אשם נזיר ואשם מצורע ת״ל ולכל אשמם. יכול אשם שהודע שלו טעון חטאת ומניין אף אשם שאין הודע שלו טעון חטאת ת״ל ולכל אשמם: אשר ישיבו לי, לרבות כסף מושב: קדש קדשים לך הוא ולבניך, לרבות זבחי שלמי צבור ואשם מצורע:

י. בקדש הקדשים תאכלנו, על מנת כן נכרתה לך ברית על מנת שתאכלו קדשים בקדש הקדשים תאכלנו פרט לטמא יאכל אותו פרט ליוצא דופן תאכלנו פרט ליוצא ולטמא ר׳ יהודה אומר למעט כל הפסולים: °כל זכר, לזכרים נכרתה ברית לא נכרתה ברית לנקבות: קדש יהיה לך, לרבות לוג שמן שלמצורע:

יא. °וזה לך תרומת מתנם, לרבות תרומת מעשר וחלה: לכל תנופות ב״י לרבות חזה ושוק שלשלמים:—לך נתתים ולבניך ולבנותיך אתך לדור׳ עולם, בניך פרט לבני חללה בנותיך פרט לבנות חללה והלא אומר וכי דין הוא הואיל ומכשיר ופוסל בבנים ומכשיר ופוסל בבנות אם פסל בני חללה בבנים דין הוא שנפסל בני חללה בבנות קל וחומר מחמיר הוא בבנים מה שאינו מחמיר בבנות שהבנים נוררין אחרים לאכול בתרומה אין הבנות נוררות אחרות לאכול בתרומה אם פסל בני חללה בבנים אינו דין שנפסול בני חללה בבנות או מחמיר הוא בבנות מה שאינו מחמיר בבנים שהבנות נוררות לאכול בתרומה <אין הבנים נוררים לאכול בתרומה> אם פסל בני חללה בבנים אינו דין שנפסול בני חללה בבנות ת״ל בניך פרט לבני חללה <בנותיך פרט לבנות חללה> הואיל ויש בבנים מה שאין בבנות ויש בבנות מה שאין בבנים אל ידונו זה מזה: כל טהור בביתך יאכל אותו, לטהורים נכרתה ברית לא נכרתה ברית לטמאים: בביתך, פרט לבת ישראל עד שלא זכו במעשה ידיה ומניין אתה מרבה משזכו במעשה ידיה אמרת כל טהור בביתך יאכל אותו:

1 אין וכו׳] ט עור אחר מתנות האשים | ט לכל | 2 ט מנחתם | נ החטאת | 3 נ אמרת | 4 ט מנחתם | שהיא בפ׳ הב׳] נ ח׳ | 5 ט כל | המוסגר נ ח׳ | 8 ט לכל | ט שאף | 9 ט לכל׳. (י) 11 בקדש וכו׳ תאכלנו] ט ח׳ | נ נכרת | ט שיאכלו | 12 בקדש וכו׳] נ קדש תאכלנו פרט לטמא יאכל אותו פרט ליוצא ולטמא ר״א אותו למעט שאר כל הפס׳. (יא) 16 לך וכו׳ עולם] ט לכל תנופות בני ישראל | 17 בנותיך וכו׳ חללה] ט ח׳ | ט והלא דין | 18 ט בבני | נ שיפסול בנות | 20 ט אחריהן | ט ואין | נ אחרים | לאכול] ט ח׳ | 21 אינו וכו׳] נ נפסול בנות חללה | 22 המוסגר ט ח׳ | 24 המוסגר ט ח׳ | 25 ט טהור בביתך פרט וכו׳ | 26 ט זכה | 27 ט משזכה | נ ת״ל.

1 האישים. עיין ספרי צד קל הערה ז: 6 נשרפות. אינו מובן דהא החטאות הנשרפות נשרפות עם עורן ואפשר דאינו אלא אשגירת לשון, ועיין ז״ר: 8 שאין וכו׳. כגון ספק אשם מעילות לר״ע, ז״ר. ודוחק ונראה דצ״ל להפך יכול אשם שאין הודע שלו טעון חטאת (והיינו אשם ודאי) ומניין אף אשם שהודע שלו טעון חטאת והיינו אשם תלוי: 10 מצורע. צ״ב, מאחר דכבר ריבה לעיל אשם מצורע ואם נגיה לוג שמן שלמצורע כאשר הוא בספרי צד קלה צ״ל דהדרשה דלקמן קדש יהיה לך לרבות לוג וכו׳ אינה מן הס״ז. וכמו כאן דורש זבחי שלמי צבור ת״כ צו פרשה ד׳, זבחים צז:, מנחות פג. ועיין זבחים נה:, ספרי כאן, זבחים מד:, מנחות עב: (י) 13 הפסולין. עיין בח״ג ואפשר דצ״ל בקדש הקדשים פרט ליוצא תאכלנו פרט לטמא יאכל אותו פרט ליוצא ולטמא ר׳ יהודה אומר אותו וכו׳. עיין ת״כ צו פרשה ב׳ ז׳ פרק ג׳ ה׳, פרק ז׳ ד׳ פרשה ד׳ י׳: 14 לנקבות. ספרי צד קלה: — מצורע. זבחים מד:. (יא) 16 לדור׳. צ״ל לחק: 20 אחרים. דאם נשא בת יש׳ אוכלת בתרומה אבל כותנת שנשאת לישר׳ אינו אוכל בתרומה, ז״ר: 27 משזכו. ספרי צד קלו.

יב. כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן, חלב יצהר יצהר חלב תירוש תירוש וחלב דגן דגן. חלב יצהר אלו הויתים חלב תירוש אלו הענבים, כל חלב יצהר ריבה שאר כל פירות האילן וכל חלב תירוש ריבה שאר כל הפירות: ראשיתם אשר יתנו לה', זו היא תרומה גדולה: — אשר יתנו להי לך נתתים, ממה שיפרישו ויתנו לך לא ממה שתשא לך ידך:

יג. בכורי כל אשר בארצם, לפה שנ' ראשית בכורי אדמתך עד שישייר מקצת ומניין אם עשה כל שדהו בכורים הרי אלו בכורים ת"ל בכורי כל אשר בארצם: — בכורי כל אשר בארצם, על בכורי בני ישראל נכרת ברית ולא נכרת על הגוים ועל התושבים ומנין אתה מרבה בכורי גרים ת"ל כל בכורי כל: אשר יביאו לי"י לך יהיה, ממה שיפרישו ויתנו לך לא ממה שתשא ידך לך: כל טהור בביתך יאכלנו, לטהורים נכרתה ברית לא לטמאים נכרתה ברית: בביתך, פרט לבת ישראל עד שלא וכו במעשה ידיה מניין את מרבה משוכו במעשה ידיה ת"ל כל טהור בביתך יאכלנו:

יד. כל חרם בישראל לך יהיה, אין לי אלא חרמי ישראל מניין את מרבה חרמי גרים ת"ל כל חרם ומניין שאם החרים אדם כל נכסיו סתם הרי אלו לכהנים ת"ל כל חרם בישראל לך יהיה מלמד שסתם חרמים לכהנים:

טו. כל פטר רחם לכל בשר, על פטר רחם נכרתה ברית לא נכרתה ברית על יוצא דופן יכול שאין לי שנכרתה ברית על בכור בנו אלא מי שנכרתה ברית על בכור בהמתו אבל הלוים והגרים הואיל ולא נכרתה ברית על בכור בניהם יכול לא נכרתה ברית על בכור בהמתם אמרת כל פטר רחם לי לרבות הלוים לכל בשר לרבות הגרים: באדם ובבהמה יהיה לך, כל מקום שיש לך באדם יש לך בבהמה וכל מקום שאין לך באדם אין לך בבהמה הואיל ויצאו הלוים מבכור בניהם אף הן יצאו מבכור בהמתן טמאה ומניין שיצאו הלוים מבכור בניהם ומבכור בהמתן טמאה ת"ל באדם ובבהמה יהיה לך כל מקום שיש לך באדם יש לך בבהמה וכל מקום שאין לך באדם אין לך בבהמה אוציאם מבכור בניהם ומבכור בהמתן טמאה יכול יצאו מבכור בהמתן טהורה ת"ל אשר יקריבו לי"י כשאינה קרבה לשם חלקתי ולא הקריבה לשם: יהיה

(יב) 1 כל חלב וכו' ר"ל דאין תורמין ומעשרין ממין על שאינו מינו, בכורות נג: וירושלמי תרומות מא ע"ג: 3 הפירות· תוספות בכורות נד· ד"ה ושני מינין, מדרש תנאים דברים צד ע"ו: 4 תרומה· ספרי צד קלו: 5 ידך· שם צד י· (יג) 7 ת"ל וכו' עיין בכורים פ"ב מ"ד, ירושלמי שם סה ע"א, מכילתא דרשב"י צד קנט, ונראה דט"ס שם וצ"ל ת"ל בכורי כל וכו' (במקום ת"ל בכורי אדמתך) אבל במדרש תנאים ריש כי תבא משמע קצת דאיכא מאן דסובר דגם בבכורים צריך שישייר מקצת אבל אינו מוכרח, ועיין בהערת המו"ל שם: 9 הגוים· גיטין פ"ד מ"ט, בכורים פ"א מ"ד ומה דנוסף במה"ג נראה דהוא לפי הגמרא חולין קלו· ועיין רמב"ם פ"ב ה"א: — ת"ל וכו' כל בפ' הראש' מיותר 10 לא וכו' סתמא כר"י בכורים פ"נ מי"ב דבכורים ניתנין לכל כהן שירצה· (יד) 16 לכהנים· ספרי צד קלז· (טו) 18 דופן· ספרי דברים פיסקא קכד, מכילתא דרשב"י צד לא ולה, ובכורות יט·: — בנו וכו' צ"ל בהמתו אלא מי שנכרתה ברית על בכור בנו, ז"ר: 20 הגרים· בכורות פ"ח מ"א: 23 טמאה· בכורות פ"א מ"ב ופ"ב מ"א, תוספתא שם פ"א ב', ספרי כאן צד קלח, מכילתא בא פט"ז ומכילתא דרשב"י צד לא: — ומניין וכו' משובש דזה כבר אמור לעיל ואין לנו אלא או למחוק כל המאמר מן באדם ובבהמה ע"כ או לגרוס כאן ומניין שיצא הלוים מבכור בניהם בלי המלות ומבכור בהמתן טמאה ועפ"ז צריך לומר היתה ג"כ התשובה ולא כמו שהיא לפנינו, וצ"ע: 26 כשאינה וכו' הלשון מתוקן יותר לפי גרסת ר"ה אבל בגוף הענין עדיין קשה דהא קרא דבאדם ובבהמה מתובר אל אשר יקריבו וצריך לומר דכל פטר רחם מרבה לוים כאמור לעיל ומאשר יקריבו שמעינן דאינו מרבה אלא הקריבה לשם אבל בכ"ז

(יב) 1 כל חלב וכו' גדולה] רק נ | 4 אשר וכו'] ט ראשית אשר יתנו לך ממה וכו' | 5 ט ולא | ט שתטול לך | 8 בכורי וכו'] נ בבכורי יש' ומנין את מרבה בכורי גוים | 9 כל] נ ג' אשר בארצם לרבות השותפין שחייבין בבכורים (טו) 17 כל] ט ח' | ט ולא על וכו' | 18 ט משנכרתה | 19 ולא] ט ח' | ט ונכרתה | 20 כל] ט ח' | לי] ט ח' | 21 יהיה לך] ט ח' | וכל מקום וכו'] ט אין לך | 22 אף וכו'] ט יצאו אף מבכור בהמה | 23 ט בהמה | 24 ובבהמה] ט ח' | 25 ט בהמה הטמאה | 26 אשר וכו' הקריבה לשם] נ ח' |

לך פדה תפדה, את שהוא לך פדוי ואת שאינו לך אינו פדוי מכאן אמרו הרי מי שהפריש בכורת בנו והניחה בחלון ואבדה יכול שהוא פדוי ת״ל יהיה לך ופדה תפדה את שהוא לך פדוי את שאינו לך אינו פדוי:

טו. [0]ופדויו, מאימתי אמ׳ מבן חדש מיכן אמרו הרי מי שמת בנו יום שלשים ואחד אע״פ שלא נתן לכהן יתן לו מת בעשרים ותשעה ואפילו מת ביום שלשים אם נתן לו יטול ממנו: תפדה, במה אמ׳ כסף בכמה אמ׳ חמשה שקלים באיזה שקל אמ׳ בשקל הקדש לא ערביות וכמה הוא שקל הקדש אמ׳ עשרים גרה כשאמר תפדה ריבה אסימון שלכסף ואסימון שלזהב וטבעות שלנחשת:

יו. כלל אמרה תורה בכור תפדה בכור לא תפדה יכול אם היה תמים אל תפדהו <ואם היה בעל מום פדהו ת״ל בככור שור לא תפדה יכול אם היה בעל מום ובעלת יבלת אל תפדהו> ואם היה פסח או עור פדהו ת״ל בכור כשב לא תפדה יכול אם היה בעל מום אחר ת״ל בכור עז לא תפדה. קדש לרבות שליא היוצאת עם המוקדשין או יכול שאני מרבה היוצאת עם הבכור ת״ל הם: [0]את דמם תזרוק על המובח, ר׳ יוסי הגלילי אומר להביא את הפסח ואת המעשר שינתן מדמם מתנה אחת בשפיכה אחת כנגד היסוד באיזה רוח שירצה: ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחוח לי״י, מגיד שיש בחלביהן אשה ריח ניחוח:

יח. [0]ובשרם יהיה לך, יכול יום אחד ת״ל כחזה התנופה או כחזה התנופה שלאיל נזיר ליום ולילה ת״ל וכשוק הימין כשוק שלשלמים לשני ימים:

יט. נתתי לך ולבניך אתך, בניך פרט לבני חללה בנותיך פרט לבנות חללה והלא אומר וכי דין הוא מזהיר ועונש לענין קדשי הגבול ומזהיר ועונש לענין קדשי מקדש. אם פסל בני חללה לענין קדשי מקדש דין הוא שנפסול בני חללה לענין קדשי הגבול קל וחומר מה אם קדשי המקדש שהן נפדין ויוצאין לחולין פסל בני חללה בהן קדשי הגבול שאין נפדין ויוצאין לחולין אינו דין שנפסול בני חללה בהן לא אם אמרת בקדשי מקדש שחייבין עליהן משום פגול נותר וטמא תאמר בקדשי הגבול שאין חייבין עליהן משום פגול נותר וטמא ולמדו קדשי מקדש מקדשי הגבול ומה אם קדשי הגבול שאין חייבין עליהן משום פגול נותר וטמא פסל בני חללה בהן קדשי מקדש שחייבין עליהם משום פגול נותר וטמא אינו דין שנפסול בני חללה בהן

כשאינה וכו׳] כן ג׳ ר״ה אבל ט קריבה לשם חלקתי ולא כשאינה קרבה לשם | 1 מכאן וכו׳] ; ח׳ ומביא במקומו ד״א אך פדה תפדה מיעט בכור בהמה טהורה מפדיון. (יז) 9 כלל וכו׳] ; אך בכור שור יכול | ט לא | 10 המוסגר ; ח׳ | 12 יכול וכו׳] ; יכול אל תפדהו בתוך שלשים פדהו לאחר שלשים | קדש וכו׳] ט אך בכור שור בכור כשב בכור עז לא תפדה לרבות | שליא] ט ח׳ | ט היוצאות וכן בסמוך | 13 המוקדשין] ; ולפיכך תקבר | הם] ; נ׳ ולפיכך מותר להשליכה לכלבים. (יט) 19 נתתי וכו׳ אתך] ט ח׳ | 20 ט והלא דין | ; מקדש····הגבול | 21 א לבני | ; הגבול ···· מקדש | ; שיפסול | ט לבני | 22 ט וק״ו | ; מקדש | 25 ולמדו וכו׳ אם] ; ח׳ |

קשה דיותר היה לו למעט בהמה טמאה מהכתוב אך פדה תפדה אר״ת בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה, ועיין בכורות פ״ב מ״א ומדרש תנאים דברים צד פז: 2 בכורת. צ״ל פדיון בכורת: 3 פדוי. עיין בכורות נא. (טז) 6 ממנו. ספרי צד י ובכורת מט.: 8 וטבעות. צ״ל ומטבעות, עיין בכורות נא.: (יז) 11 ובעלת וכו׳. משובש, ואפשר דצ״ל אם היה בעל מום עובר בעל גרב ובעל יבלת וכו׳ או אפשר דרוצה לחלק בין פסח ועור המפורשין בתורה גבי בכור (דברים טו כא) ובין מומים אחרים ולפ״ז צ״ל אם היה בעל יבלת ובעל מום אחר אל תפדהו ואם היה פסח וכו׳: 12 יכול וכו׳. נראה דכאן העקר כג׳ המה״ג, ועיין ספרי דברים פיס׳ קכו וקמז: 13 הם. צ״ע איך יליף מכתוב הנאמר גבי בכור שאר מקודשין וממעט בכור ואפשר דחסרון בתחלה וצ״ל לפי שנ׳····לרבות והביא ראיה ממ״א לשליא היוצאות עם המוקדשין. ועיין חולין עז׳, זבחים צח׳, בכורות כא׳, תמורה לג׳, ת״כ צו פרק יב טו: 15 היסוד. ספרי צד קלט. (יח) 18 ימים. שם צד קנו: 19 ולבניך. צריך להשלים ולבנותיך: 25 ולמדו. צ״ל וילמדו או ילמדו.

לא אם אמרת בקדשי הגבול שאין נפדין ויוצאין לחולין תאמר בקדשי מקדש שהן נפדין ויוצאין לחולין ת״ל בניך פרט לבני חללה בנותיך פרט לבנות חללה הואיל ויש בקדשי מקדש מה שאין בקדשי הגבול ובקדשי הגבול מה שאין בקדשי מקדש אל ידונו זה מזה: ברית הוא, בודאי ולא בספק: לך ולזרעך אתך, לרבות טומטום ואנדרגינס שהן מזרעו:

כ. [0]ויאמר י״י אל אהרן בארצם לא תנחל, זו ארץ שבעה עממים: וחלק לא יהיה לך בתוכם, אף בבזה שלמלחמה: אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל, יש לך מורם לשמי כדי נחלתך בארץ וכדי חלקך בבזת הכנענים:

כא. [0]ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה, אין הנה אלא שמחה שמחה היתה לפני המקום שנתן מעשרות ללוים כדרך שהיה שמחה לפניו כשנתן מתנות לכהן כך היתה שמחה לפניו כשנתן מעשרות ללוים. — לפה שנאמר (דברים יד כח) מקצה שלש שנים אבל אין אתה יודע חילופים למה חילופים לשני או לראשון ת״ל לנחלה <מה נחלה אינה פוסקת אף מעשר אינו פוסק> מה נחלה אינה מתחלפת אף מעשר אינו מתחלף הא חלופין לשני אין חלופין לראשון: חלף עבודתם אשר הם עובדים את עבודת אהל מועד, כבני אדם שנוטלין שכרן שכר מה שעשו עמי במדבר יכול לפי שבטלה העבודה יבטל המעשר ת״ל לנחלה מה נחלה אינה פוסקת אף מעשר אינו פוסק אלא אע״פ שבטלה העבודה הרי הן אוכלין בו שכר מה שכר מה שעשו עמי במדבר:

כב. ולא יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד, יכול אם ירצו ישראל לומר יהא מעשר שלנו ואנו עובדים עבודה יכול שומעין להן אמרת ולא יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד. יכול מפני שהן מבקשין ליטול את המעשר לפיכך אם אומרים יהא המעשר שלהן ואנו עובדין עבודה <יכול שומעין להם> אמרת ולא יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד לשאת חטא למות. יכול מפני שהן מבקשין לדחות בני לוי על כרחם לפיכך הם אומרים יהא המעשר שלהן ואנו עובדים עבודה אבל בן לוי שאמר אי אפשי לא ליטול מעשר ולא לעבוד עבודה יכול שומעין לו ת״ל ועבד הלוי הוא מגיד שמעבידין אותו בעל כרחו:

כד. כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו, מניין לבן לוי שרצה לעשות ממעשר ראשון תרומה גדולה מניין שעושה ת״ל כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה׳ תרומה מכאן שאם רצה לעשותו תרומה לאחרים עושה יכול אף שניטלה תרומתו

(יט) 4 ברית. צ״ל ברית מלח עולם הוא, ועיין יבמות צט: וק׳: 5 מזרעו׳ שם עב. (כ) 8 הכנענים׳ ספרי צד קמב׳ (כא) 9 שמחה׳ שם צד קמה ולעיל רצג: 13 ת״ל וכו׳ ספרי שם וספרי דברים פיס׳ שב ות״ד דברים כ״ו יב: 17 אע״פ וכו׳ עיין ספרי צד קמו, שקלים פ״ח מ״ח, וצ״ע ביבמות סא. דמראשית הסוגיא שם משמע דלמ״ד תרומה בזמן הזה מדרבנן היינו בזמן שבטלה עבודה. ובאמת אינו כן אלא בזמן הזה היינו בזמן עזרא בביאה שניה וכן יוצא מן הבבלי בעצמו שם דף פב:, ועיין נדה מז. וירושל׳ שביעית לו ע״ב וכן מפורש להדיא בס״ז כאן דאין חלוק בין בפני הבית בין שלא בפני הבית לענין תרומה ומעשרות. (כב) 24 לפיכך וכו׳ עובדים עבודה. נראה דכ״ז שפת יתר: 26 בעל כרחו. ספרי שם צד קמה. (כד) 27 מניין וכו׳. העתקתי מפ׳ ר״ש לתרומות פ״א מ״ה ור״י מלכי צדק שם ואין להכריע אם נשנה המדרש כאן או לקמן פסוק כט ובמה״ג מביא כאן

4 ברית] נ ג׳ מלח עולם מה מלח שהיא מקיימת דבר שהוא בו אף הברית הזו תהא קיימת לפני לעולם | אתך] ט ח׳ | ואנדרגינס] ט ח׳ | 5 ט שהוא. (כא) 12 ט מקץ | נ שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית | חילופים בפ׳ ב׳] ט ח׳ | 13 המוסגר ט ח׳ | 14 ט מתחלף | אף וכו׳ הא] ט ח׳ | ט ואין | 15 ט חלף עבודתם כבני וכו׳ | 16 עמי] ט ח׳ | ט תבטל | 17 פוסק] ט מתחלף | אלא] נ ח׳ | אע״פ] ט לפי | 18 בו] ט ח׳ | נ בו שכר שעשו | עמי] ט ח׳. (כב) 19 ולא וכו׳ מועד] ט ח׳ | 20 נ ת״ל | 21 לפיכך וכו׳] ט לפי׳ הם אומרים | 22 המוסגר ט ח׳ | עוד וכו׳ למות] ט ח׳ | 24 ט לפי׳ | אבל וכו׳] ט אף לבני לוי | 25 ט שאמר לו ליטול וכו׳.

יהא עושה אותו תרומה לאחרים ת״ל את מקדשו ממנו בומן שקדשו בתוכו עושה אותו תרומה לאחרים אין קדשו בתוכו אין עושה אותו תרומה לאחרים: כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו להי תרומה, נקרא המעשר הזה תרומה מה תרומה לשם השם אף זה לשם השם מה תרומה חייבין על ודונה מיתה אף זה חייבין על ודונו מיתה <מה תרומה טובלת אף מ״ר טובל:> נתתי ללוים לנחלה על כן אמרתי להם וגו׳, לפי שנתתי להם את המעשר אמרתי להם אין לכם חלק בארץ אין לי אלא בארץ כנען מניין אף בעבר הירדן ובארץ שלשה אמרת לא ינחלו נחלה <בעבר הירדן ובארץ שלשה אין לי אלא בעבר הירדן ובארץ שלשה ומניין אף בבוה שלמלחמה אמ׳ לא ינחלו נחלה> אפילו בבוה שבמלחמה או אף עכשיו לא יהא להם נחלה בארץ ת״ל בתוך בני ישרא בשעה שבני ישרא בארץ לא בשעה שהן בח״ל:

כו. [9]ויבבר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו וגו׳, מאת בני ישרא אתם לוקחים את המעשר אין אתם לוקחים את המעשר מיד הכהנים. מיכן אמרו אין מוציאין המעשר מיד הכהנים וכו׳: אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם, מגיד שנכרתה ברית ללוים על המתנות שלהם וכדרך שנכרתה ברית לכהנים על המתנות שלהם כך נכרתה ברית ללוים על המעשרות שלהן שאין להן בו כלום עד שיקבל עליהם להפריש את תרומתו: והרמתם ממנו תרומת ה׳, מה ת״ל ממנו מלמד שאין תורמין ממין על שאינו מינו. — יכול שאין לי לחייב בתרומה אלא מעשר ישרא ודאי <אין לי אלא מעשר ישרא> מניין את מרבה מעשר נוים וגרים ת״ל מעשר מן המעשר <מניין אתה מרבה מעשר לוים ת״ל מעשר מן המעשר> אין לי אלא מעשר לוים שנוטלין מאחרים מישרא מניין את מרבה מעשר לוים שלהם תלמוד לומר מעשר מן המעשר:

כז. ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן, מה דגן מן הגורן ומלאה מן היקב שנאמר להלן חולין לישרא לכל דבר אף כאן חולין לישרא לכל דבר. יכול יהא מרים מן התלוש על המחובר ומן המחובר על התלוש אמרת כדגן מן הגורן

(כד) 2 כי וכו׳ ישראל] ט ח׳ | 3 לה׳ תרומה] ט ח׳ | הזה] ט נ׳ לשם | 4 ט זו | ט זו | 5 ט זדונה | המוסגר ט ז׳ | על וכו׳ וגו׳] ט ח׳ | 6 לכם] ט להם | 8 המוסגר ט ח׳ | 9 אפילו] נ ח׳ | 10 ט ולא׳ (כו) 17 לי] ט ח׳ | נ חייב | ט תרומה | 18 המוסגר ט ח׳ | ת״ל וכו׳ המעשר] ט ח׳ | 19 המוסגר נ ח׳ | 20 מישראל] נ ח׳ | לוים שלהם] נ כהנים | 21 המעשר] נ ג׳ מה הלוים אין להם בו כלום עד שיקבלו עליהם להפריש את תרומתו אף הכהנים אין להם בו כלום עד שיקבלו עליהם להפריש את תרומתו׳ (כז) 22 ונחשב וכו׳] ט תרומת ה׳ מעשר אם לומר שהיא קרואה תרומה והלא כבר נאמר ונחשב וכו׳ | כדגן מן הגורן] ט ח׳ | 23 שנ׳] ט בתוכה | דבר] נ ג׳ כדגן מן הגורן מלמד שאין תורמין ממין על שאינו מינו |

לשון הרמב״ם תרומות פ״ג הכ״ב ולקמן פ׳ כט מביא לשון המדרש שלפנינו בשינוי מעט. עיין ספרי צד קמו, תרומות שם פ״ד מ״ה, ירושלמי שם. ונועם ירושלמי שרוצה להגיה במשנה אבל לא תרומה למ״א והגהת הגר״א בפ׳ הרידב״ז שם ולפ״ז המשנה חולקת על הס״ז דכאן: 5 טובל. ספרי צד קמו: 7 מניין וכו׳. עיין ספרי שם וספרי דברים פ׳ קסג וקסד: ונחלה זו נחלת שלשה בקרב אחיו זו נחלת חמשה וכן הוא במדרש תנאים שם דף קו, והגר״א מגיה שבעה במקום חמשה. ועיין גרסת רש״י ור׳ קלונימוס שם וספר הישר לר״ת ס׳ תקלט, מכילתא בא פי״ז, מכילתא דרשב״י דף כא, רמב״ן לשמות פי״ג ה, ירושלמי שביעית לו ע״ב, Lewy, Ein Wort über die Mechilta des RS. עוד ועיין S. 34, Anm. 2; Hoffmann-Jubelschrift, S. 35 וכו׳. (כו) 13 כלשון הרמב״ם פ״א מהלכות מעשר ה״ד ואולי הכל לקוח משם ועיין ספרי צד קמח: 15 שיקבל. צ״ל שיקבלו: 17 ממין וכו׳. ספרי צד קמז: — יכול וכו׳. מכאן עד סוף הדבור נשמט בילקוט ממקומו ומובא אחר הדרשה דלקמן על פסוק כז ותקנתי הסדר על פי המה״ג: 18 גוים וכו׳. עיין ירוש׳ דמאי כד ע״ד ובכורות יא: 19 לוים. מאחר דמעשר לוים שלהם מרבה לקמן צריך להגיה כאן כהנים אבל נראה דמקום המאמר הוא לקמן אחר הריבוי דמעשר לוים שלהם, ועיין בח״ג וספרי צד קמח. (כז) 22 ונחשב וכו׳. עיין גרסת הילקוט ואפשר דצ״ל אם לומר שהיא קרואה תרומה והלא כבר נאמר תרומת ה׳ מעשר: 23 חולין וכו׳. ספרי צד קמט ורמב״ם הל׳ מעשר פ״א ה״ב שמעתיק כאן לשון הס״ז ומה דאיתא ביבמות פה: דלר״מ מ״ר אסור לזרים נראה דלא קאי לפי המסקנא ולית מאן דפליג בהא דמ״ר מותר לזרים:

וכמלאה מן היקב מה דגן מן הגורן ומלאה מן היקב האמור להלן מן התלוש מן הקרקע
אף כאן מן התלוש מן הקרקע:

כט. ממנו, שלא יפריש תרומה ממין על שאינו מינו שלא יטול מן הרע על היפה:

ל. ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואת יקב, מה תבואת גורן ותבואת יקב
הנאמר להלן חולין לישראל לכל דבר אף כאן חולין לישרא לכל דבר:

לא. ואכלתם אותו בכל מקום, לפי שמצינו במעשר שני שהוא טעון הבאת
מקום <יכול אף זה יטעון הבאת מקום> ת"ל ואכלתם אותו בכל מקום: °אתם
וביתכם כי שכר הוא לכם, אם לומר שהלוייה אוכלת במעשר והלא בבת ישרא
מותר אם לומר בת ישרא שנשאת ללוי אוכלת במעשר והלא בת ישרא שנשאת
לכהן אוכלת בתרומה מה אני מקיים אתם וביתכם אלא כדרך שנותנין ללוי מעשר
מתוך חלקו כך נותנין ללויה: — חלף עבודתכם באהל מועד, כבני אדם שנטלו
שכרן שכר מה שעשו עמי במדבר:

לב. °ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו, מניין אתה אומר שאם
הפרשתם אותו שלא מן המובחר שאתם בנשיאת עון ת"ל ולא תשאו עליו חטא
בהרימכם את חלבו ממנו: — ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו,
מגיד שהכהנים והלוים חייבין על חלול הקדשים אלו כהנים ולוים המסייעין בגרנות
ומניין אתה אומר שכל כהן או לוי שאמר לישראל תן לי סאה אחת ואני מחלל על
גרנך שהוא חייב מיתה ת"ל ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו אין לי אלא
כהנים ולוים המסייעין בגרנות מניין אף ישראל שאמר לכהן הילך סאה אחת וחלל לי
על גרני שהוא חייב מיתה ת"ל ואת קדשי בני ישרא לא תחללו ולא תמותו אף ישרא
חייב מיתה על חלול קדשים:

2 הקרקע· תרומות פ"א מ"ה וספרי צד קמז· (כט) 3 היפה· תרומות פ"ב מ"ד ומ"ה· (לא) 7 בכל מקום· ספרי צד קנ: 11 ללויה· יבמות פו· (לב) 13 מניין וכו'· ספרי שם ועיין סה"מ מצות עשה קכט: 21 חלול קדשים· תוספתא דמאי פ"ה יז, ירוש' דמאי כה ע"ב, בכורות כו·

1 וכמלאה מן היקב] ט ח' | נ שנ' | 2 מן התלוש וכו'] ט ח'· (כט) 3 נ ממין על מין אחר | נ ויתן על היפה (ל) 4 כתבואת וכו' יקב] ט ח' | ט גורן ויקב | 5 נ שנ' | לכל דבר בפעם הב'] ט ח'· (לא) 6 ואכלתם וכו' שמצינו] ט מה מצינו | שהוא] ט ח' | 7 המוסגר ט ח' | 11 ט עבודתם | באהל וכו' שכרן] ט ח' | 12 מה] ט ח' | נ עשו· (לב) 15 ואת וכו'] ט בהרימכם וגו' מגיד | 16 נ בבית הגרנות | 17 נ שיאמר | 18 ט ת"ל ולא תחללו | 19 לי] ט ח' | 20 שהוא וכו' מיתה] ט ח' | ואת] ט ח' | לא וכו' תמותו] ט ח' | 21 נ חייבין | מיתה] ט ח'·

חקת

יט—ב. דבר אל בני ישראל, משל צבור היתה פרה באה אינה באה לא משל יחידים ולא משל גרים ולא משל נשים ולא משל עבדים ומנין לרבות את כולם שישקלו או שישתתפו אמרת וידבר ה׳ אל משה לרבות את היחידים דבר אל בני ישראל לרבות את הגרים ואמרת אליהם ריבה נשים ועבדים ובצד השני אתה אומר בני ישראל להוהיר הגדולים על ידי הקטנים להנהיגם במצות: ׳ויקחו אליך, יביאוה אליך ותהא גובר עליה יכול שאין לי שהיה משה גובר אלא על הפרה ומניין אף על השמן ת״ל ויקחו אליך שמן זית זך (שמות כו כ). יכול שאין לי שהיה גובר על הפרה אלא משה ומניין אף אהרן אמ׳ וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן הקיש אהרן למשה מה משה גובר על הפרה אף אהרן גובר על הפרה ומניין שימנו גוברין לדורות ת״ל ואתה תצוה את בני ישרא׳ (שם). לפה שנ׳ ושרף את הפרה לעיניו שיהיו עיניו בה שלא יעשה בה מלאכה ואם עשה בה מלאכה פסלה כשאמר חקה רבה הממלא והמקדש שיהיו עיניו בה שלא יעשה בה מלאכה ואם עשה בה מלאכה פסלה יכול אף האוסף כשאמר חקה ריבה אמ׳ ואת יכול אף המקדש והממלא אמ׳ אשר צוה ה׳ את משה: — ויקחו פרה, שלא יקחו עגלה ויגדלו אמרו מעשה שלקחו פרה עוברה אדומה מן הגוים <והיו משמרין אותה עד שהיתה יולדת אם היה ולדה כשר לפרה> והיו משמרין אותה עד שהיתה בת שלש שנים וחוזרין ולוקחין אותה מתרומת הלשכה לקיים מה שנאמר ויקחו אליך פרה שלא יקחו עגלה ויגדלוה. ר׳ אליעזר אומר אין לוקחין אותה מן הגוים וחכמים מכשירין אמרו מעשה שלקחו פרה מן הערביים והיו קורין אותה דמת דמת והיא רצה ובאת: ׳ויקחו פרה, יכול מולבנת או מושחרת

(יט—ב) 1 היתה] נ ח׳ | נ באה הפרה | ט ואינה | לא] ט ח׳ | 2 ט גוים | את כולם] נ יחידים וגרים ונשים ועבדים | 3 נ ישתתפו | אל משה] נ ח׳ | 4 ואמרת וכו׳] נ לאמר לרבות נשים | 5 ט גדולים | ידי] ט ח׳ | 14 ויקחו] ט נ׳ אליך | נ ויגדילו | עוברה] נ ח׳ | 15 נ מבין | המוסגר נ ח׳ | 16 נ וחזרו ולקחו | 17 נ ויגדילו | 18 אותה] נ ח׳ | וחכמים וכו׳] ט ומעשה וכו׳ | 19 נ רָמת רָמת |

(יט—ב) 5 במצות. עיין לעיל צד רפ ורסג ולקמן פכ״ח ב וספרי צד קנא: 9 לדורות. עיין ספרי ריש נשא: 13 אמ׳ וכו׳. צ״ל אשר צוה ה׳ לאמר, ועיין ספרי צד קנג וקנח, פרה פ״ד מ״ד ופ״ז מ״א, תוספתא פ״א ו פ״ד יא פ״ז ד, יומא מג׳, ומן הס״ז כאן מוכח דמלאכה מטעם הסח הדעת פוסלת. ועיין רמב״ם פרה פ״ג ה״ז וראב״ד שם: 14 ויגדלו. צ״ל ויגדלוה, ועיין ר״ש פרה פ״ב מ״א וסמ״ג עשין רלא ושם בטעות בשם הספרי במקום ס״ז ורמב״ם פרה פ״א ה״א וכ״מ שם: 18 מכשירין. עיין פרה פ״ב מ״א, תוספתא שם, עבודה זרה כג׳, ירושלמי שם כד ע״ג, פס״ר פי״ד: 19 דמת. בתוספתא שם ודומא היתה נקראת, בעבודה זרה כד׳: ודומא שמו וא״ל רמץ שמו ועיין ד״ס שם:

ת״ל אדומה או אדומה יכול בומן שרובה מאדים ת״ל תמימה אם לומר שהיא תמימה מן המומין והלא כבר נאמר אשר אין בה מום אלא מה אני מקיים תמימה אם אינו ענין למומין תנהו ענין לאדומות: מכמה יהא בה ותהא פסולה ר׳ אליעזר אומר משתים ועד שלש הרי זו פסולה ר׳ יהושע אומר מחמש ועד חמשים הרי זו כשרה. — ר׳ יהושע בן בתירא אומר אפילו אחת בראשה ואחת בזנבה ה״ז פסולה ר׳ עקיבא אומר אפילו יש בה הרבה כשרה ובלבד שיעבירם במבחול אבל אם היו שתים לתוך גומא אחת פסולה מפני שהיא נראית כמין קרחת. השיניים והלשון אין פוסלין בפרה הקרנים והטלפים הרי זה יגוד <ואם גרר בזכר הרי זה פסולה> פרה שגלגל עיניה משחיר היו מביאין פרות אחרות ומעמידין אותה בתוכן אם דומה גלגל עיניה לאחת מהן הרי זו כשרה ואם לאו הרי זו פסולה: [0]אשר אין בה מום, מגיד שהיא נפסלת במום מיכן אמרו כל המומין הפוסלין במוקדשין פוסלין בפרה. אשר אין בה מום לרבות שהיה בה מום וחיה ומקומו ניכר הרי זה מום: — אשר לא עלה עליה עול פוסלה נתן עליה ידו ועבר מכאן ולהלן הרי זו פסולה היתה עוברת בנהר או עולה במעלה או יורדת בירידה נתלה בזנבה לסעדה כשרה שתסעדנו פסולה קשרה במוסרה הרי זו כשרה קיפלה ונתנה בין קרניה הרי זו פסולה פירש טליתו עליה מפני החמה ומפני הדבורים הרי זו כשרה עשה לה סנדלין בשביל שלא תחליק הרי זו כשרה <שכן עליה עוף כשרה עלה עליה וכר לדעת הבעלים פסולה שלא לדעת הבעלים כשרה> [0]מעשה שירדו זקני ירושלים אצל גוי אחד ששמעו שפרה אדומה אצלו ושמה עליהם באלף והובים אמ׳ למחר היהודים אומרין אשר לא עלה עליה עול היה מניח עליה עול על צוארה א״ל הוציאה אלינו ונתנו לו אלף והובים הוציאה להן א״ל אפילו אתה נותנה לנו חנם אין לנו בה הנאה החור לנו את הדמים כיון שלקחו הימנו את הדמים עלה לראש הגג ונפל ומת. סימן היה לחכמים ששתי שערות היו בכתפה שתי וערב ובשעה שעולה עול על צוארה היו נושרות והיו עיניה בולטות למקום הניר:

3 לאדומות. אולי צ״ל לאדמות: 7 קרחת. מה דנוסף כאן במה״ג אפשר דהוא לקוח מלשון הרמב״ם פרה פ״א ה״ב ועיין פרה פ״ב מ״ה ותוספתא פ״ב ז: 8 יגוד. לפי הגרסא יגוד צ״ל ואם גדד בזכר וכו׳. ועיין פרה פ״ב מ״ב, תוספתא פ״ב ב, בכורות מד׳: 10 פסולה. פרה שם, ובתוספתא פ״ב א״: ר׳ מאיר אומר פרה שגלגלי עיניה שחורין אם אין פרה אחרת כיוצא בה פסולה והגר״א מגיה כשרה ומפרש דבשעת הדחק מכשירין ומן הס״ז שלפנינו יוצא להדיא דאין להגיה והפי׳ הוא דאם מראה עיניה משונה משאר פרות פסולה: 11 בפרה. בספק, ועיין רמב״ם שם פ״א ה״ז ותוספתא שם פ״ב ג: 12 מום. פרה פ״ב מ״ב: 13 פוסלה. אולי צ״ל כל ד״עולה״ עליה פוסלה, ומאי דנוסף במה״ג כאן קצת ממנו בודאי אינו אלא לשון הרמב״ם פרה פ״א ה״ז והשאר בספק. ועיין ספרי צד קנג ופי׳ הרמב״ם לפרה פ״ב מ״ג ותוספתא פ״ב ד וסוטה מו׳: 18 כשרה. עיין כ״ז פרה מ״ג וד׳: 23 הניר. בספק, ועיין פס״ר פי״ד, ערוך ערך פ ל י א, ובמקום פוזלת ומסתכלת בעול בפס״ר שם נראה דצ״ל

5 ה״ז] ט ח׳ | 6 במכחול] ט ח׳ | ט שנים | 7 גומא] נ גת | נראית] ט ח׳ | קרחת] נ ג׳ וכן אם היו בה שתים בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו על זו הרי זו פסולה | 8 יגור | המוסגר נ ח׳ | 10 הרי זו בפ׳ ב׳] ט ח׳ | 12 עליה] ט ח׳ | עול פוסלה] נ מגיד שהיא נפסלת בעול ומנין לעשות שאר עבודות כעול נאמר בפרה אשר לא עלה עליה עול ונאמר בעגלה אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעול מה עול האמור בעגלה עשה שאר עבודות כעול אף עול האמור בפרה עשה שאר עבודות כעול א״כ למה נאמר אשר לא עלה עליה עול שהעול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה ושאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה כיצד קשר עליה העול אע״פ שלא חרשה בו נפסלה הכניסה לדוש אינה נפסלת עד שידוש בה ובצד השני אתה אומר אשר לא עלה עליה עול כל העולה עליה פוסלה | 13 נ ידו עליה | נ מיכן ואילך | נ או יורדת בירידה או עולה במעלה | 14 נ לסערה | שתסעדנו] ט סתם עינו | 15 הרי זו] ט ח׳ | קיפלה] ט כפפה | טליתו] ט ח׳ | 16 נ הזבובים | 17 המוסגר נ ח׳ ומעתיק במקומו רמב״ם פרה פרק א הלכה ז׳.

ג. ונתתם אותה אל אלעזר הכהן, יכול אף שלדורות לאלעזר ת״ל אותה אותה
<לאלעזר אין שלדורות לאלעזר מה ת״ל הכהן זה> המכהן בבגדים דברי
ר׳ חנינא א״ל ר׳ יונתן בן המשולם ומה ת״ל לאלעזר א״ל ר׳ חנינא תמהני עליך יונתן
שאמרת דבר זה אלו שני אלעזר בתורה הייתי אומר אלעזר כהן ואלעזר ישראל ומה
תלמוד לומר הכהן המכהן בבגדים אמרו פעם אחת שאלו את הלל באיזו לבוש הפרה
נשרפת אמר להם בגדול אמרו לו אינה נשרפת אלא בלבן א״ל אני ראיתי את יהושע
בן פרחיה ששרפה בגדול א״ל אנו ראינו ששרפה בלבן אמר ליה אתה אומר משמו
ואני אומר משמו מי יוכיח אמר ליה לך לתורה מי שרף פרה ראשונה אמר ליה
אלעזר א״ל וכי לובש אלעזר בגדי גדול בימי אביו א״ל אל תבוז שכחה לאדם
שאם מה שראו עיני שכחתי מה ששמעו אוני לא אשכח מה ת״ל הכהן שהוא מכהן
בבגדים: [9]ושחט, יכול אלעזר עצמו היה שוחט ת״ל ושחט אותה לפניו אחר היה
שוחט לא אלעזר. — כיוצא בדבר אתה אומר והפילו השופט והכהו (דברים כה ב)
יכול השופט עצמו היה מכה אותו ת״ל והכהו לפניו אחר היה מכה לא השופט:

ד. אמרו פעם אחת היה ר׳ יוסי הגלילי יושב ודורש בפרה בטבריה ור׳ שמעון בן חנינא
יושב עמו א״ר יוסי הגלילי נאמר ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו, בכלי
אבל לא ביד אמר לו ר׳ שמעון בן חנינא הואיל ושמן אשם מכשיר ודם פרה מכשיר
מה הכשר שמן אשם ביד אבל לא בכלי אף הכשר דם פרה ביד אבל לא בכלי
<א״ל ר׳ יוסי הגלילי הואיל ופרה מכשיר ודם צפור מכשיר מה הכשר דם צפור מן
הכלי אבל לא מן היד אף הכשר דם פרה מן הכלי אבל לא מן היד א״ל ר׳ שמעון בן
חנינא הואיל ושמן אשם מכשיר ודם פרה מכשיר מה שמן אשם מן היד אבל לא מן
הכלי אף הכשר פרה מן היד ולא מן הכלי> מוטב לדון הכשר מהכשר הכשר
שבאצבע מהכשר שבאצבע ואל יוכיח דם צפור מצורע מפני שהכשרו באגודה אמר
לו ר׳ יוסי הגלילי הואיל ודם פרה מכשיר ודם צפור מכשיר מה הכשר דם צפור מן
הכלי אבל לא מן היד אף הכשר דם הפרה מן הכלי אבל לא מן היד מוטב לדון הכשר
מהכשר הכשר דם מהכשר דם ואל יוכיח שמן אשם שאין הכשרו הכשר דם. א״ל
ר׳ שמעון בן חנינא והרי דם אשם מצורע יוכיח שאע״פ שהכשרו הכשר דם הרי הוא
מן היד ולא מן הכלי <אף אתה אל תתמה על הפרה שאע״פ שהכשרה הכשר דם
תהוי מן היד ולא מן הכלי> מוטב לדון הכשר מהכשר הכשר דם מהכשר דם
הכשר קודש מהכשר קודש ואל יוכיח דם צפור מצורע שאין הכשרו הכשר קודש
א״ל ר׳ יוסי הגלילי הואיל ודם פרה מכשיר ודם צפור מכשיר מה הכשר דם צפור

(ג) 1 הכהן] ט ח׳ | נ באלעזר | 2 המוסגר ט ח׳ | 3 א״ל עד סה״ד] נ ח׳ ומביא במקומו לשון הרמב״ם פרה פ״א הי״א וי״ב | 12 אלעזר] נ נ׳ ואם שחט הזר פסולה | והכהו] ט נ׳ לפניו | 13 אותו] נ ח׳ | ט ולא׳ (ד) 14 אמרו] ט ח׳ | 15 עמו] נ שם | נאמר וכו׳] ט מדמה בכלי וכו׳ | 16 נ ולא | לו] ט ח׳ | נ חנניה | 17 נ מן היד אבל לא מן הכלי וכן בסמוך | 18 המוסגר נ ח׳ | 21 הכשר מהכשר] ט ח׳ וכן בכולן | 22 מפני] ט ח׳ | 25 אשם] ט ח׳ | 26 נ חנניה | ט מוכיח | 27 נ אבל לא | המוסגר נ ח׳ | 30 הכשר] ט ח׳ |

בולטת ומסתכלת וכו׳. (ג) 2 אין וכו׳. מלשון זה אין להכריע אם ר״ל דלדורות בכ״ג או דלדורות בין בכ״ג בין בכ״ה, ועיין ספרי צד קנג: — בבגדים. בספרי צד קנד דורש כן על מלת הכהן בפסוק ד ועיין ת״י שם: 3 ומה ת״ל וכו׳ לא נתברר לי ועיין בז״ר: 7 בן פרחיה. משובש, והח׳ ברילל בבית התלמוד ח״א צד קמב מגיה בן פיאבי, ויש מי שמגיה ר׳ ישמעאל בן פיאבי ע״ש: 10 מה ת״ל וכו׳. נראה כמיותר, עיין ספרי צד קנא: 12 לא אלעזר. מה דנוסף במה״ג כאן הוא תוספות מהמחבר עצמו כדעת מי שסובר דשחיטת פרה בזר פסולה, ועיין תרגום יונתן וספרי צד קנג. (ד) 14 אמרו וכו׳. במה״ג מביא קודם לזה ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו מצותה מצות יד ולא מצות כלי לפיכך

מן הכלי ולא מן היד אף הכשר דם פרה מן הכלי ולא מן היד מוטב לדון הכשר מהכשר הכשר שבחוץ מהכשר שבחוץ ואל יוכיח דם אשם מצורע מפני שהכשרו בפנים הא צרכת לומר ולקח אלעזר הכהן מדמה בכלי ולא ביד: ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו, נאמר כאן כהן ואצבע ונאמר במצורע כהן ואצבע מה כהן ואצבע שנא' במצורע היא המיומנת שבימין אף כהן ואצבע שנא' כאן היא המיומנת שבימין: [0]מדמה שבע פעמים, שתהא פעם האחרונה שווה לשניה. יכול מטבילה אחת היה מזה שבע הויות אמ' בדם והזה שבע שיהיו שבע טבילות כנגד שבע הויות. יכול שהיה מזה כולן כאחת אמ' פעמים זו אחר זו זו אחר זו:

ה. [0]ושרף את הפרה לעיניו, שיהיו עיניו בה שלא יעשה מלאכה בה עד שתעשה אפר ואם עשה בה מלאכה פסולה: — את עורה ואת בשרה, עורה מחובר לבשרה. בשרה לא בשר עוברה או בשרה יכול פרט לדמה ת"ל ואת דמה או דמה פרט לפרשה ת"ל על פרשה ישרוף <כשאמר דמה שלא יצא דמה חוץ לגת שאם יצא דמה חוץ לגת פסולה. כשאמר על פרשה ולא אמר עם פרשה מה פרשה במקומו אף כולן במקומן וכן> הפוקעין שיצאו חוץ למערכה אם יש בהם כוית יחזירם למקומן או יתן עליהם עצים וישרפם במקומם. [0]ישרוף את שהוא רוצה לשרוף ישרוף מיכן אמרו שרפה שלא בעצים או בכל עצים אפלו בקש אפלו בגבבה כשרה ומצותה שלא ימעט לה עצים מן הראוי לה ר"י אומר חבילי אזוב היו משליכין לתוכה כשביל לרבות את האפר

ו. ולקח הכהן עץ, יכול אחד מכל העצים ת"ל ארז או ארז יכול אף טורף של ארז ת"ל עץ ארז הא מה הדבר בקעת מתוך לבו של ארז וכמו מחוק היה: ואזוב לא אזוב יון <ולא אזוב כוחלית ולא אזוב מדברי ולא אזוב רומי> ולא אזוב תלוי בשמו ולא תלוי בשם אחר מכאן היה ר' שמעון אומר צפור תלויה בשמה שמן תלוי בשמו יין תלוי בשמו כשר לנסכים: ושני, יכול אחד מכל הצבעים ת"ל תולעת או תולעת שני זה לבן ת"ל ושני הא מה הדבר השני שבתולעת ר' שמעון אומר המשונה שבתולעת: [0]והשליך אל תוך שרפת הפרה, משהוא נושא להבקיע כשרה להזות ממנה. — ר' מאיר אומר אין מזין ממנה עד שתיעשה אפר ותעשה בבגדי כהונה ובכהנים המלאכה פוסלת בה עד שתעשה אפר:

וכו'(ומעתיק לשון הרמב"ם פרה פ"ד ה"ד וה) אמרו וכו' ונראה דגם הא דמצותה מצות יד וכו' הוא לפי פסקו של הרמב"ם מאחר דמסקנת הספרי זוטא היא להפך: 3 בכלי וכו'. ספרי צד קנד: 6 שבימין. ספרי שם: — שווה. נראה דר"ל דכולן שווין בדיניהן כמו דאיתא בתוספתא פרה פ"ד א אפילו כולן ביום ואחת בלילה הזאתו פסולה וכו': 7 אמ' וכו'. ספרי שם: 8 זו. תוספתא פרה פ"ד ב. (ה) 10 פסולה. ספרי צד קנה: — מחובר וכו'. פרה פ"ד מ"ג: 11 עוברה. סתמא כר"א פרה פ"ב מ"א: 15 במקומם. ספרי שם ועיין תוספתא פרה פ"ג י ונראה דדעת הס"ז כראב"ש, ועיין רמב"ם פרה פ"ד הי"ב וכ"מ שם: 17 האפר. בספק, כי הלשון ומצותה שלא ימעט לה עצים בודאי לקוח מן הרמב"ם פרה פ"ד הט"ז, ועיין ספרי שם. (ו) 18 יכול וכו'. ספרי צד קנו: 20 ולא אזוב תלוי בשמו. הז"ר מגיה אלא אזוב וכו', עיין ספרי שם: 21 מכאן וכו'. הלשון אינו מדוקדק ור"ל וכן היה וכו', ועיין ת"כ מצורע פרק א ד, תוספתא נגעים פ"ח ג, מנחות פה: ופה: 22 לבן וכו'. אינו מובן דאיך יעלה על הדעת דתולעת שני זה לבן, ועיין ת"כ מצורע פרשה א ג ושני יכול פיקס ת"ל תולעת או תולעת יכול אחד מן הצבעים ת"ל ושני הא כיצד זו זהורית טובה יוחנן בן דהבאי אומר ושני תולעת שני שבתולעת ומניין שאם טעמה פסלה ת"ל ושני תולעת. ועל פי זה אפשר דצריך להגיה כאן ולגרום במקום לבן לכא דהיינו צבע אדום (עיין חולין כח:, פסחים מב:, ופירוש הרמב"ם לפרה פ"ג מ"ט, ומשנה תורה פרה פ"ג ה"ב). וראוי להיות ושני יכול זה לכא ת"ל תולעת או תולעת יכול אחד מכל הצבעים (היינו אפילו מראה שני) ת"ל ושני הא מה הדבר המשונה שבתולעת רש"א השני שבתולעת. ועיין ספרי שם, וצ"ע: 26 אפר. ספרי שם, פרה פ"ד מ"ד, תוספתא פ"ד י"א.

2 דם] ט ח' | מפני] ט ח' | 3 מדמה] ט ח' | 4 מדמה באצבעו ט ח' | ונאמר וכו'] נ ובמצורע | ט מה להלן המיומנת שבימין אף כאן המיומנת שבימין. (ה) 11 ט ולא יכול] נ ח' | או דמה] ט וכסף משנה פרה פ"ד הי"ב ח' | 12 ישרוף] נ ח' | המוסגר רק נ | 14 נ בבקעיות | 15 נ ושורפין. (ו) 18 ולקח וכו'] ט עץ ארז בקעת וכו' | 19 נ וכמין | ט ולא | 20 המוסגר ט ח' | אזוב] ט ח' | 21 תלויה] ט תלוי | 22 ושני יכול וכו'] ט תולעת השני שבתולעת וכו' | 23 ט משונה | 25 ותעשה וכו'] רק כ'.

ז. וכבס בגדיו הכהן, מלמד שהוא טמא ומטמא בגדים: ואחר יבא אל המחנה
ר״ש אומר נאמר כאן ואחר וביאה ונאמר להלן ואחר וביאה מה אחר וביאה
שנאמר כאן אחר ביאת השמש וקודם ביאת השמש מפני טומאה ומפני מצוה אף אחר
וביאה שנאמר להלן אחר ביאת שמש וקודם ביאת שמש מפני טומאה ומפני מצוה:
ח. [9]והשורף אותה, איזה הוא שורף זה המסייע בשריפה כגון המהפך בבשר
והמשליך עצים והמהפך באש והחותה גחלים כדי שתבער האש ודומה להן
יכול אף המסדר את המערכה והמצית את האור יהא מטמא בגדים ת״ל אותה. אותה
כולה כשאמר השורף והשורף לרבות כוית: יכבס בגדיו ולא בגדים המנוגעין: במים
במים שתי פעמים מה ת״ל שהיה בדין הואיל ואדם טעון טבילה וכלים טעונין טבילה
מה אדם טובל בראוי לו אף כלים טובלין בראוי להן ת״ל במים במים במקום שאדם
טובל שם ידים וכלים טובלין במה דברים אמורים במקוה אבל במעין אדם טובל
בראוי לו וכלים טובלין בראוי להם:
ט. ואסף איש, ריבה נתין גר וממזר עבד משוחרר או איש פרט לקטן אמרת טהור
לרבות את הקטן: למשמרת, כיצד היו עושין היו כותשין אותה במכתשת וכוברין
אותה בכברות ר׳ ישמעאל אומר בשל אבן ר׳ עקיבא אומר בשל עץ ובור היה נתון
תחת האבן שהיתה נשרפת בתוכו עשוי חלונות חלונות חוטמה שלזו כנגד חורדה
שלזו <וחוטמה של זו כנגד חורדה של זו> מפני קבר התהום כיצד היו עושין חולקים
אותה לשלשה חלקים מניחים שליש בחלונות וסותמין אותן ומחלקין שליש לכל
המשמרות ומניחין שליש בהר הבית לקיים מה שנאמר ואסף איש טהור והניח אוסף
היה לפני מחנה ישראל ומניח במחנה ישראל: והניח אל מקום, היה רוק נתון תחתיו
טמא על גביו טהור <היה שרץ נתון תחתיו טמא על גביו טהור> היה עומד על גבי
תנור ועל גבי כירים ועל גבי מעטן של הלנין של חטאת בידו פסול היה נסר מונח על
גבי תנור ועל גבי כירים ועל גבי מעטן של ויתים <ולנין של חטאת תלוי בה> ב״ש

(ז) 1 מלמד] ט ח׳ | ואחר וכו׳] נ ליתא ומביא במקומו ורחץ בשרו במים מלמד שהוא טעון טבילה וטמא הכהן עד הערב מלמד שהוא טעון חערב שמש. (ט) 14 למשמרת וכו׳] נ והניח מחוץ למחנה חוץ למחנה שכינה כיצד וכו׳ | היו בפ׳ הב׳] נ ח׳ | 15 ט ר׳ שמעון | אבן] נ ג׳ היו עושין | 16 האבן] נ הגת | נ ועשוי | חלונות בפ׳ הב׳] ט חלולות | 17 המוסגר ט ח׳ | עושין] נ ג׳ מביאין מעבצין ועל הגליון כתוב שלשים (ואפשר לקרות ג״כ שלנשים) | נ וחולקין | 18 ט אותה | 19 נ בחיל | איש טהור] נ ח׳ | 20 היה] ט ח׳ | ט והניח | והניח אל וכו׳] כ״ה בר״ש בפרה פ״י מ״ג אבל בילק׳ בא המאמר שלא במקומו לעיל קודם ואחר יבא אל המחנה ובשבוש וז״ל כיצד היה נתון וכו׳, נ במקום טהור פרט לכלי שיש בו מי חטאת או אפר חטאת ומוקף צמיד פתיל ונתון באהל המת שיהא טמא לפי שאין זה מקום טהור היה רוק וכו׳ | במקרא: במקום | 21 ט טומאה | המוסגר ט ח׳ | 22 ט כירה | נ מעבט של ענבים | ט לגין | ט פסולה | 23 המוסגר ט ח׳ |

(ז) 4 מצוה. עיין ת״כ אחרי פרשה ה ג וסה״מ מ״ע קט, ולפ״ז משמע דהיה צ״ל מפני טומאה ולא מפני מצוה ולפי הגרסא שלפנינו אפשר לומר דמפני מצוה כאן היינו טומאת קדושה דיש מי שסובר דמשפט טומאת קדושה משונה מטומאת גויה עיין תוספתא שבועות פ״א ז׳. (ח) 5 איזו הוא וכו׳. לשון הרמב״ם פרה פ״ה ה״ד אבל הסיום יכול וכו׳ אפשר דהוא מן הס״ז ועיין ת״כ אחרי פרשה ה ח, זבחים קו. ירוש׳ יומא מד ע״א: ר״א בשם ר״א המהפך בכזית וכו׳: 8 ולא. ר״ל ולא השורף בגדים וכו׳, ועיין ספרי צד קנז: 12 בראוי. ספרי שם: 13 או. נראה דצ״ל איש פרט לאשה או וכו׳ מה״ג ואסף איש טהור לפי שמצינו שכל מעשה פרה בכהן שומע אני אף אסיפת האפר לא תהא אלא בכהן ת״ל איש. ואסף איש להוציא את הקטן או להוציא את האשה ת״ל טהור וכשאמר איש ריבה אפילו נתין אפילו ממזר אפילו גר אפילו עבד משוחרר מלמד שאסיפת הפרה כשרה בכל אדם חוץ מחרש שוטה וקטן שאינן בני דעת. הדרש הראשון הוא כלשון הספרי ממש והדרש השני נראה לעין כי המאסף חבר דברי הספרי והס״ז ויעש מהם מאמר חדש, עיין ספרי צד קנז וש״נ: 14 למשמרת. נראה דצ״ל והניח מחוץ וכו׳ למשמרת, דלפי הגרסא שלפנינו היה לו להסדיר המאמר שבכאן לקמן אחרי הא דהיה רוק נתון וכו׳ ואפשר ג״כ דצ״ל כאשר הוא במה״ג. ועיין רמב״ם פרה פ״ג ה״ד: 16 חורדה וכו׳. פרה פ״ג מי״א, תוספתא שם פ״ג ה״ט וחורדה היינו כיפה ועיין Jahrbuch der jüdisch-literarischen Gesellschaft, Frankfurt a. M. 1903, S. 280 : 19 אוסף וכו׳ דמדלא כתיב ואסף וכו׳ מחוץ למחנה והניח משמע דמקום האסיפה לאו היינו מקום ההנחה: 20 מקום. צ״ל מקום טהור: 21 היה שרץ וכו׳. ספרי צד קנח: 22 של. צ״ל של זיתים:

פוסלים ובית הלל מכשירים: והיתה לעדת בני ישראל למשמרת, אמרו פעם אחת שאלו לומר הרי פרה ששתת מי חטאת ונשחטה על אתר מהיא והיו מבקשין לטמ' את בשרה אמר להם ר' אליעזר בן יעקב לכך נאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה כשהם שמורים הם מי נדה וכשאינן שמורים אינם מי נדה: לעדת בני ישראל למשמרת, כיצד היו משמרים אותה היו מוסרים אותה לאדם נאמן והוא משמרה אלא שחזרו לומר הבל נאמנין על טהרת הקדש ועל החטאת בן בג בג אומר והיתה למשמרת אינה רועה בעדר. למי נדה לפה שנאמר ונתן עליו מים חיים יכול אפר על המים או מים על האפר אמרת למי נדה על המים תן נדה: חטאת, שיהיו מועלין בבשרה ומנין אף באפרה ת"ל היא: חטאת, שיהיו כל מעשיה לשם חטאת יכול אם לא היו מעשיה לשם חטאת לא תהא כשרה ת"ל היא:

י. וכבס האוסף את אפר הפרה את בגדיו, אם הסיט את הפרה ה"ז טמא ומטמא בגדים: והיתה לבני ישראל, בני ישראל מקבלין הזייה אין הגוים מקבלין הזייה. אמרו פעם אחת היה ר' אליעזר בן יעקב יושב ודורש בפרה בטבריה ור' מאיר ור' אלעזר בן שמוע יושבין שם. — אמר רבי אליעזר בן יעקב לכן נאמר והיתה לבני ישראל בני ישראל מקבלין הזייה אין הגוים מקבלין הזייה א"ל ר' מאיר והרי כבר נאמר תתחטאו אתם ושביכם (לא יט) א"ל בודאי שאמרת לא שהנחת שם דבר אחד ואנו צריכין לו אתם ושביכם מה אתם בני ברית מקבלין הזייה אף השבוייה כשתבוא לברית ותטמא תהא מקבלת הזייה: ולגר, זה הגר הגר בתוכם לרבות נשי הגרים: חקת עולם, מזון מזו מפני זו: לחקת עולם, מזון מזו לקדש אחרת:

יא. הנוגע במת, נוגע במת טמא אין מת עצמו טמא נוגע במת טמא אין בנה של שונמית טמא אמרו בנה שלשונמית כשמת כל שהיה עמו בבית טמא היה טומאת שבעה וכשחיה היה טהור לקודש חזרו ונגעו בו טמאוהו הם הרי זה אומר מטמאיך לא טמאוני ואתה טימאתני. השורף פרה ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים מטמאין בגדים הן עצמן אין מטמאין בגדים הרי זה אומר מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני האוכל מנבלת העוף הטהור טמא ומטמא בגדים אבית הבליעה והוא עצמו אין מטמא בגדים הרי זה אומר מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני טהורי כלי חרס שהיו מטלטלין לאויר התנור במקום הנגע טהורין צפו משקין על גבי התנור נטמא או

1 ובית הלל מכשירים. עיין פרה פרק י משנה ד ושם אינו מחלק בין אדם לכלים אבל כאן הפלוגתא שבין ב"ש לב"ה רק בכלים: 4 כשהם וכו'. ספרי שם: 6 החטאת. פרה פ"ה מ"א, חגיגה פ"ג מ"ד: 7 בעדר. מכילתא דרשב"י צד י', ועיין ספרי צד קפח: 8 תן נדה. ספרי צד קסה: 9 היא. ספרי צד קנט: 10 יכול. בניחותא: — היא. ספרי שם. (י) 18 הזייה. עיין לקמן פל"א יט, ספרי צד ריב, פסחים פ"ח מ"ח, ירושלמי ובבלי במקומו, נזיר סא, תוספתא אהילות פ"א ה"ד: — נשי הגרים. עיין לעיל צד רפג: 19 לקדש אחרת. שהיו מזין על כהן השורף את הפרה, עיין פרה פ"ג מ"א, מכילתא דמלואים פרשה א לז, ירוש' ובבלי ריש יומא, אבל מאי דקאמר מזין מזו מפני זו אינו מובן. ובז"ר פירש דמזין מזו מפני זו היינו שהיו מזין על הכהן השורף את הפרה ולקדש אחרת היינו שפרה של משה קיים לעולם אבל אין רמז לכל זה בלשון ואפשר דמזין מזו מפני זו היינו מה שדרשו באגדה דתבא פרה ותכפר על עצמה ר"ל על חטא העגל. (יא) 21 שלשונמית. נדה ע: 23 השורף. פרה פ"ח מ"ח: 25 האוכל וכו'. פרה שם מ"ד: 26 טהורי. אולי צ"ל גסטרי: 27 מטלטלין. צ"ל משולשין, ז"ר: — הנגע. צ"ל שנגעו, ז"ר וא"נ ואולי צ"ל הנגוב. עיין כלים פ"ח מ"ד, תוספתא פרה פ"ח ה"א: — נטמא או. צ"ל נטמאו:

2 פרה] ט ח' | על אתר מהיא] ט ח' | 3 ט לטומאתה כשרה | להם] ט ח' | ט ר' אלעזר לכך | והיתה וכו' ישראל] ט ח' | 4 נ בזמן שהם | וכשאינן וכו'] נ פרט לששתת אותן פרה שהרי אינן שמורין | 5 כיצד היו] ט שיהו | היו] ט ח' | 6 נ על טהרת חטאת | 7 למי נדה] ט ח' | 9 חטאת] ט ג' היא | שיהיו] ט ח' | ת"ל] ט נ' חטאת | חטאת] ט ח' | 10 לא בפ' ב'] נ ח'. (י) 11 וכבס וכו' בגדים] רק ר"ה | 14 ט ר' אלעזר בני וכו' | 15 ט ואין | 16 ט אמרת | שם] ט ח' | 17 מקבלין הזייה] ט ח' | ט כשתבואו | 18 ט ותטמא מקבלין | ט ולגר הגר נשי וכו'. (יא)20 נהנוגע | נ אין עצמו של מת | נ הנוגע | 21 היה] ט ח' | 22 ט וטמאו | הם] נ ח' | מטמאין איך לא | 24 נ והן | 25 ט עוף טהור מטמא וכו' | נ והיא עצמה אינה | 26 טהורי עד סת"ד] נ ח' |

באחורי התנור נגעו בכלי חרס טמא הרי אומ׳ וכו׳. מזה שעומד בתוך משקין ומטפחות במתניו נתנו מתחת רגליו וטמאו את המטפחות חורה המטפחת וטמאתו הרי זה אומר וכו׳ מקרצות נמשכות זו בזו וכברים נוגעים זה בזה ובהם גומים מלאים משקים נגע שרץ באחת מהם נטמא וטמא את כולם הרי זה אומר וכו׳ האוכלים והמשקים והמרכב והמושב שהיו מונחים תחת אבן מסמא והמשכב תחתיהן טהור הלך טהור ועמד שם ונטמא נגע בהם טימא את כולם הרי זה אומר וכו׳ קערה שהיא מלאה משקין טהורים ואחוריו טמאים ומונחים על גבי טבלא וכבר של תרומה נתון עליה וצפו המשקים על גבי הקערה נטמאו באחורי קערה נפלו על הטבלא וטמאוה חורה הטבלא וטמאה את הכבר הרי הכבר אומ׳ לטבלא מטמאיך וכו׳: הנוגע וכל אשר יגע בחלל חרב פרט לאשה שהמת בתוך מעיה ומנין חכמה ששלחה ידה בתוך מעיה שהיא טמאה ת״ל הנוגע יכול כל הימים שהחכמה טמאה אף האשה טמאה אמרת הוא יתחטא פרט לזה: הנוגע במת פרט לנוגע בשיניו בשערו ובצפורניו בזמן שפרשו יכול שאני מרבה בשעה שהם מחוברין ת״ל וטמא: הנוגע במת, יכול כל שהוא אמרת שוב במת יכול לא יטמא כל שהוא אבל יטמא כעדשה שכן מצינו כעדשה מן השרץ טמא אמ׳ שוב במת הא מה הדבר אחר שריבה הכתוב מיעט אמרו כזית מן המת טמא שכן הוא תחלת יצירתו. אין לי אלא הנוגע בכזית מן המת ומנין אף הנוגע בעצם ת״ל או בעצם <יכול כל שהוא אמ׳ שוב או בעצם> יכול לא יטמא כל שהוא אבל יטמא בכעדשה שכן עצם כשעורה אמרת שוב בעצם הא מה הדבר אחר שריבה הכתוב מיעט אמרו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא אין לי אלא הנוגע בעצם מן המת <מנין אף הנוגע בדם ת״ל או יכול כל שהוא בעצם מן החי ת״ל או בעצם אדם מה אדם שלם אף עצם

9 הנוגע וכו׳ פרט לזה] ג׳ ח׳ | 13 ט יטמא | הנוגע וכו׳] מכאן עד דם תבוסה משני מתים ת״ל נפשות שו׳ ג בעמוד הסמוך גם בר״ש אהלות פ״ב מ״א | במת בפ׳ הב׳] ג׳ מת | 14 ט בכל | ט בכעדשה | ר״ש שם: אמר | אמ׳ שוב] ט חשוב | ג׳ מת | 15 ג׳ היא | 16 אין וכו׳ המת שו׳ יט] ג׳ ח׳ | המוסגר רק ר״ש וח׳ ט | 17 ר״ש: אבל כשעורה יטמא שכן מצינו כשעורה טמא אמר שוב וכו׳ | 19 המוסגר ט ומניין אף הנוגע בדם ת״ל או בדם יכול כל שהוא אמר שוב, במה״ג מעתיק מן מניין עד אינו מצטרף שו׳ ט בע׳ הסמוך וז״ל בנפש האדם זה הדם וכה״א כי הדם הוא הנפש יכול כ״ש

1 מזה׳ פרה פ״ח מ״ב, תוספתא פי״ב הי״ב: 3 נמשכות׳ נראה דצ״ל נושכות, וכן הוא בדפוסים מאוחרים אבל לפ״ז צ״ע בטהרות פ״א מ״ז וטבול יום פ״א מ״א: 4 נטמא וכו׳ דנטמאו וטמאו כלומר המשקים, ועיין טהרות פ״א מ״ט ותוספתא שם פ״א ה״ו וירוש׳ חגיגה עט ע״א: 5 מסמא וכו׳ משובש ולפי התוספתא פרה פ״ח ה״ב אפשר לומר דצ״ל האוכלים והמשקים והמשכב והמושב שהיו וכו׳ מסמא ישב שם הזב המשכב והמושב שתחתיו טמאים האוכלין והמשקין טהורין הלך טהור וכו׳ והחלוק שבין התוספתא והס״ז יהיה לפ״ז דבס״ז מוסיף הלך טהור וכו׳ אבל בתוספתא מיירי בהאי גוונא דהאוכלים והמשקים נגעו במשכב ומושב עצמם ומקבלים טומאה מהם אבל אפשר להגיה ג״כ האוכלין והמשקין שהיו מונחים על אבן מסמא והמשכב והמושב תחתיהן הלך טהור וכו׳ וכן נראה דהבין הז״ר: 6 ואחוריו׳ צ״ל ואחוריה: 9 מטמאיך וכו׳. צ״ל מטמאי מטמאיך וכו׳ וכן הוא בדוגמא שהביא ר׳ יהודה בתוספתא שם לפי גרסת ר״ש פרה פ״ח מ״ז וכן צ״ל לעיל גבי אבן מסמא לפי הפי׳ הראשון בהערה הקודמת: — הנוגע וכו׳. מכאן עד פרט אינו ג׳ במה״ג כאן אלא לקמן לפסוק טז ובאמת דמקומו יותר שם ואפשר דהמאמר בא לכאן משום דיש לו דמיון למה שקדם משום דגם כאן יש לומר מטמאיך לא טמאוני וכו׳ דהאשה אינה מיטמאה מחמת הולד אבל מחמת החיה אם שלחה ידה במעיה, עיין לקמן פסוק טז אבל הלשון צריך תקון ואפשר דצ״ל הנוגע במת וכו׳ ל״נ לפי שנ׳ וכל אשר וכו׳:13 וטמא. ע׳ אהלות פ״ג מ״ג ובר״ש שם שמראה מקום להס״ז כאן ונדה נה: 14 אמ׳ שוב וכו׳. נראה דאינו דורש במת אלא ג׳ פעמים בפסוק יא ויג וטז אבל במת דכתיב גבי הזאה בפסוק יח אינו דורש משום דלצרכו החזירו הכתוב לענין הזאה אבל אפשר לומר ג״כ דמן במת בפסוק יא לא הוה ידעינן אלא מת שלם וא״כ הא דקאמר יכול כל שהוא וכו׳ קאי אג׳ כתובים האחרים וגם פסוק יח בכלל אבל הראשון נראה יותר: 15 אמרו וכו׳. במפתח לר״נ הוצאת גאלדענטאל דף ל מביא כן בשם הספרי ולפנינו בספרי ליתא ונראה דכוון אל הס״ז ועיין רמב״ם טומאת מת פ״ב ה״ב ותוספתא שבועות פ״ב ז׳ וירושלמי נזיר נו ע״ב ר׳ יודן בעי המת וכו׳ ועוד שם ולא מן הגבלה למדו וכו׳ ואין ר״ל דהסט למדו מגבלה (כמו שפי׳ בפ״מ) אלא הכוונה לשעור זית והשעור גבי נבלה עיין בת״כ שמיני פרשה י׳ ז׳, ועיין ספרי צד קסד: 17 או בעצם׳ מלת או דורש ולפ״ז צ״ל לעיל ת״ל בעצם אבל בעצם דכתיב בפסוק יח לגבי הזאה לא דרש אבל אפשר דצ״ל אמ׳ שוב בעצם והיינו גבי הזאה וכן הגיהו בר״ש בש״ס ווילנא דפוס ראם: — יכול וכו׳. עיין בח״ג והר״ש מגיה אבל כעדשה יטמא שכן מצינו כעדשה טמא אבל הגר״א בהגהותיו לר״ש מוחק מן יכול עד אמרת שוב בעצם וכן נראה, עיין בהערה הסמוכה: 19 אין לי וכו׳. הגר״א מוחק מכאן עד ת״ל או וגרס יכול כל שהוא בעצם מן החי ת״ל או בעצם [יכול לא יטמא כל שהוא אבל כשעורה יטמא שכן מצינו עצם כשעורה טמא אמר שוב או בעצם אדם] מה וכו׳ [יכול יטמא רובע

שלם אין לי אלא בנוגע במת ובעצם מניין לרבות אף הנוגע בדם ת״ל או יכול אמר שוב בדם> כמה הוא דמו שלאדם שעורו בבינונית רביעית ומנין לרבות דם תבוסה ת״ל נפש <יכול דם תבוסה ממת אחד ומניין לרבות דם תבוסה משני מתים ת״ל נפשות (ויקרא כא יא)> ומנין אתה מרבה דם קטן כולו ת״ל נפשות יכול שאני מרבה שחלה והלך לו אמ׳ לא אמרתי אלא אשר ימות <רש״א רביעית מן המת ושמינית מן החי שבללו זה בזה נוטל מזה ומזה דם רביעית והו דם תבוסה. ר׳ אלעזר בן יהודה איש ברתותא אמר הרי הוא כדם בהמה וכדם החי> איזהו דם תבוסה צלוב שדמו שותת ונמצא תחתיו רביעית דם <ואין ידוע כמה יצא מחיים וכמה יצא אחר מיתה ה״ו> מצטרף והמת שדמו נוטף ונמצא תחתיו רביעית דם אינו מצטרף <ר׳ יהודה אומר חלוף הדברים השותת אינו מצטרף והמנטף מצטרף> אין במשמע שיטמא המת אלא במגע ובאהל ומנין אף במשא ת״ל וטמא שבעת ימים לרבות שיטמא במשא דברי ר׳ אלעזר בן מתיא א״ל ר׳ שמעון בן פנחס אינו צריך ומה אם נבלה שאינה מטמאה באהל הרי היא מטמאה במשא המת שהוא מטמא באהל אינו דין שיהא מטמא במשא א״ל ר׳ אלעזר בן מתיא מה משא נבלה עד הערב אף משא המת לא יהא אלא עד הערב א״ל ר׳ שמעון בן פנחס אחר שהודית שהמת מטמא במשא המת מטמא במגע ובמשא ונבלה מטמא׳ במגע ובמשא אם לא חלקה תורה משא נבלה ממגעה דין הוא שנחלוק משא המת ממגעו א״ל ר׳ אלעזר בן מתיא כל כך מבלעדי נבלה אפשר לך לחיות בוא וראה שיש הרבה מטמאין במגע ואין מטמאין במשא הגולל והדופק וקוליתו של מת מטמאין במגע ובאהל ואין מטמאין במשא וכן אל תתמה על נבלת המת שאע״פ שהיא מטמא׳ במגע ובאהל לא תהא מטמאה במשא הא צרכת לומר וטמא שבעת ימים לרבות שמטמא במשא:

יב. הוא יתחטא בו, יכול דבוק למת אמרת לא אמרתי אלא בשלישי אי בשלישי יכול חטוי אחד אמרת לא אמרתי אלא בשביעי אי בשביעי יכול חטוי שנים אמרת

עצמות ת״ל אדם מה אדם שלם וכו׳] מנין לרבות אף הנוגע בדם ת״ל בחלל יכול כ״ש אמר שוב או כמה הוא וכו׳. ולדעתי יותר נקל להגיה באופן זה: אין לי אלא הנוגע בעצם מן המת ומנין אף הנוגע בעצם מן החי ת״ל או בעצם יכול לא יטמא כ״ש אבל כשעורה יטמא שכן מצינו עצם כשעורה טמא אמרת שוב או בעצם אדם מה אדם וכו׳ אין לי אלא בנוגע במת ובעצם ומנין וכו׳ בדם אמרת לכל נפש אדם יכול כ״ש אמרת שוב בנפש האדם אחר שריבה הכתוב מיעט הא מה הדבר אמרו כמה וכו׳ וסעד להגהה זו לענין דם ג׳ מה״ג עיין בח״ג ות״כ ריש אמור ורמב״ם טומאת מת פ״ב ה״ב ואין להקשות למה מיעטו עצם כשעורה מן החי ולא עצם מן המת כי ידוע כי הדרש ע״פ הרוב באלו הענינים אינו אלא לאסמכתא והעקר הוא הקבלה וכן מצינו כאן דרשות שונות לענין השיעורין. עיין ספרי צד קסד, ירושלמי נזיר נו ע״ג ובבלי שם נג: ות״י, אע״ג דבגוף הדבר אין מחלוקת:

3 ת״ל נפש. אינו מובן ואפשר דדורש מדכתיב בנפש האדם אשר ימות משמע דעדיין לא מת: — משני וכו׳. אהלות פ״ב מ״ב ותוספתא שם פ״ג א. אבל ק״ק דמרבה דם תבוסה מב׳ מתים ועדיין לא ידעינן רביעית דם מב׳ מתים ועיין לקמן: 4 ת״ל נפשות. אינו מובן, וגם מפאת הסדר הישר בבא זו מקומה לעיל אחר שעורו בבינונית רביעית ע״כ נראה דצ״ל שם ומנין את מרבה דם קטן כולו [ת״ל לכל נפש האדם יכול רביעית דם ממת אחד מניין אתה מרבה רביעית דם משני מתים] ת״ל נפשות ומניין לרבות דם תבוסה וכו׳. ועיין ספרי צד קס: 5 אשר ימות. עיין ספרי צד קס ואהלות פ״א מ״ד, ירושלמי נזיר נב ע״ד ובבלי שם נג.: — רביעית. צ״ל שמינית, ובמקום ר״ש אפשר דצ״ל ר׳ ישמע׳ ודעת ר״ע נראה דנשמטה באשמת המעתיקים. ועיין אהלות פ״ג מ״ה ותוספתא שם פ״ד ר׳ ונדה עא.: 7 החי. צ״ל החיה: 17 אפשר. צ״ל אי אפשר: 19 וקוליתו. אינו מובן דאיך ס״ד דקולית המת לא תטמא במשא ואפשר דצ״ל וטליתו של מת ר״ל בגד שנגע במת ואגב גררא דגולל ודופק נקטה דטליתו של מת אינה מטמאה באהל וא״כ אינה הוכחה לכאן ואפשר דאשגרה היא מלקמן פסוק טז: 21 במשא. ספרי צד קסד ועיין בבא קמא כה.:

אמרת שוב בדם כמה וכו׳ | 2 בבינונית] ר״ש: ח׳ | 3 המוסגר ; ח׳ | ט מניין דם וכו׳ | 4 נפשות] ע״כ מעתיק בר״ש | 5 אמ׳] ט אני | אשר] ט כי | המוסגר ; ח׳ | 8 דם] ; ח׳ | המוסגר ט ח׳ | 9 המוסגר ; ח׳ | 11 ט אלא באהל | 12 ; מתיה | 13 ; שיטמא | 14 לא יהא אלא] ט ח׳ | 15 ר׳] ט ח׳ | 16 לא] ט ח׳ | 17 כל וכו׳] ט ובלבד מבלעדי נבלה אי אפשר להיות בוא וכו׳ | 18 ט וראה הרבה מטמא יש באהל ואין מטמא במשא אף אתה אל וכו׳ | 19 נבלת המת] ט הנבלה | 20 ט שאע״פ שמטמא באהל לא תטמא במשא ת״ל וטמא וכו׳ | 21 ; שיטמא׳ (יב) 22 ט דבק | ט ת״ל ביום השלישי | ; או | 23 יכול] ; ח׳ וכן בסמוך | לא אמרתי אלא] ט ח׳ |

לא אמרתי אלא בשלישי <יכול תהא הוייתו קבועה בלילה אמרת לא אמרתי אלא ביום השלישי> יכול תהא הויית שלישי קבועה ביום אבל הואת שביעי תהא קבועה בלילה והלא אומר וכי דין הוא הואיל ונאמרה הזאה בשלישי ונאמרה הואה בשביעי מה מצינו שהויית שלישי קבועה ביום אף הואת שביעי תהא קבועה ביום קל וחומר ומה אם שלישי שאין הואתו כשרה עד שתכשירנה אחרת הרי הואתו קבועה ביום שביעי שהואתו כשרה עד שלא תכשירנה אחרת אינו דין שתהא הואתו קבועה ביום לא אם אמרת בשלישי שהוא סמוך לטומאה תאמר בשביעי שאינו סמוך לטומאה אלא סמוך לטהרה אמרת לא אמרתי אלא ביום השביעי ילמד שלישי משביעי הואיל ונאמרה הוייה בשביעי ונאמרה הוייה בשלישי מה מצינו שהויית שביעי קבועה ביום אף הויית שלישי תהא קבועה ביום קל וחומר ומה אם שביעי <שהוא סמוך לטהרתו הרי הוייתו קבועה ביום שלישי> שהוא סמוך לטומאה אינו דין שתהא הוייתו קבועה ביום לא אם אמרת בשביעי שהוייתו כשרה עד שלא תכשירנה אחרת תאמר בשלישי שאין הוייתו כשרה עד שתכשירנה אחרת אמרת לא אמרתי אלא ביום השלישי: הוא יתחטא בו ביום השלישי, יכול סמוך למיתה אמרת שוב בשלישי אם לומר שלישי שהוא סמוך למיתה כבר למד הא מה אני מקיים שלישי אפילו רחוק מן המיתה יכול הויית שלישי תהא רחוקה מן המיתה אבל הויית שביעי תהא סמוכה לשלישי אמרת שוב בשביעי אם לומר שביעי שהוא סמוך לשלישי כבר למד הא מה אני מקיים שביעי אפילו רחוק מן השלישי יכול אם לא הווה טהור אמרת לא אמרתי אלא אם לא יתחטא לא יטהר יכול שבא לטענו זריקה וחטוי אמרת לא אמרתי אלא כי מי נדה לא זורק עליו זריקה אמרתי לך לא חטוי יכול שבא להכשיר חטוי בזריקה אמרת והוה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו ביום השביעי בהוייה הוא טהור אינו טהור באצבע:

יג. [0]את משכן י״י טמא ונכרתה. הואיל ונאמרה הוייה במשכן ונאמרה הוייה במקדש מה מצינו טמא שנכנם למשכן חייב כרת אף טמא שנכנם למקדש חייב כרת קל וחומר ומה אם משכן שקדושתו קדושת שעה אם נכנם לו בטומאה הרי זה ענוש כרת מקדש שקדושתו קדושת עולם אינו דין שאם נכנם בטומאה יהא ענוש כרת לא אם אמרת במשכן שהוא מקבל הוייה תאמר במקדש שאינו מקבל הוייה אמ׳ מקדש י״י טמא ונכרתה ילמד משכן ממקדש הואיל ונאמרה הוייה במקדש ונאמרה הוייה במשכן מה מצינו טמא שנכנם למקדש חייב כרת אף טמא שנכנם למשכן חייב כרת קל וחומר ומה אם מקדש שאינו מקבל הוייה אם נכנם לו בטומאה הרי הוא ענוש כרת משכן שמקבל הוייה אינו דין שאם נכנם לו בטומאה יהא ענוש כרת לא אם אמרת במקדש שקדושתו קדושת עולם תאמר במשכן שקדושתו קדושת שעה

1 ג השלישי | המוסגר ט ח׳ | 2 הזיית שלישי] ט הזאתו | 3 ט והלא דין הוא | הואיל ונאמרה] ט נאמר | ט ונאמ׳ | 4 ט בהזאת | 7 ג בשביעי שהוא סמוך לטהרה וכו׳ | 8 ג ולמד | ט הואיל ונאמרה הזאה בשלישי ובשביעי מה וכו׳ | 10 תהא] ט ח׳ | ט וק״ו | אם] ט ג׳ הזאת | המוסגר ט ח׳ | 11 ט שיהא | 14 ביום השלישי] ג בשלישי | ט ביום השלישי | ט למד | 17 ט למד | 18 אם] ט ח׳ | לא וכו׳ אלא] ט ח׳ | 19 לא וכו׳ כי] ט ח׳ | 20 ט ולא | ט טהור וחטאו ביום השביעי וכו׳ | 21 בהזייה] ט בהזאת שביעי | ט באמצע.

(יב) 13 ביום השלישי· פרה פי״ב מי״א: 17 אפילו וכו׳· לכאורה הוא כנגד סוגית הגמ׳ דקדושין סב· ועיין ספרי קסז ובתוספות יומא ח· ד״ה מקשינן ובתוספות ישנים שם ד״ה לא ירחץ מביאים הס״ז דכאן והרמב״ם פרה פי״א ה״ב הכריע כדעת הס״ז ועיין כ״מ שם וכן יש להביא ראיה לדעה זו מן התוספתא כלים בבא מציעא פ״ד יד: 20 בזריקה· צ״ל כזריקה ר״ל בידי· (יג) 27 אמ׳ וכו׳· ספרי צד קסא, שבועות טז:, עירובין ב·, ירושלמי שבועות לד ע״א:

אמ׳ את מקדש י״י טמא ונכרתה: ונכרתה הנפש ההיא, מזידה. מישראל, וישרץ בשלום. כי מי נדה לא זרק עליו, זה הוא שאמרנו זריקה אמרתי לא חטוי. טמא יהיה עוד טומאתו בו, הא למדנו שטמא שנכנס למקדש במזיד שהוא בהכרת וכן הוא אומר ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה ואין במשמע אלא מי שלא הווה כל עקר כשאמר טמא לרבות שהווה ולא שנה: טמא יהיה, לרבות שהווה ושנה ולא טבל: עוד, לרבות שהווה ושנה וטבל ולא העריב שמשו: טומאתו בו, לרבות שהווה ושנה וטבל והעריב שמשו ולא הביא כפוריו הא רביתי לכולן בהכרת:

יד. ואת התורה אדם כי ימות באהל, אם לומר אדם פרט לנבלה כבר למד הא מה אני מקיים אדם לרבות דבר אחר שיטמא כמת שלם את מה אני מרבה השדרה והגולגולת וחצי לוג דם וחצי קב עצמות ואבר מן המת ואבר מן החי שיש עליהן בשר כראוי ורובע עצמות מרוב הבנין ורובע עצמות מרוב המנין ורובע מרוב גדולי גויה הרי אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל ואלו מטמאים במגע ובמשא ואין מטמ׳ באהל עצם כשעורה וארץ העמים ובית הפרס ואבר מן המת ואבר מן החי שאין עליהם בשר כראוי. השדרה והגולגולת שחסרו כמה חסרון בשדרה ב״ש אומר שתי חוליות וב״ה אומ׳ חוליא אחת ובגולגולת ב״ש אומ׳ מלא מקדח וב״ה אומ׳ מלא מקדח שלשלכה שהוא כפונדיון האיטלקי וכסלע נירונית ומלא עקבו של עול השרוני. הגולל והדופק מטמא במגע ובאהל ואינו מטמא במשא: כל הבא אל האהל, באין לו ומביאין אליו זה האהל שבאין לו ומביאין אליו אמרו מכנסת היא האשה את הנפל בפותח טפח. הבא אל האהל שיש לו בית ביאה בית ביאתו מטמאה מאחוריו אהל שאין לו בית ביאה אין בית ביאתו מטמא ואינו מטמא מאחוריו אם קורא אני הבא אל האהל יכול מרחוק ת״ל וכל אשר באהל אי וכל אשר באהל בכלו מנין אפילו במקצתו ת״ל אשר באהל: כל הבא אל האהל מה האהל בזמן שהמת בתוכו טמא לא בזמן שנפנה משם <אף הקבר בזמן שהמת בתוכו טמא לא בזמן שנתפנה משם> מה אהל סתום

2 בשלום. עיין לעיל צד רס וספרי צד סו: 7 שהווה ושנה. אשגרת לשון דבטומאת מת ליכא כפרה וצ״ל לרבות שטבל והעריב שמשו ולא הביא כפוריו ועיין בתוספ׳ רי״ד סוף נזיר ולעיל צד רכח. (יד) 11 ורובע וכו׳. הגר״א בהגהותיו לר״ש מוחק לעיל חצי לוג דם וחצי קב עצמות וגורס כאן וחצי לוג דם וחצי קב עצמות מרוב מנין או מרוב גדולי גויה ואיני רואה הכרח להגהה זו כי דמאחר דמחלוקת קדומה היתה לענין שעור עצמות י״ל דיש ג״כ מי שסובר דחצי קב עצמות מטמא באהל בכל ענין ורובע עצמות דוקא אם הם מרוב הבנין או מרוב המנין ולישב הסתירה שבין כאן ולעיל צד שז דלעיל נתן שעור רביעית לדם וכאן חצי לוג י״ל דלעיל מיירי לענין תרומה וקדשים וכאן לענין קרבן בנזיר וטומאת מקדש וקדשיו א״נ דכאן הולך בשיטה החדשה ולעיל בשיטה הישנה: — ורובע מרוב גדולי גויה. אינו מובן מאחר דכבר שנה מרוב הבנין ואפשר דשייך לעיל אחר רוב בנין כג׳ הר״ש וצ״ל מרוב הבנין מרוב גדולי הגויה ולפרש בא דרוב הבנין היינו בגודל ונראה ג״כ דחסר רוב בנין ורוב מנין אע״פ שאין בהם רובע. ועיין אהלות פ״ב מ״א, נזיר פ״ז מ״ב, עדיות פ״א מ״ו, תוספתא אהילות פ״ג ד ופ״ד יג, ירושלמי נזיר נו ע״ג ובבלי שם נב: 15 וב״ה וכו׳. צריך להשלים ע״פ המשנה דאהלות שם כדי שינטל מן החי וימות באיזה מקדח אמרו מלא מקדח וכו׳ דאל״כ יהיה ב״ה לקולא גבי שדרה ולחומרא לענין גולגולת: 16 עקבו. צ״ל נקבו: 17 במשא. אהלות פ״ב מ״ב ותוספתא פ״ג ז׳: — כל וכו׳. נראה דצ״ל זה האהל שבאין לו ומביאין אליו איזהו אהל שבאין לו ומביאין אליו אמרו וכו׳ אבל אינו מובן איך שייך לומר באהל טפח שבאין לו ולשון מה״ג בכאן כל הבא אל האהל זה שבא מקצתו וכל אשר באהל זה שבא כולו ד״א וכל אשר באהל לעשות קרקע של בית כמהו עד התהום, עיין ספרי צד קסא: 19 בית ביאתו וכו׳. צ״ל בית ביאתו מטמאה ואינו מטמא מאחוריו שאין וכו׳ אין בית ביאתו מטמאה ואינו וכו׳, ז״ר ועיין ספרי צד קסב: 21 מרחוק. אפשר דר״ל בתוך ארבע אמות: — ת״ל אשר אפשר דצ״ל ת״ל כל הבא אל האהל ויותר נראה דצ״ל וכל אשר באהל ודורש וי״ו דוכל ולפ״ז צ״ל לעיל או כל אשר וכו׳, ועיין ספרי צד קסא ונזיר מג: 22 כל וכו׳. מכאן עד אף הקבר וכו׳ מובא בתוספ׳ רי״ד ערובין טו. בשם הספרי ונראה דכוונתו לס״ז דבספרי ליתא: 23 מה אהל וכו׳. נראה דצ״ל להפך מה קבר סתום וכו׳ אף אהל סתום דהא דקבר פתוח אינו מטמא מכל צדדין נפקא לן מאהל אבל הדין דקבר סתום אינו צריך ללמוד מאהל ואדרבה אהל סתום ילפינן מקבר:

(יד) 8 זאת וכו׳] מכאן עד ובאהל שו׳ יב מעתיק גם בר״ש אהלות פ״ב מ״א | כי ימות באהל] ; ור״ש ח׳ | פרט לנבלה] ט ח׳/9 ט ומה | ר״ש: האדם | מה אני] ט ח׳ | 10 ; השזרה | קב] ט לוג | 11 עליהן] ר״ש: בו, ט עליו | ט ורוב עצמות ורוב בנין ורוב מנין ורוב הגויה, ר״ש: ורוב עצמות מרוב הבנין מרוב גודלי גוייה ורובע מרוב המנין|12 ואלו עד סה״ד] ; ח׳ | 22 כל וכו׳ האהל] בתוספ׳ רי״ד ערובין טו. וח׳ ט | ט ולא | ת׳ רי״ד: שנתפנה | 23 המוסגר ת׳ רי״ד וח׳ ט

הנוגע בו מכל צדדין טמא אף קבר מתום הנוגע בו מכל צדדין טמא ור׳ יוסי אומר לפי שנאמר הנוגע בקבר יכול אף בקבר חדש אמר שוב בקבר אמר ליה ר׳ עקיבא אי אפשר לומר בקבר חדש אלא בקבר שהמת בו שני והוה על האהל מה אהל בזמן שהמת בתוכו ולא בזמן שנפנה: התורה, תורת האהל תורת כל המאהילין את מה אני מרבה הבתים הבורות והמערות המנהרות והשכנים והשקפין והסלעים ובותל שהוטה יכול שאני מרבה שהוטה מאליה ת״ל ואת שאמרה תורה ריבה ורעים וירקות התלושין מן הקרקע שהן חוצצין בפני הטומאה יכול שאני מרבה בזמן שהן מחוברין ת״ל ואת שאמרה תורת ריבה נפה וכברה ונפש והפולחן והפלצור ומיתוחי מטה והמשפלות שהן חוצצין בפני הטומאה יכול שאני מרבה בזמן שהן מביאין ת״ל ואת. שאמר תורת ריבה עדר רחלים עדר גמלים ומכונות חיה ועוף שמוכן את מה מרבה חיה דולגת ועוף הפורח וטולית המנפנפת וספינה שהיא שטה על פני המים תלמוד לומר ואת את מה מרבה ביצת המים וכיפת השלג והברד והגליד והכפור ת״ל ואת:

טו. וכל כלי פתוח, הכלים ניצולים בצמיד פתיל ואין הקרקע ניצול בצמיד פתיל אלו כרים ניצולים בצמיד פתיל כלי חרש וכלי נתר כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה וכלי חרסית ת״ל כלי וכל כלי לרבותם דבית הלל אמר להם בית שמאי ומה כלי חרס וכלי נתר שהן מקבלין טומאה הרי הן מצילין בצמיד פתיל אלו שאין מקבלין טומאה אינו דין שיהו מצילין בצמיד פתיל אמרו חכמים לב״ש אמר לו צאו וראו כל מי שיש לו טומאה יפה להציל וכל שאין לו טומאה יפה כחו להציל הרי חמור שנכנם לבית המנוגע שמא אין כליו מטמא אדם הרי אדם שנכנם לבית המנוגע שמא אינו טמא עד שישהא בכדי אכילת פרס אמרו לו צאו וראו כל מי שיש לו טומאה יפה כחו להציל וכל מי שאין לו טומאה לא יפה כחו להציל. אין במשמע אלא בזמן שהוא בתוך החבית מנין אפילו בתוך מנופה ת״ל כלי יכול בזמן שהוא בתוך מנופה בתוך אוירה של חבית מנין ת״ל כלי מנין אתה מרבה מבנגד השפה <ולפנים ת״ל טמא> בשפך ובשרף בשעוה ובזפת וגסטרון: פתוח, כל הפתוח

(טו) 22 אין וכו׳] מכאן עד ת״ל טמא גם בר״ש כלים פ״ט מ״א | 23 טו הבית | ר״ש: בתוך המגופה למעלה מאויר של חבית ת״ל כלי ומנין אתה מרבה מבנגד וכו׳ | 25 המוסגר טו ח׳ | פתוח וכו׳] מכאן עד טפח בעמ׳ הס׳ שו׳ י גם בר״ש אהלות פי״ג מ״ד | ר״ש: פתוחה כל וכו׳ |

4 בתוכו׳ דכתיב אשר היו שם: — שנפנה׳ צריך להשלים אף הקבר בזמן שהמת בתוכו ולא בזמן שנפנה ומכש״כ דנתמעט קבר חדש׳ ועיין תוספתא אהילות פט״ז ג, סנהדרין מז׳, ירושלמי נזיר נו ע״ד, שמחות פי״ד: 5 הבתים וכו׳. אהלות פח מ״ב, ספרי צד קסא, ת״כ, שבת כח׳, סוכה כא׳, ותוספות שם ד״ה ילוף: — והשכנים. צ״ל והשננים כבמשנה שם ובמקום המנהרות במשנה שם והגהרים, ועיין בח״ג שם: 6 מאליה וכו׳. נראה דאתיא כר׳ יהודה ספ״ג דאהלות עיין ז״ר׳. אבל בשקיפין וסלעים ר״י מודה כדאיתא שם וטעם הדבר מפורש בסוכה שם משום דמודה ר״י במלא אגרוף אמנם במשנה עצמה וכן בתוספתא אהילות פ״ד ד לא נזכר חלוק זה כלל ויש מקום לומר דר״י מחלק בין אהל שהוא רק לשעה או קבוע וקיים: — שאמרה וכו׳. נראה דצ״ל וכשאמר התורה וכו׳ וכן בסמוך: 8 מחוברין. באהלות פ״ח מ״ה נתמעטו אלו אף להביא את הטומאה ואפשר דצ״ל לעיל שהן מביאין וחוצצין: — והפולחן. צ״ל והפולחן ונפש היינו נפש המסכת אהלות שם מ״ד וכלים ספכ״ג ופכ״ד מ״ט, ז״ר: 9 בזמן. מיותר: 10 שמוכן. צ״ל ששכן, ועיין ז״ר ותוספתא אהילות פ״ט א ושבועות פ״א ז: — את וכו׳. צ״ל יכול שאני מרבה וכן בסמוך. (טו) 14 ואין וכו׳. שאם כפה כלי חרש על פיו על הקרקע כל מה שתחתיו טמא כמ״ש הרמב״ם שם, ז״ר. ור״ל כסברת הרמב״ם בפירושו לכלים פ״י מ״א והלכות טומאת מת פכ״א ה״ג דשאני כלי חרש אבל מלשון המשנה והתוספתא כלים ב״ק פ״ז ו׳ לא משמע כן וע״כ לא נשאר לנו אלא או לומר דהס״ז בשיטת ר׳ אליעזר או לפרש דקרקע סגי בכסוי ולא בעי צ״פ ועיין ספרי צד קסג: 16 ת״ל. צ״ל מניין ת״ל: — לרבותם. צ״ל לרבות דברי ב״ה וכו׳: 18 אמר לו׳. מיותר: 19 וכל וכו׳. צ״ל וכל וכו׳ טומאה לא יפה וכו׳: 20 מטמא אדם. צ״ל טמאים מיד: 21 אמרו וכו׳. בז״ר מוחק מכאן עד סה״ד. עיין ספרי קסד, כלים פ״י מ״א, נגעים פי״ג י׳, תוספתא שם, ת״כ מצורע פרק ה יג, חולין עא: 22 אין וכו׳. בר״ש בשם התוספתא ט״ס הוא במקום הס״ז כאשר הגיה כבר הגר״א: 24 מניין וכו׳. עיין בח״ג ונראה דצריך להשלים כאן ע״פ ג׳ הר״ש מניין אפילו בתוך המגופה למעלה מאוירה של חבית ובמקום ת״ל כלי נראה דצ״ל ת״ל וכל כלי: 25 ת״ל טמא. כלומר אימת טמא בזמן שאין צ״פ עליו ר״ש, אבל הלשון לא משמע כן ואפשר דצ״ל יכול שאני מרבה וכו׳ ולבסוף נראה דצ״ל ת״ל טמא הוא ודייק ממלת הוא דאינו מציל ולפ״ז יש

לצורך טמא מכאן אמרו כל העושה מאור בתחלה שעורו כמלא מקדח גדול של לשכה שירי המאור אלו הן שירי המאור העושה פתח בינה לבין ביתה בינה לבין חבירתה להשמיע את הקול ולהדליק את הנר שעורו בפותח טפח הדלת ששייר בה החרש בין מלמעלן בין מלמטן בין מן הצדדין או שפתחתו הרוח או שהניפו ולא מרקו שעורו כל שהוא דברי בית שמאי ובית הלל אומר בפותח טפח החור שבדלת שעורו מלא אגרוף דברי ר״ט ר״ע אומר בפותח טפח גרדי שחפר מלא קנה וכן לכר או לאיספטי שעורו כל שהוא דברי ב״ש ובה״א בפותח טפח אמר להן ב״ה לבית שמאי חור הדלת מהו אמר להן ב״ש בפותח טפח אמרו מ״ש אמרו להן שזה עשוי לצורך וזה אינו עשוי לצורך בלויי הכתלים שחררום שרצים או שאכלתו מלחת שעורו כל שהוא דברי ב״ש ובה״א בפותח טפח. מי שהיה טח בתנור ושייר בו הרי זה כ״ש ובזמן שפרע מעצמו שעורו בפותח טפח. תנור שניקב מעינו שעורו מלא חוט תמרה כפול דברי ב״ש ובה״א מלא כוש דולק. ניקב מצדו שעורו מלא צדו דולק נכנם מן הצד נכנם מן האמצע אינו נכנם. ר׳ ישמעאל אומר באמצע נכנם מן הצד אינו נכנם מגופת חבית שנקבה שעורה מלא מידה שלשיפון מן הצד נכנם מן האמצע אינו נכנם רש״א מן האמצע נכנם מן הצדדין אינו נכנם כסוי כדי יין וכדי שמן וכסויי טפיחי הרי אלו כל שהן רשבג״א הואיל ונאמר צמיד פתיל מה אני מקיים פתוח לרבות את הסדוק:

טז. אין במשמע אלא אדם מאהיל על מת טמא ומנין אם מאהיל שהאהיל עליו המת ת״ל וטמא שבעת ימים: פני השדה, זה פתחו של קבר <אשר יגע לרבות הגולל אשר יגע לרבות הדופק> אשר יגע לרבות דופק אחר דופק: בחלל חרב, בחלל שדרכו ליהרג בחרב פרט לאשה שמת עוברה בתוך מעיה ומנין אף חכמה

לומר דשלש חלוקות נשנו כאן והחלוקה השלישית דמרבה לטומאה היא כנגד הבבא דנמצאו במגופת החבית במתניתין דכלים שם אבל קשה דאיפכא היה לו לומר מכנגד השפה ולחוץ ואפשר דהלשון משובש. ועכ״פ משמע דיש חלוק בין המשנה והס״ז משום דהמשנה היא אליבא דב״ש אחר דגזרו דכ״ח אינו מציל אלא על האוכלין משא״כ הס״ז דקאי אקרא ומש״ה פשיטא ליה יותר דמציל בתוך אוירה של חבית מן למעלה ואינו מצריך ג״כ תחתיהן כקליפת השום והיה אפשר לפרש ג״כ הס״ז לענין מחט וטבעת טמאים כמו דמיירי מזה התוספתא שם פ״ז אך שלא לעשות מחלוקת בין הס״ז וההלכה ניחא יותר לפרש הס״ז במחט וטבעת טהורים: — בשפך וכו׳. משובש וחסר ונראה כי הסופר לא העתיק אלא ראשי פרקים ומראה מקום למשנתנו כלים פ״י מ״ב במה מקיפין וכו׳ ועיין תוספתא שם פ״ז ז אין מקיפין בקסטרון: 2 אלו וכו׳. מקוטע, ועיין אהלות פי״ג מ״א שיירי המאור רום אצבעיים וכו׳ אלו הן שיירי המאור חלון שנסתמה ולא הספיק לגומרה ובתוספתא שם מפרש יותר ולא היה לו מיט לגומרה או שקראו חברו או שחשכה לילי שבת וכעין זה לענין מעשר בהמה תוספתא בכורות פ״ז מ״א וע״פ זה יש להגיה ג״כ בירושלמי פאה יט ע״ג קרא לו חברו חשיכה [לילי שבת]: 3 בפותח טפח. כמשנתנו אהלות שם מ״ד ודלא כר׳ יהודה בתוספתא פי״ד ד: 5 טפח. דלא כאהלות שם מ״ג דלפי המשנה שם בהאי גוונא לכ״ע מלא אגרוף ובחור שבדלת מחלוקת ולכאורה היה אפשר ליישב דעת הס״ז לענין חור שבדלת דהתם היינו טעמא משום דהוא לתשמיש מיוחד אבל לקמן לענין חור שחררוהו מים וכו׳ אי אפשר לתרץ כן וצ״ל דלפי הס״ז לב״ש נעשה בידי אדם קל מאם נעשה ממילא משום דאם נעשה בידי אדם ע״כ נעשה הוא לאיזה צורך וא״כ צריך שעור ידוע משא״כ אם נעשה מאליו: 6 דברי וכו׳. במשנתנו שם שיטתם הפוכה: — גרדי וכו׳. מכאן יוצא דקנה ואיספטי הם כלי אריגה ושלא כדעת הראב״ד טומאת מת פי״ד ה״ז ובמקום לכר נראה דצ״ל לנר כמו באהלות שם מ״ד ומשמע דגם זה אחד מכלי אריגה מדנשנה בין קנה ואיספטי ועוד דכבר שנה לעיל להדליק את הנר: 8 שזה וכו׳. וא״כ הכל תלוי בתשמיש שעשוי לו: 11 טפח. עיין כלים פ״ח מ״ו ופ״ט מ״ח וברא״ש שם: 12 מלא צדו. צ״ל מלא כוש ונראה ג״כ דצ״ל לעיל שלא דולק כדעת ר׳ יהודה כלים פ״ט שם: 13 ר׳ ישמעאל. נראה דצ״ל ר״ש כלקמן וכבמשנה דכלים שם וכתוספתא שם פ״ז ב: 14 מידה. צ״ל מיצה. (טז) 18 ומנין וכו׳. צ״ל ומניין אדם שהאהיל וכו׳: 20 לרבות דופק וכו׳. הגר״א בהגהותיו

1 ט שמא | 2 שירי המאור בפ׳ האי] ט ח׳ | 3 ט בפתוח | ט שירבה חדש | 4 ט שהגיפתו הרוח | ולא] ט אלא | 5 ט דברי רבי ב״ש | 6 שעורו] ר״ש ח׳ | ר״ש: שחפ׳ מלא קנה מלא אספתי | 8 להן] ר״ש: לו | אמרו מ״ש וכו׳] ט אמרו מה טפח שזה וכו׳ | 9 אינו] ט ח׳ | בלויי וכו׳] ר״ש: חורים שחררוהו מים או שאכלום הרחשים או שאכלתה וכו׳ | 10 ר״ש: שעורן | מי וכו׳ טפח] גם בר״ש כלים פ״ח מ״ו ופ״ט מ״ח | 15 כסוי עד סה״ד] גם בר״ש פ״ט מ״ז | כסוי] ט ח׳ | 16 ר״ש: בכל שהוא | ר״ש: אמר רשב״ג | 17 ט הסרוק. (טז) 19 פני וכו׳] מכאן עד אחר דופק גם בר״ש אהלות פ״ב מ״ד | ט פתח | המוסגר ט ח׳ | 20 דופק בפ׳ הב׳] ט הדופק | בחלל וכו׳] מכאן עד פרט לזה גם ב | 21 ט לאשה שהמת בתוך |

שהושיטה ידה לתוך מעיה שלאשה תהא טמאה <ת"ל כל הנוגע יכול כל הימים שהחכמה טמא אף האשה תהא טמאה> אמרת הוא יתחטא פרט לזה: אשר יגע, משום מגע הגולל מטמא ואינו מטמא משום משא דברי ר' יהושע ר' אליעזר אומר הגולל מטמא משום משא מק"ו מנבלה אמר לו לא אם אמרת בנבלה שהיא מטמאה במשא לאח' פרישה תאמ' בגולל שאינו מטמא במשא לאח' פרישה א"ל ר"י והלא סוכה שהיא על פתחו של קבר מהו א"ל מה היא אניד לך סוכתך מה היא אם יש לה פתח ה"ו מזהורה ואם לאו ה"ו טמאה נסתלק ר"י וקפץ ר"ע א"ל אתה או' את מי רבתה תורה טומאת מגע או טומאת משא בוא וראה שריבתה תורה טומאת מגע מטומאת משא שיש הרבה מטמאין במגע ואינן מטמאין במשא הגולל והדופק הבגד שלמת מטמאין במגע ואינן מטמאין במשא ואם מטמא הגולל במגע מרובה יטמא במשא ממועט א"ל אתה או' את מי רבתה התורה או טומאת מגע או טומאת משא או טומאת אהל אני אומר שרבתה התורה טומאת משא מטומאת אהל שהרבה מטמא במשא ואין מטמא באהל <זבין ווובות יוכיח נדות ויולדות מטמ' במשא ואין מטמ' באהל> אם מטמא הגולל באהל המועט לא יטמא במשא המרובה אמר לו השיבות על ידיך השיבני על ידי אמר לו אני משיב על ידך ובלבד שלא תכפור בי הבית שהמת בתוכו מהו א"ל טמא <המוסיף ידו על המשקוף מהו א"ל טמא> על הקנה והסיט וכפר זה בזה א"ל אתה כופר שלא

1 שהושיטה] ג שאם שלחה | ג בתוך | המוסגר ט ח' | 2 אמרת וכו'] ט אמר קרא אשר יגע פרט לזה | אשר וכו'] מכאן ואילך גם בר"ש שם | אשר יגע] ט ח' | 3 הגולל מטמא] ט ח' | ט דברי ר"א ר"י א | 4 מנבלה אמר לו] ט ח' | 6 ט היתה | ט א"ל הגד לי סוכתך וכו' | 7 ר"ש: הרי היא ... הרי היא | 8 או'] ט אין | בוא וכו'] ט שיש הרבה מטמא במגע ואין מטמא במשא ואם וכו' | 10 ר"ש: מועט | א"ל וכו'] ט א"ל את מי רבתה תורהטומאת משא או אהל אומר אני שריבתה תורה טומאת מטומאת אהל | 12 ר"ש: שכן יש מטמאין | ר"ש: מטמאין | 13 המוסגר ט ח' | 14 ט מרובה | אמר וכו'] ט הושבתה על ידיך הושב על ידי אם אני משיב ובלבד וכו' | 15 המוסגר ר"ש ח' | 16 ר"ש: שלח קנה | זה] ר"ש: בו | ר"ש: שלא תאמר יטמא |

לר"ש אהלות פ"ב מ"ד מגיה להוציא דופק וכו', ועיין בסה"ד: 1 יכול וכו'. עיין לעיל צד שה ובז"ר שם שפ' דס"ד כיון דהחיה טמאה שמא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור גם האשה תטמא אף דמרגשת בעצמה דה"ל סתרי אהדדי קמ"ל דלא. אבל מה דפשיטא ליה להז"ר לפי הגמ' דחולין עא. אינו מוכרח לפי הס"ז ועוד דמן הלשון משמע דלענין הימים מיירי ולא לענין עקר הטומאה ע"כ נראה דס"ל להס"ז דאם הושיטה החיה גם האם טמאה מחמת שנגעה בחיה טומאת ערב כמו אדם באדם אהלות פ"א ועל זה קאמר דס"ד דגם היא תטמא שבעה משום דנראה כדבר זר דהאם תטמא טומאת ערב והחיה שבעה קמ"ל דלא: 2 פרט וכו'. ספרי צד קסד, פסד"ר פ' פרה, תנח' ס"ג ותנח' ב ס"ד, רבה פי"ט ס"א: 4 מנבלה. ר"ל דאם נבלה שאינה מטמאה אלא טומאת ערב מטמאה במשא גולל החמור שמטמא טומאת שבעה אינו דין שיהא מטמא במשא א"נ מה נבלה שאינה מטמאה באהל מטמא במשא ק"ו לגולל, ועכ"פ אין ענין הק"ו כמו בתוספתא אהלות פ"ב ז דעל הק"ו דשם משיב ר"ע לקמן: 5 במשא. צ"ל במגע וכן בסמוך: — לאחר פרישה. כלומר בכל מקום ומשום דקאמר גבי גולל דאינו מטמא לאחר פרישתו מן הקבר נקט לשון זה ג"כ גבי נבלה: — סוכה. עיין אהלות פ"ז מ"א ובפירוש הרמב"ם שם: 7 רבתה. כלומר היכן החמירה התורה והיינו הק"ו דדן ר"א בתוספתא אבל משמעות רבתה בדברי ר"ע כדמפרש שיש הרבה וכו': 9 הגולל והדופק. אשגרת לשון, והגר"א בהגהותיו לר"ש מגיה השרץ והש"ז: 11 או טומאת מגע. הגר"א מוחק אלו המלות, ואפשר דצ"ל אר"ד אומר וכו' התורה טומאת מגע או טומאת משא אני אומר את מי רבתה התורה טומאת משא או טומאת אהל: 14 השיבות על ידיך. הגר"א מוחק אלו המלות ועיין לקמן: 15 הבית וכו'. הגר"א מגיה הבגד שנגע בו מת ונגע בו אדם מהו וכו' ואי אפשר להגיה כן לפי ג' הילקוט שלפנינו דגרס המוסיף ידו וכו' דכ"ז ליתא בנוסחת הר"ש אשר על פיה תיקן הגר"א וע"כ נפרש כפי הגרסא שבפנים וכמו שיבוא להלן: — המוסיף וכו'. ר"ל שצרף ידו אל המשקוף כמו ששנינו אהלות פי"ב מ"ח דאם כזית מן המת נתון בבית ונגע במשקוף טמא: 16 על הקנה וכו'. פ' שתחב הקנה לתוך הבית והסיט במת וכו' וכפרו זה בזה שר"ע ס"ל שאין זה ק"ו דמגע המשקוף חמור מהסט, ז"ר. וא"נ דזה אין לו ענין כלל להפלוגתא שבין ר"א ור"י ואין מי שיחלוק ע"ז דהסט המת מטמא. ע"כ נראה דהכונה למה ששנינו באהלות פי"ד מ"ג קנה שע"ג הפתח מביא את הטומאה ומן התוספתא שם מוכח דקנה דבר המיטלטל והיתה השאלה באם הסיט את הקנה מהו והדמיון שבין קנה וגולל לר"ע משום דס"ל דטעם אחד לשניהם היינו דדרך הטומאה לצאת שם וכעין זה מצינו לעיל דמדמה ר"י סוכה לגולל: — וכפר וכו'. אינו מבואר מה השיבו זה לזה וגם הק"ו דלקמן מזב אינו מובן ובע"כ דיש כאן איזה חסרון אבל אם באנו למלאות החסרון צריכין אנו ג"כ לאמר דמה דאיתא לעיל אמר לו השיבות וכו' שייך לכאן. וצ"ל א"ל הבית וכו' על הקנה והסיט אמר לו השיבות על ידך השיבני על ידי אמר לו אני משיב ובלבד שלא תכפור בי [א"ל בגד של מת יוכיח] וכפרו זה בזה וכו' פ' דר"ע הביא ראיה לדבריו מהסיט את הקנה ואהדר ליה ר"א השיבות על ידך היינו לפ' שיטתך, דע"ז בעצמו אני חולק דלדידי קנה ג"כ יטמא בהסט השיבני על ידי. היינו מדבר שאני מודה בו וא"ל ר"ע אני משיב ובלבד שלא תכפור בו שלא תחזור ממה שהיית בעצמו מורה קודם לכן (וכעין זה מצינו גבי ר"ע לעיל צד רנז) והשיבו ר"ע דאתה אמרת ק"ו מנבלה והרי בגד של מת יוכיח ר"ל בגד שנגע במת דמטמא במגע ואינו מטמא במשא ומסיים וכפרו זה בזה ומובן מעצמו מה השיבו זה לזה דר"א השיב לר"ע דע"ז בעצמו אני דן דמכח אותו הק"ו שלמד מנבלה

יטמא במשא. ואני כופר שלא יטמא במגע כל עיקר ומה אם הזב שיצא מתחתיו משכב לטמא אדם ולטמא בגדים לא יצא ממנו מגע כלים לטמא אוכלין ומשקין המת שלא יצא מתחתיו משכב לטמא אדם ולטמא בגדים אינו דין שלא יצא ממנו מגע כלים לטמא אוכלים ומשקים אמר ר׳ שמעון לא היינו צריכים להודקק לכך אלא הואיל ואדם הנוגע במת טמא המאהיל טמא והמסיט טמא והכלים הנוגעין במת טמאים ומאהילין טמאין ומסיטין טמאין מוטב להקיש מגע לאהל שכן הוא שוה לכלים כאדם ולא להקישו למשא שאינו שוה לכלים כאדם ר׳ אליעזר אומר הגולל מטמא במשא רבי יהושע אומר אינו מטמא אמר רבי שמעון אחי עוריה למה אתם דנין ואני שמעתי שהוא טמא אמר לו ר׳ יהושע שמעון אחי איני יכול להכחישך מפני ששמעת סתם ואני שמעתי בפירוש <בזמן שיש תחתיו עפר קברות מטמא במשא ואם לאו אינו מטמא במשא אמר ר׳ יהודה כן היינו מתקלים בהר הזה אין מסיטין עפר קברות ואין מסיטין עפר במקל ר׳ אליעזר אומר מעשה בבית דגון שביהודה שמת שם מת בערב פסח והלכו הנשים וקשרו החבל בגולל ומשכו אותו האנשים ונכנסו הנשים וקברו את המת והלכו האנשים ועשו את פסחיהם בטהרה> בזמן שחרש כל המענה כאחת הרי זה עושה חרש חצי מענה וחור וחרש ממנה ולחוץ אינו עושה כיצד בית הפרס שאבד קבר בתוכה חרשה צפון ודרום וחור וחרשה מזרח ומערב והו בית הפרס שעושה בית הפרס כיצד בית הפרס שאינו עושה בית הפרס שדה שאבד בה קבר חרשה בשחר וחור וחרשה בין הערבים אינו עושה בית הפרס עושה בית הפרס אפילו בבקעה גדולה דברי בית שמאי ובית הלל אומר׳ אפילו מאה אמה. ר׳ אליעזר אומר הגולל מטמא אין לי אלא הגולל מנין לרבות דופק אחר דופק שאם ימשך האחרון שבנו השני נופל אלא שהיה רשב״ג אומר הגולל והדופק טמא אבל דופקי דופקין טהור:

יז. ולקח, ולקחו אחד האיש ואחד האשה לקדש. עפר פרט לסיד מעפר פרט לחרסים שריפה ולא בזמן שנשבר הקלל ולא בזמן שפרחתו הרוח ולא בזמן שהגיפו ולא מירחו ומניין אתה מרבה פיחם שיש עליו מקצת עפר שיכתשנו ויזה ממנו ת״ל מעפר שריפת החטאת: מים חיים, פרט למימי תערובות ולמימי משואות ולמבוע הפוסלת. מים חיים פרט לכנוף ולמבוע החולט: אל כלי, בכלי מקדשין

1 ט יצא | 2 ט המת וכו׳] ט ולא יצא וכו׳ | 3 משכב] ר״ש: ח׳ | ולטמא בגדים וכו׳] ט וכלים ולא ממנו מגע לטמא כלים לטמא אוכלים ומשקין | 4 צריכים] ט ח׳ | ר״ש: ליזקק | 5 ואדם] ט ואיש | ר״ש: נוגע | טמא בפ׳ הב׳] ר״ש ח׳ | ר״ש: וכלים | 6 ר״ש: ומאהילות ומסיטות מוטב וכו׳ | ט כלים באדם | 7 ר״ש: משלא להקיש | ט במשא | ט כלים באדם | ט משום משא | 9 שהוא טמא] ט שעושה | 10 המוסגר ט ח׳ | 14 בזמן וכו׳] מכאן עד סה״ד רק ט׳. (יז) 22 ולקח עד מכלים בעמוד הסמוך שורה יד] רק ט׳.

לענין גולל יש ללמוד ג״כ דבגד שלמת יטמא בהסט (ועיין ספרי קסח) ור״ע השיבו דאם באת לדון ק״ו יש לדון ק״ו מזב דלא יטמא אפילו במגע: 2 לטמא אוכלין. צ״ל אלא לטמא אוכלין וכן בסמוך: 6 ומסיטין טמאין. צ״ל ומסיטין טהורים ז״ר ותשובת ר״ש מפורשת ביתר באור בתוספתא ע״ש: 7 ר׳ אליעזר. מכאן עד רי״א אינו מטמא מוחק הגר״א: 11 ואין וכו׳ במקל. הגר״א מוחק אלו המלות ואפשר דצ״ל ואין מסיטין עפר בית הפרס במקל: 12 ר״א. צ״ל רבי אלעזר דמכאן ראיה דגולל אינו מטמא בהסט, ר״ש: 14 בזמן וכו׳. כאן חסרון הניכר, ובז״ר מגיה שמעתי שהחורש את הקבר (ט״ס וצ״ל בה״פ) עושה ביה״פ א״ל ר״י שמעון אחי איני יכול להכחישך מפני ששמעת סתם ואני שמעתי בפ׳ בזמן וכו׳. ולפי המשנה דאהלות פי״ז מ״ב אפשר דצ״ל רא״א ביה״פ עושה בה״פ רי״א אינו עושה אר״ש אחי עזריה למה אנו דנין ואני שמעתי שעושה א״ל ר״י שמעון אחי וכו׳: 18 אינו וכו׳. כ״ז הוא כנגד המשנה דאהלות אבל אין הכרח בשביל זה להגיה, ועיין תמורה יב: 19 אפילו. בז״ר מגיה עד: — ר׳ אליעזר וכו׳. כ״ז שייך יותר לעיל בראש הדבור וגם הלשון צריך תקון דחסר הלמוד לדופק אחר דופק: 20 שבנו. צ״ל שכני. (יז) 22 לקדש. פרה פ״ה מ״ד, תוספתא שם פ״ה ז, יומא מג׳: — עפר. צ״ל מעפר: 23 לחרסים. תוספתא פרה פ״ט ח׳: — שריפה. צ״ל שריפת: 24 מירחו. צ״ל מרקו, ועיין תוספתא שם ופרה פ״ט מ״ז: 25 החטאת. פרה פ״ג מי״א: — תערובות. פרה פ״ח מ״י, ירושלמי שקלים נ ע״א: — משואות. לשון שממה שלפעמים שוממין ז״ר. וא״נ דזה בכלל מבוע הפוסק ואפשר דצ״ל משראות: 26 הפוסלת. צ״ל הפוסק, עיין ז״ר: — החולט. פרה שם מ״ט:

ואין מקדשין בקרקע מכאן אמרו מכתשת שמחוברת לקרקע אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואין צריכה צ״פ ואין פוסלת את המקוה ואינה מכשרת את הורעים ובזמן שהיא תלושה מן הקרקע ממלאין ממנה וכו׳ עד מכשרת את הורעים:

ח. ולקח אזוב, באזוב מזין ולא בקיסם הקשור בו: וטבל ולא המספיג: במים ולא המערה אמרו מספגין לטבילה ואין מספגין להוייה ויש אומרים אין מספגין לא לטבילה ולא להוייה: איש טהור, איש פרט לאשה או איש פרט לקטן אמרת טהור לרבות את הקטן אמרו מסעדת האשה את הקטן והוא מזה אבל לא תטבול את האזוב ותתן לו אם טבלה ונתנה לו הויתה פסולה: ועל כל הכלים, ריבה אדם נוגע בכלים נוגעים במת שיגעו בכלים אחרים אינו היה רע״א חמשה מטמאין במת ארבעה טמאין טומאת שבעה ואחד טמא טומאת ערב כיצד שנים אדם הנוגע במת טמא ט״ש אדם נוגע בו טמא ט״ע אדם בין הכלים גוררים ארבעה לטומאה וכלים באדם גוררים שלשה לטומאה ואדם באדם גוררים שנים לטומאה חומר באדם מבכלים וכלים מבאדם שהכלים שלשה ואדם שנים חומר באדם שכל זמן שהוא באמצע הם ארבעה אינו באמצע הם שלשה ר׳ יוסי אומר כל המטמא בוב ט״ע טהור בוב מבלים:

יט. והזה הטהור על הטמא, כל הטמאין מקבלין הוייה כנון זבין וזבות נדות ויולדות, והזה הטהור על הטמא ולא בזמן שלא נתכוון להזות על הטמא: ורחץ במים וטהר בערב, מה ערב שהוא בא כולו אף הוא כשיבא כולו במים וטהר:

כא. ומזה מי נדה, מים שהן ראוין לנדה לטמא אדם ולטמא בגדים ולא מים שאין בהן כדי הוייה מה אני מקיים הנוגע במי הנדה ריבה מי חטאת שיש בהן כדי הוייה שהן מטמאין במגע ובמשא הנוגע והנוגע ריבה מי חטאת שאין בהן כדי הוייה שאין מטמאין במגע אבל לא במשא העיד רבי חנינא משום חמשה וקנים שבאו מיהודה ואמרו מי חטאת שנעשו מצוותן ונטמאו באב הטומאה מטמאין את הכהן ואת תרומתו ואין חייבין עליהן על ביאת מקדש מי חטאת שלא עשו מצוותן ונטמאו באב הטומאה מטמ׳ את הכהן בידו אבל לא ברגלו ואינו מטמא את הכהן לא בידו ולא ברגלו בזמן שנפסלים ממימי הטללים ממימי השלגים מטמא הכהן ברגלו אבל לא

(יט) 15 המטמאין] ט המטמאין אין | כגון] ט ח׳. (כא) 18 ומזה עד סוף הפרשה] רק ט׳.

3 הזורעים׳ פרה פ״ה מ״ז, מקואות פ״ד מ״ה, תוספתא פרה פ״ה ח, ודעת הס״ז נראה דהיא כדעת ר״א דכל המחובר לקרקע כקרקע׳ עיין ב״ב סה׳. (יח) 4 ולקח וכו׳. במקום פסקא זו איתא במה״ג ולקח איזוב זה איזוב שאין לו שם לוזי (עיין לעיל צד שג וספרי קסו, פרה פי״א מ״ז, רמב״ם פרה פי״א ה״ה) ומניין שהיא אגודה נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן לקיחה מה לקיחה שנאמר להלן אגודה דכתיב ולקחתם אגודת איזוב אף כאן מצותו שיהא אגודה ואם לא אגדו כשר׳ עיין ספרי שם וסוף הדבור הוא כלשון הרמב״ם: — בו׳ פרה פי״ב מ״א: — המספיג׳ פרה שם מ״ב וכעין זה ת״כ חובה פרשה ג ח: 5 המערה׳ אם המים מועטים ומערה על האיזוב פסול, ז״ר: — מספגין וכו׳ בשעה שבא לטבול מותר לקנח אבל בשעה שבא להזות אינו רשאי לסחוט האיזוב, ז״ר׳. וא״נ דהא עיקר האיסור לספג נלמד מן וטבל ע״כ נראה דצ״ל מספקין א״נ פ׳ מספגין כאן הוא כמו מספקין וקאי אמאי דקאמר לעיל ולא בקיסם הקשור בו ודעת הי״א היא כדעת ר״י ור״ש בפרה ריש פי״ב ודעת הת״ק כסתמא דמתניתין: 7 לרבות וכו׳. לשון מה״ג איש טהור כשהוא אומר איש להוציא אשה וטומטם ואנדרוגינוס וקטן שאין בו דעת או יכול שאני מוציא קטן שיש בו דעת ת״ל טהור ריבה. ועיין רמב״ם פרה פ״י ה״ו, פרה פי״ב מ״י: 9 שיגעו וכו׳. נראה דצ״ל שנגעו בו כלים אחרים: — אינו׳ מיותר: — רע״א וכו׳. ר״ל אם היה שפוד תחוב באהל וכו׳ כמפורש באהלות פ״א מ״ג וכאן חסר כ״ז: 10 כיצד וכו׳. עיין ריש אהלות: 11 ובכלים וכו׳. נראה, דצ״ל כלים בכלים גוררים וכו׳: 14 המטמא בזב׳ צ״ל המטמא במת: — מבלים׳ עיין תוספתא אהלות פ״א א׳ אמר ר׳ יוסי כדרך זו אתה יכול לומר כל הטמא במת טומאת שבעה טמא בזב טומאת ערב כל הטמא במת טומאת ערב טמא (צ״ל טהור כבנוסח הדפוס) בזב מבלים׳. (יט) 16 ויולדות׳ עיין רמב״ם פרה פי״א ה״ג ובכ״מ שם שמעיר על הס״ז דכאן ועל הגמרא דזבחים צג׳: — שלא וכו׳ פרה פי״ב מ״ב, רמב״ם פרה פ״י ה״ז וכ״מ שם: 17 מה וכו׳. עיין ת״כ שמיני פרק ח׳, אמור פרק ד׳ ו׳. (כא) 18 מים וכו׳. ספרי צד קסז: 21 שאין׳. צ״ל שהן: 22 שנעשו׳. צ״ל שלא נעשה, עיין פרה פ״ט מ״ח: 23 מקדש׳ נראה דצריך להשלים ומטמאין את המזה בידו אבל לא ברגלו: — שלא עשו׳. צ״ל שנעשה, עיין פרה פי״ב מ״ד ועדיות פ״ה מ״ג׳ 24 מטמא את הכהן בידו׳. צ״ל מטמא את המזה בידו: 25 ברגלו אבל וכו׳. נראה דצ״ל בידו אבל לא ברגלו דלא כמשנתנו פרה פ״ט מ״ח אבל לפ״ז יקשה ג״כ מלקמן אפר כשר וכו׳ ע״כ נראה יותר דצ״ל בידו וברגלו:

בידו ואינו מטמא את המזה בידו ולא ברגלו ק״ו אר״ש לפני ר״ע ומה במקום שאין הכהן מטמא בידו הרי המזה מטמא בידו וברגלו מקום שהכהן מטמא בידו וברגלו אינו דין שיהא המזה מטמא בידו וברגלו מה לכהן מטמא לטמאים ומטמא לטהורים מה למזה שאינו מטמא לטמאים ואינו מטמא לטהורים. אפר כשר שנתערב במים פסולין מטמא את הכהן ואת התרומה ר׳ יעקב אומר מטמאים הם משום משקה אפר פסול שנתערב במים כשרים ר׳ שמעון אומר מטמאים הם משום משקה ר׳ אליעזר בן יעקב אומר כשרין הן ללוש בהן את העיסה:

כב. וכל אשר יגע בו הטמא יטמא, מגיד שמטמא בגדים יכול בגדים שנטמאו מתחת המת ומניין אף בגדים שנטמאו מתחת הזב ת״ל וכל אשר יגע בו הטמא יטמא ומנין שיגורו כלים באדם ת״ל וכל אשר יגע בו הטמא יטמא ומנין שיגורו אדם וכלים אמרת וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב ר׳ יוסי אומר היה מטמא בכולן טומאת שבעה:

כא—כו. הפשט אהרן את בגדיו, הפשיטו בגדי כהונה והלבישם לאלעזר וכן שני וכן שלישי א״ל הכנס למערה ונכנס למטה ועלה פשוט ידיך ופשט קמוץ פיך וקמץ עצום עיניך ועצם באותה שעה אמר משה אשרי מי שמת במיתה זה לכך נאמר באשר מת אחרן אחיך מיתה שחמדת לה:

1 בידו וכו׳. צ״ל לא בידו ולא ברגלו: 2 וברגלו. בפ׳ הא׳ מיותר כי הכוונה כאן לגעשו מצותן ונטמאו ומזה רוצה לידון ק״ו ללא נעשו מצותן ונטמאו: 3 ומטמא לטהורים. ר״ל שכן מטמא לטהורים תאמר במזה שאינו מטמא לטמאים שכן אינו מטמא לטהורים דטהור לחטאת אין מי חטאת מטמאין אותו לחטאת כדמוכח מכמה משניות וכדאיתא בירושלמי יומא מד ע״א אין מי חטאת מטמאין דבר לחזור ולטמות ממנו אבל באליהו רבא לפרה פ״ט מ״א משמע דר״ל דהטהור לחטאת אין מי חטאת מטמאין אותו לשום דבר ומפרש דמה דאיתא ביומא יד. דמזה טהור הייגו הטבול לחטאת ואינו נראה כן. ועיין בהגהות הרב ר׳ שמואל שטראשון לפרה פ״י מ״ו: 5 משקה. את הידים, ועיין פרה פ״ט מ״ט ותוספתא שם פ״י א׳ ומה שמביא הר״ש שם מן התוספתא לא נמצא לפנינו. ונראה דאינו אלא ט״ס במקום ס״ז: 7 העיסה. עיין תוספתא שם. (כב) 10 שיגורו. ר״ל שיהו גוררים או נגררים לטומאה, ובדפוס ווינציאה ליתא ת׳ שיגורו לא כאן ולא בסמוך: 11 וכלים. בדפ׳ ווינציאה בכלים: 12 היה. נראה דקודם היה נשמט שם איזה תנא, וכל המאמר סתום דמה ענין זב לכאן, ואפשר דר״ל זב שמת וקמ״ל דגם בגדיו אינם מטמאים בהסט והא דתנן נדה ס״ט דזב שמת מטמא באבן מסמא התם מדרבנן וצ״ע, וגם מאמר ר״י צ״ב אהיכי קאי וקשה להגיה רק מסברא. (כא—כו) 13 הפשט וכו׳. במה״ג מביא קודם לזה כמה אגדות הלקוחים ממקומות מפוזרים, האגדה הנדפסת בתנחומא (הוצאת בובער) הוספה לפרשה חקת פ״ב, קצת ממדרש עשרת הדברות ומדרש פטירת אהרן (אמר לו הקב״ה למשה לך ופייס את אהרן ואמור לו הגיע זמנך ליפטר מן העולם) ומכילתא דמלואים פ״א ו ומדרש תנאים דברים צד רו: אמר לו אהרן אחי עלה למעלה ומסיים כשירדו התחילו כל ישראל מרננין וכו׳ עד ומלאכי השרת עונין אחריו ואומרין תורת אמת היתה בפיהו, כבספרי דברים פיס׳ שה. עיין לקמן פרשה כו יב, ספרי דברים פיס׳ שלט,
Hoffmann: Einleitung in die halachischen Midraschim, S. 91

פינחם

כז-א. ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד. הא כל אדם כשר שעומד בתוך השבט הרי זה שבח לכל שבטו קל וחומר לביתו קל וחומר לנופו קל וחומר למשפחתו קל וחומר לבית אביו וכה"א ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן (שמות לא ו) לשבח בו את כל שבטו ק"ו לביתו ק"ו לנופו ק"ו למשפחתו <ק"ו לבית אביו וכה"א ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן (ויקרא כד יא) לנגוח בה את כל שבטה ק"ו לביתה ק"ו לנופה ק"ו למשפחתה ק"ו לבית אביה> ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד הא כל אדם כשר שעומד בתוך דור רשע זכה ליטול שכר כולו נח עמד בדור המבול זכה ליטול שכר כולו אברהם עמד בדור הפלגה זכה ליטול שכר כולו לוט עמד בדור סדום זכה ליטול שכר כולו אלו עמדו בדור המדבר זכו ליטול שכר כולו וללמדך באיזה שעה עמדו לפני משה בשעה שאמרו ישראל למשה נתנה ראש ונשובה מצרימה (במדבר יד ד) אמר להן משה והלא כל ישראל מבקשין לחזור למצרים ואתנה מבקשות נחלה בארץ אמרו יודעות אנו שמוף כל ישראל להחויק בארץ שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך אל תהי קורא כן אלא הפרו תורתך עת לעשות לה' וכן הוא אומר וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה ותאמר אל גברתה אחלי אדוני (מלכים ב' ה ב—ג) מגיד שאמרה לה כך וכך מטהרין את העני כך וכך מטהרין את העשיר שנאמר כואת וכואת דברה הנערה אשר מארץ ישראל (שם ד) מגיד שהיתה דורשת פרשת נגעים אבל אין את יודע אימתי היו של בית אביה עושין את התורה בשעה שאמר להם אליהו עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים (שם א' יח כא) לקיים מה שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך אל תהי קורא כך אלא הפרו תורתך עת לעשות לה' וכן

(כז—א) 1 ט צלפחד הא וכו' | 2 ג ה"ז ראש שבט לכל | 4 למטה דן] ט ח' | ט שבח לכל שבטו ק"ו למשפחתו וכו' | 5 המוסגר ט ח' | 6 בנות וכו' גלעד] ט ח' | 7 ג שהוא עומד | ג זוכה | 8 ט עומד וכן בסמוך | ט כולן וכן בסמוך | ג וזוכה וכן בסמוך | 9 ג ולוט | עמד] ט ח' | ט באנשי סדום | 10 ג וזכו | ט ללמדך | 11 למשה] ט ח' | ונשובה מצרימה] ט ח' | כל] ט ח' | 14 וישבו וכו' קטנה] ט ח' | 15 אחלי אדוני] ט ח' | 17 אשר מא"י] ט ח' | ט יודעת | ט אבל אינה יודעת אימתי היא של וכו' | 18 אליהו] ט ח' | 19 על שתי הסעיפים] ט ח' |

(כז—א) 6 אביה. לכאורה נראה דהסדר היה ראוי להיות בכולן ק"ו למשפחתו ק"ו לבית אביו ק"ו לביתו ק"ו לנופו ועיין ספרי צד קעו, ת"כ אמור פרשה יד ה, ויק"ר פל"ב ס"ו, שמו"ר פמ"ח ס"ב, תנחומא ויקהל ס"ד, תנחומא ב' שם ס"ג, מדרש שמואל פ"א, רבה כאן ס"ג, תנחומא ס"כ, תנחומא ב' ס"ג: 10 בשעה שאמרו וכו'. צ"ע, ועיין בז"ר ואפשר דבשעה לאו דוקא אלא כמו שאמר לעיל אלו עמדו בדור המדבר: 19 לקיים. נראה דכ"ז עדיין נמשך למה שאמר למעלה. עיין ירושלמי ברכות יד ע"ד אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד עמד והתחזק בה

הלל אומר בשעת המפורין כנס את הרגל דלית קפיץ קני מינה באתר דלית גוברין השתדל להיות גבר. ד״א ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר והלא ידוע שמנשה בן יוסף ומה ראה לשפטן כאן אלא כל מלך כשר שהיה עומד היו רואין מי שאבותיו כשרין ותולין אותו בו שכן הוא אומר בחזקיהו כה אמר ה׳ אלהי דוד אביך (ישעיה לח ה) וכי בנו של דוד היה חזקיה והלא ארבעה עשר דורות היו בינתים אלא כל מלך כשר שהיה עומד היה תולהו בדוד וכל מלך רשע שהיה עומד היה נתלה בירבעם שנאמר על חטאות ירבעם בן נבט אשר חטא ואשר החטיא את ישראל (מלכים א׳ טו ל): ואלה שמות בנותיו ולמעלן הוא אומ׳ ושם בנות צלפחד שם היה להן בזכות ושם היה להן במעשה <טוב וכה״א שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל (בראשית כט טז) שם היה להן בזכות ושם היה להן במעשה טוב וכה״א> שם האחת שפרה ושם השנית פועה (שמות א טו) שם היה להן בזכות ושם היה להן במעשה הטוב וכה״א איש היה בארץ עוץ איוב שמו (איוב א א) שם היה לו בזכות ושם היה לו במעשה טוב הא כל השמות שבתורה ושבנביאים ושבכתובים אם לענין הזכות שם לו בזכות ואם לענין רשע שם לו ברשע: [ב]מחלה נועה חגלה מלכה ותרצה ולהלן הוא אומר ותהיין מחלה ותרצה ומלכה ונועה בנות צלפחד מה ראה לשחלפן כאן אלא מלמד שהיו כולן שקולות זו בזו:

ב. [ב]ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה,
אמר ר׳ אלעזר בי׳ שמעון וכי יש בעיניך משהלכו אצל משה הלכו אצל אלעזר והלכו אצל הנשיאים וכל העדה אלא בתחלה הלכו אצל שרי עשרות אמרו להן אין אנו יודעין הלכו אצל שרי חמשים אמרו אין אנו יודעין הלכו אצל שרי מאות אמרו אין אנו יודעין הלכו אצל שרי אלפים וכו׳ הלכו אצל אלעזר אמר להן אין אני יודיע ניהגן אליעזר והוליכן אצל משה מניין אתה אומר אף משה אמר אין אני יודיע ת״ל ויקרב משה את משפטן לפני י״י:

ג. אבינו מת במדבר, ר׳ אליעזר בן יעקב אומר נאמר כאן אבינו מת במדבר ונאמר להלן ויהיו בני ישרא[ל] במדבר מה כאן צלפחד אף להלן צלפחד אמר לו ר׳ שמעון אפשר לומר כן מקושש בשנה ראשונה שיצאו ממצרים בשנים ובעשרים לחדש השני וכי אפשר שהיו בנות צלפחד בנות מלכים נאות וכשרות הקטנה שבהן היתה יושבת ארבעים שנה ולא נשאת וכי באיזה שנה מת צלפחד בשעה שנאמ׳ וישמע הכנעני מלך ערד וגו׳ (במדבר כא א) באותה השעה מת צלפחד:

ואתה מקבל שכר כולן מ״ט הפרו תורתך וכו׳: 2 גבר׳ עיין בח״ג וברכות סג׳, ועיין במשנה סוף ברכות שם ותוספתא פ״ז כד וירושלמי הנ״ל ואבות פ״ב מ״ו וילקוט תהלים רמז תתעו: 16 בזו׳ ספרי צד קעו׳ (ב) 18 אמר וכו׳ ספרי צד קעו׳ (ג) 24 ר׳ אליעזר וכו׳, עיין לעיל צד רפז׳: 29 צלפחד׳ במה״ג נוסף כאן והוא לא היה בתוך העדה במרגלים הנועדים על ה׳ במתרעמים בעדת קרח בעצתו של קרח (עיין ספרי שם) כי בחטאו מת בחטא שבידו מת מיכן שאין מיתה בלא חטא ולהלן הוא אומר ופקדתי בשבט פשעם מיכן שאין יסורים בלא עון (שבת נה׳, ויקרא רבה לז ס״א) ובניס לא היו לו אמרו יודעות אנו שאין הבת יורשת במקום

1 ג הלל הזקן | ג בשעת המכנסין פזר ובשעת המפזרין קבץ בשעת המכנסין פזר אם ראית דור שד״ת חביבין עליו פזר שנ׳ יש מפזר ונוסף עוד ובשעת המפזרין כנס אם ראית דור שאין ד״ת חביבין עליו כנס שנ׳ ואל תבוז כי זקנה אמך עת לעשות לה׳ הפרו תורתך ··· דרש בר קפרא זלת קבץ קני מינה ובאתר דלית גבר תמן הוי גבר | 3 לשפען] ט לייחסו | 4 הוא] ט ח׳ | 5 ארבעה עשר] ט כמה | ג ביניהן | 6 ג נתלה | 7 בן וכו׳ ישראל] ט ח׳ | בן נבט] במקרא ליתא | 8 ואלה וכו׳ אומר] ט ח׳ | 9 המוסגר ט ח׳ | 11 ג טוב | 12 בזכות וכו׳ טוב] ט ח׳ | 13 ט שמות׳ (ג) 24 ט ר׳ אלעזר | ט כאן מדבר ונאמר | 25 ג מה מדבר שנ׳ כן צלפחד אף מדבר שנ׳ להלן | ט ליה | 26 ג לומר מקושש היה צלפחד מפני שהיה מקושש בשנה שנייה בעשרים ואחד לחדש וכו׳ | 27 היתה] ט ח׳ | 28 ג עד שלא נשאת | בשעה] ט בשנה | מלך וכו׳ צלפחד] ט ח׳.

ז. °ויאמר י״י אל משה כן בנות צלפחד דוברות, מנין אתה אומר שראת עינם בדבר שלא ראת עינו של משה אמרת כן בנות צלפחד דוברות כל מה שתבעו מוטב תבעו: נתן תתן להן, זה חלק אביהן: בתוך אחי אביהן, זה חלק אחי אביהן: והעברת את נחלת אביהן להן, זה חלק בכורה תן להן:

ח. °ואל בני ישראל תדבר לאמר, יכול ליוצאי מצרים בלבד ומנין אף לדורות אמרת ואל בני ישרא תדבר לאמר אף לדורות:

יא. ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו הקרוב הקרוב יורש ראשון ומנין אתה אומר יורש הוא אדם את אשתו ת״ל וירש אותה יכול בזמן שגרשה ת״ל וירש אותה בזמן שהיא עמו לא בזמן שגרשה אמר ר׳ יהודה בן בתירה ק״ו ומה אם אמו שאינו זכאי במעשה ידיה הרי הוא יורשה אשתו שהוא זכאי במעשה ידיה אינו דין שיירשנה אמרת וירש אותה יורש אדם את אשתו מנין אתה אומר יורש הוא חלקו של אביו ממטה ראובן וחלקו של אמו ממטה שמעון אמרת וכל בת יורשת נחלה ממטות (במדב׳ לו ח) אינו אומר ממטה אלא ממטות אבינו: וירש אותה יורש הוא את אשתו:

יב. ויאמר ה׳ אל משה עלה אל הר העברים הזה ולהלן הר נבו ובמקום אחר את קוראהו הר ההר וראש הפסגה נמצא קרוי ארבעה שמות הר העברים הר נבו הר ההר ראש הפסגה מה צורך לבאי העולם בכך אלא שהיו ארבע מלכיות מתכתשות עליו ואת אומרת יקרא לשמי ואת אומרת יקרא לשמי <והלא דברים ק״ו ומה פסולת הרי א״י ארבע מלכיות מתכתשות עליו ק״ו לשבחה של א״י> כיוצא בו צידונים יקראו לחרמון שריון והאמורי יקראו לו סניר (דברים ג ט) ובמקום אחר קורהו שיאון נמצא קרוי ארבעה שמות חרמון שריון שניר שיאון ומה צורך לבאי עולם <לכל כך אלא שהיו ארבע מלכיות מתכתשות עליו ואת אומרת יקרא לשמי ואת אומרת יקרא לשמי והלא דברים קו״ח ומה פסולת ארץ ישראל ארבע מלכיות מתכתשות עליו קו״ח לשבחה של ארץ ישראל כיוצא בדבר אתה אומר ודנה וקרית סנה היא דביר (יהושע טו מט) ובמקום אחר הוא אומר ושם דביר לפנים קרית ספר (שם טו) נמצאת קרויה ארבעה שמות דנה וקרית ספר ודביר וספר וכי מה צורך לכל באי העולם לכל כך אלא שהיו ארבע מלכיות מתכתשות עליו ואת אומרת תקרא לשמי ואת אומרת תקרא לשמי והלא דברים ק״ו ומה פסולת א״י ארבע מלכיות מתכתשות עליו ק״ו לשבחה של א״י:> אין לי אלא מיתת משה מפי הקב״ה מנין אף מיתת אהרן אמרת כאשר מת אהרן אחיך (דברים לב נ) ומנין אף מיתת יהושע שנאמר כאשר

(יא) 7 ואם וכו׳] ט לשארו הקרוב יורש וכו׳ | 9 ט ולא | 10 בן בתירה] ט ח׳ | אם] ט ח׳ | ג שזכאי | 11 מנין עד סה״ד] ג ח׳. (יב) 15 ויאמר וכו׳ משה] ט ח׳ | הזה וכו׳] ט ובמקום אחר קוראו הר ההר ונמצא | 16 ט ארבע | 17 ג לכל באי | ג לכל כך | ט שהיו המלכיות מתפארים עליו ואומרות זאת וכו׳ | 18 המוסגר ט ח׳ | 19 ג כיוצא בדבר אתה אומר | 20 והאמורי וכו׳ סניר] ט ח׳ | במקרא: שניר | 21 ג את קוראהו שיאון | ט ארבע | ג וסריון וסניר ושיאון | ג לכל באי | 22 המוסגר רק ג | 29 אין וכו׳ לממתים] ג ח׳ |

הבן (ספרי שם). (ז) 3 חלק אחי אביהן. כראב״ו, ואפשר דצ״ל חלק אבי אביהן, ועיין ספרי צד קעח: 4 תן להן. כאן נראה איזה חסרון ואפשר דצ״ל כבירושלמי ב״ב טז ע״א תן להן בקרקעות תן להן במטלטלין. (ח) 6 לדורות. ספרי שם. (יא) 8 הקרוב וכו׳. ספרי צד קעט: — ת״ל וכו׳. ספרי שם: 11 אמרת וכו׳. אפשר דנדחה הק״ו ונשמטה הפירכא: 12 וכל בת וכו׳. ספרי שם: 14 אשתו. אפשר דצריך להשלים אין היא יורשת אותו. (יב) 16 נמצא. ספרי דברים פיס׳ שלח, מדרש תנאים צד רו, ותוכן הענין מובא גם במה״ג חקת: 28 ק״ו וכו׳. ספרי דברים פיסקא לז: 29 אין לי וכו׳. שייך לקמן אל ונאספת אל עמך:

הייתי עם משה אהיה עמך (יהושע א ה) ומנין אף מיתת הצדיקים אמרת והלך לפניך צדקך כבוד י״י יאספך (ישעיה נח ח) ומנין שהיו מכבדין אותן עד שהיו בחיים ת״ל כבוד ה׳ יאספך מלמד שהמקום נכנס בנשמותיהם של צדיקים וכונסן בנחת רוח בכבוד שכן אביגיל אומרת לדוד ברוח הקדש והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החים (שמו׳ א׳ כה כט) יכול אף של רשעים כן ת״ל ואת נפש אויביך יקלענה בכף הקלע מגיד שהוא מוסרן למלאכי חבלה והן מצערין אותן ושומטין את נשמתן שנא׳ ותקרב לשחת נפשו וחייתו לממתים (איוב לג כב): [0]עלה אל הר העברים, עליה היא לך ולא ירידה: וראה את הארץ, יכול שלא בבקשה ושלא בתחנה ת״ל ואתחנן אל י״י (דברים ג כג) גדולה ראיה שנ׳ במשה מראיה שנ׳ באברהם באברהם מהוא אומ׳ קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה (בראשית יג יז) אבל במשה הוא אומ׳ עלה וראה: אשר נתתי לבני ישראל, מלמד שהראה לו הקב״ה תחומי כל שבט ושבט זה חלקו של יהודה וזה חלקו של בנימין זו ארץ אפרים וזו ארץ מנשה:

יג. וראיתה אותה, אותה אתה רואה אי אתה רואה מקצתה כולה אתה רואה ואי אתה רואה חציה אמרו כל לשונות שהיו מהארץ לח״ל היה משה רואה אותן וכל לשונות שהיו מח״ל לארץ לא היה משה רואה אותן משום אבא יוסי החורוני אמרו כל הארצות היה רואה הקרוב לפי קורבו והרחוק לפי רחקו ובארץ ישראל היה רואה הרחוק בקרוב: [0]וראית אותה ונאספתה, על מנת וראית ונאספת: אל עמיך זה אברהם יצחק ויעקב ד״א זה לוי וקהת ועמרם. — גם אתה ר׳ אסי בן מתיא אומר לפי שנתפרשה גויעה באהרן ולא נתפרשה גויעה במשה אמר כאן גם אתה ניתן לו גויעה מיכן: [0]כאשר נאספ אהרן אחיך כמיתה שחימדת לאחיך ר׳ סימאי אומר הרי הוא אומר ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש את אלעזר בנו מלמד שהעמיד משה את אהרן על המלע והיה מפשיטו בגדי כהונה עד שנמצא לבוש בגדי שכינה אמר משה אשרי אדם שראה לו כן בחייו אפשר יהא לי כן גם אני א״ל המק׳ גם אתה וכה״א וירא כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום (במדבר כ כט) אמר משה אשרי אדם שבכו לו כל ישראל אפשר יהא לי כן גם אני אמר לו המקום גם אתה:

יד. [0]כאשר מריתם פי במדבר צין משה אמר לפני המקום רבוני כתוב מפני מה פרעתי ממנו אמר לו המקום אני כותבה שלא היתה אלא על המים שנא׳ כאשר מריתם פי במדבר צין, איוב אמר לפני המקום רבוני כתוב מפני מה פרעת ממני א״ל המקום אני כותבה שלא היתה אלא על חנם שנ׳ ותסיתני בו לבלעו חנם (איוב ב ג), דוד אמר לפני המקום רבוני אל תכתוב מפני מה פרעת ממני אמר לו המקום לא שווה לך שלא יהו הבריות אומרין הרבה עבירות היו ביד דוד אלא שלא כתבן המקום אלא אני כותבה שלא היתה אלא אחת שנ׳ אשר עשה דוד הישר בעיני ה׳ רק בדבר אוריה החתי: הם מי מריבת קדש מדבר צין, הם שהיו שהמרו במרה הם שהיו שהמרו על הים הם שהיו שהמרו במדבר צין:

7 לממתים· ספרי צד קפה: 8 ירידה· ספרי דברים פיסקא שלח, מדרש תנאים צד רו ורכג: 12 מנשה· ספרי צד קפב ודברים פי׳ שלח, מכילתא מס׳ דעמלק בשלח פ״א, מדרש תנאים צד יח ורו ורכג· (יג) 17 בקרוב· ספרי שם: 18 ועמרם· ספרי דברים פ׳ שלט, מדרש תנאים צד רו: 20 כמיתה וכו׳· מדרש תנאים שם ולעיל צד קטו: 24 ויראו וכו׳· במקרא ויראו כל העדה: 26 משה וכו׳· ספרי שם·

5 במקרא: בתוך כף· (יג) 13 ב אין | ב ואין | 15 אותן] ט ח׳ | ב ומשום ר׳ יוסי החרם אמרו | 16 ב הרחוק··· והקרוב | 17 ג כקרוב | וראית וכו׳ ועמרם] רק ג | 18 גם אתה] ט ח׳ | ב ר׳ יוסי בן מתיה | 19 גויעה בפ׳ ב׳] ט ח׳ | ב אמר לו גם | גם] ט ח׳ | 20 ט נותן לך | מיכן] ט ח׳

טו. וידבר משה אל ה' לאמר, אין בכל התורה כולה וידבר משה אל ה' לאמר אלא כאן אמר לו הודיעני אם אתה ממני תחתי. [0]זה אחד מן הדברים שאמר משה לפני המקום הודיעני אם אתה עושה לי אם אין אתה עושה לי אמר לו המקום אני עושה וידבר משה אל י"י לאמר (שמות ו ב) מה ת"ל לאמר אמר לו הודיעני אם אתה גואלן אם אין אתה גואלן כיוצא בדבר אתה אומר ויצעק משה אל י"י לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלי (שם יו ד) מה ת"ל לאמר אלא אמר הודיעני אם אני נופל בידם ואם איני נופל כיוצא בדבר אתה אומר ויצעק משה אל י"י לאמר אל נא רפא נא לה (במדבר יב יג) מה ת"ל לאמר אמר לו הודיעני אם מרפא אתה את מרים ואם אין אתה מרפא כיוצא בדבר אתה אומר ואתחנן אל י"י בעת ההיא לאמר (דברים ג כג) מה ת"ל לאמר אמר לו הודיעני אם נכנס אני לארץ ואם איני נכנס וכאן מה הוא אומר וידבר י"י אל משה לאמר מה ת"ל לאמר אמר לו הודיעני אם ממנה אתה אחר תחתי ואם אין אתה ממנה:

טז. יפקוד י"י אלהי הרוחות לכל בשר, האל שהוא יודע דעת ורוח של כל אחד ואחד איזו בגבוה איזו בנמוכה איזו הימני' ואיזו קפדנית <וכן הוא אומר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם (תהלים לג טו) ואומר ותוכן לבות ה' (משלי כא ב):> איש, שיהא בעל כח ובעל חכמה ובעל גבורה חתיכה ופסיפס: על העדה, שלא יהא תומהן כמו שנא' מה זה היה לבן קיש הגם שאול בנביאים (שמואל א' י יא):

יז. אשר יצא לפניהם, שלא יהא עושה כדרך שמלכי אומות העולם עושין שהן מוציאין את בני דוויה למלחמה ויושבין להן בתוך בתיהם אלא אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם שכן הוא אומר בדוד וכל ישראל ויהודה אוהב את דוד כי הוא יוצא ובא לפניהם (שמואל א' יח טז): ואשר יוציאם ואשר יביאם שלא יהא מוציאן רבבות ומכנסן אלפים מוציאן אלפים ומכנסן מאות שכן הוא אומר בדוד גם תמול גם שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא (שם ב' ה ב) <מה שאתה מוציא אתה מביא:> ולא תהיה עדת י"י כצאן אשר אין להם רועה אמר משה לפני המקום רבש"ע לא הוצאת את ישראל ממצרים על מנת שיהו חוטאין ואתה נפרע מהן או על מנת שיהו חוטאין ואתה מוחל להם לא הוצאת את ישראל ממצרים על מנת שלא יהו להם פרנסים אלא על מנת שיהו להן פרנסים לא כמות שהוא אומר ויאמר ראיתי את כל ישראל נפוצים על ההרים כצאן אשר אין להם רועה (מלכים א' כב יז) ד"א ולא תהיה עדת י"י כצאן אשר אין להם רועה למה היה משה דומה לרועה נאמן שאמר לו בעל צאנו המתלק מצאני א"ל איני מסתלק עד שתודיעני מי אתה ממנה תחתי:

(טו) 1 ט משה לפני ה' אין וכו' | 2 אלא כאן] ט ח', נ נ' לפי שצרך לתבוע צרכי צבור אמר כאן וידבד משה אל ה' לאמר מאי לאמר | נ אם ממנה אחר תחתי אם אין אתה מ מנה. (טז) 13 יפקוד וכו'] ט אלהי הרוחות האל וכו' דעת של כל רוח של וכו' | 14 נ רוח גבורה ואיזו רוח נמוכה הומיינית ואיזו רוח קפדנית | המוסגר רק נ | 16 שיהא] ט ח' | ובעל חכמה] ט ח' | ט ופשיפס | נ איש על העדה | 17 היה] ט ח' | 18 ט האומות עושין | ט שכן | 19 ט את לגיונם ויושבין | 20 ואשר יבא לפניהם] ט ח' | ט בדוד הוא אומר | ט ישראל אוהבים | 22 בדוד] ט ח' | 23 אתה וכו' והמביא] ט וגו' | 24 המוסגר ט ח' | 25 נ רבון העולמים | 26 ט פורע | מהן] ט ח' | 27 ט ולא כמו שאמר ראיתי את ישראל | 28 כצאן וכו' רועה] ט ח' | 29 ט לא | 30 נ יפה | לו] ט ח'

(טו) 1 אין וכו' ספרי צד קפד. (טו) 14 הימני' עיין Jahrbuch der jüdisch-liter. Gesellschaft, Frankfurt a. M. 1903, Seite 279, ופתרון המלה מל"י ὅμοιος א"נ. 16 ופסיפס. עיין לעיל צד רעא. (יז) 19 דוויה. ר"ל הפחותים והשפלים: 24 מביא. ספרי צד קפה: 28 ההרים. ספרי דברים פיס' שה.

יח. [0]ויאמר ה׳ אל משה קח לך את יהושע, לפה שאמר משה יפקוד ה׳ אלהי הרוחות אמר לו המקום משה הרי מה שבקשת נתון לך: – קח לך, משלך. מפני מה לא אמר משה ילך יהושע בן נון תחתי שהיה מתירא שלא יענש מושכין אותו משל למה״ד לתינוק שנכוה בגחלת והיה רואה אבן טובה סבור בה שהיא גחלת היה רואה מרגלית סבור בה שהיא גחלת כך אמר משה אהרן אחי ילך תחתי וענשו המקום: איש אשר רוח בו, שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתן ועם המתונים כפי דעתן: וסמכת את ידך עליו, שיתברך תלמודו על ידך:

יט. והעמדת אותו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה, שיהא מומחה מפי אלעזר הכהן ומפי כל העדה <מלמד שאמר לו הקב״ה למשה לך והעמיד תורגמן ליהושע ויהא יושב ודורש ושואל לפניך בראש כל גדולי ישראל:> וצויות אותו לעיניהם, אבל אין אתה יודע הצווי הזה מהוא נאמר כאן וצויות אותו ונאמר להלן קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו (דברים לא יד) הא אין צווי בכל מקום אלא ד״ת:

כ. ונתת מהודך עליו, מן ההוד שניתן עליך מהר סיני שנאמר וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה (שמות לד לה) מלמד שקרנים היו יוצאות מפני משה כקרנים שיוצאות מגלגל חמה שנא׳ ונוגה כאור תהיה קרנים מידו לו (חבקוק ג ד). ד״א מהודך ולא כל הודך למה משה דומה לאבוקה שהיא דולקת ודלקו ממנה כמה נרות אבל אורה של אבוקה לא חסרה כלום כן לא היתה חכמתו של משה חסרה כלום: [0]למען ישמעו כל עדת בני ישראל, שיהו נוהגין בו בכבוד וביראה כדרך שהיו נוהגין בך:

כא. [0]ולפני אלעזר הכהן יעמוד, פסק לו הקב״ה גדולה לאלעזר שאפילו מלך עומד מלפניו: ושאל לו יכול יצוה ת״ל לפני י״י יכול בלב ת״ל ושאל לו הא מה הדבר שואל בפיו ואורים ותומים משיבין אותו: – במשפט האורים, למה נקרא שמו אורים ותומים אורים שהן מאירין דבריהם תומים שהיו שלמין בהם ולא היו מבדין ומה שכבר בידו בנבעת בנימין מפני לא שבחנו כל צרכן בראשונה אמר עלו ולא אמר אתנו בידך בשניה אמר עלו כי מחר אתנו בידך: על פיו יצאו ועל פיו יבאו, יכול שהן נשאלין בהן להדיוט ת״ל הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה מה יהושע פרנס אף הן אינן שואלין אלא למלך ולבית דין ולמי שצורך הצבור בו:

(יח) 2 משלך. במה״ג נוסף כאן קח לך אינו אלא בלקיחה לפי שאין חבר וכו׳ אמרו לעולם יקנה וכו׳ לעצמו שיהא קורא וכו׳ סתריו כלשון הספרי דברים פ׳ שה ומובא בילקוט כאן: 7 דעתן. ספרי צד קפו. (יט) 10 ישראל. ספרי שם: 12 ואצונו. ולא מצינו שצוה אותו דבר אלא ע״כ שלמדו תורה, ז״ר. (כ) 19 כלום. ספרי שם. (כא) 22 יצוה. צ״ל יצוה. 23 אותו. ספרי שם: 25 מפני וכו׳. צ״ל מפני שלא בחנו: 26 בידך. יומא עג: 28 בו. יומא שם.

(יח) 2 ג יהא משלך | 3 מושלין אותו] ט ח׳ | 4 רואה] ט ח׳ | סבור בה] ט וסבור וכן בסמוך | 5 גחלת] ט ג׳ רואה וסבור שהיא גחלת | 6 היה] ט ח׳ | ג לפי ··· לפי | דעתן] ט דעתו. (יט) 8 ולפני כל העדה] ט ח׳|9 ומפי ג ח׳ | ג וכל | המוסגר רק ג | 11 אבל וכו׳] ט להלן ואצוונו הא אין וכו׳. (כ) 14 עליו] ט ח׳ | ט מהוד | ג עליו | ט ויראו | 15 עור פני משה] ט ח׳ | היו] ג ח׳ | ט יוצאין | ג מפניו של משה | 16 שהן יוצאין | ג מפני החמה | מידו לו] ט ח׳ | 17 הודך] ג ג׳ זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה | ג לגר שהיה מונח ע״ג מנורה| ט נדלקו | ג ממנו נרות הרבה אבל אורו של גר לא היה חסר | 18 ג כך | לא היתה] ט ח׳| 19 ט לא חסרה. (כא) 23 במשפט וכו׳ בידך] ג מביא תוכן הענין ע״פ הגמ׳ דיומא עג. | 26 על פיו וכו׳ יבאו] ט ח׳ | 27 ט שהיו שואלין להדיוט | בני] ט ח׳ | אתו וכל העדה] ט ח׳ | מה וכו׳] ג מביא לשון הגמ׳ דיומא.

כב. ויעש משה בשמחה מלמד שהיה משה שמח שהוא מוריש את כבודו ליהושע כאדם שהוא מוריש נכסיו לבניו: ויקח את יהושע, כמה שנאמר קח לך את יהושע: ויעמידהו, כמה שנאמר והעמדת אותו:

כג. [0]וימסוך את ידו עליו, כמה שנאמר וסמכת את ידך עליו: ויצוהו, כמה שנ' וצויתי אותו לעיניהם יכול שאין לי אלא שהיה משה שמח אלא לכל אלו מניין אף לענין ההוד אמ' כאשר דבר י"י ביד משה אף לענין ההוד:

כח—ב. צו את בני ישרא' משל צבור התמידין באין אינן באין לא משל יחידין ולא משל גרים ולא משל נשים ולא משל עבדים ומנין לרבות יחי' גר' נש' ועב' שישקלו או שישתתפו אמרת וידבר ה' א' משה לאמר לרבות יחידים צו את בני ישרא' לרבות את הגרים ואמרת אליהם ריבה נשים ועבדים ובצד השני אתה אומר בני ישרא' להוהיר גדולים על ידי קטנים להנהיגם במצוות: [0]צו את בני ישראל, ר' יוסי בן לוי אומר כל מקום שהוא אומר צו אין בו התר אבילה ר' שמעון אומר כל מקום שהוא אומר צו הרי זה בפח כיס: — את קרבני זה הדם. לחמי אלו התמידין. לאשי אלו החלבים. ריח ניחוחי אלו הנסכים שהן השמן והיין. ר' יהודה אומר את קרבני לחמי כאלו קרב על שלחני וכי יש אבילה ושתיה לפניו ת"ל לאשי לפי שהן מעלין לאישים עולה היא בנחת רוח לפני וכן הוא אומר בקבלה אם ארעב לא אומר לך האוכל בשר אבירים כי לי כל חיתו יער (תהלים נ יב) אם כן למה נאמר ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו בשביל להרבות שכרן של ישראל: תשמרו, תשקלו להביא מן השקול <יכול שאין לי שתשמרו להביא מן השקול> אלא מה שבענין כשאמר לי ריבה כל שהן מביאין לשמי שתשקלו להביא מן השקול: להקריב לי במועדו, יהא לו מועד מכאן עדות בן ארבעים יום למוכח:

ג. ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה', יכול אף מנחות ועופות אמרת כבשים ולא עופות כבשים ולא מנחות שומע אני כבשים ולא בקר עדיין אני אומר אם הביא מכל בהמה דקה עולה לו ת"ל כבש ממעט אני את הרחל <ולא אמעט את העז ת"ל כבש ממעט אני את העז> ולא אמעט את הגדי ת"ל כבש ועדין אני אומר אם הביא מכל בהמה גסה עולה לו ת"ל זה <שאמר ריבה שיביא נדבה וחובתה

(כב) 1 משה בפ' ב'] ט ח' | שהוא] ט שהיה | 2 ט שמוריש כבודו | ויקח את יהושע] ט ח' | 3 ויעמידהו וכו'] ט ח'. (כח—ב) 7 אינן באין] ט ח"ו | ט ולא | 8 ולא וכו' נשים] ט ח' | 9 ט ישתתפו | 10 את] ט ח' | ט גרים | 14 ט ריח זה השומן ניחוחי אלו הנסכים ר"י וכו' | ט אומר קרבני כאלו | 15 ג יש לפני אבילה ושתיה | 16 ג הוא]: לך ידעתי כל עוף הרים כי לי כל חיתו יער בהמה בהררי אלף א"כ | 17 תשמרו וכו' במועדו] ט ח' | 18 ג לרבות | תשקלו] ט ח' | 19 המוסגר ט ח' | ט שאמר | לי] ט זה | 20 ג תשקלו | שתשקלו] ט ג' לו | השקול] ג ג' ד"א תשמרו בן בג בג אומר נאמר כאן תשמרו ונאמר להלן והיה לכם למשמרת מה להלן יהא מבוקרין קודם לשחיטה ארבעה ימים אף כאן יהוא מבוקרין ועומדין קודם לשחיטה ארבעה ימים מיכן אמרו אין פוחתין וכו' | להקריב וכו' למזבח] ג להקריב לי כ"מ שנ' לי הרי הוא קיים לעולם במועדו שיהא דוחה את השבת ודוחה את הטומאה. (ג) 22 ואמרת להם] ג ח' | אשר תקריבו לה'] ט ח' | 23 כבשים בפ' הב'] ט ח' | ג אדיין | 24 לו] ט ח' | ט כבשים | המוסגר ט ח' | 25 ט כבשים | ועדיין וכו' למזבח] ט גורס זה לקמן בעמוד הסמוך שורה ג אחר למלכיה | 26 המוסגר ג ח' |

(כב) 2 לבניו. ספרי צד קפו. (כג) 6 ההוד. עיין רש"י. (כח-ב) 7 צבור. לעיל צד רפ וש ועיין ספרי כאן צד קפח 12 אבילה. אולי ר"ל כ"מ שנאמר צו בקרבנות, ועיין ריש ספרי במדבר: 13 בפח כיס. נראה דצ"ל בפחת כיס, ועיין Jahrbuch der jüdisch-liter. Gesellschaft, Frankfurt a. M. 1903, S. 281: 14 הנסכים. ספרי צד קפח ופס"ר (הוצאת פריידמאן) דף עד ע"ב: 18 שכרן וכו'. ספרי צד קסא ואגדת שיר השירים (הוצאת שעכטער) על הפסוק הנך יפה רעיתי: 21 מכאן. רומז על המשנה דעדיות פ"ו מ"א ר' יהודה בן בבא העיד וכו' ועל היין בן ארבעים יום וכו' ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות. (ג) 26 שאמר. צ"ל כשאמר וחסר הלמוד ואולי צ"ל כשאמר אשר תקריבו:

ומה הן מביאים מותר תרומה ועולות כבנות שוע למובח:> בני שנה, בן שנה לעצמו ולא בן שנה למנין עולם: שנים ליום, שיהא הקדישו לשם היום. בן זומא אומר של שחר לידעיה של בן הערבים למלכיה:

ד. את הכבש אחד, לפה שאמרת שנים יהו שניהן שוין ומקחן שוה יכול שאינו לוקח אחד אחד אמרת את הכבש אחד תעשה בבקר: תעשה בבקר <ונאמר להלן והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר (שמות ל ז) אבל איני יודע איזה יקדים כשהוא אומר את הכבש האחד תעשה בבקר> הוא יקדים יכול שחיטתו מנין אף ריקת דמו ת״ל תעשה בבקר תעשה אי אפשר לומר שיקדים הקטר קטרת לוריקת דמו של כבש שכבר נאמר את הכבש אחד תעשה בבקר ואי אפשר לומר שיקדים הקטר חלבו של כבש להקטר קטרת שכבר נאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר הא מה הדבר מלמד שהקטר קטרת בין וריקת דמו של כבש להקטר חלביו וכבר וכינו שאין מקריבין אלא על מערכה בנויה ת״ל וזה אשר תעשה על המזבח (שמות כט לח) אם לומר מובח בנוי והלא כבר נאמר ובחת עליו את עולתיך ואת שלמיך (שם כ כד) הא מה אני מקיים וזה אשר תעשה על המזבח אלא זו המערכה מכאן וכינו שהמערכה קודמת לכל המעשים ושחיטת הכבש האחד אח״כ ווריקת דמו אח״כ והקטר קטורת אח״כ והקטר חלבי הכבש אחר הקטר הקטורת וכן בבקר: ואת הכבש השני, לפה שאמרת שני יהא שני של שחר שלא יקדמנו אחר יכול אף קדמו אחר לא יהא כשר ת״ל תעשה יכול שחיטתו מנין אף וריקת דמו ת״ל תקריב יכול קודם חצות מנין לאחר חצות אמרת תעשה תקריב לפי שנאמר שני יכול יהא שני של שחר שלא יקדמנו הפסח יכול אם קדמו פסח לא יהא כשר ת״ל תעשה יכול שחיטתו

1 ועולות. צ״ל עולות, ועיין שקלים פ״ד מ״ד, כתובות קו:, שבועות יב.: — כבנות וכו׳. מכאן נדחה הפ׳ שחדש הח׳ בארטה Jahrbuch, Frankf a.M.1910 S. 129: 2 עולם. לעיל צד רמג: — היום. ספרי צד קפט: 3 למלכיה. עיין תוספתא סוכה פ״ד כד וכה ובבלי שם נו:, רמב״ם תמידין ומוספין פ״ד ה״ט, וכנגד מה שאמר ר׳ יוחנן ירוש׳ יומא לט ע״ב וכן בבלי שם כד. לא קבעו פייט לתמיד של בין הערבים אלא אמרו מי שזכה בשחרית יזכה בין הערבים קצת סתירה ממתניתין דתמיד פ״א מ״א לא היו ישנים בבגדי קדש אלא וכו׳ דמשמע דבתי אבות היו מתו.לזין בתמיד של בין הערבים (שמעתי). (ד) 4 שניהן וכו׳. ירוש׳ יומא מג ע״ב ובבלי סב:, מנחות פ״ד מ״ד, ועיין ספרי צד סח: 12 חלביו. נראה דגבי תמיד מלת תעשה דורש (עיין לעיל צד רמה) וגבי קטורת כפל מלת בבקר, ועיין יומא פ״ג מ״ו וירושלמי ובבלי שם: — ת״ל. צ״ל שנ׳ או אפשר דצ״ל שאין מקריבין אלא על גבי מזבח בנוי מה ת״ל וכו׳: 16 וכן בבקר. צריך להגיה ע״פ גרסת המה״ג נמצאת מקיים כן בבקר וכן בבקר וכן בבקר ר״ל גבי מערכה וגבי תמיד וגבי קטרת (וכן הוא כמו כאן): 17 אף. צ״ל אם: 18 זריקת וכו׳. אם זרק הדם קודם לתמיד: — תקריב. צ״ל תקריבו ר״ל זה האשה אשר תקריבו לה׳: 19 קודם חצות. ר״ל קודם שהגיע זמן שחיטת התמיד: — תקריב. עיין לעיל צד רפב: 20 תעשה. ספרי צד קצא, פסחים פ״ה מ״ג וירוש׳ שם לב ע״ב ותני כן יכול אם קדם פסח לתמיד לא יאוחר התמיד ת״ל תעשה ריבה:

1 בני שנה] נ׳ בן שנתו | 2 למנין עולם] נ לעולם | ט הקדש | היום] נ׳ שנים ליום שתהא שחיטתו כנגד היום ואין יום אלא שמש שנ׳ ובתחפנחס חשך היום מיכן אמרו תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שנייה ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית על טבעת שנייה עולה שתהא שחיטתו לשם עולה תמיד אף בשבת תמיד אף בטומאה תמיד שלא יקדום להן קרבן אחר ולא יתאחר אחריהן קרבן אחר חוץ מקרבן פסח׳ | בן וכו׳ למלכיה] נ׳ ח׳. (ד) 4 את הכבש אחד] ט ח׳ | ט לפי שנאמר | שניהן] ט ח׳ | 5 אחד בפ׳ הב׳] נ ח׳ | ט הכבש האחד | תעשה בבקר] ט וגו׳ | המוסגר נ ח׳ | 7 נ יקדום | 8 תעשה בפ׳ הב׳] ט ח׳ | אי] ט ח׳ | נ שיקדום | הקטר] ט ח׳ | ט הקטרת | 9 תעשה בבקר] ט ח׳ | ט ואיפשר | נ שיקדום | 10 הקטר] ט ח׳ | ט חלבי הכבש | ט להקטיר | 11 בבקר בבקר] ט ח׳ | ט מלמד שהכבשים הקטרתן בין זריקת דמו להקטר | 12 נ חלבו | נ שת״ל עולותיך וזה | ט זה | 13 עליו] נ ח׳ | את וכו׳ שלמיך] ט ח׳ | 15 זכינו] ט ח׳ | האחד וכו׳ הקטר קטרת] ט ואח״כ הקטרת וזריקת דמו ואח״כ הקטר חלבין | 16 וכן בבקר] נ וחביתי כ״ג היו באות אחר הקטר חלבים נמצאת מקיים כאן בקר וכאן בקר וכאן בבקר מיכן אמרו כיצד סדר עבודת התמיד וכו׳ (ומעתיק לשון הרמב״ם) | ואת הכבש השני] ט ח׳ | 17 ט לפי שנ׳ שני יכול שני של שאם יקדמנו אחר לא וכו׳ | 18 יכול] נ׳ אף | 19 נ לחצות | תקריב] נ׳ תעשה תקריב | לפי וכו׳] מכאן עד סה״ד נ ח׳ אבל לעיל שורה טו אחר וכן בבקר ג׳ תעשה בבקר יכול אם נתאחר אפילו עד ארבע שעות לא יהא כשר ת״ל תעשה העיד ר׳ יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות ועל היין בן ארבעים יום

מנין זריקת דמו ת״ל תקריב לפי שהעיד בן גודגדא כשר הכבש עד ארבע שעות יכול אם עברו ארבע לא יהא כשר ת״ל תעשה תקריב יכול קודם חצות ׳מנין אף לאחר חצות ת״ל תעשה תקריב׃

ד. [0]בלולה בשמן כתית. כל השמנים כשרים למנחות לא נאמר כתית אלא למובחר — לפה שאמרת ויקחו אליך שמן זית זך כתית כשאמר שמן ריבה שמן שלעטנים יכול הבא מן הממל מנין אף מתחת הקורה ת״ל שמן כשאמר שמן ריבה שמן של נובלות יכול הבא מן הממל מנין אף מתחת הקורה ת״ל שמן כשאמר שמן ריבה שמן של נרגרים יכול שאני מרבה אף שמן של שלוקים ושל כבושים ושל שרויים במים ת״ל שמן כתית נמצא השמן של שלוקים וחביריו כבעל מום למובח׃

ו. עולת תמיד העשויה בהר סיני ונאמר עולת תמיד לדורותיכם (שם מב) הקיש עולת דורות לעולת הר סיני מה עולת הר סיני טעונה כלי אף זו טעונה כלי אמר ר׳ שמעון מנין לעולת הר סיני שטעונה כלי שנאמר ויקח משה חצי הדם וישם באגנות (שם כד ו). עולת תמיד העשויה בהר סיני משקרבה בהר סיני עוד לא פסקה: [0]לריח ניחוח. מלמד שהיא לריח ניחוח ושהריח נחת רוח לפני הקב״ה: אשה לה׳. מלמד שהיא לאישים׃

ז. ונסכו רביעית ההין לכבש האחד. כתוב אחד אומר האחד אין מערבין נסכים בנסכים וכתוב אחד אומר כמספר כיצד מביא את הנסכים במספר ומערב יכול שלא בא לומר שאתה מערב נסכים בנסכים אלא נסכי תמידין בנסכי מוספין ומניין נסכי מוספין בנסכי תמידין ת״ל כמספר,כמספרם מערב את נסכים בנסכים נסכי תמידין בנסכי מוספין ונסכי מוספין בנסכי תמידין: בקדש הסך נסך, שלא יצא הסך ידי קדש: שכר לפי שהעיד בן בבא לומר הכבש כשר עד ארבע שעות יכול אם עברו ארבע לא יהא כשר ת״ל הסך נסך שכר לה׳ אף הוא העיד לומר כשר היין בן ארבעים יום למובח: נסך שכר, דאנא רוי דאנא שבע׃

שנתנסך על גבי המזבח׃ (ה) 5 ט לפי שנאמר | כתית] : ח׳ | ט שאמר | ט ריבה שמנים הרבה ממקום הרבה יכול וכו׳ | 6 ט ת״ל שמן שמן ריבה | שמן] ט ח׳ | 7 ט כותלות | ט ת״ל שמן שמן ריבה שמן של בדדין | 8 אף] : ח׳ | ט שמן שלוקים ת״ל כתית וכו׳ | 9 ט שמן שלוקים כבעל׃ (ו) 10 בהר סיני] ט ח׳ | 11 דורות] : התמיד | 13 עולת תמיד] ט ח׳. (ז) 16 ונסכו וכו׳ האחד] ט ח׳ | אומר] ט נ׳ לכבש | 17 ט אחר | 18 ומנין וכו׳] ט ונסכי מוספין בנסכי תמידין (ותו לא) | 20 נסך] ט ח׳ | ט נסך | ידי קדש] ט ח׳ | 21 שכר] : ח׳ | ט בן גודגדא | לומר] ט ח׳ | עברו] : עיברו איבריו | 22 שכר לה׳] ט ח׳ | : הועיד | : יין | 23 למזבח] : ג׳ הסך נסך מלמד שמנסך את היין על גבי השיתין לא על האש | נסך וכו׳] : ח׳.

1 תקריב. כל המאמר אינו מובן דהא ע״כ גם הא דאמר לעיל שלא יקדמנו אחר לענין פסח מיירי דשאר קרבנות אדרבה א״א להביאן אחר תמיד של בין הערבים ואפשר דאיזה ט״ס לעיל וצ״ל את הכבש אחד תעשה בבקר שלא יקדמנו וכו׳ או דומה לזה וכאן מיירי בתמיד של בין הערבים שלא יקדמנו הפסח אבל לפ״ז צריך למחוק הא דקודם חצות ולאחר חצות לעיל ולשנותו כאן גבי פסח:— לפי וכו׳. שייך יותר לעיל קודם ואת הכבש השני, ועיין בח״ג: 3 תקריב. עדיות פ״ו מ״א, ברכות פ״ד מ״א, ירוש׳ שם ז ע״ב ובבלי כז׳, וצ״ע דמבבלי כו: שם משמע דאף לרבנן תמיד של שחר אינו קרב אלא עד חצות ולא יותר. (ה) 5 כשאמר שמן וכו׳. נראה דר״ל מדכתיב שמן סתם ולא כתיב שמן זית זך כתית כמו גבי מנורה: 8 גרגרים וכו׳. לא נתברר לי, ועיין מנחות פ״ח מ״ד ומ״ה, תוספתא שם פ״ט ז, בבלי פו׳, ת״כ נדבה פרשה י ו אמור פרשה יג ספרי צד קפט: 9 שלוקים וכו׳. מנחות שם מ״ג, תוספתא שם ה״ח, בבלי שם. (ו) 13 באגנות. ת״כ צו פרק יח ז וח, מד׳ תנ׳ דברים צד נז, זבחים צז: מנחות סב: — פסקה. עיין לעיל צד רנט, פס״ר דף סג ע״ב, פסדר״כ דף ס ע״ב: 15 לאישים. ספרי צד קצא. (ז) 18 אלא וכו׳. צ״ל אלא נסכי תמידין בנסכי תמידין נסכי מוספין בנסכי מוספין ומניין וכו׳: 20 תמידין. לעיל צד רפב: 21 קדש. בז״ר מראה מקום לספרי צד קג שיתנסכו בקדש ובקדש יבלעו׳ ועיין תוספתא סוכה פ״ז טו ודעת ראב״צ ותוספתא מעילה פ״א טז וירושלמי סוכה נד ע״ד ובבלי מט׳, ואפשר לפרש ג״כ דאינו יוצא מידי מעילה כנגד דעת ר״ש מעילה יא׳, ועיין בבלי סוכה מט: 22 ת״ל וכו׳. לעיל למד שהקרבן כשר וכאן למד שהנסכים כשרים, ז״ר. ודוחק ונראה דהכל קאי אמאי דקאמר אף הוא העיד וכו׳ וע״ז צריך להיות יכול אם [לא] עברו ארבעים לא יהא כשר ת״ל וכו׳. ועיין תוספתא מנחות פ״ט יב, בבא בתרא צז: 23 נסך וכו׳ מסופק אני אם שייך עוד להס״ז ועיי׳ ׳רושלמי סוכה נד ע״ד, בבלי שם מט:, פס״ר דף פ ע״א, פסדר״כ דף נז ע״ב, תנחומא סי״ב ורבה פכ״א סי״ז׃

ח, [9]ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו, כל שליטד בשל שחר לימד בשל בין הערבים חוץ מהרמת הדשן וסדור המערכות והפיסות בלבד:

מטות

ל—ב, לפה שנאמרו נדרים דבק לרגלים יכול כולן נאמרו בענין אחד אמרת זה הפסיק הענין יכול שאין לי שקדמו נשיאים לישרא לשמוע אלא מה שבענין נדרים כשאמר וידבר ריבה אבל אומר אני מה אלו שהן נדרים אף אני ארבה כל סדרי נדר האמורים בתורה שקדמו נשיאים לישרא לשמוע אמרת דבר אל בני ישרא לרבות מצוה בלא תעשה כי יעשו לרבות מצות עשה לבני ישרא כל שנצטוו בני ישרא שקדמו נשיאים לשמוע ר' יוסי בן יהודה אומר מנין אתה אומר שנמסרו נדרים לגדולים להתיר אמרת וידבר משה אל ראשי המטות: לבני ישרא, בני ישרא עוברים בלא יחל אין הגוים עוברין בלא יחל או בני ישרא פרט לגרים אמרת איש לרבות את הגרים:

ג, איש כי ידור נדר, יכול שנדר שיש בו הקדש לשם או נדר שאין בו הקדש לשם ת"ל לה' נדר שיש בו הקדש לשם או בנדרים הוא עובר מניין אף בשבועות ת"ל או השבע שבועה והלא דין הוא מחמיר הוא בנדרים מה שאינו מחמיר בשבועה שעושה בנדרים נדר שהוא על תנאי דבר כנדר שאינו על תנאי דבר והוא חייב ולא עשה בשבועה כן אם עובר בנדרים בלא יחל יהא עובר בשבועה בלא יחל או מחמיר הוא בשבועה מה שאינו מחמיר בנדרים שעושה בשבועות שיש בו הקדש לשם כשבועה שאין בה הקדש לשם והוא חייב ולא עשה בנדרים כן אם עובר הוא בנדרים בלא יחל אינו דין שיעבור בשבועה בלא יחל או בנדרים ובשבועות הוא עובר מניין אף

(ל—ב) 4 יכול וכו' ספרי צד קצז, ת"כ אמור פרק יז יב, נדרים עח, בבא בתרא קכא: 6 וידבר' עיין בח"ג ולא נתברר לי ואפשר דצ"ל כשאמר להלן אלה החוקים אשר צוה ה' את משה ריבה: 8 יעשו וכו' אינו מובן דמה ענין פרשת אשם מעילות לכאן ונראה דאשגרה היא מלעיל צד רל ואפשר דצ"ל אמרת לאמר לרבות מצוה בלא תעשה זה הדבר לרבות מצות עשה לבני ישראל כל וכו', ועיין ספרי כאן וס"ז לעיל צד רמז ולפ"ז היה אפשר לפרש מאי דמרבה בת"כ אחרי ריש פרשה ר' ראשי המטות לענין שחוטי חוץ היינו דגם בשחוטי חוץ קדמו נשיאים לשמוע וצ"ע בגמרא נדרים עה, אמאי נטו מפירוש זה: 10 להתיר' ספרי צד קצח: 11 אין וכו' נזיר פ"ט מ"א וירוש' ובבלי שם: 12 הגרים' עיין בח"ג ומאי דנתוסף במה"ג נראה דאינו מן הס"ז, עיין ספרי שם. (ג) 13 שנדר' צ"ל נדר: 14 לשם' דבעי שידור בדבר הנדור, ז"ר ועיין ספרי צד קצט: 16 כנדר וכו' דמתפיס בנדר חייב משא"כ במתפיס בשבועה, ז"ר. אבל א"א להעמיס זה בלשון ואפשר דצ"ל על תנאי דבר מצוה כנדר שאינו על תנאי דבר מצוה ופ' על תנאי כמו להתנות על ר"ל דנדרים חלים על דבר מצוה משא"כ בשבועות ובכלל הלשון אינו מתוקן אבל העניין מובן דר"ל דיש בנדרים מה שאין בשבועות ויש בשבועות מה שאין בנדרים ולפיכך אל ידונו זה מזה:

כולן | 5 מה] ט ח' | 6 ג כשאמר להלן וידבר ה' אל משה לאמר ריבה | ט אף אומר אני כל | ג ארבה נדרים האמורין | 7 ג: שיקדמו | ג ת"ל | 8 ט מצות ל"ת | ט שנצטוו בה ישראל כל שקדמו | 9 ג: קדמו | ג איסי | ט גדולים נדרים | 11 ג בבל יחל | ט ואין הגוים עתידין בלא | ג בבל יחל | 12 הגרים] ג: ג' זה הדבר מגיד שכשם שנתנבא משה בכה אמר כך נתנבאו הנביאים בכה אמר מוסיף עליהם משה שנתנבא בזה הדברי. (ג) 13 איש וכו' לאחרים בע' הס' שו' א] ג ח' ומביא דרשות אחרות ובכללן גם דרשה

(ל—ב) 4 ט לפי שנאמ' נדר | דבק] ט ח' | ג נאמרו

לאחרים ת״ל לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו ריבה הנשבע להרע לאחרים נאמר כי ידור נדר ריבה הנשבע להרע לבהמתו מפני שהוא זכאי להרע לה ולהטיב לה או השבע שבועה ריבה הנשבע להרע לעבדו ולשפחתו מפני שהוא זכאי במכירתן בין גדולים בין קטנים לאסור אסר <ריבה הנשבע להרע לבתו מפני שהוא זכאי במכירתה כשהיא קטנה: על נפשו> ריבה הנשבע להרע לבנו מפני שהוא יורשו ומורישו לא יחל דברו ריבה הנשבע להרע לאשתו מפני שאינה יורשתו אלא הרי היא מורישתו ככל היוצא מפיו יעשה ריבה הנשבע להטיב לכל אדם. חנן היה אומר יכול שאין לי עובר בדברו בלא יחל אלא הוא מניין אף אחרים יהו עוברין עמו ת״ל ככל היוצא מפיו יעשה. הלל היה אומר הרי מי שאמר קונם לבית הזה שאני נכנם בכר זה שאני טועם יכול יתן הנייתו של בית ויכנם לו דמי בכר ויאכלנו ת״ל ככל היוצא מפיו יעשה. ר׳ חנניה אומר מניין אף האומר ליתן מתנה לחבירו ליתן מתנה לעני לעשות רצון אחרים שיעשה מיד ת״ל ככל היוצא מפיו יעשה:

ד. כי תדור נדר לה׳, ביודעה לשם מי הוא נודרת פרט לקטנה מכאן אמרו תינוקת בת אחת עשרה שנה ויום אחד ותינוק בן שתים עשרה שנה ויום אחד בזמן שאומרים אין אנו יודעים לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו אין נדרן נדר ואין הקדשן הקדש תינוקת בת שתים עשרה שנה ויום אחד ותינוק בן שלש עשרה שנה ויום אחד בזמן שאמרו יודעין אנו לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו נדרן נדר והקדשן הקדש. מעשה בתינוק אחד שבא לפני ר׳ עקיבא א״ל רבי הקדשתי קרדומי א״ל בני שמא לחמה וללבנה הקדשת א״ל רבי אל תתיגע לא הקדשתי אלא למי שברא את אלה א״ל צא בני נדריך נדרים:

ד. והחריש לה <לא לנדריה והחריש לה> לא לשלוחה <מפני מה לא הפרת א״ל לא הייתי יודע שקינמה הרי זה יפר> מפני מה לא הפרת אמר להן לא

אחת מהספרי ואח״כ חוזר להעתיק הס״ז בזה״ל ד״א איש כי ידור נדר לה׳ ריבה הנשבע להרע לבהמתו וכו׳ | 3 נ במכירתן קטנים וגדולים | 4 המוסגר ט ח׳ | 6 נ יורשת ... מורשת | 7 נ לשאר כל בני אדם | 8 ט בדברים | נ בל | נ ומנין אחרים | 9 ט זה | נ שאיני | נ זו שאיני, | 10 לן] ט ח׳ | נ ככר זו ויאכלנה | 11 נ וליתן | נ לעניים ולעשות | 12 נ אחים | ט יעשה. (ד) 17 מעשה עד סה״ד] גם נ | 18 נ הקדשתי דבר זה מה הוא | בני] ט ח׳ | נ לשם חמה ולבנה הקדשתו | 19 אל תתיגע] ט ח׳ | נ שברא אלו | צא] ט ח׳. (ה) 21 והחריש וכו׳ מכאן עד ליך בע׳ הס׳ ש׳ ז מובא בילק׳ בפס׳ ט (אחר מפירות העיר ה״ז יפר) | ט להלן היא אומר והחריש וכו׳ | המוסגר ט ח׳ | המוסגר נ

1 להרע לאחרים. כדמפרש ואזיל למי שיש הרשות בידו להרע ז״ר ודוחק וגם מלת נאמר שאח״כ צריך תקון ואפשר דצ״ל ריבה הנשבע להרע לעצמו וכשאמר וכו׳ פ׳ דלהרע לעצמו מגופיה דקרא אתיא מן לאסור איסר על נפשו ומפרש והולך כל הכתוב עד דמרבה מן ככל היוצא מפיו יעשה להטיב לכל אדם או אפשר דצ״ל בסוף להרע ולהטיב לכל אדם מאחר דאינו מבואר מאיזו הרעה מיירי ואם אוסר נכסיו על אחרים בודאי הנדר חל, ועיין ת״כ חובה פרשה ט ג וירושלמי שבועות לד ע״ג ובבלי שם כו׳: 8 אחרים. כגון שהדיר נכסיו על אחרים והם נהנו ממנו. ועיין ירושל׳ נדרים לז ע״ב, בבלי שם לה׳, נדה מו׳, רמב״ם נדרים פ״ה ה״א ופ״י הי״ב, הלכות שבועות פ״ה ה״ד. ואפשר דהמקור לפסקו בהל׳ שבועות מה דאיתא בירושלמי נדרים מא ע״ב אר״י הדא אמרה הזן דמשבע לחבריה וכו׳. אבל הפ׳ שם בספק: 10 יתן וכו׳. עיין ירוש׳ נדרים לח ע״ג, בבלי שם לה׳, שבועות כב, יבמות פח׳: 12 שיעשה וכו׳. עיין ירוש׳ שביעית לט ע״ד וב״מ ט ע״ד ובבלי שם מט. (ד) 13 ביודעה וכו׳. במה״ג מביא הענין בלשון אחר: ואשה כי תדור נדר אין לי אלא גדולה ומניין לרבות את הקטנה שיש בה הפלייה ת״ל ואשה מיכן אמרו בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקין בת שתים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימין ובודקין כל שתים עשרה כיצד נבדקין אם אומרין יודעין אנו לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו נדריהן קיימין קודם הזמן וכו׳, כרמב״ם נדרים פי״א ה״ג. וכעין זה לפסוק ג וז״ל: איש פרט לקטן או יכול שאני מוציא את הקטן שיש בו הפלייה ת״ל להלן כי יפליא נדר נאמר כאן נדר ונאמר להלן נדר מה נדר האמור להלן כי יפליא אף נדר האמור כאן כי יפליא מה נדר האמור כאן בבל תאחר לשלמו ובל יחל דברו אף נדר האמור להלן בבל תאחר לשלמו ובל יחל דברו מיכן אמרו בן שתים עשרה שנה ויום אחד וכו׳ כלשון המשנה נדה פ״ה מ״ו ורמב״ם לעיל וקצת מזה נראה דלקוח מן הס״ז עיין לעיל צד רמ וספרי צד קצט: 16 בזמן וכו׳. צ״ל אע״פ שאמרו אין אנו יודעין לשם וכו׳: 20 נדרים. תוספתא נדה פ״ה טז׳. (ה) 21 והחריש וכו׳. עיין בח״ג ונראה דהילקוט מקצר לפסוק ו ואינו מביא אלא תוכן הענין ולענין הסדר אפשר דהדרשות נשנו בין לענין האב בין לענין הבעל ואני נמשכתי אחר הסדר והלשון במה״ג: — לנדריה. לאפוקי נדרה בתו וסבר שהיא אשתו, נדרים פי״א מ״ה. עיין ספרי צד רא: — לשלוחה כנגד דעת הספרי שם:

היתי יודע שאני וכאי להפר הרי זה יפר <מפני מה לא הפרתה אמר להן> לא היתי יודע שזה נדר הרי זה יפר:

ו. וה׳ יסלח לה כי הניא אביה אותה, הפר ולא ידעה והוידה ועברה עליהן מניין שהיא פטורה ת״ל וה׳ יסלח לה <או יכול אפילו עברה קודם שהפר לה והפר לה אח״כ תהא פטורה ת״ל כי הניא אביה אותה בזמן שקדמה הפרתו לעבירתה ולא בזמן שקדמה עבירתה להפרתו> ובשבת יאמר לה אבולי ולא יאמר לה הרי מופר ליך:

ט. ואם ביום שמוע אישה, אמרה קונם שניסת משאצא עד ג׳ שנים אמר אין קיים לה הפר יפירנו כאילו מופר. קונם שאני טועמת מחנותו של פלוני אינו יכול להפר לה ר׳ יהודה אומר אם אין פרנסה אלא מאותו חנות הרי זה יפר. קונם שאני אבא אוכל ואמי אוכלת ואחי אוכלין אינו יכול להפר. קונם שאני טועמת ואוכלת מתאני העיר הזאת מענבי העיר הזאת יביא לה מעיר אחרת מפירות העיר הרי זה יפר:

י. ונדר אלמנה וגרושה, יכול כל אלמנה וגרושה במשמע ת״ל אם בית אישה נדרה פרט לשנדרה חוץ לבית אישה אחר שריבה נדרי אלמנה להקם נדרי אלמנה להפר כיצד נדרה שנתארמלה או שנתגרשה משיצאת מרשותו אינו יכול להפר יכול אם לא יצתה מרשותו יהא זכאי להפר אבל אם יצאת מרשותו לא יהא זכאי להפר ת״ל יקום יכול אם היה עתיד להחזירה יהא זכאי להפר ת״ל יקום:

יד. האומר לאפיטרופוס כל נדרים שתדור אשתי וכו׳, אישה יקימנו ואישה יפרנו מה ת״ל בכל הפרשה לרבות אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממורת לכותי ולחלל לרבות כולן. ביום שמעו אמר ר׳ אליעזר בן יעקב פעם אחת שאלתי

2 יפר׳ נדרים פי״א מ״ז: 4 ת״ל וכו׳. ספרי צד רב. 6 ובשבת ח׳ | 1 המוסגר ט ח׳. (ו) 3 וה׳ וכו׳ אותה] ט ח׳ | ט הרי זה ועברה עליהן הוא אומר וה׳ יסלח לה | 4 המוסגר ט ח׳ | 6 ובשבת עד סה״ד רק ט׳. (י) 14 ג אלמנות וגרושות | במשמע] ט ח׳ | 15 אחר עד סה״ד] ג ח׳.

וכו׳. נדרים עז: 8 שנים וכו׳. אם תגרשני לא אנסוב ג׳ שנים, ז״ר. ואינו מובן מאי דקאמר הפר יפירנו כאילו (צ״ל כולו) מופר ולכאורה נראה דאם נדרה כן אינו יכול להפר משום דלא הוה לא מנדרי ע׳ ג׳ ולא מדברים שב׳ לב׳, עיין נדרים פא: אבל באמרה נטולה אני מן היהודים דקיימא לן יפר חלקו ותתא משמשתו בזה היה מקום לומר דיש מי שסובר דשייך גם כאן לומר הפר יפירנו כולו מיפר ואם בטל מקצתו בטל כולו אבל לא מצאתי מי שסובר כן בפירוש ונראה דכל המאמר משובש: 10 אין וכו׳. צ״ל אין לו פרנסה וכו׳ כבדפ׳ וויניצ׳ עיין נדרים פי״א מ״ב ותוספתא שם פ״ז ג: 11 שאני וכו׳. צ״ל קונם שאני עושה ואבא אוכל, עיין נדרים פי״א מ״ד. ובמה״ג קחשיב בין הנדרים שאין הבעל יכול להפר גם הדוגמא שלפנינו וז״ל אמרה קונם שאני עושה ואבא אוכל וכו׳ ואחי אוכלין אינו יכול להפר קונם שאני עושה ואביך אוכל ואמך אוכלת ואחיך אוכלין אינו יכול להפר ונראה דזה לקוח מן הס״ז והבבא דאביך אוכל וכו׳ נשמטה בגרסת הילקוט: 12 מפירות העיר׳. בנדרים פי״א מ״ב וכן בתוספתא שם פ״ז ב וג לא מפליג בין אם אסרה על עצמה מין אחד או פירות סתם ועל כן נראה דצ״ל מפירות העיר יביא לה מעיר אחרת מפירות העולם ה״ז יפר: (י) 14 כל וכו׳. ר״ל אפילו ניסת אח״כ כלשון הספרי צד רה או אפילו נתארמלה וכו׳ וניסת לזה וכו׳ ובז״ר מפרש ע״פ המשנה דנדרים פ״י מ״ט יכול אפילו נדרה בבית בעלה ואמרה הריני נזירה לאחר ל׳ ונתארמלה ונתגרשה תוך ל׳ אבל אין זה במשמעות הלשון וגם המשך הדבור לא יעלה כהוגן לפי פירוש זה. והלשון פרט וכו׳ מגומגם דהא רוצה להביא ראיה לרבות ואיך מסיים במיעוט ואפשר דאיזה חסרון מקודם ובדוחק יש לפרש דה״ק דהכתוב לא בא אלא למעט נדרה חוץ לבית אישה אבל נדרה בבית אישה יכול להפר וע״כ מפרש דקרא דאם בית אישה קאי אאלמנה וגרושה משום דאם לא ניסת פשיטא דנדריה קיימין דמאן יפר לה ועל כרחך דהכתוב בא להשמיענו דנדרים שנדרה באלמנותה חוץ לבית אישה אין להם היתר אף אם ניסת אח״כ: 16 שנתארמלה. בז״ר גרס משנתארמלה ומפרש דאם נדרה שיחול הנדר לאחר שתתאלמן אינו יכול להפר, ואינו מחוור ועיין לקמן: 17 אם לא וכו׳. אם גרשה ועדיין יושבת בביתה, ז״ר. ונראה דמספקא ליה אם נדרה בביתו וגרשה והחזירה כבנדרים פי״א מ״ט אם יכול להפר ועל זה סובב כל הענין אע״ג דהנוסחא משובשת וקשה לכוון הלשון ואולי צ״ל יכול אם יצתה מרשותו לא יהא זכאי להפר לא יצתה מרשותו יהא זכאי להפר ופ׳ יצתה מרשותו היינו שלא החזירה ולא יצתה מרשותו היינו שהחזירה א״נ תרוייהו מיירי בהחזירה ויצאה ולא יצאה קאי אזמן הנדר היינו אם נדרה בעודה גרושה או בעודה בבית בעלה ולפ״ז י״ל דצריך להגיה לעיל נדרה משנתארמלה או שגרשה [והחזירה] משיצאה מרשותו אינו יכול להפר [או] יכול וכו׳ פ׳ אפילו נדרה בביתו וגרשה והחזירה כיון שיצאה מרשותו שעה אחת שוב אינו יכול להפר. (יד) 19 כל וכו׳. עיין ספרי צד רה: 20 מה ת״ל. צ״ל מה ת״ל אישה אישה, ועיין לעיל צד רלח, תוספתא יבמות פ״ב ג, רמב״ם נדרים פי״א ה״ח ובהגהות איתן האזרחי שם כבר העיר כי המקור לדברי הרמב״ם הוא הס״ז שלפנינו: 21 ביום וכו׳. כל הפסקא משובשת מאד ונתבלבלו כאן שני ענינים שונים כי השאלה מניין שהוא עושה טובה כרעה אין לה ענין כלל למאמר ר״ע וע״כ

את יונתן בן משולם ואת יהושע בן גמלא מנין שהוא עושה טובה כרעה אמרנו א״ר עקיבא מה אם טובל אני לטומאה שלא באת לזיקתה אינו דין שאטבול לטומאה שבאת לזיקתה וכשבאתי אצל ר׳ יהושע אמר לי הרי זה תשובת צד ממה שזה חמור יהא זה קל וממה שזה קל יהא זה חמור אלא הרי זו תשובה לדבר ומה אם במקום שלא עשה נדרים כשבועת בטוי עשה בו טובה כרעה שנאמר להרע ולהטיב במקום שעשה נדרים כשבועת בטוי אינו דין שיעשה טובה כרעה אלא שאמרו נדר לכל נדר שבועה לכל שבועת אסר לכל אסר לעשות טובה כרעה. אמר ר׳ אליעזר בן יעקב פעם אחת שאלתי את יונתן בן משולם ואת יהושע בן ממל מנין שהוא עושה טובה כרעה אמרו לי מקו״ח בזמן שפתח להקים כלו קיים להפר כלו מיפר כיצד אמרה פת שאני טועמת היום ואני שותה ביין למחר אמר אין קיים לה הפר יפירנו כלו מופר קיים ליך על הפת יפירנו כלו מופר קיים ליך על הפת ולא קיים ליך על היין הקם יקימנו כלו קיים קיים ליך על היין ולא קיים ליך על הפת כלו מותר לפי שהוא טובה כרעה יכול שהוא עושה טובה בפני עצמה ורעה בפני עצמה מנין שהוא עושה טובה ורעה כאחת אמרה קונם פת שאני טועמת היום ואיני שותה יין ישן מחר אמר אין קיים לה הפר יפרנו כלו מופר:

יו. אלה החקים והמשפטים וגו׳ ומה הן החקים שבין איש לאשתו שעשה נדרים קלים בחמורים שבועות קלות בחמורות שהוא מקום אחר שמיפר מיפר אחר אחר שהוא מקום והרי הוא בנשיאות עון בין אב לבתו החקים שבין איש לאשתו

צריך למחוק מן אמר ראב״י עד אמר ר״ע ודברי ר״ע מכוונים כנגד שיטת ר״א הידועה דמפר אדם נדרי אשתו עד שלא תדור דאם הפר נדרים שבאו לכלל איסור לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור וע״ז מהדר ר״ע דא״כ גבי טומאה נמי נימא דאם טובל וכו׳ באתי (כצ״ל) לזיקתה אינו דין וכו׳ שבאתי (כצ״ל) לזיקתה ועיין נדרים פ״י מ״ז וירושלמי ובבלי שם ותוספתא שם פ״ו ה וספרי צד רד ודברי ר׳ יהושע יש לפרש ע״פ מאי דאיתא בתוספתא שם חזר ר׳ ליעזר ודנו דין אחר ומה אם במקום שאינו מיפר נדרי עצמו משנדר הרי הוא מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור מקום שמיפר נדרי אשתו משנדרה אינו דין שמיפר נדרי אשתו עד שלא תדור [אמרו לו מה למפר נדרי עצמו עד שלא ידור שאם רצה להקים מקיים יפר נדרי אשתו עד שלא תדור] שאם רצה להקם אינו יכול וע״ז קאמר ר״י דאין זו תשובה דאיזה טעם וסברא היא לומר דמפני שחמור לענין זה דאם רצה לקיים מקיים קל הוא לע״ז דיכול להפר ולהפך הואיל וקל הוא לענין זה דאין יכול לקיים חמור הוא לענין זה דאין יכול להפר ונמצא דחומרו הוא סבת קולו וקולו הוא סבת חומרו: 4 לדבר׳ בכאן חסרון ויש להשלים גם כן ע״פ התוספתא שם והספרי: הרי הוא אומר אישה יקימנו ואישה יפירנו את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר את שלא בא לכלל הפר לא בא לכלל הפר: — ומה וכו׳ מכאן עד כרעה ש׳ ז צ״ל אחר מק״ן ש׳ ט: 7 לכל אסר׳ ר״ל וכל אסר בפ׳ יב או בפ׳ ה אבל לא אדע מאי מרבה לענין אסר ואפשר דלא נקט לה אלא אגב גררא וכן נדר לכל נדר: 8 מנין וכו׳ שמקיים נדרי טובה כגון שנדרה שתאכל דבר כשם שמקיים נדרי עניי נפש, ז״ר׳. ולא הבנתי דאיך שייך קיום בדבר שאינו יכול להפר אלא נראה דהספק הוא אם עשה טובה כרעה לענין בל יחל במזיד כמו שעשה טובה כרעה לענין קרבן בשוגג: 9 מקו״ח׳ כאן שייך האמור לעיל ומה אם במקום שלא עשה נדרים כשבועות בטוי עשה בו וכו׳ פ׳ דאם עשה טובה כרעה בשבועות לענין קרבן דלא שייך בנדרים אינו דין שיעשה טובה כרעה לענין בל יחל דשייך גם בנדרים ואפשר דיש איזו פירכא על הק״ו

וע״כ הוצרך ללמוד מן הכתוב ובאמת דיש להקשות על הק״ו דבשלמא אי מצינו לומר דעשתה התורה טובה כרעה גבי נדרים היינו יכולים ללמוד שבועות מהם מק״ו דאם עשתה התורה טובה כרעה גבי נדרים הקלים דאין בהם קרבן בשוגג מכש״כ גבי שבועות אבל השתא מה ענין זה לזה וכי מפני שהקלה התורה בנדרים לענין קרבן נחמיר בשבועות לענין מזיד לעשות טובה כרעה דלמא קל הוא שהקלה התורה בנדרים דאין בהם קרבן ולעולם לענין שבועות דוקא לענין קרבן השותה התורה טובה כרעה אבל לא לענין מלקות במזיד ואפשר דבאתה התשובה בזה״ל שנשתמש בו לעיל וכי מפני שזה קל זה חמור כלומר וכי מפני קולא דנדרים נחמיר בשבועות ומפני הדמיון הזה נשנו שני העניינים יחד: — בזמן׳. כאן מתחיל ד״ח וקאי אפסוק אישה יקימנו: 10 שותה וכו׳. זה סותר כנראה לדעת המשנה נדרים פי״א מ״ו ועיין גרסת רא״ש שם ובבלי פז: אמר רבא וכו׳ ואפשר דהיתה גם גרסת הירושלמי כן עיין שם מב ע״ד ותוספתא שם פ״ז ד וספרי צד רז: 12 מותר׳ צ״ל מופר ונראה דכל הלשון משובש דמן התוספתא נדרים שם משמע דאין חלוק לדעת ר׳ ישמעאל בין אם פותח הבעל בתחלת הנדר או בסוף הנדר ע״כ נראה דצ״ל קיים ליך על הפת ולא קיים ליך על היין קיים ליך על היין ולא קיים ליך על הפת כולו קיים לא קיים ליך על הפת וקיים ליך על היין לא קיים ליך על היין וקיים ליך על הפת כולו מופר ובמקום הקם יקימנו הפר יפירנו נראה דצ״ל יקם יקימנו יפר יפירנו: — לפי וכו׳. שייך לעיל אחר השאלה לענין טובה ורעה והשתא מיבעיא ליה מאחר דכתיב להרע או להטיב איך הדין אם נשבע בהן ולאו כאחת וחסר הלמוד ואפשר דמן וי״ו דוכל שבועת איסר יליף דהשבועה חל גם בהן ולאו כאחת: 14 אמרה וכו׳. עד סה״ד מיותר׳. (יז) 17 קלים וכו׳. לא נתבאר אילו קלים ואילו חמורים וגבי שבועות היה אפשר לומר דמחלק בין אם נשבע בשם או לא: — שהוא וכו׳. אינו מובן ואפשר דצ״ל שהוא אינו מקיים אחר שמיפר ואינו מיפר אחר שהוא מקיים ואם הפר הרי הוא בנשיאות עון, ועיין תוספתא נדרים פ״ז ה נדרים פו:

שעשה נדרים קלים בחמורים איסורים קלים בחמורים שבועות קלות בחמורות לילה ויום כשבת הן בין אב לבתו החקים שבין איש לאשתו הן בין אב לבתו ומה הן החקים שבין איש לאשתו שהוא אומר לה בשבת אכולי ואינו אומר לה הרי הוא מיפר ליך: בין אב לבתו, יכול יהא זכאי בירושתה משל אבי אמה ת״ל אלה באלה הוא זכאי ואינו זכאי בירושתה משל אבי אמה מה הוא מוכר פירות ולוקח קרקעות בהן שאמר חקים יש לך מתנה אחרת כדרך שהוא זכאי במציאתה ובהפר נדריה כך הוא זכאי בקנסיה ומעשה ידיה שלו ומברה מכר:

לא—טז. הן הנה היו לבני ישראל אין זו תחלה להם או שניה להם. ר׳ אלעזר בר״ש אומר מלמד שהיו מכירין את כולן ואומר זה לזה זו היא שחטא עמה פלוני:

יט. ואתם חנו, אין לי אלא אתם מנין לרבות גרים נשים ועבדים ת״ל אתם אתם: כל הורג נפש, לרבות השדרה והגולגולת: נוגע בחלל, לרבות אבר מן המת ואבר מן החי שאין עליו בשר כראוי וכשהוא אומר וכל נוגע ריבה עצם כשעורה שהוא מטמא במגע ובמשא: וטהרתם אתם ושביכם, <יכול יהוא מקבלין הוייה עד שלא נכנסו לברית ת״ל אתם ושביכם> מה אתם בני ברית מקבלים הוייה אף השבויה כשתבוא לברית ותטמא מקבלת הוייה:

כ. וכל בגד וכל עור וכל מעשה עזים, אין במשמע שיטמא אלא משום שלש על שלש מנין משום שלש על שלש למדרס ומשום ארבעה על ארבעה לטמא מת ומשום חמשה על חמשה ומשום ששה על ששה מכל כלי עץ כלי עור כלי עצם כלי זכוכית הורג נפש לרבות השדרה והגולגולת הורג ונוגע לרבות אבר מן המת ואבר מן החי שאין עליהן בשר כראוי וכל נוגע ריבה עצם כשעורה במגע ובמשא:

כא. לפי שנאמר ויקצוף על אלעזר ועל איתמר (ויקרא י טז) <אפשר משה קצף על אלעזר ועל איתמר> ואהרן מדבר הא ידעת שלא היתה זו אלא מדת כבוד אמרו אינו בדין שיהא אבינו יושב ואנו מדברין לפניו אינו בדין שיהא משה יושב ואנו משיבין אותו שאין שבחו של אדם שתלמידו משיבו יכול מפני שלא היה כח באלעזר להשיב אמרת ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הא כשרצה דבר לפני משה ולפני הנשיאים וקבלו לו:

2 כשבת, ר״ל דהפרת נדרים כל״ל שבת ויומו (עיין נדה לו:) ולא מעת לעת, ועיין נדרים פ״י מ״ח ובבלי וירוש׳ שם, וכל הפסקא משובשת ונראה דבתחלה הזכיר החקים שבין איש לאשתו ואח״כ החקים שבין אב לבתו ואח״כ מקיש זה לזה: 4 יכול וכו׳, אפשר דנמשך לעיל כלומר מאחר דהוקשו זה לזה יכול דהאב יורש את בתו כמו הבעל שיורש את אשתו: 5 שאמר וכו׳, אפשר דצ״ל וכשאמר חקים החקים ולפי הענין היה זה ראוי להיות לעיל קודם יכול וכו׳ ואפשר דיכול וכו׳ נקשר עם מה שקדם כמו שכתבנו, ועיין כתובות פ״ד מ״ד תוספתא פ״ד א׳ (לא—טז) 8 תחלה להם, עיין לעיל צד רסו, (יט) 10 ת״ל וכו׳, צ״ל ת״ל אתם ואתם: 13 ובמשא, לעיל צד שט: 15 הזייה, לעיל צד שה. (כ) 16 וכל וכו׳, פסקא זו בילקוט שלא במקומה הראוי לה אחר פסוק כג והצגתיה כאן לפי סדר הכתובים: — משום וכו׳, צ״ל משום שלש על שלש לטמא מת: 17 משום וכו׳, צ״ל משום שלשה על שלשה למדרס: — לטמא מת, ר״ל למדרס ולטמא מת וקאי אשק שלמדו כנראה מן מעשה עזים, עיין ת״כ שמיני פרק ח ב וכן אין חלוק בין מדרס וטמא מת לענין חמשה על חמשה גבי עור ולענין ששה על ששה גבי מפץ שלמדו כנראה מן כלי עץ ועיין כלים פכ״ז מ״ב ונראה לפ״ז דצ״ל בסוף למדרס ולטמא מת מוסב על ג׳ השעורים האחרונים: 18 מכל וכו׳, לכאורה נראה דצ״ל ת״ל וכל בגד וכו׳: — כלי עצם, אפשר דצ״ל וכל מעשה עזים לרבות כלי עצם, עיין ת״כ שמיני פרשה ט ! חולין כה: — כלי זכוכית, נראה דאינו אלא אסמכתא, עיין שבת טז:, ירושלמי שם ג ע״ד וכתובות לב ע״ג: 19 הורג וכו׳ מכאן עד סה״ד נכפל בטעות מלעיל: 21 לפי וכו׳, מובא ברש״י ויקרא פ״י יט בשם ספרי שלפנים שני ובילקוט סתם בלי ציון

(לא—יט) 10 חנו וכו׳] נ חנו מחוץ למחנה שבעת ימים לימד על כל המיטמאין במת שיהיו טמאין טומאת שבעה כל הורג וכו׳ | 11 נ השזרה והגלגלת שיהוא מטמאין אף באהל טומאת שבעה | 12 נ עליהן | וכשהוא אומר] ט ח׳ | 13 וטהרתם] ט ח׳ | המוסגר ט ח׳ | 14 מקבלים הזייה] נ ח׳ | 15 ט שבויה | נ משתכנס | ותטמא וכו׳] נ שאין הגוים מקבלין הזייה. (כ) 16 וכל וכו׳] מכאן עד סוף הפרשה נ ח׳. (כא) 21 לפי וכו׳] רש״י ויקרא פ״י יט | המוסגר ט ח׳ | 22 מדת] רש״י: מדרך | 23 רש״י: ואינו בדין שיהא תלמיד משיב את רבו יכול וכו׳ | 24 מפני] ט ח׳ | 25 רש״י: הרי | 26 וקבלו לו] רש״י: ח׳.

כב. אך את הזהב. אמר אך לחלוק חלודה שלהן:

כג. כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר. את שדרכו להבליע באור . . . יבליע באור זו האסכלה והשפוד: וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים. כלים שהן מחוסרין הגעלה אלו הדודים. וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים כלים שהם מחוסרים שטיפה אלו הקיתונות והדוליות והסיטליות. וכל א״ש׳ ב״א״ש׳ ת״ב׳ כלים שאינם עשוים לקבלה אלו הפשוטים אלו הסבינים והסיפים והרמחים. וכל א״ש׳ ב״ת״ב׳ כלים שאינם עשוים למלאכה אבל עשוים לנואי אלו קטליות ונומים וטבעות ונומי האף כשאמר דבר ריבה כלים תלוים בשמותיהם ומשמשין בשמות אחרין כן שלפני המטה וקלה ומנורה דבר וכל דבר ריבה כלים תלוים בשמות אחרין ומשמשין בשמותיהן פיה של מנורה ופלם של מנורה פיה של קרן ופלם של קרן יכול שני מרבה קנה של מנורה וקנה של קרן ת״ל אך יכול יצאו במי שטיפה ת״ל במי נדה יתחטא יכול יצאו במי הוייה ת״ל וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם (שם כד) מלמד שהן טעונין הוייה אחר טבילה:

כד. וכבסתם בגדיכם אחר תבואו אל המחנה. אחר טבילה וכיבום בגדים:

(כג) 2 כל וכו׳] מכאן עד בזמן שאין הסנהדרין במקומה ע׳ שלד ש׳ יד נשתמשתי בכ״י מן הגניזה שבמצרים שהו״ל הרב רש״ז שעכטער במ״ע JQR VI. 1894, S. 657–663 | כל וכו׳ באש שורה ה] ט ח׳ | 6 עשוים] ט ח׳ | ט סבינין | וכל וכו׳ כלים שורה ת] ט ח׳ | 8 כ״י שעכטער: שאמר | 9 ר״ש כלים פי״א מ״ב וקולב של מנורה מניין דבר וכו׳ | 10 ט פיה של מנורה ופוט של מנורה פיה של קרן יכול וכו׳, ר״ש שם הפרח של מנורה ופילם של מנורה יכול וכו׳, ובראי״ש שם מביא פולס במקום פילס | 11 יצאו] ט יבואו | 12 כ״י שעכטער: השלישי. (כד) 14 כ״י שעכטער: וכבוס בגדים ואחר תבוא | במקרא: ואחר.

המקור. (כב) 1 אמר וכו׳. ברש״י כאן בלשון ורבותינו אמרו וכו׳ ובראי״ש לפסחים פ״ב ס״ז בשם הספרי וכן הוא בהלכות להרי״ף פסחים סי׳ תשי״ט ובה״ע בהלכות פסח וליתא בספרי לפנינו ונראה שכוונו אל הס״ז ועיין ת״י (כג) 4 הדודים. צ״ל הדודים, ועיין כל זה בספרי צד ריד: 8 האף. עיין כלים פי״א מ״ח: 9 ומנורה. נראה דצ״ל של מנורה ועיין בח״ג ואי גרסינן קלה אפשר דהוא בית מושב המנורה אבל אין לי שום ראיה על זה רק ממה דמצינו קלה אצל כירה במובן זה עיין כלים פ״ז מ״א ובקרית ספר לרבנו המבי״ט פ״ח וט׳ מביא הס״ז שלפנינו בקצור לשון וגרס קולב של מנורה ועיין לענין קולב ופילם Graetz-Jubelschrift S. 183 Anm. 3; Krauß, Archäologie I, S. 406; Krengel, Das Hausgeräth, S. 62 Anm. 7 ומאחר דפילס נזכר לענין מנורה וקרן נראה דהוא עמוד התיכוני ובגוף הדבר עיין כלים פי״א מ״ב ומ״ז ולעומת זה התוספתא כלים ב״מ פ״ו ז, ת״כ שמיני פרשה ו ד, כלים פט״ז מ״ז פ״ב מ״ג פי״ב מ״ב, תוספתא כלים ב״מ פ״ב ו׳ ז׳ וב״ב פ״ז יא, ומאלו המקומות יש ללמוד ההפרש בין מנורה של מתכות ומנורה משאר דברים: 13 טבילה. עיין ע״ז עה: וספרי צד קסז ומסדר הכתובים וכן מלשון המורגל שהוזה ושנה וטבל משמע דטבילה היא אחר הוייה.

מסעי

פרשה יב

לה-יא. ערי מקלט מגיד שהן קולטות ערי מקלט קולטות שבעבר הירדן ושבארץ כנען שבארץ כנען ושבעבר הירדן: ערי מקלט אל יעשו גנות ופרדסין ערי מקלט אל יעשו חנויות ופונדקין ערי מקלט אל יעשו בית יצורה: תהיינה הלחם עליהם תהיינה תן ממונך עליהן תהיינה אל יעשו עיר נדחת תהיינה שש שאם ניטלה אחת מהן ימנו אחרת תחתיה אם חרבו יבנו אותם אינם צריכין שש ומנין שימנו להן מה שירצו אמר וידבר ה' אל משה לאמר ריבה אינם צריכין אלא אחת או שתים אמרת לאמר ואמרת אליהם: כבואכם אל הארץ, קבל עליך עד שלא תבא אל הארץ משתבוא אל הארץ למנות ערי מקלט בזכות שתקבל עליך תבוא לארץ יכול כיון שבאו לארץ יהוא חייבין למנות ערי מקלט שבחוצה לארץ אמרת לא אמרתי אלא אשר אני נותן לכם באשר אני נותן לכם אתם חייבין למנות ערי מקלט לא בחוצה לארץ: והקריתם לכם ערים, יכול ערים גדולות או קטנות מן הערים שבנו גוים או מן הערים שיבנו ישראל משבאו ת"ל ערים ערים גדולות לא ערים קטנות מן הערים שבנו גוים לא מן הערים שיבנו ישראל משבאו. לפה שנאמר או יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה לנוס (דברים ד מא) יכול מפי עצמו ת"ל שמה נאמר כאן שמה ונאמר להלן שמה מה שמה שנאמר

(לה—יא) 2 ושבעבר הירדן. שאם בא אחד מארץ כנען לעבר הידדן או איפכא קולטתו, ז"ר. ואולי צ"ל מגיד שאין קולטות ערי מקלט שבעבר הירדן עד שקולטות ערי מקלט שבארץ כנען, ועיין ספרי צד רטז: 3 בית יצורה. רבו בכאן הנוסחאות, עיין בח"ג ובמ"ע הנ"ל צד תרנו הערה ב ולשון הירושלמי מכות לא ע"ד: אין עושין בתוכן לא בית הבד ולא בית הבצירה. ובתוספתא שם פ"ג ט: אין עושין אותן בדין ויצידה (נ"א ויצירה). ובמדרש תנאים דברים צד קיד: ואין בהן לא אבנים ולא בית זבל ולא בית צורה (נ"א ב' צדון). ולדעת המו"ל שם צ"ל בית יצידה והוא בית שיש מקום רחב לפניו (מל"ע וסביב). ולדעתי העיקר בית יצירה מקום שעושין כלי חרס, עיין ירושלמי ב"מ יא ע"ד שנזכר שם בית היוצרה אצל בד. ובתוספתא שם פ"ח כז: הגרסא ויצירה, נ"א יצירה ונוסחא שלישית וצירה ועיין תוספתא כלים ב"ק פ"ג ח. ונראה דגם בברייתא דבבלי מכות י. ואין מוכרין בהן לא כלי זין ולא כלי מצודה דברי ר' נחמיה וחכמים מתירים ושוין שאין פורסין בתוכן מצודות ואין מפשילין לתוכן חבלים צריך להגיה כלי יצירה במקום כלי מצודה. וסעד להשערה זו מצאתי אח"כ בריטב"א שמביא הג' בדין וכלי צורה ואפשר דסוף הברייתא ושוין שאין וכו' אינו אלא אשגרה ממשנה דמגילה פ"ג ג ובמקום מלכיות נ"א אלכיות שבמדרש תנאים (ולא פרדסיות ולא מלכיות) צ"ל אלקטיות, עיין מעשרות פ"ג מ"ז: 5 אותם. תוספתא מכות פ"ג ד, ירושלמי שם לא ע"ד: — אינם וכו'. לפי הענין צ"ל היו צריכין ליותר משש, עיין מדרש תנאים צד קיד: 7 אל הארץ. אשגרת לשון במקום כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען: 10 בח"ל. לפי דעת הח' רש"ז שעכטער כל הענין אשגרה מהאמור לעיל גבי חלה צד רפג ואין צורך לכ"ז אלא נראה דר"ל דע"מ אינן נוהגות בח"ל. עיין לקמן פסוק כט, רמב"ם הל' רוצח פ"ח ה"א וספר המצוות מ"ע קעו וקפב ולשון המבי"ט בקרית ספר הלכות רוצח פ"ח: ובספרי אמרו אשר אני נותן לכם באשר אני נותן לכם אתם חייבים למנות ע"מ ולא בח"ל וכוונתו להס"ז שלפנינו ועיין ג"כ ספרי צד רטז ורכא: 13 משבאו. עיין ספרי צד רטו: 14 ת"ל שמה. שמות כא יג, שעכטער:

(לה-יא) 1 קולטות בפ' הב'] ט ח' | ט ובארץ | 2 שבארץ וכו' הירדן] ט ח' | 3 ט בתי צורה | תן ממונך] בכ"י שעכטער מקום פנוי | 4 ט שלא נעשו | 5 אינם וכו' ריבה] ט ח' | 6 כ"י שעכטער: אמר ואמר | 7 כ"י שעכט': תביא לארץ | ט שמשתבא | אל הארץ] ט ח' | 8 ט אל הארץ | 9 כ"י שעכט': אמר | ט כאשר וניתן | 10 ט ולא | ט הקריתם | ערים] ט ח' | 11 ט הגוים | משבאו] ט ח' | 12 ערים בפ' ב'] ט ח' | ט ולא קטנות | ט הגוים | לא] ט או | כי"ש: שבנו | 13 ט משבאו לארץ | ט משה לנוס שמה יכול וכו' | במקרא: מזרחה שמש |

להלן מפי הדבר אף שמה שנאמר כאן מפי הדבר או לעולם יהוא ממונות מפי הדבר ת״ל שמה הראשונות מפי הדבר והשניות מפי עצמו: ונם שם, לאין אמ׳ שמה: רוצח לא זומם: מכה נפש בשגגה, פרט למכה מזיד ממעט אני את השוגג לא אמעט את המזיד דברי ר׳ חנניה אלעזר בן מתיה אומ׳ בשגגה פרט למכה בשבת יכול שני מרבה המכה אביו בחול אמר בשגגה פרט למכה אביו בחול:

יב. והיו לכם הערים למקלט מגואל, יהוא קולטות מגואל לפה שנאמ׳ ולא ימות הרוצח הרי מי שהיה רודף אחר חבירו להורגו אמרו לו בן ברית הוא הוי יודיע שכתוב בתורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך (בראשית ט ו) א׳ להן אע״פ כן הורג הוא א׳ רשע למות קדם הורגהו הצל נפשו שלוה בנפשו שלוה וכן מי שהיה רודף אחר האשה לנאפה אמרו לו בת ברית היא אשת איש היא הוי יודיע שכתוב בתורה מות יומת הנואף והנואפת א׳ להן אע״פ כן נואף הוא א׳ רשע למות קדם הורגהו הצל אשתו שלוה בדמו שלוה יכול יהרגו אותו משהרג או משנאף ת״ל ולא ימות הרוצח עד מתי עד עומדו לפני העדה למשפט ר׳ יונתן בן דורם אומר הרי עדה שראו אחד שהרג את הנפש יכול יהרגו אותו עד שלא יעמוד אצל בית דין ת״ל ולא ימות הרוצח עד מתי עד עומדו לפני העדה למשפט:

יג. והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה, משהן שש הן קולטות ואם אינן שש אינן קולטות. באו אנשי עבר הירדן לארץ כנען יכול ימנו שש שש אמרת את שלש הערים תתנו מעבר לירדן. באו אנשי ארץ כנען לעבר הירדן יכול ימנו שש שש אמר ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען:

יד. ערי מקלט תהיינה לבני ישראל לגר ולתושב בתוכם, פרט לגוים. לפה שאמרתה אם חרבו ימנו אחרות תחתיהן חזרו הראשונות ונתיישבו לא יחזרו אלו למקומן מעתה ת״ל שש ערי מקלט תהיינה והשניות חוזרות למקומן לפה שנאמר עד מות הכהן הגדול הרי הכהן הגדול שהרג ומנ׳ שיגלה אמר בשגגה פרט למזיד:

פרשה יג

טז. בכלי ברזל הכהו, יבוא העד ויעד במה היכהו אין לי אלא שהכהו בכלי ברזל מיוחד זה הסיף והרומח שאמר בכלי ברזל ריבה האסכלה והשפוד ואם בכלי ברזל ריבה העשת שלהן. באבן יד הכהו, אין לי אלא שהכהו באבן ומנ׳ את מרבה שהכהו בגוש של מלח או בפלח של דבילה או הפיל עליו סל מלא עפר או סל מלא

1 ט ע״פ הדיבר וכן בכל השורה | 2 ונס וכו׳ שמה] ט ח׳ | 3 ט ולא | ממעט וכו׳ המזיד] ט ח׳ | 4 ט ר׳ חנינא | ט ר׳ אליעזר בן מתיא | למכה] כי״ש נ׳ אביו | יכול [וכו׳ אמר] ט ח״. (יב) 6 והיו וכו׳ קולטות מגואל] ט ח׳ | לפה וכו׳] ט הרי שהיה וכו׳ | 7 ט ואמרו | 8 ט לו | 9 ט קדום והורגהו והצל | בנפשו שלוה] ט ח׳ | 10 ט לאנסה ואמרו | 11 והנואפת] ט ח׳ | ט אמר ליה | ט אמר | ט קדום והורגו והצל | 12 ט יהרוג | ט ומשנאף | עד מתי] ט ח׳ | 13 לפני עד סה״ד] ט ח״. (יג) 16 והערים וכו׳ אינן קולטות] ט ח׳ | 17 כי״ש: אמר | 19 שש] ט ח׳ | ט ת״ל. (יד) 20 ערי וכו׳ לגוים] ט ח׳ | 21 ט שאמרתי | ט יבנו | חזרו] כי״ש: יחדו | 22 לפה וכו׳ הכהו שו׳ כו] ט ח״. (טז) 26 ט מניין אתה אומר | 27 או צ״ל אמרת כל מכה נפש בשגגה וכו׳, ועיין מכות פ״ב מ״ו ותוספתא סנהדרין פ״ד א ובבלי שם יח. (טז) 25 שאמר. צ״ל כשאמר

3 זומם. מכות פ״א מ״א: 5 בחול. משובש, דמכה בשבת ומכה אביו אינו ממעט מן בשגגה אלא מן מכה נפש ועפ״ז צריך להגיה ממעט אני את המזיד לא אמעט את המכה בשבת ת״ל מכה נפש פרט למכה בשבת וכן צ״ל בדברי אלעזר בן מתיא בשגגה פרט למכה מזיד יכול שאני מרבה מכה אביו בחול אמרת מכה נפש פרט למכה אביו בחול (שמעתי), ועיין ספרי צד רטו. (יב) 12 בדמו שלוה. ספרי דברים פי׳ רמב ורצג, ת״כ קדושים פרק ד ח, סנהדרין פ״ח מ״ו, תוספתא שם פי״א יא, ירושלמי כו ע״ג ובבלי עב: ועג: 13 למשפט. בסה״מ ל״ת רצב מביא המאמר שלפנינו בשם מכילתא ובמה״ג מביא קצת מפסקא זו בוה״ל ולא ימות הרוצח וכו׳ למשפט יכול שהרגו אותו משהרג או משנאף ת״ל ולא וכו׳ למשפט: 15 למשפט. ספרי צד רטז. (יג) 17 אינן קולטות. עיין לעיל צד שלא: — באו וכו׳. כגון שחרב א״י ונתיישבו שם הרבה יהודים בעבר הירדן וכן איפכא, ז״ר. (יד) 21 חזרו. נראה דצ״ל יכול חזרו: 22 למקומן. כלומר דאין להן עוד דין ערי מקלט: 23 אמר. צ״ל אמרת כל מכה נפש בשגגה וכו׳, ועיין מכות פ״ב מ״ו ותוספתא סנהדרין פ״ד א ובבלי שם יח. (טז) 25 שאמר. צ״ל כשאמר

צרורות ת״ל ואם באבן יד. שא׳ באבן יד מגיד ששיערו את האבן ואת היד ואת המכה ואת מקום המכה אם כדיי להמית ואם אינה כדיי להמית נא׳ כאן כלי ובברזל כלי מה כלי שנ׳ בברזל ששיערו את היד ואת הכלי את המכה ואת מקום המכה אם כדיי להמית ואם אינה כדיי להמית אף כלי שנ׳ כן מגיד ששיערו את היד ואת הכלי ואת המכה ואת מקום המכה אם כדיי להמית ואם אינה כדיי להמית. בכלי עץ הכהו יבא העד ויעד במה הכהו אין לי אלא שהיכהו בכלי עץ מיוחד זה המקל ומנ׳ את מרבה שהכהו בראש הקורה או בראש התורן של ספינה ת״ל או בכלי עץ יד שאמר בכלי עץ מגיד ששיערו את היד ואת הכלי ואת המכה ואת מקום המכה אם כדיי להמית ואם אינה כדיי להמית אמ׳ ר׳ שמעון והלא כלי ברזל מיוחד הורג בכל מקום ומנ׳ אתה מרבה הדוחה את חברו לתוך המים או לתוך האור או שהשיך בו את הנחש:

יט. לפה שנ׳ יד העדים תהיה בו בראשונה להמי׳ ויד כל ה׳ בא׳ (דברים יז ז) הרי מי שברח לבבל יכול ילכו אחריו לשם א׳ כן גואל הדם הוא ימית את הרוצח ומנ׳ אפ׳ אמר איני יכול להקבילו ת״ל בפגעו בו הוא ימיתנו:

כ. ואם בשנאה יהדפנו, והלא איבה היא שנאה ושנאה היא איבה ומה ת״ל איבה ושנאה אלא מה שנאה ששיערו אותה את המכה ואת מקום המכה אם כדיי להמית ואם אינה כדיי להמית אף איבה ששיערו אותה את המכה ואת מקום המכה אם כדיי להמית ואם אינה כדיי להמית:

כב. או השליך עליו בצדיה וימות, נא׳ כאן צדיה ולמטן צדיה מה צדיה שנ׳ למטן מגיד ששיערו את ההשלכה ואת המכה ואת מקום המכה אם כדיי להמית ואם אינה כדיי להמית אף צדייה שנ׳ כן מגיד ששיערו את ההשלכה ואת המכה ואת מקום המכה אם כדיי להמית ואם אינה כדיי להמית. לפה שנא׳ מות יומת המכה יכול מיתה וכל מיתה אמר ומת כדיי שימות לפה שנ׳ מות יומת המכה יכול כל המכים מתים קטן שהיכה ושוטה שהיכה והמלמד סופרים והמלמד תינוקות והמכה מכות מרדות והמכה מאהבה א׳ כי יזיד (שמות כא יד) פרט לשוגג איש פרט לקטן על רעהו פרט לתושב להורגו שנתכוון לו בערמה פרט לשוטה. אך אם יום או יומים יעמוד לפה שאמרתה בכלי דעת (דבר׳ ד מב) פרט למכה שלא בדעת והמלמד סופרים והמכה

אם: 1 ת״ל וכו׳. רמב״ם הלכות רוצח פ״ג ה״ח ודבריו לקוחים מן הס״ז דכאן: 2 נא׳ כאן וכו׳. מכאן עד להמית שורה ה צ״ל לקמן קודם אמר ר״ש וכו׳ וצריך להגיה ג״כ מה כלי שנ׳ כן וכו׳ אף כלי שנ׳ בברזל: 9 בכל מקום. עיין כ״ז ספרי צד ריז: 10 הנחש. חסר הלמוד ואפשר דצ״ל ת״ל ואם בשנאה יהדפנו, ועיין ספרי צד ריח. (יט) 13 להקבילו. אם אינו יכול להמיתו וה״א שלא ימיתנו אחר ת״ל בפגעו בו ואם לא פגע בו הוא ימיתנו אחר, ז״ר. ואין הלשון משמע כן אלא יותר נראה דמלת להקבילו מכוון כנגד מלת בפגעו בו ובא להשמיענו דאם אינו יכול להזמין עצמו להמיתו מיד רשאי להמיתו בכל עת שיזדמן כשיפול ביזו ע״י מקרה ופגע, ועיין ירושל׳ מכות לא ע״ד ופ״מ שם. (כ) 15 אלא מה שנאה וכו׳. כאשר דרשו לקמן ע״י גז״ש דצדייה (שעכטער שם צד תרסה הע׳ י). (כב) 21 בול וכו׳. צ״ל יכול כל מכה במיתה (שעכטער שם) ובמקום ומת צ״ל וימות ואפשר דהמאמר נשנה מתחלה על הכתוב דשמות כא יב, עיין במכילתא שם שדרשו כמו כאן מן מלת ומת: 23 מרדות. שליח בית דין, ז״ר: 24 מאהבה. האב את בנו, ז״ר: 25 לו. נראה דרוצה למעט נתכוון להרוג את זה והרג את זה, כר״ש בסנהדרין פ״ט מ״ב וכר׳ נתן בירושלמי שם כז ע״ב ומדרש תנאים צד קיד ועיין מכילתא דרשב״י צד קכו: — יעמוד. בז״ר מגיה פרש לרב שהכה לעבדו כלומר דמפסוק זה ילפינן דעבד נדון בדין יום או יומים משא״כ בבן חורין ונראה דהדורש הזה מונה והולך כאן כל הסעיפים השייכים לדין הורג נפש: — לפה שאמרתה. מיותר: 26 והמלמד וכו׳. צ״ל והמלמד סופרים והמלמד תינוקות, ועיין כ״ז מכילתא מס׳ דנזיקין פ״ד ומכילתא דרשב״י צד קכ״ה:

בפעם הב׳] כי״ש: ח׳ | 1 שא׳ וכו׳ להמית שורה ה] ט ח׳ | 5 בכלי וכו׳] ט בכלי עץ מניין אתה מרבה שהכהו בראש וכו׳ | 7 או] כי״ש: ח׳ | שאמר וכו׳ מקום שו׳ ט] ט ח׳ | 9 ט מניין | את] ט ח׳ | 10 ט שהכיש. (יט) 11 תהיה וכו׳ בא׳] ט ח׳ | 12 אחריו] ט ח׳ | כן] ט ח׳ | את הרוצח] ט וגו׳ | 13 ט מניין | הוא ימיתנו] ט וגו׳. (כ) 14 ט שנאה היא איבה ואיבה היא שנאה | 15 ט שיערו | אותה] ט ח׳ | ואת וכו׳] ט וכו׳ אף איבה שיערו וכו׳. (כב) 18 או וכו׳ עליו] ט ח׳ | ט ונאמר למטה | ט למטה | 19 ט המכה וכו׳ (ותו לא) | 21 לפה וכו׳ שימות] ט ח׳ | 23 ט שוטה | ט מלמד סופרים שהכה ומלמד | 25 ט שאמר | 26 והמלמד

מכות מרדות והמכה מאהבה. לפה שנ׳ ועשיתם לו כאשר זמם לעש׳ לאחיו (שם יט יט) יכול אף השוליח להכות אמרת מות יומת המכה לא השוליח ממעט אני בשוליח להכות מכה שאינה כדיי למכה והכה לא אמעט בשוליח להכות מכה שהיא כדיי למכה והכה אמרת מות יומת המכה לא השוליח מקל אני באלו לא אקל בעבד אחרים ת״ל מות יומת המכה מקל אני בעבד אחרים לא אקל בעבד עצמו ת״ל מות יומת המכה אמרתה רוצח מת אין בעל השור מת מרבה אני אביו נשיא לא ארבה אביו דיין ת״ל מות יומת המכה מרבה אני אביו דיין בבית דין הגדול ת״ל מות יומת המכה אפשר לומר כל אלו באביו אבל בזמן שעשה בהם חבורה מגיד שהוא חייב. לפה שנא׳ וכל ישראל ישמעו ויראו (שם יג יב) התקינו שיהו הורגין ברגל יכול <אם לא היתה אשה עברה לא יאריכו לה עד שתלד אבל> אם היתה אשה עברה יאריכו לה עד שתלד ת״ל מות יומת המכה יכול אם היתה בת שלשה חדשים לא יאריכו לה עד שתלד אבל אם היתה בת תשעה חדשים יאריכו לה עד שתלד ת״ל מות יומת. או מות יומת מיתה שנזרו עליו בית דין מניין שיכו אותו באבנים בחצים ובפלחות ת״ל מות יומת מכל צד אין במשמע אלא בזמן שהסנהדרין במקומה בזמן שאין הסנהדרין במקומה נתחייב אדם סקילה ביתו נופל עליו או חיה גוררתו וכו׳ לפי שנאמר כבר את אביך הרי מי שהרג את בנו מניין שבנו מותר בו ת״ל גואל הדם הוא ימית וגו׳:

כג. ויפל, לרבות שקפץ לתוך מעין: והוא לא אויב לו העד: ולא מבקש רעתו ושפטו מגיד שדבבו של אדם לא דגו אלא מעידו:

כה. והשיבו אותו העדה, יכול משנתחייב גלות ולא הספיק לגלות עד שמת כה״ג יגלה ת״ל והשיבו שאינו זו ממקומו: אל עיר מקלטו, החזירו רוצח לידון היו מגלין אותו יכול יהו מגלין אותו לעיר שדר ת״ל אל עיר מקלטו: אשר נס שמה, לא יצא למול את הקטן. שמה לא יצא להציל מן הגיים מן הנהר מן הדליק׳ מן המפולת. לא יצא לחלק לעניים יכול אם היה עני לא יצא אבל אם היה עשיר יצא ת״ל שמה. יכול אם היו עשירים כיוצא בו לא יצא אבל לא היו עשירים כיוצא בו יצא ת״ל שמה: וישב בה, אל יהי מחזר מעיר לעיר. ממעט אני שנמשח בימיו והוא איש ולא אמעט

סופרים בפ׳ ב׳] ט ח׳ | 2 להכות] ט ח׳ | כי״ש: אמר | ט ולא | 3 ט ולא אמר | כי״ש: אמר | 4 ט ולא | ט ולא [5 ט ולא | אמרת וכו׳ השור מת] ט ח׳ | 6 ט ולא | המכה] ט נ׳ מות יומת | 7 אני] ט ח׳ | 8 אבל] ט ח׳ | 9 המוסגר ט ח׳ | 13 ט ובחצים |

5 המכה. קדושין מג, ב״ר פרשה לד סי״ג, רמב״ם הלכות רוצח פ״ב ה״ב, ודבריו לענין עבד לקוחים מס״ז כאן: — אמרתה וכו׳. לשון מה״ג לפי שנ׳ השור יסקל וגם בעליו יומת שומע אני יומת בידי אדם ת״ל מות יומת המכה רוצח הוא על רציחת עצמו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו ונראה דכעין זה צ״ל כאן ועיין סנהדרין טו: 6 מרבה וכו׳. כל המאמר סתום דאף דלמדו במכילתא מס׳ דנזיקין עד שנתגלגל להם הספק גם לענין מכה ע״י הקישא דהכאה לקללה ועוד קשה מאי ראיה מייתי ממות יומת המכה דלא מיירי כלל בממכה אביו ואפשר דכל הלשון משובש ונתבלבלו כאן דרשות שונות וסוף הברייתא אפשר לומר וכו׳ קאי אמאי דקאמר לעיל לפה שנ׳ מות יומת המכה וכו׳ כדיי שימות. וכנגד זה אמר דבאביו ואמו אפילו בעשה חבורה חייב דאל״כ קרא דמכה אביו ואמו למה לי כדיליף בסנהדרין פד: (אבל אין להכחיש כי הלשון אפשר לומר כל אלו באביו אינו כפ׳ הזה אלא משמע דר״ל דדוחק לפרש הכתוב דווקא בהאי גוונא באביו נשיא או דיין בב״ד הגדול מאחר דקרא סתמא כתיב) ומאי דקאמר מרבה אני אביו נשיא וכו׳ אפשר דנמשך למאי דקאמר לעיל לענין שליח ומסופק איך הדין באב ששלח את בנו להכות את אחר ואחר שלמד דגם בזה האופן השליח פטור הוסיף לשאול איך הדין באביו נשיא ודיין וכו׳ (אבל מתנגד לפ׳ זה דנקט לשון מרבה אני ולא לשון ממעט אני כדלעיל) ואפשר ג״כ דשייך לקמן אחר לפי שנ׳ כבד את אביך ושואל איך הדין באביו נשיא אבל לפ״ז צריך לומר דנקט ריישא דקרא והראיה מסיפא דקרא גואל הדם וכו׳ וצ״ע: 9 ברגל. עיין ספרי דברים פ׳ צא סנהדרין פי״א מ״ד לענין זקן ממרא ותוספתא פ״י ז: 12 יומת. ערכין ז׳, תוספתא פ״א מ״ד: 13 מכל צדי. סנהדרין מה: 14 נתחייב וכו׳. כתובות ל: 15 כבד וכו׳. ירושלמי מכות לא ע״ד בבלי יב. (כג) 17 מעיין. ולא ידע שיש שם אדם והרגו בקפיצתו, ז״ר. תוספתא מכות פ״ב ד: — העד. כ״ה גם ברש״י סנהדרין כט׳, ובדפוס ויניציאה להעד: 18 ושפטו. בדפוס ויניציאה לשפטו, וברש״י שם השופט: — אלא מעידו. נראה דצ״ל ולא מעידו, ועיין ספרי דברים פ׳ קסט ושכה, סנהדרין כט. (כה) 20 והשיבו. נראה דצריך להשלים אותו פרט לזה, מכות פ״ב מ״ו: 24 שמה. מכות פ״ב מ״ז:

שנמשח בימיו והוא קטן ת״ל בשמן הקדש הוא תלוי הדבר ולא באיש: והשיבו אותו העדה, הרי מי שנתחייב לגלות וגלה חוזר למיתתו של שני שומע אני עד מות זה ועד מות זה ת״ל עד מות הכהן הגדול שאמר עד מות הכהן הגדול זה המרובה בבגדים. אשר משח לרבות משוח מלחמה. אותו פרט למשח את עצמו: לפי שנאמר מקלט העיר קולטת ואין מגרשה קולט או העיר מצלת ואין מגרשה מציל ת״ל אל עיר מקלטו:

כז. ומצא אותו, פרט למצא הוא גואל הדם. לפי שנאמר ערי מקלט העיר קולטת ואין תחומה קולט או העיר מצלת ואין תחומה מציל ת״ל מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גואל הדם, ביד כל מי שיהרגנו וכה״א אך את דמכם לנפשותיכם (בראשית ט ה) מגיד שתובעין דמו של אדם ביד כל מי שיהרגנו:

כח. כי בעיר מקלטו ישב, לרבות אנשי עיר מקלטו שגלו וגלה עמהן שומע אני ישב לו בגלות ת״ל כי בעיר מקלטו ישב לרבות שהרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר: עד מות הכהן, מגיד שאחוזתו מצלת אין לי אלא אחוזתו מצילתו מנין אף כל הארץ מצלת ת״ל ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו מגיד שאחוזתו מצלת:

כט. בכל מושבותיכם בחוצה לארץ יכול אף ערי מקלט יהו נוהגות בארץ ובחוצה לארץ ת״ל אלה הדיינין נוהגין בארץ ובחוצה לארץ וערי מקלט אינן נוהגת אלא בארץ: מכה נפש לפי עדים מנין אף הגולה לפי עדים ת״ל מכה לפי עדים ודיני גלות ומלקות מנין ת״ל כל מכה נפש לפי עדים: עד שהוא כשר להעיד מנין אף עד שאינו כשר להעיד ת״ל עד ועד שאמר עד ועד לרבות בעל דין:

לא. ולא תקחו כופר, הרי מי שנתחייב לגלות וחבלו בו ואמרו לו צא ולך יכול יש לו חבל אמרת לנפש לגולה. ולא תקחו כופר לנום לרבות שגלה לעיר מקלט

8 במקרא ואך | 16 אלה] ט ח׳ | ג הדינין.

1 ולא באיש. אינו מובן, ועיין מכות יא ולקמן: — והשיבו וכו׳. נראה דצ״ל וישב בה וכו׳: 2 שני. העיקר חסר ולפי הענין נראה דר״ל שמת כ״ג עד שלא נגמר דינו ומנו כ״ג אחר תחתיו ולפ״ז צריך לומר דשומע אני שייך לקמן אחר לרבות משוח מלחמה כפירוש הז״ר. ולקיים הגרסא שלפנינו אפשר לומר דלא מיירי במת אלא שהעבירוהו מכהונה גדולה ומנו כהן גדול אחר תחתיו: 3 רת״ל. דמשמע אחד ולא שנים ולפי הפ׳ השני לעיל אפשר דצריך להשלים אשר משח אותו בשמן הקדש שנמשח בימיו כדאיתא במכות ולפ״ז אפשר לגרוס כאן האמור לעיל ולהגיה: ממעט אני שנמשח בימיו והוא קטן וכו׳ בימיו והוא איש ת״ל בשמן הקדש בשמן הקדש הדבר תלוי ולא באיש פ׳ דנימא דלא מיעט הכתוב אלא כשעבר מכהונה גדולה והיה הרוצח עדיין קטן אבל אם כהן שעה אחת בכהונה גדולה כשהיה הרוצח כבר לאיש נמשח בימיו קריינן ביה ומכש״כ כשעבר לאחר שנעשה מעשה הרציחה ומהדר דבשמן הקדש הדבר תלוי היינו שעדיין משיחתו עליו בשעה שנתחייב זה גלות: — שאמר. צ״ל כשאמר ונראה דכוונתו למאי דכתיב הכהן הגדול פעם שנית בפסוק כח: 4 פרט וכו׳. בז״ר מגיה פרט למשיח עצמו פ׳ משיח עצמו שהרג. עיין מכות פ״ב מ״ז, סנהדרין יח:, רש״י ותוספות שם, רמב״ם הלכות רוצח פ״ז ה״ו: 5 ת״ל וכו׳. מלת אל דייק אבל יותר נראה דצ״ל בתחלה לפי שנ׳ אל עיר מקלטו (או ערי מקלט כלקמן) וכו׳ ת״ל את גבול עיר מקלטו׳ ועיין מכות פ״ב מ״ז, תוספתא פ״ג ו, בבלי יב׳. (כז) 6 פרט וכו׳. לפי הלשון משמע דמחלק בין אם היה מתחלה הרוצח שם ואח״כ בא אליו גואל הדם או להפך אבל קשה איזו סברא לחלק ביניהם ואפשר לומר משום דבסתמא אם הרוצח מעצמו בא אל גואל הדם הוא בוטח בו שלא יהרגנו ומשמיענו הכתוב דאין גואל הדם רשאי להערים עליו להראות עצמו כאוהב ולהרגו אח״כ, ובז״ר פ׳ פרט למצא הוא גואל הדם דאין הרוצח רשאי להרוג גואל הדם אע״ג דגואל הדם מותר להורגו, אבל אין הלשון משמע כן: 8 ביד וכו׳. נראה דצ״ל אין לו דם ביד וכו׳, ספרי צד רכ: — לנפשותיכם. סיפא דקרא ומיד אדם וכו׳ אדרוש. (כח) 10 וגלה. נראה דצ״ל גולה: — שומע וכו׳ ת״ל. אפשר דשייך למטה: 12 לעיר. ספרי שם: — עד וכו׳. כאן אפשר דצ״ל שומע אני ישב לו בגלות ת״ל עד וכו׳ דסד״א דדוקא בגולה ממקום אחר אבל מעיר לעיר ומשכונה לשכונה אינו שב לעולם קמ״ל. ואפשר ג״כ דמלתא באפי נפשה היא ופשטא דקרא מפרש והולך כדרכו בכמה מקומות: — מצלת. דאינו רשאי להורגו בארץ אחוזתו כששב לאחר מיתת כ״ג: 14 מגיד וכו׳. צ״ל מגיד שאף כל הארץ מצלת. (כט) 15 בכל מושבותיכם. במה״ג מעתיק כאן הברייתא דמכות ז׳, והיו אלה וכו׳ עד ואין אתה מושיב בכל עיר ועיר ומסיים בלשון הס״ז יכול אף ערי מקלט וכו׳ ת״ל אלה הדיינין וכו׳. עיין ספרי צד רכא, מכות פ״א מ״י, ירושלמי שם, תוספתא סנהדרין פ״ג י: 17 ודיני גלות. מיותר, או אפשר דצ״ל דיני גלות ומלקות מניין ת״ל כל מכה נפש אף הגולה והלוקה לפי עדים: 19 בעל דין. אף קרובי הנרצח יכולין להעיד על הרוצח ואפילו הרוצח עצמו אם הוא חי עדיין, ז׳ר. וא״נ דהא לא יענה כתיב ואיך יליף מכאן דבר שהוא בנגד משמעות הכתוב כן לענין דאין העדים יכולים ללמד עד פסול אינו יכול ללמד על הנדון חובה ואפילו הבעל דין על עצמו וידוע דדרשו הכתוב כן ע״ב והלשון משובש ובבלי לד׳, חובה ומן הרבוי דוי״ו שמעינן כאן דאף בעד פסול ובעל דין הדין כן. עיין ירוש׳ סנהדרין כב ע״ב והלשון משובש ובבלי לד׳, ותוספתא סנהדרין פ״ט ד׳. (לא) 21 אמרת וכו׳. נראה דצ״ל לנפש רוצח לנפש גולה שכן הורג נפש בשגגה נקרא ג״כ רוצח

וחבלו בו אמרו לו צא ולך יכול יש לו חבל ת״ל ישוב. הגמכר לשנים ושלמו שש
וחבלו בו ואמרו לו צא ולך יכול יש לו חבל ת״ל ישוב:

לג. ולארץ לא יכופר, הרי עגלה כאדם מה אדם תולה אף עגלה תולה, ולא תטמא
את הארץ היא טהורה מליטמא ואין כל הארצות טהורות מליטמא. שוכן בתוך
יכול בתוך מאה בתוך אלף ת״ל בתוך בני ישראל ויש אומרים בתוך כל
שבה ושבט ויש אומרים בכל השבטים ר׳ נהוראי אמר כי אני ה׳ שוכן בגלות ת״ל
בארץ או בארץ ואתם בגלות ת״ל בתוך בני ישראל בשעה שבני אדם בארץ ולא
בשעה שהן בחוצה לארץ.

ואין ר״ל דכן פשט הכתוב דהא אשר הוא רשע למות כתיב אח״כ, ועיין תוספתא בבא קמא פ״ט טו ואפשר דשם מיירי באינו מסרב לצאת: 1 ולך. לאחר מיתת כ״ג: — ישוב. צ״ל לשוב וכן בסמוך: 2 ישוב. ב״ק כח. 3 כאדם. ככ״ג דתולה ואינו מכפר, ז״ר. וא״נ אלא צ״ל כאשם והכוונה כאשם תלוי. ועיין ספרי צד רכב, ת״כ חובה פרק כא ב: 4 מליטמא. עיין זבחים קיג, ז״ר: 5 יכול וכו׳. עיין לעיל צד רסז: 6 בגלות. צ״ל יכול בגלות: 7 אדם. צ״ל ישראל 8 בחוצה לארץ. ספרי שם:

Nachträge und Berichtigungen (V = Variante, A = Anmerkung)

S. 1, Z. 6 vgl. Sifra Ked. Per. V.6.

S. 2, A. 2 statt 2 lies 4; das. A. 9 vgl. S.161 A. 23. Kurz ausgedrückt R. Josch. erscheint die Antwort בא זה ולימד על זה nicht befriedigend. Friedmann will איכן שומע אני lesen, aber dadurch wird die Sache nach meinem Dafürhalten nicht besser, sondern eher schlimmer, weil dadurch der Satz eine selbständige Bedeutung gewinnt. In Wirklichkeit ist er mehr Parenthese und dient bloß zur Begründung der Frage, um die allein es R. J. zu tun ist. Der Sinn ist: es **muß** מחנה שכינה bedeuten, denn von מחנה לויה ist weiter die Rede, folglich entsteht die Frage.

S. 3, A. 10 statt זבחים lies זבים; das. A. 13. Die Emendation kann plausibler gemacht werden durch die Annahme, daß unser Text durch einen Ausfall entstanden ist und daß er ursprünglich hieß: מזכר ועד נקבה תשלחו [אין לי אלא אדם כלים מניין ת״ל וכל טמא לנפש] אדם וכו׳.

S. 10, A. 16. In den Nachträgen der Wilnaer Ausgabe S. 273 wird die Bemerkung REW.'s berichtigt, dadurch wird der Widerspruch beseitigt.

S. 13, V. Z. 1 statt וקנאו lies וקנא; das. A. 17, vgl. Midr. Tann. Deut. S. 94.

S. 14, A. 13 statt (ומן הבועל) an zweiter Stelle lies (ומן הבעל).

S. 15, V. Z. 7 von unten statt רל lies דל.

S. 17, A. Z. 8 statt התוספתא lies התוספות.

S. 27, A. 6. Da auch Jalk. später אכילה כשתייה liest, so ist es wohl richtiger אכילה auf נזיר ששרה פתו ביין zu beziehen.

S. 33, A. 1 statt 1 lies 10. Da die Worte הא וכו׳ nirgends gut einzuschieben sind, weder Z. 8 vor הא מה ת״ל, noch auch Z. 9 vor לאביו ולאמו אינו מטמא, und an Ort und Stelle keinen passenden Sinn geben, so ist es wohl am richtigsten anzunehmen, daß mit הא וכו׳ eine zweite Version beginnt, welche mit der ersten auf S 32, Z. 27 beginnenden parallel läuft, und zwar bedeutet הא עד וכו׳, daß לאביו ולאמו וכו׳, weil in על נפש מת וכו׳ enthalten, überflüssig ist. Nach der LA. des ר״ה, welcher Z. 11 בל יטמא לקרובים אבל מטמא למ״מ liest, bedeutet es, daß מטמא למ״מ selbstverständlich ist.

S. 34, A. 13 vgl. Lewy, Interpretation des palästinensisch.Talmud — Traktats Nesikin S. 45. Für בר״ה muß es ברה״י heißen.

S. 37, Z. 6 statt אם lies את.

S. 40, A. Z. 7 von unten statt בתוספתא lies בתוספות; das. A. 8 vgl. Friedmann Einleitung zu der Mech. S. X.

S. 47, V. Z. 3 st. 6 lies 8; das. A. zu Z. 15 statt כ״א lies וכ״א und statt השלשה lies השלש.

S. 48, Z. 4 vgl. Pirke d'R. Eliezer c. 36. ל״ב מדות nach dem Text des Midr. Hag. בראשית ed. Schechter XXII.

S. 49, A. 13. REW emendiert wohl deshalb, weil er in der angeführten Stelle einen Beweis vermißt, weshalb er mit derselben etwas Neues beginnen läßt.

S. 51, Z. 15. Für בעגלה muß wohl בכתף gelesen werden, oder אלא ist zu streichen.

S. 57, Z. 2 statt על עבר hat ed. pr. אל עבר.

S. 59, A. 6 vgl. Mech. Jitro. c. 10.

S. 61, Z. 2 vgl. Pesach. 6b, Jer. Schek. 49d, Rosch. Hasch. 56b und Sifre S. 169; das. A. 25 statt מכ׳ בא פ״א lies מכ׳ בא פ״ה.

S. 64, Z. 16 vgl. Zeitschrift בית המדרש, Wien 1865, S. 58 ff.

S. 79, A. 13 vgl. Mech. d'RS., S. 41.

S. 81. Z. 2. Die LA. der vatikanischen Handschrift ist am einfachsten; ich habe sie in den Text lediglich darum nicht aufgenommen, weil nicht einzusehen ist, wie aus dieser einfachen LA. die anderen so verworrenen LAA. entstanden sind.

S. 91, V. Z. 10 von unten statt תלי...תלי lies תלוי...תלוי.

S. 93, V. Z. 6 von unten st. דל lies ר.

S. 100, A. Z. 6 von unten statt עמו lies עמן.

S. 101, V. Z. 4 statt ר״א lies ר׳ אלעזר.

S. 105, Z. 1 vor אלו schiebt הלא תכלם: א״א וגו׳ ein. Liest man mit Jalkut vorher הלא תכלם וכו׳, so ist diese Einschaltung nicht nötig; das. Z. 2 nur die LA. von ר״ח oder ל ist korrekt.

S. 108, A. 13. Es ist vielleicht zu lesen: ת״ל לעשות ריח ניחוח לה׳ מן הבקר או מן הצאן ר״ת מה ת״ל מן הבקר ומן הצאן מזה בפני עצמו וכו׳.

S. 112, A. 9 Subjekt vom אמר ist vielleicht der Proselyt, so daß eine Emendation nicht nötig ist.

S. 119, A. 17 statt 17 lies 18.

S. 120, Z. 3 und 4 statt זדונה ... שגגתה lies beide Mal שגגתו ... זדונו auf מעשה bezogen; das. V. Z. 9 von unten statt ד״ר lies ד, ר.

S. 121, A. 3 vgl. Pes. 118a.

S. 126, A. 20 vgl. Mech. Mischp. c. 20.

S. 127, A. 1 vgl. Mech. d'RS., S. 111.

S. 129, Z. 4 statt וכתב lies וכתוב.

S. 135, V, Z. 7 לך ד׳ ח׳ ist zu streichen.

S. 137, A. 20 letzte Zeile ist nach ועיין ausgefallen: בבלי כט.

S, 144 A. 8. Vgl. Mech. d'RS. S. 96.

S. 155, Z. 17 statt כולם במקומו lies כולם במקומן.

S. 158, Z. 12 statt ששתה lies ששתת.

S. 159, Z. 4 nach מציל ist לאיל ausgefallen.

S. 171, Z. 3 u. 7 lies השמעי und ebenso 172 Z. 6.

S. 172, V. Z. 5 von unten statt ט התיקרנים lies ד התיקרנים; dass. Z. 19 scheint doppelte LA. zu sein, vgl. Friedmann.

S. 176. V. Z. 9 statt שכל ר, lies שכל ר,

S. 178, Z. 13 statt בנים lies באים.

S. 193, A. 11 vgl. Midr. Tann. zu Deut. S. 90 ועשית פסח וכו׳; dass. A. 12. Vielleicht hat man ursprünglich zwischen חגיגה und שמחה nicht unterschieden.

S. 199, Z. 4 nach כאן ergänze נדר.

S. 202, V. Z. 5 von unten nach דלר ergänze ח׳.

S. 203, Z. 18, Das erste אלא ist zu streichen; dass. A. 8 nach נדרים ergänze דף סח.

S. 206, Z. 3 nach הדבר ergänze דומה; dass. A. 14. Wir haben, um keine allzugroßen Veränderungen im Text vorzunehmen, R. Joschia der Ansicht Levis und R. Jon. der Mischna gleichgesetzt. Allein, wenn R. Joschia bloß הנאתי על פלוני ausschließen wollte, wozu bedurfte er dann einer besonderen Ableitung durch einen Vergleich mit נדרים שבינו לבינה. Man könnte erwidern, daß, weil es schlechtweg לענות נפש heißt, auch עניו נפש אחרים gemeint sein könnte. Allein, abgesehen davon, daß diese Antwort an sich gezwungen ist, wäre der Vergleich mit נדרים שב׳ לב׳ schief, wenn R. Josch. ihn bloß in dem Sinne geführt hätte, um הנאתי על פלוני auszuschließen. Wir möchten daher umgekehrt R, Joschia der Mischna und R. Jonatan der Ansicht Lewis gleichsetzen, und zwar wollen wir zum besseren Verständnis annehmen, נדרים שבינו לבינה seien: הנאת בעלי עלי oder הנאתי על בעלי, indem wir uns einen Fall denken, in welchem ein solches Gelübde von vornhereinGültigkeit hat. R. Joschia behauptet demnach, daß ganz wie bei נדרים שבינו לבינה dritte Personen überhaupt nicht beteiligt sind, da es sich bloß zwischen ihm und ihr handelt, so gelte dasselbe auch von נדרי עניו נפש. Ausgeschlossen ist also sowohl הנאתי על פלוני, wie auch הנאת פלוני עלי, weil auch im letzteren Falle das Gelübde nur übertreten werden kann durch fremde Beihilfe, wenn man מתחלל mit Uebertretung wiedergibt, oder weil der Betreffende an der Lösung des Gelübdes interessiert ist, wenn man מתחלל im Sinne von Lösung auffassen will. Lösbar sind demnach nur Gelübde, die sich bloß auf sie selbst zurückbeziehen. R. Jon. sucht die Ansicht R. Joschias gewissermaßen ad absurdum zu führen, indem er meint, daß wenn erst נדרי עני׳ נ׳ mit נדרים שב׳ לב׳ verglichen werden sollen, der Vergleich nicht bloß negativ, sondern auch positiv durchgeführt werden müßte, so daß נדרי עניו נפש Gelübde wären, bei denen

der Mann beteiligt ist, und es würden also נדרי עני נ׳ und נדרים שב׳ לב׳ zusammenfallen. Der Vergleich ist demnach hinfällig, und R. J. ist vielmehr der Ansicht Lewis, wonach הנאת פלוני עלי lösbar, und lediglich הנאתי על פלוני unlösbar ist. Demnach wäre באיזה צד von Z. 15 nach oben zu versetzen, und die Ansicht R. Jonatans müßte dem Sinne nach ergänzt werden. Daß dies sehr gewagt ist, wissen wir, allein die Stelle gehört zu den schwierigsten im ganzen Buche, und unter den sieben Erklärungen, die mir bekannt sind, ist vielleicht keine einzige, die auch nur halbwegs befriedigt, ja manche sind überhaupt nicht verständlich. So war mir beispielsweise die Erklärung Friedmanns unbegreiflich, wonach es scheint, als ob R. Joschia bestimmen wollte, was נדרים שבינו לבינה sind; allein wenn R. Jon. offenbar von נדרי עניי נפש redet, kann doch sein Gegner nicht von נדרים שב׳ לב׳ handeln. Davon abgesehen, sind mir seine Ausführungen im einzelnen völlig unklar geblieben. Was die Emendation או מה זה betrifft vgl. S. 42$_{23}$.

S. 209, V. Z. 5 von unten statt הסמוך lies הסמוכה.

S. 211, A. 2 vgl. Mech. Mischp. c. 7; dass. V. Z. 8 von unten ist שהפקדתני zu streichen.

S. 212, Z. 16 ist nach der Parallelstelle S. 162 zu ergänzen.

S. 214, A. 5 vgl. Mech. d'RS. S. 13 כ״מ שמזכיר גיאה של ע״ז. Die LA. von תולעת יעקב; dass. lautet allerdings גנות של ע״ז.

S. 234, Z. 7 vor שהן ergänze אלו.

S. 235, V. Z. 3 statt והטבה lies beide Mal וטובה.

S. 236. Z. 16 statt ארץ lies בארץ.

S. 247, Z. 24 von ד״א bis ורחמך ist nach Jalkut S. Z.; das. V. Z. 4 von unten ist ו vor והתורות ausgefallen.

S. 253, Z. 1 statt לעשות lies שעשו.

S. 263, Z. 27 statt ממנו lies ממנה.

S. 270, Z. 7 statt שטו lies שטים; dass. Z. 15 statt משתנהה lies משתנה.

S. 271, Z. 23 nach אתכם ergänze ומסקלין אתכם; Z. 24 für ומראה muß es wohl ויראה oder ומורא heißen.

S. 272, Z. 16 statt כבר lies ככר.

S. 293, Z. 12 wird in Midr. Hag. die ganze Stelle in extenso von Vers 17—20 mitgeteilt, und zwar ganz in Übereinstimmung mit dem massoretischen Text.

S. 317, A. 28. Nach הבן folgt im Midr. Hag. noch: למה יגרע שם אבינו: למה שם אבינו נמחה מתוך משפחתו: כי אין לו בן בשביל שאין לו בנים אנחנו מבקשות אחוזת אבינו נחלה משל אחי אבינו מה שזכו לנו אחי אבינו. Gerade die letzte Stelle, die jedoch nicht ganz korrekt zu sein scheint, könnte S. z. angehören.

Buchdruckerei Th. Schatzky, G. m. b. H., Breslau

Erworben mit Unterstützung der
Fritz Thyssen Stiftung

Universitäts-
bibliothek
Potsdam

Inventarnr.

95058424

Universitäts-
bibliothek
Potsdam
Ausleihnr.
95058424